

CONSTANTINOPOLIS
CHRISTIANA.

SEU

DESCRIPTIO URBIS
CONSTANTINOPOLITANÆ,

Qualis extitit sub Imperatoribus Christianis,

*EX VARIIS SCRIPTORIBUS CONTEXTA
& adornata.*

LIBRI QUATUOR.

CP. Christ.

†

Du Cange, Charles du Fresne
Historia Byzantina duplici commentario
Tome

* 2 6 8 2 7 *

SYLLABUS,

SEU

INDEX DESCRIPTIONIS URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

LIBER PRIMUS.

Præmittuntur BYZANTII *veteris Origines.*

I.	BYZANTII <i>veteris situs.</i>		IX.	MURI CONSTANTINIANI.	
	pag. 1.			pag. 37	
II.	<i>Chrysoceas.</i>	4	X.	MURI THEODOSIANI. p. 38	
III.	<i>Sinus Ceratinus.</i>	4	XI.	MURUS BLACHERNIANUS.	
IV.	<i>Bosphorus.</i>	7		pag. 41	
V.	<i>Petama.</i>	9	XII.	MURI MARITIMI. pag. 41	
VI.	<i>Catena.</i>	9	XIII.	TURRES. pag. 43	
VII.	<i>Portus Byzantii.</i>	10	2.	Turris Anemæ.	
VIII.	<i>Muri veteres.</i>	11	3.	Turris Eugenii.	
IX.	<i>Turres.</i>	12	XVI.	ACROPOLES. pag. 44	
X.	<i>Porta.</i>	13	1.	Acropolis.	
XI.	<i>Acropolis.</i>	14	2.	Cyclobium.	
XII.	<i>Ædificia publica.</i>	14	3.	Castellum Theodosianarum.	
XIII.	<i>Templa.</i>	14	4.	Castellum ad Blachernas.	
XIV.	<i>Templa suburbana.</i>	15	5.	Castrum Petrii.	
XV.	<i>Byzantii Conditores.</i>	16	6.	Castrum ad maritimam Fori partem.	
XVI.	<i>Status & fortuna Byzantii.</i>	18	7.	Castellum Francorum.	
	CONSTANTINOPOLIS.		XIV.	PORTÆ AD SINUM CERATINUM. pag. 46	
I.	CONSTANTINOPOLIS CONDITOR. pag. 23		1.	Porta Eugenii.	
II.	TEMPUS CONDITÆ CONSTANTINOPOLEOS. p. 26		2.	Porta Neorii.	
III.	URBIS ENCÆNIA. p. 27		3.	Porta Piscaria.	
IV.	URBS DEIPARÆ DICATA. p. 30		4.	Porta Carabiorum.	
V.	URBS CONSTANTINOPOLIS DICATA. pag. 32		5.	Porta Lignaria.	
VI.	SECUNDA ET NOVA ROMA. pag. 33		6.	Porta Farinaria.	
VII.	PRIVILEGIA CONSTANTINOPOLIS. pag. 36		7.	Porta Vitriaria.	
VIII.	SEPTEM COLLES. pag. 37		8.	Porta Hagia.	
	<i>CP. Christ.</i>		9.	Porta Phanarii.	
			10.	Porta Diplophanarion.	
			11.	Porta Regia.	
			12.	Porta Cynegii.	

SYLLABUS LOCORUM

- XV. PORTÆ MEDITERRANÆ, seu TERRESTRES.** *pag. 49*
1. Porta Xylocirci.
  2. Cercoporta.
  3. Porta Blachernarum.
  4. Porta Gyrolimnes.
  5. Porta S. Joannis Baptistæ.
  6. Porta ἡ Ἀπομύτων.
  7. Porta S. Callinici.
  8. Porta Charisæ.
  9. Porta S. Romani.
  10. Porta Polyandrii.
  11. Porta Nova.
  12. Porta Quinti.
  13. Porta Attali.
  14. Porta Careæ.
  15. Porta Melandesia.
  16. Porta Aurea.
  17. Porta Rhegii.
  18. Porta Antiqua.
- XVI. PORTÆ AD PROPONTIDEM.** *pag. 54*
1. Porta septem Turrium.
  2. Porta Narli Capi.
  3. Porta Pſamathi.
  4. Porta S. Æmiliani.
  5. Porta Contofcalii.
  6. Porta Catergolimenis.
  7. Porta Ferrea.
  8. Porta Urſarum.
  9. Porta Achur Capifſi.
  10. Porta Hodegetriæ.
  11. Portula Michaëlis Protoveſtiarii.
  12. Porta S. Barbaræ.
  13. Porta Dexiocratis.
- XVII. PORTUS, NEORIA, ET SCALE AD SINUM CERRATINUM.** *pag. 56*
1. Neorium.
  2. Heptaſcalum.
  3. Neorium ad ædem S. Evergetæ.
  4. Portus ad Blachernas.
  5. Portus S. Mamantis.
- XVIII. SCALE.** *pag. 57*
1. Scala Acropoleos.
  2. Scala Timafi.
  3. Scala Calchedonenſis.
  4. Scala Sycena.
  3. Scala Hebraïca.
- XIX. PORTUS AD PROPONTIDEM.** *pag. 58*
1. Portus Novus, & Sophiæ.
  2. Portus Palatii.
  3. Neorium.
  4. Contofcalium.
  5. Portus Eleutherii.
  6. Portus Cæſarii.
- XX. REGIONES.** *pag. 61*
- XXI. DESCRIPTIO URBS CONSTANTINOPOLITANÆ SECUNDUM XIV. REGIONES.** *pag. 63*
- XXII. SYCÆ.** *pag. 66*
- XXIII. VICI, VIÆ, seu PLATÆ.** *pag. 69*
- XXIV. FORA PUBLICA, ALIAQUE RERUM VENALIUM.** *p. 70*
1. Auguſtæum.
  2. Milliare Aureum.
  3. Horologium.
  4. Diippium.
  5. Forum Conſtantini.
  6. Columna Porphyretica. Palladium.
  7. Forum Tauri, ſeu Theodoſii.
  8. Forum Theodoſiacum.
  9. Forum Theodoſiacum.
  10. Forum Arcadii.
  11. Forum Bovis.
  12. Artopolium.
  13. Amaſtrianum.
  14. Battopolium.
  15. Leomacellum.
  16. Ceropolium.
  17. Vallis ſletus.
- XXV. AQUÆDUCTUS.** *pag. 84*
1. Aquæductus Adriani.
  2. Aquæductus Valentis.
  3. Aquæductus Theodoſiacus.
- XXVI. NYMPHÆA.** *pag. 86*
- XXVII. BALNÆ, THERMÆ.** *p. 88*
1. Thermæ Achilleæ.
  2. Zeuxippus.
  3. Balneum parvum ad Zeuxippum.
  4. Balnæ Anaſtaſianæ.
  5. Balnæ Conſtantinianæ.
  6. Balneum magnum Conſtantini.

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

7. Balneum <i>καροπιον</i> dictum. 8. Thermæ Carosianæ. 9. Thermæ Arcadianæ. 10. Thermæ Eudoxianæ. 11. Thermæ Honorianæ. 12. Rufinianæ. 13. Balneæ Anastasii, seu Dagiftæi. 14. Balneæ Sophianæ. 15. Balneum Germani. 16. Magnum Balneum. 17. Balneum Magni Palatii. 18. Balneæ Helenianarum. 19. Balneæ Arcobindi. 20. Thermæ Basilicæ. 21. Balneæ Blachernarum. 22. Balneæ Caminiæ. 23. Balneum duplex. 24. Balneum Oeconomii. XXVIII. CISTERNÆ. <i>pag. 95</i> 1. Cisternæ variæ. 2. Cisterna Basilica. 3. Cisterna Philoxenos:	4. Cisterna Theodosiaca. 5. Cisterna Aëtii. 6. Cisterna Modestiaca. 7. Cisterna Arcadiana. 8. Cisterna maxima. 9. Cisterna Asparis. 10. Cisterna Mocisia. 11. Cisterna Basilicæ Illi. 12. Cisterna Boni. 13. Cisterna ad ædem <i>κλ.</i> Martyrum. 14. Cisterna ad Magnauram. 15. Cisterna Palatii. 16. Cisterna Petrii. 17. Cisterna Hippodromi. 18. Cisterna Pantepopti. 19. Cisterna Pantocratoris. 20. Cisterna Apostolorum. 21. Cisterna Mahumeti. XXIX. CLOACÆ. <i>pag. 98</i> XXX. LATRINÆ PUBLICÆ. <i>p. 99</i>

LIBER SECUNDUS.

I. CIRCUS, seu HIPPODROMUS. <i>pag. 101</i> 1. Portæ Circi. 2. Porticus, seu Gradus Factionum. 3. Cancelli, seu Plutei. 4. Pulpita. 5. Cochlea. 6. Tribunal Imp. 7. Velum. 8. Euripus. 9. Sphendone. 10. Obeliscus. 11. Colossus. 12. Quatuor Columnæ Hippodromi. 13. Columnæ septem. 14. Phiala Hippodromi. 15. Statuæ Hippodromi. 16. Xylocircus, seu Circus ligneus ad S. Mamantem. II. THEATRA, AMPHITHEATRA, LUSORIA, STADIA. <i>pag. 107.</i>	1. Theatrum majus & minus. 2. Amphitheatrum, seu Cynegium. 3. Lusoria duo. 4. Stadium. III. PORTICUS. <i>pag. 109</i> 1. Regia. 2. Porticus Fori Constantini. 3. Porticus Troadenſos. 4. Porticus Eubuli. 5. Porticus Fanionis. 6. Porticus Domnini. 7. Porticus Argentariorum. 8. Porticus Cariana. 9. Porticus Leontii. 10. Porticus Mammiani. 11. Porticus Sigma appellata. 12. Porticus Nova. 13. Porticus Prætorii. IV. MAGNUM PALATIUM, TRICLINIA, ET PARTES MAGNI PALATII. <i>pag. 112</i> 1. Magnum Palatium. 2. Chalce.

SYLLABUS LOCORUM

3. Chryfotriclinium. 4. Triclinium Justiniani. 5. Palatium Hormisdæ. 6. Triclinium Nicephori Phocæ, feu Bucolecentis. 7. Porphyra. 8. Aëtus. 9. Arma. 10. Manuelites. 11. Triconchum. 12. Cænurgium. 13. Delphicum. 14. Heptaconchum. 15. Margarites. 16. Monothyrum. 17. Pentacubuclum. 18. Stephana. 19. Secretum. 20. Trullus. 21. Andronici Triclinium. 22. Angiportus. 23. Marciani Ambulationes. 24. Daphne. 25. Purpurea Phiala. 26. Tropicæ. 27. Monothyrum, <i>de quo num. 16.</i> 28. Triconchus. 29. Horti Palatii. 30. Tzycanisterium. V. PALATIA URBANA. <i>pag. 125</i> 1. Palatium Constantini M. 2. Palatium Magnaura dictum. 3. Palatium Flaccillianum. 4. Palatium Placidianum. 5. Palatium Helenæ. 6. Palatium Eleutherii. 7. Palatium Blachernarum. 8. Palatium Lausi. 9. Palatium Secundianarum. 10. Palatium in Tauro. 11. Palatium Basilisci. 12. Palatium in tractu Cariani. 13. Palatium Manganorum. Philopatium. 14. Palatium Zenonis. 15. Palatium Irenes. 16. Palatium ad ædem SS. XL. Martyrum. 17. Palatium Romani Senioris. 18. Palatium Romani Junioris.	19. Palatium Irenes. VI. TRIBUNALIA. <i>pag. 135</i> 1. Tribunal novemdecim Accu- bitorum. 2. Tribunal in Foro Constan- tini. 3. Tribunal Hebdomi. VII. DOMUS AUGUSTÆ. <i>pag. 141</i> 1. Domus Placidia Augustæ. 2. Domus Pulcheria Augustæ. 3. Domus Eudoxia Augustæ. VIII. DOMUS NOBILISSIMÆ. <i>p. 143</i> 1. Domus Nobilissimæ Arcadia. 2. Domus Nobilissimæ Marina. VIII. PATRIARCHIUM. <i>pag. 143</i> 1. Thomaites. 2. Domus Michaëlitæ. 3. Macron, feu Andron. IX. ÆDIFICIA ALIA PUBLICA. <i>p. 144</i> 1. Senatus. 2. Capitolium. 3. Bibliotheca. 4. Octagonum. 5. Moneta. 6. Prætorium. 7. Quæstorium. 8. Prytaneum. 9. Genicum. 10. Idicum. 11. Arca. 12. Basilica Theodosiana. 13. Basilica Illi. 14. Basilica Gunariorum. 15. Vestiarium. 16. Mangana. 17. Arnamenta. 18. Armatorium. 19. Exartyfis. 20. Arsenalis. 21. Carceres. 22. Stabula. X. HORREA PUBLICA. <i>pag. 157</i> 1. Horrea Constantiaca. 2. Horrea Alexandrina. 3. Horreum Theodosianum. 4. Horrea Valentiniana. 5. Horrea Troadensia. 6. Horrea olearia. XI. PISTRINA. <i>pag. 158</i> XII. GRADUS. <i>pag. 158</i>

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

XIII. SECRETA, SEU TRIBUNALIA JURIDICA, CIVILIA ET ECCLESIASTICA.

1. pag. 159
Secretum magni Drungarii.
2. Secreta τῆς Δημοκρατίας.
3. Asecretum.
4. Chalce.
5. Secretum Dicæodotæ.
6. Phiala.

XIV. SECRETA ECCLESIASTICA. pag. 161

1. Secretum magni Oeconomi.
2. Secretum magni Sacellarii.
3. Secretum magni Scævophylacis.
4. Secretum magni Chartophylacis.
5. Secretum Præfecti Sacellio.
6. Secretum Proteclici.
7. Secretum majus Patriarchæ.
8. Secretum minus Patriarchæ.

XV. ÆDES PUBLICÆ JUDÆORUM ET SARACENORUM. pag. 163

1. Synagoga Judæorum.
2. Metatum, seu Synagoga Saracenorum.

XVI. VARIÏ URBIS TRACTUS. pag. 164

- Domus insignes Senatorum & Procerum.
1. Acropolitæ Domus.
  2. Alonitzium.
  3. Anemodulium.
  4. Anthemii tractus.
  5. Antiochi Palatium & tractus.
  6. Argyropratia.
  7. Armati tractus.
  8. Armatii tractus.
  9. Asparis ædes.
  10. Barbari domus.
  11. Basilidis domus.
  12. Blanca.
  13. Borrædii tractus.
  14. Camilaucium.
  15. Canatifæ domus.
  16. Carpiani tractus.
  17. Cæsarii tractus.
  18. Caniclei tractus.

19. Carbonaria.
20. Carpiana.
21. Catabatæ.
22. Chalcopratia.
23. Chryfocamera.
24. Cilya.
25. Claudii tractus.
26. Columnæ junctæ.
27. Condobaudi ædes.
28. Contaria.
29. Cordomiti ædes.
30. Crenetiffæ ædes.
31. Dagistæi ædes.
32. Deuterum.
33. Dexiocratis tractus.
34. Eleufiæ tractus.
35. Eugenii tractus.
36. Eulogii Perfæ ædes.
37. Eusebii ædes.
38. Exocionium.
39. Flavianæ tractus.
40. Gainæ ædes.
41. Gallæ ædes.
42. Germani domus.
43. Harmodii tractus.
44. Hebdomum.
45. Helianæ.
46. Hexalippium.
47. Hilaræ.
48. Iberitzæ ædes.
49. Lampri ædes.
50. Malaçtarea.
51. Marinacii ædes.
52. Mauriani tractus.
53. Mauri tractus.
54. Maximini domus.
55. Mesomphalus.
56. Meltiadis tractus.
57. Narsis tractus.
58. Neolea.
59. Nicæ, seu Victoriæ.
60. Omphacera.
61. Oxybaphium.
62. Pardi ædes.
63. Pelargorum tractus.
64. Petri tractus.
65. Philadelphium.
66. Philippici domus.
67. Phocolistum.
68. Picridii ædes.

SYLLABUS LOCORUM

69. Pithecium. 70. Pittacia. 71. Porphyrogeniti ædes. 72. Pofis. 73. Præfina. 74. Probi ædes. 75. Protasii tractus. 76. Pſichæ. 77. Pſiſpha. 78. Pteron. 79. Rufi tractus. 80. Scyla. 81. Sidera. 82. Smyrnum. 83. Sphoracii ædes.	84. Studii ædes. 83. Sybaiticum. 86. Synodi. 89. Tertium. 88. Tetrapylum æreum. 89. Topi. 90. Toxaræ ædes. 91. Triexodon. 92. Tubacæ ædes. 93. Tzaüſæ ædes. 94. Vigla, ſeu Vigilia. 95. Viglencia. 96. Urbicii arcus. 97. Zeugma.

LIBER TERTIUS.

I. ÆDES SACRÆ, ECCLESIAE CATHOLICÆ, ORATORIA, MONASTERIA. <i>pag. 1</i> II. ECCLESIA S. SOPHIÆ. <i>pag. 5</i> 1. Ecclesia Constantiniana. 2. Magna Ecclesia Constantiana. 3. Magna Ecclesia Theodosiana. 4. Magna Ecclesia Justiniana. 5. Prima Encænia. 6. Secunda Encænia. 7. Architecti. 8. Impenſa. 9. Materia, Lateres. 10. Marmora. 11. Muſivum. 12. Amplitudo. 13. Longitudo. 14. Latitudo. 15. Altitudo. 16. Porticus exteriores ad Meridiem & Septentrionem. 17. Porticus occidentales. 18. Narthex. 19. Pyramides. 20. Atrium. 21. Garſonofafium. 22. Phiala. 23. Auguſtæum. 24. Statua Juſtiniani. 25. Portæ occidentales. 26. Porta orientalis.	27. Porta ſeptentrionalis. 28. Pilæ majores. 29. Trigoni. 30. Arcus. 31. Arcus ſeptentrionalis & meridionalis. 32. Hemisphærium. 33. Tholus, ſeu Trullus. 34. Altitudo Centri. 35. Caſus Trulli, ſeu Hemisphærii. 36. Muri obnitentes pilis. 37. Porticus inferiores. 38. Porticus superiores, ſeu Catechumena, vel Gynæconitides. 39. Aula. 40. Sedes Imperatricis. 41. Cochleæ. 42. Sedes Imperatoris. 43. Coronæ. 44. Pavimentum. 45. Teſtudo. 46. Tectum. 47. Fenestræ. 48. Lampades & Candelæ. 49. Bema. 50. Concha. 51. Abſida. 52. Fenestræ Conchæ. 53. Menſa ſancta.

56. Gradus,

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

54. Gradus sacræ Mensæ.	71. Portæ sanctæ.
55. Columnæ sacræ Mensæ.	72. Velothyra.
56. Mare.	73. Solea.
57. Ciborium.	74. Ambo.
58. Crateres Ciborii.	75. Gradus Ambonis.
59. Lilia Ciborii.	76. Puteus sacer.
60. Sphæra, seu Malum Ciborii.	77. Naos.
61. Crux Ciborii.	78. Clerus S. Sophiæ.
62. Turris.	79. Umbilicus.
63. Pyxis.	80. Baptistarium.
64. Columba.	81. Fons Baptistarii.
65. Vela Ciborii.	82. Diaconicum.
66. Synthronus.	83. Secretarium.
67. Prothesis.	84. Metatorium.
68. Diaconicum Bematis.	85. Vestiarium.
69. Conchæ Occidentales.	86. Salutatorium.
70. Cancellus Bematis.	87. Scevophylacium.

LIBER QUARTUS.

I. ÆDES ALIÆ DEO SACRÆ.

pag. 79

1. Evergetæ.
2. Pantepoti.
3. Pantocratoris.
4. Philanthropi.
5. Salvatoris in Chalce.
6. Salvatoris in Nossii.
7. Salvatoris, Logothetæ.
8. Salvatoris, Rhadenorum.
9. Sanctæ Dynamecos.
10. S. Spiritus.
11. S. Trinitatis.

II. ÆDES SACRÆ, DEIPARÆ

DICATÆ. pag. 82

1. Deiparæ Amalphitanorum.
2. Deiparæ Arcobindi.
3. Deiparæ in Armatii tractu.
4. Deiparæ, Artaces.
5. Ἀχιεποιντῶ.
6. Deiparæ Blachernarum.
7. Deiparæ, Carabitzin.
8. Deiparæ, Carpiani.
9. Chalcopratiana ædes.
10. Deiparæ, Curatoris.
11. Deiparæ juxta M. Ecclesiam.
12. Deiparæ ἡ παλαιὰ ῥόμης.
13. Deiparæ, Crystallus.
14. Deiparæ Cyri.

CP. Christ.

15. Deiparæ in Deutero.
16. Deiparæ, Diaconissæ.
17. Deiparæ ἡ Ἐλεῶσης.
18. Deiparæ ἡ Εὐεργέτιδος.
19. Deiparæ Eugenii.
20. Deiparæ juxta ædem S. Lucæ.
21. Deiparæ in Exartyfi.
22. Deiparæ in Foro Constantini.
23. Deiparæ Galatæ.
24. Deiparæ Hodegetriæ.
25. Deiparæ juxta ædem Job.
26. Deiparæ, Lybis.
27. Deiparæ, Metropolitæ.
28. Deiparæ in Orphanis.
29. Deiparæ in Palatio.
30. Deiparæ Pammacharistæ.
31. Deiparæ Panachrantæ.
32. Deiparæ Pantanassæ.
33. Deiparæ, Patriciæ.
34. Deiparæ, Petala.
35. Deiparæ in Petrio.
36. Deiparæ Peribleptæ.
37. Deiparæ, Phari.
38. Deiparæ, Ponolytræ.
39. Deiparæ, Protasii.
40. Deiparæ, Rhabdi.
41. Deiparæ in Sigmatæ.
42. Deiparæ, Sphoracii.
43. Deiparæ, Vigilantii.

††

SYLLABUS LOCORUM

44. Deiparæ, Urbicii. 45. Deiparæ, Urbicii. 46. Deiparæ in Lithostroto. 47. Deiparæ iuxta S. Lucam. 48. Deiparæ, Bucoliorum. 49. Deiparæ in Palatio. III. <i>ÆDES SACRÆ S. MICHAELIS, ANGELIS ET ARCHANGELIS DICATÆ. pag. 97</i> 1. S. Michaelis, Abacia. 2. S. Michaelis nova. 3. S. Michaelis, Ada. 4. S. Michaelis Nova in Palatio. 5. S. Michaelis in Arcadianis. 6. S. Michaelis in Æthrio. 7. S. Michaelis. 8. S. Michaelis, Chryfobalandon. 9. S. Michaelis, Puseæ. 10. S. Michaelis, Stiri. 11. S. Michaelis in Cochilo. 12. S. Michaelis ad Portum Juliani. 13. S. Michaelis Tzeri. 14. S. Michaelis in Palatii atrio. 15. S. Michaelis, Galatæ. IV. <i>ÆDES SACRÆ SS. PROPHE- TIS DICATÆ, quæ inde à Græcis προφητῶν dicuntur. p. 99</i> 1. S. Eliæ in Petrio. 2. Efaïæ Prophetæ. 3. S. Helix. 4. S. Ioannis Baptistæ, Cintelia. 5. S. Ioannis Bapt. ad Cisternam Mocefiam. 6. S. Ioannis B. in Hebdomo. 7. S. Ioannis B. ad Horologium. 8. S. Ioannis B. Illi. 9. S. Ioannis B. Vetus. 10. S. Ioannis B. Monasteriolum. 11. S. Ioannis B. Valentis. 12. S. Ioannis B. in Petrio. 13. S. Ioannis B. Probi. 14. S. Ioannis B. Sphoracii. 15. S. Ioannis B. Studii. 16. S. Ioannis B. Taphi. 17. S. Ioannis B. ædes aliæ. 18. Iob. 19. Ionæ. 20. SS. Machabæorum.	21. S. S. Samuelis. 22. S. Zachariæ. V. <i>ÆDES SACRÆ SANCTIS APO- STOLIS DICATÆ. pag. 105</i> 1. SS. Apostolorum. 2. SS. Apostolorum in Triconcho. 3. S. Andreæ, Arcadiæ. 4. S. Andreæ in Fœnili. 5. S. Andreæ, Criseos. 6. S. Andreæ. 7. S. Andreæ ad Portam Saturnini. 8. S. Bartholomæi. 9. S. Iacobi. 10. S. Ioannis Evangel. in Hebdomo. 11. S. Ioannis Evangel. in Castro rotundo. 12. S. Ioannis Evang. in Milio. 13. S. Ioannis Evang. ad Horologium. 14. S. Ioannis Evang. ad Monothyrum. 15. S. Ioannis Evang. Beati. 16. S. Ioannis Evang. Sphoracii. 17. S. Ioannis, Arcadiana. 18. S. Lucæ Evangelistæ. 19. S. Marci Evangelistæ. 20. S. Pauli, in Palatio. 21. S. Pauli, in Orphanotrophio. 22. S. Pauli, in Latro. 23. Paulopetrium. 24. Paulinum monasterium. 25. S. Petri Apostoli, in Palatio. 26. SS. Petri & Pauli Apostolorum. 27. S. Petri iuxta ædem S. Sophiæ. 28. S. Petri vetus templum. 29. S. Petri & S. Marci. 30. S. Petri Pisanorum. 31. S. Petri Sicæna. 32. S. Philippi. 33. S. Philippi, in Brephotrophio. 34. S. Thomæ Apostoli, Amantii. 35. S. Thomæ, Anthemii. 36. S. Thomæ, Modesti. 37. S. Thomæ iuxta Cisternam. VI. <i>ÆDES SACRÆ SANCTIS MAR- TYRIBUS, CONFESSORI- BUS, &c. DICATÆ. pag. 117</i>

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ.

1. Abrahamii monasterium. 2. S. Acacii. 3. S. Acyndini. 4. S. Æmiliani. 5. S. Agathonici. 6. S. Alexandri Martyris. 7. Anastasii Perfæ. 8. S. Anastasii, ad Aquæductum. 9. S. Antipæ. 10. S. Antonii. 11. S. Artemii Martyris. 12. S. Basilii. 13. S. Bassiani. 14. S. Benedicti. 15. SS. Benjamini & Verii. 16. S. Blasii. 17. S. Callinici. 18. SS. Carpi & Papyli. 19. S. Cassiani. 20. S. Ceryci. 21. SS. Charilampi & Pantaleonis. 22. S. Christophori. 23. S. Clementis. 24. SS. Constantini & Helenæ. 25. S. Constantini. 26. Constæ, vel Constantis. 27. SS. Cosmæ & Damiani. 28. SS. Cosmæ & Damiani, Darii. 29. S. Cyriaci. 30. Cyriaci. 31. SS. Cyri & Joannis. 32. Cyri, Elebichi. 33. S. Demetrii. 34. S. Dii. 35. S. Diomedis. 36. S. Dometii. 37. S. Eleutherii. 38. S. Eudoxii. 39. S. Euphemii. 40. S. Eusebii. 41. S. Eustathii. 42. S. Francisci. 43. S. Georgii in Manganis. 44. S. Georgii, oratorium. 45. S. Georgii, Chalcidæ. 46. S. Georgii, in Xylocirco. 47. S. Georgii, in Sycis. 48. S. Gregorii Theologi. 49. SS. Hesperii & Zoes. 50. S. Ignatii. CP. Christ.	51. S. Joannis Calybitæ. 52. S. Joannis Chrysofomi. 53. S. Isidori. 54. S. Juliani, Perdix. 55. S. Juliani, Urbicii. 56. S. Juliani, juxta Forum. 57. S. Laurentii in Pulcherianis. 58. S. Laurentii. 59. S. Lazari. 60. SS. Mamantis & Basilisci. 61. SS. Manuel, Sabel & Ismaël. 62. S. Menæ Martyris. 63. S. Menæ & Menæi. 64. S. Metrophanis. 65. S. Mocii. 66. S. Nazarii. 67. S. Nicolai, in Palatio. 68. S. Nicolai, ad Blachernas. 69. S. Nicolai, Basilidæ. 70. SS. Nicolai & Augustini. 71. SS. Notariorum. 72. Omnium Sanctorum. 73. S. Pantelemonis. 74. S. Pauli Patriarchæ CP. 75. S. Petri Telonarii. 76. S. Petri, seu Valentis & Daudati. 77. S. Philemonis. 78. S. Phocæ Martyris. 79. S. Pionii. 80. S. Platonis. 81. S. Polyeucti. 82. SS. Probi, Tarachi, & Andronici. 83. S. Procopii Martyris. 84. S. Procopii, Condylion. 85. SS. XL. Martyrum. 86. SS. XL. Martyrum, in Constantianis. 87. S. Romani. 88. SS. Sergii & Bacchi. 89. S. Stephani, in Palatio. 90. S. Stephani, ad Sigma. 91. S. Stephani, Novatianorum. 92. S. Stephani, in Porticu Fori Bovis. 93. S. Stephani, juxta Placidias. 94. S. Stephani, in Aurelianis. 95. S. Stephani, ad Constantianas. 96. S. Stephani, ad Zeugma. †† ij

SYLLABUS LOCORUM

97. S. Stephani. 98. S. Symeonis Cyraconæ. 99. S. Thalassii. 100. S. Theodori, Carbonaria. 101. S. Theodori, Claudii. 102. S. Theodori Tironis. 103. S. Theophylacti. 104. S. Thyrsi. 105. S. Timothei. 106. SS. Timothei & Mauræ. 107. S. Tryphonis, Eubuli. 108. S. Tryphonis, Basilisci. 109. S. Victoris. 110. S. Vincentii. 111. S. Zenobii. VII. <i>ÆDES SANCTIS VIRGINIBUS ET MARTYRIBUS DICATÆ.</i> <i>pag. 141</i> 1. S. Agathæ. 2. S. Anastasiæ, Novatianorum. 3. S. Anastasiæ. 4. S. Annæ in Deutero. 5. S. Annæ in M. Palatio. 6. S. Annæ in Galata. 7. S. Aquilinæ. 8. Aristinæ. 9. S. Barbaræ. 10. S. Claræ. 11. S. Cyriacæ. 12. S. Euphemix ad Hippodromum. 13. S. Euphemix, Olybrii. 14. S. Euphemix in Petrio. 15. S. Euphemix ad Neorium. 16. S. Euphrosynæ. 17. S. Helenæ. 18. S. Hermiones. 19. S. Iæ Martyris. 20. S. Irenes juxta ædem Sophianam. 21. S. Irenes, Marciani. 22. S. Irenes Martyris. 23. S. Julianæ, in Petrio. 24. S. Julianæ, ad Strobylum. 25. S. Parasceves. 26. S. Pelagiæ. 27. S. Photinæ. 28. S. Theclæ in Contariis. 29. S. Theclæ in Blachernis. 30. S. Theclæ ad Portum Juliani.	31. S. Theodotæ. 32. S. Zenaïdis. 33. S. Zocs. VIII. <i>ÆDES SACRÆ CONDITORUM, AUT URBIS TRACTUS, VEL ALIO NOMINE DONATÆ.</i> <i>pag. 151</i> 1. Abibi. 2. Accemeterum. 3. Ægyptiorum. 4. Aetii. 5. Agalmata. 6. Alexii. 7. Alypii. 8. Anthemii. 9. Monasterii ad Aquæductum. 10. Armenianorum. 11. Asterii. 12. Augustæ. 13. Bassi. 14. Bethleem. 15. Cænopolis. 16. Caiumæ. 17. Calami. 18. Calliæ. 19. Callistrati. 20. Calypa. 21. Cariani. 22. Catharorum. 23. Charfiæ. 24. Chiramas. 25. Chrysonice. 26. Chrysopege. 27. Creticorum. 28. Crisis. 29. Cucorobii. 30. Cyclopum. 31. Cyriotissæ. 32. Dalmati. 33. Damiani. 34. Danielis. 35. Despotarum. 36. Dexiocratis. 37. Ephori. 38. Eucratadarum. 39. Eutychiei. 40. Euthymii. 41. Flori. 42. Galefii. 43. Gastria.

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ

44. Gauræ.
45. Gorgepecum.
46. Hierufalem.
47. Homonœa.
48. Icafiæ.
49. Joannis.
50. Joannitza.
51. Ifaacii.
52. M. Logariaftæ.
53. Lycaonum.
54. Manuelis.
55. Maræ.
56. Marathonii.
57. Marci.
58. Maronii.
59. Martinacæ.
60. Matronæ.
61. Maximinæ.
62. Maximi.
63. Mecidium.
64. Metanœa nova.
65. Metanœa altera.
66. Monocaftanum.
67. Myrelæi.
68. Myroceratum.
69. Neonis.
70. Novum Monafterium.
71. Olympii.
72. Opænæ.
73. Palæologorum.
74. Patriarchii.
75. Picridii.
76. Procopiæ.
77. Procopiæ.
78. Procopii.
79. Pfamathi.
80. Pfarelæi.
81. Pfomathei.
82. Rabulæ.
83. Romanorum.
84. Romani.
85. Samuelis.
86. Samuelis in Sycis.
87. Severi.
88. Sicellorum.
89. Smaragdi.
90. Spoudæi.
91. Σπουδῆς.
92. Syrorum.
93. Theodori Ægyptii.

94. Theodori in Petrio.
95. Theodori.
96. Theodori.
97. Theodoti.
98. Theophanonis.
99. Theophobiæ.
100. Theoreros.
101. Tzautzæ.
102. Venantii.
103. Xylinitæ.
104. Ecclefiæ quæ superfunt Con-
ftantinopoli.

IX. XENODOCHIA. *pag. 163*

1. Xenodochium in Deutero.
2. Xenodochium Eubuli.
3. Xenodochium S. Joannis.
4. Xenodochium Cralis.
5. Xenodochium Lybis.
6. Xenodochium in tractu Ma-
briani.
7. Xenodochium Myrelæi.
8. Xenodochium Narfetis.
9. Xenodochium Samfonis.
10. Xenodochia duo alia.
11. Xenodochia ad Stadium.
12. Xenodochium Theophili.
13. Xenodochium in veteri Pe-
trio.
14. Nofocomium ad Zeugma.
15. Nofocomium ad ædem fan-
ctorum XL. Martyrum.
16. Nofocomium aliud.
17. Lobotrophium Zotici.
18. Brephotrophium.
19. Orphanotrophium.
20. Gerocomium.
21. Gerocomium in tractu Ar-
matii.
22. Gerocomium in tractu Pfal-
mathi.
23. Gerocomium aliud.
24. Gerocomium Narfes.
25. Gerocomium Geragathæ.
26. Gerotrophia.
27. Gerocomium juxta M. Eccle-
fiam.
28. Gerocomium Cariani.
29. Gerocomium Florentii.
30. Gerocomium Dexiocratis.
31. Gerocomium Severi.

SYLLABUS LOCORUM URBIS CP.

23. Gerocomium Anthemii. 33. Gerocomium Cyphe. 34. Ptochotrophium. 35. Pandocheum. X SUBURBANA CONSTANTINOPOLIS. pag. 167 1. Stenum. 2. Petra. 3. Antipera. XI. PALATIA SUBURBANA. pag. 168 XII. PALATIA SUBURBANA IN THRACIA. pag. 171 1. Palatium Sophianarum. 2. Palatium Peganum. 3. Palatium ad S. Mamantem. 4. Palatium Heracleæ. 5. Palatia ad Argyram paludem. 6. Palatium Aretarum. 7. Palatium ad Aphameam. 8. Palatium Meludiani. 9. Palatium Theodoræ. XIII. PALATIA SUBURBANA ASIATICA. pag. 175 1. Palatium Calchedonense. 2. Hereum Palatium. 3. Palatium Jucundianarum. 4. Nicomediense Palatium. 5. Palatium ad Damatryn. 6. Palatium Bryantis. 7. Nymphæum. 8. Palatium Pythiorum. 9. Palatium Scutaricum. XIV. PONS AD URBEM. pag. 179 XV. MONASTERIA SUBURBANA. pag. 180 1. Αγαθῶν. 2. S. Anthimi. 3. S. Callinici. 4. Chenolaccus. 5. Chora. 6. S. Clementis. 7. Clidii.	8. S. Cononis. 9. Constantini Magni. 10. SS. Cosinæ & Damiani. 11. S. Cypriani & Justinae. 12. S. Cyriaci. 13. Deiparæ ad Fontem. 14. Deiparæ in Honoratis. 15. Deiparæ ἐν τοῖς Μαρυτανικοῖς. 16. Deiparæ in Steno. 17. S. Domninae. 18. Elimorum. 19. Gabrielis. 20. Galacrinorum. 21. S. Hypatii. 22. S. Irenes. 23. Laurentii. 24. Maliliæ. 25. S. Mamantis. 26. S. Mamantis in Simate. 27. S. Mauræ Martyris. 28. Metanœæ. 29. S. Michaëlis. 30. S. Michaëlis in Promoti Suburbano. 31. S. Michaëlis Archistrategi. 32. S. Michaelis in Anaplo. 33. S. Michaelis in Mochadio. 34. Molibotum Monasterium. 35. Novem Ordinum. 36. Osiarum Monasterium. 37. Pelamydum. 38. S. Phocæ. 39. Quadraginta duorum Martyrum. 40. Saccudiorum. 41. τῶν Σπυριγῶν. 42. Stauracii. 43. Tarasii. 44. S. Theclæ. 45. S. Theodori. 46. S. Theodosiæ. 47. S. Thyrsi Martyris.

DE PROXIMIS QUATUOR TABELLIS,
quæ Byzantii seu Constantinopoleos Descriptioni
præmittuntur.

RIUS QUAM Urbis Constantinopolitanæ descriptionem aggrediar, & ad eam evolvendam, si tanti est, Lector accedat, pretium operæ visum est præmittere tabellas aliquot, quarum absque subsidio, quæ ex variis subinde scriptoribus recensentur, percipere haud omnino promptum sit. Nisi enim Urbis ipsius & adjacentium locorum, ac suburbanorum situs ob oculos quasi proponatur, vix est ut in perlegendo qua in parte versetur, continuò quivis agnoscat. Contrà verò, ut ait Eumenius in Oratione pro restaurandis scholis, ubi de Tabulis geographicis verba facit, *Manifestius oculis discuntur, quæ difficilius percipiuntur auditu*, atque adeò lectione. Unde non abs re laudantur veteres illi ejusmodi *παραγραφίας* repertores, Sesostris nempe Ægyptius, & ex Græcis Anaximander, Hecataeus, Democritus, Thales, Eudoxus, aliique, *ὄνυχαις που τάχα ἔτι διαστήματι ἢ ἀπειροῦ ἀεὶ κλείουσαι*, ut loquitur Eustathius in Præfatione ad Dionysii Alexandrini *Γεωγραφίαν*.

Prior igitur ex his Tabellis brevem Bospori Thracii delineationem complectitur, qualem ferè ex Dionysio Byzantio, antiquo scriptore, cujus Græcæ editionis spem nobis olim fecerat Lucas Holstenius, (& cujus fragmentum, qualecunque est, ex Codd. Vaticano & Regio mox dabimus) aliisque scriptoribus adornavit Petrus Gyllius: *in qua scilicet, omnium cum nominibus locorum situs, spatia, intervalla descripta sunt, quidquid ibi fluminum oritur & conditur, quacumque se littorum sinus flectunt, quo vel ambitu cingit hanc orbis partem, vel impetu irrumpit mare, ut iisdem penè verbis utar quibus ipse Eumenius.* Atque hæc quidem Tabella eò potissimum necessaria visa est, tum quòd Byzantium, seu Constantinopolis ad Bosporiani Freti exitum occurrat, tum etiam quòd pleraque ad utramque continentem loca passim recenscantur à scriptoribus, quorum præcipuas ex veteribus nomenclaturas selegimus, cum cæteras apud laudatum Gyllium inspicere cuius liceat. Urbem porro ipsam Constantinopolitanam in quatuordecim dispersitam regiones, in quas jam olim distributam sub Imperatoribus Christianis suo docemus loco, in ea Tabella descripsimus: ad illius veterem Honorio imperante confectam descriptionem accommodatam, ex ipsaque & ex Petro Gyllio concinnatam, quarum situs absque hac aut simili tabella haud facilè quivis assequatur.

Ejusdem Urbis delineationem cum suis ædificiis exhibet altera ex MS. Bibliothecæ Regiæ Codice MCCXIV. descriptam; in quo continetur CHRISTOPHORI DE BONDELMONTIBUS Florentini liber *de Insulis Archipelagi*, quem ad Cardinalem Jordanum de civitate Rhodi misit anno Christi MCCCCXXII. ut est in libri exordio, proinde paulò ante expugnatam à Turcis Urbem. Hanc tabellam in æs incidi, & in nostris ad Historiam Comnenicam Commentariis edi pridem curaveramus, unà cum ejusdem Bondelmontii Constantinopolitanæ Urbis descriptione. Sed cum in ea exaranda Archetypum non omnino expressisset scalptor, hanc rursus accuratiori *γραφείῳ* recudendam duximus; quæ quidem, crassiori licèt Minervâ, & situm & loca Urbis exhibeat, hæbet tamen nonnulla, quæ ad præcipuos designandos tractus, sed &

percipiendos non minimè conducant. Utinam superesset *Mensa illa argentea, formâ quadrangulâ, descriptionem Urbis Constantinopolitanæ continens*, quam inter cætera donaria, Romam ad Basilicam Beati Petri Apostoli deferendam testamento suo præcepisse Carolum Magnum Imperatorem refert Eginhardus in illius vita: cum longè accuratiorem, & in ea locorum ac tractuum situs, iis potissimum temporibus, quibus Urbs adhuc florebat, majori fide fuisse descriptos par sit opinari.

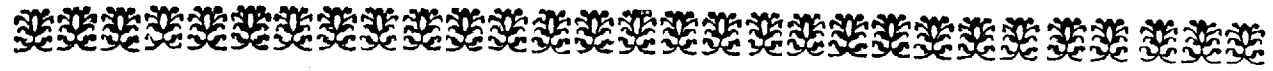
Binas denique alias Tabellas damus, in quibus Byzantium exarantur cusa olim Nomismata, & cum eorum vigeat Respublica, & cum Romanis Augustis parebat, ad veteris Byzantii collustrandas Origines, quas Urbis Constantinopolitanæ descriptioni præmisimus; quibus subdidimus eorundem Nomismatum descriptionem, notatis Gazæis ex quibus desumpta sunt.

Hic porro rursum monendus Lector, inter tot Byzantinæ Historiæ scriptores, qui indicatis paginis in hac lucubratione laudantur, editiones Regias non semper nos secutos, cum ex iis aliquot ex prioribus antea legisse contigisset, nihilque ferè novi in Regiis occurreret, ut lectionem repetere necesse haberemus. Nicephori igitur Patriarchæ Constantinopolitani Breviarium ex Petaviana interdum laudamus, Constantinum Porphyrogenitum in Vita Basilii Imperatoris ex Allatiana, cum Combesiana posterior sectiones alias præferat, Constantinum Manassem ex Meursiana, Nicephorum Gregoram, & Laonicum Chalcondylam ex Genevensi; sed & Georgii Pachymeris Historiam ex MS. codice Bibliothecæ Regiæ, in quo in libros x i i i. continuos dispersita describitur, non verò in duas partes, ut in Romana editione, quarum prior Michaëlis Palæologi Imperatoris sex, altera Andronici Palæologi filii res gestas septem libris complectitur.

Sed & hujusce libri editio ad umbilicum ferè perducta erat, cum in manus meas pervenere Παρεία ΚΠ. seu Urbis Constantinopolitanæ Origines hæctenus ineditæ, & à scriptoribus non semel laudatæ, ex quibus suas concinnavit Georgius Codinus, à Joanne Meursio primùm, tum longè auctiores à Petro Lambecio typis Regiis editas: ex quibus locos aliquot jam typis excusos illustrare interdum licuit. Hujusce libri auctoris ætatem non facile deprehendas, cum variis subinde temporibus confectum fuisse pro certo sit: nam sub finem secundæ partis, quisquis ille sit, videtur indicare se vixisse sub Romano Diogene: ἰδὼν ὃ ὁ γεγραμμένος ὅτι Θεῶν μύριται τὸ σῆμα εἰς Κλαυδιόπολιν ἐπὶ τῆ ἀλιεργατορίας τῶ Διογῆρου εἰς τὰ * 5 εἰς τῆ Αὐγούστου σωτῆρος πεποιχότα ἀγέλα. Et in loco laudato in Additionibus ad pag. 123. sub Michaële Duca se vixisse pariter profitetur. Proinde complura addita à recentioribus vero simile est, cum horum alter, loco laudato in Addit. ad pag. 60. sub Andronico Seniore superstitem se esse innuat. Ex his igitur pleraque, ac iisdem verbis, nec tamen omnia hausit Codinus, quem sub expugnata Urbis tempora vixisse constans est recentiorum scriptorum sententiâ. Pervenere præterea in manus meas folia hæctenus typis Regiis edita à piæ memoriæ Francisco Combesio, viro doctissimo, scriptorum quorundam Historiæ Byzantinæ, in quibus sunt Continuatores aliquot Chronographiæ Theophanis & Symeonis Logothetæ, seu Metaphrastæ Chronicon: quæ quidem omnia confecta iri propediem speramus. Ex iis quædam etiam in Additiones sub finem Operis retulimus, ut & ex libris nuper editis, vel certè nondum lectis.

BOSPORI THRACII ET CONSTANTINOPOLIS

in XIV. Regiones divisæ
D E L I N E A T I O.

Locorum aliquot ad utrumque Bosphori littus indicatio.

Ad littus Europæanum.

1. S. Mamas.	15. Leosthenes.
2. Sepultura Iudaorum.	16. Cammarodes.
3. Scala Sycæna.	17. Pharmaciæ Sinus.
4. Scala Calchedonenfis.	18. Bathycolpos.
5. Bosphorus, Promontorium.	19. Sceletinæ Sinus.
6. Empolis.	20. Angustia ad Fanum.
7. Metopum Promontorium.	21. Fani oppidum.
8. Diplocionium.	22. Chrysorrhoas fluvius.
9. Parabolos.	23. Aphrostatæ.
10. Estia.	24. Liciorum Sinus.
11. Chela.	25. Lycinias.
12. Hermaum Promontorium.	26. Pantum Promontorium.
13. Lemocopia.	27. Petra Cyanea.
14. Phidalia Sinus.	

CP. Christ.

Ad littus Asiaticum.

1. Heraum Promontorium.	13. Catangius Sinus.
2. Portus Eutropii.	14. Cyclaminus Sinus.
3. Hermagoræ Fons.	15. Nympheum.
4. Chrysoptolis, hodie Scutarium, ubi est Damalis Promontorium.	16. Argyronis Promontorii fluvius.
5. Magalon Promontorium.	17. Argyronium Promontorium.
6. Chrysoceramus vicus.	18. Pantichium.
7. Phylaces Sinus.	19. Coracium Promontorium.
8. Nicopolis.	20. Ampelodes Sinus.
9. Sinus Nicopolitanus.	21. Ancyraum Promontorium.
10. Neocastrum.	22. Petra Cyanea Asiatica.
11. Lycadium Sinus.	
12. Lembus Promont.	

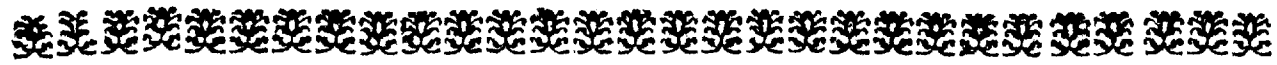
†††

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΑΝΑΠΛΟΥΣ ΒΟΣΠΟΡΟΥ.

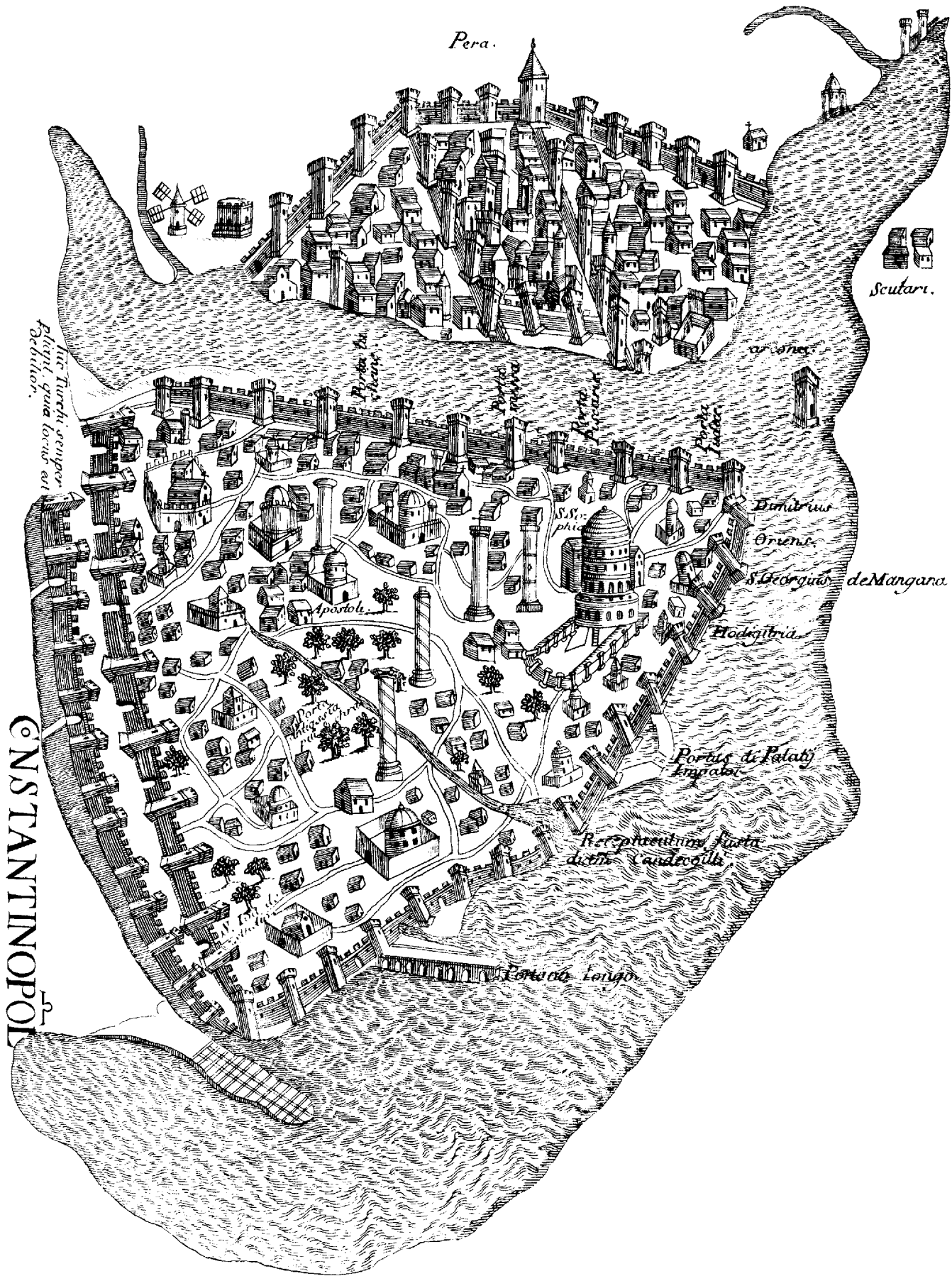
Εἰ μόνω σιπέβαινε τοῖς ἀναπλείουσιν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ τὸ καλέμενον αὐτῷ ὄμα, περὶ τὴν ἑσπέρην καὶ θυμασιῶν ἔθ' ἢ πῶς ὄφιν, διχρήνης ἢ ἄλλως ἐπὶ τοῖς ὄρεσιν ὁ λόγος. ἀπίστευτον γὰρ δὴ τὸ σύμπαν ὑπὸ τῆς ὄφιν ἀξιοθαύμαστον ἑαυτῷ παρεχόμενος κατὰ τὴν εἰρησότητα καὶ σενοχρείαν τῆς πορθμοῦ, καὶ πῶς δι' ὀλίγου τῆς θαλάσσης πρὸς ἀμφοτέρων πῶς ἠπίεον ὀπιμίζιαν, ἐγχεσθῆναι κόλπων καὶ λιμνῶν ἀνάχουσι ὑφ' ὧν οὐχ ἔστιν εὐθεσὸς ἔστιν ἢ σιπείνη, καὶ τῆς ρεύματος τὸ μὲν πλέον καπνόντος· εἶσι δὲ ὅτε κατ' ὀπιμίζιαν ἀναστρέφοντες, εἰσιόντων δὲ τῆς ἀκροατικῶν πῶς ἀναστρέφοντες παρ' ἀλλήλων ἀναπνοασομένων. καὶ ἐκ τῆς κατ' εὐθυπορίας ἀναλύνοντων τῆς ρεύματος πῶς βίωσι. ἐπεὶ δὲ ἐκ ἐλθῆναι παρέρχεται τῆς ὄφιν πῶς ἀκροατικῶν, ἀναστρέφοντες εἰδοξέ μοι συγγραφεῖα παρ' ἑσπέρων ὡς τοῖς μὲν ἰδοῦσι μηδὲν ἐσδέοι τῆς ὀπιμίζιαν καὶ τελειοτάτης ἰστέρας· οἱ δὲ μὴ θασασάμενοι, τὸ γοῦν ἀκροατικῶν παρ' αὐτῶν ἔχουσι. Ἀρχὴ δὲ αὐτῆς τῆς τῆς λόγου καὶ τῆς χρεῶν φύσεως πέλαγος εἶσι ὁ Πόντος ὁ Εὐξείνιος, μηδὲν ἔστι τῆς ἄλλων πλείον, ἔστι μὴ πρὸς πῶς ἔξω θαλάσσαν ἰστέρας. μόνη δὲ ὑπὸ αὐτῆς ἀναστρέφεται * ἰσ. 55 λίμνη Μαιώτις, ἢ μὴ πῶς καὶ ἑσπέρων τῆς Πόντος κατεφύμιπε λόγος εἰς παλαιὰ μνήμησιν ὡς ἀναστρέφεται *.

* ἰσ. 56 τῆς τῆς μὲν ἀναστρέφοντες ἐστὶ διχρήτων σαδίων· τὸ δὲ πῶς, ποταμὸς Ταταῖς, ὄρεσ τῆς * δὲ εἰν ἑσπέρων.

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ
DELINEATIO,

qualis exstitit anno MCCCCXXII. proinde antequam in Turcorum
potestatem venisset.

NOMISMATA A BYZANTIIS CUSA,

area omnia. Tab. I.

Horum pleraque in Originibus Byzantii veteris illustrantur.

ΒΥΖΑΣ. *Caput barbatum galeatum.*

ΕΠΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟ ΤΟΣ. *Rostrum navis.* Ex Goltzio.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Navis velis suis instructa.* Ex Regia Gaza.

ΕΠΙ ΑΙ ΠΟΝΤΙΚΟΥ ΗΡ. *Rostrum navis, cui insisit parva figura nuda basitata.* Ex Reg. Gaza. *Caput Diana, cum pharetra & arcu.*

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Luna falcata, cum stella.* Ex Reg. Gaza.

Caput barbatum. (Neptuni) ad collum, tridens.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Tridens, cui implexus delphinus.* Ex Goltzio.

Hic porro in Byzantiorum Nomimatibus descriptus delphinus, fortean spectat quod à Dionysio Byzantio refertur, apud Gyllium lib. 11. de Bosporo Thracio cap. v 11. Chalcide, Byzantio quodam insigni Cytharædo orthium carmen ad maris littora canente, delphinum è pelago eminentem, illius audiendi cantus causâ, progredi, eoque desinente, mare rursus subire solitum: Charandam vero pastorem accollam sive invidiâ atque odio in Chalcidem, sive avaritiâ incitatum, structis delphino ad maris oram allabenti insidiis, sublimem accedentem interfecisse, nectamen piscatione potitum. Chalcidem enim auditorem suum magnificâ donasse sepulturâ, locisque Byzantio vicinis nomina Delphinum & Charandam imposuisse, illum donantem honoris memoriâ, hunc ignominia.

Caput Bacchi, cum corona hederacea.

Poculum ansatum, ad latera, v. γ.

Caput Bacchi, cum corona hederacea.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Racemus.* Ex Gaza Regia, & Goltzio.

Poculum ansatum. supra, v. γ. Ex Goltzio.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Tridens, cui implexus delphinus.* Ex Goltzio.

Caput Mercurii.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Caduceus.* Ex Gaza Regia.

Caput, forte Apollinis.

ΒΥΖΑΣ. *Lyra.* Ex Gaza Regia.

Caput muliebre.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Taurus.* Ex Gaza Regia.

Caput muliebre velatum.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΕΠΙ ΘΡΑΖΩΝΟΣ. *Cornu Amaltbae.* Ex Gaza Regia.

CAESAR AVGVSTVS. *Caput nudum Augusti.*

ΤΥΒΕΡΙΛΙΑΝVS III. VIR. *Luna falcata, cum stella.* Ex Fulvio Ursino in Famil. Roman. p. 202. 2. edit.

* ΚΑΙΣΑΡ. *Caput Augusti.*

ΣΒΒΑΣΤΟΣ. *Luna falcata cum stella, seu cometa,* uti vult Patinus, à quodescribitur p. 44. Eundem vide p. 306. Eadem ratione Byzantiis potest adscribi, qua proxima à Spanhemio, uti monitum in Byzantii Originibus.

* ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΚΟΙΝΟΝ. *Nummus Augusti,* apud Goltz. in Thef.

* ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ. *Nummus C. Caesaris Aug.* apud Goltz. in Thef.

ΑΥΤ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. *Caput Trajan radiatum.*

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΣΩΤ. *Luna cornuta, cum stella.* Vide Trillanum in Trajano, & quæ annotamus in Byzantii Originibus.

ΑΥΤΟ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤ. *Trajanus.*

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Luna cornuta, cum stella.* Ex Reg. Gaza.

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΕΠΙ ΤΡΑΙΑΝΟΥ. *Galea.* Ex Patino p. 186.

ΣΕΒΑΣΤΗΝ ΣΑΒΙΝΑΝ. *Caput Sabina A. Trajani conjugis.*

ΕΠΙ ΔΙΟΔΟΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ *Duc pelamydes, in quarum medio,* το Β. D. Vaillant. Refertur etiam ab Occone p. 243. & explicatur à Tristano in Sabina.

ΑΥΤ ΚΑΙ ΤΡΑΙ ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΑΥΓ. *Adrianus laureatus.*

ΕΠΙ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Figura quam pharum, tadam, seu funale esse voluit, ad latera,* το Β.

ΠΛΩΤΕΙΝΑΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝ. *Caput Plotina A. Hadriari uxoris.*

ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΕΠΙ ΤΡΑΙΑΝΟΥ *Delphinus inter duas pelamydes.* Ex Patino p. 188.

Κ. ΑΥΡΗ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ. *M. Aurelius Antoninus A.*

ΕΠΙ . . . ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Galea.* Ex Regia Gaza

Nummum sequentem unde huc immiserit sculptor, nescio; nam idem est cum proximo.

Κ. ΑΥΡΗ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ. *Antoninus laureatus.*

ΕΠΙ ΔΗΜΟΘΕΝΟΥΣ. *Dua Phari, ex quarum supra parte exeunt funiculi sustinentes calathum florum: sub calatho scripti.* ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Ex Gaza Regia. Certè ex his funiculis & florum calatho subodorari licet aliud fuisse ab eo quod vulgò Pharum, seu tadam esse volunt eruditi, quamquam quid illud sit haud facilè est definire.

Μ ΑΥΡΗΑΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. *Caput Aurelii A.*

ΕΠΙ ΜΕ ΜΑΡΚΟΥ ΙΕΡΟ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Prova navis.* Ex Gaza Regia.

ΑΥΤ. Κ. ΛΟΥΚΙΟΣ ΚΟ. *Caput Commodi Imp.*

ΕΠΙ ΦΑΥΣΤΕΙΝΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Galea.* Ex Gaza Regia.

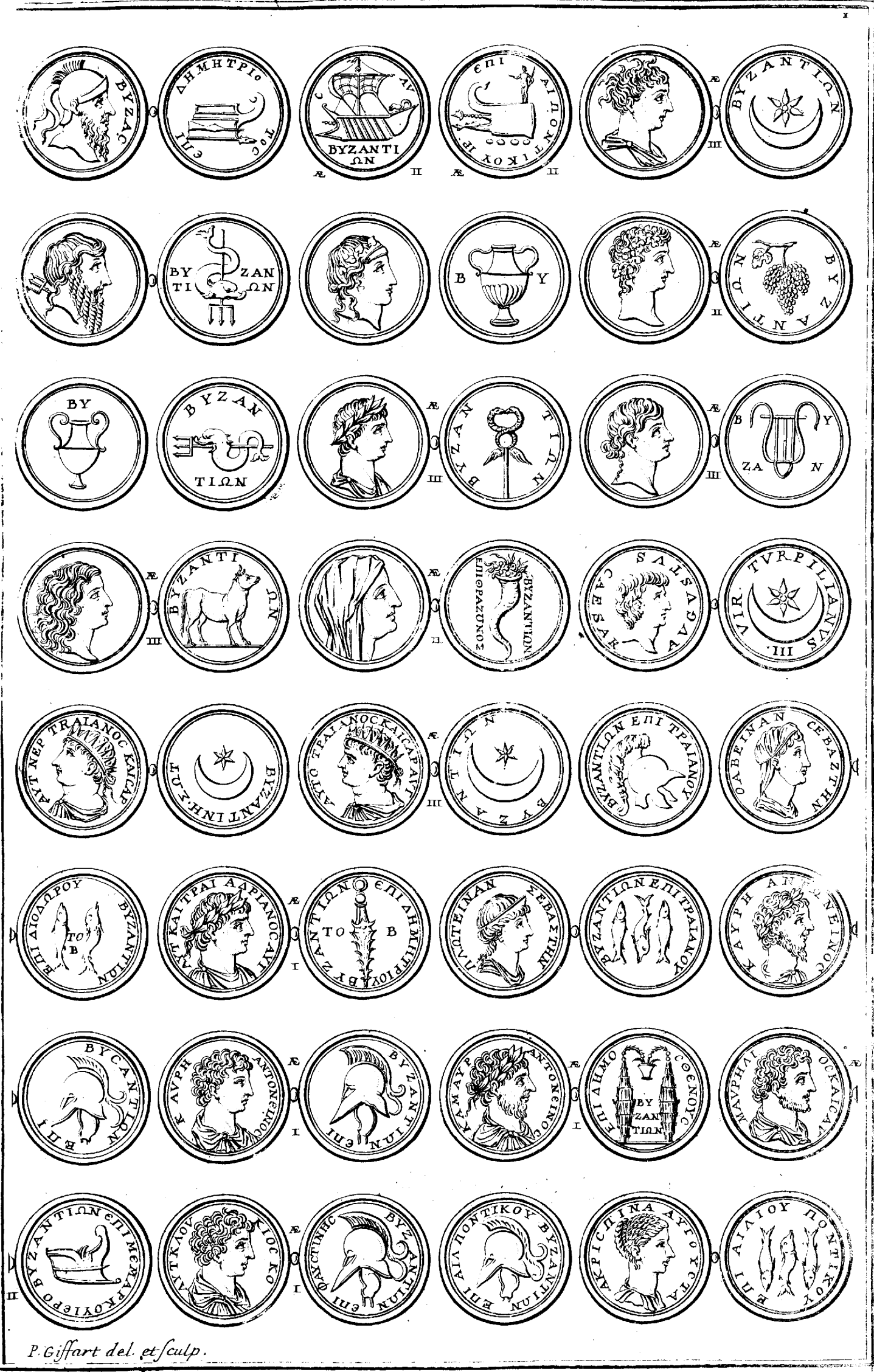
ΕΠΙ ΑΙΑ ΠΟΝΤΙΚΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. *Galea.* Ex Gaza Regia Sueciae.

Profert eruditus Patinus nummum alium Commodi, in cuius averla parte Victoria fertum Herculis capiti imponit, cum hac inscript. ΡΘ Μ Α Ι Ω Ν Η Ρ Α Κ Α Ε Ω Ν, ubi Byzantios, quos sequior Grecia Romæos appellavit, inui putat. Verùm hæc appellatio sequioris fuit, non prioris sæculi. Hunc vide p. 118. & 265.

ΚΡΙΣΠΙΝΑ ΑΥΡΟΥΣΤΑ. *Caput Crispina.*

ΕΠΙ ΑΙΑΙΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ. *Tres pisces, seu delphinus inter duas pelamydes.* Ex Gaza M. Ducis Hetruriae, & Patino p. 267.

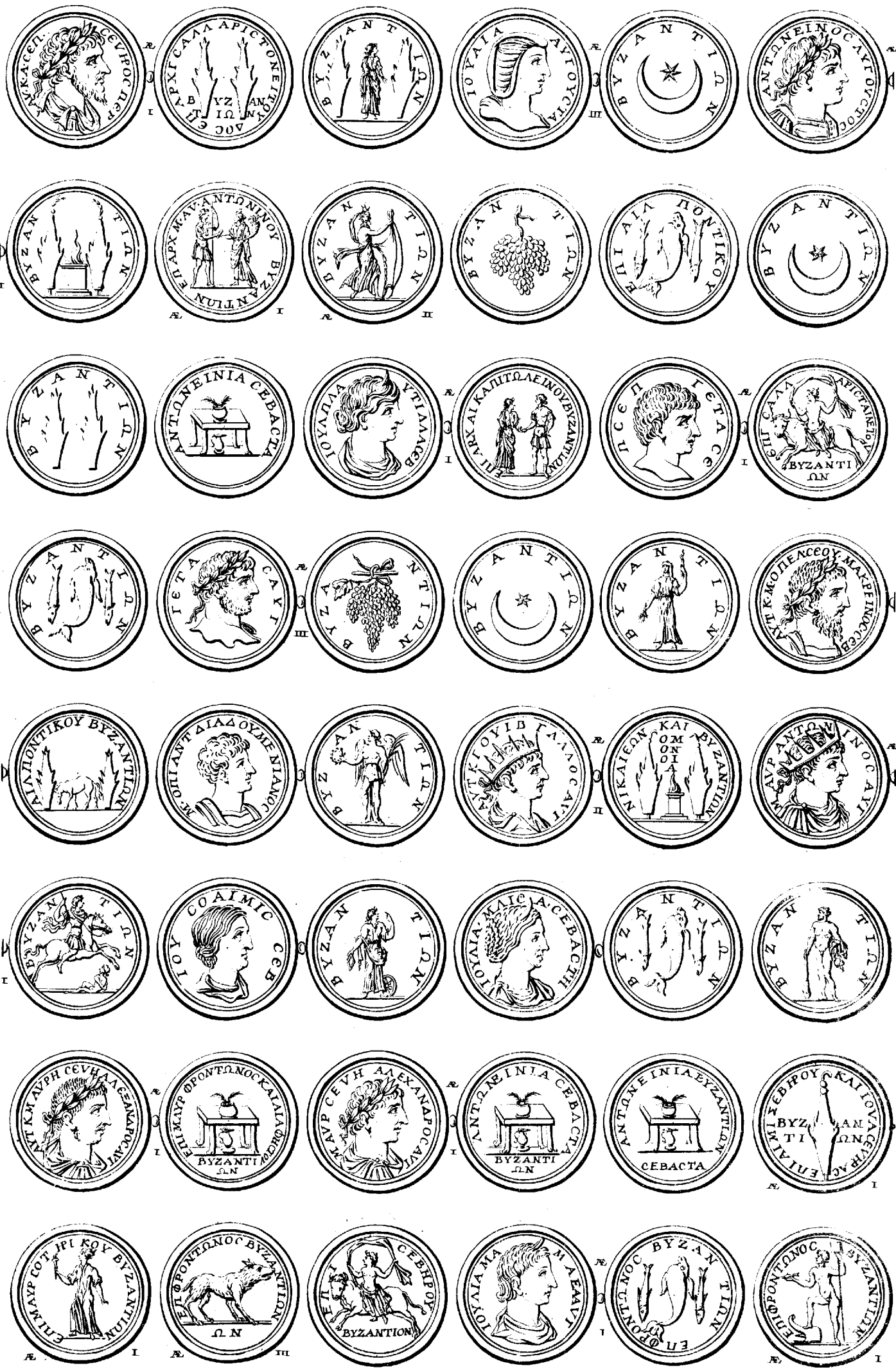

P. Giffart del. et sculp.

NOMISMATUM BYZANTII CUSORUM

Tab. II.

- ΑΥ. Κ. Α. ΣΕΠ. ΣΕΒΗΡΟΣ. ΠΕΡ. *Severus laureatus.*
 ΕΠΙ ΑΡΧ. Γ. ΣΑΛΛ. ΑΡΙΣΤΟΝΕΙΤΟΥ. . . .
 ΔΟΣ. *Duo pisces.* BYZANTIΩΝ. Ex Gaza Regia.
 BYZANTIΩΝ. *Figura muliebris stans, inter duas Pharos.* Ex Gaza M. Ducis Hetruriae.
- ΙΟΥΛΙΑ ΑΥΤΟΥΣΤΑ. *Julia Domna Aug. uxor Severi Aug.*
 BYZANTIΩΝ. *Luna cornuta, cum stella.* Ex Gaza Regia.
- ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΣ ΑΥΤΟΥΣΤΟΣ. Μ. *Aurel. Antoninus Caracalla A. laureatus.*
 BYZANTIΩΝ. *Duc Phari cum ara ignita intermedia.* Ex Gaza Regia. Vide Occonem p. 382.
 ΕΠΑΡΧ. Μ. ΑΥ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ BYZANTIΩΝ. *Figura militaris, sinistra hastam tenens, dextram porrigens figura muliebris, sinistra cornu Amaltheae tenens.* Ex Gaza Regia. Vide Occonem p. 384.
 BYZANTIΩΝ. *Figura Isis tenens velum navis.* Ex Gaza Regia.
 BYZANTIΩΝ. *Racemus.* Ex Patino p. 302.
 ΕΠΙ ΑΙΑ. ΠΟΝΤΙΚΟΥ. *Delphinus inter duas pelamydes.* Ex Patino p. 302.
 BYZANTIΩΝ. *Luna cornuta, cum stella.* Ex Gaza S. Genovesæ Paris.
 BYZANTIΩΝ. *Duc Phari.* Ex Gaza S. Genovesæ Paris.
- * ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑ ΣΕΒΑΣΤΑ. *Mensa cui imposita patera & capeduncula, & aliud quiddam cum palmulis & patera exeuntibus, sub mensa urceolus.* Occo p. 382. Eiusmodi nummorum Graecanicorum typis ludos publicos denotari pridem observarunt Petrus Faber lib. 2. Agonist. c. 25. Spanhemius Diss. 4. p. 300. Patinus p. 12. & 352. & alii. Similis typi videre alios licet apud eundem Patinum p. 302. 306. 319. 334. 356. 372. 375. 412. 413. 418. & in Thesaur. Numism. p. 117. Seiden, ad Marmora Arundel. p. 167. 1 ed. Spon. in Itiner. to. 3. p. 183. &c. Vide præterea Mercurialem lib. 2. art. Gymnast. c. 5. p. 59. 61.
- ΙΟΥΛΙΑ ΠΛΑΥΤΙΛΛΑ ΣΕΒ. *Caput Plautilla, Caracalla uxoris.*
 ΕΠΙ ΑΡΧ. ΑΓ. ΚΑΠΙΤΩΛΕΙΝΟΥ. BYZANTIΩΝ. *Figura militaris dextram porrigens figure muliebris.* Ex Gaza Regia.
- Π. ΣΕΠ. ΣΕΤΑ. ΣΕ. *Septimius Geta A.*
 ΕΠΙ ΣΑΛΛ. ΑΡΙΣΤΑΙΝΕΤΟΥ. *Femina velum extensum utraque manu tenens, ianua vecla, infra, BYZANTIΩΝ.* Ex Regia Gaza. Vide Occonem p. 392. & Patinum in Thesaur. Numism. p. 192.
 BYZANTIΩΝ. *Delphinus inter duas pelamydes.* D. Vaillant.
- ΙΣΤΑ ΣΑΥΓ. *Septimius Geta A.*
 BYZANTIΩΝ. *Racemus.* Ex Regia Gaza.
 BYZANTIΩΝ. *Luna cornuta, cum stella.* Ex Gaza Sengenovesana.
 BYZANTIΩΝ. *Figura muliebris stolata & velata stans, dextrâ spicas, sinistra sacem.* Petri Harponi.
 ΕΠΙ ΑΙΑ. ΠΟΝΤΙΚΟΥ BYZANTIΩΝ. *Equus pascens inter duas Pharos.* Ex Gaza Regia Suecæ. Vide Lambeckium ad Codicum p. 346.
- Μ ΟΠΙ. ΑΝΤ. ΔΙΑΔΟΥΜΕΝΙΑΝΟΣ. *Diadumena A.*
 BYZANTIΩΝ. *Victoria stans, dextrâ fertum, sinistra palmam.* Ex Regia Gaza, & Patino p. 323. 327.
 ΑΥΤ. Κ. Γ. ΟΥΙΒ ΓΑΛΛΟΣ ΑΥΓ. C. *Vibius Trebonianus, Gallus A. cum diademate radiato.*
 ΝΙΚΑΙΕΩΝ ΚΑΙ BYZANTIΩΝ. *Duc Phari, quas Patinus p. 358. pisces puiavit: inter utramque, vox ΟΜΟΝΟΙΑ. sub qua, ara ignita.* Ex Regia Gaza. Servatur nummus alter Valeriani Imp. in Gaza M. Ducis Hetrur. & qui similem typum & inscriptionem præfert. Eiusmodi porro civitatum ἐμφορίας præferunt nummi complures alii, apud Occonem p. 217. 220. 362. 386. 421. Patinum p. 169. & in Thes. p. 165.
 Μ. ΑΥΡ. ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ ΑΥΓ. Μ. *Aurel. Antoninus Elagabalus, cum corona radiata.*
 BYZANTIΩΝ. *Imp. eques spiculum in captivum comorquens.* Ex Regia Gaza.
 ΙΟΥΛΙΑ ΜΑΙΣΑ ΑΥΓ. *Julia Mæsa, soror Iulie Domne uxoris Severi A. mater Socemadiæ, matris Elagabali A.*
 BYZANTIΩΝ. *Delphinus inter duas pelamydes.* Ex Gaza Reg. Suecæ.
 BYZANTIΩΝ. *Heracles innixus clava cippo imposita.* D. Vaillant.
 ΙΟΥ. ΣΟΑΙΜΙΣ. ΣΕΒ. *Julia Soaimias, mater Elagabali A.*
 BYZANTIΩΝ. *Dea Nemesis.* Ex Patino p. 342. de qua Dea, idem p. 5.
 ΑΥΤ. Κ. Μ. ΑΥΡΗ. ΣΕΒΗ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. ΑΥΓ. *Alexander Severus A. laureatus.*
 ΕΠΙ Μ ΑΥΡ. ΦΡΟΝΤΩΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙΑ. ΦΗΣΤΟΥ. *Mensa cui imposita urna, e qua emergunt dua palmule, sub mensa, urceolus. infra, BYZANTIΩΝ.* Ex Regia Gaza.
 Μ. ΑΥΡ. ΣΕΒΗ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. ΑΥΓ. *Alexander Severus laureatus.*
 ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑ ΣΕΒΑΣΤΑ. *Idem typus. infra, BYZANTIΩΝ.* Ex Regia Gaza.
 ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑ BYZANTIΩΝ. *Urna major ex qua emergunt dua palmule, in cujus medio circulo script. videtur, ΣΕΒΑΣΤΑ.* Ex Patino p. 352. Vide Occonem p. 421. & eundem Patinum in Gordiano Pio p. 372.
 ΕΠΙ ΑΙΜΙ. ΣΕΒΗΡΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΛ. ΣΕΒΗΡΑΣ. *Pharus, in medio nummo script. BYZANTIΩΝ.* Ex Regia Gaza.
 * BYZANT. ΑΙΜ. ΣΕΒΗΡΟΥ. *Victoria stans, dextrâ lauream, sinistra palmam.* Occo p. 419.
 ΕΠΙ ΑΥΡ. ΣΟΤΗΡΙΚΟΥ. *Figura muliebris.* Ex Regia Gaza.
 ΕΠΙ ΦΡΟΝΤΩΝΟΣ BYZANTIΩΝ. *Lupus.* Ex Gaza Regia.
 * ΕΠΙ ΦΡΟΝΤΩΝΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΓΝΕΩΝ BYZANTIΩΝ. *Ara cum vase, in quo videntur dua palma enata.* Occo p. 420.
 ΓΠΙ ΣΕΒΗΡΟΥ BYZANTIΩΝ. *Europa cum velo ianua vecla.* Abbat. Bracef.
 ΙΟΥΛΙΑ ΜΑΜΑΙΑ ΑΥΓ. *Julia Mamae, mater Alexandri Severi A.*
 ΕΠΙ ΦΡΟΝΤΩΝΟΣ BYZANTIΩΝ. *Delphinus inter duas pelamydes.* Ex Gaza Regia.
 Eadem inscriptio. *Neptunus, seu figura nuda, dextrâ piscem vel pelamydem, altera tridentem, dextro pede prora navis insistens.* Ex Reg. Gaz.
 * Nummus Galeni Imp. in cujus aversa parte pharus cum inscript. BYZANTIΩΝ. Servatur apud Joseph. Magnavaccam Pictorem Bononiensem.

P. Giffart delin et sculp.

CONSTANTINOPOLIS CHRISTIANA,

SEU

DESCRIPTIO

URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ,

Qualis extitit sub Imperatoribus Christianis,

EX VARIIS SCRIPTORIBUS CONTEXTA
& adornata.

LIBER PRIMVS.

BYZANTII VETERIS
ORIGINES.

I

BYZANTII SITVS.

UM, ut est apud Aristidem orat. in Ægeum pelagus, urbes à situ opportuno & commodo vulgò laudari soleant, *ὡς καὶ πόλις αὐτῆς ἐπιπέσει πρὸς τὸν ἴθυσιν*, Byzantii veteris, maritimæ munitissimæque Thraciæ urbis, origines scripturus, ab ipso urbis situ initium ducam. Hanc porrò commendant plerique è scriptoribus, atque in primis Zozimus lib. II. *καὶ ἡ πόλις ἐστὶν ἐν λόφῳ, μέγας ἐπέχουσα Ἰσθμῶ, ἢ ἀπὸ τῶν καλουμένων Κέρας καὶ τῆς Πεσπονίδος ἐκτεταμένης. Nam urbs in colle sita est, ejus Ἰσθμῶτι parietem complexa, quæ Sinus Ceras seu Cornu dicitur, ἔστω Προποντιῆς efficiunt.* Et Dio apud Xiphilinum in Severo: *Ἡ πόλις αὐτῶν ἐν κρημνῷ (ἰ. εὐκαίερος) παντὶ καὶ τῶν ἠπείρων καὶ τῆς ἰσθμῶς μέσση σφῶν θαλάσσης καὶ), τῆτι ἢ χεῖρα ἀμα καὶ τῆ τῶ Βασιλέω φύσιν ἰσχυρῶς παρσκευασμένη αὐτῆ τε*
CP. Christ.

Δ

ἔδ' ἔπι μετεώρου πεπόλισται, προσέχουσα εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ θεινὴν χειμάρρην δίκλων ἐκ τῆς Πόντος καὶ Ἰσθμίου, τήν τε ἀνατολήν τε καὶ ἀπὸ τῆς ἄρκτου, καὶ μέγ' ἄνθη πρὸς τὴν ἄρκτον (ὡς δὲ λέγει δ' Ἐπίκουρος), καὶ ἀνατολὴν τὸν τε κόλπον καὶ τὰς λιμνὰς ποιεῖ· τῶν δὲ ἰσθμίων πρὸς τὴν Πεσποντίδα παρ' αὐτῶν τὴν πόλιν πολλὴν ὠκεὶν ἔχει. *Urbis sita in opportuno loco, propter continentem quam habet utrinque; et mare quod medium interscedit, loci Bosphorice natura munitissima est: nam cum edificata sit in edito loco, pertinet ad mare, quod veluti torrens fertur ex Ponto, in promontorium labitur, flectiturque aliqua ex parte ad dexteram, ubi sinum et portus facit: magna vero ex parte, in Propontidem prope ipsam urbem, ac celerius multo defluit.* Cujus quidem vehementioris Bosphori fluxus duplicem causam affert Polybius lib. iv. ubi etiam hæc de Byzantii situ Dionii ferme consentanea commemorat: *Βυζαντιοὶ καὶ μὲν θάλατταν εὐκαθέτατον εἰκοῦσι ἔπον, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν, καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν, πάντων ἐν τῇ γῆ καὶ ἰσθμίων οἰκουμένη· καὶ ἡ γῆ πρὸς ἀμφοτέρω πάντων ἀρρύεσται. καὶ μὲν δὲ θάλατταν, ἕως ἐπίκει· τῶν δὲ ἰσθμίων τὴν Πόντος πρὸς ἑαυτὴν, ὡς μήτ' εἰσπλεύσῃ, μήτ' ἐκπλεύσῃ διωσθὸν ἐστὶν ἡ ἐμπόρον πῖνα χρεὶς τῶν ἐμείνων βασιλέως. Ἐχόντος ἡ τὴν Πόντος πολλὰ τῆς πρὸς τὴν βίον εὐχρησίων τῶν ἄλλοις ἀποστροφῶν πάντων εἰσι τούτων οἱ κύριοι οἱ Βυζαντιοὶ Byzantii maritimam urbem incolunt, cum naturâ loci munitissimam, tum ad fertilitatem omnium rerum, quibus humana felicitas perficitur, opportunissimam. Ita enim in ostio ipsius Ponti sita est, ut neque ingredi negotiator quisquam, neque egredi sine Byzantiorum consensu valeat. Cum vero Pontus multa ferat ad vitam hominum commodissima, eorum omnium domini sunt Byzantii. Quò spectant hæc Ovidii lib. i. Tristium:*

*Quæque tenent Ponti Byzantia litorea fauces,
Hic locus est gemini janua vasta maris.*

Et ista Lucani lib. ix.

— — — — — *quamvis Byzantion arcto
Pontus, et ostriferam divinat Chalcedona cursum,
Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis.*

Neque aliter Procopius lib. i. de Ædific. cap. v. Πρὸς τὴν ἄλλην εὐδαιμονίαν καὶ ἡ θάλασσα ἐν γῆ-
λαίῳ ἴδιε) ἀμφοτέρω μάλιστα ἐσκολοποιήθη τε καὶ εἰς πορθμοὺς ξυμμορφώθη, καὶ χρομήν εἰς πέλαγος
μέγα, αὐτῇ τε τὴν πόλιν εὐκαθέτω πόντε Διὰ τὴν ἐξ ἄρκτου ἐρχομένην, καὶ σιπέας λιμνῶν ἡσυχον τῶν γα-
πλοποιῶν παρεχομένην, ὡς εἰς διαίταν εὐπορον, καὶ ἄλλοις πῶν χρεῖας εὐδαιμονία. Πέλῳ δὲ ἴσο
ἀμφοτέρω ὄντα, ὅτε δὲ Αἰγαῖος καὶ ὁ Εὐξείνης καλῶς Πόντος ξυμμορφώθη ἀλλήλοις ἐς τὸ πρὸς ἑα-
υτὴν πόλιν, καὶ ἔκπεσθη τῇ τῶν ἰσθμίων ὁμοίᾳ, ταύτῃ τε τῆς ἰσθμίων τῇ ἐσβολῇ βιαζομένη, καλλω-
πίσκει κύκλῳ τὴν πόλιν. *Augez Byzantii felicitatem opportunitas maris: quòd circum hanc urbem ita
se terra infinuat, in freta cogit, effunditque in vastum pelagus, ut eâ te ad affectum urbs præclarissi-
ma sit, tranquillo portuum presidio invitet, annonam accipiat copiosam, et rebus ad vita usus com-
modis abundet. Duo namque maria, quibus cingitur, Ægeum videlicet ac Pontus Euxinus, ad latius
urbis orientale còeunt, seque undis promiscuis sic collidunt, ut continentem distrahant sua illa irruptione,
et urbem amantissimè circumplectantur.* Et lib. iv. cap. viii. Ἐπὶ καὶ τῆς Θεάκης ἡ πόλις ἐστὶν
καὶ τῆς Ἰσθμίου, ἀλλὰ καὶ χρεῖων προσέσκηκε φύσιν, τῆ μὲν Εὐξείνης ἁπασί τῆς ἀνατολῆς ἐπεμεινίσσα,
αὐτῆ μὲν ἡ τὴν διὰ τὴν Ἰσθμίου ἀπὸ τῆς Ἀσίας θάλασσης τὸ πέρας. *Quando hæc urbs non solum
potentiâ, sed naturâ etiam loci Thraciam antecellit, Europæ imminens arcis instar, servansque termi-
num maris, quo ab Asia pars ista orbis dividitur.* Themistius orat. xv i. extremâ, Constanti-
nopolim συνοχλῶ τῶν ἰσθμίων ἰσθμίων, Gregorius Nazianzenus orat. xxxii. ἐώας καὶ ἐπειεῖς λῆ-
ξεως ὧν συνοχλῶν vocant. Quibus consentaneè Himerius Sophista orat. eucharisticâ in Julia-
num, de eadem urbe: *Σὺ μὲν Εὐξείνης ἀρχὴ, σὺ ἡ καὶ πέρας κατέστηκας· σὺ ἡ καὶ Ἀσίας τὴν ἰσθμίου
μοῖραν κεκλήεις καὶ τὴν Europæ principium, tu terminus es; tu partem etiam Asia partem sortita es.*
Denique Manuel Chrysoloras in Comparatione utriusque Romæ pag. 117. in hanc ipsam
sententiam hæc ingerit: *Εἰ ἂν μηδὲν ἔπρεσεν λέγειν ἕχρον, ἀλλ' ἡ πρὸς ἀμφοτέρω τῶν ἰσθμίων,
πῶν τε Εὐξείνης λέγω καὶ Ἀσίας, δέσας, ἀλλ' ἡ συνοχλῶν τῆς τε ἀνατολῆς καὶ μεσημβρινῆς θαλάσσης,
ὡς τῆ μὲν ἰσθμίων τῆ ἰσθμίων, τῆ ἡ Διὰ τῶν θαλάσων, μέλλον δὲ δι' ἀμφοτέρω, ὡς ἐν κοινῇ πῶν
συνοχλῶν καὶ κλείειν αὐτῶν ἀπ' ἀλλήλων, ὡς ἐπὶ πῶν ἰσθμίων, τὸ εἰκομένην, καὶ ἄλλοις ταύ-
τη· ἔστιν, πῶν ἐκ αὐτῶν δέξιν μόνον χρεῖσιν καὶ ὥρας, ἀλλὰ καὶ βασιλικὸν ἐστὶν; Si nihil aliud vobis
dicendum suppeteres, situs ille versus utramque continentem, Europam dico et Asiam, et connexio Se-
rentionalis et Meridionalis maris, ita ut hinc continentium, isthinc æquorum, vel potiùs utrorumque
beneficio orbem terrarum gentesque illius, tanquam communi quodam vinculo conjungat, rursusque à
se invicem secludat, ipsa velut ad portum sita, quibus, quæso, id non utile solum et pulchrum, sed
etiam regium non videtur? Sed & Constantinus Manasses pag. 92. i. ed.*

*Ἡν ἰσθμίου προσεπίσκει, θαλάτταν δεξιῶν,
Ἡπῶς ἀνατολῆς) παλάμαι τῆς Εὐξείνης,
Ανατολῆς δὲ ἐπὶ τῆς Ἀσίας σύμα.*

*Quam terra continens fovet, et mare excipit, quam jucundè amplectuntur Europæ manus, vicissim
et illa os Asia deosculatur.* Trebellius Pollio in Gallienis: *Byzantiorum civitas clara navaliibus
bellis, claustrum Ponticum.* Ducas cap. xii. Πόλις πόλεων πασῶν κεφαλὴ, καὶ πῶν τῶν περὶ τὴν
κόσμον μέρων, πόλις χριστιανῶν καύχημα, καὶ βασιλεῶν ἀφάνισμος, πόλις ἄλλη ἀποδοκίμος, φυτευ-

δεισά πρὸς δυσμας, ἔχουσα ἔνδον φυτὰ πάντοια βελόντα καρποὺς πνευματικοί. *Urbs cunctarum urbium caput, quatuor mundi partium centrum, Christianorum gloria, barbarorum exterminium; urbs paradysus alter, omnibus plantarum ac arborum generibus, ex quibus fructus spirituales nascuntur, constituta.* Demetrius Cydonius in orat. pro Latinor. subsidio: Η ἵ ῥ ὕ τ ἔρανον πόλεων εὐδαιμονεσάτη, καὶ ἐφ' ἧς πάντες ἄλλ' χαίρουσιν ἕνεκα τῆς τέρψεως καὶ τῆς ἀλγῆ πάντων ἀεσθητικῆς ἡλαυνον, εἴρηκην καὶ τοῖς οἰκίτοισι γέγονε. *Urbs verò longè universarum sub caelo beatissima, quamque omnes, gratiarum ac recreandi causâ, munificique omnis ornatus adibant, nunc incolis facta est carcer.* Addam postremò quæ de Byzantii, seu Constantinopoleos, situ; atque adeò de aëris temperie, & agri fertilitate scribunt alii. Sidonius Apollinaris carm. II.

— At tu circumflua Ponto

*Europa atque Asia commissam carpis utrinque
Temperiem: nam Bistonios Aquilonis hiatus
Proxima Chalcidices sensim tuba temperat Euri.*

A Sidonio haufit quæ in hanc sententiam scribit Will. Malmesburienfis lib. IV. Hist. Angl. *Gratum admodum fuisse ferunt Imperiali animo, ut illic urbem divino jussu fundaret, ubi & solè ubertas, & cæli temperies mortalium saluti convenit.* Et mox: *At Constantinopòlis circumflua Ponto, Europa atque Asia carpit utrinque librata temperiem, quod aquilonares hiatus mulecat è proximo veniens Asiaticus Eurus.* Robertus Monachus lib. II. *Hæc præ cunctis aliis urbibus fecunda est pingui agro, & omni marinarum divitiarum commercio.* Balduinus Imperator Constantinopolitanus, in Epistola de Urbis expugnatione apud Arnoldum Lubecensem lib. I. cap. ult. *Hæc & ejusmodi deliramenta — divina justitia nostro ministerio digna ultione percussit, & expulsis hominibus Deum odientibus, nobis sese amantibus terram dedit omnium bonorum copiis affluentem, vino & oleo stabilitam, fructibus opulentam, nemoribus, aquis & pascuis spatiosam, & cui similem non continet orbis, aëre temperatam.* Et Guillelmus de Baldenzel in Hodæporico ad Terram Sanctam, de Constantinopoli: *Hæc civitas solemnissima in optimo mundi loco, tam ratione aëris, quam terre constructa est.* Audiendus denique Augerius Busbequius in Itinere Constantinopolitano: *Iam ad ipsius urbis situm quod attinet, videtur urbi dominatura facta à natura sedes. Est in Europa; habet in conspectu Asiam; Ægyptum, Africamque à dextra, quæ tamen etsi contiguae non sint, maris tamen, navigandique commoditate velut junguntur. A sinistra verò Pontus est Euxinus, & Palus Meotis, quæ circumcirca multis gentibus habitantur, & multis undique fluminibus influuntur, nihil ut longè lateque iis in regionibus ad usum humanum nascatur, cujus non sit maxima Constantinopolim navibus vehendi opportunitas. Ab una parte mari alluitur Propontide; ex altera portum efficit flumen, quod à similitudine Cornu aureum vocat Strabo. Tertia reliquo continenti jungitur, ut ferè peninsula similitudinem quandam referat, & perpetuo promontorii dorso in mare sinumque, quem à fluvio marique eò recedente fieri dixi, excurret.* Iisdem consona scribit Petrus Gyllius in Praefat. Constantinopolis sic in peninsula sita est, ut totum Isthmum occupet peninsulanum: ex tribus enim partibus mari alluitur; neque solum ex sese munita est, sed etiam suos suburbanos longos agros iter duorum dierum, latos amplius viginti miliaria, munitos habet peninsula, quam efficiunt Pontus, Bosphorus, Propontis, olim ab Anastasio muro clausam, ita fit, ut situs urbis duplici peninsula munitus, arcem se declaret totius Europe, atque adeò principatum totius orbis præ se ferat, eminens in fauces Europe atque Asiae. Nam præter alias felicitates immensas hanc habet summam, quod mari portuoso ex tribus partibus cingitur, à Meridie quidem Propontide, ab Oriente Bosphori freta, ab Aquilone sinu maximè portuoso, qui non modò claudi catenâ potest, sed etiam sine catena hostibus infestus est Constantinopolis, & Galata muris stringentibus ejus latitudinem, in stadia paulo minùs quatuor, ut & machinis & igne liquido hostium naves saepe perierint. Adde quod nihil munitius fieri posset, si accederet ars muniendi nostrâ etate usitata, si quatuor portus, quos olim intra muros habebat clausos catenis, restituerentur: quorum duobus antiquum Byzantium ornatum, triennium Severi obsidionem sustinuit, nec nisi fame totius orbis viribus capi potuit. Idem denique sub finem: *Cùm totius Europe Constantinopolis sit arx contra Ponticos & Asiae barbaros etiam si saepe deleatur, semper non deerit aliquis qui eam restituat, invitatus loci opportunitate.* Quod verò subdunt iidem Busbequius & Gyllius de situs opportunitate circa res ad vitæ usum necessarias, quæ undique mari in urbem advehi possunt, præclare etiam describitur à Socrate lib. IV. cap. XV. *Αὐτὴ γὰρ Κωνσταντινούπολις, καὶ ἀπειρα ἔξερσται πλήθη, τὰ πολλὰ εὐθλιεῖται πρὸς τὴν θαλάσσης ἔχειν πάντων ἐπιτηδείων πλὴν οὐκ οὐκ οὐκ, καὶ ὅτι ὁ Εὐξείνιος Πόντος ὡδὸς καὶ μὲν, ἀφ' ὧν αὐτῆ, ἠνίκη ἀεροδενδρῆ παρῆχαι τὸ σίτον Constantinopolis enim, quamvis infinitam hominum multitudinem alit sustentique, tamen partim propter rerum ad victum necessariorum invectionem, quæ per mare fit, partim propter Pontum Euxinum qui ei finitimus est, qui que frumentum, cum opus sit, abundè suppeditat, maxima rerum omnium copia circumfluit.* Similia habet Anonymus in vita Joannis Acacii: *Πρὸς τὸ ἀγεῖν πάνθ' ὅσα πάντ' ἔχουσι τὴν ὡμας φύεται, τὰ μὲν δὲ Σκυθῶν ἐρημίας ὡδὸς δόξως εἰπεῖν, καὶ Θεμισκυρας τὴν Ἄμαζόνων παρῆχαι καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν πάντ' ἅπαντ' ἔχουσι, τὰ μὲν δὲ ὀλιγάδων, τὰ δὲ δὲ ὀλιγάτων, τὰ δὲ ἔσποισι πάντ' ὀλιγάτοις, ὡς εἰς κοινὸν κατὰ γάμον συρρέει, ὡσαύτως ποταμοὶ ὀλιγάτων αὐτὸ μάλιστα σωζόντας εἰς θαλάσσαν ἔντ' ἰδεῖν ἔστιν, ὡς ἐκ ἀλλοθι τοῖς ἐν ἡπείρῳ κτήμασιν ἐργαίους, ἢ ναυπηγοῖς*

ἰχθυόντας: Ad quam advehitur quidquid singulis tempestatibus nascitur, partim ex ulteriori continente, partim ex mari, partim ex superiori ac inferiori Mysia, partim ex desertis Scytharum, atque adeo, ut ita dicam, Amazonum regionibus; & ut verbo absolvam, omnia undequaque cum navigio, tum etiam vehiculatione, modisque aliis omnibus, veluti in commune diversorium conflunt, quemadmodum fluvios videmus sua sponte in mare delabi: ubi cernere est, non ut alibi, hos non minus terrestribus possessionibus quam navalibus valere. Byzantium etiam in regione vini copiâ & famâ nobili, uti opinatur eruditus Sirmondus in Triplici Nummo cap. 11. ædificatum indicasse voluisse Byzantios ipsos, satis declant eorum nummi, qui uvam ingentem præferunt, cum inscriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ, atque in iis nummus ille ex Thesauro Regio, qui caput Bacchi cum corona hederacea, & in postica racemum, cum inscriptione ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ præfert: quem quidem racemum, ut & inscriptionem, habent alii Antonini, Caracallæ, & Getæ ex eodem Thesauro Regio. Pari fortè ratione existimare licet frumenti copiam, quâ præstabat Byzantium regio, expressam in nummo ejusdem Getæ, in quo figura stolata ac velata stans, dextrâ spicas, sinistrâ facem gestat: ac denique rerum omnium abundantiam nummum alium ex eodem Thesauro Regio, qui alterâ parte caput mulieris, alterâ cornu Amalthææ præfert, cum inscriptione, ΕΠΙ ΘΡΑΖΩΝΟC ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Denique non omittendum videtur, quod olim Pytheas, & post eum Hipparchus, apud Strabonem lib. 11. observarunt, eundem esse parallelum, qui per Byzantium, cum eo qui per Massiliam ducitur.

II.

CHRYSOCERAS.

TRADIT Hefychius Milesius Byzantem in Bosporii maris promontorio urbem exædificasse, καὶ πῶ ἀκρὰς τῆς Βοσπορείας ἀλός. Promontorium istud *Lygos*, postmodum *Chryso-ceras* nuncupatum auctor est Solinus cap. xv. i. Promontorium χρυσοκέρας, Byzantio oppido nobile, antea *Lygos* dictum. Plinius, à quo haufit Solinus, lib. 1v. cap. xi. Promontorium *Chryso-ceras*, in quo oppidum Byzantium libera conditionis. Martianus Capella lib. v. i. Promontorium *Ceras Chryseon*, Byzantio oppido nobile. Et Ammianus lib. xx. i. Nam supercilia ejus sinistra *Athyras* portus despectat & *Selymbria*, & Constantinopolis vetus Byzantium Atticorum colonia, & promontorium *Ceras* præluentem navibus vehens constructam celsius turrim, quapropter *Pharos* appellatur. Promontorium *aurei cornu*, τῆς χρυσοῦ κέρας, apud Plinium lib. 1x. cap. xv. uti præferre scriptos codices monet Salmasius. De priori appellatione, ut Claudianum præteream, cui *Constantina Lygos* dicitur, sic Ausonius in Urbibus:

*Ite pares tandem memores, quod numine Divûm
Augustas mutastis opes & nomina, tu quum
Byzantina Lygos, tu Pœnica Byrsa fuisti.*

Nescio an ad hoc Promontorium spectet, quod refert Arhenæus lib. viii. Stratonicum, μαχαλάω τῆς Ἑλλάδος, *alam Græcia*, Byzantium appellasse; quod fortè in extremo situm promontorio, & mari utrinque circumdatum, speciem quodammodo præferat alæ, seu alarum cavitatis, quæ in homine est. Scio aliter videri Cafaubono, qui Stratonicum vult hocce verbo significasse, Si quis eam urbem occupaverit, similem reliquam Græciam fore homini, quem aliquis alâ prehensum teneat: vel certè eâ appellatione aut urbi immunditias, aut civibus sordidum victum objecisse: nam cavitati alarum proprius est fœtor, qui *ῥάτος* dicitur. Potuit etiam respexisse ad Byzantium vinositatem, de qua Ælianus lib. 111. variæ hist. cap. xiv. cum apud Græcos μαχαλάω ἀρειν, *alam tollere* dicantur, qui potationi indulgent, ut est apud Zenobium & Diogenianum in Parœm. quod qui poculum exhauriunt, sublato brachio alas ostendant.

III.

SINUS CERATINUS.

VERUM an Promontorium, in quo situm est Byzantium, *Ceras*, & *Chryso-ceras* à veteribus nuncupatum fuerit, in dubium vocat Gyllius lib. 1. de Bosporo Thracio cap. v. qui putat Plinium errasse, aliisque errandi viam præbuisse, cum ait, ex ea causa Byzantii promontorium *Chryso-ceras* appellatum, quod Thunni aspectu faxi albi in littore Asiæ

fiti repente territi, semper præcipiti agmine promontorium Chryfoceras petant: cum ea de causa, subdit idem Gyllius, potius sinus appellandus sit *Auri cornu*, præsertim civibus Byzantiis ita sinum suum appellantibus, è quorum numero est Dionysius Byzantius, cui potius quam Plinio fides videtur adhibenda. At quidquid dicat Gyllius, haud omnino absurdum videri debet, non modò sinum Byzantio adjacentem, *Ceras* nuncupatum fuisse, sed etiam id nominis promontorio ipsi concessum à sinus vicinitate, ita ut promontorium fuerit ipsius Sinus Ceratini, & ab eo nomenclaturam acceperit. Utut sit de Promontorio Byzantio, id omnino planum est, sinum ei adjunctum, *Ceras* à scriptoribus omnibus appellari, *κόλπον τῆς Κέρας* à Cedreno, etsi de nominis etymo non convenient. Quidam enim, ut Hesychius Milesius & Procopius lib. I. de Ædif. cap. v. à Ceroëssa Byzantis matre ita nuncupatum volunt, quam Io ex Jove gravidam, ad confluentes Cydari & Borbyzæ fluviorum peperisse aiunt. Hesychius: *Αὐτὴ ἡ πῶρος τὸ καλούμερον Κέρας ἐπανήθοῦσα, καὶ ὁ Κέρως τε καὶ Βορβύζης συμμίσθον*, *Τὸς ἐνοικοῦσιν προσπατίζοντες τὰ ἐσθόμωρα, ὡς τὰ Σεμέσσης βωμῶν, πῶ λεγομένην Κεραίασαν ἀπέκνε κόρην ἕξ ἧς καὶ Κέρας ὁ τόπος ἀνόμασται*. Ipsa verò (Io) ad *Ceras* veniens, ubi *Cydaris* & *Borbyzes* confluunt, futura incolis prædicentes, ad *Semestra* avam, *Ceroëssam* dictam peperit, & ab illa *Ceras* locus appellatur. Ex quibus sanè *Κέρας* propriè dictus videtur locus, ubi uterque fluvius in sinum confluunt, cui speciem quodammodo cornuum præbent, ab ipsius sinus capite in varias partes secedentium. Procopius: *Ἀμφὶ τὸ κόλπον, ὄνπερ Κέρας οἱ ἑπιχάριοι Κεραίαση τῆ Βύζαντος μητρὶ τῆς πόλεως οἰκιστὴ ἐπωνύμως καλεῖσιν*. Circa sinum ab indigenis dictum *Ceras*, de nomine *Ceroëssa* matris Byzantis, qui urbem condidit. Alii, inquit idem Hesychius, ab *Amaltheæ* cornu, propter rerum omnium copiam eò è mari influentium, dictum *Ceras* volunt: *Οἱ ἡ τῆς ἄψ κορυφῶν εὐπορία τὸ ἄ Αμαλθείας αἰγῶς κέρας προσσηγέρευσαν*. Alii verò ob fructuum abundantiam *Amaltheæ* capra cornu dictum putant. Quò fortè spectat nummus, cujus suprâ meminimus, ex *Thesauro* Regio, qui alterâ parte caput mulieris, alterâ cornu *Amaltheæ* præfert, cum inscriptione, ΕΠΙ ΘΡΑΖΩΝΟC ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Alii denique, subdit idem Hesychius, *μᾶλλον τῆ θεσφ τῆ χωρὶς ὄνομα προσδέασιν*, potius à loci situ nomen inditum censent: quòd scilicet sinus instar cornu cervini in multos ramos diffindatur. Strabo lib. V. 11. *Ἐστὶ ἡ τὸ Κέρας προσερχὸς τῆς Βυζαντίων τείχεϊ κόλπος ἀπὸ ὧν ὡς πρὸς δυὸν ἐπὶ σταδίους ἐξήκοντα, ἰσικῶς ἐλάφου κέρας εἰς τὸ πλείους ἄλλοις κόλποις, ὡς ἀπὸ κλάδου πινῆς*. Est autem *Ceras* Byzantii muro conjunctum, sinu versus Occidentem ad sexaginta stadia penetrans, similis cornu cervino, quòd in multos sinus, quasi in ramos diffinditur. Atque eò spectasse volunt Oraculum: Argivis enim Delphicum Apollinem consulentibus de loco ædificandæ urbi opportuno, tale oraculum edidisse fertur, quòd recitant Stephanus, Eustathius in Dionysii Periegesin, Hesychius Milesius, & Codinus:

Οἱλοιοι οἱ κέντεω ἱερῶ πόλιν οἰκίσουσιν,
 Ἀκτῶ Θρηκίω τ' ἐνυθρον ὡς τε σῶμα Πόντου,
 Ἐνθα δύο σκύλακες πολὺν λάπτεισι θάλασσαν,
 Ἐνθ' ἰχθὺς ἐλάφου τε νόμον βόσκουσι) ἐς αὐτόν.
 Felices illi, qui urbem illam sacram incolent
 Ad oram Thracicam, & ad aquosi os Ponti,
 Vbi duo catuli mare canum lambunt,
 Piscisque & cervus simul pabulantur.

Quòd quidem oraculum ita interpretati sunt Argivi, ut per binos illos catulos pelagus lambentes, fluviolos Borbysem & Cydarum, qui in sinum sese effundunt; sinum verò ipsum per piscem & cervum, qui simul pabulantur, designari arbitrarentur. Nec desunt qui per piscem, Pelamydem intelligi censeant. Sunt autem Pelamydes pisces, qui Latinis *Sarda*, ut est in Glossis Gr. Lat. è specie thynnorum, quæ in Mæotidis paludibus enata, vastumque Ponti emensæ pelagus, in eum sinum densis agminibus irrumpunt: (est enim Pelamys genus piscium ἀγλαῖον καὶ ἐκτοπισπὸν, ut ait Aristoteles libro de Piscibus,) ibique à ventorum & hyemis difficultatibus, quas maximè exhorrescunt, securæ, in ejus recessibus commorantes, pingues admodum evadunt: ex quarum captura ingens Byzantiis proventus oboritur, quòd secus est in Calchedonensium littore, qui ἔ μετέχουσι τῆς εὐπορίας ταύτης, ἀλλὰ τὸ μὴ προσπατίζειν τὸς λιμένας αὐτῶν πῶ πηλαγῶδα. hujus copia non sunt participes, quòd ad eorum portus *pelamys* non appellit, ut habet Strabo lib. VII. quòd etiam attigere scriptores alii, Antiphanes Comicus apud Athenæum lib. III. Oppianus lib. IV. Ἀλιευτικῶν, & Dio Chrysostomus orat. XXXIII. Præ cæteris porrò ingentem ad muros Byzantios pelamydum multitudinem graphicè describit Petrus Gyllius in Præfat. ad Urbis Descript. *Piscium verò redundantia excellit Massilia, Venetia, Tarentum; sed omnia superat Constantinopolis, qua velut per portam pisces duplicis maris transcant, neque modò per Bosporum transcant, sed ad Byzantium firuntur, relictâ Calchedone, ut uno reti viginti navigia impleas, atque sine retibus sæpe manibus ex continenti capias, atque ad eò cum verno tempore in Pontum ascendunt densi greges, jactu lapidis velut aves ferias: ex fenestris quoque urbis calathis ex corda appensis mulieres piscensur, hamisque piscatores sine esca pelamys*

nydes capiant tot & tantas, ut sufficiant toti Grecia, & magna parti Asiae Europaeque. Non mirum igitur si *Βυζαντίων θωνάδα* dixit idem Antiphanes; & Archestratus apud Athenæum lib. vii. *Θωνάς τ' μεγάλης μυθόπολιν Βυζάντιον* argute appellavit. Sed & à pelamydibus cō turmatim confluentibus Byzantio vicinum Suburbanum *Πηλαγύδιον* appellatum verosimile est. Hujus meminit Scylitzes in Joanne Zimisce, ut & Codinus in Orig. CP. p. 58. Quinetiam Aristoteles lib. iv. Polit. ingentem piscatorum turbam Byzantii sua tempestate fuisse observat. Atque hinc percipimus cur Pelamydes in Byzantium nummis effictæ toties occurrant: in nummo scilicet Sabinæ Aug. apud V. Cl. D. *Vaillant*, qui duos ejusmodi pisces præfert, cum hac inscriptione, *ΕΠΙ ΔΙΟΔΩΡΟΥ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ*: in nummo Plotinæ, ex Gaza Regia, in quo Delphinus inter duos pisces effictus, cum hoc lemmate, *ΕΠΙ ΤΡΑΙΑΝΟΥ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ*: in nummo Crispinæ A. ex Archeio M. Ducis Hetruriæ, ubi iidem Delphinus & pisces efficti, cum inscriptione, *ΕΠΙ ΑΙ ΠΟΝΤΙΚΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ*. ut & in nummo Caracallæ, ex Thesauro Reginae Sueciæ, cum eadem inscriptione: in nummo Geta, & alio Juliae Mææ A. ex eodem Thesauro, cum inscriptione *ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ*: denique in nummo Juliae Mammææ A. cum inscriptione *ΕΠΙ ΦΡΟΝΤΩΝΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ*. Quosdam ex iis descripsere Carolus Patinus & Ezechiel Spanheimius. Ita porro Sinum Ceratinum describit Oppianus libro laudato:

Θρήκιος δὲ τις ἔστιν ἀλὸς μυχὸς, ὅτε βαδίζον
Φασὶ Πρωσιδάωνθ' ἐνὶ κλήεσι τετύχθαι·
Εἰ τὲ καὶ τὴ Μέλας κυκλίσσεται, ἔδέ τε λάβει
Λίλυ, ἔδ' ἰσθμοὶ ἐπιθερόσκειν αἴται.
Ἐν δ' ἄρα κευθμῶδες ἰσοβρύχοι περύσσει
Κοῖλοι, πηλώεντες, ἀδέσφατοι, οἷς ἔτι πολλὰ
Τίχτε), ἠβαιοῖσιν ὅσ' ἰχθύσι δαΐτας ὀφέλλει.
Ἐνθα καὶ ἀρπύγιοι πέλει πρῶτα κέλευθα
Πηλαγύδιον ἐσμύσιν' ἐπεὶ πειρώσιον ἄλλων
Ἐὐγαλίον φείσκειν δυσμέα χείματος ὄρμυ. &c.

Thracius verò est quidam maris recessus, quem profundissimum perhibent in Neptuni fortibus esse: ex quo etiam Niger appellatur, neque ipsam imperiosè admodum, neque validi invadunt venti. In ipso autem latibula humida sunt, cava, lutosa, immensa; in quibus multa generantur, quæ piscibus exiguis cibos præbent. Ibi etiam recens natis sunt prima viæ Pelamydum catibus; quoniam vehementer præ cæteris marinis horrent difficilem hyemis impetum. &c. Et verò Sinum Ceratinum *Melana* appellari vix alibi reperias; adeò ut dubitandi prabeatur occasio, an revera Ceratinum intellexerit Oppianus, an verò Melanem Sinum, qui perinde in Thracia exitit ad Melanis fluvii ostia, ubi Cherronesus in arcum stringitur, & sinum efficit, qui *Μέλας κόλπος* dicitur Ptolemæo lib. iii. Procopio lib. iv. de *Ædif.* cap. x. *Melanes sinus* Plinio lib. iv. cap. xi. Solino cap. xv. Ammiano lib. xxii. & aliis; hodie ab urbe Caridia adjacente, *Golfo di Caridia*. Meminit præterea Apollonius Rhodius Nigri littoris ad Rhebantem amnem, qui haud procul ab Ponti ostio in Bithynia in mare effluit, cujus quidem fluvii mentio est apud veteres scriptores, & de quo pluribus egit Petrus Gyllius lib. iii. de Bosphoro Thracio cap. i. at hinc Sinum effingi nemo observavit. Sic autem Apollonius lib. ii. Argonaut.

Πλάη τε ῥηγμῖνας πεσυλαγμένοι, εἰσέειν αὐτὴ
Ρῆαι ὠκιστὴν ποταμὸν, ἀκτῶ τε μέλαιναν
Γάμψαντες νήσου Θυαΐδος ὄρμον ἰκασθ'
Donce prærapido labentia flumina cursu
Emensî Rheba, & nigricantiâ littora terra
Subducτa petitis terra Thyæida puppi.

Certè etfi Pelamydes ex Gouto ad usque Sinum non modò, sed & in Propontidem atque Ægeum ac Mediterraneum mare progredi scribat Bulbequius; longè tamen potius Oppianum de Sinu Ceratino lecutum vero est simile, cùm Pelamydes ad Melanem Sinum progressas nemo è veteribus tradat. Deinde quod subdit, à tempestatibus ventisque omnino esse securum Sinum, mirè Ceratino convenit: sic enim de eo Procopius lib. i. de *Ædif.* cap. v. *Πραγμῶς ὁ δὲ ἰσθμὸς ὁ κόλπος ἔστι, καὶ ἀναδολευδὴ ἔδαμὴ πύφυκην, ἄσπερ ὄρειον τῶν κλύδωνι κειμένων. — χειμῶνος ὅτε, ἀν' ἔτι τύχη, καὶ ἀνέμων σιλησῶν ὅτε τε πελάγεται καὶ τῶν πορθμῶν ὀπιπεσόντων, ἐπειδὴν εἰς τὴν εἰσοδὸν ἴκων) τῆς κόλπου αἱ νέες, ἀκυβέρνητοί τε τὸ λοιπὸν ἴασι, καὶ ἀπερβελεύτως ὀρμίζον) Sinus hic semper tranquillus, minimè turbari solet, quasi terminus tempestatum hic fixus esset. — Si fortè venti vehementiores incumbunt, ac maria fretumque concitent, simul navigia Sinus fauces intrarunt, nullo r. gente perçunt, & quocumque fors tulerit appelluntur.* In eandem sententiam Anonymus in vita Joannis Acacii: *Τὸ γὰρ μὲν λιμὸς ἔστιν τε καὶ κάλλος, καὶ μέγας, καὶ ὡς εὖ μὲν τῶν ὄρων καὶ νεωλέων, εὖ ὅτε νεωσίων ἔχει, καὶ τ' ἄλλης κατασκευῆς, καὶ χρείας, καὶ πῶς ὅτε ἄρα εἰς ἄρα ἀλάσσεως, ἀσ' ὀλόκληρον ὡς ἀληθῶς θάλασσαν ὀρεῖται, μὴ λιμένα καλεῖν ἐνθ' εὐχερῆς μὲν ὁ ἔμπλοος, εὐχερέστερος δὲ ὁ κατὰ πλοος, ἐνθα γαλίνω βαθεῖαν εὐρεῖν ὅστιν, καὶ τὰς*

ὁυέλλαις καὶ καταυρίσιν, ὅτε ἰσὶ τὰ τῆς γῆς Σιμέλια κλονεῖσθαι δοκεῖ *Portus verò situm, pulchritudinem & magnitudinem, & ut navium stationibus ac navalibus, aliisque apparatibus & commodis praestet, & à promontoriis in promontoria transmissionibus, ita ut cum integrum quodammodo mare inter ea exeat, portus non appellandus sit, ubi facilis ex eo faciliorque in eum navigatio est, ubi profundam tranquillitatem invenire est etiam in ipsis tempestatibus ac procellis, & cum tota quassari videtur terra.* Sinus autem Ceratinus ad Byzantii dextrum latus in multam altitudinem provehitur. Procopius loco laudato: Ο ἵ ἕϊτος πορθμός τῶ μὲν περὶ τοῦ ἐχέμενος ἐπὶ δεξιᾷ, ἐν δὲ Συκῶν ἢ καλουμένων ἀρχόμενος ἐπὶ πλείστον διήκει τὸ πόλεως πρὸς βορρᾷ ἀέμενον *Tertium verò fretum à dextera conjunctum primo, ex regione, quam Syccenam vocant, longissimè allabatur urbis laterè aquilonari, ubi in sinum desinit.* Illius initium duo faciunt promontoria, unum à Meridie, appellatum Bosporium; alterum à Septentrionibus, Metopum olim dictum: illius verò finem (κόλπου τὸ πέρας apud Procop. lib. iv. cap. vi.) ostia Cydari & Borbysaë fluviorum constituunt. Sinus longitudinem sexaginta stadiorum esse ait Strabo; milliarium verò quinque vel sex. Willelmus Tyrius lib. ii. cap. vii. *Quae influxio à predicto mari (Pontico) transfusa, postquam triginta milliariis à primis faucibus, unde habet introitum, continuo tractu descendit, sinum facit in partem occidentalem, cujus longitudo est ad millia quinque vel sex; latitudo verò quasi unius.* Rursum de hoc Sinu: *Sinus autem predictus tendens, ut premisimus, in Occidentem, portus est inter eos quos orbis habet, commoda statione famosissimus.* Latitudo verò Sinus varia est: ad fauces; ubi potissimum dilatatur, hoc est à promontorio Bosporio ad oppidum Galatam, ad quinque stadia, ut habet Strabo lib. vii. ad passus trecentos patet, ut Leunclavius cap. cxvii. deinde paulatim stringitur usque ad mediam Galatam, ubi in stadia paulò plus tria coarctatur, ut est apud Gyllium lib. i. de Bosp. Thrac. cap. v. ubi multis Sinus iste describitur.

IV.

BOSPORUS.

PORTUM Byzantii, Bospori appellationem habuisse testantur nonnulli è veteribus scriptoribus. Phavorinus apud Constantinum Porphyrogenitum lib. ii. Θεμὰτ. cap. xiii. Βυζαντίων λιμὴν Βόσπορος καλεῖται *Byzantiorum portus Bosporus vocatur.* Eustathius in Dionysii Perieg. p. 24. ubi de Bosporo: Καὶ ὁ αἰεὶ τὸ Βυζάντιον ἢ λιμὴν ἔπος ὕστερον ἐκλήθη. *Ita etiam postea appellatus fuit portus Byzantii.* De Bosporo portu intelligendum videtur apud Demosthenem orat. πρὸς Στεφάνου, Decretum Byzantiorum, qui propter praestitum sibi ab Atheniensibus bello Macedonico auxilium, jus non modò civitatis iis ultrò concesserunt, sed etiam tres populi Atheniensis statuas ingentes, sedenùm cubitorum singulas, à populo Byzantiorum & Perinthiorum coronati, in Bosporo statui decreverunt: πᾶσαι ἡ καὶ εἰκόνας ἑξῆς ἐκκαίδεκάπυχαις ἐν τῷ Βοσπόρῳ σεφανέμενοι τὸ δᾶμον ἢ Αθηναίων ὑπὸ τῷ δᾶμον τῶ Βυζαντίων καὶ Περινθίων. *Bosporium* appellatam eam muri urbis partem, quae sigmatis figuram exhibebat, ex Joanne Antiocheno refert Codinus pag. 57. sicque appellatam, quòd eo loci boves olim vanirent; idque obtinuisse usque ad Copronymi tempora. Sed quòd subdit accidisse, ut bos quidam caestros percutus in mare defiliret, & tranaret usque Chrysopolim, trajectuique inde Bospori vocabulum mansisse, non ad ipsius, sed ad freti denominationem notissimam pertinet, adeò ut vix credam id à Joanne Antiocheno hausisse. *Bosphorium* postea portum illum nuncupatum tradunt, ex eo quòd Philippo Macedonum Rege urbem obsidente, cuniculos cum milites egissent quò occultè urbem ingrederentur, nocteque intempesta ac illuni, caeloque pluvio id essent aggressi, Hecate ad Septentriones igneas nubes protenderit, eaque ratione hostium conatus prodiderit, reddideritque irritos: canibus insuper eidem Divae sacris, ululatus suis custodes evigilantibus. Itaque obsidione liberatos Byzantios, ob praestitam sibi à Diva opem, simulachrum Hecates lampadiferæ, λαμπαδηφόρου ἑκάτης ἀγαλαμα. erexisse, locumque illum deinceps *Phosphorium* nominasse: rem narrant Stephanus de Urbibus, & ex Stephano Porphyrogenitus & Eustathius locis citatis, & Hesychius Milesius. Hecaten verò Φωσφόρον appellari ab Euripide in Hecuba nemo nescit. Exhinc Byzantii tam manifestum numinis auxilium experti, Hecaten ut servatricem coluere, & in nummis suis cornutam Lunam insculpsere, tanquam praecipuum urbis insigne, & suae erga Divam venerationis argumentum. Extant quippe Byzantiorum complures nummi, in quibus bicornis Luna cum astro vel stellula effingitur, ut ille ex Gaza Regia, qui caput Dianae cum pharetra & arcu praefert, & in aversa parte ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ: praeterea nummus, cujus pars antica Trajanum Imperatorem coronatam radiatam cinctum exhibet cum hisce characteribus, ΑΥΓ. ΝΕΡ. ΤΡΑΙΑΝΟΥ. ΚΑΙΣΑΡ. postica verò eundem typum cum hac epigraphe, ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΣΩΤΗ. . . i. Σώτειρα, *Byzantina servatrix*: quam quidem inscriptionem Trifanus à S. Amante in Commentariis historicis, ad supra allatam

historiam referendam putat. Extat similis nummus alius Juliae Domnae in Gazophylacio RR. PP. Canonicoꝝ S. Genovefae Paris. Ad Hecaten etiam *λαμπυρήν* referri potest nummus alter Oplii Macrini Imperatoris ex Thesaurio Regio, in quo visitur equus pascens inter duas faces, cum hac inscriptione, ΕΠΙ ΠΟΝΤΙΚΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Ex quibus conjicit Ezechiel Spanheimius lib. de Praestantia & usu Numismatum differt. vi. nummum, qui à Fulvio Ursino refertur in Familia Petronia, in quo Augustus effingitur, cum hac epigraphe, CAESAR AVGVSTVS, in parte altera Lunula cum stella, & hisce verbis, TVRPILIANVS III. VIR, Byzantii instaurationem spectare. Complures etiam alios ejusdem ferme typi nummos, vel saltem cum tadis, servant rei antiquariae studiosorum *ἀρχαία*, ac Regium quidem, nummum M. Aurelii A. cum binis istis tadis, & hac epigraphe, ΕΠΙ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ; alterum Septimii Severi Aug. cum duabus pariter tadis & inscriptione, ΕΠΙ ΑΡΚΑΔΙΑ ΑΡΙΣΤΑΙΝΕΤΟΥ; alterum, in quo scriptum, ΕΠΙ ΦΡΟΝΤΩΝΟΣ ΚΑΙ ΗΦΗΚΤΙΩΝΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ; alium Antonini Caracalla, in quo binæ perinde tades & ara ignita intermedia exarantur, cum inscriptione, ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ; alios denique Alexandri Severi cum inscript. ΕΠΙ ΑΙΜΙΣΕΒΗΡΟΥ ΚΑΙ ΙΟΥΛΙΑΣ ΕΒΗΡΑΚ; & Valeriani cum inscriptione, ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΝΙΚΑΙΕΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑ. Sed & servat M. Ducis Hetruriae Gaza alterum ejusdem Septimii Severi, cum figura muliebri stante inter duas tadas, & inscript. ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. At cum Bospori nomenclaturam, etiam post Constantini M. tempora, retinuerit portus urbis Byzantinae, nullaque propemodum Phosphori mentio occurrat apud veteres scriptores, praeter Stephanum & aliquot alios, qui ab eo descriperunt quod de Phosphoro tradidere; non desunt qui Phosphori vocabulum per inversionem literarum ex Bosporo ab indigenis derivatum volunt: quemadmodum constat Fretum ipsum Bosporianum, quod à veteribus omnibus *Βόσπορος* dicitur, à recentioribus aliquot *Βόσπορον* nuncupari. Evagrius lib. II. cap. XIII. scribit magnum incendium, Leone M. imperante, extitisse, quod ad Septentrionem, ubi sunt urbis portus, à Bosporo grassatum est, usque ad antiquum templum Apollinis: *Ἐν τῷ βορείῳ κλίματι, ἐν ᾧ καὶ νεώτερον τὴ πόλεως καθέσταν, ἀπὸ τῆς καλουμένης Βοσὸς πύρου μέχρι τῆς παλαιῆς Ἀπόλλωνος ἱερῆς.* Quo loco Zonaras habet, *ἀπὸ τῆς Βοσπόρου μέχρι τῆς ναῦ τῆς ἁγίας Ἰωάννης τῆς Καλυβίτου, ἀ Βοσπορο ἕως ἀδὲς S. Ἰωάννης Καλυβίτα.* Cedrenus denique incendium ortum commemorat à Neorio, quod ad Orientem statuit, perrexisse ad adem S. Joannis Calybitae, quae ad occasum erat. Ex quibus cognosco, inquit Gyllius, Neorium & Bosporium vicina fuisse, quamquam in antiqua Urbis descriptione Bosporius portus in quinta regione, & Neorium in sexta ponantur. Nam cum haec utraque regio simul conjuncta à collis dorso ad mare descendat, nihil impedit, quin vicinus fuerit portus Bosporius Neorio. Verum an his locis portus Bosporius intelligatur, dubium facit omnino Nicetas in Isaac. lib. I. n. VI. scribens ita appellari latus urbis septentrionale Fretum obversum: *Μετὲν πνα τὸ ἑαυτῆς στραπαῖς παρελόμενον, ἀπὸ μέρους τῆς πόλεως ἀπὸ βορείου ἀπὸ τῆς πόλεως πέραν, ἢ τις Πόρος βοσὸς κικλήσκου. ἀπὸ ἧς καὶ ἀφάνης ὄρεον ἀκροῦσθαι τὸ μέρος τῆς ἐν Βλαχέρναις ἀνακτόρου σελήνου θαλάσσης ὄρεος, καὶ ὄρεος ἀπὸ μέρους βορείου ὄρεον ἐκαστὸν μέρος τῆς πόλεως. Partem quandam suarum copiarum ad septentrionale urbis latus, quod Fretum obversum est, mittit, quod Bosporus nuncupatur; unde maris tractus, qui usque ad palatium Blachernarum pertinet, ceteraque partes urbis, quae ad aquilonem vergunt, aperte cernuntur.* Sanè ex hisce verbis omnino patet saltem Bosporum nuncupari partem illam promontorii Bosporici, quae in Sinum Ceratinum longius procurrit, ex quo totius Sinus, qui in urbem interiùs recedit, patet prospectus: quod & indicat Cedrenus anno XXI. Copronymi, ubi de glacie, quae rupta Acropolim & ceteras urbis partes concussit: *Εἰς ἑξία ἡ ῥαχὴ, ἔλωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς Μαγάνων ἕως τῆς Βοσπορίας. In tres verò partes divisa glacies urbem inxit à Manganis ad Bosporium.* Quod aliis verbis expressit Nicephorus Constantinopolitanus: *Καὶ τὸ τοῦ τριγῆ διακοσθέν παρ' ἑαυτῆς μέρη τῆς ἀκροπόλεως τὰς ἀπὸ τῆς ἐπιπέδου ἕως τριγῆριαν διὰ τὸν τριγῆ (glaciei fragmen) ἀπὸ τῆς ἑαυτῆς ὅταν ὅταν ὅταν.* Proinde *Bosporium* aliud fuit ab ipsa promontorii Bosporici extremitate, sive *ἀκρῆ*; cui quidem Bosporio vicinus portus ab eo nomen sumpsit. At in veteri Urbis descriptione non *Bosporius*, sed *Probosporianus* dicitur, fortè quòd Bosporio obversus sit. Alii, ut Jac. Gotofredus ad Leg. v. Cod. Theod. de Calcis coctor. legendum censent *Prophorianum*, deducuntque ἀπὸ τῆς *προφωρίας*; alii, ut Petavius ad Nicephorum CP. à Foro, quòd Forum respiceret. Denique Joannes Tzetzes Chil. I. *Προσφόριον, Bosporium*, sua ætate nuncupatum scribit:

Ὁ παρ' ἡμῶν τὸ Θεάκιος (Βόσπορος) καὶ Ἑλλησποντίας,
Ὁς σιωνδαία τῆ κοινῆ Προσφόριον καλεῖται.

V.

PERAMA.

TΟ Πέραμα, Fretum ipsum, seu Sinum Ceratinum appellabant Byzantii, quòd ex Urbe in ulteriorem ripam, quam Πέραν vocabant, abeuntibus, trajectus vice esset. Theophanes anno xxv. Justiniani M. enarrans encania ardis S. Irenes Sycenæ, ait Patriarchas Constantinopolitanum & Alexandrinum in Imperatoris curru sedentes, & sanctas Reliquias deferentes, ἕως τῆς Περᾶματος venisse, iisque, postquam trajecissent, occurrisse Imperatorem: Καὶ ἦλθον ἕως τῆς Περᾶματος, καὶ ἐπέρασαν, καὶ ὑπήντησεν αὐτοῖς ὁ Βασιλεὺς. Et venerunt usque ad Perama, & trajecerunt, & occurrit illis Imperator. Nicetas in Andronico lib. I. n. vi. disertè Fretum, Πέραμα appellatum observat: Καὶ τοῖς Σεβαστανοῦ ὁμαίμονας, εἰς τὴν ἀντιπέραν ἀναστὰς τῆς πορθμοῦ, ὅς κληθῆσεται Πέραμα. Duos fratres Sebastianos in opposito Freti, quod Perama appellatur, litore suspendit. Idem in Isaacio & Alexio n. II. commemorat, captà à Francis & Venetis Constantinopoli, exortum incendium à Synagoga Saracenorum, quæ ad septentrionalem Urbis partem ad mare vergebat, & templo S. Irenes proxima erat; versus Orientem verò in latitudine ad templum maximum defuisse: ad Occidentem denique ἐς τὸ λεζόμενον Πέραμα, usque ad Perama, se extendisse, atque inde in latitudinem Urbis se diffudisse. Ædes verò Irenes, quæ à Niceta πρὸς θάλασσαν, hoc loco, & in Manuele lib. vii. n. III. statuitur, dicitur Codino ἀγία Εἰρήνη τὸ Πέραμα. Fretum præterea appellatione τῆς Περᾶματος donatur à Leone Grammatico in Michaële Theophili F. κλύδωνος ἡ ὀϊτος ἐν τῇ θαλάσῃ, σωμαθροισθέντες κατὰ ἡλθον μέχρι τῆς Περᾶματος, καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὸ εἶκον Εὐλογίης τῆς Πέρσου, καὶ τῶν ἀεραντῆς ἦλθον εἰς τὰ Μαένης, &c. Ortà verò in mari tempestate, unà coeuntes, descenderunt usque ad Perama, (id est Fretum) & trajicientes, ad Eulogii Persæ domum venerunt, eoque assumpto, ad Marinā adem pervenere, &c. Atque inde loci II, in quibus exscensus fiebat ad trajiciendum Fretum, quos alii Scalas vulgò vocant, Περᾶματα seu Trajectus appellantur in Novella Justiniani LIX. c. v. quod & observavit Cujacius. Sed & inde ipsa navicula, ait Leunclavius in Pand. Turc. n. x. tam Turcis, quàm Græcis & aliis, ab usu quem in trajiciendo præstant, Perama vulgò nominantur. Hinc etiam περαματῆριν dixit Theophanes anno I. Philippici, pro fretum ipsum trajicere: Περᾶτας, pro ἑρέτας, Codex barbarogræcus Niceta in Man. I. I. n. v. Vide Notas ad Alexiadem.

VI.

CATENA.

PORTUM Constantinopolitanum, seu Sinum Ceratinum, interdum catenâ obcludi solitum tradunt passim scriptores Byzantini, quòd hostiles scilicet naves ab illius ingressu arcerentur. Pertingebat illa ab Acròpoli ad Castellum Galaticum: quippe legimus in Gracorum Triodio, & in Orat. historica in festum Acathist. Agarenos, Leone Ilauro imperante, ab Urbis oppugnatione destitisse, cum oppositâ hac catenâ portum ingredi prohibiti essent, κατωθέντες ὑπὸ τῆς ἀλύσειος θηκούσης ὑπὸ τῆς Γαλάτου εἰς τὴν τεῖχην τῆς πόλεως. Id paulò aliter refert Theophanes anno I. Leonis: narrat enim Agarenis ad urbem appulsis, catenam, quâ portus occludebatur, clam removisse Leonem; hostes autem veritos ne id eò egisset consilio Augustus, ut velut in casses conjiceret, recessisse: Τῇ ἡ αὐτῆς κατὰ τὴν ἀλύσειον ἐν τῇ Γαλάτῳ ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς μυστικῶς σπασίειεν ubi Paulus Diac. Eadem verò nocte Imperator catenam à locis Galati secretò removit, &c. Ita ut legisse videatur τῆς Γαλάτου, ut est in Triodio. Zónaras scribit Michaëlem Balbum Imperatorem, cum terrâ marique in urbe obsideretur à Thoma, qui tyrannidem arripuerat, ad has rerum venisse angustias, ut catenam ferream ab Acropoli contendere necesse habuerit ad oppidulum in opposito litore positum, quòd in urbem ingressum arceret: Ες τὸ τὸ δὲ ἦεν ἀπορίαις ὁ Μιχαὴλ, καὶ σιδηρὰν ἐκπέμνει σε ρὰν ἐξ Ἀκροπόλεως εἰς τὸ κατὰ ἀντιπέραν πολύχιον, ἵν' ἀβάτα τοῖς τῆς τυραννὸς φιλάσῃτο τὰ ἐμπέ. Similia habet Scylitzes pag. 502. Galatam autem hic innui per πολύχιον, satis constat ex Villharduino n. LXXXIII. De nostre Baron fu tels li conseils, que il se herbergeroient sor le port devant la Tor de Galatas, où la chaine fermoit, qui mouoit de Constantinople. Et sachiez de voir que par cele chaine convenoit entrer, qui al port de Constantinople voloit entrer. Et bien virent nostre Baron, se il ne prenoient cele tor, & rompoient cele chaine, il estoient mort & mal bailli. Et Comes San-Paulanus in Epistola de expugnatione Constantinopolitana: Inde perreximus ad quandam turrim fortissimam, in

qua firmabatur catena ferrea grossa nimis, quæ posita super ligna transversa mare transibat, attingens usque ad muros civitatis. Catena illa portum servabat, juxta quam naves & galee civitatis cum bargis erant, latere ad latus conjunctæ, nobis introitum inhibentes. Ut verò nostri & castellum Galatæ expugnaverint, & Catenam perruerint, ita describit Nicetas in Alexio lib. III. n. x. Ως δ' οἱ μὲν ὀπίηκοι, οἱ δ' ἐνάλιοι τῶ φεο:εἰρ ἐπίστησαν, ἐν ᾧ εἰς τὴν Ρωμαῖοις σιδηρῶν βαρυτάλαντον ἀποδέειν ἄλυσιν, ἠνίκα πλείων πολεμίων ἐνσταίν ἔφοδος, εὐθὺς προσβάλλουσι τῶ ἐρύματι. *Ut autem alii terrâ, alii mari castellum id, ad quod ferrea catena maximi ponderis alligari solet, cum hostilis classis expectatur, statim oppugnare cæperunt.* Et mox: Εἶτα καὶ αὐτῆς διαρρηχθείσης, εἶσω ξύμπας ὁ πολεμῖος στόλος εἰσέρυε. *Deinde illâ fractâ, tota classis hostilis ingreditur.* Denique Albericus in Chronico an. MCCXI. *Primò turrim Galatas ceperunt, ubi catena portus pende- bat; & ipsam catenam ruperunt, quæ postea apud Acram fuit missa.* Simili catenâ Turcas ab ingressu portus arcere conatus est Constantinus Palæologus Imperator. Laonicus lib. v. i. i. Ἐλλῶες δὲ ὡς ἐπίστοντο ὀπίηαι σφίσι τὴ βασιλέως στόλον ἀπὸ θαλάσσης, πείρας σιδηροῦς διατείναντες ἀπὸ τῆ κενταυτικῆ πόλεως, εἰς τὸ τείχος τῆ Βυζαντίας ὡς τῆ Ἀκρόπολιν καλυμμένῳ. *Græci verò ubi intellexerunt adversum adventare classim regiam, catenas ferreas ab oppido quod ex adverso erat, extenderunt in Byzantii murum prope Arcem.* Eadem tradunt Phrauzes lib. III. cap. VIII. & XI. Leonardus Chienfis in Epist. de Epugn. CP. Historia Politica pag. 9. & M. Chronicon Belgicum an. MCCCCXLVIII. Ducas cap. xxv. i. i. ubi de eadem urbis expugnatione, ait portum urbis occlusum fuisse ferreâ catenâ, ἀπὸ μέσης τῆς πόλεως τὴ καλυμμένης Ωραίας, εἰς τὸ τῆ Γαλατῆ μέσῳ, ἀ portu urbis Oraa appellata, usque ad Galatam. Tradit verò Sabellicus lib. VIII. dec. III. hanc Catenam à Gallorum turri ad Peranæ claræ pontem protensam: quæ quidem mendosissima sunt; nam Gallorum turrim vocat, quæ Galatæ appellari debuit. Deinde quid per ad Peranæ claræ pontem velit, non video, nisi Catena illa in Galatino oppido defixa fuerit versùs ædem S. Claræ, quam etiamnum stare aiunt. Denique observat Gyllius lib. I. v. cap. x. adhuc Galatæ portam esse, quæ appellatur Catena, ex eo quod ab Acropoli usque ad eam portam Catena extenderetur.

Præter hanc Catenam, quam ab Acropoli ad Galatinam turrim protensam diximus, alteram statuit Manuel Comnenus Imperator, ut hostiles naves à Propontide venientes, à portu ingressu prorsus arceret, extructis in eum finem in ipso mari arcibus, seu *arculis*, quarum una Manganico Monasterio ad urbem, altera Damalis Promontorio in Asia vicina erant. Rem ita narrat Nicetas in eodem Manuele lib. VII. n. III. Ἐργον τῆ βασιλέως τούτου καὶ ὁ μὴ πολὺ τῆς θαλάσσης ἔσθον ἰσάμην & πύργος, τὸ προσοικυζέσης τῶ χέρσον, ἠπὸς ὠνομάζετο Δάμαλις, τῶν ἢ Ἀρκυλὰ καλεῖται. Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ ἀντίπορθμος εἶδὲ πύργος τὸ ἦν Μαγνάνων ἔργμα δεδμημένον μὲν ἢ σκόπος τῶ τούτοις ἀνεγείραντι ἀνακτι, καὶ κατὸν ἐπαγωγῆς πλοίων βαρβαρικῶν, σιδηρῶν δὲ ἑκατέρωθεν ἄλυσιν διατείνεσθαι, καὶ ἄβατον ἐντεῦθεν γίνεσθαι, ὅποσα περὶ τῶ Ἀκρόπολιν μέση τῆς πόλεως, καὶ τὸ σφερόμενον ἔστωθεν ὀικῶν, ἕως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐν Βλαχέρναις βασιλεία. *Orus etiam ejusdem Imperatoris est turris illa in mari extructa, quæ continentem alluit, & Damalis appellabatur, nunc verò Arcula dicitur. Sed & turris altera è regione, juxta Manganorum Monasterium edificata: ejusmodi autem fuit illius consilium, ut ferreâ catenâ utrinque extentâ, barbaris navibus aditus in loca urbis Acropoli vicina, & tractum illum omnem usque ad Blachernarum palatium, intercluderetur.* Nescio an ad has turres respexerit Manuel Chrysoloras pag. 117. quarum una, quæ Damalis promontorio vicina est, adhuc stat, in qua milites Turcici excubant ad portuorum examinationem: καὶ τῶς ἐν μέσῳ τῆ θαλάσσης καὶ τῆ πελάγῳ, καὶ τῆ βυθοῦ, ἐπὶ τῆς δίνης αὐτῆς, καὶ τῆς παλιρροίας πύργος, καὶ τὰ ἐν αὐτῆς γλυκεῖα ὕδατα. *Turres etiam in medio maris & profundo pelago, & in ipso reciprocantium fluctuum vorticoso astu, & in turribus hisce dulces aquas.* Fateor hæc posse referri ad turres, quæ portuum manufactorum aggeribus & ostiis inadificantur, cum de iis paulò antè verba fecerit.

VII.

PORTUS BYZANTII.

ENIMVER ò etsi Sinus Ceratinus Byzantio portus vice fuerit, atque adeò λιμὴν ὄλος πανταχῆ, ut loquitur Procopius lib. I. de Ædif. cap. v. extremo; hac tamen parte suos habuit peculiare portus Vetus Byzantium, ut & Nova Roma. Scribit Dio apud Xiphilinum pag. 401. mare ex Ponto veluti torrentem ferri, & in promontorium Bosphoricum allidi, flectique aliqua ex parte ad dexteram, ubi τότε κόλπον καὶ τῶς λιμένας ποιεῖ, & sinum & portus efficit. Binos autem intra Vetus Byzantium, qui catenis clauderentur, quique turribus utrinque ad Crepidinum, quas Χηλας nuncupat, fauces contra hostium muniebantur incurfus, auctor est idem scriptor: Αἶτε γὰρ πέτρα ἐφ' ᾧ ἐπωκοδμήλωτο, καὶ ἡ τῆ Βοσπόρου δεινότης, θαλασσοῦ σφίσι σωματόχρω. οἵτε λιμένες ἐντὸς τείχους ἀμφότεροι κλειστοὶ ἀλύσειν ἦσαν, καὶ αἱ χηλαί

ἀπὸν πύργους ἐπ' ἐκείτερα πολὺ προσέχοντας ἔφερον, ὡς ἄπορον τῷ πολέμῳ ἢ προσπλοῦν ποιεῖν. Scorpuli in quibus erant edificata mœnia, & vehemens impetus Bospori Byzantios tutos mirabiliter præstabant: & quod uterque portus intra mutuum catenis clausus erat. Habebat etiam portus moles, in quibus erant turres, quæ hostibus navigationem difficilem efficere. Atque has quidem portuum moles ac crepidines intellexisse videtur Xenophon lib. VII. de Exped. Cyri, ubi ait dum Byzantium expugnaretur, per muri χιλῶν urbem ingressos milites: Ἄλλοι δὲ ἀπὸν ἔδον ὡς τῷ δάλατῳ, καὶ ὡς τῷ χιλῶν τῆς τείχους ὑπερβαίνουσιν εἰς τὴν πόλιν. Horum alii versus mare cursum arripere, & per muri crepidines in urbem ascendere. Sunt enim χιλῶν, portuum moles, quibus hæc indita nomenclatura, quod bovis ungulæ, seu forcipum similitudinem referant. Rectè enim Suidas χιλῶν, ἢ λιμῶν δεξιῶν interpretatur: quomodo etiam vocem hanc usurpat Thucydides lib. VIII. pag. mihi 291. Interdum tamen, ne id dissimulem, χιλῶν vocarunt Græci universim præstruētas littoreis mœnibus moles, quibus maris atrocitas retunditur, uti scribit Scholiastes ejusdem Thucydidis ad lib. I. Quapropter si quis hunc Xenophontis locum, non de portuum, sed de murorum maritimorum crepidinibus capiendum censeat, non magnopere contendam. Verùm etsi quâ in urbis parte bini isti extiterint portus, ad Propontidem-ne, an verò ad Sinum Ceratinum, ex verbis Dionis haud omnino facile sit assequi; ex eo tamen quod mare ad urbis dextrum latus influens, & sinum, & portus efficere ait, satis colligitur portum utrumque ad Sinum Ceratinum protensum, quem portuosum esse scribit Strabo. Atque huic sententiæ astipulatur Dionysii Byzantii auctoritas: is enim in Anaplo apud Gyllium lib. II. de Bosp. Thrac. cap. II. Sinum Ceratinum describens, ait ab ea parte quâ maris navigatio in sinum leviter flectitur, statim post promontorii Bosporii flexum tres portus occurrere, quorum medius satis profundus à cæteris ventis tangebatur, ab Africo tutus omnino non erat: deinde turrim bene magnam, rotundam, continenti iunxisse urbis mœnia. Ex quibus intelligimus non binos modò, sed tres supra Sinum extitisse portus, eosque intra Byzantium: quorum appellationes, vel etiam situs, cum non omnino exposuerit Dionysius, tantùm licet conjectari, ex tribus istis portibus binos recenseri in veteri Urbis descriptione ad Sinum Ceratinum, quos ante instauratum à Constantino Byzantium stetitisse par est credere, alterum quidem *Neorium* dictum, in sexta regione, alterum *Bosporianum* in quinta: unde cum duos tantùm ad Sinum memoret portus, tresque extiterint juxta Dionysium, tertium ut inutilem à Byzantiis exaggeratum ante Severi tempora existimaverim, idque esse causæ cur duorum duntaxat portuum Dio meminere. De utroque agemus infra in Urbis descriptione.

VIII.

MURI VETERES.

BYZANTIUM munitissimam fuisse urbem, murisque cinctam firmissimis testatur Pausanias in Messen. lib. IV. præ cæteris verò scriptores, qui res à Severo Imperatore gestas prosecuti sunt, ejus situm & murorum firmitatem prædicant, quos certis intervallis turribus distinctos, & à Byzante urbis conditore in hunc modum eductos fuisse auctor est Hefychius Milesius, cujus verba mox afferemus. Xiphilinus ex Dione, in Severo, pag. 300. Καὶ μὲν οὖν καὶ τὰ τείχη κατεπερτάτα εἶχον ὅτι τὸ δῶραξ ἀπὸν λίθοις τετραπέδοις παχέσι συμφκοδύμηντο, πλαξὶ χαλκαίῃσι σιδουμύροις, καὶ τὰ ἐντὸς ἀπὸν καὶ χόμασι καὶ σικοδομήμασιν ὠχρόεστο. ὡς καὶ ἐν τείχους παχὺ τὸ πᾶν εἶδον δοκεῖν, καὶ ἐπάνωθεν ἀπὸν ἀεὶ φρομον καὶ σερμανὸν καὶ εὐφύλακτον ὑπάρχειν. Habebat verò mœnia munitissima: quorum enim lorica exteriori extiructa erat magnis & quadratis lapidibus, tabulis ex ære inter se conjunctis: interiori aggeribus edificisque ita fuerant munita, ut tantùm unus murus firmissimus esse videretur. super quem ambulari poterat; apertusque erat, & ad custodiendum facilis. A Dione exscripsit quæ habet in hanc rem Zonaras pag. 7. Sed & Herodianus lib. III. Byzantium ὀχυρότατα τετελειωμένον fuisse ait, sicque illius muros describit: Περὶ τετείχιστό τε γυναιῶν τε καὶ μεγίστω ἡ πόλις τείχῃ, πεποικημένῳ μάλιστα λίθου εἰς τετραγώνον εἰρηασμένῳ. Ὡσαύτη τε σιμαφεία καὶ κολλήσις, ὡς μηδένα εἰσῆσαι τὸ ἔργον σιμάετον, ἐνὸς δὲ λίθου πᾶν πεποικηθῆ. ἐπὶ γοῦν καὶ νῦν τὰ μένοντα ἀπὸν ἐρείπια καὶ λείψανα ἰδοῦναι, θαυμάζειν ὅτι καὶ τῶν τεύχων ἢ τῶν ἀρχῶν κατασκευασάντων, καὶ τῶν ἀρχῶν ἢ ὅσων κατασκευασάντων. Erat enim munita urbs valido ingentique muro, qui molari quadrato lapide constructus, adeò tenui junctura fuit, ut nemini compositum opus, sed ex uno tantùm perpetuoque lapide videretur. At nunc quoque ruinas ipsas reliquiasque cum videris, mireris utique vel eorum artificium, qui primi extruxerunt, vel horum vires qui deinceps sunt demoliti. Ejusmodi verò lapidibus ingentibus muros excitasse videtur Leo Byzantium Dux: nam cum à Philippo Macedonum Rege, qui urbem obsidione cinxerat, crebris machinis pulsati ac concussi, ruinam ubique minarentur, hos reparavit idem Leo,

sumptis ad hoc opus lapidibus sepulchralibus, unde ea mœnia *τυμβοσωλώ* appellarunt. Hesy chius Milesius: Αναλαβόντες τῶς διαφθερόντας πύργους τῶς ἐκ τῆς Ἰσθμίου ἀφαιρούμενοι λίθοις, καὶ ἀνταύωντες τὰς ἐπιπέσεις τὰ τείχη· ἔδῃ χάριν Τυμβοσωλώ τὸ τείχος ἐκάλεσαν. *Eo facto turres concussas ac minas murorum à lapidibus sepulchralibus restaurarunt, eisque rei gratiá Tymbo-synen mœnia appellarunt.* Et quidem veteres Byzantii muri, ut & hodie, tamen non eâ quâ postmodum fuisse amplitudine, duplici latere mari abluiebantur, ab Oriente scilicet, Propontide; à Septentrione verò, Sinu Ceratino. Terrestris autem murus à mari ad mare pertinebat, porrigebaturque à Petrio Monasterio, quod eidem Sinui adjacebat, ad Portam S. Æmiliani, quæ ad Propontidem extitit. Chronicon Alexandrinum pag. 618. de Barbyfio patre Phidalix: Καὶ ὅτε ἔμελλε τελευταῖον ὁ πατήρ αὐτῆς Βαρβύπος, παρακελεύσαστο κτίσας αὐτῷ τείχος ἐν αὐτῇ τῇ Ἰσθμῷ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, ὅπως νῦν ὄσῃ τὸ παλαιὸν τείχος Κωνσταντινῶ-πόλεως, τοῦτέστι ἀπὸ τῆς καλουμένης Πέτρης, ἕως τῆς πόρτας τῆς ἀγίας Αἰμιλιανῆς, πλησίον τῆς καλουμένης Ραΐδου. *Pater dein cum sibi supremum adesse diem animadverteteret, filia reliquit in mandatis, ut murum excitaret, qui à mari usque ad mare pertineret, quem nunc veterem urbis murum appellant; illum nempe qui à Petrio ad portam usque S. Æmiliani juxta adem Deipara Rhabdum dictam protenditur.* Ex parte verò continentis ultra Forum Constantini non progrediebantur muri Byzantii. Hesy chius Milesius: Πόρῳ ἢ μεταγαρόντος τὰ τείχη καὶ τῶς λιγομέροις Τροαδικοῖς ἐμβόλοις, ὁστέρον αὐτῶν ἐκ ἔξω τῆς ἐπωνύμου ἀγορῆς τῆς βασιλέως κειμένων· *Muros ad porticum Troadenfes produxit* (Constantinus,) *cum antea ultra forum ab eo denominatum non progredierentur.* Id etiam adstruit Zozimus lib. 1. 1. pag. 686. scribens Constantinum M. forum excitasse ἐν τῇ Ἰσθμῷ, καὶ ὅν ἡ πύλη τὸ ἀρχαῖον ἦν, *eo loci ubi olim porta erat.* Sed amplitudinem veteris Byzantii, illiusque muros, præ cæteris, hisce verbis complexus est idem scriptor: Καίτοι μὲν γὰρ ἡ πόλις ὅση ἴσθη, μέγῃ ἐπέχουσα τῆ ἰσθμῷ, τῆς ἀπὸ τῆς καλουμένης Κέρας καὶ τῆς Πελοποννήσου ἀπε-λομένης. Καὶ τὸ μὲν παλαιὸν εἶχε τὴν πύλην ἐν τῇ συμπληροσῇ τῆς εὐχῆς, ἀπὸ Σεβήρος ὁ βασιλεὺς ἀποδομήσατο. — τὸ ἢ τείχος ἀπὸ τῆς ἰσθμῷ καθεμέρον ἦν ἀπὸ τῆς δυτικῆς μέσης, ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς ναῦς, καὶ θαλάσσης τῆς ἀπὸ τῆς χρυσοπόλεως. ἀπὸ τῆς βορείας ἰσθμῷ καὶ τῆς ἰσθμῷ καπὸν ἀπὸ τῆς λιμῆς, ὅν καλοῦσι Νεώριον, καὶ ἐπέκεινα μέχρι θαλάσσης, ἢ κατεῦθι καὶ τῆς σέματος, δι' ἧς πορῆς τῆς εὐχῆς ἀπὸ τῆς Πόντου. *Urbs in colle sita est, ejus Isthmi partem complexa, quem Isthmum id quod Ceras sive Cornu vocant, & Propontis efficiunt. Et olim quidem eo loco portam habebat, quo loco porticus ille desinunt, quæ Severus Imperator extruxit.* — *Murus verò per collem demissus ab occidentali parte, usque ad Veneris adem & mare ipsum pertinebat, quod est à regione Chrysololis. Eodem modo & ab aquilonali colle deorsum ductus erat usque ad portum, quem Navake vocant, & ulterius usque ad mare, quod directò situm est ad id ostium, per quod in Pontum Euxinum adverso fluxu navigatur.* Sed totum Byzantii veteris mœnium ambitum accurata descriptione profectus est Codinus pag. 12. Ait enim sub Byzante murum incepisse à turri Acropolis, & ad Eugenii turrim perrexisse, indeque ascendisse versus Strategium, & usque ad Thermas Achilles: hinc in Chalcoptatia usque ad Milium; dehinc ad Columnas volutiles Tzicalariorum, ac demum ad locum dictum Topos progressum, rursus deflexisse versus Mangana & Thermas Arcadianas, denique in Acropolim desisse. Et quidem muri terrestres altiores erant, maritimi verò longè minores. Dio seu Xiphilinus pag. 300. τῶ δὲ δὴ ἀπεβόλε τὰ μὲν πορῆς ἡπείρου, μέγῃ ἔσθη, ὅση καὶ τῶς τυχόντας ἀπὸ αὐτῶν ἀμυνάσθη· τὰ ἢ πορῆς τῆς θαλάσσης ἡπείρου αἴτε γὰρ πέτρῳ, ἐπὶ ὧν ἀποδομήσατο, καὶ ἡ τῆς Βοσπόρου δεινότης θαυμάσιος σφίσι συνεμάχου. *Ingens erat murus atque altus versus continentem, ut faciliè eos qui ipsum invaderent arceret. Is verò qui mare spectabat, erat minor; propterea quod scopuli in quibus erat edificatus, & vehemens impetus Bospori Byzantios tutos mirabiliter præstabat.*

IX.

TURRES.

BYZANTIOS muros turribus variis, iisque ingentibus ac fortissimis, munitos fuisse scribit ex Dione Xiphilinus in Severo; quæ ita edificatæ erant, ut extra mœnia prominere, & fenestris seu aperturis sibi invicem à latere adversis ac respondentibus mutuo se defenserent, & intra earum ambitum hostes, si ad mœnia progredierentur, veluti interciperentur ac includerentur: Πύργοι τε πολλοὶ καὶ μεγάλοι ἔξω τε ἐκκεῖμένοι, καὶ θυελάς πέριξ ἐπαλλήλας ἔχοντες ἴσαν ὅση τῶς περιβάλλοντας τῶν κύκλῳ, ἐντος αὐτῶν ἀπολαμβάνεσθαι. Δι' ὀλίγου γὰρ, καὶ ἢ κατεῦθι, ἀλλ' οἱ μὲν τῆς, οἱ ἢ τῆς σκολιώτερον ἀποδομήσατο, πάντῳ τὸ περιπίπτον σφίσι ἐνεκυκλουῖτο. *Aderant complures, eaque magna turres edificate extrinsecus, quæ circum fenestras habebant variis in locis apertas, ita ut qui murorum lorica aggredierentur, intra eas interciperentur. Sensim enim, nec rectâ, sed paulò obliquius aliis atque aliis locis edificate, intrantes hostes includebant.* Eæ verò turres in universum viginti septem fuisse, si qua fides Codino; in quibus memora-

tur illa potissimum, quam Herculis vocabant, & quam hostium arcana civibus prodidisse ex veteribus scriptoribus auctor est Hesychius: *Αλλά μὴ καὶ ἄλλο τι τοῖς πρῶτοι συγγραψασιν εἰρημῶν ἢ ὡς ἀλειφομένη τῷ Ἡρακλεῖ καὶ ἄλλοι πύργον τὰ τῶν πολεμίων τοῖς ἔπιτοσ ἐστὶ τῶ πύργου μὴ ἀδιδόναι μυστήρια λέγουσιν* *Sed neque aliud quidpiam, quod à quibusdam scriptoribus memoria proditum est, silentio praeteribimus; quippe turrim, quae Hercules appellatur, arcana hostium civibus prodere narrant.* Nec minùs admirabiles septem illæ Turres, quæ à porta in Thracium Campum ducente, ad mare Septentrionale pertinebant. Has enim ita construxerat Byzas, ut mutuo sono sibi invicem responderent, ac si tuba quaedam, aut vox aliqua in harum una insonaret, altera alteri sonum tradens, ad ultimum usque transmitteret. Idem Hesychius: *Τοῦ δὲ ἐν αὐτῷ πύργου ἑπτὰ ὄντας ἀντιφθέγγεσθαι τε καὶ διαχεῖν ἀλλήλοις συστήματα εἶποτε τῷ σάλπιγγος ἢ φωνῆ τις ἑτέρα τοῖς πύργοις ἐπεφοίτα, ἕτερος δὲ ἑτέρου πῶ ἤχῳ μεταλάμβανε, καὶ πρὸς τὸ πέρας κειμένη ἀντιπεμπεν* *Septem enim in eo Turres ita constraxit, ut mutuo sono inter se responderent: nam si in una aliqua, tuba aut vox quæpiam insonaret, altera alteri sonum tradens, ad ultimam usque transmitteret.* Dio apud Xiphilinum Turres has vocales visu & auditu usurpasse se scribit, priusquam à Severo cum mœnibus everterentur: *καὶ εἰδὼν ἕνα τῶν πύργων πεπτωκότα, ὡς περ ὑπὸ ἄλλων πύργων, ἀλλ' ἔχον ὑπὸ Ῥωμαίων ἐλακκότα ἑπταπέμνω ἢ αὐτὰ καὶ ἐσηκότα, καὶ ἠκηκόσω αὐτῶν καὶ λαλῶντων.* *Ἐπὶ δὲ ὑπὸ τῶν Θεακίων πύργων καὶ ἀκρόασις πρὸς τὴν θάλασσαν ἦσαν τούτων δι' εἰ μὴ τις ἄλλω πινι προσέμιξεν, ἦτοχος γὰρ εἰ δὲ τι τῶν πρῶτων ἐνεβόησε πιναι ἢ καὶ λίθον ἐπέριψεν, αὐτὸς τε μηχανῆ πινι ἐλάλῃ, καὶ τῶν δευτέρων τὸ αὐτὸ τῶτο ποιεῖν παρεδίδου: καὶ ἕτω ἄλλ' πάντων ὁμοίως ἔχοντες, ἢ δὲ ἑπταπέμνω ἀλλήλοις, ἀλλ' ἐν τῶν μέρει πάντες, ὡς τῶ πρὸ αὐτῶν ὁ ἕτερος, πῶ τε ἤχῳ καὶ τῶ φωνῶν διεδέχοντο τε καὶ ἀντιπεμποντο.* *Ego quidem mœnia ita diruta spectavi, ut si ea barbari cepissent, non Romani: videramque ea cum adhuc starent, eorumque sonitum quem edebant audiveram.* *Septem enim Turres à portis quæ in Thraciam ducunt, ad mare usque adificata erant; in quibus si quis cum alio sermonem contulisset, vocalis non erat: si verò in prima vocem aliquam edidisset, aut lapidem jecisset, ipsa per machinam quandam loquebatur, tum sequenti id ipsum tradebat faciendum; atque ita illud per omnes eodem modo pervadebat; nec altera turbabat alteras, sed per vices quæque à proximè antecedente sonum vocemque acceptam ad sequentem transmittentibus.* Totidem penè verbis ex Dione habent Zonaras, Cedrenus & Suidas. Neque, opinor, aliæ videntur eæ Turres ab iis quas posterior ætas *Buccinas* appellavit, ad mare Propontidis, perinde ac Turres vocales veteris Byzantii, sitæ. Narrat quippe Codinus pag. 44. τὸ λεγόμενον Βύκινον ex eo appellatum, quòd ibi olim supra murum essent buccinæ arææ; turrim verò in fistularum modum concavam extitisse; atque Austro vel Aquilone vehementius spirante, & fluctus maris ad murum allidente, spiritum intus cohibitum buccinarum foramina subisse, concentumque admirabilem edidisse, cujus sonum inde resultantem opposita turris excipiebat, ac similiter resonabat. Ita enim Græculi nugari solent, cùm rerum origines ignorantes, Urbis regiæ antiquitates prosequuntur. *Βουκίνα* verò, quod idem est quod *βύκινον*, loci ita dicti meminit Nicetas in Isaacio & Alexio F. n. 11. eumque haud procul à Sophiarum & Eleutherii portibus statuit. P. Victor in Regione quarta urbis Romæ *Buccinam auream*, vel *Buccinum aureum*, locum ita dictum commemorat. Prædictis addo ex Dionysio Byzantio in Anaplo apud Gyllium lib. 11. de Bosp. Thrac. cap. 11. *Turrim aliam bene magnam totundam continenti junxisse urbem mœnia ad Sinum Ceratinum.*

X.

PORTÆ.

ALIIQUOT veteris Byzantii Portæ, & eorum situs à scriptoribus recensentur; ac primùm *Porta ad Thracium* dictæ, quarum mentio occurrit apud Xenophontem lib. 1. Hist. Græc. *Νυκτὸς ἀνοίξαντες τὰς πύλας τὰς ἐπὶ τὸ Θεάκιον καλούμενας, εἰσήγαγον τὸ στρατεύμα καὶ τὸ Ἀλκιβιάδω* *Apertis noctu portis, quæ ad Thracium dicuntur, exercitum & Alcibiadem in urbem introduxerunt.* A campo videlicet adificiis vacuo, & in aquabilem planitiem explicato, urbi contiguo, sic nuncupatæ, ubi olim Xenophon milites suos in aciem ordinavit, ut ipsemet scribit lib. VII. de Exped. Cyri: *Τὸ δὲ χωρίον ὃ καλεῖται ἐκτετατά ἐστι τὸ Θεάκιον καλούμενον, ἔρημον οἰκιῶν καὶ πεδινόν* *Locus in quo erant, Thracius dicitur, ad struendam aciem longè pulcherrimus; quippe qui esset ab adificiis vacuus, & aquabilem planitiem haberet.* Qui quidem Campus is videtur, de quo hæc ait Dionysius Byzantius in Anaplo: *Primus post mœnia campus erat peninsule cervicis sensim descendens ad litus, & ne urbs esset insula prohibentis.* Unde nescio an non emendandus sit Dio apud Xiphilinum, tradens loco suprâ laudato, *ὑπὸ τῶν Θεακίων πύργων, à Thraciis portis*, ad mare stetit septem illas Turres vocales: ita ut legendum sit, *ὑπὸ τῶν εἰς Θεάκιον πύργων*. Portas verò ad Thracium binas recenset Codinus pag. 12. scribit enim muros veteris Byzantii terrestres progressos à Strategio usque ad Thermas Achilleas, Ar-

cumque, qui Urbicii postmodum dictus est, portam terrestrem fuisse tempore Byzantis, alteramque extitisse, ubi postea etiam Milium stetit. Priorem *Cateam* dictam, quod à Caro Imperatore extructa sit, innuit idem Codinus. Altera verò eadem videtur, quam Zozimus lib. II. in Foro Constantini, ubi etiam Milium fuit, extitisse ait. Meminit rursus Codinus pag. 28. hujus portæ, τῆ Μιλίῃ καμάρῳ fuisse portam terrestrem scribens. Incertum porrò an ea sit, ad quam pertingebant Severi Porticus, de qua Zozimus lib. II. etsi vero simile: Καὶ τὸ μὲν παλαιὸν εἶχε πύλιν ἐν τῇ συμπληροσὶ τῆς σοῶν, ἀπὸ Σεβήρου ὁ βασιλεὺς ἀποδομήσατο. Quas porticus ipsi portæ contiguas fuisse oportet, siquidem tradit idem scriptor per Severi porticus egressum ex urbe patuisse: Δι' ὧν ἔνεστι εἰσέναι εἰς Σεβήρου σοῶν, καὶ τὴν πάλαι πόλεως εἰσέναι. *Per quas Severi porticus ingredi licet, & ex veteri urbe egredi.*

XI.

ACROPOLIS.

AD Urbis angulum, qui Propontidem & Fretum spectat, extitit Acropolis, quæ Urbe à Constantino instauratâ eodem loco ad illius excidium mansit. De hac agimus infra pluribus.

XII.

ÆDIFICIA PUBLICA.

JAM verò Urbem variis ædificiis publicis ornatam fuisse scribunt plerique, atque in iis Dionysius Byzantius: *Sub templo Neptuni intra urbis murum, in locis in planitiem explicatis, erant studia & Gymnasia.* Theatra, Balneasque, & alias ædes publicas etiam ante Severi tempora habuisse, vel ex eo patet, quod ille captâ urbe omnia hæc solo tenus cum ipsis mœnibus evertisse dicatur ab Herodiano lib. I I I. Πᾶσα τε ἡ πόλις κατεσκάθη, καὶ θεῶν καὶ ἀνδρῶν, παντός τε κοσμοῦ καὶ πῆλός ἀφαιρέθην τὸ Βυζάντιον, κάμην δουλεύειν Περσείοις δῶρον ἔδωκεν. *Eversa est urbs tota, & theatris, & balneis, omnique ornatu ac honore privata, & in vicum redacta, Perinthiorum dominatui addicta est.* Testatur præterea Dio apud Xiphilinum, Byzantios, cum à Severo obsiderentur, telis omnibus absumptis, ipsas areas è theatris detractas statuas, equosque areos integros in hostes ejaculasse, vel certè demisisse; quibus quidem ejusmodi signis abundasse Byzantium scribit Tullius: Καὶ ὅποτε πῆλός τῶν τείχεσσι προστάλαιεν, τῶν τε λίθους σφίσι τῶν ἐν τῶν θεῶν, καὶ ἵππους χαλκοῦς, καὶ ἀδριαῖταις χαλκοῦς ἐπεβρίπτοιον. *Cumque hostes murum invaderent, lapides ex teatro, & equos ex are, statuasque aneas integras jaculari ceperunt.* At Severus Byzantiis reconciliatus, eadem ædificia publica de novo instauravit, novaque excitavit, in quibus extitere Hippodromus, Zeuxippus, Theatrum, Cynegium, & alia, de quibus agemus in Constantinopoli.

XIII.

TEMPLA.

TEMPLA etiam diis ac deabus dicata intra Byzantii ambitum, atque adeò in suburbanis ab ipso Byzantio urbis conditore, aliisque ædificata aliquot commemorant scriptores; in quibus recensentur

TEMPLUM JOVIS EQUESTRIS, quod stetit eo loci, ubi postmodum extructus est Zeuxippus à Severo Imperatore; de quo agimus pluribus in Constantinopoli, ubi de Zeuxippo.

TEMPLUM AJACIS ET ACHILLIS, extructum à Byzante juxta Strategium, ubi extitere Thermæ Achilleæ: de quo fano agimus pariter ubi de Strategio & Thermis Achilleis.

TEMPLUM HECATES, à Byzante excitatum, ubi postmodum ædificatus Hippodromus, ut auctor est Hesychius Milesius: Ἐκάτης ἢ καὶ τῆς Ἰπποδρομίας Ἔπον. Hujus deæ cultum Byzantiis familiarem fuisse ostendimus, ubi de Bosporo.

TEMPLUM NEPTUNI, ab eodem Byzante excitatum ad maris littus, ubi postea fuit ædes S. Menæ sacra, quam in quarta regione statuit vetus Urbis descriptio: de quo perinde fano agimus ubi de hac æde. Cultum verò præ cateris à Byzantiis Neptunum, do-

cemur ex nummo Juliae Mammææ apud V. Cl. D. *Vaillant*, in quo Neptunus stans, pede dextro proræ navis insistente, dextrâ pelamydem seu tridentem tenet, cum hac inscriptione, ΕΠΙ ΦΡΟΝΤΩΝΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ.

TEMPLUM VENERIS paulò supra Neptuni fanum exstructum ab eodem Byzante, ut est apud Hesychium Milesium: Ανατέρο ἡ μικρὸν τὸ Προσειδῶν ναὸς, καὶ τὸ τ' Αφεσδίτης προσαγορεύει) τέμενος. Ad litus Propontidis è regione Chrysofolis, ut habet Zozius lib. II. ἀρχὴ τὸ τ' Αφεσδίτης ναὸς, καὶ θαλάσσης τῆς ἀπὸ κερύ Χρυσόπολεως. Chronicon Alexandrinum Templum Veneris à Phidalia Byzantis matre adificatum tradit. Præterea

TEMPLUM APOLLINIS in Acropoli excitatum à Severo commemorat Chronicon Alexandrinum: καὶ ἔκτισεν ἐν τῇ Ακροπόλει τὴν αὐτῆς Βύζης πόλεως ναὸν, ἧτοι ἱερὸν Ἀπόλλωνος, in quo posuit statuam æream Apollinis Zeuxippi, quam repererat eo loci, ubi postea Balneum ab hac statua Zeuxippi nomine donatum condidit: καὶ ἀναγαγὼν ὁ Σεβήρος ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν τετρασὸν τὸ ἀγάλμα τὸ Ἥλιος, ἔστησεν αὐτὸ ἀνω ἐν τῷ ἱερῷ. Evagrius lib. II. cap. XIII. scribit ortum Leone M. imperante incendium à portu Bosporio μέχρι τῆς παλαιῆς Ἀπόλλωνος ἱερῶ, omnia consumpsisse. Apollinem verò à Byzantiis cultum, videtur indicare nummus ex Gaza Regia, in quo caput exprimitur, Apollinis fortè, & in altera parte Iyra, cum voce BYZAN.

TEMPLUM SOLI ET LUNÆ dicatum eo loci, ubi postmodùm Amastrianum extitit, stetit auctor est Cedrenus, cujus verba proferimus, ubi de Amastriano.

OIKON ΑΙΡΕΩΣ memorat Procopius lib. de Bello Persico, quem extitisse innuit ubi stetit basilica: sed an revera templum fuerit, non ausim affirmare.

TEMPLUM MINERVÆ ECBASIÆ in promontorio Bosporio stetit scribit Dionysius Byzantius apud Gyllium lib. II. de Bosp. Thrac. cap. I. aitque ita dictam Mineravam, quòd huc egressi primi colonia deductores, statim tanquam pro patria terra pugnant. Εὐβάσιον Apollinem memorat Apollodorus lib. I. Bibl. Cultum perinde fuisse à Byzantiis Mercurium, cui etiam fortè templa excitant, arguit nummus ex Thesauro Regio, in quo caput Mercurii, parte verò alterâ caduceus alatus describuntur cum epigraphe, ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Nummum præterea Caracallæ cum Iside velata, & eadem inscriptione servat idem Regis Ἀρχῆον. Habet denique v. cl. D. *Vaillant* nummum Juliae Mammææ, in quo exprimitur Hercules innixus clavæ cippo impositæ, cum eadem inscriptione.

XIV.

TEMPLA SUBURBANA.

TEMPLA suburbana recensent perinde scriptores.

AMPHIARAI Templum à Byzante in Sycis conditum fuisse scribit Hesychius Milesius: Ἀμφιάραον ἡ τὸ ἱερὸν ἐν τῇ Λεζοπόλει Συκαῖς ἀποδομήσεν.

CASTORIS & POLLUCIS Ædem adificavit idem Byzas ad Borbyzæ & Cydari confluentes. Hesychius, τῶν ἡ Διοσκύρων, Κάστορος ἡ Φημί καὶ Πολυδεύκοις, ἐν τῷ τ' Σεμῆστρης βωμῷ, καὶ τῇ τῆς ποτάμων μίξει, ἐν ᾗ καὶ λύσις τῆς παθῶν τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο. Dioscurorum Castoris & Pollucis ad Semestre aram, & fluminum confluentes, ubi & à morbis homines sanabantur.

TEMPLUM DIANÆ ad Thracium montem à Byzante perinde excitatum scribit idem Hesychius: Ἀρτέμιδος ἡ παρὰ τὸ τῆς Θεάκης ὄρος. Et Chronicon Alexandrinum: Καὶ αὐτὴ τῆς ἄλλων δύο ἱερῶν τὴν κτηθέντων παρὰ τὸν Βύζης Ἀρτεμιδίω ἑλάφῳ, ἀπὸ τῆς Φειδαλίας Αφεσδίτης. Ubi pro Ἀρτεμιδίω ἑλάφῳ, quæ nihil sonant, legendum arbitror, Ἀρτεμίδος Ἐλαφιαίας, quo epitheto colebatur Diana ab Eleis, ut auctor est Pausanias lib. VI. Ἐλαφιαίαν δὲ ἐκάλεσαν οἱ Ἠλεῖοι τὴν Ἀρτεμῖν, ὅτι τῆς ἑλάφῳ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖν, τῇ θήρῃ. Elaphiam autem appellabant Elei, propter cervos, uti censco, ad venationem. Idem Chronicon Alexandrinum, exstructum à Severo Imperatore Cynegium ait è regione templi Dianæ. Thracius verò mons, cujus meminit Hesychius Milesius, extra urbem etiam statuitur à Polyævo lib. II. pag. 107. Κλέαρχος ληλατήσας Θεάκῳ, καὶ φθάσας ἐπανελθεῖν εἰς Βυζάντιον, ἐστρατοπέδευσε πλησίον ὄρους Θεακίου. Clearchus Thraciam populatus, cum Byzantium redire non posset, castra posuit ad Thracium montem. Cultam præ cæteris perinde Dianam à Byzantiis, ostendit nummus ex Gazæo Regio, in cuius antica caput Dianæ effingitur cum pharetra & arcu, in postica Lunula cum astro, & inscriptione, ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ.

Templa alia extra urbem Dionysius Byzantius in Anaplo commemorat: Primus, inquit apud Gyllium, post mania campus erat peninsula cervicis sensim descendens ad littus, & ne urbs esset insula prohibentis. Pòst erat Templum TELLURIS super mare, cujus quidem fastigium tecto carens significabat antiquam Terra libertatem. Ejus parietes quibus claudebatur, erant facti ex lapide polito. Paulò supra Telluris ædem erant Tempa CERERIS & PROSERPINÆ, in quibus pictura

multe, prisca felicitatis insignes reliquiae, & statuae exacte artis, nihilo summa arte elaboratis inferiores erant. Item in abissi maris duae aedes PLUTONIS & JUNONIS, quarum solum nomen extat. Illud enim Persae exusserunt in expeditione Cyri contra Scythas, ea ulciscentes quae Byzantina civitas commisisse contra Regem accusabatur. PLUTONIS templum Philippus Macedo propria materie demolitus est, locorum verò nomina remanserunt: hic enim Plutonis acra, ille Junonia acra dicitur, ubi quotannis victimam primo anni die mactat gens Megarica. Adde Gyllium lib. II. de Bosp. Thrac. cap. VI. & lib. III. cap. V. Atque haec forte diis ac deabus dicata tam multa templa effecere, ut Byzantii sedes suas habere dii putarentur, siquidem eò referenda sint verba Saxonis Grammatici lib. III. Hist. Danica: *Diis, quibus praecipua apud Byzantium sedes habebatur*, &c. quamquam Stephanus Stephanius Saxonis interpres mendum hic subesse existimat, cum hoc tempore nullum habuerit Dania cum Byzantio commercium.

XV.

BYZANTII CONDITORES.

BYZANTEM Byzantii conditorem agnoscunt scriptores ferè omnes, ipsique adeò Byzantiorum nummi, in quibus effectus conspicitur; tametsi de ejus patria, parentibus, ut & de tempore urbis conditae inter se dissident. Quidam enim, atque in iis Dionysius Byzantius in Anaplo, Byzantem Ceroëssa ex Neptuno filium, Ceroëssam autem à Jove ex Io conceptam fuisse volunt: Inachum quippe Argivorum Regem aiunt, ex uxore filiam Io procreasse, ejusque virginitati custodem adhibuisse Argum; Jovem verò puellae amore captum, caeso per dolum Mercurii ope Argo, Ium compressisse, & mutasse in buculam: iratam porrò Junonem æstrum buculae immisisse, quo illa percita, terras varias tractusque maris emensa, tandem ex Asia in Thraciam trajecit ad maris illud fretum, quod ab ea Bosphorus dictum est, ubi ad confluentes Cydari & Borbyzae fluviorum Ceroëssam peperit, à qua postea Ceratino Sinui nomen mansit. Ceroëssa verò cum adolevisset, formaque excelleret, à Neptuno compressa, Byzantem peperit, ita appellatum à Byzia nymphea nutrice. Is adolescens factus, armis operam dedit & venationi: cumque taurum, quem interemerat, diis sacrificio offerret ad eosdem confluentes, derepente aquila, abrepto hostiae corde, ad extremum Bosphori littus avolans substitit, ex adverso Chrysopoleos, ubi ille fausto omine urbem de suo nomine dictam, Neptuno & Apolline adjuvantibus, exstruxit, uti pluribus commemorat Hesychius Milesius: atque inde fortè in Oraculo Sibyllae Erythrae apud Zozimum lib. II. Byzantii mœnia *Βεζάντια πόλις* dicuntur: quam quidem de Byzantis ortu sententiam attingere etiam Stephanus, Eustathius ad Dionysium, Auctor Etymologici, & alii. Ad Bosphori porrò appellationem, quam firmat etiam Georgius Syncellus, spectant Byzantiorum nummi aliquot, atque in iis sub Septimio Geta percussus nummus, in Thesaurio Regio & apud Oeconem, in cujus antica Geta conspicitur cum hisce characteribus, Π. ΣΕΠΤ. ΓΕΤΑ ΣΕΒ. in postica verò virgo tauro insidens, cum hac epigraphe, ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Quae quidem figura visitur etiam in alio nummo aereo, cum hisce inscriptionibus: ΕΠΙ. ΣΑΛΛ. ΑΡΙΣΤΑΙΝΕΤΟΥ. ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. & in alio Trajani cum simili ferè inscriptione: ΕΠΙ. Τ. ΚΑΛΛ. ΑΡΙΣΤΑΙΝΕΤΟΥ. ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. praeterea in nummo Severi cum inscript. ΕΠΙ ΣΕΒΗΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Sed & eò referri potest nummus alter ex Thesaurio Regio, in cujus parte altera caput cum capillis oblongis & cornu, (quo Ceratinus Sirius innuitur) in altera bos effingitur.

Narrant alii Phidaliam seu Phadaliam, Barbyfii, Byzantini emporii Toparchae filiam, superstite adhuc parente, in eo complura excitasse aedificia, Fortunamque collocasse Ceroënam ab ipsa nuncupatam: ac mortuo postea Barbyfio, ex supremo illius mandato excitasse murum, qui à mari usque ad mare pertineret; sicque urbem exadificasse, quam Byzas Thraciae Rex, Phidaliae maritus, suo nomine Byzantium appellavit, & civitatis jure donavit. Ita quidem Chronicon Alexandrinum. Certè Phidaliam Barbyfiae, seu Barbyfii filiam, & ab ea *Sinum Phidaliae* in Anaplo nuncupatum fuisse scribit Dionysius Byzantius, quòd ibi praerecundia commissi cum Byzante stupri, iramque patris verita, in mare eo loci se projecit. At Stephanus aliam hujus nomenclaturae causam profert, quòd videlicet Phidalia Byzantis uxor, unà cum ceteris mulieribus eos qui cum Stræbo Byzantis fratre, civibus absentibus, Urbem invaserant, ad portum usque infecuta devicerit, indeque *Phidaliam* portum Sinui proximum, Mulierum, seu *Γυναικῶν λιμένας* appellatum. Addit Hesychius Milesius praclaro stratagemate hostes fugasse, immisis in eos, sagittarum instar, quos asservarat, serpentibus, sicque Urbem servasse: quod etiam tradit Joannes Tzerzes Chil. II. hist. LX. Byzantis & Phidaliae simulachra in Urbe posuit Calicles Byzantiorum dux eo loci ubi postea extitit Basilica, cum hac inscriptione:

Τὸν κρατῆρὲν Βύζαντα, καὶ ἰμερτῶ Φιδάλειαν
Εἶν ἐπὶ κοσμήσας αἰθετο Καλλιάδης.

id est, interprete Fr. Morello:

*Magnanimum Byzantem cum grata Phidalea
Erexit junctis Calliades statuis.*

Habetur istud Epigramma apud Hesychium Mileesium, præterea lib. IV. Anthol. cap. IV. cum hoc lemmate: Καλλιάδης στρατηγὸς Βυζαντίας τὸ φεικόντων τῆ Βύζαντος ἀγάλμα καὶ τῶν κρατῆρῶν βασιλικῶν ἀνέστηκεν, ἐπιγράψας ἔπειτα Calliades Byzantii Dux celebrem Byzantis statuam ad Basilicam posuit, cum hac inscriptione. Deinde additur aliud distichon, εἰς τὸ αὐτ.

Ἰμερτῆ Φιδάλεια δάμαρ Βύζαντος ἐτόχθην,
Εἰμὶ δὲ βεπάλεως δῶρον ἀφ' Ἰσοσίης.
*Byzantiis conjux fueram Phidalea pœdica,
Insignis luētæ munere sculpta locor.*

Byzantem Thraciæ Regem ab auctore Chronici Alexandrini indigitari suprâ observavimus, quem titulum eidem tribuunt præterea Cedrenus & Glycas. Eustathius ad Dionysium Thraciæ maritimæ ad Hamum montem usque imperasse scribit: Τὸν ὃ Βύζαντα, ἔ ἐπώνυμον τὸ Βυζάντιον αὐτὸ, δικαιότατον φασὶν ἀφ' Ἰσοσίης ἦν, καὶ ἐπάρξαι τῆς ὠδάλιας ἀπίσης Θεάκης, ἕως ἡμῶν εἰς Αἶμον τὸ ἕρος Byzantem, à quo urbs Byzantium nomen accepit, mortalium justissimum fuisse aiunt, & Thraciæ maritime imperitasse, usque ad Hamum montem. Stephano dicitur fuisse claffis Dux, ὅτι ἦ ὄλου πρὸς Βύζαντος ἡγεμῶν: nam & Βύζαντος nuncupatur etiam à Cedreno. Ac Byzantem quidem ut civitatis suæ auctorem & conditorem agnovere Byzantii, quod arguit nummus ex Thes. Reg. in quo caput barbaturum & galeatum effingitur, cum hac epigraphe, ΒΥΖΑΝΣ, in altera parte prora navis cum icuncula hastata, & hac inscript. ΕΠΙ ΑΙ ΠΟΝΤΙΚΟΥ. Et in alio idem caput, in averfa verò parte trirēmis cum velo effingitur, cum hac inscript. ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Quod verò Byzas galeatus effingatur, nummos aliquot, in quorum averfa parte galea exhibetur, eidem Byzanti quidam adscribunt, ut nummum illum Trajani, qui in Thesaurō Regio servatur, Carolus Patinus pag. 186. in quo scriptum, ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΕΠΙ ΤΡΑΙΑΝΟΥ. Extat alius apud V. C. D. Vaillant, cum eadem galea & his characteribus, ΕΠΙ ΙΟ ΦΑΤΣΤΕΙΝΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ, ac tertius denique Commodi Imp. in Thesaurō Regiæ Sueciæ, cum hac epigraphe, ΕΠΙ ΑΙ ΠΟΝΤΙΚΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Sed & fortè spectat ipsum Byzantem nummus alter M. Aurelii, in quo prora navis describitur, cum inscript. ΕΠΙ ΜΕ ΜΑΡΚΟΥ ΙΕΡΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ.

Prædictis repugnant scriptores melioris notæ, traduntque Byzantem Argivorum ducem coloniam eò loci deduxisse, qui cum Apollinis Pythii consulissent oraculum de loco ædificandæ urbis opportuno, responsum acceperunt, exstruendam ad Thracium littus, ubi duo canes mare lambunt, piscisque & cervus eodem pabulo vescuntur. Quâ verborum ambage confluentes Barbyfæ & Cydari fluviorum innui arbitrati, ibi sedes primùm fixere. At cum sacra diis facerent, accipiter advolans abreptam victimæ partem in promontorium Bosporium transtulit, atque à bubulco, quò avis evolasset edocti, Bucolia locum illum appellarunt. Ita Hesychius Milesius, qui Oraculi versus præfert, quos suprâ attulimus, apud quem tamen tertius omittitur, quibus duos fluviolos designari diximus. Quarto verò paludes innui vult Dionysius Byzantius, quæ in extremo Sinu Ceratino erant, paulò infra eorumdem fluminum confluentes, in quibus, inquit, præta sunt ubera, pastiones largientia, etiam cervis qui de montibus descendentes depascunt palustrem arundinem, eo fermè loci ubi pisces in tranquillitate Sinus Ceratini delitescunt, & in uberzate pabuli deglutiant vadi radices. At Gyllius lib. I. de Bosp. Thrac. cap. II. existimat Oraculum non hunc locum intellexisse, sed Promontorium Bosporium, ubi extremum os Bospori, ut postea admonuit Apollo: coloniam quippe deductores cum ad has Sinus extremas paludes pararent condere Byzantium, corvus rapuit victimæ partem, eamque deferens ad Promontorium Bosporium, declaravit Oraculum præsignificare Bosporium Promontorium, quod definit extremum os Bospori; ubi cum essent nemora, & ora maris palustres compascuæ, iisdem pastionibus vescabantur cervi & pisces. Sed longè acutior videtur recentis scriptoris pereruditi interpretatio, qui per cervum, Ceratinum Sinum, quòd cornu cervini formam præ se ferat, nuncupatum intelligi censet; per piscem verò, pelamydem thynnorum speciem, uti suprâ observavimus.

Verùm ejusmodi Oraculum, non Argivis, sed Megarensibus datum scribunt Stephanus & Eustathius. Alii autem Byzantii Conditoribus aliud ab Apolline Delphico editum responsum perhibent, ut scilicet quærent sedem cæcorum terris oppositam. Tacitus lib. XII. Annal. Artissimo inter Europam Asiamque divortio, Byzantium in extrema Europa pœsuere Græci, quibus Pythium Apollinem consulentibus ubi conderent urbem, redditum oraculum est, quærent sedem cæcorum terris adversam. Eâ ambage Calchedonii monstrabantur, quòd priores illuc advecti prævisâ locorum utilitate pejora legissent. Iisdem consona habet Strabo lib. VII. scribens, Calchedonios non eâ, quâ Byzantii, pelamydum ubertate frui: eòque respexisse Apollinem, à quo

iis qui excitatâ jam Calchedone à Megarensibus, Byzantium condiderunt, oraculum datum est, ut è regione Cæcorum urbi condenda locum caperent, ἀπειναντιὸν τῆς τυφλῶν, Cæcorum nomine, inquit, Megarenses notantem, quòd cum priores ad ista loca adnavigassent, omisâ in ulterius litus navigatione, in quo tanta esset commoditas, deteriora occupassent. Idipsum etiam refert Hesychius Milesius. Byzantii certè peropportunum, ut contrà navigantibus Calchedonis incommodum situm sat multis observat Polybius lib. I V. Atque inde in proverbium quodammodo abiit, ut Calchedonenfes *Cæci*, eorumque urbs *Cæcorum oppidum* dicerentur. Plinius lib. V. cap. XXXII. *Postea Cæcorum oppidum, quod locum eligere nescissent, septem stadiis distante Byzantio, tanto felicior omnibus modis sede.* Sed & Constantinus Manasses in Constantino M.

Τὴν τῆς τυφλῶν κατέλαβε Χαλκηδονίων πόλιν,
ad Cæcorum oppidum Calchedonem venit. Ut porrò (*cæci*, ita & *Insani* videntur eadem de causâ appellati ab Ausonio epist. XIII. cum ait optima ostrea generari in *insana Propontidis æta*: quæ verba de Calchedonenfium litore, quod *Ostriferum* fuisse docet Lucanus lib. XII. suo loco docemus. Strabo igitur Calchedonem à Megarensibus ædificatam tradit, quos Byzantii etiam conditores agnoscunt alii, atque in iis Philostratus lib. I. de Vitis Sophistarum, in Marco, cui Μεγαρεῖς dicuntur οἰκιστὰς Βυζαντίων; & Marcianus Heracleotes in Periegesi:

— Σαμίων δὲ Σποικία

Πέεινθος, ἐξ ἰχθυῶν ἢ Συλημβέλα,
Ἦν οἱ Μεγαρεῖς κτίζουσι πρὶν Βυζαντίου,
Ἐξῆς Μεγαρέων * εὐτυχῶν Βυζαντίων.

* ἀτυχεῶν Βυζαντίων, Scalig.

hoc est, interprete Frederico Morello:

— Sami colonia est

Populi Perinthus, heret huic Sylembria,
Hancque Megarenses condiderunt, antequam
Byzantium, felicium quod oppidum est.

Præterea Constantinus Porphyrogenitus lib. II. Them. I. Byzantium Megarenfium, Lacedæmoniorum, & Bæcorum coloniam facit; unde & linguâ Doricâ ufos Byzantios ait: Αὐτὸ ἢ τὸ Βυζαντίον Μεγαρέων, ἢ Λακεδαιμονίων, καὶ Βοιωτῶν ἔστιν Σποικία, τὸ ἀρχαιοτάτων Ἑλλήνων. Et verò Byzantios linguâ Doricâ ufos, satis arguit illorum ἰψήσιμα, quod recitat Demosthenes orat. πρὸς Σπέρτιον. Velleius denique lib. II. Milesiorum coloniam Byzantium agnoscit.

Jam verò ut de tempore & anno Urbis conditæ aliquid dicamus, tradit Eusebius in Chronico, conditum Byzantium Olympiade XXX. anno III. Herodotus verò lib. I V. anno XVII. post conditam Calchedonem; quod Eusebio consentaneum est, scribenti Calchedonem Olympiade XXVI. anno II. conditam. Proinde emendandus Hesychius Milesius, qui anno XIX. à condita Calchedone Byzantium ædificatum scribit; quod Senator in Chronico, regnante Tullio Hostilio Romanorum Rege factum ait, qui anno II. Olympiadis XXVII. Periodi Julianæ M M M M XLIII. cœpit imperare: *Ἦν ἡμεῖς, inquit, temporibus Calchedon conditur; & Byzantium, quæ nunc Constantinopolis.* Rectè etiam in tempora Manassæ Regis Byzantii conditum rejicit Cedrenus, utpote qui juxta Chronologos regnare cœpit anno Periodi Julianæ M M M M XVI. & usque ad M M M M LXX. annum imperium produxit: Εὐδὲν χρόνον καὶ Βυζαντίον ὑπὸ Βύζε βασιλέως τὸ Ὀρθόξιος ἐκτίθη, ὡς δὲ πνευ, ὑπὸ Μεγαρέων. A quo hausit quæ in hanc rem habet Nicephorus Callisti lib. VII. cap. XLVII. Βύζε γάρ τις Ἑλλῆν ἐν τῇ ἡμέρᾳ Μανασῆ τῆς ἰσθμίου κατέρχοντος μικροῦ πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐποίησεν. Perperam verò Michaël Glycas & Joëlus in tempora Josiæ Regis id conjiciunt, qui regnare cœpit anno Periodi Julianæ M M M M LXXIII.

XVI.

STATUS ET FORTUNA BYZANTII.

VARIIS postea deductis coloniis incrementum accepit Byzantium: mortuo enim Byzantii successit Dinæus, vel Dinius, Megarenfius, Calchedonis Princeps, Byzantiique Dux factus, qui Urbem à barbarorum incurfibus viriliter tutatus est, uti refert Hesychius Milesius. Meminit porrò coloniam Byzantium à Dinia Megarenfi deductæ Auctor Narrationis historicæ in Depositionem vestis Deiparæ pag. 754. à quo & urbem ipsam conditam videtur innuere. Per ea fermè tempora dum inter Lacedæmonios & Athenienses de Græciæ principatu bella acriùs exardescerent, Byzantium in Davii, Otane duce, deinde in Ionum, ac denique in Xerxis Medorum Regis potestatem concessit: contra quem missus Pausanias Lacedæmoniorum Rex, Urbem obtidione cinxit, captamque non modò Lacedæmoniorum afferuit imperio, sed & in eam deductâ coloniâ ita auxit, ut alter conditor deinceps habi-

tus fuerit. Res hac tempestate à Lacedæmoniis gestas pluribus narrant Herodotus lib. v. & Thucydides lib. i. attigit etiam Pausanias in Lacon. lib. iii. Atque de hac nova instauratione intelligendus Justinus lib. ix. dum ait urbem Byzantinam conditam primùm à Pausania Rege Spartanorum, & per septem annos possessam: à quo hauserunt quæ in eandem sententiam habent Paulus Orosius lib. iii. Ado Viennensis in Chronico, Paulus Diaconus lib. i. & Otho Frisingensis lib. ii. Chron. cap. xxiv. Sed & huc referenda verba Joannis Sarriberiensis lib. i Policratici cap. v. *Chilon Lacedæmonius jungenda societatis causâ missus Corinthum, duces & seniores populi invenit in alea. Infesto itaque negotio reversus est, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamiâ, ut dicerentur cum aleatoribus contraxisse familiaritatem.*

Nec diu Lacedæmoniis paruit; Pausania quippe, uti narrant Thucydides lib. i. & Polyænus lib. ii. pag. 76. ab Atheniensibus per Thrasyllum, ut opinor, Urbe pulso, Byzantium in eorum jus venit: à quibus mox Byzantii defecere, Pharnabaso impellente, & Lacedæmoniis se dedidere, à quibus Harmostæ missi sunt, qui Urbem regerent. Quæ quidem dignitate functos legimus apud Xenophontem lib. vii. de Exped. Cyri, & lib. i. Hist. Græc. Cleandrum, Aristarchum, & Clearchum, sub quo Athenienses, Alcibiade duce, Urbem partim vi, partim proditione recuperarunt. Scribit porro Eunapius in Ædæsiò, Byzantium cum Atheniensibus paruit, annonam iis suppeditasse, fidemque excedere frumenti inde advecti vim. Tum verò regiminis mutata est à Byzantiis forma, ut auctor est idem Xenophon lib. i v. Hist. Græc. Nam cum Byzantii paucorum dominatu regerentur, Respublica populi administrationi subjecta est: *Ita variante victoriâ, verba sunt Justinî, nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium juris habita est, quæ incerta possessio efficit. ut nemine quasi suam juvante, libertatem constantius tueretur.* Et sanè eâ tempestate, quâ Philippus Amyntæ filius, Macedonum Rex, Urbem obsedit, Byzantii suis ipsi legibus regebantur, habebantque pro supremo Magistratu Hieromnemem (quem Ætclis etiam familiarem fuisse docent veteres Inscriptiones, & servasse ipsos Byzantios sub Imperatoribus Romanis satis declarat nummus M. Aurelii, cujus proximè meminimus,) ut ex eorum Psephismate colligimus apud Demosthenem, quo jus affinitatis, civitatis & spectaculorum Atheniensibus concesserunt, insuperque tres ingentes statuas in Bosporo erigendas in eorum honorem, ob præstitum hoc bello per Charetem Ducem auxilium, decreverunt: in quo quidem bello Macedonico præclaram operam navavit Leo Byzantium dux, Philosophus Peripateticus, & Platonis discipulus, qui libris septem res in ea expeditione gestas complexus est, ut auctor est Suidas: Belli verò istius Macedonici meminere præterea Demosthenes orat. pro Corona, Philostratus lib. i. de Vit. Sophist. Justinus lib. ix. & Frontinus lib. i. Strateg. cap. iii. n. iv. Hinc etiam patet cur interdum Lacedæmoniorum, interdum etiam Atheniensium colonia fuisse dicatur Byzantium, dum uterque populus Urbem sibi subditam novâ identidem coloniarum accessione renovat. Ita apud Ammianum lib. xxii. *vetus Byzantium Atticorum,* apud Constantinum Porphyrogenitum *Lacedæmoniorum colonia* dicitur. Clearchus verò mulctatus ab Ephoris, Lampfacum cum quatuor navibus venit, ibique aliquot annos exegit, donec invitatus à Byzantiis, qui à Thracibus impugnabantur, Urbem quam defensus venerat, dolo sibi asseruit, uti narrat Polyænus lib. i. de qua quidem Clearchi tyrannide extant aliquot Chionis epistolæ ad Matridem. Ex quo præterea docemur, post eadem Cyri Græcos qui ei meruerant, gravi illa ac diuturna expeditione defatigatos, à Byzantiis qui sibi à Persis ipsis timebant; receptos, consiliumque de diripienda Urbe cepisse; sed à Xenophonte, qui tum eorum dux renunciatus fuerat, habitâ publicè oratione, à proposito revocatos: Exhinc varii recensentur Byzantium Duces, qui stante Republicâ res bellicas gesserunt; atque in iis Protomachus, qui cum turbantes Thraces armis subegisset, in loco urbis, cum Milio nomen, ærea constituit trophæa, ut est apud Hefychium Milesium. Deinde Timæus, qui Protomachum excepit, Urbem in melius reformavit, leges condidit, ædes sacras à fundamentis excitavit, & exstructas de novo instauravit: Præterea Calliades dux bellis domi forisque gestis inclytus, qui statuam Byzantis, Urbis conditoris, in loco, ubi postea stetit Basilica, posuit. Memoratur denique Leonides Byzantium Dux, qui cum Urbis gravi premeretur obsidione, neque cives, ebrietati ac vino impensius deditos, ad excubias supra mœnia agendas impellere posset, eò cauponas transtulit, ut iis saltem esset prætextus cur muros non desererent, quod ex Damone Athenæus lib. iv. cap. xv. & Ælianus lib. iii. Hist. cap. xv. commemorant: subduntque ii Menandrum Comicum Byzantios ut temulentos perstrinxisse, cujus versus proferunt idem Ælianus & Nicetas in Isaacio lib. i. n. x. extremo: qui in Alexio Manuelis filio n. ix. Constantinopolim sua perinde ætate nihil aliud quam *Σύβαρι πῶ ὑπερέδωκεν ἐπὶ τῆς πόλεως*, Romanum verò imperium nihil aliud quam *καρπῶδες καὶ μέλι* fuisse testatur. Sed & ad Byzantium delicias referenda Epistolâ vii. Sidonii Apollinaris lib. i v. in qua Byzantios Chironomontas carpit, qui scilicet artificiosè obsonia concidebant, uti hanc vocem interpretatur vetus Juvenalis Interpres ad Sat. v. Con-

stantinopolitanorum *καπάλω* carpit etiam Eunapius in *Ædesio* statim initio. Hanc præterea historiam attingit Eustathius in Dionysium, tametsi Leonidem ibi non nominat, qui an idem sit cum Spartano, qui adversus Xerxem conflixit, prorsus mihi non constat. Nec scio an hisce Byzantiis Ducibus accenferi debeat Byzas ille Thrax Dynastes, qui Andriscum quendam, qui Philippi Macedonia Regis & nomen & personam mentientem Metello Romanorum Duci prodidit, uti narrat Zonaras. Enimvero dum Urbs Lacedæmoniis & Atheniensibus paruit, decimæ in ea pendebantur à Ponto navigantibus impositæ, ut auctor est Xenophon lib. 1 v. Hist. Gr. *πλεύσας εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀπέδοτο πῶ δεκάτην ἕξ ἐκ τῆ Πόντου πλεόντων*. Quod obtinuit etiam dum Romanis paruit. Herodianus lib. 111. *Κεῖμῶν γὰρ ἐπὶ τῶ σενονάτω τῆ Προποντίδος πορθμῶ, τὸ δὲ ἀπὸ θαλάσσης τελευτῆ τε καὶ ἀλείας μεγάλως ὄφελετο, γὰρ τε πολλὴν κερτιμῶν ἔξ ἐκτέρων τῶ σοιχίων πλεῖστα ἐκέρδαιεν*. Quippe in angustiissimo Propontidos constitutus fr. to, vectigalia piscatumque à mari accipit, simul agros possidens amplissimos uberrimosque, ex utroque elemento magnum lucrum facit. Hujus porrò vectigalis occasione bellum exortum fuisse inter Byzantios & Rhodios narrat Polybius lib. 1 v. Hecatodoro & Olympodoro Byzantinam Rempublicam tum gubernantibus, seu Hieromnemonum fortè dignitatem obtinentibus, quod Cavari Galatarum Regis ope sopitum est. Addo, Byzantium dominatum ac ditionem in Asiam usque excurrisse. Tradit quippe Strabo lib. x11. Dascylitidem lacum partim Cyzicenos, partim Byzantios possidisse. Dum igitur Byzantium Respublica stetit, gessere ii varia bella cum Gallis, deinde cum Antiocho Rege, quorum meminit Memnon cap. xx. & x1 v. apud Photium, ut & Polybius lib. 1 v. præterea cum Calchedonenfibus, ut est apud Polyænum lib. v1. & cum Rhodiis, uti mox diximus.

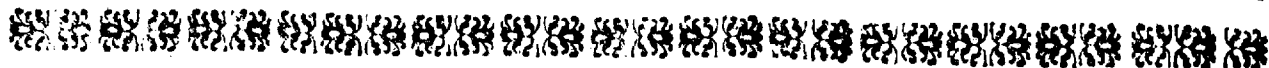
At redactâ postmodum in servitutem à Romanis Græciâ, Byzantii cæterarum urbium fortunam secuti, iis colla perinde subdidere: à quibus ob egregiè navatam bello Mithridatico operam libertatem, hoc est ut suis ipsi legibus vivere possent, consecuti sunt, ut docet Tullius in orat. de Provinciis Consularibus, ubi non modò Byzantium urbem Romano imperio fidelissimam, sed eâ etiam tempestate signis variisque ornamentis refertissimam fuisse testatur. Ejus verba, quia Byzantii statum sub Romanis graphicè nobis exhibent, hoc loco exscribere non gravabor: *Quis vestrum hoc non audivit? quis ignorat Achaos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? vectigal ac portorium Dyrrachinorum totum in hujus questum esse conversum? urbem Byzantium vobis atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse vexatam? Quo ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla via miseris extorquere potuit, cohortes in hiberna misit, his præposuit quos putavit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. Omitto jurisdictionem in libera civitate contra leges Senatusque consulta, &c.* Et mox: *Ipsam verò urbem Byzantium fuisse refertissimam atque ornatissimam signis quis ignorat?* &c. Ex quibus percipimus cur Plinius lib. 1 v. cap. xi. oppidum Byzantium liberæ conditionis appellet: alterque Plinius lib. x. epist. l11. Byzantium Reipublicæ in more fuisse scribat, ut quotannis legatum cum Psephismate ad Imperatorem salutandum mitteret. Ea enim erat liberarum civitatum prærogativa, ut illarum missi legatorum dignitate fungerentur, coque nomine in Orchestra cum exterarum gentium legatis sederent, ut auctor est Suetonius in Augusto cap. x1 v. Quinetiam Metropoleos nomine donatur in Cæsarum nummo, apud Occonem, in quo hæc inscriptio legitur: ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ. Prætores porrò subinde Byzantium, qui Urbem regerent, misisse Romanos Augustos, docent varia eorum Nomismata, in quibus *Ἀρχοντες* appellantur, uti ex iis sparsim in hisce Byzantii originibus laudatis colligere est: quibus illaudatus addi potest, ex Thef. Reg. nummus Plautillæ, in quo effictus Imperator paludatus dextram porrigens Plautillæ, cum hac epigraphe, ΕΠΙ ΑΡΧΑΙΚΑΠΙΤΩΛΕΙΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Habetur alter nummus in Gaza illustr. Ducis Vernolii, Antonini Caracallæ, in quo idem Byzantium *Ἀρχων* describitur, ΕΠΙ ΤΙΤΑΙΑΚΑΠΙΤΩΛΕΙΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. ubi figura stolata turrita effingitur Imperatori paludato sistrum porrigens. Non leve præterea, ut opinor, istius fuit *ἐλευθερία* seu libertatis argumentum, quod si quando de finibus cum vicinis controverterent, pacisci cum quibus antea diffidebant iis liceret. Huc enim referendos nummos, in quibus *ὁμόνοια* & *κοινωνία* civitatum describitur, censet vir eruditus Ezechiel Spanheimius differt. 1 x. de Præst. & usu nummorum: cujusmodi autem est ille Treboniani Galli, cujus aversam partem descripsit V. C. Carolus Patinus in Num. Impp. p. 398. in qua effinguntur pisces bini, Pelamydes fortean, cum hisce inter utrumque characteribus, ΟΜΟΝΟΙΑ, & in circulo, ΝΙΚΑΙΕΩΝ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. Ita ut probabile sit in renovati cum Byzantiis fœderis cusum nummum istum à Nicænsibus. E converso Byzantii similem cuderunt nummum sub Valeriano Imp. cum duabus tædis & ara ignita intermedia, cum inscript. ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΝΙΚΑΙΕΩΝ ΟΜΟΝΟΙΑ: qui quidem asservatur in Thef. M. Ducis Hetruriæ. Præclarum alium nummum descripsit vir doctissimus Petrus Lambecius lib. 11. Commentariorum de Bibliotheca Cæsarea cap. viii. p. 686. in quo *Σμυρναίων* & *Περσίδων ὁμόνοια* perinde efficta conspicitur, & utraque Respublica, Smyræorum quidem virili, Perin-

thiorum muliebri figura, murali ambæ coronâ caput redimitæ, dextras jungunt. Jure igitur Byzantium Straboni dicitur πόλις ὀψιφανής, Stephano *Ἀγοσμοτάτι*, Justino lib. i x. *nobilis & maritima urbs*, denique auctori Chronici Alexandrini Θεάκης ἐμπέειν. Sed & Urbem commendabat civium frequentia, de qua sic Plinius lib. x. epist. lxxxi. *Ea est conditio civitatis Byzantiorum, confluenta in eam commorantium turba, ut secundum consuetudinem precedentium temporum, honoribus ejus, præsidio Centurionis regionarii consulendum habuerimus.* Ita Herodianus lib. iiii. dixit Byzantium esse πόλιν ἧβ' ὄνι Θεάκης μεγίστην ποτε ἢ εὐδαίμονα, πλήθ' τε ἀνδρῶν καὶ χρημάτων ἀκμάζουσαν, urbem Thraciarum maximam olim & felicem, civiumque frequentia & opibus florentem. Quod etiam attigit Zonaras: Τὸ ἢ Βυζάντιον πόλις καὶ πρῶτον ἐπίχρανον ἢ ἧβ' ἀνωρύμων, ἢ ἧβ' ἀσήμων, ἀλλὰ ἢ πλῆθει ἧβ' πολιτῶν εὐθυσόμενα καὶ πλέτω, &c. *Byzantium autem prius etiam fuit urbs haud obscura, neque ignobilis, sed & frequentia civium florens, & opibus, & viris fortibus, &c.* Atque hanc libertatis prerogativam usque ad Severi Imperatoris tempora obtinuit, sub quo, non tam ruinam passa est, quam novum incrementum, novamque gloriae accessionem accepit. Eo quippe imperante cum à Pescennio Nigro, qui post Didii Juliani interitum ab exercitu Syriaco Imperator fuerat proclamatus, Byzantium occupatum fuisset, præsidioque valido firmatum, quo classes navigiaque per Bosporianas angustias, & exercitus ex Europa in Asiam transire prohiberentur, oppressoque quantumvis Nigro, in ejus ducum fide perstaret, Septimius Severus Urbem gravi obsidione cinctam, & quam ob mœnium firmitatem, civiumque pervicaciam vi aggredi non potuerat, fame tandem oppressam, post trium annorum obsidionem expugnavit. Narrant Herodianus lib. iiii. Xiphilinus & Zonaras in Severo, eo bello Byzantios multa ab hostibus perpeffos mala, sed & non minora iis intulisse, Severumque tunc in Mesopotamia agentem, tanto ex Byzantii expugnatione gaudio affectum fuisse, ut continuo ad milites progrediens exclamaret, *Byzantium cepimus.* Ad quam Urbis expugnationem non desunt qui putant hæc Tertulliani ad Scapulam cap. iiii. scribentis spectare: *Cacilius Capella in illo exitu Byzantino, Christiani gaudent, exclamarunt.*

Expugnatâ Urbe, quod Chronologi in annum Imperii quintum referunt, privilegia omnia quibus gaudebat, libertatemque ac jus civitatis ademit Severus; mœnia ipsa, Theatra, Thermas, aliaque ædificia publica diruit, & redactam in vici formam Urbem Perinthiis, qui & Heracleenses dicti, donavit, & eorum juri addixit, uti pluribus narrant Dio apud Xiphilinum, & Herodianus lib. iiii. ex quo usus postmodum obtinuit, ut Byzantinus Episcopus Heracleæ Metropolitanus subditus esset, & Patriarchæ deinceps Constantinopolitani confirmatio ad eundem Antistitem pertineret, quod docent Balsamon ad Can. iiii. Concil. Nicæni, Zonaras, Cedrenus, Glycas, Codinus de Off. & alii. Atque hoc quidem in rebellem urbem sæviendi genere usus postmodum Theodosius in Antiochenos, ob disjectas uxoris statuas, quos ille vicinis Laodicenis subjecit, uti scribunt Theodorus lib. v. cap. xix. & xx. & Zonaras, rebellibus adempta hac ratione ἀπεξοσία & libertate. Byzantium igitur sub Perinthiorum dominatu gravi pressa jugo aliquandiu gemuit, donec Severus facti pœnitens, vidensque everso Byzantio non tam rebellionis pœnas sumpsisse, quam præcipuam eamque munitissimam Romani imperii arcem contra Ponticos & Asianos evertisse, ἧβ' Ρωμαίων μέγα ὀρμητικὸν πρὸς τοὺς ἐκ Πόντου ἢ τῆς Ἀσίας βαρβάρους καὶ κρησφύγετον, ait Zonaras, de ea denuo instauranda consilium cœpit, mœnia reparavit, Hippodromum, Zeuxippum, Cynegium, aliaque publica opera ædificavit: instauratoque tandem oppido, ANTONINAE BYZANTIORVM AVGVSTAE eidem nomen imposuit, uti pluribus narrant Hesychius Milesius, Eustathius ad Dionysium, & Suidas, apud quos tamen perperam *Antoniam* dici evincunt nummi veteres, pro *Antoninâ*, sive à Severo ex filii nomine, sive ab ipso Antonino Caracalla Severi filio, qui urbem inchoatam à patre absolverit, quod vult Suidas, ita fuerit nuncupata. Eiusmodi autem Byzantiorum nummos varios profert Occo pag. 382. 404. 421. ac Caracallæ quidem unum, in quo ex utraque parte hæc leguntur inscriptiones: ΑΥΤ. Κ. Μ. ΑΥΡ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC. ΑΥΓ. ΑΝΤΩΝΕΙΝΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ CΕΒΑCΤΑ. Duos nummos alios Aurelii Antonini Elagabalæ cum eadem inscriptione exhibet idem Occo. Alterum Alexandri Severi servat Gazophylacium Regium, in quo scriptum ANTONINIA CΕΒΑCΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ. In eo porrò nummo urna effingitur, à qua binæ palmulæ exeunt. Valerianum deinde Imperatorem Byzantii egisse testatur non uno loco Flavius Vopiscus in Aureliani vita, cujus etiam extat nummus in Thef. Ducis Hetruriæ, cujus proximè meminimus. Istorum etiam nummorum meminit Ortelius in Thefauro Geograph. Insigni postmodum clade aliâ attritum Byzantium narrat Trebellius Pollio: Gallieni quippe temporibus *Byzantiorum civitas clara navalibus bellis, claustrum Ponticum*, per ejusdem Gallieni milites ita omnis vastata est, ut profus nemo superesset: denique nulla vetus familia apud Byzantios inveniretur, nisi si quis peregrinatione vel milites occupatus evassisset, qui antiquitatem generis nobilitatemque repræsentaret. Denique ad vindictam Byzantiorum idem Gallienus processit, & cum non putaret recipi se posse muris,

receptus alio die omnes milites inermes, armorum coronâ circumdatos interemit, fracto fœdere quod promiserat. Quibus peractis, quasi magnum aliquid gessisset, Romam cursu rapido convolvit, convocatisque Patribus, decennia celebravit novo genere ludorum, nova specie pomparum, exquisito genere voluptatum. Exhinc Claudio imperante Heluros cum quingentis navibus trajectâ Mœotide Palude in Pontum navigantes Byzantium & Chrysopolim cepisse scribit Georgius Syncellus p. 382. sed statim in Romanum jus rursus rediit; quippe tradit Nicephorus lib. VII. cap. XLVII. Byzantios post devictum & fufum Licinium Constantino M. urbis suæ ingressum denegasse, eaque re inflammatum eundem Imperatorem Urbem obsidione cinxisse, ac cæsis ad sex millia ex hostibus, Crucis quam in cœlo viderat beneficio, tandem cepisse: in cujus victoriæ trophæum in ipsa urbe Crucis signum statuerit, eo loco ubi Porphyretica ejus columna postea stetit. Certè hanc narrationem quodammodo attigit ignotus scriptor Ammiano Valesiano subjunctus, scribens Licinium post cladem ad Hadrianopolim acceptam, Byzantium fugisse: quò cum Crispus cum classe, & Constantinus cum copiis terrestribus advolarent, Calchedonem subito concessisse Licinium, Constantinum verò invasisse Byzantium, quam postea CONSTANTINOPOLIM nuncupavit *ob insigne victoriæ.*

I.

CONSTANTINOPOLIS.

Constantino Magno adificatam Constantinopolim, ipsa arguit nomenclatura, omnesque personant historia. At quæ excitandæ novæ Urbis causa impulerit, Romamque *Arce[m] omnium gentium & terrarum*, uti vocatur à Nazario in Panegyrico, deferendi, variè ab historicis tradi comperio. Ac Julianus quidem Imperator orat. i. in Constantium Aug. ait cum ex illius, qui antea dominabatur, Maximiani fortè aut Diocletiani, immodica cupiditate, pecuniarum in universo imperio penuria quædam esset ac siccitas, omnesque opes in palatii penetralibus congestæ essent ac reconditæ, Constantinum, πάντων κύριον effectum, claustris submotis, ubique repente omnes effudisse, tumque extruxisse sui nominis urbem ceteris omnibus majorem. Ex quibus videtur Julianus urbis Constantinopolitanæ ædificationem Constantini magnificentiæ adscribere voluisse. At Zozimus lib. ii. Constantinum scribit ab Ægyptio quodam, qui ex Hispania Romam advenerat, Christianam religionem edoctum, illiusque monitis amplexum, Gentilium superstitiones sprevisse: ita ut cum dies quidam more patrio festus adpetiisset, καθ' ἡμῶν ἀνάβημι τὸ στρατόπεδον ἡμῶν εἰς τὸ Καπιτώλιον, quo in Capitolium Regio comitatui ascendendum erat, (ita hoc loco στρατόπεδον capiendum videtur, non pro exercitu, ut vertit Interpres, quod sequentia satis declarant) eum ascensum gravi oratione infectatum; hacque re Senatus & populi, qui gentilitati adhærebant impensius, incurrisse odium: quorum cum convitia ferre non posset, de deferenda Roma, urbemque aliam in Imperii sedem deligendi consilium cepisse: (quibus sanè consona habet Libanius orat. xlii. ad Theodosium) in qua scilicet nulla essent dicata Gentilium diis templa, seu, ut loquitur S. Augustinus, *quæ esset sine aliquo demonum templo, simulachroque*. Nam ut ait Sozomenus lib. ii. cap. iii. Constantinopolis tum demum Imperii sedes effecta est, καθ' ὃν σωθήσεται ἡ πόλις, καὶ τὴν θρησκείαν εἰς πλῆθος ἐπιειδόναι, ἕτε βωμῶν, οὔτε ἑλληνικῶν ναῶν, ἢ θυσιῶν ἐπιειδόναι. *Eo tempore quo Christiana religio longè latèque manare cepit, ita ut neque ars, nec gentilium fani, aut sacrificiis polluta fuerit.* Subdit idem Zozimus exinde Constantinum in Asiam profectum, idoneo inter Troaden & priscum Ilium ad urbem condendam invento loco, & jactis illius fundamentis, muri partem aliquantum eduxisse, quæ sua adhuc ætate visebatur. Sozomenus lib. ii. cap. iii. & ex eo Theophanes anno xx. Constantini, & Nicephorus lib. vii. cap. xlviii. locum hunc in Asia sic designant: τὸ πρὸς τῆς Ἰλίου πόλεως, ἡμῶν τὸν Αἴαντος πέδιον, ἢ δὴ λέγεται τὴν ναῦσαθρον καὶ τὸς οὐλίνας ἐκκεῖναι τοῖς ὅπλοις Τροίαν τότε στρατεύσασα μέχρις Ἀχαιοῖς. *Planitiem, quæ Ilio subjacet, super Ajacis tumulum, ubi Græcos ad Trojanam expeditionem profectos navium stationem & castra habuisse ferunt.* Verùm Constantinus, cum istius consilii eum pœniteret, relicto opere, ut erat imperfectum, Byzantium concessit, locique situm demiratus, eam quam maximè urbem amplificandam statuit, & efficiendam idoneam, ut Principis in ea domicilium esset: ita quidem Zozimus. Theophanes verò, & ex eo Julius Pollux in Chronico, divino in somnis oraculo, ut Byzantii illud opus moliretur, admonitum aiunt. Certè divinis quodammodo calitus emissis oraculis Byzantium instaurasse Constantinum omnes fermè consentiunt scriptores, tametsi rem variè commemorent. Quippe Chronicon Alexandrinum tradit eundem Augustum divino monitum oraculo Romanum Imperium periturum, sibi que aliò deferendam esse Imperii sedem: καὶ ἔπειτα μονοκεῖται ἡ πόλις Κωνσταντῖνος ἐκπέσει τὸ Βυζάντιον, ἡ πόλις εἰληφώς ὅτι ἀπόλλυται μέλλει ἡ βασιλεία Ρώμης. *Et sic Constantinus solus Imperator effectus, Byzantium condidit, accepto oraculo Romæ Imperium periturum.* Quò fortè respexit Orosius lib. vii. cap. xxviii. scribens Constantinopolim, solam expertem idolorum ad hoc brevissimo tempore conditam à Christiano Imperatore provectam esse, *ut sola Romæ tot sæculis miseriisque proæctæ forma & potentia posset æquare.* Denique Willelmus Malmesburiensis lib. i. v. Hist. ait Constantinum divino monitum oraculo, *civitatem æquam Romæ constituisse, profectum non debere Imperatorem Romæ principari, ubi à Christo principabantur coronati Apostoli.* Subdit Sozomenus loco laudato, Constantinum, superatis hostibus, rebusque omnibus ad libitum succedentibus, consilium cepisse de condenda urbe sibi cognomine, quæ Romam æquaret: tumque ad Ilium jecisse illius fundamenta, circumscripto ambitu, ædificatisque ipsis portis, quæ ad oras istius præternavigantibus etiamnum sua tempestate visebantur: at cum operi insisteret, monitum fuisse in somnis à Deo, ut alium quæreret urbi condendæ locum idoneum, & Byzantium ultra Calchedonem concederet, urbemque sui nominis ibi adificaret. Cedrenus Constantino juxta Romam degenti Deum in somnis præcepisse scribit, ut urbem Deiparæ con-

deret, eo in loco, quem ipse ei esset indicaturus: exinde Thessalonicam venisse, ubi biennio moratus, (id omnino falsum ex illius Constitutionibus arguitur) urbem magnificis templis, balneis, & aqueductibus exornavit: sed grassante peste, Calchedonem se contulisse, quam cum à Persis solo prostratam invenisset, instaurare aggressum: statim autem aquilas lapides fabris ereptos transfalisse Byzantium. Quod cum sapiusculè fieret, tandem Constantinum à quodam Euphrata domestico monitum, Deum ibi urbem matri suæ condidisse: tum verò trajecisse Byzantium, probatoque loco, urbem hinc ædificandam statuisse, operique præfecisse ipsum Euphratam. Idipsum habet Constantinus Manassès. A Cedreno non omnino dissentit Zonaras: tradit quippe Constantinum *ἢ θεῶν χειρὸν* urbem de suo nomine conditurum, hanc primùm in Sardica, deinde in Sigæo Troadis Promontorio, ubi & fundamenta jecerat, denique Calchedone excitare voluisse: at aquilas architectorum *πῶσπερ*, seu funiculos (non lapides, ut habet Cedrenus) in adversam ripam, Byzantium versùs, non semel detulisse: idque divinitus factum arbitratum Constantinum venisse Byzantium, situmque illius contemplatum, consilium de eo instaurando cepisse. Historiam de translatis divinitus opificum instrumentis ex Græcorum relationibus, pluribus etiam refert A lamnæus lib. I I I. de Locis sanctis cap. I I. Has porrò aquilas respexisse Justinianum in L. I. Cod. de Veteri Jure enucleando, non desunt qui putant; cum dixit urbem Constantinopolitanam, *Deo propitio, melioribus quàm veterem auguriis conditam*, ita ut aquilarum feliciori Constantinus Novam Romam, quam Romulus vulturum augurio veterem condiderit. Divina verò hæc oracula attigit ipse Constantinus in L. VII. Cod. Th. de Navicular. *Pro commoditate urbis, quam æterno nomine, Deo jubente, donavimus.* Et Meletius Patriarcha Alexandrinus in Epist. ad Ruthenos, eò divinitus deductum Constantinum etiam scripsit: *Ἀλλοσε ἡ ἑσπεῖς οἰκοδομήσων πόλιν τῆ οἰκουμένης βασιλεύουσαν, θεόθεν δὲ θεοῦ μὲν εἰς Βυζάντιον κατατῆσθαι, καὶ πόλιν καθεῖσθαι τῆ Ρωμαίων ἀρχῆς, τῆ τῆ οἰκουμένης πάσης, κατὰλληλον ἀνακτόρειον.* Aliò conversus urbem excitaturus quæ orbi universo imperatura erat, à Deo deductus Byzantium venit, & urbem excitavit, Romanorum, id est universi orbis Imperii alterum domicilium. Manuel Palæologus Imp. in Orat. funebri in Theodorum Despotam fratrem pag. 1658. de Constantino: *Ὁς γὰρ δομήτωρ πρώτης ἐγένετο καὶ ἀνευ θεῖας κινήσεως καὶ βοήθειας, qui urbis conditor fuit non sine divino nutu & impulsu.* Denique Guibertus lib. I. Historiæ Hierosol. *Urbs enim illa non modo Sanctorum illorum monumentis excellens, sed & auctoris merito & nomine præcluens, præsertim cum ex revelatione superna, ex vetustissimo oppidulo, eam toti mundo spectabilem, Romanque secundam fecerit, orbis concursu & suffragio digna fuit.* Sed cujusmodi fuerit visio illa Constantini, nisi doceremur à scriptoribus Latinis, qui dubio procul à Græcis hauserant, etsi fidem indubitam iis præstari omnino nolim, vix sciremus. Primus autem ex iis prodeat Althelmus Saxonum Episcopus lib. de Laude virginum cap. x:

*Rex Constantinus quondam presagia certa,
Atque futurarum rimatur somnia rerum,
Culcita dum plumis Augusti sterneret artus,
Cernens matrona rugosa foris figuram:
Vidit in ecstasi deformem fronte vetustâ,
Cervina que graditur tremulis agitata lacertis,
Insper hanc mortis jam sors mulceret acerba,
Imperat illustris regni sermone Sacerdos
Silvester Constantinum decrepita membra
Suscitet, ut vetule rursus cum sospite vita.
Tunc Regis precibus surrexit pulchra puella,
Quam prius effigies turpabat torva senectæ.
Et licet antè situm torperet morie cadaver,
Fit tamen extemplo formosa *puerpera vultu:
Quum Rex contemplatur ovans cum stemmate comis,
Tempora præcingens, auro flavente coronat,
Et peplo chlamydis, necnon cycladibus ornat.
Vt Regina gerit rubicunda crepundia collo.
Talis erat species formosæ virginis alma.
Tunc Helena docens Regem sermone futura,
Sic ait, Augusto depromens omina somni:
Hæc tua semper erit, lethi calceque carebit,
Ultima & in diris cum flagrent secula flammis.
Cumque tyro foret Augustus, perterritus alto,
Pallidus evigilat somni cupidine captus.
Conglobat in cætum disertos arte sophistas,
Gymnica qui jactant ventoso dogmata fatu:*

* f. puellula.

Quos rogat ut rerum sibi fata latentia solvant,
 Quae dudum in stratis signant arcana futura.
 Sed cum foris nihil folido sermone referrent,
 Plurima sed falsis finxissent frivola verbis;
 Tunc Rex frugales jejunans castigat artus,
 Atque dies septem declinat secula pompa,
 A Christo Domino poscens oracula pandi.
 Nox ruit, & tetro mundum velamine velat,
 Nec non & furvis terrarum amplectitur alis.
 Tum sopor in strato regales occupat artus.
 Cum Silvester ait, pandens mysteria rerum,
 Femina, quam torva crevisti luce vetustam,
 Quae tibi horrebat multum squalente senecta,
 Urbs est, quam vulgo Byzantii nomine dicunt:
 Constantinopolis post hac vocitetur in evum.
 Nomine nempe tuo gestet per secla triumphos,
 In qua murorum praelata cacumina quondam
 Nunc prostrata solo veterascunt arce ruenti,
 Mœnia marcescunt, & propugnacula nutant,
 Quae quassat caries, & frangit fessa vetustas,
 Sed te conservare mea praecepta jubebo.
 Cornipedi spina vectus per squalida rura,
 Cuspide vexilli scrobem sulcare memento,
 Labara sic equitans per terram tradito dextra,
 Quatuor insidens directo tramite sulcos,
 Per quos erectis castrorum turribus altis,
 Mœnia restaures mutorum imbrice rubra;
 In qua regnabit proles, prolesque nepotum, &c.

Eadem ex Althelmo recitat Willelmus Malmesburiensis lib. IV. Hist. Angl. à quo etiam hau-
 sisse videtur quæ in hanc rem habet Robertus Monachus lib. II. Hist. Hierosol. *Legimus in*
quadam historia, quod Constantinus Imperator Romanus, cum quadam nocte in civitate, quæ By-
zantium memoratur, obdormisset, visionem vidit, quæ in hunc modum ei apparuit. Anus quædam
veste dissipatâ, & quasi semicinctis circumsepta, veniebat ad eum, & sua opis flagitabat subsidium:
vestem exigebat quâ indueretur, cooperturam quâ tegetetur, alimoniam quâ pasceretur: promittique ei
Rex continuo se subventurum, & indubitanter postulata collaturum: & sic visio disparuit. Tunc vir
potentissimus somno excitus, cum in corde suo quænam esset visio hac versaretur, divino nutu intelle-
xit civitatem ipsam in qua erat, auxilium querere, & se in melius restitui peroptare. Sicque Con-
stantinus à fundamentis illam erexit, & de suo nomine Constantinopolim appellavit, quam Roma
mœnibus altis, & adificiorum structurâ nobili coæquavit, & pari gloriâ & honore terreno sublimem
reddidit, quæ sicut Roma est caput Occidentis, ita & illa civitas debet esse Orientis. Denique Gun-
therus in Hist. CP. cap. XVII. visionem istam sic recitat: Idem Constantinus regia sedis digni-
tatem, quam Roma habuerat, beato Petro derelinquens, Græciam petiit, & hanc urbem, quæ tum By-
zantium dicebatur, præ cæteris omnibus habitandam elegit: ubi dum nocte quadam regali strato suf-
fulsus quiesceret ac dormiret, videbatur sibi videre aniculam quandam longævam valde & mortuam:
quam & beatus Silvester Papa, qui presens adesse videbatur, dicebat ab eo certissimè suscitandam.
Quam cum idem Imperator, factâ oratione, in juvenculam quandam pulcherrimam suscitasset, & illa
casto amore suis aspectibus placuisset, induit eam regiâ chlamyde; & cum diadema suum capiti ejus
impresisset, mater ejus Helena ei dicere videbatur: Hanc, fili, habebis uxorem, usque in finem se-
culi in hac pulchritudine permansuram. Quam visionem cum ipse pluribus retulisset, & alius sic, alius
verò sic eam interpretaretur, proposuit ipse Rex à jejunio non cessare, donec Christus ei per famulum
suum Silvestrum interpretationem suæ visionis exponeret. Cum ergo septem diebus jejunasset, ipse nocte
septima apparuit ei beatus Silvester in visione, dixitque ad eum: Anus illa quam vidisti, civitas ista
est, quæ jam quasi neglectâ & senio defuncta, per te in tantum decorem renovanda est, ut regina
dicatur inter omnes Græciæ civitates. Quæ visione Rex non tam territus, quàm gavisus, convocatis de
tota regione opificibus, tam lignorum, quàm lapidum, jussit eam & ampliari loco, & muris ac tur-
ribus emuniri, Ecclesiis, cæterisque adificiis exornari; donec in eam quam nunc habet pulchritudinis
elegantiam juvenescens, Roma similis, ut aiunt, redderetur, unde & ipsa urbs quandoque altera Roma
dicta est, & terra ei adjacens hodieque Romania vocatur. At ne ulla superessent vestigia vetustatis,
reprobato priore vocabulo, quod posset homines primæve illius humilitatis commovere, præcepit eam
Constantinopolim appellari, à suo videlicet nomine, & Græco, Polis, quod civitas interpretatur. Ut
porrò divino monitu Byzantium non instauraverit modò, sed illius etiam mœnia longius
protulerit, divina quadam deducente manu, ita etiam narrat Philostorgius lib. II. cap. IX;
CP. Christ.

& ex eo Nicephorus: Τὸν ἀείβωλον ὄλον δελεζόμενον, βάδην τε περὶ ἑαυτὴν, τὸ δὲ τῆ χειρὶ φέροντα ἐπεὶ ὁ ἴσως ἐπομῆσις ἐδίδκει μᾶλλον ἢ ἀποσπῆκε τὸ μᾶλλον ἐκτείνειν, περὶ σιλῶν τε αὐτῶ πνα, καὶ πωλυθάνεθαι, ἕως που, Δέσποτα; τὸν ὃ ἀποκλειόμενον διαβήδην αὐτῶ, ἕως αὐτὸ ἔμπεραθιν ὁδηγῶν μεσῆ, ἐπὶ δὴλον ποιῶντα ὡς δυνάμεις αὐτῶ πος ἀεὶνία ἀπορηγοῖτο, ἢ ἀποστρέφου διδασκαλῶς. *Ambitum ejus definitiorem pedibus circumiisse manibus hastam ferentem: cum verò iis qui sequebantur majorem quàm oportebat modum definire videretur, accessisse cum quendam, interrogassique, quoniam usque, Domine? cum verò respondentem diserte dixisset, cò usque, donec qui me praesedit consistat. Unde manifestum fecit, quod vis quadam divina eum duceret, ejus quod faciendum haberet magistra.* Huc fortè spectant quæ habet auctor vitæ Joannis Acacii: Εἴτα πρὸς ἴσως ἄλλοις ἐγκωμίοις καὶ θεόδοκτον ἐτόλμωσε ἀποσπῆειν, καὶ ἀπὸ τὸ Ἰλιον δεδωμῆθαι μεθυσῶν. Deinde præter hæcce *elogia à Deo conditam ausus est pronuntiare, quemadmodum Ilium adificatam fabula fingunt.* Nolim porrò hoc loco ut verosimile, nedum ut verum præstare, quod habent Menæa & Synaxaria ad 1 v. Junii, non tam loci situ, quàm S. Metrophanis Byzantii Episcopi sanctitate motum Constantinum, consilium de instauranda urbe cepisse: Τὴν τε ἀεικλειόμενον αὐτῶ ἀγοσύνῳ καὶ ἀνοσῶς, ἕχ ἡττον λέγει) δι' αὐτὸν, ἢ ἀπὸ τὸν τὸ πόλεως ἀεὶν, εὐρυῶς πρὸς τε κερῶν ἀρῶν ἔχουσαν, καὶ κερῶν ἀρῶν, καὶ θαλάσση δεξιόμενον, καὶ ἀμὰ ἀποστρέφου ἀπὸ τὸν οἰκουμένης τμὴ μῶν, πῶς τε Εὐρώπης καὶ τὸ Ἀσίας, ἐρεθισμῶν τε ἢ χερῶν, καὶ φιλοπίως ἀπὸ τὸν ἀπὸ τὸν, καὶ φείσασθαι μὲν ἀεὶν ἀναλώματος, ἀναγίρειν ὃ πόλιν πᾶσας τὰς ἀπὸ ἀποσπῶν γαληνόμενος νικῶσαν, καὶ τὸν ἀπὸ τὸν ἀπὸ τὸν, εἰς τὸν κερῶν καὶ τὸν βαυίλειαν ἔταξεν, ἀπὸ τὸ ἀποσπῶν πρὸς τὸν πᾶσας τὸν μῶν ἀπὸ τὸν. *Sanctitate enim qua ille præstabat, animo repulans, ferunt non minus illius causâ, quàm propter utris situm, miramque eo in tractu tempestatum temperiem, ac fructuum ubertatem, ut quæ mari allueretur adjaceretque duabus mundi partibus, Europa scilicet & Asia, locum amore præcipuo complexum, nullis peperit esse sumpibus, quo urbem excitaret, quæ casetas hætenus ab hominibus adificatas superaret, longæque præcelleret, collocata in ea Imperii sede, secundoque post veterem Romam loco ei concessa.*

II.

TEMPUS CONDITÆ CONSTANTINOPOLIS.

POST debellatum & extinctum Licinium, tum demum de instaurando Byzantio, quod paulò antè in potestatem venerat, consilium cepisse Constantinum exerte tradunt Zozimus lib. 11. pag. 686. & Praxagoras apud Photium cod. LXII. quasi in victoriæ Licinianæ monumentum, ut ait Anonymus de Gestis Constantini: *Ex Byzantio Constantinopolim nuncupavit ob insigne victoriæ, quam velut patriam cultu decoravit ingenti, & Romæ desideravit æquari.* Post debellatum Licinium, & excruciatum Calocerum, Urbem excitasse Constantinum, observatum etiam ab Aurelio Victore Schotti: *Eo modo Respublica unius arbitrio geri cæpit, liberis Cæsaris diversa nomina retentantibus: namque ea tempestate Imperatori nostro Constantio insigne Cæsaris datum. Quorum cum natu grandior, incertum quâ causâ, patris judicio occidisset, repente Calocerus Magister pecoris camelorum Cyprum insulam specie regni demens capessiverat: quo excruciat, ut fas erat, servili aut latronum more, condenda urbe, formidandisque religionibus ingentem animum advocavit.* Constantinum verò Urbem pomeriis ampliassè scribit Themistius orat. XIII. eo fermè tempore, quo filium Constantinum purpurâ induit: Πρωθάνομι γὰρ ὡς καὶ ἡμφίασεν ὁμοῦ ὁ Ἰωνήτωρ ὅτε ἀσὺ τῶ κύκλω, καὶ τὸ ἕνα τῆ ἀλουργίδι. *Audio enim uno eodemque tempore patrem illius, & Urbem murorum ambitum, & filio purpuram circumdedit.* Constantium porrò filium Cæsarem à parente creatum VIII. Novemb. anno Imperii xx. Christi cccxxvi. constat ex omnibus pene scriptoribus, etsi Idacius biennio antè id actum dicat. Theophanes ad eundem annum: Τῆσιν τῶ ἕνα τῆ Βυζάντιον ἤρξατο κτίρεσθαι, *hoc anno Byzantium cæpit condidi.* At Chronicon Alexandrinum ait Constantinum Româ profectum, Januario & Justo Coff. anno Christi cccxxviii. Nicomediæ egisse: unde Byzantium sæpius profectus, primam murorum instauracionem incæperit: Επὶ τῶ ἀποστρέφου ὑπάτων, Κωνσταντῖνος ὁ ἀοιδήμος βασιλεὺς ἀπὸ Ρώμης ἔλθων, καὶ ἀπὸ τῶ ἐν Νικομηδείᾳ μητροπόλῃ τῆ Βιθυνίας, ποιήσας ἀποσπῶσα ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῶ Βυζαντίῳ, ἀνέγειρε τὸ ἀπὸ τῶ τῆ Βύζαν πόλεως, ποιήσας καὶ ἀποσπῶσα ἐκ ὀλίγας τῶ αὐτῆς τείχεσ, &c. *Hic Coff. laudatissimus Imperator Roma profectus, & Nicomediæ Bithyniæ Metropoli moratus, sæpius Byzantium profectus, primam Byzantii murum instauravit, & haud modicè auxit, &c.* Sanè Constantinum hoc anno Nicomediæ egisse Kal. Martii docet subscriptio L. un. Cod. Th. de Mensis oleariis. Præterea constat triennio ante, hoc est anno cccxxv. Paulino & Juliano Coff. Vicennalia Nicomediæ edidisse, ex Chronico Hieronymi & Alexandrino, quæ sequenti anno Romæ edita scribit Idacius in Fastis. Cùm igitur anno Christi cccxxvi. ædificari cæpta fuerit Constantinopolis, illiusque anno cccxxx. fuerint celebrata encænia, jure Paulus Orosius lib. VII. cap. xxviii. hanc dixit *brevissimo*

tempore conditam à Christiano Imperatore, cùm infrà quinque annos Urbs instaurata fuerit. Chronico Alexandrino consentit omnino Philostorgius lib. 11. cap. 1x. Οτι Κωνσταντῖνον φησὶ ὀκτὼ καὶ εἰκοσὶ ἔτη τῆ βασιλείας αὐτοῦ τὸ Βυζάντιον εἰς Κωνσταντινέπολιν μετασκευάσαι, καὶ τὸ πάλαιον δευζόμειρον, βάλω τὸ πάλαιον, τὸ δὲ τῆ χειρὶ φέροντα. Ait *Constantinum octavo & vicesimo imperii sui anno Byzantium in Constantinopolim mutasse, ambitumque ejus definitum pedibus circumiisse, hastam manu ferentem.* A Philostorgio eadem exscripsit Nicephorus Call. lib. viii. cap. 1v. sed nescio unde hauserit, quod subdit, *urbem condi ceptam anno à Mundi conditu m m m m d c c c x v.* qui in an. Christi c c c x vii. cadit, *absolutam verò prorsus esse ejusdem imp. x x v i i i. anno, Mundi m m m m d c c c x i i i. sive ut alii tradunt m m m m d c c c x x v i i i.* (Christi c c c x x.) nisi fortè à Catalogo, aut simili, Imperatorum, qui Codino Lambeciano subjungitur, ubi eadem fermè habentur de anno à Mundo condito m m m m d c c c x x v. quem ad annum x i i. imperii Constantini refert. Denique Julianus Orat. 1. in Constantium p. 14. infra decem annos exstructam ait: Πόλιν τε ἐπώνυμον αὐτοῦ κατέστησεν ἐν ἑξὲ ὅλοις ἔτησι δέκα, *tum sui nominis urbem infra decem annos exstruxit.* Quæ quidem ita capienda rectè censet Petavius, ut Urbs condi cœperit anno c c c x v i i i. à quo ad Constantini mortem anni sunt ἑχ ὅλον δέκα, ut loquitur Julianus: biennio itaque promotæ est Urbis exædificatio: sic ut incolæ ac frequentari potuerit: reliquo tempore absoluta est ac perpolitæ.

III.

URBIS ENCÆNIA.

ÆDIFICATAM igitur & ritè instauratam à se novam urbem, magnifico apparatu ac pompâ solenni, ab Episcopis & universo Clero, jam Christo initiatus, dedicari curavit Constantinus, more scilicet veterum, qui recens exstructarum urbium solenni quodam ritu mœnia ipsa sacrabant, ut ex Varrone lib. 1v. de Lingua Lat. docemur, ubi de Romæ primordiis. Aurelius Victor Schotti in Decio: *Roma aliquantum renovatur, mœnium gratiâ, quæ instituit, dedicandorum.* Sed & observat Eustathius ad Dionys. pag. 30. urbes καὶ πάλαι κτίσιν καθεύρειν solitos. Novæ verò urbis Constantinopolitanæ dedicationem hanc Græci Γενέθλια & Εὐκαίνια, *Natalitium urbis diem*, vel *Natalem* vocarunt: quo modo Cicero lib. 11. de Divinat. *urbis Romæ natalem diem* dixit. Quinetiam Theodorus Mopsuestenus Encænia quæ facta, vel fieri solita Hierosolymis dicuntur in Joannis Evangelio cap. x. ad totius urbis dedicationem referri debere existimavit, quod alii ad dedicationem Templi Salomonis referunt. Mos enim is tum obtinuit, ut conditâ vel renovatâ urbe, illius natales solenni ritu celebrarentur. Eumenius in Panegyrico Constantino dicto, de Trevirensi urbe ab eo instaurata: *Dabis & illic munera, constitues privilegia, ipsam denique patriam meam (Augustodunum) ipsius loci veneratione restitues. Cujus civitatis antiqua nobilitas, & quondam fraterno populi Romani nomine gloriata opem tuæ Majestatis expectat, ut illic quoque loca publica, & templa pulcherrima tua liberalitate reparentur, sicut video hanc fortunatissimam civitatem, (Treviros) cujus natalis dies tua pietate celebratur, ita cunctis mœnibus resurgentem, ut se quodammodo gaudeat cornuisse, auctior tuis facta beneficiis.* Encænia urbis Constantinopolitanæ hæc verbis attigit S. Hieronymus in Chron. *Constantinopolim dedicat pene omnium urbium nuditate.* Ea celebrata fuisse anno xxv. Constantini, xi. Maii tradit Hesychius Milesius: Πάντα ἃ καὶ τῆ εὐζωμῆρον ἔσπον πληρώσας ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ πάλαι τῆ ἐγκαίνια ἡμέραν καὶ πάλαι ἐνδεκάτω τῆ Μαΐου μηνὸς ἔπιτελέσας, ἐν ἔτη τῆ βασιλείας αὐτοῦ εἰκοσὶ πέμπτῳ. *Omnibus igitur ita confectis à Constantino, & dedicatione undecimo Maii mensis die celebrata, anno Imperii illius vicesimo quinto, &c.* Qui quidem annus cadit in Consulatum Gallicani & Symmachi. Idatius in Fastis: *His Coss. dedicata est Constantinopolis die v. Idus Maias.* Et in annum post assumptum Christum c c c i. Indiēt. 111. Chronicon Alexandrinum sub iisdem Coss. Ἐποὺς τὰς τῆ εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως τῆ Κυρίας, καὶ κέ. τῆς αὐτοῦ βασιλείας, Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος, πατὴρ Κωνσταντῖνος τῆ Νέας Αὐγούστου καὶ Κωνσταντος Καισάρων, πόλιν μεγάλω, λαμπρῶν καὶ εὐδαίμονα κτίσας, συλητῶ τε τιμήσας, Κωνσταντινέπολιν κέκληκε πρὸ πάντε ἰδῶν Μαΐαν, ἡμέρα δευτέρα τῆ ἑβδομάδος, ἰνδικπῶνος τρίτης, &c. *Anno c c c i. post assumptum in calum Dominum, anno ipsius imperii xxv. Constantinus religiosissimus, Constantini Junioris Augusti, & Constantis Cesarum patens, urbem maximam, illustrem & felicem condidit, Senatu donavit, & Constantinopolim nuncupavit v. Idus Maias die Luna, Indiētione 111. &c.* Anno à Roma condita m l x x x. Idem Chronicon: Εἰσὶν δὲ κτίσεως Ρώμης, ἕως ἔ Κωνσταντινέπολιν ἐγκαίνια ἔτη απ'. *Ab Roma condita, usque ad dedicatam Constantinopolim, intersunt anni m l x x x.* Anno Mundi juxta Græcos m m m m d c c c x x v i i i. Zonaras: Ἀπαρτιδίσις τῆ πόλεως, καὶ πάλαι ἐνδεκάτω τῆ Μαΐου μηνὸς τελεῖ τὰ πῶτης ἡμέθλια, ἔποὺς ἐνισαμῆρος πενταχίλιου ὀκτακοσιοῦ ἑξακοσιοῦ ὀγδοῦ. *Urbe demum ædificata, dedicationem ejus celebrat undecimo Maii, anno ab urbe condita quinquies millesimo octingentesimo tricesimo octavo.* Zonaræ

de anno Mundi, Chronico verò Alexandrino de Indiétione & Feria, consentit Cedrenus, sed errat quod id in annum xx. Constantini rejicit. Et quidem verum est tum Indiétionem tertiam fuisse, tum xi. Maii feriam secundam. Ex quibus abunde patet perperam Senatorem in Chronico scripsisse, *Constantinopolim à Constantino dedicatam Pacatiano & Hilariano Coss.* quorum Consulatus in annum Christi cccxxii. cadit. Ut porro à Romæ veteris prisca Romani, ita & Græci à Novæ Romæ conditu annos interdum putarunt. Marcellinus Comes: *Indiét. v. Marcovio solo Cef. anno Regiæ urbis condita cxcvii. &c.* qui cadit in annum Christi dxvii.

Jam verò quo apparatu, quâve pompâ novæ Urbis Encania celebravit Constantinus, variè tradunt scriptores. Aliæ sunt ædium sacrarum dedicandarum ceremoniæ, aliæ urbium. Cùm Ecclesiæ dedicantur, figuntur cruce ab Episcopis in parietibus, effunditur sacrum oleum, Sanctorum reliquiæ inferuntur. Urbium verò non tam Encania, quàm Natalitia solenni quodam ritu celebrantur, non tamen absque Ecclesiasticis precibus, ipsis etiam præeuntibus Pontificibus, totoque concinente, & faustos felicesque urbi successus adprecante Clero: quod non in urbium duntaxat, sed & interdum in fororum, & columnarum aut statuarum Imperatoriarum dedicationibus factitatum suis locis observamus.

At quo apud Christianos ritu ejusmodi celebrarentur urbium Encania, eæque ab Episcopis consecrarentur & lustrarentur, unicè, ni fallor, docet Anastasius Bibliothecarius in Leone IV. PP. enarrans ut Leoninam urbem condiderit, Romæque adjunxerit idem Pontifex, cujus verba hîc afferam, cùm ejusmodi urbium consecrationum exempla vix alibi occurrant. Sic igitur ille: [Tunc demum consummatis, simulque perfectis, ut crebrò retulimus, novæ civitatis universis operibus, Papa beatissimus, & per omnia & in omnibus laudabilis, ut prædicta civitas, quæ à proprio conditoris sui nomine Leoniana vocabatur, ut perpetualiter firma ac roborata consisteret, jussit cum magna animi devotione, cordisque lætitia, ut omnes cum eo Episcopi pariter ac Sacerdotes, incolæ urbis, & universi ordines Clericorum sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, post Letanias & Psalterium decantatum, cum hymnis & canticis spiritualibus, per totum murorum ambitum nudis pedibus, cinerem portantes in capite circumirent, & inter cætera ab Episcopis Cardinalibus aquam fieri benedictam præcepit, ut inter orationum officia, aquam ipsam, transeuntes per murum, sanctificationis gratiâ, jactare omnimodis studuissent, qui, ut ab eo jussum fuerat, humiliter peregerunt. Ipse autem venerabilis Pontifex ex ore suo tres super eundem murum orationes multis cum lacrymis ac suspiriis dedit, rogans ac petens, ut supradicta civitas, & Christi conservaretur in ævum auxilio, & Sanctorum omnium, Angelorumque præsidio ab universo inimicorum securo & imperterrita permaneret incurfu. Primam denique orationem fecit super portam quæ respicit ad sanctum Peregrinum, cujus finis & principium tale est: ††† *Deus qui Apostolo tuo Petro collatis clavibus regni celestis ligandi atque solvendi pontificium tradidisti, concede ut intercessionis ejus auxilio à peccatorum nostrorum nexibus liberemur, & hanc civitatem, quam noviter te adjuvante fundavimus, fac ab ira tua in perpetuum manere securam, & de hostibus quorum causâ constructa est, novos ac multiplices habere triumphos.* Secundam quoque isdem pius Papa dedit orationem super posterulam, ubi mirum in modum castellum præeminet, quæ vocatur S. Angeli. Cujus orationis talis est textus: *Deus qui ab ipso mundi ejus exordio, hanc sanctam Catholicam Apostolicam Romanam Ecclesiam ab hostibus custodire & conservare dignatus es, iniquitatis nostræ chirographum propitiatus emunda, & civitatem hanc, quam sancto tuo nomini per Apostolorum tuorum Petri & Pauli suffragia noviter dedicavimus, ab omnibus inimicorum insidiis securam semper atque imperterritam manere permitte. Per Dominum nostrum, &c.* Tertiam verò orationem cecinit super posterulam aliam, quæ respicit ad Scholam Saxonum, quæ ex eorum vocabulo Saxonum posterula appellatur, & ipsa oratio tertia hunc specialiter continet modum: *Præsta quæsumus, omnipotens & misericors Deus, ut ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro Apostolo tuo, tuæ pietatis indulgentiam consequamur, & pro civitate hac quam ego famulus tuus Leo quartus Episcopus, te auxiliante, novo opere dedicavi, meoque ex nomine, LEONINA vocatur, jubeas ut semper illa si maneat ac securam apud clementiam Majestatis tuæ jugiter exoramus. Per Dominum &c.* In qua scilicet civitate juxta promissum sui desiderii, quod Deo voverat magnam sive Romanis, sive diversis nationibus in summæ solennitatis die rogam distribuit. Deinde cum cæteris, ut præfatum est, Sacerdotibus, & omnibus Romanorum proceribus ad Ecclesiam B. Petri Apostoli cum orationibus divinifque laudibus tendens, Missam pro salute populi & civitatis incolumitate ac stabilitate perpetua honorificè decantavit. Is itaque sacris peractis Officiis, cunctos nobiles Romæ multiplicibus donis, non tantùm in auro argentove, sed & sericis palliis honoravit atque ditavit. Fuitque die illo magna cunctis lætitia, videlicet die septimo & vicesimo mensis Junii, pridie ante beatissimorum Apostolorum Petri & Pauli Vigiliis: sed & per totam Romanam urbem infinita gaudia & exultationes innumeræ celebratæ sunt.] Atque ista quidem hisce verbis, incomptis licèt, expressit Frodoardus in eodem Leone IV.

Præveniens cacos inimici militis actus
 Papa sagax, inter decorandum cultibus aulae
 Mœnibus aggreditur Petri munite sepulchrum,
 Æquivoci decessoris conamina patris.
 Qued nutu domini, Francique juvenamine Regis
 Nisus perficiens agili, sancta agmina cogit:
 Et cinere aspersos, pedibus per mœnia nudis
 Circumducit orans cœtus, plebisque magistros:
 Expletumque precum munit munimine castrum,
 Illasum perflare petens & ab hoste quietum,
 Sive triumphorum benedici munere poscens,
 Sicque Deo grates referens, Petrique cathedram
 Laudibus almsionis ornans, don sique venustans,
 Magnificis Patres, cuncta dat gaudia plebi.

Prædictis subjungere operæpretium videtur quæ subdit idem Anastasius de Leopoli oppido x i i. milliario à Centumcellis ab eodem Pontifice ædificato: [Gavisus ex his omnibus urbem à Leopolim sæpeditus Pontifex Letaniis & orationibus pedibus propriis circumvit, tribusque orationibus in modum Trinitatis perpetualiter consecravit, Missarum, ut solitus erat, officium rectè persolvens, & aquam benedictam per muros jactari præcipiens. Et non modicam manibus propriis præ amoris magnitudine universo populo rogam distribuit: commendansque omnipotenti Domino populum & civitatem divinitus demonstratam, ne unquam ab hostibus capiatur vel invadatur.]

Inprimis autem solennem ac feriatum esse hunc in posterum natalitium urbis diem statuit Constantinus, & ut in eo Circenses ederentur, & secuturis Imperatoribus populoque statua sua spectanda proponeretur. Hesychius Milesius: καὶ πῶς τῆς ἑκατονταίου ἡμέρας καὶ τὸ ἐνδεκάτω τῆς Μαΐας μῶνός ἐπιτελέσας ἐν ἑτὶ τῆ βασιλείας αὐτῆς εἰκοσὶ πέμπτῳ, ἵπποδρόμῳ θεωρήσας, διέταξεν ἕτοι πῶς αὐτῆς σήλω ἐπὶ τοῖς ἐρεξῆς χρόνοις τῆς τῆς ἡμεθλίων ἡμέρας ἑαῶθι καὶ τὸ εἰσισημένης πμῆς τῆς καὶ καὶ βασιλεύοντι, καὶ τῆς δῆμῳ. Sic Herodes Cæsareâ in honorem Augusti conditâ & appellatâ, πεντατηρικῶς ἀγωνίας instituit, ut scribit Josephus lib. i. de Bello Jud. cap. xv i. Addit Chronicon Alexandrinum festum diem celeberrimum edidisse, præcepisseque ut hac die deinceps Zeuxippus aperiretur: καὶ ἐποίησεν ἑορτῶν μεγάλην, κελεύσας ἀφ᾽ οὗ αὐτῆς τύπου τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπιτελεῖσθαι τὸ ἡμεθλίον τῆς πόλεως αὐτῆς, καὶ ἀνίστασθαι τὰ αὐτῆς Ἀρτεμισίαν ἡμῶς τὸ δημόσιον λουτρὸν Ζεύξιππων, πλουσίαν ὄντα τῆς ἱπποκοῦ καὶ τῆς Ρηγίας τῆς παλατίου. Festumque diem insistuit, præcepitque ut cum sacra sua effigie hic Natalitius urbis dies celebraretur, & ut die x i. Maii aperiretur publicum Zeuxippi balneum, quod Circo & Regia Palatii proximum est. Ubi hæc verba ἀφ᾽ οὗ αὐτῆς τύπου, reddi etiam possunt, divali sua constitutione. De Circensibus à Constantino celebratis in hac festivitate testatur etiam Anonymus in Collect. Antiq. CP. p. 99. Τῆς ἐπαύριον τὸ ἡμεθλίον τῆς πόλεως γέγονεν, καὶ ἵπποδρόμῳ μέγα, &c. Quotannis verò hoc die editos Circenses docet præterea Theophanes anno xx. & xxx i x. Justiniani, & i. Mauricii, ubi τὸ ἡμεθλίον ἱπποκοῦ, & ἡμεθλιακὸν θεῶρον, ad x i. mensis Maii exertè refertur: at Nicephorus CP. & Theophanes anno i i. Philippici Ludos Circenses in urbis Natali edi solitos, celebratos aiunt eo anno, quo Philippico abrogatum est imperium, Christi scilicet dccc x i i i. pridie Pentecostes: quod etiam factum Justiniani xx. Christi d x l v i i. testatur idem scriptor, quo quidem anno Sabbatum Pentecostes in x i. Maii incidebat, ut Pascha in x x i v. Martii. Nicephorus: Φιλιππικὸς ὁ ἡμεθλίον τῆς πόλεως ἡμέρας ἐπιτελέσας, καὶ ἀμυλληθῆεν τὸ ἀγῶνα ἐπιτελεσάμενος, &c. Interim Philippicus celebrato urbis natali, atque equestri spectaculo dato, &c. Theophanes: καὶ τῆς ἡμεθλίου ἱπποκοῦ ἐπιτελουμένης, &c. Ubi Paulus Diaconus lib. xx. circo natalitio, &c. Cùm verò constet Pentecosten eo anno incidisse in i v. Junii, ex iis quæ ad Nicephorum annotat Petavius, dilatam hanc solennitatem ad hunc diem idem suspicatur. Certum deinceps celebratam x i. Maii, quo quidem die Græcorum Menæa & Menologia, Γενεθλίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως memoriam agi observant: ex præcepto scilicet Constantini, ut est apud Hesychium, & auctorem Chronici Alexandrini. Julius Pollux in Chronico: κελεύσας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπιτελεῖσθαι πῶς ἑορτῶν τῆς ἡμεθλίης τῆς πόλεως αὐτῆς. Atque inde inter feriatos refertur à Valentiniano Aug. in L. i i. Cod. Th. de Feriis, & L. v i i. Cod. Just. eod. tit. His adjicimus Natalitios dies urbium maximarum, Romæ atque Constantinopolis, in quibus debent jura differri, quia & ab ipsis nata sunt. Romæ verò veteris dies natalitius celebrabatur x i. Kal. Maias, ut docent Chronicon Prosperi Aquitani ad Consulatum Theodosii x v i i i. & Kalendaria Philocali & Silvii. In utriusque porrò urbis Natalitio donativa militibus & plebi erogata scribit exertè Nicephorus Callisti lib. x. cap. x x i i i. Sed horum Natalitiorum feriæ sensim defierunt, cùm nulla earum mentio agatur in Novella Manuelis Comneni de Feriis.

Enimverò cujusmodi & quo habitu fuerit statua illa Constantini, quam in Hippodromo,

die Urbis natalitio, praeferi ac publicè monstrari praecepit Constantinus, docet Chronicon Alexandrinum: Ποίησας ἑαυτῷ ἄλλω σήλῳ ἀπὸ ξυάνου κεχρυσωμένῳ, βασίζουσαν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ τῷ Τύχῳ ἢ αὐτῆς πόλεως, καὶ αὐτῷ κεχρυσωμένῳ, κελύσαις καὶ τῇ αὐτῷ ἡμέραν τῆς γρηθλιακοῦ ἰπποκοῦ εἰσέναι τῇ αὐτῷ τῆς ξυάνου σήλῳ δημηγευσμένῳ ὑπὸ τῆς στρατευμάτων καὶ χλαμυδίων καὶ χαμπάτων, πάντων κατεχόντων κροῦς λευκοῦ, καὶ περὶ χροῦς τὸ ὄχημα τὸ αὐτῷ χαμπῶν, καὶ ἔρχομαι εἰς τὸ σκάμμα κατέναντι τῆς βασιλικῆς καδίσματος, καὶ ἐπεγείρομαι καὶ καὶ ἐν βασιλείᾳ, καὶ περιουσιῶν τῷ σήλῳ τῷ αὐτῷ βασιλέως Κωνσταντίνου, καὶ αὐτῆς τῆς Τύχης πόλεως. *Fecit & aliam sibi statuam ἐ τῷ ξυάνῳ* (ita ξυάνον vertit Servius ad 1 v. Æneid.) *qua dextrâ gestabat Fortunam Urbis, & ipsam inauratam, praecepitque ut hac ex dolatili ligno statua, ipso, quo Natalitii urbis Circenses ludi celebrantur, die, à copiis militaribus, chlamydibus (vel lanis) & compagiis indutis, omnibusque albos cereos tenentibus, & vehiculum, quo illa insisteret, desuper inflexum comitantibus, usque in Circi Scamma deduceretur ἐ regione throni Imperatorii: tum verò identidem Imperatori acclamaretur, ac denique adoraretur statua ipsius Imperatoris Constantini, & ipsius urbis Fortune.* Ita hæc emendanda & reddenda fuere. Sed & inde restituenda vox σκάμμα apud Codinum, ubi rem eandem ex Hesychio Milesio commemorat: *καὶ ἀνέρχομαι μέχρι τῆς σκάμμας, ut usque ad Scamma deduceretur*: ubi pro σκάμμα, omnino rescribendum σκάμματῳ ex Chronico Alexandrino videtur, licet lectionem Codini tueatur Lambecius. Notum porro, Scamma, *arena* in Circo *spatium* dici Cælio Aureliano Siccensi lib. 11. de Tardis Passion. cap. 1. & aliis. Sed non forte deerunt qui in Chronico Alexandrino legendum censeant, καὶ περὶ χροῦς τὸ ὄχημα τῶν δύο χαμπῶν, ut sensus sit Constantinum statuisse, ut vehiculum quo statua vehebatur, ad utramque Circi metam circumduceretur, & in Scammate, seu Arena, ante Tribunal Imperatoris sisteretur. Stabat verò ista Fortunæ urbis statua supra columnam in Foro Constantini, uti docemus infra pluribus, cum de æde *Senatu* dicta agimus. Tradit Anonymus in Collect. antiq. CP. & ex eo Codinus, Spatharios, Cubicularios & Silentarios καὶ κροῦν ὀψιπέλεκτους, λευκὰς στολὰς περικελευμένους, cum cereis, stolisque candidis indutos, statuam hanc (quam æream fuisse aiunt) *deduxisse, ἐποχουμένῳ, curru vectam*, à Philadelphio in Forum, multisque illam laudibus ac hymnis prosequentes, tandem in columnam extulisse, concinente & acclamante hæc verba Sacerdotum choro, *εἰς ἀπείρους αἰῶνας εὐδωσον παύτω, in infinita secula eam dirige ac promove.* Deinde addunt, solenne hoc festum per totos dies quadraginta peractum, copiosâ plebi distributâ annonâ, demumque Circensibus ludis editis, natalitium urbis diem celebratum. Ubi ὀψιπέλεκτος apud Codinum, idem valet quod δημηγεύειν apud auctorem Chronici Alexandrini, ut ex Suida satis liquet, qui δημηγευόμενος, ὀψιπέλεκτος interpretatur: est autem ὀψιπέλεκτος, *obsequio prosequi*, seu *comitari ac deducere*. Ipsa denique eademque statua est, quam idem Chronicon incruentâ victimâ litatâ *Anthufam* à Constantino appellatam tradit: *τῷ δὲ Τύχῳ ἢ πόλεως τῆς ὑπὲρ αὐτῆς ἀνανωθείσης, ποιήσας θυσίαν ἀνάματον, ἐνάλεσθαι Ἀνθοῦσαν*, quam quidem appellationem urbi ipsi adscribit Eustathius ad Dionysii Periegesin pag. 106. Πᾶσα δὲ τῆς μεγάλου Κωνσταντίνου κληθῆναι Ἀνθοῦσαν, à magno Constantino *Anthufam* appellatam aiunt, id est *Florentem*, vel *Florentissimam*, quo donatur epitheto non semel in Cod. Theod. L. 1 v. de Aqueductu, L. x 1 v. de Metatis, & à Justiniano in Cod. Justiniano. Animadversione porro dignum videtur, quod ab albatis & albos cereos tenentibus hæc legantur ætæ dedicationum ceremoniæ: quomodo etiam Factiones Phocæ Tyranni statuam in Circum intulisse scribit Chronicon Alexandrinum: *καὶ ἐκείνη καὶ τῆς εἰκότος Φωκῆς, λέγοντα εἰσῆγον ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς εἰς τὸ ἰπποκόν καὶ κροῦς ἀπεροφουίτες οἱ μάλιστα τῆς ἀνθοῦσης. Et cum statua Phocæ, quam, dum viveret, in Circum cum cereis accensis, candidis vestibus induti hominum vanissimi intulerant, exustum est Leontii Syri caput.* Deinde observationem etiam requirit, quod Fortunæ urbis statua dicatur in eodem Chronico, quæ ipsius Constantini fuit Fortunam dextrâ tenentis, ita ut ab ipso pusillo simulachro, tota in Fortunæ nomen transferit. Nam ita Codini, & aliorum, de statua Fortunæ urbis CP. scribentium capienda verba constat. Fortunæ porro simulachra aurea in cubiculis suis veluti pignus Imperatoriæ majestatis & felicitatis habuisse Imperatores testatur Capitolinus in Antonino Pio & Marco, & Spartianus in Severo, à quo & *Fortuna regia* nuncupatur.

IV.

URBS DEIPARÆ DICATA.

IN hac Natalitiorum Urbis solennitate, Deiparæ dicatam Constantinopolim à Constantino, divinis oraculis admonito, scribunt Zonaras & Cedrenus. Nicephorus Call. lib. viii. cap. xxvi. ab Episcopis, qui Nicænæ Synodo intererant, eidem consecratam refert, cum Urbis celebrata sunt ab illis encenia. Sed & Menæa ad xi. Maii, Urbem Deiparæ potissimum dicatam habent: *τῷ αὐτῷ μὲν ἰα. τῷ ἀγάμνησιν πνευματικῶς ὀπιτελοῦμεν τῆς γρηθλίου*

παύσης τῆς θεοφυλάτου καὶ βασιλίδος τῶν πόλεων, τῆς κατ' ἐξαιρέτην ἀνακειμένης τῆς διασώσινῃ ἡμῶν τῆ ἀγία Θεοτόκῳ, καὶ ὑπ' αὐτῆς δὲ παντὸς σωζομένης. Hoc mense, (Majo) die 11. memoriam spiritualiter celebramus natalis hujusce à Deo conservatae & urbium reginae, quae singulariter Domine nostrae sanctae Deiparae dicata est, & ab ea semper servatur. Et in Tropario, τῆς Θεοτόκου ἡ πόλις dicitur: Τῆς Θεοτόκου ἡ πόλις, τῆς Θεοτόκου προσφύγου τῶ ἐκείνης ἀναπέθηται σύσπασιν, ἐν αὐτῇ κ' ἐσηεῖται δὲ αὐτῆς, καὶ δὲ αὐτῆς ἀεισώζεται καὶ κραταεῖται, βιώσα πρὸς αὐτῶν, χαίρει ἡ ἐλπίς πάντων τῶ περὶ αὐτῆς τῆς. Deiparae urbs, merito superius constructionem Deiparae adscribit, & in ea per mansuram se promissit, per eam conservatur & corroboratur, ad eam clamans, Salve spes omnium finium terrae. Certè Byzantinos Augustos in Deiparae patrocinio magnam rerum suarum spem semper collocasse tradunt plerique à scriptoribus, quam proinde ut πολὺ ἔχον suam coluere: ita enim appellatur à Scylitze, p. 682. à Niceta Choniata in Manuele lib. 1. n. 1 v. & à Niceta Seido, cujus hac sunt: Νέα Ρώμη, νέα Ιερουσαλήμ, μεγάλη Βαβυλὼν, πόλις Θεῶν, ἔχουσα πολὺν πλὴν θεομίμητον καὶ ἐμφύζον πόλιν. τῆς κατ' ἀρχαίαν Θεοτόκου. ἡς κληθεῖς ἡ μεγάλη πόλις αὐτῆς. Ubi pro πόλις Θεῶν, malim Θεοτόκου. Sic enim Anonymus in depositionem vestis Deiparae: Ἡ βασιλὶς αὐτῆς καὶ θεοφύλακός πόλις, καὶ τῆς Θεοτόκου πόλιν ὁ λέγων ἢ γράφων ἐπαμειβόμεται. Regalis hac & à Deo conservata civitas, quam civitas Deiparae urbem jure appellare licet. Et infra: Ἐμενεν ἡ πόλις καὶ ἐρύλαξεν αὐτῆς φιλοφιλῆς ἡ Θεοτόκος εἰς δούλειαν ἐξαιρέτου, urbs quam sibi eximio quodam servitutis titulo servavit servavit Deipara virgo, &c. Rursum Deiparae civitas πόλις dicitur. Atque eò spectat praecelatus nummus aureus, & ex iis quos Caucios vocant, Andronici Imperatoris (Comnenine an Palaeologi, alibi disquirinus) ex Gazophylacio Regio à nobis descriptus, in cujus postica facie efficta conspicitur Deipara dextrâ Andronici Imperatoris supplicis caput contingens, cum hac epigraphe, supra ejusdem Augusti caput, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΕΝ ΧΩΒΑΧΙΑ. In antica verò urbs ipsa Constantinopoleos muris suis circumducta, & sex prognaculis vel potius portis instructa conspicitur, in cujus parte media convexa effingitur Deipara manus utrinque protendens, uti etiam in aliis Byzantinorum Augustorum nummis non semel visitur, uti in Dissertatione nostra n. xxx. monuimus, tanquam urbis divina protectrix: ita ut de ea occini possit Dei Genitricis nomine, illud ex Canticis Canticorum cap. ult. Ego murus, & astra mea turris. Ita porrò efficta Deipara conspiciebatur in Nova aede in Palatio exstructa à Basilio Macedone, ut auctor est Photius in illius ἐκρηξίσει, hisce verbis: Ἡ ἡ ὑπὸ τῷ θυσιαστηρίῳ ἀνεγχετομένη ἀφ' ἑκείνης τῆς μορφῆς τῆς παρθένου ἀεισώσεται, τὰς ἀνεάντους χεῖρας ὑπὸ ἡμῶν ἐξαιρέτου, καὶ κραταεῖται τῶ βασιλεὶ τῶ σωτηρίαν, καὶ κατ' ἐξαιρέτην ἀναπέθηται. Qui verò ab altaris loco fornix assurgit, Virginis imagine conspicuus est, pro nobis intemeratas manus expandentis, ac salutem Imperatori, & contra hostes virtutem conciliantis. Manus verò expandere, τὸ χεῖρε ἐκτείνειν, ut est apud Eusebium lib. 1 v. de Vita Constantini cap. xv. solitos Christianos inter precandum, testantur praeter ceteris Tertullianus in lib. de Oratione cap. xi. & in Apologet. cap. xxx. Asterius Amasenus ubi de S. Euphemia, & alii. Summae verò istius erga D. Virginem Byzantinorum observantiae ac fiduciae meminit praeterea Theodorus Zygomalas: Εὐφ' ἡ πόλις καὶ εὐφ' ἡ πόλις καὶ εὐφ' ἡ πόλις καὶ εὐφ' ἡ πόλις ἀναπέθηται. Sed imprimis Joannes Euchaitarum Episcopus Constantinopolim Deiparae urbem propriam esse dixit: profectam enim in Orientem in rebelles, iis postmodum prostratis ac devictis, in urbem suam reversam esse prodit:

Καὶ σὺν δόξῃ κτείνασα τὸν μισοφρόν;
Πρὸς τῶ ἐκείνης αὐτῆς ἐκτείνε πόλιν.

Hinc passim legimus prosperos victoriarum suarum successus Deiparae adscripsisse Constantinopolitanos. Ita apud auctorem Chronici Alexandrini, & Cedrenum, cum Avars, seu Hunni, Urbem obsidione cinxissent anno xv i. Heraclii, exire visa est Deipara à Porta Blachernarum in hostium castra, eunuchis comitata, qua illi conspecta mutua sese strage primò conficere, ac demum obsidionem solvere. Tradit Theophanes Leone Isauro imperante, innumeram Saracenorum classem Constantinopolim appulsam, Deiparae intercessionibus dissipatam, demersam, & incendio absumptam: Τῶ μὲν αὐτῶν διαπέδασεν ὁ Θεὸς καὶ τῶ προσβειδῶν τῆς ἀγίας Θεοτόκου. Ex qua, subdit idem scriptor, & ex eo Cedrenus, experientia evidenter patuit, Deum ac Deiparam Urbis esse custodes: Ὡς ἐπιγνώσκει αὐτῆς τῆς πίστεως, ἐπὶ ὁ Θεὸς καὶ παναγία παρθένος Θεομήτωρ φερεσθεῖ τῶ πόλιν τῶ τῶ, καὶ τὸ τῶ χειρῶν βασιλείων. Liberationem Constantinopolitanæ civitatis factam auxilio Deiparae attigit etiam Gregorius II. PP. Epist. 1 v. ad S. Germanum Patriarcham Constantinopolitanum: Pugnatricis illius sanctae & omnium Christianorum domine miranda facta, quae in se declarata sunt, per quae tu quoque inter hostes servatus es, non sunt reticenda: illi enim cum insania multa tumultuantur, tantum invenerunt in se adversitatis hostilis, quantum eorum causa injustitia habuit. Neque hoc tamen mirandum est: nam si Bethulia per manus Iudith Israelitis servata est, cujus opem Holofernis erat sublatio, & per ea tempora ob id salus Israelitis vocata est: quomodo non oportebat & tuam sanctitatem hujusmodi propugnatrice nientem, hostibus civitatis prevalere, ipsamque victoria coronare? Sed singularem observationem meretur, quod subdit Constantinus lib. de Adm.

Imper. cap. xxi. excedentem Solimannum Saracenorum Ducem, equo delapsum Deiparae Virginis Mariae, quam Constantinopolitanis hoc in bello militasse persuasum habebat, imaginem veneratum esse: Ης ἡ τὴν ἀρχαῖον καὶ ἀγία εἰκόνα τῆς αὐτῆς ὁ Σουλτανὸς ἰδεῖν, καὶ ἐνεβλάπη, καὶ τὴν ἵππον κατέπεσον. Ilius Deiparae auxilii memoriam agunt Menæa xv. Augusti. Sed & propter urbem ter à Deipara servatam, ex Scythis nempe sub Heraclio, & ex Agarenis sub Constantino Pogonato, & sub Leone Isauro, institutum festum aliud quod ἀκαθίσου vocant, quod cum ἐν πάσι τοῖς ἄλλοις (ὕμνοις) καθίσου ὡς ἔθου ἔχοντες, ἐν τοῖς παροῦσι δὲ Θεομικτοῦς ὁρδοὶ πάντες ἀνερώμεθα, ut est in Synaxariis, quod cum in omnibus aliis (hymnis) de more sedere liceat, in istis divina matris erecti omnes ac stantes auscultamus. Celebratur porro festum istud x. Maii. Menæa: Τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἢ ἐν τῷ πάρα μνήμη τῆς Ἀκαθίσου, ἢ περὶ εὐχαισθητός ἔστιν ἑστῆς τῆς ἁγίας Θεοτόκου, λυθωσάσης τὴν πόλιν ἐκ τῶν ἔθνων. Historiam festi τῆς Ἀκαθίσου edidit vir doctissimus Franciscus Combesius post Historiam Monothelitarum. Denique Joannes Cananus auctor est Turcos, qui anno Christi mccccxxii. Amuratho-Beio duce, Constantinopolim obsederant, obsidionem solviffe, fugisseque, conspecta muliere violaceis vestibus induta, ac exteriora Urbis propugnacula circumeunte: Τότε εἶδον γυναῖκα ὄξεια φοροῦσαν, καὶ ἀειπαύσαν ἐπ' αὐτῆς τὴν περιμεχρόντων τῶν ἔθων χάριτα, &c. His addo non omnino improbandam quod plerique censent, litera M. quæ in aliquot recentiorum Augustorum nummis descripta conspicitur, Deiparam Mariam denotari.

At quod Nicephorus Call. ab Episcopis cccxv. i. i. qui Synodo Nicænae interfuerant, celebrata urbis encænia scribit, Alexandro tum urbis Ecclesiam regente, hausit ex Actis Metrophanis & ipsius Alexandri, quorum Excerpta in suam Bibliothecam conjecit Photius cod. ccclv. vel certè ex Actis apud Nicæam à Combesio editis, & ab auctore Vitæ Constantini & Helenæ, quem edidit Gretzeus in libris de Cruce, tradente præterea, peractis encæniis, convivio Episcopos omnes excepisse Constantinum, amplisque muneribus donatos, in suam singulos dimisisse Ecclesiam. Verùm præterquam quod scriptoribus dubiæ fidei jure accensentur isti anonymi, à quorum turbido fonte excerptit pariter, quæ in hanc rem habet Zonaras, id omnino temporum ratio non patitur. Nam quinquennio ante peractum Nicænum Concilium constat, dimissosque Patres qui Nicææ intererant. Quippe Eusebius lib. i. i. cap. xiv. xv. xxi. lib. i. cap. xlvii. Socrates lib. i. cap. xvi. & Sozomenus lib. i. cap. ii. scribunt post finem Nicæni Concilii, antequam Patres dimitteret, Vicennalia commodum absoluta à Constantino, ob quæ splendido convivio Episcopos excepit: quæ quidem Vicennalia cadunt in annum Christi cccxxv. aut sequentem, ut docent Idatius, Chronicon Alexandrinum, Eusebius, Senator, & alii.

V.

URBS CONSTANTINOPOLIS DICTA.

SED cum apud homines Natalitiorum præcipua solennitatis pars fuerit nominum impositio, in his etiam urbis suæ ἡ ἐθλίω & encæniis ipsam novis appellationibus donandam censuit Constantinus, quæ & conditorem, & Imperii in posterum sedem futuram omnibus prædicaret. Nam & CONSTANTINOPOLIM, & NOVAM ROMAM appellari voluit: Constantinopolim quidem de suo nomine, Romam verò Novam, ut Antiquæ æqualem dignitate urbem esse indicaret. Æthicus in Cosmographia: *Thracia habet ab Oriente Propontidis Sinum & civitatem Constantinî, quæ Byzantium prius dicta est, &c. Πόλις Κωνσταντίνου, Themistio Orat. xviii. Procopius lib. i. de Bello Vandal. c. i. de Constantino: Ος τὴν βασιλείαν εἰς Βυζάντιον μετατέθεικε, καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν πᾶσαν ἐπιφανέστατον καταστήσασκεν, ἀπ' αὐτῆς ἀφῆκεν προσσηροφύειας: Qui translata Byzantium Imperii sede, cum urbem & ambitum & splendorem multum auxisset, eam ob causam suam illi nomen concessit.* Vetus scriptor Ammiano Valesiano subjunctus: *Constantinus autem ex Byzantio Constantinopolim nuncupavit, ob insignem victoriam: quam velut patriam cultu decoravit ingenti, & Romæ desideravit æquari.* Senator in Fastis: *Civitas, quæ prius Byzantium dicta est, nunc mutato nomine, à Constantino Constantinopolis dicta.* Paulus Orosius lib. vii. cap. xxviii. *Urbem nomine suo Romanorum Regum, vel primus, vel solus instituit.* Quæ quidem ita capienda sunt, non quòd Constantinus primus Romanorum Augustorum urbem nominis sui condiderit: nam hoc falsissimum esse constat; sed urbem Romæ æqualem, ut explicat Eutropius lib. x. *Primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium evehere molitus est, ut Romæ æmulam faceret.* Lex xlv. Cod. Th. de Episcopis: *Urbis Constantinopolitane, quæ Romæ veteris prerogativa letatur.* His omnibus addam quæ de Constantinopoli scribit Petrus Cluniacensis lib. ii. epist. xxxix. ad Joannem Comnenum Imp. *Voluit, ut sicut potestas (Romani Imperii) sic & vocabulum ad vos transmigraret: ac religione mutata, Imperio translato, sicut à Pagano Romulo Roma dicebatur, sic à Christiano reparatore Constantino*

Constantino vestra urbs Constantinopolis vocaretur. Hanc, ut dixi, velut metam intransmeabilem, velut invictum obicem, velut prefixum, quem nunquam liceat transgredi, terminum: omnia providens supernus Oculus paganis regibus, barbaris gentibus posuit: quo Oriens terreatur, Boreas subdatiur, Occidens defendatur. Ippo planè regni vestri obice repulsi, & antiqui erroris, si qui supersunt, pagani, & novi hostes Christiani nominis Turci, seditibus propriis contenti, in seipsos reprimuntur: ut nec aliena invadere audeant, & divini brachii virtute manuum potentie vestre roborante, sua etiam plerunque amittant. Cæteros scriptores Græcos ac Latinos, qui de hac nomenclatura scripserunt, consultò mittimus: id solum lubet hoc loco adnotare, primam hujusce appellationis mentionem fieri in Codice Theodosiano in L. II. de Judæis, quæ *Data III. Kal. Decemb. Constantinop. Gallicano & Symmacho Coss.* dicitur, proinde eo anno quo urbis encania celebrata sunt. Sed & Constantinus nummos areos majoris formæ cudit, quos vulgò *Medalliones* nuncupamus, in quorum antica facie Constantinus ipse galeatus cum sceptro conspicitur: cum hac inscriptione, CONSTANTINOPOLIS. In postica figura alata turrigera sedens, dextrâ spicas, sinistrâ copiæcornu, cum hoc lemmate, VICTORIA AVG. Hunc nummum exhibuit, & commentario illustravit vir doctissimus Tristanus.

VI.

SECUNDA ET NOVA ROMA.

SECUNDAM denique & ALTERAM ROMAM appellavit Constantinus, lege ad id lata, quæ columnæ marmoreæ inscripta est, & in Strategio posita, ad statuam Constantini equestrem. Socrates lib. I. cap. XVI. *Χρηματίζειν ἡ δευτέραν Ρώμην νόμος ἐκύρωσεν ὡς νόμος ἐν λιθίνῃ γέγραπτα ἦλθεν, καὶ δημοσίᾳ ἐν τῇ καλουμένῳ Στρατηγίῳ πλησίον τῆς αὐτῆς ἐρίπαις παρῆ-θηνε.* *Lege denique sancivit, ut secunda Roma vocaretur; quæ lex est in columna marmorea incisa, atque ad eò publicè in Strategio, juxta ipsius Imperatoris equestrem statuam collocata.* Quò etiam spectant ista Chronici Alexandrini: *Ρώμην αὐτῷ δευτέραν χρηματίζειν ἀναγορεύσας, ὡς ἡ Roma secunda vocaretur, præcepit.* Et ista Gregorii Nazianzeni, carm. de Vitâ suâ:

Λαῶν περὶ ἄρχι Ρώμης δευτέρας.

Atque ad eò quæ habet Themistius Orat. XVI. extrema ad Theodosium: *Ἀλλ' εἰ σὺ Τρωῶ-τα ἀναδείξῃς, ὡς Δία κεφαλὴ, τῆ βελῆ νικητρία, τότε ἀλεθρινῶς ἔσται Δευτέρα Ρώμη σὴ πόλις, ὡς νυνὶ γὰρ οὐ λίσσιν οἰκίως τῆ ἐπικλήσει τῶν πρώτων φιλοπομούμεθα.* *Quæ si tu velut victoria premia consecraris, ò Divinam Caput, tum verò hac tua urbs Secunda Roma revera fuerit: nam ut nunc illa est, non admodum propriè nos ista appellatione venditamus.* Sidonius in Panegyrico Anthemio dicto:

*Salve sceptrorum Columna, Regina Orientis,
Orbis Roma tui, &c.*

Denique Alcuinus epist. XI. *Alia est Imperialis dignitas, & Secunda Romæ secularis potentia.* Ita igitur *Δευτέραν Ρώμην* suam Constantinopolim dixit Constantinus, ut Primatum quodammodo Romæ antiquæ reservavit, quod exertè ait Julianus Imp. Orat. I. ad Constantium, scribens Constantinopolim, *τοσούτῳ τῶν ἄλλων μείζονα, ἔσται τῆ Ρώμης ἐλαττωδὲς δοκεῖ, ἢ τὸ δευτέραν τετάρτην μακρῶς βέλπον ἐμοὶ γὰρ φαίνεται, ἢ τὸ τῶν ἄλλων ἀπαστῶν μείζονα καὶ περὶ τὸ νομίζεσθαι.* *Tantò ceteris majorem omnibus, quanto Roma ipsa inferior videtur: à qua quidem secundo loco numerari, meâ sententiâ præstantius est, quam reliquis omnibus majorem primamque judicari.* Quæ quidem habet Suidas v. *Κωνσταντινούπολις*, illaudato scriptore. Eundem Romæ veteris primatum agnovit etiam Rasis Arabs. Is enim post divisionem Episcopatum in Hispania, quam à Constantino Imperatore factam fuisse ait, hæc verba subdit: *Sic Hispania omnis à Constantino Augusto in sex Episcopatus turbata est. Quo major esset auctoritas, religionique suum caput constaret, imperandique potestas, ipse quidem Constantinopolim concessit, seque ut priores Romæ ejus urbis Regem dixit: sanciens præterea ut Romæ domino ceteri Christi cultores obtemperarent, quem ipsi dominum Christianorum eorum, qui è sacro ordine erant, & sanctum vocare consueverant, ob acceptam à B. Petro Apostolo potestatem, quam illi Christus crediderat.* Huc etiam referri potest epigramma Ausonii de claris urbibus:

*Prima urbes inter, divinum domus, aurea Roma,
Constantinopoli assurgit Carthago priori
Non toto cessura gradu: quia tertia dici
Fastidit, non ausa locum sperare secundum,
Qui fuit ambarum. Vetus hanc opulenta præfert,
Hanc fortuna recens. Fuit hæc, subit ista, novisque
Excellentis meritis, veterem perstringit honorem,
Et Constantino concedere cogit Elissam, &c.*

Denique Guillelmus Antistes Tyrius lib. II. cap. VII. *Infra quem & Bosphorum, in angulo CP. Christ.*

quodam sita est. prædicta civitas, olim dicta Byzantium, locus ignobilis, & inter Thraciarum urbes quasi novissima; nunc ampliatis Augusti feliciore insignita vocabulo, princeps provinciarum facta est. & Imperii familiare domicilium, Roma senioris & nomen invidens, & dignitatis prerogativam. Quò spectant ista Gregorii Nazianzeni orat. x x v i i. Constantinopolitanos alloquens: Ὑμῖς ἡ μεγάλη πόλις, οἱ παῖδες μὲν τῆς παλαιᾶς εὐθείας, ἡ μὲν δὲ τῆς νεωτέρας ἀφ' ἧς ἀρχαῖς, &c. Vos magna nobis civitas, qui primi statim post primam estis, aut ne id quidem ei conceditis, &c.

Scribunt alii Νέαν Ρώμην, Novam Romam ab eo appellatam. Theophanes anno x x v. Constantini: Τῆς τῶν ἑτῆς κηζῶν Κωνσταντίνου ὁ εὐσεβὴς τὴν Κωνσταντινέπολιν, Ρώμην νέαν χρηματίζεν τῶν τῶν ἐδέσσειε. Hoc anno prius Constantinus Constantinopolim à se constructam Novam Romam sumpsit appellari. Qua quidem nomenclatura donatam observare est apud scriptores passim. In Concilio II. œcumenico Patriarchæ Constantinopolitano conceditur primatus post Episcopum Romanum, Ἀφ' ἧς τὸ ἑὸν αὐτῶν Νέαν Ρώμην. Gregorius Nazianzenus carm. de Vita sua:

Ρώμη νεωτέρας, εὐχρηστῶν ἄλλων ἔδος,
Κωνσταντίνου πόλις τε καὶ σῆλη κεράτους.

Et in eodem carmine de utraque Roma:

Δύο μὲν οὐ δέδωκεν ἡλίους φύσις,
Διασας ἡ Ρώμης, τῆς ὅλης οἰκουμένης
Λαμπτήρας, ἀρχαῖόν τε καὶ νέον κεράτος,
Τόσον ἀφ' ἑσθίας ἀλλήλων, ὅσον
Τὴν μὲν ἀεὶ ἀλάμπειν ἡλίου, τὴν δ' ἐπαίεας
Κάλλος ἡ κάλλος ἀντιτίχειν συζύγως.
Matura binos haud quidem soles dedit:
Dedit ipsa binas attamen (mundi faces,)
Romas, vetustam scilicet Romam, ac novam:
Hoc discrepantes invicem, quod qua cadit
Sol, illa fulget, fulget hac qua se exeret,
Par utriusque pulchritudo, par decus.

Rursum carmine x i i.

Ὅπως ἔρη Ρώμη, τόσον ἀεὶ φέρουσα πολίων,
Ὅσάπιν γαίης οὐρανοῦ ἀστεροί.
Roma nova, & tanto reliquas qua præsetit urbes,
Quam caelum terram vincit & exuperat.

Νεοθηλῆς Ρώμη, apud Paulum Silentiarum in Descrip. ædis Sophianæ part. i. Manasses:

Πόλιν τὴν μεγαλοπόλιν, πόλιν τὴν Νέαν Ρώμην,
Ρώμην τὴν ἀντίδωτον, τὴν μήποτε γηράσαν,
Ρώμην αἰεὶ νεάζουσαν, αἰεὶ καινίζομένην.

Leo Imp. in Oraculo de restitutione Constantinopolis.

Βύζαντος αὐλή, ἔστι Κωνσταντίνου,
Ρώμη, Βαβυλῶν, καὶ Σιών ἄλλη νέα.

Nicolaus Seidus loco laudato: Νέα Ρώμη, νέα Ἰερουσαλήμ, μεγάλη Βαβυλῶν, πόλις Θεῶ. Co-rippus lib. i. n. xv i i i.

Et jocunda Nova Circensis gaudia Roma.

Et lib. i i i. n. v.

— votisque suis Nova Roma favebat.

Ita eodem libro n. v i i. lib. i v. n. i i. Denique Otho Frisingensis lib. i v. cap. v. Constantinus sedem regni Byzantium transtulit, eamque Constantinopolim vocavit, qua & Regia urbs, & Neorema vocata.

Præterea ALMAM ROMAM à Constantino vocitatum auctor est Philostorgius lib. i i. cap. i x. & ex eo Nicephorus lib. v i i i. cap. i v. Ἰερουσαλήμ ἡ πόλις, Ἀλμὰν Ρώμην ὀνομάσαν, ὃ δηλοῖ τῆς Ρωμαῖδος γλώττης, τὴν ἑξ ἧς ἐξέγεν. Cum verò urbem adificasset, eam Almam Romam vocasse, quod lingua Romanâ illustrem significat. Certè Alma urbs non semel nuncupatur in Codice Theodosiano L. x v. de Metatis, L. i v. de His qui ad Eccles. L. v. de iis qui super relig. L. ult. de Palatinis sacr. largit. & apud Marium Mercatorem in Commonitorio cap. i. cuius vocis vim Glossæ veteres exponunt: κλυτή, Alma. Glossæ Lat. Gr. Alma, κλυτή, ἀγνή, ἀραῖα, θρόνητος. Ita ὀμπνια Ρώμη dicitur Paulo Silentiaro in Descrip. ædis Sophianæ part. i. vers. xi. Almam verò veterem Romam perinde appellatam testatur præ cæteris hæc inscriptio in Ponte Cestio: BENEDICTVS ALME VRBIS SVMMVS SENATOR RESTAVRAVIT HVNC PONTEM FERE DIRVTVM. Sed hæc inscriptio nupta est, & ad Benedictum Senatorem referri debet, qui vixit anno m c x c i v. ut est apud Rogerum Hovedenum.

Interdum Roma Orientalis appellatur: ἑστὴ Ρώμη, apud Themistium Orat. x v. Et Claudianus in Consulatum Honorii, divitis Aurora solium. Sidonius carm. i i.

*Salve sceptrorum columen, Regina Orientis
Orbis Roma tui.*

Βυζαντιας Ρώμης, in Anthologia non semel: *Roma Constantinopolitana*, apud Senatorem lib. de Orthogr. & apud Priscianum. Quippe in ejusdem Prisciani editione anni MDLIV. hæc verba in fine libri VII. in MSS. Codicibus inveniri annotarunt editores: *Artis Prisciani disertissimi Grammatici Casariensis doctoris urbis Romæ Constantinopolitanae præceptoris mei liber octavus de verbo explicitus feliciter.* Sed & Romam antiquam Novæ matrem, & Novam Romam antiquæ filiam vocat loco laudato idem Silentarius:

Ἐρχέσθαι καὶ χαλῶσα, τὴν δὲ παῖδα δοκεύεις
Μητρὸς ἰσχυρτέλλουσαν.

Atque inde Constans Imp. Heraclii nepos, cum Imperii sedem Romam transferre decrevisset, aiebat, *δὲν μάλλον τὰς μητέρας, ἢ τὰς θυγατέρας τιμᾶν, plus honoris deberi matribus, quam filiabus*, ut est apud Zonaram. Quod spectant ista Augustini lib. v. de Civit. Dei cap. XXI. *Deus Constantino etiam condere civitatem Romano Imperio sociam, velut ipsius Romæ filiam, sed sine aliquo demonum templo, simulachroque concessit.* In hanc etiam sententiam Constantinus Manasses:

Ὅπως ὁ παλαιὸν σὺνδρισμὸς τῶν πόλεων ἐρράγη,
Ὅπως μητρὸς ἢ θυγατρὸς μέσον ἐπέστη ἀνάστη,
Διχάζουσα καὶ τέμνουσα μὲν θυμὸν Ῥωμαίων
Νεάνην τὴν εὐφρόσυνον τὴν νεωτέραν Ρώμην,
Ἐκ τῆς Ῥωσῆς ἢ παλαιᾶς καὶ ξιπτεμπέλου Ρώμης.

Quinetiam eò respexit Venericus Vercellensis lib. de Unitate Ecclesiæ conservandâ: *Constantinopolis; qua Nova Roma dicitur, tunc erat sedes Imperatoria dignitatis, hoc ita ordinante industriâ & religione Constantini Imperatoris, ut Vetus Roma obtineret primatum Apostolici honoris, & Nova retineret principatum Regiæ Majestatis, ut sic mater & filia concordarent in unitatem Christianæ fidei & religionis. Postquam degeneraverunt Novæ illius Romæ Imperatores, facti vel heretici, vel hereticorum defensores, sive etiam Catholica Ecclesiæ persecutores, tunc mater quasi scribere cepit filia libellum repudii, & alios filios nobilitate simul & virtute præstantiores acquisivit sibi, ut Gallia & Germania populi sint & filii & cives sui, atque Reges earum Imperatores sint Reipublicæ, & Romæ Ecclesiæ Patricii.* Nec scio an huc etiam respexerit Gregorius VII. PP. lib. I. epist. XVII. ad Michaelem Imperatorem: *Nos autem non solum inter Romanam, cui licet indigni deservimus, & filiam ejus Constantinopolitanam, antiquam, Deo ordinante, concordiam cupimus innovare.* Utraque tamen dignitatem servavit, cum τῆς οἰκουμένης μητρὸς πόλεις haberentur, ut ait Themistius Orat. XVIII.

Ad discrimen igitur Novæ ac recentioris Romæ, Roma Italica, *Λαπνιας Ρώμης*, appellatur à Paulo Silentario in Descript. adis Sophianæ I. part. Eidem *προσβυζήσιος*, *Vetus* in L. VI. Cod. de Sacrof. eccl. & L. LII. Cod. de Episc. & cleric. à Corippo denique lib. I. *Antiqua* nuncupatur:

*Addidit Antiquam tendentem brachia Romam
Exerto & nudam gestantem pectore mammam,
Altricem imperii, libertatisque parentem.*

Denique *Regia urbs*, ut Roma non semel apud Marcellinum Comitem, vel *urbium Regina* passim à scriptoribus Constantinopolis appellatur: *ἄσασα πόλις*, in Anthologia lib. IV. cap. I V. quemadmodum in Glossario Græco-Latino *βασιλεύσα*, & *βασιλις πόλις*, *Regina urbs* redditur. Balsamon in Can. III. Synodi Constantinopolitanæ. *Τὴν δὲ μεγάλην Κωνσταντίνου μετὰ γὰρ τὴν ἐν αὐτῇ τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας τῆς Ῥωμαίων μετονομάσθη Κωνσταντινούπολις, ἢ Νέα Ρώμη, ἢ πασῶν τῶν πόλεων Βασιλις.* *Urbs Regia*, in Epistolis Francisci XLII. & XLIV. tom. I. Histor. Francor. ubi perperam *Rhegium* irrepsit. Crebrò etiam *μεγάλη πόλις*, & unica vocé *μεγαλόπολις* appellatur à scriptoribus: unde *Mychlegarthiam* à populis Septentrionalibus dictam scribit Stephanus Stephanius in Notis ad Saxonem Grammaticum, sicque nuncupari in antiquis Cantilenis, ex voce *Garth*, quam nunc molliùs pronuncians *Gaard* efferunt: unde apud Helmodum, *Russiam Ostregard* à Danis vocitatam asserit, quòd sit regio ad Orientem posita; ut *Chunigard*, quòd ibi Hunnorum sedes fuerit. Gregor. Nazianzenus Carm. in somnium de Anastasia:

Χαῖρε πρῶτον τῆς, Χαῖρε πόλις μεγάλη.

Et Oratione XXXI. *Χαῖρε ὁ μεγαλόπολι καὶ ὁ φιλόχρσις. Καλλιόπολι* denique vocant Eusebius lib. III. de Vita Constantini cap. IV. & Themistius Orat. XVI. extrema, ob venustatem scilicet & munificentiam operum publicorum, quæ Constantinus in ea urbe ambitiosè construxerat.

Celebratis novæ urbis encaniis, Constantinum aiunt præcepisse Valenti Mathematico-
CP. Christ. E ij

rum ejusce ævi principi, natalitium urbis thema ex syderum influxu expiscari, ut cognosceret quot esset annos duratura; eumque, inspectis astris, respondisse sexcentos nonaginta sex: quod quidem falsissimum rerum deinceps eventus decuit; nisi, inquit Zonaras, eos annos intellexerit Valens, quibus intra legitimæ dominationis terminos stetit Græcorum Imperium, priusquam in tyrannidem abiret. Vetus Scheda à Seldeno edita lib. 111. de Jure Naturali & Gent. cap. xx. Σημείωσαι ἐπὶ ἐδοματίῳ ἡ Κωνσταντίνου πόλις ὡς οὐδ' ἀλεντὸ ἀστρολόγου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆ ἐκατοντῆς αὐτῆς Διὸς πρεσβύτης τῆ βασιλείας Κωνσταντίνου ἐν μὲν Μαίῳ τῇ ἡμέρᾳ β'. ἐν Διυπῶντ' γ'. ἔτοις δ' ἀπὸ γ' πέντε κόσμου ε. ω. λ. η. Certè ut homines, ita & urbes ac regna sua fata habere astris demonstrata probavit nuperus scriptor in libro, cui titulum fecit, *Fatum univ' esse*: quæ fuit olim Paganoni in sententia. Marcianus Capella lib. 1. *Illic autem circumstabat in ordinem quicquid imminet seculorum, fortune urbium, nationumque omnium, regum, ac totius populi viscebantur.* Symmachus apud Prudentium lib. 11. contra eundem Symmachum:

— *Sicut varia nascentibus, inquit,
Contingunt pueris animæ; sic urbibus adfert
Hora diesque suum, cum primùm mænia surgunt,
Aut Fatum aut Gentium, cujus moderamine regnent.*

Et mox:

*At solers orator, ait, fataliter urbem
Sortitam quonam genio proprium exigat avum:
Cunctis nam populis, seu mænibus inditur, inquit,
Aut Fatum aut Genium nostratum more animatum,
Quæ sub disparili subeunt nova corpora sorte.*

Verùm Genios non hominibus modò, sed & urbibus ac populis attributos proclamant numismata, librique veterum Græci ac Latini, quorum locos collegere pridem Criticorum filii: quos *πολιεστέρες δαίμονας* vocat Æschylus in *ἑπτα ὄπῃ Θυέας*: *publicos genios*, Ammianus lib. xx. Verùm cum finem habituram novam urbem utcunque prædixerit Valens, *Urbs æterna*, quemadmodum Roma, dici non potuit, quam *divinum numen perpetuam fore respondit*, ut est apud Ammianum lib. xix. tamen *æterno nomine, jubente Deo, donatam à se* dicat Constantinus in L. vii. Cod. Th. de Navicular.

VII.

PRIVILEGIA CONSTANTINOPOLIS.

COMPLURA novæ Urbi *προσέβια*, seu privilegia, eaque publicis *incisa tabulis*, ut loquitur Lex 1. Cod. Theod. de Jure Italico urbis CP. concessisse Constantinum suprà ex Socrate, Sozomeno, aliisque attigimus: quæ in hoc consistere potissimum, ut Romæ veteris *ἐξάμιλλ' ἔσσει*, de qua ita Claudianus in Rufinum lib. 11.

*Urbs etiam magnæ quæ dicitur amula Roma,
Et Calch. donicas contra despectat arenas.*

Et Paulinus Nat. xi.

Constantinopolis magnæ caput amula Roma.

Deinde *ut non solum Juris Italici, sed etiam ipsius Romæ prærogativâ letaretur*, indulgit, ut est in L. unic. Cod. Justin. de Privileg. urb. CP. & in L. xiv. Cod. Theod. de Episc. de quo quidem Jure Italico, quod Novæ Romæ attributum hîc dicitur, multa commentatur Jac. Gotofredus ad d. L. 1. Cod. Theod. de Jure Ital. Urbi verò Constantinopolitanæ privilegia à Constantino concessa expressit his verbis Sozomenus lib. vii. cap. ix. *Ἡδη γὰρ ἔμνον εἶχε πᾶσι τῆ προσηγορίαν ἡ πόλις, καὶ γρεουσία, καὶ ἄρματα δῆμων, καὶ ἀρχαῖς ὁμοίως ἐρχήτο· ἀλλὰ καὶ τὰ σύμβολα καὶ τὰ νόμιμα ἥδη ἐν Ἰταλίᾳ Ρωμαίων ἐκείντο, καὶ τὰ δίκαια, καὶ τὰ γέγρατα, καὶ πάντα ἑκάτερα εἰκάζετο· Ἰαμ enim non modo hanc appellationem urbs ea adeptæ erat, Senatusque & ordinibus ac magistratibus consimiliter utebatur: verum & insignia quoque eadem Romano ritum præferabat, & jura pariter atque honores utrinque in omnibus congruebant.* Ubi doctissimus Valerius pro *σύμβολα* legi debere *συμβόλαια* contendit. Statuit præterea Constantinus, ut esset *Βασιλις*, seu Regia omnium gentium, quæ versùs Septentrionem, Austrum, Orientem & Mare Mediterraneum interjacent, à civitatibus propter Istrum positis, usque ad ipsam Libyam, ut ait Sozomenus lib. vii. cap. 11. & ex eo Nicephorus lib. viii. cap. iv. Hanc denique avulsit ἀπὸ τῆ ἐπαρχίης Ἐδεσσηίης, ἤτοι Ἡρακλείας, à *prefectura Europa, seu Heracleæ*, cui antea obnoxia erat, Præfectumque Prætorio Orientis, cujus Jurisdictionem describit Zo-zimus lib. 11. & Præfectum urbi, reliquosque majores Magistratus in ea constituit, si qua fides est auctori Chronici Alexandrini: nam id videtur sublestæ fidei quod de Præfecto urbi subjungit, cum hunc Magistratum tum demùm creatum à Constantio sub ann. ccclix.

Eusebio & Hypatio Coss. tradant Hieronymus, Idacius, Socrates lib. vi. cap. xli. Sozomenus lib. iv. cap. xxii. Nicephorus lib. ix. cap. iv. & ipse auctor Chronici Alexandrini anno xxii. Constantii, ubi de Honorato, qui primus hac dignitate insignitus legitur.

Sed præclarâ postmodum honoris prærogativâ donata est Constantinopolis in secunda Synodo œcumenica can. 111. in qua decretum est, ἡ μὲν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπος ἔχει τὰ προεξεία τῆς μητρὸς μὲν τῆς Ῥώμης Ἐπισκοπῆς, ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῷ τῆς Νέας Ῥώμης. *Ut Constantinopolitana civitatis Episcopus haberet privilegia honoris post Romanum Episcopum, eò quòd sit ipsa Nova Roma: cum antea scilicet Heracleensi Metropolitano subditus esset, ut est apud Zonaram, Pachymerem lib. iv. cap. xxiv. & alios passim scriptores. Quòd spectant ista Josippi seu auctoris de Excidio urbis Hieros. lib. 111. cap. v. ubi de Antiochia: Urbs tertio loco ante ex omnibus que in orbe Romano sunt civitatibus æstimata, nunc quarto, postquam Constantinopolis excrevit civitas Byzantium: & ista perinde Innocentii III. Papæ in Gestis ejusdem Pontificis: Sanè cum eadem Ecclesia, qua tunc Byzantina, nunc Constantinopolitana vocatur, nec nomen, nec locum inter Patriarchales haberet, Apostolica Sedes fecit ei nomen grande juxta nomen magnorum qui in terra, & ipsam quasi de pulvere suscitavit usque ad eò sublimavit, ut eam tam Ecclesia Alexandrina, quàm Antiochena, Hierosolymitana dignitatis privilegio anteferreret, atque post se præ cæteris exaltaret, ita quòd cum multis filiæ divitias congregaverint, hæc sola per Matris gratiam specialem supergressa est universas. At cum de Patriarchatus Constantinopolitani natalibus atque privilegiis multis differuerint P. Morinus, Leo Allatius, Petrus Marca, infinitique alii, plura non dicam.*

VIII.

SEPTEM COLLES.

HABUIT Constantinopolis colles septem, quòd Romam veterem omnimòdo referret: cum enim septem colles intra sui ambitum includeret Roma, Constantinopolis pariter totidem complectentem peninsulam occupat, quorum unum efficit urbis angulus orientalis, quem *Chrysoceas* Plinius, *Bosporium* Dionysius Byzantinus vocant. Hic collis primus divisus est à secundo colle valle latâ: reliquos sex colles efficit idem Promontorium Bosporium, ita ab exordio peninsulæ orientali, ad Occidentem pergens perpetuo dorso, leniterque convexo, ut sex colles ex suo latere dextro in Sinum eminentes porrigat, & valles quinque emittat, sed nullas penetrantes dorsum, exceptâ tertiâ & quintâ: sed ita ut suis jugis paululùm depressis dorsum Promontorii ferè æquum continuent, sinistro autem latere feratur perpetuo clivo, ut colles non habeat, sed tumulos & valliculas exiguè depressas procliviores tumulis ipsis, &c. Ita Gyllius, qui hos colles, ut & valles, accuratè descripsit toto lib. i. CP. ut & Thevetus lib. xiiii. Cosmogr. cap. i. & 111. Hinc igitur ut Roma *Septicollis* à Prudentio in Romano Martyre, ita Constantinopolis *ἑπτάκορυς* vocatur in Oraculis Leonis Philosophi cap. ix. & in alio Oraculo quod recitat Joannes Tzetzes chil. ix. cap. cclxxviii. & in Historia Politica, in qua, ὁ ἀρχαῖος λόγος τῆς ἑπτάκορυς ταύτης Κωνσταντίνου, τὸ μέγος τῆς πόλεως τῆς Ἀδριανουπόλεως, *primus collis septicollis Constantinopoleos, pars portæ Adrianopolitane* fuisse dicitur, quem Gyllius septimum facit, ut primum, qui ad Angulum urbis, ubi stetit Acropolis, attollitur. Is autem collis, qui ad portam Adrianopolitanam est, plùs minùs duodecim millia passuum complectitur, ac plusquam tertiam urbis partem continet, ut testatur idem Gyllius lib. i. cap. xviii. qui Xerolophum hunc appellatum tradit, cujus nomenclaturæ mentio est apud scriptores passim, qui de Foro Arcadii, quod in eo ædificatum est, egerunt. Meminit etiam Nicetas in Alexio lib. 111. n. x. τὸ τῆς Βλαχερνῶν βουῶν, de quo pariter Gyllius lib. iv. cap. v. Medium verò collem, seu qui in medio septem collium est, *μεσοκορυφὸν* dictum fuisse auctor est Codinus pag. 40. qui & à vulgo *μεσομυφαλον* etiam appellatum scribit, ita ut fuerit urbis umbilicus & *ὀμφαλος*, quem Themistius orat. vi. eo loci extitisse ait, ubi τὸ κενώμενον πάλαι τῆς πόλεως ἦν, *ubi extrema erat veteris oppidi ora.*

IX.

MURI CONSTANTINIANI.

CONSTANTINUS igitur, cum Byzantinam urbem amplificare decrevisset, novos muros longè ultra veteres protulit, qui ab eo *Constantiniani* postmodum appellati sunt. Zozimus lib. 111. p. 686. Πολλὰ δὲ μείζονα τῆς πόλεως ἀποφύλαξι βυζαντινῶν, τὰ πάλαι τείχεα ἐπέκεινα σιδηροῦς πεντηκείσθαι τείχεα θετέβαλο τῆς πόλεως, ἀπολαμβάνοντι πάντα τὸν ἰσθμὸν ἀπὸ θαλάσσης

εις θάλασσαν. Quamque urbem longè majorem efficere vellet, eam ultra veterem murum decem & quinque studiis muro novo circumdedit, qui totum Isthmum à mari ad mare complecteretur. Chronicon Alexandrinum anno Constantini xxi. Αιπέωσε τὸ παλαιὸν τείχος τῆς Βύζου πόλεως, ποιήσας ἢ περὶ τῆς ἑκὼς ὀλίγας τῶ ἀπὸ τῆς τείχης, καὶ συνήλθεν τῶ παλαιῶ τείχῃ τῆ πόλεως. Primum Byzantii murum instauravit, non paucas veteri accessiones adjecit, novissime cum eo conjunxit. Addit Codinus Constantinum Magnum terrestres ac maritimos muros, & pleraque in urbe aedificia infra novem menses absolvisse, quod tamen vero repugnat, cum murum qui tunc inchoatus fuerat, absolvisse Constantium scribat Julianus Imperator Orat. i. p. 74. Ο πόσα ἢ τῆ παλαιῆ πόλεως περὶ τῆς τείχης, καὶ ἀπὸ τῆς κλίμακος ἀπέβησαν, ἀρξάμενον τότε τὰ δοκίμια ἢ ἐκ ἀσφαλῶς ἢ ἐκ κοδομημάτων εἰς ἀθάνατον ἀσφάλειαν καταπέσει, ἢ ἀπὸ ἀπειθῆσται; *Qua* vero ad urbem patriam adjecisti, quis numerando percensere possit: aut cum ei murum undique circumdederis, qui tum inchoatus fuerat; ac ruinosa quaeque ad aeternam stabilitatem instauraris? Philostorgius verò l. ii. c. ix. & ex eo Nicephorus Call. lib. viii. cap. xv. ex vanis Graeculorum nugis, narrant muros hoc statuisse loco, qui à divina aliqua potestate ei demonstratus est. Hesychius Milesius scribit terrestres muros produxisse usque ad Porticus Troadenfes, quas in duodecima regione statuit vetus urbis Descriptio: Πύργω ἢ μαγαζόντος τὰ τείχη καὶ τῆς Θεοδοσιῶν ἐμβόλοισι, &c. Unde murorum pars illa quae hisce porticibus adjacuit, τείχος ἢ Θεοδοσιῶν dicitur in Chronico Alexandrino anno i. Marciani. Sed ubi potissimum iterum muri Constantiniani, accuratè satis designat Codinus p. 12. scribens murum quidem maritimum, qui Sinui Ceratino adjacet, ab Acropoli & Turri Eugenii usque ad Zeugma sancti Antonii; alium qui Propontidem respicit, à loco quem Topos vocabant, pertinuisse ad aedem Deiparae, Rhabdi dictam: Terrestres verò muros usque ad Hexacionium pervenisse: ita ut à Milio usque ad veterem aedis S. Joannis Baptistae portam, per Monasterium Stadii, & Monasterium Icaisiae, atque adeò tractum Boni, & templum sanctorum Martyrum Manuelis, Sabelis, & Ismaelis procederent, & ita in aedem S. Antonii desinerent. Cum autem novis muris à Theodosio juniore urbs fuisset ampliata, murus à Constantino aedificatus, Κωνσταντινικὸς: postmodum ad alterius discrimen dictus est, uti appellatur à Theophane anno xxxi. Justiniani.

X.

MURI THEODOSIANI.

POSTMODUM verò cum urbs nova à Constantino aedificata & instaurata, longius licet productis muris, infinita prope hominum multitudine undique ad eam confluentium, militiae vel mercaturae, atque adeò frequentandi Comitatus gratia, angustior visa esset, quam ut tot familias capere posset, novis, & ultra Constantinianos excitatis muris, longè ampliorem effecit Theodosius Junior. Theophylactus Simocatta lib. viii. cap. viii. Ο ἢ Μαυρίμιος ἀπεφουρεῖν τοῖς δήμοις τὰ Θεοδοσίω τείχη περὶ τῆς ἀδείμαδος λόγος περὶ τῆς Ἀρχαίας τῆ ἀποκράτορος παῖδα *Mauricium mania Theodosiana à factionibus custodiri jubet, quae quidem Theodosium Arcadii Imp. filium construxisse vetus fama loquitur.* Aedificari autem primum cœpti sub annum Christi ccccxi. curante Anthemio Praefecto Praetorio, cui rerum publicarum administratio, dum Theodosius Junior intra pueriles annos esset, credita erat, ut est apud Socratem lib. vii. cap. i. Οὕτως τὰ μεγάλα τείχη τῆ πόλεως ἀειβάλλετο. Et Nicephorus Call. lib. xiv. cap. i. Οὗτος δὲ ὁ Ἀνθέμιος καὶ τῆ Κωνσταντίνου τὰ τείχη ἀειβάλλετο, ἢ ἐπὶ μείζον ἐυρωίας, τὰ νῦν ὀρθώμενα μεγάλα χερσὶ τῆς τείχης πάντῳ ἀειβάλλετο, δύο μύρια τῶ ἔργῳ, τῶ πολλῶ καὶ χερσὶν ἀπὸ τῶ ἀδαπαρήσας. *Anthemius iste urbis mania demolitus, & in majorem amplitudinem ea produxens, ingentibus qui nunc cernuntur muris eam circumdedit, opere eo per menses duos magna & f. r. è incredibili celeritate confecto.* Ubi Codex Langi habet muros lateritios: quos quidem conditos anno Christi ccccxi. Lucio Cos. docet Lex li. Cod. Theod. de Operib. publ. quae est Theodosii ad eundem Anthemium: *Turres novi muri, qui ad munitionem splendidissimae urbis exstructus est, completo opere, precipimus eorum usui deputari, per quorum terras eam murus studio ac provisione tua Magnitudinis ex nostra Serenitatis arbitrio celebratur.* Quam quidem Legem emissam, dum conderentur muri, vel certè turres, ex illius verbis satis liquet. Novorum istorum murorum mentio est praeterea in L. xiii. eodem Cod. de Metatis, quae est anni ccccxi. Sed ii postmodum ex terrae motu collapsi sunt, Adarbure & Callepio Cos. anno xxxix. Theodosii, Christi cccxlvii. Marcellinus Comes: *Ingenti terra motu per loca varia imminente, plurimi urbis Augusta muri recenti adhuc reedificatione constructi, cum quinquaginta septem turribus corruerunt.* Evagrius lib. i. cap. xvi. hunc terrae motum adeò magnum fuisse ait, ὅτε καὶ πολλοὶ τῶ πύργων τῆ ἀπὸ τῶ βασιλίδου ἀκρωτῆος ἐνεχθῆσαν, ut pleraque urbis turres collapsae fuerint. Et Chronicon Alexandrinum eodem anno:

Καὶ αὐτῶς τῶς ἑτέροις ἐχθρόντο σεισμὸι μεγάλοι, ὡς τὰ τείχη τῆς πόλεως πρὸς τὴν, καὶ ἐμετέστησαν ὅτι χρο-
νον, &c. *Eodem anno ingentes adeo terra motus facti sunt, ut urbis moenia corruerint, iique ad tem-
pura perdidit.* Ita reddenda fuere extrema verba, quæ ad terræ motus referuntur, non ad
muros *vetustate fatiscientes*, quod voluit interpres. Illius terræ motus memoriam agunt Me-
næa xvi. Januarii, & murorum casum ita commemorant: Τῆς αὐτῆς ἡμέρας μνήμη τῶν μεγάλων
σεισμῶν ἡμετέρας εἰς τὰ τελευταῖα τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τῆς Νέης, καὶ Ἀρκαδίου καὶ Εὐδοξίας, ἡμέρας
κυριακῆς, ἡμέρας δευτέρας τῆς ἡμέρας, καὶ κατέπεσον ὑπὸ τῶν σεισμῶν τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ μέγας πολὺ
τῆς οἰκημάτων, καὶ ἄλλοις ἐξ αἰρέτων ἡ δὲ τῶν Θεοδοσιῶν ἐμβόλων ἕως τῆς Χαλκίδος Τετραπόλεως καὶ ἐπεκράτησεν
ὁ σεισμὸς μὲν ἄλλοις. ἔνθα ὁ βασιλεὺς λιπανεῶν πανδημῆ μὲν διακρίων ἐλέγη: Ρῦσαι ἡμῶς, Κύριε,
τῆς δικαίας σου ὀργῆς, καὶ ἡμῶν ὡδυσπόμετων ἡμῶν δὲ τῆς μετανοίας. ἐπέλευσας γὰρ τὴν γῆν, καὶ σπι-
τάεξας αὐτὴν ἀπὸ τῶν ἀμαρτίας ἡμῶν, τῆς δόξασθαι σε τὸ μόνον ἀγαθὸν καὶ φιλόφρονον Θεὸν ἡμῶν.
*Eodem die celebratur memoria magni terre motus, qui sub extremos Theodosii Junioris, Arcadii &
Eudoxie filii, imperii annos accidit, die dominico, hora diei secundâ. Et ex eo terra motu corrue-
re urbis muri, & edificiorum pars plurima; præsertim verò à porticibus Troadensibus usque ad Æneum
Tetrapylum: duravitque terre motus per tres menses. Tum verò Imperator cum universa plebe factis
precibus ac litanis, cum lacrymis dixit: Libera nos, Domine, à justâ ira tua, & à delictis nostris
per penitentiam. Commovisti enim terram, & conturbasti eam propter peccata nostra, ut te unicum
bonum & misericordem Deum nostrum glorificemus.* Sed eodem anno rursus instaurati ac re-
ædificati sunt, curante Constantino Præfeto Prætorio Orientis. Idem Marcellinus: *Eodem
anno, urbis Augustæ muri olim terra motu collapsi, intra tres menses, Constantino Præfeto Prætorio
operam dante, reædificati sunt.* Proinde falsum quod habet Cedrenus scribens anno xxvi.
Theodosii junioris, Cyrum Præfektum urbis terrestrem murum demolitum, aliis duobus
intervallis additis, (*περὶ αὐτῶν ἀλλὰ ἀγαθῶν δύο*) alium murum intra sexagesimum diem
extruxisse. Confekto opere, binæ positæ fuere inscriptiones, quæ & conditoris, & operis
ipsius præfeki nomina, & adhibitæ in ipso conficiendo diligentia ac celeritatis memoriam
posteris servarent. Harum prior ad portam Xylocirci legebatur:

Θεοδοσίῳ τῷ τείχεος ἀναξ, καὶ ὑπαρχῶς Εὐάστ
Κωνσταντίνῳ ἔτευσαν, ἐν ἡμέραις ἐξήκοντα.

Altera posita ad portam Rhegii, seu Auream, hocce disticho pariter comprehensa legebatur.

Ἡμεῖς ἐξήκοντα φιλοσηπέρω βασιλῆι,
Κωνσταντίνῳ ὑπαρχῶς ἐδείματο τείχεος τείχεος.

Habetur utraque inscriptio lib. i v. Anthol. cap. xviii. quibus consona de temporis spa-
tio, intra quod conditi sunt muri, habet Zonarás: Βουλευθεὶς δὲ ὁ Θεοδοσίῳ τὰ τείχη μέγα-
δειναί τῆς πόλεως, καὶ μείζονα τὴν πρώτην δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως, Κύριον τῶν ἑπαρχῶν τὸ ἔργον ἀπέδωκε καὶ ὅς
απουδῆ πολλῆ καὶ περὶ αὐτῶν χρονομῶν, ἀνήγαγε τὸ χρονομῶν τείχεος ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης
δὲ ἐξήκοντα ἡμερῶν Theodosius moenia translaturus, & urbem amplificaturus, munus id Cyro Præ-
feto mandat, qui magno studio & celeritate terrestrem murum à mari ad mare pertinentem, intra
dies sexaginta absolvit. At quod hoc loco ait Cyrum ipsos produxisse muros, præallatis om-
nino repugnat, cum ex iis id Anthemio Præfeto Prætorio adscribendum colligatur, nisi fi-
des adhibeatur Nicephoro, scribenti loco suprâ laudato, Anthemium unâ cum Cyro Præ-
feto urbi à Theodosio huic præfektum operi fuisse, ubi de Anthemio: Εἰδέναι μὲν τῶν χρονομῶν,
ὡς περὶ ἀγαθῶν βασιλείας, συνάμα τῶν Κύριον τῶν ἑπαρχῶν, τὰ καὶ τὴν πόλιν διέποντι, πολλὰ ὑπέ-
ρον τῆς πόλεως ἀνήγαγε τείχη. *Sciendum porro Anthemium, unâ cum Cyro Præfeto urbi, longo post
tempore urbis muros construxisse.* Sed hæc omni verisimilitudine carent: primus enim muros
urbis Theodosianos condidit Anthemius: terræ motu collapsos instauravit Cyrus, seu Con-
stantinus, cum unus idemque sit. Ad hoc porro maturandum opus duabus factionibus Ve-
netorum & Præfektorum usum fuisse Cyrum aiunt, quarum altera cum à Porta aurea, seu
Rhegii, altera à Porta Xylocirci muros condere cœpisset, pars utraque confektis operibus,
convenit ad eam portam, quæ ab hominum, seu operariorum eò simul coëuntium multitu-
dine, Πολύανδρῳ appellata est: ita ex Codino infrâ observamus. Instaurati igitur fuere à
Theodosio muri eo anno, quo collapsi sunt terræ motu, uti disertè habet Marcellinus Co-
mes: ex quo mirè hallucinatos constat Theophanem, qui anno xxxvii. & Cedrenum,
qui xxxvi. Theodosii, Cyrum Prætorio & urbi Præfektum ab eodem Augusto dignitatibus
privatum, & Episcopum factum fuisse scribunt, quod sedente in Circo Imperatore & au-
diente, Cyro in hæc verba acclamassent Factiones: Κωνσταντίνῳ ἔκτισεν, Κύριε ἀνενέωσεν, Con-
stantinus condidit, Cyrus renovavit. Id enim prorsus ad annum xlii. Theodosii, Christi
cccc. quo scilicet ille demum obiit, rejicit Chronicon Alexandrinum, proinde triennio
post instauratos à Cyro muros. Eò autem respexere Factiones hac acclamatione, ut gratu-
lata fuerint Cyro, qui non modò muros, sed & pleraque urbis ædificia renovaverat, ut au-
ctor est Theophanes: (*κτίσαντα τὰ τείχη τῆς πόλεως, καὶ ἀνανεώσαντα πάντα κτίσαν* ΚΠ.) Ita ut
Constantinus Magnus urbis conditor, ille instaurator habitus sit, vel certè, quæ mea est
sententia, ut hac verborum ambage à Cyro unico, cui etiam Constantini nomen fuit, &

conditam & renovatam urbem indicare voluerint: qui quidem Factionum plausus invidiam viro magno conflavit. Constantinum porrò eundem esse cum Cyro satis arguunt, non modò quæ ex Marcellino & inscriptionibus ad Portas Rhegii & Xylocirci positæ, observavimus, sed & gessi à Cyro magistratus, qui in hac instaurationis postremæ tempora quadrant. Nam anno Christi ccccxxxix. Theodosio xvii. & Festo Coss. Præfecturam urbis gessit, ut constat, ex Novella Theodosii de Leonibus, L. ix. Cod. Just. de Sacros. eccl. & L. xx. eod. Cod. de Operibus publicis. Anno proximo, Chr. ccccxl. Valentiniano v. & Anatolio Coss. Præfecturam Prætorii & Urbis tenuisse Cyrum docent ejusdem Theodosii Novellæ ii. & iii. ex Pithæanis & L. ii. Cod. Just. de Operib. publ. Ex Præfectura Prætoriana, Consulari postmodum donatum dignitate anno ccccxli. produnt Fasti Coss. Inscriptio Novellæ Theod. de alluvionibus, & Novella iv. de Amota militantibus fori præscript. Obtinuit præterea utramque Præfecturam, Prætorii scilicet & Urbis, aliis duobus annis: nam per annos quatuor hocce gessisse magistratus auctor est Priscus Rhetor in Chronico Alexandrino p. 736. *Ἐκεῖταισιν γὰρ τὰς δύο ἀρχὰς ἐπὶ χρόνους τέσσαρας, διότι καὶ θαρσὺν ἔσχε. Obtinuit enim hos duos magistratus per quatuor annos, propter miram vite integritatem.* At qui sint ii duo anni postremi, non omnino planum est assequi, etsi probabile sit fuisse annos ccccxlvii. & ccccl. Nam ex Novellis Theodosii constat Præfecturam Prætorii Orientis gessisse Apollonium annis ccccxlii. & ccccxliv. cui successit Hermocrates anno ccccxlv. qui fortè id muneris etiam obierit anno proximè sequenti. Unde si Cyrus in Præfectura sua murum Theodosianum instauravit, quod volunt Marcellinus & Inscriptiones, sequitur eo anno utramque Præfecturam obiisse, qui fuit Christi ccccxlvi. eo anno, quo iisdem magistratibus à Theodosio abdicatus est, qui fuit postremus Theodosii, Christi ccccl. Cùm verò Cyrum hunc Poëtam fuisse insignem scribant Evagrius lib. i. cap. xix. & Suidas, quod produnt etiam bina illius epigrammata, quæ habentur lib. iv. Anthol. vero simile est, ab eo perinde exaratas binas illas inscriptiones, quas, exstructis muris, ad extremas urbis portas fuisse positas diximus. Exinde igitur muri isti à Theodosio instaurati, *Theodosii*, vel *Theodosiani* cæpere appellari. Theophylactus Simocatta lib. viii. cap. viii. *Ὁ δὲ Μαυρίκιος περιφρουρεῖν τοὺς δήμους τὰ Θεοδοσίῳ τείχη περιεπέσει, ἀ δὲ Μάμαχος λόγος περιεπέσει ἐπὶ τὸν Ἀρκασίῳ τὸ ἀποχεύοντες Θεοδοσίῳ πύργῳ. Mauricius muros Theodosii à Factionibus custodiri jubet: quos quidem Theodosium Arcadii Imperatoris filium construxisse vetus fama loquitur. Νέον Θεοδοσιανὸν τείχος* dicitur in Chronico Alexandrino anno xx. Heraclii: *Τείχος τὸ ἐπὶ Θεοδοσίῳ κτισθὲν*, Theophani anno xxxi. Justiniani: *Νέα τείχη* in L. xviii. Cod. de Sacros. eccl. & in Novella Justiniani l. iii. cap. v. denique *novi muri* in L. ii. Cod. Th. de Operib. publ.

At cùm muri Theodosiani eo terræ motu, qui Leonis Isauri anno xxxiv. accidit, lapsi, vel certè labefactati fuissent, hos idem Augustus instaurari curavit, & ad sumptus ab unoquoque civium duo ceratia exegit, uti narrant Theophanes, Cedrenus, & Manasses. Quam quidem murorum instaurationem Leoni M. falsò videntur adscribere Codinus pag. 37. & Anonymus in Collect. CP. pag. 86. ubi dicuntur muri isti terrestres, *τὰ τείχη τῆ δὲ σιῶως ἢ μὲν μεγάλων πορτῶν, muri occidentales magnarum portarum.* Muros etiam cùm terrestres, tum maritimos refecisse Andronicum Palæologum seniore scribunt Gregoras lib. vi. pag. 192. & Nicephorus Call. in proœmio Hist. Eccl. pag. 21. Sed quis muros terrestres duplicaverit, seu duplices fecerit, nemo opinor ex scriptoribus Byzantinis tradit: nam ante Michaëlis Palæologi tempora, *τὸ πρὸς γῆν (τείχος) δεξιπλευρῶ πάντως*, ut auctor est Pachymeres lib. v. c. x. Et certè cùm nostri urbem expugnare anno mccciv. *murum etiam ipsum murus circumcingebat inferior*, ut est in epistola Balduini Imperatoris de Expugnatione urbis apud Arnoldum Lubecensem pag. 190. Exteriores verò & inferiores muri, *falsi muri* dicuntur Monstrelletto ad annum mcdliii. ubi ita describuntur: *Constantinople est tres forte citè en figure triangulaire, & a xx. milles de tour devers terre, & cinq devers la mer, & cinq devers le port, & gousse cinq. Et les murs de devers la terre sont tres gros & hauts, & dessus y a barbacanes & macicolis, & dehors faux murs & suffez, & sont hauts lesdits murs principaux de xv. à xxii. brasses, & larges estimez en aucuns lieux six, & es autres lieux huit brasses: Les faux murs de dehors ont le terrain haut xxii. brasses, & gros de trois brasses, & parfonds de x. brasses.* Quod verò *Barbecanas* hoc loco vocat Monstrelletus, *antemuralia* appellat Willelmus Tyrius lib. ii. cap. vii. *Terrium* (urbis latus) *ab eadem porta (Aurea) usque ad prædictum palatium Blaquernas, per campustria, muris, turribus, & antemuralibus insigne protenditur.* Eleganter etiam, suo more, murorum terrestrium firmitatem, altitudinem, turres in iis crebras, & ipsa antemuralia describit Manuel Chrysoloras in Comparatione utriusque Romæ: *Ὁ δὲ τῶν τειχῶν ἐξέτασθαι ἀληθῶς καὶ κύκλῳ ἐν οἷδα ἐν τίνι διαμαρτῶν λείπεσθαι τῶν Βαβυλωνίων. ἢ δὲ τῶν ἐν αὐτοῖς πύργων πυκνότης, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ ὕψος, ὥστε ἕκαστον, εἰ καὶ μόνῳ ἢ δὴ πῶς, καὶ ἑαυτὸν ἀπὸ ἄλλης πινὸς ὅλης οἰκοδομῆς διαμαρτῶν παρῆχαι τοῖς θωακτοῖς ὧν δὴ καὶ μόνων τῶν ἀναγοιστῶν εἰς αὐτὰ κλιμακῶν ἀξίον εἶναι διαμαρτῶν τὸ μέγεθος, καὶ τὸν ὄγκον καὶ οἰκοδομῆν. αἱ δὲ τῶν τειχῶν πύλαι, καὶ ἢ τῶν ἐν αὐτοῖς πύργων λαμπερότης.*

λαμωέτης· τὸ ὃ πρὸ τῶν τείχεσσι τείχος ἕτερον, ἑτέρα πόλις μόνον ἀντὶ ἐρύματος ἀσφαλούς ἀρκέσαι. ἢ ὃ τῆσδε οὐτοῖσι παλαιῶν διαρρυχῆ καὶ οἰκοδομῆ, καὶ τὸ τούτων εὐθὺς τε καὶ ὑψος, τὸ ὃ πρὸ τῶν τῆσδε ἐν αὐταῖς ὑδατίων, ὡς εἴ μέρη μόνον ἐλείπετο, καὶ ταύτην δοκεῖν πελαγίαν πρὸ πόλιν εἶναι. Διὰ τούτων, ὡς αὐτὸ ἐν εἰς μέρη πελαγία φαίνεται, πρὸς ἄλλοις Διὰ τῆσδε νήσων. *Mænium quoque corona reuera & ambitus, qui nescio an ulla in re Babylonis sedere possit: & turrium in iisdem frequentia, magnitudo & altitudo; ita ut qualibet earum, vel si sola esset, præ quavis alia integra structura admirationem spectatoribus incutere queat: cum vel sola graduum quibus conscenduntur magnitudo, crassities, & structura admiratione digna sit. Tum vero mænium portæ, turriumque in iis eminentium splendor: & pro mænibus murus alter, seu antemurale, quod solum alteri civitati pro securo munimento sufficeret, tum adhuc fossarum egestio & structura, earumque latitudo & profunditas, & aquæ in iisdem copia: ut qua tantum parte ea decrat, isthic quoque illius beneficio urbs maritima videatur: quemadmodum vice versa, qua parte maritima est, propter insulas vicinas continenti adherere videatur.* Sed præstat præ cæteris audire Gyllium de utroque muro terrestri sic differentem lib. 1. cap. XI. *Mænium Constantinopolitanorum partes, aliæ lapidibus quadratis, aliæ cæmentitiis, nonnullæ interpositorum laterum ordinibus constructæ sunt. Muri circuitu maris vacantes duplices sunt, fossa cincti largæ XXV. passus, cum ex utroque latere parietibus munita, tum interiori ex latere alter paries effertur aliquanto supra fossam pinnis crebris distincta. Spatium intercurrentis inter duplicem murum latum est duodeviginti pedes. Interior murus excelsus quidem, & latus plus XX. pedes, in quo ex continenti sunt plus ducentæ quinquaginta turres, in quas gradibus lapideis ascenditur usque ad summum: exterior murus dimidio minor, sed totidem turribus creber. Quod autem ad munitionem attinet, spatium inter fossam & murum exteriorem altius est jam dicto spatio. Regio verò exterior muris vicina nuda à tectis, partim plana, partim collina: sed ita plana, ut campi longè pateant, ex summisque muris longè quoquo versus panditur prospectus, neque dubium quin munitissima Constantinopolis fieri queat, &c.* His addenda sunt quæ habet *D. des Hayes* in Itinerario p. 102.

XI.

MURUS BLACHERNIANUS.

MŒNIBUS Theodosianis neque Hebdomi, neque Blachernarum tractus intra urbem sed tum demum ab Heraclio Imperatore, inclusi sunt, qui ut hosce tractus à crebris Avarum, seu Hungarorum irruptionibus tutaretur, murum ultra Blachernarum ædem ædificavit. Chronicon Alexandrinum ad annum *xxvi. Heraclii*: *Τούτω πρὸ ἑταῖ ἐκπάθη τὸ τεῖχος πρὸ οἴκου τῆς Δεσποίνης ἡμεῖς τῆς Θεοτόκου ἔξωθεν τῆς καλουμένης Πτεροῦ. Hoc anno murus constructus est circa ædem Domina nostra Deipara, extra locum Pterum nuncupatum.* Et infra: *Τὸ ἰε. ἔτα τῆς βασιλείας Ηρακλείου, ἐκπάθη τὸ τεῖχος ἔξωθεν Βλαχερνῶν, καὶ ἀπεκλείσθη ἔσωθεν ὁ ναὸς τῆς παναγίας Θεοτόκου, καὶ ἡ ἀγία Γεωργίου, πρὸς ἃ ἔξωθεν. Anno xv. Heraclii murus conditus est extra Blachernas, ædesque sanctissime Deipara, unâ cum sancta capsâ inclusa est: antea enim extra erat.* Nicephorus Constantinopolitanus in Heraclio: *Τείχος εὐθὺς δομοσιμῶσθε, τῆς ἐκείνης ναὸς Θεοτόκου κατέστησεν. Μυρο confestim constructo, templum ipsum eo firmavit.* Ex quibus explodenda videtur sententia Anonymi in Orat. in festum Restitutionis Imaginum p. 470. qui ex falsa Græcorum traditione Blachernas intra urbem à Theophilo Imperatore novo excitato muro inclusas refert, ne hostium incurfibus paterent. Atque hic murus *μονοτείχος τῆς Βλαχερνῶν* dicitur Theophani anno *111. Leontii*, & an. *11. Artemii*, quod à Theodosiano quodammodo feceretur, diversusque esset ab illo. Hunc Leo Armenus antemurali postmodum muniit, ut est apud Auctorem incertum post Theophanem p. 435. *Ἡρξαστο κτίζειν ἕτερον τεῖχος ἔξωθεν τείχεσσι τῆς Βλαχερνῶν, κόψας καὶ πρὸς τὴν Γούραν πλατείαν. Murumque alium extra murum Blachernarum cepit condere, profunda & ampla fossa excisa.* Muri Blachernarum crebra est apud scriptores mentio, uti ad Alexiadem observavimus. Blachernas verò ipsas pro mænibus antea stetisse, satis indicat hisce verbis Procopius lib. 1. de Ædif. cap. *111. Πρὸ τῶν πρὸς τὴν κόψαν καλουμένην Βλαχέρνας.* De Hebdomo agimus suo loco.

XII.

MURI MARITIMI.

QUÆ de muris à Theodosio, curante Anthemio Præfecto Prætorio, conditis, à Cyro postmodum instauratis, diximus, muros terrestres tantum spectant: nam maritimi anno demum *xxxi. Theodosii*, Christi *ccccxxxix. Theodosio xv. & Festo Cosl.* constructi, vel instaurati sunt. Chronicon Alexandrinum: *Ἐν τούτω πρὸ ἑταῖ ἐπέλευσε Θεοδοσίος CP. Christ.*

Αὐτοῦτος τὰ τείχη κύκλῳ γέγραπται ἐν ὄλῳ τῆς ᾠδοῦ θαλασσίῳ Κωνσταντινουπόλεως. *Hos anno curavit Theodosius Augustus muros circumcirca fieri (Constantinopoli, quæ mare spectat. Hos postmodum neglectos renovavit Apſimar Augustus, ut habent Codinus p. 37. & Anonymus in Collect. Constantinopolitanis p. 85. seu potius Artemius, qui haud multo post Apſimarum imperavit, ut auctor est Theophanes & ex eo Cedrenus: Καὶ τὰ σφραγία ἢ ἀνεκαίνισε τείχη, ἀσπίτως ἢ τὰ χερσαία.* Deinde Theophilus Imperator muros maritimos de novo instauravit, & in majorem eduxit altitudinem, ex quo ab illius nomine Anastasiani postmodum appellati sunt. Scylitzes: *Καὶ ἦν τειχῶν τῆ πόλεως μεγάλῳ ἐπεδείξαστο ἐπιμέλειαν, τὰ χαμαλοτέρα κατὰ σφραγίαν, ἢ ἀσπίτως, καὶ ἀεὶ πνευματικῶς τῆς ἐθελίας, ἢ ἢ νῦν ἴσανται, ἢ ἐκείνῳ περὶ τῆς ἐπιμέλειαν ἐν γράμμασι ἔχοντα: Muros urbis summo studio refecit, humilioribus dejectis, & exstructis altioribus, qui ab hostibus conscendi non possent: qui etiamnum stant, nomine ejus inscriptio. Quæ quidem de muris maritimis capienda esse, præter Codinum docet Zonaras: Οὗτος ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ σφραγία τείχη τῆ πόλεως πνευματικῶς πέτε, ἢ ἐκ τῆς γῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἢ ἐκ πᾶν συμπομάτων ἐπέραν ἀνεκαίνισε μεγαλοφροσῶς, εἰς ὕψος πλέον ἢ πρὸ τῆς ἐπιπέδου ἴσαν ἀπάρας αὐτῶν. Idem Imperator maritimos etiam muros, cum vetustate, tum ob alios casus ruinosos, magnificè instauravit, in majorem eductos altitudinem. Casus verò, quos hîc reticet Zonaras, qui Theophilo instaurandorum murorum occasionem præbuere, pluribus recenset Constantinus Manasses: ait quippe muros maritimos glacierum fragminibus mirè labefactatos denuo instaurasse, suumque nomen muris ipsis inscripsisse:*

Τοῖς τείχεσιν ἐπέγραψε τὴν κλήσιν τὴν ἰδίαν.

Testatur Gyllius lib. 1. cap. xix. hodieque in multis murorum istorum partibus nomen Theophili incisum, majusculisque literis inscriptum legi. Ex his inscriptionibus quæ ad muros maritimos, seu potius ad murorum turres leguntur, duas descripsit Jacobus Sponius in Itinerario, quarum prior ita concipitur: ΠΥΡΓΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ. Altera sic, ΠΥΡΓΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΙ ΜΙΧΑΗΛ ΠΙΣΤΩΝ ΕΝ ΧΩ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ. Verùm errat Manasses, cum murorum cladem ex glacie obortam, ipso Theophilo imperante accidisse ait: cum indubiè ea referri debeat ad annum xxiiii. Copronymi, ut ex Theophane & Cedreno constat. Sub Basilio Macedone deinde fluctuum vi labefactatos maritimos muros, & ab eo instauratos, vel certè turrim horum murorum instauratam, testatur Inscriptio ab eodem Sponio allata: ΟΝ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ ΘΡΑΥΣΜΟΣ ΜΑΚΡΩ ΚΑΤΑΘΟΝΙ ΠΟΛΛΩ ΚΑΙ ΣΦΟΔΡΩ ΠΕΡΝΥΜΕΝΗ (leg. ΡΗΓΝΥΜΕΝΟΝ) ΕΠΕΣΕΙΝ (I. ΠΕΣΕΙΝ) ΚΑΤΕΝΑΓΚΑΣΕ ΠΥΡΓΟΝ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΗΓΕΙΡΕ ΕΥΣΕΒΗΣ ΑΝΑΞ. Maritimos muros in majorem altitudinem eduxisse Michaëlem Palæologum Imperatorem auctor est Pachymeres lib. 111. cap. ix. cum humiliores essent: *Καὶ μέλλον τὰ πρὸς τῆ θαλάσση, ἢ δὴ καὶ χαμαλὰ ἴσαν εἰκότως, θαλασσοκρατούτως τότε τῶ πρὸς ἀνεγείραντο Κωνσταντῖνος. Et maximè eos muros attollere voluit, qui mare spectant, cum humiliores essent, Constantino Magno, qui eos condiderat, quod mari dominaretur, munire diligentius ea parte superfluum rato.* Horum tamen longè ante hæc tempora, ut & turrim iis adjacentium altitudinem ita prædicat Guntherus in Histor. Constantinopolit. cap. xv. *Ex ea parte (qua ipsam urbem alluit Hellepontiacum mare) quoniam agger esse non potuit, propter frequentiam portus, quem habet tutissimum ac celeberrimum, muri sunt alti admirandæ spissitudinis, & turres dense eductæ ad tantam celsitudinem, ut quivis in culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat.* Michaëlem præterea muros maritimos duplicasse scribit idem Pachymeres lib. v. cap. x. *Εδίδου τὸ τείχος τῆ πόλεως τὸ πρὸς θαλάσσην, τὸ γὰρ πρὸς τὴν γῆν διδύλωτο πᾶσι τῶς. Duplicavit & maritimos muros, cum terrestres duplices omnino essent.* At Gyllius lib. 1. cap. xix. simplices esse ait. *Muri maritimi, inquit, humiliores sunt terrestribus, simplices quidem, sed bene crassi & turriti. Ex parte Sinus absunt à littore plus minùs quinquaginta passus ambulatorios. Ex parte faucium Bosphoricarum & Propontidis, muri quidem non absunt à littore, sed siti sunt supra littoris crepidines, nisi ubi scæla portuæ sunt, ubi admittunt spatium inter scælas & murum.* Et lib. 11. de Bosphoro Thracio cap. 11. ita de iisdem muris maritimis commentatur: *Mænia urbis à Propontide usque ad mucronem promontorii Bosphorii alluuntur extremis faucibus Bosphori, nullo spatio à mænibus & mari intermisso, nisi paulo antequam perveniatur ad Bosphorium mucronem ducentorum passuum in longitudinem: ubi navale exiguum regionum lemborum, quibus enavigare Rex solet in agros suburbanos, & machinæ bellicæ, inde à mucrone Promontorii Bosphorii, unde incipit ora Sinus Ceratini claudens latus urbis conversum ad aquilonem usque ad finem urbis, mænia non attingunt mare, sed spatium relinquunt.* Sed de his spatiis agemus infra ex Gyllio, ubi de Portis urbis. Ad maritimos porro muros spectat quod refert Codinus p. 63. etu retundatur, muri que ab ingruente maris atrocitate maneant illæsi.

Cujusmodi verò totus fuerit urbis murorum ambitus, variè habent scriptores: ac Adamannus quidem lib. 111. de Locis sanctis cap. 1. *Hæc itaque Imperatoria civitas non parvo murorum ambitu per duodecim millia passuum circumcincta, angulos juxta situm maris habens, per ma-*

ritimam, us Alexandria sive Carthago, constructos oram, & ad Tyri similitudinem crebris insuper turribus communis muros, &c. Albericus apud auctorem Magni Chronici Belgici: Habebat illo tempore civitas Constantinopolis quatuor milliaria in longum, & tria circiter in latum. Willelmus Malmelburienfis lib. I V. Hist. Angl. Est enim civitas undique, præter ad Aquilonem, mari magno cincta, ambitu murorum juxta situm pelagi angulosa, viginti (al. duodecim) milia passuum muro complexa. Laonicus lib. V I I I. Η περιόδος τῆς πόλεως μέγιστη αὐτῆς ἦν ἑπὶ ἡμῶν, καὶ ἔστι ἕκατον ἑνδύα πη. σάδιος ἡρομῶν. Ambitus hujus urbis maximus est earum quæ apud nos sunt urbium; continet enim in circuitu centum & undecim stadia. At Petrus Gyllius ambitum urbis non attingere tredecim milliaria tradit lib. I. c. I V. ubi formam etiam, latitudinem & longitudinem, qua nunc est Constantinopolis, ita describit: Constantinopolis ex tribus partibus alluitur mari, ex Aquilone sinu Cornu nuncupato, quem in Europam insinuat Bosphorus, ab Oriente cingitur Bospori extremis faucibus, à meridie Propontide, ab Occidente terrâ Thraciâ. Forma illius est triangula, cujus basis est pars vergens ad occasum, vertex autem pars pertinens ad ortum, id est ad initium peninsula, sed lateribus disparibus. Latus enim spectans ad occasum, ab angulo Sinus lunatam curvaturam admittit: deinde postquam longo spatio processit, ex Aquilone flectitur ad Meridiem. Latus verò vergens ad Meridiem admittit flexum eâ latitudine, ut si ab angulo ad angulum linea recta extendereetur, sinum maris interciperet in medio largum plus minus duobus stadiis: latus verò pertinens ad Septentriones, & sinum Cornu nuncupatum, si ab angulo uno ad alterum angulum linea duceretur, totum sinum Cornu, & partem urbis Galata interciperet. Sic enim curvatur latus, ut ejus duo extrema cornua arcum efficiant, duos arculos in medio flexu habentem, sed sic introfus recedentes, ut duo extrema cornua arcum se includentis, non impediunt quò minus quis ex alterutro cornu cernens videat utrumque cornu: magis igitur propriè Constantinopolis tricornis, quàm triangula. Et mox: Nos tamen, ut omnes existimant, triquetram dicere possumus, tribus grandibus angulis constantem, quorum unum spectans Propontidem, alterum pertinens ad continentem Thraciam, eadem sunt longitudine: tertium sinui adjacens brevius est uno circiter miliari. Ambitus urbis non attingit tredecim milliaria, quamvis Laonicus tradat Constantinopolim completi centum & undecim stadia. Ejus longitudo discurrens per dorsum Promontorii sex colles efficientis non longior est triginta stadiis. Ejus latitudo varia ab Oriente ad mediam ferè urbem nusquam strictior miliario, neque latior duodecim stadiis: deinde sensim dilatatur in duo cornua, ubi tam larga est, quàm tota ferè urbs longa.

XIII.

T U R R E S.

I. **V**ARIIS & crebris subinde Turribus muri urbis, tum terrestres, tum maritimi, instructi erant, quæ propter numerum, ac robur, miramque altitudinem, maximè celebrantur à scriptoribus. Balduinus Imp. in epistola de Expugnatione Constantinopolis: Cumque murus mira latitudinis in altum valde consurgens turres haberet amplissimas, pedibus circiter quinquagenis paulo minusve distantes, &c. Guntherus in Historia Constantinopolitana cap. X V. Turres habens per circuitum sui excelsas & fortes, adeò sibi invicem propinquas, ut pæc septennis de una turri ad alteram portum valeat jaculari. Infra, de muris maritimis: Ex ea parte, quoniam agger esse non potuit propter frequentiam portus quem habet tutissimum ac celeberrimum, muri sunt alii admiranda spissitudinis, & turres dense, eductæ ad tantam celsitudinem, ut quisvis in culmen ipsarum aspectum dirigere perhorrescat. Et Villharduinus n. L X V I. Cum ils virent ces halz murs, & ces riches tours, dont ele est close tot entor à la reonde, &c. Denique Cinnamus lib. I I. n. X I V. de Conrado Imp. Ἐπιπέδον τῶν περιόλων περιεῖχε τὴν ἀσπὴν· τοῖς τε οὐδὲ πύργους ἐς ὑψὸς ἰκανῶς ἀναξέροντας κατὰ νοήσεις, καὶ τὰ φερον μέγα πη χεῖμα βαθείας κύκλω περιειθέσης ἰδῶν, ἐν θαύματι μεγάλῳ ἔχρητο. Inde ille progressus ad contemplandum urbis ambitum, visis turribus in idoneam altitudinem exurgentibus, & lustratis quæ immensa profunditate mœnia circumdabant fossis, summa admiratione percellitur. Præ cæteris verò turrium, quibus urbis mœnia instructa sunt, numerum sic exaravit Bondelmontius in Descriptione Constantinopoleos: Remanet ergo triangulata, & decem octo est in circuitu milliarium: primò igitur de angulo S. Demetrii usque ad angulum Vlacherna sex milliaria, quo in spatio census & decem eriguntur turres. Hinc igitur usque ad Criseam portam quinque milliaria cum muro & antemurali munitissimo, & vallo aquarum surgentium, & turres in muro altiori nonaginta sex. Dehinc usque iterum S. Demetrium milliaria septem, & turres census octuaginta octo. Turrium terrestris muri mentio est apud Marcellinum Comitum sub Cos. Ardaburii & Calepii, anno Christi CCCCXLVII. Evagrium lib. I. cap. XV II. Theophanem anno I. Artemii, Manuelem Chrysoloram p. 117. & in L. LI. Cod. Th. de Operib. publ. L. XIIII. eod. Cod. de Metatis, præterea apud Gyllium lib. I. cap. LIX. Aliquot ex istis turribus recensentur à scriptoribus, maximè

II. **TURRIS ANEMÆ** nuncupata, quæ ex iis fuit, quæ juxta Blachernarum Pa-

CP. Christ.

F 4

latium muris urbis adjacent. Anna Comnena lib. xii. Τὸν Γρηγόριον αὐθις ἢ τῶ Ἀνέμα εἶχεν εἰρηκτὴ πύργος δ' ἕως εἰς τὴν ἀλγού τ' ἐν Βλαχέρναις ἀνακτόρον διακειμένων τειχῶν τ' πόλεως, ὃ τῶ Ἀνέμα καλούμενον. Et Phranzes lib. i. cap. xv. *Luminibus privatum turribus juxta Blachernas, que Adamanides (leg. Anemades) dicuntur, includit.* Leunclavius in Pand. Turc. n. ccvi. ait Sygomalam dixisse turres Anemæ esse illas quinque turres, quæ Pentapyrgii nomen habuerunt. Pentapyrgium verò, etsi Magnauram olim appellatum videatur indicare Cedrenus pag. 513. incertum tamen an non quidpiam aliud fuerit ædificium, Acropolis nempe, quæ ad caput Sinus Ceratini mœnibus urbis objacet. Ita porrò nuncupata turris Anemæ, quod Michaël Anema, qui unà cum fratribus in Alexium Comnenum conspiraverat, in illam vice carceris trusus, plures annos ibi exegisset. Anna Comnena loco laudato: *Τὴν ἐπονυμίαν ταυ- πλῶ κληροσάμενον, ἀλλὰ τὸ πρῶτος τ' Ἀνεμῶν σιδηρόδετον δέξασθαι ἐπὶ πολὺν ἐν αὐτῶν χρονοφίθει- σαντα χρόνον.* Genus porrò ducebant Anemæ isti ab Anema Curupæ Cretenfis Ameræ filio, qui sub Joanne Zimisce, cujus fuit εἰς τὴν σωματοφυλάκων, contra Rossos fortiter dimicans vitam amisit, cujus virtutem bellicam mirè prædicat Scylitzes pag. 678. 681. Exinde viros primates in hac turri vice carceris sæpe inclusos legimus, apud Nicetam in Andronico lib. i. n. ii. Pachymerem lib. v. cap. xiii. Cantacuzenum lib. i. cap. i. v. Ducam cap. xii. & Phranzem loco laudato. Memoratur etiam

III. TURRIS EUGENII, apud Codinum p. 12. qui illam haud procul ab Acropoli ad Sinum Ceratinum statuit.

XVI.

ACROPOLES.

I. CONSTANTINOPOLIM non modò mœnibus, sed etiam arcibus & munitionibus firmatam constat, præsertim ad tres urbis angulos: quas inter præcipuum locum obtinuit ACROPOLIS, quæ etiam ante instauratam à Constantino urbem stetit, ut ex veteribus scriptoribus docemur. Xenophon lib. vi. de Exped. Cyri, ἀκρον vocat: Ο ἢ Εὐνόμος εἰς τὴν ἀκρον ἀποφεύγει, *Eteoniciu verò in Acropolim fugit.* En Ακροπόλῃ extitisse τῶ Βύζαντος παλάτια auctor est Codinus. Tradit verò Chronicon Alexandrinum, Severum Imperatorem excitasse ἐν τῇ ἀκροπόλῃ τ' Βύζαντος πόλεως ναὸν, ἥτοι ἱερὸν Ἀπόλλωνος, *in Acropoli Byzantina templum Apollini sacrum.* Nec scio an per πολίχιον Acropolim intelligat Eustathius in Dionysii Perieg. dum ait Athenienses thesauros suos Byzantii recondidisse, propter oppiduli munitionem: ἐν ἣ τῶ Θεακικῶν Βυζαντίῳ ἱστορεῖ) φυλλάσασθεαί ποτε τ' πλεῖστον τοῖς Ἀθῆναιῶσι ἀλλὰ τὴν ὀχρέτητα τῶ πολίχιοι, an verò oppidum ipsum, quod munitissimum fuisse ex scriptoribus constat. Sed eodem-ne quo postmodum loco sub Imperatoribus Christianis steterit, etsi id vero simile sit, non tamen omnino planum est. Tradit Nicetas Paphlago in Orat. encomiastica in sanctum Andream pag. 342. in Acropoli Byzantina eundem Apostolum Byzantium profectum, ναὸν ὠραῖον μὲν τὴν καλοσκευῶν, ἀναλορωῦντα ἢ τὸ μέγεθος τῆ τῆ ἐν ἀρχῇ τότε πεπι- σευκότων ὀλιγότητι, *adem stupendam elegantem, ea verò qua par erat magnitudine, habita fidelium rati- onis ratione,* Deiparæ excitasse, eique sanctum Stachyn præfecisse primum Byzantii Episcopum. Stetit autem Acropolis Constantinopolitana in prima urbis regione, in primo colle, ad Orientem, è regione Scutarii, seu Damalici Promontorii, in extremo urbis angulo, quem S. Demetrii vocabant nuperi Græci, à templo S. Demetrii ibidem ædificato; unde μεγαδημήσιον ἀκρόπολιν vocat Ducas cap. xxxviii. & xxxix. ubi Bosphorus impetu maximo ad ipsam crepidinem collis, in quo Eskifaraium, seu novum Saraium hodie positum est, in Propontidem irruit. Hæc fermè Leunclavius in Pand. Turc. cap. cxxxix. Sed & Acropolim statuit Claudianus lib. i. in Rufinum,

— Celsa qua Bosphorus arce

Splendet, & Oithrysiis Asiam discriminat oris.

Arcem etiam seu Acropolim Byzantinam expressit Ausonius in Professorib. carm. xvi.

Byzanti inde arcem, Threßaque Propontidis urbem

Constantinopolim fama tui pepulit.

Ad orientalem urbis partem Nicephorus Gregoras lib. viii. pag. 211. ad ipsum maris litus Nicephorus Constantinopolitanus, Theophanes & alii, hanc statuunt, ubi tradunt Copronymo imperante ad Acropolis muros ita illisa glaciei fragmina, ut qui intus erant agitatione illa quaterentur. Scribit Laonicus lib. vi. Constantinum ultimum Imperatorem, ut Turcos à portus ingressu arceret, Catenam ab Acropoli ad Castellum Galaticum obtendisse. Acropolis Constantinopolitanæ meminere præterea Anna Comnena lib. i. p. 66. Zonaras in Nicephoro Phoca pag. 161. Codinus pag. 12. & alii: præterea Theosterictus in S. Niceta n. xxxvi. καὶ κατελθὼν εἰς ἀκρόπολιν, καὶ ἐπιβὰς εἰς ἀνάκτορον, διεπέρασεν, &c. Ab Acropoli ad

Ædem Sophianam Imperatores quandoque suos egisse triumphos testatur Cinnamus lib. vi. n. vi. lib. vi. n. i. Stabat etiamnum Andronico Seniore imperante versus Acropolim Columna, in qua Byzantis urbis conditoris statuam stetisse fama erat. Nicephorus Gregoras lib. viii. pag. 211. *Ἀλλὰ καὶ πρὶ τῆς ἐῶν ἀκρόπολις ἰσάμην κίων, ἐν ᾧ λόγος τῆς Βύζαντος πάλαι σαθρῶν τῆς κτίσαντος Βυζάντιον ἀνδρίαντα, πρὸ πολλῶν καὶ αὐτὸς ἤρξατο σείεσθαι ἡμερῶν. Præterea Columna quæ ad orientalem Acropolim stat, in qua Byzantiæ Byzantii conditoris statuam olim fuisse fama est, ante multos dies & ipsa commoveri cepit.* Sed an fuerit celebris illa statua, quam Byzanti posuit Calliades Byzantinus dux, haud constat; præsertim cum in Basilica collocatam videatur innuere Hefychius Milesius: *Ἐπὶ τῷ τῆς Καλλιᾶδος στρατηγὸς τῆς Βυζαντίας, ἀεισά τε πρὸς τοῖς ἔθνεσι καὶ ἑμφυλίοις πόλεμοις ἀγωνισάμενος, τὸ φιλόδοτον τῆς Βύζαντος ἀγαλμα τῆς πρὸ καλουμένης Βασιλικῆς ἀνέθηκε, καὶ ἐπέγραψεν ἕτως:*

Τὸν κρατῆρον Βύζαντα, καὶ ἡμερτῶν Φιδάλειαν

Εἰν' ἐνὶ κοσμήσας αὐτοῦ Καλλιᾶδος.

Ad hæc Calliades Byzantii dux, bellis domi forisque gestis inclutus, celebrem illam & admirandam Byzantiæ statuam in Basilica cum hac inscriptione posuit:

Fortem Byzantem, & amabilem Phidaliam

Simul exornans posuit Calliades.

Exitere etiam complures aliæ extra urbem Byzantis statuæ. Chronicon Constantinopolitanum: *Ἐξῶθεν ἡ τῆς πόλεως Βύζαντος σήλαι πολλὰ ὑπήρχον.*

II. Exitit præterea castellum aliud ad civitatis angulum qui Propontidem spectat, quod CYCLOBIUM vocabant. Illius meminit Theophanes pag. 294. 331. & 378. & ex eo Cedrenus p. 437. Paulus Diac. lib. xi. & xxi. & Anastasius in Hist. Eccl. Statuitur eo loci, ubi sequiore Græciâ *Ἑπτὰργεῖον* exitit. Id autem nominis inditum, quod revera in orbicularem formam exstructum esset, proindeque idem est quod *τροχῶλον καστέλλιον* eidem Theophani p. 378. & Cedreno p. 468. & *τροχῶλου καστέλλω* in Chronico Alexandrino appellatur, *καστέλλιον* nudè, ni fallor, Leoni Grammatico in Constantino p. 498. Situs illius præsertim describitur à Procopio lib. i. v. de Ædif. Justin. cap. viii. qui illud stetisse versus portam, qua Rhegium itur, refert: *Φερούσιον ὅστιν ἐν τῇ περασσίῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Σπογγῶλον ὀμωνύμως τῆς τῆς ἐρύματος σωθῆσθαι καλοῦσιν, ἐντεῦθεν ἢ ἐς τὸ ρήγιον ὁδὸς ἄρουσα ἐν τῇ ὀπιπλεῖσιν ἀνώμαλος οὖσα, &c.* Ubi subdit ab hoc castello viam militarem Rhegium ducentem grandioribus lapidibus stravisse Justinianum, cum antea penè inæqualis & invia esset ob pluvias, & paludes adjacentes. Meminit præterea Cyclobii, tacito licet nomine, lib. i. de Ædif. cap. iii. ubi τῆς ἐρύματος πύλας appellatur: ut & Scylitzes, cui *καστέλλιον* nudè dicitur. Neque alibi Castellum Rotundum statuit Guillelmus Biblioth. in Hadriano II. ubi adventum Legatorum Apostolicæ Sedis in Urbem Regiam describit, quos ad Castrum Rotundum exceptos fuisse, indeque in Urbem per Portam Auream introductos insinuat: *Ad Castrum autem Rotundum, in quo est Ecclesia miræ magnitudinis sancti Evangelistæ Iohannis nomini dicata, favore augustali Sabbato mansionem faciunt: & Dominica, quæ xv. Septembris erat Ind. iiii. singulos equos cum sellis aureis devotione Imperatoria capientes, obviam omnibus scholis, — ad Portam auream veniunt.* Ita apud Anastasium in Hormisda PP. *Iustinus Imp. & Vitalianus Consul simul occurrerunt eidem Pontifici, ad Castellum Rotundum, quod ducit ad civitatem.* Castellum istud paulo ante Francorum adventum reedificabant Byzantii, circa tempora Isaacii Angeli: quippe Nicetas in Murzuphlo ait Francos, cum Auream portam impetissent, τὸ νεόδμητον ἐκεῖσε ὀπιπλεῖσιν evertisse. Postmodum arcem eandem vetustate pene collapsam restituit, & firmissimis mœnibus ac propugnaculis instruxit Joannes Cantacuzenus, postquam purpuram induisset, adè ut inexpugnabilem reddiderit: rem ipse pluribus narrat lib. i. v. cap. xl. & xli. Sed non multo post Joannes Palæologus Imperator, Cantacuzeni gener, focero in ordinem acto, & ad Monachos amandato, propugnacula & munitiones omnes penitus evertit, καὶ μὴ μὲν κατέστρεψε πᾶσαν τὴν ὀπιπλεῖσιν, παντάπασιν τὸ φερούσιν κατὰλιπών. Postea Urbis imminente & obsidionem minitante Bajazethe Turcorum Sultano, Auream Portam novis propugnaculis & binis turribus ex aliquot ædium sacrarum demolitione confectis munivit, & partem civitatis ab Aurea Porta ad littus maris Meridiei subjacens mœnibus cinxit. Sed vix ultimam manum operi imposuerat, cum ejusdem Sultani minis, ne dicam jussu, ea propugnacula diruit, uti pluribus refert Ducas cap. xii. Captâ demum Constantinopoli, arcem quo loco steterat ad Portam auream reedificavit Muchemetes, & turribus variis atque turribus munivit, Palatioque ornavit, quod prodit idem Ducas cap. xlv. ad an. mccccviii. & Laonicus lib. x. qui lib. ii. ἀκρόπολις τῆς χριστέως appellatam præterea auctor est. Constat illa septem turribus, unde *Ἑπτὰργεῖον* Græci vocant: describitur verò à Leunclavio in Pand. Turc. n. cxxxix. & in Itinerario D. des Hayes p. 115. *Τετραγίας* Portæ Edessæ meminit Procopius lib. ii. de Bello Persico cap. xv. quod tribus, ut par est credere, munita esset turribus. Fallitur porrò Gyllius lib. ii. de Bosp. Thrac. cap. ii. cum existimat idem esse *Cyclobium* cum *Cycla* Dionysii Byzantii: nam *Cycla* ab eodem ad Sinum Ceratinum statuitur.

III. CASTELLUM THEODOSIANARUM, ἡ τῆς Θεοδοσιανῶν, in Hebdomo, habet Theophanes anno v i i. Phocæ; ubi ait Phocam præcepisse Macrobius Scribonem Ἐξουθενῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν, καὶ εἰς τὸ καστέλλιον τῆς Θεοδοσιανῶν ἐν τῷ ἑβδόμῳ κρημαδέντῳ εἰς τὸ κοντάειν εἰς ὃ γυμνάζοντες οἱ τυρόνες, ἀποθανεῖν, ὡς συνήθως αὐτῶν ἐπιβλήθη αὐτῶν. *sagittis confodi in cymba, & in Theodosianarum castello in Hebdomo suspendi ad contum seu hastam ad quam exercentur tyrones, & mortem oppetere, tanquam in se conjugationis confisium.* Ubi Goarus pro εἰς τὴν ἀρχαίαν, legit, vel certè vertit, εἰς τὴν ἀρχαίαν. At ἀρχαίον navicula fuit, uti ad Alexiadem docuimus, etli non omnino affirmem ad hunc locum spectare. Anastasius & Paulus Diaconus lib. x v i i. ut solent, quæ non intelligunt omittentes, sic hunc locum reddunt: *Tum Phocas Macrobius Scribonium iussit sagittari apud Septimum, pendente in lancea in qua exercentur tyrones, &c.* Videtur porro castellum istud fuisse, quod Codinus à Tiberio Mauricii socero adificatum ait, ut classem suam à Bulgari tutaretur, & ne illa ab iis combureretur: *Ἐκείσε γὰρ τὰ πλεῖστα ἤγαγε, κασελλώσας καὶ ἀρχαίους αὐτὰ ἐκείσε. Ibi enim naves suas subduxit, & locum castello munivit.*

IV. CASTELLUM aliud extitit ad BLACHERNAS, de quo pluribus agimus ubi de *Palatio Blachernarum.*

V. CASTRUM PETRII, memorat Codex Barbarogræcus Nicetæ in Alexio lib. i i i. n. x. nam ubi editus præfert *κατέναντι τῆς Πιτρίων*, Barbarogræcus habet *τὸ κάστρου τῆς Πιτρίων λεγομένην*. Vide quæ de Petrio adnotavimus ad Alexiadem p. 249.

VI. CASTRUM, seu ΦΡΟΥΡΙΟΝ, ad maritimam Fori partem excitatum, versus Sinum Ceratinum, à Michaele Παζολογο post receptam urbem, dirutum tradit Pachymeres lib. i i. cap. x x x v. *Ἐπέλευε μὲν αὐτίκα τὸ τ' ἐντὸς ἀνοικοδομηθῆν ὡς τὰ καὶ Πάλασαν μέρη τῆς ἀρχαίας Φρουρίου, τὸ τ' ἐκτὸς ὡς τὸ τῆς Γαλατῶν ἀμφότερα κατερείλει. Dirui confestim iussit & munitionem qua intra urbem ad maritimam fori partem, tum etiam illius qua ad Galatam excitata erat.* Ubi fortè castrum istud videtur idem cum Castro Petrii.

VII. CASTELLUM denique FRANCORUM, καστέλλιον Φραντζεζίδων, Ducas memorat cap. x l. quod capta Constantinopoli à Turcis demum in eorum potestatem venit. Sed an ita nuncupatum ab olim, an verò ita appelletur quod Franci illud tunc tuerentur, mihi omnino non liquet: nisi fortè fuerit *cosmidium*, seu Monasterium SS. Cosmæ & Damiani, quod *vulgari appellatione castellum Boëmundi* appellabant nostri, ut habent Willelmus Tyrius lib. i i cap. v i i i. Villharduinus n. l x x x v i. & Epistola Comitum San-Paulani de Urbis expugnatione; quòd Boëmundo, postmodum Principi Antiocheno, Constantinopolim cum Crucesignatis accedenti, monasterium istud in domicilium assignatum fuerit ab Alexio Comneno Imperatore; quod etiam tradit Ansa Comnena lib. x. Alexiadis. Tyrii verba sunt: *ubi habito conflictu inter Ecclesiam sanctorum Martyrum Cosma & Damiani, qua vulgari appellatione appellatur castellum Boëmundi, & Novum Palatium, quod dicitur Blachernas, &c.* Castelli autem nomine donarunt Cosmidium, tum quòd in colle editiori situm esset, ὡς αὐτὸ ἐν ἀρχαίῳ, ut ait Procopius; tum quòd revera munimentis firmatum esset: unde & Φρούριον dicitur Bryennio lib. i i i. n. x i ita ut deinceps obtinuerit, ut non modo Boëmundi, sed & Francorum diceretur. Atque inde fortè *Castellum etiam Caroli* nuncupatur à Fulcone lib. i i i. Gestorum viæ Hieros. quod is apud nostros invaluisse error, Carolum Magnum & Constantinopolim adiiisse, & in eo habitasse castello: cujus quidem Caroli expeditionis, fabulosæ licèt, meminere Robertus Monachus lib. i. Hist. Hieros. Sanutus lib. i i i. part. i i i. cap. v i. & aliquot alii. Ita porro Fulco, ubi de Boëmundo:

*Perveniens igitur citra quam diximus urbem
Castellum Caroli, quod dicitur, in stationem
Deligit.*

XIV.

PORTÆ AD SINUM CERATINUM.

PORTIS compluribus cùm maritimis tum terrestribus in Urbem patebat aditus, quarum nomina & situs recensent passim scriptores; de quibus agemus, ac primùm de iis quæ erant ad Sinum Ceratinum.

I. PORTA EUGENII appellata, prima ex iis, ad ædem S. Pauli statuitur à Nicephoro Gregora lib. v i i. pag. 192. qui illius præterea meminit lib. v. pag. 119. *Ἐστὶν ἡ πύλη τῆς Εὐγενίου νεῶς τῆς μεγάλης Παύλου.* ad Fretum Sycenum juxta Acropolim à Cantuzeno lib. i v. capp. x i. x x i x. x x x i. ut & à Codino de Offic. cap. x x i i. n. i v. Descriptum legitur Epigramma in Anthologia lib. i v. cap. x x v i i i. cum hoc lemmate, *Εἰς τὴν Εὐγενίου πύλην ἐν Βυζαντίῳ*, quod portæ ipsi adscriptum fuisse vero simile est:

Οὗτος Ἰαλιανὸς λαοσκόπα τείχεα πήξας,
 Σπῆσε βόπαινον, εἰς σύμβολον ἀγρευτίνης,
 Σφαζεῖν ἀπείσις ἐχθροὺς ἀπάνευθε μύρονων,
 Ἡ ἀεσπίες δὲ κρατεῖν τὴ πόλεως πολέμοις.

Ex quo quidem Epigrammate colligitur à Juliano ædificatam fuisse, vel instauratam hanc portam: tametsi quis ille fuerit, & an Parabata, non liquet; ut & à quo Eugenio primitus dicta, tyranno ne, quem debellavit Theodosius Magnus, an verò ab Eugenio, quem unum è duodecim Romanis Senatoribus, qui cum Constantino Magno Constantinopolim migrarunt, fuisse ait Glycas. Ut ut sit, constat vicinum portæ Eugenii tractum, seu ab ipsa porta, seu ab Eugenii domo quæ ibi steterat, τὴ εὐγενίου dictum, quem ad Acropolim statuit Codinus pag. 11. cujus etiam mentio est in Anthologio Arcudii ad xxii. Februarii. Ad hanc portam stetit præterea Turris, quæ Eugenii pariter dicta fuit, de qua Gyllius lib. 1. cap. 11.

II. PORTA NEORII, πύλη τῆς Νεωρείας, Pachymeri lib. v. cap. x. à *Neorio*, seu Navali adjacente nomen habuit, primaque est supra Sinum Ceratinum secundum radices Promontorii ubi stetit Acropolis. *Νεωρεία* Græcis recentioribus corruptè, pro *Νεωρείας* dicitur, atque inprimis Ducæ cap. xxxviii. scribenti dum urbs à Turcis obsideretur, protentam ab hac porta ad Galatam Catenam quæ portum ocludebat: Ο ἢ λιμὴν τὴ πόλεως ἐκ κεντρικῆς σου τῆ ἀλύσεως τὸ τῆ μέρου τὴ πύλης τὴ πόλεως, τὴ καλουμένης Νεωρείας, εἰς τὸ τῆ Γαλατῆ μέρος. Meminit rursum cap. xxxix. ut & Phranzes lib. 111. cap. 11. ubi Interpretes *Νεωρεία* πύλην, *Portam pulchram*, aut *speciosam* verterunt. At Gyllius lib. 111. cap. 1. & Leunclavius in Pand. Turc. cap. cc. corruptè pro *Νεωρείας* appellatam contendunt, licèt *Orciam*, seu *Horream*, interdum *Heurram*, hanc hodieque Græci vocent, illud à pulchritudine factum nomen, hoc ab ædificiis Hebræorum, seu Judæorum huic portæ proximis factum existimantes: unde Turci appellant *Siphont*, id est Judæorum eam accolentium spatium latum, velut forum maritimum. Neque alia videtur à Porta, quæ *Judea* nuncupatur in Ichnographia Constantinopolitana Bondelmontiana, primaque recensetur à Gyllio & Leunclavio secundum radices Promontorii arcis Sultaninæ. Pro hac porta, inquit Gyllius lib. 11. de Bosp. Thrac. cap. 11. spatium jacet vacuum ad exonerandas naves accommodatum: patet cccxi. passus in longitudinem: in latitudinem verò ante portam c, passuum paulo ultra portam in 1. stringitur, unde trajectus est ad Chrysoopolim & Calchedonem.

III. PORTA PISCARIA, in Ichnographia Constantinopolitana Bondelmontiana, dicta à Foro Piscario, Græcis recentioribus *Pazarario* & *Pazariforo* seu *Ἰαεροπολείῳ* nuncupato: nam *Ἰαεῖα* pisces appellant. Turcis *Baluchazar* dicitur. Ab hac porta ascenditur ad magnum forum, quod Turci *Beseftem* nominant: à qua quidem, ora maris frequens suburbanis in longitudinem cccxi. passuum continuatur ad Portam Fructuariam.

IV. PORTA CARABIORUM, τῆς Καραβίων, id est navium, Græcis recentioribus dicitur, quam Turci *Gemiscle*, ut auctor est Leunclavius, seu *Gemicapi* nominant, id est Portam fructuum. Ad hanc enim adpellunt naves onustæ omnis generis fructuum: unde *Gemiscle*, quasi *Gemisi schele*, id est Scalam fructuum dictam putat idem Leunclavius. Ab hac porta ad Portam Lignariam intercedunt ducenti passus juxta littus, pleni ædificiis & variis tabernis, aliis obsoniorum, fructuum, aliis aliarum rerum. Inter ædificia & murum excurrit via lata, silicibus strata: & juxta mūrī crepidines constituta sunt aquæ castella, quorum alia perenni fistulâ aquam largiuntur, alia operculis ad tempus referantur.

V. PORTA LIGNARIA, Turcis *Onton capisi*, vel *Onton schele*, quorum illud denotat lignorum portam, hoc lignorum scalam, Græcis recentioribus *ξύλων πόρτα*, vel *Ξυλοπόρτα* compositè, dicitur, quod huc navigia lignis onusta soleant adpellere, & in ampla area ante hanc portam ea venalia exponantur. Ab hac porta in longitudinem ccc. passuum prostant domus perpetuæ, exceptis viis intercurrentibus, aliæ ubi ligna materiaria venduntur, aliæ ubi capræ fiunt. Deinde succedit spatium ccc. passuum ab ædificiis vacuum, solam viam silicibus stratum, & Escharidas à Græcis dictas, in quas subducuntur navigia, & palos defixos, ad quos illa alligantur, continens, aquasque salientes extra muros ex aquæductibus urbis claras & liquidas, partim potabiles, partim resiliences in cutipos marmoreos, ad pannos lavandos.

VI. PORTA FARINARIA, brevi inde spatio succedit, Turcis *Vncapi*, seu *Vncabavi*, vocata, quod ibi frumenta & farinæ vendantur. Est etiam, inquit Gyllius, ædificium magnum, plenum saccis farinæ quadratis, laneis. Juxta, naves stant frumentariæ permultæ, & scaphæ plurimæ, trajicientes in ulteriora suburbana. Ultra hanc portam in longitudinem cccc. passuum ora Sinus procedit, occupata aut ædificiis, aut acervis coctorum laterum venalium, inde domus piscatorum usque ad portam Blacherneam tenent oram Sinus patentem in longitudinem mmmcccclx. passuum, quorum primi dcccvi. finiuntur portâ Jubalicâ nuncupatâ.

VII. PORTA VITRIARIA, *Tzubali Capisi* Turcis, Gyllio *Iubalica* nuncupata ab officinis ibi stantibus, in quibus vitrum conficitur, contra quam est medius flexus navalis regii siti in contrario littore. Ab hac porta ad portam Hagiam, ccc. lxx. intercedunt passus.

VIII. PORTA HAGIA, Turcis voce hybride *Hagia Capisi*, id est porta sancta, nomen sumpsit à Templo S. Theodotia è regione trans Sinum, à quo qui navigant, ad hanc portam adpellunt. Quam quidem appellationem eidem tribuit Phranzes lib. III. cap. II. Ab hac porta ad portam Phanarii intercedunt DC. passus.

IX. PORTA PHANARII, à loco vicino sic dicta. Phanarium, inquit Gyllius, est pars urbis oræ maritimæ, quam murus urbis claudit. Duas portas habet, in quas eminent clivi quinti Collis, quibus finitur flexus sinus primus inchoatus à Promontorio Bosphorio, & incipit secundus flexus finitus radicibus sexti Collis. Quidquid est muri inter portas Phanarias, caret turribus; sed est duplex murus, alter in littore, alter in clivo Collis quinti: uterque cingit locum nominatum Phanarium. A porta Phanarii, cujus è regione finis est Navalis Regii, intercedunt DCCC. passus usque ad portam Palatinam, contra quam in ulteriore littore est finis vireti regii, & initium frequentis vici, quem *Hagian Parasceven* Græci vocant.

X. PORTA DIPLOPHANARION dicta, altera est è duabus portis quibus clauditur ea pars oræ maritimæ.

XI. PORTA, quæ ΒΑΣΙΛΙΚΗ dicitur, seu REGIA, vel IMPERATORIA: non semel memoratur à recentioribus scriptoribus. Pachymeres lib. XII. cap. xv. *Καίτοις μὲν ἀπὸ τῆς τῆς Βλαχέρνας ὁρίμων, ἐπὶ τῆ πόλεως Βασιλικῆς ἐπεπλεύει,* (sic in MS. Regio) *Is verò à portu qui est circa Blachernas solvens, ad Portam Regiam adnavigavit.* Et Ducas cap. xxxviii. *Οἱ ὅ Βενετικοὶ ἐν τῇ Βασιλικῇ πόλει μέχρι τῆ Κωνηροῦ σὺν Ῥωμαίοις ὁμοῦ τῶς Τούρκοις ἐμάχοντο. Veneti quoque à Porta Basilica, ad Portam Cynegii, unà cum Romanis adversus Turcos preliabantur.* Et cap. xxxix. meminit rursus *Βασιλικῆς πόλεως*, quam vicinam fuisse ait isti mœnium ad sinum parti, quam in ultima urbis obsidione tutandam acceperat Lucas Notaras Magnus Dux: quam Phranzes lib. III. cap. II. fuisse ait *Regionem Petrii usque ad Portam Hagiam*, seu *Sanctam*: ita ut conjectari liceat Portam Regiam haud procul abfuisse à Sancta. Scribit denique Phranzes turrim in medio fluctu, qui Portus aditum tuetur, fuisse ante portam Regiam: *Gabrieli Trevisano Venetarum irremium præfecto, cum aliis quinquaginta, ad custodiam definita turris in medio fluctu, qui aditum portus tuetur, & est ante Portam Regiam.* De hac turri non memini legisse, nisi illa sit, ad quam fortè extendebatur Catena à Galatæ Castello, ubi Fretum contrahitur, ita ut intim. m Sinus partem servaverit: nam & hoc loco Portam *la Cheina* dictam observare est in Ichnographia Constantinopoleos Bondelmontiana, in Castello scilicet Galatino, uti tradit Gyllius. Ex quibus una è maritimis ad Fretum sitis fuisse colligitur: sed unde sic nuncupata, ex allatis non omnino patet. Videtur tamen illa esse quam *Palatinam* vocat Gyllius, & inter portam Phanariam & Blachernas statuit, ita ut à Palatio Blacherno vicino appellationem obtinuisse conjicere liceat: at Leunclavius portæ Palatinæ non meminit.

XII. PORTA CYNEGII, à vicino Cynegio, seu Amphiteatro, ut quidam putant, dicta, versus Blachernas extitit. Leunclavius in Pand. Turc. cap. cc. *Decima vulgè Græcis porta Κωνηροῦ, sive Kynigi, sed rectius porta Κωνηρίς, vocatur: & Κωνήριον in Basilicis suis Græc. venerunt cum locum urbis, qui Romanis temporibus Arena dicebatur, ubi videlicet homines cum feris, vel inter se fere committebantur. Kynigion ad Blachernas refertur, locus scilicet depressus & concavus, ubi Patriarchion erat tempore peregrinationis meæ anno MDLXXXVII.* De situ portæ istius consentit Gyllius lib. IV. cap. IV. *In planitie littorali posita ad radices sexti Collis vergentis ad ortum Solstitii æstivi, est Porta Palatina, sive Cynegium appellata, ubi platani extra portam.* Sed errat Gyllius, cum existimat ita appellatam à Cynegio, cujus mentio est passim apud scriptores Byzantinos, quod in tertia regione extitisse ostendimus suo loco. Sed an Cynegium, à quo hæc porta nomenclaturam accepit, illud sit, quod à Maximino adificatum fuisse, operi insistente Aristide, & in quod projecta eorum qui violenta morte peribant corpora, narrant Suidas & Codinus, (ut & Chronicon Alexandrinum pag. 784.) minime constat: etsi Cynegium, quod in tertia regione extitit, à Severo conditum dicatur. Cynegii, seu Portæ Cynegii meminit præterea Ducas cap. xxxviii. *Οἱ ὅ Βενετικοὶ ἐν τῇ Βασιλικῇ πόλει μέχρι τῆ Κωνηροῦ σὺν Ῥωμαίοις ὁμοῦ τῶς Τούρκοις ἐμάχοντο, Veneti quoque à porta Basilica (vel Imperatoria) ad portam Cynegi usque, unà cum Romanis adversus Turcos preliabantur.* Κωνηροῦ meminit rursus eodem capite sub finem: Portæ verò τῆς Κωνηροῦ Pachymeres lib. XII. cap. x. ubi haud procul à templo S. Præcursoris, quod in Hebdemo stetit, hanc statuit. Et Phranzes lib. III. cap. XI. ait, dum urbs à Turcis obsideretur, regionem à *Porta Cynegesi ad S. Demetrium* tuendam Davalæ datam. Incertum etiam an per *κωνηρίαν χείραν*, adjacentem huic portæ regionem intellexerit Theophanes anno secundo Justiniani;

niani; ita ut regio fuerit venationi idonea, ad urbem: nam per Blachernis adjacentes portas Imperatores ad venationem egressos constat, ex iis quæ de Armamentario observamus, unde hæc Porta Cynegi appellata fortè fuerit. Exacto quæ ad Sinum Ceratinum extitero Portarum situ, Mediterraneas seu terrestres, eadem qua suprâ methodo exequemur.

XV.

PORTÆ MEDITERRANEÆ, seu TERRESTRES.

I. PORTA XYLOCIRCI appellata, ab Angulo, quem Pentapyrgianum quidam vocant, versus caput Freti Syceni, prima terrestrium portarum occurrit; ut habet Leunclavius in Pand. Turc. n. cc. Muros terrestres à Theodosio Junio ædificatos, cùm terræ motu collapsi essent, instaurari præcepit idem Imperator an. xxxix. reique curam mandavit Constantino Præfecto Prætorio, qui ruinam intra tertium mensem reparavit, ut tradit Marcellinus Comes. Leguntur in Anthologia Gr. lib. iv. cap. xxviii. inscriptiones binæ, singulæ distichis comprehensæ, quas confecto opere extremis portis, quæ muros Theodosianos claudebant, affixas verosimile est: ex quibus intra sexagesimum diem totum opus confectum colligitur. Prioris lemma, Εἰς τὴν πύλιν τῆς Πύλης ἐν Βυζαντίῳ, concipitur; alterum epigramma, Εἰς τὴν πύλιν Ξυλοκίρκου ἐν Βυζαντίῳ inscriptum, hisce versibus constat:

Θεοδόσιος τὸ δὲ πύλιν Ἀναξ, καὶ Ὑπαρχος Εὐάιος
Κωνσταντῖνον ἔπεισαν ἐν ἡμέρῳ ἐξήκοντα.

Porta autem *Xylocirci* sic dicta est, quòd per eam ad *Xylocircum*, seu Circum ligneum, qui proximè erat, pergeretur. Erat porrò *Xylocircus* versus sancti Mamantis ædem, ad caput Freti Ceratini, ad quam etiam *Xylocirci Portam* statuit Cedrenus in Phoca. Nam meras Græculorum infimi seculi nugas sapit, quod Codinus in Origin. Lambecianis p. 55. refert, sic nempe appellatam. quòd artifices eam struentes, magnâ in fundamento repertâ aquæ copiâ, tignis plurimis ac palis in aqua defixis, lapides iniecerint, atque ita demum ædificii fundamentum firmum effecerint. Portæ istius meminit pariter Nicetas in Isaacio Ang. lib. ii. n. iv. & Cantacuzenus lib. iii. cap. xc. At de *Xylocirco* agemus infra. Videtur etiam sequire Græcia, hæc porta *Xyloporta* appellata: quippe Cananus in Narratione de bello Constantinopol. p. 89. & 94. *Xyloportam* Aureæ fuisse obversam scribit, ut utramque ad duas Urbis extremitates: Ἀπὸ τοῦ ἐν ἀνατολῇ τῆς πόλεως τῆς Χρυσῆς, ἕως τοῦ ἀνατολῆς τῆς Ξυλοπόρτου ἀκρότης. Ducas cap. xxxvii. *Ξυλοπόρτου* ἕως τῆς παλατίου fuisse prodit, propter scilicet Palatium, quod *Constantinianum* ea ætate vocabant, ad urbis muros terrestres, versus Blachernas. *Ξυλοπόρτου* vocat idem scriptor infra, ut & Cantacuzenus lib. iii. cap. lxxxviii. & lib. iv. cap. xxviii. Sed & Ducas cap. xxxix. olim *Κεκοπόρτου* appellatam videtur innuere. Meminit præterea portæ *Xylocirci*, τῆς Ξυλοκίρκου, Anonymus in Paraphrasi oraculorum Leonis Imperatoris. Hodie *Hagiobazari porta* dicitur Turcis ac Græcis hodiernis, quòd per eam Urbem ingrediantur *Hagiobazariotæ* trans Sinum habitantes è regione hujus portæ. Nomen autem *Hagiobazari*, significat vel sancti, vel sanctum Emporium: unde Leunclavius existimat Sancti voce, sanctum Mamantem innui, à quo hic tractus, ut & ædes sacra, & Palatia, & Circus nomen sumpserunt.

II. CERCOPORTA, *Κεκοπόρτου*, quæ ab eodem ligneo Circo, opinor, dicta fuit, ad inferiorem partem Palatii statuitur à Duca cap. xxxix. ἕως τοῦ κατωτέρου μέρους τῆς Παλατίου, Blacherniani scilicet: quæ non tam porta erat, quàm *posternula*, nostris *une poterne*, Ducæ *παροπιστον*, qua à quibusdam senibus indicata, cùm longo antea muro occlusa fuisset, Constantinus ultimus Græcorum Imperator per eam eruptiones in Græcos faciebat, & per quam postmodum Turci in urbem irrupere, uti narrat idem scriptor.

III. PORTA BLACHERNARUM, ea dicta, quæ muris Blachernianis adjuncta fuit. Quippe Blachernianum templum & circumjacentem regionem, præterea Palatium ejusdem nomenclaturæ, à Manuele Comneno propugnaculis postmodum munitum, mœnibus ulterius productis, intra Urbem inclusisse Heraclium alibi docuimus. Porta igitur Blacherniana dicta, quæ vicina fuit ædi sacrae, vel Palatio Blachernatum, Πόρτα Βλαχερνῶν dicitur Theophani anno iv. Constantini Irenes F. Cedreno in Heraclio, πόρτη τῆς Βλαχερνῶν, Nicephoro Constantinopolitano, Scylitzæ in Monomacho, denique Annæ Comnenæ lib. ii. Alex. quæ meminit τῆς Βλαχερνῶν τῆς Βλαχερνῶν, seu propugnaculi, quod huic portæ adjacuit, de qua voce plura diximus ad Alexiadem. *Porta Blachernarum* occurrit etiam in Epistola Comitum S. Pauli de prima Urbis Expugnatione, ut & in Epistola Balduini Imp. Constantinop. de altera Urbis Expugnatione: *Nos igitur terrestrem cùm provocaremus ad pugnam, & ponte atque amne transmissis qui exercitum nostrum separabat à Græcis, cuneis ordinatis, ante portam divinæ stetitimus Regiæ civitatis, & Palatii Imperialis, quod Blacherna nuncupatur, &c.* Infra: *Iuxta muros*
CP. Christ. G

civitatis à porta Aurea usque ad portam Blacherna. Porte de Blacherne nuncupatur præterea Villharduino nostro n. lxxxi. cxxviii. ex quibus colligitur aut primam urbis portam fuisse ad muros terrestres versus Sinum Ceratinum, aut certè proximam eidem Freto.

IV. PORTA GYROLIMNES, Palatio Blacherniano proxima etiam fuit, uti docemur ex Cantacuzeno lib. i. cap. i vi. Γενόμενος ὃ πρὸς τὰς πύλας τῆς καλυμμένης Γυρολίμνης, καὶ Πόρταν ὀνομαζομένην τὴν Βλαχέρνας θεωροῦντες βασιλείων, τὴν τῆδε τειχῶν τὴν φυλακὴν πεπιστευμένον εὐχόμενος. *Cum pervenisset ad portam, quæ Gyrolimnes dicitur, & Peranum quendam invenisset, qui Blachernarum Palatio præerat, & adjacentium murorum custodia in vigilabat, &c.* Idem lib. i. cap. xviii. ut & Nicephorus Gregoras lib. viii. & ix. p. 219. 293. Πύλας πρὸς τὴν Γυρολίμνην vocant: τὴν τῆς Γυρολίμνης πύλιν idem Cantacuzenus lib. i. cap. li. lib. iiii. cap. lxxxi. Hanc autem nomenclaturam sortita est hæc porta, quòd duceret ad Paludem, quam ἀργυρῶν λίμνην appellat Anna Comnena lib. x. Alex. ἀργυρῶν nudè Pachymeres l. vii. c. xxvii. extremo, Γυρολίμνην verò Nicetas in Alexio lib. iiii. n. x. ubi & situm illius repræsentat. Scribit quippe Gallos urbem obsidentes, ad Blachernianos muros castra locasse, adedò ut Græci qui intra urbis mœnia erant, cum Gallis, seu Latinis, qui πρὸ τῆς Γυρολίμνης versabantur, colloqui possent, cum solo πρὸς τὴν πόλιν abinvicem dirimerentur. Unde eandem cum Porta Blacherniana, vel certè eidem proximam licet assequi. Neque, ut opinor, alia fuit Palus argentea ab ea palude, quam ad caput Sinus Ceratini statuit Dionysius Byzantius in Anaplo, apud Gyllium lib. ii. de Bosporo Thrac. cap. ii. *Maris, inquit, marcidus ultimus locus appellatur Paludes, ex eo quod in illo subsideat lutulentia fluminum secessio. Non enim illius vadum arena, sed cæno teētum est, neque navigiis, nisi pertratavis navigabilis est.*

V. PORTA S. JOANNIS BAPTISTÆ, ad muros urbis Constantinianos extitit, sicque appellata videtur, quòd ad adem sancti Præcursoris, quæ in Hebdomo stetit, duceret, aut eidem vicina esset; siquidem ades S. Præcursoris intra urbem fuit, ac proinde Blachernianæ, si non eadem. Illius meminit Codinus p. 12.

VI. PORTA ΤΩΝ ΑΣΩΜΑΤΩΝ, cujus meminit Cantacuzenus lib. iiii. cap. lxxxviii. vicina fuit Palatio Constantini, ad muros Blachernianos, distaque à vicino templo Novem Ordinibus Angelorum dicato, quod extra urbem fuit. De eo agimus, ubi de sacris ædibus suburbanis.

VII. PORTA, seu PORTULA S. CALLINICI, ad muros urbis Mediterraneos extitit, sic dicta, quòd ad adem S. Callinici duceret, quæ juxta Pontem, fluvio Barbyza à Justiniano instratum, erat. Παραπύργιον τῆς Καλλινίκου dicitur Cedreno in Rhinotmeto, τῆς Καλλινίκου ὄψις τῆς πόλεως Theophani pag. 318. ita ut non tam urbis porta fuerit, quàm portula, ac uti dicimus, *posterna.*

VIII. PORTA CHARSIÆ, una è maritimis portis, dicta à Charfia Venetæ Factionis duce, qui structura ejus loci præfuit, cum murorum terrestrium structuram aggressus est Theodosius Junior, ut habet Codinus p. 55. Χαρσίον πύργιον dicitur Theophani an. vii. Apfimari, & an. iiii. Rhinotmeti: Πύλη Χαρσίον Annæ Comnenæ lib. ii. & iiii. Nicetæ, Pachymeri lib. vii. cap. xxx. lib. x. cap. viii. Cantacuzeno, & aliis ad Alexiadem laudatis scriptoribus: Χαρσία πύλη eidem Cantacuzeno lib. iiii. cap. lxxxv. πύλη τῆς Χαρσίον, Ducæ cap. xxxvii. τῆς Χαρσίον cap. xxxix. denique τῆς Χαρσίον Canano Eandem putat Leunclavius quæ paulo ante expugnatam Constantinopolim *Caligarea* appellabatur, à Caligariis, sive sutoribus ad hanc portam habitantibus: cujus nomenclaturæ meminere Phranzes, & alii qui extremam urbis cladem scripto mandarunt. Adjacet autem Porta Caligarea Palatio Constantini nuncupato. Monstrelletus de postrema Urbis expugnatione iii. vol. p. 59. *Fut mis à costé de Galigaria, à l'endroit du Palais de l'Empereur.* Hodie *Egri capi* à Turcis vocari ait idem Leunclavius, quæ vox *Obliquam portam* sonat, quod reipsa ita exstructa sit, ut in eam non directo, sed ex obliquo pateat aditus, quæ etiam vis est vocis Χαρσίον, apud Græcos, quomodo etiam vir doctissimus apud Annam Comnenam lib. iiii. p. 64. Χαρσίον πύλιν reddidit, ubi de Alexianorum in urbem ingressu, cum primò Imperium usurpavit, agit, quam *Bulgarorum* appellatam scribit Romualdus Archiepiscopus Salernitanus in Chronico MS. anno mxxxii. ubi de Arnone quodam Alemanno, quem *Gilpractum* nuncupat Anna: *Qui dolis acquiriscens, per noctem aperuit sibi portam quæ τῶν Μυζαρονων dicitur.*

IX. PORTA S. ROMANI, à vicina S. Romani æde nomen accepit. Illius meminit Chronicon Alexandrinum anno xiv. Heraclii, ubi Chaganum urbem obsidentem turres castellatas duodecim opposuisse ait, ἀπὸ τῆς Πολυανδρίας πύργου, ἕως τῆς πόρτας τῆς ἁγίας Ρωμαίας. Porta S. Romani meminerunt etiam Anna Comnena lib. x. Alexiad. pag. 296. Nicetas in Balduino n. viii. Cantacuzenus lib. i. cap. i vi. Nicephorus Gregoras lib. ix. pag. 293. 294. sed præsertim scriptores, qui ultimam à Turcis obsidionem commemorant, Laonicus lib. vii. Phranzes lib. iiii. cap. viii. ix. xvi. Ducas cap. xxxviii. Hist. Politica pag. 9. & alii, ex quibus docemur Portam S. Romani adjunctam fuisse Charfianæ, camque illè quæ hodie vocabulo Turcico *Torcarigi* nuncupatur, ut Leunclavius & Crusius volunt,

quo significatur *Porta Bombardaria*, sive tormentorum bellicorum: sic appellata, quòd cum Amurathes anno MCCCXXII. ac demum Mahumetes urbem ultimò obsederunt, ad hanc portam tormenta sua statuerint, atque adeò urbem expugnarint, Constantino Palæologo Imperatore ad hanc portam fortiter dimicante ac caeso, uti narrat Phranzes lib. III. Vide Ichnographiam Constantinop. Bondelmontii, Joannem Cananum pag. 190. & Notas nostras ad Alexiadem p. 360.

X. PORTA POLYANDRII stetit juxta portam S. Romani & Portam Quinti. Scribit Codinus Theodosium Juniorem collapsos urbis muros instaurasse, in id opus incumbentibus duabus Factionibus, Venetorum, quorum princeps erat Magdala, & Prasinorum, quibus præerat Charfias: atque horum quidem eam fuisse in maturando opere & urgendo sedulitatem, ut intra sexagesimum diem confectum fuerit: Prasinis qui ab Aurea porta, Venetis qui à Blachernis muros condere cœperant, ad hanc demum portam convenientibus, indeque πολυάνδρον appellatam fuisse, ab hominum multitudine quæ istuc convenerat: Ηνώθησαν ἡ οἱ Βένετοι ἀπὸ Βλαχερνῶν, οἱ ἡ Περάσινοι ἀπὸ χρωσίας πόριος, ἡ ἠνώθησαν εἰς τὴ Μυριάνδρον πόρταν πρὸς τὴν καλυμμένην Πολυάνδρον, ἀπὸ τὸ ἀμφοτέρωτα τὰ μέρη ἠνωθῆναι. Meminit ejusce nomenclaturæ Chronicon Alexandrinum in Heraclio: Πολεμῆς ἀπὸ τὸ λεγομένης Πολυανδρίας πόρτας, ἕως τὸ πόρτας τὴ Πέμπτης. Et infra: Παρεσκευάσαν δὲ εἰς τὸ ἀπὸ τὸ Πολυανδρίας πόρτας, ἕως τὸ πόρτας τὴ ἀγίας Ρωμανοῦ, ἐκ τῶν 13. πυργωχασέλλοις, ubi perperam Κολιανδρίας præfert editio. *Myriandri* dicitur Phranzi: *Miliandri*, inflexione Italica Leonardo Chienfi in Epist. ad Nicolaum PP. de Expugn. Constantinopol. ad quam periisse hominum turbâ oppressum Constantinum Palæologum ultimum Imperatorem Constantinopolitanum quidam aiunt, expugnata à Turcis urbe: nunc verò *Hadrianoopolitana* vocatur, cujus is est situs, ut medium in muro terrestri locum occupet, uti observat Leunclavius in Pand. Turc. n. cc.

XI. PORTA NOVA, seu Νέα Πόρτα, Turcis *Geni Capi*, Portam Bombardariam excipit, apud Leunclavium.

XII. PORTA QUINTI, seu ΠΕΜΠΤΟΥ, inter Mediterraneas recensetur in Chronico Alexandrino in Heraclio, ubi ut à Chagano urbs obsessa fuerit, commemorat: Ηλθεν ἀπὸ τῆς ἀσόμενης πόλεμος, ἡ ἔμεινεν ἀπὸ ἑωθεν ἕως ὡρας 14, πολεμῆς ἀπὸ τὸ καλυμμένης Πολυανδρίας, καὶ ἕως τὸ πόρτας τῆς Πέμπτης, καὶ ἐπὶ κείνα σφοδρῶς: *Progressus aciem instruxit, mansitque à prima luce usque ad horam undecimam, bellum ciens à Porta Polyandrii usque ad Portam Quinti, & longè ultra.* Ita nuncupatam putat Leunclavius, quòd numero quinta esset inter terrestres: cui favet Codinus pag. 55. qui Πέμπτην dictam ait, ἀπὸ τὸ εἶ τὸ ἀριθμὸν τὴ πέμπτην. Verùm si quòd quinta numero esset, hanc sumpsisset nomenclaturam, Πέμπτην, non Πέμπτην appellasset Chronicon Alexandrinum: unde longè verosimilius videtur ita dictam à tractu urbi vicino, qui Πέμπτην nomen, ut alii Δεπέου, & Εξόμου, habuerit. Certè Πέμπτην extra urbem statuit Palladius in vita S. Joannis Chrysofomi pag. 86. ex edit. V. C. Emerici Bigoti: Εξελθὼν ὁ βασιλεὺς, τὸ γυμνασιῶν ἐν τῷ ἀπὸ τῆς καλυμμένης πεδίῳ, εἶδεν πρὸς ἀσόμενον γλῶ πρὸς τὸ Πέμπτην λευχιμονῆσαν, &c. *Egressus Imperator, ut sese exerceret in vicino campo, vidit agrum non constitum ad Quinium, candentem, seu candore vestitum.* Deinde falsum videtur quòd subdit ideim Leunclavius, eandem esse quæ & Aurea nuncupata fuit; siquidem idem Chronicon statim postea *Aureæ porte* meminit, quam certè à Porta τῆς Πέμπτης, haud procul distitam fuisse ultro concesserim.

XIII. PORTA ATTALI memoratur apud Paulum Diaconum lib. XXI. Histor. Misc. pag. 668. ubi de terræ motu qui anno XXIIV. Leonis Isauri accidit: *Cecidit autem & simulachrum, quod stabat super Attali porta, Magni Constantini una cum ipso Attalo, & titulus Arcadii qui supra Xerolophi (ita habet Anastasius in Hist. Eccl. non Xerophili, ut Canisius) columna stabat, & simulachrum Majoris Theodosii, quod supra portam Auream videbatur.* Ex quibus colligi potest portam Attali unam fuisse è terrestribus. Sed quæ hîc de hac porta narrantur, absunt ab edito Theophane. Quis autem hic Attalus, & an is qui tyrannidem Honorio imperante arripuit, mihi haud constat. Sed ex eo quòd terræ motum portam Attali, & Xerolophum, qui in duodecima regione extitit, concussisse narrat Diaconus, licet conicere haud procul stetitisse portam hanc ab Aurea, quæ in eadem regione fuit.

XIV. PORTA CAREA, una è terrestribus, occurrit apud Luithprandum in Legat. *Pridie Nonas Junii Constantinopolim ante Portam Caream venimus, & usque ad undecimam horam cum equis, non modica pluvia, expectavimus:* ubi Auream scribendum putat editor. At Careæ portæ meminit etiam Nicetas in Andronico lib. II. n. XI. Επει ἡ τὸ πλῆθος μὲν εἰχουδὲν ἕσταν τῆς ἀνακτόρων, ἀναξαρτίσης δὲ πόλης, ἡπὸς Καρέα λέγεται, ἔβηται πρὸς φυγὴν. *Postquam verò plebs intra Palatii septa effusa est, effraclâ portâ, quæ Carea dicitur, fuga se dedit.* Sed ex his situm portæ istius non planè assequor. Codinus pag. 24. & Anonymus in Collectaneis Antiq. Constantinopolit. pag. 99. portam à Caro Severi Imperatore adificatam, in loco, ubi postmodum extitit Philadelphium, memorant: at cum Philadelphium extiterit in regione sexta, vix est ut ad portam Caream pertinere arbitrer. Meminit præterea idem Codinus pag. 54.

edis S. Acaecii, quam τὸν ἄγιον Ἀκάκιον τὸν Χαρῶαν vocat: sed Καρῶαν legendum alibi monemus.

XV. PORTAM MELANDESIAM in Deutero statuunt Synaxaria ad xxv. Οὕτ.
καὶ θύπνεται ἐν τῇ Μελανδησίᾳ πόρτῃ, ἐν αὐτῇ τῇ Καισινησιπόλει, Ἐπιθεσία τῆ Δευτέρου. Et se-
pelluntur in Porta Melandesia, in ipsa urbe Constantinopolitana, in tractu Deutero appellato. Extitit
autem Deuterum, ut suo loco docemus, in regione duodecima, ad Portam Auream: unde
conficitur Melandesiam Portam vicinam perinde fuisse Auream Portam, appellatamque à Me-
lantiade oppido quò per hanc ibatur, quod non longius c. l. stadiis ab urbe distitum, & ad
Athyrani fluvium edificatum tradit Agathias lib. v. De eo etiam sic Marcellinus Comes
in Zenone: *Theodoricus Rex Gothorum magna suorum manu usque ad Regiam Civitatem & Melan-
tiadam oppidum infestus accessit.* Μελαντιάδος meminit etiam Chronicon Alexandrinum anno
ult. Theodosii Junioris, & anno xxii. Heraclii.

XVI. PORTA AUREA, prima ad Meridiem terrestrium murorum porta fuit,
quemadmodum Xylocercos ultima. Ultra Auream muros terrestres olim non processisse do-
cuimus, neque hodie intra hanc & Heptapyrgianam ulla intercedit: adeò ut constet Auream
esse portam illam, quæ hodie clausa est, Selybriana adjunctam, tum ex Monasterio Studiano,
quod adhuc superest, & ad Portam Auream statuatur à scriptoribus, quam ex reliquiis templi
Πηγῆς dicti, quod extra urbem huic portæ proximum fuisse in confesso est: unde πόλις τῆς
Πηγῆς dicta postmodum, uti appellatur à Pachymere lib. ii. cap. xxvii. Duca cap. xxviii.
& Monstrelleto 3. vol. pag. 60. Rem firmat præ cæteris Procopius lib. i. de Ædif. cap. iiii.
scribens Blachernarum & Fontis templa ante mœnia Urbis extructa fuisse à Justiniano,
Blachernianum quidem ad littus maris, ubi illa incipiunt, τὸ δὲ ἀρχαῖον τῆς καλουμένης ἁγιο-
σῶν πόλεως, ἀπὸ δὲ αὐτῆς τὸ ἐξ ἑμῶν πύργων συμβαίνον. Alterum verò ad Portam Auream, quæ ad
extremum munimentum est, id est ad Castellum Cyclobium, postmodum Heptapyrgium appella-
tum. Sed & vetus urbis Descriptionis auctor ait longitudinem urbis à Porta Aurea usque ad
littus maris directâ linea pedum xivciolxxv. continuïsse. Marcellinus Comes in Justiniano:
*Vitalianus — in locum qui Septimus dicitur, advenit, ibique castra metatus est; dispositisque à mari
in mare suorum ordinibus, ipse usque ad Portam, quæ Aurea dicitur, sine ullius accessu dispendio.*
Denique scribit Willielmus Tyrius lib. ii. cap. vii. *Alterum urbis angulum à S. Georgii Mo-
nasterio usque ad Auream portam secus Hellepontum duci, tertium verò ab eadem porta usque ad Pa-
latium Blaquernas protendi.* Totidem fermè habet Alderisius Alsherifus Geographus Nubien-
sis pag. 235. Ex quibus omnino conficitur portam Auream primam fuisse earum in muris
qui à Meridie ad Septentrionem porrigitur. Alia verò & diversa prorsus est à Selybriæ
porta, licet eidem proxima, quod velle videtur primo intuitu Leunclavius: nam Phranzes
lib. iiii. cap. xi. exerte Portam Auream à Selybriana distinguit. Quod reipsâ facit etiam
Leunclavius, innuens Selybrianam portam apertam esse, auream verò sua ætate obstructam,
quod & testatur Belialdus. Neque tamen Cyclobio tam vicina fuit, siquidem tradunt Theo-
phanes & Cedrenus an. v. Constantini Pogonati, ὑπὸ τῆ βασιλείᾳ τῆς χρυσοῦς πόλεως, à muni-
mento, quod Porte Aureæ obiacet, ad Cyclobium, Saracenos & Byzantios diu pugnasse.

Instauratam porrò hanc portam ac decoratam à Theodosio Magno post fufum & debella-
tum Maximum tyrannum, docet inscriptio supra hanc posita:

*Hæc loca Theodosius decorat post facta tyranni,
Aurea se la gerit, qui portam construit auro.*

Unde & cur χρυσοῦ, seu Aurea dicta sit, hi versus satis arguunt: quod auro scilicet, vel po-
tius aureis ornamentis, quibus præ cæteris præfulsit, adornaretur. Ex quo deinceps cæteri
qui subsecuti sunt Imperatores, cum solenni apparatu & pompâ urbem ingrederentur, per
portam istam, viam, seu plateam, quam Μέσση vocabant, quod mediam urbem interfecaret,
inibant, quæ rectâ ad Magnum Palatium ducebat. Ita in Chronico Alexandrino Phocas
καθεστῆς εἰς ὄρχηστρον ἀπὸ τῆς ἑκδομοῦ εἰσελθὼν ἀπὸ τῆς χρυσοῦς πόλεως, καὶ τῆς Τροαδενσίου ἐμβόλων, καὶ τῆς
Μέσης ὁδοῦ ἕως τῆς Πυλαίων. *Curru veetus ab Hebdomo per Auream portam, & Troadensis porticum,
& totam Mediam plateam, usque ad Palatium, urbem ingressus est.* Theodosius Adramyttenus Im-
perator renuntiatus, ὡς ἡμεῖς βουλεύομεν ἀπὸ τῆς ἀρεπτομένης πόλεως ἀπὸ τῆς καλουμένης πόλεως εἰς τὸ
Βυζάντιον εἰσελθόντι. *Vi Imperatores solent solenni pompa suscipi, Aurea porta Byzantium ingre-
ditur,* ut habet Nicephorus Patr. Constantinop. Hujus porrò moris alia suggerunt exempla
Hermannus Contractus an. dxxi. Theophanes in Leone Armenio pag. 98. in Nicephoro
Phoca p. 648. Constantinus Porph. in Orat. de Christi Imagine Edessena, & in Vita Basi-
lii Maced. cap. xxix. Scylitzes in eodem Basilio, Nicephoro Phoca, & in Bulgarocono
pag. 571. 648. 717. Nicephorus Gregoras lib. i v. & alii.

Exornabant autem Portam Auream statuarum complures, atque inprimis statua Theodosii M.
portæ ipsi imposita, quam terræ motu anno xxiv. Leonis Isauri concidisse narrant Theo-
phanes, & Zonaras: Victoriæ simulachrum, terræ perinde motu sub Michaële Theophili F.
collapsum, ut auctor est Scylitzes: statua Theodosii Junioris, quam inibi, postquam novos
muros confecit, ipse posuit cum elephantis marmoris, qui eos representabant, quibus veetus

urbem ingressus erat, ut habet Cedrenus, aut quos ex templo Martis Româ advehî jufferat, ut est apud Codinum, qui praterea in ea stetit ait statuam, mulieris habitu, quæ Urbem effingebat. Tradit denique idem Cedrenus pag. 385. τὸν σαρκενὸν ἰσαμῶνον ἕσωθεν τῆς Χρυσῆς πόρτης, *crucem que intra Auream portam stabat*, collapsam eo terræ motu, qui anno xxviii. Justiniani urbem concussit. Denique Manuel Chrysoloras Aurea portæ marmoreas turres, & Herculis labores, & Promethei tormentum, atque alia hujus generis summâ & admirabili arte in marmore expressa, hisce verbis mirè effert pag. 122. Εὐὸ γὰρ τοῦ πωρὸς τῆς Χρυσῆς πύλης, (κίονας,) τὸ καὶ ἀνωτὸν, καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ μάρμαρινούς πυργούς, τίς αὐτὴ ἀξίως διαύαιτο θαυμασίως, ἀθλοῖς Ἡομηλέοις ἀείψης καὶ θαυμασιωτάτης τέχνης, καὶ Περγαμῆδος βάσανον, καὶ τριαῦτα ἔτερα ἀπὸ μάρμαρου; quæ quidem perinde se observasse ait Leunclavius: *Aurea*, inquit, *porta nunc etiam reliqua conspicitur, sed obstructa, nec id quod audit, Aurea: satis elegans tamen, expressos è marmore continens agonas sive labores Hercules, artificio non vulgari.* Et Bulialdus: *In marmore sculpti Herculei labores Auream portam ornantes cernuntur: sed calceis albo cum anno MDCXLVII. eos considerabam, ut & totus mœnium ambitus inducti erant, ita ut oculos fugeret sculpturae elegantia.* Sed & alia ejus ornamenta ita recenset Petrus Gyllius lib. i v. cap. ix. quo loco meminit portæ Septem turrium, *quas claudit*, inquit, *mutus urbis habens portam obstructam, olim patentiem, cujus parastades sunt duæ columnæ Corinthiæ marmoris maculose, venis viridibus distincti, sustentis octo columellas efficientes tres arcus. In laure porta sinistro existunt sex tabule marmoreæ, singule habentes latera clausa columellis aliis teretibus, aliis quadratis, continentes statuas eminenter expressas: affabre sculptas, nudas, clavis pugnantes, quarum superiores habent supra se Cupidines velut praeurpes ad volandum. In latere dextro sunt item sex tabule cinctæ similiter columellis. In prima tabula inferiori juvenis tenens organum musicum jacet supinus, tibiis implexis, supra ipsum impendet imago unguis, velut Cupido, supra Cupidinem mulier. In tabula superiore est statua nuda tenens clavam erectam, pelle leonis brachio involuto, canes ducens manu sinistra. Supra ipsam eminet leana turgens uberibus. Alia tabula continet duos agricolas ferentes calathos novis plenos. In alia tabula est eques alatus, equi frenum retinet mulier. A tergo sunt mulieres duæ; in summa parte tabule alia mulier recubat: è regione hujus jacet juvenis.* Haftenus Gyllius, qui hæc se observasse ait ob tabularum antiquum opus summo artificio factum. Auream denique portam longè antea obstructam fuisse argumento est, quod apud Radulphum de Diceto, Matthæum Paris, & Rogerum Hovedenum legitur sub an. mclxxxix. Græcum quendam senem dixisse Walterio Templario, Latinos imperaturos & dominaturos in urbe Constantinopoli, *quia scriptum erat in Porta Aurea, quæ non fuit aperta ducentis annis retro. Quando veniet Rex Flavius Occidentalis, ego per me ipsam aperiar.* Quod revera Testatur Nicetas in Murzuphlo n. ii. capta quippe à nostris Constantinopoli anno mccciv. milites, qui urbem tuebantur, dirutis qui ad portam Auream extructi fuerant muris, hac fugam iniere: τὸ πρὸς μνητὸν ἐκείσθαι κατὰ πᾶσιν τῶν πολλῶν ὀπιτείχημα.

Neque porrò sola urbs Constantinopolitana Portam Auream habuit, sed & Roma apud Othonem Frising. l. ii. de Gest. Frid. c. xxii. & Guntherum in Ligurino l. i v. initio, ut & Thessalonica, apud Joannem Cameniatam de Excidio Thessalonice cap. xxiv. Hierosolymorum urbs, in Gestis Francor. Expugn. Hierusal. p. 579. Ravenna, & aliquot aliæ, quibus aptari debent ista Sidonii in Narbone:

— Aureasque portas
Exornas asaroticis lapillis.

Et ista ex Excerptis Chronologicis Eusebii à Scaligero editis, de Tatiano Augustali: *Portas fecit auro perfusas, quæ nunc dicuntur Petrinæ*, Alexandria nempe. Eadem &

XVII. PORTA RHEGII, vel Rhesii, vel Rhufii, appellata: nec enim diversa ab Aurea; quod vel colligitur ex eo terræ motu, quem Theophanes anno xxviii. Justiniani accidisse narrat, quo collapsam fuisse ait *Crucem que intra portam Rhusii stabat: ὡς περὶ τῆς σαρκῆς τῆς ἕσωθεν ἰσαμῶνον τῆς πόρτης τῆς Ρουσίας*, ubi Cedrenus rem eandem commemorans, habet τῆς σαρκῆς ἰσαμῶνον ἕσωθεν τῆς Χρυσῆς πόρτης, *crucem stantem intra portam Auream.* Quam verò portam Rhufii hoc anno, *Auream* vocat anno xxxi. ejusdem Justiniani idem Theophanes, scribens alio terræ motu omnem regionem, quæ ab Aurea porta ad Rhufium interjacebat, eo concussam fuisse, ἀπὸ τῆς Χρυσῆς πόρτης ἕως τῆς Ρουσίας. Ρήσιον & Ρίσιον vocat Procopius lib. i. de Ædif. cap. i v. quod lib. iv. cap. viii. Ρήσιον, quod idem esse oppidum cum Rhesio docet Agathias lib. v. ubi terræ motum describit, qui an. xxxi. Justiniani accidit, cujus meminit Theophanes loco laudato. Nam quod Rhesium ille, hic Ρήσιον disertè nuncupat: Συχνὰ μὲν ἐκ ἐκείνης τῆς νυκτὸς οἰκίαι κατὰ βῆβλιν, καὶ μάλιστα ἐν τῷ Ρησίῳ, ὀπίκειον ἢ τῆτο τῆς πόλεως. *Quam plurima itaque ades ea nocte corruerunt, ac præsertim in Rhesio, navale id urbis est.* Ex quibus tandem error arguitur Theveti lib. xix. Cosmogr. cap. iiii. qui Portam Rhegii diversam facit ab Aurea. Extat porrò Epigramma in Anthologia lib. i v. cap. viii. cum hoc lemmate: Εἰς τὴν πύλιν τῆς Ρηγίης ἐν Βυζαντίῳ, quod suprâ licet descriptum, hic rursus damus:

Ἡμεσιν ἐξήκοντα φιλοσκήπτρω Βασιλῆϊ
Κωνσταντῆν ἔπαρχος ἐδύματο τείχεϊ τείχος.

Quod quidem Epigramma lucem accipit ex Marcellino Comite, tradente ad annum xxxix. Theodosii Junioris, *urbis Augusta muros, olim terra motu collapsos, intra tres menses, Constantino Praefecto Praetorio operam dante, reedificatos fuisse.* Unde hocce distichon, vice inscriptionis, Portæ Auræ, seu Rhegii affixum fuisse colligere est. Tradit præterea Procopius lib. iv. de Ædif. Justin. cap. viii. viam quæ à Castello Rotundo, seu Acropoli Heptapyrgiana, Rhegium ducebat, cum inæqualis ferè esset ac salebrosa, *saxis plaustralibus, λίθοις ἀμαξιαίοις*, Imperatorem Justinianum stravisse, cujus quidem longitudo ad Rhegium ipsum pertinebat, latitudo verò tanta erat, quanta sufficit ut duo plaustra ex adverso acta non comprimantur. Leunclavius existimat Rhegium, oppidulum esse quindecim milliariis ab urbe distitum, ad littus Propontidis, quod Turci *Minorem Zecmen*, Græci Πόντον μικρόν, seu *Pontem parvum* vocant, propter pontem, quo elegans Propontidis sinus illic sternitur, minoremque vocant, ob discrimen majoris, longius ab urbe versus Selybriam distantis. Pontes ambos, tam majorem quàm minorem, milliariis decem abs se invicem distitos Sultanus Soleimannus maximo sumptu refecit, ut idem auctor scribit. De utroque Ponte sic Busbequius in Itin. CP. *Proximè Constantinopolim duos amœnissimos Sinus ponte trajecimus: quibus locis si qua cultura accederet, naturaque artis auxilio paululum juvaretur, haud scio an nihil pulchrius sol aspiceret* &c. At pons non in Rhegio, sed ad Rhegium, loco qui Μύρμηξ nuncupabatur, ex lapidibus primùm exstructus fuit, & in altissimos arcus eductus à Justiniano, cum antea ligneus esset, ut habet loco laudato Procopius: eo, inquam, loco quo *πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὸ λίμνω Ζευγρόν, fretum mare, & paludem Rhegio adjacentem conjungit*: unde fortassis Ζεύγμα Græci paulò antiquiores, recentiores verò Ζεύμω, unde *Zecmen* formarunt, fretum istud appellarunt. Pontis Rhegiani mentio est apud Constantinum de adm. Imp. cap. xxxi. & Cantacuzenum lib. i. cap. ii. Rhegii verò oppidi, in Chronico Alexandrino in Justiniano, apud Cedrenum in Mauricio, Cantacuzenum lib. i. capp. xxvii. xlv. Gregoram lib. ii. & alios passim.

XVIII. PORTA ANTIQUA, Πόρτα παλαιά, à Constantino Magno exstructa fuit, ad quam ab eo erectus terrestris murus pertinebat, inquit Codinus pag. 46. 61. illa fortè quam Ichnographia Constantinopolitana *portam antiquissimam pulchram* vocat. Hactenus de Portis mediterraneis, quarum mentio est apud scriptores; nunc reliquas, quæ scilicet ad Propontidem extitere, exequemur.

XVI.

PORTÆ AD PROPONTIDEM.

I. PORTA SEPTEM TURRIUM appellata, quòd proxima sit Castello *Heptapyrgio*: hanc Græci voce mixobarbara *ἑπτὰ τουρῶδων*, id est septem turrium, vocant.

II. PORTA NARLI CAPI, Turcis dicta, portam Septem turrium excipit. Sic porrò nuncupata Turcico vocabulo, quòd ad eam ex insulis appellant navigia malis aureis, seu granatis, quæ *ρόδα* nunc Græci vocant, onusta, ut habet Leunclavius.

III. PORTA PSAMATHI, vel PSAMATHEA, nuncupata fuit, ait Codinus p. 55. quòd ibi idolum quoddam à Gentilibus coleretur, quod Christiani *καὶ θεῖον* Deum esse contendebant: vel *κατὰ τὸ ὄνομα θεῖον*, quod supra eam staret veneranda crux: ita nugantur Græculi. Alii à *ψαμάδος*, arena, quòd multæ ad hanc portam arenæ maris essent: *τῆς ψαμάδου τὰ παράπη*, habet idem scriptor pag. 38. quod illud fortè est, quod *ψαμάδιον* vocat Socrates lib. i. cap. xxvii. *περὶ τὸν Νικομήδιον* scilicet, suburbanum Nicomediæ, in quo Constantinum Magnum moratum aliquandiu idem scribit: à quo etiam Portam Psamatii, vel Psamatix, appellatam fuisse licet existimare, quod huic suburbano obversaretur. Monasterii τῆς ψαμάδου meminit Porphyrogenitus de Administratione Imperii cap. xliii. quod fortè idem fuit cum eo, quod τὰ Γάστρια nuncupatum diximus, ad hanc portam ædificatum ab Helena Constantini Magni matre. Meminit etiam Portæ Psamatii Leo Grammaticus in Alexandro pag. 487. ubi de Euthymio Patriarcha Constantinopolitano: *κατὰ πύργον ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ ἐν τῇ πόλει τῆς ψαμάδου*. ubi perperam editum ἐν τῇ πόλει. Hanc citra Contoscalium collocare videtur Phranzes lib. iii. cap. xi. describens regiones urbis, quæ tutandæ datæ erant ducibus, cum urbs à Turcis obsideretur: ubi ait *partem quæ Bucoleonis dicitur, usque ad Contoscalium Petro Iuliano Catalano: partem verò interiorum exterioris portus usque ad Hypsomathia Iacobo Contareno, Manueli verò Genuensi regionem ad portam quæ Anrea dicitur, fuisse commissas.* Ubi nemo non videt pro *Hypsomathia*, Græca habuisse *ψαμάδιον*, nempe portam uti vocatur à Codino. Unde nescio an fides adhibenda erudito scriptori eandem portam juxta portulam Hodegetriæ collocanti. Certè Leunclavius portam Psamatii, portam *Nerli Capi*, excipere ait.

IV. PORTA S. ÆMILIANI, nomen accepit à proxima divi Æmiliani æde; cui etiam vicina fuit Deiparæ ædes *Ράεδου* dicta, ut habet Codinus pag. 51. Auctor Chronici Alexandrini pag. 619. ait veteris Byzantii muros terrestres *ἀπὸ τῆς καλιωδῆς Περσίας, ἕως τῆς πόρτας τῆς ἀγίας Ἐμιλιανῆς, πλὴν τῆς καλιωδῆς Ράεδου, ἀ τ' ἑτρίο ἕως ἀδ. S. Æmilianum, juxta Rhabdum* pertinuisse. Petrium autem extitit ad Sinum Ceratinum: unde conficitur portam S. Æmiliani unam fuisse è maritimis, ad Propontidem, quo loco desinebant muri veteris Byzantii.

V. PORTA CONTOSCALIUM nuncupata, quæ ad Portum Contoscalium dictum, de quo suo loco, extitit. Ea velut intra finem quendam abscedit versus urbem, & ab altera parte portum hunc habet pro triremibus in mare se porrigentem, & muro circumdatum.

VI. PORTA CATERGOLIMENIS nuncupatur à Portu Triremium, quas *κέρταρα* nuperi Græci vocant. Ea videtur quam *Portam Leonis* vocat Ichnographia Constantinopolitana ari incisa, quæ scilicet stetit ad Portum Bucoleonis, quem portum palatii Imperatorum vocat Ichnographia Constantinopolitana Bondelmontiana. De hoc portu, qui idem cum Juliano & Novo, plura infra observamus.

VII. PORTA FERREA, seu *Σιδνεῶν πόρτα*, nomen accepit, inquit Codinus pag. 51. ex eo quod cum columna porphyretica Fori triennio integro in mari fuisset propter ingentem illius magnitudinem, antequam Româ Constantinopolim adveheretur, & ex Sophiano portu ad hanc portam deducenda esset, ne loco uliginoso & palustri existente, columna altius in terram deprimeretur, *ἀπὸ σιδνεῶν μοχλῶν*, ferreis vectibus viam, quæ portæ obverfabatur, constructam fuisse, indeque *πόρταν σιδνεῶν* appellatam. Ex quibus colligitur Portam Ferream haud procul à Portu Sophiarum stitisse. Neque alia est *σιδνεῶν*, cujus meminit Leo Grammaticus in Michaële & Constantino pagg. 458. 489. ut & Codinus, scribens Triclinium M. Palatii, quod *Ἀετῶν* appellabant, & Novam Ecclesiam à Basilio Macedone intra palatii septa exadificatam, haud multum abfuisse à Sidera. Tractum urbis *Σιδνεῶν* dictum ad meridionalem urbis partem statuit Scylitzes in Leone Philosopho. Alium locum *Σιδνεῶν* perinde appellatum versus Petrium, proinde ad septentrionalem partem, habent Bryennius lib. III. cap. xxv. & Anna conjux lib. II. pag. 52. Vide Notata ad Alexiadem pag. 248.

VIII. PORTA URSARUM, Græcis hodiernis *Πόρτα τῶν ἀρκούδων*, id est ursarum, vel ursina, Turcis *Tschatalati Capi*, à mastatione pecudum. Sunt qui Novam littoris portam nominant: ego verò, inquit Leunclavius, equidem crediderim esse antiquam. Ædificium rotundum extra muros in ipso mari, vicinum & vetus habet, undique circumfluum; nisi quæ terræ jungitur; in quo mastantur, excoriantur, & exenterantur pecudes: itemque fenestras habet hæc porta marmoreas à latere cujusdam ædificii vel Palatii veteris, ipsis muris urbanis incumbentis: quod quidem palatium illud fortè fuerit, quod Sophianarum dictum est: nam hac parte excitatum fuisse infra docemus.

IX. PORTA ACHUR CAPISI, Turcis dicta, quod Achurii portam significat. Achurium verò Turcis est ædificium capax, aream habens in medio, cujusmodi solent esse stabula pro regis equis, & arbitror, subdit Leunclavius, esse Græcam origine vocem, usurpatam à Turcis. Etenim *ἀχρεῖον* vocant Græci stabulum, à reponendis scilicet paleis (quomodo *spicarium* Leges Salicæ.) Itaque propterea nomen hoc isti portæ datum, quod per eam Saraio Sultanino contiguam invehantur omnia curandis & pascendis equis ac jumentis Sultani necessaria, quotquot scilicet intra Saraium aluntur. Ab hac porta Saraii Sultanini murus trium in ambitu milliarium Græcorum incipit. At antequam urbs à Turcis caperetur, ædificatumque esset Saraium, aliæ erant portæ usque ad urbis Angulum qui S. Demetrii vocabatur, atque in his sequentes recensentur.

X. PORTA HODEGETRIÆ, quæ una è Mediterraneis ad Propontidem fuit, nomen accepit à Monasterio *τῆς Ὁδηγητρίας*, cui obverfabatur haud procul ab Acropoli, ut ex Ichnographia Constantinopolitana Bondelmontii colligitur. Illius meminit Ducas cap. II. & xxxix. cui *μικρὰ, parva* fuisse dicitur.

XI. PORTULA, seu *ᾠδὴ πύλη*, Michaëlis Protovestiarii, juxta Acropolim statuitur à Leone Grammatico in Porphyrogenito pag. 488. per quam Urbem ingressum ait Constantinum Scholarum Ducem, qui tyrannidem arripuerat.

XII. PORTA S. BARBARÆ, ab æde S. Barbaræ sacra, appellata, extitit juxta Acropolim, & Angulum S. Demetrii, proinde una è maritimis Propontidis. Cantacuzenus lib. I v. cap. xxxi. *καὶ ἀεὶ πλεῖστας τῶν Ἀκρόπολιν, ἐπὶ τὸ ἀκραιώτατον τῆς βρύματος ἑλθόντων, ἐφόρμησεν ἕως τῶν τῆς Μαρτύρος Βαρβάρας καλιωδῆς πόλιν. Et circumnavigata Acropoli ad portam Barbaræ Martyris nominatam, in æstu undarum maximo constitit.* Ab hac porta, ad Auream, totum littus grandioribus lapidibus munitum fuisse narrat Glycas, ut horum objectu retunderetur maris atrocitas, & murus maritimus illæsus maneret: quod & observat loco citato Cantacu-

zenus : Οἱ κορυφαὶ γὰρ ἢ θάλασσα τοῖς τείχεσι προσπίπτει, πέτραι τε πολλαὶ καὶ ὑψηλοὶ φαινόμενα τῶν τειχῶν ἐπιπέλλονται, πανταχοῦ πρὸς ἄμυραν ἔστιν κυμάτων, ὑπὸ τῷ πρῶτῳ τειχοσάντων τὸ Βυζάντιον ἐν πρηνείᾳ ἀποδομηθεία· Quippe tumescens mare muros verberat, saxaque multa sub aquis latentia, & eminentia ante muros jaecta sunt, quae fluctibus atceant, providentia eorum qui primi Byzantium muris sepserunt. Ac Porta quidem quae S. Barbarae dicta est, ea videtur quam Nicetas in Manuele lib. v. n. 3. vocat τῶν ἑσπέρων πύλιν, ἧς ἀνέγραψε καὶ τὸ Ἀκροπολιν, portam occidentalem, quae versus Acropolim aperitur.

XIII. PORTA DEXIOCRATIS, maritima perinde fuit, tamen de situ non constat. Codinus : ἀπελθοῦσα ἔξωθεν τῆς πόλεως Δεξιοκράτους εἰς τὸ αἰγαλέον, egressa per portam Dexiocratis ad litus.

XVII.

PORTUS, NEORIA, ET SCALÆ
ad Sinum Ceratinum.

BYZANTII veteris, atque adeò Constantinopolis situm commendant in primis ad Fretum Sycenum & ad Propontidem portuum frequentia & opportunitas, de qua sic Sidorius Apollinaris Carm. II. ubi de Constantinopoli :

*Sic te dispositam, spectantemque undique portus,
Vallatam pelago, terrarum commoda cingunt.*

Ac de Freti Syceni, quod *Bosporum*, & *Chrysoceas*, appellatum ostendimus, portu maximo, supra fusè satis differuimus in Byzantii veteris originibus: nunc igitur superest, ut de variis in ipso eodem portu, ut ita dicam, portibus, (seu *Scalis*, quo modo plerique tum vocabantur) qui sub Imperatoribus Christianis extitere, sermonem instituamus. Primus autem ex iis occurrit

I. NEORIUM, Νεωρίον, Navale, nuncupatum, in eodem Sinu Ceratino, cujus positionem indicat porta quae ei adjacet, πύλιν τῆς Νεωρίας dicta Pachymeri lib. v. cap. x. quae prima secundum radices Promontorii arcis Sultaninae ad Fretum occurrit, & corruptè Ωραία, pro Νεωρία, postmodum appellata est: Τὸν ὄμιον ἔσπον καὶ τὰ παλαιὰ Νεωρία προσήθητο λέγω ἢ παλαιὸν, ἐχὼ δὲ ἄλλες καὶ πρὸς τὸν Λατίνους ἔχωντο, τὰ πρὸς τὴν μονὴν τῆς Εὐεργέτου Χρυσίου, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὴν πύλιν τῆς Νεωρίας ἐκείδον ἀνομασμένη, ὡς παντὸς τῆς θάλασσαν Κέρατος λιμὸς ὄντος, καὶ παυτὸν τῶν Ῥωμαίων ναυτῶν, ὅσον καὶ τῶν ἑθρῶν διδόντος. Eodem animo ferebatur in vetus Navale: vetus appello, non illud, quo nuper Latini utebantur, quod est prope Monasterium Christi Benefactoris; sed aliud portus vicinum, quae ab illo Portus Navalis nomen accepit, quia totum illud cornu mari praetentium portus vice esset, ipsumque Romanorum juxta hostiumque navibus pervium. Cum autem vetus Navale dicatur Pachymeri, longè ante Francorum Imperium eo extitisse loco vel inde constat: unde illud esse verosimile est, cujus meminit Zozinus lib. II. pag. 686. quo loco describit veteris Byzantii muros: ait quippe murum per collem demissum ab Occidente usque ad Veneris aedem, & mare, quod est è regione Chrysopoleos, pertinuisse: ab Aquilone verò eodem modo descendisse ἀρχὴ τῆς λιμῆος, ὃ καλεῖται Νεωρίον, usque ad portum, quod Navale dicunt. Νεωρία meminit praeterea Cantacuzenus lib. IV. cap. XXXIX. extremo: at cum Βασιλικὴν ὀπλοθήκην ei adjacuisse scribat, nescio an non *Arsenalem* intellexerit, qui Νεωρία βασιλική, seu Juliani portui vicinus fuit.

II. HEPTASCALUM, locum ita dictum, habent non semel scriptores, qui aedem S. Acacio sacram ἐν ἑπτάσκαλῳ statuunt, quam vetus Urbis Descriptio in decima regione. At verò de vocis etymo non constat: etsi à Septem scalis, seu trajectibus ibi existentibus illud accersant nonnulli. Certè Heptascalo *Neorium* adjacuisse auctor est Joannes Cantacuzenus, quod ipse multis jam annis neglectum, & luto obsitum repurgavit, lib. IV. cap. XXI. Τότε Νεωρίον τὸ πρὸς τῷ ἑπτάσκαλῳ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτη ἐξεκαθάρηεν, ὑπὸ πολλῶν ἐπὶ ἰλύῳ ὀπίθρο ὕλης προσχωθῶν, καὶ μὴ διωκόμενον εὐπειρῶς εἰσδέχεται ὀγκώδη φόρτον ἀροῦσαν μέγα ἔργον καὶ πλείστα λυσιστενωτὴ τῆς πόλεως, καὶ πολλὰ πόνον καὶ ἀσφάλωμια κατῳρῶσται διωκθεῖς. Et Navale in Heptascalo pluribus annis luto ibidem exaggerato, ut operariam cum onere commode haud posset excipere, illo anno expurgavit: proutque magnum & civitati utilissimum opus multo labore multoque arte feliciter confecerit. Νεωρία τῆς ἐν ἑπτάσκαλῳ meminit praeterea libro eodem cap. II. XXVIII. XXX. & XXXIX. Regionem verò decimam, in qua extitit aedes Acaciana, maritimam fuisse docet vetus Urbis Descriptio.

III. NEORIUM, quod ad Evergetae aedem extitit, ad Sinum, memorat Pachymeres lib. v. cap. x. aitque eo potissimum usos Francos nostros, dum Urbem tenerent: λέγω ἢ παλαιὸν (Νεωρίον,) ἐχὼ δὲ ἄλλες καὶ πρὸς τὸν Λατίνους ἔχωντο, τὰ πρὸς τὴν μονὴν τῆς Εὐεργέτου Χρυσίου. Vetus Navale loco, non illud, quo nuper Latini utebantur, quod Monasterio Benefactoris Christi adjacet.

adjacet. De hoc Monasterio & ejus situ agimus suo loco. Gyllius lib. 11. de Bosporo Thracio cap. 11. portum manu factum commemorat obstructum ad portam, quam Palatinam vocat, ad Sinum, qui an is sit cujus meminit Pachymeres, vel Blacherneus, de quo mox, non facile est divinare. *Vltra Portam Palatinam, inquit, progressus circiter cxx. passus, animadvertit res magnos arcus astructos urbis muro, & substructos, per quos olim Imperatores subducebant triremes in portum opere factum, nunc exsiccatum & conversum in hortos concavos, pra se gerentes speciem portus obruti.*

IV. PORTUS, seu ΝΕΟΡΙΟΥ ΑΔ ΒΛΑΧΕΡΝΑΣ, non semel meminit Pachymeres lib. v. cap. x. ubi de Michaële Palaeologo Imperatore: *Καὶ τὸ ἐν Βλαχέρναις Νεώριον ἐκ δυοδὲ χόμηνων, ὡς καὶ πρὸς τὸν παρὲρον ταῖς ναύσι πρὸς τὰς ἑξήκων μίλιων, τότε καὶ πρὸς τὸν δυοχρῆς ἔει) ὡς ἀντιστατούσας ἰσχυρῶς μάχεσθαι.* *Navale siquidem Blachernarum non probabat, quibus naves hostili contra appulsura elassi adversas objiceret.* Et lib. x11. cap. xv. *ἀπείρας τῆ καὶ τὰς Βλαχέρνας ὄρων, σὺλvens ἀ πὸν Βλαχέρνας.* Scylitzes in Michaële Balbo pag. 502. *τὸ πρὸς Βλαχέρνας κόλπου meminit. Videtur portus ille Blachernæus, de quo ita Gyllius in Bospor. Thr. lib. 11. cap. 11. Post octingentis passibus confectis, perveni ad Portam Blacherneam, qua finiuntur domus piscatorum, ex media parte fundata in terra, ex altera parte substructa sublicis in mare vadisum defixis. Inter sublicas locum relinquunt portuosum, quo navigia subducuntur in stationem sub domos piscatorum.* At Turci, capta urbe, navale, non ad urbem, sed ad littus urbi adversum, supra Galatam, constituere. Rem ita narrat Leunclavius in Pandecte Turc. n. cxxxi. *Navale Christianis ab Imperatoribus neglectum instauravit (Muchemetes) ornatum & extensum posteris eacuta, nunc ut amplissimum sit. Supra Galatam situm est, in Sinu cornuto, versus aquas dulces, ubi nimirum celebrati à priscis fluvioi Cydarus, nunc Machlevo, & Barbyfes, nunc Chartaricom, & à vicino vicino Peftinashorion dictus, in Sinum hunc influunt. Continet jam navale loca concamerata CLXXXVII. exprorecta longa serie, magnique triremium numeri capax est.*

V. PORTUS S. MAMANTIS, λιμὴν τῆ ἀγίας Μάμαντῆ Theophani anno 11. Artemii, λιμνῆειον auctori Chronici Alexandrini, qui à Leone Magno anno x11. ædificatum scribit, unà cum porticibus adjacentibus. Nescio an diversus fuerit à Navali Blachernarum.

XVIII.

SCALÆ.

PRÆTER Portus & Neoria quæ ad Fretum Sycenum adjacebant, extitere complures alii, ut ita dicam, portuli, ex quibus in adversam ripam minoribus navigiis trajiciebant Constantinopolitani. Hos *scalas* vocabant: de qua appellatione multa à nobis observata ad Alexiadem. Thevetus lib. xix. Cosmogr. cap. 111. *Le long des ports y a cinq portes, chascune desquelles a une eschelle, afin de secourir aux vaisseaux qui entrent au port.* *Scalarum igitur prima illa fuit, quæ*

I. **SCALA ACROPOLEOS**, σκάλα τῆς Ἀκροπόλεως, Theophani & Cedreno in Copronymo, dicitur, quæ in Sinus littore proxima est Acropoli: quæ quidem alia videtur à Νεωείω, licet ei proxima fuerit.

II. **SCALA TIMASI**, quæ in regione quarta collocatur in veteri Urbis Descriptione, nomen accepit, ut videtur, à Timasii tractu, sic nempe dicto à Timasii aede, qui Magister Equitum ac Peditum, & Consul fuit sub Theodosio Magno, cujus mentio est apud S. Ambrosium, Symmachum, S. Hieronymum, Zozimum lib. 1 v. & v. Philostorgium, Sozomenum, Suidam, & alios.

III. **SCALA CALCHEDONENSIS**, quæ in veteri Urbis Descriptione in regione quinta collocatur, nomen habet ex eo quod sita sit in ea urbis parte, quæ vergit ad Calchedonem & ortum Solis: non enim eò vergit, sed ad Septentriones, propterea quod fluxus rapidus Bospori, Freti navigationem à Calchedone ad partes Constantinopoleos orientales & meridianas difficilem præbet, ad septentrionales verò perfacilem, ut planè intelligunt qui rapiditatem Bospori noverunt, & viderunt eos qui exercent navigationem inter Calchedonem & Byzantium applicare naves ad septentrionales urbis partes, vel ab illis solvere. Hæc Gyllius lib. 111. cap. 1. His sanè suffragatur Polybius lib. 1 v. ubi agit de rapido Bospori fluxu, qui suapte in Sinum Ceratinum influit, à Calchedone verò avertitur: *Εἰς τὴν Καλκηδὼνα μὲν βελιθέντα κατὰ πλείους ἢ ῥάδιον, πρὸς τὴν δὲ (Βυζάντιον) καὶ μὴ βούλει, φέρει κατ' ἀνάγκην ὁ ῥοεὶ σημεῖον ἃ τὸν ἐν Καλκηδὼνι γὰρ οἱ βελιθέουσι διαίρειν εἰς Βυζάντιον, οὐ δύναται πλεῖν κατ' εὐθείαν, ἀλλὰ τῆ μετὰ τὸν ῥοεὶ, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐπὶ τὴν Βουί, καὶ τῆ καλκιδέων Χρυσόπολιν. Chalcedonem adnavigare volenti haud facile est, contra qui Byzantium, etiam si nolit, necessariò illum def. re fluxus. Atque hujus rei signum est: quippe Chalcedone volentes transire Byzantium, non possunt rectà navigare, ob intermedium rapidum fluxum, sed necesse habent iter de-*

flectere prope Bovem (seu Damalim) & Chryſopolim. Quibus hæc ſubdit Gylius lib. III. de Boſp. Thrac. cap. IX. *Ex porta Neorii, que nunc appellatur Oria, quotidie jam videmus neceſſitate quadam fieri trajectum in Portam Scutaricam: aut ſi quis trajicere velit Byzantio Calchedonem, aut Calchedone Byzantium, illum neceſſe habere ſurſum navigare uſque ad Scutarim: id quod frequenter quotidie videtur multis navigiis ferentibus homines & jumenta rectâ viâ non valentibus tranſire Calchedonem, ſed ob rapidi fluxus decurſum aſcendere coactis uſque ad Scutarim, atque ex Calchedone volentibus tranſire Byzantium, opus eſt aſcendere ad Promontorium Scutaricum, olim appellatum Bovem, ſive Damalim, atque ad portam uſque Chryſopoleos.* Porro Scalæ Calchedonenſis meminit Chronicon Alexandrinum, ubi ſcribit anno XI. Arcadii, S. Samuelis; an. verò VII. Theodoſii Junioris, Joſephi filii Jacob, & Zachariæ S. Joannis Baptiſtæ patris reliquias, *Ἀπὸ τῆς Χαλκηδονηίας σκάλας*, Constantinopolim delatas. Meminit etiam Willelmus Tyrius lib. II. cap. XII. facilis & crebri ad Calchedonem Byzantinorum trajectus: *Eſt autem Calchedon civitas in Bithynia, — locus videlicet Conſtantinopoli proximus, & ſola Boſphori interpoſitione diſtans; unde & urbem in vicino conſtitutam erat omnibus intueri, & qui negotiis urgentibus trahebantur, ter vel quater in die ad urbem ire regiam, & ad caſtra redire ſine difficultate poterant.*

IV. SCALA SYCENA, qua Constantinopoli in *Sycas*, ſeu Galatam trajiciebatur, in regione ſexta ponitur in veteri Urbis Descriptione. Situm deſignat Gylius lib. III. cap. II. juxta planitiem maritimam ſubjectam ſub ſecundi Collis radices, ubi etiamnum hodie eſt trajectus Galatinus. Ad Portam Hoream hanc ſtatuit Leunclavius in Pand. Turc. cap. CC. cujus hæc ſunt: *Juxta Portam hanc eſt Scala Sycena, Trajectuſque Sycenus, vel Galata Perama, ſicut Greci vocant.* Idem cap. CXXVI. latitudinem Sinus inter hanc Scalam & oppidum Galatam, vel inter ambas potius Scalas è regione poſitas, ad paſſus CCC. patere ſcribit. *Πέραμα* verò, ſeu Trajectum Juſtinianarum, in Nov. LX. Juſtiniani cap. V. nuncupari alibi monuimus.

V. SCALA HEBRAICA, *Εβραϊκὴ σκάλα*, occurrat apud Annam Comnenam lib. VI. Alexiad. pag. 161. ubi ait Alexium parentem, inter alia privilegia Venetis ob præclarè in bellis contra Guiſcardum navatam operam indulta, iis conſeſſiſſe *τὰ ὑπὸ τῆς παλαιᾶς Εβραϊκῆς σκάλας μέχρι τῆς καλυμμένης Βίβλας δίνοντα ἐργαſτήρια, καὶ τὰς ἐν τῷ τῷ Ἀλεξήματι τέτυκται ἐμπελερομένης σκάλας: Εργαſτήρια & officinas, que ab Antiqua Hebraica Scala, uſque ad Vigiliam, & cæteras Scalas qua intra hoc ſpatium continentur.* Sic autem appellata videtur, quod ex ea exſcenus fieret pergentibus in eam *συνεῖ* partem, ubi erant Hebræorum, ſeu Judæorum ſepulchra, uti in Notis ad Alexiadem pag. 314. pluribus oſtendimus.

XIX.

PORTUS AD PROPONTIDEM.

I. EXTITERE etiam complures ad Propontidem Portus & Neoria, in quibus celebratur potiffimum PORTUS NOVUS, qui in tertia regione ſtatuitur in antiqua Urbis Descriptione, à Juliano Imperatore ædificatus, ut auctor eſt Zozimus lib. III. pag. 713. *Λιμνὴ δὲ μέγιστον αὐτῆς δειμάρου, τὸ ὑπὸ τῆς νῶτα κινδυνεύοντων ἀλεξήθειον πλοίων. Simul portum ei maximam ſtruxit, qui naves ab Auſtro periclitantes à tempeſtatibus defenderet.* Hinc Portus Divi Juliani exertè dicitur in L. ult. Cod. Th. de Calcis coſtorib. qua Imp. Honorius & Theodoſius *omnes fornases per omne ſpatium, quod inter Amphitheatrum & Divi Juliani Portum per littus maris extenditur, tolli præcipiunt, propter ſalubritatem urbis, & ædium regiatarum vicinitatem.* Hunc poſtmodum repurgavit Anaſtaſius Dicorus. Marcellinus Comes: *Portus Juliani undis ſuis, totalibus machinis prius exhaustus, canoque effoſſa purgatus eſt.* Addit Suidas in Anaſtaſio, *Πεσφόλοις τῆς Ἰβλιανῆς λιμνῆς, lapidum moles*, quò tutior eſſet, poſuiſſe. Portui Juliani vicinam domum Probi Patricii, qui Juſtiniano imperante tyrannidem arripuit, ut & *τὰ λεγόμενα Μαύρου*, ſeu urbis tractum ita nuncupatum, eidem proximum fuiſſe teſtatur Chronicon Alexandrinum in Juſtiniano an. V. & Phoca an. VII. Magno Palatio verò, dicta L. ult. de Calcis coſt. Denique Portum Juliani Evagrius lib. II. cap. XII. perinde ac Zozimus, ad auſtralem urbis partem ſtatuit. At Theophanes ad ann. V. Juſtiniani, ubi domum Probi Patricii extitiſſe juxta Portum Juliani ait, Portum Juliani *Sophiæ* etiam nuncupatum inquit: *καὶ κατήλθον ὁ δῆμος εἰς τὴν Ἰβλιανῆν, τὴν Σοφίας λεγόμενον, λιμνῆν, εἰς τὸ οἶκον Πέβου. Exinde deſcendit plebs ad Juliani Portum, qui Sophiæ dicitur, in domum Probi.* Sed & *τὰ Μαύρου* juxta τὴν Ἰβλιανίσιον λιμνῆν τὴν Σοφίας ſtatuit idem ſcriptor: proinde

PORTUS, qui poſtmodum SOPHIÆ appellatus eſt, idem fuit cum Portu Juliani, quem à Juſtino Junio purgatum, exertè tradit Cedrenus: *κτίσθαι ἐν τῷ Παλάτιο τὰ ἐν τῷ Ἰβλιανῆς λιμνῆς, ὑποκαταίερον καὶ αὐτὸν τὴν λιμνῆν. Ædificavit & Palatia in Portu Juliani, quem etiam purgavit.* De uxoris verò Sophiæ nomine Sophiarum nuncupatum ait Zonaras ubi de Sophia:

Ἡς ὄνομα πᾶσι τῶν λιμνῶν τῶν σοφῶν, ἀποδόμωσεν *Cujus nomine est Portum Sophiarum construxit.* Λιμνὴ τῆς σοφίας, dicitur Theophani anno 1. Heraclii, Cedreno pag. 391. & Codino pag. 44. cui alio loco etiam λιμνὴ τῶν σοφῶν nuncupatur. Joëles ait Justinum Palatium extra urbem, & Portum in urbe adificasse, illud quidem σοφῶν, hunc verò σοφῶν appellasse, ubi malim σοφῶν. Proinde de Portu intelligendus Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patr. CP. quo loco scribit, Michaële imperante, exortum magnum incendium εἰς τὰς σοφῶν, ædes adjacentes absumpsisse: ut & Leo Grammaticus in Leone Philosopho, scribens de simili incendio excitato πλησίον τῶν σοφῶν. Sed an fidem mereatur quæ de condendi, seu instaurandi portus Juliani occasione refert idem Codinus, & ut Narseti Præposito & Troilo Protovestiariorum operum cura demandata sit, alii viderint. Id constat quod de quatuor statuis ibi positis Sophia, Arabia, Justinus & Narseti tradit, quodammodo firmari à Cedreno, scribente εἰς τὰς δύο ἐν μέσῳ αὐτῶν πῶς τε αὐτῶν, καὶ τῶν γυναικῶν αὐτῶν σοφῶν: *Statuas binas, sui scilicet ipsius, & Soubria uxoris in medio portu erexisse Justinum.* Verum non Narsetem aut Troilum structuræ Portus præfuisse, imò Theodorum Præfectum, evincit Epigramma Justinus statuae basi inscriptum quod legitur in Anthologia lib. 1 v. cap. 1 v. Εἰς στήλην τῆς (Ἰουστίνου) ἐν τῷ λιμνῶν.

Τέτο παρ' ἀγαλαῖσιν ἔγω Θεόδωρος ὑπαρχος
 Σπῆτα φαεινὸν ἀγαλμα Ἰουστίνου Βασιλῆϊ,
 Οφθα καὶ ἐν λιμνῶσιν ἐλὼ πέλασσε γαλιῶν.
*Hæc ego littoreas Nector Theodorus ad oras
 Iustino Regi statui fulgentia signa,
 Omnes ad portus expandat ut ora serena.*

Verum portus istius utriusque nomenclaturæ statim evanuit memoria, quique antea Juliani, vel Sophia dicebatur, postmodum

II. PORTUS PALATII dictus est, λιμνὴ κατωθεν τῆς παλατίης Scylitzæ & Glycæ in Nicephoro Phoca, qui χειροποίητον, τῆσιν factum fuisse aiunt: λιμνὴ πρὸ τῆς ἀνάκτορος Zonarae in Theophilo, βασιλικὸν Νεώριον Pachymeri lib. v. Ὁ καὶ τὸν Βυκολέοντα λιμνὴ Nicetae in Manuele lib. v 11. n. v 11. τὸ τῆς Παλατίης Νεώριον ἐν τῷ Βουκολέοντι eidem Scylitzæ, denique Βυκολέων nudè auctori vitæ S. Leonis Episcopi Catanensis n. xi. Annæ Comnenæ lib. 111. Alexiad. pag. 72. Leoni Grammatico, & aliis. Sic porro nuncupatus, quod ad hunc portum starent leonis & bovis invicem colluctantium statuae, ut est apud eandem Annam & Zonaram in Nicephoro Phoca: unde Palatii Triclinium, quod huic portui vicinum erat, Bucoleonis appellatione perinde donatum est. Atque eò spectant quæ habet Codinus pag. 32. de Neorio, in quo stetit ait βεῦν χαλκοῦ παμμεγέστατον, βουσι πρὸς ἑαυτὰς ἰσχυρὰ, tametsi in materia statuae peccet, quam marmoream fuisse alii tradunt. Sed quod subdit quotannis semel mugire solitum, eoque die mali quid accidere, meras Græculorum recentium ineptias sapit. Ad hunc portum patebat à Palatio descensus marmoreus, quem ἀποκείρα τῆς βασιλείης vocat Nicetas in Alexio lib. 111. n. x. quemque hisce graphicè depingit Willelmus Tyrius lib. xx. cap. xxv. ubi & leonis statuae meminit: *Est autem in ipsa urbe super litus maris ad Orientem prospiciens Imperiale Palatium, quod Constantinianum appellatur, introitum habens ad mare miro & magnifico tabulatu, gradus habens marmoreos usque in idipsum mare, leones habens & columnas fastu erectas regio ex eadem materia: hinc solè Augusto solet introitus patere ad superiora Palatii.* Portum ad Hippodromum nuncupare videtur Porphyrogenitus lib. de Adm. Imp. cap. 11. scribens Imperatorem peregrè euntem, aliquot ex Dromonibus Imperatoriis εἰς τὸν Ἰππόδρομον, πρὸς φύλαξιν τῆς παλατίης, ad Hippodromum ad Palatii custodiam relinquere: nam Palatium Hippodromo proximum fuisse satis indicat Nicephorus Gregoras lib. iv. pag. 62. & ipsum Palatium, Hippodromi Palatium dicitur Codino pag. 62. Atque inde non semel legimus in Magnum Palatium navigio appulso Imperatores, aliosve, apud Zonaram in Monomacho, Annam Comnenam lib. 111. Alexiad. Nicetam in Andronico lib. 111. n. xi. Acropolitam cap. lxxxvi. Cantacuzenum lib. 111. cap. xcix. Meminit denique Portus istius, tacito licèt nomine, Ducas cap. xxxix. Κατὰ εὐάντες τὸ Μεγαπαλάτιον, καὶ ἀναβαίντες τῶν λιμνῶν, ἀνακλιώσαντες ἄρξιν τῆς βασιλείης. *Et descendentes ad Magnum Palatium, & pertransiunt portum, circumdederunt urbem usque ad Vlauca.*

III. Sed & ΝΕΩΡΙΟΝ interdum appellatur. Theodorus Lectox, Theophanes, & Cedrenus an. v. Leonis M. aiunt exortum incendium ὑπὸ τῆς Νεωρίας ἕως τῆς ἀγίας Θεομᾶ τῆς Ἀμαντίης, multa ædificia consumpsisse. Ædem S. Thomæ ad Meridiem statuit Zonaras hoc incendium enarrans: Πρὸς τὴν νότον δὲ τῆς ἀγίας Θεομᾶ μέχρι τῆς ναοῦ τῆς μεγάλων ἁγίων Σεργίου καὶ Βάσσιου. *Ad austrum ab æde S. Apostoli Thomæ usque ad ædem magnorum Martyrum Sergii & Baschii,* quæ stetit juxta Portum Juliani, ubi etiam dicitur fuisse ædes S. Thomæ. Nam Leo Grammaticus in Leone Philosopho pag. 475. exortum incendium refert πλησίον τῶν σοφῶν, eoque conflagrasse ædem S. Thomæ, quam idem Leo postmodum reparavit: unde admodum verisimile est non portum duntaxat, seu portus aggerem, quem μούλον τῆς ἀγίας Θεομᾶ vocat Theophanes an. xxxv. Copronymi, eundem esse cum portu Sophiarum: sed & Νεώ-
 CP. Christ.
 H y

ειον, cuius meminit idem Theophanes anno 111. Leontii, ubi scribit bubonariam luem in urbe grassatam, cum Leontius Neorium purgaret, τὴν Λεοντίου ἐν Κωνσταντινῶν πόλιν τὸν Νεωρίσιον λιμένα ἐκκαθαίροντος, nam Portus Juliani manu factus fuit, proindeque purgationi obnoxius. Hoc porro loco Paulus Diaconus & Anastasius *Neorism* pariter, non *Neorium* habent. Sed in Artemio an. 11. emendandus idem Theophanes editus: Τὴν δὲ τὴν πόλεως εὐλίαν ἐπὶ τὸν τὴν Νεωπέριον τὴν πόλεως λιμένα μεθορμίσαντο, πρῶτος ὁ Θεοδοσιὸς τὰ Θερακῶν ἐκκαθάσεν μέρη, quæ sic vertit Paulus Diaconus: *Cum autem solus urbis ad Neorii urbis portum profectus stetisset, transiens Theodosius Thracensis obtinuit partes*: legendum enim Νεωεῖα satis convincit, quomodo etiam præferre Codicem Peirescianum monet Goarus. Sed & Νεώειον dictum Portum Juliani docent etiam sequentia ex Anonymo in Collect. Constantinopolit. pag. 102. licet minimè cohæreant: Ο λεγόμενος Νεώειος, ὁ καὶ Ἀρκάδιος, ὃν Κόνων ἐπιχειώσατο, εὐρὴν τὴν τόπον πλείους πόροις Κωνσταντίου τὴν μεγάλην πονηθέντα ἐν ᾧ καὶ ἀγορὰ τῶν θαλασσιῶν ἐμπορευμάτων ὡφελῶς ὑπῆρχον ἐκεῖ, ὅτι Ἰβηριανὴ δὲ μετεπιήθησαν εἰς τὴν Ἰελιανοῦ λιμένα: *Neorims, ita nuncupatus, qui & Arcadius, quem Conon, ubi locum plurimis Constantini Magni laboribus excultum offendit, magicis præstigiis consecravit. In quo & maritimarum mercium fora antea erant, Iustiniano autem imperante, in Juliani portum commutatus est.* Portum Juliani, seu Sophiarum, atque adeo Buccoleonis, hodie obrutum & exaggeratum esse auctor est Gyllius lib. 11. cap. xv. locumque Caterga limena appellari: *Iam verò portus Sophia priusquam appellaretur, Juliani videtur esse ille, quem novum Forum, antiqua regionum descriptio ponit in regione Hippodromi: sed sive ille novus, sive Juliani, sive postremò Sophia appellaretur, hodie exaggeratus est, seu sit ille quem ades Bacchi habet ab Occidente, jam magna ex parte obrutum intra muros stansum, cuius pars duntaxat restat, quo mulieres pannos lavare solent. Dicuntur videri triremes in illum demersæ. Byzantii hujus ætatis vulgò appellant Caterga Limena, quasi portum trirerium, sive fuerit ab Oriente Bacchiana adis juxta portam urbis, quam vocant Leonis.* Ex quibus conficitur ab hoc portu datum nomen portæ urbis vicinæ *Catergalimenis*, cuius meminit Leunclavius in Pand. Turc. n. c. c. Ex iis porro quæ ex Anonymo in Collectaneis Constantinopoleos attigimus, docemur quosdam Græculos futiles & inanes fabulas de hoc portu sparsisse, tradentes Neorium istud Arcadium appellatum primitus fuisse, & à quodam Conone, magicis præstigiis consecratum: ibique à Constantini Magni ætate extitisse quæ mari huc exportabantur mercium emporium, ac demum Juliano imperante in Juliani portum evasisse. Ita nugatur Anonymus iste Lambecianus Codinus verò p. 44. τὰ καλούμενα Ορμισίδου ait parvum fuisse portum, qui navibus stationem præbebat, priusquam conderetur Portus Sophiarum, & ab ejus conditore Juliano Juliani appellatum. Sic etiam præposterè, nulla temporum habita ratione, omnia intervertunt Græculi isti nugigeruli.

IV. CONTOSCALIUM, Νεώειον fuit ad Propontidem, cuius situm ex porta, quæ etiamnum hodie à Neorio, cui adhæret, nomen sumpsit, discere est, & Porta Contoscalii dicitur. Quippe ipsa porta, ait Leunclavius in Pand. Turc. n. c. c. *velut intra Sinum quemdam abscedit versus urbem, & ab altera parte proximum sibi portum habet pro trireribus in mare se porrigentem, & muro circumdatum.* In Ichnographia Constantinopoleos Bondelmontiana etsi statui videatur, quo loco Juliani portus extitit, cui dicitur *receptaculum fustorum dictum Condecoilli*, in ipsa Urbis Descriptione ad *Blancam*, locum ita nuncupatum, extitisse ait: *In quibus manibus est campus ab extra, & olim portus Vlanga*: — *& propinqua huic Contoscali vel Arsena restat.* Pachymeres lib. v. cap. x. à Michaele Palæologo ædificatum, vel certè instauratum Contoscalium scribit. Cum enim navalia, quæ in Sinu erant, quibusque Franci, dum Urbem tenerent, utebantur, non placerent, quòd hostibus perinde ac ipsis Græcis pervia essent, τὸ πρὸς τὸν Βλάγγα Κεντσοκέλιον ἀνοικοδομῆν ἴδεσθαι ὡςτε γεφύσαι μὲν μεγάλαι πέτραι τὸν κύκλον ὄρον, ἐμβαθύνει δὲ πῶς ἐντὸς θαλάσσης, ἀγρωσὸν ὑγρὸν γυτὸν ἐμβαλόντα ἐποικοδομήσαι δὲ καὶ σέση τὴν ναυσὶν ἀπορροῦντα πύλας δὲ ὀπίθετα ἀραρυῖας ἐκ σιδήρου τῆς ἐν ταῖς πέτραις εἰσόδου ἐξωθεν, ὡς ἄμα μὲν ἀσφαλῶς ἔχει τὸν σιλὸν, ἄμα δὲ καὶ ταῖς τὴν ἐξωθεν ἀναρομύρας, (μὴ γὰρ εἶ) τὸ ῥοῶδες αὐτὴν θαλάσσης ἰσχυρῶς) κατέπνυ ἐπιπέσει τὰς ἰμπερας: *Contoscalium quod Blanca adjacet reedificare voluit. Itaque locum ambit lapidibus maximis, & intra illos comprehensum mare profundius effecit, immisso argento vivo: loriam etiam idoneam regendis navibus ædificavit: portas verò ferro compactas in exteriori lapidum introitu posuit, ut & in tuto esset classis, & statim atque eo hostium naves deferrentur. (cum ibi consistere propter maris fluxum non possent) à tergo eas nostræ adorarentur.* Ubi observandum quidem, mare argento vivo immisso, profundius factum, quod alibi vix legas. Exin mentionem agi Contoscalii apud scriptores comperio, ac præcæteris apud Joannem Cantacuzenum lib. 1 v. cap. xi. qui in MS. Segueriano habet naves fabricatas ἐν Κοντοσκαλίῳ, ubi versio Pontani in *Heptascalo*. Illius meminit etiam Phranzes lib. 111. cap. xi. ut & auctor MS. Narrationis Græco-Barbaræ de Belissario, ubi de ejus ex Anglia in Urbem appullu: πρὸς τὸν λιμένα ἔρραξε ἐκεῖ τὸ Κεντσοκάλιον, & in Portum appulit ubi est Contoscalium. De nominis etymo nugatur, ni fallor, Codinus pag. 54. scribens τὸ λεγόμενον Κεντσοκάλιον, portam esse sic nuncupatam à Galino, qui structuræ portus præfuit, & Κεντόσκελος cognomina-

batur, à *curtis* fortè *cruribus*: nam Græcis recentioribus κοῦτος, *curtus* & *parvus* est. Sed potius videtur existimare *Contoscalium* appellatum, quòd primitus ibi esset *παύλα scala*, seu locus arctior, ubi exscensus fiebant in Propontidem.

V. PORTUS ELEUTHERII à Constantino Magno conditus est, ut tradit Codinus pag. 52. eodem tempore, quo ipsam urbem ædificavit, præsidente operi Eleutherio Patricio, cujus etiam statua ibi posita est manu gerens ligonem & cophinum: Ἰσαπο ἡ ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι στήλη μνηστέριον Ἐλευθερίου ἀέρουσα πύλον καὶ κόρινον. Quæ aliis verbis concepta leguntur in Orig. Meursianis: Ἰσαπο ἡ καὶ στήλη λιμένι Ἐλευθερίου Ἀσκηρίτη ἀέρουσα ἐπ' αὐτῶν καπολίον καὶ πύλον ἐν τῇ χειρὶ. Quod verò his locis κόρινος & καπολίον dicitur, Ἰζακάνηδου appellatur in Chronico Constantinopol. quod laudat Meursius in Gloss. Eleutherii, seu Eleutheri viri divitis sub Arcadio meminit Palladius in vita Chrysostomi. Addit porrò idem Codinus Theodosium Juniorem, cum columnam cum statua sua in Tauro erigeret, terram fodiendo erutam in hunc portum ingessisse, atque eum opplevisse, πλακωτὸν ὄντα καπνοδὲν καὶ βεβύτατον, cum antea lapidibus stratus esset & altissimus. Eundem porrò censet Gyllius in Constantinop. lib. 111. cap. v 111. & lib. 1 v. cap. v 111. cum eo qui *Theodosiacus* appellatur, & in duodecima regione statuitur in veteri Urbis Descriptione, eoque extare loco, ubi hodie horti sunt *Blance* appellati. Quod si ita est, portum Eleutherii à Theodosio Magno, *Theodosiacum* appellatum fuisse necesse est, siquidem verum sit ab Theodosio Juniore oppletum fuisse, uti vult Codinus. Nam constat authorem Descriptionis Urbis ante Theodosium Juniorem, atque adedò sub Honorio vixisse. Nec abhorret Pachymeres lib. v. cap. x. ubi ait Michaëlem Palæologum captà recens Constantinopoli portum ædificare voluisse juxta *Blancham*: τὸ πορὸς τὸν Βλάγκα κοπτοκελον (leg. κοπτοκάλιον) ἀνοικοδομαῖν ἤθελεν, portulum ad *Blancam* reedificare voluit. Quod quidem *Contoscalium*, nihil aliud est quàm *minor scala*, seu portulus. Nam ex quo Portus Eleutherii terrâ obrutus est à Theodosio Juniore, *Scala* tantum ibi remansit, quæ minora duntaxat navigia contineret, & ex qua in continentes plagas fieret exscensus. Ἀποβάστα δὲ Πύργος à Scylitze nuncupatur pag. 626. quia ex Palatio *Fontis* inde Imperator celocem quæ ibi stabat, solebat conscendere: denique λιμὴν δὲ Χρυσῆς πύλης, *portus Aurea Porta*, Ducæ dicitur in Hist. capp. xxxv 111. & xxxix. nam & Palatium *Fontis*, & *Aurea Porta* extitere in duodecima regione, proindeque juxta Portum Eleutherii, à quo denique tractus urbis ille Eleutherii appellatus est. Nicetas in Isaacio & Alexio fil. καὶ κατ' ἐξῆς ὁπόσα τῶν τῶ Ἐλευθερίου ἀσκητέριον μέρει. Sed de hoc portu audiendus Gyllius: sic autem ille lib. 1 v. *Iam verò portus Theodosiacus fuit in hortis, quos hodie appellant Blancham, muro undique clausis, & situs in maritima Propontidis planitie subiecta sub radices septimi collis, cujus ostium vergebat ad solis ortum æstivum, à qua moles extendebatur ad occasum æstivum, supra quam nunc muri constructi existunt. Urbis moles adhuc extat larga duodecim pedes, longa sexcentos passus meos, quos conficere soleo in ambulando. Portus obrutus est, latissimos hortos habens oleribus confitos & paucis arboribus. Horti irrigui sunt ex lacubus quos habent intra se perennes, vestigia nimirum antiqui portus, cujus circuitum excessisse miliarium ex mole & situ loci deprehendo in fancibus portus adhuc navium capacibus. Extra murum urbis etiam nunc videtur turris undique mari circumdata, & saxa reliquæ ruinatum.*

VI. PORTUS CÆSARII, cujus mentio est in Quinta Synodo Constantinopolit. act. 11. sub finem, & apud Theophanem anno 1 v. Pogonati, ad Propontidem extitit, ubi & Tractus Cæsarii, de cujus situ & nomine agimus suo loco.

XX.

REGIONES.

CUM Novam Romam in omnibus Antiquæ, quæ in regiones quatuordecim divisa erat, quædam esse decrevisset Constantinus, Novam perinde in totidem regiones partitus est, quas κλίματα vocant Socrates lib. 11. cap. xxx. & Justinianus in Novella xliii. cap. 1. §. 1. ubi quatuordecim regionum meminit, uti etiam urbis Carthaginensis Regiones Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ cap. xc 111. Alexandria Epiphanius lib. de Ponderibus & mensuris pag. 536. & βερωῶνες Chronicon Alexandrinum anno viii. Leonis M. voce Latina, quam agnoscunt etiam Glossæ MSS. Regiæ cod. m m l x 11. βερωῶν, μέτρον τῆς πόλεως. Regionum Urbis Constantinopolitanæ meminit præterea Lex xx 11. Cod. Th. de Divers. offic. Singulis istis regionibus præerat Magistratus, *Curator* dictus in Urbis Descriptione, βερωωνάρχης Codino, qui totius regionis sollicitudinem gerebat, cui suberant *Vernaculus* unus, velut servus in omnibus, & internuntius regionis; *Collegiati* plures è diversis corporibus ordinati, qui incendiorum solebant casibus subvenire; & *Vicomagistri* plures, quibus per noctem tuendæ urbis cura mandata erat. Has porro regiones, ut Romæ Publius Victor, breviter de-

scripsit Anonymus qui ante Justinianum vixit, uti observat Petrus Gyllius lib. 1 v. cap. x 1. extremo; atque adeò circa tempora Honorii, vel Theodosii Junioris, uti lib. 1 1. cap. x 1. censet: quod quidem vel inde colligitur, quod in decimaquarta regione unicam ponat Ecclesiam, quæ non alia fuit ab ade S. Joanni Baptistæ sacra, à Theodosio Magno in Hebdomo excitata. Nam post Theodosium Junioem, Pulcheria ædem Deiparæ Blachernarum in eadem regione ædificavit: hocque ducti argumento, in Dissertatione historica de Capite sancti Joanni Baptistæ cap. 1 1. n. 1 v. diximus Marcellinum Comitem, qui Justiniani cancellos egit, ut ait Senator, istius descriptionis auctorem non videri; quem idem Senator *Constantinopolitanam civitatem & Urbem Hierosolymorum quatuor libellis minutissima narratione conscripsisse* testatur. Verùm omnem scrupulum eximit præfatio ejusdem opusculi, quam debemus viro pererudito Petro Lambecio, à quo ex Cæsareæ Bibliothecæ, plurimæ, uti testatur, antiquitatis, Codice manu exarato descripta est lib. 1 1. Commentariorum de Bibliotheca Cæsarea cap. v 1 1. unà cum principio descriptionis regionis primæ: in qua quidem præfatione satis innuitur scriptam Theodosio imperante, *cujus virtus & cura in novam faciem novitate detersa*, urbem ita decorasse dicitur, *ut ejus perfectioni addi nihil potuerit*. Quod de Junio accipi debet, tum quòd urbem novis muris & ædificiis auxerit & ornaverit; tum quòd eadem descriptio ædificia post priorem Theodosium ædificata complura recenset. Sed & nescio an eadem tempestate confecta, quâ Orbis totius descriptio, quam Theodosii jussu, anno Imperii x v. viri literarum laude præstantes aggressi dicuntur in eorum Dodecasticho, quod mox daturi sumus, adeò ut dimenso ab iis terrarum orbe, ne quid accuratæ deesset provinciarum omnium descriptioni, utramque totius Orbis *μνησπολις*, uti Rôma & Constantinopolis appellatur à Themistio orat. xv 1 1. simili compendio perstrinxerint iidem, vel saltem iidem æquales ac coævii: quæ quidem Orbis descriptio diversa haud videtur ab ea quæ Æthicum vulgò præfert auctorem, in codice verò MS. Bibliothecæ Regiæ signato 1238. hoc infulto & inconcinno lemmate insignitur: *Incipit Cosmographia feliciter cum itinerariis suis, & partibus, ex fistibus Romanorum, & Consuluum nominibus, in equo nemo prudentium esse potest. Lectionum pervigili cura comperimus, &c.* quæ sunt prima Æthici Cosmographiæ verba, quæ in hisce verbis desinit: *Et quoniam universa terrarum orbis spatia, vel insularum descripsimus, nunc ad majorem demonstrationis structuram, in quantum vigilantia nostra investigare potuit, demonstrabo, ex æterna urbe Roma initium sumens, quæ Caput est Orbis, & Domina Senatui.* Quæ quidem satis convincunt Cosmographiæ eundem auctorem esse qui Itinerarii, cum locorum distantias ab urbe Roma ferè semper ordiatur, & Cosmographiæ Æthici adjungatur. Quod præterea indicat titulus Codicis Regii laudatus. Id etiam astruere videntur Præfationis Urbis Constantinopolitanæ Descriptioni præfixæ verba ista: *Illis igitur terrena passibus, freta stadiis, celestia conjectura captantibus, &c.* Quæ quidem ad ista Æthici spectant: *Et ne divinam eorum mentem omnium rerum magistram aliquid præteriret, quam vicerant, quadripartito celi cardine investigarunt, & intellectu ætherico totum quod ab Oceano cingitur, tres partes esse dixerunt, Asiam, Europam, & Africam reputantes.* Adde quod apud Baldricum Novionensem lib. 1. cap. 1 1 1. idem Itinerarii, ut Æthici, liber *de Cosmographia* inscribitur: & apud Flodoardum lib. 1. Hist. Remensis cap. 1. idem Itinerarium Æthico adscribitur. Floruit autem Æthicus post Constantinum, ut qui *Constantinopolim* Byzantium appellatum scribat, cujus etiam nomenclaturam prodit idem Itinerarium, adeò ut in confesso sit falsò à Julio Cæsare confectum dici, uti habet Baldricus. At verò in codicibus aliquot MSS. *Iulio Oratori utriusque artis* adscribitur: atque adeò in Codice Thuanæo, hæc ad calcem operis adjecta leguntur: *Hæc omnia in descriptione recte orthographiæ transtulit, publica rei consulens, Iulius Honorius, magister peritus, atque sine aliqua dubitatione doctissimus. Illo nolente ac subterfugiente, nostra parvitas protulit, divulgavit, & publica scientiæ obtulit.* Sed & hunc veteris istius Cosmographiæ auctorem agnoscit Cassiodorus de Divinis Lectionibus cap. x xv. quod est de Cosmographiis legendis: *Libellum Iulii Oratoris, quem vobis reliqui, studiosè legere festinetis: qui maria, insulas, montes famosos, provincias, civitates, flumina, gentes, ita quadrifaria distinctione complexus est, ut penè nihil libro ipsi desit, quod ad Cosmographi notitiam cognoscitur pertinere.* Utcunque sit de hoc Julio, constat Itinerarium istud falsò Antonii, vel Antonini nomen præferre in aliis Codicibus: quod inde fortè accidit, quod circumferatur vetus quoddam Itinerarium, quod Antonini Monachi nomen præfert, tametsi nihil habeat commune cum eo quod Antonini, seu Æthici Itinerarium vulgò inscribitur. Jam verò tempus quo exaratum est docet omnino Codex MS. alius Bibliothecæ Regiæ signatus 990. ex quo sequentia excerpimus: *Liber de mensura orbis terræ. Prologus libri. Post congregatam epistolam de questionibus decim artis Grammatica, cogitavi ut liber de mensura provinciarum orbis terræ sequeretur, secundum illorum auctoritatem, quos sanctus Theodosius Imperator ad provincias prædictas mensurandas miserat, & juxta Plinii Secundi præclaram auctoritatem ipsarum dimensionem volo supplens ostendere: sed duabus causis contra temporum rationem scripturam Missorum Theodosii, verbis Plinii Secundi ordine præpono, eo quod illi in duodenis novissimè versibus diligentius antiquis fecisse affirmant: & quòd exemplaria codicum Naturalis Historiæ Plinii*

Secundi scrutatus fui, nimis à scriptoribus ultimarum temporum dissipata prævidi, sermones quidem prædictorum Mifforum, quia minus (s. nimis) vitiosè scripti sunt, quantum potuero corrigere curabo, &c. In Quintodecimo anno regni Imperatoris Theodosii præcepit ille suis Miffis provincias orbis terre in longitudinem & latitudinem mensurari. Terrarum orbis tribus dividitur nominibus, Europa, Asia, Lybia, quem Divus Augustus primus omnium per Chorographiam ostendit. Principium ergo erit omnibus ab Europa Freta, &c. Mensuratio orbis terra finit. Duodecim versus prædictorum Mifforum de imperante Theodosio hoc opus feliciter incipiunt.

*Hoc opus egregium, quo Mundi summa tenetur,
Æquora, quo Montes, Fluvii, Freta, Portus, & Vrbes,
Signantur, cunctis ut sit cognoscere promptum:
Quidquid ubique latet, clemens genus, inclita proles,
Ac per secla pius, totus quem vix capit orbis,
Theodosius Princeps venerando jussit ab ore
Confici, ter quinis aperit cum fastibus annum.
Supplicis hoc famuli dum scribit, pingit & alter,
Mensibus exiguis veterum monumenta secuti,
In melius reparemus opus, culpamque priorem
Tullimus, ac totum breviter comprehendimus orbem.
Sed tamen hoc tua nos docuit sapientia, Princeps.*

Quorum quidem versiculorum mendas ita eluere & excusare conatur idem Cosmographiæ interpolator: *Non debet mirari, quod in primo loco septimi & octavi versus istorum amphimacrus scriptus est, quoniam, ut reor, non imperitia, sed auctoritate aliorum Poëtarum, & maxime Virgilii, quem in talibus causis noster simulavit Sedulius, qui in Heroicis carminibus raro pedes alienos ab illis posuerunt.* Ex his percipere est, ut è Roma veteri, in Novam translata & transmigrata Latinitas sensim dilabi, & apud Constantinopolitanos *Ελληνιστικὴ* pene oblivioni tradi cœperit. Neque porro felicioris, si non ejusdem, venæ est Pentastichon Circi Constantinopolitani obelisco adscriptum Theodosio Magno imperante, quod ut *admodum ineptum* jure suggillat Franciscus Philelphus lib. v. i. Epistol. adeò ut incertum maneat an Dodecastichon supra descriptum ejusdem Poëtastræ fuerit, eidemque Theodosio Magno attribui debeat Descriptio illa terrarum orbis, cum ex allatis elici haud queat illi ne an Juniori debeat adscribi, cum Magnus Imperii annum decimum sextum, Junior quadragesimum secundum attigerint, ac proinde quod factum est anno decimo quinto, utriusque possit convenire. Utcunque sit de hac controversia, saltem à quo confectum sit, quod Antonini præfert nomen, Itinerarium docemur, quod frustra quæsiere Simlerus, Surita, & Bergerius lib. i. i. de Itineribus Roman. cap. v. i. Theodosium præterea orbem universum Romanum dimetiri jussisse auctor est Dicuil Hibernus, qui vixit circa annum dccc. *In libro de Mensura provinciarum orbis terre secundum illorum auctoritatem, quos S. Theodosius Imperator ad provincias prædictas mensurandas miserat.* Sed an eadem qua illud ætate, eodemque auctore ac præcipiente Theodosio, siquidem Junior intelligatur, exarata fuerit Romæ veteris Descriptio, quæ P. Victori attribuitur, major est difficultas, tametsi post Constantinum confectam arguant Basilica, Therma & Porticus, quæ illius nomen præferunt in Regione quarta, sexta, & septima. Incertum præterea an urbem utramque, Romam & Constantinopolim idem scriptor descripserit, quod suadere videtur simillimus scriptionis, divisionis, & collectionis modus. Nam in MS. Codice Cæsareo, ut auctor est Lambecius, Descriptio Romæ sic concipitur: *Descriptio urbis Romæ secundum quatuordecim regiones. Regio Prima. Porta Capena continet adem Honoris & Virtutis, &c.* Quam quidem Descriptionem continuò subsequitur Descriptio urbis Constantinopolitanæ, cum Præfatione cujus meminimus, quam cum nævis suis, & cum Primæ Regionis fragmento, cujusmodi edidit Lambecius, hinc describimus, reliquam Urbis Descriptionem ex pridem edita daturi.

XXI.

*DESCRIPTIO URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ
secundum quatuordecim regiones.*

PRÆFATIO.

SÆPE literis dediti, quos pro ingenii facultate latentium rerum curam sollicitat, nunc, peregrina gentium, nunc secreta terrarum curiosius animo peregrinante inequantur, ne quid ad familiaris scientiæ detrimentum relinquatur ignotum; inertia esse ducentes, si lateat homines quod in orbe consistit humano. Illis igitur terrena passibus, freta stadiis, cælestia conjectura captantibus, brutum & desidèrem judicavi, cum totius absit mundi cura,

» Urbis etiam Constantinopolitanae, in qua vivendi palæstra est, latere notitiam, quam supra
 » Conditoris laudem, Theodosii invicti principis, in novam faciem novitate deterfa, ita vir-
 » tus & cura decoravit, ut ejus perfectioni, quamvis sit quispiam diligens, nihil possit adjun-
 » gere. Universis igitur ejus partibus inspectis, corporum quoque dem infervientium recen-
 » seto numero, fidem rerum omnium notitia circumferibente signavi, ut admirantis intentio
 » singulis edocta monumentis, amplitudine quoque tantæ felicitatis attonita, fateatur huic urbi
 » nec laudem sufficere, nec amorem.

» **PRIMA REGIO** longa situm, plana in angustum, à Palatii inferiore parte contra
 » Theatrum majus euntibus, dextro latere declivis in mare descendit Regiis nobiliumque do-
 » miciliis clara: continet in se idem Palatium Magnum, Lusorium, Palatium Placidianum,
 » Domum Placidia Augustæ, (*hactenus ex Cod. Casareo*) Domum nobilissimæ Marinae, Thermas
 » Arcadianas, Vicos sive Angiportus viginti novem, Domos centum decem & octo, Porticus
 » perpetuas duas, Balneas privatas quindecim, Pistrina publica quatuor, Pistrina privata quin-
 » cim, Gradus quatuor; Curatorem unum, qui totius regionis sollicitudinem gerat; Vernacu-
 » lum unum, velut servum in omnibus & internuncium regionis; Collegiatos viginti quinque,
 » qui è diversis corporibus ordinati, incendiis solent casibus subvenire; Vicomagistros quin-
 » que, quibus per noctem tuendæ urbis cura mandata est.

» **REGIO SECUNDA**, ab initio Theatri minoris per æqualitatem sui latenter molli
 » sublevata clivo, mox ad mare præcipitiis abrupta descendit. Continet in se Ecclesiam ma-
 » gnam, Ecclesiam antiquam, Senatum, Tribunal purpureis gradibus extructum, Thermas
 » Zeuxippi, Theatrum, Amphitheatrum, Vicos sive Angiportus triginta quatuor, Domos no-
 » naginta & octo, Porticus magnas quatuor, Balneas privatas tredecim, Pistrina privata qua-
 » tuor, Gradus quatuor, Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos xxxv. Vicoma-
 » gistros quinque.

» **REGIO TERTIA**, plana quidem in superiore parte, utpote in ea Circi spatio lar-
 » gius explicato, sed ab ejus extrema parte nimis prono clivo, mare usque descendit. Conti-
 » net in se eundem Circum maximum, Domum Pulcheria Augustæ, Portum novum, Porti-
 » cum femirotundam, quæ ex similitudine fabricæ Sigma Græco vocabulo nuncupatur; Tribu-
 » nal fori Constantini, Vicos septem, Domos nonaginta quatuor, Porticus magnas quinque,
 » Balneas privatas undecim, Pistrina privata novem, Curatorem unum, Vernaculum unum,
 » Collegiatos xxi. Vicomagistros quinque.

» **REGIO QUARTA**, à Milliario aureo collibus dextra levaque surgentibus, ad pla-
 » nitiam usque valle ducente perducitur. Continet in se idem Milliarium aureum, Augusteum,
 » Basilicam, Nymphæum, Porticum Fanionis, Liburnam marmoream, navalis victoriæ mo-
 » nimentum; Ecclesiam sive martyrrium S. Mennæ, Stadium, Scalam Timasii, Vicos xxxii.
 » Domus trecentas septuaginta quinque, Porticus magnas quatuor, Balneas privatas septem, Pi-
 » strina privata quinque, Gradus septem, Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos
 » xl. Vicomagistros quinque.

» **REGIONIS QUINTÆ** non modica pars, in obliquioribus posita locis, planitie ex-
 » cipiente producitur, in qua necessaria civitatis ædificia continentur. Continet in se Ther-
 » mas Honorianas, Cisternam Theodosiacam, Prytaneum, Thermas Eudocianas, Strategium
 » in quo est Forum Theodosiacum, & Obeliscus Thebæus quadratus; Horrea holaria, Nym-
 » phaum, Horrea Troadensia, Horrea Valentiniana, Horrea Constantiaca. Portum habet prof-
 » forianum, Scalam Calchedonensem, Vicos viginti tres, Domos centum octoginta quatuor,
 » Porticus magnas vii. Balneas privatas undecim, Pistrina publica septem, Pistrina privata
 » duo, Gradus novem, Macellos duos, Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos qua-
 » draginta, Vicomagistros quinque.

» **REGIO SEXTA**, brevi peracta planitie, reliqua in devexo consistit. A foro namque
 » Constantini, Scalam usque sive Trajectum Sycænum porrigitur spatiis suis. Continet in se
 » Columnam purpuream Constantini, Senatum ejusdem loci, Neorium portum, Scalam Sy-
 » cænam, Vicos viginti duos, Domos quadringentas octoginta quatuor, Porticum magnam
 » unam, Balneas privatas novem, Pistrinum publicum unum, Pistrina privata decem & se-
 » ptem, Gradus decem & septem, Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos quadra-
 » ginta novem, Vicomagistros quinque.

» **REGIO SEPTIMA** in comparationem superioris planior, quamvis & ipsa circa la-
 » teris sui extremitatem habeatur in mare declivior. Hac à parte dextera Columnæ Con-
 » stantini usque ad Forum Theodosii, continuis extensa porticibus, & de latere aliis quoque
 » pari ratione porrectis, usque ad mare velut se ipsam inclinat, & ita deducitur. Habet autem
 » in se Ecclesias tres, hoc est, Irenen, Anastasiam, & sancti Pauli; Columnam Theodosii
 » intrinsecus usque ad summitatem gradibus perviam, Equites magnos duos, Partem ejusdem
 » fori, Thermas Carofianas, Vicos octoginta quinque, Domus septingentas undecim, Porticus
 » magnas sex, Balneas privatas undecim, Pistrina privata duodecim, Gradus sexdecim, Cura-
 » torem

torem unum, Vernaculum unum, Collegiatos octoginta, Vicomagistros quinque.

REGIO OCTAVA ex parte Tauri, nulla maris vicinitate conterminata, angustior magis quàm lata, spatia sua in longitudinem producta compensat. Continet in se partem Fori Constantini, Porticum sinistram Taurum usque, Basilicam Theodosianam, Capitolium, Vicos XXI. Domos centum octo, Porticus majores quinque, Balneas privatas decem, Pistrina privata quinque, Gradus quinque, Macellos duos, Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos XVI. Vicomagistros quinque.

REGIO NONA prona omnis, & in Nothum deflexa, extensi maris littoribus terminatur. Continet in se Ecclesias duas, Cœnopolim & Omonœam, Horrea Alexandrina, Domum Nobilissimæ Arcadiæ, Thermas Anastasianas, Horreum Theodosianum, Vicos XVI. Domos centum sexdecim, Porticus majores duas, Balneas privatas XV. Pistrina privata XV. Pistrina publica IV. Gradus IV. Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos XXVIII. Vicomagistros sex.

REGIO DECIMA in aliud civitatis latus à nona regione platea magna velut fluvio interveniente dividitur. Est verò tractu planior, nec usquam præter maritima loca inæqualis, longitudini ejus latitudine non cedente. Continet in se Ecclesiam sive Martyrium sancti Acacii, Thermas Constantinianas, Domum Augustæ Placidia, Domum Augustæ Eudocia, Domum Nobilissimæ Arcadiæ, Nymphæum majus, Vicos viginti, Domus sexcentas XXXVI. Porticus majores sex, Balneas privatas XXI. Pistrina publica duo, Pistrina privata sexdecim, Gradus XI. Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos nonaginta, Vicomagistros quinque.

REGIO UNDECIMA spatio diffusa liberiore, nulla parte mari sociata est. Verùm ejus extensio tam plana, quàm etiam collibus inæqualis. Continet in se Martyrium Apostolorum, Palatium Flaccilianum, Domum Augustæ Pulcheria, Bovem æreum, Cisternam Arcadiacam, Cisternam Modestiacam, Vicos VII. Domos quingentas tres, Porticus majores quatuor, Balneas privatas quatuordecim, Pistrinum publicum unum, Pistrina privata tria, Gradus septem, Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos triginta septem, Vicomagistros quinque.

REGIO DUODECIMA portam à civitate petentibus in longum plana omnis consistit, sed latere sinistro mollioribus clivis deducta maris confinio terminatur, quam incœnium sublimior decorat ornatus. Continet in se Portam Auream, Porticus Troadenses, Forum Theodosiacum, Columnam itidem intra se gradibus perviam, Monetam, Portum Theodosiacum, Vicos undecim, Domos trecentas sexaginta tres, Porticus majores tres, Balneas privatas quinque, Pistrina privata quinque, Gradus IX. Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos decem & septem, Vicomagistros quinque.

REGIO TERTIADECIMA Sycena est, quæ sinu maris angusto divisa, societatem urbis navigiis frequentibus promeretur. Tota lateri montis affixa, præter unius plateæ tractum, quam subjacentium eidem monti littorum tantum præstat aequalitas. Continet in se Ecclesiam, Thermas Honorianas, Forum Honorianum, Theatrum, Navaliam, Domos quadringentas XXXI. Porticum majorem unam, Balneas privatas quinque, Pistrinum publicum unum, Pistrina privata IV. Gradus octo, Curatorem unum, Vernaculum unum, Collegiatos XXXIV. Vicomagistros quinque.

REGIO QUARTADECIMA licet in urbis numeretur parte, tamen quia spatium interjecto divisa est, muro proprio vallata, alterius quodammodo speciem civitatis ostendit: est verò progressis à porta modicum situ plana, dextro autem latere in clivum surgente usque ad medium ferè plateæ spatium, nimis prona: unde mare usque mediocris hæc quæ civitatis continet partem, explicatur aequalitas. Continet in se Ecclesiam, Palatium, Nymphæum, Thermas, Theatrum, Lusorium, Pontem sublicium sive ligneum, Vicos undecim, Domos centum sexaginta septem, Porticus majores duas, Balneas privatas quinque, Pistrinum privatum unum, Gradus quinque.

Collectio civitatis. Cognita urbe per partes, fas est etiam situm oclusæ jam universitatis aperire, ut magnificentia unicum decus non solum videatur opere & manu confectum, sed etiam conspirantibus elementis naturæ felicitate munitum. Providentiâ ergo divinâ tot futurorum hominum domiciliis consulente, longo tractu, in Promontorii qualitatem spatiosior terra faucibus Pontici maris opposita, sinuosis portuosa lateribus, angustior latitudine, circumflui maris tutela vallatur. Hoc quoque spatium quod solum apertum maris circulus derelinquit, duplici muro acies turrium extensa custodit: intra quas septa civitas continet in se omnia singillatim memorata; quæ nunc ad firmioris memoriæ qualitatem summatim collecta referemus. Habet ergo Urbs Constantinopolitana, Palatia quinque, Ecclesias quatuordecim, Domos divinas Augustarum VI. Domos Nobilissimas III. Thermas VII. Basilicas duas, Fora quatuor, Senatus II. Horrea V. Theatra II. Lusoria II. Portus IV. Cisternas IV. Nymphæa IV. Vicos trecentos XXXI. Domus I V. millia

trecentas octoginta octo, Porticus quinquaginta duas, Balneas privatas centum quinquaginta tres, Pistrina publica xx. Pistrina privata centum xx. Gradus centum decem & septem, Macellos v. Curatores xiiii. Vernaculos xiv. Collegiatos quingentos sexaginta, Vicomagistros sexaginta quinque, Columnam purpuream, Columnas intra se pervias duas, Colofum unum, Tetrapylum aureum unum, Auguſteum, Capitolium, Moneram, Scalas maritimas tres. Habet fanè longitudo urbis, à Porta Aurea uſque ad littus maris directâ lineâ, pedum quatuordecim millia ſeptuagintaquinque. Latitudo autem, pedum ſex millia centum quinquaginta.

Enimverò deſcriptionem ſuam ita exaravit Anonymus, *minutaque* adeò *narratione*, ut non modò gemini regionum ipſarum ſitus, ſed quibus lateribus ſibi invicem adjunctæ fuerint ac vicinæ, vix ex illius verbis liceat aſſequi: etſi Gylius, qui plurimam, Conſtantinopoli agendo, ad hunc illuſtrandum ſcriptorem induſtriam adhibuerit, & colles & depreſſiora urbis loca, quæ non modicè ad Regionum indicia juvant, obſervaverit, accuratèque deſcripſerit, ad quem leſtorem amandare, quàm illius verba exſcribere, fatiùs viſum eſt. Verùm cùm tertiadecima regio ab urbe Freto Syceno avulſa, varia ſubinde nomina & incrementa acceperit, ab inſtituto fortean haud alienum videbitur, ſi quæ de ea tradidere ſcriptores, hoc loco congeramus, quandoquidem in Regionum Urbis mentionem incidimus.

XXII.

SYCÆ.

URBIS igitur regionum tertiadecima proprio vocabulo SYCENA primùm dicta eſt. Auctor Urbis Deſcriptionis: *Tertiadecima regio Sycena eſt, qua ſinu maris anguſto diviſa, ſocietatem urbis navigiis frequentibus promeretur, tota lateri montis affixa, præter unius plateæ tractum, quam ſubjacentem eidem monti littorum tantum præſtat æqualitas.* Meminit Strabo lib. VII. iſtius appellationis: *Ἐπὶ τῷ ἐπὶ τῆς Συκῆς καλεῖσθαι λιμῆνα, ad portum, qui ad Ficum appellatur.* Ubi alii codices habent, *ὑπὸ τῆς Συκῆς, ſub Ficu.* Sic porro nuncupatas Sycas volunt, ab arborum ficos ferentium copia. Heſychius Mileſius, & ex eo Codinus: *Ἀμφιάρω ἢ τῆς ἑσπερίας ἐν τῷ λεζομῆναις Συκαῖς ἀποδομῆσαι ναὸν, αἱ τῶν ἐπωνυμῶν ἐκ τῶν συκοφόρων δένδρων ἐδέξαντο. Ἀμφιάρω Heroi templum excitavit in Sycis, qua non enclautam accipere ab arboribus ficum ferentibus.* Sic aliud urbis Byzantinæ *περαστίον, Ελαῖαν* dictum propter oliviferas arbores legimus apud Socratem lib. VII. cap. xxvi. *ὅπερ καταντικρὺ μὲν κείνῃ τῇ πόλει, quod è regione illius ſitum erat:* cujus etiam meminit Nicephorus Call. lib. VIII. cap. vi. Stephanus de Urbibus, ſeu illius abbreviator Hermolaus, *Συκῆς*, non *Συκῶν* efferendum cenſet, etſi poſtremo hoc nomine uſus ſit Strabo: *Συκοῦν ἐνικῶς ἀπὸ λέξ. Συκῶν οἰκειώτερον ἢ, ὡς λέγουσι, Συκαὶ καλεῖντ' αὐτοὶ οἱ πέποιθ' ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ ὀνομαζόντων, Κυπῆλαιος, Ελαῖα, &c.* Strabo ſingulari numero *Sycen* extulit, propriè verò, uti etiamnum dicuntur, *Sycæ* appellari debent: nam loca ab iis qua continent, denominationem accipiunt, ut *Cypariſſus, Oliva, &c.* Hermolao conſentiunt ſcriptores. Zozimus lib. I v. pag. 774. *ἀπάγαξεν τὴν ἐν Συκαῖς τῷ περαστίῳ τῶν ἐπὶ θαλάτῳ περαστίον, morte multandum in Sycarum ſuburbium abducunt.* Sic alii fermè omnes. Victor Tunnenſis in Chronico: *Theodoſius Conſtantinopoli Sycas relegatus, totum pene palatium, & maximam Regiæ Urbis partem ſuâ perfidiâ maculavit.* Et alibi: *Bulgares Thraciam invadunt, & uſque ad Sycas Conſtantinopolim veniunt.* Tabulæ Peutingeri *Sycas* pariter habent. Agathias lib. v. *τῶν περὶ Συκαῖς τείχη.* Nicephorus Conſtantinopolitanus in Breviario pag. 123. I. edit. *ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐν Συκαῖς λεζομῆναις ἀφ' ἑσπερίας χερσῶν, περαστίον, ad locum littori proximum, quem Sycas appellant, ex adverſo urbis appulit.* Ita porro alii, Juſtinianus Nov. CLIX. Procopius lib. I. de Ædif. cap. v. Evagrius lib. III. cap. XLIII. lib. IV. cap. XXXVI. Theophanes anno v. Anaſtaſii, Zonaras in Leontio, Cedrenus in Pogonato & Apſimaro, & alii infra laudandi.

Sicæ verò JUSTINIANÆ poſtmodum appellari cœpere, ex quo has de novo inſtauravit Juſtinianus, nonnullisque ædificiis adornavit. Chronicon Alexandrinum anno I. ejuſdem Auguſti: *Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὁ βασιλεὺς Ἰουſτινιανὸς ἀνέωσεν τὸ περαστίον, Συκῆς καλεῖσθαι λεζομῆνον, κειμένον κατὰ τὴν Κωνſταντινουπόλεως, καὶ τὸ θέρον αὐτῶν Συκῶν, καὶ τὰ τείχη, δεδακῶς δίκαιον πόλεως, μετωνομάσας αὐτὰς Ἰουſτινιανόπολιν. Hoc ipſo tempore Imperator Juſtinianus ſuburbanum reſtauravit, quod antea Sycæ nuncupabatur, ex adverſo Conſtantinopolis ſitum, & ipſatum Sycarum theatrum, & mœnia, conſeſſo jure civitatis, & ſuburbanum Juſtinianopolim appellavit.* Sed perperam *Juſtinianopolim* dictas Sycas ſcribit: quippe *Juſtinianæ* nuncupatæ. Hermolaus: *Συκαὶ, πόλις ἀπὸ τῆς Νέας Ρώμης, ἢ καθ' ἡμῶς Ἰουſτινιανῆς περαστίον. Sycæ urbs è regione Νόυæ Ρώμης, quæ modò Juſτινιανῆς appellatur.* Juſtinianus ipſe Nov. LIX. cap. v. *τὸ πέρασμα Ἰουſτινιανῶν, ἢτοι Συκῶν, Fretum Sycenum, vel certè ipſas Sycas* vocat. Sed an Sycæ ſuburbanum

idem fuerit quod *Ἰουστινιανῶν* vocat Procopius lib. 1. de *Ædific.* cap. x1. dubium injicit Gyllius lib. 1 v. cap. x. qui mendum esse apud Procopium censet, legendumque *Ἰουστινιανῶν*: cui quidem sententiæ vix manus dederim, cum Procopius *Iucundianas* in Asiatico littore unâ cum *Heræo* videatur statuere: quod verò Chronicon Alexandrinum *Sycis*, seu *Iustinianis*, concessum à Justiniano jus civitatis tradit, vix fidem pariter meretur; cum longè ante Justinianum decimamtertiam ex quatuordecim urbis regionibus habitam, non modò ex veteri Urbis Descriptione sub Honorii tempora exarata constet, sed etiam ex ipso Socrate, qui Theodosio Juniore imperante scripsit, lib. 11. cap. xx. Ο ἢ τόπος ἐστὶ ἀντιπέλασον μὲν καὶ τῆ πόλεως, Συκαὶ ἢ ὀνομάζονται, καὶ ἐστὶ ἑξήκοντα μίλια ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλίμα· Λοῖμὸν δὲ ἴσθι ex adverso urbis situs est, *Sycæque* appellatur, & est decimatertia Constantinopolis regio. Denique Anastasius Augustus in L. xv111. Cod. de Sacros. eccles. ait *Sycas* partem esse civitatis: αἱ γὰρ Συκαὶ μέγας εἰσὶ τῆ πόλεως. Ipse verò Justinianus Nov. 11x. cap. v. *Sycas* intra novos urbis muros, seu Theodosianos, censerit omnino indicat; δοκεῖν ἢ εἶπω τῆς ἰσθμίου πύργων, καὶ τὸ πέλασ Ἰουστινιανῶν, ἦτοι Συκαῶν, ubi Julianus Antecessor: *Et si Iustinianas vel Sycas non transierint, intra novos muros videantur esse.* Denique Sycenum oppidum murorum ambitu circumdatum fuisse, & turribus munitum, declarant hæc Procopii verba ex lib. 11. de Bello Pers. cap. xx111. ἐς τοὺς πύργους τῶ περιβόλου ἀπέβαινον, ἐς ἐν Συκαῖς δὲ τῆς τῶν τειχῶν ἀσπένδον, *qui Sycas ambiunt ac circumdant.* Certè cum Sycena regio in se continuerit, ut est in veteri Urbis Descriptione, *Ecclesiam, Thermas Honorianas, Forum Honorianum, Theatrum, Navalia, Domos quadringentas, Porticum majorem unam, Balneas privatas, & Pistinum publicum;* omnino dicendum est longè ante Justinianum ut urbis regionem excultam & exornatam fuisse à prioribus Augustis. *Sed horum adificiorum,* inquit Gyllius, *jam nulla restant vestigia, neque hominum ulla memoria viventium recordatur vestigiorum ubi illa fuerint: imò non modò eorum memoriam, sed ne nomen quidem Sycenæ regionis quisquam jam qui vel audierit, vel legerit, reperitur.* Theatrum tamen, inquit idem scriptor, & Forum Honorianum duntaxat ex architectonica ratione conjicere licet fuisse illud quidem in imis divinis, ut solent esse omnia theatra. Forum verò in planitie vicina portui, ubi nunc Xenodechium ædificatum est in fundamentis Divi Michaëlis, quod integrum extabat cum venit Byzantium: quo etiam tempore videbatur Cisterna Divi Benedicti spoliata cameris & columnis circiter trecentis concamerationem sustinentibus, conversâ in hortorum culturam jam alentium templi ædificium, indicans opus fuisse antiquæ opulentia.

Neque diu *Iustinianarum* nomen mansit incolume; atque adeò ultra ipsa Justiniani tempora vix processit: siquidem vel *Sycarum*, vel certè *Galata* appellatione proxima atate innouit Sycena ista regio. De postremæ hujus nomenclaturæ etymo vix constat, nisi fidem præstemus Codino scribenti pag. 59. ἀπὸ πινός Γαλάτου ἀνδρὸς ἐκείσε οἰκουῦτος, à quodam *Galata* ibi habitante nuncupatam. Constantinopolitani, inquit Gyllius, ex eo dictam Galatam censent, quòd ibi olim lac venderetur, aut mulge:etur, decepti nominis allusione. Ipse verò Gyllius à traiectione Galatarum, sive Gallorum, duce Brenno, locum denominatum putat. Verùm huicce repugnant conjecturæ melioris notæ scriptores, qui Galatam numero singulari non modò efferunt, sed etiam τῶ Γαλάτου locum nuncupant. Nicephorus Constantinopolitanus anno xx111. Copronymi: τὸ ἢ ἕλος αὐτῶν τῆς πόλεως πικρὸν ὑπάρχει, δι' αὐτῶν τε πινὸς ὅς Ἀκροπόλεως πρὸς τὸ ἀντικρὸν, ἐν οἷς τῆς Γαλάτου λεγόμενον ἴσθιον φερούειον περὶ τὴν διηπεραιουῦτο. *Hanc* verò (glaciarum seu crustarum) *altitudo ipsa urbis mania transcendit: itaque nonnulli in adversum littus, ubi Galata Castellum situm est, ex arce transfugerunt.* Ita Theophanes id ipsum enarrans pag. 365. καὶ τῆς Γαλάτου ἀκρωλύτως δὲ ἐκ τῆς ἰσθμίου, *veluti per continentem absque ulla difficultate ad Galata tractum transierunt.* Unde emendandus Cedrenus hoc loco, ubi habet τῆς Γαλάτων, ut & idem Theophanes anno primo Leonis Isauri: ἀπὸ τῶ κασιλλίης τῆς Γαλάτων, & infra pag. 332. πινὸς ἄλυσιν ἐν τῆς Γαλάτων σιωσίσειλεν, rescribendum enim τῆς Γαλάτου, quomodo legit Paulus Diaconus lib. xx1. Misc. *Catenam à locis Galati removit.* Ita porrò Triodium Græcorum, & Gregoras lib. x1. pag. 371. τῶ Γαλάτου, idem Gregoras lib. 1 v. pagg. 56. 61. τῶ Γαλάτου πολίχνην & φερούειον, & alii infra laudandi scriptores *Sycas* vocant, quas Laonicus lib. v1. & v111. pagg. 188. & 264. πόλιν Γαλατίαν. Recentiores denique, & Latini etiam scriptores inferioris ævi Galatam nudè appellarunt. Pachymeres lib. 11. cap. xx xv. τὸ τῶ Γαλατῶ φερούειον. Ita etiam Ducas cap. xx x1 x. & Phranzes lib. 111. cap. xv 111. &c. Denique Epistola Comitiss S. Pauli de prima Urbis à nostris Expugnatione: *Inde perreximus ad quendam turrin. fortissimam, quæ Galata nuncupabatur.* Et Villharduinus n. lxx x111. *De nostre Baron fu li conseils que il se herbergeroient sör le port devant la tor de Galatas, où la Chaïene fermoit, qui devoit de Constantinople.*

PER Æ denique, extrema potissimum Græcia, Sycenæ regioni mansit appellatio, quam ei inditam à Gallorum inibi transitu comminiscitur Tzetzes Chil x1. vers. ccccv111. quo loco scribit Brennum Gallorum ducem Byzantium profectum, illuc trajecisse, indeque eum locum *Peram* fuisse nuncupatum, à traiectione Gallorum:

CP. Christ.

Ελθόντες δ' εἰς Βυζάντιον, ἐκείθεν περαισιώται,
 Ὄθεν καὶ Πέραν λέγεται τὴ Βυζαντίας τόπος,
 Ἐκ τῆ ἀπαπορημεύσεως ἐκείνων.

Verùm nulla ad Gallorum Brennianorum transitum recurrendi necessitas incumbit, cùm ex scriptoribus satis constet id nominis ei tractui inditum ex familiarum Byzantium loquendi modo, qui Fretum Sycenum transituri, πέραν se contendere aiebant, id est *ultra* portum, ubi ipsæ erant Sycæ: nam Sycæ πέραν esse dicebantur. Chronicon Alexandrinum anno xiv. Heraclii: ἐλθόντων πλησίον τῆ σεβασμῆς οἴκου τῆ ἀγίων Μακαβαίων πέραν ἐν Συκαῖς, *venientibus iis juxta venerabilem sanctorum Machabæorum adem, ultra in Sycis.* Et Theophanes anno xiv. Zenonis καὶ ἐκείθεν ἐπάγησαν πέραν ἐν Συκαῖς εἰς Ἰσκιαν, *eorumque capita affixa ultra ripam in Sycis in triumphum.* Pachymeres lib. xii. cap. vi. de Genuensibus Galatam incolentibus: Γενεῖται πέραν τὰς οἰκήσεις ποιεῖσθαι, *Genuensis ultra Fretum sua domicilia habentes.* Ita etiam opinatur Leunclavius in Pandecte Turc. Hæc addo ex Sanuto lib. ii. part. iv. cap. xi. *Cum decem taretis, quibus Ianienses utuntur in Constantinopoli & in Pera, quæ Galata antiquitus vocabantur.*

Jam verò quomodo Pera, seu Galata in Genuensium potestatem jusque concesserit, post receptam à Michaële Palæologo Constantinopolim, ita narrant Pachymeres lib. ii. cap. xxv. & Gregoras lib. iv. pag. 69. Michaël recepta urbe, eam à Genuensibus, Venetis, Pisanis, aliisque ejusmodi exteris hominibus, qui mercaturæ gratiâ eò confluentes, de muni ibi & habitationem fixerant, incolæ fermè animadvertit. Veritus autem ne si intra urbem habitarent, levibus quibusque subinde causis aut prætextibus ad arma & rebellionem concitarentur, eos seponendos duxit: ac Venetos quidem & Pisanos, quorum non tam magna erat multitudo, manere intra urbem permisit, sed separatos ab invicem: Genuensibus verò circa Galatam, extensa quam maximè in longum domorum serie, domicilia assignavit, diruta prius quæ ad Galatam erat munitione. Pachymeres: Καὶ ἔπειτα Γενεῖταις μὲν καὶ πῶς πρὸς ἄστυν περαιὰς πρὸς τὴν Γαλατὴν σφαῖς ἄστυς ἐπὶ μάλιστα παρεκτινόντας κατὰ κινεῖν τῆς ἡ λοιποῖς ἀποταχθῆναι ἰδίους τοῖς πρὸς εἰκασιν ἔχειν δ' ἕκαστον ἑνὶ τῶ ἰδίους φέροι ἀκωλύτως προσέταξε. Ita tamen Genuensibus concessa est Galata à Michaële, ut postmodum supremum in eos dominium sibi reservaret, *ligiosque* ut aiebant, seu quodam feudali jure obnoxios sibi effecerit. Idem Pachymeres lib. v. cap. x. Ἄλλως ἢ καὶ παρῆσα, καὶ ἰδίους ἐπίση, λιζίου εἶπεν αὐτὸς ἐκείνων, ταῖς εὐμερείαις. Exhinc subinde Galatam missus à Genuensibus cum imperio magistratus, quem *Potestatum* appellabant, qui popularibus præesset, & eorum jura tueretur, lites ac controversias dirimeret. Gregoras: Οἱ μὲν γὰρ καὶ χρόνους ταυτοῖς ἀρχεῖν ἀποσελλόμενοι τέτων, ὁ μὲν ἐκ Βενετίας καλεῖται Πάισλος, ὁ δ' ἐκ Πίσις Κουέσουλθ, ὁ δ' ἐκ Γενεῖας Πεπεσάτθ. *Magistratus verò qui statis temporibus eò mittuntur, Venetorum quidem Bajulus, Pisanorum Consul, Genuensium verò Potestas appellantur.* Atque is quidem Genuensium magistratus, cum Byzantium primò appellabat, priusquam rerum administrationi ac officio suo incumberet, in Imperatoris Palatium tenebatur accedere, ibique obsequium ac clientelam Imperatori præstare, ac faustis acclamationibus illum prosequi, uti narrant Pachymeres lib. v. cap. xx. Cantacuzenus lib. i. cap. xii. extremo, & Codinus de Offic. cap. xiv. n. viii. ix. x. xi. Et verò tam insignis beneficii immemores Genuenses Galatæ, haud multo post in ipsum rebellavit Michaëlem, etsi Galatæ oppidum, necdum mœnibus firmatum esset: Οὐπω γὰρ σφίσι τειχῶν ὄχρημα ἔσθ, καὶ πόλις εἰς ἀπίπυλον, ὑπὲρ βάλωτο καθισταμένη τῆ βασιλευσῆ. *Nondum enim munitiones habebant, nec urbem, quæ, cùm vellet, Imperatrici urbi adversaretur.* Ita Gregoras lib. v. pag. 96. ut & Pachymeres loco proximè laudato, qui eorum factum à Michaële repressum tradunt. Sub initia imperii Andronici Senioris, cùm classis Veneta Genuenses Galatæ incolas esset adorta, illi Venetis impares, se & res suas in urbem transfutere, uti pluribus narrant iidem Pachymeres lib. ix. cap. xv. & Gregoras lib. vi. p. 145. Sed mox illi, ut à talibus hostium suorum irruptionibus sibi caverent, ædificia sua fossis subinde cinxere. Pachymeres lib. xii. cap. vi. Ἐν τούτῳ ἢ καὶ οἱ καὶ πῶς Μεγαλόπολιν Γενεῖταις πέραν τὰς οἰκήσεις ποιεῖσθαι, καὶ αὐτοῖς χρόνους, πρὸς τὸ μεγαλειότερον ἐποικοδομησάμενοι, ὥστε καὶ πλείους ἢ πῶς πρὸς πέραν ἀεικαλέσθαι γινώσκοντες, καὶ ἀσφαλῶς κύκλω ἀεικαλέσθαι πάντες, &c. *Inter hæc Genuenses, qui juxta Regiam urbem ultra fretum ades suas habebant novæque, atque ad id magnificas indidem extruebant, ita ut non modicè solum ipsis initio concessum ultra terminos dilatarent, cuiusque vallo circumdarent, &c.* Sed anno demum mccciii. oppidum suum novis firmavere munitionibus, cùm Siculam classem, Catalanorum auxilio, quibuscum bellum erat cum Andronico Seniore, profectam accipere: cùm ea tempestate Imperator viribus impar, hostibus obsistere nequiret. Pachymeres eodem lib. cap. ix. Καὶ γὰρ μὲν βασιλευσῆ ὄρεται ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ὡς ὑπὲρ ἐκ τῆ ἀλάσσης μέγιστον δειματὸν ἔσθ. καὶ τὸ ἀσφαλῆς τῆς ἐνεκοῦσι παρῆσιν γινώσκοντες ἡ βόλα καὶ πρὸς βόλα ἐμχανώντο, καὶ τὰς τῶν οἰκημάτων ἀσφαλῆς ὄρεται ὅπως πλείους καὶ πλείους παρεκτινόντας, εἰς ἀσφαλῆς ἐπάλησις καθίστανται. *Quæ quidem fossis altius excavabant, quò in eas aqua è mari derivari posset, & securitas incolis præberetur. Nunc ba-*

litas telis saxisque longè jaculandis moliebantur, & fenestras domorum ex cocto latere ac gypso edificatas, in secura propugnacula vertebant. Denique cum imperium Constantinopolitanum à Bulgariis Turcisque undique labefactari cernerent Genuenses Itali, quò iis tam eximii corporis membrum aliquod accederet, Mitylenem & Chium insulas occuparunt, Andronico Juniore imperante: quo rerum successu elati Genuenses Galatini, Imperatorem, Græcosque ut imbelles aspernati sunt, ac viribus aucti, ut & hominum qui mercimonii gratiâ Galatam subinde confluebant, multitudine fortiores effecti, fossas altius rursus excavarunt, & firmissimas turres paulatim per speciem ædium privatarum exstruxerunt: tandemque Imperii procuratoribus largitione corruptis, licentiam omnem nacti sunt & vineas emendi, & aedes in vicino colle splendidis mœnibus ornatas exadificandi, ut si bellum iis cum Byzantiis incumberet, haberent unde se tueri possent: verum has aedes ob bellum Mitylenense non multo post deiecit idem Andronicus, quod pluribus prosequitur Gregoras lib. xi. pagg. 371. 372.

Post excessum Andronici Junioris, Joanne filio & Joanne Cantacuzeno imperantibus, rursus Galatæ Genuenses, pace composita, Cantacuzenum adierunt, postulantes sibi regionem concedi, quæ supra Galatam esset, specie quidem ampliandi oppiduli; re autem vera, ut spatium illud acclive, & oppido suo imminens, mœnibus intercluderent, neque suis esset incommodo, siquando cum Byzantiis bellum esset. Verum id etsi præviderit sagax Cantacuzenus, impedire tamen haud valuit. Genuenses enim, captata morbi, quo is Didymotichi detinebatur, occasione, bello Byzantiis illato, confestimque collem, qui Galatæ imminebat, muro interclusere, nova turri in illius jugo excitata. Denique Cantacuzenus Genuenses frustra adortus, cum ab iis navium copiâ superaretur, inito fœdere, novam istam munitionem ultrò concessit Genuensibus, qui quotannis deinceps & militibus, & rebus ad defensionem idoneis oppidum suum instruxere. Hæc multis commemorat ipse Cantacuzenus lib. v. cap. xi. Crebra etiam fuisse Genuensibus bella cum Joanne Palæologo Manuellis filio tradit Laonicus lib. vi. pag. 189. à quibus non semel obsessa est Constantinopolis ex ipso Galatæ oppido: Η μὲν οὖν πόλις τῆς Ἰανθίων ἢ Γαλατῆς ἐπολέμησεν ἐπὶ συχρὸν πᾶσα χρόνον τῆς Βυζαντίας, καὶ τηλεβόλοις ἐξ ἀλλήλων οἱ τε Ἕλληνας, καὶ οἱ ἐκ τῆς Γαλατίας ἐπέβαλον, &c. Genuensium Galatæorum statum sub extremis hisce Palæologis ita repræsentat Froissartes III. vol. cap. xxxi. sub annum mcccclxxxv. *Et tiennent la ville & le chafel de Pere, qui sied en mer devant Constantinople, & la font garder à leurs frais & despens, & la rafraichissent trois ou quatre fois l'an de ce qui leur est necessaire. Les Tartares & les Turcs ont aucunefois essayé comment ils le peussent avoir; mais ils n'en peurent venir à chef: ainçois quand ils y sont venus, ils y ont plus pris que mis. Car Pere sied sur une roche, & n'y a qu'une seule entrée, & les Genevois l'ont fortifiée grandement.* Tandem Galata in Mahumetis Sultani potestatem venit eodem quo ipsa Constantinopolis die, scilicet iv. Kal. Jul. anno mccccliii. deditionem ultrò facientibus ipsis Genuensibus, uti narrant Laonicus lib. viiii. pag. 264. Ducas capp. xxxix. xlii. Phranzes lib. iii. cap. xviii. & ceteri rerum Turcicarum scriptores. Cujusmodi verò sit ejus situs & magnitudo hodierna, fat multis prosequitur Gyllius lib. v. cap. xi. quem non exscribam.

XXIII.

VICI, VIÆ, seu PLATEÆ.

UT regionibus & vicis distingui vulgò civitates palam est; ita & urbs Constantinopolitana in regiones est distributa, rursusque regiones in vicos, id est certas quasdam regionum partes, quæ viis aliquot seu plateis, quæ *πολυχιδίαι ἀγυαὶ* dicuntur Gregorio Nazianzeno in Somnio de Anastasiæ templo carm. ix. atque ad eò statò ac definito ædificiorum numero constabant. Scribit Suetonius in Augusto cap. xxx. spatium urbis Romæ in regiones vicosque divisisse eundem Augustum, & instituisse, ut illas annui magistratus sortitò tuerentur, è plebe cujusque viciniæ electi. Ad Romæ igitur exemplum Constantinopoli in regiones & vicos dispartita, instituti pariter qui iis præessent Vicomagistri, uti appellantur in veteri Urbis Descriptione, & apud Publ. Victorem, & Magistri vicorum quatuordecim in Inscriptione Romana, uti suprâ attigimus, qui Viocuri, seu *ἐδῶν ἐπιμεληταὶ* appellantur in Glossis Gr. Lat. ubi *Viaculus*, pro *Viocurus* perperam irrepsit. Erant autem Constantinopoli in singulis regionibus quinque fermè Vicomagistri, quos *ἀμφοδάρχαι* nuncupat Chronicon Alexandrinum pag. 596. qui iidem fortè cum iis qui *ἀμφοδῶν ὑπηρέται* dicuntur eidem Gregorio Nazianzeno in Somnio de Anastasiæ templo carm. ix. ubi de quodam Maximo. Vicos porro trecentos viginti duos sua ætate extitisse Constantinopoli tradit auctor illius Descriptionis in Collectione civitatis.

Mediam verò urbem interfecabat via, seu Platea grandior ac latior, quam Μέσην, seu **MEDIAM** vocant passim scriptores Byzantini. Theophylactus Simocatta lib. **viii**. Hist. Mauric. cap. **viii**. Ἀγρὰ τῆς λεωφόρου, ἢ Μέσην τὰ πλείηθη κατὰ τὴν κοινὴν, per viam publicam, quam *Mediam vulgus vocat*. Nicetas in Andronico lib. **ii**. n. **x**. λεωφόρον μέσην, Cantacuzenus lib. **iv**. cap. **xxxiv**. & Phranzes ad annum **mccccxxxviii**. μέσην ὁδὸν, ceteri ferè omnes nudè Μέσην vocant. Chronicon Alexandrinum in Phoca: ἐκαύθη ἡ Μέση ὁδὸς ἵππῳ Λαύσου, &c. Latam admodum & amplam fuisse testantur Socrates lib. **vi**. cap. **xvi**. & Sozomenus lib. **viii**. cap. **xx**. qui Μέσην πλατείαν ὁδὸν vocat, ut & Phranzes loco laudato, τὴν μέσην ὁδὸν τῆς πόλεως πλατείαν καὶ εὐρύχωρον διερχόμεθα, *Mediam urbis plateam latam & amplam pertransivimus*. A Palatio & æde Sophiana pertinebat ad Auream Portam, sicque per mediam urbem intercorrebat, variis subinde mercatorum ac artificum officinis, quarum meminit Laonicus lib. **vi**. pag. 189. & porticibus exornata: unde fortè Μέση τῆς ἐκείνου dicitur Theophani anno **i**. Leonis Chazari. Auctor est enim Cedrenus pag. 351. illud incendium, quod Zenone imperante accidit, consumpsisse τῆς Μέσης τῆς παλατίων ἐκατέρωθεν σοῦς, *Media Palatiorum utrinque porticus*: illas nimirum quæ à Palatio ad Forum usque Constantini pertinebant. Quippe & *Media per Forum* intercorrebat. Chronicon Alexandrinum de Phoca: Εἰσελθὼν Ἀγρὰ τῆς Χρυσῆς πόρτας, καὶ τῆς Τροαδηνίων ἐμβύλων, καὶ τῆς Μέσης ὁδοῦ, εἰς τὴν Παλατίαν Ἰνγρῆσσις *per Auream portam, & Troadenses Porticus, & totam Mediam, usque ad Palatium*. Id etiam prodit Nicetas loco laudato: Ἀγρὰ τῆς λεωφόρου Μέσης, καὶ τῆς ἀγορᾶς, *per Mediam plateam & Forum*. A Palatio per *Mediam* ut plurimum & Auream portam fiebant non modò processus publici, sed etiam quacunque aliquo digna videbantur apparatu. Ita in Chronico Alexandrino caput Genferici Attilæ filii in Urbem illatum Ἀγρὰ τῆς Μέσης, & Phocæ amputatam manum περιεπιβλήσας τὴν Μέσην ὁδὸν τῆς Φόρου, *per Mediam a Foro circumductam* legimus. Apud Leonem Grammaticum in Lacapeno pag. 497. quidam rebelles ἐλεγχθέντες ἐπέφθισαν, καὶ ἐν τῇ Μέσῃ διήλθον, *convicti verberibus cæsi, & per Mediam urbis plateam τραυήτι sunt*. Apud eundem in Porphyrogenito, quidam seditiosi ἐλεγχθέντες ἐπέφθισαν καὶ ἐν τῇ Μέσῃ διήλθον, *convicti pænas dederunt, & per Mediam plateam τραυήτι sunt*. Rursum pag. 498. Iberiæ Princeps, dignitate Europalata, in urbem adveniens, Ἀγρὰ Μέσης διελθὼν κεκοσμημένης λαμπρῶς, *per Mediam plateam magnificè ornatam transit*. & in ædem Sophianam deductus est: ubi frustra κεκοσμημένην restituendum censent viri docti. Denique apud Constantinum Porphyrogenitum de Imagine Edessena, eandem imaginem per Auream portam, Ἀγρὰ Μέσης τῆς πόλεως, id est, uti interpretor, non *per Mediam civitatem*, sed *per Mediam civitatis plateam*, illatam legimus.

XXIV.

FORA PUBLICA, ALIAQUE
rerum venalium.

URBEM præ cæteris elegantiorē reddebant **FORA** ampla, ac Atria circumcineta porticibus, & præclaris ædificiis, fornicibus, columnis, & statuis adornata, atque imprimis **AUGUSTÆUM**, quod Atrium fuit amplissimum, porticibus circumdatum, ita ut *Quadriporticus* appellari potuerit: quod σεσαυλιῶν seu vestibuli vicem præstitit Magnæ Ecclesiæ, ipsique Imperatorum Palatio, quod Magnum appellabant. Sed & publica alia, eaque elegantia insignis ædificia atrio isti obverfabantur. Illud ἀγορᾶν non semel vocat Procopius lib. **i**. de Ædif. cap. **ii**. Ἀγορὰ πρὸς βασιλευμένω ἐπίστανεν ἕσση καλοῦσι ἢ Ἀγροῦσαῖον τὴν ἀγορᾶν οἱ Βυζάντιοι *Curie forum quoddam obverfabatur: illud autem Augustæum vocant Byzantini*. Alibi: Ἐστὶ δὲ πρὸς ἀγορᾶν πρὸς τῆ βασιλείων ᾠδίσυλος Ἀγροῦσαῖον καλοῦσι τὴν ἀγορᾶν οἱ Βυζάντιοι: *Pro Palatio est quoddam forum porticibus cinctum, quod Byzantini Augustæum nuncupant*. A Constantino Magno ædificatum satis innuit Zozimus lib. **ii**. pag. 687. Οὕτως ἢ ἐν Βυζαντίῳ μεγίστης ἀγορᾶς τρεῖς αἶθρα, καὶ τὰς τῆς μητρὸς σοῦς ἀίθρας — ναὶ ἐν ᾧ κτισθὲν ἴσται δύο: *Cum Byzantii Forum maximum esset, quatuor porticibus inclusum, ad extremitates unius ex hisce porticibus ædes duas exstiterunt*. Quod de Foro Constantini intelligi non potest, quod rotundum fuisse ait idem scriptor. Proindeque illud est quod sic describitur à Bondelmontio: *Etiam de immenso Palatio usque ad sanctam Sophiam erat per milliarem viam columnarum binarum, per quam dominus accedebat, ubi officinæ clericorum per circuitum domus erant, & de totius insula Trinacria, ut dicitur, fructum capiebant*. Ita autem ab eo appellatum volunt scriptores ob matrem Helenam, quam Augustam renuntiaverat, & cujus erexerat statuam eo in loco. Hesychius Milesius: Καὶ τῆς αὐτῆς μητρὸς ὅπῃ κίονα ἀνέστησεν ἀγάλμα, καὶ τὸ τόπον ὠνόμασεν Ἀγροῦσαῖον *Et matris sue statuam colummæ ἱερῆς fuit, locumque Augustæum appellavit*. Chronicon Alexandrinum pag. 664. Καλέσασ τὸ τόπον Ἀγροῦσαῖον, κατὰ τὴν καὶ σήλω, ἢ σήτας κατὰ τὴν τῆς ἰδίας ἀπὸ μητρὸς Ἑλένης Ἀγροῦσης διαποιήσας ἐν

πορφυρῶ κίονι *Locum Augusteum nuncupans, ut & statuam, quam è regione matri suæ domitæ Helenæ Augustæ in porphyretica columna collocavit.* Unde conficitur ipsam Helenæ Augustæ statuam *Augusteum* primitus etiam appellatam. Iisdem consona penè habet Suidas: Εσησε ἡ καὶ ὁ μέγας Κωνσταντῖνος εἰς τὸ ἀστυεῖον τὴν Δάφνης στήλην τῆς ἑταρῆς μητρὸς, ἧς ἄνδρασε τὸ τόπον Αὐγούστου. *Posuit etiam Magnus Constantinus in atrio subduali Daphnes statuam matris suæ, ex qua locum nuncupavit Augusteum.* Daphnen verò partem esse magni Palatii suo loco observamus. Augustæ porrò titulum matri Helenæ à filio concessum testantur scriptores, inscriptiones, & illius nummi. Proinde meras nugas sapit, quod recentiores Græculi scripsere, locum nuncupatum *Augusteum*, quasi γουστῖον, forum cupediarum, quas *Gustos* appellat Juvenalis sat. xi.

Interea gustos elementa per omnia querunt.

Gustum etiam hac notione dixit Apicius lib. iv. cap. v. Augusteum in quarta regione ponit vetus Urbis Descriptio: juxta ædem Sophianam & Palatium scriptores omnes. Illud exornare potissimum erectæ ibi statuæ complures, atque in iis argentea Theodosii Magni columnæ imposita, erecta anno decimoquarto ejusdem Augusti, uti testatur Marcellinus Comes: *Columna haud longè ab Ecclesia constituta est, quæ argenteam Theodosii Magni statuam ferens hæctenus contemplatur.* Sed hanc demolitus Justinianus, ablatoque argento, suam loco illius posuit. Zonaras pag. 52. Κατὰ γὰρ μὲν τὸ ἐπισημασθέντος ἔτος τῆ βασιλείας αὐτῆς, καὶ κίων ὁ μέγας, ὃς ἐν τῷ παραυλίῳ τῆ μεγάλου καὶ καθεδρῆς, τετελείωται, ἐρ' ἔπερ οἰκεῖον ἀνδραύτα ἔριππον αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἀνέστηλωση, ἔνθα πρὶν ἔτερος ἴσατο κίων τῆ μεγάλου Θεοδοσίῳ, φέρον στήλην, ἧς ἀργέου πεποιτημένον, ἧς δὲ ἐκείνη παρὰ Ἀρκαδίῳ, εἰλκοῦσαν σιθμὸν λιζῶν ἐπισημασθέντων τετακοσίων, ἡ καθεδρῶν ἐκείνῳ καὶ τῷ κίονῳ, καὶ τὸ ἀργέον ἀφελόμενον, τὸ νῦν δευτέρου καὶ τῷ οἰκείῳ στήλης ἀνήγειρε κίονα. Anno imperii ejus decimoseptimo magna columna, quæ in Magna Ecclesia vestibulo stat, confecta est, cui equestrem statuam suam imposuit, ubi prius altera stabat columna Magni Theodosii statuam argenteam sustinens, ab Arcadio illius filio factam, pondere septem mille quadringentatum librarum, quam ille cum columna demolitus, argenio direpto, eam crexit, quæ cum illius statua visitur. Ubi statua ab Arcadio posita dicitur, quam superstite ipso Theodosio erectam ait Marcellinus Comes. Ita porro describitur Justinianea hæc statua à Cedreno sub eundem annum decimumseptimum Justiniani: Επληροῦθη ἡ καὶ ὁ χαλκοῦς κίων ὁ μέγας ὁ Αὐγουστῖον, καὶ ἀνήγειρε στήλην τῆ Ἰουστιανῆς ἔριππον, κρατούσα τῆ μὲν ἀριστερῆ χειρὶ μῆλον σφαιροειδῆς, ὡς τὸ γῆς ἀπάτης αὐτῆς κρυμμένον· τῆ δὲ δεξιᾷ ἡ ἀνατεταμένον ἔχουσα, καὶ οἰωνεὶ Πέρσης διακελευομένη, Σηῖτε, καὶ τῆς Ῥωμαίων γῆς μὴ ἐπιβῆτε. *Absoluta est etiam magna columna, quæ vocatur Augusteum, eique imposita Justiniani statua equestris, sinistra manu tenens pomum rotundum, quo indicatur orbis imperium penes ipsum esse: dexteram autem extensam habens, & veluti Persis imperans, ut subsisterent, & deinceps Romanorum terras non pervaderent.* Deinde subdit hanc columnam ex tegulis æreis combustæ Chalces confectam, & nuncupatam fuisse *Augusteum*. Similia habent de statuæ Justinianæ forma Suidas in Justiniano, Codinus, Nicephorus Callisti in proœmio, & alii: sed illa graphicè omnino describitur à Procopio lib. i. de Ædif. cap. ii. cujus verba excerptit fermè Pachymeres in illius *Επιπέρι* MS. quam quidem Procopii descriptionem, quia prolixior est, consultò omittimus, cum fati sit hanc lectoribus indicasse: præstat tantum hoc loco describere, quæ de ea ex nostris *αὐτόπῃ* narrat Guillelmus de Baldenzel in Hodoæporico pag. 107. *Coram ista pretiosissima Ecclesia stat imago Imperatoris Justiniani acquisiti, de ære fusa, imperiali diademate coronata, tota deaurata, maximæ quantitatis, manu sinistra pomum, quod orbem representat, cruce superposita tenens, dexteram contra Orientem levans ad modum principibus minas rebellibus imponentis. Statua super quam imago posita est. altissima est, ex petris magnis & cemento fortissimo conglutinata.* At cum temporis injuriâ labefactari cœpisset, ære à Francis nostris, ut aiunt, urbem obtinentibus, plerisque in locis direpto, demumque anno Mundi juxta Græcos ΜΜΜΜΜΜΔΕΕΕΧV. Christi ΜΕΕΕVΙΙ. vento vehementiore decidisset crux globo superposita, hanc non modò reposuit Andronicus Senior Palæologus Imperator, sed & columnam, ipsamque statuam firmis vinculis constrinxit, & navos levi & firmo testorio induxit. Rein pluribus narrat Gregoras lib. v. i. pag. 193. qui cum ea de novo instauraretur, illa diligentius perlustrata & dimensa, de ejus magnitudine hæc ingerit: *Est igitur, inquit, (Græca consultò omittimus) circuitus capitis statuæ orgyæ una proceri viri. Tantumdem etiam ab humeris ejus, usque ad capitis Imperatorium insigne, (τῆς κεφαλῆς βασιλικὸν σύμβολον, quod τῆρα dicitur Leoni Grammatico pag. 456. & aliis, & describitur à Tzetze Chil. viii. cap. clxxxix.) magnitudo cujusque manuum digiti, spithamæ. Longitudo basis pedum quatuor spithamatum uno triente minus. Longitudo Crucis globo incumbentis, spithamæ quatuor. Latitudo spithamæ tres. Globi capacitas μέτρα πολιτικὰ ἑξίς, mensuræ civiles tres. Ab equi pectore usque ad caudam, orgyæ tres. Eodemque modo crassitudo colli ejus, orgyæ tres ferè. A summo naso usque ad aures ejus, orgyæ una. Cruris ejus crassitudo in orbem, spithamæ quinque. Τὸ ἡ ἰμάριον αὐτῆς ἔστιν ἀσφαλί ποιησασµένον, καὶ ἐπὶ φύλλοις καὶ κλάδοις πεποιτηµένον, καὶ ἀκρίτως ὀξευασµένον ἔστιν οἷς τῆς αἰῶθεν ἐκ σπειρῆς κομιζοµένων. Experimentum verò illius stellis quibusdam interstinctum est, præterea foliis ac ramis variatum, & persimile sericeis, quæ olim d. ferebantur. Ac-*

que hunc quidem habitum *Αχλὴα* appellatum fuisse auctor est Procopius, & ex eo Pachymeres, locis laudatis. Sed ut à Turcis omnino everfa sit, quantaque statuae ipsius fuerit magnitudo, hisce ἀπόπης pariter prosequitur Gyllius lib. II. cap. XV I I. *Barbari omni aereo vestitu, & equo, & statua, columnam Iustiniani spoliaverunt, aliquotque annos nuda remansit. Tandem ante XXX. annos everfa est tota usque ad stylobatem, quem anno superiore vidi excindi, ex cuius crepidinibus aqua saliebat fistulis in magnum labrum. Nunc stylobate loco, Castellum aquae latius constructum est, & fistula aucta. Equestrum Iustiniani statuam, quam modo dixi, supra hanc columnam collocatam fuisse, servatam diu in claustro regii Palatii deportari nuper vidi in caminos, quibus metalla funduntur in machinas bellicas, inter quae erat Iustiniani crux proceritate meam staturam superans, & nasus dodrante longior. (rura equi ad terram projecta metiri non potui. Pedis unguam mensus sum oculis, & deprehendi dodrantalē esse altitudinis. Prædictis hoc unicum addere placet, Muchemetis iussu, post captam urbem, inventum Constantini ultimi Imperatoris caput huic columnae defixum fuisse. Ducas cap. XI. Τότε προσήλωσαν αὐτῷ (πῶ κεφαλῆ) ἐν τῇ κίονι τῆς Αὐγουσταίης, ἣ ἴσατο ἕως ἐσπέρας. De Augustao rursus agimus in Descriptione adis Sophianae n. XX I I I. Porro quid Theophanes an. V. Justiniani velit per τὸ ἑνεσθῆν Αὐγουσταίης, non omnino percipio.*

II. Quod Graeci Μίλιον, seu ἀγορὰν Μιλίης appellabant, Forum Augustae esse plerique censent, quod in Augustae steterit. Est autem *Milium*, idem quod **MILLIARE AUREUM**, quod in quarta regione statuit auctor Urbis Descriptionis, atque illud quidem jam ante instauratum à Constantino Byzantium extitisse videtur innuere Hesychius Milesius, scribens Protomachum Byzantium Ducem, devictis Thracibus, tropaea area statuisset in loco nuncupato Milio: Ὁς ἔτι ἐπαλασάντας Θράκας κατὰ δουλώσας ἔτις ὄπλοις, ἐν τῇ καλεωμένῃ δὲ πόλει Μιλίῳ χάλκεα ἀνέστηκε ξόπαια. *Qui insurgentibus Thracibus bello superatis & in servitutem redactis, in loco urbis Milio nuncupato area statuit tropaea.* Ab iis tropaeis, *Victoria*, seu *Nίκαια*, dictus fortè locus iste, quod erecta ibi fuissent in Protomachi victoriarum monumentum. Nam locum *Nίκαια* dictum intra vetus Byzantium ponit auctor Chronici Alexandrini pag. 618, ubi narrat Byzantem Regem Thraciae urbem condidisse, ἐνθα νῦν καλεῖται αἱ Νίκαι, πλησίον τῆς Κηλίκων, ἡ δὲ νῦν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας καλεῖται *Victoria*, juxta *Celices*. Etsi non diffitear hanc referri posse ad Victoriarum statuas, in quas iussit Palladas, uti suo loco observamus. Sanè ad locum illum, quem *Nίκαια* vocabant, Byzantem urbi suae nomen imposuisse tradit idem auctor Chronici Alexandrini. Addit Suidas, & ex eo Codinus, faustis populi plausibus in Milio Byzantem etiam exceptum fuisse, post conditam scilicet urbem, ut & postmodum Constantinum Magnum devicto Azotio: stetitque ibi ab antiquis temporibus, proinde ante ipsum Constantinum, currum volitantem à quatuor equis igneis aut fulvis tractum, quem idem Constantinus postea in Hippodromum traduxit: Ἐν τῇ Μιλίῳ ἐν τετραῶν ἵπποις πυκνοῖς ἀίμα ἰπτάμενον ἔσχε δύο σιλῶν, ἐν παλαιῶν τῆς ἑξόνων ὑπὲρ ἔχεν, ἔστι εὐρημίωθι ὁ μέγας Κωνσταντῖνος μὲν τὸ νικῆσαι Αζώπιον ἐπειδὴ ἡ Βύζας ἐκεῖσε εὐρημίωθι κατενεχθὲν δὲ τῷ ἀίμα ἐν τῷ Ἰπποδρομίῳ δουροφόρομενον, &c. *In Milio cum quatuor equis fulvis currus volitans fuit juxta duas columnas: ibi faustis acclamationibus exceptus est Constantinus M. devicto Azotio, quandoquidem & in eodem loco Byzas renuntiatus Rex fuerat. Is autem currus in Hippodromum cum mulio comitatu translatus fuit, &c.* Similia habet Anonymus in Antiq. Constantinop. p. 93. additque currum istum Solis fuisse. Sed haec mera sunt conjecturae, vel nugae, quas Lectoribus examinandas relinquimus, ut quae de Azotio (qui Lambecio Auriga Circensis fuisse dicitur) commemorant. Enimvero ut quae de Milliaro Constantinopolitano scriptores retulere hic congeramus, *Milliarium*, seu τῆς Μιλίης nomenclatura omnino videtur suadere, quod haecenus opinati sunt viri docti, excitatum fuisse in Nova Roma instar *Milliaris aurei* in Antiqua, quod Augustum medio in foro statuisset tradunt Tacitus, Suetonius, & alii, in Regione octava, ut est apud Publ. Victorem, ut esset unde inciperent caetera Milliaria, tanquam à principio & meta omnium itinerum, ut ab eo numerarentur viae militares ac regiae: quodque in eisdem Augusti nummis apud Biazum ad Augustini Dialogos exaratum conspicitur, quemadmodum Marlianus lib. II. Topogr. urb. Romae cap. II. Andreas Fulvius lib. III. Antiq. Rom. cap. III. Lucius Maurus, Rosinus, Salmasius ad Plinium, Bergerius lib. III. de Viis Roman. capp. XIIII. XIV. Bulingerus de Circo Rom. cap. LIII. & alii, qui Romanas Antiquitates profecuti sunt, pridem docuerunt. Quod verò *Milliare* Latini, Graeci sequiores *μίλιον* v. II. pag. 322. Palladius in Hist. Lausiaca capp. VI. XX. LXXVII. Perdiccas Ephesius, & alii. Claudius Rutilius Numatianus lib. II.

Intervalla visis praestare videtur

Qui notat inscriptus Millia multa lapis.

At Milliarium Constantinopolitanum aliud quidpiam fuit Romano structura & amplitudine longè elegantius: siquidem Milliarium Romanum, nuda fuit columna lapidea, rotunda, rudis ferè ac impolita, basi Corinthiacae insistentis, sustinensque globum aureum, *Milliarium ak-*

reum appellata est: ejus figuram exhibent Bartholomæus Rossus, & Grutherus in Corpore Inscriptionum pag. 154. 4. Milliarium verò Constantinopolitanum, ædificium fuit editius, fornicibus constans, statuīs aliisque ornamentis decoratum, atque, ut verbo utar Petri Victoris in Romæ Descriptione, Regione tertia, *Porticus absidata*: adeò ut Codinus *καμάραν* ἢ *Μιλίαν* fuisse *πόρταν χρυσαίαν* ante Constantinum, nescio an verè, scripserit. *Αψίδος* enim, seu *Fornicis Milii*, meminere non semel scriptores Byzantini à nobis deinceps recensendi: de quo quidem fornice intelligendus Scylitzes, cum ait lapidem, quem *κοσμίτην* vocabant, *ὑπὸ τῆ ἐν τῷ Φόρῳ ἀψίδος*, cecidisse: extitit enim Milliare aureum in Foro, uti mox docebimus. Quæ autem in Milii Fornice steterè, statuarum complures recensentur, atque in iis Constantini & Helenæ matris, ferentium crucem, & à tergo easum, Trajani & Adriani equis insidentium. Cedrenus pag. 322. *Ἐπάνω τῆ τῆ Μιλίαν ἀψίδος ἴστανται σήλαι δύο, τῆ τε Μεγάλῃ Κωνσταντίνῃ, καὶ τῆ μητρὸς αὐτῆς, μέσον ἔχουσαι σταυροῦ ὀπίσθεν ἢ Τραϊανὸς ἔφιππον, ἔχων σιωβῶν τῆ Ἀἰλίον Ἀδριανὸν ἱπποδάμιον.* Totidem fere habet Codinus pag. 20. præterquam quod addit ad crucem steterisse etiam Fortunæ Urbis simulachrum. Meminit pariter pag. 21. statuarum equestris Trajani, cui adjuncta erat statua equestris Theodosii Junioris, quam pag. 36. aream fuisse scribit, & manu gestasse pomum, cui insistebat Victoriola, coronam Imperatoris capiti imponens: & in ejusdem statuarum dedicatione congiaria plebi distribuisse eundem Theodosium. Similia habet Suidas, qui ut & Codinus, steterisse præterea in Milio statuas Sophiæ uxoris Justinii Junioris, & Arabiæ filiarum, & Helenæ neptis vel cognatæ eorundem Augustorum, juxta Arcadii & Theodosii filii statuas, narrat. Scribit præterea Agatho Ecclesiæ Constantinopolitanæ Diaconus in Epilogo de iis quæ acta sunt à Philippico contra Sextam Synodum, cum *ἐν τῇ αὐτῷ λεγομένη τῆ Μιλίαν καμάραν* descriptæ essent sex Oecumenicæ Synodi, abrafæ Sextæ imagine, suam & Pyrrhi Patriarchæ Constantinopol. hæretici, ejus loco, imagines collocasse, quas postmodum Artemius, seu Anastasius, qui Philippico in ordinem ἀθεοῦ, imperium arripuerat, dejecit, earumque loco Sextam Synodum rursus in ea describi curavit. Milliare aureum Constantinopolitanum, ut Romanum, in medio foro extitit, quod illud esse putat Gyllius, quod *Augustæum* vocabant. Sanè ex Niceta in Alexio Man. F. n. vi. Augustæum, ædem Alexii quæ Augustæo adjuncta fuit, & *Μίλιον*, vicina fuisse docemur, ubi hæc de Milliarum fornice habet: *καὶ τῆ μεγίστης ἀψίδος ἀνωθεν, ἧς καὶ τὸ Μίλιον ἴστανται. Et supra magnum fornitem, qui ad Milium stat.* Unde colligitur *Μίλιον* ipsum Forum appellatum, quomodo scriptores vocem hanc crebro usurpant: infra tamen, Milium in foro statuit: *καὶ πλινθίουσις μέγιστη τῆ ἀγορῆς ἐς μέγιστον ἐν τῷ ἀψίδος τῆ Μιλίαν, καὶ τοῦ ὑπὸ τῆ νεῶ τῆ Ἀλεξίου μαρμαρυγῆς ὀπίσθεν τῆ Κωνσταντίνου εἰσίνοντο. Cum autem forum hominibus plenum esset, qui ἐς Μιλίαν fornitem & Alexii æde pugnant, milites Casarissæ ledabant.* Ædi Sophianæ proximum Milium statuit idem Nicetas in Isaacio & Alexio F. n. 11. ubi de incendio à Francis excitato: *συμπελάβετο δὲ καὶ τῆ μεγίστου νεῶ τὸ δαιμόν, καὶ δὴ ὄσα πρὸς ἀψίδα νέοντο τῆ Μιλίαν, καὶ τῶ ἀνδρῶν σιωβῶνται τῶ Μάρκωνι. Id malum etiam templum maximum comprehendit, & quæcumque ad Milii fornitem vergunt & Macroni adjuncta sunt.* Basilicam juxta Milium ponit Codinus: *Milium* verò, ἀψίδα εἰς πλὴν βασιλικῶν, fornitem qui ad Basilicam stetit, appellat lemma epigrammatis in Anthol. lib. 1 v. cap. xxxiv. *τῆ Μιλίαν*, ut tractus, vel fori, meminerunt Anna Comnena lib. 11. Alex. pag. 68. Zonaras in Justiniano pag. 51. Codinus, qui ædem S. Phocæ *ἐν τῷ Μιλίῳ* ædificatam ait, & alii. Auctor incertus post Theophanem ἀγορῆν τῆ Μιλίαν dixit. Verum Milium potissimum ab aliquot scriptoribus celebratur, quod in eo rebellium ac reorum, de quibus pœnæ sumptæ erant, capita defigerentur. Apud Nicephorum Constantinopol. pag. 232. 1. edit. cui consona habet Theophanes pag. 372. Constantini Patriarchæ, quem in Cynegio capite plecti jusserat Copronymus, caput ipsum in Milio expositum legimus: *Ἐἶτα μετ' οὐ πολὺ ἐν τῷ τῆς πόλεως κωνσταντινῶν πλὴν κεφαλῶν αὐτῆς ὑποκρινόμενον προσέταξε: καὶ πλὴν μὲν ἐν τῷ καλαμάρῳ Μιλίῳ ὄξαρθεῖσαν μετέωρον φέρεσθαι. Nec multo post in urbis Cynegio capite truncari, & hoc uti erat præcisum, in sublime elatum ad Milium deferri præcepit.* Theophanes de quodam Bactagio in Cynegio pariter capite truncato pag. 352. *καὶ πλὴν τούτου κεφαλῶν ἐν τῷ Μιλίῳ ἐν ῥέμασιν ὄρηθαι ἡμέρας. Caputque illius per tres dies in Milio suspendi jussit.* Michaël Theophili filius, apud Leonem Grammaticum pag. 467. Peganem quendam ob rebellionem luminibus orbatum, ἐν τῷ Μιλίῳ expositum, & sedere jussum tenentem vasculum manibus, in quod transeuntes quod lubebat, vice elemosynæ, projiciebant. Denique Nicetas in Alexio Ang. lib. 111. n. vi. Joannis Comneni, cognomento Crassi, qui tyrannidem induerat, *κεφαλῶν τῆ καὶ πλὴν ἀγορῆν ἀψίδι μετεωρεῖσθαι πρὸς θεῶν πάνδημον, caput in fornice Fori, ut ab omnibus conspiceretur, suspensum.* Atque hæc quidem originem & etymon videntur suggerere *Pilloriorum* nostrorum, quæ in mediis foris erigi solent, in quæ educuntur rei, tum ut infamiæ notam, universæ plebis conspectui expositi, tum etiam pœnam ii decretam subeant: nam & à *Miliariis aureis*, quæ in Foris erigi solebant, *Pilloria* fortè nuncupata sunt, qua appellatione columnæ structiles, vel moles lapideæ altius eductæ, nostris *Piles* & *Piliers*, Latinis *Pile* dicuntur: ita ut *Pilloria* appellata fuerint quasi *Pila aurea*, ut *milliaria aurea*. Charta Theobaldi Comitis

Campaniæ an. MCCCXXVII. in Tabulario Eccl. Meldensis fol. 30. *Afferbat etiam dictus Episcopus, quod ego non debebam habere Pilorium in foro, & facere justitiam in eodem loco, prout mihi placeret.* Hinc pœna Pilloralis, & iudicium Pillorale, apud Bractonum & in Fleta. Sed de Pillorio, diximus in Glossario nostro.

III. In Milio extitit HOROLOGIUM, quod à Justiniano confectum narrant Theophanes anno nono, & ex eo Cedrenus pag. 371. *ἐποίησε ἢ τὸ Ωρολόγιον τῆς Μιλίας, fecit & Horologium Milii.* Haud procul ab æde Sophiana extitisse non uno loco innuit Codinus, qui præterea ait ab eodem Justiniano ædem S. Joannis Baptista exædicatam ad Horologium: *καὶ ἐκπέσει τὸ ἄγιον Ἰωάννου τὸ ὄντα εἰς τὸ Ωρολογεῖον, τὸ λεγόμενον Βαπτιστῆα.* Meminit rursus Horologii Cedrenus pag. 625. in Romano Seniore: *τὸ ἢ Παξίκιον Κοσμά καὶ Λογοθέτου ὁ βασιλεὺς, ἐν τῷ Ωρολογίῳ, παρέλυσε τὸ ἀρχῆς Patricium νερὸ Κοσμά καὶ Λογοθέτου πρῶτον ἔχον, in Horologio, dignitate exiit.* Quo loco *Horologium Milii* usurpat pro ipso Milio, in quo rei, eorumque capita exponebantur, uti docuimus. Extat in Anthologia lib. IV. cap. XXXIV. Epigramma in basi Horologii, fornicis, qui ad Basilicam erat, inædificati, descriptum: *εἰς τὸ βάσιον τὸ Ωρολόγιον τῆς εἰς τὴν ἀψίδα τὸ εἰς τὴν βασιλικὴν.* Ex quo colligitur Horologium confectum à Justiniano Juniore & Sophiam Augustam, curante Juliano Præfecto Prætorio:

Δῶρον Ἰουλιανῷ τυραννοφόνου βασιλῆος,
καὶ Σοφίης ἀλόχου, φέγγει ἐλευθερίας,
Ωροῶν σκοπίαζι ἑσφὸν σημάτων χαλκῶν,
Αὐτῆς ἐκ μονάδος μέχρι δωδεκάδος.
Ὅν πᾶσα συληθέντα, δίκης θρόνον ἠνιοχέων
Εὗρεν Ἰουλιανὸς χερσὶν ἀδωροδόχοις.

Id est interprete V. Cl. Petro Menardo Turonensi:

*Dona tyrannorum victor Iustinus & uxor,
Lux libertatis, collocat hæc Sophia.
Æs horas monstrans veraci conspiciis umbra
Primum unam, bis sex ultima signa notant.
Subreptum latitabat opus: sed repperit illud
Præfes Iulianus, restituitque loco.*

Pet fornicem verò qui est ad Basilicam, ut habetur in Epigrammatis epigraphe, intelligitur ipsum Milium. Habentur ibidem bina alia Epigrammata in Horologium solare à Sergio Patriarcha Constantinopolitano, qui sub Heraclio vixit, ædificatum, ubi antea erat hortus: sed illud esse, quod *Ἡλιακὸν* vocatur apud Leonem Grammaticum pag. 479. nolim asserere: *ὡς εἶδεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς ἐστὼς ἐν τῷ Ἡλιακῷ, καὶ εὐμὴ Ἰμπερατορὸς ἀδὸς Ἡλιακῷ ἡλιακῷ ἡλιακῷ ἡλιακῷ ἡλιακῷ, &c.* Nam ita hæc verba reddidit Combesius: cum *ἡλιακὸν* accipi possit vel debeat pro *solario*, seu loco aprico in summa ædium parte, quomodo *solarium* Latini usurpant, quod vox *ἡλιακὸν* etiam persuadere videtur: ita *ἡλιακὸν τὸ Μαγναύρα* dixit Theophanes pag. 231. ut alios omittam. At quale fuerit horologium illud Milii, aquarium-ne, uti à Senatore lib. I. epist. XLV. an verò cujusmodi in Francorum Annalibus anno DCCCXII. describitur, ex his non percipitur, tamen Justiniani & Justinii ætate aquaria duntaxat horologia obtinuisse ex eodem Senatore colligi posse videtur. Vide interim quæ de horologiis observant Petrus Faber Sanjorianus lib. II. Semestrium cap. XXV. Franciscus Poletus lib. I. Hist. Fori Romani cap. IX. & alii passim, ut & quæ in Glossario adnotamus in V. *Horologium nocturnum.*

IV. Extitit præterea in Milio DIIPPIMUM, locus ita appellatus, propter binos equos marmoreos vel lapideos ad ædem S. Phocæ, quæ postmodum S. Joannis Theologi dicta est, à Phoca tyranno erectos. Cur autem hic positi equi, causam narrat Codinus pagg. 21. 28. apud quem perperam in editione Regia *Διππων*, ut & apud Gretzerum ad Codinum, *Διππων* legitur. A Diippio porro hæc ædes *Διππων* nuncupatur Nicetæ in Alexio Man. F. n. VI. Diippii mentionem agunt præterea Theophanes pag. 353. Cedrenus pag. 456. Zonaras pag. 88. Paulus Diacon. lib. XXI. Misc. pag. 681. & alii sub an. IIII. Copronymi: ubi narrat Anastasium Patr. Constantinopolit. & Artabasdam *ἐν τῷ ἐφερομένῳ ἀντιπροσώπῳ, ἀσινό facie versus caudam conversa insidentes, κατὰ τὸ Διππῶν* per urbem traductos. Quam quidem ignominiam Anastasio irrogandam longè antea prædixerat Germanus Patriarcha Constantinop. Germani enim Imperatorem convenientis vestem calcanti Anastasio, Germanus dixit: *Μὴ σπεύδεις, σπείσεις γὰρ εἰσελθεῖν Διππῶν.* *Noli festinare, non enim effugiet tempus à te ingredi Diippium*, uti Anastasius pag. 136. & Paulus Diaconus pag. 663. hæc Theophanis verba ad an. IIII. Leonis Isauri interpretantur. Sed & Constantinum ejusdem Anastasii successorem, *ἀσινό τὸ Διππῶν εἰς τὸ Ἰπποδρόμιον*, asino perinde facie ad caudam versa insidentem, traductum narrat idem Theophanes an. XXVII. Copronymi.

V. At inter præcipua, quæ in nova urbe excitavit ædificia Constantinus Magnus, FORUM illud fuit, quod in ea urbis parte, ubi antea Byzantii veteris portæ erant & mœnia, statuit: ac porticus, fornicibus, simulachris, aliisque illustrioribus totius orbis monumentis, unde

cumque adveclis exornatum, de suo nomine FORUM CONSTANTINI appellari præcepit: ita ut longius prolatis pomeriis, urbis medium quodammodo tenuerit, & quod *κατασθέν παλαιά πόλις, extrema quondam erat civitatis ora, iuxta ὀμφαλὸς, seu umbilicus* esset, ut ait Themistius Orat. VI. pag. 162. edit. Petav. Atque illud quidem formâ rotundâ edificasse, auctor est Zozimus lib. II. pag. 686. *Ἀγορὰν ἣ ἐν τῷ τόπῳ, καθ' ὃν ἡ πύλη τὸ ἀρχαῖον ἦν, οἰκοδομήσας κυκλωτερῆ, ἢ σταῖς διασεγέσι τῶν τῶν περικλαβῶν, ἀψίδας δύο μάρμαρου Περικονησὶς μεγάρας, ἀλλήλων ἀπείας, ἀπετύπωσε, δι' ὧν ἔνεστιν εἰσέναι εἰς τὰς Σιέηρου σοὰς, ἢ τὴν παλαιὰν πόλιος ὄρεϊας* Foro verò, quo loco porta antea erat, rotundo exstructo, & porticibus distegis circumcincto, duos ingentes ex marmore Præconnesio fornices, sibi invicem oppositos, fecit, per quos ire licet in Severi porticus, & urbe prisca egradi. Formam etiam Fori Constantini teretem fuisse indicat Codinus, scribens ejus circuitum & ambitum similem fuisse *πεδатура Cortis Constantini*, cum ibi castra posuit, quando Româ Byzantium venit: *Ὁ ἡ κύκλος τῆς Φόρου ἔστι τὸ ἴσον τῆς ποδίας τῆς κο. τῆς τῆς μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐπέστη ἐκεῖσε, ὅτε ἀπὸ τῆς Ρώμης.* Situm indicat præterea Hesychius, dum ait muros urbis antiquos ἐκ ἔξω τῆς ἐπονύμου ἀγορᾶς τῆς βασιλέως processisse. Vetus Urbis Descriptio illud partim in sexta, partim in octava regione statuit. Grandioribus lapidibus constratum aiunt, quos Græci *πλακάς* vocant, unde *πλακωτὸν* interdum dicitur Zonaræ & Glycæ. Porro *πλακάς, crustam, πλακωσὴν, crustationem*, ut *πλακωθεῖσαν οἰκίαν, incrustatam domum* interpretantur Glossæ Gr. Lat. *Περικονησὶς πλακάς* dixit Gregorius Nazianzenus carm. de vita sua, seu tabulas marmoris Proconnesii, & *πλακάς περικονησὶς*, ut S. Basiliius homiliâ ad Divites *λακωνικὰς & θεισαλικὰς πλακάς*. Epitaphium B. Paulini:

Ecce sub accensis altaribus ossa priorum

Regia purpureo marmore crusta tegit.

Sed variis præsertim exornatum fuit statuis, ac deorum simulachris, quæ è gentilium delubris ablata fuerant ab ipso Constantino: Eusebius in illius vita lib. III. cap. LII. *ἄλλων τῶν σιμῶν χαλκοῦργήματα, ἐφ' οἷς ἢ τῆς παλαιῶν ἀπάτη μακεθὶς ἐσιμολογήτο χρόνοις, ἐκδηλα τῶν πάντων ἐν ἀγοραῖς πάσαις τῆς βασιλέως πόλιος περιτίθετο, ὡς εἰς ἀρχήμονα δέαν περικλαβῶν τῶν ὀρεϊῶν* Aliorum (fanorum) insignia monumenta ex are confecta, in quibus veterum error longo jam temporis spatio se insolenter jactaverat in cunctis regia urbis foris, omnibus palam propesuit, ut intuentium oculis pro turpi spectaculo subjicerentur. Quò quidem respexisse videtur Themistius orat. XIII. pag. 306. in Imperatorem Constantium dicta, ubi de illius parente Urbis conditore: *καὶ τῶν βασιλείων ἀγορᾶν ὡς περὶ καλύπτειν διαπλέκων χρυσῶν ἢ μολύβδου, & Imperatorium forum flammei instar auro & segmentis intexens.* Stabant autem ejusmodi statuarum pleræque in binis porticibus distegis, maximè in binis Fornicibus sibi invicem oppositis, quorum meminit Zozimus. Quas quidem porticus innuere videtur Victor Tunnenfis in Anastasio, scribens Probo Cof. incendio *combustam fuisse civitatem* ἀπὸ τῆς Χαλκῆς, usque ad Constantini Forum supra longitudinem plateæ columnarum nonaginta quatuor. Fornicum porro alius ortum, alius occasum spectabat. Hesychius Milesius: *στῆσαν ἣ ἐξ ἀψίδος πρὸς τῶν καλκωτῶν Φόρω.* In ortivo fornice ejusdem Constantini & Helenæ matris statuæ positæ erant, in quarum medio crux erecta conspiciebatur. Cedrenus p. 322. *Ἐν τῇ πρὸς ἀνατολῶν ἀψίδι τῆς Φόρου ὁ μέγας ἱδρυτὰς Κωνσταντίνος μὲν τῆς μητρὸς αὐτοῦ, μέσσην ἔχοντες σταθερῶν* Harum etiam mentio est apud Suidam v. *Ελένη* & *σίλη*, Nicephorum Call. lib. VII. cap. XXXI. & apud Codinum pag. 161. qui aliquid amplius addunt. Supra Fornicem occidentalem stabant duæ figuræ muliebres ex are confectæ, quarum una *Ρωμαῖα, Romana*, altera *Οὐγγρισσα, Hungara*, dicebatur. Hungaram verò dejecit Manuel Comnenus, ex ea causa quam enarrat Nicetas in eodem Man. lib. v. n. 1. Præterea ad plateam Fori erant duæ statuæ, quarum una versus occasum, erat Minervæ Lindiæ, quam alii pro foribus Senatus stetitisse volunt, ut suo loco monemus; altera Amphitritæ, cancri forfices habentis super temporibus, Rhodo adducta, uti est apud Cedrenum pagg. 322. 323. quam Junonis fuisse opinatur Codinus pag. 14. In medio Foro, ad Fontes, statuam Danielis Prophetæ cum leonibus are confectam posuisse Constantinum ait Eusebius in illius vita lib. III. cap. XLVII. Complures alias statuas in Foro stetitisse observat Codinus, atque in iis duodecim ex porphyretico marmore, totidem Sirenas inauratas, quas vulgus, inquit, equos marinos vocat; præterea in medio Foro seriem quandam animalium columnis impostorum, quæ urbis fata per historias denotabant, *συσημάτια ἐξ ἰσοθα ἐπὶ κίονων, ἐν οἷς δηλοῦνται ἐν ἰσοταῖς τὰ μέλλοντα γήσιασθαι ἐν τῇ πόλει*, quas quidem figuras ac columnas posuisse Apollonium Tyanæum ferebatur. Quod & docet auctor Chronicî Alexandrini, scribens Domitiano imperante, Pompeio & Crispino Consulibus, Apollonium, cum varias peragrasset provincias ac civitates, in quibus *τελέσματα* quæ alii *δοπολέσματα* vocant, vulgus, *Talismanos*, id est figuras fatidicas, (non verò vestigalia, ut perperam vertit Raderus) posuisset, Româ tum profectum, venisse Byzantium, ibique fecisse *τελέσματα πολλὰ, τὰ τῶν χελώνων, καὶ τὸ τῆς λύκου ποταμίου*, (sic leg. pro ποταμοῦ) καὶ μέσσην τῆς πόλιος, καὶ τὰ τῶν ἵππων, καὶ ἄλλων πῶν *Tessitudinum* nempe, & *lupi fluvialilis, in media urbe, & equorum, & aliorum aliquot similitum.* In quibus quidem vertendis mirè cæcutit Interpretes. De ciconiis verò fati-

CP. Christ.

K 4

dicis ab eodem Apollonio Byzantii positis infra agimus. Sed quæ fides habenda Apollonia-
nis istis naniis, multis nuper decuit vir eruditissimus Petrus Daniel Huetius in Demonstrat.
Evangelica, propos. IX. cap. CXLVI. At Fori Constantiniani præcipuum fuit ornamentum

VI. COLUMNA PORPHYRETICA, *πορφυρεὴ καὶ ἀέλιος κίων*, ἐφ' ἑπὲρ
ἰδρυθῆς Κωνσταντίνου δ' ὠκυδῶ, δίκλις ἡλίου περιλάμποντα πολίταις, πορφυρεὰ ἔ' ἰνσφηνίς ἡ ἀκόλουθα,
in qua collocatum (constantinum videmus, Solis instar cunctibus pralucens), inquit Hesy-
chius Mile-
sius, quia Solis instar caput radiatum habebat. Nec enim possum assentiri Anonymo Chro-
nographo scribenti apud Lambecium pag. 163. columnæ subjectam hanc inscriptionem, *Κων-*
σταντίνῳ λαμπρόντι ἡλίου δίκλις, licet id videatur scribere Cedrenus. Zonaras & alii Apollinis
statuam fuisse scribunt, quam Heliopoli urbe Phrygiæ in urbem allatam in suum nomen
transfudit Constantinus, qui Apollinis ipsius habitu radiatus in nummis aliquot visitur, cum
hac inscriptione, CLARITAS REIPUBLICÆ. Hanc *Columnam porphyream Constantinum* vo-
cat vetus Urbis Descriptio, ubi in sexta regione ponitur. Sed cum nihil ferè habeam, quod
iis subjungam, quæ de hac columna à me observata sunt in Notis ad Alexiadem pag. 382.
& 383. ne actum agam, vel dicta refricem, eò Lectorem amandare potius consentaneum
videtur. Addo tantum, cum Constantini statua Alexio Comneno imperante corruisset, co-
lumnæ porphyreticæ impositam fuisse illius loco Crucem; cujus quidem columnæ elegan-
tiam & altitudinem hisce prædicat Manuel Chrysoloras pag. 122. *Τὶ γὰρ αὐτὸ λέγουσι περὶ τῆς*
σταθῆς ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλατείας αὐθις εἰς ἕως μίκιστον ἀεθόντες τὸν σταθὸν πορφύρεον κίωνον, ὅτι τῆς
αὐτῆς τῆς μεγάλης Κωνσταντίνου βασιλείου ἀπὸ πηξαρῶν καὶ ἰδρυθῶν, πάντας μὲν ἀδριαντάς, πά-
σαι δὲ ἡλίας νικῶ τος. Sed quid ego de porphyretica columna commemorem, quæ versus Orientem in ea
regione extat, ἔ' Crucem editissimam sustinet: quæ in atrio Palatii Constantinum Magni posita ἔ' ere-
cta fuit, ἔ' ceteras omnes statuas ac columnas superat. Sed & in Foro Constantiniani *πύλῳ βασι-*
λικῷ dictam videtur statuere Pachymeres lib. V. cap. XXV. quæ fortè ea fuerit, quæ in
topographica Constantinopoleos Bondelmontiana Descriptione dicitur *Porta antiquissima pul-*
chra, cum loci situs ubi statuatur, satis conveniat.

In Foro sui nominis PALLADIUM defodi curasse Constantinum scriptores comme-
morant: quod quidem non Trojâ aut Ilio, uti vult Zonaras, sed Româ clam ablatum, ubi
in Vestæ templo asservabatur, ut auctor est Herodianus lib. I. advehi, Byzantiumque de-
ferri, & in Foro, quod suo nomine donavit, sub ipsius Palladis statua defodi curavit. Ita
Chronicon Alexandrinum pag. 664. ex Byzantiorum & traditione: *Ὁ δ' αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταν-*
τίνος ἀρετῶν κρηπίδας ἀπὸ Ρώμης τὸ λεγόμενον Παλλάδιον, ἔθηκεν ἀπὸ ἐν τῷ ὑπὸ αὐτῷ κρηπίδι φέρῳ
ὑποκείμενῳ κίωνον σήλης αὐτῆς, ὡς πινες λέγουσι τῷ Βυζαντίῳ ἐν Αἰγδοχίῃ ἀκούσαντες. His con-
sona habet Procopius lib. I. de Bello Goth. cap. XV. ubi de Palladio: *Βυζάντιοι δὲ φασὶ τὸ*
ἀγάλμα τῆς Κωνσταντίνου βασιλείου ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἢ αὐτῆς ἐπ' αὐτῷ ἔ'σθαι, κατωρῆσθαι δέ' εἶναι. Pall-
adium Constantinus Augustus (si audimus Byzantios) in Foro, cui nomen tribuit suum, defodit. Sci-
licet Constantinus urbis suæ æternitati consulens, juxta redditum olim oraculum, eam ur-
bem inexpugnabilem fore, in æternumque mansuram, quæ Palladium Trojanum haberet,
Româ furtim ablatum, in eam transfudit, juxta Byzantium credulam fidem. De Palladio
verò consulendus præ cæteris Petrus Faber Sanjorianus lib. III. Semestrium cap. IV. At alii
non Palladium ipsum Trojanum, sed Palladis statuam æream columnæ in Foro imposuisse
volunt, illam fortè quæ ad Orientem Templi Fortunæ Romæ stabat, de qua idem Proco-
pius loco laudato. Graphicè autem describitur à Niceta in Isaacio Alexii F. n. III. ubi ait
in triginta pedum altitudinem assurrexisse. Erat, inquit ille, talari induta veste, crebrisque
plicis sinuata: baltheus lumbos arcè constringebat, in pectore Ægidem gerebat cum Gorgo-
neo capite ab humeris dependentem: cauda equina capiti imposita terrorem quemdam præ-
se ferebat: coma à fronte dependebat in nodum contorta, & à tergo constricta: galea non
penitus contacta, sed ex parte prominens: plicas vestis continebat læva manus, altera ver-
sus Austrum extensa erat. Græca non damus, quia prolixiora. Ex hac Descriptione colligimus
diversam fuisse Palladis statuam, quam Codinus in Orig. Constantinopol. describit,
cum ei hastam adscribat, quemadmodum Palladis effingunt simulachrum Apollodorus lib.
III. Bibl. Maximus Tyrius Dissert. XXVI. Polyænus lib. II. Festus, & alii. Idem verò
Nicetas tradit statuam hanc Palladis ab ebriosis quibusdam dejectam, & in partes confra-
ctam, Isaacio & Alexio filio imperantibus, cum Franci nostri castra ad Constantinopolim
haberent. Rem ipse pluribus commemorat.

VII. FORUM aliud insigne illud fuit, quod TAURI, seu THEODOSII ap-
pellabant, à Theodosio Magno exstructum, & de ejus nomine Theodosiacum appellatum,
ac solenni ritu dedicatum anno Imperii XV. ipso & Abundantio Coss. Chronicon Alexan-
drinum: *Καὶ αὐτῷ τῷ ἔ'τ' ἐνεκαίεθ' ὁ Θεοδοσιακὸς Φόρος.* Anno verò sequenti statuam suam in
eo posuit Kal. Aug. ut est in eodem Chronico: *Ἐπὶ τούτων τ' ὑπάτων ἐστὶν ἡ μέγας ἀδριακὴ Θεο-*
δοσίης Αὐγούστου ἐν τῷ Θεοδοσιακῷ Φόρῳ, μὲν δὲ Λόφῳ, καλενομένων Αὐγούστου. His Coss. posita est *ingens*
statua Theodosii Augusti in Foro Theodosiaco, mense Loo, Kal. Aug. Theophanes anno VIII.

Theodosii : Τὸ δ' αὐτὸ ἐπιέστη ἔστησεν ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίῳ τὴν κίονα Ταύρου. Eodem anno statuit Theodosius Imperator statuam Tauri. Supra Cochlidem columnam. Vetus Urbis Descriptio in Reg. VII. Hæc à parte dextra columnæ Constantini usque ad Forum Theodosii continuis extensa porticibus, & de latere aliis quoque pari ratione porrectis, usque ad mare velut seipsam inclinat, & ita deducitur. Habet autem in se — columnam intricatissimam usque ad summam gradibus perviam. Quæ ita describitur à Cedreno pag. 323. Τὸν τὴν Ταύρου κίονα ἔστησεν ὁ μέγας Θεοδοσίῳ, ἔσπασα κὴ μέγας ἔχουσα κὴ Σκυθῶν κὴ Βαρβάρων τὴν αὐτὴν ἔχουσα ἢ ἔτος ἐνδοθεν κὴ ἰδὼν αὐὸν φέρουσαν. Tauri statuam posuit Magnus Theodosius, suas contra Scythas & Barbaros continentem pugnas & viatorias: habet in se viam sursum ferentem. Ex hujus igitur columnæ situ assequimur primò Forum Theodosii in septima regione extitisse, & Tauri promiscuè appellari à scriptoribus, quod ex infra dicendis satis colligetur: deinde non totum Forum, sed partem tantum Fori Theodosii continuisse septimam regionem, cum reliquum Forum fuerit in octava, ubi Taurus dicitur extitisse in veteri urbis Descriptione. Corruit porrò statua Theodosii eo terræ motu, qui urbem graviter afflixit Zenone imperante, Indiæ. I I I. Basilio solo Consule. Marcellinus Comes: Statua Theodosii M. in Foro Tauri super cochlidem columnam posita corruit, duobus fornibus ejusdem collapsis. Theophanes, & ex eo Cedrenus an. I V. Zenonis, ubi de eodem terræ motu: Ἐπίσπε δὲ — κὴ ἡ σὴλη τῆς μεγάλης Θεοδοσίας ἢ εἰς τὴν κίονα τὴν Ταύρου Cecidit & statua Theodosii Magni, quæ columnæ Tauri imposita erat. Columnæ verò statuâ viduatæ, suam ex arc conflata imposuit postmodum Anastasius Dicomus. Zonaras: Ἐπίσπε δὲ κὴ σὴλην εἰκείαν ἐν τῷ τῆς Ταύρου κίονι ἐκ χαλκοῦ, τὸ πρῶτον ἐν αὐτῷ ἰσχυρῶς πεισούσης, ἢ τῆς μεγάλης Θεοδοσίας ἐπίσπε. Imposuit etiam statuam propriam in columna Tauri ex ere confectam, statuâ Theodosii Magni quæ in ea prius steterat, collapsâ. Hanc autem ex variis Constantini Magni operibus arcis conflaverat. Theophanes, & ex eo Cedrenus an. XI V. Anastasii: Τῷ τῷ τῆς ἐχέουσα πολλὰ χαλκουργήματα, οὗ ἂν ἔστησεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, κὴ ἐποίησε τὴν ἰδίαν σὴλην, κὴ ἔστησεν εἰς κίονα τὴν Ταύρου ἢ τὸ πρῶτον ἐπίσπε Θεοδοσίας τὴν μεγάλην ἔπεισεν ἀπὸ σεισμῶν, κὴ σικερίσθη. Eodem anno multa arcia Constantini M. opera conflavit, suamque ex iis confecit statuam, & in columna Tauri constituit: nam quæ prius ibi posita fuerat Theodosii Magni, ea terra motu dejecta & comminuta fuit. Annum etiam notat Marcellinus Comes, Ind. I V. Areobinda & Messala Coff. His Coff. Anastasii principis statua in eodem loco, quo dudum Theodosii Magni steterat, super immanem columnam in Foro Tauri posita est. Idem porrò scriptor tradit sexto post anno in quadam seditione imagines statuasque Anastasii in terram dejectas, in quibus an hæc fuerit, non tradit, etsi vero simile est. Equestrem & argenteam fuisse statuam Theodosii scribit Codinus in Orig. pagg. 21. 24. Proinde illa est, in quam extat epigramma, quod habetur lib. I V. Anthol. cap. I V. cum hoc lemmate, εἰς σὴλην Θεοδοσίας βασιλέως.

Ἐπίσπε ἀπολίκετε φαεινότερος ἥλιος ἄλλος,
Θεοδοσίε θνητοῖσι πόλι μέσον, ἠπείσπε με,
Ὀκεανὸν ἀπὸ πρῶτον ἔχων μετ' ἀπείρονα γαῖαν,
Πάσιθεν αἰγλήεις κεκοσμημένος, ἀγλῶν ἵππων
Ρηϊδίως μεγάθυμε, κὴ ἐσπύμερον χετρεύκων.

Hoc est interprete Fred. Morello:

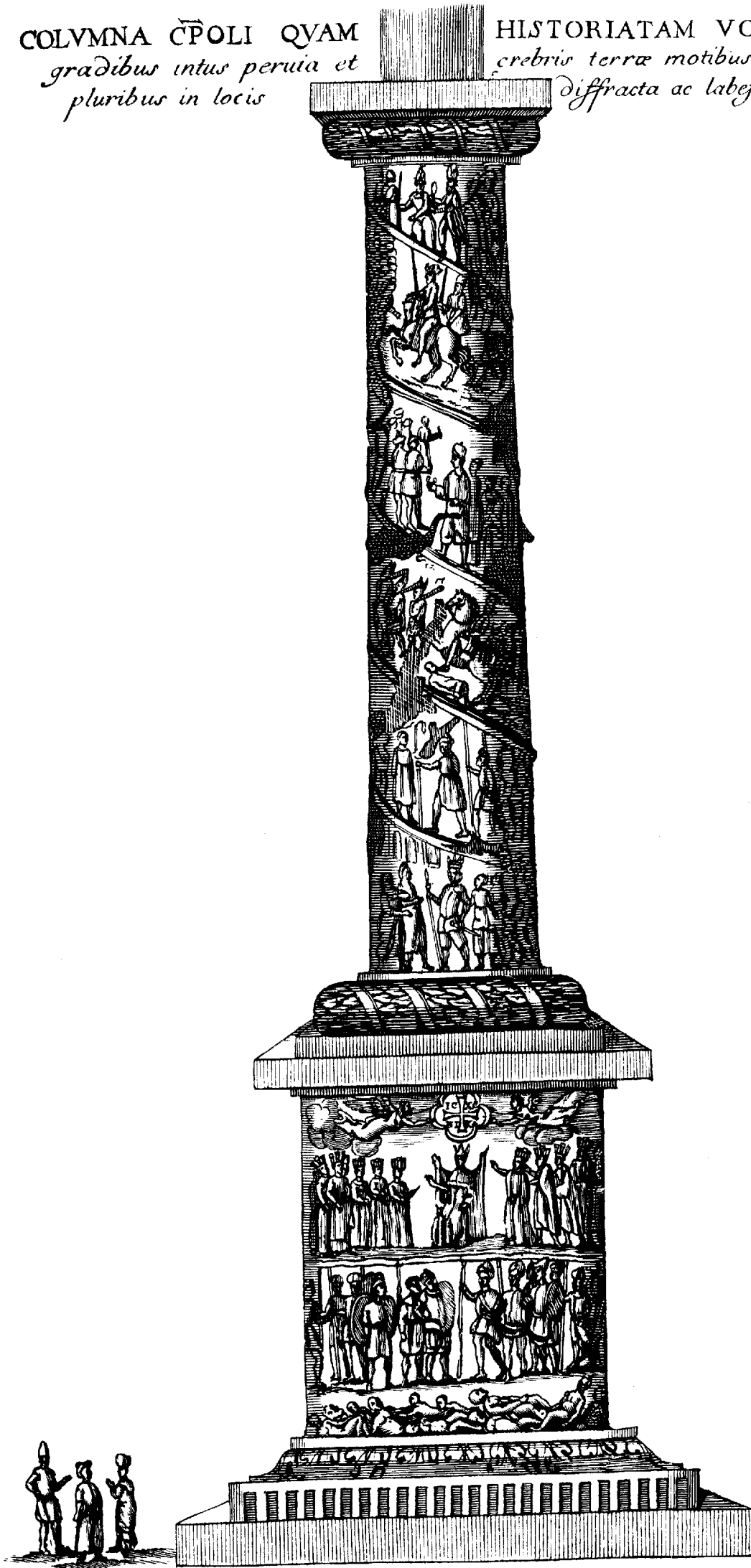
Theodosi ut irradians sol aureus alter, ab ortu
Terrigenas medio lustras mitissima celo
Immensa pedibus substrata cum aequore terra
Undique præsulgens armis, tursumque minantem
Quadrupedem magnâ subito virtute coercet.

Ubi Theodosii statua Oceanum & Continentem sub pedibus habuisse dicitur, ob expressa in columna prælia navalia & terrestria, uti observat Guntherus infra laudandus. Addit eodem loco Codinus pag. 21. præter statuam Theodosii, stetit etiam in Tauro aliquot alias, quod & indicat Marcellinus Comes, scribens sub Consulatum Ardaburii & Calleprii terræ motu saxa ingentia in Foro Tauri dudum super sese in edificio posita statuasque plurimas sine ullius læsione collapsas fuisse. Inter eas verò, quæ in Tauro steterunt, potissimum à Codino recensentur statuæ Arcadii, Theodosii filii, & Adriani, juxta statuam ejusdem Theodosii. Idem Codinus pag. 24. Ἐν τῷ τῆς Ταύρου σὴλη τῆς μεγάλης Θεοδοσίας ἰσχυρῶς τῷ δὲ πρῶτον ἀγλῶν, ἐνθα τῶν ἀπὸ τῆς ἐθνῶν ἠκοντῶν ἐξέχετο ἐκείσπε, κὴ πρῶτον παλάτιον ὑπῆρχε, κὴ ξενοδοχεῖον Ῥωμαίων, δῆλον ὅτι εἰς τὸ κελύμενον Ἀλωνίπλιον ἐπάνω τῆς μεγάλης κίονος ἐπὶ σὴλην Θεοδοσίας, οἱ τῆς ὑποῖ αὐτῆς, ὁ μὲν Ὀνώριος, ἐπάνω τῆς λιθίνης ἀψίδος τῆς πρὸς δυσμαί, ὁ δὲ Ἀρκάδιος ἐν τῆς πρὸς ἀνατολῶν λιθίνῃ ἀψίδι. ὑπῆρχεν δὲ τῆς ἀεὶ βλέπωντων μεγάλων κίωνων τῶν τετραδυσίων μέσον τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἔριππος, ὅν οἱ μὲν λέγουσιν Ἰσσυὸν τῆς Ναυῆς, ἔπεισπε τῆς Βελλεροφόντιον τῆς ἠχῆς τῆς ἀπὸ μεγάλης Ἀντιοχείας. In Tauro stat Magni Theodosii statua: fuit autem primitus argentea, & ad eam legati exterarum gentium excipiebantur. Extitit etiam ibi olim palatium & Xenodochium Romanorum, versus locum, quem Aloniptem vocant. Supra ingentem columnam stetit Theodosius: illius verò filii, Honorius quidem in marmoreo fornice orientali, Arcadius autem in marmoreo fornice occidentali, uterque supra ingentes qua-

*dratas columnas. In medio Fori ario est statua equestris, quam quidam Iesu Nave, alii Bellerophon-
tis esse volunt. Allata vero fuit Antiochia. Argenteam Theodosii Magni statuam fuisse etiam
quosdam opinatos auctor est Chrysoloras pag. 12. At Arcadii statua, cujus hic mentio fit,
corruit eo terræ motu, qui anno xxxi. Justiniani accidit. Theophanes, & ex eo Cedrenus:
Ἐπεσε ὁ καὶ ἡ εἰς τὴν Ἀρκάδιαν τῆς βασιλείας, ἢ εἰς τὴν ἀριστερὰν τῆς Ταύρου, ἢ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἑστῶσα.
Corruit etiam Arcadii Imperatoris statua ad fornices Tauri partem sinistram. Porro admodum pro-
babile est, τὸ ἐν τῷ Ταύρῳ ὁ φερούμενον, altissimam columnam in Tauro stantem, è qua præcipi-
tem Murzuphlum Tyrannum egisse Francos nostros tradit Nicetas in Balduino n. 111. eam
esse, in qua Theodosii Magni, ac postmodum Anastasii, statuæ steterunt. Quippe eâ tempe-
state, quâ nostri urbem cepere, sola supererat columna, cum Anastasii statua everfa fuisset,
uti innuimus. Deinde Villharduinus noster n. clxxiii. observat hanc marmoream fuisse,
& ingentis altitudinis: Il avoit une colonne en Constantinople emmi la ville auques, qui ere une
des plus hautes & des miels ouvrées de marbre, qui onques fut venue d'oil. Et infra subdit multas
in illa descriptas fuisse imagines ac historias, atque in iis expressum fuisse Imperatorem de
sublimi pariter actam præcipientem: En cele colonne dont il chait à val, avoit images de maintes
manieres ouvrées el marbre. Et entre celes images si en avoit une qui ere laborée en forme d'Empe-
reor, & celle si chait outre val. Car de long temps ere propheticie qui avoit un Empercor en Constan-
tinople, qui devoit estre gitez à val cele columpne: & ensi fu cele semblance & cele prophetie averée.
Sed & audiendus de hac columna Guntherus in Hist. Constantinopolitana cap. xxxi. De
pyramide autem illa, de qua iste projectus est, quam & plerique Columnam vocant, aliquid notabile
dici potest. Exstructa est itaque de maximis lapidibus, ferro invicem artissimè confertis, incipiens ex
magna spissitudine, & paulatim se acuens in immensam celsitudinis quantitatem: in cujus tamen
summitate solitarium quoddam latibulum habuisse commemorant, qui terrenam sibi habitationem ne-
gans, nedum celsam attingens, quasi inter utrumque medius, eremum sibi fecerat in medio celebra-
tissimæ civitatis: cui etiam, ut dicunt, diverse rerum imagines ab antiquo insculptæ sunt, quæ Sibyllæ
vaticinia, & maximè superiorem regno (s. superiora regna) variis dicuntur figuris exprimere. Inter
quas erant & navium figura, quasi scale de navibus erectæ, per quas viri armati ascendentes civita-
tem nihilominus ibi sculptam expugnare & capere videbantur. Hanc sculpturam Græci usque ad hoc
tempus contempserunt, nihil minùs possibile reputantes, quàm ut tanta urbi suæ tale quid unquam
possit accidere. At ubi viderunt scælas in navibus nostris erectas, tunc demum illius sculpturam jam
recordati seriôsius cæperunt illud, & quod diu spreverant formidare: unde & quidam lapidibus, & mal-
leis ferris eisdem imaginis contundentes, plurimè eas deformaverant, arbitrantes se hoc modo infan-
stum in nostros auspiciam retorquere. Quæ spes omnino utique cassa fuit, & præfatam sculpturam veri
significativam extitisse, certus rei exitus declaravit. Ita columna Tauri ex iis fuit, quas σοιχαιώ-
δεις, seu Fatidicas opinati sunt Græci, uti in Notis ad Villharduinum pag. 329. monuimus:
quod & scribit Codinus: καὶ ὁ μέγας κίων ὁ κατὰ θ, καὶ ὁ ἐξ ἑσφῶ, τὰς ἐχάρας ἰσοείας τῆς
πόλεως ἔχουσιν ἐν ἰσοείαις ἐξηραμμέναι: Et magna columna concava, & Xerolophus ultimos urbis ca-
sus expressos habent. Statuam verò Iesu Nave, vel Bellerophontis, quam in Tauro perinde
stetisse aiunt, & iisdem Fatidicis accensent Nicetas in Henrico n. x. & Codinus pag. 24.
describitur ab iisdem, diciturque fuisse collocata supra τῆς ἀριστερῆς, columnam quadratam ex
albo marmore. Subdunt ii quosdam Bellerophontis Pegasi fessoris, alios Iesu Nave esse exi-
stimare, de qua statua qui plura volet, consulat hosce scriptores & Lambecium ad Codin. p. 165.
Non defuere denique, qui Columnam, quam *Historiam* vocant, & quæ etiamnum stat,
gradibus intus pervia, sed crebris terræ motibus diffracta variis in locis, illam esse, quæ
Theodosii veteribus scriptoribus appellata est, cum versus septimam regionem hanc collo-
cent Urbis Ichnographiæ. Nescio an illa sit, quam Georgius Douza in Itinere Constantino-
politano ait sua ætate extitisse in *Aurabasar*, hoc est *Mulierum foro*, & similem ei, quantum
ex pictura coniecere poterat, quæ Romæ in Campo Martio posita est. Hujus etiam memi-
nit Butbequius in Itinere Constantinopolitano. In ea porro Imperatoris triumphus, aut so-
lemnis in urbem ingressus effingi videtur, in basi verò sedet in throno Imperator, cui fi-
gura aliquot adstant muliebres cum turritis capitibus, quibus Imperii provinciæ exhibentur;
supra Imperatoris caput crux in clypeo, quem duo tenent Angeli, depicta conspicitur, cum his-
ce ad latera characteribus, IC. XC. NI. KA. Hujusce Columnæ ectypon, quod hic delineari
curavimus, suppeditavit vir doctissimus Claudius Molinetus, Canonicus Regularis Sanctæ
Genovefæ Paris. ex ejusdem Monasterii Bibliotheca. De Tauri nomenclatura nihil, opinor,
habent Græci, quam Chrysoloras pag. 121. tribuere videtur ipsi colli, ubi fuit Forum: ὅτι
τὸ ἐπὶ τῷ λόγῳ τῶν Ταύρου καλεῖται. Vetus Urbis Descriptio ait *octavam regionem ex parte
Tauri nulla maris vicinitate conterminam* esse. An verò à Tauro aliquo, qui ibi ædes suas ex-
citarit, locus ita appellatus fuerit, non ausim asserere. Taurum Præfectum Prætorio sub Con-
stantio, & alium ejusdem nominis & dignitatis sub Theodosio Juniore, habent Leges ali-
quot Codicis Theodosiani. Posterior excessit anno ante obitum ejusdem Theodosii, ut
est apud Marcellinum Cœmitem. Tauri Fori frequens mentio est apud scriptores. Zonaras*

COLUMNNA C̄POLI QVAM
*gradibus intus peruia et
pluribus in locis*

HISTORIATAM VOCANT
*crebris terræ motibus
diffRACTA ac labefactata.*

in Tauro Nymphæum adificasse Valentem Imperatorem, Palatium verò Leonem Isaurum tradit.

VIII. Extitere præterea Fora duo alia, Theodosii nomine insignia: ac primum, FORUM THEODOSIACUM, quod in duodecima regione statuitur in veteri Urbis Descriptione, & idem videtur quod postmodum Arcadii dictum est, ab illius Cochlide statua, quæ in eo, seu in Xerolopho stetit. Scribit Codinus locum, ubi Forum Theodosiacum exitit, primò nuncupatum fuisse Thema, deinde Forum Theodosiacum appellatum. At Gyllius l. IV. c. V I I I. existimat videri potius dictum fuisse Arcadiacum, à proxima Arcadii Columna: Forum verò Theodosiacum, fuisse prope Portum Theodosiacum, cum ex architectonica ratione, quæ præcipit forum faciendum esse juxta portum, tum ex nomine conditoris Theodosii, qui Forum suum commodius efficere non potuit, quàm juxta nominis sui Portum, quem eundem cum Eleutherii portu fuisse arbitratur.

IX. FORUM alterum, perinde THEODOSIACUM nuncupatum, quod in quinta regione exitit, dicitur fuisse in Strategio, in veteri Urbis Descriptione: *Continet in se — Strategium, in quo est Forum Theodosiacum, & Obeliscus Thebaus quadratus.* Strategium dictum aiunt, quod Alexander Magnus adversus Darium expeditionem parans, exercitum suum ibi lustraverit, copiasque recensuerit; quod quidem postmodum renovavit Severus Imperator. Chronicon Alexandrinum pag. 620. Καὶ λεγόμενον Στρατήγιον ἀνέκωσεν ὁ αὐτὸς Σεβήρος, ὅτε ἔω κηθὲν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Μακεδόνου, ὅτε καὶ Δαρείου ἐπεσφάτευσεν, καὶ ἐκάλεισε τόπον Στρατήγιον. ἐκεῖ γὰρ στρατολογήσας Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν, ἄρμυσεν καὶ Περσῶν εἰς τὸν πόλεμον. *Strategium etiam restituit idem Severus, quod ab Alexandro Macedone stractum fuerat, cum in Darium expeditionem suscepit, & locum Strategium nuncupavit. Ibi enim lustrato exercitu Alexander Macedo in Persus movit.* A Severo renovatum Strategium scripsit etiam Suidas in eodem Severo. In Alexandri verò memoriam, à quo Strategium excitatum noverat, illius statuam eo in loco erexit Constantinus Magnus Chrysoptoli, ubi prius steterat, advectam, si Codinum p. 27. audimus, qui hæc de loci appellatione subdit: *Ἐκεῖσε δὲ ἐδοκιμάζοντο οἱ στραῶται, ὅτι πεδῖον ἔω ὁ τόπος: ἐκ δὲ τῆς στρατῆς ἀνομιώθη Στρατήγιον. Hic autem probabantur milites, quia locus in planitiem porrectus erat, qui inde Strategii nomen accepit.* Infert præterea Hesychius Milesius, & ex eo idem Codinus, Constantinum Magnum privilegia novæ urbi à se conditæ indulta in columna marmorea inscribi iussisse, quam ille in Foro Strategio nuncupato erexit: *Δίκαιά τε πάντα πρὸς Ἰήλον τὸ ἀρεσθυτέρας Ρώμης δαρπασμῶμα, καὶ καὶ ἐν Στρατηγίῳ λεγομένῳ Φόρω, ἔνθα ποτὲ οἱ στρατηγῶντες τὴν πόλεως ἀνδρες τὰς τιμὰς ὑπεδέχοντο, ὅπῃ λιθίνης ἀντράχης ἕλης. Iuraque Ionia ad veteris Romæ formam dedit, sicut in Foro Strategio, ubi quondam militia urbis duces meritos honores accipiebant, in columna lapidea inscripsit.* Id etiam prodit Paulus Diaconus lib. XI. Miscell. pag. 36. edit. Canisii, additque columnæ isti impositam fuisse ejusdem Constantini equestrem statuam, ubi de Constantinopoli: *Quam cum primitus Byzantium vocaretur, auxit, & maximo muro circumdedit, & diversis ornata fabricis æquam Imperiali Romæ constituit, & denominatam Constantinopolim appellari Secundam Romam lege firmavit, sicut lex ipsa in marmorea platonia noscitur esse conscripta, & juxta equestrem statuam ejus in Strategio est constituta.* Quæ quidem absunt ab edito Theophane, quem exscripsit idem Diaconus, quo loco ille ait (sub ann. xxv.) instauratam à Constantino Byzantinam urbem, *Novam Romam* appellasse, ubi solius erectæ porphyreticæ columnæ meminit, quæ in Foro Constantini fuit. Constantinum, in hac statua crucem prætulisse testatur Cedrenus pag. 322. *Ἐν τῷ Στρατηγίῳ ἔστιν — ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἑξέρον σαιεθῖ.* Complura præterea alia simulachra, ac statuas in Strategio positas tradunt scriptores, atque in primis *Obeliscum Thebeum quadratum*, auctor Urbis Descriptionis: simulacrum Fortunæ, seu Genii urbis, Codinus pag. 27. ubi de Strategio: *πλησίον ἧ ἐκεῖσε καὶ τὸ Τύχης τὴν πόλεως, juxta (tripodem Hecates) exitit etiam ibi Fortuna urbis.* Illud idem, uti existimo, de quo hæc Marcellinus Comes ad Consulatum Boëtii Ind. 111. *Simulachrum æneum in Foro Strategii super fornicem residens, & cornucopiæ Fortune retinens, incendio proflammatum est, combustumque amisit brachium, quod tamen statuarii continuo solidarunt.* Tripodem Hecates in Strategio stetit auctor est Cedrenus pag. 322. *Ἐν τῷ Στρατηγίῳ ἔστιν ὁ τρίπους Ἐκείνης, (Apollinis verò tripus in Hippodromo fuit, uti docent Eusebius lib. 111. de Vita Constantini cap. 111. & Zozimus lib. 11.)* Idem etiam testatur Codinus pag. 27. qui *τρίποδα ἔχοντα τὰ παρωρυκῶτα, τὰ ἐνεσῶτα, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, tripodem habentem præterita, presentia & futura, in Strategio fuisse ait, unà cum Polo ὑπὸ τῷ ἀυστραλί, & catino τῷ Ἰερικαίῳ, ad locum Tzyri appellatum: quæ omnia, inquit, Bardas Cæsar, Michaëlis Imperatoris patruus, in alium locum transtulit, aut confregit. Meminit etiam Μονολίθου, qui ibidem fuit. Ait porro eodem loco Codinus μικρὸν Στρατήγιον appellari Leonis Magni statuam: sed an hæc statua in ipso Strategio steterit, non indicat. Carceres denique Byzantii veteris in Strategio, sed & post Constantinum ibidem usque ad Phocam, stetit tradit idem Codinus pag. 39. Ex præallatis satis constare arbitror *Forum Theodosiacum, quod in Strategio collocatur* ab auctore Descriptionis Urbis, non fuisse tribunal juridicum, uti vult Gyllius lib. 111. c. 1. cum*

cùm Stratagium ut patentem locum describant scriptores omnes, in eoque stetit dicant columnas ingentes, fornices, statuas & obeliscos, quæ quidem intra adem fuisse nemo, opinor, dixerit. *Forum autem Theodosii* in Strategio illud censuerim, quod à Theodosio Juniore ædificatum tradit Marcellinus Comes, *in loco qui Helianæ dicitur*. Indiæ. 111. eodem Theodosio xv. & Valentiniano 1v. Coss. Unde cùm Chronicon Alexandrinum ad Consulatum ejusdem Theodosii septimum scribit eundem Augustum Heracleâ Constantinopolim reversum, *ἐν τῷ Θεοδοσιακῷ φόρῳ*, aureâ coronâ ab Urso Præfecto urbi & Senatu donatum; id de Theodosiaco Foro intelligendum par est credere, quod in septima, vel certè quod in duodecima regione extitit: siquidem aliquot post annis suum demum Forum confecit & absolvit idem Theodosius; cujus situm perciperemus, si quo loco steteret Helianæ certò sciretur, qua appellatione Balneas ita appellatas ab Helena Palatio alibi docemus, ubi de hoc Palatio.

X. In Xerolopho, quem septimum fuisse urbis Collem, ab aliis sex Collibus divisum valle lata, auctor est Petrus Gyllius lib. 1. capp. xv 11. xvi 11. & lib. 1v. cap. v 11. extitit FORUM ARCADII vocitatum. Socrates lib. v 11. cap. v. *ἐν τῷ τῆ πόλεως, ὃ προσωνυμίαν Ἐπερόλοφον, ἐν ᾧ νῦν ἡ ἀγορὰ Ἀρκადίᾳ*. *In loco urbis, quem Xerolophum nominant, in quo nunc est Forum Arcadii*. Sic autem appellatum à statua Arcadii columnæ imposita, quæ in hoc Foro anno nono erecta est: verùm an ab ipso Arcadio posita fuerit, quod volunt Theophanes pag. 466. Cedrenus pag. 323. Zonaras pag. 32. Joël, Glycás & alii, jure controverti potest; cùm vel saltem confectam ac dedicatam anno demum decimotertio Theodosii Junioris scribat Marcellinus Comes, Indiæ. 1v. Eustathio & Agricola Coss. *Arcadio patri suo in Foro ejus super immanem columnam, ingentem statuam idem Theodosius dedicavit*. Chronicon Alexandrinum eodem anno: *Τῆ τῷ ἔτῃ ἀριερόθῃ ἀδριακῆς Ἀρκαδίᾳ ἕως ἐπάνω τῆ κοιλίᾳ τῆ κίονος ἐν τῷ Ἀρκαδικῷ φόρῳ, ἐν τῷ καλουμένῳ Ἐπερόλοφῳ, μὲν Πανέμῳ πρὸς ἑ. ἰδὼν Ἰουλίῳ, ἡμέρας σαββάτων. Ἦος ἀπὸ dedicata est statua Arcadii super columnam cochlidem stans in Foro Arcadii, in loco dicto Xerolopho, mense Panem. v 1. Idus Julias, die Sabbati*. Omnino similem fuisse columnæ seu statuæ, quæ in Tauro stetit, indicat Cedrenus pag. 323. *ὅτι ὁ Ἐπερόλοφος ἔργον ὅστιν Ἀρκαδίᾳ, ὁμοίον ἐστὶ πάντα τῷ Ταύρῳ, Xerolophus Arcadii opus est, Tauro per omnia simile*. Quæ verba non de Foro, sed de Columna accipienda sunt: nam columnam Tauri, cui imposita fuit Theodosii Magni statua, Cochlidem fuisse constat, perinde ac Arcadianam, in qua insculpta fuisse præclara Arcadii prælia auctor est Busbequius in Itinere Constantinopolitano: *Due visuntur Constantinopoli memorabiles Columnæ, altera est è regione Caravasarai, ubi nos hospitabamur; altera in Foro, quod Turcæ Auratbasar vocant, hoc est Forum Mulierum: ei ab in.o ad summum insculpta est historia cujusdam Arcadii, qui eam construxit, cujusque diu in summo positam statuam habuit, quam tamen cochleam rectius dixeris, quàm columnam, propter structuram graduum, quibus intus ad summum ascenditur*. Sed accuratè & cum suis omnibus dimensionibus describitur à Gyllio, qui eam metitus est, lib. 1v. cap. v 11. ubi observat *Columnam* illam esse *intra se gradibus perviam*, quæ in regione duodecima statuitur in veteri urbis Descriptione. Sed & usque ad sexdecim statuas *κοιλιδόμοις* in Xerolopho stetit, nescio an verè, testatur Codinus pag. 37. Utamque Arcadii statuam in Foro cognomini, & in Foro Tauri fuisse quidam opinati sunt. Chrysoloras in Comparatione Novæ & antiquæ Romæ pag. 121. *Εἰσὶ δὲ οἱ λέγοντες καὶ τὸ ἐπὶ τῆς Ἐπερόλου κίονα, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ τύπου πρὸς ἄλιον ἀγαγοντα ὅτι τὸ ἱεῖρου λόφου, ὑπὸ ταύτου κεκλημένον, βάσεις σφυρηλάτων ἀργυρῶν ἀδριατικῶν γαλήνηδης*. *Quidam etiam Columnam quæ in colle Xerolopho extat, & alteram quæ ex adverso Solem orientem, in colle qui à Tauro nomen habet, ductas ex argento statuas sustinuisse affirmant*. Stetit porro Arcadiana statua usque ad tempora Leonis Isauri, quo imperante, gravi terræ motu concussa corruit. Nicephorus Constantinopolitanus: *Χρόνῳ δὲ μετὰ τὸ παλαιόντος σεισμοῦ ἐνοικήθη καὶ τὸ Βυζάντιον, — μετ' ὃν καὶ ὁ Ἀρκαδίᾳ τῆ παλαιῆς Ρωμαίων τῆ σπηλαιῆς ἰδὼν. ντος ἀδριακῆς, ὅς καὶ τὸ λεγόμενον Ἐπερόλοφον κατὰ πρὸς τὴ γλυφαίς ἱδρυται κίονος, καὶ γῆς ἀνωθεν ἔρρηθη*. *Interjecto acinde aliquanto tempore Byzantium terra motu concussum est, — ex quo & Arcadii quondam Imperatoris statua, quæ ad locum Xerolophum dictum supra calatam Columnam erecta erat, corruit*. Idem scribunt Theophanes, Cedrenus, Zonaras, & Paulus Diaconus lib. xxi. Hist. Misc. Corruerat autem antea ejusdem statuæ manus dextera eo terræ motu, qui Justiniani anno decimoquarto accidit: *ἡ δεξιὰ χεὶρ τῆς ἀδριατικῆς τῆς Ἐπερόλου*, ut est apud Theophanem & Cedrenum. Sed & anno vigesimosecundo ejusdem Augusti partem Arcadii statuæ ære suo nudatam, & caput fulgure præstrietum ait idem Theophanes. Extitete aliæ præterea complures statuæ in Xerolopho, ut ex Suida in *Ἐπερόλοφῳ*, Anonymo in Collect. Const. pag. 102. & Codino pag. 37. docemur, Theodosii scilicet Junioris, Valentiniani, & Marciani, quas terræ motu corruisse aiunt. Zonaras pag. 152. Scylitzes pag. 625. & Glycás in Romano Lacapeno scribunt Joannem quendam Astronomum Imperatorem monuisse, ut aliquem mitteret qui ejus statuæ caput amputaret, quæ supra Xerolophi fornicem collocata orientem spectabat, Simeonem Bulgarorum regem, cui fatalis illa foret, statim moriturum, quod accidit. Nam eâ

horâ quâ Imperatoris jussu statua caput avulsam est, Simeon in Bulgaria ex dolore stomachi interiiit. Hanc autem statua, *ισαμύλιον ἀνάσσειν τὸ ἐν Ἐρεσλίω ἀΐθεος, καὶ πρὸς δύσιν βλέπουσαν σήλων* vocant ii scriptores; sed cujus fuerit, & an Arcadii, non indicant. Quippe ἐπιγραφαί πολλὰ εἶληται εἰς τὰς ἀΐθεας ejusdem Fori steterē, ut habet Codinus. In Xerolopho praterea stetit vetustissimum Apollonis tripodem, cui inscriptum Æolicum Epigramma testatur Priscianus lib. 1. pag. mihi 547. de quo Gyllius lib. 1 v. cap. v 111. Xerolophi verò meminit Synaxarion vitæ SS. Hypatii & Andreæ in Menæis ad xx. Septembris.

XI. FORUM BOVIS, à bove areo, qui in eo stetit, appellationem sumpsit: de quo quidem bove ita Cedrenus in Theodosio Magno: *Ο χαλκοῦ Βοῦ ἐκ Περγᾶμου ἦλθεν κάμινθ ἢ λῶ, ἐν ᾧ πέφλεκ) ὁ ἀγίος μάρτυς Αντίπας.* Et Zonaras in Phoca: *Τὸ ἢ δύσλων σῶμα καυθῶν καὶ τὸ Βοῦ, ἐνθα λῶ κάμινθ, αἷς λέγεται ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένη, ἧμα βοὸς ἔχουσα, ἥπερ ἐκ Περγᾶμου κεικόμισο, εἰς ἣς καὶ ὁ τύπος ἀνόμαστ.* Describitur etiam à Codino in Origin. ubi ait multos in Bove Christianos concremasset Julianum: *Εἰς τὸ καλούμενον Βοῦ κάμινθ λῶ παμμεγέθης ἐπιπένη, βοὸς ἔχουσα κεφαλῶν, ἐνθα καὶ εἰ κακούρησι ἐπιμαρτυροῦτο, ἔθεν καὶ Ἰουλιανὸς προσάσθη τῶν κατὰ δόξαν πολλοὶ ἐν αὐτῇ κατέκαυσαν χριστιανούς. λῶ ἢ ἡ κάμινθ βοὸς τύπος παμμεγέθους θεάματος, εἰ καὶ μίμωσι καὶ ἐν τῷ Νεωρίω βοῦς ἀπατυπώθη.* *Ad locum Bovem nominatum caminus seu fornax erat ingens edificatus, bovis habens caput, in quo noxii puniebantur: unde Iulianus multos tanquam reos in eo igne consumpsit Christianos. Erat autem fornax iste in bovis figuram, ingentis spectaculi, ad cujus imitationem bos in Neorio efficitus est.* Extitit autem *Bos* iste *areus* in undecima regione, ut est in veteri urbis Descriptione, à quo Forum, in quo constitit, *Βοῦ* pariter, & *Βοὸς ἀγορᾶ* nuncupatum est. Joannes Tzetzes Chil. ix. cap. ccc 1 xxvii. *Ἐπὶ Βοὸς ἀγορᾶ, ἥτοι πρὸς Βοῦ τὸν τύπον.* *Circa Bovis forum, seu Bovem, locum sic dictum.* Meminit Georgius Diaconus in vita S. Basilii Jun. cap. xxv 111. adis S. Stephano Protomartyri sacra edificata ἐν τῇ καμῖνθ τῷ Βοῦ. Πιλεῶνας τῷ Βοῦ, *vestibula Bovis*, incendio consumpta ait Cedrenus eo incendio quod anno xx xv. Justiniani accidit. Zonaras in Botaniata: *καὶ τὸ δεινὸν ἀρξὶ τῷ Βοῦ ἐπεσθᾶκει γινόμενον.* Neque aliter Theophanes pag. 250. & Chronicon Alexandrinum pag. 876. locum vocarunt, in quo Phocæ tyranni exustum fuit cadaver. Idem Chronicon: *καὶ ἐκβλήθη τὸ σκηνώματός αὐτοῦ, ἐστὴν καὶ ἀπλώθη εἰς τὸν Βοῦ, καὶ ἐκαύθη.* Theophanes habet ἐν τῷ Βοῦ, ubi Anastasius: *Ἰgne apud Βοῦ cremaverunt:* sed perperam Paulus Diaconus lib. xv 111. *apud Taurum* vertit, cum aliud fuerit Forum Tauri à Foro Bovis, neque feliciter Leunclavius apud Glycam *Forum Bovium* vertit. Nicephorus denique Patriarcha Constantinopolitanus: *κατὰ πῶ τῷ Βοῦ ἀγορᾶ,* & Cedrenus, ἐν τῇ τῷ Βοῦ ἀγορᾶ, hoc loco & alibi non semel habent: ex quibus praterea, Nicephoro scilicet pagg. 119. & 224. prima edit. Theophane pag. 308. & Cedreno pag. 443. igne in eo Foro cremari solitos reos docemur: sed an in Bove ipso, quod quidam putat, vix ego censuerim, tamen id exerte dicat Zonaras. Utcumque de ea re sit, tradit Codinus, nescio quo auctore, ab Heraclio Bovem, seu Fornacem hunc demum fuisse conflatum, & illius loco erectos fornices iis similes qui erant in Xerolopho. Vide Anonymum Lambecii de Antiquitatibus Constantinop. pagg. 95. 97. & Menæa xx. Januarii in S. Petro Telonario, & ad 11. Sept. in S. Joanne Jejunatore.

XII. ARTOPOLIUM, seu Forum panis venalis, vel *Pistorium*, uti appellatur apud P. Victorem in Descriptione veteris Romæ, memorat Anonymus in Collectan. antiquis Constantinopol. pag. 94. in eoque stetit varias ex marmore statuas tradit, canum, pavonum, aquilarum, &c. ubi multas nugas nugatur. Similiter Codinus pag. 35. ait Menandri vatis statua *ἐπὶ τὸν ἀποτυπιαστικὸν οἶκον, ἢ εἰς τὸ Ἀρτοπολείον* extitisse: hanc verò statua, quæ ἀργυροῦλατος, & latitudine viii. cubitorum, altitudine xv. erat, contractam fuisse à Marciano Imperatore, & ex ea culos nummos, pauperibus distributos. Meminit praterea p. 37. octo columnarum τῶν Ἀρτοπολείων historias continentium, & τὰ σκεῦε ἰδρυμένων ἐπὶ κίονθ πλησίον τῶν Ἀρτοπολείων ἐν τῇ ἀγῆ λιθοστρώτω, *crucis supra columnam erectæ à Constantino M. juxta Artopolia, in atrio lapidibus strato*, cum Urbem condidit: quæ quidem illa est quam Nicephorus Call. lib. viii. cap. xxxii. ait unam fuisse ex tribus crucibus quas ad exemplum illius, quam in cælo viderat, in urbe crexerat, & de qua mira narrat. Hanc autem in ipsis Artopolis statuit: *Τὸν ἢ εἶπεν μὲν ἐν Κωνσταντίνθ μὲν Νίκος ἐκάλεσεν, Ἡράκλειθ δ' ἀνίκητον κατωνόμασεν, ἐπὶ ὕψην κίονι ἐκ μάρμαρον σκευασμένην ἀνίστησεν, ἐν τόπῳ ᾧ κληθῆσεν λῶ Ἀρτοπολίον.* *Tertiam crucem, quam Constantinus Victoriā vocavit, Heraclius autem Invicētam, in alta paraterea columna posuit, in loco cui nomen est Forum Panarium.* Eandem crucem cum anno xv 111. Mauricii ex terræ motu corruisset, rursus crexit Heraclius, ferreisque vinculis firmavit, apposita in illius basi hac inscriptione, quam se ibi legisse scribit idem Nicephorus: *Εὐχρον σκευάσεν Βασιλεὺς μεγάλος Ἡράκλειθ ἰδρυσέν.* Forum hoc partem Fori Theodosii occupasse, aut vicinum fuisse colligitur ex Scylitze & Zonara, tradentibus Nicephorum Phocam Imperatorem ex Templo Pegano ad Portam Auream sito, ad quod publicam Processionem instituerat in Assumptionis Deiparæ festo, in urbem redeuntem, à plebe exceptum fuisse Co-

mitiis ἐν τῇ τῷ Ἀρβωρατίων ἀγορᾷ, usque ad Forum, quod *Placotum* Zonaræ, *Constantini* Scylitzæ dicitur.

XIII. AMASTRIANUM, seu urbis tractus τὰ Ἀμαστριανῶ διέστος, nomen accepit à quodam infimæ fortis homine, qui Amastri in Paphlagonia oriundus, in urbem paupertatis causâ venit, ibique mortuus est: sive ab infamia loci ejus maxima, quod ibi malefici & homicidæ supplicio afficerentur, turpissimam denominationem accepit, propter Paphlagonum sceleratam vitam; ita Cedrenus pag. 323. cujus Græca sunt: Τὰ Ἀμαστριανῶ λέγεται, εἴτε δὸ πνθ εὐτελοῦ παρὶδὰ ἔχοντος τῷ Ἀμαστρίν, ἔλθοντ' ἢ κ' πνίαν ἐν τῇ πόλει, καὶ τελευτήσαντος· εἴτε δὸ ἐνεργεῖ τ' τῆ τύπου δυσφημίας, ὅτι πᾶς κακούργος καὶ φονεὺς αὐτόθι πινύφ δίκην, κλήσιν ἔλαχεν αἰχίςιν, τ' Παφλαγγῶν ἔνεκεν βδελυγίας. Codinus pag. 25. à statuis binis marmoreis duorum Amastrianorum, vel certè Paphlagonum, ibi defossis, locum appellatum videtur innuere: Καὶ μὲρ μείωντ' σήλην ἰσαμύην ἐκ χόρας Παφλαγγῶν διαπότι, καὶ ἑτέρα κεχωσμένη ἐν τῇ κόρῳ καὶ οὐρεῖς, δούλου τῆ ἐκ χόρας Ἀμαστρίων Παφλαγγῶν, visitur in eodem Amastriani loco *marmorea statua domini cujusdam ex Paphlagonia, & alia statua servi ex Amastri urbe Paphlagonia perinde oriundi lotio & stercore obtrita.* Addit idem scriptor, ut & Anonymus in Collect. Constantinop. pag. 95. statuas alias ibidem stetisse, Solis curru vecti, Herculis recubantis, aliasque aliquot. Locum verò Amastriani nuncupatum, ἀγορὰν τῶ Ἀμαστριανῶ vocat Cedrenus in Copronymo, qui in eo sumpta de reis supplicia pariter scribit: τὸ ἵ σῶμα αὐτῶ ἀπαχθὲν ἐν τῇ ἀγορᾷ τ' Ἀμαστριανῶ ἐπαύθη, *corpius illius advectum in Foro Amastriani combustum est.* Ita apud Leonem Grammaticum pag. 467. Michaël Theophili F. effossa ejusdem Copronymi ossa ἐν τοῖς Ἀμαστριανῶ comburi præcepit. Apud eundem scriptorem pag. 470. Basilus Macedo, Michaëlis successor, Astyleonis domesticos, qui dominum interemerant, μελιθὸν κατὰ κόψας κτετέκασαν ἐν τοῖς Ἀμαστριανῶ. Denique idem Leo Grammaticus pag. 506. tradit Basilium quendam Macedonem, qui se Constantinum Ducam mentiebatur, à Romano Lacapeno Imp. ἐν τοῖς Ἀμαστριανῶ pariter combustum: quibus consentanea habet Scylitzes pag. 629. Sed quod uterque de hoc Basilio observat, ad Amastrianum omnino pertinet. Narrant quippe Basilium hunc, qui Constantinum Ducam, qui tyrannidem ineunte imperium Constantino Porphyrogenito Leonis F. arripuerat, cæsusque fuerat in Hippodromo, se esse finxerat, plurimosque ad se contraxerat, captum à quodam Elephantino Turmarcha, Petri Præfecti urbi jussu altera manu truncatum, postea dimissum: occasione deinde captatâ, & truncatæ vice manum sibi æream aptantem, rebellionem rursus movisse, tandemque captum, ea qua diximus ratione, pœnas in Amastriano dedisse. Hæc, inquam, pertinent ad ea quæ apud Anonymum in Collectaneis antiquis Constantinopol. pag. 95. ita recitantur, ubi de Amastriano agit: Οἱ ἢ ἵπποι καὶ αἱ κινύραις Γαλινδοχίαι τ' Δακκοῖ· ἀ πνα καθροφνται ἐν τῶ πνεὶ Ἀρτεμισίῳ ἕως τ' δειθρο. Quæ quidem non unico mendo laborare rectè advertit vir eruditus, qui feliciter, opinor, pro Γαλινδοχίαι, legendum Παλινδοχίαι coniecit: sed quod hac vocè intelligi Constantinum ipsum Ducam censeret, non assentior; malim enim Pseudoconstantinum innui, qui extincto ac cæso Duca, rursus eundem mentitus est, ita ut ea ætate Παλινδοχίαι Δακκοῖ, quasi *redivivus Ducas* à vulgo appellaretur. Hanc conjecturam non minimè firmant manus æreas, quæ ad Horreum in Amastriano steterè, ἐπάνω τ' ἀψίδος τῶ Ἀμαστριανῶ, *supra fornicem Amastriani*, uti à nobis observatum ad Alexiadem pag. 385. Manus quippe istæ æreas videntur fuisse *Palinduca*, seu *Pseudoduca* istius, quæ in rebellionis, & sumptæ de eo pœnæ memoriam, in Amastriano defixæ sunt: non verò, uti nugantur Græculi, quod supplicium truncationis manuum de aliquo falsis mensuris vendente sumptum designarent. Addit Anonymus hæc omnia hæctenus conspici ἐν τῶ πνεὶ Ἀρτεμισίῳ, ubi legendum, ἐν τῶ πνεὶ, seu *horreo*, à πνεος, *frumentum*, *tritium*: nam ad horreum steterè manus æreas. Sed cur Ἀρτεμισίῳ addatur, haud omnino constat, ut de vocis Κινύραις notionē, nisi referatur ad *equos*, qui in Amastriano steterè, itaut de eorum genere fuerint, quos *κινύρας* vocabant, κακούργοις, nempe ἵπποις, uti vocem hanc interpretatur Hesychius; cujusmodi fortè fuerit equus Pseudoducæ, cum in hostium manus venit, cujus figura hîc expressa fuerit. Neque porro hîc amplector Annæ Comnenæ figmenta, scribentis lib. x i i. Alexiad. pag. 363. eo loci positas manus æreas, ὅτι πνθ ὑψηλοτάτης φειοπῆς καὶ μετώρου λιθίνης ἀψίδος, *in sublimi quodam lapideo fornice*, ut essent quæ Principum indulgentiam pro reis sollicitarent, quas qui semel prætergressus erat, nulla ratione à supplicio poterat eximi, ut qui ad ipsum supplicii locum pervenerat. Locum non exscribo, quia prolixior. Amastris porro, ut & hoc obiter moneam, elogium sic perstringit Nicetas Paphlago in Encomio S. Hyacinthi pag. 5. Ἀμαστρία, ὃ τ' Παφλαγγῶν, μάλλον ἢ τῆς οἰκουμένης, ὀλίγου δέιν, ὀσθαλμῶς, εἰς τῶ οἱ τε τὸ βόρειον μέρος φειοκουῶνται σκύθαι, καὶ οἱ πρὸς νότον ἢ κείμνοι, ὡσπερ εἰς π κοινὸν σωφείχοντες ἐμπόριον, τῶ παρ' ἑαυτῶν τε συμεισφύρασι, καὶ τῶ παρ' αὐτῆς ἀππλωμαῖνσι πόλις εἶσας τε πάσης λήξεως ἐωνεῖν μετ' ἐν κειμνῶν· ἐδενὶ μὲρ τῶ δὸ γῆς ἢ θαλάσσης ἀγωγῶν ἀνανίξεται, δεψιλῶς εὐθιως ἀφῆν, οἰκοδομῆμασί τε λαμπεροῖς καὶ τείχεσι καρτεροῖς· καὶ δὴ καὶ λιμένας καλοῖς, καὶ οἰκήτορσιν ἀψιδων φειοφαιεσῶν τε κερημῶν, ἐν τῶ τῶ, τῆ εἰς Θεὸν εὐσεβεία μικρᾷ πάντων ἀνθρώπων ἡλατῆστο. Deinde inco-

larum superstitiones, arborum ac licorum cultum pluribus perstringit.

XIV. **BATTOPOLIUM**, locus ubi erant plures officinæ, ut habetur in vita sancti Auxentii Archimandritæ num. v 11. *Transiens autem per Battopolium, vidit quosdam opifices deflentes & dicentes, Venit ad nos tempus quo sumus absque opere, claudamus nostras officinas, &c.* Ubi editio ac versio Herveti habet *Bastopolium*. Sed ex hisce verbis mercium ibi venditarum speciem non agnosco, nisi βαττωπόλιον fuerit Forum in quo vendebantur βάτοι, id est vasa & amphoræ; id enim βάτος sonare notum est: vel nisi quis malit legendum *Blattopolium*, ita ut Forum purpureis pannis vendendis aut tingendis additum fuerit, quod Πορφυροπόλιον vocat Codinus pag. 50.

XV. **LEOMACELLUM**, τὸ Λεωμάκελλον, locus sic dictus à Leone Macela, qui ibi antequam imperaret, carnes vendebat; ubi etiam uxor chordas torquebat: ita nugatur Codinus pag. 53. At Meursius in Gloss. Λεωμάκελλον, *publicum Macellum*; Xylander ad Scylitzem pag. 792. in Michaële Stratiotico, *populi Macellum* interpretantur. Haud procul à Palatio extitisse indicat ibidem Scylitzes, cui Λεωμακέλλιον dicitur. Neque aliud est ab eo quod Λαιμομακέλλιον vocat Chronicon Alexandrinum in Arcadio, ubi Gothos, quorum Gainas dux erat, ἐν τῷ Λαιμομακέλλῳ caesos ait: quo loco, Λεωμακέλλῳ reponendum censet Meursius. Verùm si Macellum istud non rerum venalium fuit, sed locus ubi jugulabantur, vel *μακταbantur pecora*, (nam & inde *Macellum* dictum scripsit Donatus) haud incongruè Λαιμομακέλλιον appellari potuerit. Idem ne porro cum Macello, quod Foro Constantini vicinum fuisse indicat Socrates lib. 1. cap. xxv. haud omnino constat, etsi vero similit: ubi ait Latrinas illas, in quibus Arius animam exhalavit, extitisse ὅτιθεν τὴ ἀγορᾶς Κωνσταντίνου, καὶ τῆ ἐν τῇ σοῦ μακέλλου, ἢ ἰσὸς *Forum Constantini & Macellum in porticu*.

XVI. **CEROPOLIUM**, κηροπολεῖον, locus in Foro ubi venum exponuntur ceræ, seu cereæ candelæ. Leo Grammaticus in Constantino Porphyrogenito pag. 505. ait ingens excitatum fuisse incendium εἰς τὴν τῆς Φόρου ἐμβολὴν, πλησίον τῆς ναῦς ἡρακλίου Θεοτόκου, ὡςτε καὶ καλέωσι τὰ κηροπολεῖα, καὶ τὰ ζουαῖα τῆς Φόρου μέχρι τῆς ἑκκλῆσις. *Ad Fori porticum haud procul ab ade Deirata sacra, quò combusta fuerè ceropolia, & gynæcia Fori, usque ad Psechas.* Unde conficitur Ceropolium fuisse in ipso Foro Constantini, aut certè proximum, cum ea ædes sacra in Foro ipso fuerit. In Glossis Gr. Lat. κηροπόλης, *ceraticus*, κηρολόγειον, *cerilatum*, exponuntur.

XVII. **VALLIS FLETUS**, κοιλάς κλαυθμώνων, haud procul ab Artopoliis, locus ita nuncupatus, ex quo Theophilo Imperatøre ita præcipiente, *προσετάγησαν οἱ σωματωφάται ἐκεῖσε πρῶτον τὰ οἰκηκὰ φέσωπα.* Ita Codinus. Notum Forum apud Parisios, *la Vallée de Misere*, nuncupatum.

XXV.

AQUÆDUCTUS.

1. **Q**U ò urbis Fontes, ac Nymphæa, Cisternæ, & Balneæ aquis affatim abundarent, ex ab Imperatoribus ex suburbanis per varios Aquæductus subinde derivatæ sunt: quos inter, ante instauratum à Constantino Byzantium, exstructus ab Adriano Imperatore memoratur potissimum, qui de ejus nomine **AQUÆDUCTUS ADRIANI** dictus est, à Justiniano postmodum renovatus. Chronicon Vaticanum: *Ἰουστινιανὸς ἀνέκωσεν τὸν τῆς Ἀδριανείου ὕδατος ἀγωγὸν, ὃν, πρὸ τῆς τῆς Βυζαντίας βασιλευσῆς, Ἀδριανὸς βασιλεὺς ἐποίησεν, τοῖς Βυζαντίοις χαλεζόμωρον. Justinianus restauravit Adrianæ Aquæductum, quem, antequam Byzantium Imperii sedes esset, Adrianus Imperator fecerat in gratiam Byzantium.* Adriani porro Aquæductum renovavit Justinianus, ut illius aquas in Cisternam Basilicæ Illi immitteret. Chronicon Alexandrinum pag. 774. *Ἐποίησεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς καὶ τὸ μελίαινον τῆς βασιλικῆς Ἰλλου κιστέρναν μεγάλην, βελόμωρον βαλεῖν τὸ Ἀδριανείου ὕδατος ἀγωγὸν εἰς αὐτήν· ὃν περ ἀγωγὸν ἀνέκωσεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς, καὶ ἀσκευασθέντα πρὸς τὸν Ἀδριανὸν τῆς βασιλικῆς τοῖς Βυζαντίοις εἰς τὸ ὑδρεύεσθαι, πρὸς τῆς βασιλευσῆς τῆς Βυζαντίας, sic enim legendum: Idem Imperator ex Basilicæ Illi atrio cisternam magnam confecit, & in eam aquas Aquæductus Adriani immittere statuit: quem quidem Aquæductum renovavit idem Imperator, cum antea ab Adriano Imperatore exstructus fuisset, quò Byzantinis aquarum copiam largiretur, priusquam Byzantium Imperii sedes facta esset.* Effratum Aquæductum quo aquæ in urbem derivabantur, sub Justiniano neglectum fuisse queritur Procopius in Hist. arcana pag. 116. 1. edit. Sed quis ille fuerit, non omnino constat; cum non is modò, sed & Aquæductus Valentis integer non fuerit sub Justiniano, utpote quem Justinus Junior restauravit. Zonaras pag. 52. ait Justinianum destruxisse majores canales plumbeos, quibus aqua in urbem ducebatur, cum hac potissimum materia ad ædificia sua indigeret. At Adriani Aquæductus aquas in Palatium, Thermas publicas, & Nymphæa solummodo derivari

stataerunt Theodosius & Valentinianus; minimè verò in privatas domos, possessiones, aut suburbana, L. v. Cod. de Aquæductu: *Omnis servitus aquarum Aquæductus Adriani, sive domorum, sive possessionum, sive suburbanicarum, sive balnearum, vel per divinos assatus intimatos in quolibet iudicio, vel per usurpationem imperitus, penitus extrobetur: malum est enim prædictum Aquæductum nostri Palatii, publicatum Thermarum ac Nympheorum commoditatibus inservire, &c.* Instauratum denique à Justino Juniore anno Imperii undecimo, auctor est Cedrenus pag. 391. Τῷ 11. ἔτη ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς τὸν μέγαν ἀγωγὸν τῆς Οὐάλευτος, καὶ τὸν ἑπεὶ ἀγωγὸν τὸν λεγόμενον Ἀδριατικόν, (leg. Ἀδριατικόν) καὶ ἐχορήγησε τῇ πόλει θαλάσσιαν ὑδάτος· *Undecimo anno Imperator exstruxit magnam Aquæductum Valentis, & alteram Aquæductum qui Adriani dicitur, & magnam aquæ copiam urbi suppeditavit.* Vide Simocattam lib. viii. cap. xiii.

II. Celebratur etiam à scriptoribus **AQUÆDUCTUS VALENTIS** nomine nuncupatus, quia à Valente Imperatore exstructus. Anonymus in Collect. antiq. Constantinop. Ο ἀγωγὸς ὑπὸ Οὐάλεντος τῆς Ἀρειανῆς ἐκτίθη, καθὼς γράφει Θεόδωρος· *Aquæductum à Valente Ariano conditus fuit, uti scribit Theodorus.* Narrant quippe scriptores Valentem Imperatorem Calchedoniis infensum, quòd Procopii tyranni partibus favissent, muros Calchedonis evertisse, & ex eorum ruinis saxa Constantinopolim traduxisse ad structuram Aquæductus. Socrates lib. iv. cap. viii. & ex eo Nicephorus lib. xi. cap. iv. tradunt inter horum murorum ruinas unum ex lapidibus incisum oraculum repertum, quod urbis muros balneis inservituros, & magnam aquæ copiam urbi immittendam, prænuntiabat; nec multo post ex iis Aquæductum à Valente ædificatum: Σωζὼν ἢ μὴ γινόντι δόκον τῆς ὑδάτος ὑπὸ Οὐάλεντος κατεσκευασθέντα θαλάσσιον ὄρεον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ ὑδάτι· *Contigit autem ut non multo imperatoris temporis spatio, Aquæductum à Valente ædificato, magna aquæ copia urbi Constantinopolitana suppeditaretur.* Oraculi istius perinde meminit Zonaras, & ut à Valente ex muris Calchedonensibus ædificatus fuerit Aquæductus, pluribus etiam commemorat: Ο μὲν οὐδὲ Οὐάλεως τῆς ἡμετέρας πόλεως τῆς Χαλκηδόνος ὕλην εἰς οἰκοδομίαν ὄρεον ἐχρησάτο ὑδάτος, ὃν ἀγωγὸν ἢ δημόσιον ὄρεον ἐποίησε, καὶ τῶτον Οὐάλεντος ἐπωνόμασε· διὲς ἐπιποίηκεν εἰς τὴν πόλιν ὑδάτος εἰσάγειν, ἵνα ἀφθονία ὑδάτων εἴη αὐτῇ καὶ πρὸς χρῆσιν ἄλλω, καὶ πρὸς λουξίαν· *Valens materiam Calchedonis murorum ad structuram aquæ canalis usus est, quem Aquæductum vulgò appellant, eumque Valentis appellari voluit, ut urbi aquarum copia tum ad alios usus, tum ad balneas suppeteret.* Quòd verò Οὐάλεντος Aquæductum appellatum ait, habet etiam Cedrenus rem eandem narrans: κατεσκευασμένον δὲ ὄρεον, ὃν Οὐάλεντος ἐπωνόμασε. Infrà, Valentinianum nuncupatum ait, scribens anno Valentis quarto ædificatum Aquæductum: τῷ 4. ἔτη τῆς ἀγωγὸν τῆς ὑδάτος οἰκοδομή, ὃν Οὐαλεντιανὸν ἐπωνόμασε· *Ἄνω quarto Aquæductum ædificat, quem Valentinianum appellavit.* Quæ quidem nomenclatura fecit, ut à Valentiniano exstructus creditus sit à Nicephoro Constantinop. in Breviario pag. 234. i. ed. Scylitze, & Glyca. At Ammianus initio lib. 31. *Valentinum lavacrum* vocat, narratque perinde cum Calchedone subverterentur muri, ut apud Constantinopolim ædificaretur lavacrum, ordine r. solatio saxorum in quadrato lapide, qui structura latebat in media. *Græcos versus* (quorum meminimus) *incisos repertos fuisse, futura plene pandentes.* A Justino Juniore restauratum anno Imperii undecimo scribit Theophanes: Τῷ 11. ἔτη ἔκτισεν Ἰουστινὸς τὸν μέγαν ἀγωγὸν Οὐάλεντος, καὶ ἐχορήγησε τῇ πόλει θαλάσσιον ὑδάτων· *Hoc anno magnam Aquæductum Valentis reparavit, & aquarum copiam urbi suppeditavit.* Iisdem consona habent Zonaras & Cedrenus. Postea ab Avaribus destructum, imperante Heraclio, instaurare aggressus est Constantinus Iconomachus, anno Imperii xxvi. cum magna tum esset siccitas, & aquarum penuria. Idem Theophanes pag. 371. Τῷ 26. ἔτη ὁ βασιλεὺς ἤρξατο ἀνακατασκευάζειν τὸν Οὐαλεντιανὸν ἀγωγὸν μέχρι Ἡρακλείου ῥομφαίαν, καὶ ὑπὸ τῆς Ἀβάρων (sic leg. non Ἀβάρων) κατεσφραγίσθη, &c. *His visis Imperator capis renovare Aquæductum Valentinianum, qui cum usque ad Heraclii tempora stetit, tum ab Avaribus eversus fuerat.* Quæ quidem hausit à Nicephoro Constantinopol. ubi rem eandem exequitur pag. 235. Εκ τούτων βεβλήθη τῶν Κωνσταντινουπόλεως τῶν ὑδάτων ὄρεον ἀνακατασκευάζειν, ὃν Οὐαλεντιανὸς ὁ βασιλεὺς κατεσκευάσεν, ὑπὸ τῆς Ἀβάρων ἐπὶ τῆς Ἡρακλείου χρόνων τῆς βασιλείας κατεσφραγίσθη· *Constantinus, ea re animadvertens, instaurare Aquæductum illum instituit, quem Valentinianus Imperator olim exstruxerat, sed Avars postea Heraclii temporibus evertierant.* Hunc rursus refecit Basilus Porphyrogenitus, uti testatur Scylitzes pag. 718. qui eum perinde Valentiniano adscribit: Ἀνακατασκευάσθη δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν ἀγωγὸν Οὐαλεντιανὸν τῆς βασιλείας, ὡς αὐτὸς ἔχρησεν οἱ ἀπὸ ἀφθονίας ὑδάτος· *Renovavit Imperator Aquæductum Valentiniani Imperatoris, ut cives aquarum copia ditarentur.* At Joëles in Basilio, ubi de hac re, τὸν ἀγωγὸν Οὐάλεντος τῆς βασιλείας habet. Restaurasse etiam Aquæductus Constantinopolitanos Romanum Argyrum addit idem Scylitzes pag. 732. Nec scio an de Aquæductu Valentis intelligendi Nicephorus Constantinopolit. Cedrenus, Zonaras, & alii rerum Byzantarum scriptores, cum scribunt Justinianum Rhinotmetum per Aquæductum urbis ingressum, statim Palatium Blachernianum occupasse. Nam per decimam quartam regionem, in qua Blachernæ extitere, excurrebat, illiusque extant hodie rudera juxta Almaratrum, & vetus Saraium, per confinia nonæ regionis & decimæ, inquit Gylius lib. i. cap. ix. ubi addit multos Aquæductus per dorsum sex collium discurre

subterraneos, unicum verò supra terram Valentinianum. Sed & Thevetus lib. XIX. Cosmog. cap. III. *Au sixiesme costau voiez encore les fondemens d'un superbe Temple des Chrestiens, que les anciens ont nommé Blachernes, par dessus lequel on voit un Aqueduct venant du dehors de la ville, qui descendant en la valée vers l'orient, se desgorge dans un grand vaisseau de marbre pour l'usage public des Citoiens.* Ex quibus scrupulus alius pariter mihi oboritur, an de Valentis Aquæductu loquatur Nicetas in Andronico lib. I I. n. v. cum ait eundem Andronicum Aquæductum subterraneum, ὑπόγειον ἀγωγὸν, per medium Forum procurrentem renovasse, addidisseque ei fluvium, quem Hydralen nominant, ad cujus fontem turrim & palatium construxit, quò æstate recrearetur. Verùm quod addit, ex eo fonte aquari qui ad Blachernas & interius in urbe habitant, videtur indicare Aquæductum Valentis, quem per Blachernas procurriffe constat: καὶ νῦν ἐκ τῆς ὑδρευούσης ὁπόσοι πρὸς τὰς Βλαχέρνας, καὶ ἐπὶ ἐνδοτιέσθ' ἡ πόλιος πρὸ οἰκιστῶν ἔλαχον. De Hydrali fluvio plura habet Gyllius in Bosp. Thrac. lib. II. cap. III. Aquæductus Valentis altitudinem hisce prædicat Janus Doufa in Itin. Constantinopol. *Exstat etiam Aquæductus admirandæ altitudinis longè supra omnes domos eminens, quem ab auctore Valentinianum nominant.* Illius ingentes arcus aliis indicat verbis Codinus pagina 29. Ο ἀγωγὸς τῶν μεγάλων ἀψίδων ὑπὸ τῆς Οὐάλεντ' ἐκπέθη, ὡς δεῖται. *Aquæductum magnorum arcuum Valens exstruxit, qualem nunc videre est.* Denique, ut hanc de Aquæductus Valentis observationem absolvam, scribit Leunclavius in Pand. Turc. n. cxcvi. *Sultani Soleimani memorabile votum narrari, quo sibi tria concedi divinitus optabat, ut ante mortem perficeret: primum instaurationem Aquæductus maximi, quem ab auctore Valentem, aut Valentinianum, non Valentinianum, ut vulgò in corruptis libris legitur, historici dixerunt, &c.* Similia habet Douza in Itinerario pag. 40.

III. Denique AQUÆDUCTUS THEODOSIACI, à Theodosio Magno scilicet excitati, mentio est in L. xxx. Cod. Theodof. de Prætorib. & Quæst. quæ est Imppp. Theodosii, Arcadii & Honorii, anni Christi cccxc. *Ex quinque Prætoribus, qui Aquæductui Theodosiaco fuerant deputati, &c.* & in L. xxix. quæ pars est ejusdem Legis, mentio perinde agitur sanctionis, qua iidem Imperatores præceperant, *ut theatralis per Prætores faciendæ depensio in Aquæductus fabricam verteretur.* Denique in L. xxiii. quæ est Imppp. Gratiani, Valentiniani & Theodosii, anni cccclxxiv. cod. Cod. de Operib. public. *ut ad Portus & Aquæductus instaurationem omnes certatim facta operum conlatione insens,* præcipitur. Sed an hæc de novo Aquæductu, an verò de veteri instaurato intelligenda sint, haud planum est, cum Aquæductus Theodosiacus alibi vix occurrat. Sanè de Adrianeo Aquæductu à Theodosio instaurato capiendæ vix censuerim, cum Theodosius Junior L. v. Cod. Just. de Aquæductu, *Adriani Aquæductum* appellet, non *Theodosiacum.* De Valentis verò Aquæductu ut hæc intelligentur, nulla satis firma ratio evincit. Id constat, Theodosium Magnum seu excitasse, seu instaurasse Aquæductum, non subterraneum duntaxat, sed & arcubus excelsis eductum, ex Gregorio Nazianzeno orat. xxv. pag. 435. quam Theodosio Magno imperante habuit: καὶ τὸ ἀπίστον τῆς ἔργου, ὃ ὑποθόνι' ἢ ἀέριος ποταμὸς, & opus illud incredibile, subterraneus & ærius fluvius. Quomodo Manuel Chrysoloras in Comparatione veteris & Novæ Romæ, Aquæductus Constantinopolitanos describit pag. 119. Πρὸς ἣ ἑτύποις ἀγωγὸς ὑδάτων ὑπόγειος καὶ κρεμασοὺς αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἀείριος ποταμῶν λέγεσθαι διωαμύτοις, πύρρον πόντον ἐκ μακροτάτης ἀστάσεως ἡμερῶν ὁδὸν, ὡς φασιν, ἀρικνεμύτοις. *Præter hæc subterraneos ac rursum pensiles & muratos ipsos prætercurrentes Aquæductus, quos fluvios ærios appellare possis, ex locis remotioribus ad aliquot dierum iter, ut aiunt, perductos.*

XXVI.

ΝΥΜΦÆΑ.

I. FONTIBUS variis, Nymphæis, seu aquarum receptaculis urbem abundasse tradunt passim scriptores: sed in his præcipuam laudem meretur NYMPHÆUM illud, quod primus exstruxit Valens. Confecto enim Aquæductu, magnam aquarum copiam in urbem induxit, tum ut urbis necessitatibus consulere, tum etiam ad usum balnearum publicarum. Præfectus verò urbi, ut lætitiæ publicam ex hoc beneficio conceptam ostenderet, Nymphæum condidit in Tauro, magnitudine Urbis dignum, diemque festum egit, ac populum convivio excepit. Ita Cedrenus, cujus Græca hæc sunt. Καὶ ὁ τότε ἡ πόλιος Ἐπαρχὸς ἦ ἐκ τῆς γερνοῦτος τῆς πόλεως χάριαν ἑπιδικνύς, Νυμφαῖον κατὰ σκευασάμεθ' ἐν τῷ Ταύρω, τῷ μεγάλῳ ἡ πόλιος ἀξίον, ἱερομυθίασιν ἐπέτελεσεν, εὐωχῆσας ἀπαντὰ τὸ λαόν. Rem distinctiùs narrat Socrates lib. IV. cap. VIII. ubi non modò Præfectum urbi Clearchum nominat, sed etiam quod Zonaras & Cedrenus Νυμφαῖον, ille Τρεῖον vocat: Τῆ ὑδραγωγὸς εἰσαχθέντος εἰς τὴν πόλιν, Κλέαρχος Ἐπαρχὸς ὑδρεῖον μέγιστον κατασκευάσασιν ἐν τῇ νῦν Θεοδοσίῳ ἀγορᾷ καλουμένη, ὃ ἑρημιάθη

δαμνὰς ὕδαρ, ἐφ' ᾧ ἐορτῶν ἰλαφὰν ἔργον ἡ πόλις. Obtinuit autem hanc dignitatem Clearchus anno Christi CCCLXX. CCCLXXII. CCCLXXIII. CCCLXXIV. ut ex aliquot Legibus in Cod. Theod. constat. At Hieronymus in Chron. id in annum CCCLXXIV. (Marianus verò Scotus in annum CCCLXXII.) conjicit. *Clearchus Prefectus urbis Constantinopolis agnoscitur, à quo necessaria & diu expectata votis aqua inducitur civitati.* Duo porro hic inquirenda occurrunt, ac primùm quidem quid sit Nymphæum, tum verò quo in urbis loco conditum à Valente fuerit. De vocis quidem notione scrupulum movent Zonaras & Cedrenus anno v. Leonis Magni, quo aiunt conflagraffe Nymphæum, quod è regione erat Senatus, ædis ita appellata: ubi Nymphæum domum fuisse volunt nuptiis eorum qui domos ad id idoneas non habebant, addictam, ita ut *νυμφαῖον* appellata fuerit à *νύμφη*, sponsa. At si Nymphæum, quod hoc anno incendio absumptum commemorant, idem sit quod Nymphæum Valentis, procul à vero eos aberrare constat. Nam cum Socrates *ὕδραϊον* vocet, quod Zonaras & Cedrenus *Νυμφαῖον*, evidenter patet Nymphæum fuisse aquarum receptum, quo modo Nicephorus Callist. lib. VIII. cap. IV. inter alia ædificia à Constantino Magno in Urbe exstructa, *ἑκατὸν ὑδάτων* recenset: nisi fuerint *ἐπὶ μεσῶν ἀγορῶν κειμήλια κελύμια* ab eodem excitata, de quibus Eusebius in illius vita lib. III. c. XLVIII. Hujusmodi autem Nymphæa undecim Romæ fuisse auctor est Victor, ex quibus unum Alexandri in quinta, alterum Jovis nuncupatum in septima regione exitit. Certè Aquas Valentis Aquæductus Thermarum tantùm & Nymphæorum commoditatibus inservire voluisse Imperatores ostendunt LL. V. & VI. quæ sunt Theodosii & Valentiniani Cod. de Aquæd. lib. XI. in quibus à Castellis distinguntur. Aquas verò ex Aquæductibus in Nymphæa deductas ostendit inscriptio, quæ Romæ extat, & altera quæ Urbini: *QUOD AQUAM NOVAM CONQUIRENDAM ET IN MUNICIP. PERDVEND. ET NYMPHÆVM FACIEND. PEC. PVB. C.* Nymphæa fuisse ædes excelsores ac capaciores, marmorum & picturarum varietate decoratas, & aquarum copiâ spectabiles, satis ostendit Libanius in Antiochico, ubi Nymphæum Antiochenum, seu *Νυμφῶν ἱερὸν ἑκατόμνηκας*, cujus meminit etiam Evagrius lib. II. cap. XII. describit; quò spectat hæc inscriptio: *FLAVIVS PHILIPPICVS VIR CLARISSIMVS PRÆFECTVS VRBI NYMPHÆVM SORDIVM SQVALORE FOEDATVM, ET MARMORVM NVDITATE DEFORME AD CVLTVM PRISTINVM REVOCAVIT.* Sed & Nymphæa Nymphis dicata, solenneque fuisse ad fontes, publicos præsertim, seu etiam copiosiores aquarum receptus, ædes Nymphis inscribere, vetus hæc inscriptio Romana declarat: *NYMPHIS LYMPHISQVE AVG. DVLCISSIMIS, OB REDITVM AQVAVM PLACIDE PROSILIENTIVM AB POP. ROM. DIV DESIDER.* Alia Avenione: *NYMPHIS SACR. L. TRÉBONIVS PATERN. LIB. FORTVNATVS VOTO POSVIT SIGNVM CVM BASI M. ET ÆDEM F. CVR.* Epigramma *εἰς ἀγάλμα νυμφῶν*, lib. IV. Anthol. cap. XII.

Ταῖς νύμφαις τὸ δ' ἀγάλμα μέλξ δ' αὐταῖσιν ὁ χῶρος.

Νεὶ μέλοι, ὡς κελύμια ἀφθίτα πέιθεα πέσι.

Denique Uticæ in Gallia:

Ædiculam hanc Nymphis posuit, qui sepius usus

Hoc sum fonte senex tam bene, quam juvenis.

Nymphis præterea dicatos Fontes sat notum. Vetus epigramma de Nymphæa, lib. I. epigr. vet. quod etiam descripsit Gualterus in Tabulis Siculis pag. 39:

Hujus Nympha loci sacri custodia Fontis

Dormio, dum blanda sentio marmor aquæ.

Parce meum, quisquis tangis cava marmora, somnum

Rumpere, sive bibas, sive lavere, tace.

His referri potest consimilis inscriptio: *NYMPHIS LOCI, BIBE, LAVA, TACE.* Denique Porphyrius lib. de Antro Nymphæarum, ait *ὁμοῖα τῶν ὑδραίων Νυμφῶν*, fuisse *τὰς λιθίνας κεκλιτάς καὶ ἀμφορείς*. Ex his abunde colligitur Nymphæa aquarum fuisse receptacula, seu *conceptacula*, uti appellantur in L. II. Cod. Th. de Aquæd. Sed de aquarum Nymphæi usui non planè constat: Philander ad Vitruvium lib. V. cap. X. Nymphæum existimat locum fuisse, in quem gratiæ & voluptatis causâ aqua deducebatur. Salientes, seu Fontes manu structos, qui aquam ejaculantur in publicum, interpretantur alii: Henricus Valesius ad Ammianum & Barthius lib. VI. Advers. cap. XII. ædem Nymphis sacram fuisse conjectant. Sed Philostratus ab eodem Valesio laudatus lib. VIII. cap. IV. ubi de Nymphæo Puteolano, videtur innuere hauriendis aquis potissimum addictum, ad civium scilicet usum quotidianos: *Ἐκάθλωτο ἐς τὸ Νυμφαῖον, ἐν ᾧ πῖθος λεῖκον δ' ἔπρε βετὶ λίθου, ξυπέχων πηγῶν ὕδατος, ἔτ' ὑπεβάλλισαν ἢ σομίαι, ἔτ' εἰ τις ἀπαντλοῖν ὑποδιδούταν* id est, *Sederunt in Nymphæo, in quo dolium erat ex lapide candido, fontem aquæ continens, quæ labra non excedebat, & si quis ex ea hauriret non minuebatur.* Hanc sententiam firmat auctor Actorum S. Sebastiani cap. XVIII. n. LXV. *Circa insulas, circa vicos, circa Nymphæa quoque erant positi compulsores, qui neque emendi copiam darent, aut hauriendi aquam ipsam facultatem tribuerent, nisi qui idolis delibassent.* Neque alia sunt

ea ὕδρευσι, ad quæ aquarum penuriâ laborantem plebem certatim confluisse narrat Theophanes an. v i. Justiniani: Μὴν Νοεμβρίου ἀβροχία πολλή ἐγένετο, καὶ λίγαι ὕδατων, ὥστε θύρασι μαχαὶ πολλὰς ἐν ὕδρευσι: *Mense Novembri nulla pluvie fuerunt, & ob id aquarum penuria, ita ut ad Nymphaea multa pugna extiterint.* Infra, eodem anno, habet εἰς τὰ ὕδατα. Procopius verò simile quid refert in Historia Arcana, aitque effracto Aquaductu, plebem aquæ penuriâ laborasse, & ἀπὸ τὰς κρήνας, ad fontes sese oppressisse. Ita κρήνας Nymphaea interpretatur Rufinus apud Josephum lib. i. de Bello Judaico cap. xv i. Ασκαλωνίταις ἡ βαλανεία, ἢ κρήνας πολυτελεῖς, apud Ase. Iowa verò Nymphaea sive lacus ornatissimos & Balneas constituit. Et Anastasius Biblioth. in S. Silverio PP. auctor est qua tempestate Vitiges Romam obsedit, intra civitatem grandem famem fuisse, ita ut aqua venundaretur pretio, nisi Nymphaeorum remedium subvenisset. Ita enim legendum censuerim, pro Nympharum. His adjungenda sunt quæ habet idem Theophanes anno xxvi. Copronymi pag. 370. Denique idem Anastasius Cantharos ante adium sacrarum vestibula, ex quibus benedictæ à fidelibus hauriebantur aquæ, Nymphaea appellat, uti observatum in Descriptione S. Sophiae. Joannes Diac. lib. iv. Vitæ S. Gregorii PP. cap. lxxxiii. *In cuius venerabilis Monasterii atrio jussu Gregorii juxta Nymphium dua iconia veterrima artificialiter depicta usque hætenus videntur.* Sed satis superque de Nymphæorum usu: superest ut inquiramus quo loco steterit illud cuius Zonaras meminit, & an idem sit, quod Leone M. imperante incendio absumptum est. Constat ex eodem Zonara & Cedreno Nymphæum Valentis fuisse in Tauro, id est in Foro Theodosii, uti interpretatur Socrates, quod in regione Urbis septima extitit. At Nymphæum, quod Leone imperante igne consumptum est, extitit è regione ædis, quam *Senatum* vocant, quæ in Foro Constantini erat: Forum autem Constantini extitit in regione sexta, quæ ut exertè tradit vetus Urbis Descriptio, continuit in se columnam purpuream Constantini, quam in medio Foro ipse statuerat. Pars denique Tauri, vel Fori Theodosii, extitit in regione septima, quæ à parte dextra columnæ Constantini usque ad Forum Theodosii continuis extensa porticibus porrigebatur. At cum inter quintam regionem, in qua Nymphæum collocat vetus Urbis Descriptio, & septimam sexta intercedat, cum tres hæ urbis regiones ad littus Freti Ceratini sese exporrigant, vix est ut credam Nymphæum Valentis illud esse, quod Leone imperante incendio absumptum est, quod è regione fuit Senatus, qui extitit in sexta. Proinde diversum fuerit Nymphæum Valentis à Nymphæo quod in Tauro extitit, quæ est sententia Gyllii lib. iiii. cap. vi. Quatuor verò extitisse in Urbe Nymphæa testatur vetus ejusdem Descriptio.

XXVII.

BALNEÆ, THERMÆ.

I. **B**ALNEÆ etiam ac Thermæ extitere in urbe complures: quarum antiquiores earum videntur, quæ THERMÆ ACHILLEÆ appellatæ fuerunt, quod essent juxta Achillis aram à Byzante exstructam, in loco, ubi postea extitit Strategium. Hesychius Milesius: Ἐγγὺς ἡ τῆς καλαμῶν στρατηγίης Αἰαντός τε καὶ Ἀχιλλέως βωμοῦ ἀνεθίκατο, ἔνθα καὶ τὸ Ἀχιλλέως χρηματίζετο λαβῶν. *Juxta Strategium Ajacis & Achillis aras statuit, ubi sunt Achillis Balnea.* Iis consimilia habent Cedrenus & Codinus. Haud procul à Neorio distitas fuisse declarat incendium, quod anno xxv. Theodosii Junioris, ab ipso Neorio ortum, Horrea, & Balneas Achilleas absumpsit. Chronicon Alexandrinum: Ἐπὶ τούτων τῆς ὑπάτων ἐγένετο πυρκαϊὰ μεγάλη ἀπὸ τῆς Νεωρίας καὶ ἐκάσαν τὰ ὅρια, καὶ τὸ δημόσιον ὁ Ἀχιλλεὺς, &c. *His Coss. incendium ingens ortum est à Neorio, quod Horrea & Balneas publicas Achilleas absumpsit.* Meminit ejusdem incendii, quo absumptæ sunt Balneæ Achilleæ, Socrates lib. vii. cap. xxxviii. ubi τὸ δημόσιον ὃ ἐπώνυμον Ἀχιλλεὺς dicitur, ut & Paulus Diaconus lib. xiv. Hist. Misc. pag. 413. edit. Canisii. Sed mox easdem instauravit Theodosius, harumque encania & dedicationem celebravit anno Imperii xxv. Marcellinus Comes ad hunc annum: *Thermatum, quæ Achillea dicuntur, encania facta.* Et Chronicon Alexandrinum: Ἐπὶ τούτων τῆς ὑπάτων ἀνεκαίνισθη τὸ δημόσιον λαβῶν ὁ Ἀχιλλεὺς μὴν Αὐδωαίου μηνὸς γ'. ἰδῶν Ἰανουαρίου *His Coss. dedicatum est publicum Balneum Achillis nuncupatum, iiii. Id. Januarii.* Publicarum Balnearum, seu τὰ δημοσίων λαβῶν ἐκαίνια, etiam sub Paganis Augustis celebrata docent Menæa & Synaxaria, ad xxii. Martii in SS. Callinico & Basilissa. Reædificatæ verò sunt Achilleæ Thermæ curâ Cyri Præfecti prætorio, qui ex Aquaductu Adriani per plumbeas fistulas aquas in has immisit. Theodosius & Valentinianus AA. in L. vi. quæ eidem Cyro PP. inscribitur, Cod. de Aquad. *Præterea de plumbeis fistulis ducentibus ad Thermas, quæ Achillea nuncupantur, quas Providentia tua magnificentiâ factas fuisse cognovimus, eandem formam servari censuimus.*

II. Verum inter Balnea publica, illud quod ZEUXIPPI nomen prætulit, omnium celeberrimum fuit, seu amplitudo, seu procurrentes undique porticus, adjuncta adificia complura,

plura, denique statuarum innumera, ceteraque ornamenta spectentur. Conditum à Severo consentiunt scriptores omnes. Cedrenus in Severo p. 252. ἔτος ἢ τὸ Ζεύξιππον λαβὼν ἔκτισε Βυζαντίους. Anonymus in Collect. antiq. Constantinopol. ὁ Ζεύξιππος τὸ λαβὼν Σεβήριον καλεῖται, ὑπὸ Σεβήριου γὰρ ἐκτίθη Ζευξιππος Balneum Severus appellatur quippe à Severo aedificatus. Ubi malim Σεβήριον nam ita nuncupatum observare est apud Zonaram in Justiniano p. 51. τὸ Σεβήριον λαβὼν, τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον. Et in Chronico Alexandrino ad annum v. ejusdem Justiniani : ἐν αὐτῷ τῷ βαλανείῳ τῆς Ἀλεξάνδρειας, conflagravit Balneum Alexandri, Severi nempe. Ita etiam appellat Theophanes in eodem Justin. p. 157. quod anno xxi. Constantii τὸ τῷ Ζεύξιππον λαβὼν, eidem τῷ βαλανείῳ ὁ Ζεύξιππος, Procopio lib. i. de Bello Perf. c. xiv. lib. i. de Æd. c. x. Socrati l. ii. c. xii. Sozomeno lib. iii. c. v. At de Zeuxippi appellatione varia sunt scriptorum sententia. Eusebius Pamph. in Chronico, à Zeuxippo Sicyoniorum vicesimo sexto Rege, qui longè ante conditum Byzantium vixit, dictum quoddam censuisse scribit: *Quidam ad Iovis memoriam conservandam Balneum Byzantium multo post tempore appellatas putant.* Hesychius Milesius ita nuncupatum tradit, quod aedificatus fuerit à Severo ad Jovis Ἰππίε aram, & Herculis lucum, ubi ille post dormitos Diomedis equos (de quibus præ cæteris Ælianus) Zeuxippo nomen loco fecit: λαβὼν μὲν αὐτοῖς μέγιστον ἢ τὸν τῆς Διὸς Ἰππίε βωμὸν, ἢ τὸν Ἡρακλῆος ἄλσος καλεῖται, ἔβη τὰς Διομήδεας αὐτὸν φασὶ δαμάσαντα Ἰππῆας, Ζεύξιππον τὸν τόπον ὀνομάσκει, πολυτελεῶς ἠγείραντο. Balneum ἰσὺς maximum ad Jovis equestris aram, seu lucum Herculis, ubi dormitis Diomedis equis Zeuxippo illi nomen loco fecit, splendide exstruxit. Suidas in Severo juxta Fanum Jovis aedificatum habet: ἢ Ἰπποδρόμων ὁδοδοκίμησεν — συζεύξας αὐτῷ ἢ λαβὼν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Διὸς, ὅπερ ἐκαλεῖτο Ζεύξιππον, ἢ Ἰπποδρόμου exstruxit, — εἰς αὐτὸν ἀνήκοντα Balneum ἰν τῷ ἱερῷ τῆς Διὸς, quod Zeuxippum appellabatur. Sed in primis auctor Chronici Alex. de loci appellatione aliter auguratur, hæcque scribit, ubi de Severo p. 260. καὶ ἔκτισεν ἐν αὐτῇ τὸ δημόσιον λαβὼν τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον, ἢ ὅτι ἐν εἰ ἴσατο ἐν μέσῳ τῆς τετρασώου σήλη χαλκῆ τῆς Ἡλίας, ἢ ὑποκάτω αὐτῆς ἐγράφετο Ἡλίας τὸ ὄνομα Ζεύξιππος, εἰ δὲ Θράκης ἔλεγον τὸ τόπον Ἡλιον. οἱ ὅ τὴ πόλεως Βυζαντίων ἢ αὐτοὶ ὀνόμασαν τὸ αὐτὸ δημόσιον λαβὼν Ζεύξιππον, ἢ τὸ ὄνομα, ὅπερ εἶχε ὁ τόπος. ἢ ἐκ τῆς εἰρήνης ὁ βασιλεὺς, εἰς τὸ ἴδιον αὐτῷ ὄνομα ἐπέθηκεν αὐτὸ Σεβήριον, ἢ ἐγένετο ὃ τὸ τετρασώου τῆς Ζεύξιππος, ὅπερ ἴσατο ἐν μέσῳ ἢ σήλη τῆς Ἡλίας, ἢ ἔκτισεν αὐτὸ αὐτῷ ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῆς αὐτῆς Βύζης πόλεως ναὸν, ἢ τοῖς ἱεροῖς Ἀπόλλωνος. Publicum in ipsa urbe (Byzantina) balneum in scriptum erat Solis Zeuxippi nomen : unde Thracæ locum illum Solem appellant. Byzantini vero cives balneum publicum Zeuxippum, juxta appellationem qua loco indita erat, nuncupavere; non vero, ut Imperator statuerat, de illius nomine Severianum vocabant. Existit autem Quadrangularis Zeuxippi, ubi in medio stabat Solis statua, in cujus locum in ipsa urbis arce fanum Apollinis excitavit. Enimvero Constantinus M. instaurata urbe, & de suo nomine appellata, Zeuxippum in primis non modò confecit, sed etiam columnis ac marmoribus diversi coloris aeneisque statuæ decoravit. Idem Chronicon pag. 664. καὶ τὸ δημόσιον τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον ἀνέπλῆρσεν, κοσμήσας κίονας ἢ μαρμάρους ποικίλους, ἢ χαλκῆς γήμασι. Sed præstat de Zeuxippi elegantia ac ornamentis pluribus differentem Cedrenum anno v. Justiniani, hoc loco exhibere: τότε ἐεωρήθη ἢ τὸ Οὐκλίτωνον, ἢ τὸ λαβὼν τῆς Σεβήριου τὸ λεγόμενον Ζεύξιππος, ἐν ᾧ ποικίλη τις ἦν θεωρία, ἢ λαμπρότης τεχνῶν, ἢ τε μαρμάρων ἢ λίθων, ἢ ψηφίδων, ἢ εἰκόνων ἀπὸ χαλκῆς πεποιημένων, ἢ ἀπὸ αἰῶνος ἀνδρῶν ἔργα, μόνον τῶν μὴ παρεῖναι αὐταῖς ψυχῆς ἢ ἐς ἐς ἐγένοντο. Tunc ἢ Ὀκτάγωνον incendio est absumptum, ἢ Balneum Severi, quod Zeuxippus nuncupatur, in quo cernere erat artium splendorem, marmorum ἢ lapidum, ac musivi operis elegantiam, præterea ex ære confectas statuas virorum, qui prioribus sæculis vixerant, opera quibus hoc unum deerat, quod animæ non inerat eorum, quos exreferebant. Ex autem statuæ erant Poëtarum, Oratorum, & aliorum, qui vel literis, vel gestis militaribus gloriam consecuti erant. Idem Cedrenus: σήλη ὃ ἦσαν ἐν χαλκῆ πεποιημένα τῶν σοφῶν ἀπάντων ἢ ὑψηλῶν, ἢ ποιητῶν ἢ ἱστορῶν, ἢ ὅσοι ἐπὶ ἀρεταῖς ἐγένοντο διαβόητοι, erant porro statuæ æρε omnium sapientia, poësi, arte dicendi ac fortitudine clarorum virorum. In his præ cæteris eminebat, ait idem scriptor, Homerus cogitabundo similis, manibus infra pectus confertis, barba sine cultu demissa, facie præ senio hirsuta, oculos palpebris affixos habens cæco similis, denique uti describitur à Christodoro Poëta Thebano in Anthol. lib. v. pag. 394. edit. H. Steph. qui in universas ferè Zeuxippi statuas epigrammata scripsit, quæ in eodem libro describuntur, cujus quidem libri quinti hoc lemma est: ἐν τῷ ὃ τῶ πεμπτῷ τμήματι περιέχεται ἑκατασὶς χειροδωτῆς ποιητῆς Θεοῦ Κοπίτη ἢ ἀγαλμάτων εἰς τὸ δημόσιον γυμνάσιον τῆς Ζεύξιππος. Ita porro statuas omnes descripsit Christodorus, ut quo habitu, quove situ fuerint, graphicè expresserit: quæ autem ibi recensentur sunt,

Deiphobi,	Hesiodi & Polyidi	Saphus,	Platonis,
Æscinias,	Anaximenis,	Apollinis,	Veneris,
Aristotelis,	Chalcante,	Veneris,	Hermaphroditi,
Demosthenis,	Pyrrhi & Neoptolemi,	Cliniade,	Erinne,
Euripidis,	Amymones Danaï filia,	Chryse,	Terpandri,
Palæphati,	Neptuni,	Iulii Cesaris,	Periclis,

G.P. Christ.

M

<i>Pythagore,</i>	<i>Cassandri,</i>	<i>Lamponis,</i>	<i>Heracliti,</i>
<i>Stesichori,</i>	<i>Pyrrhi,</i>	<i>Clyti,</i>	<i>Cratini,</i>
<i>Democriti,</i>	<i>Polyxena,</i>	<i>Isocratis,</i>	<i>Menandri,</i>
<i>Herculis,</i>	<i>Ajaci Locri,</i>	<i>Amphiarai,</i>	<i>Amphitriionis,</i>
<i>Auge,</i>	<i>Paridis,</i>	<i>Aglai,</i>	<i>Thucydidi,</i>
<i>Ænea,</i>	<i>Oenone,</i>	<i>Ajaci magni,</i>	<i>Herodoti,</i>
<i>Crænse,</i>	<i>Milonis,</i>	<i>Sarpedonis,</i>	<i>Pindari,</i>
<i>Heleni,</i>	<i>Daretis,</i>	<i>Achillis,</i>	<i>Xenophontis,</i>
<i>Andromacha,</i>	<i>Entelli,</i>	<i>Mercurii,</i>	<i>Alcæonis,</i>
<i>Menelai,</i>	<i>Charidemi,</i>	<i>Apulei magi,</i>	<i>Pompeii,</i>
<i>Helena,</i>	<i>Melampodis,</i>	<i>Diana,</i>	<i>Homeri Tragici, &</i>
<i>Vlyssis,</i>	<i>Panthoi,</i>	<i>Homeri,</i>	<i>Virgilii.</i>
<i>Hecuba,</i>	<i>Thimete,</i>	<i>Pherecidis,</i>	

Plures alias statuas, quæ hîc non recensentur, extitisse in Zeuxippo assequor potissimum ex Chronico Alex. p. 745. tradente Jacobi cognomento Ppsychristi, Cilicis, Urbis Constantinopolitanae Archiatri statuam in Zeuxippo positam à Senatu, Leone M. imperante, cujus quidem Jacobi meminit etiam Marcellinus Comes ad secundum Consulatum ejusdem Leonis: quippe constat Christodorum, qui in Zeuxippi statuas lusit, post Leonem sub Anastasio Dicore vixisse, ut ex epigrammate in Pompeii statuam colligitur. Memoratur & alia *Φιλιππικῆ τῆς Φραωπάτης σήλη ἐν τῷ Ζευξίππῳ λαβῶν ἐκ χρωμάτων* apud Codinum. Zeuxippi Porticibus adjunctæ erant complures *domus cum officinis suis, quarum reditus ad præbenda luminaria, & adificia ac tecta hujus lavacri reparanda* conferebantur, ut est in L. I. I. quæ est Honorii & Theodosii, Cod. Th. & XI. Cod. Just. de Operib. publ. Luminaria namque vespertino & nocturno tempore accendebantur in iis officinis, ex invento Cyri Cos. & Præfæti Pratorio. Chronicon Alexandr. *Αὐτὸς ἐπενόησεν τὰ ἑσπερινὰ φῶτα ἀπτεσθαι εἰς τὰ ἔργαστήρια, ὁμοίως κὶ τὰ νυκτερινὰ. . . ipse primus statuit ut accenderentur vespertina lumina ad officinas, similiter & nocturna. . .* Ubi quædam deesse in MS. cod. monet editor, quæ fortè ad id quod refert Cedrenus spectabant. Narrat enim eo quod in seditione Victoriatorum accidit incendio, unà cum Zeuxippo domum conflagrasse, quæ à luminibus sub vesperam accendi solitis, *Luminarium domus, λαμπτήρων οἶκος*, dicebatur, ut pote quæ ligneum tectum haberet: in qua mercatores serica & auro contexta aliaque pretiosa numerum exponebant. Cedreni Græca sunt: *Ὡχρητο πῖ ὡ σὺ τῆ τοῖς κὶ ὁ ἐκ τῶ φῶτων τῆ κὶ τὰς ἑσπερας λαμπτήρων ἐπιγαλάμην οἶκος, ἀπὲ τὸν ὄστρον κὶ αὐτὸς ἐκ ξύλων ἔχων, ἐν ᾧ αἱ πειρασίαι τῆ ἔμπορευομένων τὰτε σπικὰ κὶ πολυτελή κὶ χρυσόπασα.* At ante Cyri PP. tempora ubique in urbe adventante vespere accensas lucernas, in compitis nempe & tabernis, videtur innuere Ammianus lib. XIV. ubi de Gallo Casare, qui vespere per tabernas palabatur & compita, adhibitis paucis clam ferro succinctis: *Et hæc confidenter agebat in urbe, ubi pernoctantium luminum claritudo dierum solet imitari fulgorem.* Neque tantum Constantinopoli, sed & Hierosolymis accensa fuisse sub vesperum lumina innuit S. Hieronymus adversus Luciferianos cap. I. quod hodie Lutetiæ Parisiorum & in aliis civitatibus fieri videmus; ita enim ille: *Quid plura? dum audientiam & circumculum lumina jam in plateis accensa solverent & inconditam disputationem nox interrumpens, &c.* Collationis τῆ χρυσωργίης εἰς τὰ φῶτα meminit L. I. Cod. de Lustrali collat. lib. XI. ut & Lampridius in Alexandro Severo *olei in lumina Thermarum*, & liber Basilican LVI. tit. XII. De ejusmodi luminaribus quidpiam inaudierant Græculi recentiores, dum scripsere oleariis ac vitreis lucernis Zeuxippi aquas calefactas, quod procul est à vero. Ita quippe Codinus pag. 20. *Ὁ δὲ Ζευξίππος τὸ λαβῶν ὑπὸ Σεβήρου κατασκευάσθη, κὶ ἐσοικεῖσθαι μὲ κανδήλας ἀπτεσθαι ὑαλίνης. τὸ ἢ ὕδωρ ζεῖν σφοδρῶς, κὶ τὸν ἀέρα τῆ λαβῶν ἀλόγιστοι δὲ πῆρες ἐλθόντες, τῆ καταέσρεσαν. Therma Zeuxippi à Severo condite sunt, & arte quadam ita parata, ut vitreis lucernis succenderentur: ex eoque aqua ferventissimè ebulliret, ærque balnei calefieret. Id autem stolidi nescio qui venientes everterunt.* Ubi *κανδήλας ὑαλίνης*, non sunt *candela vitrea*, uti vertit interpretes, sed lucernæ: ita enim *κανδήλας* usurpant auctor vitæ S. Nili Junioris, Zacharias PP. in Dialogis Gregorii M. lib. I. cap. V. VII. & alii, quo modo etiam *candelam* dicunt Anastasius in S. Sylvestro PP. Regula S. Benedicti cap. XXXIX. Leo Ost. lib. III. c. XXX. &c. Gloss. Gr. Lat. *κανδήλα, cicendela.* Zeuxippum igitur in hac seditione igne absumptum anno V. Justiniani habent Procopius, Cedrenus, Zonaras, auctor Chronici Alexandrini. & alii: sed postmodum ab eodem Justiniano instauratum tradit idem Procopius lib. I. de Ædif. cap. X. scribens balneum, quod Zeuxippum vocant, magnasque Porticus, & quæ hinc inde continenter ad Forum Constantini pertinebant, illius opera esse. At labente Græcorum imperio Zeuxippi appellatio, ut & Balnei usus, desit: ejusque Porticus Magni Palatii excubitoribus additæ: unde postmodum *Νέμερα* appellatas auctor est Nicephorus Callist. lib. I. X. cap. I. X. *ἐκάλεσε τὸν Παῦλον ἀπὸ τὸν Ζευξίππον, δημόσιον ἢ τῆ λικτρὸν περιφανές τε κὶ μέγιστον, ὃ Νέμερον ἔχει κλησὶν εἰπέσθαι, Paulum in Zeuxippum accersit: est autem publicum balneum elegans & amplum, quod postmodum Numeros appellarunt.* De Numeris agimus suo loco. Jam verò de Zeuxippi situ, vetus urbis Descriptio *Thermas Zeuxippi* in secunda regione ponit: unde assequimur

vicinas fuisse ædi Sophianæ, Hippodromo, & Theatro in eadem regione sitis: quod & Bondelmontius docet: *Ei primò versus Sophiam est Ecclesia cum muro magnifico, & innumerabilium fenestrarum ornatu, ubi domina & juvenule cum matronis suos prospiciebant dilectos, ubi in principio dicti muri summus balneus erigebatur, in quo vulnerati ponebantur.* Chronicon Alexandrinum proximè Regiam Porticum Palatii & Hippodromum has statuit, τὸ δημόσιον λουζόν Ζεύξιππον πλησίον ὄντα τῆς Ἰππικῆς, καὶ τῆς Ρηγίας τῆς Παλατίου. Neque tamen adeò vicinus fuit Zeuxippus Hippodromo, quin inter utrumque ædificia aliquot intercederent, in quibus illud est de quo habetur Leontii Scholastici Epigramma lib. 1 v. Anthol. 1. cap. x x i i i. hoc titulo: εἰς εἶκον κείμενον μέσον τῆς Ζευξιππικῆς καὶ τῆς Ἰππικῆς. Palatium ipsum adjunctum fuisse Zeuxippo testatur Sozomenus lib. 111. cap. v 111. δὲ τῆς Βασιλείου τῶν Λεξίων παρεκκείμενον, ὅτι θάλασσαν αὐτὸν ἀχθῆναι προσέξαι, per Palatium quod Balneo adjacet, ad mare ferri præcepit. Denique Zozimus lib. 11. describens situm veteris Byzantii, tradit urbis portam extitisse ubi Severi Porticus desinebant: καὶ τὸ μὲν παλαιὸν εἶχε πῆν πύλην ἐν τῇ συμπελοφῶσι τῶν σῶν, ἃς Σεβήρος ὁ Βασιλεὺς ὠικοδομήσατο. Mox subdit, per fornices, quos in Foro excitavit Constantinus M. aditum patuisse ad Severi Porticus, ἀφίδιας δύο μαρμαρέου Περιουνήτου μεγίστας ἀλλήλων ἀντίας ἀπέτύπωσε, δι' ἃν ἕνεσθαι εἰς τὰς Σεβήρου σῶας καὶ τὴν πάλαι πολλῶς ἐξίεναι, fornices duos ἐ marmore Πρακοννήσιο maximos fecit sibi oppositos, per quos ire licet in Severi Porticus, & urbe prisca egredi. Neque enim aliæ sunt hæc porticus quàm Zeuxippi ipsius, quæ in quadrum dispositæ, τετραγώνου, seu Quadruporticum conficiebant, cujus atrium μεσάουλιον τῆς Ζευξιππικῆς dicitur in Concil. VI. Oecumenico act. xv. pag. 172. edit. MDCXV 111. Nunc, ait Gyllius lib. 11. cap. v 11. nulla Zeuxippi restant, neque aliorum permultorum balnearum, de quibus scripta Epigrammata extant, quæ vel perierunt, vel à Mæmetanis ita immutata sunt, ut non agnoscantur.

III. Juxta Zeuxippum extitit parvum aliud Balneum, quod memoratur in Anthologia lib. 1 v. cap. x v 111. ubi describitur hoc Distichon cum hoc lemmate, Λεοντίου Σχολαστικού εἰς λουζόν μικρὸν ὠδικαίμενον τῶν τῆς Ζευξιππικῆς, Leontii Scholastici in parvas balneas, Zeuxippi Balneis adjunctas.

Μὴ νεμέσα, Ζεύξιππε, ὠδικαίμενον λουζόν.
Καὶ μεγάλῳ παρ' ἀμαξίαν ἐρωτύλῳ ἠδὲ θαλίῳ.

Ad illud Balneum etiam referri debet ejusdem Leontii epigramma aliud, cujus lemma est, εἰς ἔτερον (λουζόν) ὠδικαίμενον τῶν δημοσίων ἐν Βυζαντίῳ. Quippe δημοσίῳ voce Zeuxippus intelligitur:

Δείματό με ξυνοῖο ὠδικὰ προθύροισι λουζόν
Ἄσος ἀνὴρ, ἀρετῆς ἕνεκεν, ἐκ ἔειδος.
Κεῖνο μέλοι πλεόνασιν ἔγω δ' ὀλίγοις τῆ φίλοις τῆ
Ἐπιτύω προχοῆς, καὶ μύρα, καὶ χείρας.

Quæ ita vertit V. C. P. Menardus Turonensis.

Me commune struit vir nobilis ante lavacrum,
Cui cara est virtus, jurgia sunt odio.
Pluribus hoc pateat, nos per paucis & amicis
Vnguenta & nostras off. rimus Charitas.

IV. BALNEÆ ANASTASIANÆ ab Anastasia, sorore Constantini, quæ Bassianæ Cæsari nupsit, cognominata fuerunt, ut auctor est Ammianus lib. xxvi. pag. 320. At Socrates lib. 1 v. cap. 1 x. Sozomenus lib. vi. cap. 1 x. & ex iis Chronicon Alexandrinum p. 697. & Nicephorus Call. ab Anastasia Valentis A. filia nomen accepisse volunt. Statuuntur in septima regione in Antiqua Urbis Descriptione.

V. THERMÆ CONSTANTINIANÆ collocantur in decima regione in Antiqua Urbis Descriptione. At Gyllius inibi mendum esse putat, legendumque censet Constantiana, cum apud omnes ferè scriptores ita nuncupentur, & à Constantio filio juxta templum SS. Apostolorum excitata dicantur. Chronicon Alexandrinum ad Consulatum Amantii & Albini: Ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων Κωνσταντιανῆς δημόσιον ἐν Κωνσταντινουπόλει πλησίον τῶν Ἀποστόλων ἤρξαντο κτίσασθαι ὑπὸ Κωνσταντίνου Αὐγούστου δ' ἂν μιλῶς Ἀπελλίου 17. His Ciff. Constantiana Therme Constantinopoli juxta Apostolorum ædem capitur edificari à Constantio Augusto mense Aprilis die xvii. Idem tamen auctor infra, loco mox laudando, Κωνσταντιανῆς vocat: sed & Anonymus in Collect. antiq. Constantinop. pag. 103. Κωνσταντιανῆς à Constantino Magno adificatas ait. Præterea Eusebius lib. 1 v. de Vita Constantini cap. 11 x. scribit varia circa ædem Apostolorum ab eo conditam, exstruxisse ædificia, in quibus & λουζὸν recenset, quæ eadem videntur cum Constantinianis Thermis, quæ ipsius Constantini Magni nomen servasse exercetè ait Themistius orat. x 111. pag. 305. in Constantium dicta. Nam recensens varia ab illius parente Constantino ædificia Constantinopoli excitata, hæc de Balneis ingerit: Ἀλλὰ τῶν καλλῶν προσηχωνώμενον, πηγῆς τε μαρμαρέου ἀρδουπέρον νεμέτων, λουζὸν τε ἐπὶ τῷ οἰκοδομημένῳ, ὃν τὸ μέγεθος μὲν ἤδη ὄρατε, τὸ καλλὸν δὲ ἐλπίζεται πρὸς τὸ μέγιστον. Sed ad pulchritudinem semper aliquid adjiciens, sive perennioris-aque scaturigines investigans, sive balneis de se nominatas exstruens, quatum amplitudinem cum jam videatis, constantia amplitudini pulchritudo

C.P. Christ.

M 4

speratur, &c. Ex quibus primò satis colligitur aquas in Urbem ad has Thermas induxisse Constantium: deinde Thermas, quas illius nomen servasse ait, cœptas tantum ab eo ædificari, nondum, cum hanc orationem habuit Themistius, suis ornamentis donatas, vel denique omnino confectas. Præterea Hesychius Milesius testatur Constantinum M. urbem *λουτροῖς τε καὶ ἱεροῖς οἴκοις φαιδρότερον* fecisse. Opus igitur incœptum à Constantino absolvit Constantius filius, & de suo nomine Constantianas appellari voluit. Harum certè amplitudinem, præter Themistium, prædicat etiam Sozomenus lib. viii. cap. xxi. scribens sanctum Joannem Chrysostomum *ἐν δημοσίῳ λουτρῷ πολυχρόνῳ μέγα Κωνσταντίῳ τῷ Βασιλέως ἐπινομήσας* Pascha celebraffe. Quo loco Socrates lib. vi. cap. xvi. habet *ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ τῷ ἐν Κωνσταντιναῖς*, ut & Nicephorus lib. xiii. cap. xviii. Palladius verò in Vita ejusdem Chrysostomi ex editione V. C. Emerici Bigoti, rem eandem enarrans: *Ἐν τῷ δημοσίῳ λουτρῷ τῷ ἐπικαλεσμένῳ Κωνσταντιναῖς, τοῖς λαοῖς συναγαγόντες, εἶχοντο τὰ ἀργυρνιακὰ* *In publicis Balneis, quas Constantianas vocant, convocatis populis, vigilias agebant*: ubi Ambrosius Camaldulensis habet, *in publico lavacro quod Constantinianum appellatur*. Neque tamen extremam omnino manum imposuit: nam cum eo quo diximus anno harum structuram aggressus esset, non planè tamen illo imperante, sed sub Theodosio Juniore tandem confectæ sunt, & de illius nomine *Theodosiana* appellatæ. Chronicon Alexandrinum an. xix. Theodof. Hiero & Ardaburio Coss. *ἐπὶ τῶν τῶν ὑπάτων ἀνεκαίνισθη τὸ δημόσιον τὸ ποτε μὲν Κωνσταντιναῖ, νῦν δὲ Θεοδοσιανῶν, τελέσαντες αὐτὰ ἱεροῖς τῶν δις ἐπάρχου, καὶ ὑπάτου, μὲν ὑπερβερεταῖω πρὸς ἑ. Νωνῶν Οκτωβρίων*. *His Coss. dedicata sunt Thermae, olim dicta Constantiniana, nunc autem Theodosiana, opus absolvens Hiero bis Praef. ἔσ. Coss. mense Hyperberetao, v. Nonas Octobris*. Confectis igitur à Theodosio hisce Thermis, harum descriptionem aggressus est Helladius Alexandrinus Grammaticus, qui eo imperante vixit: scripsit enim *ἐκφερασιν τῶν λουτροῦ τῷ Κωνσταντιναῖ*, ut auctor est Suidas. Tradit præterea Socrates lib. iv. cap. viii. & ex eo Nicephorus lib. xi. cap. iv. Valentem Imperatorem muros Calchedonis everti præcepisse, & lapides Constantinopolim deferri ad publicas Balneas ædificandas, quas *Constantianas* appellabant: *καὶ οἱ λίθοι εἰς Κωνσταντιναῖς δημόσιον λουτρον μετεφέρθη, ὃ πορσωνυμία Κωνσταντιναῖ*. Ex quibus vel etiam patet Theodosianarum appellationem illas vix servasse. Addit denique Anonymus in Collectan. Constantinopol. pag. 104. stetit ibi Persei & Andromedæ statuas, quas Antiochiâ advehi curarat Constantius. Codinus verò pag. 46. meminit ædis SS. *Quadragenta Martyrum εἰς Κωνσταντιναῖς* ab Anastasio Imperatore ædificatæ: sed & Pachymeres lib. vi. cap. xxv. columnam Fori, Constantiniani scilicet, *ἐν Κωνσταντιναῖς* videtur statuere: nisi hocce vocabulo ipsum Forum intelligat. Meminit etiam Constantianarum Nicetas Rhetor de corporis sancti Stephani Inventione: *ἤγοντο δὲ τὰ ζῶα συντόμως, ἕως εἰς τόπον ἡλθον Κωνσταντιναῖς ὄνομαζόμενον*. Similia habet Codinus ubi de Zeugmate pag. 47. *Μενα ad xxvii. Decembris de S. Stephano: τελεῖται δὲ ἡ αὐτὴ συνάξις ἐν τῷ Μαρτυρίῳ αὐτῆς τῷ ὅτι πλησίον τῷ Κωνσταντιναῖ*. Exitere porrò Romæ Thermæ Constantinianæ perinde appellatæ, quarum mentio est in veteri inscriptione apud Gruterum pag. cxxxvii. 7. & apud Ammianum lib. xxvii. de quibus agit Fulvius Ursinus lib. iiii. antiq. Rom. cap. xxvii.

VI. BALNEUM MAGNUM CONSTANTINI, τὸ μέγα λουτρον τῶν Κωνσταντιναῖς, juxta Tzycanisterium statuitur à Codino pag. 32. proindeque haud procul à Magno Palatio.

VII. BALNEUM ΚΑΤΟΠΤΡΟΝ, seu *speculum* dictum, ædificavit Constantinus M. ut auctor est idem Codinus.

VIII. THERMÆ CAROSIANÆ, exstructæ fuere à Valente Imperatore, quas ille de Carosia filia nomine *Καρωσιανῶν* appellari voluit, uti habent Socrates lib. i. cap. ix. & Chronicon Alexandrinum pag. 698. Dedicatas eo anno quo extinctus est Valentinianus senior, scribit Idatius in *Fast. His Coss. Therma Carosiana dedicata sunt, agente Praef. V. C. Vindalonio Magno*: ut & Chronicon Alexandrinum: *Ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάτων ἀνεκαίνισθη τὸ Γυμνάσιον Καρωσιανῶν, παρὸς τὸν ἐπάρχου Οὐρδαλονίῳ Μάγνῳ*, ubi *ἐγκαίνισεν* non est *renovare*, ut vertit interpres, sed *dedicare*, ut habet Idatius. *Vindalonus* autem iste Urbis Praefectus idem videtur, qui nudè *Magnus* nuncupatur in L. iiii. & iv. Cod. Th. de Tyronib. ubi *Vicarius Urbis Romæ* indigitatur, postea P. V. fuit, quem indicare videtur S. Ambrosius lib. iiii. de Off. & demum Episcopus Mediolanensis factus est anno cccclxxiv. Thermas porrò Carosianas in septima regione ponit vetus Urbis Descriptio, de quarum situ ita etiam Gyllius lib. iiii. cap. vi. *Thermas Carosianas à Carosa filia Valentis Regis nominatas, fuisse in tertio Colle liquet ex antiqua regionum Urbis Descriptione; sed in qua parte, non explicatur; neque ipse definire possum, an funditus perierint, an in earum fundamentis sint ædificata Thermae, quas maximas à Turcis ædificatas videmus, partim in dorso tertii Collis, partim in lateribus*.

IX. THERMÆ ARCADIANÆ, de nomine Arcadii Augusti, qui anno ante Theodosii patris obitum eas excitavit, appellatæ sunt. Marcellinus Comes: *Therma Arcadianæ ex conditoris sui nomine nomen acceperunt*. Codinus: *Ὁ ἑπίσκοπος Ἰωάννης καὶ Ἀρχιδιανῶν τῶν ἑσθῶν*

καθὼς ἐκτίθησαν, ὅτι λεξαμὲν καὶ ἐν πολιτῶν χιλιάδας ἔξ. *Ædes S. Iohannis & Arcadianæ exstru-
Ete sunt ab Arcadio, qui à civibus ad eas construendas sex millia nummum exegit.* At Chronicon
Alexandrinum pag. 710. non ab Arcadio, sed ab Arcadia illius filia ædificatas refert: *Αρκα-
δία ἔκτισε τὸ δημόσιον Ἀρκαδιανὰς, Arcadia balneas publicas Arcadianas dicitas condidit.* Has in pri-
ma urbis regione statuit antiqua Urbis Descriptio: Procopius verò lib. 1. de Ædif. cap. xi.
ad partem urbis orientalem, ubi postmodum Justinianus Atrium urbi præensum ædificavit,
quod ambulacri vicem ibi degentibus præstabat: *Ἐκ τῆς Περσικῆς εἰσάγειν ἐς τὰ παρὰ τὴν
πόλεως, βαλανεῖον ἐν ἀεισερῶ ἐν δημοσίῳ ὄρει, ὅπερ Ἀρκαδιανὰς καὶ ἐπιχλεῖται, Κωνσταντινῶπιον ἢ
πυλίκῳ ἔσαν ὀπιομεῖ.* Ex Propontide ad orientalem urbis partem naviganti, occurrunt ad sinistram
Balnea publicæ, quas Arcadianas vocant, Constantinopoleos catroquin iantæ ornamentum. Τῶν Μαγ-
γάνων, seu Manganorum ædi quæ in prima regione stetit, proximas fuisse Ἀρκαδιανὰς testa-
tur Codinus pag. 12. Haud procul à Portu & æde S. Euphemie collocantur in Historia de exi-
lio S. Martini PP. & Martyris pag. 85. *Cumque pervenisset Byzantium beatus ille septimo decimo
die Septembris mensis in Portum juxta Euphemiam prope Arcadianon reliquerunt eum.* Quippe tra-
ctus ille in quo steterunt Arcadianæ Thermæ, *Arcadianarum* pariter appellatione donatur pas-
sim à scriptoribus, præsertim à Gregorio in Vita S. Theodori Syceotæ n. cxviii. ubi Do-
mum Domitii, seu Domentioi, Phocæ tyranni fratris, vel ex fratre nepotis, *in Arcadianis*
stetisse scribit. Sed & Gregorius Monachus in Vita S. Basilii Junioris cap. xx. *Ἦν ἡ οἴκος
αὐτοῦ ἐν Ἀρκαδιανῶν, domus autem illius erat in Arcadianis.* Et cap. xxviii. ad Arcadianas
stetisse duo templa à Basilio Macedone ædificata scribit: *Ὡς ἡ τότε ὁδοῦ, ὡς εἶρηται, ἐν
Ἀρκαδιανῶν, πλησίον τῆς δύο ναῶν, τῆς ἐπὶ ὀνόματι τῆς Ἀρχαγγέλων ἐξηγεμενῶν, οὗ εἶδέν μετο ὁ βα-
σιλεὺς Βασίλειος, &c. Habitabat autem ea tempestate sanctus, uti dictum est, in Arcadianis, juxta
duo templa in nomine Archangelorum excitata, quæ ædificarat Imperator Basilius.* Ex quibus per-
cipitur Ἀρκαδιανὰς apud Codinum pag. 19. & Suidam v. σήλω, locum eundem esse cum Ar-
cadianis Gregorii, quem ἐν τοῖς τῆς Ἀρχιερατικῆς μέρεσι pariter extitisse, & ubi steterit Arca-
diæ secundæ uxoris Zenonis statua, narrant, ἐν τοῖς πλησίον μέρεσι τῆς βασιλικῆς τῆς λεγομενῶν
τόπων, *prope gradus qui vocantur Topi.* Neque enim ab hac Arcadiæ statua appellationem sum-
psisse existimaverim hunc urbis tractum, quam Thevetus lib. xix. Cosmogr. cap. 111. ste-
tisse ait juxta ædem S. Barbaræ, quæ in prima urbis regione extitit. Hujus præterea tractus
mentionem fieri existimo apud Leonem Grammat. pag. 472. quo loco scribit Nicolaum Syn-
cellum humatum εἰς Ἀρκαδιανῶν εἰς τὸν αὐτῆς οἶκον, ἐνθα ἔστι τὸ ματόρον τῆς ἀγίας Κωνσταντίνου, *in
Arcadianis, in domo ipsius, ubi est Monasterium, seu Cella S. Constantini.* Ubi nescio an non le-
gendum εἰς Ἀρκαδιανῶν.

X. THERMÆ EUDOXIANÆ, ab Eudoxia Augusta, Arcadii Imp. uxore ædi-
ficatæ, in regione quinta collocantur in veteri Urbis Descriptione.

XI. THERMÆ HONORIANÆ, ab Honorio A. ædificatæ, in regione quinta
& decima tertia statuuntur in veteri Urbis Descriptione. De Thermis Honorianis quintæ re-
gionis accipienda videtur Lex l. Cod. Th. de Operibus publ. quæ est ipsius Honorii & Theo-
dofii an. ccccxi. quo confectas probabile est: ex qua præterea docemur, Porticus has
Thermas præcurrisse, & pro possessionibus privatorum occupatis, Veterem Basilicam iis con-
cessam: *Opus cæptum exstruatur, & Porticus Thermas Honorianas præcurrat acie columnarum, &c.*
Extat in Anthol. lib. 1 v. pag. 352. epigramma, εἰς τὸ λεγόμενον Μαρίας, *in Balneas Mariae, Sti-
lichonis scilicet filia, primæ Honorii conjugis, quæ quidem fuerint ex binis istis Honorianis
Thermis: illud autem Distichon exaratum sic describitur:*

Τῆς Μαρίας τὸ λεγόμενον ἰδὼν ὑπεδάκρυε Μῶμος,
εἰπὼν, ὡς Μαρίῳ, καὶ σὺ παρέρχου μεῖσα.

Quæ ita vertit V. C. P. Menardus:

Momus dum Mariae transit per balnea, dixit,
Vt Mariam ut Maria balnea prætereo.

XII. RUFINIANÆ (Thermæ) à Rufino Magistro, qui sub Theodosio (Juniore)
vixit, ædificatæ, ut habet Codinus pag. 38. τὰς Ροφινιανὰς, *Thermas Rufinianas* hic vertit
interpres.

XIII. BALNEAS ANASTASII Augusti, seu DAGISTÆI, condere cæpit
Anastasius Augustus in tractu urbis Dagistai appellato, absolvit verò Justinianus sub imperii ini-
tium. Chronicon Alexandrinum pag. 774. ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς ἀνεπλήρωσε καὶ τὸ δημόσιον λεγόμενον, ὃ
ἦν παρὰ τὴν ἀρχαίαν ἐν Κωνσταντινῶπι εἰς τὴν ἀναστάσιον ὁ Βασιλεὺς ἐν τοῖς Δαγισταῖς. *Idem Imperator ab-
solvit publicas Balneas, quas antea in urbe condere cæperat Anastasius in regione D. gisti.* Theopha-
nes & Cedrenus an. 1. Justin. similia habent: ac Theophanes quidem, τὸ δημόσιον λεγόμενον εἰς τὰ
Δαγισταῖς, Cedrenus verò, τὸ λεγόμενον τῆς Δαγισταῖς vocant. Idem porro situm designant in Tibe-
rio, & è regione ædis S. Anastasie extitisse innuunt: nam cum Tiberius recens Imperator
renuntiatus, in Hippodromum venisset, Factiones acclamasse narrant, Videamus Augustam
Romanorum: iisque illum respondisse, ἡ ἀνηκεῖ τῆς δημοσίου λεγόμενον Δαγισταῖς ἢ τῆς ὀνομάζεσθαι ἐκ-
Μ 14

κλήσια, δμάνυμός ἐστι τῆς Αὐγύστης, *templum quod è regione est publici Balnei Dagistei, id hominis Augusta sortita est*: tum verò Factiones acclamasse, *Anastasia Augustavincas*. Ubi Cedrenus Διηγήσεως habet, quomodo tractum hunc Codinus pag. 45. etiam nuncupat, dum ait ædem S. Annæ quæ in eo stetit, *Διηγήσαν* appellatam. Exitit autem Ecclesia S. Anastasiæ in regione *VI I*. in Domini Porticibus. Meminit præterea ejusdem urbis tractus Cedrenus in Leone Armenio p. 488. ubi agit de quodam Monachò, qui ἀνὰ τὴν Δαγιστέα habitabat, id est circa *Dagistei* tractum, qui appellationem videtur sumpsisse ab æde *Dagistæi* celeberrimi sub Justiniano Ducis, qui Nartetis mandato post cæsura Totilam urbem Romam Imperatori asseruit. De eo non semel agit Procopius lib. *II*. de Bello Perf. & lib. *I V*. de Bello Goth.

XIV. BALNEAS, SOPHIANAS appellatas, exstruxit Justinus Junior in Foro Tauri, & de nomine Sophiæ uxoris ei nomen indidit. Theophanes an. v. Justinus: ἀποκατέστησεν ἡ τὸ λουτρὸν τῆς Ταύρου τὸ δημόσιον, καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὸ Σοφιανὰς, ἐπὶ ὀνόματι τῆς γυναικὸς αὐτῆς Σοφίας.

XV. BALNEUM GERMANI, τὸ λέμα τῆς Γερμανίας, condidit Germanus στρατηγὸς Πελοποννήσου, in propria domo, Valentiniano imperante, ut est apud Codinum pag. 57. Nescio an is Germanus, ad quem sunt tres Libanii Epistolæ *CXCIV. CCXIII. CCLVIII*.

XVI. MAGNUM BALNEUM juxta Forum Bovis, τὸ καλέμενον Μέγα λουτρὸν, πλησίον τῆς Βοῦδος, exstruxit Nicetas Eunuchus ἐπὶ τῆς τετραπέζης, *Præfæctus mensæ*, Theophilo imperante. Ita Codinus pag. 59.

XVII. BALNEUM MAGNI PALATII, maximum ac splendidissimum, τὸ κάλλιστον καὶ μέγιστον καὶ φαιώτατον τῆς βασιλείων λουτρὸν, supra locum Phialam dictum, excitavit Basilus Macedo: rem pluribus narrat Porphyrogenitus in avi vita cap. *LIX*. In illius τῆς κολυμβήθρας, seu *labro*, à Michaelè Paphlagonè suffocatus est Romanus Argyrus, ut habent Scylitzes pag. 735. & alii. Vide Cedrenum in Leone Armenio pag. 492. Denique Isaacium Angelum in Magno Palatio & in Blacherniano λουτρῶ καὶ διατίσεις λαμφοστάτας excitasse auctor est in illius vita Nicetas lib. *III*. n. v.

XVIII. BALNEÆ HELENIANARUM, seu *Helianarum* de quibus agimus infra, ubi de Palatio Helenæ.

XIX. BALNEAS AREOBINDI, seu quæ in Areobindi tractu erant, exstructas sub Justino Thrace auctor est Codinus pag. 46. Illas τὸ λέμα vocat: Leo verò Grammaticus in Michaelè Theophili F. pag. 461. τὸ λουτρὸν τῆς Ἀρεοβίνδου.

XX. THERMÆ BASILICÆ præterea recensentur, in quas ita lusit Leontius Scholasticus epigrammate, quod habetur lib. *I V*. Anthol. εἰς τὰ θερμὰ τὰ βασιλικά.

Θερμὰ τὰ δ' ἀφ' ἐκείνης βασιλῆας πῶ δὲ γὰρ αὐτοῖς

Οἱ πρὸν ἀγασσάμενοι θῆσαν ἐπανύμιλον.

Οὐ γὰρ ὑπὸ βροτέω πρὸς ἀλάπτειν ἀγλαὸν ὕδωρ,

Ἀυτομάτῃ ἢ λιβαὶ πικτεῖται αἰδομένη.

Οὐδὲ ῥέου ψυχρῆς ποπιδεύεται ἀμφὶ λούτρα,

Ἀλλ' οἶον ποδῆεις, ἴσον ὑπεφέρεται.

Cerrè Regia sunt hæc balnea: nomine prisca

Admirata atas indicat illa suo.

Non etenim humanis calet hæc clara ignibus unda,

Sponte sed ex scatebris it calefacta sua, &c.

XXI. BALNEAS BLACHERNARUM ædificavit Tiberius Thrax Imperator. Zonaras: τότε καὶ τὸ τῆς Βλαχερνῶν λουτρὸν οἰκοδομῆν ὁ Τιβέριος ἤρξατο, anno Imperii *III*. ut habet Theophanes, & ex eo Cedrenus, quibus dicitur τὸ δημόσιον τῆς Βλαχερνῶν λουτρὸν. Illas fortè quas in Porticu, vel ad Porticum, quam ἐν τοῖς Καριαῖς ἐν Βλαχέρναις, ἐν τῷ τῶν Καριανῶν ædificavit Mauricius, postmodum absolvit idem Imperator, uti habent iidem Theophanes & Cedrenus an. v. ejusdem Mauricii: καὶ ἀνεπλήρωσεν τὸ ἐν αὐτῷ (ἐμβόλω) δημόσιον λουτρὸν. Meminit etiam Scylitzes λουτρὸν ἐν Βλαχέρναις, in Michaelè Theophili F. pag. 461. & Codinus in Orig. CP. pag. 28.

XXII. BALNEAS, CAMINIA, seu τὰ Καμίνια appellatas, extra urbem, a similitudine sua admirandas, utpote in quibus, singulis diebus, duo hominum millia lavarentur. Memorat Codinus pag. 23. edit. Meursii, quas igne Græco calefieri solitas ait.

XXIII. BALNEUM DUPLEX, in quo lavabantur viri & mulieres, illud est de quo legitur Pauli Silentarii epigramma, cum hoc lemmate. εἰς τὸ λουτρὸν δίδυμον, ἐν ᾧ λούονται γυναῖκες καὶ ἄνδρες.

Ἄγχι μὲν ἑλπίς ἔσθρος ἔλειν δ' ἐκ ἐστὶ γυναῖκα.

Ἐῖρξεν πολὺς Παφίλω πῶς μεγάλλω ὀλίγη.

Ἀλλ' ἔμπης γλυκὺ τῆτο ποδοβλήτοις γὰρ ἐπ' ἔργου.

Ἐλπίς ἀληθεῖς ὅτι μελιχρότερη.

Quæ hæcce Latini versibus reddidit V. C. P. Menardus Turonensis.

*Proxima spes Veneris: sed non est femina praesto,
Namque arcet cupidum janua parva virum.
Aet etiam ardentes temora hac demulcet amantes,
Nam facta dulcis spes in amore magis.*

Habentur ibidem alia aliquot epigrammata in ejusmodi duplicia, seu *mixta* balnea, de quibus Philander ad Vitruvii lib. v. cap. x. Casaubonus ad Spautianum, & Jacobus Gotofredus ad L. III. Cod. Th. de Custodia reorum. Horum etiam meminit Palladius in Vita Chrysofostomi cap. XIII. quae *communia virorum ac mulierum lavacra parum pudica* vocat.

XXIV. BALNEUM OECONOMII, τὸ μέγα λεξὸν ἢ Οἰκονομίου, exstructum à Constantino Magno tradit Codinus pag. 30.

XXVIII.

CISTERNAE.

I. **E**T SI Urbs Constantinopolitana aquis abundaret, aestate tamen, cum scilicet torrente aestu fontes minus benigni, quam ceteris tempestatibus, aquae minorem copiam emittunt, harum penuriam laborabat, uti habet Procopius lib. I. de Aedif. cap. XI. Quod igitur huic incommodo, quod saepe plebem afflixit, succureretur, aedificatae sunt variis in urbis tractibus Cisternae *pene innumerabiles*, inquit Bondelmontius, *aeque mira magnitudinis & industriae*, quarum elegantiam, ut & amplitudinem, testantur quae de Cisterna Basilica infra observamus: praeter ceteris verò praedicat Manuel Chrysoloras in veteris ac novae Romae Comparatione pag. 119. Καὶ τὰς τῆς μετὰ τὸν παρεμπιπτόντων ὁρῶν διορυχὰς, καὶ τὰς ὑποδεχομένης οὐδέποτε τούτοις δεξαμενὰς, θαλασσῶν, ἢ λιμνῶν λόρον πρὸς ἐπιείκοι τότε γε ἐχούσας, τὰς μὲν καταστάσεις καὶ ἀφαιεῖς, καὶ τὰς ἀναπεπταμένας καὶ φανεράς ὀληκασί διωαμένας πλείονα. ἀν' ἐνιαυτῷ αἱ μὲν ἐπὶ τῶν κύτοις ἕνδον, αἱ ἢ ἀπὸ τῶν στεγῶν, μέγιστα δένδρα τέτρασι, καὶ τῶν ἐχούσων ἀρκούσων ἀπὸ ἀγρῶν καὶ κήπων ἐστὶν: καὶ τὸ πλεῖστον ἐν αὐταῖς κίωνων καὶ ἀψίδων: ἄλλας δὲ αὐτῶν ὑπογείους καὶ ὀρυκτὰς πᾶσαν τὴν πόλιν ὑπὸ τῶν κρημασίων, καὶ τὰ κατὰ Διόσκωρον ποιήσας, καὶ τῶν δημοσίων ὑπονόμους, αἱ καὶ οὐδὲ τῆδε πλείστα. *Omitto etiam receptacula & Cisternas quibus aqua ista (Aquaeductum) primum excipiuntur, quae maris, vel stagni instar se habent: quarum aliae aperte visum latent, aliae in propatulo & aperte scaphis navigari possunt: quarum nonnullae jam intus aliae superius in tectis maximas arbores nutriunt, & possessoribus agrorum vel hortorum vicem praestant. Omitto in Cisternis illis columnarum & fornicum multitudinem: tum alios subterraneos & effossos canales, qui totam urbem tabulati instar pensilem & subius concavam efficiunt: item cloacas & matus publicos, quae omnia etiam in hac urbe longè plurima extant.* Ex quibus observandum primò in Cisternas istas Aquaeductus derivatos: nam, ut ait loco laudato Procopius, ad hoc comparatae Cisternae illae erant, ut restagnantes Aquaeductum undas exciperent: Δεχόμενα γὰρ τὰ ἐπιπέδα τὰδε τῶν ὀρυκτῶν τῶν ἐπιπέδων ὑπερβύζοντος, στεροχαιουμένων μὲν τοῖς ὕδασι τότε χαλεχέται, χαλεχῶν ποσειῶν δὲ αὐτῶν γινόμενων, ἐπὶ κεισθὲν τῶν διομένων παρὰ τῶν πόρον. *Quippe Cisternae illae Aquaeductus exundantium aquarum fluxus excipientes, iis breviori spatio interclusis locum praebent; ac cum ille optabiles sint, ipsas opportunè indigentibus suppeditant.* Ita porrò in Cisternam Basilicam Illi Aquaeductum Adriani immittere voluisse Justinianum narrat Cedrenus. Quod verò subdit Chrysoloras; Cisternarum alias in propatulo navigari, alias nutrire maximas arbores, hortorumque vicem possessoribus praebere, satis indicat easdem Cisternas illius aetate ad nudas parietinas non modo redactas esse, sed & alias tectis suis ac concamerationibus atque adedò columnis, alias verò & concamerationibus & aquis ipsis nudatas fuisse, & in iis hortos plantatos, quod de Cisternis Boni & sancti Mocii testatur Gyllius; vel fatas vineas, quod de plerisque sua aetate obtinuisse scribit Bondelmontius: *Vinea pro qualibet in ea (Cisterna) trium vel quatuor vegetum vini crescit.* Neque tamen haec omnium ferè Urbis Cisternarum ruina Turcis attribuenda, etsi ab iis aliquot everfas constet, siquidem tradit Porphyrogenitus in avi Vita cap. LXI. & ex eo Cedrenus, Heraclium Imp. cum ei à Stephano Mathematico aqua interiturum, praedictum fuisset, Cisternas plerasque terram opplevisse, & in iis hortos plantasse: τὰς τῶν κινεμένων παραχάσει ἐποίησαντο.

II. Inter Cisternas quae à Constantino M. conditae dicuntur, fuit illa quae CISTERNA BASILICA, seu Βασιλικὴ κινεμένη, dicta est, ut habet Codinus, & Anonymus in Collestaneis pag. 103. Hanc ad Porticum Regiam; καὶ τὴν Βασιλικὴν στεγὰν, ubi lites instruunt caufidici, statuit Procopius lib. I. de Aedif. cap. XI. & sub una è Porticibus, quae Basilicae atrium ambiebant versus Austrum, à Justiniano altissime effossam tradit. Rem pluribus ibidem commemorat. Supra hanc Cisternam, statuam Salomonis collocatam ab eodem Justiniano scribunt idem Codinus & Glycas, respicientis Magnam Ecclesiam, maxillamque suam comprimantis, quasi fateretur hoc Justiniani aedificium longè à se exstructum Hierosolymorum

Templum elegantia & magnitudine superari. Quam quidem statuat Basilis Macedo condidit, ut auctor est Leo Grammaticus pag. 47. Cisternam Basilicam adhuc superesse scribit Georgius Doufa in Itinere Constantinopol. *Et multis praeterea, quibus olim abundabat civitas Cisternis, unica tantum, eaque Basilica, reliquis in alios usus conversis, incolumis permansit. Hanc generoso D. Stanislao Golscio Regni Poloniae Legato comite, praelatis funalibus, inspexi. Rivum quemdam, quem Theodosius Zygomalas Cydarim esse vult, magno murmure hoc loco se effundere vidimus. Ejus concamerationem plusquam quingentis columnis marmoreis fulciri idem Theodosius nobis retulit.* Sed longè pluribus describitur à Gyllic lib. II. cap. XX. *Porticus Regia non extat, Cisterna incolumis permanet, quae cum negligentia civium ignoraretur, à me peregrino diligenter quaesita, venit in cognitionem multorum. Cisternae ignorationem auxerant superaedificatae domus, quarum nonnullos incolas deprehendi ignorare Cisternam infra aedes suas positam, cum tamen quotidie aquam hujus haustam puteis potarent intra aedes suas suis in cisternam penetrantibus. Denique incidi in domum quae in hanc descendit: scapham conscendi, quam agens dominus, funalibus accensis, huc illuc per medios ordines, vel silvam, columnarum maxima ex parte demersurum aqua, ubi omnia perlustravi, ille ad capiendos pisces, quibus Cisterna abundat, se convertit, nonnullosque tridente cepit ad lucem funalium: lux enim exigua apparet intronissa per ora puteorum, velut per spiracula, quò pisces etiam congregantur. Cisternae longitudo est tricentorum & triginta sex pedum, latitudo centum octoginta duorum pedum: ejus ambitus ducentorum & viginti quatuor passuum Romanorum. Camera & fornices lateritio opere, similiter parietes constant, tectorio Signino nihil vetustate offenso bene vestiti. Concameratio sustinetur trecentis triginta sex columnis marmoreis, inter se distantibus duodecim pedes, singulis altitudinem quadraginta dodrantum superantibus, in longitudinem dispositis per duodecim ordines, in latitudinem vero per viginti octo ordines. Capitala earum partim opere Corinthio laborata, partim illaborata. Supra singulorum capitulorum abacum lapis magnus, velut major alter abacus positus est, ad quem admittuntur quatuor arcus. Multi in eam penetrant putei, per quos ex Cisterna hauritur aqua. Hyberno tempore impletur aquaeductu. Vidi cum media hyeme impleteretur, rivum ex magno tubo salire in cisternam magno murmure non cessantem, eatenus dum columnas omnes & media capitula obruisset. Hac à templo Sophiae versus Occidentem astiturum distat circiter octoginta passus Romanos. Atque supra dicta quidem, etsi prolixiora, referre operæpretium duximus, ut cujusmodi fuerit Cisternarum Urbis structura, inde notum fieret.*

III. CISTERNA PHILOXENOS, Φιλόξενος, à Philoxeno conditore nomen accepit, qui Româ cum Constantino M. Byzantium venit, si Codinum audimus pag. 10. at Cedrenus describens Lausiacum Palatium ad quod stetit, appellatam videtur innuere, quod peregrinis in Xenodochio vicino hospitantibus aquam suppeditaret, scribens ἐν τοῖς λαύσις extitisse varia aedificia, atque in iis ξενοδοχεῖα πύλα, ὅπου ἡ Φιλόξενος ἐχορήγει τὸ ὕδωρ, ἔθιμα ἔχει τὸ κλῆσιον, *Xenodochia quaedam, ubi Cisterna Philoxenos aquam suppeditabat, unde appellationem sortita est. Quae quidem illa est quam Scylitzes p. 588. inter Justinianum Triclinium statuit, & quam à Basilio Macedone repurgatam scribit: quo loco τὰ Φιλοξένου collocantur. Nam aedes S. Aquilinae, quam in seditione Victoriorum conflagrasse narrat Chronicon Alexandrinum, proxima Foro ibidem fuisse dicitur, & ἐν τῷ Φιλοξένου πλησίον τῆς Φόρου, in Synaxariis ad XXIX. Januarii, & ἐν τοῖς Φιλοξένου, ad XXI. Junii.*

IV. CISTERNA THEODOSIACA in quinta regione collocatur in veteri Urbis Descriptione.

V. CISTERNA AETII, ab Aëtio Patricio constructa fuit, ad quam etiam illius statua stetit, ut est apud Codinum pag. 29. Addit Anonymus in Collectaneis pag. 104. conditam cisternam Aëtii constructam sub Theodosio Juniore anno Christi ccccxxi. Eustathio & Agricola Cess. scribenti. Videtur autem eadem quae Pulcheria Augusta nomine donatur in Chronico Alexandrino pag. 724. in quam hoc ipso anno aquam immissam narrat: ἐπὶ τῷ πύλων τῷ ὑπάτων ἐ.ε. ἐλήθη τὸ ὕδωρ τῆς Κησέρνης τῆς δευτέρης Πυλῶν Αὐγούστου μὲν Περσίου καὶ ἀ. Φεβρουάριον, παρῶν τῶν δευτέρων τῶν Θεοδοσίου Αὐγούστου. *His Coss. aqua in cisternam Dominae Pulcheriae Augustae immissa est mense Peritio, pridie Kl. Febr. praesente Domino Theodosio Augusto.* Ad hanc Cisternam stetit Monasterium Maeæ appellatum, de quo in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. I.

VI. CISTERNA MODESTIACA Modestum Praefectum Urbi conditorem agnoscit. Annum quo aedificata est observat Idatius in Fastis: *Valentiniano II. & Valente II. Coss. opus magnificum cisternae Constantinopolitanae completum est à Domitio Modesto V. C. iterum Praefecto Urbi, quod in prima inchoaverat praefectura.* Collocatur in undecima regione in veteri Urbis Descriptione. Vide Gyllium lib. IV. cap. II. pag. 185.

VII. CISTERNA ARCADIANA in undecima urbis regione, ut & Modestiana, collocatur in veteri Urbis Descriptione.

VIII. CISTERNA MAXIMA, juxta Porphyreticam Constantini Imperatoris Columnam in Foro ejus sub platea transitum constructa est Ind. V. Honorio VII. & Theodosio

dofio Juniore 11. Coss. ita Marcellinus Comes. Proinde existit in regione sexta, ubi statuuntur Forum Constantini & Porphyretica Columna, in veteri Urbis Descriptione.

IX. CISTERNAM ASPARIS appellatam exstruxit Aspar Patricius, Leonis M. Imperatoris anno 11. Ricimere & Patricio Coss. Chronicon Alexandrinum: τέτρω ἡ ἑαυτῶν ἤρξατο Ἀσπάρ ὁ στρατηλάτης κτίρειν ἡ μεγάλην Κινσέρναν πλησίον τῆς παλαιᾶς τείχους, hoc anno Aspar Magister militum cæpit edificare cisternam maximam juxta antiquum urbis murum. Similia penè habent Codinus pagg. xxix. xlix. & Anonymus in Collectan. Urbis Constantinopol. pag. 105. Ad hanc Cisternam ædificatum Monasterium Manuelis alibi observamus: de Aspare verò diximus in Stemmatibus Byzantinis.

X. CISTERNA MOCISIA, sic appellata, quòd juxta ædem S. Mocii haud procul ab Aurea Porta steterit, condita fuit ab Anastasio Dicoro Imp. ut habet Codin. p. 50. Zonaras p. 46. Καὶ πνα μοναχὸν πλησίον οἰκουῖτα ἡ ὡδῶν τῆς Αναστασίου κτισθῆναι τῆς Μωκισίας καλουμένης. & quendam Monachum habitantem juxta Cisternam Mocisiam edificatam ab Anastasio. Eadem habent Suidas & Glycas in Anastasio. Ædi S. Philippi vicinam etiam fuisse testatur Cedrenus pag. 360. Ἡλθον εἰς τὴν μονὴν τῆς ἀγίας Φιλίππου, πλησίον τῆς Κινσέρνης τῆς ἀγίου Μωκίου, νεκροῦντες ἐν Μοναστηρίῳ ἁγίου Φιλίππου ἔνθα τῆς Κινσέρνης ἁγίου Μωκίου. Stetit præterea juxta hanc Cisternam ædes S. Zoes, ut auctor est idem Codinus pag. 60. ut & ædes sancti Joannis Baptistæ, de quibus suis locis agimus. Cisternam Mocisiam ad muros urbis terrestres, in septimo Colle statuit Gyllius lib. 1. cap. xv 111. In cujus pago, inquit ille, patet Cisterna nuncupata Mocisia, spoliata columnis & cameris, cujus muri è lapide quadrato edificati adhuc extant Cisternam ambientes, quorum circuitus complectitur noningentos & septuaginta passus: ejus solum cultum est hortis in eo confitis.

XI. CISTERNA BASILICÆ ILLI ædificata à Justiniano anno primo in μεσσαλίῳ, seu atrio ipsius Basilicæ. Theophanes pag. 150. Καὶ τὸ μεσσαλίον τῆς βασιλικῆς Ἰλλῆ Κινσέρναν μεγάλῳ ἐποίησατο, & ex atrio Basilicæ Illi Cisternam magnam conficit. Cedrenus pag. 368. πληροῖ ἡ καὶ τὸ μεσσαλίον τῆς βασιλικῆς Ἰλλῆ Κινσέρνης, ἡ καὶ μεγάλῳ ἐποίησε. Sed & in eam Aquæductum Adriani immittere voluit. Chronicon Alexandrinum pag. 775. Ἐποίησε ἡ ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς καὶ τὸ μεσσαλίον τῆς βασιλικῆς Ἰλλῆ Κινσέρναν μεγάλῳ, βουλόμενος βαλεῖν τὸ Ἀδριανέιον ὕδωρ τῆς ἀγωγῆς εἰς αὐτὴν. Idem Imperator ex atrio Basilicæ Illi magnam Cisternam fecit, in eam Adriani Aquæductus aquas immittere volens. Meminit Scylitzes in Basilio Macedone pag. 588. Cisternæ, quæ extitit μεταξὺ Ἰουστινιανῆς τῆς Τεικλίνης, καὶ τῆς Λαυσιακῆς, inter Triclinium Justiniani, & Lausiacum, quam repurgavit ipse Basilius: ubi Porphyrogenitus in avi Vita cap. lxi. habet, μεταξὺ τῆς Ἰουστινιανῆς Τεικλίνου, καὶ τῆς Ἐκδέσσης.

XII. CISTERNAM BONI appellatam, cameris cylendricis testam, exstruxit Bonus Patricius & Magister, cui Heraclius Imperator, contra Persas profecturus, urbis custodiam commisit, ut est apud Codinum pag. 29. 50. Boni verò istius meminit Chronicon Alexandrinum pag. 898. & 900. Haud procul ab hac Cisterna Palatium à Romano Constantini filio ædificatum, ἔγισα τῆς Βόνου Κινσέρνης, tradunt Scylitzes pag. 644. & Glycas. In Hebdomo, & in decimaquarta Regione collocatur à Gyllio lib. 1v. cap. 1v. paulò supra ædem S. Joannis Baptistæ, ubi hæc habet: Quam autem sumptuosa fuisset, (hæc ædes) cum alia vestigia indicant, tum Cisterna Boni nuncupata paulò supra eam ipsam sita, longa trecentos passus, columnis & concamerationibus spoliata, in qua nunc hortus virent.

XIII. CISTERNA AD ÆDEM XL. MARTYRUM, ædificata fuit à Phocæ Tyranno. Chronicon Alexandrinum pag. 874. τέτρω τῶ ἔτει, ἐπληρώθη ὁ σύνθετος κίων ὁ ἀνοικοδομηθεὶς ὑπὸ τῆς Φωκῆς τῆς Βασιλέως, καὶ καὶ τῆς Κινσέρνης, καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίων μ'. πλησίον τῆς Χαλκοῦ Τετραπύλου. Hoc anno confecta est ex multis lapidibus compacta columna ab Imperatore Phoca excitata, una cum Cisterna ad orientalem partem adis Sanctorum Quadraginta, juxta Æneum Tetrapylum. Cùm verò ædes Sanctorum quadraginta Martyrum in Media urbis platea steterit, perinde ac Lausi Palatium, nescio an non eadem sit cum Cisterna, quæ Φιλῶξενος dicta, haud procul ab hac æde extitit.

XIV. CISTERNAM AD MAGNAURAM, ὡς τῆς Μαγναύρας, repurgavit Basilius Macedo, cùm ab Heraclio Imperatore terra ingesta in hortum & viridarium commutata esset, ut habet Porphyrogenitus in avi Vita cap. lxi. & ex eo Scylitzes pag. 588. & Glycas.

XV. CISTERNAM PALATII purgavit Basilius Macedo, ut est apud Scylitzem pag. 588. Cedrenus in Anastasio Dicoro pag. 362. Cisternæ Frigidæ in Palatio meminit: Ἐπεὶ δὲ κερκιμέτισο Ἀφ᾽ πύθης αὐτὸν τὴν ἀμείλικτον αὐτῆς ψυχῆς ἀπορήξαι, ἡ ἐν τῶ παλατίῳ κινσέρναν τὴν λεγομένην Ψυχρὰν εἰς πολλὰ σόμια δεινοίξας, καὶ καὶ δὲ εἰς ἐν ἑκάστῳ ὡδῶν εἶς, ἔπεισε τῆς Βασιλέως αὐτῆς ψυχρῆς ψευδῆ ἀποδείξαι. Cùm autem oraculo edoctus esset igne sibi perendum fore, Cisternam in Palatio, que Frigida dicitur, multis meatibus aperuit, quorum cuique cadus appositus esset; conans hoc pacto oraculum irritum reddere.

XVI. CISTERNA PETRII vocata, cujus meminit Bondelmontius, ædificata

C.P. Christ.

N

fuit à Manuele Comneno Imperatore, ut est apud Cinnamum lib. VI. n. VII. ἄξι πνα χῶ-
ρον οὐ πολλὰ Βυζαντίου διέχοντα, ὅς Πέτρα κατωνόμασαι, in loco haud procul Byzantio dis-
sito, quem
Petram vocant, in media quadam cavitate collibus utrinque cincta, in quam aquæ per va-
ria ostia confluebant, quæ postmodum per canales in urbem deferebantur.

XVII. CISTERNA HIPPODROMI, quam Φυγεῖν, seu *Frigidam* vocabant, memoratur à Codino, qui conditam ait, ut æquaretur locus Hippodromi, qui inæqualis erat. Illius etiam meminit Bondelmontius in Descriptione Constantinopoleos, ubi de Hip-
podromo: *Et supra columnas edificatus est, in quibus Cisterna amplissima optima aquæ totum supra-
dictum continet spatium.*

XVIII. CISTERNÆ ad ædem ΤΟΥ ΠΑΝΤΕΠΟΠΤΟΥ meminit idem Bon-
delmontius in Descript. Constantinop.

XIX. CISTERNA ad ædem τῆς ΠΑΝΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ, quæ stetit in undecima
regione, habetur apud eundem Bondelmontium in Descript. Constantinop.

XX. CISTERNA APOSTOLORUM, seu ad ædem sanctorum Apostolorum
in undecima regione, recensetur à Bondelmontio in Descriptione Constantinopoleos. Gyl-
lius lib. IV. cap. II. nulla ædis Apostolorum restare vestigia ait, ac ne fundamentorum qui-
dem, nisi fundamenta quadam istius Cisternæ, quæ aquam suppeditabat ædi Apostolicæ, in
cujus quidem Cisternæ solo erant variæ illius ætate officinæ. An eadem, vel quæ ad ædem
Pantocratoris stetit, cum Arcadiana, incertum, etsi tres has Cisternas in undecima regione
ædificatas constet.

XXI. CISTERNÆ MAHUMETI mentio est apud Bondelmontium in Descript.
Constantinop. in qua ita subtili artificio sunt ordinata columna, quod est incredibile ad narrandum,
ait ille.

XXIX.

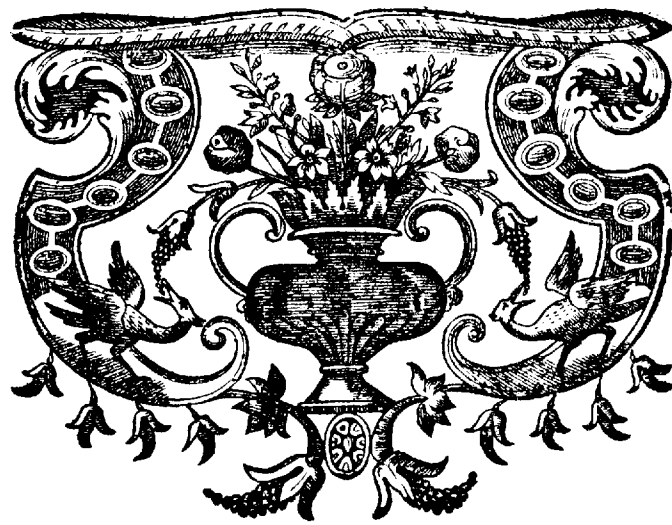
CLOACÆ.

CLOACÆ, quibus urbium fordes eluuntur, ne quis teter odor aërem inficiat, inter
præcipuas civitatum estructuras sæpe recensentur. Senator lib. III. epist. XXX. de Cloa-
cis urbis Romæ, quas *splendidas* fuisse ait; & de quibus agit Procopius lib. I. de Bello Per-
fico cap. XIX. *Quæ tantum visentibus conferunt stuporem, ut aliarum civitatum possint miracula su-
perare. Videas illic fluvios quasi montibus concavis clausos, per ingentia signa (stagna) decurrere.*
Et mox: *Hinc Roma singularis, quanta in se sit potest colligi magnitudo. Quæ enim urbium audeat
tuis culminibus contendere, quando nec ima ima possunt similitudinem reperire.* Cloacas Byzantinas
hisce verbis descripsisse videtur Codinus pag. II. quas Constantino Magno adscribit: *Επινοῶ
δὲ καὶ γάβους ἑχωρήτους ἐπὶ πᾶσαν τὴν πόλιν, βαθεῖς τὰ ἕλξ, ὅσον ἦν ἑμβόλων, ἀλλὰ τὸ μὴ εἶναι
δυσωδίαν πνέει, καὶ ἐν σκήπτρῳ νόσοι πολλὰί, ἀλλ' ἐς βάθος διέρχεται τὰς δυσωδίας ἕλας, καὶ κατέρ-
χεται εἰς θάλασσαν.* Fecit etiam Cloacas subter universam urbem transcentes, equantes profunditate
altitudinem Porticuum, ne ex malo odore morbi orirentur, & ut omnis fœtida colluvies per eas in mare
deflueret. Mox addit hisce Cloacis condendis præfuisse Urbicium Præpositum & Salustium
Præfectum urbi. Γάβους, Cloacas appellat Codinus, id est, (cavos meatus: de voce ἑχωρήτους,
diximus ad Alexiadem pag. 267. Suave porro admodum quod in hanc sententiam scribit
Willelmus Malmesburiensis lib. IV. Hist. Angl. pag. 137. *Danubius, qui & Ister, occultis ca-
nalibus urbi sub terra influit, diebusque constitutis ablato pessulo inductus, cænum plateatum pelago
importat.* Ubi certè pro Danubio Lycum fluviolum forsitan voluit dicere, qui urbem ipsam
transmeat, & alicubi in canalibus subterraneis, uti videtur indicare Codinus pag. 73. ubi de
templo SS. Apostolorum: *πολλὰ ἀσδὲν θεμελίω, ἀλλὰ τὸ διέρχεται κατὰθεν τὸ ποταμὸν Λύκον, ἐρε-
χίεσσα θεμελίω παμμεγέθει καὶ λίθω μεγάτω, ἔκπτε ναόν.* Meminit etiam Lyci fluvii,
cùm de Amastriano agit. At Cedrenus pag. 25. exundare solitum fuisse testatur, & adver-
sus ejus πλημμυρίσσις Apollonium nescio quas consecrationes adhibuisse, unde à Chrysolora
pag. 122. χρίμαρθ τὴν πόλεωσ dicitur. Illabebatur porro in Urbem versus portam Charisæ,
ut colligere est ex Joanne Canano pag. 190. Meminit vetus Inscriptio Sueffana apud Ughel-
lum to. V I. Italiæ sacra pag. 671. *Curatoris alvei Tyberis & Clavacatum sacra urbis.*

XXX.

LATRINÆ PUBLICÆ.

CLoacis adjungendæ videntur Latrinæ publicæ Constantinopolitanæ, quæ celebrantur potissimum à scriptoribus, quòd in iis Arius medius crepuerit, animamque emisit. Has autem extitisse ὁπιδεν τῆς ἀγορᾶς Κωνσταντίνου, ἔινδα ὁ πορφυρεὶς ἱερουταὶ κίων, *ponè Forum Constantini, in quo stetit columna porphyretica*, memorat Socrates cap. xxv. ubi hæc subdit: Ο ἃ ἀφελθῶν ἀρχὴ νῦν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει δεικνυται, ὡς ἔφλω, ὁπιδεν τῆ ἀγορᾶς Κωνσταντίνου, καὶ τῆ ἐν τῇ σοφῇ Μακέλλου. *Latrina ista ad hoc usque tempus Constantinopoli ponè Forum, ut dixi, Constantini, & Macellum in Porticu cernuntur.* A Socrate hauserunt quæ habent Theodoretus lib. i. cap. xiv. Nicephorus Call. lib. viii. cap. li. Cedrenus, Zonaras, Suidas v. Ἀρειανός, & alii. Ado Viennensis in Chronico, de eodem Ario: *Divertens post Forum Constantini ad causam necessariam, viscera ejus repente simul cum vita effusa sunt.* Vide Libellum precum Marcellini & Faustini pag. 19. & Gregorium Nazianzenum orat. xxv. pag. 38. Verum etsi Latrinas istas ad sua usque tempora conspecta dicat Socrates, Byzantios tamen ab Ario morte has non intrasse aiunt; & ab iis, tanquam immundo loco, ubi Arius impietatis suæ pœnas dedisset, abstinuisse. Demùm vir quidam potens Arianus locum hunc de publico emit, & in eo ædes extruxit, quòd infamem Ario mortis memoriam deleret. Rem narrat Sozomenus lib. ii. cap. xxviii. & ex eo Nicephorus loco citato. Refert præterea Codinus pag. 22. Latrinas istas extitisse juxta καὶ τῆ Φόρου τῆ Σεβάστε, & Theodosium Magnum, Ario, Macedonii, Sabellii, & Eunomii statuas marmoreas humi desidentes statuisse, quòd à prætereuntibus stercore, lotio, & sputo conspurcarentur. Latrinas publicas sua ætate extitisse Constantinopoli videtur innuere Adamnanus lib. i. de Locis SS. cap. v. *Et ad vicinam domum, ubi humana stercore per longarum foramina tabularum egesta supra sedentium ventribus egeri solent. Quas quidem Latrinas publicas nescio an intellexerit auctor Descriptionis Urbis, ubi ait Regionis quinta non modicam partem in obliquioribus positam locis, planitie excipiente, perducit, in qua necessaria civitati adificia continentur: ita ut per necessaria adificia, Latrinas publicas intellexerit, quomodo χείρας, Latrinas, Græci dixerunt, uti pluribus nuper docuimus in Glossario ad Scriptores mediæ & infimæ Latinitatis in V. *Necessaria.**

CONSTANTINOPOLIS CHRISTIANA,

SEU

DESCRIPTIO URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ,

Qualis extitit sub Imperatoribus Christianis.

LIBER SECUNDUS.

I.

CIRCUS, seu HIPPODROMUS.

ΧΑΡΤΙΣ priorē libro Byzantii veteris originibus & incremen-
tis, peractāque amplissimā Urbis generali delineatione, hoc
secundo Amphitheatra, cæteraque ædificia publica, Porticus,
Palatia urbana, Tractus ipsos Urbis, & celebriores privatorum
Domus, quibus ubique Orientalis olim Imperii domicilium collu-
cebat, describere aggrediar. In ædificiis verò istis publicis pri-
mum locum obtinere Circi seu Hippodromi, Theatra, Am-
phitheatra, Stadia, Luforia, & alia id genus civium lasciviæ
ac voluptati consecrata, quam hisce verbis exagitat Gregorius
Nazianzenus orat. xxvii. extremâ, Constantinopolitanos al-
loquens: *Ἦμεῖς ἡ μεγάλη πόλις, οἱ παῖδες μὴ τὸ παῖδ' εὐθὺς,
ἢ μηδὲ πῶτε ὡς αἰσχροῦτες, φαίητέ μοι παῖδες μὴ τὸ κακίαν, ἀλλὰ
τὸ ἀρετῶν· μὴ πῶ ἐκλυσιν, ἀλλὰ τὸ εὐνομίαν. ὡς ἔστιν μὲν αἰχρὸν, τῆς μὲν πόλεως κρατῖν, τῆς ἢ
ἡδονῶν ἢ πᾶσι, ἢ τὰ μὲν ἄλλα σωφρονεῖν, πρὸς ἃ τῶν ἰππικῶν, καὶ τὰ δάματα, καὶ τὰ σάδρα, καὶ τὰ
κινητήσια ἰσοῦτον μεμυῖναι, ἄτε πῶτα ποιήσῃ βίον, καὶ πόλιν ἔσθ' ἡμετέραν τὸ παῖδ' ἐν πόλε-
σιν, ὡς καὶ ταῖς ἄλλαις τύπον ἔσθ' ἡμετέραν πατρὸς ἀρεποδέεσθον.* Vos magna urbis cives, qui primi sta-
tım post primam estis, aut ne id quidem ei conceditis, ita vos gerite, ut primi non improbitate, sed
virtute; non morum dissolutione ac mollitie, sed optimi legibus sitis. Turpe enim fuerit, si hæc urbs ita
urbibus aliis præset, ut tamen voluptatibus cedat, aut cætera quidem gravis & moderata sit, verum

N 14

circa ludos Circenses, & spectacula, & cursus ac venationes adeo insanias, ut hæc pro vita & serio quodam instituto habeat, atque urbs inter urbes principatum tenens, ludentium urbs sit, quam aliis quoque virtutum omnium exempla præbere multo æquius erat & congruentius. Sed hanc circa Circenses vesaniam, quam Constantinopolitanis rursus objicit orat. xx i. objectam etiam non semel Romanis nemo nescit. In his porrò ludis destinatis locis, tum splendore ac structuræ elegantia, vel etiam magnitudine eminebat

I. HIPPODROMUS, seu CIRCUS, Constantinopolitanus. Is in tertia regione statuitur in veteri Urbis Descriptione: *Tertia Regio plana quidem in superiori parte, utpote in ea Circi spatio longius explicato, sed ab ejus extrema parte nimis prono clivo mare usque descendit: continet in se eundem Circum maximum, &c.* Hunc porrò Severus Imperator primitus in ipsa Urbe Byzantina inchoaverat. Cedrenus pag. 252. Οὗτος κὶ τὸ Ζευξίππων λουξὸν ἔκτισε Βυζαντίοις, καὶ τὸ πρῶτον κτίσμα τῶ Ἱπποδρόμου παρῆδωκε. *Hic & Zeuxippum, Balneum ita nuncupatum, Byzantiis condidit, & Circi prima ædificia.* Juxta templum Hecates illud statuisse auctor est Hesychius Milesius: *Ἐκάτης ἡ καὶ τῆ νυῖ Ἱπποδρόμου τόπον.* Ubi antea erant horti duorum fratrum & cujusdam viduæ. Codinus & Suidas: *Τὸ δὲ μέχρι νυῖ σωζόμενον Ἱπποδρόμον ἐκτίθη παρ' αὐτῆ τῆ Σεβήρου, κήπων ὄντων διὰ δύο πινῶν ἀδελφῶν κὶ γυναικὸς χήρας.* Causam non confecti operis recitat ibidem Codinus: *Τὸ δὲ ἐν μέσσοις τῶ βαθμίδων ἀνεπληρώθη παρ' αὐτῆ τῆ Σεβήρου κατελείφθη δὲ τὸ ἔτερον ἀτελές, ἅτε τὸ ἐλθεῖν εἰς αὐτὸν ἀγγέλῳ, ὅτι οἱ Γάλλοι πορθεύουσι τὴν Ρώμην, κὶ ὤδον ἔχουσι ἐν αὐτῇ, ἢ δῆτα καὶ τελευταίᾳ Ἰππὸν νεοτὸν Ἰπποδρόμου partem Severus perfecit, alteram imperfectam reliquit, cum nuntium accepisset Gallos Romam depopulari, eoque accessisset, ubi & vitam finivit.* Pars autem Circi à Severo confecta ea fuit quæ ad Zeuxippum pertinebat, quam ille Dioscuris sacravit. Hesychius Milesius: *καὶ τῆ τῶ (Ζευξίππου) πλησιάζοντα χῶρον τῆς Ἱπποδρόμου, τῆς τῆ Διὸς ἀνακαίμενον κοίτης, ἰκετοῖς τε καὶ σοαῖς Ἀγροκομήσαντος· ἐνθα καὶ νυῖ οἱ καμπήρες διδοῦσι τὰ τῶ ἐφόρον γινώσματα, ἅτε τῶ ἐπιχειρήτων ὡν τοῖς χαλκοῖς ὀβελίσκοις.* Vicinum (Zeuxippo) Hippodromum Dioscuris sacrum tabulatis & porticibus exornavit, ubi & nunc Flexus, seu Metæ Deorum Præsidum argumenta exhibent, per ova æneis obeliscis imposita. Ubi perperam Meursius ἐφόρον restituit, sicque hæc verba reddidit: *Ubi etiam nunc curvatura ascensuum indicia exhibent, per superiora, quæ æneis obeliscis incumbunt.* Malè, inquam, cum verborum istorum sensus sit, Severum Castori & Polluci, quibus ut & Herculi & Mercurio Gymnicarum artium disciplinam adscribit Tertullianus lib. de Spectac. cap. ix. sacrasse Hippodromum, ut essent ludorum præfides & ἐφοροί, quomodo Cyprianus lib. de Spectac. *Græca certamina*, ait, *præfides suos habuisse varia demonia*: quorum quidem ἐφόρον argumenta & symbola servant etiamnum, ait Hesychius, metæ Circi, & Obelisci ænei, qui in suprema sui parte ova, ex quibus eductos & natos Dioscuros fabulæ fingunt, sustentant: nam & ova Castoris in Circis posita scribunt Varro lib. i. de Re rustica, Tertullianus, Senator, Isidorus, & alii: quod quidem omnino firmat Zozimus lib. ii. pag. 687. ubi videtur hanc Hippodromi partem à Constantino M. confectam innuere: *καὶ τῆ Ἱπποδρόμου εἰς ἅπαν ὀξείων καλλος, τὸ τῶ Διοσκύρου ἰερόν μέσσοις αὐτῆ ποιησάμενον, ὡν καὶ τὰ δίκηνλα μέχρι νυῖ ἔστιν ὅτι τῶ τῆ Ἱπποδρόμου σωτῶν ἐσώθη ἰδεῖν. Item Hippodromum ad omnem elegantiam περιόλισι, confecta ea parte qua Dioscuris sacra est, quorum simulacra nunc etiam in porticibus Hippodromi stantia videre licet.* Ita enim Græca Zozimi reddenda censuerim, non ut Henricus Stephanus, & Petrus Gyllius: *Cujus partem fecit Castoris & Pollucis ædem.* Nemo enim unquam dixerit ipsam Circi partem Dioscuris sacram fecisse Constantinum, qui cum Byzantium instauravit, Christianus erat, licet id velle videantur verba Zozimi. Utcumque sit, constat eundem Augustum Circum à Severo inchoatum absolvisse: præsertim verò τὸ ἐν μέσσοις τῶ βαθμίδων, τῶ δύο περιπάτων, καὶ αὐτῶ τῶ κατελείων, καὶ τῶ σφενδύων, καὶ τῶ καμπήρας. *Ἰππὸν partem Graduum, & Porticum, & superiorum Cancellorum, præterea Sphendonem, & Flexus, & Fastionum sedes.* Ita Codinus & Glycas. Sed & scriptor ineditus à Lambecio laudatus: *Τὸ ἡ τῆ Βυζαντίου ἰππικὸν ἔκτισε Σεβήρου ὁ Ρωμαίων βασιλεὺς πρὸς θυσίαν Βυζαντίων, ὅπερ ἐκ ἐφορῶν πλειῶσαι, κὶ διέμεινεν ἀτέλεστον μέχρι Κωνσταντίνου, — ὃς κτίσας τὴν πόλιν μετωνόμασε Κωνσταντινῆπολιν, ἐν καὶ κοσμήσας χαλκουργήμασι, καὶ τὸ ἰππικὸν ἀναπληρώσας, πρῶτος ἐπέτελεσεν ἐν τῇ γυναικίᾳ ἡμέρα τῆς πόλεως τῆ ἰππικὸν ἀγωνία, ἧς τελεῖται ἰά. ἡμέρα Μαΐου.* Sic autem describitur Hippodromus Constantinopolitanus à Corippo lib. i. n. xvii.

*Ipse ingens Circus, plenus seu circulus anni,
Clauditur in teretem longis anfractibus orbem,
Amplectens geminas æquo discrimine metas,
Et spatium mediæ, quo se via pandit, arena.*

Variis porrò incendiis labefactatum, ac ignis injuriam passum Hippodromum Constantinopolitanum tradunt scriptores: ac primò quidem anno xii. Arcadii, quo conflagrarunt portæ Circi cum Prandiara, & adjacentes Porticus, ut est in Chronico Alexandrino pag. 715 rursus eo quo Zeno Augustus obiit anno, *bello plebeio inter Byzantios orto, pars urbis plurima atque Circi igne consumpta fuit*, ut auctor est Marcellinus Comes. Deinde sub Anastasio anno

sexto, dum agerentur Circenses ludi seditione ortâ, Factiones ignem coniecere in Chal-
cem Circi, quo conflagravit totus ambitus usque ad Imperatoris Tribunal, ut est in eodem
Chronico Alexandrino pag. 761. Quartò denique sub eodem Anastasio, anno Imperii de-
cimo sexto, *seditione in Circo facta, gradus Circi septentrionalis suo cum fornice incensi collapsique
sunt*, apud Marcellinum Comitem. Situm porrò Hippodromi Constantinopolitani describit
præterea Benjaminus Tudelensis in Itinerario ex versione Ariæ Montani pag. 29. *Templi
muris proximus locus est ad regios ludos constructus, ubi quotannis per Iesu Christi natalitium diem
eduntur spectacula; ostendunturque ibidem omnes formæ hominum orbis totius omnibus habituum ge-
neribus coram Rege & Regina. Producentur etiam in spectaculum leones, ursi, pardi, asinique silve-
stres, qui pugnam inter se committunt; & aves quoque in eundem modum: neque existimo in ulla
orbis regione huiusmodi magnificos ludos spectari.* Et Christophorus Bondelmontius: *Extra igitur
Ecclesiam ad Meridiem, in platea, columna septingentorum cubitorum alta, cujus in capite Iustinianus
areus equester habetur, & pomum cum laeva tenens, ad Occidentem cum dextra minatur, & juxta
hanc sex columna marmorea erectæ magnæ videntur seriatim. Ultra verò has ad Meridiem Hippodro-
mus descenditur, quod Latine Equi cursus appellatur. In hoc autem spatio nobiles coram lustrabant
populo, & duella atque torneamenta parabantur, DCLXXX. etiam magnitudine brachiorum, &
CXXXIV. ampliatur, &c.*

I. Hippodromi Constantinopolitani partes variæ recensentur à scriptoribus, ac primùm
PORTÆ, quas conflagrassè unâ cum Prandiara & adjacentibus Porticibus anno duo-
decimo Arcadii tradit Chronicon Alexandrinum. In seditione Victoriatorum Narfes Διὰ τῆ
θυσίαν in Hippodromum irruisse dicitur apud Theophanem pag. 157. Erant autem non unæ:
nam Portam Decimi juxta Cochleam habet idem Chronicon pag. 706. ad quam cæsum Gra-
tianum Augustum tradit, Justinæ novercæ insidiis, ἐν τῷ ἀνέχεσθαι αὐτὸν εἰς τὸ Ἰπποδρόμιον ΚΠ.
θεωροῦσθαι Διὰ τῆ Κοχλίας καὶ τῷ θύσαν τῆ λεγομένης Δαίμου. Videtur etiam alia dicta porta An-
tiochi. Idem Chronicon, ubi de seditione Victoriatorum: ἐπεὶ ὁ Διὰ τῆ Ἀντιόχου, καὶ τῆς
λεγομένης Νεκρᾶς πόρτης (ὠρμισεν) Alii in (circum irruerunt per portas Antiochi, & per eam qua
Necra appellatur. Quòd si hîc porta non intelligitur, saltem per hanc Circi partem, quæ vi-
cina fuit Palatio, seu ædi regiæ, Antiochi dictæ, factiosos in Circum irrupisse dicendum est.
Posterioris verò portæ, quam Νεκρᾶν vocat Chronicon, meminit præterea Procopius lib. I.
de Bello Persico cap. XXI V. εὐθὺς ἐπὶ τὸ Ἰπποδρόμιον Διὰ τῆ εἰσόδου, ἢ Νεκρᾶ καλεῖται, εἰσ-
ελάσας· *confestim per portam, quam Necram, seu Libitinensem vocant, irrupit in Circum.* Sic porrò
dictam scribunt Glycas & Codinus pag. 62. quòd in hac seditione ea Circi pars, quæ Thro-
no Imperatoris opposita est, mortuorum cadaveribus oppleta fuerit, unde & Νεκρᾶ dici
cœpit.

II. PORTICUS, seu GRADUS FACTIONUM, in quibus consistebant in
Circi spectaculis, eâdem nomenclaturâ, quâ ipsæ Factiones, donantur. Erant autem qua-
tuor Factiones Circi, nempe Prasina, Russata, Veneta, & Albata. At cum duæ priores
unicam postmodum, confecerint, ut etiam duæ posteriores, factum inde ut binæ tantum Fa-
ctiones in Urbe censerentur, Prasina scilicet & Veneta, quarum partes plebs Constantino-
politana solebat amplecti. Hinc Procopius lib. I. de Bello Persico, & in Hist. Arcana: Τοὺς
δήμοις ἐν τῇ πόλει ἕστε Βενεταῖς ἐν παλαίῳ καὶ Περασίνου distinctos ait. Gradus igitur Factionum
Δίμοι dicuntur Theophani anno XXVII. Copronymi: ἐλθόντες δὲ αὐτὲ ἐν τοῖς δήμοις, *veniente
autem illo ad locum ubi Factiones consistunt.* Αναλάβραι ἔνθα οἱ Δίμοι ἴσανται, *Gradus ubi stant Fa-
ctiones*, apud Leonem Grammaticum in Theophilo, & in Constantino pagg. 455. 507. οἱ λε-
γομένοι ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ Δίμοι κατέπεσον, οἱ ἀπ' ἐναντίας τῆ βασιλικῆς θύρας ἐπέστανον. *Demi in Cir-
co, qui Regio Throno oppositi sunt, corruerunt.* Adde Cedrenum in Lacapeno pag. 631. Τοὺς πε-
ρπάτοις τῆ μερῶν habet Codinus pag. 29. Βενεταῖς σταῆς, quæ erat à dextra throni Imperatorii,
meminit Procopius lib. I. de Bello Persico cap. XXI V. Marmoreas porrò fuisse Gradus hisce
verbis innuit Bondelmontius: *Ab una parte & altera Hippodromi s. d. d. gradatim in longitudine
ipsius erant marmorea, ubi populus sedendo omnem ludum comprehendebat* Tradit Thevetus Gra-
dus Circi septentrionales sublato fuisse ab Hibraino Bassa, cum suam domum edificavit.

III. CANCELLI, seu PLUTEI, quibus viri spectantes incumbebant, memoran-
tur apud Ammianum lib. XXI. *Postridie ludis Circensibus idem ex adverso Imperatoris, ubi consue-
verat, spectans, repentino clamore sublato, cum certamen inopinatum emitteretur, diffractis cancellis,
quibus unâ cum pluribus incumbebat, cunctis eò in unum excussis, lesisque leviter paucis, in-
terna compage disrupta, efflasse spiritum repertus est solus.* Meminit etiam Codinus pag. 29. ut
& Anonymus in Collectaneis pag. 104. τῆς κατεκείλιαν Hippodromi, supra quos stabant equi
quatuor inaurati ex Chio allati sub Theodosio: quorum quidem equorum situm & formam
describit Nicetas in Man. lib. III. n. v. Hos esse qui stant supra vestibulum adis Marcianæ
Venetiis, scribit Gylius lib. II. cap. XIIII.

IV. PULPITORUM locum & situm designat Theophanes in Justiniano, ubi de se-
ditione Victoriatorum: Ο ὁ βασιλεὺς — εἰσήλθεν ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὰ λεγομένα

Πάλπτα, ὅπου τὴν καδίσημα τῶν Ἱπποδρομῶν, εἰς τὸ ξικλινὸν τὸ ἔχοντα τὰς χαλκῆς θύρας: *Imperator vero — Palatium ingressus, ascendit que dicuntur Pulpita, pone thronum Hippodromi, veniitque in Triclinium, quod habet portas areas.* De Pulpitis verò Theatri consulendi Lipsius, Bulengerus, & alii.

V. COCHLEA, dictus Gradus in Cochlea modum contortus, per quem Imperator ex Palatio in Circi καδίσημα, seu thronum ascendebat. Procopius lib. 1. de Bello Persico cap. xxiv. *Ex Palatio δὲ Μουσεῶν ἀφ' ἑκαστῆς πόλης ἐξῆλθ', ἐνθεν δὴ ὁ Κοχλίας ὅτι τὸ ἴδιον καθεστὼς κυκλωπεοῖς ὠνόμασθαι: Exiit vero Mundus à Palatio per portam, ubi est Cochlea à forma quam planè rotundam habet, appellatam.* Chronicon Alexandrinum in Justiniano pag. 782. *Ἀνῆλθεν ἀφ' τῆς λεγομένης Κοχλίας εἰς τὸ λεγόμενον Πάλπτα, ὅπου τὴν καδίσημα τῶν Ἱπποδρομῶν, εἰς τὸ ξικλινὸν ἔχοντα χαλκῆς θύρας: Ex templo ascendit per Cochleam in Pulpita, que pone tribunal Circi sunt, in triclinium areas habens portas.* Erat porro Cochlea juxta portam Decimi nuncupatam. Idem Chronicon in Gratiano pag. 706. *Ἐν τῷ ἀνέρχεται αὐτὸν εἰς τὸ Ἱπποδρόμον Κωνσταντινουπόλεως θεωρήσασα ἀφ' τῆς Κοχλίας, καὶ τῶν θύρας τῆς λεγομένης Δέκιμον. Dum in Circum CP. ascendit spectaculorum gratià, per Cochleam, ad portam que Decimi appellatur, &c.* Ex quo loco emendandus alter in eodem Chronico in Zenone, ubi de eadē Armatii: *Καὶ ἐσφάγη εἰς τὴν Κοχλίαν τῆς Παλατίου, καὶ τὸ Δέκιμον, ὡς ἀνέρχεται εἰς τὸ Ἱπποδρόμον θεωρήσασα ὁ αὐτὸς Ἀρμάτιος. Et occisus est ipse Armatius ad Cochleam Palatii, juxta Decimum, dum spectaculorum gratià Circum conscendit.* Ubi perperam Δόκιμον editum, quod non advertit editor. Theophanes anno 11. Zenonis idipsum enarrans: *Καὶ ἐσφάγη εἰς τὴν Κοχλίαν τῆς Παλατίου, ὡς ἀνέρχεται εἰς τὸ Ἱπποδρόμον. Et cæsus in Cochlea Palatii dum in Circum ascenderet.* Et anno v. 1. ejusdem Zenonis illum refert pariter cæsum dum εἰς τὴν Κοχλίαν τῆς Ἱπποδρομῶν ascenderet. Meminit denique Κοχλίας istius idem Theophanes anno 14. Phocæ.

VI. TRIBUNAL, seu Thronus Imperatoris in Hippodromo, καδίσημα τῆ βασιλείας, & καδίσημα βασιλικὸν dicitur in Chronico Alexandrino an. v. 1. Anastasii, & apud Codinum pag. 29. καδίσημα τῆ Ἱπποδρομῶν. In eodem Chronico an. v. Justiniani, καδίσημα θεωρεῖν βασιλικὸν. In eodem Chronico in Constantino pag. 662. & in Julii Pollucis Chronico, καδίσημα τῆ Ἱπποδρομῶν. Theophani eodem anno v. Justiniani, Scylitzæ pag. 751. & Leoni Grammatico in Theophilo pag. 449. βασιλείας θεωρεῖν Eunapio in Ædesio, & Procopio lib. 1. de Bello Persico cap. xxiv. θεωρεῖν nudè Leoni Grammatico pag. 507. *Solium* Marcellino Comiti an. 1. Justiniani, *Auratum Solium* Corippo lib. 1. de Laudibus Justini. Tribunal porro Circi instar illius quod Romæ erat, exstruxisse Constantinum M. docet Chronicon Alexandrinum: *Ποίησας ἐν αὐτῷ (Ἱπποδρομῶν) καδίσημα θεωρεῖν βασιλικὸν καθ' ὁμοιότητα τῆ ἐν Ρώμῃ ὄντος Tribunal ubi Imperator spectaculis interesset, ad illius quod Romæ erat exstruxit.* Meminit idem Chronicon pag. 784. ut & Theophanes, *μονοπάτιον τῆ καδίσημα τῶν*, ubi de seditione Victoriatorum agunt. Sed cur σεντζόδε dicatur Solium Imperatoris in Hippodromo apud eundem Theophanem an. v. 1. Phocæ, non planè percipio: *ἵνα ἐν ὅσῳ καθεστὼς ἐν τῷ σεντζόδῳ ὅτι Ἱπποδρομίας πύσω αὐτὸν*, ubi Historia Miscella habet *in folio*. Imperatorium porro istud in Circo Tribunal sic describit Christophorus Bondelmontius: *In capite verò Hippodromi viginti quatuor erant altissima columnæ, ubi Imperator cum Principibus residebat.* Describuntur eæ à Gyllio lib. 11. cap. xii.

VII. VELUM Circi, habet Chronicon Alexandrinum in Zenone: *Ὁ δὲ Θεότατος Ζήνων ἄσφαχτὸν τὸ βῆλον τῆ Ἱπποδρομῶν, εὐθείως ἀνελθὼν, ἐθεώρησεν, καὶ ἐλέγητο ὑπὸ τῆ πόλεως: Religiosissimus Imperator Zeno, velo Hippodromi prebito, statim ascendens, spectavit circenses ludos, & à civibus receptus est.* Ubi Velum quidam interpretatur *Mappam*, de qua, multa alii dixerunt. Corippus lib. 11.

— prænuntius ante

Signa dedit cursor, posita de more lacernâ.

Perperam *lucerna* editum, quod non adverterunt viri docti. Igitur *παρέχων τὸ βῆλον*, fuerit ludos Circenses præbere, seu *μάκκων*, uti loquitur Justinianus Nov. c. v. Velis etiam fuisse cæta Theatra, cum ludi celebrarentur, multis probavit Bulingerus lib. 1. de Theatro cap. xv. quæ *relatia* vocat Juvenalis Sat. 1 v.

VIII. EURIPI Circi Constantinopolitani meminit Scylitzes in Theophilo pag. 536. *Εὐείπου τῆ Ἱπποδρομῶν*, in quo stetit statuam æream tricipitem ait: *καὶ τις ἀνδρίας ἰσαδὴ ἐλέγητο ἔπιστ' ἀστυπούμενον κεφαλαίς*, columnam scilicet, de qua infra agimus. De Circorum Euripis multa habent qui de Circis & Amphitheatris scripserunt.

IX. SPHENDONE, pars fuit Circi extrema, carceribus è quibus emittebantur equi, opposita; unde pro meta sumitur apud Joannem Chrysostomum orat. de Circo: *ἐκ δὲ λευκῆς ἐπὶ σφενδόνα μυλιοδρομῶν, non à limca alba ad sphendonem decurrens.* Nec est quod σφενδόλω restituant viri docti, nam σφενδόνα etiam dixit Codinus in Orig. Meursianis pag. 32. ubi ait Constantinum M. καὶ τὴν σφενδόνα, καὶ τῶν καμπήσας, καὶ τῶν δῆμοις in Circo perfecisse. Ita Cedrenus in vita Romuli pag. 147. scribit τὴν ὅτι τὰς θύρας καμπὸν τὴν ἀνατολῶν, καὶ τὴν ὅτι τῆ σφενδόνη τῶν δύων, *flexum* scilicet *qui ad fores est orientum, qui ad fundam occasum*, denotare: quod

hæc

hisce verbis expressit vetus Poëta :

Metarum cogunt circumdare curfibus orbes,

Namque axes gemini ortum obitumque docent.

Chronicon Alexandrinum pag. 782. in Justiniano : Ωρμησαν δ' ἄλλοι Ναρσῆς ἅπασαν τὴν πόλιν, ὃ ἦ ὑπὸ Μιυῦδου ἅπασαν τὴν σφενδόνην, καὶ ἄλλοι ἅπασαν τὴν μονοπόρταν τῆς δεσποτικῆς καθίσματα εἰς τὸ πέλμα, &c. *Irruperunt Narses quidem per portas, Mundi verò filius per Sphendonam, alii per portam singularem suggestus Imperatoris in solum circi.* Ita enim πέλμα interpretatur Xilander apud Cedrenum, scilicet *spatium. media qua se via pandit arena*, ut est apud Corippum. At Theophanes pro μονοπόρταν, habet μονοπάτη. Sphendonem autem hanc in Circo partem dici putant, quod in fundæ speciem sinuetur, contra quam altera quæ apponitur fundæ, quæ ut plurimum extenditur in latitudinem quadratam : ubi & portæ, & Principum sedes erant : Sidonius in Narbone :

Tuncque est janua, Consulumque sedes,

Ambit quam paries, utrinque senis

Cryptis, carceribusque fornicatus, &c.

Porro supplicia crebrò de noxiis sumpta in Sphendone Circi docent Chronicon Alexandrinum an. x i i i. Heraclii, Theophanes pagg. 248. 308. Cedrenus pag. 443. Zonaras pag. 238. Scylitzes pagg. 599. & 610. Leo Grammaticus pagg. 449. 462. 481. 489. & Nicetas in Andronico lib. 11. cap. x. Meminit præterea σφενδόνης τῆς ἵπποδρόμου Pachymeres lib. 1 x. cap. xv i i i.

X. OBELISCUS, in medio Circo ex Thebaïco lapide factus extat, inquit Gyllius lib. 11. cap. xi. à Theodosio Magno positus, Valentiniano Aug. 1 v. & Neoterio Coss. ut est apud Marcellinum Comitum, curante Proculo Præfecto urbi : quod bina etiam indicant illius basi adscripta Epigrammata : ac in latere quidem stylobatæ occidentali istud Græcum, quod etiam legitur in Anthologia lib. 1 v. cap. xv i i. cum hoc lemmate, εἰς τὴν ἵπποδρόμον περὶ ἀπλευρῶν κίονα. Sic autem illud exaratum aiunt.

ΚΙΟΝΑ. ΤΕΤΡΑΠΛΕΥΡΟΝ. ΑΕΙ. ΧΘΟΝΙ. ΚΕΙΜΕΝΟΝ. ΑΧΘΟΟ.

ΜΟΥΝΟΣ. ΑΝΑΣΤΗΣΑΙ. ΘΕΥΔΟΣΙΟΣ. ΒΑΣΙΛΕΥΣ.

ΤΟΛΜΗΣΑΣ. ^a ΠΡΟΚΛΟΣ. ΕΠΕΚΕΚΛΕΤΟ. ΚΑΙ. ΤΟΟΣΟ. ΕΣΤΗ. ^b Πρώτη

ΚΙΩΝ. ΗΕΛΙΟΙΣ. ΕΝ. ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ. ΔΥΟ.

Ανθ.

Describuntur iidem versus Græci à Jacobo Sponio in Itinerario, ubi pro C semper habetur S Latinum. In latere orientali, Latinum Epigramma paululum exesum sic legitur :

DIFFICILIS. QVONDAM. DOMINIS. PARERE. SERENIS.

IVSSVS. ET. EXTINCTIS. PALMAM. PORTARE. TYRANNIS.

OMNIA. ^b THEODOSIO. CEDVNT. SVBOLIQVE. PERENNI.

TERDENIS. SIC. VICTVS. EGO. ^c DOMITVS QVE. DIEBVS.

IVDICE. SVB. PROCLO. ^d SVPERAS. ELATVS. AD. AVRAS.

^b Theud. Grut.

^c Duobusque Gyll.

^d Sublimes Gyll. Rufus sum Grut.

Ita Bondelmontius legit, ex quo suppleri possunt lacunæ ejusdem inscriptionis apud Gyllium & Doufam. Obelisci altitudinem sic describit idem Bondelmontius : *Agulia ex uno lapide in quatuor aeneis taxillis in altum erecta cernitur cubitorum x x i v.* Gyllius de eodem Obelisco : *Supra basim extant quatuor tesserae aeneae, quibus in quadratum dispositis totus Obeliscus sustinetur : cujus quidem quadrati singula latera ima lata sunt circiter sex pedes, ab imo ad summum sculpta notis Aegyptiacis.* Pluribus verò & basim, & basi insculptas figuras eodem loco describit Gyllius. Huic impositam olim pilam æneam testatur Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, quæ terræ motu sub Michaële Theodoræ filio corruit, pag. 715. ed. m d c x v i i. *Αλλὰ καὶ τῆς περὶ ἀπλευρῶν μονολίθου κίονος ἐν τῇ ἵπποδρόμῳ τὸ ὄπις τῆς κορυφῆς ἐσηλωμένον χαλκοῦ ἑξοβίλιον βαρύτερον ὄν, ὡς πρότερόν τι συνεβίβη πρὸς ὄν. Sed ἡ quadrilatera unico confecta lapide in Hippodromo stantis columnæ imposita pila aenea, quæ gravior erat, longius excussa confecta est.* Scribit Codinus Μονολίθον advectum Athenis à Proclo Patricio, sub Junio Theodosio, fragmentum fuisse, seu σπόνκλασμα τῆς ἱσαμῆος εἰς τὸ ἵπποδρόμον, id est, Obelisci Hippodromi. Sed evidenter fallitur, cum Theodosio Juniori adscribit, quod senioris fuit. Vide præterea quæ de Obelisco adnotamus ad Alexiadem pag. 422. & de eadem observat Jacobus Sponius in Itinerario tom. 1. pag. 252.

XI. COLOSSUS struētilis, etiamnum extat in medio Hippodromo, (verbis utor Gyllii lib. 11. cap. 12.) Obelisco altior, ex lapidibus quadratis factus, olim æreis tabulis vestitus ferro colligatis, ut apparet ex foraminibus, non modò in scapo, sed etiam in basi remanentibus : in quæ quidem foramina regulæ ferreæ insitæ erant plumbo confirmatæ. Tres gradus hujus basi adjuncti sunt : primus à terra altus est duos pedes : secundus pedem & octo digitos : tertius tantundem. Basis est marmor quadrilaterum altum septem pedes & tres digitos, cujus latera singula lata decem pedes & dodrantem. In illius basi hi leguntur inscripti versus, qui renovatum docent à Constantino Porphyrogenito, Romani parente :

ΤΟ. ΤΕΤΡΑΠΛΕΥΡΟΝ. ΘΑΥΜΑ. ΤΩΝ. ΜΕΤΑΡΣΙΩΝ.

ΧΡΟΝΩ. ΦΘΑΡΕΝ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ. ΝΥΝ. ΔΕΣΠΟΤΗΣ.

CP. Christ. lib. 11.

ΟΥ. ΡΩΜΑΝΟΣ. ΠΑΙΣ. ΔΟΞΑ. ΤΗΣ. ΣΚΗΠΤΟΥΧΙΑΣ.

* ΚΡΕΙΤΤΟΝ. ΝΕΟΥΡΓΕΙ. ΤΗΣ. ΠΑΛΑΙ. ^b ΘΕΩΡΙΑΣ.

Ο. ΓΑΡ. ΚΟΛΟΣΣΟΣ. ΘΑΜΒΟΣ. ΗΝ. ΕΝ. ΤΗ. ΡΟΔΩ.

ΚΑΙ. ΧΑΑΚΟΣ. ΟΥΤΟΣ. ΘΑΜΒΟΣ. ΕΣΤΙΝ. ΕΝΘΑΔΕ.

^a Ita Douza, non κρείττων
ut Gyllius & Gruterus.

^b Malè Grut. Κυρία.

Id est: *Quadrilaterum hoc rerum sublimium miraculum, tempore corruptum, Constantinus nunc Dominus, cujus filius est Romanus, gloria Imperii, excellentius renovat quam olim visebatur. Colossus enim miraculo erat in Rhodo: & as hoc stupori est hoc loco. Videtur autem Colossus innui apud Codinum, scribentem Circi eam partem quæ μέχρι τῆ χαλκοῦ κίονος τῆ τετραπλεύρου πεδινὸν τόπον fuisse. Quid verò sit τετραπλευρον, docet imprimis Theon Alexandrinus de Verbis Geometricis. τετραπλευρον ἐπίπεδον ἔστι γῆμα τὸ ὑπὸ τεσσάρων εὐθειῶν περιεχόμενον, τεσσάρων ἔχον γωνίας. Obelisci denique altitudinem hisce, ni fallor, exaravit Bondelmontius: *Ultra in altero ex multis lapidibus aequalia confecta LVIII cubitorum erigitur.**

XII. QUATUOR COLUMNÆ Hippodromi, ex scilicet quæ in area erectæ stant, binæ binis oppositæ, τετρακτίονες dicuntur Theophani anno v. Phocæ, quo loco scribit à duarum Factionum principibus, quos Δημάρχους vocat, Prisci & conjugis Domentia Phocæ filia λαυράται ἐν τοῖς τετρακτίοις, ὅν τ βασιλικῶν λαυράτων, *imagines laureatas cum laureatis imaginibus Imperatoris fuisse positas ad quatuor columnas. Videntur autem ex de quibus ita Bondelmontius, ubi de Circo: Ultra denique in fine humilis muri hujus quatuor humiles columna marmorea videntur erecta, in quibus Imperatrix præminebat ad festum.*

XIII. COLUMNAS septem, quæ recto ordine cum obeliscis & colosso in mediam Circi longitudinem procedebant, describit Gyllius lib. II. cap. XIII. atque æream illam potissimum, striatam, non quidem canaliculis, sed spiris trium serpentum inter se circumplicatorum; non sursum versus directis, sed tortis in modum tororum, quos valde eminentes expriment magni funes, & desinentibus in caput triceps trium serpentum, quorum capita in triquetram formam disposita longè eminent supra columnæ torosum scapum: supra quos olim tripodem illum Delphicum fuisse existimat, quem in Circo posuisse Constantinum M. tradunt scriptores, ex Herodoto. Istius columnæ meminit Bondelmontius: *Ultra hunc lapidem tres aeneos serpentes in unum videmus oribus apertis, à quibus, ut dicitur, aqua, vinum, & lac ab eis exhibat diebus iustantium. Ita nugas suas exteris venditabant Græculi. De hac etiam columna sic Thevetus: En la place où est cet Hippodrome, y a de fort belles colonnes antiques, toutes de marbre, magnifiquement ornées, qui estoient les limites des Courfes. Entre autres y en a une de cuivre faite en forme de serpent ayant trois testes. Munster en sa Cosmographie montre bien que ceux qui lui ont donné des memoires de cette Colonne se moquoient bien de lui, lors qu'il lui faisoit accroire, que ladite Colonne est faite d'une seule pierre, ayant en sa hauteur XXIV. brasses, chose mal considerée à lui. veu qu'elle n'en a pas six. Ejus figuram exhibet idem Thevetus.*

XIV. PHIALA HIPPODROMI, ad quam stetit Irenes Atheniensis Leonis Chazari uxoris statua, ab Constantino filio posita, memoratur à Codino pag. 62. Est autem Phiala, Φιάλη, aquarum receptaculum, fons, &c. unde Φιάλη ἐκκλησίας, apud Pachymerem lib. VII. cap. VII. fons qui in Ecclesiæ atrio erat dicitur. Vide quæ in Descriptione ædis Sophianæ de Phiala annotamus.

XV. Compluribus statuis ac simulachris Romæ & aliunde advectis exornatum fuisse à Constantino Hippodromum tradunt passim scriptores, quarum plerasque à Francis post captam urbem conflatas scribit Nicetas in Fragmento apud Lambeccium ad Codinum pag. 167. Has inter recensentur & describuntur, Jovis statua, ab Anonymo in Collect. pag. 104. TRIPUS APOLLINIS Delphici, ipsius Apollinis simulachrum continens, à Zozimo lib. II. pag. 687. Eusebio lib. III. de vita Constant. cap. LII. Socrate lib. I. cap. XVI. Sozomeno lib. II. cap. IV. Niceph. Call. lib. VIII. cap. XXXIII. Codino pag. 30. Paul. Diac. lib. II. Hist. Misc. pag. 316. Vide Gyllium lib. II. cap. XIII. & supra ubi de foro Arcadii. CASTORIS ET POLLUCIS statuæ, à Zozimo lib. II. p. 687. HERCULIS STATUA ærea, Lyfimachi opus, à Porphyrogenito lib. II. de Themat. cap. III. Niceta in Alexio lib. III. n. IV. Codino in Orig. pag. 62. ed. Meurs. Suida v. βασιλική, & in Nicetæ Fragmento apud Lambeccium ad Codinum pag. 167. APER CALYDONIUS ære conflatus, à Scylitze in Alexandro pag. 608. & Niceta in Alexio lib. III. n. IV. THESAURI Dei statua, à Codino pag. 31. MINERVÆ, à Codino pag. 29. & Anonymo pag. 100. DIANÆ statua, ad quam Palæstritæ exercebantur, à Codino pag. 29. & Anonymo in Collect. pag. 104. LUPÆ & HYENÆ simulacra ærea, à Niceta in Andronico lib. II. n. XII. & Codino pag. 30. SCYLLÆ & CHARYBDIS, à Codino pag. 29. & Anonymo pag. 100. STATUÆ fatidicæ complures, à Codino pag. 30. 31. QUATUOR EQUI inaurati, de quibus mox. AUGUSTI Imperatoris statua, à Codino pag. 29. & Anonymo in Collect. pag. 100. DIOCLETIANI statua à Codino pag. 29. & Anonymo pag. 103. GRATIANI, Valentiniani, & Theodosii; præterea Firmiliani nani, à Codino pag. 29. JUSTINIANI equestris statua, cujus inscriptio habetur lib. IV. Anthol. cap. IV. Epigr. I. JACOBI Cilicis cognomento Pfy-

Christi, *medicina artis peritia* clarissimi, Leone M. imperante, ut est apud Marcellinum Comitem pag. 34. statua, de qua Chronicon Alexandrinum ad an. x. Leonis. PLATONIS Eunuchi Cubicularii, qui sub Basilisco vixit, à Suída in Πελοπόννησος, & Codino. Vide ædem S. Procopii. Extant in Anthologia lib. v. pag. 398. Christodori Thebani Coptitæ, & aliorum Epigrammata in statuas Athletarum, quæ steterunt in Hippodromo, cum hoc lemmate: *εἰς τὰς ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ Κωνσταντινουπόλεως στήλας τῶν Ἀθλητῶν*. Hi sunt Porphyrius Africanus, Calliopes, Faustinus, Constantinus, Julianus Tyrius, Uranius, & Anastasius. Pleraque verò horum Epigrammatum Christodori esse docet Stidas in V. Ζεύξιππος. Nunc, ait Gyllius lib. II. cap. XII. *Circus Constantinopolitanus frigit omnibus ornamentis spoliatus, nuperque ex edificari cæptus est, quod me spectantem dolore affecit*, &c. Atque hætenus de Circo seu Hippodromo Constantinopolitano.

XVI. Extitit præterea Circus alius, Xylocircus appellatus, ad sanctum Mamantem, in Stheni ripa, exstructus, de quo Leo Grammaticus pag. 468. Cedrenus, & Glycas, in Michaele. Meminit etiam Ἱπποκῆ τῶ ἀγῆ Μαμαντῶ Theophanes pag. 363. 398. & ex eo Historia Miscella lib. XXI. & Anastasius. Inde leonem æreum & draconem, ac selectiora marmora exportasse Crumum Bulgarorum Regem, cum urbem obsideret, Leone Armenio imperante, auctor est idem Theophanes pag. 427. Anonymus post Theophanem editus pag. 433. & Leo Grammaticus pag. 446. Neque alius est à Circo, quem Ξυλόκιρκον appellat auctor Chronici Alexandrini an. II. Leonis, ubi de cæde Genserici filii Attilæ: *Κὴ εἰσῆλθεν ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἱπποκῆ γυνομάκῃς, ἢ ἐπὶ μπευσεν Διὰ μέσης, ἢ ἀπὸ πνεύθῃ εἰς τὸ Ξυλόκιρκον, ἢ ἐπὶ τῇ ἐν Ξύλῳ, ἢ ἐξῆλθε πάντα ἡ πόλις εἰς θέαν αὐτῆς ἐπὶ ἡμέρας ἰκανάς*. Ubi observanda vox, ἐξῆλθε, erat enim Xylocircus extra urbem, ut & ædes S. Mamantis, qui non alius fuit ab eo quem Constantinus M. priusquam Byzantium adornasset, æseribus & lignis compactum extra urbem statuerat, ut auctor est Sozomenus lib. VIII. cap. XII. Ab hoc Circo Xylocircus appellati olim *Ἰοαννῖται*, seu Joannis Chrysofomi sectatores, quod Joanne Ecclesiâ suâ depulso, conventus agerent extra urbem in Xylocirco, uti observatum à nobis in Descriptione S. Sophiae n. III. Sed & inde Xylocirci porta nomen sumpsit, quod etiam supra indicavimus. Postmodum verò Leo Macela exstructo templo ipso S. Mamantis, Palatium pariter & Hippodromum seu Circum ibidem ædificavit, id est, uti sentio, ex ligneo lapideum fecit. Codinus in Orig. τὸν ἀγῆον Μαμαντῶν ὁ Λέων Μακεδὼν ἀνήγειρε, — ἐν ᾧ ὁ Βασιλεὺς ἢ παλάτια ἔκτισε, ἢ Ἱπποδρόμῳ, ἐν ᾧ οἱ βασιλεῖς ἠνέχοντο. Mox addit Michaelem Theophili filium in eo à Basilio occisum, quod etiam ab aliis refertur. Statuas aliquot in hunc Circum vel certè in S. Mamantis Palatium, translatas habet Anonymus Combesifianus in Manipulo editus pag. 7. & 9.

II.

THEATRA, AMPHITHEATRA, LUSORIA, STADIA.

I. THEATRA duo recenset vetus Urbis [Descriptio, primum in secunda, alterum in decima quarta Regione. Primum *Majus* appellatur in ea quæ MS. asservatur in Bibliotheca Cæsarea: *Prima regio, longa situm, plana in angustum, à Palatii inferiori parte contra Theatrum majus enutibus, dextro latere declivis in mare descendit*. Theatrum ante Severi tempora Byzantii extitisse testantur Herodianus lib. III. & Xiphilinus ex Dione in Severo, uti observatum in Descriptione veteris Byzantii. Eversum autem restituit, & de novo instauravit idem Severus, Byzantinis reconciliatus. Cedrenus pag. 251. *ἢ Κωνήγιον ἢ Θέαρον αὐτοῖς κατασκευάσαν, ἢ Hippodromum ἢ Theatrum ipsis condidit*. E regione templi Veneris, κατέναντι τῆς ἱερῆς τῆς Ἀφροδίτης, ut est in Chronico Alexandrino pag. 620. quod quidem Theatrum illud esse opinor, quod in secunda urbis regione stetit, quæ intra veteris Byzantii ambitum fuit: hujus enim positioni convenit templi Veneris situs, quod stetit ad littus Propontidis, è regione Chrysopoleos. Nam secunda regio ad mare Proponticum descendit, ut habet Urbis Descriptio, quæ Theatrum hoc *Minus* vocat, ad alterius discrimen, quod in decima quarta Regione ibidem statuitur: *Secunda regio*, inquit auctor illius descriptionis, *ab initio Theatri minoris, post aequalitatem sui, latenter molli sublevata clivo, mox ad mare precipitiis abrupta descendit*. Theatri Constantinopolitani, & Ludorum Theatralium, meminit Marcellinus Comes in Anastasio: *Constantio Prefecto urbis Ludos theatrales meridiano tempore spectante, pars in eodem spectaculo cerealis parti diverso ceruleæ occultas preparavit insidias. Nam enses saxaque in vasis inclusa fistilibus, eademque arma diversis pomis desuper cumulata, sub theatri porticu ritu vendentium statuit*, &c. Ludorum etiam Theatralium meminit Chronicon Alexandrinum an. IX. Theodosii junioris: *Καὶ ἐπετελέσθη Θέαρον, θεωρήσαντος Οὐρουσῆς Ἐπαρχῆς πόλεως* &c. Celebratique sunt *Ludi Theatrales, illos edente Virgo Patricio*. Et anno XIII. *ἢ ἐπετελέσθη Ἱπποκῆ τῶν αὐτῶν γάμων, ἢ ὁμοίως ἢ Θέαρον τῶ αὐτῶν Ἱπποκῆς, celebrati sunt circenses ludi pro iisdem nuptiis, similiter ἢ*

theatrales. Tametsi an extrema hæc verba ad theatrum propriè sumptum referri debeant, dubitari potest, cum Θέατρον Græcis recentioribus non semel dicatur Hippodromus ipse, ut apud Annam Comnenam lib. v. i. pag. 174. quæ in Theatro, quod à Constantino M. ædificatum ait, ἵπποδρομίας peractas scribit: ἀλλὰ καὶ ἵππικὸν ἀγῶνα δι' αὐτὸν ἐνήτασθαι τοῖς διαφορῶν ἐκέλευσε καὶ τὸ πάλαι τῷ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ οἰκοδομηθὲν Θέατρον, καὶ καθ' ἐκάστην ἐν τέτρω παρὰ γένεσιν, καὶ τὰς τῶν ἵππων δοκιμασίας ὄρεσθαι ἠρέθισεν. Quinetiam in ejus gratiam unius, certamen equorum curulium apparari committique jussit in Theatro, quod magnus olim construxit Constantinus, & ut quod die hic adesset, equorum dormitationes ac probationes inspeclurus urgebat. Neque aliter Θέατρον usurpat Nicetas in Manuele lib. i. i. n. v. & in Alexio Ang. lib. iii. n. vi.

II. AMPHITHEATRUM Constantinopolitanum, vulgò Κωμήσιον appellatum fuisse plus satis patebit ex infra observandis. Justinianus Novellâ cxvii. cap. viii. §. vi. Εὐὲ ἵππικῶν, ἢ θιάτρων, ἢ κωμησίων ὡδὸ ἀγῶνται ἐπὶ τῷ θωρησῶν, ubi vetus interpres: *Si Circensibus, aut Theatris, aut Amphitheatris interfueris spectandum.* Θέατρον Κωμησικόν, ὃ καὶ Ἀμφιθέατρον, Dio Cassius dixit lib. xlvi. Θέατρον, Κωμήσιον, Ἰππικόν, apud Theophilum Antecessor. lib. i. i. tit. xx. §. iv. Unde idem Justinianus Nov. cv. cap. i. Θεατρικωμησίου, spectacula & venationes quæ in Amphitheatris exhibentur appellavit. Sed & Κωμησίων, Amphitheatrum Constantinopolitanum nuncupavere scriptores Byzantini. Procopius lib. i. i. de Bello Goth. Τὸ τῆς πόλεως κωμησίου, ὅπερ καλεῖται Ἀμφιθέατρον νενομίστασι Ἰβρίσιν, quod Amphitheatrum appellare consueverunt Ita κωμησίου habet in Historia arcana. Cynegium igitur, seu Amphitheatrum Constantinopolitanum ante instauratam à Constantino urbem extitit, à Severo scilicet excitatum. Cedrenus in eodem Severo pag. 252. καὶ κωμησίου καὶ θιάτρον αὐτῶν κατασκεύασεν, & Ἀμφιθέατρον & Θεατρον ἰλλῖς construxit. E regione Templi Veneris, quod ad Thracem montem excitat idem Imperator. Chronicon Alexandrinum pag. 620. Κτίσας ὁ αὐτὸς Βασιλεὺς κατέναντι τῷ ἱερῷ τῷ Ἀρτέμιδος κωμησίου μέγα πᾶν. *Ædificavit idem Imperator e regione templi Veneris amplum omnino Amphitheatrum.* A Maximino ædificatum, Aristide dimentente, seu Architecto, nescio quo auctore scribunt Suidas & Codinus. Porrò Amphitheatra ferarum venationibus potissimum, atque aded Gladiatorum certaminibus addicta, vel pueris notum. Verùm abolitis postmodum ejusmodi gladiatorii certaminibus, ex Constitutione Constantini Magni, quæ extat in L. i. Cod. Th. de Gladiatorib. ferarum etiam spectacula sensim fieri desierunt: tametsi legimus ex variis Provinciis subinde feras ad comitatum Principis transductas ex L. ii. quæ est Honorii & Theodosii, eodem Cod. de Venat. ferar. Sed & Justinianus ipse, qui ejusmodi *Ferarum spectacula lacrymosa* vocat L. ix. Cod. de Feris, anno quo primum Consulatum iniit, *viginti leones, triginta pardos, exceptis aliis feris, in Amphitheatro simul exhibuit*, ut auctor est Marcellinus Comes. Constat igitur ex scriptoribus Byzantinis Cynegium, seu Amphitheatrum Constantinopolitanum, labentibus sæculis, non jam ferarum, sed hominum, atque aded reorum cadibus potissimum destinatum fuisse, adeò ut Suidas & Codinus Cynegium dixerint locum esse, ubi ἐπίπτοντο οἱ βιοθάνατοι, *projiciebantur qui morte violenta peribant.* Hinc passim legimus Procures Byzantinos capite truncatos ἐν τῷ Κωμησίῳ, Κωμησίῳ, vel εἰς τὸ Κωμήσιον, apud Nicephorum Constantin. pagg. 128. 174. i. edit. Theophanem pagg. 352. 369. Cedrenum, Zonaram, & alios. *Amphitheatrum* in secunda regione statuitur in antiqua Urbis Descriptione: haud procul à Portu Juliani, seu Novo, qui in tertia extitit, & Magno Palatio, in L. v. quæ est Honorii & Theodosii, Cod. Th. de Calcis coctoribus urbis Romæ & Constantinopolitanæ: *Omnes fornaces per omne spatium, quod inter Amphitheatrum & Divi Juliani portum, per littus maris extenditur, tolli precipimus, propter salubritatem Urbis amplissimæ, & nostrarum ædium vicinitatem, nec ulli in his locis coquendæ calcis præberi licentiam* Cynegesium etiam haud procul à Manganorum Monasterio, quod ad urbis angulum extitit, statuit Zonaras pag. 55. tradens Constantinum Monomachum istud Monasterium ædificasse, ut per speciem inspiciendæ structuræ Sclerenam amasiam crebrius inviseret, ἵν' ἐκεῖνη περσοποιτῆ σιωχῶς, ἐν τῷ εἰκῶ τῷ Κωμησίῳ ἐχύσθη τότε δὴ πῶ κατίκων. Deinde ex laudatis Chronici Alexandtini verbis perspicuum est Amphitheatrum intra veteris Byzantii ambitum extitisse, in locis in planitiem explicatis, sub templo Neptuni, ubi stetit Stadia & Gymnasia Byzantina auctor est Dionysius Byzantius apud Gyllium lib. i. i. de Bosp. Thrac. cap. i. i. Ex quibus omnino colligitur non ab hoc Cynegio, sed altero fortè, dictam portam terrestrem Cynegii, quæ ad Blachernas fuit.

III. LUSORIA duo Constantinopoli extitisse, ut perinde Theatra duo, auctor est scriptor editus Descriptionis Urbis in Collectione ejusdem: quorum quidem unicum recenset in Regione xv. At qui asservatur MS. in Bibliotheca Casarea, alterum in prima regione statuit, quæ, ut ait, continuit in se *Palatium magnum, Lusorium, Palatium Placidianum*, &c. Sed quid per *Lusorium* intelligatur, non omnino planum est, etsi hujus vocis meminerint scriptores aliquot, atque in iis Lampridius in Heliogabalo: *Stravit sibi triclinium in summo Lusorio.* Salvianus lib. v. i. de Gubernatione Dei: *Longum est nunc dicere de omnibus, Amphitheatris scilicet, Odeis, Lusoriis, Pompis, Athletis, Pctaminariis*, &c. Et vetus interpres Juvenalis:

*Profluit ergo nihil misero, quod cominus urfos
Figebat Numidas, Albana nudus arena
Venator, &c.*

In Lusorio Cesaris juvenis iste urfos sepe quasi venator occidit. Ex quo loco in Lusoriis urforum aliarumque ferarum venationes, quas *arenarias* quidam vocant, factas licet conjicere, quod firmat præterea Lactantius lib. de Mortibus persecutorum n. xx i. ubi de Galerio Maximiano: *Quid Lusorium, vel delicias ejus referam? Habebat urfos ferociæ ac magnitudinis suæ simillimos, quos toto imperii sui tempore elegerat. Quotiens delectari libuerat, horum aliquem adferri nominatim jubebat. His homines non planè comedendi, sed absorbendi obiectabantur: quorum artus cum dissiparentur, ridebat suavissimè, &c.* Et n. xx iv. *Sub obtentu exercitii ac lusus, feris illum objecerat.* At cum in Amphitheatris venationes ejusmodi exercerentur, quæ *κωνηγεία* ideo dicuntur Dioni, quasi magis venationi quàm gladiatorio muneri sint exstructa, Lusoria ista Constantinopolitana ea fuisse, quæ scriptores Byzantini *κωνήγία* & *κωνηγεία* perinde vocant, liceret existimare, nisi Salvianus loco suprâ laudato Amphitheatra à Lusoriis diversa extitisse innueret, ut & auctor Descriptionis Urbis, qui in secunda regione Amphitheatrum constituit; tamen Salmasius ad Lampridium, *Lusorium* idem fuisse quod Amphitheatrum contendat. *Ludorum sedem* vocat Casaubonus, Lipsius verò lib. i. Saturnal. cap. x iv. locum fuisse ait exercendis Gladiatoribus, idque ipsum quod Herodiano, ubi de Commodò, *μεν: μέγρον κωνηγείον* dicitur. At Passio sanctarum Seraphiæ & Sabinæ n. i i i. *Lusorium* cum Theatro videtur confundere: *Præses verò post diem tertium paravit Lusorium trans pontem super Arcum Albinii, ubi fieri solebat themela, & jussit officio ut adduceretur Seraphia, &c.* Notum enim quid sit *θυμέλη*. Martialis lib. i. ad Domitianum:

*Qua thymelen spectas, derivoremque Latinum,
Illa fronte, precor, carmina nostra legas.*

Et Vitruvius lib. v. cap. viii. ut cæteros præteream: *Apud eos (Græcos) tragici & comici actores in scena peragunt: reliqui autem artifices suas per orchestram præstant actiones. Itaque ex eo Scenici & Thymelici Græcè separatim nominantur.*

I V. STADIUM in Regione quarta statuit vetus Urbis Descriptio. Illius situm etiam designat ad mare Procopius lib. i. de Ædif. cap. ult. *Τῆς γὰρ θαλάσσης ὡς ἀσχετάτω, ἴνα δὴ σάδιον ὁ χῶρος καλεῖται, ἀγῶσι γὰρ οἰμαι, τὸ παλαιὸν ἀεὶ τὸ ποιεῖν.* Propter mare, eo loco qui *Stadium*, ut equidem censeo, idcirco dicitur, quia ludis ac certaminibus olim destinatus erat. Stadia ante instauratam à Constantino Urbem, Byzantii extitisse docet Gyllius in Bosporo Thracio: in Stadio Gelimeris Wandalorum Regis traducta, & in illud illata spolia testatur Zonaras in Justiniano pag. 54. Stadii Constantinopolitani meminit S. Gregorius Nazianzenus Orat. cne xxv ii. extrema. Romani verò Procopius lib. i. de Bello Gothico initio. Atque hæc quidem de Circis, Amphitheatris, Theatris & ejusmodi Lusoriis dicta sufficiant: modò de Porticibus agemus.

III.

PORTICUS.

SCRIBIT Manuel Chrysoloras tot Porticibus totque tectis ambulacris urbem fuisse decoratam, ut cuius ab imbrum lutive injuria, vel solis ardoribus tutò liceret hanc peragrarè: *ἑὼ δὲ σιεπασύς ἢ φρακτύς θρόμυς Ἀεὶ πάσις ποτὲ τῆς πόλεως δεικνυμένους, ἄσε ἐξεῖναι αἰεὶ πηλὸς ἢ ἀκτῆν ὅτι πᾶσαν διέναι, omitto etiam tecta & opera ambulacra, quæ per omnem urbem quondam ostendebantur, ita ut totam sine luto vel astu liceret peragrarè.* Ex interdum duplices erant, id est in inferiores & superiores divisæ. Ad superiores patebat aditus per *ascensus*, & *scalas lapideis*, ut est in L. x lv. Cod. Th. de Operib. publ. Præ cæteris verò eminebat

I. REGIA, Porticus columnis ingentibus statuisque exornata, quam in quarta Regione statuit vetus Urbis Descriptio, exstructa primùm à Constantino M. eo loci ubi Rheæ templum olim sacraverat Byzas. Chronicon Alexandrinum: *ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἔκτισε ἢ δύο ἐμβόλους δὲ τῆς εἰσόδου τῆς παλατίου ἕως τῆς πόλεως εὐπορεῖς, κοσμήσας ἀνδρίαις ἢ μαρμαίροις, καλέσας τὴν τόπον τῆς ἐμβόλων Ρηγίαν.* Exstruxit idem Imperator duas porticus à palatii introitu ad forum. *splendidas, quas statuis & marmoribus exornavit, porticum loco Regia appellato.* Deinde subdit Regiæ adjunctam fuisse Basilicam, concha pariter, & extra, ingentibus columnis & statuis adornatam, quam Senatium nuncupavit, loco verò Augustæo dicto. Ex quibus patet binis istis porticibus Augustæum constituisse, seu potiùs præcinctum fuisse, quas Regias appellari voluerit Constantinus: atrium verò seu locum patentem, qui inter porticus interjacebat, Augustæum dictum, ob matrem Helenam, cui Augustææ titulum concesserat, & eo in loco statuam posuerat, ut est apud Hefychium Milesium: ac denique Basilicam Senatium etiam appellatam. *Εμβό-*

λα τῆς Ρηγίας meminit præterea idem Chronicon pag. 778. quam pag. 664. τὴν Ρηγίαν τὴν Παλατίου vocat, Zoimus lib. I I I. pag. 713. τὴν βασιλείῳ σοῦν, Agathias verò lib. I I. Procopius & Menander Protektor, locis mox indicandis, βασιλεῖον σοῦν. Cum igitur Basilicæ seu Senatui adjunctæ fuerint Regiæ Porticus, cui proscenii vicem præbebant, eò confluebant quotquot libris vacabant aut negotiis aliis, interim dum pateret Basilica, vel Judices in Consistorium descenderent. Tum enim litigantes libris pervolvendis, aut emendis, animum occupabant, cum in ejusmodi Regiis Bibliopolæ officinas suas haberent, librosque vnum exponerent, quemadmodum hodie videmus in Basilica Parisiensi, & adjunctis porticibus usurpari. Id præ cæteris testatur Agathias lib. I I I. sub initium, hisce verbis: ἀλλ' ἔγω γε ἕμην ἐν τῇ βασιλείῳ σοῦ βιβλίδια δικῶν ἀνάπλεα καὶ παραγράφων ἐξ ἑωπνῆ μέχρι καὶ ἐς ἥλιον καταδύντα ἐκμελετώ καὶ ἀνελίτῳ. Ego verò sedens ad porticam Regiam libellis litibus & negotiis plenis à mane in vespertum usque tractandis & versandis sum occupatus. Et lib. I I. sub finem, scribit Uranium quendam Syrum πρὸς τῆς βασιλείῳ σοῦς ἰόντα, καὶ ἐν τοῖς τῶν βιβλίων ἤμινον παληπτείοις, *ad palatii porticus ventitantem, & in librorum officinis sedentem*, insolentiùs permulta se callere jactasse. Id ipsum declarat Menander Protektor apud Suidam: εἰ γὰρ μοι θυμῶρες ἦν ἀγωνίζεσθαι δικαίαι, ἔτε μὴν ἐν τῇ βασιλείῳ σοῦ θαμίζειν, καὶ δεινότητι λόγων τὰς τῶν ἐπιτυχάνοντων οἰκιοῦσθαι φροσύνας. Neque enim lubet litibus contendere, neque Regiam Porticum frequentare, & orationis vehementia conversantium mentes captare. Sed & eò pertinent ista Procopii lib. I. de Ædif. Justin. cap. XI. καὶ τὴν βασιλείῳ σοῦν, ἵνα δὴ τὰς δικὰς παρασκευάζονταί οἱ τε ῥήτορες καὶ εἰσαγγεῖαι, καὶ εἴπνεαι ἄλλοι τῶν ἔργων τέτι ἐκμελεῖνται; *ad Porticum Regiam ubi lites instrunt causidici & institutores, ac si qui alii rerum ejusmodi curam suscipiunt*. Et in Historia arcana cap. XI V. καὶ σεαυῶται οἱ τὴν ἐν παλατίῳ φρεῶν ἔχοντες, ἐν τῇ βασιλείῳ σοῦ ὡσθ' ἕως διαπῆντας γινόμενοι, βία καὶ χεῖρι τὰς δικὰς ἐπῆγον. *Sed & Prætoriani, qui in Palatio custodia vacabant, in Porticu Regia, cum iis qui in ea morabantur versantes violenta manu lites inferebant*. Denique ista Ennapii in Ædesio pag. 72. τὰ πλεῖστα ἃ ἐν δικαστηρίοις, ὡσπερ ὁ Σωκράτης, περὶ τὴν τῆς βασιλείῳ σοῦν ἐκινδύνευον. *Qui ferme in foro, uti Socrates, apud Regiam porticum periclitati sunt*. Ejusmodi vero causidicos qui in Basilica, & Regiis continuò versabantur, χολασικῶς τῆς βασιλικῆς appellat Cedrenus pag. 338. Ex quo emendandus Theophanes pag. 76. ubi meminit cujusdam Eusebii χολασικῆ τῆς βασιλικῆς Κωνσταντινουπόλεως. Legendum enim βασιλικῆς, uti præferre Codicem Vaticanum monet editor Jacobus Goarus. Sed de hisce Regiis porticibus quædam præterea adnotamus ubi de Senatu.

II. PORTICUS FORI CONSTANTINI binæ extitere, ab ipso Constantino cocto latere ædificatæ. Nicephorus Callisti lib. VII. cap. XLVIII. καὶ δύο ἐμβόλους ὅπῃ ἡ πλίνθιν πεποιμένους, εἰς σκέπηλιν ἐπὶ τῆς ὁδοιπόρου Condidit præterea duas Porticus cocto latere confectas, ut tecti viatores sub iis ambulant. Harum Porticum altera erat ad dextram, altera ad sinistram, proinde sibi oppositæ. Vetus Urbis Descriptio tradit Regionem octavam continere in se partem Fori Constantini, & Porticum sinistram Taurum usque. Zeno Augustus in L. XII. Cod. de Ædif. privat. meminit δημοσίων σοῦν ὑπὸ τῆς κελευμένου Μιλίου ἀρχῆ τῆς καλουμένης Καπετωλίου, *publicarum Porticum à Milio ad Capitolium*. Extitit verò Capitolium in octava Regione. Ad Milium pertinuisse has Porticus tradit præterea Nicetas in Isaacio & Alexio F. n. I I. quæ conflagrassè ait eo incendio, quod capta Urbe à Francis excitatum est: Ηθάλωντο καὶ οἱ τῆς Δομνίνου λεγομένοι ἐμβόλοι, αἵ τε ὑπόστροι ἀμφίδρομοι ἀμφοδοί, αἱ ὑπὸ τῆς Μιλίου ἀρχομένου, ὡν ἀπὸ ἐῶς εἰς αὐτὸ ὡσθ' αἰτῆται τὸ φιλαδέλφειον σὺν τοῦτοισ ἃ ἡ Κωνσταντινοῦ ἀγορὰ, καὶ τὰ μετὰ πᾶντα. *In cineres redacta sunt Domnini Porticus, & duplices tecta platea, à Milio incipientes, quarum altera ad ipsum Philadelphium pertingit, unaque Forum Constantini, & qua interjacent, &c.* Sed longè antea conflagarant: legimus quippe apud Marcellinum Comitem in Anastasio, *orto in urbe incendio utramque Porticum à Foro Constantini usque ad Perdica tenuissimam statuam ignem in pulverem redegisse*. Præterea in seditione Victoriatorum, ut auctor est Procopius lib. I. de Bello Persico: *Ἐπὶ τοῦτοισ τε ἅμα αἱ μεγάλαι σοῦν μέχρι τῆς ἀγορῆς αἰήκουσαι ἡ Κωνσταντίνου ἐπωνυμῆς ὄσθ' Præterea magna simul Porticus quæ ad Forum usque Constantini pertinent*. Quibus consentanea habet Chronicon Alexandrinum an. V. Justiniani: καὶ ἡ ἀγία Ἀκυλίνα, ἕως τῆς καμῆρας τῆς ἄλλου ἐμβόλου τῆς Θεοῦ Κωνσταντίνου ἐκαύθη. *Et ædes sanctæ Aquilina, usque ad fornicem alterius Porticus Fori Constantini conflagravit*. Apud Scylitzem pag. 628. orto sub Constantino Porphyrogenito incendio prope ædem Deiparæ in Foro, ἐπυροβλήθη ὁ ἐμβόλος ἀρχῆ τῆς λεγομένης Ψυχῶν, *combusta est Porticus usque ad Psichas*.

III. PORTICUS TROADENSES, vel TROADEÆ, nomen sumpserunt à marmore Troadeni, quo exstructæ erant. Marmor autem Troadense appellatum, quod à Troade in Asia, ubi & Ida mons & Paros fuit, unde Parium marmor, adveheretur. Illius meminit Lex I X. Cod. Th. de Indulgentiis debitor. At Gyllius lib. I V. cap. VIII. Troadeas, ait appellatas, quod continerent quippiam ejusmodi, quale Plutarchus in Vita Cimonis tradit continuisse Porticum Variam nuncupatam. Aiunt quippe, inquit, in Porticu olim appellata Pisianaetia, nunc verò Pæcile, Polygnotum pictorem Troadas pingentem, Laodicæ faciem

in imagine Elpinices fecisse. Binæ hac appellatione extitere Porticus: unde numero multitudinis semper efferuntur. In duodecima Regione statuuntur in Antiqua Urbis Descriptione, quæ continere in se dicitur *Portam auream, Porticus Troadeas, Forum Theodosiacum, &c.* Tradit Hefychius Milesius Constantinum Magnum urbis muros promovisse usque ad Porticus Troadenses: Πόρρω ἢ μεταγαρόντος τὰ τεῖχη καὶ τοὺς λεγομένους Τροαδικούς Εὐβόλους, πρὸς τὸν αὐτῶν ἐκ τῆς ἐπιτομῆς ἀγορᾶς τῆς βασιλείας κλειμένων, &c. *Muros ultra Troadicas Porticus produxit, cum antea ultra cognominatum ex eo Forum non procurrerent.* Ex eo Codinus: πόρρωθεν καὶ τὰ τεῖχη μετέπειλε καὶ τοὺς Τροαδικούς Εὐβόλους, *utramque Porticum Troadensem, Theodosio Juniore imperante, Zenone & Posthumiano Coss. turreſque portiarum utraſque ignis ſubitus exuſit; quarum ruina continuò repurgata, Antiochus Præfectus Prætorio in priſtinam erexit faciem:* verba sunt Marcellini Comititis. Altero post anno Urbs magno terræ motu concussa, magnam labem accepit ἀπὸ τῆς λεγομένης Τροαδικῶν Εὐβόλων, ἕως τῆς χαλκοῦ Τετραπύλου, à Porticibus Troadensibus, usque ad æveum Tetrapylum. Corruere tandem alio terræ motu, Zenone imperante. Idem Marcellinus Comes: *Urbs regia per quadraginta continuos dies aſſiano terra motu quaſſata magnopere sese afflicta deplanxit. Ambæ Troadenses Porticus corruerunt. aliquantæ Ecclesiæ vel scisse sunt, vel collapsæ.* Verum rursus instauratæ sunt: narrat quippe Chronicon Alexandrinum Phocam Imperatorem renuntiatum, Urbem ingressum ἀπὸ τῆς χερσὶς ποταμοῦ, καὶ τῆς Τροαδικῶν Εὐβόλων, καὶ τῆς Μέσης ὁδοῦ, ἕως τῆς Παλατίου. *Per Auream portam & Porticus Troadenses, & Mediam plateam, usque ad Palatium.* Cum verò hæc Porticus vicinæ fuerint Foro Theodosiaco, vero est simile has intellexisse Anonymum in Collectaneis Antiq. Constantinop. pag. 97. ubi ait Leonem M. Marciani & Pulcheriæ statuas ἐν τοῖς Θεοδοσιᾶν εὐβόλοις posuisse.

IV. PORTICUS EUBULI quatuor conditæ fuere ab Eubulo, uno è duodecim Senatoribus, quos Româ Byzantium adduxit Constantinus Magnus. Codinus: ἐκπεσε δὲ ὁ αὐτὸς καὶ τέσσαρας Εὐβόλους ἀπὸ τῆς Παλατίου μέχρι τῆς χερσῶν τευχῶν, condidit & quatuor Porticus à Palatio usque ad muros terrestres. Floruit etiam sub Theodosio Juniore Eubulus Præfectus Prætorio Illyrici sub an. Chr. ccccxxxvi. ut ex Codice Theodosiano docemur, L. ult. de Cohortal. & L. clxxxvii. de Decurionib. à quo potius has Porticus ædificatas censuerim. Nam quæ de duodecim Senatorum Romanorum nominibus ac familiis nugantur Graculi inferioris ævi, vix fidem merentur, etsi complures Senatores cum Constantino Româ Byzantium migrasse in confesso sit.

V. PORTICUS FANIONIS collocatur in Regione quarta in veteri Urbis Descriptione.

VI. PORTICUS DOMNINI, occurrunt in Chronico Alexandrino sub ann. xii. Arcadii: καὶ ἐστὶν ἡ καρτεία αὐτῆς ἀπὸ τῆς πρώτης ῥηγῆ ὄνθ, ἕως τῶν Δομνίνων εὐβόλων, & tracta est illius (Præfecti urbis) *caruca à prima regione usque ad Porticus Domnini.* Ædem S. Anastasiæ ἐν τοῖς Δομνίνων (ita præfert Codex Theophanis Peirescianus, non Δομνίνων, ut editus) εὐβόλοις stetisse alibi observamus. Ædes verò Anastasiana in septima regione collocatur in veteri Urbis Descriptione. Unde conficitur Domnini Porticus in eadem regione pariter statui debere. Has tradit Nicetas in Isaacio Angelo & Alexio F. n. i. i. conflagraſſe, excitato post captam à Francis urbem incendio: ἠθάλαντο καὶ οἱ τῆς Δομνίνων λεγόμενοι εὐβόλοι, *conflagrarunt & Domnini Porticus.* *Domninum* ait Codinus unum fuisse è duodecim Senatoribus qui Româ Byzantium cum Constantino migrarunt, & ab eo exstructam domum εἰς τὰ Μαυραῖα, quam, inquit, tenet Agricolaus. Domnini Episcopi Marcianopolitani sub Valente meminuit Philostorgius lib. ix. cap. viii. *Domnini* natione Syri, qui magna apud Valentinianum Juniorem familiaritate & auctoritate valuit, Zozimus lib. iv. pag. 766. *Domnini*, qui Justino Thrace imperante Prætorium instauravit & exornavit, Anthol. lib. iv. pag. 360. edit. Henr. Stephani: Domnini denique Antiochieni Patriarchæ, qui quintæ Synodo interfuit, Evagrius lib. iv. cap. xxxviii.

VII. PORTICUS ARGENTARIORUM, quæ *Αργυροποιία*, τὰ *Αργυροποιεῖα*, dicta, locus fuit ubi Argentariorum erant officinæ. Hujus meminit Theophanes in seditione Victoriatorum, ubi & situm designat, scribens Factiones ignem immisisse in Prætorium, quo Porticus à fornice Fori usque ad Chalcem, *Αργυροποιεῖα*, & tractus Lausi perierunt. Quo loco Chronicon Alexandrinum habet: ὁ Εὐβόλου ὁδὸς τῆς Αργυροποιεῖων, *τοτὰ Porticus Argentariorum. Vicum Argentarium* dixit sanctus Augustinus lib. vii. de Civitate Dei cap. iv.

VIII. PORTICUS CARIANA, seu in Cariani tractu, in Blachernis, ædificata fuit à Mauricio Augusto an. v. qui in ea à pueris ad susceptum usque imperium gesta depingi curavit. Theophanes & ex eo Cedrenus: Ο ἢ Μαυραῖος ἐκπεσε τὸν Καριανὸν εὐβόλον ἐν Βλαχέρναις, ὑπογράψας ἐν αὐτῷ ἀπὸ τῶν ζωνογράφων τὰς εἰκαστὰς ἐν παιδῶν ἀρχαῖς μέχρι τῆς αὐτῆς βασιλείας. Errat porro Allatius in Dissertat. de Recentiorum Græcorum templis pag. 170. qui hanc Porticum Blachernensis ædis fuisse censuit.

IX. PORTICUS LEONTII meminit Anonymus in Collectaneis Constantinop.

pag. 98. in qua ait stetisse admirabilem Valentiniani Junioris statuam : Οὐαλεντινιανῆς ἡ νεωτε-
ρου ἐν τοῖς Λεοντίου ἑμβόλοις ὑπῆρχε σήλη θουμάσιθ , ἔνθα Ζιζίων τὰς ἐπιφάας ἐποίητο , &c.

X. PORTICUS MAMMIANI, seu Regias duas marmore Præconnesio à Mam-
miano Senatore in urbe extructas, Zenone imperante, nomenque illius servasse, auctor
est Evagrius lib. 111. cap. xxv 111. ex Joanne Rhetore, in quarum medio Tetrapylum ex-
citatum erat. Has sua ætate vix superfuisse scribit idem Evagrius, quem consule, si plura
cupis.

XI. PORTICUS SIGMA appellata, à formæ similitudine nomen accepit, ut
est in antiqua Urbis Descriptione, ubi in Regione tertia statuitur, quæ præter alia ædificia
continebat *Porticum semicircularem, quæ ex similitudine fabricæ Sigma Græco vocabulo nuncupabatur.*
Nomenclaturæ rationem attigit etiam Cedrenus in Nicephoro Generali pag. 475. ὑπέδει-
ξεν αὐτῶ τὸν ἐν τῶ ἡμικυκλίῳ, ὃ νῦν λέγεται Σίγμα, θησαυρὸν ἀνακταθέντα δι ὀρθομαμαρῶσεως,
demonstravit ei thesaurum in semicirculo, quem Sigma hodie vocant, abditum intra marmoream stru-
cturam. Ita ἡμικυκλὸν σοὰν in opposito Byzantinæ urbi Asiatico littore excitatam refert Phi-
lostratus lib. 1. Icon. pag. 749. unde colligitur *Sigma* accipiendum, non uti veteres Græci hanc
literam efferebant (Σ) sed uti posteriores, instar literæ C. effictam, ut in nummis & inscri-
ptionibus istorum seculorum passim observare est. Nam etsi literam C. vetustiore ἂν. ex quo-
dam Agathonis apud Athenarum loco existimarit Spanhemius in dissert. 11. de Nummor.
præstant. inter eruditos jam pro certo habetur literam C. pro Σ. vix usurpatam reperiri ante
Domitiani tempora, à quibus sanè adeò illius invaluit usus, ut non modò prioris Σ vestigia
vix servantur nummi & Græcæ inscriptiones; sed etiam *Sigmatis* nomen Latinæ literæ C. attri-
buerint. Porticum Hanc extruxit Julianus Imperator juxta Portum à se conditum, & de suo no-
mine appellatum, in eadem, quâ Sigma extitit, regione, id est tertia, ut auctor est Zo-
zimus lib. 111. pag. 713. Καὶ σοὰν σιγματοειδῆ μᾶλλον, ἢ εὐθείαν, ἐπὶ τὸν λιμένα κατὰ γῆσαν, ἢ Por-
ticum, sigma potius literam referret, quàm rectam, ad Portum deducentem. Codinus verò pag. 44.
ait extitisse à Constantino M. extructam longam Porticum, ubi postmodum Sophiæ Pala-
tium ædificatum est Justino imperante, in qua Athenienses, Thebani cæterique è Græcia
Philosophi cum Constantinopolitanis de rebus Philosophicis differebant: quæ quidem alia non
fuit à Sigmatis Porticu, quam temerè, ut pleraque recentioris ætatis ædificia Constantino
M. adscribit. In ea Porticu statuam Theodosii Junioris posuisse Chrysaphium Eunuchum &
Cubicularium auctor est idem scriptor. Haud procul à Peripleptæ Monasterio & Foro collocatur
à Scylitze, ubi de Michaële Calaphate excæcato pag. 752. Καὶ ἀφαρπάσαντες ἐκείθεν αὐτῶς, εἰλ-
κον ἄλφῃ τῆς ἀγορᾶς διὰ τὸ ποδῶν, ἢ ἀνωθεν τῆς Περικλέους μονῆς, ἐν τῶ τόπῳ τῶ καλεμένου Σίγ-
ματι ἀγαρόντες, ἀποτυφλέσι ἢ ἀμφο. *Indeque eos abreptos per forum pedibus trahunt usque ad lo-*
cum ubi Sigma nomen, supra Peribleptæ monasterium, ibique utriusque oculos erunt. Zonaras in eo-
dem Michaële: ὡς δὲ κόν περὶ τὸ Σίγμα, τόπος δὲ ὀξικυκλιμένθ τῆσι, &c. Joel pag. 183. καὶ τὸν
λεζόμανον Σίγμα. Ex quibus colligitur tractum urbis vicinum Sigma appellatum: unde ædem
Deiparæ, & ædem S. Stephani in Sigmate stetisse alibi observamus. Duas Porticus σιγματο-
ειδεῖς memorat Codinus, ædificatas eo loco ubi olim stabulum fuerat Imperatoris Constan-
tini M. Σίγμα in Palatio, ut videtur, excitasse Theophilum Imperatorem auctor est Leo
Grammaticus pag. 455.

XII. PORTICUS NOVA, ita nuncupata, ad S. Mamantem ædificata fuit à Leone
M. Chronicon Alexandrinum pag. 748. Καὶ φοσηθεὶς Λέων ὁ Βασιλεὺς ἐξῆλθεν πρὸς εἰς τὸν ἀγιον
Μάμαντα, καὶ ἐποίησεν ἐκεῖ λιμενάριον, καὶ ἑμβολον, ὅστις ἔτι καλεῖται ὁ τόπος, Νέθ ἑμβολθ,
territus Leo Imperator ad littus Freti se contulit ad S. Mamantem, & ibi fecit Portulum, & Porticum,
qui locus ita vocatur hodie Nova Porticus. Eadem porro videtur, quam extra Blachernianos
muros collocat idem Chronicon, & Heraclio imperante ab Armeniis igne consumptam
narrat pag. 904. Nam S. Mamantis ædes à Blachernis haud multum abfuit: ἐξῆλθον δὲ καὶ οἱ
Ἀρμένιοι τὸ τείχος Βλαχερνῶν, καὶ ἔβαλον πῦρ εἰς τὸν ἑμβολον τὸν παρεκεῖ τῷ ἀγίῳ Νικολάῳ, *quoniam*
Armenii eruperunt ex manibus Blachernarum, & in Porticum quæ ad S. Nicolai adjacebat ignem
injecere.

XIII. PORTICUS PRÆTORII præterea memorantur, de quibus quædam à
nobis observabuntur, cum de Prætorio agemus.

IV.

MAGNUM PALATIUM,
Triclinia & partes Magni Palatii.

I. URBEM regiam exornabant varia Palatia, atque in primis illud quod Imperatorum se-
des ac domicilium fuit, MAGNUM PALATIUM, quodque ab amplitudine ac magnitu-

magnitudine MAGNUM PALATIUM appellabant Constantinopolitani. Exitit autem in prima urbis regione, quæ, ut est apud scriptorem Descriptionis Urbis ex Bibliotheca Cæsarea, *longa situm, plana in angustum à Palatii inferiori parte contra Theatrum majus euntibus dextro latere declivis in mare descendit, Regiis, nobilemque domiciliis clara, continebat in se idem Palatium magnum, Lusorium, Palatium Placidianum, Domum Placidie Augustæ, &c.* Quæ quidem Petro Lambecio viro pererudito debemus lib. II. Commentar. de Bibl. Cæsar. cap. VIII. A Constantino Magno excitatum ad muri littus, structura elegantia, amplitudine & tricliniorum varietate nullo alio, ac nedum Romano, inferiori, tradit Zozimus lib. II. Καὶ βασιλεία κατεσκευάσθη ἐν πολλῇ τῆς Ρώμης ἐλαττώσῃ. Juxta Hippodromum, ad cujus tribunal aditus patebat per Cochleam. Chronicon Alexandrinum pag. 662. Καὶ παλάτιον μέγα ποίησας, πλησίον τῆς αὐτῆς Ἰπποδρόμου, τὴν ἀνοδὸν ἀπὸ τῆς Παλατίου εἰς τὸ Κάθισμα τῆς Ἰπποδρόμου λέγομένης κοχλίης, ἰσχυρῶς ἐπέκειντο τὸ Παλάτιον ἰδίᾳ, ἐν ᾧ τὸ βῆμα τῆς βασιλείας ἐκτίθειτο. Atque inde Palatium τῆς Ἰπποδρόμου, dicitur Codino pag. 51. qui illud ab eodem Constantino ædificatum perinde tradit. Ab altera Palatii parte geminas Porticus columnis marmoreis statuisque mirificè exornatas posuit, quæ Forum usque pertingebant, iisque Regiæ nomenclaturam indidit. Regia verò proximè erat Hippodromum & Zeuxippum, Regiæ continens erat Basilica, Basilicæ Bibliotheca, & Capitolium: adiacebant præterea Palatio Porticus excubitorum, aliæque præclaræ ædes, de quibus sigillatim agimus, quæ ita sibi invicem connexæ & adjunctæ erant, ut una eademque domus series videretur. Porro Constantinus in omnium eminentiori atque excellentiori Triclinio, in medio tecti laqueari inaurato, in tabula maxima explicata, salutaris Passionis symbolum auro lapillisque pretiosis adornatum defigendum curavit, ut auctor est Eusebius lib. III. de vita Constantini cap. XLVIII. qui rursus cap. III. & LII. ejusdem libri, Palatii Constantini meminit, scribens in eo statuisse τὰς Ἐλικωνίδας Μέσας, & ante illius vestibulum suspendisse tabulam, in qua depictus ipse erat, salutari Passionis insigni supra caput locato, ac draconis specie diabolo concuculto: ad quam picturam referendum putant Constantini nummum, quem ex Baronio delineari curavimus, in quo scriptum S P E S P U B L I C A, visiturque labarum, cujus cuspide draco configitur, Christi monogrammate supra velum elato. Atque inde Constantinianum Palatium appellatum fuit, si Tyrium Antistitem audimus, etsi hac nomenclatura à nullo alio, quod sciam, utriusque linguæ scriptore donari vix adverterim, nisi per αὐτὴν βασιλείαν ἐπινοήσῃ, idem Palatium intelligatur à Themistio orat. VI. Theodosio dicta pag. 162. Sic porro Tyrius lib. XX. cap. XXV. *Est in ipsa urbe supra littus maris ad Orientem prospiciens Palatium, quod Constantinianum appellatur, introitum habens ad mare miro & magnifico tabulatu, &c.* Et lib. XXII. cap. IV. *Imperialibus insignibus utriusque collatis, in Palatio Domini Constantini senioris, &c.* Ex quibus, Magni Palatii situs satis deprehenditur ad Orientem extitisse. Nicephorus Call. lib. VII. cap. XLVIII. de Constantino: *Ἀνάκεινται τε πειρανὸς πρὸς θάλασσαν ἀποδύμενοι ποιεῖσθαι τε καὶ παντοῖοις καταγλαϊσμένον καλλιῶς, ἐν τῷ πρὸς ἀνατολὰς ἑλίον, ἕγχι τῆς Ἰπποδρόμου κατεσκευάσθη, Regiam magnificè ad mare, variis & omnigenis decoratam ornamentis, ad orientalem urbis partem: juxta verò, Circum æδificavit.* Sed & Zonaras in Michaële Duca & in Alexio τὸ Μέγα ἀνάκεινται πρὸς ἀνατολὰς ἑλίον, & alii passim pariter statuunt: haud procul à mari extitisse indicat etiam Procopius lib. I. de Bello Vandal. *τὴν στρατηγίδα ἐπέλευσε ναὸν ὀρμισσάσθαι εἰς τὴν ἀκτὴν, ἣ πρὸς τῆς βασιλείας αὐτῆς τυγχάνει ἔσθαι, Imperatoriam navem iussit appellere ad littus, quod Regiæ objacet.* Præterea Godefridus Monachus S. Pantaleonis an. MCLXXXI. de Andronico tyranno: *Et sic per mare, quod dicitur Brachium S. Georgii, super quo Palatium situm erat, fugere cepit.* Sed id pluribus docemus, ubi agimus de Novo seu Bucoleonis Portu. Haud procul à Foro Augustæ collocatur à Procopio lib. I. de Ædif. cap. X. qui à Justiniano Regiam ipsam totam ferè de novo extruxisse narrat: *ταύτης ἡ τῆς ἀγορῆς ἐπὶ πολλῶ ἀποθεν τὰ βασιλείας οἰκίαι ἔσθαι καὶ νέα μὲν τὰ βασιλεία σχεδὸν πᾶντα Ἰουστινιανῷ δὲ, ἢ τῆρ μοι εἴρηται, δεδημεύρηται βασιλεία, non procul ab eo Foro est Regia, quam Justinianus Augustus de novo, ut dixi, ferè totam extruxit.* Sed & illam ampliolem effecit, Palatio Hormisdæ intra illius septa incluso, ut habet cap. IV. Variis postmodum Tricliniis subinde extructis, novisque ædificiis auxere qui Justinianum subsecuti sunt Imperatores, de quibus mox agemus. Hujus elegantiam, magnitudinem, & firmitatem hisce prædicat Luitprandus lib. V. cap. IX. *Constantinopolitanum Palatium non pulchritudine solum, verum etiam fortitudine omnibus quas umquam viderim munitionibus præstat.* Præterea Nicephorus Call. in dedicatione suæ historiæ pag. 18. *μεγέθει μὲν γὰρ, ὡς τὰς πολλὰς ἔστι καλλιῶς δὲ καὶ σερρότητι σχεδὸν ὡς ἅπαντας, magnitudine quidem istud Palatium plurima, elegantia verò & firmitate omnia excedit.* Cætera quæ de Magni Palatii elegantia ibidem ingerit consultò omittimus. Id tantum placet observare longè aberrare Leunclavium in Pand. Turc. n. CX XXI. qui Magnum Palatium in urbis omphalo seu meditullio statuit, ubi hodie est *Eskisariatum*, seu vetus Turcicorum Sultanorum aula, nunc Gynaconitidi Sultaninæ addictum.

II. Magno Palatio, vestibuli vice præstitit CHALCÆ, Χαλκῆ, Triclinium its

CP. Christ. lib. I.

appellatum, quod & παλάτιον ἢ Χαλκῆς dicitur Theophani an. xxxv. Justiniani, & Codino, qui ab Constantino Magno ædificatum narrat: ἐκτισε καὶ τὰ παλάτια τῆς Χαλκῆς. At Cedrenus pag. 322. illud Anastasio Dicoro Imperatori adscribit, qui Ætherio Architecto ad id usus est: Τῆς Χαλκῆς τὸ λαμπρὸν δῶμον Αἰθέρειος ἰδρυσέν μηχανουργός, καὶ ἑὸς Αναστάσιος βουλευφόρος: *Chalces splendidam domum condidit Ætherius architectus, & sapiens Anastasii Consiliarius.* Ubi Αναστάσιος, pro Αναστάσιος legendum omnino existimo: nam ab ipso Anastasio Augusto excitatam Chalcen Ætherio opus designante, constat ex epigrammate, quod descriptum legitur in Anthologia lib. iv. cap. xxi. cum hoc lemmate, εἰς οἶκον ἐπὶ λεγόμενον Χαλκῆ ἐν τῷ Παλάτιῳ, ex quo discimus Anastasium, confecto Isaurico bello, elegantem hanc ædem in tantam eduxisse altitudinem, ut nubes penè attingeret: cujus præterea structura aded eximia fuit, ut Capitolium Romanum æneis perinde tectum laminis, Palatium Pergamenum, Rufinianum nemus, (quod septem orbis miraculis accensetur à Cedreno pag. 170.) Cyzicenum templum, cæteraque orbis miracula superarit. En ipsum Epigramma:

Οἶκος Αναστασίῳ τυραννοφόνῳ βασιλῆϊ
 Μουῦθ' ἰσφτέλλω πανυπέροχος ἄσπευ γαίης,
 Θαύμα φέρον πάντεσσιν' ἐπεὶ κοσμητόρος ἔργων
 Τύχης ὁμοῦ μήκος τε καὶ ἄπλετον εὖρος ἰδόντες,
 Ἀσκειπὸς ἐφείσαντο πελώριον ἔργον ἰᾶσαι.
 Ἀλλὰ πολυμήτιο λαγὼν φρεσβήϊα τέχνης
 Αἰθέρειος πολύδρις ἐμὴν τεχνήσατο μορφῆν,
 Ἀρχαίτῳ βασιλῆϊ φέρον φροτάχρια μόχθων.
 Ἐνθεν ἀπειρέσιον μέγαςος ᾧ παντὶ πταίνων,
 Αὔσονίῳ νίκησα βοώμεθα θαύματα γαίης.
 Εἶξον ἀρειορέοισι χεῖρας Καπετώλιδος αὐλῆς,
 Εἰ καὶ Χαλκείῳν ὄρεφῶν ἀμύρῳματα πέμπεις.
 Κρύψον ἀμείψτων μέγασον σενέμενον αὐλαῖς,
 Πέρρα με, φαιδρὸν ἀγαλμα πόν Ραφίνιον ἄλλος.
 Μηδὲ Τανυπλευροισιν ἀρεθῆτα, Κύζικε, πέτερις
 Ἀδριανῆ βασιλῆϊ ἀμειψέα νηὸν ἀείσεις.
 Οὐ μοι Πυραμίδων ἰκέλη κείεις, ἐδὲ Κολοσσῶ,
 Οὐδὲ Φάου μεγαλλῶ μουῦθ' δι' ἰσφτέδραμον αἴγλιω.
 Αὐτὸς ἐμὸς σκηπτήρῳ Ισαυροφόνον μὲ νίκλω,
 Χρυσοφαῆς μὲ ἐτέλεισεν ἐδέθλιον ἠειρημείης,
 Πάντ' τετραπόρον ἀέμων πεπερασμένον αὐραῖς.

Hoc est interprete V. C. Petro Menardo:

Regis Anastasii perfecta palatia cernis,
 Quis nullum par surgit opus, stupor omnium artis
 Adspectu simul ut nostrâ est signata figurâ,
 Ipsi molem operis doctâ præ mente videntes
 Artifices, Calos equabit machina, dicunt,
 At Architectos inter clarissimus omnes
 Ætherius nostras ornat multifidus ades,
 Primitiasque artis Regis consecrat honori.
 Hinc infinitis spatiis extendor, & inde famosa
 Exuperans vaste miracula terra.
 Iam mihi concedas Capitoli immobile templum,
 Æra licet toto fulgescant aurea tecto,
 Pergame, cala illas, queis fis angustior, ades,
 Miraculumque tuum Rufini nomine silvas,
 Nec tu quod valido munimine, Cyzice, gaudes,
 Adriani templa opponas splendentia Regis.
 Præ me Pyramides sordent, ingensque Colossus,
 Splendoremque Phari majori lumine condô.
 Me Rex Isaurio veniens certamine victor,
 Aurore sedem posuit, quo cardine ventus
 Flaverit, illius nullâ non recreor aurâ.

Confectum porrò fuit Isauricum bellum Ind. v. Anastasii anno vi. ipso solo Cos. cùm per sex annos durasset, ut est apud Marcellinum Comitem. Sed demum conditam, seu potiùs instauratam Chalcen vero simile est sub annum Anastasii octavum, cùm præcedente anno, seditione à Prasinorum factione excitata, conflagrasset: siquidem *Chalce Hippodromi*, idem fuit quod *Chalce Palatii*. Chronicon Alexandrinum: Ο ὃ δῆμος συνωθῆς ἔβαλεν πῦρ ἐν τῇ λεγομένῃ Χαλκῇ τῷ ἰππωικοῦ, καὶ ὁ φερόμενος ὄλθ' ἐκαύθη ἕως τῆ βασιλικῆς κεντρίας. Porcius in at-

Etum redactus ignem in Circi Chalceam injecit, & totus ambitus conflagravit usque ad thronum Imperatoris. Nuncupatur præterea Χαλκή Ιπποκρούς semel ac iterum in eodem Chronico anno v i r. Phocæ: quod *triclinium habens arcas januas* appellat idem Chronicon, ubi scribit Justinianum, in seditione Victoriatorum, *per Cochleam ascendisse in Γαλκία, pone Tribunal Circi, eis δ̄ τευκλίσιον τὸν ἔχοντα Χαλκῆς θύρας, ἀπὸ τῶν ἰσφαλισμένων, in triclinium habens arcas januas, quæ bene munite erant.* Quæ quidem Chalceam Palatii spectare etiam censuerim, ita ut per hoc Triclinium in Palatium & in Hippodromum ingressus patuerit, vel certè quòd illi proximum fuerit: nam & per Chalceam non modò in Palatium & Circum, sed & in Catechumenia Magnæ Ecclesiæ aditus patebat. Theophanes anno i. Leonis Isauri: καὶ ἀνῆλθεν Ἀλέξ. τῷ ἀναβασίου τῷ Χαλκῆς εἰς τὰ Κατηγούριμα τῷ ἐκκλησίαις, μὴ ἐξελεθούσα εἰς τὴν μέστω τῷ ἐμβόλου. Et per ascensum Chalces in Ecclesiæ Catechumenia ascendit, non progressu in mediam viam Porticus. Januis verò arcis occlusam fuisse portam Palatii docent scriptores, atque in primis Theophanes anno x x. Mauricii, anno i i i. & x. Leonis Isauri, Cedrenus anno v i i Justinii Thracis, & Nicetas in Isaacio lib. i i i. n. v i. qui inde ablatas, ab eodem Isaacio in Monasterium S. Michaëlis in Anaplo ab eo instauratum translatas tradit: καὶ τὰς χαλκῆς πύλας ἐκείσε μεταθήκεν, ἀπὸ τοῦ μὲν ἐπιζύριου τῷ μεγάλου παλατίου τὴν εἰσόδον, εὐρείῃ οὖσαν καὶ ὑψηλῆν, εἰς δὲ ἡμᾶς τὴν εἰρηκτὴν στυλοῦν, ἔπιερ δὲ αὐτῶν Χαλκῆς καπνομάσας. *Arcas portas latas & altissimas, quæ olim magni Palatii ingressum clauderant, nostra ætate carcerem, qui inde Chalce dicitur, muniebant, eodem transtulit.* Meminit præterea idem scriptor in Joanne n. i. portarum ænearum Palatii: Αἱ πύλαι τοίνυν τῷ παλατίῳ χαλκῆς, βῆσσοις πλατείαις ὅτινα τῷ ἀπὸ βραχὺ τῷ μπεωειδίσει καὶ γῆς βάλου. *Porta vero Palatii ærea, baculis latioribus altero eorum capite seu extremitate clata, ac cardinibus emota, in terram sternuntur.* Ubi χαλκῆς legendum, pro χαλκῆς. In portis Palatii arcis descripta fuisse ab Apollonio Tyaneo extrema urbis fata scribit, vel potius fingit Codinus. Verùm non tam à portis, quàm à tegulis arcis nomenclaturam accepisse hoc Triclinium tradunt alii, qui inde χαλκόςτερον nuncupant. Chronicon Alexandrinum de seditione Victoriatorum: καὶ λοιπὸν ἐνέστησαν τὴν εἰσόδον τῷ παλατίῳ τὴν χαλκόςτερον, & ingressum Palatii æρε τεκτὸν succenderunt. Zonaras in Justiniano: καὶ τὴν τῷ παλατίῳ χαλκόςτερον, ἥτις τῷ ἡνὺ καλουμένη Χαλκῆ, καὶ εἰς εἰρηκτὴν χρηματίζουσα. *Incenderunt etiam ære τεκτὸν Triclinium Palatii, quod est quod nunc Chalce nuncupatur, & vice carceris est.* Cedrenus pag. 369. ait has regulas arcas inauratas fuisse: καὶ ἡ χαλκόςτερος τῷ παλατίῳ, ἡ ἔπιερ τῷ ἡνὺ Χαλκῆ περσσορρέεται, Ἀλέξ. τὸ ἐν χαλκῶν κερῶν κερῶν ἐσελάθῃ αὐτῶν. *Sed & conflagravit ædes Palatii ære τεκτὸν, quæ exhibet Chalce nuncupatur, quod arcis regulis inauratis τεκτὸν sit.* Ex iis postmodum tegulis, cum ædes ipsa Chalces conflagrasset in seditione Victoriatorum, equestrem statuam suam confecit Justinianus, quam in Augustæo posuit. Idem Cedrenus pag. 374. Οὗτοι αὐτὸν τῷ κίονα χαλκῶς ἀπᾶς, κέρσμος τῷ Ἀλέξ. τῶν τὴν εἰσόδον τῷ Παλατίου Κωνσταντίνου τῷ μεγάλου βασιλέως ἐπιχαλύπτων, ἥτις καὶ μέχρι τῷ ἡνὺ Χαλκῆ περσσορρέεται. *Æs autem omne quod circa columnam est, tegula fuit inaurata, ingressum Palatii Constantini Magni Imperatoris contegens, qui nunc Chalce appellatur.* Tegularum ejusmodi arcarum auratarum meminit veteris inscriptionis fragmentum, quod legitur Viennæ Allobrogum xcviii. S. D. D. FLAMINICA VIENNÆ. TEGVLAS. AENEAS. AVRATAS. CVM. CARPVSCVLIS. ET. VESTITVRIS. BASIVM. &c. Cum igitur in seditione Victoriatorum conflagrasset Chalce, non modò vestibulum istud, sed reliquas Palatii partes, quæ incendio deformatae fuerant, de novo instauravit Justinianus, maximè verò τῷ βασιλείῳ τὰ τε περσσορρέεται. ἡ τὴν καλουμένη Χαλκῆ μέχρι εἰς τῷ Ἀρεως καπνομάσας εἰκον, ut habet Procopius lib. i. de Ædif. cap. x. ubi Chalceam describit, quemadmodum ab eodem Augusto rursus excitata est: stant, inquit, ad perpendicularum præalti parietes quatuor, formâ quadrangulari, cætera inter se æquales, longitudine solium inferiores paulò sunt reliquis duo illi, qui ad Meridiem & Boream spectant. Ad unumquemque angulum lapidum moles quadrata à solo ad culmen usque cum pariete adsurgunt: quibus insistent arcus octo, quorum quatuor fastigium sustinent in Trulli, seu sphaeræ modum circumscriptum; aliorum verò duo à parte Austri, totidem à Septentrione parieti proximo innixi tektum intermedium attollunt opere testitudinea. Tota camera, picturis opere nussivo nitentibus ridet, Justiniani bella ac triumphos exhibentibus. Græca omittimus, ut & cætera quæ ad ædis elegantiam spectant. Id tantummodo ex hac descriptione colligi posse observare est, totum illud testitudinatum ædificium; quod arcibus octo innitebatur, fuisse illud Anastasii, ventis omnibus pervium:

Πάντη τῷ ἀπὸ τῶν ἀνέμων πεπεταμένον αἴμας.

Triclinium Chalces exornabant præterea variæ, quæ in eo steterunt, statuarum, quarum meminere Anonymus pagg. 103. 104. & Codinus pag. 32. Pulcheriæ scilicet Augustæ ad Palatii ἀξιόπαιον, Zenonis & Adrianæ AA. duæ aliæ pedestres statuarum brevi columnâ insistentes, cum epigrammate Secundi Philosophi: Maximiani Imperatoris, Theodosii & filiorum, ad hæc Mauricii & liberorum statuarum: Gorgonum capita quatuor Epheso ex Dianæ templo allata. Præterea in sinistra parte Chalces Crucem Justinianus statuit, & cognatorum suorum statuas septem.

Verum celebratur potissimum imago Salvatoris supra Chalces portas arcas defixa, τῆ Σω-
 τῆος χεῖρῶ ἐκτύπωμα τὸ ἀνωθεν τῆς χαλκῆς πύλης, ut habet Zonaras pag. 62. εἰκὼ τῆ Σω-
 τῆος εἰς τὴν χαλκὴν πύλην τῆ παλατίῃς, ut Theophanes pag. 239. Cedrenus pag. 402. & auctor
 Historiæ in Restitut. Imag. editus à Combesio pag. 736. quam à Constantino Magno ibi po-
 sitam tradunt Joannes Damascenus in Synodica ad Theophilum pag. 113. incertus auctor post
 Theophanem pag. 438. & Codinus pag. 40. Celebratur, inquam, quòd illa Mauricio Au-
 gusto illius & familiæ eadem Διὰ φαντασίας prædixerit, & illa sit, quam Leo Isaurus sub sui
 in sacras imagines furoris exordium, dejecit anno imperii decimo: cujus occasione in plu-
 rimos ex orthodoxis vario pœnarum ac suppliciorum genere sævitum est, quorum festum
 agunt Græci 1 x. Augusti, ut est in eorum Menæis, ubi & Martyrum nomina recensentur. Hi-
 storiam narrant Theophanes pag. 339. Cedrenus pag. 454. & Anonymus qui Martyrium
 S. Stephani descripsit. Imaginem Christi à Leone Isauro dejectam Ἀντιφωνητῆς nomen ha-
 buisse testatur Gregorius II. Pontifex in Epistola ad eundem Leonem, & crebris miraculis
 claruisse, fractamque multis Romanis, & ex Francia, Vandalia, Mauritania, Gothia, &
 generatim ex toto interiore Occidente præsentibus: Ὅτε ἡ ἔμαθον, ἢ ἐπληροφόρησαν, ὅτι
 ἀπέσειλας τὸν Ἰουβίνον τὸν Σπαθαροκandidάτον εἰς τὰ χαλκοκράτειν εἰς τὴν Σωτῆρα καταλύσαι, ἢ
 μετακλῆσαι τὸν λεγόμενον τῆ Ἀντιφωνητῆς, ὅτις ἢ πολλὰ θαύματα γέρονται, &c. (Cum verò didice-
 runt te Iovinum Spatharocandidatum ad Chalcoptatia misisse, ad evertendum & confringendum
 Salvatore, qui appellatur Antiphonetes, ubi & multa sunt miracula, &c. Nec obstat quod hæc
 Imago ad Chalcoptatia stetit hic dicatur, cum Chalcoptatorum locus Palatio proximus fue-
 rit. Sed & imago eadem ad Tetrastylum & in Tetrastylō areo statuitur in Narratione de Mi-
 raculo ad hanc imaginem patrato, Heraclio imperante, ubi & à Constantino M. hic posita
 dicitur: aded ut proximum vero, imò certum sit, Tetrastylum fuisse Palatii vestibulum qua-
 tuor suffultum columnis, quod proinde arcis tegulis tectum, & à Constantino M. in media
 urbe in Sigmatis seu semicirculi formam excitatum tradit idem Anonymus: quod quidem
 reedificaverit Anastasius Imperator. Sic porro Τετραστύλιον istud describitur ab eodem Ano-
 nymo: Μέσον ἡ ταύτης τῆς μεγαλοπόλεως Τετραστύλιον ἡμισφάειον ὠκοδόμησε, Διὰ Χαλκοκ-
 ράμων τὴν εἴδη ποιησάμενθ, κελύσας ἐνδοθεν ἀπὲ ἀποπέδου τὸ σημεῖον τῆ νικοποιῆς σταυρῆ· ἐπι-
 νθ τῆ δεσποτικῆ χαρῆς κτλ ἀνατολὰς εἰκόνα σεβασμίαν ἐκτυπώσας, ἀνεσήλωσε πρὸς τὸ θεω-
 ρεῖνθ, ἢ περιπνεῖνθ ὡδθ πάντων τῶ πτωῶν. ὁ ἡ τοῦτο εἰσέφρατθ τύπος, ὅπισθιμθ ἢ περὶ-
 νυμθ ἔπιπτε ἢ μέγχι τῆς σήμερον γέρονται, ἐν τε θαύμασι ἢ ἰάσεσι δοξαζόμενθ, ἢ ὡδθ πάντων
 σεβασμίως τιμώμενθ. Porro in hujus magnæ urbis medullio, semicirculum quatuor suffultum co-
 lumnis excitavit, arcis contectum tegulis, in quo victoriarum efficitur Crucis signum reponi præce-
 pit, cujus quidem figura dominice venerandam imaginem ad Orientem erexit, ut ab universis fide-
 libus conspiceretur & adoraretur. Extunc verò hæcenusque sacratissima ejusmodi figura, illustris ac
 celebris habita est, non modicum ex crebris miraculis ac sanitatibus gloriam & existimationem con-
 secuta. In ejus porro imaginis locum Crucem substituit Leo: ita enim in Salvatoris imagines
 effertati erant ejusce ætatis Iconomachi, ut etsi crucem privatim & publicè effingerent, at-
 que aded colerent: quod exertè testantur ipsorum Iconomachorum Iambi editi à Gretzero
 in horto S. Crucis part. 1. simulatque tamen Cruci imago Christi Salvatoris superaddita con-
 spiceretur, crucem unà cum imagine evertent, ac conculcarent. Huic igitur Cruci versus
 isti adscripti sunt, cum hoc lemmate, εἰς τὴν πύλην τῆς Χαλκῆς, ὑποκρίτω τῆ σταυρῆ.

Ἀφωρον εἶδος ἢ προῖς ἔζημένον
 Χεῖρῶν γραφεῖθ μὴ φέρον ὁ Δεσπότης,
 Ἦλθ' ἡ γὰρ ταῖς γραφαῖς παταμένθ,
 Λεὼν σὺ ἢ τῶ Νέω Κωνσταντινῶ
 Σταυρῆ χαράτθαι τὸν τεσσάρων τύπον,
 Καύχημα πτωῶν ἐν πύλαις ἀνακτόρων.

At restituta postmodum sacrarum imaginum adoratione, Irene Atheniensis Leonis Cha-
 zari conjux & vidua, post Concilium Nicenum II. rursus Salvatoris imaginem opere mu-
 sivo supra portas Chalces exarari curavit. Codinus pag. 40. Ἡ ἡ νυῶ δθθ Ἀντιφιδίων ὀρομήνη ἀ-
 κὼ τῆ Θεῆς, ἰσορήθη ὡδθ Εἰρλώνῃς τῆ Ἀθλωαίας. *Quæ nunc musivo depicta Dei conspicitur imago, de-
 picta fuit ab Irene Atheniensi*, quæ hanc inscriptionem supra imaginem posuit, uti legitur apud
 Auctorem incertum post Theophanem pag. 438. Ἦν καθεῖλε πάλαμ Λεωνὸς ὁ διαδόχων, ἐν ταῦθα
 ἀνεσήλωσεν Εἰρλώνῃ. *Quam deposuit quondam Leo Imperator, hic restituit Irene.* Hanc denique cum
 perinde dejecisset Leo Armenius, uti idem scriptor narrat, Lazarus Monachus post excessum
 Theophili, à quo ob cultum imaginum dirè vexatus fuerat, eodem loco quo steterat, pro-
 priis manibus rursus erexit. Scylitzes: Μετὰ δὲ πλὴν τῆ τυράννης κατάλυσιν, ἡ ὀρδοδόξῃς πίστεως ἀνα-
 λαμῆσθις, πλὴν ἐν τῆ Χαλκῆ εἰκόνα τῆ Θεωπρόπου Ἰησοῦ Χεῖρῶν εἰκόνιαις χεῖρῶν ἀνεσήλωσεν. Theo-
 dora scilicet Augustæ studio, siquidem ad hanc Crucis imaginem spectant versus quos lau-
 dat Lambecius lib. 1 v. de Bibliotheca Cæsarea pag. 30. Huic porro imagini obductum erat
 velum, quo super ægrotantis Alexii lectum expanso statim illum convaluisse refert Zonaras.

At perperam Glycas imaginem ipsam cum ipso peplo ad decumbentem Alexium allatam videtur velle, quod vix à quoquam probari possit, siquidem ea imago non in tabellâ depicta, sed sculpta fuerit, vel opere musivo confecta, quod arguit vox ἀνεσθηλαται, qua idem Zonaras utitur, ut & Scylitzes. Ex quibus sanè conficitur imaginem hanc in ipso Chalces Triclinio, non verò in Oratorio quod Christi Servatoris, & Chalces perinde nomine insigne fuit, positam, cum illud à Joanne Zimisce longè postea adificatum fuerit, uti alibi observamus. Quod verò de velis quæ sacris imaginibus appendebantur, seu quibus ea obvolvebantur, refertur ab hisce scriptoribus, in memoriam revocat quod tradit Beletus (qui in Ecclesia Ambianensi floruit anno MCLXXXII. ut auctor est Albericus) lib. de Divinis officiis cap. LI. & ex eo Durandus lib. IV. Rational. divinor. offic. cap. I. n. XXXI. in septima feria Missam de B. Virgine potissimum institutam, ex miraculo, quod in quadam Ecclesia Constantinopolis singulis diebus Sabbati patrabatur, in qua velum, quod totam Deiparæ ibi depictæ imaginem velabat, *feria sexta ab ea divinitus vesperis*, nemine manum admovente, *decideret, & divino miraculo quasi deferretur in celum, ita ut jam plenè ac perfectè ab omnibus conspici posset, ac deinde rursus in sabbato, vesperis absolutis ad eandem imaginem descenderet, ibique permaneret, & in proximum diem Veneris: quo miraculo sepius viso, sancitum est, ut semper illo die Missa de B. Maria cantaretur.* Ex quibus admodum vero simile est eadem illam Deiparæ esse Blachernianam, in qua συνθητες θαύμα factum sua ætate asseverat Anna Comnena lib. XIII. Alexiad. qui quidem Beleti locus non occurrerat, cum locum illum illustrandum suscepissem. Ex præallatis, haud omnino sibi constant quæ tradit Nicetas in Andronico lib. II. n. VI. eundem Andronicum exornasse in æde SS. XI. Martyrum τὴν τῆ Σωτήρος ἡμῶν εἰκόνα Χριστοῦ, δι ἧς ὁμιλήται ποτε τῷ βασιλεῖ Μαυρικίῳ λόγος ἔρει, *Christi Servatoris nostri imaginem, per quam olim cum Imperatore Mauricio collocatus esse fertur*: siquidem verum sit à Leone Isauro omninò confractam fuisse. Jam verò Chalcen, Palatii ingressum fuisse, testantur non uno loco Theophanes an. V. Justiniani, & an. I. Nicephori Phocæ, Scylitzes in Porphyrog. p. 610. & alii passim. At cum præ vetustate, & temporis injuria penè collapsum esset Chalces Triclinium, illud denuò instauravit Basilus Macedo, & in eo tribunal juridicum statuit. Porphyrogenitus in avi vita n. XXI V. Ἐξαιρέτως ἡ τὸ λεγόμενον τῆς Χαλκῆς λαμπρότατον τὸ πάλαι, ἢ ἀξιάζασον οἶκον, τῶν χρυσοῦν ἢ τῆ τῶν κρατύντων ραθυμία, ἰσως ἢ ἢ διὰ πικρῶν ἐμφορησιῶν καὶ μέρη πολλὰ διαρρῦεν, ἢ τὴν ὄρθρην πνήσασσαν ἐχρηκός, αὐτὸς ἢ πόνος ἢ δαπάναις συχραῖς ἀπεκράθηρέ τε ἢ περιεποιήσατο, καὶ κοινὸν κατέστησε δικαστήριον, Ἀρεῖς τε πάγος ἢ Ηλιαίας σιμωότερον. *Præ cæteris verò magnificè olim & mirabili arte exadificatum Chalces Triclinium, temporis injuriâ & Imperatorum segnitie, incendiisque deformatum, & tecto penè nudatum, ipse & labore & profusis impensis purgavit, refecitque, & Forum judiciale constituit, Ateorago & Heliæa multò augustius.* Ab eo hausit quæ in hanc rem habet Scylitzes pag. 568. [Sed longè antea Carcerem in Chalce seu ex Chalce confecerat Heraclius, quoniam nulli usui erat, ut est apud Codinum pag. 39. τὰ ἢ Νάμερα ἢ τὴν Χαλκῶν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε ἢ Ἀτὰ τῆ ἄρχα, ἐποίησεν αὐτὰ φυλακὴν ὁ Ηράκλειος, ἢ οἱ καθεξῆς. Atque Chalces, pro carcere, mentio est apud Zonaram in Justiniano & in Michaële Stratiotico pag. 51. & 209. & Nicetam in Isaacio lib. III. n. VI. & in Alexio lib. III. n. IV. Sed quid per purpureum vel Porphyreticum Umbilicum, qui ad Chalcen extitit, velint scriptores, nondum sum assecutus. Scribit Theophanes pag. 239. per visum adstitisse Mauricium coram Servatoris imagine, quæ supra æneas Chalces portas defixa erat: Christumque præcepisse ut sisteretur Mauricius, tum verò judicii ministros atreptum Imperatorem ad Porphyreticum Umbilicum ibidem positum stetit: καὶ κρατήσαντες αὐτὸν οἱ δίκης ὑπέρταται, παρέστησαν τῶν πορφυρῶν ὀμφαλίῳ τῶ ἐκείσῃ. Meminit etiam Umbilici Chalces Scylitzes in Lacapeno pag. 631. scribens eundem Augustum civium chirographa ac cautiones combussisse ἐν τῶ καὶ τὴν Χαλκῆν πορφυρῶ ὀμφαλίῳ.

III. Jam verò in ipso Magno Palatio varia & complura erant Triclinia, suis quæque appellationibus donata, in quibus illud recensetur quod CHRYSOTRICLINIUM, seu aureum Triclinium vocant. Aurei Triclinii conditorem Justinum Europalatam Imperatorem agnoscunt scriptores Byzantini. Sed præsertim Constantinus Manasses, illius opulentiam & ornatus commendat hisce versibus:

Δείγμα λαμπρότητος αὐτῆ καὶ μεγαλοπρεπείας
 Ο χρύσεός τε καὶ τερπνός ἐν ἀνακτόροις οἶκος,
 Ὅς ἐπὶ τῷ δομήτορος πῶ κληθῆναι ὀφείσεται,
 Χαρίτων εἰλέων καλλοναῖς, ἢ πνευματικῶν πάντη.

Illud postea Tiberius Justinus successor novis ornamentis adauxit, ut habent Zonaras & Cedrenus. Neque desunt qui à Justiniano conditum putavere, quod Suidas in illius elogio hæc scribat: Οὗτος κτίσας καὶ τὸ ἐν τῶ Παλατίῳ χρυσοῦν Τεῖκλιον. Cui consentit Codinus in Orig. pag. 50. Οὗτος ἐποίησε καὶ τὸν Χρυσόξυμλον. Sed falsos esse nuperos istos scriptores constat, quibus imposuit quod perinde Justinianus, (secundus scilicet) Triclinium in Palatio à fundamentis extruxerit, illud pariter χρυσοῦν πνευματικῶν ἰηφίδων καὶ αὐγαῖας, inquit idem Manasses.

Sed Triclinium, quod Justiniani vocant, diversum fuit ab Aureo Triclinio, quod *praestantior pars Palatii* dicitur Luitprando lib. v. cap. 1 x. in qua Imperator versari consueverat. Unde carceris custos ille, apud eundem lib. 1. cap. 111. *Te quidem in carcere, illum autem (Imperatorem) in aureo Triclinio fortuna fovet.* Sed & in hac Palatii parte, ut praestantiori, pro tribunali sedebant. Constantinus in Basilio cap. x 1 x. *Εν τῷ ἱερῷ λαύρῳ χρυσοτεικλίῳ ἐπὶ τῆ βασιλείου θεοῦ προκαθιδίαι.* Ita Scylitzes Zoem Augustam in tribunali, in aureo Triclinio sedentem repraesentat: *Τῆ χρυσοτεικλίῳ δὲ κοσμηθέντος, ἐπὶ βήματος καθίσασα ἡ Ζοὴ, ἔξάγῃ τὴν Μιχαήλ.* Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. Basilium Imperatorem ejusdem Pontificis legatos in Chrysoetriclinio sedentem excepisse commemorat: *Quibus praecedentibus ante Imperatorem, in Chrysoetriclinio sibi continuo assurgentem salutabundi conveniunt.* Ibi denique de rebus majoris momenti consilia agitabantur. Constantinus Porphyrogenitus in Orat. de Translatione imaginis Edessienae: *καὶ τὰ τῶν βασιλείων καθ' ἑαυτοὺς ἀνάθετα, ἐν τῷ κατ' ἐπωνυμίαν Τεικλίῳ χρυσοῦ ἐπὶ τῆ βασιλείου θεοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸ τῶν μεγίστων χρηματίζειν εἰώθασιν, πῶ θείαν εἰκόνα θείως ἐστύβισαν.* Et ad Imperatorum Palatia pervenientes, in Triclinio quod *Aureum* vocant, in Imperatoris throno, in quo de rebus majoris momenti agitari consilia solent, sacram imaginem collocarunt. Supra Triclinii aurei portas imagines Christi & Deiparae adfixas fuisse auctor est in Leone Philosopho Scylitzes pag. 604. Meminit praeterea χρυσοτεικλίῳ Synodus VIII. Oecumenica, ut & idem Constantinus in Basilio cap. 11 x, & lib. de Adm. Imper. cap. 1. auctor Vitae sancti Theodori Grapti pag. 205. Scylitzes pag. 485. Zonaras in eodem Constantino Porphyrog. Leo Grammaticus pag. 464. Pachymeres lib. x. cap. xxxv 1. & aliquot alii. At de Imperatorio throno in hiis Tricliniis consulendi Corippus lib. 1 v. n. 11. Nicetas in Alexio lib. 111. n. v 1. Nicephorus Gregoras lib. 11. extremo, Willelmus Tyrius lib. xx. cap. xxv. & Codinus de Off. cap. xv 11. Enimvero cum in Triclinio aureo, tanquam in praestantiori Palatii parte, praecipuas ceremonias peragere soliti fuerint Imperatores, non omnino absurdum videri debet illud idemque esse existimare, cum eo quod Triclinium Augustae appellant plerique è scriptoribus, quod nimirum Augustae spectaret, cum in eo coronam donatas Augustas non semel legamus. Quippe Theophylactus Simocatta lib. 1. cap. x. scribit Mauricii Imperatoris & Constantinae nuptias peractas, & utrique coronam imposuisse Joannem Patriarcham in Palatio, *ἐν τῷ μεγάλῳ θυλάκῳ τῷ πρὸς τῆν μέγιστην τῆ βασιλείου ἡλικὴν Ἀγροσυαῖθ' δ' ἄρα εὐθὺς κατόνομάζεταί.* In Magna Triclinio, quod est juxta aulam Imperatorum amplissimam: *illud autem Augustaeum appellatur.* Ubi nescio an non legendum βασιλείων, *regiarum.* Praeterea Theophanes pagg. 334. 374. & 418. & ex eo Cedrenus, Mariam Leonis Isauri, Irenem Leonis Philosophi, & Procopiam Michaelis Curopalatae uxores, *ἐν τῷ Τεικλίῳ τῆ Ἀγροσυαῖθ' εὐθὺς coronatas tradunt.* Proinde Triclinium istud indicat Nicetas in Alexio Man. F. n. x 11. *καὶ αὐτὸ τῆ οἰκίματὸς καθ' ἑαυτὰς, ἐν ᾧ τὸ ἐπισημῶς τῆ ἀρχὴν ἐπισημασμένους εἰσὶν αὐτὸς τῆ δῆμου παντὸς ἀνευρημένον τετραπύργον.* Et super eo conclavi confidit, in quo regens Imperio positus, diademate redimitus, ab omni populo faustis acclamationibus excipi mos est. Sed an hoc Triclinium, Augustaeum illud sit quod condidisse Theodosium Urbis Praefectum refert Chronicon Alexandrinum anno 11. Leonis M. non omnino affirmem, cum incertum sit an intelligat Forum ipsum Augustae, seu potius atrium, etsi ex eo quod ad latus Magnae Ecclesiae extitisse ait, videatur aliud esse ab Augustae Foro, quod *πρωτοῦ* vicem praestitit Magnae Ecclesiae, proindeque foribus ipsis observabatur: *Επὶ τῶν τῶν ὑπάτων ἀρχῆν Ἐπαρχος πόλεως Θεοδοσίθ', καὶ ἔκτισε τὴν Ἀγροσυαῖθ' ἐκ πλῆθους τῆ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας.* His (off. processit Praefectus Urbis Theodosius, & condidit Augustaeum ad latus Magnae Ecclesiae. Certè Procopius lib. 1. de Aedif. Augustaeum *πρὸς τῆ βασιλείου* extitisse disertè habet. Denique Τεικλίῳ nudè dicitur Codino non semel lib. de Off. cap. v. n. xlv. cap. vii. n. xxxvii. cap. xiii. n. xxxiii. & capp. xviii. xix. ubi Thronum Imperatoris extitisse ait.

IV. TRICLINIUM aliud extitit, quod JUSTINIANI appellabant de Justiniani Rhinotmeti conditoris nomine. Illud autem ab eo excitatum anno regni nono, qui fuit Christi DCXCIII. juxta Petavianum calculum, curante & praefecto operis Stephano Sacellario Persa & Archieunucho, qui tum in aula rerum potiebatur, & cujus proterviam exagitant passim scriptores, auctor est Theophanes: *Ἰουστινιανὸς δὲ εἰς τὰ τῆ Παλατίου κτίσματα ἐπεμελείτο καὶ ἔτισε τὸ Ἰουστινιανὸν λεγόμενον, καὶ τὰ τῆ Παλατίου ἀειτεχνήματα, καὶ ἐπέτισεν ἐπιπέτω Στέφανον τὸν Πέρσῳ Σακελλάριον αὐτῷ καὶ ἀρωπευμένῳ, &c.* Justinianus verò ad Palatii aedificia animum adjecit, & Triclinium, quod Justiniani appellatur, crexit, Palatiique mania condidit, ac praefecit operi Stephanum Persam Sacellarium suum & Eunuchorum principem. Totidem habet Cedrenus pag. 442. Ita verò describitur à Constantino Manasse Triclinii Justiniani elegantia:

Ὁς δὲ βάρβαρον ἤγειρεν, δὲ μίλων ἐχάτων,
 Τὸν μέγαν οἶκον τὸν λαμπρὸν τὸν ἐν ἀνακτόροις,
 Χρυσῆαν περαυλάσασσι ἰηφίδων κατ' αὐλάσας
 Τοὺς ὄργους καὶ τὸ δάπτρον μῦρμασιν καλλιχεροῖς,

Ὅς ἐπὶ τῶν δομῶν πῶ κλῆσιν ἀνασώζει.

Quæ totidem Iambicis senariis sic vertit Federicus Morellus:

*Is excitavit infimo à fundamine
Regalium adium superba tegmina:
Quod aureo splendore lapidum in pariete
Ornavit, & colore vario marmorum,
Hoc conditoris nomen obtinet sui.*

Sed & Georgius Pachymeres lib. viii. cap. xv. pluribus commendat structuræ, parietum, & pavimenti elegantiam, ædisque amplitudinem ac situm describit, quo loco narrat Athanasium in Patriarcham ab Andronico Palæologo seniore promotum in Magno Palatio, κατὰ τὸ Ἰουστινιανέιον Τεῖκλινον, ὃν ὁ νεῦ Ἰουστινιανὸς ἐδομήσατο, ἔξαυτον ὄντα καὶ μέγαν, καὶ θαυμαστὸν, λέξιον ὄντα τῶν καὶ πύλας εἰσεῖσι πρεσβύτους, καὶ ἀνώθεν ἕως κάτω δικάοντα, λαμπρὸν μὲν τῶν τοίχων, λαμπρὸν δὲ ἐδάφει, καὶ ἀειπρὸν τὸ κάλλος. *Ad Iustinianicum Triclinium, quod Iustinianus Iunior exstruxerat, insignè admodum, amplum, ac admirandum, quodque obliquè apparet primas protinus valvas subeuntibus, à summo fastigio ad imum uno ductu pertinens, parietibus quoque ac pavimento splendidum, & elegantia prorsus incomparabilis.* Mox addit, ut ædificium præ vetustate in ruinam inclinans, austro vehementiori superingruente, paulo post ita procubuerit, ut sua ætate locum intuentes, ne vestigia quidem ædis ibi olim exstructæ adverterent. Meminit præterea Triclinii Justiniani idem Theophanes pag. 401. ut & Constantinus Porphyrogenitus in Basilio cap. lxi. & Paulus Diacon. lib. xix. & xxi. & Scylitzes pag. 588.

V. Neque minus apud scriptores celebre est Palatii Triclinium, quod PALATII etiam HORMISDÆ appellationem prætulit, ab Hormisdæ Saporis Persarum Regis fratre majore, à quo in vincula conjectus, postea uxoris industriâ liberatus, ad Constantinum transfugit, ut est apud Zozimum lib. ii. Ammianum lib. xvi. xvii. Eutropium, Agathiam, & alios. Concessa verò Hormisdæ ad habitandum domus juxta Palatium, quæ de ejus nomine *Domus Hormisdæ* postmodum dicta est, in qua Justinianus habitabat, antequam ad Imperium perveniret. At cum hanc adeò magnificè ornasset idem Justinianus, ut speciem præferret Palatii, postea factus Imperator, ipsi Palatio eam adjunxit, proximèque ædem SS. Sergio & Baccho sacram ædificavit, ut ait Procopius lib. i. de Ædif. cap. v. quæ quidem ædes ab ejusmodi vicinia *μονὴ τῶν Ὁρμισδæ* appellatur à Theophane an. xx. Justiniani, & in Menæis ad xi. Martii in S. Theophanis vita. Extitit illa inter Hippodromum & Propontidem, haud procul à Portu Juliani. Cum igitur à Justiniano non modò exædificata fuisset ædes Hormisdæ, sed & adjuncta magno Palatio, Novi Palatii appellatione deinceps donata est, ut docemur ex Eustachio in vita Eutychii Patr. CP. n. xxxvii. *συνάξιος γὰρ ἔστι τῆ ἀρχῆς Τιμοθέου ἐν τοῖς Ὁρμισδæ, ἐν τῷ νῦν παλατίῳ, &c.* Ubi etiam, ut & n. lxxv. ædes sacra in Hormisdæ Palatio describitur, nempe SS. Sergii & Bacchi, uti suo loco docemus. In hac Palatii parte Imperatorum scrinia extitisse par est credere, cum Theophanes pag. 247. Davidem quendam memoret *τὸν χαρποφύλακα τῶν Ὁρμισδæ*. Sed & Thesaurus regio asservatos, cum memorentur aliquot *Curatores τῶν Ὁρμισδæ* Constantinus Lardis, & Domnizolus, in Chronico Alexandrino pag. 868. 870. & Constantinus Patricius, Exconsul, *κεράτωρ τῆ βασιλικῆς τῶν Ὁρμισδæ οἴκῃ* in Actis Synodi VI. Oecumenicæ: qui quidem Magistratus præfici solebant ædibus in quibus asservabantur publici thesauri, uti attigimus in Glossario nuper edito in voce *curator*. Vide Collationem habitam à Catholicis cum Severianis sub Justiniano Imp. statim initio, & Codinum in Orig. pag. 44. 62.

VI. TRICLINIUM NICEPHORI PHOCÆ, in Magno Palatio ad Bucoleonem memorat Nicetas in Manuele lib. iii. n. iv. *Συνέθετο ποτὲ τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ ἑταῖρος πληθεῖσαν διακροῦσται πῶ πορφυρεὸν λεκανίδα, ἣ ἐῖχε μὲν πρεσβύτους ὁ ἀιδεωδῆς τῆ κοιτῶν αὐλεῖ τῆ βασιλείῃς Νικηφόρου τῆ Φωκῆ, ἢ καὶ ἀνώθεν τῆ Βυκολέωντος ὑπὸ τῆς ἰσχυρῆς. Repigit aliquando cum Imperatore Manuele, se porphyreticam patinam aquâ plenam exhausturum; quæ olim in atrio Triclinii Nicephori Phocæ Imperatoris fuit, ad Bucoleonem spectante.* Neque aliud fuit Triclinium istud, uti monuimus ad Alexiadem, quàm id quod *καρκεῖμνον παλάτιον* vocat Anna Comnena lib. ii. pag. 72. & Bucoleonis nomine donatum ait: *Αὐτὸς ἦ εἰς τὸ καρκεῖμνον παλάτιον ἀφῆσιν, ὃ καὶ Βυκολέων ὀνομάζετ' αὐτῶν. Ipse verò in superius Palatium ascendit, quod Bucoleon nuncupatur.* Deinde appellationis rationem describens, à bovis & leonis invicem luctantium fimulachris, quæ ad Portum eo in loco manufactum stabant, non totum duntaxat locum, sed quæ circumstant in continenti ædificia, unà cum portu ipso Bucoleonem appellari testatur: *ὅτι ἔστι δὴ καὶ Βυκολέων ὁ τόπος ὅλος ἀπόμασσι, τὰ τε ὑπεῖρω οἰκοδομήματα, καὶ αὐτὸς δὴ ὁ λιμὴν.* Ita testatur Guilleterius nuperus scriptor in Athenis hodiernis pag. 125. in Pyrao celeberrimo olim Athenarum portu, proflare marmoreum leonem os apertum versus mare protendentem, & ab eo portum ipsum Leonis nuncupari. Et verò Nicephorum Phocam Palatium ædificiis auxisse, muniisseque propugnaculis scribunt in illius Vita Scylitzes pag. 659. & Zonaras pag. 164. ita ut esset *ἀκρόπολις καὶ τρυφῶν καὶ τῶν ἀθλίων πολιτῶν, acropolis ac tyranici sedes*

contra miseros cives, ait Scylitzes. Acropoles autem in editoribus locis ædificatas palam est, uti fuit Nicephori Triclinium, quod à situ, τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς ἀνακτόρου dicitur Annæ Comnenæ lib. xiv. pag. 443. *superiora Palatii*, & *supereminens regia* Tyrio Antistiti lib. xx. cap. xxv. τὰ παλάτια τὰ ἑπὶ ὄρει, Codino pag. 50. qui Bucolentis Palatii conditorem Theodosium Juniorem agnoscit. Atque inde pars illa Magni Palatii *Castelli* nomine donatur à Villharduino n. cxxviii. cuius munitionem ac fortitudinem prædicat Luitprandus lib. i. cap. ix.

VII. At inter tot Magni Palatii Triclinia, eximium illud fuit, quod PORPHYRAM appellabant, quodque ad Bucolentis portum stetit: in quo scilicet Imperatrices fœtus suos edebant; unde Imperatorum liberi Porphyrogeniti appellati. Anna Comn. lib. vi. p. 166. τὴν Βασιλίδαν καὶ τὸ ὑψηλὸν μὲν πάλαι τῆς πικρῆς τῆς βασιλίδαν οἰκημα ἐπὶ τῆς ἀδίσιν εὐρυκῶς. Πορφύραν ἣ τὸ τοιοῦτον ἀνέκαθεν ὀνομάζουσιν, ὅθεν καὶ τὸ τῆς Πορφυρογεννητῶν ὄνομα εἰς τὴν οἰκουμένην διέδραμεν. *Augustam suam conjugem in ea Palatii parte diversantem reperit, quæ olim puerperis Augustarum est dicata: hanc autem ædem veteres Porphyram appellarunt. unde Porphyrogenitorum nomen in universum orbem transit.* Luitprandus lib. i. cap. xi. hoc Triclinium à Constantino M. ædificatum tradit: *Constantinus Imperator, ex cuius nomine Constantinopolis est sortita vocabulum civitatis, domum ædificari iussit, cui Porphyra nomen imposuit, voluitque successuram nobilitatis suæ sobolem istuc in lucem prodire, quatenus qui ex suo stemmate nascerentur, luculenta hac appellatione Porphyrogeniti appellarentur.* Nicetas in Manuele lib. v. n. viii. τῆς δὲ Δεωποίνης πρὸς τὸ πικρὸν ἐλθούσης, ὠκονομήθη μὲν ἡ Πορφύρα, καὶ κὺβητῶν πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς γυναικὸς. *Cum autem Imperatrix partui propinqua esset, adornata est Pyrupura ad fœtum excipiendum.* Apud Theophanem pag. 398. Cedrenum pag. 473. & Manassem pag. 172. i. edit. Constantinus Irenes Augustæ filius ἐν τῇ Πορφύρᾳ lucem accepisse & perdidisse dicitur. Ubi Manasses:

Πορφύραν ὀνομάζουσιν ἐκεῖνον τὸν οἰκίσκον.

Nomenclaturæ etymon accersit Anna lib. vii. Alexiadis pag. 190. à purpureo marmore, quo istud Triclinium exstructum erat, cuius etiam situm & formam describit: *Ἡ δὲ Πορφύρα οἰκημα πρὸς τὸν πύργον καὶ τὰ ἀνάκτορα, ὅθεν αὐτῆς τὸ βάσις μέχρι τῆς ἐξόδου κινήσεως ἀπὸ τῆς ἀνακτορῆς συμπληροῦν γήματος, ἐκεῖθεν ἢ εἰς πνευματῶν ἀπορροὴν μὲν ὡς πρὸς θάλατταν πρὸς τὸ λιμῆνα, ἔπειτα οἱ πέτρινοι βόες καὶ οἱ λέοντες, ἀπὸ μέρους ἣ τότε ἐδαφῶ κατέστρωτο, καὶ οἱ ὄχι πρὸς τὸν πύργον, ἢ τῆς τυχόντων, ἐδὲ τῆς ἄλλων ὅποσοι εὐπεισώτεροι τῆς πμωτέρας λίθων εἰσιν, ἀλλ' ὅθεν ἀπὸ Ρώμης οἱ ἀνέκαθεν βασιλεῖς ἐπισύραντο. ἐστὶ δὲ ἔτι οἱ λίθους ὅπως εἰπεῖν, πορφύρα δὲ ὄλου, καὶ οἱ σιγαλάκια πᾶσα ἀμμοειδῆ λευκὰ αὐτῶν πρὸς τὸν πύργον. ἐν τούτῳ τῆς λίθων, οἶμαι, Πορφύραν τὸ οἰκημα οἱ ἀνέκαθεν ὀνόμασαν. Est autem Purpura ædificium quoddam intra Palatium, ab ipsa basi usque quo tectum circumvolvitur, quadratâ constructum formâ, hinc in pyramidem desinens. Prospectum habet mare versus in eum portum, in quo visuntur lapidea boum & leonum simulacra. Marmoribus solum constructum est; parietes lapidibus pretiosis incrustantur non vulgaribus quidem, & iis qui medicis parantur sumptibus, sed ex iis quos Româ primi Imperatores advehi curantur. Est is lapis purpureus ferè totus, nisi quod punctulis candidis arenosa tenuitate passim inspergitur. Ex hisce igitur lapidibus, uti existimo, Purpuram hocce ædificium veteres appellarunt. At de hujusce Triclinii nomenclatura aliter censet Continuator Theophanis lib. iiii. n. xlii. ubi de Theophili Imperatoris in Palatio conditis Tricliniis: Καὶ ἔπειτα δὲ τεκλίον μὲν τεσσάρων κοῦβητῶν σημῶν τῆ καὶ λαμπερῆ, ἃν τὰ δύο μὲν πρὸς τὸ μεσόπατον τῆς δευτέρου κοῦβητῆρος τῆς μὲν τῆς Καμιλαῦ ὑπὸ τῆς τεσσάρων ἀψίδων τὴν χρυσοειδῆ ὀρεφῶν ἔχοντα, πρὸς τὴν Πορφύραν εἰσιν, ἥτις ἔτι λέγεται. ἀπὸ τῆς Δεωποίνης ἐκεῖσε ἐκπάλαι διανέμειν τὸ ὄξύ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῆς βουμαλίου κα. ἐν. *Aliud item Triclinium cum quatuor splendidis pulchrisque cubiculis exædificavit, quorum duo versus mesopotum xylumque secundæ cubiculi, quod est post Camilam, sub quatuor fornicibus auratum tectum habentia, ad Porphyram respiciunt, quæ quidem ita appellatur quod illis more olim recepto Augusta nobiles matronas, seu Senatorum uxores, sub brumalium tempus, cocino purpuraque donaret.* Ejusmodi donorum ab Imperatoribus in Brumalibus proceribus impertitorum meminit Epigramma à nobis descriptum in Glossario nuper edito in V. Bruma. Vide Notas nostras ad Alexiadem pag. 321.*

VIII. AETUS, pars fuit, vel Triclinium Magni Palatii, quod à Constantino M. ædificatum, stetitque juxta Νέαν, seu S. Michaëlis ædem! à Basilio Macedone intra Palatii septa conditam, ait Codinus pag. 9. καὶ τὸ Αἰτὸν πρὸς τὴν Νέαν κείμενον. Ubi Lambecius *Ωατον* restituit, quomodo vocatum constat *Trullum*, seu Triclinium ab Anastasio Dicoro postmodum ædificatum: sed *Αἰτὸν* legendum satis indicat Porphyrogenitus in avi vita cap. i. x. ubi & situm & nominis rationem describit: *Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔτετα βασιλικὰ καθάρια, ἃ τῆς χρυσῆς τῆς τεκλίων ἀναθλιωτέρας καὶ μᾶλλον ὑπερκειμένην ἔχει τὴν ἴδρυσιν, ὑψηλότερα τῆς Νέας τυχόντα τῆς ἐκκλησιῶν ἃν ἢ ἐπὶ πολὺ τῆς ἀέρος πρὸς τὸ ἐπίκεισθαι καὶ τὴν Αἰτὸν πρὸς τὴν Νέαν ἐδὲ. Sed & reliqua Imperatoria diversoria, quæ Aurco Triclinio orientalem eminentiorisque constructionem possident, sed Nova Ecclesia occidentaliorem, & quod in multum aëris sublimitate sua erigantur, Aquila nomen habere. At potuit etiam, αἰτὸν nomen obtinere, quod fastigiatas ædes αἰτὸν & ἀετώματα appellarent Græci, ἀπὸ τῆς οἰκίας πέρυξιν αἰτὸν, ut scribit Eustath. ad Iliad. Ω. Galenus*

Galenus in Gloss. Hippocratis : ἀίτωμα , τὸ εἰς ὕψος ἀνατεταμένον τῆς θέρμης , ὡς περ τελε-
 γωνον. Id etiam pluribus observavit Salmasius ad Spartianum. Hujus Triclinii, ut perelegan-
 tis, meminit Cantacuzenus lib. IV. cap. XL I. Βασιλεὺς μὲν ἐν ὁ Καντακουζηνὸς διέτριβεν ἐν βα-
 σιλείοις ἀμὰ Βασιλίδι τῇ Εἰρήνῃ , καὶ τοῖς ἀφ' αὐτὸν ἔσιν ἐν ὀλίγοις· Βασιλεὺς ὅ δ' ἐν οἰκίᾳ
 πρὸ ἑτέρας τῆς περιφανῶν Αἰτὸν πορφυρογενεὶ μόνῃ. *Imperator quidem Cantacuzenus habitavit in Pala-
 tio cum Imperatrice Irene, & aliis non paucis quos secum habebat: junior vero Imperator in Triclinio
 quodam insigni, quod Aquila nuncupatur.*

IX. ARMA, domus aut Triclinium in Magno Palatio, recensetur à Theophane an.
 XXXVI. Justiniani: ἔχοντες ἰστίς ἀνθρώπων συνοροῦστας αὐτοῖς Ἰνδοὺς κρυπτομένους εἰς τὸ Σιλεν-
 παεικίον, εἰς τὸν Ἀρχάγγελον, καὶ εἰς τὸ Ἄρμα, *habentes quosdam homines Indos ad hoc facinus ad-
 jutores latentes in silentario, in aede Archangeli, & in Armate.*

X. MANUELITES, Τελκλίον βασιλικὸς memoratur à Pachymere lib. IX. cap. I I. à
 Manuele Comneno Imp. fortè ædificatum Triclinium.

XI. TRICONCHUM, τὸν Τεῖκογον ἐν Παλατίῳ, exstruxit Theophilus Imperator:
 ut auctor est Leo Grammaticus p. 455. ὁ ὅ αὐτὸς βασιλεὺς τὸν Τεῖκογον ἐν τῷ παλατίῳ — σήσας,
 &c. Et infra: ὑπὸ ὃ τὸν Τεῖκογον κἀπὸθεν ἀπὸ μηχανῆς ἐποίησεν τὸ λεγόμενον Μυστήριον, ἐν ᾧ ἐν
 τῇ μᾶζονιᾷ ὁ εἰς εἴπη πρὸς, ἐξάκεται ἐν τῇ ἑτέρᾳ, *sub Triconcho vero, inferius, per quandam
 μηχανῆν Mystery confecit, in cujus angulo quidquid dixeris aliquis, in altero exauditur.* Rur-
 sum Triconchi meminit in Lacapeno pag. 497. ὁ ὅ Θεοδώρῳς ἰδὼς ἐν τῷ λεγόμενῳ Τεῖκογον
 παλατίῳ τυρβεῖς, καὶ αὐτὸς ἐξωλέθη, *Theodoretus autem scorsim in Triconcho Palatii verberibus ca-
 sus, & ipse in exilium actus est.* Meminit etiam Anonymus in eodem Lacapeno n. VI.

XII. CÆNURGIUM, Καυνόργιον, Triclinium in Magno Palatio excitatum à Basilio
 Macedone, sexdecim Columnæ recto ordine stantes sustinebant, octo virides ex marmore
 Thessalico, sex onychinæ, ac duæ aliæ ad ipsius onychitis speciem accedentes. Describi-
 tur multis Triclinii istius elegantia à Porphyrogenito in avi vita cap. LVIII. quem non ex-
 scribo, ne nimius sim.

XIII. DELPHICUM, Triclinium Palatii in quo Imperatores epulabantur, à Del-
 phica, abaco seu mensa, in qua reponebantur pocula ac vasa, nuncupatum, ut auctor est Pro-
 copius lib. I. de Bello Vandal. cap. XXI. qui locum Palatii Byzantini, ubi Epulari solebant
 Principes, inde appellatum scribit: καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐν τῷ Βυζαντίῳ, καὶ ὅπῃ βασιλέως ἐστὶ σβάδα ἐπι-
 θάμει, Δέλφικα τῶτο καλεῖται τὸ οἶκον. *Hinc nos deductus, ut Byzantii, & ubicumque Casareum ac-
 cubitum est, Canaculum Delphica appelletur.* Victor Tunnensis in Chron. *Vitalianus Constanti-
 nopoli intra Palatium, loco quem Delphicum dicunt, Justiniani Patricii factione dicitur interfec-
 tus fuisse.* Marcellinus Comes, eundem Vitalianum in Palatio XIV. vulneribus confectum scribit.
 Αεισήριον dicitur Annæ Comnenæ lib. XIV. pag. 443. ἡ ὅ Ἀύγυστα ἀειχαρῆς γεροντία, ἐδέξατο
 τῶτον ἐξω τῆς τῆ κοιτῶν θύρας, Αεισήριον τῶτο παλαιὸν ὄνομαζόμενον. *Augusta vero latior effecta,
 hunc excepit extra cubuculi januam, in loco Pransorio olim appellato* Ex quibus patet aliud fuisse
 Delphicum à Tribunali seu Palatio Novemdecim accubitorum, licet aliter sentiat vir eruditif-
 simus in Notis ad Evagrium, cum Delphicum intra Magnum Palatium extiterit, ut disertè
 scribit Victor, Tribunal verò, licet haud procul à Magno Palatio steterit, ædificium ab eo
 separatum fuerit, & soli, de quâ agemus, publicorum conviviorum solemnitati addictum.

XIV. HEPTACONCHUM, Palatii Triclinium septem Conchis constans, in quo
 habitam collationem Catholicorum cum Severianis an. DXXXII. sub Justiniano scribit Li-
 beratus Diaconus cap. XIX. extremo.

XV. MARGARITES, Triclinium Palatii, habet Leo Grammaticus in Theophilo
 pag. 449. ἀγαγῆσα αὐτὰς ἐν τῷ παλατίῳ εἰς τὸ λεγόμενον Μαρμαρίτην Τεῖκλίον, *adducens eas
 in Palatii Triclinium, quod Margarites vocatur.* Meminit rursus in Basilio pag. 473. ut & Por-
 phyrogenitus in avi vita cap. LIX. & Scylitzes pag. 592. ubi tradunt Basilium Macedonem,
 Leonem filium affectati imperii accusatum κατὰ πᾶσα τῆ βασιλείων οἰκῶν, ὃς Μαρμαρίτης κατόνομα-
 ζεται, purpleis calceis spoliatum, inclusisse.

XVI. MONOTHYRUM in Magno Palatio statuit Leo Grammaticus in Leone Phi-
 losopho pag. 479. ut & Anonymus Combesianus in eod. Leone n. XIV. Triclinium fortè
 unicam habens Portam: καὶ εἰς τὸ Μονόθυρον ἀγαγῶν, *ad Monothyrum hominem adducens.* Κατ'
 αὐτὴν τὴν τῆ Μονόθυρον λεγόμενης εἰσοδὸν, *in ipso Monothyro in troitu, ædificatam à Basilio Mac-
 done S. Joannis Theologi ædem scribit Basilius in Avi vita cap. LX.*

XVII. PENTACUBUCLUM, Πεντανέβυκλον, Triclinium quinque constans cu-
 buclis, καὶ τοὺς Μαρμαρίτης περὶδρομῶς, *ad Marciani deambulationes, seu porticus, venustate ac ele-
 gantia perinsigne, in Palatio condidit Basilius Macedo, ut tradit Porphyrogenitus in avi
 vita cap. LX.* Ita οἶκος ἐπὶ παλαιοῖς, ἢ ἐνεακλίνας dixit Themistius orat. VI. pag. 162.

XVIII. STEPHANA, apud Luithprandum in Legatione, est Triclinium M. Palatii,
 de quo agimus ubi de æde S. Stephani in Palatio.

XIX. SECRETUM, locum, seu ædem ita dictam in ipso Palatio statuere videntur
 CP. Christ. lib. II.

scriptores. Theophylactus Simocatta lib. v III. cap. v III. ait, Phoca ad urbem cum exercitu properante, Mauricium è Secreto egressum : *μῆσιςται τῷ ἀρχὴν Ρωμαίοις λεγομένῳ Σεκρέτω*. Sed & Theophanes an. x x v. Justiniani tradit Totila devicto, illius spolia ad Imperatoris pedes in Secreto fuisse projecta : *καὶ ἔρριψαν εἰς τὰς πόδας τῷ βασιλέως ἐπὶ Σεκρέτω*. Unde colligi videtur *Secretum* fuisse locum in quo Thesauri Imperatorii reponerentur : quomodo usurpatur, ni fallor, ab Anna Comnena lib. v II. Alexiad. pag. 157. scribente Alexium parentem vice donatorum ex Ecclesiis ablatorum, *ἀνθρωπότης χρυσις ποσότης ἰκανὴν, ἐν τῷ Σεκρέτῳ* ab eo repositam, certam scilicet auri quantitatem, quæ securitatis pro solutione vicem præstaret, uti vocem *ἀνθρωπότης* ibi explicavimus. Id præterea firmat Scylitzes in Michaële Calaphate, scribens plebem perruptis magni Palatii portis, aurum & quidquid in Secreto erat diripiuisse, publicasque tributorum tabulas conscidisse : *καὶ διάρρηξαν τὰς πύλας τῷ Παλατίῳ, καὶ εἶπω γενόμενοι, τότε ἀναποκείμενοι ἐν τῷ Σεκρέτῳ διαρπάξασιν χρυσίον, καὶ τὰ λοιπὰ εἶδη*. Secreti nomenclaturam Triclinio Palatii, quod Trullum vocabant, adscribunt Acta Sextæ Synodi, quæ celebrata dicitur *ἐν τῷ θείῳ σεκρέτῳ τῷ θείῳ Παλατίῳ, τῷ λεγομένῳ Τρύλλῳ*. In quo descriptam postmodum eandem Synodum Agathonis Diaconi manu igni tradidit Philippicus Imp. ut ipse Agatho narrat.

XX. TRULLUS autem dictum Magni Palatii Triclinium, quod trullo, seu tholo opertum fuerit : ab Anastasio Dicoro ædificatum, ut auctor est Zonaras, qui *Θολωτὸν* illud vocat. *Ωσπον*, seu *Ωσπον* nuncupari ab Joële observamus in Descriptione ædis Sophianæ n. xxxi II. ubi plura de hoc Triclinio. Id porro firmatur ab Anonymo in Vita ejusdem Anastasii, qui à Lambecio ad Codinum laudatur pag. 148. *καὶ βεροντῶν καὶ ἀσράπων πρὸ τοῦ παλάτιου εἰλεμμένων, καὶ τῷ βασιλέως φεύγοντος ἀπὸ τοῦ τοῦ εἰς τὸν, ἐν ἐνὶ τῷ κοιτίσιων, τῷ λεγομένῳ Ωσπῳ, κατέλαβεν αὐτὸν ἡ ὄρμη, ὥστε ἀφνίδιον εὐρηθῆναι νεκρὸν*. *Fulgura ac fulgetris circa Palatium incumbentibus, & Imperatore de loco in locum fugiente, in uno è Tricliniis Oato nuncupato, Dei ira eum corripuit, ita ut de repente mortuus repertus fuerit*. Præterea ex Menæis ad x v. Sept. de Synodo Trullana : *Ἡθερίσθη ἡ ἐν τῷ Τρύλλῳ τῷ παλατίου, τῷ λεγομένῳ Ωσπῳ*. Ex Rationali peræquatorum Bibliothecæ Regiæ cod. m x x i v. ubi *θόλος, ὠσπος* appellatur : quomodo etiam actam Synodum à Germano Patriarcha Constantinopolitano, anno Christi m c c x x II. *ἐν τῷ καὶ πρὸ ἀνωτάτω μητρόπολιν Νικαίας θόλῳ τῷ ὠσπῳ*, habet Codex Cæsareus ab eodem Lambecio laudatus lib. v. de Cæsarea Bibliotheca cod. c c x I. Verba autem Rationalis hæc sunt : *ἀπὸ τῆς ἀναποκείμενης ἐν τῷ θόλῳ τῷ ὠσπῳ τῷ μεγάλῳ παλατίου ἀρχαίας σεκρετικῆς θέσεως τῷ ῥηθέντι Σπανιοπούλου*. Denique ex Georgio Pachymere lib. v. cap. x x i v. *Μετὰ τὸ μετ' ἀφίξιν ὕπνου, καὶ τὰ ὠσπῳ μέσα κατέμειρε, ἐναιθέλεισεν Ἀπὸ μεσημέριου ἄνω ἰν μέσῳ οὐραίου φέροντος*. Celebratur verò potissimum Triclinium istud propter actam in eo Sextam Synodum : Willelmus Tyrius lib. x x II. cap. i v. *In Palatio Domini Constantini Senioris, in ea parte Palatii quæ dicitur Trullus, ubi & sancta & universalis Synodus Sexta, temporibus Constantini, filii Constantini, filii Heraclii dicitur fuisse congregata*.

XXI. ANDRONICI TRICLINIUM memorat Cantacuzenus lib. I II. cap. x x v i. *Τῆς οἰκίας ἐκείνῳ ἐκκαλότες, βασιλείων ἤγαγον ἐντός, καὶ εἶρξαν, τῇ ἀρχῇ Ἀνδρονίκου τῷ ἀφῆκε βασιλέως οἰκία καὶ ἀσκευασμένη χρομῶν ἀπὸ τῆς δεσποτικῆς*. *Domo ejectam, intra Palatium adduxerunt, & in iis incluserunt, domo ab Andronico primò ædificata vice carceris usq.* Ubi primus Andronicus, videtur esse, qui vulgò Palæologus & Senior dicitur.

XXII. Erant præterea in Magno Palatio ANGIPORTUS varii, quos Græci *Ἀνδρώνας* vocant, nostri *Galerias*, ex quibus aliquot excitasse Manuelem Comnenum Imperatorem auctor est in illius Vita Nicetas lib. v II. n. I II. ubi bella à se gesta opere musivo aureo depingi curavit. In iis memoratur potissimum ab eodem scriptore lib. I II. n. I v. *χρυσόπαιτος μέγιστος ἀνδρῶν*, ubi Codex alter pro, *χρυσόπαιτος*, habet *χρυσόφικλιον* : quæ quidem voces ædificii elegantiam arguunt. Et eodem libro n. v I. *τῷ καὶ τὸ Ἀρχεῖον λαμπερότων ἀνδρώνων* meminit idem scriptor.

XXIII. Eiusdem fortè architecturæ ac structuræ fuere MARCIANI AMBULATIONES, seu *Μαρκιανῶν ἀειδρομοί*, de quibus Porphyrogenitus in Basilio cap. I v II. & I I x. Eiusmodi Magni Palatii ambulationes attigit etiam Nicephorus Call. in Proœmio Hist. pag. 18. *Τοῖς δὲ ἐνδὸν δρόμοις καὶ ἀειδρομοῖς, οὗς πρῶτοι πνεύματα ἰοικότες, ἐν κόσμῳ δὲ καὶ ὁφείτως ἐπέξῃς ἡρέμα δισηκότες, ἀπ' ἀλλήλων ἀπαιχίζουσιν, ἀπανταχοῦ χωρεῖν, καὶ τὰς ὄψεις ἐπὶ ἀποξέπομνον*. *Et ambulationibus intus atque xylis, quos Pila quedam gigantibus similes decenter & pulchrè inter se ordine distantes distinguunt, longè latè que spatari, atque oculos pascere permittentes, &c.*

XXIV. Exstitit etiam in Magno Palatio DAPHNE, locus appellatus, inquit Codinus pag. 51. à statua Daphnes fatidicæ ibi posita : vel quod in eo loco Calendis Januariis Senatus à Populo τὰς Δάφνας reciperet. Suidas Daphnen statuit in Augustæo, ubi ait statuam Helenæ matris Constantini stetit *εἰς τὸ ἀσκητὸς τῆς Δάφνης*, & ab eo locum nominatum Augustæum. Theophani pag. 374. & Leoni Grammatico pag. 458. Daphne pars est M. Palatii.

ad quam stetit Oratorium S. Stephani. Vide quæ infra observamus de hac æde sacra.

XXV. PURPUREAM PHIALAM, pro Imperialis Cubiculi vestibulo posuisse Constantinum Porphyrogenitum auctor est Anonymus in illius Vita n. xxi v. Καὶ Πορφυρογενῆ Φιάλλῳ ἐμπεσεῖεν τῆ κοιτῶν· αὐτῆ ἐπίματο, δοχεῖον τῆ ὑδάτων δημιουργίας, ἡ δὲ σήλοισ μὲρμα-
*ρῶσις ἀεικλύκωσεν, λειότητος αὐτῆς ὑπαυγαζέσης. Purpuream quoque Phialam pro Imperialis Cubi-
 culi vestibulo exstruxit, aquarum conceptaculum fabricatus, quod columnis marmoreis in ambitu cin-
 xit, lacuore subfulgidis.* Ubi perperam legit vir doctus Φυλακῶν, pro Φιάλλῳ. Mox addit, aquila
 lam argento conflata, averfo & obtorto collo, pedibusque serpentem intorquentem ac suf-
 focantem aquariæ fistulæ imposuisse. Sed & Porphyrogenitum complura alia in Magno Pa-
 latio opera confecisse scribit; ac præsertim argenteas portas aurei Triclinii, & mensam ar-
 genteam ad convivas excipiendos, & ad ornatum τῆ δεισιπείας, cujus meminimus; præterea
 imaginibus ex musivo ipsum Imperialis Cubiculi vestibulum adornasse.

XXVI. TROPICÆ, Τροπικῆς, loci ita dicti in Palatio meminit Anonymus Com-
 besifianus in Constantino Porphyrogenito n. i v.

XXVII. MONOTHYRUM, Μονόθυρον Palatii, habet idem Anonymus in Leonē
 Philosopho n. xiv.

XXVIII. Varia denique ædificia in Magno Palatio confecisse, vel adornasse Theophi-
 lum Imperatorem observat Continuator Theophanis editus à Combesifio lib. i i i. n. xlii.
 & xliii. cujus folia, cum hæc ex nostris prælo subderentur, in manus nostras duntaxat
 pervenerunt; neque enim volumen omnino confectum: ea verò hic promiscuè congeram:
 In his igitur fuit **TRICONCHUS**, Τεικόχος κεχρυσωμένῳ ἔχων ὀρθῶν, sic appellatus,
 quod ædificium fuerit tribus conchis constans; τεισὶ γὰρ κόγχαις μετὰ εὐρείται. Mitto reli-
 quam descriptionem, quam pluribus persequitur n. xliii. ubi & τρεῖς ἀστέρων φισὶ καὶ αὐτὸ κόγ-
 χαις διειλημένον καὶ πῶ εἰκόνα τῆ ἐπιχειρήσου ἀπὸ Τεικόχου recenset. Deinde describit **MY-
 STERIUM**, cujus meminimus, hisce verbis: Τὸ δὲ ἀρκυτῶν μέγεθς ἐν δύο κίονων ἀληθινοπιπέ-
 εον ἔχῃ διανειρόμενον Μυστηρίον· ἐπὶ πῶ κλήσιν ἔχῃ, τούτῳ κατὰλληλον. καὶ ἡ αἰτία, ὅτι κατὰπερ
 τὰ αἴτια σωτηριῶν, ἀβλαβῆ πῶ ἢ καὶ ἀπὸ πέμπει πρὸς τοὺς ἀκούοντας, &c. *Quæ autem pars ad Aquila-
 lonem vergit duplici columna purpureo-piperata, discretum Mystrium habet: sic ritè pro rei ratione nun-
 cupatum, eo quod haud secus ac specus resonans repetitum sonum omnem, velut Echo, ad audientes
 transmittit, &c.* Ubi columnæ ἀληθινοπιπέεσι dicuntur, quæ ex lapide, seu marmore, quod **Pi-
 peratum** vocat Latinus Agrimensor, confectæ sunt. Recensentur deinde ὁ τῆ ΣΙΓΜΑ φεί-
 συλῶ, & μουσικῆ τῆ Τεικόχου Φιάλλῃ, sic appellata, quod vicina fuerit Mystico: ad latus orien-
 tale Sigmatis ærei leones duo aquam evomentes: Triclinia duo, quorum alterum **ΡΥΧΙΤΕΜ**,
 Ρυχίτινῳ, vocabant: aliud **ΕΡΟΣ**, Ερως, appellatum, quod ὁπλοθήνης vicem præstabat, & in cu-
 jus parietibus depicta erant omnis generis arma. Tum **MARGARITEM** describit, quem octo
 columnis ex Rhodio marmore aliisque adornatum fuisse ait, in quo quidem Triclinio Theophi-
 lus ab æquinoctio verno ad æquinoctium autumnale morari consueverat, cum appetente hye-
 me in Cariani Triclinium concederet: istud verò Triclinium sua ætate Magni Patris domici-
 lium fuisse ait idem scriptor: deinde Triclinium aliud **CAMILAN** dictum, τῆ χρυσοκατάσκευον ὀρθῶν
 aureum ducebat, **BIBLIΟΤΗΕΣ** usui à Constantino Porphyrogenito deinceps additum. De-
 nique cubacula alia describit, quorum unum **ΜΟΥΣΙΚΟΝ** appellatum fuisse tradit, ob mar-
 morum vario colore, instar musivi, compositorum insignem elegantiam. Hæc strictiùs attigi-
 mus, quæ fusiùs apud eundem scriptorem descripta lectori inspicere licebit.

XXIX. HORTORUM PALATII meminit Nicetas in Andronico lib. i i. n. v i.
 quos inter fuit ille **Μεσοκήπιον**, dictus ad orientalem ædis, quam Νέαν vocabant, faciem, bi-
 nis Porticibus conclusus, omnis generis arboribus & plantis confitus, & aquarum copiâ irri-
 guus, ὃν δὲ τῆ δέσσεως Μεσοκήπιον ὄνομα εἶναι εἰδῶμεν, inquit Porphyrogenitus in Vita Basilii cap.
 lv. extremo. Meminit etiam Hortorum Palatii Continuator Theophanis lib. iii. n. xliiii.

XXX. Intra Magni Palatii septa extitit **TZYCANISTERIUM**, τὸ Τζυκανιστή-
 ειον, ubi Imperatores, eorum filii, ac præcipui è nobilitate adolescentes, pilâ in equis lude-
 bant, de quo militari, seu equestri exercitio dissertationem integram instituimus ad Joinvil-
 lam, quæ est octava, ex qua tantum hic delibabimus quæ ad Tzycanisterii Constantinopo-
 litani situm spectant. Illud Theodosium Juniorem primò ædificasse, eique adjunxisse equo-
 rum stabulum Trullis instructum Michaëlem Theophili F. denique Basilium Macedonem
 ampliassè tradit Codinus pag. 42. In Palatio, vel certè juxta Palatium, extitisse testatur om-
 nino Luithprandus lib. v. cap. ix. ubi de Magno Palatio agit: *Ex ea parte qua Zucanistria
 magnitudo protenditur, Constantinus per cancellos crines solutus caput exposuit.* Magno Balneo Con-
 stantini proximum fuisse scribit idem Codinus pag. xx xii. Alibi verò ait ex quatuor Por-
 ticibus ab Eubulo constructis juxta Palatium, unam à Tzycanisterio ad ædem S. Antonii per-
 tinuisse: Ο μὲν (ἐμβόλων) εἰς εἰσήρχετο δὲ τῆ Τζυκανιστείας, καὶ τῆ μεγάλων, καὶ τῆ Ἀκροπόλεως,
 καὶ τῆ Εὐβουλίας, καὶ εἰσέρχετο μέχρι τῆ ἀγίας Ἀντωνίας. *Hæc Porticum una incipiebat à Tzycaniste-*
 CP. Christ. lib. II.

rio, Magnis (f. balneis Constantini, de quibus suprà) & Acropoli, & tractu Eugenii, & perveniebat usque ad eadem S. Antonii. Haud procul ab Hippodromo & Porticu Excubitorum collocatur à Scylitze in Michaële Calaphato pag. 751. Τὸ δὲ δῆμου ξιγῆ διαιρεθέντος, καὶ μέγιστος μὲν ἐν τῷ ἰπποδρόμῳ προσβαλόντος, ἑτέρου ἢ καὶ τὰ Ἐξκουβίτα, ἢ δὲ λοιπὸν καὶ τὸ Τζυκανιστήριον. Cum autem populus in tres partes divisus esset, quorum pars ad Hippodromum erat, altera versus excubita, reliqua ad Tzycanisterium. Sed præ cæteris Tzycanisterii situm & amplitudinem designat Porphyrogenitus in Basilio cap. 11 v. ubi describens Novam Ecclesiam, seu Νέαν, ab avo ædificatam in Palatio, hæc subdit: Κατὰ ἣν πρὸς νότον τε καὶ πρὸς θάλασσαν πύλας, εἰ ἐξελθὼν πρὸς ἀνατολὰς ποιήσασθαι πρὸς πορείαν θελήσῃς, ἄλλον εὐρήσεις ἰσομήκη ἢ πρὸς βορρῆαν ἢ ἰσοδρομὸν διάυλον, ἄλλο δὲ βασιλικῆς αὐλῆς καὶ αὐτὸν ὠρατείνοντα, καὶ δὲ μὴ ἴσπων σφαιεῖν βασιλευσὶ τε, καὶ τοῖς τῶν εὐδαίμωνων πασι καὶ δέσπῃσι σιωνίδεσσι. Si autem versus Notum & mare adjacentes portas exiens in Orientem gressum direxeris, aliud æquæ longitudinis usque ad Imperatorium atrium sese effundens spatium offendes, in quo Imperatores & fortunatorum filii equo insidentes pilâ ludere consueverunt. Qui quidem Porphyrogeniti locus mirè illustrat quæ de hocce exercitio habet Cinnamus lib. v. n. v. Τειχύμβalon ἢ Τζυκανιστήριον memorant Anonymus Combesianus in Constantino Porphyrogenito n. 1 v. & Codinus apud Allatium, ut κατὰ βάσιν ἢ Τζυκανιστήριον Leo Grammaticus in Leone Philosopho pag. 480. quod quidem existimem fuisse amplam ipsam planitiem Tzycanisterii, in qua Bogomilos hæreticos aliquot igne absumpsit Alexius Comnenus Imperator, ut Anna narrat lib. x v. pag. 492. Κάμινος ἢ πύρρα καὶ ἐπὶ ἀπλάστως, καὶ ἢ Μελωδόν, ἀνήπτοντο, εἰς τὸ ὑποσπίτως καλούμενον Τζυκανιστήριον. Fornaces verò septuaginta, ut ait Melodus, hinc accendebantur, in loco qui Tzycanisterium vocatur.

XXXI. Memoratur denique intra Magni Palatii septa Turris excelsior CENTENARIUM dicta, μέγιστος πύργος, ὃς κικλήσκειται Κεντηνάριον, apud Nicetam in Andronico lib. 11. n. x i. cujus conditorem Constantinum Magnum scribit Codinus pag. 57. qui id ei nominis indiderit propter impensum in ejus structuram centenarium. Notum verò quid sit Centenarium auri, ex iis quæ observavimus ad Cinnamum pag. 435. Hanc postea terræ motu collapsam reædificavit Theophilus Imperator.

XXXII. Magni Palatii vestibulo observabantur immensæ, ac longæ PORTICUS, in quibus excubabant Prætoriani milites ad Regiæ & Imperatoris custodiam delecti, quas πορτίκας ἢ σχολαίων, καὶ ἢ Περικτόρων καὶ Κανδιδάτων vocat Chronicon Alexandrinum & Theophanes in Justiniano, sub quo eas conflagrasse aiunt in seditione Victoriorum. Has τὰς πρὸς τὸ Μέγα Παλάτιον περιδρούς σοὰς vocat Anna Comnena lib. 1 v. & x v. Alexiad. p. 455. 494. Describuntur verò à Corippo lib. 111. de laudibus Justini pag. 34.

*Ante fores jam pompa fuit, passimque per aulam
Porticibus longis stabat cum plebe Senatus.*

Et infra pag. 39.

*Ornata est Augusta domus, jussuque Regentis
Acciti proceres omnes, scholæque Palati est
Iussa suis astare locis, jamque ordine certo
Turba Decanorum, Cursorum, in rebus Agentum,
Cumque Palatinis stans Candida turba Tribunis,
Et Protectorum Numerus, mandante ministro.
Omnes sacrorum vis adfuit officiorum,
Ornata vario, cultuque, habituque, modoque.
Ingens Excubitus divina Palatia servans,
Porticibus longis porta condensus ab ipsa
Muratorum in morem levam dextramque tegebat, &c.*

Ubi observandæ voces, Excubitus, & Numerus: ab Excubitoribus enim Excubita & Excubitus: à Numeris verò militaribus, Numeri ex Porticus appellatæ sunt. Narrat quippe Codinus Constantinum M. ædificasse παλάτια seu Triclinia τῆς Χαλκῆς καὶ τῆς Ἐξκουβίτων, καὶ τὰ ὀνομαζόμενα Νέμεσα, ad hæc τὴν θόλον τῆς Ἐπὶ ἀλύχῃ ἐσώθη τῆς Σχολῶν. Excubitorum meminit Zonaras in Constantino Leonis F. pag. 86. εἶτα εἰς τὴν λεγομένην ἔλθε Χαλκὴν, καὶ ἄλλοι τῆς Ἐξκουβίτων πρὸς ἄστυ, deinde ad Chalcen venit, processitque usque ad Excubita. Excubitoria dicuntur, in Historia de Exilio S. Martini PP. apud Anastasium in Collectaneis pag. 86. Et auferentes eum de Lembo posuerunt eum in gestatorio, duxeruntque in custodiam Excubitorii, quæ cognominatur Prandearia, & fecit eum in clausum sub multa custodia, præcipiens Excubiti custodibus, ut nullus penitus sciret, quia est in eodem Excubitu. Hinc quid sit Περικτόρων in Chronico Alexandrino an. x 11. Arcadii docuimus in Notis ad Alexiadem pag. 423. ἐπὶ τῶν τῶν ὑπάτων ἐπέστησαν αἱ θύραι τῆς ἰπποδρόμου σὺν τῇ Περικτόρων, καὶ προσπαλαίματοι ἑμβολοῖ. His Coss. conflagravit Portæ Hippodromi cum Prandiata, & adjacentes Porticium. Proxima autem erant Excubita, seu Palatii Porticus Hippodromo, ut observare est ex Scylitze in Michaële Calaphate pag. 751. Ut porro Excubita, non modò Porticus Palatii, sed etiam militares, qui eo loco ædificati erant, Car-

cæres, appellabant; ita *Numeros*, seu τὰ Νύμερα, promiscuè pro ipfis porticibus, iisdemque Carceribus usurparunt. *Numeræ*, ait Codinus pag. 391. Constantinus M. exstruxit, sed quoniam nulli usui erant, Heraclius & qui eum subsecuti sunt Imperatores, iis vice Carceris usi sunt. Et verò τὰ Νύμερα pro Carcere usurpari à Niceta Paphlagone in vita S. Ignatii Patr. CP. & in VIII. Synodo act. x. indicavimus in Notis ad Alex. at Nicephorus Call. lib. ix. cap. ix. ait Zeuxippi Balneum, labente Imperio, Νυμέρον τῆς κλῆσεως habuisse, unde eum esse carcerem colligimus, qui Ζευξίππου φυλακή nuncupatur Pachymeri lib. vi. cap. xxxiii. præterea Zeuxippi Porticus à Severo Imperatore olim exstructas Palatii Excubitoribus additas fuisse: notum enim ex scriptoribus *Numeros* appellatas militares cohortes, ac præsertim eorum qui Imperatorum custodia deputati erant: qua notione ἀειθρῶν dixit Porphyrogenitus lib. de Adm. Imp. cap. xi. Sed hæc pluribus observarunt Cujacius ad L. i. de His qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt lib. x. Lipsius lib. i. v. de Militia Rom. cap. ii. Meursius lib. i. Animadvers. Miscell. cap. xiv. & in Gloss. Gr. Barb. Dempsterus ad Corippum, & aliquot & alii: nos etiam quædam attigimus in Glossario nuper edito. Erant denique in his Palatii vestibulis Σχολαί, ut ex Codino docemur, locus scilicet in quibus Scholæ Palatinæ excubabant, diversæ & aliæ ab Excubitorum, Protectorum, & Numerorum cohortibus. Scribit Agatho in Epilogo de iis quæ Bardas Philippicus Imp. ausus est adversus vi. Synodum μετὰ τὴν τετάρτην καὶ ἐκτὴς σχολῆς ἐν ταῖς παρῶν βασιλικῶν παλατίαις, ejusdem Synodi extitisse imaginem, quam impius ille augustus deiecit. Scholæ Palatii meminit præterea vetus scriptor apud Suidam in διέδριον. Ως ἢ ἐκ ἴχθου τῆς εἰσόδου χάραξ, ἀφαντες αὐτὸν διεδρίω καὶ τὰ οἴκους τῶν λειτουργῶν σχολῶν εἰσεκόμιζον. Neque enim assentior viro eruditissimo ad Amalianum à Scholis istis appellatas Palatinas Scholas existimanti, cum ea loco ipsi nomen dederint, quemadmodum diximus de *Excubitis*, & *Numeris*, ab Excubitoribus & Numeris militaribus sic nuncupatis, cum *Scholæ* istæ Codini, nihil aliud fuerint, quàm Porticus τῶν Σχολαίων apud Theophanem & auctorem Chronici Alexandrini. Porro Palatium diligenti & numerosa custodia munitum fuisse testatur Luitprandus lib. i. cap. iv. *Constantinopolitanum Palatium ob Imperatoris salutem multorum præsidii militum custoditur.* Et lib. v. cap. ix. *Constantinopolitanum Palatium non pulchritudine solum, verum etiam fortitudine omnibus, quas unquam viderim, munitionibus præstat: quod etiam jugi militum stipatione non minima observatur. Moris itaque est, hoc post matutinum diluculum mox omnibus patere: post tertiam verò dici horam, emissis omnibus, dato signo, quod est, Mis, usque in horam nonam cunctis aditum prohibere.* Denique Procopius in Anecdosis, & Agathias lib. ult. *Scholares* Palatii ter mille ac quingentos numero fuisse testantur.

V.

PALATIA URBANA.

I. PRÆTER Magnum Palatium complures aliæ in urbe extitere ædes regis, quæ *Palatiorum* perinde nomine donabantur, atque in iis PALATIUM CONSTANTINI M. cujus meminere passim recentiores præsertim Rerum Byzantarum scriptores, quod quidem in regione xiv. inter Portam Caligariam & Hadrianopolitanam, ad Urbis muros terrestres excitatum erat: ita ut nemini dubium videatur, illud esse *Palatium*, quod vetus Urbis Descriptio in decima quarta regione statuit: siquidem à Constantino Magno ædificatum fuerit, quod suadet Augusti istius servata hæctenus appellatio. Quippe qua edita est hæc descriptio tempestate, sub Honorio scilicet, aut Theodosio Juniore nondum ædificatum erat Palatium Blachernianum, ut nec ædes Deiparæ Blacherniana excitata. Sed quod mirum videtur, nullus ex tot scriptoribus, qui res Byzantinas prosecuti sunt, Palatii à Constantino Magno eo in loco ædificati meminit; etsi à primæva novæ Urbis conditæ origine stetisse par sit credere, illudque esse quod postmodum *Hebdomi* nudè appellationem sumpsit, quod in suburbano Hebdomo nuncupato excitatum fuerit. Nec scio an idem sit quod *Tribunal*, ubi inaugurabantur Imperatores, quodque extra urbem in *Hebdomo* stetisse perinde tradunt scriptores omnes: nam Tribunal ædem fuisse & Palatium, vel hinc arguitur, quod in Tribunali agitata fuerint *Silentia*, seu acta de rebus publicis concertationes, uti suo loco docemus: quæ quidem in *Consistoriis* peragebantur. Unde illud fortè fuerit ubi *Consistorium* suum excitavit Gratianus Augustus, cujus mentio occurrit non semel in Codice Theodosiano, in quo describuntur leges, *quæ pars actorum habitorum in Consistorio Gratiani Augusti esse dicuntur*, cujus etiam meminit Ausonius in Gratiarum actione: etsi haud ignorem in L. iii. C. Justin. de Offic. divers. Jud. & apud scriptores *Consistorium* appellari generatim locum in quo Princeps de Rebus publicis consultat aut deliberat cum suis Consistorianis. Verum quid sit de Consistorio Gratiani, constat *Iustiniani Consistorium* excitatum fuisse in Hebdomo, atque aded in *Palatio*, ex aliquot legum ab illo editarum subscriptionibus: quadam enim ha-

bent, recitata septimo milliario hujus incluta civitatis in novo Consistorio Palatii Justiniani, ut L. xxii. de Sacros. Eccl. alix, recitata septimo in novo Consistorio Palatii Justiniani, ut L. xii. de Reb. cred. L. iiii. de Jure dot. L. iiii. de Bonis libert. L. iiii. de Fideicom. L. xxxiv. de Donat. alix denique, recitata in novo Consistorio Palatii D. N. Justiniani, ut L. vi. de Hæred. decur. in quarum aliquot septies, pro septimo irrepisse pridem viri docti monuerunt. Ex quibus Consistorium novum, de suo nomine appellatum condidisse Justinianum, vel inde apparet, etsi Procopius, qui ædificia Justiniani tam accuratè profecutus est, istius non meminerit. Præterea quod Novum Consistorium ædificatum à Justiniano in hisce legum subscriptionibus dicitur, arguit Consistorium ibidem antea stetit, seu ædificium ita appellatum, quod fortè illud fuerit, quod Gratiani esse diximus. Neque aliud etiam fuerit, quod Justiniano adscribit Epigramma xvii. cap. xxiii. lib. iv. Anthol.

Φαιδρὸν Ἰουστινιανὸς ἀναξ ἔμα χῶρον ἐγείρει,
 Ἡελίῳ παρέχων θάμβῳ ἀνερχομένη
 Οὔποτε γὰρ τοῖστον ἐπὶ χθονὸς ἔδρανε κάλλῳ,
 Τῆθεν ἑρατὴν εἶμὼν ἐπεχόμενῳ.

Palatium autem in Hebdomo excitatum, vel inde conjicere licet, quod Cedrenus scribat in Justiniano, περιένει τὴν γυναικίαν ἐν τῷ ἑβδομῷ, cum processum faceret Justinianus ad Hebdomum, vel cum in Hebdomi processu moram ageret, βεβαίως τὸ σέμμα τῆ βασιλέως ἀμφίσει. Quippe ad Palatia Suburbana processus fieri dicebantur, cum ad ea secedebant Imperatores, in iis moram acturi, ut alibi observamus. Ita in Chronico Alexandrino legimus Tiberium Imp. ἐν περιέσει τῆ ἑβδομῆς decessisse, & Phocam Imp. ἀπὸ τῆ περιέσει ἑβδομῆς, in urbem equo vectum venisse. Meminit etiam Processus, atque adeo Palatii τῆ ἑβδομῆς Porphyrogenitus lib. de Adm. Imp. cap. li. ut & παλατίων τῆ ἑβδομῆς Μενπα ad xxix. Julii. Sed & Palatium Hebdomi videtur intelligi apud Theophanem p. 85. & Zonar. p. 36. cum scribunt Pulcheriam rerum administratione remotam à fratre Theodosio in Hebdomum secessisse. At si vera sunt quæ de Tiberio refert auctor Chronici Alexandrini, in Processu scilicet Hebdomi, vel ad Hebdomum, id est cum in Palatio Hebdomi moraretur, hominem exuisse, illiusque corpus navi in urbem delatum, in æde SS. Apostolorum humo mandatum, Tribunali adjunctum fuisse Palatium colligere est ex iis quæ in hanc rem habet Simocatta l. i. c. i. Scribit quippe Tiberium Aug. morti vicinum delatum ἐπὶ τὴν ὑπαίθεον τῆ βασιλείων αὐλῆν, ἧς παρῆνωται τῆ πολυσιβάδι τῆ ἀναπτό-
 εον οἰκία, περιουλίῳ περιφανεί κὴ παρὰ δόξῳ τῷ περιουλίῳ. In subdiale Palatii atrium, quod Regiarum adi multis cubiculis aut lectisterniis constanti, adjunctum est, iisque magnifici & admirandi vestibuli vicem prebet, corona, purpureaque chlamyde Mauricium induisse, & Imperatorem appellasse: quæ quidem, nisi obesset Chronicon Alexandrinum, de Tribunali novemdecim accubituum accipienda censerem, ita ut per οἰκίαν πολυσιβάδα intelligeretur. Sed cum disertè tradat Tiberium in Palatio Hebdomi defunctum, longè potius videtur Simocattam Palatium istud intellexisse: præsertim cum Theophanes Mauricii inaugurationem ἐν τῷ τελευταλίῳ nudè factam dicat, id est non adjunctâ Novemdecim accubituum appellatione, quam non fuisset. Proinde non Palatium, sed in ἑβδομῆς Palatio novum Consistorium condidit Justinianus. Sic enim capienda hæc verba in prædictarum legum subscriptionibus, ut Palatii ad Consistorium referri debeat, proindeque novum Palatii Consistorium à Justiniano in Palatio Constant. M. ædificatum fuerit. Quod videtur indicare Cantacuz. lib. iii. c. lxxxvii scribens suâ etiamnum ætate amplam ædem, ruinis ac maceris licet deformem, Justinianeam dictam extitisse in eo Palatio, quod Constantini appellant Græci hodierni, ad muros urbis terrestres, quam in publici Carceris usum commutare decreverat Apocaucus, qui summâ rerum pollebat sub Joanne Palæologo: Διευματίεον ἢ ἐν τοῖς βασιλείοις Κωνσταντίνου τῆ μεγάλης κοινὸν ποιεῖν διανοεῖτο· οἶκον γὰρ οὗτος ἦν καὶ μεγάλη Ἰουστινιανεία περιστασσομενός, τὴν ἐξήμνη ὑπὸ τῆ χθονὸς διεσθαρμένον, πᾶσαν εἰσοδὸν ἀναφράξας, οἰκίσκους εἰσοδὸν ἐκείνης πλείους διελεῖν ἐς ἑκάτερον μέρος, κὴ τῆς κατὰ κλειστόν τῆς διουμά-
 τας, &c. Carcerem autem in Palatio Constantini Magni communem ædificare decrevit. Nam cum ampla ibi esset domus, Justiniana appellata, seculo ob vetustatem expers, aditu omni præstrueto, complura quæ intus erant conclavia ab utraque parte divisit, & in iis reos includere statuit. Ducas cap. v. rem eandem enarrans, & ut præcipuos Cantacuzeni familiares in Carcerem conjecerit Apocaucus, disertè scribit, ἐν τῷ περιέσει τῆ μεγάλης Παλατίου inclusos fuisse. Et certè ejuscemodi verbis fugum facit lectoribus, quibus videtur persuadere Cantacuzenianos incarceratos fuisse in Magno Palatio, maximèque ex iis quæ consequenter enarrat, quosdam videlicet ex inclusis reis per subterraneos τῆ νῆας τῆ Νέας meatus evasisse. Quippe constat ædem Νέαν, seu S. Michaëlis, à Basilio Macedone exstructam, intra Magni Palatii septa extitisse. Atque ut verum fatear, non omnino abhorret idem Cantacuzenus, eodem capite scribens, incarceratos potuisse, si voluissent, dum aberant custodes, in ædem Sophianam evadere, vel aliquopiam confugere. Quod certè non dixisset, si in Palatio Constantini, quod ad urbis muros extitit in xv. regione, detenti fuissent: quo quidem casu Triclinium Justiniani illud intelligendum esset, quod Rhinotmetus in Magno Palatio condidit: præsertim cum Magnum Palatium, Constans-

Justinianum appellatum suâ ætate scribat *Willelmus Tyrius* lib. xx. cap. xxv. lib. xxxi. cap. xv. Verùm quò minus hanc amplectar sententiam, vetat ipse *Cantacuzenus*, qui variis in locis, libro scilicet *III. cap. l. lxv. lxxxviii. & lxxxix.* *Constantini Magni Palatium*, amplitudine suâ conspicuum, & à longo tempore neglectum, vicem carceris suo ævo obtinuisse scribit: unde colligitur illud intelligi in quo *Apocaucus Cantacuzenianos* reclusit. Quod verò *Ducas* subdit per subterraneos τὰ νὰς ἢ Νέας meatus evasisse captivos, constat perperam cepisse verba *Cantacuzeni* cap. *lxxxviii.* qui ex hoc elapsos Palatio, in templum τῆς Ἐνεία Τεγμάτων fugisse narrat: ita ut vox *Ενεία* ei imposuerit, & vocem *Νέαν* restituendam, & ad ædem *S. Michaëlis* in *Magno Palatio* referendam putaverit: nisi error sit in editione *Ducæ*, quod omnino reor, legendumque sit τῆς Ἐνεία, pro τῆς Νέας: nam *Enea* hanc ædem nudè appellatam testatur *Bondelmontius*, qui *Constantiniano Palatio* eam adjungit: quod quidem Palatium, *Iustiniani* exercitè appellat: *Et ultra fuit supra mœnia amplissimum Iustiniani Palatium, cum Ecclesia Enea dicta, &c.* Deinde *Ducas* per *Magnum Palatium* intellexit indubiè Palatium *Constantini*, quod vice *θεούειον* urbi erat, uti ab eodem indigitatur. Denique *Palatii Constantini* appellatio, quam etiamnum *Palatio*, quod inter *Portam Caligariam* & *Hadrianopolitanam* situm est, tribuunt *Græci*, controversiam hanc dirimit. Est enim hoc Palatium in *Hebdomo*, in regione decimâ quartâ. *Leunclavius* in *Pand Turc. n. cc.* perperam illud cum *Blacherniano* confundit, traditque suâ ætate *Murathem III.* cùm ibi elephantum alerentur, *Græcis Patriarchii* loco concessisse. Iis consimilia habet *Gyllius* lib. *iv. cap. xv.* ita de hoc Palatio scribens: *Iam verò ex his quæ post addam cognoscetur Hebdomum suburbium fuisse in xiv. regione Urbis continente in se Palatium. Nunc ex tot antiquis Palatiis nullius nomen extat nisi Palatii in septimo colle sit, quod etiamnum appellant Constantini, ex cujus ædificiis restat unum cum aliquot columnis, & cisterna in qua elephantum stabulantur.* Palatium nudè dicitur *Monstrelleto III. vol. pag. 59.* *Fut mis au costé de Caligaria, à l'endroit du Palais de l'Empereur.* Παλάτιον, *Ducæ* cap. *xxxix. pag. 159.* quo loco ait in extrema urbis obsidione *Lucam Notaram Magnum Ducem* illud tuendum suscepisse, tanquam *θεούειον*, & arcem. Tradit *Bulialdus* αὐτόπῃς ad *Ducæ* cap. *xxvii.* in illo *Constantini Palatio*, cubiculi superioris concamerationis januæ *Boream* spectantis, & qua in *mœniana* patet exitus, lapidi superliminari aquilam bicipitem alis expansis insculptam esse: & in columellarum quæ *mœniana* ambiunt capitulis lilia scuti *Francici* cerni; aliquot etiam scuta alia, quæ Π & litteras aliquot implexas in modum X habent: quæ quidem non *Pascha*, uti opinatur, sed *Palæologorum* monogramma repræsentare fatebitur, qui rem consideratiùs attenderit. Idem etiam appellatum

II. PALATIUM MAGNAURA: nam etsi ex prædictis omnino appareat veteres *historiæ Byzantinæ* scriptores, non modò de Palatio *Constantiniano* ad muros urbis terrestres non locutos esse, sed & nec illius indicasse nomenclaturam; hanc tamen eruimus ex *Codino* in *Orig. CP.* scribente, *Τετλίον τῆς μεγάλης Κωνσταντινῆς, Μανναύραν* appellari. *Magnauræ* autem, *Palatii* ita nuncupati, crebra est apud eosdem scriptores mentio, à quibus ad angulum urbis, qui *Ceratini* sinus caput spectat, statuitur. Idem *Codinus* *Magnauram* condidisse *Constantinum M.* auctor est: ἀνήγειρε ἢ καὶ τὴν Μανναύραν. Unde percipitur cur *Palatium Constantini* nuncupatum fuerit. *Magnauræ* primùm meminisse observo auctorem *Chronici Alexandrini* in *Justiniano* an. v. ubi seditionem *Victoriorum* describit: καὶ φυγόντες ἐκεῖ οἱ δῆμοι ἔβαλον πῦρ ἐπὶ τὴν Μανναύραν, καὶ συνδρομῆς πολλῆς γενομένης, ἐσθέθη εὐθέως. *Et fugientes inde Factiones, ignem in Magnauram immissere, & facto multo concursu, statim extinctus est.* *Solarium* rotundum in eo ædificavit *Mauricius Augustus* anno *xv.* & in medio atrio statuam suam posuit, in eodemque loco *Armamentarium* condidit. *Theophanes* pag. 231. & ex eo *Cedrenus* pag. 298. τῶ δ' αὐτῶ ἔτι ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς τὸν ἡλιακὸν τῆς Μανναύρας, καὶ ἔστη ἐν τῷ μισαύλῳ τὴν ἰδίαν σήλην, καὶ ἀπέθετο ἐκεῖ τὸ Ἀρμαμέντον. *Triclinium* aliud in *Magnaura* excitatum ab *Heraclio*, post devictos *Persas*, evincit inscriptio, quæ ad illud posita fuit, hocce tristichio, quod habetur lib. *iv.* *Anthol. cap. xxi.* comprehensa, cum hoc lemmate: εἰς τὸν τετλίον τῆς Μανναύρας.

Οτραλέως πολύπευσαν τὸνδε δόμον βασιλῆες,
Αἰχμὴν ὀλοδοῦσαι δαπὸ σταυροῦ λαχόντες,
Αὐτὸς ἀναξ Ἡρακλῆς, σὺν Κωνσταντῖνῳ υἱεῖ.

Hoc est interprete *V. C. P. Menardo Turonensi*:

Grandia magnifici struxere hæc atria Reges
In Cruce qui certam sibi constituere salutem,
Est pater Heracles, & cum patre Constantinus.

Magnauram Πενταπύργιον nuncupatam videtur scripsisse *Cedrenus* in *Theophilo* pag. 513. καὶ τὴν Μανναύραν, ἥτοι τὸ Πενταπύργιον συναθροισθῆναι, ad *Magnauram* seu *Pentapergium* συναεῖτε μυστι. Verùm an quod quinque turribus instructum fuerit Palatium, quod quidam volunt, ita dictum fuerit, dubium injicit *Leo Grammaticus* in eodem *Theophilo* pag. 450. Φιλόκοσι θὲ ἀν' αὐτὸς Θέοφιλο, κατεσκευάσθη. Διὰ τῶ ἀρχοντῶ τῶ χριστοχρίστου — τότε Πενταπύργιον, καὶ τὰ δὲ

μέγιστα ὄργανα ὀλόχρυστα, &c. Cùm verò Theophilus ornatibus delectaretur, per Aurifabrorum principem jussit constari Pentapyrgium, & organa duo maxima aurea. Ita vertit vir eruditus. At non desunt qui hæc verba, κατασκευάσει τὸ Πενταπύργιον, non ad conflationem referri, sed ita capienda putant, ut dicatur Theophilus Imperator Triclinium, vel certè ædificium aliquod quinque constans turribus, ædificasse: quemadmodum fuit illud in Manganorum Palatio, quod πεντήροφον οἴκημα vocat Anna Comnena lib. x v. p. 503. Vide Leunclavium in Pand. Turc. n. CCVI. Extitit Magnaura in Hebdomo ad Occidentem opposita Cyclobio castello, quod stetit ad Orientem, ad Portam Auream. Narrat quippe Theophanes anno v. Copronymi, Saracenos ad urbem appulisse in Thracicas partes, ἀπὸ τῆς πρὸς δύσιν ἀκρότητος τῆς ἑβδόμου, ἥτοι τῆς λεγομένης Μαγναύρας, μέχρις πάλιν τῆς πρὸς ἀνατολὴν ἀκρότητος τῆς λεγομένης Κυκλοβίου. Unde conficitur non modò Magnauram ad angulum urbis, qui Sinus Ceratini caput spectat, sed & in Hebdomo sitam, proindeque esse illud Palatium quod in decimâ quartâ regione statuit vetus Urbis Descriptio, & Palatium Hebdomi scriptoribus dicitur. Idem Theophanes in Leone Isauro an. i. ait eisdem Saracenos ad urbem exscensionem fecisse, ἀπὸ τῆς Μαγναύρας, ἕως τῆς Κυκλοβίου, ἀ Μαγναύρα ἀδ Κυκλοβίον. Juxta Palatium, Blachernianum scilicet, collocatur à Luithprando lib. vi. cap. 11. cujus elegantiam describit: Est, inquit, Constantinopoli domus Palatio consigua, miræ magnitudinis & pulchritudinis: quæ à Græcis ὁ loco λ. posita, Μεγανρα, quasi Magna aura, pro aula dicitur. Verùm quod de vocis, Magnaura, etymo subdit, nescio an omnibus probetur, ut & illud quod affert Codinus pag. 60. qui ait Anastasium Dicorum fulmine idem in hoc Palatio exclamasse, ὦ Μανᾶ, ὑπὸ αἰέρας ἀπόλλυμαι, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκλήθη ὁ Τρικλί- νος Μανᾶρα. ὁ Μανᾶ, ἀβ αὐρα περο: atque hinc Triclinium illud Manaura nomen retinuit. Quibus quidem verbis videtur innuisse Anastasius, si tamen Græculo scriptori hac in re fides aliqua, Magnâ aurâ, id est vehementiori immiffâ cælo tempestate perire. Auram enim vocabant avi inferioris Latini scriptores, tempestatem vel ventum vehementiorem, uti à nobis observatum nuper in Glossario. Ita Magnam auram dixit Otto. Morena in Hist. Rerum Laudensium pag. 78. Nec fuit aliqua porta in toto Mediolano, quæ ex aliquo latere non combureretur, & magnâ aurâ ventilante, multa domus optima — combusta sunt. Sed ut verum fatear, puerilia sunt ejusmodi Græcolorum figmenta. Præ cæteris autem hoc Palatium coluit Theophilus Imperator: narrant quippe scriptores, cùm ornatuum amantior esset, quod jam attigi, per aurifabrorum principem valde celebrem, Antonii Patriarchæ affinem, Pentapyrgium confecisse, & duo maxima organa ex auro solido, lapillis diversi generis & crystallinis adornata, arboremque auream, cui insidentes passeruli secretis quibusdam machinis cantus musicos edebant: ita Cedrenus pag. 450. cujus Græca hæc sunt: Κατασκευάσει — τότε Πενταπύργιον, καὶ τὰ δύο μέγιστα ὄργανα ὀλόχρυστα διαφόροις λίθοις καὶ ὑελίοις καλλύνας αὐτὰ. δένδρον τε χρυσοῦ ἐν ὁ στυλοῦν ἐρεζόμυρον ἀπὸ μηχανῆς πινός μουσικῆς ἐκοιλιάδεν. Id ipsum præclare versibus suis politicis exaravit etiam Constantinus Manasses in Theophilo:

Σημεῖον δ' ἐνεργάστον τὸ μαγὰλοφρεπείας,
καὶ λιγροῦ μουσικέουμα γάρχαλον ἀπορρέον.
Σιὼ τῶτοις καὶ κατὰ χρυσὸν καὶ τηλαυρωῦτα δένδρα,
Χρυσίου τῆ χλωρότητι πυρρὰζόντα μαχερόθεν,
Ἐν οἷς ερεζία μουσικὰ χρυσότευκτα καθήσο,
Ὡς ἐν πετάλοις πίτυθ, ἢ πύκνης ἀκροτέμου,
Ἐκ μηχανῆς ἐκπέμποντα λάλημα μελιτόεν.

Viri magnificentia ex hoc colligitur, quod artem excogitavit condendi organa musica, de quibus machinâ quâdam spiritus emissu, jucundos ac suaviter resonantes cantus efficit. Præterea arbores illas aureas, latèque splendentes, in quibus avicula musica ex auro factæ considebant, tanquam in pinus, aut procera picea ramis, machina cujusdam opera melleum carmen modulantes. Sed hæc omnia non ipsum adinvenisse Theophilum, sed Leonem insignem Philosophum, qui eo imperante vixit, & cujus elogium perstringunt Scylitzes p. 549. Zonaras pag. 129. in. Michaële Theophili F. &c. auctor est Glycas in eodem Michaële. Qui quidem ille est Leo Philosophus, cui Manasses adscribit nescio quod ὠρονόμον, per quod Imperatori agenti in Palatio singulis horis spectandum exhiberet quidquid novi apud gentes remotiores fieret. Sed ut ad arborem auream à Theophilo in Magnaura positam revertar, præstat quod de hac machina, illius ἀπὸπτης Luithprandus, pluribus loco laudato commemorat: Hanc itaque (domum Magnauram) Constantinus (Porphirogenitus) tum ob Hispanorum nuntios, qui tunc noviter eò venerant: tum ob me & Liutefredum, hoc modo parari jussit. Ærea, sed deaurata quadam arbor (ita Græci non semel exteris imponunt, dum æs pro auro puro venditant, licet revera ex auro solido conflatam scribat Continuator Theophanis lib. iv. n. xxi.) ante Imperatoris oculos stabat: cujus ramos itidem ærea diversi generis volucres replebant, quæ secundum species suas diversarum avium voces emittebant. In primis verò solum ejusmodi erat arte compositum, ut in momento humile, excelsius modò, quam mox videretur sublime. Sed sedile quod erat immense magnitudinis, incertum utrum ærei an lignei, verùm auro tecti leones quasi custodiebant. In hac igitur duorum Eunuchorum

nuchorum humeris incumbens, ante Imperatoris presentiam sum deductus. Cumque in adventu meo leones rugitum emitterent, aves secundum species suas persisterent, nullo sum terrore, nulla admiratione commotus: quoniam quidem ex his omnibus eos qui bene noverant fueram percontatus. Tertio itaque Imperatorem pronus adorans, caput sustuli: & quem prius moderatâ mensurâ à terra elevatum sedere vidi, mox aliis indutum vestibus penes domus laquear sedere prospexi. Quod qualiter fieret cogitare non potui, nisi foris eo sit subvectus ergatio, quo torcularium arbores subvehuntur. At cum arbores, aves, leones, ceteraque ejusce Palatii machinæ, etiam Constantino Porphyrogenito imperante constiterint, non video cur ipsemet Constantinus in avi Vita cap. xxiii. scribat præclara hæc omnia opera constasse Michaëlem Theophili filium, scilicet τὸν χρυσὸν ἐκείνων καλουμένων πλάτανον, καὶ τοὺς δύο ὀλοχρῦσους γρύπας, καὶ τοὺς δύο χρυσοῖς σφρηγᾶς λέοντας, καὶ τὸ δόχρυσον ὄργανον, auream illam platanum, & duos aureos gryphes, auroque fabricato leones, & auro solido compactum organum: nisi forte opera illa Theophili ex auro solido confecta fuerint, hæc verò ex ære auro obducto. A Porphyrogenito porrò hauserunt quæ habet in hanc rem præter Manassæ Scylitzes in eodem Basilio pag. 544. ubi tamen γύπας vultures, pro γρύπας præfert codex editus. Iisdem familia etiam tradit Glycas, qui rugitum emittentium leonum præterea meminit. Jam verò ex Luithprando docemur ab Imperatoribus in Palatio Magnauræ excipi solitos principum legatos: quod & observare est ex eodem Porphyrogenito cap. lxi. Δοχῆς ἡ γερονίας ἐν τῇ Μαναύρα, καθὼς ὄντι τοῖς βασιλεῦσι Ρωμαίων ποιεῖν, ὅτ' αὐτὰ ἐπ' ἡγεμονίας ἔθνους πινός περιφανῶν καὶ μεγάλων εἰσδέχεται μέλλων. Excipitur in Manaura, ut facere solem Romani Imperatores, cum percelebrem & magnum nationis alicujus principem excepturi sunt. Ab eo etiam hausit quæ habet hoc loco Scylitzes pag. 586. qui, ut & Leo Grammaticus pag. 604. præterea Armeniorum Legatos in hoc Palatio à Leone Philosopho Basilii filio exceptos narrat. Denique Guillelmus Bibliothecarius pag. 228. ait Legatos Hadriani PP. ad Hirenis Palatium descendentes, in domum, quæ dicitur Magna aurea, à Ioanne à secretis, Spatharioque Candidato, & Strategio Spathario Candidato, quibus subministratio gratiâ deputati fuerant, laudabiliter susceptos. In eo pariter Palatio solenni apparatu celebratas Imperatorum nuptias tradit idem Grammaticus in Michaele pag. 458. Μεθ' ἧς σεφανῆται ἐν τῷ ἀγίῳ Στεφάνῳ τῷ εἰς τὴν Δαφνὴν, γενομένης τῆς πασῆς εἰς τὴν Μαγναύραν, τῆς ἡ συγκαθίστα ἀνακλιθείσης ἐν τοῖς Δεκαεννέα κασιτοῖς, cum qua in aede S. Stephani ad Daphnen corollis nuptialibus donatus est, convivio in Magnaura parato, & Senatu ad Tribunal Novemdecim accubituum recumbente. Et in Basilio pag. 473. Ποίησας τὰς γάμους ἐν τῇ Μαναύρα, καὶ ἐν τοῖς Δεκαεννέα ἀκκῆσι τοῖς, celebratis nuptiis ad Manauram, & ad Novemdecim accubita. Adde Symeonem Logoth. in eod. Basil. n. xix. Præsertim verò in hoc Palatio agebantur Conventus ii publici, quibus Imperator ipse intererat. Hinc legimus apud Theophanem anno i. Leonis Chazari, eundem Augustum σιλένπον ἐν τῇ Μαγναύρα fecisse: Imperatricem Irenem an. v. populum εἰς τὴν Μαγναύραν congregasse, & an. viii. unâ cum Constantino filio, decreta secunda Synodi Nicænæ coram Tarasio Patriarcha & Episcopis subscripsisse; quod refert etiam Ignatius Episcopus in vita Tarasii n. xxi. Theophilus apud Cedrenum pag. 533. morti proximus ad Magnauram deferri se præcepit, quò convocatum Senatum alloqueretur. In eo Palatio Basilii Macedo, exacto Photio, Silentium habuit, ut auctor est Nicetas Paphlago in vita Ignatii Patr. CP. pag. 712. edit. MDCXVII. Leo Grammaticus pag. 486. ait Leonem Philosophum Imperatorem propter morbum, quo extinctus est, non potuisse ἐν τῇ Μαναύρα τὴν Δημηγορίαν διαλαλῆσαι ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν νηστῶν, in Magnaura orationem habere in capite jejuniorum: denique Alexandrum Imp. mortuo Leone fratre σιλένπον καὶ σύνοδον ἐν τῇ Μαναύρα fecisse. In Magnaura agitata judicia colligere est ex iis quæ habent Theophanes anno i. & ix. Nicephori Logothetæ, Cedrenus pag. 568. & Glycas, ubi tradunt Basilium Macedonem justitiæ amantem, iudices constituisse, qui quotidie pro tribunali sederent in Magnaura, in Hippodromo, & in Chalce. Atque ex iis conjicere licet sedisse iudices in Consistorio, quod à Justiniano conditum fuisse diximus.

III. PALATIUM FLACCILLIANUM in undecima Regione statuit vetus Urbis Descriptio, quod quidem ab Ælia Flaccilla prima Theodosii M. Imperatoris uxore adificatum tradit Chronicon Alexandrinum pag. 708. Καὶ αὐτὴ Φλακίλλα κτίσει Φλακιδιανῶν τὸ Παλάτιον, & ipsa Flaccilla condidit Palatium Flaccillianarum. Nec diversum ab eo quod infra pag. 781. idem scriptor Palatium Placillianarum vocat, in quo, Justiniano imperante, asservabantur Augustorum vestes, & alia Imperii symbola: nam Flaccillam & Placillam promiscuè appellari à scriptoribus observatum supra in stemmate Theodosii. Sic igitur Chronicon Alexandr. ubi de seditione Victoriatorum: Ἠνεγκαν οἱ δῆμοι ἀπὸ τῆς Παλατίος Πλακιδιανῶν ἔπειτα λεγομένων σίγνα βασιλικὰ ἀποκείμενα ἐκεῖσε, καὶ ἔβαλον εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς αὐτῆς Ὑπατίας. Tuleruntque Factiones signa vel insignia imperatoria ex Palatio Placillianarum, ubi asservabantur, & imposuerunt capiti Hypatii. Neque aliter indigitatur à Procopio lib. i. de Bello Perf. cap. xxi v. ἔστι τοίνυν ἡμῶν Βασίλεια ἑτέρα, Πλακιδιανὰ τε καὶ τὰ τῆς Ἑλένης ἐπίνομα, alia sunt porro nobis Palatia, Placilliana scilicet, & quod Helena nomen præferunt.

IV. PALATIUM PLACIDIANUM in prima urbis regione collocatur in veteri

urbis Descriptione quæ asservatur in Bibliotheca Cæsarea: *Continet in se idem Palatium magnum, Lusorium, Palatium Placidianum, Domum Placidie Augustæ, &c.* Ex quibus conficitur diversas fuisse ædes Palatium Placidianum, & Domum Placidie Augustæ, tametsi utraque nomen Placidie præferat: nam domus Placidie Augustæ, à Galla Placidia Theodosii M. filia exstructa fuit: Palatium verò Placidianum, à Galla Placidia ejusdem Theodosii uxore altera, si conjecturæ licet indulgere: quam enim scriptores Gallam nudè vocant, auctori Chronici Alexandrini Galla Placidia dicitur, quod & suadet Gallæ Placidie filie nomen. An verò per Πλακιδιανὰς, uti vocant scriptores, Palatium, vel domus Placidie intelligatur, ex his quæ mox de posteriori observabimus, facilè, vel certè liberum erit cuique statuere.

V. PALATIUM HELENÆ, quod à Procopio lib. I. de Bello Perf. c. xxiiv. παλάπιον τὸ Ἑλένης ἐπὶ τῶν μνησίων nuncupatur, παλάπιον Ἑλληνικῶν perperam dicitur apud Theoph. an. xvi. Anast. Dicori: legendum enim Ἑλληνικῶν, quomodo præferre codicem Peires. monet Goarus: *Palatium Helenianensium*, Anastasio in Hist. Eccl. pag. 50. ubi Cedrenus ad hunc annum, ἐν τῷ Παλατίῳ nudè habet. Meminit præterea Theophanes an. v. i. i. ejusdem Anastasii, βαλανεῖς τῆς Ἑλληνικῶν, *Balnei Helenianarum*, in cujus labro Olympius quidam Arianus, cū inter lavandum, de sancta Trinitate blasphemias evomeret, miserè periit: quod in Africa accidisse perperam dixit Paulus Diaconus lib. xv. Hist. Misc. pag. 428. edit. Canisii: etsi rem accuratiùs quàm Theophanes commemoret. Sed quod *Helenianarum* Theophanes, *Elyanensium Balneum* ille appellavit: quaquidem nomenclatura locum *Heliana* dictum agnoscit Marcellinus Comes: *Forum Theodosii in loco, qui Heliana dicitur, ædificatum est.* Sed & Victor Tunnenfis in Anastasio, *Helianas* hoc Balneum nuncupat: *Olympius quidam Asianus in Balneis, quæ Heliana vocantur, apud Regiam urbem, sanctam & consubstantialem Trinitatem blasphemans, tribus ignis jaculis (apud Isidorum siciliū habetur, apud Theodoretum verò, de quo mox, τρεῖς σίκλας,) Angelo ministrante visibiliter in piscina frigida aqua (ἐν νεροῦ ὁρῶ habent Theodoretus & Theophanes) persusus, vitam impiè simul prodigioseque finivit.* Miraculum hoc in tabella depictum addit idem scriptor, ut & Theodoritus lib. I. v. Hist. Eccl. apud Joannem Damascenum lib. I. I. de Imag. pag. 190. edit. Romanæ, quisquis ille sit Theodoritus, seu sit Theodorus Lector, quod vult Billius, sive alius scriptor, qui hanc ipsam historiam recitans, habet ἐν τῷ λυτρῶ τῆς παλατίου τῶν Ἑλληνικῶν. Porro si *Heliana*, pro *Heleniana*, corruptè, labente atate, dictus Palatii Helenæ tractus fuit, quod maximè probabile est, ex his locis facile erit deprehendere illius situm, nempe in Foro Theodosii. Meminit denique idem Theodoritus Curatoris Palatii, seu τῆς παλατίου τῶν Ἑλληνικῶν τὴν φροντίδα πεπιστευμένον, quem & διατάξινον vocat. Juxta Helenianas stetit ædem S. Thyrsi, & ædem SS. Carpi & Papyli docent Synaxaria.

VI. PALATIUM ELEUTHERII appellatum, quod Portui ejusdem nominis ad Propontidis littus adjaceret, ædificavit Irene Imperatrix Leonis Chazari conjux, quæ ab rerum administratione à filio remota, in illud demum concessit. Theophanes an. I. Constantini: τὴν ἡ μὲν τῆς ἀπαθείας αὐτῆς ἐκείθεν ἐν τῷ Παλατίῳ τῆς Ἐλευθερίας, ὃ αὐτῆ ἀποδόμωσεν. *Ipsam verò matrem in Palatio Eleutherii, quod ipsa struxerat, ubi vitam ageret securam, remisit.* Zonaras pag. 96. Αὐτὴν δὲ τὴν μητέρα τῶν βασιλείων ἐπιμας καταργῶν, εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, ὃν ἐν ταῖς Ἐλευθερίαις εἶδε ματῆρ, διαγεῖν ἐκέλευσε, *matrem Palatio honorificè educatam, in domo ab ea in Eleutherii tractu constructa, vitam agere præcepit.* Παλάπιον & ἐν τῷ τῆς Ἐλευθερίας dicitur eidem Theophani an. I. Nicephori General. ἀνάκτορα τῆς Ἐλευθερίας auctori vitæ ejusdem Theophanis Sigrianensis, & in illius Synaxario ad x. i. Martii. Addit Codinus pag. 59 non modò τὰ παλάτια τῆς Ἐλευθερίας ædificasse Irenem, sed & ἡροδόσια, officinas; præterea Hippodromum, quem inter tractus Eleutherii & Amastriani excitavit Theodosius junior, demolitam fuisse, ejusque loco τὰ πτώεα, *Pistina* ædificasse. Meminit præterea Palatii istius Ignatius Episcopus in vita Tarasii Patr. CP. n. xxv. i. quod à conditricem Irenem appellatur apud Guillelmum Bibliothecarium pag. 228. ubi de legatis Hadriani II. PP. *Sicque ad Hirenem Palatium descendentes, in domum quæ dicitur Magna aurea, Ioanne à secretis, Spatharioque Candidato, quibus subministrationis gratiâ deputati fuerant, laudabiliter suscipiuntur.* Appullerant scilicet legati ad Portum Eleutherii, cui vicinum fuit Irenem Palatium. Anonymus in Collect. CP. pag. 86. meminit ejusdem Ἐλευθερίας τῆς εἰς τὸ Σενάτον τὸ Παλάπιον κτίσαντος, *Eleutherii qui Palatium ad ædem Senatuum dicitur excitavit.* Vide quæ observamus infra de Palatio Irenem.

VII. PALATIUM BLACHERNARUM, à loco quem *Blachernas*, etiam ante instauratum à Constantino Magno Byzantium, appellabant, in quo ædificatum fuit, nomenclaturam sumpsit. De ejus conditore silent scriptores; tametsi ante Anastasium Dicorum stetit constet. Siquidem auctor est Suidas eundem Augustum magnum in Blachernis condidisse Triclinium, quod de ejus nomine Anastasiacum appellatum est: ὁ αὐτὸς κτίζειν καὶ τὴν μέγαν Τεῦλινον τὴν ἐν Βλαχέρναις, ὃς Ἀναστασιακὸς μέχρι τῆς Δούσης λέγεται. Sed an illud sit, quod πολύπμον dictum fuit, cujus meminit Nicetas in Alexio Man. F. n. xv. i. i. non omnino constat: τῆς Ἀνδρονίκου κατὰ βάτος ἀπὸ τῆς περανεῖς εἰς τὸ ἐν Βλαχέρναις Βασίλειον, καὶ γυρομέτρως καὶ τὸν ἐν τῷ τῆς ὑψηροῦ δόμον, ὃς Πολύπμος λέγεται, ἐφίσταται καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος, &c. Cūm ἀ-

rem Andronicus ex tyrannicis adibus in Blachernianum Palatium descendisset, & Polytimi sublimes aedes ingressus esset, tum & Alexius Imperator adfuit, &c. Certè Palatium ipsum Blachernianum πολύπμον, & magnificum fuisse docet Odo de Diogilo lib. iv. de Profecione Ludovici VII. Regis Franc. in Orientem, à quo sic illius elegantia describitur: *Fundatur quidem in humili, sed sumptu & arte, decenti proceritate consurgit, & triplici confinio tripl. cem habitantibus jucunditatem afferens, mare, campos, urbemque visibus alternis despicit. Exterior ejus pulchritudo ferè incomparabilis est: interior verò, quidquid de ea dixero superabit. Auro depingitur undique, variisque coloribus, & marmore studioso artificio sternitur area, & nescio quid plus ei conferat pretii, vel pulchritudinis, ars subtilis, vel pretiosa materia.* Sed hanc potissimum Palatii Blacherniani elegantiam Manuelli Comneno Imperatori adscribunt scriptores, à quo ita instauratum tradunt, ut illius conditor agnoscat à Benjamine Tudelensi in Itinerario, ubi & structuræ commendationem, & tricliniorum ornamenta, ἀπόπης ipse ita profecit, ex versione Constantini l'Empereur: *Ipse autem Rex Emanuel in regiam suam magnum in litore edificavit Palatium, præter illud à majoribus exstructum: idque Blachernas vocavit: & columnas ac eorum ornamenta auro & argento probato obduxit; iisque cum bella ab antiquis antequam nasceretur gesta, tum que ipse gesserat insculpsit. Ibidem solium suum ex auro & gemmis paravit, solioque aurea corona ex aurea catena impendit, equali cum inferiori sedili ambitu. In ista margarita, quarum pretium nemo facile aestimet: etenim noctu nullis ibi lucernis opus habent; siquidem omnes margaritarum luce fruuntur, quæ ipsos admodum illuminant. Sunt & alia quæ nemo recensere facile queat. Atque eò annuatim è tota Græcia omnia tributa inferunt, ut turres inde impleantur, cum vestibis sericis & purpureis, tum etiam auro. Nec structura, nec divitiæ tantæ in ulla regione reperiuntur. Atque inde Novum Palatium non semel nuncupatur à Willelmo Tyrio, qui Manuelis aetate vivebat, (ut & Odo de Diogilo & Benjaminus Tudelensis) lib. II. cap. VII. VIII. lib. XX. cap. XXVI. lib. XXI. cap. IV. Enimverò quod Benjaminus egregio depicta artificio fuisse in hoc Palatio ait bella à Manuele gesta, traditur etiam à Niceta in illius Vita lib. VII. n. III. Φιλοκαλίαν ἡ κατηροῦσι τὸ δὲ τῷ Βασιλέως καὶ οἱ κατ' ἀμφω τὰ ἀδάπορα μίγμοι ἀνδράων, οἳ αὐτὸς ἀνήγειρεν, οἱ ψηφίδων χρυσῶν ἐπιθέσει διαυγάζοντες, τυπούσιν ἀθεσι βαφῆς πολυχρόμ, καὶ πέρη χειρῶν θαυμασία, ὅσα εἴτ' ἢ βαρβάρον ἰωδρίσαστο, ἢ ἄλλως ἐπὶ βέλπον Ρωμαίοις διεσκευάσει. Magnificentiam ejus testantur etiam maximi illi angipertus in utroque Palatio (Magno scilicet & Blacherniano) extructi, qui musivo auro resurgentes, diversis coloribus & miro manuum artificio adumbrata exhibent bella ejus gesta cum barbaris, aliaque ad utilitatem Romani imperii administrata. Iis ferè consona quoad tabellas, in quibus depicta erant bella ac gesta Manuelis, habet Cinnamus lib. IV. n. XI. ubi tamen adulationem quamdam immensiore deprehendi eorum qui gesta altiùs plus solito evehunt annotat, adeò ut ipse non semel Manuel ex ea indignatus fuerit. Sed quod novum Palatium vocat Tyrius, ille contra τὰ κατὰ νότον τὸ πύλεως παλαιότερα ἀρχαία vocat, ἀνίκα Palatia quæ ad meridiem vergunt, ubi denique quod ἀνδρῶνα Nicetas, ille δόμον appellat. Apud eundem Cinnamum lib. II. n. XVI. Conradus Imperator cum Manuele Palatia adiit, quæ ad urbis partem australem erant, ἰσορήσων ὅσα τε ἐν αὐτῶν θαύματα ἀξία, καὶ τῶν ἐπὶ τῷ τῆς νεῶν ἐν τῷ ἐξόμῳ ἔσθ' ἰερόν. Visurus in iis quæ admiratione digna sunt, lustratusque adem sacram que ibi exstructa est, Blachernianam scilicet. Neque ipsum duntaxat Blachernarum Palatium novis ædificiis auxit Manuel, ornavitque, sed & mœnibus & propugnaculis muniit. Nicetas in Isaacio lib. I. n. VII. Στάς Ἰώνω θωρακφόρος εἶσω τῷ πειλόβ τὸ πύλεως, ὃν ὁ Βασιλεὺς ἀνήγειρε Μανβήλ, ἔρυμα τῷ ἐν Βλαχέρνας ἀρχαίων. Itaque thoracatus stans intra eum urbis ambitum, quem Manuel Imperator excitavit, ad munimentum Palatii Blacherniani. Eiusdem muri, seu propugnaculi ad muniendum Blachernianum Palatium à Manuele ædificati rursus meminit in Alexio Ang. lib. III. n. X. Id porro propugnaculum postmodum Castellum appellatione donatum docemur ex Cantacuzeno lib. III. cap. C. Τὸ ἐν Βλαχέρνας φερούριον, μέγας καὶ αὐτὸ τὸ δὲ τὰ βασιλεία φερούριον ὃν, Καστέλλιον φερούριον, ἔξ' ἐπὶ τῶν Προμηνακίων quod est in Blachernis, partem munitionis que circa Palatium est, Castellum appellatum, diripiunt. Atque illud amplum fuisse oportet, cum & in eo variæ habitantium ædes extiterint. Idem Cantacuzenus lib. IV. cap. XI. Ἐπειδὴ εἰς τὰ βασιλεία ἐλθόντες, τὸ λεγόμενον Καστέλλιον διεπύρθησαν, ἀφύλακτον εὐρόντες, καὶ διήρπασαν τῷ ἐνοικουμένων οἰκίας. Postea ad Palatium venientes, cum Castellum quod dicitur custode vacans offendissent, illud expoliatis incolentium domibus vastarunt. Incertum tamen an hoc loco Castellum fuerit illud propugnaculum quod ad Blacherniani Palatii munitionem, ex variis adium sacrarum & publicarum demolitionibus, excitasse Isaacium Angelum tradit in illius Vita Nicetas lib. III. n. V. quod quidem πύργον vocat: Πεδέμερον δὲ καὶ πύργον πεκτῆνασθαι καὶ τὸ ἐν Βλαχέρνας παλάτιον, ἀμα μὲν εἰς ἔρυμα τῷ ἀνακτόρον, ὡς ἔφασκε, καὶ ἑσφάρισμα, ἀμα δὲ καὶ εἰς ἐνοικίον ἐαυτῶν, ναοὺς τε καὶ πύργους πάλαι ἰσαμῶν ἀπὸ μελέως κατήρειψε, &c. Cum turrim in Blacherniano Palatio cum nova munitionis, ut aiebat, tum sua habitationis causâ exstruere voluisset, & aedes sacras que ad littus neglectæ jacebant, & multas illustres urbis domos demolitus est. De Palatii situ, constat apud omnes extitisse ad caput Sinus Ceratini, in angulo civitatis juxta portum, inquit Tyrius lib. III. cap. VII. ad ipsa Freti littora, ut est apud Nicetam in Alexio Ang. lib. III. n. I.*

quod rursus infert in Manuele lib. 11. n. 111. ubi scribit Majonem Regis Siciliae Guillelmi Ammiratum cum classe ad caput Sinus usque appulisse, & in ipsum Blachernianum Palatium sagittas, quarum cuspides argenteae aurataeque erant, coniecisse: καὶ ᾤψθη μὲν τὸν ἐπέχοντα πορθμὸν ἀναπλεύσας, καὶ ταῖς ἐν Βλαχέρναις βασιλείαις κατακολλησας, βέλη κατ' αὐτῶν ἀφῆκεν, ἀργύρεοις μὲν ἔχοντα τοῖς ἀτεαῖτοις ἀλληλιαμοῖς ἐς βάθος χυσοῦ. Neglectum fuisse à Francis Augustis urbem obtinentibus tradit Gregoras lib. 1 v. pag. 62. At Michael Palaeologus rursus instauravit, & à situ & pulvere purgavit. Quippe litterae quas ad Concilium Lugdunense misit an. MCCCLXXIV. in Blacherniano Palatio exaratæ dicuntur apud Waddingum, & alios. Sed & Cantacuzenus lib. 1 v. cap. xxxiii. in eo contra Barlaamum & Acyndinum à se coactam Synodum testatur. Ex quo præterea colligimus apud eundem scriptorem Blachernianum, & Constantinianum, Palatia diversa esse, ita ut Leunclavii & aliquot aliorum error deprehendatur, qui Palatium, quod hodie Constantini vocant, idem esse cum Blacherniano contendunt. de Balneis ad Blachernas supra diximus; harum etiam meminit Continuator Theophanis lib. 1 v. n. xxxii. Incertum porro an Palatii Blacherniani pars, an verò ædis sacrae Blachernarum Deiparæ fuerit *Alexiacum Triclinium sacratum Blachernarum*, in quo acta Pseudosynodus Palamitarum, Joanne Cantacuzeno & Joanne Palaeologo imperantibus, anno MCCCLIV. Indiæ. v. 11. Τεῖκλιον ὁ ὀπιζρόμωρ Ἀλεξιακὸς ἢ ἱερόν Βλαχερνῶν, in actis ejusdem Pseudosynodi pagg. 138. & 168. apud Combefisium. Pachymeri verò lib. 1 v. cap. 1 v. βασιλικὸς Ἀλεξιακὸς Τεῖκλιον, cujus meminit præterea cap. v. lib. v. 11. cap. xxxiv. & lib. v. 11. cap. xxv. nuncupatur. De veteri Blachernarum appellatione agimus pluribus ubi de Blacherniana Deiparæ æde.

VIII. PALATIUM LAUSI, seu LAUSIACUM, à Lauso Patritio & Præposito sacri Cubiculi, qui Arcadio imperante multas dignitates adeptus dicitur, ædificatum, & statuis ac marmoribus exornatum tradit Codinus in Orig. Constantinop. Verum quod subdit unam fuisse ex xxi. ædibus, quas Constantinus Magnus, pro totidem Senatoribus Romanis, qui cum eo in Thraciam concesserant, ædificarat, non cohæret cum Arcadii imperio, sub quo vixisse Lausum volunt, & quem cum esse putant viri eruditi, cui Palladius Episcopus Helenopoleos historiam suam de sanctis Patribus Eremitis ac Monachis conscripsit, & quam de ejus nomine Lausiacam appellari voluit. Eiusdem Lausi Præpositi mentio est præterea in Actis S. Melaniae apud Surium xxxi. Jan. In ea æde erant & marmoreæ aquilæ, & phialæ, & gradus, & aræ quadrangulæ ad Urbis ornatum. Cedrenus pag. 322. non modò statuas illas recenset, sed & addit ἐν τοῖς Λαύσου exitisse οἰκήματα παμποικίλια, καὶ ξενοδοχεῖά πνα, ὅπερ ἢ Φιλόξενον ἔχορῆγὰ τὸ ὕδωρ, ἐνθα ἔχε πῶ κληῖον. *Varia habitacula, & aliquot Xenodochia, ubi Philoxenos aquam susceperat, unde habebat nomen.* Quibus verbis Cisternam illam intelligit, quæ Φιλόξενον appellabatur, de qua egimus libro superiori. ἐν Μίση, seu in Media urbis platea, extitit Lausiicum Palatium, nec procul à Foro Constantini, quod indicat Chronicon Alexandrinum, ubi enarrat incendium, quod imperante Phoca accidit: tametsi Triclinium fuisse Magni Palatii videatur innuere Continuator Theophanis lib. 111. n. xlii. τὰ Λαύσου, perinde ac Zonaras tractum in quo exstructum fuit Lausiicum Palatium, vocant Theophanes pag. 157. & Leo Grammaticus pag. 467. Palatium verò ipsum Τεῖκλιον Λαυσιακὸν dicitur Scylitzæ in Leone Armenio, in Theophilo, & in Basilio Macedone, pagg. 491. 520. & 588. *Lausiicum* nudè apud Constantinum lib. de Adm. Imp. cap. 1. Leonem Grammaticum pag. 461. & Glycam in Basilio. Meminit idem Scylitzes horti τῶ Λαυσιακοῦ pag. 521. Scribit Continuator Theophanis lib. 111. n. xlii. Theophilum Imperatorem Lausiicum Triclinium χρυσοειδέα ἡφίοις, μυστινο αὐρεο exornasse, & πῶ καλῶδοσον, ex Basilisci tyranni Palatii in Lausiicum transfuisse. Idem lib. 1. n. xix. tradit Leonem Armenium in eo lites adjudicasse. Vide Gyllium in Constantinop. lib. 11. cap. xxv. Statuæ verò, quæ eo incendio, quod Basilisco imperante accidit, consumptæ dicuntur, fuere Junonis Samiæ, Minervæ Lindiæ, & Veneris Cnidia, quæ describuntur à Cedreno pag. 332. In statuam Veneris Cnidia, Praxitelis opus, habentur Epigrammata aliquot in Anthol. lib. 1 v. cap. xii. de qua præter scriptores veteres consulendus etiam Constantinus Porphyrog. lib. 1. de Themat. cap. xiv.

IX. PALATIUM SECUNDIANARUM. Vide infra ubi de Tribunali Hebdomi.

X. PALATIUM IN TAURO, vel certè Regias ædes amplitudine & elegantia conspicuas ædificasse Leonem M. auctor est Zonaras: οἶκον ἐν τῷ Ταύρω βασιλικὸν πολυτελεῖ τῷ καὶ μέγιστον. Palatii in Tauro meminit Codinus: ἐν τῷ Ταύρω στήλη τῶ μεγάλῃ Θεοδοσίᾳ ἵσταται ἢ ὁ ᾤψθη ἀργυρῶ, ἐνθα τὰς ἀπὸ τῶ ἰθνηῶν ἱκόντας ἐδέχετο ἐκείσε, καὶ ᾤψθη Παλάτιον ὑπῆρχε, καὶ ξενοδοχεῖον Ῥωμαίων, &c. *Stetit in Tauro statua Theodosii M. quæ primum argentea fuit, ubi gentium exterarum legatos excipiebat: prius autem Palatium extitit & Xenodochium Romanorum.* Quæ tamen an ad Palatium Leonis referenda sint, non ausim affirmare, ut & quæ tradit de quatuor statuis ex Ephesino templo Veneris advectis, quas ἐν τοῖς Ταύρω μέγιστον ἐν τοῖς Παλάτιοις repositas scribit: ut Juliani Παρθένα & Galli fratris. Porro per Palatium in Tauro, Basilicam Theodofia-

nam, aut Capitolium intelligi putat Gyllius lib. III. cap. VII. quæ quidem post incendium, quod eodem Leone imperante accidit, quoquomodo fuerint refecta, nomen amisisse colligit ex recentioribus scriptoribus, tradentibus in Tauro fuisse Palatium & Xenodochium; à quibus, inquit, non dissentiunt quidam Senes Constanstinopolitani, qui testantur etiam suâ memoriâ circa domum ubi hodie cuditur moneta, vicinam Foro Theodosii, fuisse Palatium magnum, quod aliquid dicunt Mamethem Regem, qui cepit Constantinopolim, prius incoluisse, quàm construxisset ingens illud claustrum Palatii siti in primo colle, ex illiusque ruinis Reges Turcorum sua ædificia ornasse, &c.

XI. PALATIUM BASILISCI, extruxit Basiliscus Imperator, Verinæ Augustæ frater. Michaël Glycas in Basilisco pag. 264. ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει κτίσας παλάτιον, ἐκάλεσεν αὐτὸ τὰ Βασιλίσκου. Hic Palatio Constantinopoli condito, idipsum Basilisci Palatium nuncupavit. Codinus pag. 50. ait tractum urbis, τὰ Βασιλίσκου appellatum, domum fuisse ejusdem Basilisci, ὅστις βασιλεύσας ἐποίησεν αὐτὸν περὶ τὸν παλάτιον, quam imperio positis in ἀμενίσσιμῳ Palatiū mutavit, quo vetustate abolito, loco Basilisci nomen remansit. Meminit Theodorus Lector Ecl. I. pag. 183. domus Basilisci: ἐκ τῆς οἰκῆς τῆς Βασιλίσκου εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἔρχετο, ex domo Basilisci, in Ecclesiam venit. In hoc tractu ædificatum templum SS. Cosmæ & Damiano, & alterum S. Tryphoni, sacrum extitisse alibi observamus. Sed & tradit Continuator Theophanis lib. III. n. XLIV. Theophilum Imperatorem τὴν καλῶσιν ἐκ τῶν Βασιλίσκου τῆς Τυράννου παλατίων, in Lausiacum Triclinium transfudisse.

XII. PALATIA IN TRACTU CARIANI filiabus suis extruxit Theophilus Imperator. Continuator Theophanis lib. III. n. VIII. de Theophilo: πρὸς τῆς οἰκῆς πῶς καὶ ἀνάκτορα ταῖς ἑαυτῆς θυγατέρας ὡς τὰ τὸν ἔπειτα καλεῖσθαι ἔχουσιν τὰ Καριανῶν πλὴν ἅλα χειρὶ ἐξάνεστησεν τε καὶ ἤγειρεν, ὧν λέγουσιν ὅτι καλοῦσι τῆς ἐκείνων μνήμης μέχρις ἡμῶν διασώζονται. Ad hæc domum quandam & Palatia filiabus suis ad locum Cariani nuncupatum ingenti sumptu extruxit, quorum hæctenus reliquæ aliqua atque rudera memoriam conservant. Eadem habet Scylitzes pag. 518. qui etiam meminit ejusdem Palatii in Michaële Theophili filio pag. 539. quod τὸ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Καριανῶν ἀνάκτορον, & τὰ καὶ τῆς Καριανῶν ἀνάκτορα vocat, quo etiam matrem & sorores in monachas prius attonfas relegasse Michaëlem tradit pag. 545. ubi Zonaras οἶκον τῆς Καριανῶν habet. Continuator verò Theophanis lib. I. n. III. ut & Symeon Logotheta n. V. ἐν τοῖς τῆς Καριανῶν παλάτιοις. Nicetas in vita Ignatii Patr. CP. pag. 689. ed. 1618. τὰ Καριανῶν vocant. Porro Cariani Triclinium partem fuisse Magni Palatii videtur innuere idem Continuator Theophanis lib. III. n. XLII. & XLIII. quo loco describit Theophili Imperatoris in Magno Palatio substructiones, ubi & appellationis rationem subdit: Ὅτι γὰρ Καριανῶν, ἐς ἔπειτα φέροι τὴν κλίσην, ἅλα τὸ δὲ τῆς γραμμῆς ἔχουσιν ὑπὸ λίθου Καριανῶν οἶκον πλάττοντες τῶν παλαιῶν, ὅ καὶ χρηματίζων σήμερον βεβαίον τὸ ἀποθεῖσθαι αὐτοῦ μνημῶν πέπλων ἐκ σκευῶν τῆς αὐτῆς ποσειδῶν ἔργον ἔστι. Nam & Cariani Triclinium, sic nuncupatum à gradibus ex Cario marmore flumen quoddam representantibus, quod & hæctenus sericarium vestium penus est, ac Vestiarium vocatur, illius cura opus est. Mox subdidit eidem vicinum fuisse Triconchum, & in hoc Cariani Triclinium appetente hyemali solstitio secedere solitum Theophilum, in quo ab australibus ventis sese tutaretur, cum in Margarites Triclinio à verno æquinoctio ad autumnale morari esset solitus. In Blachernis exstructam fuisse τὴν Καριανῶν ἑμβολὸν à Mauricio Imp. an. V. auctor est Theophanes.

XIII. PALATIUM MANGANORUM, nudè Mangana appellatum, primus extruxit Basilus Macedo, uti tradunt Porphyrogenitus in avi vita cap. LX. & ex eo Scylitzes pag. 588. τῆς αὐτῆς βασιλείας ἔργον καὶ τὸ τὰ Μάγγανα λεγόμενον οἶκον βασιλικόν. Ejusdem Imperatoris opus est domus regia qua Mangana appellatur. At antea ædificatum innuit Nicetas Paphlago in S. Ignatio Patr. CP. scribens eundem Ignatium à Basilio Macedone ab exilio revocatum, in urbem venisse, & ἐν τοῖς πορφυροῖς αὐτῆς παλάτιοις τοῖς καλεῖσθαι Μάγγανοις, in avitis Palatii, qua Mangana appellant, collocatum. Unde conjicere licet à Michaële Rhangabe Imp. ejusdem Ignatii parente primò extructum, deinde instauratum vel auctum à Basilio. Extitit porro juxta ædem S. Georgii, quam ibi postmodum excitavit Constantinus Monomachus. Anna Comnena lib. III. Alexiad. pag. 80. ἐν τοῖς καὶ τὴν μὲν τῆς μεγάλης μάρτυρος Γεωργίου ὡς τὰ ἀποβεβιώκοτος Κωνσταντῆς τῆς Μονομάχου βασιλείας οἰκοδομηθεῖσαν οἰκίαν καλεῖσθαι Μάγγανα ταῦτα ἢ κοινῆ ἐπὶ κλησίμῳ διάλεξις. Migravitque in ædes Monasterio magni martyris Georgii, quod olim extruxit Constantinus Monomachus Imperator, vicinas, quas Mangana vulgaris lingua nuncupat. Hinc crebra istius Palatii mentio apud Scriptores. Zonaras ait eundem Monomachum extremum diem clausisse καὶ τὰ ἐν τοῖς Μάγγανοις βασιλεία, ut & Alexium Comnenum, ἐν τοῖς καὶ τὴν μὲν τῆς Μάγγανων λαμπροτάτοις οἰκοδομήμασιν, Nicetas in Joanne num. I. in Triclinio, quod πεντόρονον vocat Anna Comnena lib. XV. extremo. Palatium Manganorum tandem destruxit Andronicus Tyrannus, ut auctor est idem Nicetas in eodem Andronico lib. II. à quo in interiore Philopatio stetit dicitur: εἶχον τὸ κράντημα τῆς ὕδατος ἐπὶ τὰ λεγόμενα τῆς Μάγγανης παλάτια, ἃ καὶ αὐτὰ καὶ τὸ ἐν τῷ Φιλοπάτιον οἰκοδομηθέν, ἐτίθει δ' Ἀνδρόνικος κατηδάφισεν. Factus est consuevis vestibus Manganorum Palatia; qua ad interius Philopatum ædificata, & ab

Andronico postmodum destructa sunt. Idem scriptor in Alexio Manuelis F. n. xlii. εἰς τὰς ἐν τῷ Φιλοπατίῳ βασιλικῆς μετὰ πικρὰ μέρων οἰκοδομαί, αἱ τῷ Μαγνάνῳ ἐλήγοντο. *In Manganicas Imperatorias ades ad Philopatium digressis.* Theosterictus in S. Niceta Hegumeno n. xliiii. meminit Zachariæ cujusdam ἐπιτρόπου τῷ βασιλικῶν εἰκῶν, τῷ ἐπιλεγόμενον τὰ Μαγνα, ut Anonymus Combesianus in Constantino Porphyrogenito n. xv. Michaëlis κρηάτορος τῷ Μαγνάνων. Unde colligi posse videtur ætarium publicum in ea æde asservatum, cum Curatores dicti potissimum fuerint ejusmodi ædium Præfecti.

Enimverò PHILOPATIUM Byzantii appellabant porrectiorem planitiem arboribus confitam, in qua deambulationi, venationi, atque aded captando aëri Imperatoribus licebat indulgere. Bina autem ejusmodi Philopatia observare est, alterum intra urbem, ubi extitit Palatium Manganicum, alterum, extra, ad Portam Auream, ubi fuit Palatium Pegantum: de quo quidem Philopatium exteriori agimus ubi de eodem Palatio Pegano. Porro nescio an ad Philopatium interius pertineat, atrii, quod hoc ipso loco stetit, descriptio, cujus situs & amœnitas prædicantur à Procopio lib. i. de Ædif. cap. xi. Ait quippe ex Propontide ad Urbis latus orientale navigio appellentibus ad sinistram occurrere Thermas Arcadianas, (quæ in prima regione steterunt, ut & Palatium Manganorum:) ubi Justinianus atrium ubi præstruxit, quod & ambulacrum erat in ea degentium, & navigantium statio, αὐτῷ δὲ μὲν πόλεως περιεβλεψήμενον, καὶ τοῖς μὲν ἐκείνη ἀγατεῖν ἐχουσιν ἐς ἀειπάτου ἀειμνήσειν. Id, inquit, sol oriens luce collustrat, deinde ad occasum declinans commodè inumbratum relinquit. Ipsum etiam circumluit mare allabens placidè & fluminis ritu ex Ponto veniens, ita ut iis, qui illic deambulant, fermocinari liceat cum navigantibus, & à ventis leniter spirantibus circumfletur. Solum verò ac superiora marmoribus, columnis ac statuis exornantur, quas inter extitit columna purpurea cum statua Theodoræ Augustæ, ad quam referri debent, ni fallor, bina epigrammata Pauli Silentiarum in Anthol. lib. i v. cap. v. Procopii Græca omnia non exscribo. Tradit præterea Suidas in Gratiano, ἐν τῷ ἀειπάτῳ stetit equestres statuas ejusdem Gratiani, Valentiniani & Theodosii, & cujusdam nani Firmiliani nomine. Sed non ausim asserere has spectare ad Atrium Justinianicum.

XIV. PALATII ZENONIS, seu βασιλικῆς οἰκῆς τῶν Ζωνῶν, meminit Continuator Theophanis lib. i. n. llii.

XV. PALATIUM IRENES, ab Irene Augusta Leonis Chazari Imp. uxore, Constantini Cæci matre, ni fallor, nomen accepit. Hujus meminit Guillelmus Bibliothecarius in Hadriano II. PP. quo loco narrat ut ejusdem Pontificis Legati ab Imperatore Basilio excepti fuerint: *Sicque ad Hirenis Palatium descendentes, in domum que dicitur Magna antea — laudabiliter suscipiuntur.*

XVI. PALATIA, seu ÆDES IMPERATORIAS ad ædem SS. Quadrageinta Martyrum ædificavit Andronicus Comnenus Imp. Nicetas in Andr. lib. li. n. vii. ἐπὶ πάντων ἀρχαίων καὶ τῶν νεῶν τῷ τεσσεράκοντα Μαρτύρων πολυτελεῖ οἰκίματι, ἐαυτῷ ἀφώεισεν εἰς ἐνοίκησιν, ἥνεκα αὐτῷ ἀφίκοιτο πρὸς τὸ τέμενος. *Post omnia juxta templum SS. Quadrageinta Martyrum, magnificas ades struxit, in quibus cum templum vellet ingredi versaretur.* Has postea in Nosocomium mutavit Isaacus Angelus Imp. Idem scriptor in Isaac. lib. lii. n. vii. Μετέβαλε ὃ εἰς νοσοκομῆιον καὶ τοῖς βασιλικῶν δόμοις, οἷς καὶ τῶν νεῶν τῷ τεσσεράκοντα Μαρτύρων ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἐδομίσαστο. *Regias ades quas ad ædem SS. Quadrageinta Martyrum struxerat, in Nosocomium mutavit.*

XVII. PALATIUM à ROMANO SENIORE Imperatore ad Cisternam Boni, quæ extitit in xlv. Regione in Hebdomo, conditum narrat Scylitzes pag. 644. & Glycas, in quo se ab ardore solis æstivo refrigeraret.

XVIII. PALATIUM ROMANO filio, postmodum Imperatori, ædificasse Constantinum Porphyrogenitum auctor est in illius Vita Anonymus Combesianus n. xxi. τῷ δὲ βασιλεὶ Ῥωμανῷ τῷ ἡγεῖν αὐτὸν παλάτια κατασκεύασεν πλείονα τῶν παλαιῶν βασιλικῶν, οἰκοὶς ἐκ βαθέων ἐγείρας ὧν πνῶν δόμων τὸ πολυσημάτισον, καὶ εἰς πολλὰ τῷ νεῷ καὶ τῷ ἀγνοίαν ἐκπλήτην καὶ δαμνέζον, θαύμα τοῖς βλέπουσιν ἐπέστησι. *Romano Imperatori filio suo majora extruxit Palatia, quàm Imperatorum superioris ævi extiterant, magnificas ades à fundamentis excitans: quarum multiplex variaque figuratio, in quo multa animum cogitationemque cum stupore dividens admirationem parit.*

XIX. PALATIUM IRENES, dictum ab Irene Manuelis Comneni Imperatoris uxore. Nicetas in Alexio Ang. lib. lii. n. x. Τοῖς ἰσχυροῦς δόμοις ἀνίων, οἱ δὲ εἰς Ἀλαμανῶν δειπνῆς κελύουσιντο. *Consensit altissimis adibus, quæ ab Alamannorum domina nomen habent.* Consule stemmata Byzantina.

VI.

TRIBUNALIA.

I. PALATIIS Tribunalia videntur adjungenda, quod revera ædes regię fuerint, & ad ea interdum diverterent Imperatores, etsi non tam domicilia, quàm ædificia publicis quibusdam usibus ac ceremoniis destinata censerı debeant, uti ex iis quę mox dicturi sumus patebit. Insigne autem illud est, quod TRIBUNAL NOVENDECIM ACCUBITORUM, seu ACCUBITUM, ut alii efferunt, *Τειβουωδλιον δεκαεννέα ακουβίτων*, vel *τὰ δεκαεννέα ακουβίτα*, vocabant, & à Constantino Magno ædificatum scribit Codinus. Sed præstat priusquam de appellatione, situ & usu quicquam observemus, illius descriptionem exhibere, ex Luithprando lib. VI. Hist. cap. III. *Est domus juxta Hippodromum, Aquilonem versus, mirę & altitudinis & pulchritudinis, quę Decaennea cubita vocatur. Quod nomen non ab re, sed ex apparentibus causis sortita est. Δέκα enim Gręcę, Latine Decem, έννέα Novem, Cubita à cubando, inclinata vel curvata possumus dicere. Hoc autem ideo, quoniam quidam decem & novem mense in ea, quę secundum carnem est Domini nostri Iesu Christi Nativitate appellantur: in quibus Imperator pariter & convivia non sedendo, ut cæteris diebus, sed recumbendo agitantur: quibus in diebus non argenteis, sed aureis vasis ministratur.* Ex quibus primò colligimus *Accubitus* vocabulo hoc loco innui mensas, quo modo usurpatur à Paulino Nolano epistola XXXIII. *Video congregatos ita distinctè per accubitus ordinari, (pauperes) & profuis omnes satiari cibus.* Notum autem *Accubita* & *Accubitus* Latinis esse quod Gręcis *ανακλιτήρια*, seu *Reclinatoria*, uti vocantur à Wilramo Abbate in Cantica Cantorum cap. I. quę in Lexico Gr. MS. Regio cod. MMLXII. sic definiuntur: *Ακουβίτα, σρωμνὴ μαλακὴ εἰς ἕψος ἡμερῶν*, quibus similia habent Balsamon in Can. LXXIV. Trull. & Joannes Citri Episcopus in Resp. ad Cabasil. Lampridius de Commodò: *Non accubuit in accubitis quę pilum leporinum habuissent, aut plumas perdicum subalares.* Ab accumbendo, ut hęc satis innitur, nata vox. Lexicon aliud MS. Regium cod. DCCCCXXX. *ακουβίω, τὸ ἀντιπῖπῶ, ὡς αὐτὸ Ρωμαίοις, ἴδεν καὶ τὰ ακουβίτα.* Hinc *Accubitus* & *Accubita*, dicta ipsa prandia apud Isidorum lib. XX. Orig. cap. I. & Papiam. Acta S. Basilisci Martyris n. X. *Magistrianus, & qui cum eo erant, factò terrę motu, de accubitu præ magno timore, relictoque prandio trementes venerunt, &c.* Hinc etiam *accubitus vastatorii* in Charta Conradı Imp. an. MCXLV. pro eo jure quod *Procurationis*, seu *Gisti*, nostri vocant. Sed & *Accubitus* & *Accubita* ipsas accubitorias vestes, quę *Accubitis* inferni solent, Gręcis *κατάκλιτα*, ut quibusdam placet, appellatas docent Glossę Latinę MSS. Reg. cod. MXXIII. *Peristromata, gemina tegmina, vel Accubitus.* Alio loco: *tegmına, accubitus, peristromata.* Eadem *Accubitalia* dicuntur Pollioni in Claudio. Apud Ordericum Vitalem lib. II. pag. 412. *Accubitalia triclinia* recensentur inter Palatii ædes. A publicis igitur prandiis, quę Magnatibus ab Imperatore, maximè in Christi Natalitiorum festis ibi exhibebantur, *Accubitorum* à mensarum vero numero, *Novemdecim Accubitorum* nomen sortita est hæc ædes: quemadmodum Suetonius cap. XIX. dixit Tiberium prandium populo mille mensis dedisse. Atque ejusmodi publicorum prandiorum τῆ ἀγία χειρὸς ἡγνήσε, in Christi Natalitiis meminit Theophanes anno XXXI. Justiniani, scribens eundem Augustum terrę motu, qui hoc anno accidit, aded consternatum, ut stemma per quadraginta dies capiti non imposuerit, & absque eo sacris Christi Natalitiis ad Ecclesiam processerit, insuper solita fieri prandia ad Tribunal novemdecim accubitorum intermiserit, eorum pretio in pauperes infumpto: *Ὡς καὶ τὰ εἰς ἔθους ἡγρόμματα ἀείσα εἰς τὰ ἴθ. ἐπαύσαν, καὶ πῶ τῶτων ἔξοδον τοῖς πτωχοῖς δέδωκαν.* Agathias lib. V. pag. 145. eundem terrę motum accidisse ait, exacto autumno, & quando τὰ ὑαφ τὸ ὄνομα τῶν συμπόσια ἐτελείτο, ἕπερ Ρωμαίοις νενομίσται, quę ita reddidit interpretis Vulcanius, *pro nominibus, vel nominum impositione, convivia agitantur, ex veteri Romanorum consuetudine.* Cedrenus verò de eodem terrę motu scribens; ea convivia per continuos duodecim dies exhibita ab Imperatoribus testatur: *καὶ τὰ ἐξ ἑτὺς κητόερα τὰ δωδεκαήμερα ἐκ ἐποίησεν, solemnia etiam duodecim dierum convivia non egit.* Quo loco κλητόερα rectè restituit viri docti, uti in Leone Basilii filio habet Symeon Logotheta n. VII. & ex eo Scylitzes pag. 599. *λέων ὁ βασιλεὺς μὴ δυνάμενος τὰ κτὶ τύπον ἐκτελεῖν κλητόερα, Αὐγύστου μὴ ἔσης, σέφει Ἀνναν τὴν θυγατέρα Ζοῆς τῆς τῆ Ζαυτκα.* Porro *Imperator cum ex more convivia peragere non posset, Augusta non existente, Annam Zoes Zautka filiam coronat.* Ubi indubiè Scylitzes convivia quę ad Tribunal novemdecim accubitorum exhibebantur intellexit. In eodem perinde novemdecim accubitorum Tribunali peracta fuere solennia illa convivia, quę dedicata æde Sophiana Kal. Januar. exhibuit per quindecim dies Justinianus, si qua fides Anonymo, qui voce κλητορεῖν utitur: *καὶ τῆ ἐπαύθειον ἐποίησε τὰ ἀνοίξια τὰ ναῦ, — καὶ μέχρι τῆ ἀγίων Θεοφανίων δι ἡμερῶν πεντακάδεκα κλητορεύων πάντας καὶ ῥογαύων, καὶ εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ.* In Crastina autem templi peritio-

nem fecit, — *cunctos ad usque sancta Theophania diebus quindecim convivii excipiens, muneraque largiens, ac Deo gratias agens.* Quæ quidem convivii cum per quindecim dies circa Christi Natalitia & Theophania celebrata sint, non alia fuisse à consuetis licet opinari. Sed & Suidas κλητόειον, βασιλικὴν φάπυζαν, mensam Imperatoriam fuisse scribit, locum scilicet in quo publicas epulas celebrabant. Antigonus Patricius & Scholarum Domesticus, uti refert Constantinus Porphyrogenitus in avi vita cap. x. & ex eo Anonymus Combesianus in eodem Basilio n. XII. κλητόειον ἐν ταῖς βασιλικαῖς οἰκίαις, ἀπὸ τῆς πλεονάζουσας τοῖς βασιλείοις ἐκλήθη φάπυζαν, ἢ πολυτελὲς ἐπιευίασας, in quo Patrem suum Bardam ipsum Imperatorem ac Senatam convivio excepit. Quæ Constantini verba ita accepit interpretes Allatius, quasi Antigonus, κλητόειον, seu locum convivii exadificavit: hæc enim sic Latine reddidit: *Antigonus Patricius, & Schelatum Domesticus, Cletorio in Imperatoris adibus, in propinquo Regiæ impluvio, exadificato sumptuosum convivium, opiparumque apparavit.* At nemo non videt κλητόειον non esse ædem, sed ipsum convivium, quod ille ἐπιευίασας, in Regiis adibus que Imperatorio Palatio adiacebant app. vivit, uti rectè vertit postea Combesius cap. XII. id est in Tribunali novemdecim accubitorum, quod Regiæ proximum erat: quippe MS. Constantini, quem laudat Annibal Fabrotus in Notis ad Anastasii historiae Ecclesiasticæ pag. 121. habet hoc loco φάπυζαν, ita ut vox hæc referatur ad βασιλικὰς οἰκίας, quas priores Imperatores exadificaverint; tamen haud necius sim *convivium struere* dixisse Latinos scriptores. Tacitus lib. xv. Annal. *Nihil usquam perinde letum sibi, ac publicis locis struere convivium.* Et Martialis *Structorem* appellat eum qui convivium apparat: ut *structuram*, convivii apparatus, Ammianus lib. x v i. Vetus interpretes Juvenalis ad istud sat. VII. — *Veniet qui fercula doctè componat. Structor, ut Cocus.* Quinetiam κλητόειον eadem notione usurpat Symeon Logotheta in Leone Philopho n. XXIv. Καὶ ἐπέσπε τῶ βασιλεῖ εἰς τὸ κλητόειον, *miscuit Imperatori inter epulas*: ut & Anonymus Combesianus in eodem Leone num. XXIv. In his denique Christi Natalitiorum festis Circenses ludos agi solitos testatur Benjaminus Tudelensis, qui Manuele Comneno imperante scripsit: unde colligitur hanc festivitatem & convivii & ludis publicis Byzantinos Augustos celebrasse. Neque tantum in hæc festiva Christi solennitate exhibebantur ejusmodi prandia publica in Tribunali Novemdecim accubitorum, sed & in aliis ceremoniis. Narrat quippe Leo Grammaticus p. 458. Michaëlem Imp. & Eudociam Augustam corollis nuptialibus donatos fuisse in æde S. Stephani ad Daphnen in Palatio, γὰρ ἄλλοις τῶ πασοῦ εἰς τὴν Μαγναύραν, πρὸς ἣ συγκλήτη ἀνακλιθείσης ἐν ταῖς Δέξασ ἐνέει κλισίαις. *Convivio ad Magnauram celebrato, & Senatu ad Novemdecim accubita recumbente.* Ac de ejusmodi epulis publicis in hisce occasionibus intelligendus Evagrius lib. v i. cap. i. Enimverò longè alius fuit primævus istorum Accubitorum usus. Nam cum veteres Christiani communes epulas, ut mutua caritatis indices ac illices, quas ideo ἀγάπας vocabant, in præcipuis anni solennitatibus invicem, atque aded in ipsis Ecclesiis, celebrare solerent: id postea quoad epularum locum improbatum est. Vetitum enim crebris Conciliorum Canonibus, in ipsis sacris adibus συνεθεῖν, ἢ ἀπέχεσθαι εἰσέρχασθαι, aut τὰς ἀγάπας ποιεῖν, uti observare est ex Synodo Laod. Can. XXVIII. & Trull. Can. LXXV. Concilio Antisiod. cap. ix. Aquisgranensi cap. LXXX. S. Bonifacio Arch. Mogunt. in capit. Cap. XXI. Attone Episc. Basil. in Capit. cap. XXI. & Joanne Citrensi: quod hæc Paganismum quodammodo saperent, cum Paganis solenne esset in festivitibus suis in templis ipsis publica agere convivii, ut docent Vopiscus in Tacito, Ammianus lib. XII. Tertullianus lib. de Conviviis, Lex. xvii. & xix. Cod. Th. de Paganis, &c. Epulæ porrò istæ solennes non jam amplius in Ecclesiis, sed in adjunctis ad hunc usum adibus, quas Accubitorum nomine donarunt, celebrari cæpere. Cujus quidem moris postmodum inducti meminit præ cæteris Anastasius Bibliothecarius in Leone IV. PP. pag. 178. ubi potissimum ejusmodi epulas in Christi Natalitiis celebratas perinde observat. *Accubitus, quod Dominus Leo III PP. à fundamentis construxerit, & omnia ornamenta que ibi paraverat, præ nimia vetustate — deleta sunt, & in die Natalis Domini nostri Iesu Christi tam Dominus Gregorius, quam & Dominus Sergius sanctæ recordationis ibidem epulabantur.* Ejusmodi accubitorum Ecclesiis adjunctorum meminit idem Anastasius in Gregorio III. p. 74. *Accubita que sunt ad B. Petrum in ruinis posita — restauravit atque depinxit.* Et in Leone III. pag. 129. *Fecit in Patriarchio Lateranensi Triclinium, — in quo & accubita collocavit, & in medio concham Porphyreticam aquam fundentem.* Ibidem pag. 178. *Fecit atrii domum à fundamentis, — in qua etiam & accubitus collocavit.* Denique Joannes Diaconus in Episcopis Neapolitanis, in Vincentio Episcopo: *Fecit baptisterium fontis majoris, & accubitus juxta positum grandi opere depictum.* Certè longè errant qui apud Anastasium & alios, ejusmodi *accubita* cancellos interpretantur, aut pluteos, quibus circumseptæ erant atrii Porticus, uti describuntur à Paulino Natali x. quod præterea perspicuè patet ex Ordine Romano, ubi summus Pontifex post celebratam sacram Liturgiam, in has ædes, cum Ecclesiæ primatibus qui eidem adfuerant, descendere dicitur, & cum iis, invitatis prius à Notario Vicedomini, vel à Nomenclatore, convivari: *deinde descendunt Primates Ecclesiæ ad Accubita, invitante Notario Vicedomini, & bibunt ter.* Ubi notanda quæ de Nomenclatore hic habentur, cum eò referri possit vocis κλητόειον, cujus supra meminimus,

nimus, etymon; ita ut κλητέια inde dicta fuerint ejusmodi convivia, quòd ad ea invitarentur subinde Proceres, & è Clero præcipui per *Nomenclatores*, quos ὄνομαποκλήσεις vocant Athenæus, Lucianus, & Glossæ Græco-Latinæ; quibus id potissimum officii fuit, ut ad convivia publica nobiliores evocarent: quorum avaritiam perstringunt idem Lucianus & Ammianus lib. x i v. quòd mercede accepta magnatum prandiis *subdititios & ignobiles obscuros insererent*. Glossæ Latinæ MSS. ex Codice Reg. signato M X I I I. *Nomenclator, nomen est officii per nomen clamare ad prandium*. Glossæ aliæ Gr. Cod. M M L X I I. ἐξίατωρ, ὁ δεῖπνοκλήτωρ. Atque eò fortè etiam spectant verba Agathiæ laudata, qui peracta ista convivia Natalitiorum Christi, ἡμεῖς ἔνοματων ait, id est cum eorum qui invitabantur ederentur nomina à Nomenclatore: ita ut hoc loco ἡμεῖς idem valeat quod λέγει. Scio vocis κλητέιον ab ἀνακλινητέιον, quod idem sonat ac *Accubitus*, effectam & contractam existimari posse. In hisce porro festivitibus *mensam tenere* dicebatur summus Pontifex, ut est apud Anastasium in Stephano IV. & Guillelmum Bibliothecarium in Stephano V I. *Accubitus Lateranense, seu Triclinium à Leone III. PP. ad Lateranum ad publicas epulas extructum pluribus describit Panvinius lib. i v. de Basilica Lateran. cap. i i i. & i x. & Nicolaus Alemannus in Dissert. de Lateranensib. Parietinis cap. i v. v. v i. ut & ejusmodi conviviorum Ecclesiasticorum apparatus, ex Cencii Camerarii Ceremoniali, cujus hæc sunt: Porro autem in Basilica magna Leoniana, ubi hoc die in mane dominus Papa comedit, circa mensam Pontificis parata sunt undecim scamna pro quinque Presbyteris totidemque Diaconis Cardinalibus, & Primicerio. Ibi etiam lectus ipse Pontificis solemniter est preparatus in figura undecim Apostolorum recumbentium circa mensam Christi. Transiens autem Pontifex per ipsam Basilicam intrat cameram suam, ubi in scypho argenteo recepto à Camerario Presbyterio, eoque sicut in Nativitate Domini erogato, surgit, & ducitur à magistro Senescalco & Pincerna in locum qui dicitur Cubitorium. Quam quidem vocem postremam, Pontificis lectum sub tribunali stratum, in summo Triclinii loco, interpretatur Alemannus. Idem porro Cencius de secundæ diei Paschatis convivio: *Deinde Pontifex ducitur, sicut hesternæ die, ad convivium, quod etiam hodie in Basilica Leoniana, qua est juxta Cameram, celebratur, finioque convivio descendit ad Ecclesiam Lateranensem*. In eo denique Triclinio Leoniano, qua die Pontifex coronam & infulas accipiebat, publicum ibidem exhibere primoribus epulum consuevisse annotat idem Alemannus ex Actis Innocentii III. PP. & ex Jacobo Card. Stephanesco in lib. de Coronat. Bonifacii VIII. Jam verò cum ἡμεῖς ἀγαπῶν, seu publicarum in Christi Natalitiis epularum primis olim Christianis maximè familiaris exolevisset usus, ædes illa Constantinopolitana Novemdecim Accubitorum nomine donata, non jam epulis istis in festo Christi natalitio fieri solitis, sed majoribus & præcipuis ceremoniis dicata legitur. In ea quippe Imperatores, Augustæ, & Imperatorum liberi coronâ interdum donabantur. Nam apud Theophylactum Simocattam lib. i. cap. i. Tiberius Imperator à Justino dictus, φορέδω ἀθροὺς ἐπὶ τῷ ὑπαθρον βασιλείων ἄλλω, ἧς παρῶνται τῇ πολυστάδι ἡμεῖς ἀνακτόρον οἰκίᾳ, in atrium Palatii, adjunctum ædi Palatiorum multis lectisterniis instructa, gestatus coronatus est: Evagrius pariter habet ἐν τῇ ὑπαθρον ἄλλῃ. Ex quibus docemur Tribunal istud erectum fuisse in atrio subdiali Palatii Novemdecim accubitorum, à quo Tribunal ἡμεῖς ἐνέα ἀκουσίτων appellatum fuit, quod idem Simocatta indicat cap. x. ejusdem libri, quo loco nuptias Mauricii describit. Ait enim accitum ab eo Joannem Patriarcham in Palatium, ἐν τῷ μεγάλῳ θαλάμῳ τῷ πρὸς τῇ μεγίστῃ ἡμεῖς βασιλέων ἄλλῃ, in magno thalamo juxta atrium maximum Palatii, quod, inquit, *Augustæ κτυσεάντι*, nuptias peregisse, & sponfos coronasse: postea verò utrumque deductum ἐπὶ τῷ βασιλείῳ πασίδῳ, in *geniale cubiculum*, à Patriciis fausta adprecantibus Cæsari sponso ἐπὶ θρόνῳ καθίσαντι, in throno sedenti, ut ad porticus Palatii sese militibus gratulaturis conspiciendum praberet, eosque nuptialibus congiariis donaret. Mox describens loci ornatum: ἡ ὅ πασαὶ ἡ βασιλεῖο μεγαλοσυρῶς ἐκεκόσμητο, jam verò thalamus Imperatorius magnificè exornatus erat: deinde addit τοὺς δῆμους, factiones, hymenæum acclamasse. Ex quibus perspicuè patet peracta hæcce nuptiarum solennia in loco patenti, tribunalque quod ascendit Mauricius, illud esse quod extitit in æde Tribunali Novemdecim accubitorum dicta, quæ non modò vicina erat Hippodromo, sed Palatio, & ædi Sophianæ. Apud Nicephorum Constantinopolitanum pag. 175. i. edit. & Theophanem an. i v. Leonis Isauri, eundem Leonem legimus Constantinum filium coronâ donasse, ipso Paschatis die, ἐν τῷ τελεωωαλίῳ λογοιδίῳ δεκαενέα ἀκουσίτων. Ita apud eundem Theophanem idem Copronymus an. x x v i i i. Eudociam tertiam conjugem in eodem Tribunali coronavit, & Leo Chazarus Eudocimum fratrem Nobilissimum renuntiavit: denique apud Leonem Grammaticum pag. 473. Basilius Macedo Leonis filii conjugem ibidem diademate cinxit. Sed & Theophanes pag. 342. narrat Leonem Chazarum *silentium* celebrasse ἐν τῷ τελεωωαλίῳ ἡμεῖς ἰθὺς ἀκουσίτων contra sanctas imagines. Ex his satis patet ædem istam ad publicas epulas celebrandas non modò destinatum fuisse, sed & ad Augustorum & Augustarum inaugurations: unde illud esse constat *Tribunal purpureis gradibus extructum*, quod ab auctore Descriptionis Urbis, in secunda regione, ubi extitit Hippodromus, ad quem ædificatam tradit ἀπόπτης Luithprandus, statuitur. Ibi enim à prima ferè novæ urbis origine*

Imperatores recens renuntiatos illud ascendisse legimus, quò populo spectandos se præberent. Ita apud Marcellinum lib. x x v i. Procopius Tyrannus Urbem ingressus, *Tribunal* primum conscendens, populum allocutus est, indeque *Curiam*, ac demum *Palatium* introiit. Ubi quod Marcellinus *Tribunal*, Zozimus rem eandem enarrans, τὸ πρὸς τὴν ἀυλῆς βῆμα appellat. *Τειβουάλιον Παλατίου* dicitur à Suida in VV. σήλη & τειβουάλιον, qui in eo stetit præterea ait Eudociæ Theodosii Junioris uxoris, ipsius Theodosii, Marciani, & Constantini statuas: *Ενθα*, inquit, ὀρχήσεις τῶν δύο μεθ' ἑνὸς ἕως Ηρακλείου, *ubi saltationes duarum Factionum fiebant usque ad Heraclium*. Quibus consimilia habet Codinus. At Himerius *Tribunal* istud in ipso Palatio extitisse videtur indicare: *Εν τῷ Παλατίῳ, ἐπὶ τῷ Τειβουαλίῳ Εὐδοκίας γυναικὸς τῆ Θεοδοσίου τῆ ἐκρήνου Θεοδοσίου, ἔνθα καὶ ὀρχήσεις πλείσται* *In Palatio, in Tribunali* stetit statua *Eudocia uxoris Theodosii nepotis Theodosii M. ubi & saltationes multe fiebant*. Quippe post celebratas solennes in principum coronationibus epulas, ducebantur choreæ, ac saltabatur quò disertè ait Simocatta lib. i. cap. x. *Tribunal* istud perinde ac *Tribunal* novemdecim ac cubitorum Constantino Magno adscribit Codinus: *ἔκτισε καὶ τὰ Παλάτια Χαλκῆς, — καὶ τὸ Τειβουάλιον*, ita ut unum idemque sit. Sed & nescio an per *πρανθήσαν*, quàm adjunctam, aut vicinam fuisse Hippodromo ait, illud *Tribunal* intellexerit auctor Chronici Alexandrini an. x i i. Arcadii, quo conflagrasse scribit *ἔσκασε τὰ Ἰπποδρόμια τῆ Πρανθήσαν*. Ita ut locus ita dictus fuerit à publicis epulis in eo celebrari solitis. Nam convivia publica, quæ populo dabantur apud Romanos, vulgò *prandia* vocant scriptores Latini, ut observatum à Petro Fabro lib. i. Semestr. cap. v i. ubi multa de Epulis publicis, ut & à Guilielmo Stuckio. Demum istius *Tribunalis*, cùm ruinam minaretur, tectum & cameram denuo instauravit Constantinus Porphyrogenitus, ut testatur in illius Vita Anonymus Combesianus n. x x. *Ὡρῶν γὰρ ταύτων (τῶν Δεκαεννέα ἀκουσίτων στεγῶν) σπασθῶσαν καὶ κατεπίπτουσαν, καὶ εἰς ἀκοσμίαν πολλῶν οὖσαν, ταύτων ἀνακαίνισεν. τῆς γὰρ κερυτωμένης αὐτῆς ὀροφῆς τὰς ῥυτίδας διεβρυχίας, αὐτὸς ταύτων ἀεθελῶν, νεοφανῆ καὶ λαμπρὰ ἀνέδειξεν. κοιλωτάτας γὰρ ὑπερῶνας συνέδεικνεν, καὶ ταύτας ὁπῆς καὶ ῥήματα ποικίλοις ἀγαθούτοις νεοκοσμηκῶς, εἰς ἀμπέλων ἑλικας, καὶ φύλλα καὶ δένδρων ἰδέας χρηματισσομένης, καὶ ταύτας χρυσῶν ὀρειωτάτας, τούτων εὐφρατίαν παρέχεν, ὡς ἐξίστασθαι τοὺς πρὸς θεοῦ ἀποθέτας. *Videns enim compruituisse ac ruinam minari tectum, vel lacunar Tribunalis Novemdecim ac cubitorum, valdeque deformatum esse, ipsum rursus instaurat. Nam cùm deauratum ejus lacunar lapsu temporis diffluxisset, eo ipse prius submoto, aspectu novum splendidumque effecit. Sinus quippe octangulos componens, eosque foraminibus variisque sculptis figuris exornans, in vitium malleolos foliaque atque arborum species figuratos, atque stellis aspersos, tanto decore cumulavit, ut qui oculos animumque spectaculo adhibeant, mente excidant. Sed & idem auctor est n. x x v. eundem Augustum in Brumalibus, seu in Kalendis Januariis, morem ab Imperatoribus pridem observatum ac receptum revocasse; in quibus epulis & vestibus purpureis ac ingentis pretii Senatui proceresque excipere solebant: *Τῶν δὲ δεξίωσιν τῶν Βεστυμαλίου τῶν Πορφυρογενήτων δὲ ἐξείπειν. ἔδος γὰρ τοὺς πάλαι βασιλεύσι τελέμενον, καὶ ὁ Πορφυρογενήτης εἰς ἔργον τῶτο ἐξέλιξεν. τῶν γὰρ ἡμέραν ἐν ἧ τὸ τὴν κλήσεως αὐτῆς σοιχείον κάππα ὑποκεκλήσθαι, λαμπροτάτων ἑορτῶν πανηγύειν, πολυανθρώπων ταύτων δεικνύς, καὶ τῶν γὰρ πολυτελείῃ καὶ πολυφόις ἐκείναις τεραπέλαις συγκλητικῶν ἀπαταν δεξιούμεθ, χρηματίας εὐεργητικώταταις τὸ καιρὸν τὸ ἑορτῆς ἐποπλαπλασάζειν, σπεικῶν ἐπιβολαίων ἐπιπέδων, ἀργυρίων πολλῶν καὶ ἀπείρων ἐσθημάτων ἀλουρῶν ἑύλων Ἰνδικῶν εὐαδίας, ἀπὸ πρὸς ἀκήκοεν, ἢ γερονότα τεθέα. *Brumalium autem Porphyrogeniti convivium atque epulas operapretium ut describamus. Quod enim veterum jam Imperatorum moribus receptum erat, etiam Porphyrogenitus opere complevit. Dicit enim cui nominis ejus initialis litera K addita est, celeberrima festivitatis sibi loco ducens ingenti celebrandam conventu indicabat. Lantissimū enim largissimisque dapibus Senatui omnem excipiens beneficentia majoris muneribus, festivitatis latitiam ac splendorem multis partibus cumulabat: sericarum vestium ac prætextarum abunde largitione: vis magnæ pecunia & innumera rabilis purpurearumque vestium, Indicarum arborum, quas nemo audierat unquam aut viderat, fragrantia recreans. Ex quibus quò spectet tetrastichon Petri Patricii ad Leonem Philosophum nuper in Glossario ex Lambecio allatum, fat percipimus, quod hic rursus describemus:****

Εἰς μέγας ἔλθης εὐτυχεστάτων ῥυτίων
Νηπῆς αἰσιῶν εἰς αἰεὶ ἑορτῆς τε,
Συγκλητικοῖς ἀπασι σοῖς Βεστυμαλίοις
Πανηγυεῖν ἐν διδοῖς ἐσθίως.

Sed & inde colligimus cur *Januarium* mensem *χρυσόχρονα* vocet Paulus Silentarius in Descriptione ædis Sophianæ, quod scilicet Kalendis Januariis vestes auroclavatæ Senatoribus ab Imperatoribus distribuerentur & erogarentur, quod & attigimus in ejus ædis Descriptione n. x x i i i. Nam & ita describuntur ejusmodi vestes Senatoriæ apud Continuatores Theophanis lib. i v. n. x x i. scribentem post necem Michaëlis à Basilio Macedone inventas ἐν τῷ βασιλικῷ ταμείῳ, καὶ σπλάς δὲ πνας βασιλικῆς καὶ Αὐγουστιακῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ συγκλητικῆς βελῆς, τὰς μὲν ὀλοχρῶσας, τὰς δὲ χρυσοῦραντας. *Regias quasdam tam Imperatorum quam Augustarum vestes, adeoque etiam Senatorias, alias ex auro solidas, aliasque auro intextas. Id porro ipsum facti-*

tasse Augustas in eo Palatii Triclinio, quod Porphyram vocabant, testatur Continuator Theopanis lib. IX. n. XLIV. ubi de Porphyra: *Ἦτις ἔτιω λέγεται, ἀπὸ τοῦ πτω Δέσποιναν ἐκείνη ἐκπέλα; διαμένειν τὸ ὄξύ τῆς Ἀρχοντίσσης καὶ τῆς Βερυμυθίων καίτων.* Palatii locus est ita dictus, quod illic ab olim Augusta nobilibus matronis in Brum. libus coccinum purpuramque erogaret. De Brumalibus verò pluribus egimus in laudato Glossario. Denique Porphyrogeniti postquam è vivis excessit cadaver, priusquam in Templum Apostolorum deferretur, expositum in eo Tribunali, sacros hymnos concinentibus Sacerdotibus & Monachis, scribit supra laudatus Anonymus n. LII.

At unde ejusmodi in festis Christi Natalitiis convivia fluxerint, nemo, opinor, hætenus tradidit. Ego verò, si conjecturæ licet indulgere ac divinationi in re satis obscura, ea convivia publica fluxisse putem ab iis quæ in Kalendis Januariis celebrabant Pagani, de quibus agunt passim qui in Gentilia ista festa acriter invehuntur sancti Patres, Ambrosius, Asterius, Prudentius, & alii. Kalendarum autem nomenclatura, non ipse tantum primus Januarii dies intelligitur, sed qui proximè præcedebant, aut subsequerentur, quos *Ἰανουαρίως ἡμέρας*, *Januarius dies* Romani appellabant, ut scribit Eunapius in Maximo pag. 113. in quibus festa exacta convivia à magnatibus & summis Magistratibus auctor est idem scriptor, evocatis ad ea viris nobilioribus & honoratis, *τοῖς ἐν ἀξιώμασι καὶ ἐν εὐχρίαις περιεβηκόσιν.* Atque hæc quidem festa convivia, ludicraque, instituta potissimum videntur occasione festi Votorum, quod III. Nonas Januarii celebrari solitum docet idem Eunapius & vetus Kalendarium, quod hoc die hæc verba præfert, *Ludi, votorum nuncupatio.* Sed & post Kalendas Januarias die tertio pro salute principis vota suscipiuntur, ait Caius J. C. L. CCXXXIII. D. de Verb. sign. In hac enim Votorum solennitate peragebantur & sacrificia & Ludi Circenses, atque ad eò publica convivia, eaque in ipsis deorum fanis ac templis, quod etiam obtinuit postquam Christo nomen dedere Imperatores, submotis tantum sacrificiis, ut docet Lex Honorii xv. Cod. Th. de Paganis: *Vt profanos ritus jam salubri lege submovimus, ita festos conventus civium & communem omnium letitiam non patimur submoveri. Undeque absque ullo sacrificio, atque ulla superstitione damnabili, exhibere populo voluptates, secundum veterem consuetudinem: inire etiam festa convivia, si quando exigunt publica Vota, decernimus.* Sed ea convivia in templis agitari postmodum prohibuit idem Honorius L. xix. eod. tit. Cum porrò Festa, seu Vota ista publica agebantur ab universo populo pro salute Principum ac Imperatorum, eaque nuncuparentur, susciperentur, ac solverentur in templis, sacrificiis eum in finem institutis; vicissim Principes ac Imperatores, vel eorum nomine præcipui in provinciis ac civitatibus Magistratus, quò gratiam referrent subditis sibi ac devotis populis, Circenses & convivia populo exhibebant. Hinc frequens in nummis & inscriptionibus formula, *VOTA PUBLICA, NUNCUPATA, SUSCEPTA, SOLVTA.* At cum profanos hosce ritus abolere & submovere penitus non possent Christiani, qui *Vota & Gaudia Cesarum à castis & sobriis & probis expungenda* existimabant, ut loquitur Tertullianus lib. de Conviviis cap. xxxv. quod in aliis similibus Gentilium ritibus fecere, *perlinaci Paganismo mutatione subvenientes, ne rei in totum mutatio irritaret*, ait Beda, ista convivia ac *Vota jocularum*, uti vocantur à Chryologo serm. clv. non extinxere omnino, sed in festis Christi Natalitiis, in quos dies etiam Kalendæ istæ Januariæ procurrebant, ut alibi diximus, fieri decrevere *secundum veterem consuetudinem*, abrogatis solummodo sacrificiis; paganisque omnibus superstitionibus, quæ sub *Votorum* nomine proscribuntur in Synodò Trullana Can. LXII. quæ quidem convivia publica per duodecim dies continuabantur, ut ex Cedreno docuimus. Ad hæc præterea Natalitiorum convivia referendæ videntur binæ Aviti Viennensis Archiepiscopi epistolæ LXXI. & LXXII. quæ ex earum genere sunt, quæ *εὐρησιαί*, seu *festivæ* dicuntur Theodoreto epist. IV. xxvi. & LV. quod ab Episcopis scriberentur ad alios Episcopos Paschatis, Natalis Domini, aliisque solennioribus festis, quibus sese invicem consalutarent, & quam prosperè festivitatem exegissent, nuntiarent; in quibus videtur innuere Avitus exacta ab ipsis Pontificibus suis plebibus convivia; de quibus filet in iis epistolis, quas in Paschalibus festis scripsit: ac epistolâ quidem LXXI. *Vnde servans post cultum Natalis Domini solite sollicitudinis servitatem, tota nocte vos voti ambitione desidero, &c.* Mox: *Nam si vos Christo favente, aut ad Ecclesiam potuisse procedere, aut devotionem consuetudinariam rescripseritis implese, participes reddite letitiæ vicinorum, epulatos nos profitemur auditu, si illos quibus presentia vestra donata est, refectos cognoverimus intuitu.* Et epist. LXXII. *Illam plebem refectis gaudio, istam ditare rescripto.* Nec obstat quòd binæ istæ epistolæ scriptæ sint, non ad Episcopos, sed ad virum illustrem Ansemundum, cum indubiè spectent Natalitia convivia, ut & fortè alia festiva perinde ad Viventiolum Episcopum, quæ est LXV. *Inter has tamen multiplices epulas animorum, etiam corporalibus quoque deliciis ornastis & mensam, qui spiritualibus paveratis Ecclesiam.* His addendæ præterea epistolæ LVI. LVIII. & LIX. & epist. II. III. & IV. ejusdem Aviti, ex iis quas nuper edidit V. C. Steph. Baluzius lib. I. Miscellan. Ejusmodi perinde literas festivas legere est inter eas quæ Desiderii Episcopi Cadurcensis nomine circumferuntur LXXII. & LXXVII. ut & in Ruticianis lib. I. epist. XIV. lib. II. epist. XLIV.

quibus vicinos Episcopos invitabant, ut in hisce præcipuis festis, in suis Ecclesiis sacra facerent, & plebem suam divini verbi pabulo reficerent. Quò videntur spectare quæ habet Lambertus Schafnaburgensis an. MLXXIV. *Archiepiscopus Pascha Colonia celebravit, eratque cum eo Episcopus Mimigardewurdensis, ad communicanda tanta solennitatis gaudia familiaris amicitia obsequio evocatus.*

II. TRIBUNAL aliud IN FORO CONSTANTINI statuitur in Regione tertia, in veteri Urbis Descriptione, illud fortè de quo hæc habet Anonymus in Collectaneis antiq. Constantinopol. *Ἀπεθλήθη εἰς ἓν τῶν σιναίων τῶ ἀντὶ φόρου, ἔνθα τὰ ἀείσα τὰ ποστὰ ὑπῆρχεν. Capite truncatus est in uno è gradibus ipsius fori, ubi olim epula ac prandia fiebant.* Ita ut eidem usui fuerit quo Tribunal novemdecim accubituum.

III. Sed præ cæteris celeberrimum fuit TRIBUNAL HEBDOMI, cùm in eo Imperatores & renuntiarentur, & toti plebi spectandos sese præberent, priusquam Urbem ingrederentur. Illud autem variè à scriptoribus effertur, interdum enim *Tribunal Hebdomi*, interdum *Hebdomum* nudè, quandoque *Tribunal Campi*, sæpe etiam nudè *Campus* appellatur. Ac Tribunal quidem Hebdomi, quod in Hebdomo, Tribunal verò Campi, quod in patente planitie, quam *Κάμπον* vocabant, steterit: nam majores ferè omnes urbes Campos habuisse indicavimus in Dissert. I V. ad Joinvillam, instar Romæ, quæ Campos varios, atque in iis Martium extra mœnia habuit, in quibus plebs non modò armis instrueretur & exerceretur, sed etiam ludicris indulgeret. Unde in veteri inscriptione, CLXXI. VIII. *Campus ubi ludunt*, habetur. Et in alia, MXX. VI. mentio fit *Porticus quæ ducit ad ludum publicum*: tametsi haud omnino constet an *ludus ille publicus* is fuerit qui in Campo exerceretur; nam & ludum *matutinum Gallicum, Magnum, Dacicum*, habuit Roma, ut auctor est P. Victor, quorum etiam ludorum mentio est in veteribus inscriptionibus apud Gruterum, de quibus quædam attigit Turnebus lib. XXX. Advers. cap. XX. In Campis igitur qui ad majorum urbium mœnia erant, non modò adolescentes oppidani exercebantur, ut fuere *Campi illi jaculatorii*, apud Ulpianum ad legem Aquilam, ubi scilicet adolescentes jaculationi sese exercebant, de quibus præterea in Lege XI. D. Ne quid in loco publ. Quinctiam in iis *ludabant*, seu ludicris indulgebant, ut testatur Strabo lib. V. pag. 136. ubi Campum Martium ad Romæ urbis mœnia describit: *καὶ τὸ μέγιστος τῶ παιδῶν θαυμαστὸν ἔμα, καὶ τὰς ἀρμαδρομίας, καὶ τὴν ἄλλω ἰπποσίαν ἀκάλυπτον παρέχον τῶ τσοῦτῳ πλῆθος, τῆ σφαίρα, καὶ κίρκω, καὶ παλαιστῆα γυμναζομένων. Nam magnitudo ejus mirabilis est, & currum equorumque decursionibus liberè patet, tantaque multitudini, pila, circo, & palestra se exercentium.* Ejusmodi autem oppidanorum adolescentium decursionibus & exercitationibus, ne quid confusionis, vel præter præscriptas leges accideret, præerant Magistratus, qui *Curatores lusus juvenum* dicuntur in veteribus inscriptionibus, CCCCLXXXVIII. III. CCCCL. VII. MXXVIII. I. Enimvero Tribunalia educi ac extrui solita in Campis in publicis Augustorum allocutionibus, præ cæteris docet Ammianus lib. XX. ubi de Juliano recens Imperatore acclamato: *Edictoque ut futura luce cuncti convenirent in Campo, progressus Princeps ambitiosus solito Tribunal ascendit, signis aquilisque circumdatus & vexillis, septusque tutius armatarum cohortium globis.* Infra, eodem libro: *Ingressus itaque Parisios Leonas, susceptus ut honoratus & prudens, postridie Principi progresso in Campum, cum multitudine armata pariter & plebeia, quam de industria convocarat, & Tribunali ut emineret altius superstanti, scripta jubetur offerre.* Sed & ut olim in Campo Martio Reges & Magistratus creatos auctor est Dionysius Halicarnasæus, ita & in Campo Constantinopolitano, atque adèd in isto, de quo agimus, Tribunali proclamatos & inauguratos Imperatores docent passim scriptores Byzantini. Narrat Idatius Valentem à Valentiniano fratre Imperatorem *levatum Constantinopoli in milliario VII. in Tribunali*: ubi Chronicon Alexandrinum habet nudè *ἐν τῶ Εἰσδομῶ*, Themistius in Philadelph. *εἰς τὸ δεσασεῖον*, Ammianus lib. XXV. I. in suburbano: *Produclum eundem Valentem in suburbanum — Imperatorem pronuntiavit.* Tradit porrò Themistius Orat. XV. I. pag. 414. locum in quo Valens Imperator renuntiatus est, *ἀειφανέστερον ποιῆσαι κρηπίδι, καὶ βήματι, καὶ ἀνδρίασι, βασι, & suggestu, & stutis illustriorem effecisse*: ita ut Tribunal Hebdomi ab eo constructum fuisse liceat opinari. Apud Marcellinum Comitem: *Levatus est Arcadius Aug. Constantinopoli in Milliario VII. in Tribunali à Theodosio Augusto patre suo, &c.* Ubi Chronicon Alexandrinum *ἐν τῶ Τειβοουαλίῳ τῶ Εἰσδομῶ* habet. Idem Idatius de Honorio: *Honorium pater suus Theodosius in eodem loco quo fratrem ejus Arcadium Casarem fecit, id est septimo ab urbe Regia milliario.* De Theodosio Juniore sic Chronicon Alexandrinum: *Ἐπὶ τῶ τῶ ὑπάτων ἐπήρθη Θεοδοσιῶ νέῳ Αὐγούστῳ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ Εἰσδομῶν, ἐν τῶ Τειβοουαλίῳ. Hic Coss. levatus est Theodosius Junior Augustus Constantinopoli in Tribunali.* Marcianus, in eodem Chronico, *ἐν τῶ Εἰσδομῶ* Imperator renuntiatur à Circensibus, seu Factionibus: *Zenon à Leone Augusto filio in Septimo contra consuetudinem coronatus est*, ut habet Victor Tunnenensis: ita Augusti renuntiati leguntur Basiliscus *ἐν Κάμπῳ*, apud Theodorum Lectorem, Zonaram & Cedrenum; Mauricius à socero Tiberio *ἐν Τειβοουαλίῳ* apud Theophanem & Zonaram; *ἐν προκίβῳ τῶ Εἰσδομῶ*, in Chronico Alexandrino: Phocas Tyrannus ad adem S. Joannis Baptistæ, quæ in Hebdomo extia-

tit, proindeque Tribunali proxima, apud Simocattam lib. VI II. cap. X. & Theophanem pag. 243. Apud Gregorium Magnum lib. XI. epist. I. *In Septimo in Palatio, quod dicitur Secundianus.* Cujus quidem Palatii nomenclaturæ nihil quod sciam occurrit apud scriptores Byzantinos: nec scio an à Secundiano, seu Secundino Consule, qui Anastasii Imperatoris sororem uxorem duxerat, nomen habuerit. Præterea Leo Armenius ἐν τῷ περὶ τῆς πόλεως Τειβουωαλίῳ, coronam excepit, apud eundem Theophanem. Denique meminit Leo Grammaticus Processus ad Tribunal, in Romano Imp. pag. 497. Ἐποίησεν Ῥωμαῖος Βασιλεὺς ἐν τῷ Τειβουωαλίῳ ἀσπίδων, σινηγερῶν ἀπάντων μὲν ὀπλῶν ἐκείσε. *Romanus Imperator Processum fecit ad Tribunal, cum suis militibus armatis comitantibus.* Unde patet Hebdomum, seu Palatium Hebdomi, & Tribunal, promiscuè pro ipso, cui adjunctum erat Tribunal, Palatio apud scriptores usurpari. Sic Rufinum Præfectum Prætorio ab exercitu casum Arcadio imperante ἐν τῷ Τειβουωαλίῳ Philostorgius lib. XI. cap. III. & ex eo Nicephorus lib. XII. cap. I. commemorant, quem Chronicon Alexandrinum ἐν τῷ Ἑβδομῳ, Zozimus lib. V. & alii, ante Urbis portas interemptum scribunt. Theophanes Mauricii & filiorum casorum capita τοῦδ' αἰῶνος ἐν Κάμπῳ τῆς Τειβουωαλίας ἡμέρας ἰκανὰς, *exponi in Campo Tribunalis per aliquot dies*, jussisse Phocam refert. Quod etiam Theophylactus Simocatta commemorat lib. VI II. cap. XII. Εἶτα περὶ τὸ πεδὸν τὸ ἀνακείμενον ἐν τῷ λεγομένῳ Ἑβδομῳ, ὃν Κάμπῳ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν, τὰς τυράννοις στραπαιῖς πῶς τῶν Βασιλέων στρατιῶν ἀναίρειον. *Deinde in planitie quæ ad Hebdomum est, quam Campum Romani vocant, tyrannicis militibus Imperatorum cadem, defixis ad spectaculum capitibus, promulgat.* Et sanè *Campum* pro ipso Hebdomo usurpant Menæa ad XXIX. Julii, ut alibi observamus. Campus verò Hebdomi describitur à Claudiano lib. II. in Rufinum:

*Urbis ab angusto tractu, qua vergit in austrum
Planities vicina patet: nam cætera pontus
Circuit, exiguo dirimi se tramite passus.*

Illius meminere passim scriptores, ubi de terræ motu, qui anno XXX. Theodosii Junioris urbem per quatuor menses continuos concussit, agunt. Byzantii enim terrore consternati extra urbem fugientes ἐν τῷ λεγομένῳ Κάμπῳ, supplicationibus unà cum urbis Episcopo vacare, ut habent Theophanes, auctor Chronici Alexandrini, Cedrenus, Codinus & alii passim, qui miraculum de puero in aëre divinitus sublato, neminemque in tanto periculo extintum narrant. Hujus porrò supplicationis, seu litanix memoriam quotannis deinceps factam observat idem Chronicon Alexandrinum: ὅθεν καὶ ἡ μνήμη κατ' ἔτος ἐπιτελεῖται τῆς λitanίας μέγιστης καὶ νυκτὸς ἐν τῷ Κάμπῳ ὑπὲρ τῆς φιλανθρωπίας Θεοῦ μακροθυμίας, *unde quotannis istius supplicationis memoria hætenus in Campo celebratur in gratiarum actionem divine clementia.* Meminit istius anniversariæ in Campo litanix Theodorus Lector Ecl. I. in Marciano, ubi à Tauro processionis initium sumptum videtur innuere, & XXVI. Januarii illam peragi solitam, tametsi Menæa ad XXV. Septembris hanc referant. Similiter percepto Antiochiæ terræ motu eversa nuntio, Justinum Senioremp Imp. an. IX. lugubres vestes induisse, & Byzantios per septem dies, eis περὶ τῆς πόλεως πεδὸν ἑπτὰ σιμείοις ἀπέχον, *ad Campum qui septem miliaribus ab urbe abest*, litanias instituisse narrat Cedrenus. Alterius denique terræ motus, qui urbem per quadraginta dies anno XXVI. Justiniani Magni afflixit, memoriam, cum processionibus ἐν τῷ Κάμπῳ actam auctor est Theophanes pag. 194. & ex eo Cedrenus pag. 385. Ita tradit Chronicon Alexandrinum an. I. Heraclii factò terræ motu λετὴν γένοιτο εἰς τὸ Κάμπῳ, καὶ ἄλλοθι τὸ τελεῖσθαι. Palladius in Vita Chrysostomi pag. 86. ex editione V. C. Emerici Bigotti, ait Arcadium Imperatorem urbe egressum τῆς γυμναδίου ἐν τῷ ἀσπίδων πεδῳ, *ut sese exerceret in vicino Campo.* Sed an idem sit cum eo de quo agimus, non constat.

VI.

DOMUS AUGUSTÆ.

PRÆTER Palatia ædesque Imperatorias, exitere in urbe DOMUS DIVINÆ AUGUSTARUM sex, uti appellantur in veteri Urbis Descriptione, eâ quâ exarata est ætate, ex quibus quinque duntaxat recensentur, Ac primum quidem

I. DOMUS PLACIDIÆ AUGUSTÆ, quâ nomenclaturâ duæ memorantur in eadem Urbis Descriptione, in prima scilicet Regione & decima licet unius ferè meminerint scriptores, quam à Galla Placidia Theodosii Magni filia ædificatam scribit auctor Chronici Alexandrini pag. 708. Ἐκ ταύτης ἔχεν θυγατέρα ὁμώνυμον τῇ μητρὶ Γάλλαν πῶς καὶ Πλακιδίαν. εἰσελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν τῆς πατρὸς αὐτῆς Θεοδοσίου, καὶ τῆς οἴκου τῆς Πλακιδίας. *Ex hac filiam suscepit matris cognominem Gallam, quæ & Placidia dicta est. Hac cum patre Theodosio Constantinopolim profecta, domum Placidia appellatam ædificavit.* Placidianarum nomine donatur à Socrate lib. VI. cap. XIV. ubi de Eudoxia Arcadii conjugē: Ἐν μὲν ἡ τῶν Βασιλέων οἰκία κα-

παλὴ, ἢ ὁμοσωνυμία Πλακιδιανῆ: *Ad unam ex Augustarum adibus divertit, quam Placidianas vocant.* Ubi Nicephorus Callist. lib. XIII. cap. xv. habet: Παραισιόμην δὲ τῶ ἐκκλησιαστικῶν οἰκίαν, ἐπὶ μίαν τῆ βασιλικῶν οἰκιῶν ἦλθεν, ἢ Πλακιδιανῆν ὄνομα: *Et quod Ecclesiasticum hospitium averfatus fuerat, in unam ex domibus Imperatoris venit, cujus nomen erat Placidiana.* Vigilius PP. in Ep. encycl. ad Eccl. universam: *Ad Placid. anas tanquam nihil mali ulterius patientes — rediimus.* Addicta porro fuit potissimum Pontificibus Romanis, atque adeo etiam videtur concessa, in quam diverterent, vel eorum Apoeristarii, cum in Urbem veniebant. Vigilius PP. in eadem epist. *in Placidiana domo commoratum se ait.* Anastasius Bibliothec. de Legatis S. Agathonis PP. pag. 54. *Et dans inducias ad retractanda scripta, tribuit eis omnia quae ad sustentationem eorum sufficiebant in domo quae appellatur Placidia, &c.* Et alibi pag. 65. de Constantino PP. Constantinopolim ingreffo: *Apostolicus Pontifex cum camelauco, ut solitus est Romae proccedere, à Palatio egressus, in Placidias usque, ubi placitus erat, properavit,* id est uti ei placuerat. Sed & in hac domo stetit Oratorium, quod proprium Sedis Romanae fuisse dicitur. in quo scilicet Pontifices & eorum Apoeristarii sacra facerent secundum ritum Ecclesiae Romanae. Idem Anastasius in S. Martino PP. pag. 49. *Qua de re hujusmodi pravitate suam defendens (Paulus Patr. Constantinopolit.) quod nunquam nec à prioribus hereticis praesumptum est, ipse illicitè praesumere studuit in tantum, ut altare sanctae nostrae Sedis, quod erat in domo Placidiae sacratum in venerabili oraculo subvertens, diriperet.* Quibus consona feribunt Ado Viennensis, Marianus Scotus, Uspergensis, & alii Chronographi. Ecclesiae S. Stephani Protomartyris πλησίον τῆ Πλακιδίων mentio est in Synaxariis ad XXIII. Decemb. Habuit autem haec Domus suos *Curatores*, ut caetera urbis Palatia: memoratur enim apud auctorem Chronici Alexandrini in Phoca pag. 876. Photius δ̄ κουράτωρ τῆ Πλακιδίας, quam quidem dignitatem Zimarchus gessisse dicitur sub Justino Seniore, cujus commilito fuerat, apud Theophanem pag. 200. Ex quo emendandus Gregorius Magnus lib. XI. epist. I. ubi de proceribus qui à Phoca cum Mauricio interfecti sunt: *sed & aliqui procerum, qui ei cohaerebant, id est Constantius Patricius & Curator & Placidias, sed & Georgius Notarius Principis:* ubi legendum & *Curator Placidias*, seu ut est in ed. an. MDVIII. *Curator de Placidias.* Quærit Gyllius lib. III. cap. ult. an ad Domum Placidiae pertineat Agathiae Epigramma, quod habetur in Anthologia lib. IV. cap. I. cum hoc lemma: *εἰς εἰκόνα ἀνατιθεῖσθαι ἐν τοῖς Πλακιδίου ὑπὸ τῆ νέης σκευῆς, ἢ ἰμαγῖνον ἢ ἰσταύον ἐρεχθῆαι ἢ τραχῆτι ἢ τῆ Πλακιδίας* appellato à *scriniariis novi scrinii:* ita ut Domus Placidiae illa sit quæ in decima Regione stetit, sicque legendum in veteri Urbis Descriptione. Verum quin legendum sit ἐν τοῖς Πλακιδίας, vel certe Placidiae ades intelligenda sit, satis declarant & Thomæ Curatoris dignitas, & auctæ ab eo regiae opes, denique posita & erecta à novis scriniis juxta Imperatoris & Imperatricis statuas imago, cum in adibus istis ac Palatiis reponerentur Thefauri Imperatorii, quibus præerant Curatores. Eiusmodi porro est Epigramma Agathiae:

Θωμάδ̄ παμβασιλῆδ̄ ἀμεμφῆα κηδεμονῆα,
 Ἀνθεσαν οἱ τὸ νέον τάγμα ματερχέρμοι,
 Θεασεῖς ἀγῖστα σωώεδος, ὄρεα καὶ αὐτῆ
 Εἰκό: χῶρον ἔχῃ γάτονα κοισαλῆς.
 Αὐτὸς γὰρ ζαθέοιο θεῖνος ἔβωσε μελάθεου,
 Πλούτον ἀξήσας, ἀλλὰ μετ' εὐσεβῆς.
 Εὐγνώμον τὸ πέννημα: τὸ γὰρ γραφῆς οἶδεν ὀπίσσω,
 Εἰ μὴ τοῖς ἀγαθοῖς μῆτιν ὀφειλομένοω.

Quæ sic reddidit Florens Christianus:

*Curatorem inculpatum dominantis in orbe,
 Thomam, omnis pubes è legione nova
 Divinam juxta bigam posuere, ut imago
 Vicinum imperio possit habere locum.
 Ipse domus etenim erexit decora ardua sacre,
 Auxit opes domini, cum pietate tamen.
 Sic gratus labor hic: namque hoc pietura dat unum,
 Debita virtuti gratia nulla perit.*

II. DOMUS PULCHERIE AUGUSTÆ, conditas scilicet à Pulcheria Arcadii Imp. filia, Marciani Imp. uxore, binas habet vetus Urbis Descriptio, quarum unam in Regione tertia, alteram in undecima statuit. Ab alterutra dictus videtur urbis tractus, quem τὴ Πλαχεῖωα appellat Porphyrogenitus in Vita Basilii cap. LXII. ubi adem sancto Laurentio sacram extitisse ait.

III. DOMUS AUGUSTÆ EUDOXIÆ, quæ in undecima Regione statuitur in veteri Urbis Descriptione, adificata fuit ab Eudoxia Arcadii Imperatoris uxore, si bene conjicio.

VII.

DOMUS NOBILISSIMÆ.

DOMUS NOBILISSIMÆ, seu Imperatorum filiabus potissimum addictæ, vel certè ab iis ædificatæ, tres fuere, ea qua scripta est vetus Urbis Descriptio tempestate. *Nobilissimas* autem Imperatorum natas appellatas jam ante Constantini Magni ætatem docet vetus inscriptio CCLVII. 7. IVLIAE. NOBILISS. PVELLAE. FIL. GALLIENI. AVG. ET. SALON. AVG. In his porro recensentur potissimum

I. **DOMUS NOBILISSIMÆ ARCADIÆ** ab Arcadia Arcadii Imperatoris filia condita: stetit illa in nona Regione, ut est in veteri Urbis Descriptione. Et

II. **DOMUS NOBILISSIMÆ MARINÆ**, quam in prima Regione collocat eadem Urbis Descriptio, exstruxit verò Marina Arcadii Imp. ex Eudoxia filia. Chronicon Alexandrinum: *Μαρίνα δὲ τὸ οἶκον ἔκτισε τῆς Μαρίνης*. Illius meminit Theophanes an. xxxviii. Justiniani, ubi de Bellifario: *καὶ ἡ τέττα ἀεισιτά ἦλθεν εἰς τὸ δεσποτικὸν οἶκον τῆς Μαρίνης, ὅ βονα εἰς ὅμνια Δομινικά αὐτῆς Μαρίνης ἀδιδέτα ἰντ*. Ex quibus percipimus domum hanc reconden- dis Cæsarum divitiis fuisse destinata. Palatium dicitur eidem Theophani an. v. Phocæ, quo loco Domentix ejusdem Augusti filix cum Prisco Patricio celebratas nuptias commemorat: *καὶ ἡρομδὸς τῆς γάμου ἐν τῷ Παλατίῳ τῆς Μαρίνης, ἐκέλευσεν ἰπποκὸν ἀθλιῶν*. Celebratisque in *Marina Palatio nuptiis, equestre certamen agi præcepit*. Habuit etiam suos *Curatores*, ut cætera urbis Palatia, quos inter Georgium Theodoræ Augustæ consanguineum, τὸν κουράτωρα τῆς Μαρίνης memorat idem Theophanes an. xxxv. Justiniani pag. 200. Istius denique Palatii meminit Leo Grammaticus in Michaële pag. 469. qui vicinam fuisse Magno Palatio indicat; ut & Anonymus Combesianus in Constantini Porphyrogeniti Vita n. xlii. à quo instauratum in- signe Balneum hætenusque neglectum scribit.

VIII.

PATRIARCHIUM.

I. **PATRIARCHIUM**, Πατριαρχεῖον, seu ædes Patriarchæ, haud procul à Magna Ecclesia extitit, quomodo jubentur Episcopi sua domicilia habere, in Concilio Cartha- ginensi IV. cap. xi v. Patriarchii præ cæteris meminerunt Theophanes & Auctor incertus eidem subjunctus pagg. 308. 440. Illud *ἱερὸν ἀνάκτορον* vocat Nicetas in Alexio Man. F. n. xi. *Ἐπισκοπεῖον* Palladius in Vita Chrysostomi pag. 82. & alii non semel. Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, sub Basilio, turbine ac procella, Patriarchii plumbeum tectum instar membranæ convolutum in terram dejectum scribit. Constitit au- tem Patriarchium variis Tricliniis, quorum præcipuum illud fuit quod

THOMAITES, Θωμαΐτης, nuncupabatur, quodque Augustæ spectabat, ut auctor est Codinus de Off. cap. xvii. n. xviii. *Μετὰ τὸ τοῦτο ἔτι ἀνέχεται ἐπὶ τὸ τεῖκλιον τὸ λεγόμενον Θωμαΐτων πρὸς τὸ Αὐγουστειῶνα ἀποροῦντα*. Post hæc ascendit in Triclinium, quod Thomaites dicitur, & Augustæonem respicit. Ad Augustæonem etiam statuit Nicetas in Alexio Man. F. n. vi. & Androni, Macroni dicto, adjunctum fuisse ait: *Ἀπὸ τε τῆς ἀνδρῶν τῆς καλουμένης Μάκρονος εἰς τὸ Αὐγουστειῶνα παρνεύοντος, καὶ τῆς σπημυδῆς τρίτω Θωμαΐτη δόμῳ*. Ab Androne, quem Macronem appellant, in Augustæonem spectante, & huic adjuncta Thomaita domo. Meminit rursus n. xii. Con- flagavit Thomaites eo incendio quod accidit anno i. Constantini Irenes Augustæ F. Theo- phanes: *καὶ ἐκείν ὁ τεῖκλιον τῆς Πατριαρχίας ὁ λεγόμενος Θωμαΐτης*. Conflagavit etiam Triclinium Patriarchæ, quod Thomaites dicitur. Sed & unà cum eo præclaros Joannis Chrysostomi in sa- cram Scripturam Commentarios, qui in hoc Triclinio asservabantur, igne absumptos testa- tur Zonaras pag. 96. *Ἐμωρησμε δὲ συμβάντος, ὁ μέγας τεῖκλιον τῆς ἱερῆς ἀνακτόρων ὁ Θωμαΐτης λεγόμενος, ἔργον γέροντῆ πνεύς, ὅτε λέγεται καυθῆναι καὶ τὰ χειδιάματα τῆς ἐξήγησεων τῆς θείας γραφῆς, ἃ ὁ χρυσοῖς πῶ γλάτταν σμυρναῖατο Ἰωάννης, ἐμείτε που ἀποκείμεν*. Orto autem incendio, *magnum sacrorum Palatiorum Triclinium, quod Thomaitem vocant, conflagavit, unaque crematos esse ferunt eo in loco asservatos Commentarios in sacram Scripturam à Ioanne Chrysostomo exaratos*. Cedrenus rem ipsam enarrans pag. 472. conflagrasse ait *Θωμαΐτων, καὶ τὰς ὑποκάτω καμάρας, ὅ qua ei subjēctæ erant cameras, aut fornices*, in quibus habebantur Chrysostomi Commentarii: ubi scilicet erat Bibliotheca Patriarcharum; ut idem scribit in Theophilo pag. 521. ex Theo- phanis Continuatore lib. iii. n. xiv. *κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν ἐν τῷ Θωμαΐτη βιβλιοθήκῳ*. Quæ quidem Βιβλιοθήκη Πατριαρχεῶν non semel dicitur in Actis V. Synodi act. xiii. & xiv.

& *Bibliotheca Ecclesie* apud Anastasium in Agathone PP. & *Constantinopolitana*, apud Ordericum Vitalem lib. 1. ubi de eodem Agathone: ex qua depromi solebant libri, siquando in Conciliis aut Synodis de Rebus Ecclesiasticis controversiæ enascerentur. In Thomaite, ἐν τῇ Θωμαίτῃ, ætas interdum Synodos docent Photius in Nomocanone tit. xii. cap. 11. & Allatius lib. 11. de Consensu utriusque Eccl. cap. xii. n. 1.

II. **DOMUS MICHAELITZÆ** dicta, Triclinium aliud Patriarchii extitit, à Michaële Oxyta Patriarcha Constantinopol. qui sub Manuele Comneno vixit, appellatum & ædificatum. Nicetas in Alexio Man. F. n. xi. Τοῖς καὶ τὸ ἱερόν ἀνάκτορον οἰκίμασι δίδεται, ὡν δομήτωρ ὁ Πατριάρχης γέγονε Μιχαήλ: *In ades factorum Palatiorum, seu Patriarchii, quas Michaël Patriarcha exstruxerat, perducitur.* Et n. xviii. Τὸ δὲ ἔξω τῆς Μιχαηλίτζῃ λεγόμενον οἶκος *Erat autem illud Domus quæ Michaëlitzæ dicitur.* Sed & ad Patriarchium spectasse videtur, qui

III. **MACRON**, qui & **ANDRON**, seu Angiportus, Ἀνδρῶν ὁ καλεσόμενος μακρόν, Nicetæ in Alexio Man. filio, loco supra laudato, Thomaïtz Triclinio adjunctus: quo loco cur Wolphius ἀνδρώνια, *locum ubi catechumeni instituuntur*, vertat, non planè assequor, cùm Græcis perinde ac Latinis scriptoribus ἀνδρῶν longè aliud sonet. Vitruvius lib. vi. cap. x. Græcos ait ἀνδρώνιας appellare *itinera quæ inter duas aulas mediâ sunt interposita*, quasi μεσοῦλια. Festo, *Andron, est atrium, seu locus domicilii longitudine angustior, in quo viri plurimi morantur.* Papiæ, *est viarum concursus, vel angiportus: Joanni de Janua, spatium inter duas domos: denique in Gloss. Gr. MS. Regio Cod. dccccxx. Ανδρόνια definitur οἶκος ἔνθα οἱ ἄνδρες εἰώθασιν ἀθροίζεσθαι, domus in quam solent homines convenire.* Atque hac notione *Andronas* usurpat Concilium Carthaginense IV. cap. xlvii. & ex eo Atto Episcop. in Capitul. §. xlii. ubi ventantur *Clerici per plateas & andronas ambulare.* Ita apud Joannem Diacon. in Vita S. Gregorii Magni lib. 11. cap. xxix. Petrum Damian. lib. 111. Epist. 1v. lib. viii. Epist. xi. Hincmarum Opusc. lv. Capitulor. cap. xlv. Thomam Archidiaconum in Hist. Salonit. cap. xl. & alios hanc vocem usurpari quivis deprehendat. Rursus porrò Nicetas in Isaacio Angelo & Alexio filio n. 11. Macronis meminit, quem Milii fornicibus vicinum fuisse scribit, ubi enarrat incendium urbe à Francis capta excitatum, quo conflagrarunt ὅσα πρὸς ἀλίδα νένευκε τῆς Μιλίου, καὶ τῶν ἀνδρῶν συνήθηται τῶν Μακρόν, καὶ τῶν λεγόμενων αἰ Συώδοι: *Quæcumque ad Milii fornicem vergebant, & Androni, Macroni dicto, adjuncta erant, & loco qui Synodi appellabatur.* Μακρόν porrò idem fuit quod ἀνδρῶν, uti indicat Nicetas, Porticus scilicet oblongior, (unde ei appellatio indita fuerit, quomodo μακρόνας Græci vocabant, qui oblongiori erant capite) qua divisa & disparata invicem Triclinia connectebantur. Nam & ita *Macronam* usurpat Anastasius Bibliothecarius in Leone III. PP. *Macronam verò ipsius Lateranensis Patriarchii, quæ extenditur à campo, & ultra imagines Apostolorum, quæ pro nimia vetustate ruitura erant — restauravit, & in melius firmissimè marmoribus stravit, atque cameram ipsius Macronæ noviter fecit, & diversis historiis pictura mirificè decoravit.* Neque, opinor, aliter Pachymeres lib. 1x. cap. 1. Macronem Patriarchii repræsentat: scribens Michaëlem Andronici Palæologi Senioris filium, recens Imperatorem à Patre dictum, ἀραιρεθέντων ἤδη τῆς Τεκλίνης Μακρόν & δρυφάκτων, *remotè Triclinii Macronis cancellis*, in Clypeo elatum plebi, quæ ad αὐλαίαν Αὐγουστῶν conve-nerat, spectandum expositum fuisse: nam ejusmodi Andrones cancellis seu pluteis ut plurimum clauduntur.

IV. **THESSALI**, seu Θεσσαλίε, Τεκλίνου ἔπει ὀνομαζομένου ἐν τῇ Πατριαρχίᾳ meminit Continuator Theophanis lib. 1v. n. 111. ut & Symeon Logotheta in Michaële Theophili filio n. 1.

V. De utroque **SECRETO**, **MAJORE** & **MINORE**, quod in Patriarchio extitit, agimus ubi de Tribunalibus Ecclesiasticis.

IX.

ÆDIFICIA ALIA PUBLICA.

I. **SENATUS**, seu domus in quam Senatores convenire solebant, binæ in urbe extisterent, prior in Regione secunda, altera in sexta, ut est in veteri Urbis Descriptione. Utramque Constantino Magno adscribere videtur Hesychius Milesius, & ex eo Codinus: *Επι δὲ ταύτοις καὶ τοῖς ἄλλοις Συγκλήτεσι βελτίς ἀφ' ἀποδομησιν οἴκοις, Σινάτα τούτοις ὀνομάσασιν. Præterea Senatorum domus ædificavit, easque Senatus appellavit.* Chronicon Alexandrinum in Constantino Magno pag. 664. Κτίσας ἕγχε καὶ βασιλικῶν ἔχουσαν κόγχην, καὶ ἔξω μεγάλους κίνας σήσας καὶ ἀδριανάς, ὑπερὸν ἐκάλεσεν Σινάτον, καλέσας τὸν τόπον Αὐγουσταίων. *Condens propter eam (Regiam) Basilicam cum testitudine, extra verò, columnas ingentes & statuas posuit, ac eadem quidem Senatum, locum verò Augustæum appellavit.* Et sanè Libanius Orat. ad Theodosium de Seditone, Senatum à Constantino Magno in πονα à se excitata urbe constituisse auctor est, βουλευτήριον μέγα,

ἄλλα, ἢ Σύγκλητον, præterea Sozomenus lib. I I. cap. I I. Βουλευτήριον δὲ μέγα, ἢ Σύγκλητον
 ἠνομαζέσθαι, ἔπειρον συνεστήσατο, τὰς αὐτὰς τάξεις, πρῶτος, καὶ ἱερομανίας, ὡς καὶ Ῥωμαίοις τοῖς παρῶν
 πέρις ἔθθη. *Curiam etiam magnam, quam Senatun vocant, aliam constituit, cui eosdem honores,*
eosdemque dies feriatos, qui Romanis veteribus tribui solent, assignavit. Et Chronicon Alexan-
 drinum de Constantino: Συγκλήτω τὴ πηήσας. Sed & Theophanes an. x x v. Constantini:
 καὶ Σύγκλητον ἔχειν ἐκέλευσε. Anonymus de Constantino post Ammianum Valesii: *Ibi etiam Se-*
natum constituit secundi ordinis, Claros vocavit. His consentanea scribens Themistius orat. x I I I.
 pag. 299. αἱ γερυσίαι, *Senatum*, in nova urbe, Κωνσταντίνου γέννημα καὶ θέμιμα, *Constantini factum*
& alumnium esse. De hoc verò Senatu Constantinopoli à Constantino constituto consentit etiam
 Philostorgius lib. II. cap. I x. At Zozimus lib. III. p. 713. id juris à Juliano Imp. urbi concessum
 exerte tradit: ἔδωκε μὲν τῇ πόλει γερυσίαν ἔχειν, ὡς ἔστιν ἐν τῇ πόλει Ῥώμῃ, *potestatem uti f. c. i. ha-*
bendi Senatun, ut in urbe Roma. Quem quidem Senatun debitis ac congruis donari hono-
 ribus, Theodosium pressius urget Themistius orat. x v I I I. Jam verò Senatus, qui in se-
 cunda Regione extitit, situm & ornamenta passim describunt qui res Byzantinas literis man-
 daverunt: atque in primis Zozimus lib. v. pag. 801. ubi incendium enarrat quod sub Arcadio &
 Honorio, cum Joannes Chrysofomus Patr. CP. Urbe exactus est, fulchriorem urbis faciem
 absumpsit: *Ἐνέπεσε ἡ τὸ πῦρ καὶ εἰς τὸν εἰωθότα δέχεσθαι τὴν γερυσίαν οἶκον, παρὰ τὴν βασιλείαν ὄντα,*
εἰς πᾶν κάλλος καὶ φιλοπρίαν ἐξοικημένον. Irruit ignis & in illam domum, in qua Senatus haberi
solebat, quæ ante Palatium sita, & ad omnem elegantiam & magnificentiam elaborata erat. Magnæ
 Ecclesiæ ad Meridiem adjunctum fuisse Senatun refert Sozomenus lib. VIII. cap. x x I I. idem
 incendium describens: *Ἐνεμήθη καὶ τὸν ὠδὸς κείμενον αὐτῇ ἐν μεσημβρίας μέγιστον οἶκον τῆς Συγ-*
κλήτης βουλῆς, vicinam Ecclesia ad Austrum amplissimam Senatus domum absumpsit. Et Chronicon
 Alexandrinum pag. 715. Καὶ αἰφνιδίως ἐκείνη ἡ μεγάλη ἐκκλησία σὺν τῷ Σενάτῳ, & *de repente con-*
flagravit Magna Ecclesia cum Senatu. Denique Historia Conciliabuli excitati contra Joannem
 Chrysofomum: *Ἐντεῦθεν αἰετος ἀπηλιώτης ὑπηνεύσας σφοδρῶς, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν βα-*
σιλικὸν οἶκον τῆς συγκλήτης γερυσίας, ἐπὶ μεσημβρίαν κείμενον, διένευγεν τὸ πῦρ, εἰς πᾶσα κατε-
λυμένα αὐτόν. Tum verò ventus subsolanus vehementer flans, & ab Ecclesia in Regiam domum Se-
natun, quæ ad Meridiem sita est, ignem transferens, ipsam tandem consumpsit. Statuitur etiam ab eo-
 dem Sozomeno lib. VIII. cap. xx. ad meridionalem partem Magnæ Ecclesiæ, ubi ait statuam
 Eudoxiæ Augustæ Columnæ Porphyreticæ impositam stetisse *παρὰ μεσημβρίαν τῆς ἐκκλησίας,*
παρὰ τὴν οἶκον τῆς μεγάλης βουλῆς, ad meridiem Ecclesiæ, ante domum Magni Senatus. Neque tamen
 ita adjuncta fuit aut vicina ædes Senatus Magnæ Ecclesiæ, quin aliquot passibus ab ea abesset.
 totumque Forum interesset, Augustæum nempe, ita ut ad Meridiem ei obversaretur. Palladius
 in vita Joannis Chrysofomi pag. 92. ex Editione V. Cl. ac doctissimi Emerici Bigoti: *Ὅπου*
καὶ τὴν καλεσμένην ὠδὸν τοῖς ἔξω συγκλήτων, ἀπὸ πολλῶν βημάτων κειμένων ἀντικρὺ τῆς ἐκκλησίας
ἐκ μεσημβρίας, φρονίμως τὸ πῦρ τὸν ἀγορῶν δῆμον τὸν ἀπὸ μέσων ἀπὸ πλάσσαν, ἐλιμήνατο, cum
adem, Senatun ab exteris nuncupatam, multis passibus disitam ex adverso Ecclesiæ ad meridiem, ignis
ille interjectam populi in Foro coacti multitudinim, pontis instar, superius prætergressus resistit de-
dit, &c. Cedrenus pag. 322. Senatun, qui sub Leone M. Conflagravit, *παρὰ τὰ βόρεια τῆς πόλεως*
ad septentrionalem partem Fori stetisse ait. Proinde Senatus altera fuit ex iis exhedris quæ se-
 ptreptionali Regiarum porticum parti adjacuit, quarum meminit Lex I I I I. Cod. Th. de
 Operib. public. Idem etiam Cedrenus in Constantino an. x x v I I I. Senatun ponit juxta
 Forum, *ἐν τῷ Φόρῳ πλησίον τῆς λεγομένης Σενάτης.* In ipso Foro, idem in Leone M. an. v. sub quo
 conflagrasset narrat *ἐν μὲν τῷ Κωνσταντίνου Φόρῳ οἶκον μέγιστον Σενάτων καλεσμένον, ἐκ χαλκῶν εἰκό-*
νων καὶ πορφυρῶν λίθων διακακοσημένον, domum maximam Senatun appellatam, æreis imaginibus &
purpureis martoribus ornata. Regiæ Porticui proximum fuisse docet supra laudatus locus Chro-
 nici Alexandrini: siquidem *Basilica* idem fuit quod *Senatus*, quod velle videtur illius scriptor,
 qui ad Augustæum perinde *Senatun* ponit, quo loco conflagrasset scribit eo incendio, quod in
 seditione Victoriorum accidit sub Justiniano: *ὁμοίως δ' ἐξεκαύθη τὸ Σενάτων, ὅπως ὄρεται τὸ λεγο-*
μένον Αὐγυσταῖον, similiter conflagravit Senatus, ubi est quod Augustæum nuncupatur. Basilicam
 verò & Senatun eandem fuisse adem innuere præterea videtur Historia Conciliabuli exci-
 tati contra Joannem Chrysofomum, in qua *βασιλικὸς οἶκος τῆς συγκλήτης γερυσίας* appellatur.
 Ædem hanc Senatoribus addictam, ab eodem Justiniano deinceps instauratam, novisque do-
 natam ornamentis, ad Augustæi partem orientalem stetisse tradit Procopius lib. I. de Ædif.
 cap. x. ubi & situs, & illius elegantia graphicè describitur: *Ταύτη ἐστὶν ἡ παρὰ τῆς ἀγορῆς τὸ*
Βουλευτήριον ἱδρυται, λόγος μὲν τῆς πολυτελείας καὶ τῆς κατὰ μίαν τῆς πάσης κρείττων, ad Fori (Au-
gustæum supra appellat) latus orientale est Senatus, opus Iustiniani Augusti, adeo splendidum, ita-
que rebus omnibus apparatus, ut facultatem dicendi superet. Et cap. I I. *Ἀγορὰ περὶ τῆς Βουλευτηρίας*
ἐπίστανται ἅσπερ καλεῖται ἡ Αὐγυσταῖον οἱ Βυζάντιοι. Pro Senatu Forum est, quod Byzantii Augustæum
vocant. Quæ verò ante ædem stetere, ingentes columnas, statuasque innumeras, quibus or-
 nata fuit, hisce subsequentibus verbis exequitur dicto cap. x. *Ἐξ ἧς ἐπὶ παρῶν ἐστάσαν οἱ μὲν ἴσο-*
τήν τῷ Βουλευτηρίῳ τὸν ἐν μέσῳ ἔχοντες, ὅς παρὰ δύοντα ἴλιον τέτραπται. οἱ ἡ τῶσδε ὀλίγη ἐκ-
 CP. Christ. lib. I I.

πός. τὸ μὲν εἶδος λευκοὶ ἅπαντες μέγρο δὲ φερόμενοι τὴν γῆν κίονων, οἷμαι, τῆν πύσιν ὅσων ἢ ποιεῖσιν οἱ κίονες ὄσφρον ἐν θόλῳ ἐλίψασαν. τὰ δὲ ἄνω πῆς σοῦς ἅπαντα μαρμάρων μὲν κάλλιαι ἀγαπητά, καὶ κίονηται τοῖς κίονσι τὸ εἶδος ἴσων ἀγαλμάτων ἢ πλῆθει ὑπεράνω ἐσώτων θαυμασίας, ὡς ὑπογέγραπται. *Stant pro Senatu columna sex, quatum dua parietem ejus Soli occidenti obversum in medio sustinent: quatuor aliquantulum ab eo distant: candidæ omnes, & columnarum quas habet universus terrarum orbis, meo quidem iudicio, maxima. Porticum vero efficiunt columna, cujus fastigium in tholi seu testudinis formam circumvolvitur. Porticus porro pars superior marmore columnis concolori tota nitet, ac magno superstantium statuarum numero mirum in modum distincta est.* Quæ quidem non parum illustant quæ ex Chronico Alexandrino laudavimus. Nam & μεγάλης κίονας & ἀνδριάντας, quos extra ædem statuerat Constantinus, hîc observare est: & κόγχην, seu tholum quo tegebatur Porticus ista Justiniana, quatuor ingentibus columnis incumbentem. Verùm si Basilica ædes eadem fuit cum ea quam *Senatum* etiam dixere, quod omnino existimare licet, nisi Basilica ipsa duxerit ad locum Senatus, Tholum istum, seu Concham, columnis innixam, quæ vestibuli vicem præstitit, intelligi apud Cedrenum nemo opinor inficiabitur, quo loco scribit in seditione Victoriatorum conflagrasse *προσκήνιον πῆς βασιλικῆς*, quod quidem illud est, quod postmodum refectum à Justiniano tradit Procopius, qui lib. i. de Bello Persico cap. XXI V. *περὶ πύλαια πῆς βασιλείας αὐλῆς* vocat: καὶ πῆς βασιλείας αὐλῆς τὰ ἐν τῇ προσκυλαίων ἀρχῇ ἐς τὸν Ἀρεῶς οἶκον καθέντα ἐρθάρη, & ex aula Imperatoris quidquid à vestibulo ad Martis ædem pertinebat, igne corruptum est. Qui quidem οἶκος Ἀρεῶς, à Martis statua ibi stante fortè nomenclaturam acceperit. Basilicam verò χρυσοῦσφρον fuisse innuit Codinus, unde *inaurata* dicitur in Constitutione Theodosii & Valentiniiani, quæ habetur in L. II. Cod. Just. de Operibus publicis, qua vetant Imperatores extrabulato opere stationes aut ergasteria in Basilica fieri, equos intromitti, vel nuptias celebrari: quia nempe in Regiis Porticibus Basilicæ adjunctis erant ejusmodi stationes & ergasteria, à quibus sensim in Basilicam ipsam inducta fuerant: quo loco *Stationes* proprio vocabulo videntur dictæ Bibliopolarum officinæ, quas in Regiis profutisse supra observavimus, unde in Statutis Academiæ Bibliopolas ipsos Stationarios, quod etiamnum in Anglia obtinet, appellari pluribus docuimus in Glossario nuper edito. Vestibulum autem Basilicæ, seu ædi Senatus, præstruxerat seu instauraverat Theodosius junior, curante Theodoro Præfecto Prætorio: quod omnino docent binæ inscriptiones huic olim vestibulo appositæ, quæ descriptæ leguntur in Anthologia lib. IV. cap. XXV III. ac prior quidem cum hoc lemmate: *εἰς τὴν ἀψίδα ἐν τῇ βασιλικῇ ἐν Βυζαντίῳ, in fornicem in Basilica, in Byzantio:*

Τετραπόδις ἀψίδι πόλιν Θεόδωρος ἐγείραε,
 Αξίος ἔστι πόλιν καὶ τέτρατον ἑλισσάσειν.

Quæ sic reddidit V. Cl. Petrus Menardus Turonensis:

*Quadriforis ornans Theodorus arcubus urbem,
 Est dignus magnam quartum qui dirigat urbem.*

Ubi nescio an non legendum sit *πόλιν*, in primo versu; cum indicet Theodorum, qui arcubus quatuor adornatum vestibulum erexerat, dignum esse quartâ in urbe præfeturâ. Alterius epigrammatis lemma est ejusmodi: *εἰς τὸ ἔτερον μέρος τῆς αὐτῆς ἀψίδος, in partem alteram ejusdem fornicis:*

Ἐπειπέ σοι, Θεόδωρε, πύργος εὐκίονα κηδὸν
 Ἐργου κοσμήσαι δωμάσι Τσαπίου,
 Δὲ ἄρα τε καθέντα πορεῖν χρυσοῦσφίδα Ρώμῃ,
 Ἡ σ' ὕπατον τεύξεν, καὶ ξισέπαρχον ὄρε.

Quæ sic reddidit idem Menardus:

*Fortuna templum rectè, Theodore, stupendi
 Miraculis operis condecorare studeas.
 Rectè bellaci potuit dona incluta Romæ
 Illam rexisti nuper, adhucque regis.*

Theodorus autem, quem Consulem semel, & ter Præfectum Prætorio fuisse declarant Epigrammata, Consulatum gessit cum Eutropio anno CCCXCIX. primam verò Præfecturam Honorio A. IV. & Eutychio Coss. an. CCCCVIII. secundam Basso & Philippo Coss. an. CCCCVIII. tertiam denique Honorio A. VIII. & Theodosio A. III. Coss. anno CCCXCIX. quod docent inscriptiones aliquot Legum Codicis Theodosiani, quo proinde postremo hoc anno ædificatum Basilicæ vestibulum colligitur, cum paulò antè unâ cum *Senatu* conflagrasset eo incendio quod propter Chrysothomum excitatum est sub Arcadio, uti narrat Zozimus: quod quidem vestibulum proinde illud est, quod τὸν Σενάτον εἶκον ὑπὸ τεσσάρων κίονων βασιλοῦσφρον vocat Anonymus in Collectan. Constantinop. pag. 96. & ab eodem Theodosio Juniore nescio qua de causa destructum fingit. Post instauratum igitur *Senatum* positæ postmodum in eo fuerè ab Aureliano iterum Præfecto Prætorio & Patricio, imagines pectorales, seu thoracatæ, (Græci istius sæculi τὰ σηδάρια vocant) Honorii & Theodosii Augusto-

rum & Pulcheriæ Augustæ, Constantio & Constante Coss. anno Christi cccc xv. an. verò sequenti sub Consulatum Honorii x. & Theodosii vi. ab eodem Aureliano ἀφιερόθη ἀνδριαὶ χρυσοῦ ἐν τῇ συγκλήτῳ, *dedicata est statua aurea in Senatu ejusdem Theodosii, ut est in Chronico Alexandrino pagg. 716. 718.* Sed & ipsi Aureliano dicata ac erecta pariter à Senatu statua aurea, uti docet hoc Epigramma xvii. cap. iv. lib. iv. Anthol.

Οὗτος ὁ κοσμήσας ὑπάτων θεῖον, ἢ ἑ.σεπαρζον
Καὶ πατέρα Βασιλῆες ἐὼν καλέσαστο μέγιστοι,
Χρυσῶ ἔπικεν Αὐρηλιανός τὸ δὲ ἔργον
Τῆς βυλῆς, ἧς αὐτὸς ἐκὼν κατέπαυσεν ἀλίας.

Tet Praefectus fuerat Aurelianus, urbi scilicet Constantinopolitanæ an. cccc xci. & Prætorio Orientis an. cccc xv. & cccc xvi. Aureas porro statuas in Senatu erigi solitas testantur illæ quæ & Romæ & Constantinopoli Symmacho viro Consulari erectæ sunt Gratiano imperante.

Enimverò in secunda inscriptione *Basilicam, τύχης νηὸν*, quæ Zozimo pag. 801. τὸ δὲ Γεωργίας πέμενθ dicitur, appellari observare est: quippe Basilicam excitavit Constantinus M. eò loci ubi à Byzante exstructum fuerat Rheæ templum. Hesychius Milesius de Byzante: Μετὰ ἧ πῶ τὲ τῆς τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν τῆς θεῶν ἀπειργάζετο. Ρέας μὲν, καὶ τὸν δὲ Βασιλικῆς τόπον νεῶν τε καὶ ἀγάλμα κατεδύσατο, ὅτε καὶ Τυχαῖον τοῖς πολίταις τετίμηται. *Extruxit muro, delubra quoque condidit: ac Rheæ quidem, quo loco stat Basilica, templum & simulacrum posuit, ubi & Fortuna à civibus colitur.* Ita enim capienda hæc verba constat ex Zozimo lib. ii. pag. 687. scribente Constantinum Magnum, Forum Maximum Byzantii excitasse quatuor Porticibus septum, & ad extremitates unius ex hisce Porticibus ædes duas extruxisse, collocatis in harum alterâ matris Deum Rheæ, in altera Fortunæ Romanæ simulacris: Οὗτος ἦ ἐν τῷ Βυζαντίῳ μεγίστης ἀγορᾶς πέρας, καὶ τὰς δὲ μαῖ σπασῆς ἀγορᾶς, εἰς τὴν ἀγορᾶν ὀλίγοι βαθμοὶ, ναοὶ ἀκοσμησάτο δύο, ἑκατεδύσατο ἀγάλματα, θατέρῳ μὲν μηδὲ θεῶν Ρέας, ὅπερ ἔπυρον οἱ σὺν Ἰάσονι πλεύσαντες ἰδρυσάμενοι καὶ τὸ Δίδυμον ὄρεος, τὸ Κυζίκου πόλεως ἰδρυσάμενοι. — ἐν ἧ θατέρῳ Ρώμης ἰδρυσάτο Τύχην. *Quumque Byzantii Forum maximum esset quatuor circum Porticibus, ubi desinit ex iis una, ad quam gradus non pauci sursum ducunt, templa duo extruxit, collocato in horum altero Matris Deum Rheæ simulacro, quod in monte Didymo, qui Cyzico imminet, olim illi constituerant, quos Iason navigationis socios habuit: — in altero verò Fortunam Romæ posuit.* Ubi per Forum quadriporticu instructum, *Augustæum*, in quo Senatus steterat, intelligendum, quod quadratum fuit, & Porticibus undique septum; quod de Foro Constantini dici non potest, quod rotundum fuisse ait idem Zozimus: deinde Augustæum ἀγορᾶν appellat Procopius.

Verum quod Zozimus duo templa ad extremitates unius Porticus extruxit ait, alterum Rheæ, alterum Fortunæ Romæ, ita capiendum existimo, ut templa appellaverit loculos in quibus ea simulacra reposita erant: quomodo vocem νεῶν alicubi usurpat Paulus Silentarius in Descriptione S. Sophiæ: præsertim cum bina hæc simulacra ad unicam Basilicam steterat scribat Hesychius Milesius. Addit Zozimus Constantinum Magnum Rheæ imaginem mutilasse, detractis leonibus quos tenebat, & statuae immutata specie. Leones Rheæ ascribunt passim veteres. Lucretius lib. iii.

Hinc veteres Graicum docti cecinere Poëta
Sedibus in curru biungos agitare leones.

Virgilius lib. x.

Alma parens Idea Deum, cui Dyndima cordi
Turri genæque urbes, biungue que ad fræna leones.

Ita apud Arrianum in Periplo Ponti Euxini pag. 5. Dea Phasiana, seu Rheæ, depingitur κόμματα καὶ χεῖρας ἔχουσα, καὶ λέοντες ἐπὶ τοῦ θεοῦ. Addit idem scriptor in templo Matris Deum, quod Μητρόων vocat, Athenis similem exitisse statuam, Phidiæ opus. Statuam verò Fortunæ Urbis, supra columnam elatam in foro cum apparatu, Patriarchâ preces faciente, pridie quàm Urbis encania celebrarentur, tradit idem Codinus pagg. 24. 25. & ut ab omnibus adoraretur præcepisse Constantinum narrat. Alio loco, pag. scilicet 36. ait statuam Fortunæ Urbis μετὰ μητρόων steterat ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀλῆτι, in orientali fornice, fortè Tholi, qui ad Basilicæ vestibulum fuit: ita habet Meursius: ubi μετρόων vestis muliebris species est, cujus meminit Cedrenus pag. 485. Denique Zonaras pag. 47. scribit steterat in urbe statuam æream Fortunæ Urbis, muliebri specie, quæ alterum pedem intra navem, perinde æream, ante se stantem habebat, cujus navis cum quadam fragmenta, seu vetustate, seu furto perierat, Anastasio imperante, huic rei imputatam causam incommodæ onerariarum navium ad urbem adnavigationis, iisque postmodum repertis, & in locum suum restitutis, navigationem liberam fuisse: Ἰσότητά γε μὴν ἐν τοῖς χρόνοις τῆ βασιλείας Αναστασίου ἀγάλμα τῆ Τύχης δὲ πόλεως ἐν εἰδὲ γυναικὸς ἐν χαλκοῦ πεπονημένου, θατέρῳ τῆ ποδῶν ἐπὶ τοῦ νεῶς ἔχουσα, περὶ αὐτῆς ἐστῆς, καὶ ὁμοίως ἕλης ὀξυραμένης, ἰσαθεί που δὲ πόλεως, &c. Ex qua quidem Fortunæ Urbis statuae descriptione, discimus eam esse qui in nummis Constantii Junioris, Juliani,

CP. Christ. lib. II.

T 4

Joviani, & Gratiani à nobis delineatis effingitur: in quorum postica parte sedet figura stolata ac galeata, hastile lævâ tenens dextrâ vero globum, cui insistit victoriola coronam lauream portigans: eidemque assidet figura altera perinde stolata, turrita ad caput corona, hastile, (interdum cornu Amaltheæ, ut in nummo Gratiani) sinistrâ, dextrâ vero globum cum victoriola pariter tenens, pedum altero navis proræ insistente, cum hisce subinde inscriptionibus, GLORIA ROMANORVM, vel GLORIA REIPUBLICÆ, vel SECVRITAS REIPUBLICÆ. Ac priori quidem effigie Urbem ipsam Constantinopolim exhiberi censuerim, quo modo habitu militari galeata & cum hasta effingitur in nummis Constantini, in quorum altero qui CONSTANTINOPOLIS inscriptionem præfert apud Cholium, Fortuna ipsa urbis alata, turritâ coronâ insignis, ac cornu Amaltheæ lævâ, spicas dextrâ tenens, pedeque proram terens conspicitur, cum hoc lemmate, VICTORIA AVG. Hunc porro nummum commentario illustravit eruditus Tristanus to. III. pag. 557. Scribit Socrates lib. III. cap. XI. & ex eo Nicephorus Callisti lib. X. cap. XX. & Suidas in v. ῥῆς, Julianum Parabatam hostias publicè immolasse τῆ Κωνσταντινουπόλεως τύχη, *Fortunæ Urbis Constantinopolitanae*, in Basilica, ἐνθα καὶ τὸ τύχης ἱερὸν ἀγάλμα, in quo positum erat simulacrum publici genii, uti vertit Henricus Valesius. Quo loco, ut & in Notis ad Ammiani Marcellini lib. XXIII. & ad Eusebii librum de Martyribus Palæst. cap. XI. Græcos Τύχην dicere solere observat, quem Latini Genium vocant: ut τυχία, templa Genii publici, idque potissimum firmat ex Charisio lib. I. qui *Genium* per Τύχην effert. Verum id licet utcunque concedatur, ita etiam Fortunam appellari à Latinis palam est, quam perinde coluere Imperatores, cujusque statuam in cubiculis servabant, ut ex Tacito, Capitolino, aliisque supra lib. I. attigimus, quos præ cæteris Criticorum filiis laudant Rosinus & Dempsterus lib. II. Antiquit. Roman. cap. XVI. Deinde alia fuit Genii publici in Trajani, Hadriani, Constantii Chlorig, Constantini Magni, & aliorum Imperatorum nummis; alia Fortunæ Urbis, cujusmodi hic describitur, figura. Genii quippe publici, vel regionum, vel urbium, qui δαίμονες πολιῆχοι scriptoribus ferè semper dicuntur, ut suo loco in hoc opere docuimus, effingi solent sub adolescentis, maximam partem nudi, pileati, & sacrificantis specie, sinistrâ cornu Amaltheæ tenentis, (quod etiam publico Genio tribuitur ab Ammiano lib. XXV. pag. 287.) cum hastili, vel bacillo, ita ut alia fuerit Fortuna à Genio publico. Adde quod & Fortunæ, & Genio publico, suæ quæque templa Romæ alibique extructa legimus, ita ut si non utraque, saltem ea quæ Fortunæ dicata erant τυχία, appellata fuisse haud absolum fuerit opinari: quæ eadem quæ *Felicitatis ades* dicuntur Ciceroni & aliis, esse censet Jacobus Gorofredus ad Leg. I. Cod. Th. de Alexandrinæ pleb. Primatib. Alias porro statues, ac adis istius ornamenta alia commemorant passim scriptores: nam ut ait Zozimus lib. V. pag. 801. ἀγάλμασι κεκαλλώτιστο περιττῶ, τὸ εὐχιο-αρπέτις ὅς αὐτῆς τὸ δῖας παραχρῆμας, καὶ ἰδρυμένον χρυσαῖς, ἢ καὶ τοῖς νυῶ εἰ μέγαλλιοντι χρυσαῖς. *Simulachris artificum exornata erat, aspectu ipso elegantiam suam præferentibus, & coloribus marturum quæ hisce temporibus non eruuntur.* Idem porro scriptor hos inter adis ornatus, Musarum, quæ in Helicone steterant, simulacra recenset, quæ in ipso Palatio posuisse eundem Constantinum auctor est Eusebius lib. III. de Vita ejusdem Constantini cap. LIII. τὰς δ' Ἐλικωνίδας μούσας ἐν παλατίῳ, præterea Jovis Dodonæi, & Minervæ Lindiæ, quæ pro foribus stabant, & exorto, Arcadio imperante, incendio, cum ædes ipsa igne absumpta fuisset, unica ferè ab eo intacta superfuere. Simulacri Minervæ Lindiæ meminit etiam Cedrenus p. 322. qui illud ad Occidentem Fori statuit: Ἰσανταὶ δὲ πρὸς τὴν τῆ Φόρου πλατείαν ἀγάλματα δύο, πρὸς μὲρ δύνον, Ἀιδίας Ἀθηνῶν καὶ τῆ ἔχον καὶ τὸ Γοργόνειον τέρας, καὶ ὕψους ὅτι τὸν ξάχηνον ἐμπειρημένους· ἕτως γὰρ τὸ εἶδωλον αὐτῆς οἱ παλαιὸι ἴσθησαν. *Ad Fori versus plateam stant dua statua: una versus occasum Lindiæ Minervæ, castide armata, & monstro Gorgoneo, circa collum anguitus complicatis: sic enim imaginem ejus prisca referebant.* Minervæ Lindiæ simulacrum cum aliis aliquot, eo incendio, quod Basilico imperante accidit, cum Basilica ipsa aliisque ædibus conflagravit, uti narrat Zonaras pag. 44. qui illud ad Lausi Palatia steterisse videtur innuere. Exstitit præterea in Senatu Poita Dianæ Ephesinæ, Trajani manus, in qua expressæ erant causæ belli Scythici, Gigantum pugna, fulmina Jovis, Neptunus tridentem gestans, Apollo arcu instructus: infra, gigantes draconum in modum irruentes, manibus glebas in sublime jactantes, torvum tuentes. Græca Cedreni pag. 322. qui hæc tradit, non exseribo. Exstitit etiam in Senatu statua ærea Episcopi habitum referens, quæ virgam serpente circumvolutam manu gestabat (Mosis fortè) quam in Novam à se in Palatio conditam Ecclesiam transfulisse Basilium Macedonem narrant Leo Grammaticus pag. 472. & Symeon Logotheta n. XI. Alias denique statues quæ in Senatu positæ fuere, recensent Codinus pag. 34. & Anonymus in Collect. pag. 96. nempe Aurigatum Circensium, Dianæ, Veneris, &c. atque in iis statuam Justiniani, quem Tyrannum vocat: Ἐν αὐτῇ τῇ βασιλικῇ χρυσοφόρῳ, ὀπίσω τῆ Μιλίης, ἢ ἀνδρσεϊκέλων ἀγάλμα χρυσομέγαρον, ἐνθα ἢ τὸ Ἐξαμὸν Ἡρακλεῖα τῆ βασιλείας, καὶ γονυκλινῆς Ἰουστινιανῆ τῆ τυραννῆ. *In ipsa Basilica auro tecto operta, pone Milium, erat statua viri inaurata, ibi erat Examen Heraclii Imperatoris, & statua genibus inclinata Iustini Tyranni.* Ubi γονυκλινῆς non est pul-

vinar quod genibus substernitur, uti censet Meursius in Glossario, sed statua geniculata Justiniani, quam Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani pag. 698. edit. MDCXVIII. terræ motu convulsam refert, Michaële Theophili F. imperante: *ὅτι δὴ καὶ ἡ εἰλη Ἰουστινίου ἐκ τῆς γονάτων κοπέισα κατεβράγει, quo tempore & statua Iustini genibus succisa confraeta est.* Erat præterea in Basilica statua Salomonis, de qua Symeon Logotheta in Basilio n. XII.

Senatum à quodam Senato ædificatum, ac nuncupatum, eundem Anonymum dixisse, non omnino hac in re sanum, nolim hoc loco observare: sed quod longè potiori fide digniores de eo tradunt, nempe Procopius lib. I. de ædific. cap. X. in ea æde Senatum Romanum ineunte anno convenisse, festumque solenne ex veteri more & instituto celebrasse: *ἔθθα δὴ ξυνίστα ἔτρε ἀρχομένη ἡ Ῥωμαίων βασιλὴ σὺνελήθη & ἐνιαύσιον ἑορτὴν ἄγει, τὰ τῆς πολιτείας ὀργανίζουσα αἰεὶ νόμιμα.* Id alii aliis expressere verbis: Cedrenus in Leone M. p. 348. de Senatu: *ἐν ᾧ περὶ καὶ οἱ λογάδες ἐβλεύσαντο, καὶ ὁ βασιλεὺς εἰσήει, ἠνίκα ὑπατικὴν ἔλαβε σολὴν, ἢν qua selecti Senatores consilia sua agitabant, & Imperator intrabat, cum vestem consularem induerat.* Eadem penè habet Zonaras in eodem Leone pag. 41. *καὶ κατέκεισε πρὸς τοὺς ἄλλοις τὸν τε ἐν τῷ Σενάτῳ καλεσμένον μέγιστον οἶκον, εἰς ὃν ἡ γερουσία καὶ οἱ λογάδες συνερχόμενοι ἐβλεύοντο, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ἔτε σολὴν ὑπατικὴν ἀνελάμβανεν, ἔργον ἀειφανὲς καὶ ὑπερλαμπρὸν, ἀβύμψιτ πρὸς ceteris maximam dotum, quam Senatum vocant, ἢν quàm Senatus & viri selecti deliberatum convenire solebant, & ipse Imperator cum vestem consularem sumebat, opus illustre & splendidissimum.* Atque ex his intelligimus quid velint iidem Codinus pag. 23. & Anonymus in Collectan. pag. 100. dum scribunt oblatos in Foro dignitatis suæ codicillos Consules accepisse, primumque Callistratum in eo renuntiatum: nam quod Forum appellant, alii Senatum, ædem scilicet ita nuncupatam, quam in Foro stetit ex scriptoribus supra docuimus. Sed nulla apud illos occurrit *Senatus* mentio, quem in sexta regione extitisse ait auctor veteris urbis Descriptionis. Quippè *Senatus*, qui non semel conflagrasset dicitur sub Arcadio nimirum, Leone M. & Justiniano, una eademque est, ni fallor ædes: in qua scilicet vestem Consularem accipiebant Consules, & quæ stetit juxta M. Palatium, M. Ecclesiam, Augustæum, & Regias Porticus: tametsi constet *Senatum* alterum, qui in sexta ponitur, haud procul distitum fuisse.

At Basilica scholis publicis videtur primitus addicta: siquidem scribit Socrates lib. III. cap. I. Julianum postmodum Imperatorem, literas edoctum in Basilica, in qua, inquit, tunc erant scholæ publicæ: *Ἰουλιανὸς ὃ ἀνέστη εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλει παιδείας ἡγεσάτο εἰς τὴν βασιλικὴν, ἔθθα τότε τὰ παιδευτήρια ἦν.* His consona habet Nicephorus Callist. lib. X. cap. I. quæ quidem *Basilica* ea fortè fuerit, quam *vetustam* vocat Theodosius Junior in L. I. Cod. Th. de Operib. publ.

II. CAPITOLIUM habuit Nova Roma, perinde ac Antiqua, quod in regione septima statuit vetus Urbis Descriptio. Illius meminit auctor Chronici Alexandrini, scribens an. XII. Arcadii terræ motu concidisse τὸ σηλόχρυσεν τῆς Καπιτωλίου cruce scilicet, quæ ei superimposita erat. Capitoli præterea meminit Zeno A. in L. XII. §. VI. Cod. Just. de Ædific. privat. qua vetat *πολλὰς ἐσθῆτας κίονας ἐν ταῖς δημοσίαις σοῖς ἀπὸ τῆς καλεσμένης Μιλίας, ἀρχὴ τῆς καλεσμένης Καπιτωλίου, statuas quæ complures in publicis porticibus erectæ prostabant à Milio usque ad Capitolium, ædificiis aut tabulatis obstrui.* Et Corrippus lib. III. de Laud. Justiniani, ubi de triumpho Justiniani post devictum Gelimerem:

*Ipse triumphorum per singula vasa suorum
Barbarico historiam fieri mandaverat auro,
Tempore quo captis injecit vincla tyrannis
Justinianus ovans, quæcum Consule Princeps
Alta triumphali teneret Capitolia pompa.*

Sed in primis Capitolii Constantinopolitani situm & usum percipimus ex L. III. Cod. Th. de Studiis liberal. urb. Romæ, L. LIII. de Operibus publ. & L. un. de Profess. eod. Cod. quæ desumptæ videntur ex eadem Constitutione, Theodosii scilicet & Valentiniani AA. iisdem Theodosio V. & Valentiniano Cæsare Coss. anno Christi ccccxxv. edita. Nam & illius exhedras aliquot *Porticui septentrionali adhaesisti* docet dicta Lex LIII. perinde ac laudata Zenonis Constitutio, Plateamque spectasse; contra verò ab exhedris aliis, *quæ tam orientali quàm occidentali lateri copulabantur, humiliores aliquanto atque angustiores*, nullum patuisse aditum aut egressum in Plateam. in Capitolio porro Professorum publicorum Auditoria constituta, ostendit Lex III. de Stud. &c. In iis nempe *exhedris, in quibus tantum amplitudinis & decoris esse monstrabatur, ut publicis commodis possent, capacitatis ac pulchritudinis suæ admiratione sufficere supradictorum consessibus*, ut ait dicta Lex LIII. ubi de exhedris quæ Porticui septentrionali adhaerebant. Et verò quot professoribus constiterit *Capitolii Auditorium* uti appellatur in d. L. III. hisce verbis eadem commemorat: *Habiat igitur Auditorium specialiter nostrum in huius primis quos Romane eloquentiæ doctrina commendat, Oratores quidem tres numero, decem verò Grammaticos: in his etiam quæ faciundia Græcitatibus pollere noscuntur, quinque numero sint Sophistæ, & Grammatici æquè decem. Ed*

quoniam non his artibus tantum adolescentiam gloriosam optamus institui, profundiores quoque scientia atque doctrinae memoratis Magistris sociamus auctores. Vnum igitur adungi ceteris volumus, qui Philosophiae arcana rimetur; duos quoque qui juris ac legum formulas pandant. Mox assignata & deputata singulis Professoribus loca, quae Cellulae ibidem & Magistrations appellatur, ait, ne discipuli sibi invicem possent obstrepere, vel Magistri: neve linguarum confusio permixta, vel vocum, aures quorundam, aut mentes à studio literarum averteret. Grammaticam verò in Capitolio Constantinopolitano publicè professos Grammaticos docet Cleonius Grammaticus CP. Quodam tempore dum Ars in Capitolio die competenti tractaretur, unus è florentibus discipulis Ioannes, à Grammatico venià postulatà, intendens in alterum suscitatus est, &c. Grammaticos Græcos Helladium & Syrianum, Latinum Theophilum, Sophistas Martinum & Maximum, & Leontium Jurisperitum, in memorato Auditorio professos docet eadem Lex un. de Profess. In eo etiam Grammaticam professus est Priscianus: in antiquo enim illius Cod. MS. cujus collatione emendata est editio Basileensis an. MDLIV. ita scriptum legitur: *Artis Prisciani viri disertissimi Grammatici Casariensis Doctoris urbis Romae Constantinopolitanae Praeceptoris mei liber octavus de verbo explicitus feliciter.* Ubi Ars, ut & apud Cleonium, peculiari quadam appellatione, Grammatica dicitur, quomodo in laudata L. III. apud Arnobium juniorem, Rhemnium Palæmonem, Valerium Probum, Diomedem, Marium Plotium, & alios hæc vox usurpatur. Neque fere mihi dubium est, quin Capitolium idem fuerit cum Basilica, quam τὴ παιδευτικῶν vocat lemma epigrammatis, quod ita concipitur lib. I V. Anthol. cap. XXI II. εἰς τὴν βασιλικὴν τὴ παιδευτικῶν ἐν Βυζαντίῳ, in qua juris Professores docuisse satis declarat ipsum Epigramma, cuiusmodi fuit Basilica illa, quam Legum vocat vetus inscriptio Tardæ in Transilvania reperta, apud Gruterum CLXXI. II.

Χῶρος ἐγὼ θεσιμοῖσιν ἀειμύθη, ἐνθάδε πηρὴ
 Αφρονῶ Ἀυσονίων ἐκκέχρηται νομίμων,
 Ἡ πᾶσιν πάντα τι μὲν ἀένναθ, ἠΐθεοις δὲ
 ἐνθάδ' ἀγχιερῶσις πάντα δίδωσι ῥόν.

Quæ sic reddidit V. C. Petrus Menardus Turonensis:

Sunt hæc Ausonio sacra Palatia Regi,
 Irriguo hunc manat fonte Latina Themis.
 Hauriat hinc quivis, semper tamen onnis adultus
 Discentum in juvenum funditur unda gregis.

III. BIBLIOTHECA in Regia Porticu exstructa primùm fait à Juliano Imperatore, qui in ea genus omne librorum reposuit, ut auctor est Zozimus lib. III. pag. 713. ἐπὶ βιβλιοθήκῳ ἐν τῇ βασιλείῳ οικοδομήσας εἶπ, καὶ ταύτῃ βίβλους ἕσας εἶχεν ἐναποθέμενος, constructa præterea in Regia Porticu Bibliotheca. & libris, quotquot habebat, in ea collocatis. Quæ quidem verba de loco in quo repositi fuere libri, capiendæ sunt, cum paulò antè Constantius & Bibliothecam excitasset, & codices collegisset, quorum numerum auxit postmodum Julianus: quo nomine pluribus laudatur Constantius apud Themistium Orat. XIII. καὶ τὰς ἡμετέρας αὐτὰς τῆς θεῶν καὶ ἀοιδίμων ἡρώων ἐπ' ἀφελείᾳ τὴ πόλεως ἀνακαλεῖται καὶ ἀνίστησιν ἐν τάφῳ. Et infra: ψυχῶν ποίνῳ καταμαθεῖν ἐγὼ ἀφ' ὧν θεῶν τῶν θεῶν καὶ τὴν νεύω καὶ τὸ λόγον, ἡεῖα ὅ τ' ψυχῶν ὅσων τὰς βίβλους τε καὶ τὰ γράμματα, ἐν οἷς δέκεται αὐτῶν τὰ λείψανα. In hac Bibliotheca septem Antiquarios constituit Valens Imperator, quatuor Græcos & tres Latinos scribendi peritos, qui & codices componerent, & pro vetustate repararent, quibus competentes de caducis popularibus annonas præberi voluit, ut est in L. II. Cod. Th. de Stud. liberal. urb. Rom. Verùm conflagravit Bibliotheca ista Julianea eo incendio, quod Basilisco imperante accidit, centumque ac viginti millia codicum, quibus illa constabat, eo absumpta sunt, ut ex Malcho Byzantio refert Zonaras pag. 43. Cedrenus pag. 351. & Suidas, quo loco Malchum scripsisse historiam commemorat, in qua res gestas Zenonis & Basilisci recenset, atque in iis τὸν ἐκφρασμὸν τὸ δημοσίαι βιβλιοθήκης καὶ τῶν ἀγαλλμάτων τῷ Αὐγρουσαίου. Quod vero Cedrenus & Zonaras tradunt de absumpto perinde hoc incendio Draconis intestino, in quo descripta erant Homeri Poëmata, id ad Leonis Isauri tempora rejicit Constantinus Manasses. Absumptam igitur incendio Bibliothecam excitavit rursùm Zeno Imperator, curante Juliano Præfecto Urbi, qui Zenoni statuam auratam posuit, ante domus vestibulum: quod docet sequens Epigramma ex lib. I V. Anthol. cap. I V.

Οἶκον Ἀναξελικῶν ἀνέθησαντα νοήσας
 Κυδαλίμοις καμῆτοισιν Ἰβλιανῆ πολιάργου,
 Πιερικῶν περπατοῖσι δόμων παρχύσειθ' ἔση.
 Rex instaurotas Heliconis vid rat ades,
 Urbis Præfict: sumptu, assiduoque labore:
 Tum aureus Aoniis prostaret ut adibus, egit.

His enim verbis Bibliotheca designatur, quæ Heliconis & Musarum ædes est. Id præterea prorsus firmat quod subsequitur Epigramma, in quo dicitur idem Julianus, postquam Mu-

fas adornasset, auream erexisse statuam Anastasie, tamen non sum affecutus quæ fuerit ista Anastasia:

Κῦδος Ἰουλιανῆ παναοίδιμον, ὅς μὲν κόσμον
Πιερίων χροσέλω σῆσεν Αναστασίω.
*Hæc Iuliani gloria est: namque ad decus
Musarum, is Anastasiam auream erigit.*

Sed neque diversæ sunt statuæ illæ Zenonis & Ariadnes ejusdem Augusti uxoris, quas Julianum erexisse testatur distichon, quod in Anthologia, paulò antè suprâ allatum Epigramma, legitur, à statuis Zenonis & Ariadnes, quas Codinus in Basilica Chalces stetisse refert; nam & Basilica, & Bibliotheca, & Chalce, sibi invicem proximæ fuere. En ipsum distichon:

Ζῶνα πολιαρχος Ἰουλιανὸς Βασιλῆα,
Ζῶνα ὠδύκοιτην Ἰουλιανὸς Αἰαδῆν.
*Præfatus Urbis Iulianus Principem
Zenonem, & ejus conjugem Ariadnem hæc locat.*

Adoleverat sensim Bibliotheca ista Zenoniana, & in ingentem Codicum numerum excreverat, cum Leonis Isauri jussu rursus igne consumpta est. Quippe impius iste imaginum impugnator, cum Oecumenicum & duodecim socios qui huic præerant, in suam hæresim pertrahere non potuisset, ignominiosè in ipsa æde concludi jussit, & noctu igne apposito, cum domo, librisque, (quos ad triginta sex millia & quingenta ibi extitisse Glycæs & Manasses volunt) ac sacris vasis, combussit, quod pluribus recitant iidem Zonaras, Cedrenus, Manasses & Glycæs, qui Bibliothecæ situm variè referunt, seu potius variis verbis, cum in idem recidunt. Nam Zonaras in ipsa Basilica statuit: Οἶκος μὲν ἐν τῇ καλουμένῃ βασιλικῇ ἔσται τῆς Χαλκοπορείων βασιλείᾳ, ἐν ᾗ καὶ βίβλοι τῆς δούλας ἑσθίας καὶ τῆς εὐχριστίας καὶ θειοπέρας πολλὰ ἐναπόκειντο. C. Irenus verò περὶ τῆς λεγομένης βασιλικῆς κινσέρην, Manasses τῆς περιήσιας ἐκείνης τῆς ἁγίας σοφίας, ut & Glycæs hanc ponunt. Denique Codinus pag. 42. historiam hanc commemorans de Oecumenico & Sociis, ædem in qua extitit Bibliotheca, Τετραδίων Οκτάγωνον vocat, eamque juxta Chalcem statuit, & constitisse ait octo Porticibus cameratis: τὸ δὲ Τετραδίων τὸ Οκτάγωνον, τὸ πλεῖστον τῆς Χαλκῆς, ἦσαν ὀκτώ, ἡρώων καμαροειδῆς τόποι. At Gyllius lib. 11. cap. x. haud probabile esse censet Bibliothecam extitisse in Octagono: siquidem cum scriptores narrant Octagonum conflagrasse eo incendio quod accidit in seditione Victoriatorum, non præterissent Bibliothecam pariter deflagrasse. Neque tamen Imperatores, qui Leonem subsecuti sunt, Bibliothecâ caruere: nam Bibliothecæ Palatii meminit Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, quam βασιλικὴ βιβλιοθήκη vocant Continuator Theophanis lib. 1. n. xxii. lib. 111. n. xliii. & Cedrenus in Leone Armenio pag. 493. Sed & cum ipsa Bibliotheca haud extincti periere omnino duodecim illi doctores qui ei præerant: cum Joanne Comneno imperante idem διδασκάλων numerus adhuc obtinuerit, & in colloquio quod de utriusque Ecclesiæ dissidio habitum est ab Anselmo Episcopo Havelbergensi, Nicetas Archiepiscopus Nicomediensis Oecumenici vicem aliquatenus subierit, peractumque dicatur ab eodem Anselmo in Proæmio lib. 11. Dialogor. inter duodecim electos Didascalos qui studiis Græcorum ex more solent præesse. Habuit etiam Patriarcha, seu Ecclesia Constantinopolitana, suam Bibliothecam, de qua suo loco agimus.

IV. OCTAGONUM conflagrasse eo incendio quod accidit in seditione Victoriatorum, Justiniano imperante tradit Cedrenus pag. 369. Τότε δὲ ἐπεσοῦσα καὶ τὸ Οκτάγωνον, καὶ τὸ Λόγεον τῆς Σιβίτου τὸ λεγόμενον Ζευξίππος Τὴν ἐκείνην ὄρασαν τὸ Οκτάγωνον, & Βαλνεῖον Σευερί, quod Ζευξίππος dicitur. Chronicon Alexandrinum pag. 778. ubi de eadem seditione, statuit Octagonum inter Basilicam Gunariorum, & Porticum Regiam: καὶ ἐπεισθέντες ἐαυτοῖς βαλλομένοι οἱ ὄχλοι, ἦλθον αὐτοὶ εἰς τὸ Οκτάγωνον τὸ ὄντα εἰς μέσον τῆς βασιλικῆς τῆς Γενναρίων, καὶ τῆς Δημοσίου ἐμβόλου τῆς Ρηγίας καὶ ἐπεισθέντες οἱ στραῖτες, ὅτι ἐκ ἰδιότητος εἰσελθεῖν, ἐπάνω αὐτῶν ἔβαλον πῦρ, καὶ ὑψήσαν τὴν Οκτάγωνον, καὶ ἔξ αὐτῆς τῆς πυρῆς ἐκείνης τὰ πέριξ τῆς αἰῆς Θεοδοίου τῆς Σφωρακίης, διὰ τῆς σιουφυλακίης τῆς αἰῆς οἴκου. *Ut viderunt plebei se jaculis ac ensibus appeti, venerunt ad Octagonum ædem sic dictam, quæ erat in medio Basilicæ Gunariorum, & publicæ Porticus quam Regiam vocant. Milites verò cum viderent introire se non posse, supra illos ignem jecerunt, & incendunt Octagonum, & eodem igne conflagrant ædes adjacentes templo S. Theodori, quod Sporacii nuncupatur, præterquam Scopophylacium sacra ædis.* Ex quibus satis convincitur Octagonum stetisse haud procul à Zeuxippo; Porticu Regia, Basilica Gunariorum, & æde sancti Theodori, ac proinde à Magna Ecclesia quæ eodem incendio conflagrav. Quod firmiter Theodorus Lector lib. 1. pag. 183. Theophanes anno 1. Zenonis pag. 104. & ex eo Cedrenus pag. 352. ubi de Æluro: ἐκ τῆς παλατίου λιτανεύων ἦλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀχρούμενον ὄρασαν δὲ εἰς τὴν λεγομένην Οκτάγωνον, πρῶτιστα σιωπήθη τὸ πόδι. *Ex Palatio processione instituta venit ad Ecclesiam asino vectus: cum autem ad ædem quam Octagonum vocant, pervenisset, lapsus pedem lexit.* Cum verò Palatium & Sophianum templum vicina fuerint, sequitur Octagonum pariter intercessisse inter utrumque. At quæ ædes fuerit, non planè constat, nisi fides adhi-

beatur Codino scribenti pag. 42. Τετρακίσσιον Οκτάγωνον extitisse juxta Chalcen, fuisseque locum illum in quo Bibliotheca Constantinopolitana stetit, cui praefuit Occumenicus cum duodecim viris aliis literatis, sicque appellatum, quod Octo constaret Porticibus concameratis, quod sane haud procul a vero abest, cum hac vox feminino genere ferme semper a scriptoribus efferatur, ita ut ad βασιλικήν fortean referri debeat, fueritque basilica octagona. Tradit Theophanes pag. 22. & ex eo Nicephorus Call. lib. v. cap. xlix. Constantinum M. aedificasse Antiochiæ Ecclesiam, quam Οκτάγωνον καὶ εὐακὸν appellant quia ἐν οὐρανῷ ἡμέραν confecta erat, ait Eusebius de Vita Constantini lib. i. cap. xlix. al. i. Ejus etiam meminit Gregorius Abul-Faragius in Historia Dynastiarum pag. 85. Inscriptio Christiana apud Gruter. pag. 1166.

*Octachorum sanctos templum surrexit in usum,
Octagonus fons est munere dignus eo.*

V. MONETA in xii. regione collocatur in Veteri Urbis descriptione. In dubium vocat Gylius lib. i. v. cap. viii. fuerit-ne aedes Junonis Monetae, an ararium: sed potius videtur existimare domum fuisse eudenda Monetae. Vide Marliarum lib. i. de Topogr. orbis Romae cap. v. Monetas porro ferreas cudisse olim Byzantios praeter Aristophanem & alios a nobis laudatos in Notis ad Alexiadem, docet Aristides Platon. i. pag. mihi 241.

VI. PRÆTORIUM aedes fuit, in qua Prætor juri in Urbe dicundo praerat, ut est apud Pomponium in L. ii. D. de Orig. jur. A Prætoribus praeterea Praetoria appellata Palatia, Curia, seu domus, in quibus judices judicia sua exercebant, in L. xlv. C. de Offic. Rector. Prov. & L. i. v. C. de Operib. publ. Ride interim Græculorum ineptias in Glossis MSS. regius Cod. M. M. L. xii. *πραϊτώλειον, ἀπὸ ἀράτης, πραϊτώλειον, δὲ αὐτὸ ἀραϊτὸν ἔμμελα ὁ ἔβται καὶ φυλάττονται, πλε τὸ π. πραϊτώλειον.* Infra: *πραϊτώλειον, παλάτιον.* In urbe igitur Constantinopolitana Praetorium nuncupatum fuit, aedes in qua Praefectus Urbis vice sacra judicabat, cujus quidem dignitatis summa fuit potestas. Ad eum enim custodia & cura Urbis regiae totius spectabat, & quidquid intra centesimum lapidem admittebatur: nam ultra centesimum, Praefecti Praetorio cognitio erat. Ad eum praeterea spectabat cura annonae, excubiarum, corporatorum, thermarum, venalium rerum, spectaculorum, ac Popularium sive Factionum, de quibus omnibus, passim in Cod. Th. & Just. Praetorium igitur Constantinopolitanum stetit ab ipsa Urbis instauratione. Certè sub Arcadio mentio illius est apud scriptores: narrat quippe Theophanes pag. 64. & ex eo Cedrenus pag. 327. Arcadium Imperatorem renuntiatum, τὸν μέγαν ἔμβολον ἀντιπύριον τῶν Πραιτωρίων, μαγαζιὸν Porticum ἐν τῆσιν Πραιτωρίῳ condidisse an. i. At an. xii. ejusdem Arcadii conflagravit. Causam incendii sic refert Chronicon Alexandrinum pag. 717. *ἔπι τῆς πατρὸς ὑπατείας ἐν αὐτῷ τῷ Πραιτωρίῳ Μοναχὸς Ἐπάχης ποικίως, εἶς τὸν ἕδειαν τῶν ἀρτέων, καὶ ἐπύρη ἡ κερύρα αὐτῷ ἀπὸ τῆς φωστῆς Ρηγυλῶν ἕως τῆς Δομνίνης Ἐμβόλων, his Coss. conflagravit Praetorium Μοναχῶν Πραϊτῶν ὁμοίως ὑβίως ἀπὸ τῆς πρώτης Regionis ἕως ἀπὸ τῆς πρώτης Regionis ἕως ἀπὸ τῆς πρώτης Regionis.* Denuò instauratum & adornatum, eodem, vel altero, Domnino curante, à Justino Thrace Imperatore docemur ex binis Epigrammatibus, altero Pauli Silentiarrii, altero Theæteti, quae descripta leguntur in Anthol. lib. i. v. cap. xlii. Prioris lemma sic incipitur:

Παύλος τῷ Σιλίῳ πατρὶ εἰς τὸ Μέγα Πραιτώλειον Καλλωπιδίν.
Κόσμον ἱερῶν Βασιλέως ἐπὶ πόντα καθήσας,
Καὶ τὰ μέγιστα δίκης ἠγλαίσαν τεμνοῖ.
Σοὺς δὲ πόντος, Δομνίνῃ, κατηρία νύκτα διώκει,
Ἐκ Θέμιδος μέγιστον, ἐκ βίαις μετέπει.
Orbis iustitias fœderis purgavit, & alicui
Iustitia cultu splendidior domum.
Ergo ex vita hominum, Themidisque ex adibus, atra
Nox, Domine. tuo pulsa labore manet.

Alterum, Theæteti scilicet, sic describitur:

Θεαίτητι τῷ Σχολαστικῷ εἰς τὸ αὐτό.
Ὡς ἀγαθὸν καὶ παῖς ἐπὶ γῆραι· φαιδρὸς τῆρος γὰρ
Δομνίνῃ θαλάμῳ μητρὸς ἔτυξε δίκης.
Λάμπρῳ ἐγὼ Ἄλκι παιδὸς, ὃ παῖς δὲ ἐμοῦ φαίνεται.
Κύματα δ' ἀλλήλοισι ἀντιχαιζόμεθα.

Hoc est, interprete V. Cl. P. Menardo Turonensi:

Quam felix est prole senex, illustrior extas
Domnino matris iustitia thalamum.
Splendeo nati operâ, per me splendet & ille,
Ornat & alterius gloria ab altero.

Neque diu mansit incolume; quippe rursus conflagravit in seditione Victoriatorum sub Justiniano: Theophanes pag. 156. καὶ θυμωθέντες ἔβαλον πῦρ εἰς τὸ Πραιτώλειον, καὶ ἐκάησαν οἱ Ἐμβό-

λοι δὲ τῆς καμύρας τῆς Φόρμης, ἕως τῆς Χαλκῆς, inde furore succensa Factiones ignem in Prætorium immisere, & confligarunt Porticus à fornice Fori usque ad Chalcoen. Addit Chronicon Alexandrinum eodem incendio consumpta unà cum Prætorio Scrinia: ἦλθον οἱ δῆμοι εἰς τὸ Πραιτώριον τῷ Ἐπαρχῶν, καὶ ἔβαλον ἐκεῖ πῦρ, καὶ ἐκαύθησαν αἱ σέγαί τῶν δύο βασιλικῶν εἰκων, καὶ μόνον τῶν αὐτῶν Πραιτωρίων, ὅπως τὰ Σκεῖνια, venerunt Factiones ad Prætorium Præfectorum, & in illud ignem iniecerunt, & confligarunt tecta duarum Imperatoriarum ædium, & Monon ipsius Prætorii, in quo erant Scrinia. Tertio denique incendio absumptum fuit Prætorium, Phoca imperante, anno 111. Idem Chronicon: συνέως δημοτικῆς γνομῶνις, ἐκαύθη ἡ Μέση δὲ τῷ Λαύσει, καὶ τὸ Πραιτώριον τῷ Ἐπαρχῶν τῆς πόλεως ἕως τῆς Ἀρκῆς, ἀντικρὺ τῆς Φόρμης Κωνσταντίνου. Seditione à Factionibus excitata, confligarunt Media urbis platea à Lausè Palatio, & Prætorium Præfecti urbi, usque ad Arcam, è regione Fori (Constantini. Theophanes an. v 1. Phocæ: πορευθέντες ὅ οἱ Πράσσοι ἔβαλον πῦρ εἰς τὸ Πραιτώριον, καὶ ἔκαυσαν τὸ Σέκρετον, καὶ τὰ Σκεῖνια, καὶ τὰς Φυλακὰς, Πράσσινοι γὰρ προδόντες ignem iniecerunt in Prætorium, & iniecerunt Secretum, (seu locum in quo judicia sua Præfectus urbi exercebat) & Scrinia & Carceres. Prætorii deinceps, ut loci judicarii, aut Sedis Præfecti urbi, nulla ferè occurrit mentio apud scriptores, sed tantum carceris hac appellatione donati, cujus hoc loco meminit Theophanes. Narrant Glycas & Codinus pag. 39. Constantinum M. cum in Byzantii Curia, seu Senatus domo, Carceres invenisset, illos eodem quo erant loco reliquisse, ibique stetisse usque ad Phocæ tempora. Tum enim Patriciam quandam mulierem, eamque viduam, cui Marca nomen erat, sortem acerbam carcere detentorum miseratam, quod nimio ibi excruciantur fœtore, accepto pretio, suam ipsius domum Imperatori concessisse, qui Carcerem illum, quem Πραιτώριον nominant, condidit. At res vera ne sit, non disquiro. Id constat Prætorii ut Carceris passim mentionem fieri apud scriptores Byzantinos, Constantinum Porph. in Basilio cap. xli v. Theophanem an. x. Rhinometi, & anno 11. Irenes, eundem Zonaram in Irene & Michaële Srratoticò, Cedrenum pag. 404. Scylitzem pag. 582. Georgium Hamartolum in Michaële Leonem Grammaticum pag. 467. Continuatore Theophanis lib. iv. cap. xxi i i. & Anonymum Combesianum in Lacapeno n. xli v. qui disertè ac nudè Πραιτώριον Carcerem Prætorii vocant, quem Nicetas in Alexio lib. i i i. num. v. τῶν Πραιτωρίων φρεσίν. Qui quidem Prætorii Carcer, Diomedis Carcer dicebatur, ab adjacente æde S. Diomedis, uti suo loco observamus. Adde Menæa ad x x v i i i. Novemb. in S. Stephano juniore, v i i i. Decemb. in S. Michaële Syncello.

Prætorium aliud agnoscere videtur Theophanes an. v i i i. Mauricii. scribens eundem Mauricium ædificasse ædem SS. x i. Martyrum in loco, quem, inquit ille, ferunt fuisse Prætorium: siquidem Prætorium incendio demum absumptum fuit sub Phoca.

VII. QVÆSTORIUM, τὸ Κοιμισώριον, conflagravit unà cum Thomaïte Patriarchii Triclinio, & aliis ædibus usque ad Milium, eo incendio quod accidit an. 1. Constantini Irenes filii, ut auctor est Theophanes pag. 394. & ex eo Cedrenus pag. 472. Palatium τῶν Κοιμισώριων videtur appellari à Codino pag. 51. ubi à Constantino M. ædificatum scribit.

VIII. PRYTANEUM in Regione quinta statuit vetus Urbis Descriptio. Est autem Prytaneum apud scriptores locus in quo à publico alebantur qui de Rep. bene meriti essent, dictum quasi πνεύματιον. Tradit Spartianus Hadrianum Imp. Tiburtinam villam mirè exædificasse, ita ut in ea & provinciarum & locorum celeberrima nomina inscriberet, velut Lyceum, Academiam, Prytaneum &c. Hunc quidem imitatus videtur Constantinus Magnus novam Romam condendo, in qua ædificia varia construxit, quibus appellationes indidit eorum quæ Romæ, & in præcipuis Græciæ urbibus à structura splendore & elegantia celebritatem aliquam consecuta erant. Nota sunt quæ de Prytaneo Atheniensi scripsere veteres scriptores, quorum locos congescit Joannes Meursius in Athenis Atticis lib. 1. cap. v i i i. Habuit & Cyzicum Prytaneum suum, ut auctor est Livius, ut & Forum Rhegium, Calabriae urbs, quod testatur vetus inscriptio apud Gruterum c l x x i v. 7.

IX. GENICUM, τὸ Γενικόν, Byzantii appellabant Ærarium publicum, in quod referebantur quidquid colligebatur ex tributis & vestigalibus. Bona Principis, aiunt Jurisconsulti, aut Fiscalia sunt aut Patrimonialia. Fiscalia propriè in patrimonio ejus non sunt, sed sunt quodammodo publici juris, seu potiùs ad usus reipublicæ destinata, nec in heredem transeunt: unde δημοσίον tributum appellarunt, ut δημοσιώνας publicanos. Γενικόν autem idem sonat quod δημοσίον. Patrimonialia verò, quæ privatis usibus Principis dicata erant. Fiscalia denique, sacra largitiones appellabant, quasi muneribus potissimum & liberalitatibus exercendis thesauri imperatorii destinati sint, quamvis & in alias plerasque res infumantur: vel certè quòd essent subditorum largitiones: nam Principes exactionibus suis spontaneæ largitionis speciem & appellationem subinde dedere. Qui igitur bonis istis fiscalibus præerat, Comes sacrarum largitionum, ut qui patrimonialibus, Comes rerum privatarum dicebatur. Ut autem diversa ejusmodi bona, ita & diversæ in urbe ædes erant iis recondendis destinatæ: nam Γενικόν domum appellabant, in quam tributa ac vestigalia inferebantur, ut Ιδιόν domum in quam bona patrimonialia Principis. Utramque à Constantino Magno ædificatam scribit Codinus. Sed

ædes τὸ Γενικὸν dicta, labente ætate, non tam fuit ararium, quàm, uti vocabant, *Secretum*, seu ædes in qua de tributis & vectigalibus agitabantur lites & judicia: quod præsertim docet Constantinus Porphyrogenitus in Vita Basilii Macedonis cap. xxiv. scribens eundem Basilium interdum è Palatio decedentem, in Γενικὸν perrexisse, ut subditorum, qui ab exactoribus tributis plùs justo onerarentur, causas examinaret; sed hallucinatur in ea quam de nomenclaturæ ratione profert: Αὐτὸς τῆς βασιλείων ὑποκαπῶν, καὶ εἰς τὸ Ἀξὶ τὸ τοῦ παλατιοῦ εἰς αὐτὸ συζέχοντες, ὡς ἔοικεν, λεγόμενον Γενικὸν καθεζόμενος, τοῦ ὑπὸ τῆς εἰσπρατικῆς τοῦ δημοσίου φόρου πολλὰς, οἷα συβασίης Ἀξὶ τὸ ἀρχῆς τὸ μέγεθος, ἀδικουμένων, καὶ ἄλλων εἰς κοινὸν Πρυτανεῖον εἰς τὸ τοῦτον διατίθειν καὶ ἀφαιρῶντας, καὶ τὰς οἰκίας ἐκλήσεις ἀρβυλλομένων, μὴ πόνου πολλῆς καὶ συχρῆς ἐπιμελείας ἐξήπαζεν, &c. Ipse è Regia decedens, & in Genico, ædè sic, ut videtur, nuncupata, quod in illam undique omnes confluant, sedens, eorum causas multo labore & sedula diligentia examinabat, qui à publicorum vectigalium exactoribus, uti propter imperii amplitudinem fieri contingit, vexabantur, & veluti in commune Prytanem in hanc ædem confugientes suas expostulationes depromebant. A Porphyrogenito hausit quæ in hanc sententiam habet Scylitzes in eodem Basilio pag. 568. Huic Tribunali præerat Magistratus, qui Λογοθέτης Γενικῶν dicitur Nicephoro Constantinopolitano pag. 155. i. edit. Λογοθέτης τῆς Γενικῶν Nicephoro Gregora lib. vii. pag. 190. & aliis. Λογοθέτης τῆς Γενικῶν, in Act. i. VIII. Synodi, & apud Pachymer. lib. vi. cap. xxvi. lib. x. cap. xxv. Λογοθέτης τῆς σεκρέτων, uti docuimus ad Alexiadem pag. 262. denique Γενικῶς nudè, ut in Novella Leonis xxiv. apud Suidam in Anastasio, & Scylitzem in Basilio pag. 590. & in Menæis ad xxvii. Septemb. Sed ararii istius publici officiales omnes ita recensentur in subscriptionibus Hypomnestici Alexio Comneno Imperatori post recti, in Rationali peraquatorum, seu παλαιὰ λογαρικῆ MS. hac ratione: Αἱ ὑπογραφαὶ τῆς Σεκρετικῆς. Ο ἀνάξιτος καὶ ἀγίου βασιλέως καὶ Γενικῶς Μιχαὴλ ὁ Κεφίλιος. Ο Λογαριασθῆς τῆς Γενικῶν Βασιλείου ὁ Τζιζίδαν. Ο τῆς ἀπὸ σεκρέτου βασιλικῶς Νοταρίου ὁ Απθεπιθάν. Ο τῆς ἀπὸ σεκρέτου τῆς Γενικῶν βασιλικῶς Νοταρίου Κωνσταντῖνος ὁ Ρωτωναῖ. Ιωάννης βασιλικῶς Νοταρίου τῆς σεκρέτου τῆς Γενικῶν, ὁ Σεβλίας. Ο βασιλικῶς Νοταρίου τῆς σεκρέτου τῆς Γενικῶν Νικόλαος ὁ Τεῖφυλλος. Ο Κετῆς τῆς Βήλου καὶ ἐπὶ τῆς Ἱπποδρόμου Ιωάννης ὁ Μανουηλίτης. Γενικῶν Λογοθῆσιου ἀρχαῖα νομάτα Θεοφάνης in Rhinotmeto an. ix. causas & lites quæ in hoc Secreto dirimebantur. At domum hanc demolitus est Isacius Angelus, & ex ruderibus turrim in Palatio Blacherniano exstruxit. Nicetas in Isaac. lib. i. n. v. καὶ πῶς ἐν πλίνθου πάσης ὀπίθης λαμπερότατον τῆς Γενικῶν οἰκοδομικῆς καταστάσει, splendidissimam Genici ædem, quæ tota latere cœtili constabat, solo æquavit.

X. IDICUM, Ἰδικὸν, ædes fuit in qua recondebantur Imperatorum bona patrimonialia, quæ & Privata dicuntur, quorum cura erat penes Comitem rerum privatarum, de qua dignitate agunt passim scriptores. Ut porro Ἰδικὸν Græci, ita *Privatum* absolutè pro re privata Principis usurpat L. v. Cod. Th. de Exact. Corippus lib. i. n. x.

— Nos quæ tua sunt privata vocamus.

Hanc autem ædem, ut & Γενικὸν, exstruxit Constantinus Magnus, ut habet Codinus: quam Evagrius lib. i. cap. xxix. in Anastasio Imp. τὰ Ἰδικὰ Σκεῦη vocat. Illius meminit Porphyrogenitus in Basilio cap. xxiii. & ex eo Scylitzes pag. 568. τῆς ἐν τῷ Ἰδικῷ εὐρεθέντος χρυσοῦ. invenio in Idico auro, & Continuator Theophanis lib. i. n. xxi. & ex eo idem Scylitzes in Michaële pag. 544. Περὶ πλυσίας δὲ ἐποίησε καὶ ἐν σολαῖς βασιλικαῖς, ὧν αἱ μὲν ἦσαν ὀλόχουσι, αἱ δὲ χρυσοῦ φανταί, δὲ δὲ τῶν Ἰδικῶν, ὡς καὶ τῶν αὐτῶν χρυσοῦ. Eodem modo vestibus usus est imperatoris, quarum alia tota aurea, alia intexta auro erant, quas in scrinium rerum privatarum intulit, ut constarentur. Nec est quod emendent viri docti Ἰδικὸν, quomodo etiam præferunt aliquot editiones Evagrii, Porphyrogeniti, atque aded Scylitzæ, & Anonymi Combesifiani in Lacapeno n. vi. ut *Conflatorium*: fuerit, uti volunt; cum Ἰδικὸν legendum sit. Nam & Theodoritus lib. i. cap. xi. ut Felicem Comitem sacrarum largitionum fuisse Ἰδικὸν τῆς βασιλικῶν ἐπιστολῶν, ita Helpidium Comitem rerum privatarum τῆς ἰδίων τῆς βασιλέως χρημάτων τε καὶ κτημάτων πῶς ἡγεμονίαν habuisse ait: quem τῆς βασιλικῆς οἰκίας ἀρχιστάτην, id est Comitem rerum privatarum vocat, uti interpretatur Philostorgius lib. vi. cap. x. ubi nescio an non legendum sit ἰδίας, pro οἰκίας. Tametsi existimem Imperatoris thesaurum, quem Ἰδικὸν tum appellabant, postmodum οἰκεικῶς nomenclaturâ donatum, ac proinde ejus curam habuisse magistratum illum quem Λογοθέτην τῆς οἰκεικῶν vocat Pachymeres l. i. c. xiii. l. ii. c. xxi. l. v. c. xiii. qui fortè idem cum eo qui ἐπὶ τῆς οἰκεικῶν dicitur Anonymo Barrensi in Chron. an. mxxii. Meminit denique Leo Grammaticus in Constantino Porphyrogenito pag. 497. ut & Anonymus Combesifianus in Lacapeno n. vi. cujusdam Demetrii Νοταρίου βασιλικῶς τῆς Ἰδικῶν.

XI. ARCA haud procul à Foro Constantini fuit, uti declarat incendium quod anno i. Phocæ accidit. Chronicon Alexandrinum: ἐκαύθη ἡ Μῆσις ἀπὸ τῆς λαύσου, καὶ τὸ Πραιτώριον τῆς Ἐπαύχου τῆς πόλεως, ἕως τῆς Ἀρκῆς, ἀπὸ τῆς Φόρου Κωνσταντίνου. Conflagravit Media Plata à Lausè Palatio, & Praetorium Præf. Cæti Urbis, usque ad Arcam, è regione Fori Constantini. Fuit autem

Arca, si bene conjicio, Præfetti Urbis ærarium, cujus Prætorio vicinum fuit. Hujus meminit Justinianus in L. VII. §. IV. Cod. de Advocatis divers. Judic. quam Theodoro Præfecto Urbi inscriptam docuit Cujacius lib. XIII. Obs. cap. I. Recensentur etiam Arca aliæ passim, ut Præfetti Prætorio, Quæstoris, &c. quibus qui præerant, *Arca* dicti. Sed de his Arcis alibi plura diximus. Vide interim Anonymum Combesianum in Romano Lacapeno n. XXVII.

XII. **BASILICA THEODOSIANA** collocatur in octava Regione in veteri Urbis Descriptione.

XIII. **BASILICÆ ILLI** mentio est apud scriptores, ubi agunt de Atriō ejusdem Basilicæ, ex quo Cisternam magnam confecisse tradunt Justinianum Magnum an. I. At quis Illus ille, non constat. Binos hoc nomine vulgò agnoscunt iidem scriptores, Illum scilicet tyrannum, qui in Papycio monte captus decollatusque est, Zenone imperante, ut est apud Marcellinum Comitem, & Theophanem an. XIV. Zenonis, qui *Ellus Magister* vocatur apud Liberatum Diaconum capp. XV. XVII. & Illum natione Isaurum, qui in Romanorum castris contra Misimianos meruit sub Justiniano, de quo Agathias lib. IV. Certè ab Illo Magistro & Tyranno, qui multos gessit Magistratus sub Leone Magno & Zenone, dictam hanc Basilicam videtur indicare Codinus pag. 43. scribens τὰ καλόμενα Ἰλλῶν fuisse illius ædem: qui quidem locus ille idem fortè fuerit cum Basilica Illi.

XIV. **BASILICA GUNARIORUM** statuitur ab auctore Chronici Alexandrini pag. 778. juxta Octagonum & Porticum Regiam. Ἡλθον αὐτοὶ εἰς τὸ Ὀκτάγωνον, τὸν ὄντα εἰς μέσον τῆς βασιλικῆς τῆς Γουναρίων καὶ δημοσίου ἐμβόλου τῆς Πηγῆς. *Venerunt ipsi in Octagonum, quod est inter Basilicam Gunariorum & publicam Porticum Regiam.* Videtur is locus qui τὰ Γουναρία τῆς Φόρου nuncupatur à Leone Grammatico pag. 505. & Anonymo Combesiano in Lacapeno n. XX XI, ubi scilicet *Gunatum*, seu pellium venditores prostrabant. Lexicon Gr. MS. Regium cod. MMLXII. βαίτη, διφθέρα, ὃ ἔστι ζουῖα. Alibi: διφθέρα, ποιμητικὸν ἀεικόλαιον ἐκ δέρματος, ὃ ζουῖα, ἢ ἄλλο π. Aliud Gloss. signat. DCCCCXXX. σάσα, ἰμάτιον ζαχί, ἀεικόλαιον ἀροικικόν, δουλικόν, παλαιόν, ἢ ἡ ζουῖα. Ita passim usurpant Græci & Latini scriptores infimæ ætatis: cætera vide in Glossario nostro nuper edito.

XV. **VESTIARIUM**, ut partem ærarii publici, sub dispositione Comitum sacrarum largitionum fuisse rectè observavit Cujacius ad tit. Cod. de Off. Comit. S. L. quippe ei suberant Procuratores Gynæceorum, Baphiorum, Linificiorum, Barbariciorum, &c. & ut ait Senator lib. VI. ep. VII. *Quidquid in vestibus, quidquid in ere, quidquid in argento, quidquid in gemmis ambitio humana potest habere pretiosum, illius ordinationibus obscuravit.* Sed de Vestiario, & iis qui Vestiario præfetti erant, pluribus egimus ad Alexiadem pag. 285. De Vestiario verò Constantinopolitano, observo tantum illius conditorem Constantinum Magnum dici à Codino. A Basilio Macedone bina Triclinia ædificata in Palatio ait Porphyrogenitus in Avi Vita cap. LIX. Ὡς τὸ μὲν εἰς θησαυροφυλακίαν, τὸ δὲ εἰς Βεστιάριον. *Quorum quidem unum Thesaurοφυλακίαν, alterum Vestiarium fuit.* Vestiarii præterea meminit Leo Grammaticus in Basilio pag. 472.

XVI. **MANGANA**, τὰ μάγανα, locus sic dictus, Ἀπὸ τὰ μάγανα πάσης τῆς πόλεως, καὶ τὰς μηχανικὰς ἕλας ἐκείσε ἀποκείσθαι, καὶ τὰ πρὸς τὴν τεχνικὴν οὐσίαν. *Quod in eo asserventur Machina bellica totius Urbis, & materia mechanice, & cetera ad urbium oppugnationes idonea instrumenta.* Ita Glycas & Codinus pag. 38. qui à Constantino Magno ædificatum volunt. Andreas Dandulus in Chron. MS. an. MCCII. *Dux autem cum stolo non procul Constantinopoli tandem pervenit. Alexius autem qui Imperium occupaverat, hæc præsciens, à loco Mangano usque Galathas catenam transponi propugnaculis convenientibus fecerat, &c.* Sed de loci situ agimus pluribus ubi de Palatio & Monasterio, quæ eidem adiacuere. Μάγανα autem à Græcis ut & à Latinis recentioribus scriptoribus machinas bellicas appellari, notius est quàm ut huic rei probandæ immorer: proponam tantum veterem inscriptionem Antipoli repertam, in qua Μαγονικόσ mentione videtur fieri, quod machinis bellicis reponendis perinde additum locum existimem fuisse: sic illa describitur apud Gruterum pag. 173. IO. ANΤΙΠΟΛΙΣ. ΚΑΙ. ΟΙ. ΠΟΛΙΤΑΙ. ΤΟ. ΓΕΝΙΚΟΝ. ΜΟΝ. ΚΑΙ. ΜΑΓΟΝ. ΚΑΙ. ΟΥΕΛΑΡΙΟΝ. ΚΑΙ... Hanc enim sic interpreto, ut Antipolitani ædificaverint Ærarium generale, cujusmodi hac appellatione extitisse in urbe Constantinopolitana suo loco observamus; præterea Monetam, & Mangonicum, seu Armamentarium: denique Velarium, locum scilicet velis reponendis destinatum, vel *locum in Theatro quo recipiebantur pueri post ludos*, uti definitur hæc vox ab Uguitione. Scio aliter videri Magno Scaligero, qui diligentiam accuratissimam indices Gruterianos confecit: hæc enim ita interpretatur, τὸ ἄρμικὸν μονηταρίων καὶ μαγόνων ἢ οὐελαρίων. Caterum huic ædi præerat officialis, qui κορυφαίος τῆς Μάγανων dicitur Scylitzæ in Constantino Porphyrogenito: nisi ad Palatium ejusdem appellationis referri id debeat.

XVII. **ARMAMENTARIUM**, ædes, seu locus in urbe, ubi reponebantur arma memoratur à Justiniano in Nov. IXXV. ubi Ἀρμαμέντιον dicitur, & in eo arma asservata in dicatur. Sed quo loco tum steterit, omnino incertum. *Armamentum* ad Magnauram à Mau
CP. Christ. lib. II. V 9

ificio Imp. anno xlv. ædificatum auctor est Theophanes: *Τὸ δ' αὐτὸ ἔτι ἐκπεσὼν ὁ Βασιλεὺς τὸν ἡλιακὸν τῆς Μαγναύρας· καὶ ἔστησεν ἐν τῷ μεσαύλῳ τῶν ἰδίων σήλων, καὶ ἀπέθετο ἐκεῖ τὸ ἀρμαμύριον· Eodem anno solarium Magnauræ condidit Imperator, suamque statuam in atrio erexit, ibidemque posuit Armamentum, seu Armamentarium.* Ita etiam Codinus *Ἀρμαμύριον* CP. Mauricio adscribit. At Cedrenus à Phoca tyranno excitatum ad Magnauram Armamentarium refert, ubi & statuam suam posuit: ὁ δὲ αὐτὸς *Φωκῆς κτίσας τὸ ἀρμαμύριον τὸ πλοῖον τῆς Μαγναύρας, σήσας τῶν σήλων ἐπάνω αὐτῷ.* Phocæ verò statuæ ad Armamentarium xvi. diebus antequam imperio dejiceretur, erectæ meminit pariter Codinus pag. 21. ut Elpidii τῶν ἐπάνω τῆς *Ἀρμαμύριου* Theophanes anno v. Phocæ. Templum S. Euphemie ad Hippodromum *Ἀρμαμύριον καὶ κοπερθεσίον* fecisse Copronymum scribit idem Codinus pag. 39. ædem verò S. Panteleemonis τῶν *Ἀρμαμύριον* dictam, quod ei adiacuerit, pag. 57. Narrat Porphyrogenitus in Basilio cap. xlii. venatum exeuntem Imperatorem, κατὰ τῆς *Ἀρμαμύριον* λεγόμενον τόπον pervenisse: ubi Scylitzes rem ipsam enarrans pag. 564. εἰς τὸ *Ἀρμαμύριον* habet. Neque diversum videtur *Armamentarium*, quod juxta Blachernas statuit Pachymeres lib. vii. cap. xli. siquidem Magnauræ Palatium haud procul à Blachernis stetit: *Καὶ ποῦ πλησίον τῷ τῆς Βλαχέρνας παλατίου, ἐν τῷ παλαιῷ ἀρμαμύριον ἐκείνῳ κατέχεται· Et prope Palatium Blachernarum, in veteri Armamentario in libera custodia detinet.* Ὁπλοθήκη βασιλικὴ ad Νεώριον statuit Cantacuzenus lib. i. v. cap. xxix.

XVIII. ARMATORIUM, *Ἀρματόριον*, factionis Prasinorum, τῆς *Πρασίνων*, memorat Cedrenus in Philippico an. ii. quo loco Theophanes editus habet *ὀρματόριον*. Anastasius & Paulus Diaconus *Oratorium* reddunt. Locus fuit, ni fallor, in quo factiones arma induebant, vel fervabant: ita ut singulæ factiones sua Armatoria haberent.

XIX. ΕΞΑΡΤΗΣΙΣ, vel potius *ἐξάρτυσις*, Neorio adiacuit. Tradunt Menæa ad xxxi. Augusti ἐν τῇ αὐλῇ τῆς *Εξαρτήσεως* τῆς *Νεωρίας* ἐν *Κωνσταντινπόλει* excitatam fuisse ædem Deiparæ sacram, miraculis celeberrimam. Scylitzes verò in Michaële Paphlagone pag. 746. incendium exortum ἐν τῇ *Εξαρτήσῃ* consumpsisse omnes ibi stantes triremes cum suis armamentis, τὰς ἐκεῖσε ἰσαμύρις πάσας τελήρεις, καὶ τῆς ἑαυτῶν ὄψασκευῆς. Anonymus Combesianus in Constantino Porphyrogenito n. i. ἐν *ἐξαρτήσῃ* ἣ ὄντος τῆς *Ῥωμανῆς*, καὶ τὰ πλοῖα εὐτρέπιζοντῶ, cum verò *Romanus in Exartesi esset, & naves adornaret instrueretque.* Nicetas in Isaacio lib. i. n. v. in Cod. Barbarograeco: *ἀκλεῶς φούρασαν, καὶ εἰς τὴν Εξάρτυσιν ἀποκλείονται, τινῶν τινῶν φουγάριον, & in Exartesi sese recipiunt.* Ex quibus docemur *Exartesi* locum fuisse ubi conficiebantur & suspendebantur naves, priusquam in mare demitterentur. Meminit Joannes Damascenus *χαρταλαρίς* τῆς *Εξαρτήσεως* in Epistola Synodica ad Theophilum Imp. pag. 130. qui navium apparatus & conditus rationes & expensas curabat. Nec scio an aliud sit ab Arsenali, de quo mox, quem Neorio pariter, seu Portui Juliano proximum fuisse constat. His porro locis *ἐξάρτυσις* fortean pro *ἐξάρτυσις*, *ἀρματαίω* ponitur, quomodo apud Choniatem scribitur. Nam & hodie Hispani *Xarcia*, vel *Iarcia*, Itali *Sarte* & *Sarti*, nostri verò *Sarties* vocant armamenta quibus naves instruuntur: quod & observatum à Cujacio lib. xlii. Observ. cap. xxxv. Sed & ad Heptascalum, quod Neorio proximum fuit, naves fabricatas auctor est Cantacuzenus lib. i. v. cap. i. Ita Pontani editio præfert, ubi Græcus codex editus habet *Κοινοσηλίον*. Ad Cosmidium fabricatas etiam triremes tradit ibidem Cantacuzenus.

XX. ARSENALIS conditorem Theophilum Imperatorem, Michaëlis filium, prodit inscriptio, quæ in ejusdem ædis vestibuli ingressu legitur, quam excipit Thevetus lib. xix. Cosmogr. cap. v. & ex eo Gruterus & alii. Stat autem etiamnum Arsenalis ad littus Propontidis, haud procul à Porta, quam Leonis vocant:

ΑΠΟ ΚΤΙΣΕΟΣ ΚΟΣΜΟΥ
Δ. Φ. Β. ΑΠΟ ΔΕ.
ΧΡΙΣΤΟΣ. ΕΤΟΥΣ Ω. Α. Δ.
ΒΑΣΙΛΕΥΣ. ΘΕΟΦΙΛΟΣ.
ΤΟΣ. ΜΙΧΑΗΛΟΥ. ΒΗΓΑ
ΑΡΧΩΝ. ΔΙΚΑΙΟΣ. ΚΑΙ.
ΕΥΛΑΒΗΣ. ΚΑΙ. ΠΡΟΣ. ΤΟΥΣ.
ΑΥΤΟΥ. ΠΑΡΟΙΚΟΥΣ. ΑΝΗΡ
ΑΓΑΘΟΣ. ΕΚΤΙΣΕΝ. ΠΡΟΣ.
ΑΝΑΠΑΥΣΙΝ. ΤΟΥ. ΛΑΟΥ
ΤΟΥΤΟΝ. ΜΕΓΑΛΟΤΑΤΟΝ
ΑΡΧΗΝΑΛΗΝ.

Indicatur in hac inscriptione annus Mundi juxta Græcos v. m. ccc. xlii. Christi dccc. xxxiv. unde ita videntur restituendi characteres numeros exprimentes, x. τ. μ. β. & Ω. Α. Δ.

XXI. CARCERES antiqui Byzantii in Strategio primitus fuerunt: quos, novà à se urbe instauratâ, in eodem loco reliquit Constantinus. At hos postmodum inde transtulit Phocas. Ita Codinus pag. 39. *CARCEREM* juxta Bucoleonem memorat Continuator Theopha-

nis lib. III. n. LXXIV. & Scylitzes in Theophilo pag. 533. cui *Δεσμωτήριον κ' τὸν Βασιλικόν* dicitur, in quo servatum ait Theophobum: ubi Leo Grammaticus habet *ἐν ταῖς καμάραις τῆς Βασιλικῆς*. Vide Pachymer. lib. XI. cap. XIX. CARCER CHALCE dictus. Vide Magnum Palatium. PRÆTORII CARCERES. Vide Prætorium. CARCERES EXCUBITI vel ZEUXIPPI, Numeri, vide Porticus Palatii. CARCER S. DIOMEDIS. Vide Templum S. Diomedis. ELEPHANTINE, PRANDIARIA. Vide Porticus Palatii.

XXII. STABULA STAURACII, versus Blachernas, habet Theophanes pag. 400. eadem, opinor, quæ βασιλικοὶ ὑπόσταθμοι Anna Comnenæ pag. 54. & extra Blachernas pariter extitisse dicuntur. Meminit etiam Stabulorum à Michaelē Theophili F. confectorum Leo Grammaticus pag. 462. *Ἐκτίσθη ὁ Μιχαὴλ σταῦλον τοῖς ἵπποις αὐτοῦ, κοσμήσας μαρμάρους καὶ ὑδάτων ἐπιβροαῖς, καὶ ταπεινάς ὡραιότατον πάνυ, Michaële quis suis Stabulum construxit, quod martoribus & aquarum copia ornavit, pulcherrimumque efficit.* Ita etiam Symeon Logotheta n. XXVII. Sed ea videntur stetisse juxta Tzycanisterium, haud procul à Palatio, ut habet Codinus p. 42. Vide Notas ad Alexiadem pag. 250.

X.

HORREA PUBLICA.

COMPLURA fuerunt in urbe Horrea publica, & aliquot recensentur apud auctorem veteris Urbis descriptionis, in cujus collectione XX. fuisse ait, præter CXX. privata, in quibus asservabatur frumentum, è quo conficiebantur panes Civiles, Palatini, & Militares, id est panes Gradiles, qui scilicet quotidie Civibus, Palatinis, & Militaribus, domum in Urbe habentibus, distribuebantur. Horreorum publicorum mentio est in L. II. Cod. Th. de Frumento urb. CP. & tit. de Conditis in publicis horreis, eod. Cod. & Justiniano. Præterea in L. I V. Cod. Th. de Operibus publ. quæ vetat ædificia construi intra centum pedes ab horreis publicis, propter incendiorum metum. His qui præerat magistratus, Comes horreorum dicitur in L. un. Cod. Just. de Pistorib. lib. XI. Horreorum publicorum meminit præterea Marcellinus Comes in Theodosio M. *Hoc tempore dum ad Horrea publica Theodosius processum celebrat, tritici in plebe ingruente penuriâ, Imperator ab esuriente populo lapidibus impetitur.* Ubi processum facere dicuntur Imperatores ad Horrea publica, cum eorum inspiciendorum ac lustrandorum causâ ad illa progrediebantur. Themistius orat. VI. pag. 161. *ἀλλ' ἂν ἀπαξιοὶ βασιλεὺς αὐτοῦτης γίνεσθαι τῶν ἱεροῦ θησαυροῦ, ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς χρυσοῦ ταμεία ἐπίεσι φύλαξιν ἐπιτρέπει, τὰ σιτοφυλάκια ἃ ἐκ ὀκνεῖ εἰδὲ ἔλαττον ἐαυτῶ ποιεῖται αὐτὸς ἀενοσεῖν, quamobrem neque dedignatur Princeps per sese hujusmodi thesauros inspicere: sed cum eos in quibus aurum asservatur, aliis custodibus permittat, frumenti duntaxat horrea perlustrare non dubitat, nec infra majestatem suam arbitratur.* Horrea verò publica, quæ τὰ βασιλικὰ ὠρεῖα dicuntur Theophani anno 1. Artemii, βασιλικοὶ σιτοῦς Zonaræ in Nicephoro Phoca pag. 165. ad Portus exstrui architectonica ratio suadet, inquit Gyllius. Neque tantum frumentaria erant Horrea, sed & olearia, ut infra observamus: nam & vinaria in Urbe Roma fuisse ostendit L. tabernam D. de instr. vel instr. & L. I I. C. de Peric. & com.

I. HORREA CONSTANTIANA, à Constantio Imperatore ædificata, steterunt in quinta regione, ut est in antiqua Urbis Descriptione.

II. HORREA ALEXANDRINA in regione nona collocantur in veteri Urbis Descriptione. Ea autem erant ad excipienda frumenta quæ ex Alexandria Ægypti metropoli Constantinopolim quotannis advehebantur, & quæ plebi distribuebantur, ut est apud Socratem lib. I I. cap. X I I. Sozomenum lib. I I I. cap. V I. Nicephorum lib. I X. cap. V I I. & in L. I. Cod. de Frumento Alexandrino, lib. X I. ubi plura Cujacius.

III. HORREUM THEODOSIANUM in nona regione ponit antiqua Urbis Descriptio. *Horreum Theodosianum*, inquit Gyllius lib. I I I. cap. V I I I. *non longè à Portu Theodosiaco, posito olim in hortis, qui nunc Blanche appellantur, verisimile videtur non modo ratione architectonica, quæ præcipit horrea esse facienda juxta portus, qui nulli sunt neque in octava, neque in nona regionibus, sed in duodecima regione vicina nonæ regioni ex ea parte ubi fuit Portus Theodosiacus: sed etiam verò proximum apparet Theodosium adornasse Portum Theodosiacum Horreo & Foro à suo nomine appellatis.*

IV. HORREA VALENTINIANA in quinta regione statuit vetus Urbis Descriptio. Quod si ita est, aliud procul dubio fuit Horreum, ad quod Valentinianus manus areas & Archimodium statuit: ac manus quidem areas in pœnæ argumentum, qua in falsa mensura vendentes sæviebatur, manus scilicet abscissione: Archimodium verò, ut esset Modjus ibi positus in examen cæterorum modiorum uti pluribus docuimus ad Alexiadem p. 384. 385. quippe quinta urbis regio ad Sinum Ceratinum, Horreum verò, ad quod extitere manus areas & Archimodium, ad Propontidem, versus Portum Theodosiacum, statuitur, cum ad Myrelæum

fuisse dicatur à Codino, quod ibi extitisse auctor est præ cæteris Gyllius.

V. HORREA TROADENSIA, sic dicta, quod ex marmore Troadensi, cujus meminit Lex 1x. Cod. Th. de Indulgentiis debitor. confecta essent, in quinta Regione statuit vetus Urbis Descriptio.

VI. HORREA OLEARIA statuuntur in quinta Regione, in antiqua Urbis Descriptio: in quibus scilicet recondebatur Oleum, quod publicè ac gratuito populo erogabatur, ex Constantini Magni statuto, cujus meminit Suidas v. *παλατιοί*, & Codinus in Orig. pag. 8. idque per Sextarios, ut est in L. xv. Cod. Th. de Annonis Civic. Vide Spartianum & Lampridium in Severo, Vopiscum in Aureliano, Marcellinum Comitem in Justino, an. v. & Jacob. Gotofredum ad L. 111. eod. Cod. de Canone frument.

XI.

PISTRINA.

PUBLICA & Privata PISTRINA in singulis regionibus varia recenset vetus Urbis Descriptio. Publica erant ad conficiendos panes Politicos, Palatinos, & Militares, qui quotidie in Urbe distribuebantur: Privata, prouusu cæterorum civium. Ea ut plurimum Mancipia, Græcis recentioribus *Μακιπίαια* dicuntur, ut Mancipes, Curatores Pistrinorum, qui *οεσιωτες ἢ ἀρτοποιητικῶν ἐργασθειῶν* appellantur in Novella 1xx. In Hypomnestico de Anastasio Apocrisiario, in Anastasii Bibliothecarii Collectaneis pag. 257. mentio fit: *Plurimi beatissimi Imperatorii Pistoris, id est qui super omnes Piftores publicos est, eorum videlicet, qui annonas scholarium omnium solvunt, quod appellatur Tetrasiton* &c. Vide Socratem lib. v. cap. xviii. præterea Cujacium de Diversi. tempor. præscript. cap. xiii. & ad L. 1. Cod. de Pistor. lib. xi. & Codinum in Orig. pag. 59.

XII.

GRADUS.

IN urbe centum decem & septem GRADUS recensentur in antiqua Urbis Descriptio-
ne, in collectione totius civitatis: in prima scilicet Regione 1v. in secunda 1v. in quarta vii. in quinta ix. in septima xvi. in octava vii. in nona 1v. in decima xii. in undecima vii. in duodecima 1x. in decimatertia viii. in decimaquarta v. qui quidem Graduum in singulis Regionibus descriptus numerus ad cvii. excurrit, unde conficitur GRADUS Tertia Regionis, qui desiderantur in hac descriptione, decem fuisse. *Τὸ πρῶτον τῆ ἀγίου Κωνσταντίνου ἀναθεωρηθῆς* meminit Anonymus Combesianus in Leone Philosopho n. v. Ad id verò potissimum ejusmodi Gradus in singulis Regionibus erecti erant, ut in iis distribuerentur *Annona Civica, seu Panes Gradiles*. Quippe Constantinus Magnus (ut Zozimus lib. 11. 81 auctor Chronici Alexandrini testantur) ac filius Constantius, ut undecunque familias in novam urbem inducerent, & *Populares Palatinos ac Militares* viros ad ædes in ea construendas invitarent, leges edidere, quibus annonæ & panes iis, qui de novo ædificassent, præberentur in publico. Lex xi. Cod. Th. de Annonis civicis & pan. Grad. *Annonas civicas ad hoc Militaribus viris beneficium divale distribuit, ut qui emolumenta perciperent, ædificandi studio magnitudinem Urbis auferent*. Et L. xii. Cod. eod. *Si quæ speciatim annonæ domus in hac urbe habitibus divæ memoriæ Constantini, vel Constantii largitates concessæ sunt, &c.* Hinc adium & adificiorum panes dicuntur in L. 1. & v. quod verò in hisce Gradibus distribuerentur, *Gradiles*, in L. 11. 111. 1v. vi. Cod. eod. ubi Graduum istorum mentio fit: ut & apud Prudentium lib. 1. adversus Symmachum:

Et quem panis alit gradibus dispersus ab altis.

Et lib. 11.

*Que Regio Gradibus vacuis jejunia dura
Sustinet?*

Desiit Panum civilium præbitio sub Heraclio, uti observare est ex Chronico Alexandrino pag. 890. *Γεωργ τῶ ἐτῆ ἀπερήθησαν οἱ κηπόρες (f. 107) ἢ πολιτικῶν ἀπὸν ἀξὶ γραθῶν καθ' ἕκαστον ἀπὸν νομισματα γ. καὶ μὲν τὸ πρῶτον πάντας εὐδώς, τὰ Αὐγούστῳ μὲν ἀπὸν τὸ ε'. ἕκτες Ἰνδικῶνος, ἀπὸν τῆ (perperam ἀπὸν τῆ) ἢ χορηγία ἢ ἀπὸν πολιτικῶν ἀπὸν, quæ verba sic reddenda fuere: Hoc anno exacta sunt à possessoribus propter panes civiles, vel possessores quibus panes civiles concedi solebant, per scripturas, in singulos panes tria numismata, isque præbitis statim mense Augusto ejusdem sextæ indictionis sublata omnino eorumdem panum civilium erogatio.*

Ubi κτήτορες sunt possessores ædium in urbe Constantinopolitana, quomodo hæc vox usurpatur in alio ejusdem Chronici loco pro cive Constantinopolitano, ut etiam apud Theodorum Studitam in Epistola inedita, quæ cuidam κτήτορι inscribitur, ut vox *possessores civitatis*, apud Liberatum Diaconum cap. xx. *habens autem consentaneos aliquantos ex Clero, & possessores civitatis, & corporatos, & milites, &c.* Exacta sunt igitur tria numismata in singulos panes ab ædium possessoribus, ut isto jure percipiendorum panum in posterum etiam gauderent. Unde evidens est perperam Salmasium νομμία, pro νομισματα reponendum existimasse. Quomodo verò in Gradibus distribuerentur, Cujacius & Jacobus Gothofredus ad tit. de Frumento Urb. Constantinopol. & de Annonis civic. Codd. Th. & Just. præ cæteris pluribus exposuere, quos non exscribam. Moneo tantùm βάρθρον ἐν τοῖς Αρχιερατικῶν μέρεσι, quæ eadem sunt quæ τόποι dicta, mentionem agere Suidam v. σήλη, & Codinum in Orig. pag. 19. ut & βαθμίδων ἢ Αὐγουσεῶν & eundem Codinum de Off. cap. xvii. n. 1. denique τῶ ἀναβαθμῶ τῶ σόβου Leonem Grammaticum pag. 477. sed ad Gradus Annonarios referendos vix ausim affirmare. Gradus etiam in plateis urbium aliarum observo apud Victorem Vitensem lib. i. de Persecut. Vandal. *Astante vulgo in media civitate pro Gradibus plateæ novæ.* Adde Senatorem lib. ix. Var. v. Sed nescio an huc referenda sit inscriptio quæ habetur apud Gruter. clxxv. 8. TIB. CLAUDIVS. CHRYSIMVS. OB. HON. QVINQVENNALITATIS. COLLEGIO. DENDROPHOR. ROMANOR. QVIBVS. EX. S. C. COIRE. LICET. ARGENTI. P. X. ET H. S. X. MILIA N. REDDEDIT; QVÆ. DIVISA. SVNT. POPVLO. PER. GRADVS. X. AVG. COLLEGI N. NVMMIO. ALBINO. ET. FVL. AEMILIANO. COS. Ut porro in Gradibus distribuerentur congiaria, bellè exhibent veteres nummi Claudii Cæsaris, Vespasiani, Nervæ, Commodi, & Antonini à Bizæo exarati ad Antonii Augustini Dialogos pagg. 21. 29. 33. 51. 54.

XIII.

*SECRETÀ, SEU TRIBUNALIA JURIDICA
Civilia & Ecclesiastica.*

SECRETUM apud scriptores Byzantinos pro Foro, seu loco in quo judicia exercentur, vulgò accipi haud ita pridem indicavimus in Notis ad Alexiadem pag. 269. 307. Quod firmiter præterea Menzæ ad xxii. Novemb in S. Heleno. Οἱ ἀξιότιμοι ἐπὶ τῆς σκεπητικῆς ἐκώτῃ καθέδρας, ἢ μὲλλον δικαστικῆς κατὰσίσσεως. Infra: τοῦ ἐπὶ τῆς ἐθεύσατο ἀνδρα πινὰ τῆ ἐν τοῖς ἀρώτις τῶ σκεπέτι περιπέουσα, &c. Secretorum autem alia erant civilia, alia Ecclesiastica. Civilia quatuor recenset Manuel Comnenus in Novella περὶ διαφορῶν ὑποθέσεων, ac primum quidem *Magni Drungarii*; alterum τῶ Περκαθημιδῶς τῶ δημοσιακῶν δικαστικῶν, tertium τῶ Πρωτοσηκρήτι, quartum denique τῶ Δικαστικῶν. In hisce Secretis ex æquo iudices & advocatos esse iussit, ut quisque iudex in suo foro cum idoneo assessorum, quos σκεπητικῶς appellabant, & advocatorum numero jurisdictionem suam exerceret, ὡς ἀν ἕτοις ἔχασον τῶ ποίσιον δικαστικῶν ἀνεμπόδισον τὴν οἰκίαν ἔχῃ ἐέργειν. *ut hac ratione quodlibet horum fororum liberam & absque ullo impedimento propriam seruet jurisdictionem.* Adde caput i. ejusdem Novellæ, & Diploma Andronici post Phranzem sub finem. Theophanes an. v. 11. Phocæ narrat in quadam seditione incendisse Præfatos Prætorium, καὶ τὸ σέκρετον, καὶ τὸ σκεπία, καὶ τὰς φυλακὰς, Secretum scilicet Prætorii. Complura verò extitisse Constantinopoli judiciaria fora innuit auctor vitæ Joannis Acatii: ἐπὶ δὲ ἐκκλησίαι, καὶ νόμοι, καὶ δικαστικῶν, καὶ ὅσα δὴ καθ' ἕκασον ἐν πόλεσι ἐπέρις ὅτιν ἰδεῖν, ἐν ταῦθα εὐεστὶ τῶ πάνθ' οὐκ ἐπὶ τὰ παλαιὰ γὰρ πάντα.

I. **SECRETUM MAGNI DRUNGARII**, in Novella Manuelis, primum locum obtinet, diciturque σέκρετον, seu δικαστικῶν τῶ μεγάλῃ Δρυγγαεῖ, cujus meminit etiam Scholiastes Harmenopuli lib. i. tit. iv. §. lxxii. Cum autem duo potissimum μεγάλοι Δρυγγαεῖς vulgò occurrant, is nempe qui τῶ σολῆ, seu τῶ πλωίμῃ, qui rei classicæ præerat, & alter qui vigiliis & excubiis in exercitu & in urbe, & τῆς Βίγλης Drungarius dicebatur: prioris fuisse hoc Dicasterium existimo, in quo lites de rebus nauticis disceptabantur, ut est apud nos *le siege de l'Amirauté*. Meminit Nicetas in Isaacio lib. i. n. v. 11. τῶ τῶ Μεγάλῃ Δρυγγαεῖ ὀνομαζέμενον οἴκῃ, domus quæ Magni Drungarii nuncupabatur: & in Murzuphlo n. 11. tractus urbis τῶ Δρυγγαεῖς dicti. Sed an in hac æde judicia sua exercuerit Magnus Drungarius, vix ausim affirmare, præsertim cum Nicetas dicat Isaacium hanc ab illius possessore emisse, & ibidem Nosocomium constituisse.

II. **SECRETÀ** τῶ δημοσιακῶν ea dicebantur, in quibus lites agitabantur de tributis & vectigalibus, & de eorum immunitate: iis vero qui supremo jure præerat, περκαθημιδῶς τῶ δημοσιακῶν δικαστικῶν nuncupatur in Novella Manuelis Comneni, aliis Λογιστικῶν τῶ σκεπέτων nuda, de qua dignitate nonnulla observavimus ad Alexiadem pag. 262.

III. A SECRETEUM, seu SECRETUM τῆ Πεφρασηρήτης, ordine tertium ponitur in Novella Manuelis Comneni. In eo, ni fallor, res majoris momenti agitabantur, & quæ ad Principem per Secretarios deferebantur, huicque præsidebat qui Primus à Secretis dicebatur. Notum verò quæ τῆ Πεφρασηρήτης dignitas fuerit, quam Cancellario æquiparat Hincmarus de Ordine Palatii cap. xvi. Codinus de Offic. cap. v. n. xxxix. Primum à Secretis jurisdictionem habuisse satis innuit: τῆ ἡ Πεφρασηρήτης ὑπηρετήμα δῆλον ἢ ἀπ' αὐτῶν ὀνόματ' ὡσεὶ τῶ γὰρ τ' σκεπτόν λέγεται ἔσι δὲ ὅτε συγκρίναι μὲτ' αὐτῶ βασιλικῶ δεισμῶ ἢ ἔτεροι ἐπιμύθεσι τέτε, *Primi à Secretis munus ex ipsa nomenclatura notum est, est enim Primus in Secretis. Interdum cum ipso judicant, Imperatoris decreto, alii etiam honoratiores ipso.* Præterea Pachymeres lib. i. cap. i. ἐν τῶ δέον οἱ ἢ Πεφρασηρήτης πάλαι σβειδὲν ἀξίωμα, ἢ οἱ θέλειν Ασηρητης ὑποτάξει, ἐφ' ᾧ ἀδελφῶς ἢ ἀνελευθῶς κείνοιν, *extinctam prius dignitatem Primi à Secretis resuscitans et tradidit, subjiciens illi Secretarios, seu Asecretis, qui extra personarum acceptionem & sine ullius respectu judicia agerent.* Illius autem Secretum Ασηρητειῶν nuncupabatur, cui aliquando Imperator præsidebat. Cedrenus in Michaële Rhangabe pag. 492. δεξάμυρ' τὰς μνηστεις ὁ βασιλεὺς ἐπὶ βήματός τε ἐν τοῖς Ασηρητειοῖς ἐκάθισε, ἢ ἀκριβῆς ἐξέτασης τῶν μνηθέντων ἐγένετο, *ipse Imperator accusationes excipiens, pro tribunali in Asecretis sedit, eas diligenter examinavit.* Eadem habet Continuator Theoph. l. i. n. xxi. qui scribit Leonem Armenium ἐν τοῖς Ασηρητειοῖς in Michaëlem Balbum, postmodum Imperatorem, mortis sententiam tulisse. Erat illud juxta Hippodromum. Idem Continuator Theophanis lib. i. v. n. xix. & Scylitzes in Michaële Theophili F. pag. 543. συγῆ τὴν σωτηρίαν παραματεύει ἀνθ' ἢ φυγῆ ἢ πρὸς τὸν Ἰπποδρόμον, καὶ τὰ Ασηρητειῶν, ἐπειθε γὰρ τότε τὸ ἡ Ασηρητης ἦν κατὰχρόνον, *fuisse consulendum arbitratus, ad Hippodromum, in Asecretis concessit: ibi enim Secretariorum erat diversorium.* Hinc δικαστήριον τῶ Ἰπποδρόμου dicitur in Hypomnematē Joannis Thracensis Curopalata & Magni Drungarii Vigilia de sponsalibus, apud Leunclavium; ex quo præterea colligitur libellos supplices Imperatori porrectos ad hoc tribunal remissos fuisse: δεικνύτων ἡ τῆ ἀγίας βασιλείας σε, ἢ τῶ δικαστηρίῳ τῶ Ἰπποδρόμου ὡσεὶ πεμθέντων, &c. Judicium Hippodromi mentio est etiam apud Constantium Porphyrog. de Administr. Imp. cap. li. ἀπ' τὸ ἐπ' αὐτὸν ἀγγελλῶν, πρὸς αὐτὸν βασιλεὺς κατήρχετο κειτὸς δὲ τῶ Ἰπποδρόμου, ἢ συνεκαθίζετο μὲ αὐτῶ ἐν τῆ Φιάλλῃ, ἢ ἔκειτο τὰς ἐλάσας, *quod verò illiteratus esset, Imperatoris præcepto, descendebat iudex ab Hippodromo, & considebat cum illo in Phiala, & remigum causas dijudicabat.* Continuator Theophanis lib. iv. n. xxx. & ex eo Scylitzes in Michaële Theophili F. pag. 550. ὁ δ' αὐτὸς Βάρδας ἢ Καῖσαρ γνόμυρ' συνεχῶς ἐξείτα τοῖς τῶ Ἰπποδρόμου δικαστηρίοις, *ipse verò Bardas, Cesareffectus, sepe in Hippodromi tribunalia veniebat.* Tradit idem scriptor pag. 568. Basilium Macedonem iudices constituisse, iisque tribunalia in quibus litigantium causas dijudicarent assignasse in Magnaura, in Hippodromo, & in Chalce. Meminit denique κειτῶν τῶ Ἰπποδρόμου Theodorus Balsamon de Offic. Chartophylacis & Proterdici, qui quidem alii non videntur à Judicibus Veli, τῶ Βήλας, de quibus quædam attigimus ad Cinnamum: nam in Rationali Peraquatorum Joannes Manuelites, κειτὸς τῶ Βήλας ἢ δὲ τῶ Ἰπποδρόμου subscribit Hypomnesticum Alexio Comneno Imperatori porrectum.

IV. CHALCE, ita Tribunal juridicum dictum fuit, ex quo in eo Triclinio quod vestibuli vicem Palatio antea præstabat, δικαστήριον constituit Basilus Macedo. De Chalce multa diximus, ubi de Magno Palatio egimus, ut & de Salvatoris imagine quæ inibi depicta erat, de quo consulendi præterea Continuator Theophanis lib. i. n. ix. lib. iiii. n. xiii. Anonymus Combesianus in Leone Philosopho n. xxvi. & Symeon Logotheta in Leone Armenio n. ii qui & in Porphyrogenito n. ii. meminit etiam τῶ Σιδηρῶς πόλιος τῶ Χαλκῆς.

V. SECRETUM, seu δικαστήριον τῶ Δικαιοδότης, quartum recensetur in Novella Manuelis, illiusque meminit etiam Scholiastes Harmenopuli lib. i. tit. iv. §. lxxii. ut & Nicetas in Alexio Man. F. n. vi. Σὺν οἷς καὶ τὸ τῶ Παντέρη Θεοδώρου ἀδικαλλῆς οἴκημα, Ἐπαρχου ὄντος τῆς πόλεως, καὶ τὸ τῶ οἰκιστικῶν διέποντες τέκετον, τῶ Δικαιοδοτικῶ τε θεῶν ἢ ὑπερπόντος, καὶ αὐτὸς μὲρ ἐξήλυξε δρασμῶ τῶ πεσῖν. *Inter quas domus pulcherrima Theodori Panitchea, Præfecti Urbis, & Domesticorum administrantis Secretum, & Dicodotico throno presidentis, destruxit est.* Ex quibus Nicetæ verbis, Σέκετον τῶ οἰκιστικῶν, & Σέκετον τῶ Δικαιοδότης, unum idemque esse videtur posse colligi, ita ut Theodorus & Præfecti Urbis, & Δικαιοδοτῆς dignitates simul administraverit, eoque nomine τὰ οἰκιστικῶν Secreti verò τῶ οἰκιστικῶν mentio est in Novella Alexii Comneni, & altera Manuelis Comneni, præterea apud Balsamonem in Resp. ad Marcum Patr. cap. xxxix. quod quidem non diversum à Secreto Δικαιοδοτῆς vel hinc patet, quod Secretum τῶ οἰκιστικῶν inter δικαστήρια civilia non recensuerit Manuel Comnenus. Sed & hanc conjecturam firmant Glossæ Basilic. in quibus οἰκία, δικαιοδοσία exponitur. Alibi verò legitur, οἰκίῳ, ὀφφικίῳ, ubi fortè legendum οἰκιστικῶν. Meminit Pachymeres lib. v. cap. xiii. μεγάλη Λογοδέτη τῶ οἰκιστικῶν, sed an postremis sæculis huic Secreto præfederit, non omnino constat, cum solam dignitatem, non verò functionem recensat Codinus de Offic. cap. ii. n. xxxix. etsi iudicis munus Δικαιοδοτῆ videatur adscribere Pachymeres. Sed & incertum quid Byzantini scriptores per οἰκιστικῶν intelligant. Sanè οἰκιστικῶν appellabant

labant recentiores Græci, quos Latini *Domesticos*: quorum scilicet Officium erat corporis Imperatorii custodia. Glossæ Basil. & Suidas: *δομῆστικοι*, οἱ τῆς Ῥωμαίων ἰπποείας, οἱ καὶ Ῥωμαίους οἰκειακοὶ τραπώται. Οἰκῆτοι dicuntur Socrati lib. 1. cap. xiiii. eorumque cohors, quæ *Schola Domesticonum* nuncupatur Ammiano lib. xxvi. τῆς οἰκείων συντάγμα Juliani Epist. xxii. appellatur. An igitur Secretum istud constitutum fuerit pro Domesticis domus regię, non ausim asserere, nullo alio fultus argumento. At nihili est quod putat Meursius, in Secreto τῆς οἰκειακῶν, cum alia instrumenta, tum iura urbis asservata: nec enim id ex Nicetæ verbis elicitur, sed in æde Theodori tanquam Præfæcti Urbis ea extitisse.

VI. PHIALA, Alexandrinis locus fuit, ubi frumentum publicum recondebatur, ut habet Procopius lib. v. de Ædif. cap. 1. At Byzantinis scriptoribus ita labrum, seu fontem ubi perennes aquæ saliant, passim nuncupari pluribus docemus in Descriptione ædis Sophianæ n. xxii. Extitit porrò locus ita speciatim dictus in Urbe Constantinopolitana, juxta Palatium, ubi antea steterat Deiparæ ædes sacra, τῆς Μυρτοπολίτῃς appellata, quam demolitus Rhinotmetus, Φιάλλῃ καὶ βιάθῃ τῆς Δήμου τῆς Βενέτων, ὅπως ἐκεῖ δέχον τὴν Βασιλείαν, *Phialam & Gradum* illius loco extruxit, quo ibi Imperatorem exciperent, ut scribit Theophanes pag. 307. ubi Cedrenus pag. 442. habet εἰς τὸ τελείωθαι ἐκεῖ Σαξιμοδέξιμον. Atque hæc quidem vox, quæ viris doctis jure negotium faceffit, licet illius notio ex Theophane satis percipiatur, eodem significato occurrit apud Leonem Grammaticum in Theophilo pag. 455. & Symeonem Logothetam n. xx. Ο δὲ αὐτὸς Βασιλεὺς τὸν Τεῖκοτον ἐν τῇ παλατίῃ, καὶ τὸ λεγόμενον Σίγμα, καὶ τὰς ἀναβάθρας, ἵνα οἱ δῆμοι ἴσάνται, σήσας καὶ Φιάλλῃ ἐν ἣ γίνεται τὸ Σαξιμοδέξιμον λεγόμενον, τῆς ἰππων ἀμφοτέρων τῆς μισθῆς διερχομένων καὶ χρυσῶν σαγισμάτων. Idem porrò Imperator *Triconchum in Palatio, & quod Sigma appellatur, & Gradus ubi Factiones consistunt, & Phialam edificavit, in qua fit quod vulgò dicitur Saximodeximum, utriusque partis equis cum aureis sagis pertransientibus.* Sed & inde vis vocis haud omnino innotescit: nisi fortè eò steterint Factiones ad excipiendum Imperatorem, cum à processibus maritimis rediret. Nec scio an eò spectent verba Anonymi scriptoris Antiquit. Constantinopol. pag. 102. etfi hoc loco mutila: ὁ πῆταξ... ὁ λεγόμενος Λέων ὁ μέγας ἐστίν, ὁ ποῦρα πολλοῖς Μαυραεῖσι καὶ λεγόμενος καὶ ἰὼ... τὰ δεξήματα τῆς βασιλείων ἐκεῖσε ἵσταντο. Certè locus hic, quisquis fuerit, proximus fuit Magno Palatio, ut ex sequentibus colligitur. Testatur enim Porphyrogenitus lib. de Adm. Imp. cap. 11. Imperatorem ad Phialam dromonium conscendisse: Καὶ εἰσερχομένῃ τῇ Βασιλείῃ ἐν τῇ Φιάλλῃ ἐν τῇ δρομωνίῃ, καὶ ἀπὸντος εἴτε ἐν πορκαίνῳ, εἴτε ἀλλαχού, &c. *Ingrediente Imperatore in Phiala dromonium, & abeunte in processum, vel alibi, &c.* Utcunque sit de vocis etymo, quod nondum sum affecutus, vel inde colligitur Phialam littori proximam fuisse, ut & Palatio & Hippodromo, quod etiam ibidem indicat Porphyrogenitus: ex quo præterea docemur *Phialam* potissimum appellatum Tribunal, in quo controversiæ ortæ inter Nautas & Remiges imperatorios dirimebantur à iudice ibi constituto, qui inde ὁ δὲ τῆς Φιάλλης nuncupatur: Εξ ἀρχῆς καὶ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν ὑφάρκων ἰὼ ὁ δὲ τῆς Φιάλλης. ὅστις δὲ ἐπεκράτει καὶ εἶχεν ὑπὸ αὐτὸν πάντας τοὺς ἐλάτας τῆς βασιλικῶν ἀρχαίων Ρωσῶν τῆς καὶ Μαύρων, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τῆς Αὐγούσης τὰ δὲ ἀρχαία τῆς Αὐγούσης, τὰ τε Ρούσια, καὶ Μαύρα ἐπεκράτει καὶ δεξιά τῆς τῆς Τραπέζης τῆς Αὐγούσης. *Primitus verò Phiala præfes officium imperatorium erat, eique suberant omnes remiges agrariorum Imperatoris tam Russorum quam Nigrorum, exceptis iis quæ ad Augustam pertinebant: ista enim sive Russa, sive Nigra, sub illius mensæ Præposito erant, &c.* Istius Phialæ meminit Gregorius in Vita S. Basilii Junioris n. xxxviii.

XIV.

SECRETA ECCLESIASTICA,

SEU Tribunalia, in quibus controversiæ Ecclesiasticæ agitabantur, plura recensent scriptores, quod quidem nomen tum primum à Tribunali civili ad Ecclesiasticum transtulisse Paulum Samosatenum Episcopum observat Eusebius lib. vii. cap. xxx. Quinque autem primitus fuerunt Secreta eorum quos *Ἐξωκατακοίται* appellabant, ut est apud Balsamonem de Cartoph. & Protec. scilicet M. Oeconomi, M. Sacellarii, M. Scévophylacis, Chartophylacis, & Sacellarii: quibus sextum additum est Protec. Erant porrò Exocatacæli in Ecclesia præcipuæ illius dignitates, post Patriarcham, & ante Episcopos in Synodis sedebant, erantque veluti Patriarchæ intimi Consiliarii. De iis agit Codinus lib. de Off. cap. 1.

I. SECRETUM MAGNI OECONOMI. Οἰκοὶσμος videtur appellari à Codino, quo loco meminit τῆς μεγάλου λοῦξῆς τῆς Οἰκονομίας. In eo fortè disceptabantur lites & controversiæ de Ecclesiæ possessionibus & bonis: nam Magnus Oeconomus in omnes facultates proventusque Ecclesiæ jus habebat. Vide L. xi. v. Cod. de Sacrosanct. Eccl. Annam Comnenam lib. xv. Alexiad. pag. 485. Codinum de Offic. & Meursium in Gloss.

II. SECRETUM MAGNI SACELLARII, illud dicitur cui præerat Magnus

Sacellarius, cujus munus erat Sacerdotes & Monachos, qui inordinatè vivebant, castigare, eoque nomine habebat in sua jurisdictione τὰ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν μοναστήρια, ut est apud Codinum de Off. cap. 1. & Martinum Crusium in Notis ad Malaxum pag. 203. Magni Sacellarii officium in codice MS. Pachymeris Augustano ita describi monet Pontanus in Notis ad Cantacuzen. lib. 111. cap. 1XXIII. Σακελλάριος, ὁ παιδείων τῶν ἀπακτωῶν τῶν μοναχῶν καὶ ἱερέων, καὶ ἐπισκοπῶν μοναστηρίοις τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Quæ quidem Codino lucem afferunt. Hinc discimus cur S. Martinus PP. Constantinopolim perductus, reusque factus, ante Sacellarium steterit. Auctor historiæ de illius exilio, apud Anastasium in Collectaneis pag. 86. *Mane tulerunt eum de custodia confistendum in Cella Sacellarii, jubentes convenire omnem Senatium, quod & factum est.* In eo porro præfuisse Magnum Sacellarium infra docetur: *Intendens autem primus qui præsidebat Sacellarius cum reliquis principibus, à longè jusit eum surgere à ferculo & stare.* Cella verò Sacellarii circa imperiale stabulum extitit. Idem pag. 91. *Eduxerunt autem sanctum Apostolicum virum de Cella judicii, & statuerunt eum in medio atri, quod etas ante Cellam Sacellarii & imperialis stabuli.*

III. SECRETI MAGNI SCEVOPHYLACIS jurisdictionis erat circa vasa ac τὰ ἱερὰ κειμήλια, quorum custos erat, ut est apud Balsamonem & Codinum. Vide nostram Descriptionem S. Sophiae n. LXXXVII.

IV. SECRETUM MAGNI CHARTOPHYLACIS, Σέκρετον Χαρτοφυλακῶν dicitur Joanni Episcopo Citri, τὸ ὑπὸ τῷ Χαρτοφύλακος σέκρετον, Michaëli Cerulario Patr. CP. in Edicto de projecto Pittacio, apud Leonem Allatum differt. 11. de Libr. Eccles. pag. 170. in quo Chartæ Ecclesiasticæ affervatæ dicuntur. unde fortasse idem fuerit quod Χαρτοφυλακῆϊον nuncupatur Niceta in Alexio Ang. lib. 11. n. 19. & tom. 1. Juris Græco-Romani pag. 256. Quæ autem, & quàm ampla fuerit Chartophylacis in rebus Ecclesiasticis jurisdictionis, vel ex eo colligitur, quod non sigilli duntaxat Patriarchalis & Archivorum Ecclesiæ custos fuerit, sed & præcipuus ac primus Patriarchicæ jurisdictionis iudex, omnium scilicet causarum Ecclesiasticarum, ac præsertim matrimonialium, ut pluribus docent Balsamon ad Concil. VII. Can. VIII. & lib. VII. Juris Græco-Rom. tom. 1. pag. 458. Codinus de Offic. cap. 1. & alii.

V. SECRETUM PRÆFECTI SACELLIO, seu illius, qui ὁ τῷ Σακελίῳ dicebatur, qui & quibusdam Minor Sacellarius appellatur. De illius jurisdictione sic Codinus de Offic. cap. 1. ὁ τῷ Σακελίῳ κρατῶν τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας, καὶ τὸ σακέλιον, πρæstat Ecclesiis Catholicis, seu Parochiis, uti appellamus, & sacello, id est Thesaurò Ecclesiastico. Addit Balsamon Emphyteuseon administrationem habuisse. Meminit istius dignitatis Cantacuzenus lib. 111. cap. 1XXIII.

VI. SECRETUM PROTECDICI, quem in numerum ἐξωκατακόλων allegit Xiphilinus Patr. CP. ut est apud Joannem Episcopum Citri in Resp. ad Cabasilam lib. v. Juris Rom. tom. 1. pag. 327. eoque nomine is Secretum habuit & jurisdictionem, quam sic describit Codinus de Offic. cap. 1. εἰς τὸ ἀντιλαμβανέσθαι τὰς ἀχμαλώτους, καὶ κειτῆς τῶν ἐγκληματικῶν ἐπιπέσεων. Quæ ita explicat Turco-Gracia pag. 218. ὁ Πρωτεκδικεὺς, ὁ τῶν περὶ σφυγῶν ἀναδιχρόμῳ, erat nempe primus Defensor eorum qui ad Ecclesias confugiebant veluti ad Asylum, de quorum criminibus & immunitate cognoscebat. Eapropter jus dicebat in Proscenio Magnæ Ecclesiæ, quod Πρωτεκδικεῖον vocabant. Nicetas in Alexio Man. F. n. 11. κἀπεισιν εἰς τὸ παροισθῆναι τὰ νεώ, ἐν ᾧ οἱ τῆς Καισαρείας ἐπιπέστοντες ἠυλίθησαν, φεύγοντες, ὁ Πρωτεκδικεῖον κειλίσκεται, in templi vestibulum, quod & Protecdicium dicebatur, descendit, in quo qui pro Casarissa pugnant, sese receperant. Eò enim confugiebant nocentes, quò prætereuntium commiserationem excitarent, & immunitatis jura sibi servari exposcerent. Idem Nicetas in Andronico lib. 11. n. x. καὶ ὁ μὲν ὡς εἶχε τὸν θεῖον εἰσιὼν ναὸν, ἀνεισι τὸν ἀνάστυμον, ἐν οἷ φονεῖς ἀνερχόμενοι τὸ οἰκεῖον ἀνακεκαλυμμένως ἀφ' ἑαυτοῦ πλημμέλημα, τὴν ἐκ τῶν εἰσιόντων καὶ ἐξιόντων τὸ ἱερώσιον τέμενος αἰτουῦντες συγχώρησιν, templum eo habitu ingressus, eam sedem conscendit, in qua homicidium facinus exponentes, ab ingredientibus & egredientibus veniam petunt. Neque tamen in ipso hærebant vestibulo nocentes, sed & in medio templo stabant, opem ingredientium implorantes. Idem Nicetas in Isaacio lib. 1. n. 11. ἐξελθὼν γὰρ νυκτὸς, καὶ πρὸς τὸν μέγαν τῆς ἀγίας Σοφίας ναὸν εἰσελθὼν, καὶ μέσον τῷ ἱερῷ τῶν παρεκλάει τὰς εἰσρχόμενας βοηθήσασα αὐτῷ, de nocte enim egressus magnam S. Sophiae templum subiit, & in media ede stans, opem introeuntes ut sibi auxilio essent deprecabatur. Interdum etiam sacrum Lavacrum prehensabant, vel ipsam sacram Mensam. Sed hæc nota.

VII. SECRETUM MAJUS PATRIARCHÆ memorant scriptores, ubi de Niceta Patr. CP. agunt, quem anno xxvii. Rhinotmeti erasisse sacras imagines aiunt in Ecclesiis, atque adeò in utroque Secreto Patriarchii, Majore & Minore. Nicephorus CP. pag. 236. 1. edit. Ὑπὸ ᾧ τὸν αὐτὸν κρατῶν Νικήτας ὁ τῆς πόλεως πρῶτος πᾶσι μὲν τῶν ἐκ χροῦν ἀφθάρτητα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀνακαινίζει κτισμάτα. τὰς τε ἐν τοῖς ἐκείσιν ἱερουδίοις τῶν πρῶτων οἰκοῖς, αἷς (ἢς) Ρωμαῖοι Σέκρετα καλεῖσι, τὸ τε μικρὸν δόμημα καὶ τὸ μέγα, τῷ Σωτήρι καὶ τῷ ἀγίῳ Ἰωάννι ἀφθάρτων χροῦσῶν, καὶ κηροῦ ὕλης εἰκονογραφίας ἀπέξυσεν. Sub idem tempus Nicetas nobis Pa-

*tyiarcha, aedificia quaedam Catholica Ecclesiae, quae vetustate collapsa fuerant, instaurat. Tum ibi ex-
citatatis processionum edibus, quas Romani Secreta vocant, tam in majore quam minore, Christi Domini
ac Sanctorum imagines aureo musivo atque ex cera factas eradit. Utrumque Patriarchae Secretum
in ipso Patriarchio statuit Theophanes an. x x v i i. ejusdem Rhinotmeti, ubi rem eandem
refert: Γὰρ δ' αὐτῶν ἔπει Νικήτας ὁ Ψευδώνυμος Πατριάρχης τὰς ἐν τῷ Πατριαρχείῳ εἰκόνας τῶ Μι-
κρῶ Σεκρέτῳ δὲ μασεῖν ἕσας ἔξεσεν ἢ τῶ Μεγάλῳ Σεκρέτῳ τῆς πρεσβυτέρῳ δὲ ὑπογραφίας ἕσας κα-
τήσκειν, ἢ τ' ἁπλοῦν εἰκόνων τὰ πρόσωπα ἔρριπεν. Hoc ipso anno Nicetas titulo tenus Patriarcha
imagines quae in Patriarchii Minore Secreto musivo exaratae erant, erasit: quae verò paululum extabant
in Magno Secreto, dejecit, & reliquarum imaginum facies dilevit. In Majore Secreto projectum in
sacra mensa à Legatis Apostolicis Pittacium à Michaële Ceulario Patr. CP. anathemate dam-
natum fuisse refert ejusdem Michaëlis edictum descriptum ab Allatio in Differt. II. de Libris Eccl.
Gr. p. 170. ἐν τῷ μεγάλῳ Σεκρέτῳ ἀναθέματι ὑπέβη Ἰησὺν. Quod verò vir magnus apud Nicepho-
rum, *Secreta*, *προόδων οἴκας* appellari existimat, quòd essent stationes ad quas procedebant Cle-
rici Ecclesiarum, vel quòd essent *κελλία*, in quibus in his occasionibus Imperatores pernoctarent,
vix est vero consentaneum, cùm hac notione Secreta usurpari nequaquam reperiantur; imò pro
ædibus in quibus lites agitantur. Verùm cùm per se jurisdictionem Patriarcham habuisse non in-
gamus, dubium relinquitur, cui potissimum usui addicta fuerint ejusmodi Secreta, Majus & Mi-
nus; nisi dicamus in iis exocatacelos interdum judicasse.*

VIII. SECRETUM MINUS PATRIARCHÆ, cujus mox meminimus, in
Patriarchio perinde extitisse præterea indicat Cedrenus pag. 467. ubi de Niceta Patr. CP.
τὰς ἐν τῷ Μικρῷ Σεκρέτῳ τῶ Πατριαρχείῳ εἰκόνας Δὲ Ἰησοῦ καὶ ἕσας ἔξεσεν, ἢ τὰς ἁπλοῦς εἰκο-
νας ἐν δὲ τῷ
τῷ Πατριαρχείῳ. In Minore Secreto actas Synodos docet Xiphilinus in sancito quodam apud
Leunclav. pag. 57. *προκαθημένῳ τῶ ἀριωτάτῳ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῳ ἐν τῷ Μικρῷ Σεκρέτῳ.*

XV.

ÆDES PUBLICÆ JUDÆORUM ET SARACENORUM.

I. SYNAGOGA Judæorum extitit eo loco ubi postmodum ædificata Chalcoopratorum
Sædes Sed non leviter fallitur, fallitque Zonaras, cùm scribit, Constantinopoli Syna-
gogam à furente plebe incensam, eoque factò infensum Theodosium M. graviolem mul-
ctam irrogasse incendiariis, jussisseque rursus excitari, quod sanè procul est à vero: cùm id
non in Urbe regia, sed in quodam Orientis castello factum constet; quippe, ut refert Pau-
linus Presbyter, qui ea vixit tempestate, in vita S. Ambrosii, *postò Theodosto Imperatore Me-
diolani, Ambrosio verò constituto Aquileia, in partibus Orientis in quodam Castello à Christianis vi-
ris, Synagoga Judæorum & Lucus Valentinianorum incendio concremata sunt, propterea quod Judæi
vel Valentiniani insultarent Monachis Christianis: Valentinianorum enim hæresis triginta Deos colit,
sed de ejusmodi factò Comes Orientis ad Imperatorem relationem direxit, qua accepta Imperator præcepe-
rat, ut Synagoga ab Episcopis loci reædificaretur, in Monachos verò vindicaretur, &c.* Paulino con-
sona sunt quæ ipsemet Ambrosius scribit ad Theodosium Epist. xvii. *Relatum est à Comitibus
Orientis militarium partium incensam esse Synagogam, idque auctore factum Episcopo.* Mox satis in-
nuit Synagogam hanc extitisse in oppido ignobili: *Si ædificio incenso muneris vilissimo, quid enim
in tam ignobili castro esse potuit? &c.* Et rursus: *Quid autem habere potuit Synagoga in castro ultimo,
cùm totum quidquid illic est, non multum sit, nihil pretiosum, nihil copiosum.* Hac de re pariter scribit
Epistola seq. ad Marcellam sororem. Lex verò qua Synagogas Judæorum destrui vetuit Theo-
dosius M. videtur esse L. viii. Cod. Th. de Judæis. Zonara *περὶ τὸν* deprehendit præter-
ea, qui in ea occurrit narratione parachronismus. Nam id sub Theodosio M. cùm Honoratus
præfecturam Urbis CP. administraret, accidisse commemorat. Atqui Honoratus primus
Urbi Præfectus anno cccclix. à Constantio Augusto datus legitur, uti multis observavit Ja-
cobus Gotofredus ad L. 16. Cod. Th. de Prætorib. proindeque istud muneris obiisse longè
ante Theodosium M. sub quo nullus hac appellatione Præfectus Urbi CP. habetur in eorum
ferie quam edidit idem Gotofredus. Sed & in eo falsus Zonaras, quod Theodosio M. adscri-
pserit, quod Junioris fuit. Simile enim quidpiam narrat Evagrius lib. i. cap. xiii. de Judæorum
Synagoga à Christianis Antiochiæ Judæis ablata, quam cùm reddi protinus Theodosius Ju-
nior præcepisset, monitum & increpatum per literas à Symeone Stylita, mandata sua revo-
casse, Præfectumque, à quo de Synagoga reddenda impulsus fuerat, abdicasse magistratu. Quo
pertinent ejusdem Theodosii Junioris Constitutiones quæ habentur in Cod. Th. L. xv.
xxvi. & xxvii. de Judæis, quibus vetat non modò Judæorum Synagogas auferri, vel flam-
mis exuri, aut novas exstrui, sed & *si quæ essent post legem (Theodosii M.) vel erepta Synagoga,
vel Ecclesiis vindicate, aut certè venerandis mysteriis consecrate, pro his loca eis in quibus possint ex-
struere ad mensuram scilicet sublatarum præberi.* Datæ autem hæ leges Asclepiodoto & Mariniano
Coss. anno Chr. ccccxxii. proindeque ante conditam ab eodem Theodosio Chalcooprati-
CP. *Christ. lib. II.*

nam ædem; siquidem verum sit quod refert Cedrenus pag. 343. hanc demum excitasse anno XLII. Imperii, συναγωγὴν Ἰουδαίων ἀπέπεσον ἔσαν, cùm antea esset *Iudeorum Synagoga*. Verùm cùm probabile sit has Theodosii leges potissimum editas propter ædem Chalcopratianam ædificatam, ubi erat antea Judæorum Synagoga. existimem potius id ante annum CCCCXXIII. accidisse, & ad hanc ædem spectare hæc verba (*vel venerandis mysteriis consecrata*) cœptamque ædificari ante has leges, demum confectam sub exitum imperii: proindeque emissas à Theodosio leges, quò Judæos quodammodo solaretur ob everfam in Chalcopratii Synagogam. De Chalcopratii & æde Deiparæ Chalcopratiana infra agimus; addo tantum ex Leone Grammatico pag. 465. ad eam processisse Imperatores in festo Annuntiationis Deiparæ.

II. METATUM, seu SYNAGOGA SARACENORUM. Constantinus Porphyrogenitus lib. de Adm. cap. XXI. auctor est Saracenorum templum, seu sacellum ritui ac religioni Saracenicæ additum, in urbe demum ædificatum, Michaële Balbo imperante, Masalmæ, præcipui Valid Sultani, vel Chalyphæ Copiarum Ducis rogatu qui ea tempestate urbem obsidione cinxerat: Ἰσάιον ἢ ὅτι εἰπὶ ὁ Μασίαις ἐγγονὸν ἢ Σοφίαν, ἢ γονὸν δὲ τῆς Μασίαις ὑπῆρχεν ὁ Μασαλμαῆς ὁ καὶ Κωνσταντινούπολιν ἐρατεύσας, ἔπειτα καὶ διαπίστως ἐκτίσθη τὸ τῆς Σαρακηνῶν μαγίσθιον ἐν τῷ βασιλικῷ Πραιτωρίῳ. Sciendum verò Masalmæ istum nepotem fuisse Sophiam, Masalman verò nepotem Masalmæ, qui quidem Masalmæ ille est qui adversus Constantinopolim exercitum duxit, & cujus rogatu Saracenorum sacellum adificatum est in imperatorio Prætorio. Ubi Masalmæ, Mosqueam Meursius interpretatur. Illud etiam Saracenicum Sacellum in Prætorio statuit Nicetas, & in quadam seditione eversum, Alexio Angelo imperante scribit in illius Vita lib. III. n. v. Ἐπεὶ δὲ τὰς Πραιτωρίας ἀνὰ τὴν ἀριστερὰν πύλιν ἀνεῖν τῶν εἰδῶν διδάσκον, σιμυλεύοντες τὸν ἐκεῖσε χριστιανικὸν ναὸν, τὸ δὲ τῆς Σαρακηνῶν συναγωγῆς ἀνασώσθη ἐκ βάρβαρον αὐτῶν. Prætorii foribus effractis, & captivis libertate donatis, Christianorum que ibi stabat ædem spoliavit, Saracenorum vero sacellum ab ipsis fundamentis eversum. Rursum tamen instauratum est: nam à Francis, qui Isaacio Angelo auxilio venerant, direptum mox & incensum ab iis tradit idem Nicetas in eodem Isaacio & Alexio F. n. II. καὶ δὴ τὸ σπύλαγμα ἐκεῖνο τὸ πονηρὸν τῆς πόλεως πρῶτον δι' ἀλιείδων, — τῶν τῆς Ἁγίας συναγωγῆς λείψανα εἰσὼν ἤσαν, ὁ φησὶ Μιτάτον ὁ δημώδης ἀγάλματος, καὶ τὰ ἐνόντα μὲν ἕξφοις ληστεύουσιν. Ea scelerata cohors cùm ad urbem mari appulisset, — in Saracenorum Synagogiam, quod Mitatum vulgus vocat irrumpunt, & per vim omnia diripiunt. Et mox qua in urbis parte steterit, satis declarat, ubi describit incendium quod ab iisdem Francis excitatum est. Cœpisse enim ait à synagogyo Saracenorum, quod ad septentrionalem Urbis partem ad mare, & ædem sanctæ Irenes vergit: Ἡξῆστο μὲν οὖν ἡ πόλις τῆς πύλης ἀπὸ τῆς συναγωγῆς τῆς Σαρακηνῶν τὸ δὲ ἔστιν καὶ τὸ πρὸς εὐλάσσειν ἐπιπλινδὲς βόρειον μέρος τῆς πόλεως, καὶ τῶν πρυμνῶν ἐξήλθεν, ὁ ἐπὶ ὄνοματι τῆς ἀγίας Εἰρήνης ἱερῶν. Ex his porro patet Meskitæ Saracenicæ in Urbe conditorem Isaacium Angelum perperam Latinos scriptores agnoscere, cùm longè ante Isaacium extiterit. Quippe ab eo Saladini rogatu, quocum fœdus inierat, conditum disertè tradit Innocentius III. PP. lib. XIII. epist. CLXXXIV. Quinetiam Isakius Imperator ob gratiam Saladini fieri fecit in urbe Constantinopolitana Meskitam. Et scriptor Historiæ Hierosolymitanæ, in Gestis Dei per Francos pag. 1159. Dignum sanè quod urbs illa solo tenus everso procumberet: nam si fama creditur novis polluebatur Mahumetiis, quas perfidus Imperator (Isaacius) indulserat fieri, ut fœdus quod Turcorum conjuratus inierat obligativus confirmaret. Denique Matthæus Paris, & Radulfus de Diceto an. MCIXXXVIII. Insuper etiam & idem Saladinus misit idolum suum Constantinopolim Imperatoris affixu, ut ibi publice coleretur: sed per gratiam Dei captum est in mari à lanuensibus. Matthæus Westmonasteriensis an. MCLXXXIX. Insuper idem Saladinus misit Constantinopolim quædam ritus sui leges ibi observandos. Cur verò Μιτάτον Saracenicam Meskitam vulgò vocatam dicat Nicetas, non planè video. Scio μιτάτον apud S. Athanasium de imagine Berytensi, & in VI. Synodo aët. XI. pro quavis æde, ut Metatum apud Latinos, usurpari. Sumitur etiam interdum μιτάτον pro loco castrorum, ita ut quod Prætorium veteres, Byzantini Metatum appellaverint. Vide Bulialdum ad Ducæ cap. III. pag. 227.

XVI.

VARIU URBIS TRACTUS.

DOMUS insignes Senatorum, seu Procerum, uti appellantur in L. XIII. Cod. Th. de Prætorib. à quibus plerique Urbis tractus appellationem sumpserunt, complures recensentur à scriptoribus. Narrant quippe ii Constantinum Magnum evocatis, vel adductis Romæ Senatoribus, vel qui eum comitati Byzantium ultrò venerant, ære suo exstructas concessisse. Zozimus lib. II. pag. 687. καὶ ἀσκεύασας δὲ οἰκίας ποτὶ τὸ ἐν τῷ γαροσίῳ ἀκολουθήσασιν αὐτῶν, quibusdam cum secutis Senatoribus ædes exstruxit. Hesychius Milesius: καὶ τοῖς ἀκολουθήσασιν αὐτῶν

ἀπὸ τῆς μεγάλης Ρώμης συγκαληπκοῖς ἐπιλοπμήσατο οἴκοις, οἱ αὐτὸς κατεσκεύασεν ἐν ῥημότων ἰδίων
Quip & Senatoribus qui ipsam Romā secuti erant, aedes propria pecuniā adificatas donavit. Sozome-
 nus lib. II. cap. III. Ἐπεὶ ὁ τοῖς ἀπὸ ῥώμης ἐκ ἰκανοῦ ἐνόμισεν πολίτας τῆς μεγάλης τῆς πόλεως,
 μαγίστας οἰκίας ἀλλὰ τὰς ἀρχαῖς ἀποσείδω οἰκοδομίας, ἀδραῖς ἐν λόγῳ οὐδὲ τῶν οἰκείῳ διαπότας
 ποιήσας, ἐν πύλαις κατέφωκε, τοῖς μὲν ἐκ τῆς ῥώμης, τοῖς δὲ ἐξ ἑτέρον ἑθνῶν ματακα-
 λισάμεν. *Cum verò cives indigenas urbis magnitudini sat idoneos haud judicaret, amplissimas aedes*
per compita diversis in locis adificavit, & in iis viros celebres cum eorum familiis collocavit, quorum
partem ex Antiqua Roma, partem autem aliam ex aliis nationibus accersivit. Sozomeno confona
 habet Nicephorus Call. lib. VII. cap. XLVIII. & Anonymus de Gestis Constantini: *Deinde*
quæstis ei undique civibus, divitias multas largitus est, ut prope in ea omnes thesauros & regias fa-
cultates exhaustiret. Theophanes an. XX. Constantini de Nova Urbe: Ἦν φιλοτίμως διμάρμε-
 νος οἴκοις ἀειφανεῖς, τοῖς ἀπὸ Ρώμης ἀξιολόγους μετώκισε, καὶ ἐξ ἄλλων τόπων καὶ ῥῆσθ' ἐπιλεξά-
 μεν, καὶ οἴκοις μεγάλους αὐτοῖς χειροτάμεν, οἰκίσαν τὴν πόλιν πεποίκη. *Urbe igitur præclaris*
adificiis exstructa viros dignitate præcipuos ab urbe Roma aliisque locis selectos illuc transtulit, & præ-
claris adibus assignatis, urbem præcepit incolere. Cedrenus anno XVIII. ejusdem Constantini:
 Ο ὁ βασιλεὺς τῆς Εὐφρατῆ πρὸς ναὶ κτίστας πρὸς ῥώμης, αὐτὸς καὶ πρὸς ἐνοικίστας πρὸς ῥώμης ἢ τοῖς
 δακτυλοῖς ἐκείνου ἢ πρὸς ἀρχόντων ἀγαθόμεν, οἴκοις διμάρμεν ἀειφανεῖς, τὰς γυναι-
 κας αὐτῶν καὶ τῶν παίδων καὶ πάντων ἢ πρὸς αὐτοῖς εἰς τὴν βασιλίδα ἀνήγαγεν. *Imperator templi stru-*
ctura Emphrata demandato negotio, ipse etiam de frequentanda hominibus urbe curam gessit. Nam do-
mitibus magnificis exstructis, annulos primarii cujusque viri recepit, eorumque uxores, liberos, ac to-
tas familias in regiam urbem traduxit. Ado Viennensis in Chronico de Constantino: *Idem*
urbem nominis sui statuens in Thracia, sedem Romani imperii, & caput totius Orientis ipse voluit.
Caput verò totius imperii antè Romam beatis Apostolis Petro & Paulo sub testamento tradidit, nobi-
liores Romanorum, Consulares quoque viros, ac pene totum Senatorum ordinem cum uxoribus & libe-
ris, in secundam vel Novam Romam Constantinopolim translatum habitare constituens. Rem etiam
 pluribus prosequuntur Michaël Glycas, & Codinus pagg. 10. 11. qui duodecim numero Ro-
 manos Senatores Byzantium cum familiis migrasse tradunt, iisque à Constantino in variis
 urbis regionibus assignatas domos, à quarum dominis tractuum eorundem plerique nomen-
 claturam postmodum accepere. Hi verò secundum Glycam fuere Olybrius, Verus, Urbic-
 ius, Zoticus, Eugenius, Eubulus, Studius, Florentius, Callistratus, Maurianus, Severus,
 & Isidorus, quorum quatuor priores Magistri, cæteri Patricii erant. Alii alia comminiscun-
 tur nomina: ii enim in Synaxariis ad XXXI. Decembr. in S. Zotico ita recensentur, Ar-
 matus Magistrianus, Paulinus illius confobrinus, Olympius, Verus, Severus, Marianus,
 Anthymus, Urbicius, Isidorus, Callistratus, Florentius, Eubulus, Sanfon, Studius, & Zo-
 ticus, ὧν καὶ ἐπωνυμίῃ ἐν τῇ εὐαγγέλιον οἴκοις μέγιστοι σήμερον ἐπιπέκλωται, *quorum etiamnum no-*
mina servant pleraque sacra aedes. Horum denique procerum, seu Senatorum nomina aliter
 etiam describit Codinus: nam his accenset Philoxenum, Probum, Dominum, seu potius
 Domnum, Agricolaum, Darium, Marinum, Rhodanum, Salustium, & Modestum, quos
 omisit Glycas, præter Eubulum & Urbicium. Quinetiam Nicephorus Bryennius in Proœ-
 mio Hist. n. IX. Ducam quendam Constantini Magni affinem unà cum cum illo Roma By-
 zantium venisse fingit. Ita sibi gratis indulgent Græculi isti scriptores, cum plerisque ex iis
 Senatoribus, à quibus tractus Urbis appellationem sumpserunt, sub subsequentibus Augustis, vi-
 xisse constet ex Codice præsertim Theodosiano. Verùm quocumque modo se res habeat, non
 modò primi isti Patricii Constantiniani magnificas in Urbe habuere ædes, sed & qui sub aliis
 vixerunt Imperatoribus sibi exstruxere, à quibus perinde suam sumpserunt Urbis regiones ac
 tractus nomenclaturam. Nam ad Urbem adornandam non Imperatores duntaxat, sed & po-
 tentiores & magnates, ipsorum Augustorum exemplo, excitatis tum privatis, tum publicis
 ædificiis, ejus splendori certatim studuere. Themistius Orat. VI. in Theodosium pag. 62. Καὶ
 δὴ ἔτι τὰ μὲν τὰ κοινὰ ἐπισίδωσι, τὰ τε ἰδία ἀπολιθίνει, ἀλλ' αἰξεται ὡς περ ζῶν ἄμα ἡ πόλις, καὶ
 μίας ὡς περ ἅπαντας κατεχούσις ὡς περ ἐπιπνοίας ἐκ τῆς ζήλου τῆς βασιλικῆς καὶ ἀρχόντας καὶ ἰδιώτας,
 ὅς μὲν πρὸς δόμον ἐγείρει, ὅς δὲ θαλάμον, ὅς ὁ ἀδράνα, ὅς ὁ ἐπιπέκλωτον, ἢ ἐννεάκλωτον οἶκον τῆς ὁ
 καλλυμένται τύχη καὶ τὰ ἐδάφη λίθῳ Λακαίνῃ καὶ λίθῳ Αἰγυπτίῳ, &c. *Neque verò cum pu-*
blica promoveantur, privata minuantur interim atque excidunt, sed tanquam animal quoddam uni-
versa simul gliscit atque augetur civitas, & tanquam uno eodemque ex studio Imperatoris, afflatu Ma-
gistriatus æquè atque privatos corripiente, hic vestibulum excitat, ille thalamum, alter andronas, al-
ter septem aut novem capax lectulorum cubiculum, parietes alius, solumque Laconico & Lybico atque
Ægyptio marmore consertit, &c. In eandem fermè sententiam ita scripsit Manuel Chrysoloras
 in veteris ac Novæ Romæ Comparatione pag. 118. Εἶτα τὰς ἀπανταρχίδειν τέχνας εἰς καλλωπισμὸν
 αὐτῆς σπουδάζον, εὐθείας πλούσιοι πλουσίως, καὶ μεγάλοι μεγάλως, καὶ βασιλεῖς βασιλικῶς οἰκοδο-
 μοῦντες. *Deinde omnes artes ad exornandam eam contulerunt, divites statim sumptuosè, Magnates*
magnificè, & Reges regiè adificantes. Tantus autem erat ædium in urbe numerus, adeoque sibi
 erant invicem connexa, ut vix locus sub dio apertus inveniretur. Agathias lib. V. pag. 146.

Ξυωχεῖς γὰρ ἀπανταχοῦ αἱ οἰκοδομίαι τῆς πόλεως, καὶ ξυωημεῖαι ἀλλήλαις, καὶ σπανιότατα ἴδιαι περὶ αὐτῶν χωρίων ἔπιπυθρον καὶ ἀναπεπταμένον, καὶ παντάπασιν ἐλεύθερον ἢ ὅτι περὶ αὐτῶν. *Continua enim omni ex parte sibi que mutuo connexa sunt aedificia, ægre que usquam locum aliquem subdium & apertum, & contigui aedificii expertem conspicias.* Atque licet hodie ex antiquis illis Christianorum principum aedibus, quibus olim Urbs superbiebat, paucæ admodum supersint, Turcique exteriori cultui parum consulant, plateæ etiamnum hodie adeò sunt angustæ, *ut aedes alicubi utrinque se fere contingere videantur*, uti testatur Thomas Smithus in Notitia Constantinopoleos pag. 80. Immensum in Urbe aedium numerum & elegantiam attigit præ cæteris Adamnanus lib. 111. de Locis sanctis cap. 1. *Domus intra civitatis mœnia habet numerosas, ex quibus plurimæ miræ magnitudinis, lapideæ, instar Romæ habitaculorum consurgunt.* Et Guntherus in Hist. Constantinop. cap. xv. *Struaturam autem aedificiorum in corpore civitatis, in Ecclesiis videlicet & turribus, & domibus Magnatorum, vix ullus vel describere potest, vel credere describenti, nisi qui ea oculata fide cognoverit.* Existimat Gylius lib. 1v. cap. ult. cum auctor veteris Urbis Descriptionis quatuordecim Regiones non continuisse ait nisi quatuor mille & trecentas octoginta octo domos, id intelligendum de aedibus civium principum majoribus: ut Sextum Rufum & P. Victorem, tradentes xv. regiones Romæ continuisse circiter MDCCLV. interpretari necesse esse illustres & capaces, cum utraque Roma, vetus & Nova, maxima esset, & frequentissimè habitaretur. Nec mirum si tot aedibus ubique Urbs coruscabat, cum ut civium frequentia floreret, iis qui & domos haberent, & qui novas aedificarent, privilegia indulserit Constantinus, ut scilicet iis annonæ civicæ, seu panes de publico darentur, qui inde *aedium panes* dicti, uti suo loco observamus, ubi de Gradibus. Quibus quidem alleciti privilegiis undique in Urbem quique confluebant, aedesque sibi exstruebant. Atque hanc civium frequentiam ita prædicat Sidonius carm. 11.

*Porrigis ingentem spatiosis mœnibus Urbem,
Quam tamen angustam populus facit, &c.*

Quod suis reddidit verbis Willelmus Malmesburienfis lib. 1v. Hist. Angl. pag. 137. ex Sidonio mutuatus. Quò certè spectat quod de Athanarico Gotthorum rege narrat Rodericus Toletanus lib. 11. Rer. Hispan. cap. 111. Is enim à Theodosio Magno Imperatore ut Constantinopolim accederet invitatus, *cum eo Urbem est ingressus, miransque Urbis situm, stationemque navium, populisque diversarum gentium, quasi uno fonte è diversis mundi partibus scaturire, En, inquit, cerno quod incredulus audiebam* Ut porro Constantinopolis in ipsis sui primordiis incolarum frequentia ac multitudine floruerit, multis prædicat Eunapius Sardinus, qui Juliano imperante vixit, in Ædesio pag. 39. *Ἡ μὲν γὰρ Κωνσταντινούπολις, τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον καὶ μὲν τὰς παλαιὰς χρόνους Ἀθηναῖοις παρεῖχε τὴν σιτοπομπεύαν, καὶ ἀπειθὸν ἦν τὸ ἐκείθεν ἀγώγιμον· ἐν ᾧ τοῖς καθ' ἡμέρας κραιώσι, ἐξὲ τὸ ἀπ' Αἰγυπτῶν πλῆθος τῶν ὀλεσθῶν, ἐδὲ τε ἐξ Ἀσίας ἀπάσης, Συρίας τε καὶ Φοινίκης καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν συμφερόμενον πλῆθος σίτου, καὶ ἀπαγωγὴν φόρου ἐμπόρου καὶ κορίσμου τὸν μαθύοντα δύναται δῆμον, ὃν Κωνσταντῖνον τὰς ἄλλας χειροφάσας (leg. χειροφάσας) πόλεις ἀιθερόπων, εἰς τὸ Βυζάντιον ματέστητε, καὶ (αὐτὸς) τὰς ἐν τοῖς θεάτροις κραιώτας, ὡς αὐτοῦ κραιώτης ἀιθερόπων ἑαυτῶν συνεστήτατο, σφαλλομένων (ἀιθερόπων) ἀγαπίσας ἐγκώμια, καὶ μνήμην ὀνόματος τῆς μάλιστα ἐπὶ συνθεῖας φηγομένων τῆνομα. Constantinopolis vetusto nomine Byzantium, antiquitus suppeditabat Atheniensibus annonam, fidemque omnem excedebat frumenti inde aarvecti vis: at nostro seculo neque onerariae naves, quas Ægyptus mittit, totaque Asia cum Syria & Phœnice, neque frumentariae copiae ex aliis provinciis vectigalibus comportatae, explere valent aut satiare circumfluentem & copiosam populi multitudinem, quam Constantinus viduatis urbibus Byzantium transtulit, ac circum se habere voluit, ad captandos in theatro a temulentis & crapulam rejectantibus plausus: ambiens scilicet à titubante populo laudari, nominarique ab his qui vix illius nomen nisi ex usu offerre poterant.* Ita denique Socrates lib. 1v. cap. xv. *Κωνσταντινούπολις καὶ ἀπειρα τρέφουσα πλῆθος, &c.*

I. ACROPOLITÆ domus. Vide infra, Iberiz. v.

II. ALONITZIUM, sic dictus locus in Foro Tauri. Origines CP. MSS. ὅτι ἐν τῷ Ταύρω στήλη τῆς μεγάλης Θεοδοσίας ἴσεται, ἣν δὲ ἀφῆκεν ἀρτὸς, ἐνθα τὰς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἵκοντες ἐδέχοντο ἐκείσοι· ὑπῆρχε ἡ ἀφῆκεν Παλάτιον καὶ ξενοδοχεῖον Ῥωμαίων, εἰς τὸ καλεῖσθαι δηλοῖσι Ἀλωνίτζιον. *Statua que in Tauro stat, est Magni Theodosii. Locus verò antea erat, ubi exterarum gentium Legatos excipiebat. Prius autem erat Palatium & Xenodochium Romanorum, versus scilicet Alonitzium, seu Arcolam.*

III. ANEMODULIUM, Ἀνεμοδύλιον, æneum quiddam fuit quadrilaterum, in sublime elatum, cui insitebant duodecim Ventorum statuarum, ut habet Codinus pag. 54. qui erectum ab Heliodoro Astronomo, quem Δυσσεῖν vocant Origines CP. MSS. Leone Isauro imperante, tradit, præterea machinam istam æream Dyrrachio à muliere quæ illam in dotem acceperat, allatam. Eadem Origines CP. *Τὸ Ἰ. Ἀνεμοδύλιον ἐσηλώθη ὡς δὲ Ἡλιοδωρὸς τῆς Δυσσεῖος, ἐν τοῖς χρόνοις λέγει τὸ Συσεργενῆς, ὅς καὶ σηλώσας τὰς ἑβ' ἀνέμους τὰ Ἰ. τέσσαρα χαλκουργήματα τὰ μεγάλα ἤχθησαν ἀπὸ τῆς κραιώτης τῆς Δυρράχου· εἶχε ἡ αὐτὰ γυνὴ χίρα εἰς τὸ ἐκείνην ἐπιπύθρον ἐπὶ τῆς πύλης· μὲν πολλῆς ἡ ὀπισθίμης καὶ ἀσεβονομίας ἐποίησε τῆτο.* At quam Leoni Isauro ex Origines

& Codinus, vel certè illius ætati, Cedrenus, à quo graphicè describitur, Theodosio M. adscribit, pag. 323. Τὸ τετρασκελὲς πύλασμα, ὃ Δὴλον λέγουσι ἀνέμων, ἤγειρεν ὁ μέγας Θεοδόσιος, πνευμῶδες σχῆμα ζωοειδές, ἢ ζωοῖς πλαστῆς κεκοσμημένον, βλαστοῖς τε ἢ καρποῖς ἢ βότσκοις γυμνῶσι τε ἔσφραττες ἴσανται ποροσηλαῖτες ἀλλήλοισι ἡμέρας, ἢ τοῖς κῆρα περῶσιν ἐμπαίζοντες ἄλλοι ἢ ἐποχάζοντες ἐμπαλιν νέοι, σάλπηξι χαλκαῖς ἐμφυσῶντες ἀνέμους· χαλκῶν ἢ βρέτας ὑψοθεν πετόμενον, πνοῆς λιγείας δεικνύει τῶ ἀνέμων. *Quatuor pedibus suffulturnus, quod Contentionem ventorum vocant, Theodosius Magnus erexit, pyramidis formam deprecans, & scitibus exornans germinibus, fructibus, atque malis Punicis. Stant & nudi amores invicem sibi blandè arridentes, & infra transfuentibus illudentes. Rursum alii adolescentes subsidentes arcis tubis ventos inflant, & imago arca in sublimi volans, acutos flatūs ventorum denotat.* Atque Anemodulii descriptioni mirè conveniunt quæ habet Nicetas in Andronico lib. II. cap. VII. Ἀλλὰ ἢ ὅπῃ κίονθ' τὸ χαλκῶν μετώρον τετραπλευρον, ἐν ᾧ γυμνοὶ περὶ βλημάτων μηλοκολλῶσιν ἀλλήλους σὶ ἔσφραττες, ὃ Ἀνεμοδύλιον κέκληται, ἑαυτὸν ἀσπῆσιν ἐμελέτα χαλκῶν. *Habuit etiam in animo (Andronicus) arcem suam statuam super columna in sublimi aneo Tetrapleuro, ubi nudi Cupidines pomis se invicem petunt, quod Anemodulium vocant, erigere.* Quoloco Codex Græco-Barbarus habet: ἔθνα πόρνας γυναικῆς εἶχον τὴν κατοίκησιν, ἢ μετρητρίκτες habitabant, ita ut inde colligere liceat juxta Anemodulium stetisse lupanaria publica, cujusmodi erant Romæ: ad XI. enim recenset P. Victor. Nam & in Zeugmate supra Collem à Constantino Magno excitatum scribit Codinus, quod postmodum in Nosocomium mutatum est: in quo quidem lupanari, aut sanè proximè illud, extitit insignis Veneris statua, quam prætergressa non signati floris mulier pudendum cogebatur ostendere, de qua etiam Gyllius lib. I V. cap. I. Notum præterea apud Aristophanem & alios vocabulum *μηλοκολλῶν*, ad amorem pellicere sonare. Extant bina Epigrammata in Anthologia lib. I V. Secundi & Philippi Poëtarum, εἰς ἀγάλλματα ἔσφρατων, invicem perinde colludentium, quæ in Urbe Constantinopolitanâ steterunt; sed an in Anemodulio, non ausim affirmare: alterum, quod est Secundi, placeat hic describere.

Σκυλοχαρεῖς ἴδ' ἔσφρατας, ἴδ' ὡς βελαροῖσιν ἐπ' ἄμοις
 Ὅπλα φέρουσι θεῶν νήπι ἀγαλλόμενα.
 Τύμπανα καὶ θύρσον Βακχίς, Ζηνὸς δὲ κέραυδόν,
 Ἀσπίδ' ἐνυαλίου, καὶ κέρον ἀύκομον,
 Φοίβης δ' εὐτοξον φαρέφλω, ἄλις ἢ τέλειαναν,
 Καὶ θινασθῶν χαιρῶν Ἡρακλέους ῥόπαλον.
 Τὶ πλέον ἀφ' εὐφροῖσιν, ἔσφρασ' ὅτε καὶ πόλον εἶλε,
 Τεύχεα δ' ἀθανάτων Κύπρις ἐλήισατο;

Hoc est, interprete Joanne Sleidano:

*Aspice ut exuviis divitum latentur Amores,
 Vique ferant humeris rapta trophæa suis.
 Tympana cum thyrsu Bacchi, tum fulmina summi, ac
 Splendentem galeam, scutaque Martis habent.
 Instructam Phœbi pharetram, Neptuniaque arma, &
 Herculeæ clava robora magna gerunt.
 Quid faciant homines, quandoque Cupidine victis
 Tam facili divitis, abstulit arma Venus?*

Jam verò Lupanaria publica extitisse in Nova, ut in veteri Roma, testantur aliquatenus quæ de Chrysfargyro tradunt Evagrius, Theophanes, Cedrenus, Manasses, Glycas, & alii in Anastasio: cujus quidem auctorem Constantinum Magnum facit Zozimus lib. II. à cujus scriptoris calumnia vindicatur ab eodem Evagrion lib. II. cap. XXXIX. XL. XLI. Cui suffragatur pluribus Baronius an. CCCXXX. n. XXXV. & seqq. Ab hoc porro tributo ne meretrices quidem fuisse immunes tradit idem Zozimus: *ἃδὲ συσχητὶς ἐπαίεας ἔξω πάντας ἐάσας, ὃ φθορῆς.* Quibus subdit eò exactorum & publicanorum processisse proterviam in hoc tributo exigendo, ut matres ultro liberos distraherent, & patres filias prostituerent, ex harum quæstu Chrysfargyri exactoribus pecuniam offerre coacti. Atque in depravatos istos Byzantiarum mulierum mores Justiniano imperante, acrius invehitur Procopius in Historia Arcana. Nec scio an fidem hac in re mereatur Guibertus lib. I. Hist. Hierosol. cap. II. qui dum Græcorum carpit ingenia & mores, in hæc verba prorumpit: *His denique omnibus præponendum videtur, quod imperiali apud eosdem constat generaliter lege sancitum, quod de omnium scilicet filiabus, concessa passim quasi pro justo licentia, assumi debeant subitura prostibulum. Verbi gratiâ, ecce quis habet tres aut quatuor filias, una earum ad lupanar exponitur, & de eo ipso tam potenti lucro, quod infelicitium illarum est passione quæsitum, pars nescio quanta miseri Imperatoris defertur ad fiscum, pars in sumptum ejus quæ turpiter id meruit retinetur.* Quam quidem legem Alexio Comneno videtur adscribere cap. I V. *Quia edicto celebri de pluribus universorum filiabus, unam per omne imperium suum prostitui juberet, & fisco proprio lucrum sædissima passionis inferret. Nec minus illud, quod de pluribus filiis unum eunuchizari, data præcepti auctoritate mandaverit, & corpora matrum adeptis*

viribus enervia ac effeminata reddiderit, &c. Nolim igitur hac in re omnino Guiberti, qui ut plurimum in exagitandis Græcis Byzantinis quos despicit, nimius est, fidem præstari.

IV. ANTHEMII, Domus & Tractus, τὰ Ανθημίου. Vide Templum S. Thomæ Anthemii appellatum.

V. PALATIUM ANTIOCHI, seu ædes, unde tractus τὰ Ανπόχου dictus, ab Antiocho Patricio & Præposito Persa & Eunuchus nomen sumpsit, qui ibi habitavit, & Bajulus, seu Præceptor fuit Theodosii Junioris, sub quo plures gessit magistratus, ut est apud Codinum pag. 48. Fuit autem ille Antiochus Eunuchus, qui ab Isdigerda Persarum Rege Theodosii Junioris filii tutore Arcadii patris testamento relicto, Constantinopolim tutelæ principis gratiâ missus, postmodum Præfectus Prætorio, & Consul fuit cum Basso an. Christi ccccxxxi. Illius mentio est non semel in Cod. Th. in Nov. 1. Theodosii, apud Marcellinum Comitem, Suidam v. Ανπόχος, Theodoretum Epist. xcvi. &c. At secus scribit Theophylactus Simocatta lib. 111. cap. 111. ubi de quodam Aristobulo: Ην δ' ἄρα οὗτος ὁ βασιλικῆς οἰκίας ποσειδῶς, τῆ βασιλείας τῆ Ανπόχου ποσειδονομήρης. *Erat autem iste Præfectus regia domus, quæ à Rege Antiocho nomen habet.* Hic Curator Palatii Antiochi innuitur; sed cur hanc domum Regi nescio cui Antiocho adscribat, non planè percipio. Proxima fuit hæc ædes Hippodromo: siquidem narrat Chronicon Alexandrinum Justinianos milites in Hippodromum per varios aditus irrupisse, atque aded per tractum ædis Antiochi: ἐπεὶ ἡ ἀξία τῆ Ανπόχου, καὶ τῆ λεγομένης Νεκρῶς πόρτας. Vicinam etiam fuisse ædi Sophianæ innuit Eustathius in Vita Euthymii Patriarchæ Constantinopol. n. xxxvii. & lxxv. ubi etiam meminit Ætherii Curatoris τῆ Ανπόχου, quem Evagrius lib. v. cap. 111. ait præfuisse τῆ βασιλικῆς οἰκίας sub Justiniano. Meminit præterea idem Chronicon Alexandrinum Leontii Curatoris τῆ Ανπόχου, in Phoca, ut & Georgii eadem dignitate donati Theophanes anno xxxiv. Justiniani Magni. Unde censuerim destinatum fuisse hanc ædem ærario alicui publico, cujusmodi fuere quibus κοινότητες adscribuntur. Huic Palatio contiguum fuit Sanctimonialium Monasterium, quod τὰ Ανπόχου appellat Anonymus Combesifianus in Romano Imp. filio Porphyrogeniti n. 111.

VI. ARGYROPRATIA, seu ἀργυροπρατεία, memorat Theophanes, aitque in seditione Victoriorum anno v. Justiniani conflagrasse: ἀπὸ τῆς καμάρας φόρου, ἕως τῆς Χαλκῆς, τότε ἀργυροπρατεία, καὶ τὰ λαύσα πάντα πρὸς ἀνελώθησαν. *Vicum argentiorum licet appellare, quomodo S. Augustinus lib. vii. de Civit. Dei cap. 1 v. & Alypius Antiochenus, seu auctor Descript. Mundi cap. liii.*

VII. ARMATI tractus, τὰ Ἀρμάτια, domus fuit Armati magistræ, qui vixit Zenone imperante. Origines CP. ineditæ. Sed videtur legendum

VIII. ARMATII, vel Harmatii, tractus, τὰ Ἀρματίης dictus, ab Armatio Magistro militiæ præfenti, qui Zenone imperante Basilisci tyranni, cujus ἀνέμειον erat, exercitum prodidit, de quo Chronicon Alexandrinum p. 755. & ceteri scriptores Byzantini. Ita Codinus pag. 47. qui alio loco ait, pag. scilicet 11. τὰ Ἀρματίης exstructa à Constantino M. quod τὰ ἄρματα αὐτῆ, καὶ τὴν κέρτην οὐκ ἴσθη ἀπέθετο, ὅτε ὑπέταξε τὴς Βυζαντίας. Sic sibi non constant Græculi scriptores infimi ævi. Illius statuam stetisse in Smyrnio scribit pag. 32.

IX. ASPARIS domus extitit ubi exstructa quæ de illius nomine Cisterna Asparis dicta est. Addunt Origines CP. ineditæ parte 11. ὁ ἡοῖκος τῆ Ασπάρης ἦν ὅπερ εἶχε ὁ Βασίλειος ὁ παρεκοιμώμενος. Vide quæ de Cisterna Asparis diximus.

X. BARBARI DOMUS, cujus Porphyrogenitus meminit lib. de Administr. Imp. cap. xlii.

XI. BASILIDIS domus, οἶκος ἦν Βασιλίδης Πατρικίου Κοῦσσορος τῆ μεγάλῃς Ἰερωνιανῆς, ut est in Originibus CP. ineditis.

XII. BLANCA, dicta Domus Andronici Comneni Tyranni, priusquam imperaret. Nicetas in Manuele lib. 1 v. n. 11. Καὶ οὗτος δόξαν Ανδρόνικος εἰς τὸν οἰκεῖον οἶκον παρελθὼν, ὅς τῆ Βλάτσα ἐπιπέκνηται. *Et præter septem ædes suas ingressus, quibus Blanca nomen est.* Βλάτσα dicitur Duce cap. xxix. Κοινωσιαλίου πορτῆς τῆ Βλάτσα meminit Pachymeres lib. v. cap. x. Unde patet stetisse hanc domum ad littus Propontidis, ubi extitit Κοινωσιαλίον, de quo suo loco, ubi Hortos *Blanche* appellatos sua etiamnum ætate stetisse testatur Gyllius lib. 111. cap. vii.

XIII. BORRÆDII TRACTUS. Vide ædem S. Thomæ.

XIV. CAMILAUCIUM, locus cujus meminit Codinus pag. 62. sic fortè vocatus à statua Imperatoris Camelaucio caput tecti. De Camelaucio autem diximus ad Joinvillam, & in Glossario ad scriptores mediæ Latinitatis.

XV. CANATISÆ domus à Dario uno è xii. Senatoribus qui Româ Byzantium cum Constantino M. venerunt, ædificata. Codinus pag. 11. ὁ Δάειος ἔκτισε τῆς Κανατίσης τῆ Σελυγῆς.

XVI. CARPIANI tractus, τὰ Καρπιανῆς, ἀνήγειρε Καρπιανὸς πατρικῆς ἐν τοῖς χρόνοις Κωνσταντῆος ἢ Ηρακλείου τῆ Παρω. αὐτῆς. Origines CP. ineditæ. Vide infra in Dexiocratis tractu.

XVII.

XVII. CÆSARII tractus, seu τῆς Κασαρίας, meminit Theophanes p. 199. & ex eo Cedr. in Justin pag. 387. γέρονεν ἰμωρισμὸς ἐπιείρας βαθείας ἐν τοῖς Καισαρίαις ἢ ἢ Οὐμανεῶν. *fi. ut est incendium profundo vesperi in tractu Casarii usque ad Omphacram.* Chronicon Alexandrinum in Phoca pag. 874. haud procul à Portu Juliani extitisse videtur indicare: Ἰὸς τὸ ὄριον ἐν τῇ πόλει, καὶ τὸ βαλεῖν αὐτὸ πρὸς πληθὺν τῆς Κασαρίας, καὶ ἐπιστῆται, ἔρυστρο, καὶ ἐλθὼν μετὰ κραβέου εἰς τὴν Ἰουλιανὴν λιμῆρα, καὶ τὰ λεγόμενα Μαύρου σπῆλαις, ἔρριψεν αὐτὸν εἰς θάλασσαν. *Cum ea tempestate esset Constantinopoli in Casarii compitum igne injecto, descendit, & fugit, navique vesperus venit in Portum Juliani, ad osium qui Mauri dicitur, & redactus ad anastasia scriptum præcipitum de id in mare.* Sed & Portus vicinus huic tractui Casarii dicitur in Quinta Synodo Constantinopol. actione 11. sub finem, & apud Theophanem anno 1 v. Constantini Pogonati, ubi ait Imperatorem accepto Saracenorum consilio, qui Constantinopolim obsidere decreverant, igne Græco opletas naves jussisse *περισπασίον ἐν τῷ Περγλιανισίῳ τῆς Κασαρίας λιμῆρι.* Ubi alii Codd. habent Περγλιανισίον, alii Περγλιανισίον. *Quæ quidem vox mihi profus incomperata.* **Ædi** autem Casarii, Palatii nomen tribuere videtur Theophanes pag. 200. *cum τὸν πορταῖον τῆς Κασαρίου* recenseat quam dignitatem ætariorum Præfectis vulgò tribuunt scriptores Byzantini. At quis iste Cæsarius, non liquet, cum varii apud scriptores hoc nomine occurrant, Cæsarius scilicet Gregorii Nazianzeni frater, qui Comes Rerum Privatarum & Præfectus Urbi Constantinop. fuit Valentiniano imperante; Cæsarius Magister officiorum, Præfectus Prætorio, & Consul sub Theodosio Magno & Arcadio; ille fortè cujus meminit Sozomenus lib. 1 x. cap. 11. denique Cæsarius, qui Leone Magno imperante vixit, de quo Theophanes pag. 95.

XVIII. CANICLEI tractus, τὰ Κανικλείς dictus, domus fuit Theodisti Magistri & Præfecti Caniclei, seu Λεγομένη τῆς Ἀρόου, qui in Hippodromo jussu Bardæ Cæsaris patris Michaelis Imp. Theophili filii, cujus fuerat magister ac præceptor, interfectus fuit. Rem narrant Leo Grammaticus, Scylitzes, Zonaras & alii. Origines CP. inedita: τὰ Κανικλείς ἴκοι ἢ Θεοφίλου Μαγίστρου ἢ ἐπὶ τῆς Κανικλείς τῆς σφαιρῆτος ὄρου Βαρδᾶ Καίσαρος θείου ἡπέ. In eo tractu extructum Monasterium, quod pariter τὰ Κανικλείς vocabant, nisi domus ipsa Caniclei in Monasterium mutatum fuerit, in quo scilicet Sophia Christophori Imp. filii Lacapni uxor tonsis crinibus monacham egit, & in quod postea sorores suas relegavit Romanus Imperator Porphyrogeniti filius, ut est apud Anonymum Combesii in eodem Romano n. 111.

XIX. CARBONARIA, τὰ Κάρβωναρέα, extruxit Hilarion Patricius Leone Macela imperante, ut habet Codinus. Ad Carbonaria stetit ædem S. Theodori ab eodem Hilarione extructam idem scribit pag. 45. *Carbonarias* ad urbium mœnia statuunt passim scriptores, Falco Beneventanus pag. 334. Charta Comitissæ Mathildis anno M L X X I X. apud Franciscum Mariam pag. 105. Chronicon Casauriense in Dominico Abbate, Pactum inter Clementem III. Papam, & Senatam Romanum anno M C L X X V I I I. apud Baronium, &c. Sed an *Carbonaria* ista fuerit ἀθηροκόβητος, uti definiuntur in Glossario Græc. Lat. & vulgò hæc vox sumitur apud Latinos non omnino planum: qua de re agimus in Glossario ad scriptores mediæ & infimæ Latinitatis.

XX. CARIANA. Theophanes in Mauricio pag. 238. τῆς ἡ βασιλέως ἀνιποδύτη λιτῶν νεύου μετὰ πάσης τῆς πόλεως, παρὰ χερσὶν ἐν τοῖς Κερμανίαις, σπασίον ἐν τῆς πλήθους πῆρας, *Imperatore cum universæ urbe nudis pedibus procedente, cum per Cariana transiret, quidam è plebe seditionem excitaverunt.* Fi bat autem hæc processio ad Blachernarum ædem, à qua locus iste haud procul abfuisse ibi indicatur.

XXI. CATABATÆ locus, in quo demersum & projectum Alexii Manuelis F. caput, Andronici Tyranni jussu, memorat Nicetas in eod. Alexio n. x v i i i. extremo: ἡ μὲν (καταβαν) ἐν ὄρεσιν καὶ τὴν λεγομένην Καταβαν Ἀξίοντα, *caput clam in Catabaten (loci nomen id est) abjicitur.*

XXII. CHALCOPRATIA, locus dictus ab ætarii officinis, quas Judæi tenebant ab ipso Constantini M. ævo, si Codinum audimus haud procul à Basilica & Bibliotheca, atque aded æde Sophiana, quod ex situ ædis Deiparæ *Chalcopratiorum* appellata colligitur. Leunclavius in Pand. Turc. cap. c c x i v i i i. ait etiamnum esse in urbe vicum *faborum ex arte vasorum quævis elaborantium.* qui quidem vicus, addit ille, *in historiis Græcorum recentioribus Cedreni & aliorum celeberrimus nominatur Χαλκοπρατῆα, nimirum a distractione vasorum ex ætariis.* At Cujacius ad L. un. Cod. de Collegiatis & Chartopratis lib. 11. contendit locum hunc perperam *Chalcopratis* à scriptoribus appellari, cum *Chartopratis* dicere debuissent, ubi scilicet erant officinæ in quibus chartæ distrahebantur: fuit enim, uti scribit Justinianus Nov. x l i v. in urbe πολλὰ ἢ τὰ χαρτῶν ἀθροῦσα. De Chartopratis hodiernis CP. hæc subdit eodem loco Leunclavius: *Ad unum hujus areae latius incipiunt illorum tabernæ, quæ Persicas operis excellentis & Turcicas ibidem præctas, Græcas & alias coloris nivi levissimasque chartas vendunt: ideoque hæc χαρτοπρατῆα dicuntur.* Vide quæ adnotamus ad Alexiadem pag. 293. & infra, ubi de Chalcopratis Deiparæ æde agimus.

XXIII. CHRYSOCAMERA, τὸ χρυσοκάμερον, pone Myrelæum, ὅπου τῆς Μυρελαίης statuitur à Cod. p. 54. ex Origin. CP. ineditis, ubi stetit ait ζώδιον χρυσοῦν, seu statuam auream, à qua locus appellatus fuit: hanc verò sublatam sub tempora Michaëlis Theophili filii scribit. Meminit ibidem loci alterius ejusdem appellationis juxta S. Acacii ædem, ubi stetit ædes Moselis, additque ibi asservatam Christi imaginem. Ædes verò S. Acacii, ut & Myrelæum in decima Regione extitere.

XXIV. CILYA. Victor Tunnensis de seditione agens, quæ propter *Trisagium* hymnum Anastasio Dicoro imperante accidit, & incendio quod tunc non parvam Urbis partem absumpsit; *combusta est civitas ἀπὸ τῆς Κιλυῆς quod vocant, usque ad Constantinum Forum supra longitudinem plateæ columnarum* XCIV. Meminit Chronicon Alexandrinum loci τῆς Κιλύκων quem intra veteris Byzantii fines collocat, proindeque haud procul à Constantini foro: sed an idem sit cum loco de quo Victor, non liquet. Ait porro Byzantium à Byzante conditum, ἔθθα τὸν καλεῖται ἀπὸ Νίκης, πλησίον τῆς Κιλύκων.

XXV. CLAUDII tractus, τὰ Κλαυδίου dictus, domus fuit Claudii Patricii & Quaestoris Basilisco imperante, ut ait Codinus pag. 52. Addunt Origines Constantinop. ineditæ, ὅς καὶ παλατιον ἀνήγειρεν ἐκεῖσε, καὶ τὸ Παλάτιον ἠὲ ἀδίδαξεν.

XXVI. COLUMNÆ JUNCTÆ, τὰ ζευκτὰ κίονιά εἰσι ὅπου εἶχε τοὺς πύλους σαυροῦς, καὶ ὁ Ρωμανὸς ὁ Γέρον ἤγειρε αὐτὰ. Locus ita appellatus extitit ubi erant veneranda cruce, *has erexit Romanus Lacapenus*. Ita Origines Constantinop. ineditæ, ex quibus Codinus pagina 58.

XXVII. CONDOBAUDI ædes, à qua τὰ Κωνδοβαύδου dictus tractus ille ubi stetit, unde Condobaudita dicti quidam hæretici, qui ἕνα Θεὸν εἶναι τὴν αἰθερα, καὶ ἕνα τὴν ἀπαραλλάκτω ἰσότητι, *unum Deum esse numero, non vero incommutabili æqualitate esse aiebant, ἀλλὰ τὸ ἐν τοῖς Κωνδοβαύδου λεγομένοις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔχον αὐτοὺς συνακτῆριον, καὶ καὶ συνακτῆριον, quod in tractu Condaubandi dicto in Urbe Constantinopolitana conventus suos agerent*, ut est apud Timotheum Presbyterum lib. περὶ τῆς περὶ χειρῶν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας.

XXVIII. CONTARIA, locus ita appellatus ante instauratam à Constantino Magno urbem, ubi Byzantii occidentalium incursionum metu vigilias agebant, sic porro dictus, ὅτι ἦλθεν ὁ Αἴμος ὁ βασιλεὺς Θερακῶν πρὸς Βύζαντα, ἔκολλαν οἱ Βυζάντιοι ἐκ τῆς ἐκείσε κοντάρια, ut habet Chronicon Constantinopolitanum. Ibi postea idem Constantinus templum exstruxit Deiparæ, quæ postmodum S. Theclæ nomen sumpsit. Vide Codinum pagg. 28. 43. & Anonymum in Collect. Constantinop. pag. 98.

XXIX. CORDOMITI, τὰ Κορδομίτι ædes, ædificata à Sallustio uno è XII. Senatoribus quos Româ Byzantium adduxit Constantinus Magnus, ut habet Codinus pag. 11.

XXX. CRENETISSÆ, ædes ad Acropolim extitere, ubi habitabat Alexius Mosfeles ex nobili Crenitarum in Armenia gente ortus, cui Mariam filiam Theophilus Imperator uxorem dedit, à qua illius ædes Κρηνητίσσης dictæ. Ita Continuator Theophanis lib. III. n. xviii.

XXXI. DAGISTÆI ædis meminit Continuator Theophanis lib. I. n. 111. quam nudè *Δαγίστα* nuncupat. Vide quæ suprâ annotavimus lib. I. cap. xvii. n. xlii. ubi de Dagistæi Balnæis.

XXXII. DEUTERUM, Δεύτερον, locus & tractus urbis ita appellatus, occurrit sæpe apud scriptores Byzantinos, qui in eo ædes sacras S. Annæ, S. Georgii, S. Pauli, & SS. Notariorum extitisse narrant, de quibus agimus suis locis. Codinus pag. 49. hunc tractum ita appellatum vult, quod Justinianus Rhinotmetus recuperato Imperio in Urbem per Aquæductum, ἀπὸ τῆς ἀγορῆς, πρὸς τὴν Παλαιὰν καλουμένην πόλιν, *versus Portam quam Antiquam appellabant*, ingressus, ibi columnam statuerit, locumque Δεύτερον nuncupari voluerit propter secundò adeptam imperii dignitatem. Ita nugatur de Deuteri appellatione, ut & Joëles in Apfimarō, quam constat longè ante Rhinotmetum obtinuisse, cum illius Procopius meminerit lib. I. de Ædif. cap. 111. & eandem S. Annæ ædem in Deuteri tractu statuatur. Hunc porro Synaxaria ad xxv. Octob. juxta Melandefiam portam, quæ Aureæ vicina fuit, ut Gyllius lib. I. v. cap. 1v. in duodecima Regione, ubi Porta Aurea stetit, recte ponunt: quod firmat satis Procopius, scribens haud procul à S. Annæ æde in Deutero aliam ædificasse Justinianum Ζωῆς Martyri, ἀμφὶ τὴν πόλεως ἀγορὰν ἐχάτω, *ad ultimam urbis plateam*. Sed & Nicetas in Alexio Angelo lib. 111. n. x. Blachernianum Collem, qui in decima Regione fuit, Deutero videtur opponere, scribens exorto Byzantii incendio, ab hoc Colle ad Deuterum usque flammam evolasse: *πάντα γὰρ ὅσα ἐκ τῆς Βλαχρονῶν βουρῆ πρὸς τὴν μὲν δὴ δὴ καὶ τὴν Εὐεργετῆς κατηδάλωτο, καὶ ὑπερμικροῦ τὸ καλεῖσθαι Δεύτερον ἢ τὸ πρὸς ἐξῆς. Nam quidquid à Colle Blachernio usque ad Euergetæ Monasterium pertinet, incendio est absumptum, flamma impetu ultra Deuterum elato*. Scribit Continuator Theophanis lib. I. v. n. xxxiv. eo terræ motu qui accidit sub Michaële Theophili filio die Ascensionis Christi, τὰς ἐν τῇ Δεύτερῳ τῆς ἀγίας Ἀννῆς σερβῶς ἱσαμῆρας σήλας, *statuas quæ in Deutero ad sanctam Annam suis firmiter ba-*

sibus fixe stabant, dejectas. Porro *Deuterum* dictum fuisse, quod secundo milliari à veteri Byzantio distitum esset, ut Hebdomum apud Socratem & Idacium, quod septimo, simile est vero, vel potius duobus stadiis, ut Anna Comnena lib. v i i i. pag. 222. Decimum appellatum ait, quod decem stadiis Constantinopoli remotum fuerit. Memorat Paulus Diaconus in Vita & Passione S. Cypriani loci *sexii* appellati, in quo passum S. Cyprianum scribit, quem falli constat, cum ait quarto milliario à Carthagine positum, cum ex eo nominatus sit, quod sexto lapide ab ea urbe distaret, ut habet Romanum Martyrologium. Vide ædem sancti Timothæi.

XXXIII. DEXIOCRATIS tractus. Origines Constantinopolit. ineditæ: Τα ἡ Δεξιοκράτους οἶκος ἢ Δεξιοκράτους Πατρικίου ἐν τοῖς χρόνοις Θεοδοσίου ἡ μικροῦ, ἐν ᾧ ἡ μεσημεῖον ἀνήγαγε Μαυρίκιος ὁ Βασιλεὺς σὺν τοῖς ἐμβόλοις. οἶκος δὲ ἦν ἐπὶ Καρπανε Πατρικίου, ἡ δὲ αὐτῆς εἴλησεν ὁ τότε παροσηροῦσαν Καρπανῆ.

XXXIV. ELEUSIÆ loci meminit Theophanes pag. 191. ubi ait anno xxii. Justiniani Magni in seditione Factionum ædificia incendio absumpta, ἀπὸ ἡ Χαλκοῦ Τετραπόλεως ἕως τῆς λεγομένης Ελεσιῆς. Quo loco Codex Barberinus habet Εὐλεσιῆς, Cedrenus verò ἐκκλησιῆς, quod magis probum.

XXXV. EUGENII. In Menais ad xxii. Februarii, celebratur Inventio Reliquiarum SS. Martyrum Andronici & Junia ἐν τοῖς Εὐχολοῦ. Istius etiam tractus meminit Pachymeres lib. vii. cap. xxxi.

XXXVI. EULOGII PERSÆ domus meminit Leo Grammaticus in Michaële pag. 469.

XXXVII. EUSEBII ædem, seu τῆς Εὐσεβίου, exstruxit Eusebius Patricius Justino Juniore imperante, ut vult Codinus pag. 54.

XXXVIII. EXOCIONIUM, τὸ Εξωκόνιον vel Εξακόνιον, muri Constantiniani pars fuit, non Monasterium, uti perperam viri docti existimarunt, eamque appellationem fortitum est, quod priusquam urbis producerentur muri à Constantino, hoc in loco columna esset cui ejusdem Augusti insisteret statua. Codinus: Τὸ Εξωκόνιον, χερσαῖον ἢ τῆς πόλεως ἡ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κτιθεῖ. διήρκεσε δὲ χρόνοις λβ'. μέχρι τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τῆς Μικροῦ. ἔξωθεν δὲ ἴσατο κίων ἔχον στήλην ἡ μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ τότε χερσαῖον λέγεται Εξωκόνιον. Exocionium, murus erat terrestris à Magno Constantino conditus: perstitit autem annis xxxii. usque ad Theodosii Junioris impetium. Extra verò stabat columna habens statuam Magni Constantini, unde Exocionium appellatur. Ad Exocionium productos à Constantino muros idem tradit pag. 12. 39. Diruto Constantiniano muro, mansit loco Exocionii appellatio, quem interdum, ut Theophanes pagg. 413. 421. Codinus, Anonymus in Collectaneis pag. 89. & alii Εξακόνιον, ceteri rectius, si etymon spectetur, Εξωκόνιον vocant. Narrat Scylitzes pag. 552. muros ad Exocionium, (qui scilicet supererant) eo terræ motu, qui Michaële Theophili F. imperante accidit, corruisse: τότε καὶ τὸ Εξωκόνιον πρὸς γῆν ἠδράσθη τῆς πόλεως. Ea sunt murorum Constantinianorum rudera, quæ ὀπίτητος καὶ τὸ Εξωκόνιον vocat Nicetas in Alexio Man. F. n. ix. Continuator Theophanis lib. i v. n. xxxiv. de eodem terræ motu qui accidit κατὰ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σωτηρίας ἡμερῆς ἀνάληψης ἑορτάζειται. Τὸ πρὸς νότον, τὸ τρίτον τῆς Εξακονίου πρὸς γῆν ἰδαφίζοντες, ναοὶ τε εὐωρεπίς καὶ οἶκος λαμπρὸς, &c. Die Ascensionis Domini, Exacionii tertiam partem solo prostravit, quæ scilicet ad Austrum spectat, elegantiaque habet templa & magnificas ades. Εξωκονίου meminit Gregorius in Vita S. Basilii Junioris n. xxxii. præterea idem Scylitzes pag. 480. ubi de quodam Nicolao Pseuderemita, quem Theophanes Εξακονίτην vocat pag. 421. In Exocionio complures stetit statuas, quas confregit Mauricius, vel ad S. Mamantem transfuit, scribunt Codinus & Anonymus in Collect. antiq. Constantinop. pag. 89. Has inter recensetur Constantini Leonis ex Irene filii, brevi insitens columnæ. Eic τὸ Εξωκόνιον ἀδificatam ædem S. Trinitati sacram auctor est idem Codinus pag. 63. at nescio quâ conjecturâ nixus scripsit Gyllius lib. i v. cap. i. Exocionium, quod infra Hebdomum in Regione undecima statuit, nuncupatum à columna illa sustinente Veneris statuam lapideam, quæ virgines suspectas de stupro discernebat ab integris, cum statua illa in Zeugmate, non in Exocionio ponatur. Situm verò columnæ, atque aded ipsam columnam Exocionii sic describit idem Gyllius: *Infra quod (suburbium Hebdomi) si columna, à quâ dicunt appellatum locum Exocionium, fuit illa quæ in dorso quinti Collis bene excelsa undique procul longè eminere supra omnes domos paulò antè videbatur, facillè intelligeremus muros quos posuit Constantinus, non processisse ultra hanc columnam, distantem à Templo Apostolorum circiter quatuor stadia. Hanc columnam transferri vid: in adificationem adis, quam Rex Soleimannus construere aggressus est: cujus scapus est marmoris pyropæ. li altus circiter sexaginta pedes. Ejus perimenter est triduum pedum & dodrantis. Capitulum Corinthium quidem, sed marmoris albi. Ejus stercoma, & stylobates, & basis sunt marmoris albi: stercoma altum, ut id scalis ascendere habuerim necesse. stylobates altus quatuor pedes & novem digitos: plinthus pedem & sex digitos. Idem Gyllius cap. seq. ait similem columnam in quarti Collis latere meridionali extitisse sua ætate, quæ in basi habebat circulum illum laureatum, radiatum,*

similitudinem crucis Labaricæ gerentem, qualis in Xerolophi columna cochlide Arcadii videtur. Celebratur porro potissimum Exocionii tractus, quod in eo habitarent Ariani, qui inde passim à scriptoribus Εξωκιονίται, & Εξακιονίται nuncupantur: ex quo scilicet à Theodosio Magno unà cum Patriarcha Demophilo urbe migrare, & extra urbem conventus suos agere compulsi sunt: unde vox illa Demophili in templo, pridie quàm urbe excederet, apud Socratem lib. v. cap. vii. *Επι τῷ ναῷ ὁ βασιλεὺς τῆς ἐκκλησιῶν χειρὶς ἵκε τῆ ἐξῆς συναχθῆσομαι ὑμᾶς ἔξω τῆ πόλεως. Quandoquidem Imperator nos ab Ecclesiis segregat, sciat vobis cras extra civitatem conventus agendos.* Quocirca Ariani, qui per annos xl. Ecclesiarum administratione potiti erant, ex urbe se subduxere, Gratiano v. i. & Theodosio i. Coss. ut ait idem Socrates, qui lib. vi. cap. viii. *ἔξω τῆ πόλεως συναγωγὰς* suas fecisse præterea testatur. Exacti autem urbe Ariani à Theodosio Magno, Joanne Chrysostomo impellente. Georgius Alexandr. in Vita ejusdem Chrysostomi, apud Photium pag. 250. *Τῶν Αρειανῶν τὰς ἐκκλησίας ἀφείλετο, καὶ τὴν βασιλείαν ἀποστρέψας τὴν πόλεωσ διέβη αὐτὸν. Ecclesias Arianis abstulit, & facultate ab Imperatore impetrata, ex urbe exegit.* Exactos urbe Arianos à Theodosio Magno, Aufonio & Olybrio Coss. scribit auctor Chronici Alexandrini: *Επὶ τούτων τῶν ὑπάτων Θεοδοσίῳ ὁ βασιλεὺς ἔδωκε τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις, πανταχοῦ ποιήσας σάκρας, καὶ διέβη αὐτὸν τοῖς λεγομένοις Αρειανοῖς Εξωκιονίταις. His Coss. Theodosius Imperator dedit Ecclesias orthodoxis, ubique emittens sacras, seu mandata, & ex iis abegit Arianos Exocionitas.* Ubi perperam ἀειθροῦ editum, vocemque σάκρας, *Epistolas imperatorias* significare non advertit interpret. Exhinc Ariani Exocionitæ passim nuncupantur apud scriptores. Idem Chronicon in Leone Magno: *Ὁ αὐτὸς Λέων βασιλεὺς διογκὼν μέγαν ἐποίησε τοῖς τῶν ὀρθοδόξων τῆς Ἀρειανῶν Εξωκιονιτῶν, idem Imperator Leo acerrimè persecutus est Arianos Exocionitas, iisque Ecclesias abstulit.* Idem ad an. xi. Zenonis, de Athalarico Rege Ariano: *Ἰὼ δὲ Αρειανὸς τῶν ὀρθοδόξων, ὁ ὄντιν Εξωκιονίτης, erat autem Arianus, id est Exocionita.* Verùm etsi à Theodosio & à Leone adempta essent Exocionitis in urbe templa, hos tamen tolerasse videtur Justinianus Magnus: quippe ut habent Theophanes, & ex eò Cedrenus anno i. ejusdem Augusti, *Ἰουστινιανὸς ἀπέσπασεν πάσας τὰς ἐκκλησίας ἐκ τῆς αἰρετικῆς, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὰς τοῖς ὀρθοδόξοις διὰ τὴν Εξωκιονιτῶν Αρειανῶν. Justinianus abstulit omnes Ecclesias hæreticis, easque orthodoxis concessit, exceptis iis quæ Arianorum Exocionitarum erant.* In Arianorum fanis opes immensas Justiniani ætate repertas, & ab eo expilatas, auctor est Procopius in Historia Arcana pag. 51. i. edit. Ex his igitur error deprehenditur viri doctissimi in Notis ad Cresconium, scribentis apud Cedrenum & alios reponendum *ἑσωκιονίταις*, quasi fuerint qui in columnis sedes fixerint Monachi.

XXXIX. FLAVIANÆ, locus ita dictus, cujus meminit Theophanes p. 157. ubi de se-
ditione Victoriatorum: *Ἡλθον δὲ ἀπὸ Φλαβιανῶν νεότεροι Περσικοὶ λυεϊκάτοι Αἰγύπσιοι, & ἐπετίμησαν τὰς Φλαβιανὰς Πρᾶξι τὸν ἰστικτὸν δουκέντι.* Fortean à Thermis Flavianis.

XL. GAINÆ domus, à qua τὰ Γαῖνᾶ Urbis tractatus dictus, fuit illius Gainæ, qui
Arcadio imperante Imperium affectavit, & in Thracia occubuit, ut est apud Codinum pag. 53.

XLI. GALLÆ ædes extra Portam Blachernarum habet auctor incertus post Theo-
phanem pag. 432. *δωμότια πρὸς τῆς Γάλλης ἔξωθεν τῆς πόλεως τῆ Βλαχερνῶν.*

XLII. GERMANI domus meminit quinta Synodus CP. Collat. i. i. sub finem.

XLIII. HARMODII, seu τότε Ἀρμόδιον, meminit Gregorius Monachus in vita S. Ba-
filii Junioris cap. i v.

XLIV. HEBDOMUM, suburbanum primò fuit, seu locus juxta urbem. Procopius lib.
i. de Ædif. cap. i v. ait Justinianum ædificasse ædem S. Theodotæ *ἐν παραστάσι καλεσθῆναι Ἐβδόμῳ, in suburbano quod Hebdomum appellabatur.* Meminit rursus aliarum ædium sacrarum ab
eodem Augusto ædificatarum *ἐν τῶ καλεσθῆναι Ἐβδόμῳ*, eodem lib. cap. viii. & ix. Themis-
tius orat. xv i. de Valente Imperatore à fratre renuntiato in Hebdomo: *Φοιτήσαντες μὲν εἰς
τὸ παραστάσιον βασιλεὺς καὶ ἰδιώτης, ἐπανήκοντες ἃ ἐκ εἰς μάχεσιν ζυνοῦσι ἀποκατόρθωσι. Προσέτι quidem
ad suburbanum Imperator ὁ πρῶτος, reversi autem non ita multo post πατ' Ἰμπερατορῶν.* Et sub fi-
nem ejusdem orationis, τὴν ἑραπιὰν, urbis scilicet, vocat Hebdomum, in quo Valens imperii
insignibus à fratre donatus fuit. Extra urbem etiam statuitur à Sozomeno lib. vii. cap. xxi.
quo loco ait inventum caput S. Joannis Baptistæ repositum à Theodosio M. in templo, quod
ἐν τῷ ἑσθῆναι Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῶ καλεσθῆναι Ἐβδόμῳ perinde excitat. Ex quo emendan-
dus auctor Chronici Alexandrini, ubi rem eandem enarrans: *οἶκον οἰκοδομήσας ἐπὶ τῶ ὀνόμα-
τι τῆς ἁγίας ἐν τῶ λεγομένῳ Ἐβδόμῳ Κωνσταντινουπόλεως*; ibi enim vox, *ἐσθῆναι*,
Necrophorus CP. in Heraclio pag. 93. i. edit. *ἐσθῆναι τὸ πεδίον τὸ πρὸς τῆς πόλεως, ὃ Ἐβδόμον καλεῖται, ad
ἐμπρὸν αὐτῆς ὑπῆρξε, quæ Ἐβδόμῳ vocatur.* Loco appellationem à septimo milliario inditam
plerique scriptores volunt. Socrates lib. vi. cap. i v. de eodem S. Joannis B. templo: *ὑποκενὸν μὲν
γὰρ ἐκαλεῖται, ὡς ἐξ ὀνόματι, τὸ μαρτύριον τῆ βαπτιστῆς Ἰωάννης, (ἐσθῆναι ἢ σημείοις τῶ ἀπέχον
τῆ πόλεως) καὶ ἀμαρτάνει, simulans se demonio agitari, quasi preces facturum, ad Martyrium Ἰωάννης
Βαπτιστῆ (aberit quidem illud à civitate septem miliaribus) contendit.* Et cap. i x. de hac ipsa æde:
ἀπέχεται ἢ τῶ ἑπτά σημείοις τῆς πόλεως. Cedrenus in Justino pag. 366. Campum, qui vulgò

Tribunalis dicitur, quem alii ἐν Ἑβδομῷ statuunt, τὸ πρὸς τῆς πόλεως πρῶτον ἐπὶ τοῖς σημείοις ἀπὸ-
 ρον, *campum ante urbem*, & ab ea septem milliariibus distitum vocat. Hinc scriptoribus Latinis *Septi-*
milliare vulgò appellatur. Idatius in *Fast.* Ipso anno levatus est Valens Aug. Constantinopoli
 in *Milliario VII. in tribunali à fratre suo Valentiniano*, &c. Chronicon Alexandrinum ubi de
 Valentis inauguratione, habet nudè ἐν Ἑβδομῷ. Themistius in *Philadelph.* εἰς τὸ πρῶτον.
 Idem Idatius de Arcadii inauguratione: *His Coss. levatus est Arcadius Aug. Constantinopoli in Mil-*
liario VII. in tribunali à Theodosio Augusto patre suo, &c. Marcellinus Comes: *Honorium pater suus*
Theodosius in eodem loco quo fratrem ejus Arcadium, Cesarem fecit, id est septimo ab urbe regia Mil-
liario. Et Anastasius Biblioth. in Constantino PP. pag. 65. *A quo loco navigantes venerunt à septi-*
mo Milliario Constantinopolim. Ita novum Consistorium à Justiniano M. in septimo Milliario conditum
 indigitatur in ejusdem Constitutionibus, in quarum aliquot hæc verba leguntur: *Recitata septi-*
mo Milliario hujus inclita civitatis in novo Consistorio Palatii Justiniani, ut L. xxii. Cod. de Sa-
 crof. Eccl. Aliæ habent *Septimiliario*, ut Nov. cxviii. *Septimiliario in Novo Palatio*: quædam,
recitata septimo in novo Consistorio &c. ut L. xxxiv. C. de Donat. L. xix. de Jure delib. ex qui-
 bus emendandas constat leges, quæ pro septimo habent septies, ut L. iii. C. de Jure dot. L. xii.
 C. Si certum petatur, L. penult. de Reb. credit. &c. Ita septimum nudè, vel septimus locus dicitur
 scriptoribus. Marcellinus Comes: *Vitalianus Scythia assumptis Romanorum equitum peditumque plus-*
quam Lx. millibus armatorum in triduo congregatorum, in locum qui Septimus dicitur, advenit, ibique
castra metatus est. Victor Tunnenfis: *Zenon à Leone Augusto filio in Septimo contra consuetudinem*
coronatur. Paulus Diac. lib. xv. i. Hist. Misc. *Scriboniam jussit sagittari apud Septimum.* Joannes
 Diac. lib. i. i. vitæ S. Gregorii cap. xix. *Phocas cum exercitu in Septimum veniens, Imperator effici-*
tur. Sed septem revera milliariibus ab Urbe distitum fuisse Hebdomum, vix in animum indu-
 xerim, cum paulò post Justiniani tempora, Hebdomum unà cum Blachernis, producto ulterius
 muro, inclusum constet ab Heraclio, quo hæc pars civitatis ab Avarum, seu Hungarorum, in-
 cursibus tuta esset. Hebdomum enim & Blachernas decimam quartam Urbis regionem confe-
 cisse, antequam in Urbe includerentur, docet vetus Urbis Descriptio: unde Valentem & Ar-
 cadium levatos in Constantinopoli in Milliario VII. aiunt Idatius & Marcellinus Comes: Theo-
 dosium Juniorem ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ Ἑβδομον, ἐν τῷ τελευταίῳ Chronicon Alexandri-
 num. At cum vero simile non sit, imò negari possit, urbem tantæ fuisse amplitudinis, ut ultra
 septem milliaria protenderetur, inde censuit Rosweidus ad Vitas Patrum Hebdomum ap-
 pellatum, quòd esset septima Urbis regio, quòd refutatione non eget. Sed & id fortè Gyllium
 impulit lib. i. v. cap. i. v. ut *Hebdomum à septenario numero suburbiorum, qua nomina retinuerunt*
etiam inclusa intra urbem appellatum censeret, quemadmodum locum alium quem δὲ πρῶτον, seu
secundum, vocabant, de quo supra egimus. Et certè apud Anastasium in Leone III. pag. 130.
 tractum urbis Romæ ita appellatum observo: *Fecit in Basilica beati Archangeli, qua ponitur in*
Septimo, vestem de stauraci, &c. Et infra pag. 131. meminit *Ecclesie B. Marcelli sita in Quarto decimo*:
 quarum quidem appellationum rationem iis investigandam relinquimus, qui Romanas res
 persequuntur. Neque enim afferere velimus Hebdomum à septem stadiorum intervallo di-
 ctum, uti *Decimum* appellatum ait Anna Comnena lib. v. i. i. Alexiad. quòd decem stadiis
 Constantinopoli abesset, cum contraria constans sit scriptorum sententia. Cujusdam loci sexto
 ab urbe milliario distiti meminit Liberatus Diaconus cap. xx. *Foras civitatem regiam sexto mil-*
liario in exilium missus est, juxta basilicam Arisphoca, in via qua ducit ad Stoma Ponti. Ætate porro
 Theodosii Junioris extra urbem extitisse Hebdomum docet Ruffinus lib. i. i. de Vitis Patrum
 num. xix. *Fuit quidam nuper monachus in Constantinopoli temporibus Theodosii Imperatoris. Habi-*
tabat autem in parva cella foris civitatem, prope proastium, qui vocatur in Septimo, ubi solent Imperatores
egressi de civitate libenter degere. Sed & sub Justiniano, quòd ex Cedreno colligere est, quo loco
 meminit *Processus* ejusdem Imperatoris ad Hebdomum, id est ad Palatium quòd in Hebdomo
 erat, cum *processus* fierent tantum in Palatia suburbana. Intra urbem verò demum inclusum
 fuisse cum Blachernis tradit Chronicon Alexandrinum: unde inquit Gyllius Hebdomum
 suburbium fuisse in decima quarta urbis regione, ubi extitit ædes S. Joannis Baptistæ, colligi-
 tur. Quemadmodum autem decimæ quartæ regionis, ut est in veteri Urbis Descriptione, *mo-*
dicum sive plane, dextro latere in clivum surgente, usque ad medium fere plateæ spatium nimis prona,
mare usque mediocris hæc que civitatis continebat partem, explicatur æqualitas: ita apud Gregorium
 Monachum in vita S. Basilii Junioris num. v. i. i. Hebdomum versus mare, seu ad caput Sinus
 Ceratini videtur collocari, ubi αἰγάλας τῆς Ἑβδομῆς ineminit: quòd & firmat loco laudato Ana-
 stasius, scribens Constantinum Papam ad septimum milliariam appulisse: ad portum scilicet, qui
 λιμὴν τῆς Ἑβδομῆς dicitur Theophani, quem purgatum fuisse ait an. xxv. Justiniani M. Nicepho-
 rus CP. pag. 96. i. edit. δὲ ἀναβείας πρὸς τὸν Ἑβδομον εἰς τὸ πρῶτον τῆς Βυζαντίας καὶ τὸν ἑσθλαστάσιον
 τόπον τὸν καλέμενον Ἑβδομον, hic ad Byzantii suburbana, eumque locum quem Hebdomum vocant,
 classem appellit. Ita Nicephorus Phocas Imperator acclamatus cum classe Chrysofoli εἰς τὸ Ἑ-
 δομον appulit. Promontorii, seu ἀνεστημένους τῆς Ἑβδομῆς meministi Zonaras in Constantino
 Pogonato pag. 73. In Hebdomo autem Palatium Constantini, Tribunal, & varias ædes sacræs

stetisse, alibi ostendimus. Ex quibus, ut & ex præallatis scriptorum locis evidenter pater Hebdōmum partim intra, partim extra urbem extitisse censerī debere, tametsi loca varia tanquam in urbe extiterint, quæ extra fuere, non semel habeant scriptores, ut exemplis aliquot probavit vir doctissimus Hadrianus Valesius in Disceptat. de Basilicis cap. v III. extremo.

XLV. HELIANÆ. Vide *Palatium Helene*.

XLVI. HEXAHIPPIUM, locus fortè à sex equis in eo erectis dictus. Illius meminit Chronicon Alexandrinum pag. 760. ubi enarrat incendium à quibusdam seditiosis in Hippodromo excitatum, Anastasio Dicoro imperante, quo conflagrasse ait τὸν δημόσιον ἔμβολον ἕως τῆς Εξαίπαις, *magnam Porticum usque ad Hexahippium*: unde colligere est haud multum abfuisse à magna Porticu.

XLVII. HILARÆ, locus ita dictus, haud procul à Magna Ecclesia extitit, ut ex Théophylacto Simocatta lib. v III. cap. 1 v. colligimus: Ο ὃ Γερμανὸς ὑπὸ κείτῳ τῷ χαλαμύδῳ καλύψας τὸν Θεοδοσίον, ἀπὸ τῆς λεγόμενης Ἰλαραῖς (τόπος ὃ εἶπεν τῆς ἀστῆος) διεσωσάτο *Germanus Theodosium chlamyde sua protectum per Hilaras, (locus est urbis) illasum educit.*

XLVIII. IBERITZÆ domus, Gregoræ scilicet cognomento Iberitzæ, dignitate Magistri, Constantini Ducæ, qui imperium sibi asserere conatus est post Alexandri interitum, de quo præ cæteris Symeon Logotheta n. x x II. focerī, versus Acropolim extitit, ut ex Scylitze & Codino ad Alexiadem docuimus pag. 259. Domum verò hanc prius à Constantino Magno excitatam docent Origines Constantinop. MSS. καὶ τὸν Ἰβερὶτζῆ, εἰς πρὸς καλεῖται τῆς Ἀκροπόλιτος.

XLIX. LAMPRI, τῆς Λαμπερῆ, ædes versus templum SS. Apostolorum, ædificata fuit à Modesto, uno è duodecim Senatoribus, quos Româ Byzantium adduxit Constantinus Magnus. Ita Codinus pag. 11.

L. MALACTARÆA. Origines Constantinopol. ineditæ parte 11. Η πλεωνὴ βασιλικὴ Κινστῆνα Μαλακτάρεια ἴδι, ὅτε ἐκτίθητο ἡ ἀγία σοφία. ἀστυκίως καὶ ἡ ἀναθῶν αὐτῆς εἰς τὴν βασιλικὴν ὀνομαζομένη, καὶ αὐτὴ Μαλακτάρεια ἐτίγχανε τῆς διληματοῦ τῆς ἀγίας σοφίας.

LI. MARINACII ædes, vel tractus, τὰ Μαρινάκις dictus, ubi stetit Valentiniani Junioris statua, habetur apud Anonymum in Collect. de Antiq. Constantinop. pag. 103.

LII. MAURIANI tractus, seu τὰ Μαυριανῶν, ubi extitit templum sanctæ Resurrectionis, seu sanctæ Anastasiæ, habetur apud Codin. pag. 45. Origines Constantinop. ineditæ parte 11. Οπὲ τὰ Μαυριανῶν ὄντες Παφικίς Μαυρικίς τῆς βασιλείας καὶ Εξουσίης, ἐκέισεν ἡ αὐτοῦ οἶκος αὐτῶν καὶ ὃ βασιλεύσαν αὐτὸν, ὀνομάσθη ὁ τόπος τὰ Μαυριανῶν. Domninum, unum è duodecim Senatoribus qui Româ Byzantium cum Constantino M. venerunt, εἰς τὰ Μαυριανῶν etiam ædem ædificasse tradit idem Codinus pag. 10. Mauriani Comitis Domesticorum & vices agentis Magistri militum sub Honorio meminit præterea Lex 1. Cod. Th. de Venatione ferarum: alterius verò ejusdem nominis sub Zenone Chronicon Alexandrinum an. x III. Eiusdem Zenonis. Μαυριανῶν ἔμβολον memorat Continuator Theophanis lib. 1. n. x IV.

LIII. MAURI ædes, seu tractus, τὰ Μαύρου dictus, juxta Portum Juliani extitit. Theophanes pag. 307. Ἐν τῷ Ἰουλιανῷ λιμένι τῆς σοφίας, πλησίον τῆς Μαύρου. *In Portu Juliani, qui Sophia dicitur, juxta ædes Mauri.* Chronicon Alexandrinum in Phoca pag. 877. Καὶ ἐλθὼν καὶ κλεάβου εἰς τὸν Ἰουλιανῷ λιμένα, καὶ τὰ λεγόμενα Μαύρου, συναθροίσας ἑβρίσεν αὐτὸν εἰς τὴν θαλάσσαν. *Et veniens in lembo in Juliani portum, ad ædes Mauri appellatas redactus ad angustias, se precipitem in mare dedit.* Porro Maurus recensetur à Codino pag. 10. ex duodecim Senatoribus qui Româ cum Constantino Byzantium migrarunt, à quo etiam domum, quæ τῆς Βελονᾶ dicebatur, exstructam ait.

LIV. MAXIMINI domus, in urbe, ad littus Propontidis, describitur à Cyro Exconfuli in Epigrammate quod legitur in Anthol. lib. IV. cap. x x III. εἰς τῆς Μαξιμίνου οἰκίαν. Binos hoc nomine agnoscit sub Justiniani tempora Procopius, Maximinum scilicet Theodori satellitem, qui tyrannidem affectavit in Africa lib. II. de Bello Vand. cap. x VIII. alterum Præfectum Prætorio Italiæ, lib. II. de Bello Goth. c. x x I x. lib. III. c. VI. cujus hæc domus fuit.

LV. MESOMPHALUS, Μεσόμφαλον, tractus urbis sic appellatus, quod in medio septem Urbis Collium extiterit, proindeque in media Urbe. Origines Constantinop. ineditæ: τὸ λεγόμενον Μεσόμφαλον, μέσον ὅτι τῆς ἑπτὰ λόρων, ἤρου ἢ μῦθα ἢ μισὸν τῆς πόλεως ἔχει τρεῖς λόφοις, καὶ ἡ ἑτέρα τρεῖς, καὶ μέσον ἔστι τῆς τοῦ διὸ ἐκλήθη Μεσόμφαλον.

LVI. MELTIADIS tractus, τὰ Μελητιάδου. Vide Templum S. Blasii.

LVII. NARSIS tractus, τὰ Ναρσοῦ, apud Symeonem in Theophilo n. x x VII. Vide *Xenodochium Narsitis*.

LVIII. NEOLEA, ubi Fortunæ Urbis statua stetit, memoratur à Codino pag. 32. Stetere etiam ibi statuæ aliæ, Adami, Evæ, Prosperitatis, & Famis.

LIX. NICÆ, Νίκαι, Νικητοῦ, locus ubi olim exstructum à Byzante Thraciæ Rege Byzantium. Chronicon Alexandrinum pag. 618. Καὶ ἐπανόμισεν τὸν τόπον, ἤρου τὸ ἐμπόριον εἰς αὐτὴν ὀνομαζομένην τὸν Βυζάντιον, ἔνθα καλεῖται αἱ Νίκαι, πλησίον τῆς Κηλίκεων. *Et locum sive Emporium de*

suo nomine Byzantium appellavit, ubi nunc stant quæ vocantur Victoriæ, juxta Celoces. Sic porrò dictus videtur à Victoriarum statuis in eo loco erectis, in quas ita lusit Palladas lib. xv. Anthol. cap. xxxi. quod inscribitur *εις Νίκης ἀγάλματα.*

*Νίκῃ πάρεσμέν αἱ γελῶσαι παρθένοι,
Νίκας φέρουσαι τῇ φιλοχρίστῃ πόλει.
Εἰχαλῶν ἡμαῖ οἱ φιλοῦντες τῷ πόλιν,
Πρέποντα νίκαις ἐτυποῦντες χήματα.*

Quæ ita vertit Septimius Florens:

*En nos lubentes adsumms victoriæ,
Urbi ferentes optimæ victorias;
Iussere amantes urbis hinc nos pingier.
Habitum dedere, qui decet victorias.*

Exitit in Regione x. Romæ veteris locûs dictus *Victoria Germanicana*, ut auctor est P. Victor.

LX. OMPHACERA, locus & tractus cujus meminit Theophanes, & ex eo Cedrenus anno xxxv. Justiniani, ubi de incendio quod partem urbis absumpsit: *καὶ γέρονεν ἐμφορησὸς μέγας ἐν τοῖς Καισαρείῃς ἕως τῆς λεγομένης Ομφανεράς.*

LXI. OXYBAPHIUM, τὸ Οξυβάφιον, locus in quo tingebantur purpuræ, habetur in Originibus Constantinop. ineditis, ubi de loco dicto τὰ Ναρσοῦ.

LXII. PARDI ædes incendio absumpta est in seditione Factionum, anno xxxi. Justiniani, Theophanes: *καὶ ἐνεπεύθει ἡ οἰκία ἡ λεγομένη Πάρδου.* Quæ quidem Pardi nomenclatura admonet, ut sepulchralem inscriptionem hætenus ineditam, quæ in æde sacra vici *Romyha*, versus Aleppum, in triplici tumulto exarata legitur, ne pereat, hoc loco describam.

BIZZOC ΠΑΡΔΟ
ΕΠΗΔΗΜΗΣΑ ΚΑΛΩC
ΗΛΘΑ ΚΑΛΩC ΚΑΙ ΚΙΜ
ΚΑΛΩC ΕΥΞΗΤΑΙ ΥΠΕΡ
Ι C Η ΗΜΟΥ.

Suprà ædis januam hæc habentur ΗΖΖΟΤΜ ΠΑΡΖΟΥ. Epitaphium sic scribi debuit: *Βίζζος Πάρδος ἐπαδήμησα καλῶς, ἦλθον καλῶς, καὶ κείμαι καλῶς, εὐχασε ἑστῆ ἐμοῦ, vel μου.*

LXIII. PELARGORUM tractus, τὰ τῆς Πελαργῶν, dictus à tribus ciconiis marmoreis ab Apollonio Tyaneo ibi olim erectis. Hefychius Miles. *Ἄνθρ δὲ τις τῆ ἐν Τυαῶν, τοῦτομα Ἀπολλώνιος ἐκ λίθου ξέσου τρεῖς ἀνέστησάτο Πελαργοῖς ἀπὸ περσῶν πρὸς ἐλλήλους δεσφόντας, οἱ καὶ μέχρι τῆς ἡμετέρας αἰῶνος τῆς χροῖων, ἐσχηρωῦντες ἐπιφρονησάτω τῇ πόλει τὸ τῆς Πελαργῶν γένος. Vir quidam Tyanis oriundus, nomine Apollonius ex cæso lapide tres erexit ciconias ex opposito se invicem respicientes, quæ ad hæc usque tempora permanent, arcetes ab urbe ciconiarum genus. Quibus scilicet antea Byzantium infestabatur; uti narrat Tzetzes Chil. ii. Hist. lx. ubi de Apollonio:*

*Καὶ Πελαργοῖς ἐγλήψας ἡ πόποτε ἄρμαέμοις,
Ἐκ Βυζαντίου Πελαργοῖς ἐξήλασε μακροθεν;
Οφείς νεκροῖς δὲ ξαυδραῖς ῥιπτοῦντας Βυζαντίων,
Καὶ τῶ φαρμάκῳ κτείνοντας τοῖς πίνοντας ἀθροῦς.*

Et marmoreas ciconias aliquando sculpsens, Byzantio procul ciconias expulit, qua serpentes mortuos in cisternis Byzantium projiciebant, & veneno passim bibentes enecabant. His addenda quæ habent Cedrenus in Domitiano pag. 246. & Codinus pag. 13. edit. Meurs. Meminit porrò istius loci Socrates lib. v. cap. xxxviii. & Paulus Diaconus lib. xv. Hist. Misc. sub an. xxv. Theodosii Junioris: ubi scribunt incendium ortum in Neorio pervenisse ad Thermas Achilles, indeque ad Novatianorum Ecclesiam *πλησίον τῆς Πελαργῶν*. Habuit etiam vetus Roma in Regione nona locum *Ciconias nixas* appellatum, ut auctor est P. Victor.

LXIV. PETRI tractus; τὰ Πέτρου, *εἶνος ὑπὸ Πέτρου Πατριάρχου ἐν τοῖς χρόνοις Ἰβητιανῶν τῶ μεγάλῳ ἀθήγαιρε ἡ τῆς ναοῦ καὶ τὸ γνησιώτατον.* Cod. De hoc Petro Magistro officiorum & aliis ejusdem nominis sub Justiniano proceribus, vide quæ observat Alemannus ad Procopii Anecdota.

LXV. PHILADELPHIUM appellatum aiunt à Constantii & Constantis fratrum se se invicem salutantium statuis ibidem erectis. Constantino M. quippe extincto, Constantius ex Oriente, & Constans unà cum Gallo ex Occidente in Urbem reversi, eo in loco sibi invicem occurrere, se seque salutavere ac amplexati sunt. In cujus occursum ac fraternæ concordie memoriam erectæ utriusque ibi statuæ, locoque Philadelphii appellatio indita est. Ita Anonymus in Collectan. CP. p. 102. & Codinus in Orig. pag. 24. qui addit alios tradere Philadelphium, versus fossam illam, in qua est fornix, exitisse veteris urbis propugnaculum, portamque terrestrem ibi exstructam à Caro Imp. quod habetur etiam apud Anonymum in Collectaneis antiquitatum CP. p. 98. 99. 102. Denique scribit idem Codinus p. 25. Crucem statuisse Constantinum M. in Philadelphio supra columnam inauratam, ad Crucis quam in cælo videbat, & columnæ Porphyreticæ formam, præterea filiorum in thronis sedentium statuas, & è regione earum columnam fatidicam, quæ stabat *ἀπὸ τοῦ τῆς δύο ὑπὸ ἀπὸ ἐπὶ θεοῦ καθελόμενον.*

καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀσπαζομένων, ἐν regione filiorum Constantini M. in thronis sedentium, & aliorum qui se invicem amplectuntur. Crucis hoc in loco erectæ à Constantino M. meminit Nicephorus Callist. lib. viii. cap. xxxii. scribitque tres ab eo in Urbe erectas cruces ad exemplum & formam trium illarum Crucium quas in Cælo viderat, primum Romæ contra Maxentium pugnans, iterum cum commisso cum Byzantiis prælio de iis victor evasit, tertium denique cum Istro ponte juncto Scythas subegit. Harum, inquit ille, primam supra Fori fornicem statuit, nomenque *Iesus* imposuit: alteram *Christi* nomine nuncupatam in Philadelphio, tertiam demum in Artopolio, cui nomen Νῆκος dedit, ita ut hæc verba conficerent *Ἰησὺς Χριστὸς Νικᾷ, Ἰησοῦς Χριστὸς vincit*. De Cruce in Philadelphio ejus verba sunt: τὸν ἃ δὲ ἐκαλεῖτο Χρῆστος, σεβάσμιον καὶ θεῖον σωτῆρα, ἐπὶ πορφύρῳ Ρωμαίῳ ἀνίστα κίονι ἐν τῷ Φιλαδέλφῳ ἔπασσε εἰρημῶρα. Ita de tribus Crucibus à Constantino in Cælo conspectis nugatur ille scriptor. Extant in Anthologia Gr. lib. iv. cap. xxviii. tria epigrammata, cum hoc titulo, ἐν τῷ πορφύρῳ κίονι εἰς τὸ Φιλαδέλφῳ, quasi inscripta fuerint *in columna ista purpurea, quæ stetit in Philadelphio*: ex quibus docemur in loco illo erectum Collegium eorum qui Musis studerent à Muselio, qui præterea Imperatoris statuam in eadem æde posuerit. Sic autem hæc se habent:

Εὐνὸς μὲν βασιλεῖ Μυσήλιθ', ἔργα βοῶσι

Δημόσια· θεναρὴν περ' ἀγμάτ' αἰσιν ἔχει.

Μυσεῖον Ρώμῃ δ' ἔχασατο, καὶ Βασιλῆθ'

Εἰκόνα θεωρεσῆν ἐντὸς ἔγραψε δόμων.

Εἰς τὸ αὐτό.

Τιμὴν μυσσοπόλοις, πόλεως χάριν, ἐλπίδα κερσῶν,

Ὅπλα δ' αἰσὶν ἀρεταῖς, χροῖματ' αἰσὶν ἀγαθοῖς.

Εἰς τὸ αὐτό. &

Ταῦτα λόγῳ ἀνέθηκεν ἑκὼν Μυσήλιθ' ἔργα,

πιστεύων καθαροῦ ὡς Θεοῦ ἔστι λόγος.

Quæ hisce versibus Latinis reddidit V. Cl. Petrus Menardus Turonensis:

Gratus erat Regi Muselius: hoc opera ipsa

Clamant, & firmant publica facta fidem.

Museum egregium Roma fabricavit, ibique

Divinis Regem pinxit imaginibus.

In idem.

Ubi ornamentum, pueris spem, premia doctis,

Armaque virtuti, divitiæque bonis.

In idem.

Verbo perfecit mentis Muselius ista,

Verbum inconcusse qui putat esse Deum.

Ex quibus quidem versibus docemur Collegium istud *ultra*, id est propriis sumptibus ædificatum à Muselio, qui alius non videtur à *Muselio*, qui *Præpositus sacri Cubiculi* dicitur in L. i x. Cod. Th. de Indulg. debet. quæ est Theodosii Junioris, cujus proinde statua illa fuerit quam Muselius in Collegio statuit. Et certè cum hæc dignitas Eunuchos potissimum spectaverit, qui inde non semel & ἀρχιερεῖς, & ἑσφῶτοι τῶν εὐνέχων scriptoribus Byzantinis dicuntur, eò videtur alluisse poëta initio primi epigrammatis, εὐνὸς μὲν βασιλεῖ Μυσήλιθ', ita ut per εὐνοῖς, ad εὐνέχους respexerit. Theodoritus de Vit. Patr. c. viii. de Eunuchis quibus adepta est spes liberorum: καὶ τέττα ἑνὶκα εὐνοῖς τῷ βασιλεῖ νομιζόμενοι, καὶ τὴν περισηροῦ ἐντυθεὶν καρπέμενοι, eoque benevolenti Imperatori esse creduntur, indeque nomen accipiunt. Nam & *Præpositus* nudè etiam dictos ejusmodi Eunuchorum principes observare est ex Simocatta lib. i v. cap. xvii. Regionem porro, in qua Philadelphium extitit, indicat Nicetas in Isaacio Angelo & Alexio F. n. i i. ubi narrat incendium à Francis Constantinopoli excitatum, quod maximam Urbis partem absumpsit: ἠθάλωντο δ' καὶ οἱ τῶν Δομνίης λεγόμενοι ἑμβολοῖ, αἵτε ὑπόστροι ἀμφύθυμοι ἀμφοδοῖ, αἱ δὲ τῶν Μιλίης ἀρχόμενοι, ὧν ἕτερά εἰς αὐτὸ ὄδρατίνθ τὸ Φιλαδέλφῳ. *In cineres redacta sunt & Domnini Porticus, & duplices tecti angiportus à Milio incipientes, quorum alter ad ipsum Philadelphium pertinet.* Quo loco ὑπόστροι ἀμφοδοῖ, vix illæ sunt quas Zonaras pag. 43. τὰς τῶν δημοσίων πλατείων σοὰς vocat, quæ à Milio ad Forum Constantini pertinebant. Philadelphium verò collocatur in Regione sexta à Gyllo lib. iii. cap. i v.

LXVI. PHILIPPICI DOMUS, exstructa à Philippico, qui Mauricio imperante magnus bello Dux habitus est. Theophanes pag. 229. & ex eo Cedrenus pag. 398 καὶ ἐν Κωνσταντινῶν πόλει ἃ ἐκπῆσεν τὸν οἶκον τὸν λεγόμενον τῶν Φιλιππικῶν. Condidit etiam Palatium Chrysopoli ad excipiendum Imperatorem & ejus liberos, & Monasterium, ut habent iidem scriptores.

LXVII. PHOCOLISTUM, τὸ Φωκόλιστον, sic dictum quòd hic Phocæ Tyranni equus ὠλίθησεν, cessitaverit & ceciderit. At Panodorus Ægyptius & Theodorus Thebanus tradunt, locum olim extra urbem latronibus fuisse frequentatum, quos captos Constantinus M. ibi furcis affixerit, ἐπέκλισεν, indeque appellatum Φωκόλιστον. Ita suo more nugatur Codinus pag. 43.

LXVIII.

LXVIII. PICRIDII ædem, seu τὰ Πικριδίου, ædificavit Picridius Cubicularius, Irenæ Atheniensis imperante. Codin. pag. 57.

LXIX. PITHECIUM, ἱεθίκειον, Palatii Thermas, vel locum ubi extiterunt, appellatas auctor est Symeon Logotheta in Leone Armenio n. v. 11.

LXX. PITTACIA, seu τὰ Πιττάκια, tractus urbis ita nuncupatus, non semel occurrit apud scriptores, quem Codinus pag. 20. ita dictum ait, quod ad Leonis M. statuæ columnæ impositæ, & ab Euphemia illius sorore eo in loco erectæ, gradus, cives ac provinciales suas deponerent querimonias, ac libellos supplices, vulgò πηττάκια appellatas, quas apparitores qui ad hanc columnam stabant, ad Imperatorem deferrebant, qui statim responsum singulis dabat. Meminit ejusce Leonis columnæ, quæ in Pittaciis stetit, Cedrenus pag. 322. εἰς τὰ Πιττάκια κίων σήλην ἔχει Λέοντος τῆς τῆς Βιέννης ἀνδρός, quæ in Pittaciis est columna habet statuam Leonis Verinæ conjugis. Theophanes, & ex eo Cedrenus, an. xxxvi. Justiniani M. seditionem popularem ἐν τοῖς Πιττάκιοις excitatam fuisse narrant: & anno xii. Arcadii scribit idem Theophanes Eudoxiam Augustam ἀργυρέαν σήλην ἰδίαν ἐν τόπῳ τῶν λεγομένων τὰ Πιττάκια πικρῶσιον τῆς ἀγίας Εἰρήνης, statuam suam argenteam, in loco nuncupato Pittacio, juxta ædem sanctæ Irenes, posuisse: quod & habet Zonaras pag. 33. λέγεται ἡ πη. Εὐδοξίας ἔργον τυγχάνειν ὁ εἰς τὸν οὐρανὸν Πιττάκια ἐστὶς κίων, Columna quæ in Pittaciis erecta est, Eudoxia opus est dicitur. Illa ipsa, ait Theophanes, propter quam S. Joannes Chrysostomus in exilium ab ipsa Eudoxia actus est, quæ quidem statua à Socrate lib. vi. c. xv. Sozomeno lib. viii. cap. xx. Nicephoro lib. xii. cap. xvii. & aliis rerum Ecclesiasticarum scriptoribus, qui historiam hanc commemorant, juxta ædem Sophianam statuitur. cui vicina fuit ædes S. Irenes. Marcellinus Comes sub Cosm. Theodosii Junioris & Rumoridi: Eudoxia Arcadii uxoris super Porphyriticam Columnam argentea statua juxta Ecclesiam posita hæcenus sistit. Habitum statuæ, ut & illius situm, ita describit loco laudato Socrates: Τῆς ἀγίας Εὐδοξίας ἀνδρίας ἀνέστη ἀργυρῆ: ὅπῃ κίων ποικίλῃ χαλκῶδα ἐνδεδομένῃ ἔστηκε ἡ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ βήματις ὑψηλῆς, εἴτε ἐγγὺς, εἴτε πόρῳ τῆς ἐκκλησίας ἡ ἐπωνύμῃ σοφία, ἀλλὰ διεύρει ἀμφὼ μέση πλατεία ὁδοῦ. Statua Eudoxia Augusta argentea Porphyretica Columna imposita erecta est: stetit autem illa in editiori basi, neque omnino juxta ædem Sophianam neque etiam procul ab ea, sed utramque dirimit Media platea. Πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἔστω τῆς οἴκου τῆς μεγάλης Βουλῆς. ad meridiem adis Sophianæ, ante domum Magni Senatus collocatur à Sozomeno. Ex quibus, ubi locus Pittacia appellatus extiterit, faciliè conjici potest.

LXXI. PORPHYROGENITI ædes juxta Palatium extitit. Cantacuzenus lib. i. cap. lxx. Ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τὰ βασιλεία, ἢ ἐν τοῖς τῆς Πορφυρογενήτου οἴκου τῆς βασιλείας ἐκλιπόμενον ἐγγὺς, venit rursus in Palatium, & in vicinis Palatio Porphyrogeniti ædibus habitavit. Meminit istius ædis præterea lib. iii. cap. c. xix. & lib. iv. cap. xxxix. à qua, Portula urbis vicina, Πορφυρογενήτου πόλις eidem dicitur lib. iii. cap. xxi.

LXXII. POSIS, ædes sic dicta, condita à Constantino Irenes filio. Chronicon Alexandrinum pag. 444. Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτῆς σὺν Εἰρήνῃ τῇ μητρὶ αὐτῆς, ὅς κηρῆι τῆς Πόσεως, Constantinus filius Leonis Chazari) cum Irene matre, qui condidit ædem Poscos Meminit illius ædis Nicetas Paphlago in vita Ignatii Patr. CP. pag. 693. edit. mdcxviii. Οὐ μὲν δὲ εἰς τὰ Πόσεως ἐκλήθη, ac ille quidem in æde Poscos residebat. Et pag. 695. τὸν μητρικὸν ἢ οἶκον τὰ Πόσεως κατὰ λαβῶν, maternam verò domum affecutus. Idem scriptor progredienti à Posi ad ædem SS. Apostolorum transeundum fuisse ante templum S. Gregorii Theologi ait.

LXXIII PRASINA, Origines CP. ineditæ parte ii. τὰ νῦν καλέμενα Πράσινα Ἄφρα τῶν εἰρηνοκλήτων, Ἄφρα τὸ εἶδος ἐκείνου τοῦ Πρασίνου.

LXXIV. PROBI ædes, Patricii nempe illius, quem plebs in seditione Victoriorum, sub Justiniano Imperatorem appellavit, ad Portum Juliani seu Sophiarum extitit. Theophanes pag. 157. ut & Chronicon Alexandr. pag. 778. κατὰ τὸν Ἰουλιανὸν λιμένα, εἰς τὸν οἶκον Πρωβίου, ζῆτες τὰς ὁπλα, ἢ κείροντες ἄλλον βασιλέα τῆς πόλεως, ἢ ἕβαλον πῦρ εἰς τὰ Πρωβίου, ἢ κείροντες τὸν οἶκον. Et inde descendens rursus plebs ad Juliani Portum proruit, in domum Probi querens arma, & ut alius Urbis Imperator daretur inilamans, & ignem iniecit in domum Probi, ex quo profusus dejecta est. Quod etiam loco statuitur à Theophane pag. 199. & Cedreno pag. 387. ubi de incendio quod accidit anno xxxv. ejusdem Justiniani: γέροντες ἡμωρησμός μετὰ ἀπόσε τῆς σοφίας, ἢ εἰς τὸν Πρωβίου, fuitum est magnam incendium à Portu Sophiarum usque ad domum Probi. Codinus pag. 53. ait Probium Patricium templum S. Joannis Baptistæ de suo nomine Πρωβίου appellatum, præterea παλάτια θαυμαστὰ πάσι extruxisse: quæ quidem magna palatia non alia videntur ab ædibus, quæ Probi nuncupantur.

LXXV. PROTASII tractus, τὰ Πρωτασίαι, à Protasio Magistro dictus. Codinus p. 40.

LXXVI. PSICHÆ. Hujus loci meminit Scylitzes pag. 628. & Anonymus Combesianus in Lacapeno n. xxx. Ἐγρήγετο ἡ ἐμωρησμός φερεσθε ἔργισα τῆς ἀφ' ἀγίας Θεοτόκου τῆς Φόρου, ἢ ἐπιτολήθη ὁ Εὐβοικός ἄρξι τῶν λεγομένων Ψυχῶν. Terribile etiam incendium fuit prope ædem Deifare in Foro, & absumpta est Porticus usque ad Psichas, seu ad Micus, uti interpretatur Xylander. Certè Micam auream in Regione secunda veteris Romæ statuit Publius Victor. Leo Gramma-

ticus pag. 305. habet μέγρι τῷ Ψηχῶν.

LXXVII. PSIPHA, seu τὰ Ψιφῶ, ἐν οἷς ψηφίδες ἐπωλιώτο, ut est in Originibus Constantinop. ineditis, ubi de æde sanctæ Anastasiæ.

LXXVIII. PTERON, Πτερόν, locus ita dictus, cujus meminit Chronicon Alexandr. pag. 708. in quo murum conditum fuisse narratur an. xv. Heraclii, quo Blachernarum templum in urbe includeretur: Τέτω τῶ ἐτῆ ἐκτίσθη τὸ πύργος πέριξ τῶ οἴκου τῆ Δεσποίνης ἡμεῶν τῆς Θεοτόκου, ἔξωθεν τῆ καλαμῶν Πτεροῦ. Hoc anno exstructus est murus circa adem Domina nostra Deipara, extra locum Alami dictum. Πτερόν Procopio lib. II. de Ædific. cap. VIII. est species propugnaculi, cujusmodi sunt murorum urbis Cortinæ, quibus teguntur propugnatores, sic appellata, quod supra muros posita, veluti in aëre suspensa videatur: ubi de Castro Zenobia dicto: Πτερά τῆς οἰκοδομίας καλοῦσι τῶν τῶν, ἐπεὶ ὡσπερ δροκρέμασιν τῆ πύργου δοκεῖ. Sed an hoc loco Πτερόν idem sonet, non omnino planum videtur.

LXXIX. RŪFI tractus, vel ædes, extitit juxta Magnam Ecclesiam, uti colligitur ex incendio, quod anno xxvii. Justiniani Magni exortum, absumpsit Xenodochium sancti Sampsonis, καὶ τὰ ἐμπεραθεν τῆ (f. τῷ) Ράφης οἰκήματα, καὶ μεσαύλιον τῆ μεγάλης ἐκκλησίας, ut habet Theophanes pag. 203. & ex eo Cedrenus pag. 387.

LXXX. SCYLA, carcer, ut videtur. Continuator Theophanis lib. IV. n. XIX. & Scylitzes de Theodistio occiso à Barda pag. 543. ἠγγύετο μὲν οὐκ πρὸς τὰ Σκύλα τελευτῆ τῶς ὡς ἀδυσπόδου, ad Scyla ergo ductus est in custodia tantisper asseruandus. Locum ita dictum in ingressu Palatii fuisse tradit idem Continuator Theophanis lib. I. n. IX. Ὡς ὅτι τῆ Σκύλα ἐγγύοντο, ἐπεὶ δὴ πῶ τὸν τῶ τῆς βασιλείου εἰσόδου λεγόμενον, &c. Vbi autem ad Scyla venerunt, locum sic nuncupatum ad ingressum Palatii, &c. Et lib. II. n. I. καὶ τῶν νεκρῶν ἀνηλεῶς τε καὶ ἀφειδῶς ἀπὸ τῶ Σκύλων εἰς τῆ ἰπποδρομον ἐξήγαγον, defuncti cadaver crudeliter effranique licentia per Scylas ad Hippodromum eduxerunt. Istius loci meminit præterea Symeon Magister in Leone Armenio n. II. quem juxta Chalcen extitisse innuit.

LXXXI. SIDERA, Σιδερά, locus juxta Petrium Monasterium, sic appellatus apud Bryennium & Annam Comnenam. Proinde alius à Sidera, loco quem ad Urbis partem meridionalem statuit Scylitzes in Leone Phil. Vide Notas ad Alexiadem p. 248. & ubi de Porta Ferrea agimus.

LXXXII. SMYRNIUM, τὸ Σμύρνιον, ait Codinus pag. 33. versus septentrionalem urbis partem, erat locus concavus decem ulnarum, in quo erant novem statuae scilicet Constantini Magni, Faustæ uxoris, Hilarionis Præpositi, Crispi filii Constantini, Severi, Armatii, Zeuxippi, Vigilantii, & Eleutherii; quas quidem statuas à Constantino Magno erectas, Ariani, Valente imperante, terrâ obruerunt. Non tamen hæ statuae omnes à Constantino Magno positæ, cum ex iis quorum erant, longè post Constantinum vixerint. Tametsi id ipsum dicant Origines Constantinop. inedita, in quibus fuit illa Βυζαντιῶν τῆ τῆ Βυζαντίου κτισάντος. Ita nugantur Græculi isti scriptores. Illud stetit πλῆσιον τῆ Τετραδισίου ἐμβόλου σωῆγης τῆ ἀγίου Θεολόγου τῆ Σωρακίου, tradunt eadem Origines Constantinop.

LXXXIII. SPHORACII ædes, & tractus, τὰ Σφωρακίῳ dictus, appellationem sumpserunt à Sphoracio, qui Consul fuit cum Herculaño, an. II. Marciani Imp. ut est in Chron. Alexandrino pag. 740. qui Marcellino Comiti Sporatus, Senatori, quem secutus est Panvinius in Fastis Consularibus, Asporatus, ut & in subscriptione L. XXI. Cod. de Episc. & Cleric. nuncupatur. At in subscriptione legis latæ à Marciano hoc anno, quam descripsit Leunclavius in Notis ad Synopsin Basilic. pag. 98. Σφωρακίῳ dicitur, ut & scriptoribus Byzantinis, qui ædes aliquot sacras ἐν τοῖς Σφωρακίῳ recensent, ædem scilicet S. Joanni Baptistæ, alteram S. Cyro, tertiam denique S. Theodoro Tyroni dicatam: quam quidem haud procul à Magna Ecclesia stetit suo loco observamus. Sed & in tractu Sphoracii, ἐν τοῖς Σφωρακίῳ, pulcherrimam & amplissimam domum habuisse se testatur Nicetas Choniates, de Statu urbis post expugnationem, n. II. Τὰ Σφωρακίῳ dicitur tractus ille Authori incerto post Theophanem pag. 436. ut & Symeoni Magistro in Leone Armenio n. IV. ubi de quodam qui νομικὸς εἰς τὰ Σφωρακίῳ fuisse dicitur: unde licet conjicere in eo tractu extitisse aliquod Tribunal juridicum.

LXXXIV. STUDIUM ædes. Vide templum S. Joannis Bapt. Studii nuncupatum.

LXXXV. SYBAITICUM. Hujus loci meminit Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii Patr. Constantinop. pag. 695. edit. MDCXVIII. τῶ ὅτι τὸ Συβαϊτικὸν ἀπὸ τῆ ἐμβόλου ποιέμενον πορείου, ad Sybaiticum per Porticum iter faciens.

LXXXVI. SYNODI, Συνοδοί, locus, vel ædes juxta Patriarchium. Vide Patriarchium

LXXXVII. TERTIUM, Τεῖτον, locus, seu tractus Constantinopoli, cujus mentio est in Synaxariis & Menæis ad xxx. Maii in S. Isaacio, qui Valentis Imperatoris excidium prænuntiavit: πάλιν ὅτι ἡ πόλις ὅσως ὁ ἄγιος ἐν τῶ λεγομένῳ Τεῖτον, ἐπελάετο αὐτῆ τῆ χαλινῆ.

LXXXVIII. TETRAPHYLUM ÆREUM, unum habuisse Constantinopolim tradit vetus Urbis Descriptio, etsi regionem in qua extitit non indicet, ubi perperam αὐρεῖον

pro *arcum* scriptum reperitur. Illud autem à Constantini Magni temporibus stetit, siquidem verum sit quod ait Codinus pag. 26. stetit per annos CLX. usque ad Zenonem Imperatorem: cum à Constantino ad Zenonis imperium tot intersint anni. Tradit auctor Chronici Alexandrini pag. 736. eo terræ motu, qui accidit sub Theodosio Juniore, maximam urbis partem concussam, præsertim *ἀπὸ τῆς λεγομένης Τροαδουσίας Εὐβοίας, ἕως τῆς Χαλκοῦ Τετραπύλου, ἢ Porticibus, quas Troadenses vocant, (exitere illæ in duodecima Regione) ἕως ad æneum Tetrpylum.* Cedrenus pag. 348. Tetrpylum statuit versus Forum Tauri, quod extitit in septima Regione, scribens incendium in urbe exortum an. v. Leonis Magni absumpsisse in Tauro duas aedes sacras maximas, unam quidem haud procul à Tetrpylo, alteram incumbentem Foro Tauri: καὶ τῆς ἱερῆς δὲ οἴκοι μέγιστοι δύο Ἀεκοκομημένοι παντοῖοις λίθοις, ὧν ὁ μὲν τῆς Τετραπύλου ἐπὶ πόρῳ ἐτίστανεν ὧν, ὁ δὲ τῆς Ταύρου ἐνέκειτο ἀγορᾶ. Menæa ad 1. Augusti Tetrpylum faciunt vicinum urbis tractui Βιγλατίης appellato. Cum igitur æneum Tetrpylum ad Zenonis tempora stetit scribat Codinus, nullibi tamen eo imperante vel destructum, vel incendio absumptum legitur. Imò Evagrius lib. I II. cap. xxv I II. ex Joanne Rhetore, ait Mammianum quendam, qui ab infima conditione ad ordinem Senatorium pervenerat sub Zenone, excitasse in urbe duas Regales Porticus, δύο βασιλείας σοῦς, structurâ eleganti, atque ὠσαυτεπι μέσοιοι μέσον τῆς δύο βασιλείων σοῦν, Τετραπύλου ἀναστήσαι, κίσι τε κῆ τῆς ἐν Χαλκοῦ ἕλη μάλα κόμῳως ἠσκημένων, erexisse Tetrpylum veluti interstitium inter duas illas Regias Porticus interjectum, columnis & æneâ materiâ pereleganter & exquisitè elaboratum. Subdit deinde has Porticus Mammiani sua etiamnum ætate, hoc est Mauricio imperante, nomen servasse, etsi prioris elegantix reliquias vix haberent: verum Tetrpyli æneî à Mammiano fuerit à priori, non liquet, cum ne Mammiani quidem Porticum meminerint ceteri rerum Byzantarum scriptores: at post Zenonem non semel Tetrpyli mentionem agi etiamprehendimus. Quippe Theophanes, & ex eo Cedrenus, sub annum xx I I. Justiniani Magni narrant incendium exortum eo anno in urbe obvia quæque consumpsisse, ἀπὸ τῆς Χαλκοῦ Τετραπύλου, ἕως τῆς λεγομένης τῆς Εὐβοίας, ita quidem Theophanes, cujus codex Barberinus habet Εὐβοίας, Cedrenus verò ἐκκλησίας. Chronicon Alexandrinum in Phoca an. v I I. ædem SS. Quadraginta Martyrum πλησίον τῆς Χαλκοῦ Τετραπύλου statuit, ut & Synaxaria: quam quidem ædem πρὸ τοῦ καίριου κῆ μέσον τῆς πόλεως, in media urbe stetit auctor est Nicetas Choniates, ut & Forum Tauri. Anonymus in Paraphrasi Oraculorum Leonis pag. 276. Tetrpylum haud procul à Simate, quod in tertia Urbis Regione fuit, statuit, καθὼς κεν ἐν τῆς Τετραπύλου ἔπι τῶν ψυχρότερον μέσος τῆς Σιγματος, habitans in Tetrpylo, ad frigidiorum partem Simate. Gyllius portò lib. III. cap. v I. censet Tetrpylum fuisse templum Jani quadriformis, quale Romæ olim fuit, quatuor portis pervium, quatuor anni tempora designantibus, uti describitur à Servio, qui Jani simulacrum ait captis Faliscis Romam translatum ad Forum transitorium, & quatuor portiarum unum templum institutum, id est eo loci ubi Forum deinde transitorium fuit, quod à templo Jani pervio appellationem sumpsit. Janus enim ab eundo appellatur, ideoque transitiones perviæ Jano sacræ, & fores adium Januæ nominantur. Unde fortè Tetrpylum Constantinopolitanum, prius nominatum Τετραβίον ait Codinus, quasi Quadrivium, quod nempe ex quatuor partibus pervium esset. Τετραβίον habetur in Originibus Constantinop. MSS. quò spectant quæ infra narrat de velis obductis ipse Codinus. Sed & non Jani duntaxat simulacrum, verum etiam templum ipsum Romanum æneum fuisse Jani docet Procopius lib. I. de Bello Goth. cap. xx v. Οὐνεως ἀπας χαλκοῖς ἐν τετραγώνῳ γύμνασι ἐσηκ. Ἐσπίτος μὲν ὄσος τὸ ἀγάλμα τῆς Ιαθοῦ σπέπειν, &c. Templum illud totum ex ære constat, quadratâ formâ, eaque magnitudine quæ tegendo Jani simulacro idonea sit, &c. Sed vix crediderim Constantinum Magnum aut ejus successores, qui gentilium fana evertabant, templum quadratum Jano sacrum excitasse, nisi ante instauratam à Constantino urbem suam Tetrpylum habuerit Byzantium, siquidem Tetrpyla Jano sacra fuere, quod jure in controversiam cadit. Nam Tetrpyla quæ labuere urbes præcipuæ, inter opera publica recensentur à scriptoribus. Alypius Antiochenus, seu vetus auctor Descriptionis Orbis cap. XI x. de Bosfræ in Arabia Tetrpylo: in quo publicum Tetrpyli opus admirantur. Et cap. xv I I. §. IV. ait Casareæ in Syria Τετραπύλου ubique prædicari, cujus etiam mentio habetur in libro Miraculorum S. Anastasii Martyris, qui laudatur in Synodo Nicæna II. act. I v. Evagrius lib. II. cap. v I I. ait Proterium quendam Alexandria cæsum, funeque circumligatum, ἀπὸ τοῦ καλοῦ ὕδρου Τετραπύλου, supra Tetrpylum eductum, omnium oculis subjecisse. Idem denique scriptor cap. XII. ejusdem libri describens terræ motum qui Antiochiæ accidit, evertisse Porticus ante Palatium refert, κῆ τὸ ἐπ' αὐταῖς Τετραπύλου, & quod iis insisteret Tetrpylum: ita ut Tetrpylum fuerit ædificium altius, quatuor portis pervium, cui adnexæ erant Porticus, in quas per has portas ibatur: quod certè videtur innuere loco laudato Evagrius, cum ait Mammianum inter duas Porticus Tetrpylum excitasse æreâ vestitum materiâ, & columnis adornatum. Quod verò Jacobus Gothofredus Alypii editor Tetrpylum cum Quadrivio confundit, nihili est, ut & quod affert ex Strabone de Nicæa Bithyniæ urbe, cujus

verba longè aliter capienda pridem monuit Casaubonus.

LXXXIX. ΤΟΠΙ, locus ita appellatus, haud procul ab Arcadianis, & ad S. Michaelis Archangeli, statuitur à Suida v. σηλη, & à Codino pag. 19. ubi βάρβαρα ita nuncupata aiunt, ἐν τοῖς πλησίον μέρεισι τῆς βάρβαρον ἢ λεγομένων τόπων, prope gradus qui vocantur Topi. Ex- titerunt autem Thermæ Arcadianæ in prima Regione ad Propontidis littus, ubi etiam collo- cantur Topi apud eundem Codinum pag. 12. scribentem muros Urbis maritimos Constanti- nianos ab Acropoli ad Topos fuisse protentos, & à Topis ad ædem Deiparæ πάβδου appella- tam. Ad Topos ædem S. Lazari stetiisse præterea tradunt Leo Grammaticus & Scylitzes, ut & idem Codinus pagg. 40. 41. qui loco nomen inditum tradit, quòd in hisce Gradibus fede- rint iudices à Zenone Imperatore submissi, qui Basiliscum tyrannum condemnarunt, & eo usque protensa τὰ τῶν τεκλίνων κτήματα à Constantino Magno condita.

XC. ΤΟΧΑΡÆ ædes, illius fuit Toxaræ Manclavita, qui iussu Basilii Macedonis Mi- chaëlem Ebriosum in Palatio, quod templo S. Mamantis adjacebat, occidit. Ita Codinus pag. 53. Constantinus Toxaras dicitur Leoni Grammatico pag. 469.

XCI. ΤΡΙΕΞΟΔΟΝ, paulò infra ædem S. Mocii extitit, proindeque haud procul à Porta Aurea. Codinus: τότε λεγόμενον Τριέξοδον τὸ εἰς τὰ Κόφα κἀπώθεν τῆς ἀγίας Μαρτίου ὑπάρ- χον, &c.

XCII. ΤΥΒΑΚÆ ædes, (τῆς Τυβάνης εἰκος) extructa à Constantino Magno, ut habent Origines Constantinop. MSS. & Codinus pag. 11.

XCIII. ΤΖΑΥΣÆ tractus, τὰ Τζαύσου, dictus, occurrit apud Symeonem Logothe- tam in Basilio n. XLIV.

XCIV. VIGLA, seu *Viglia*, Græcis recentioribus Βίγλα, locus five ædes ubi excuba- bant milites qui urbis securitati invigilabant: nostris *Corps de Garde*. Occurrit apud Annam Comnenam lib. VI. quæ hanc haud procul à Portu seu Freto statuit. Vide Notas nostras ad Alexiadem pagg. 314. 315. & Anonymum in Collectan. Constantinop. pag. 98.

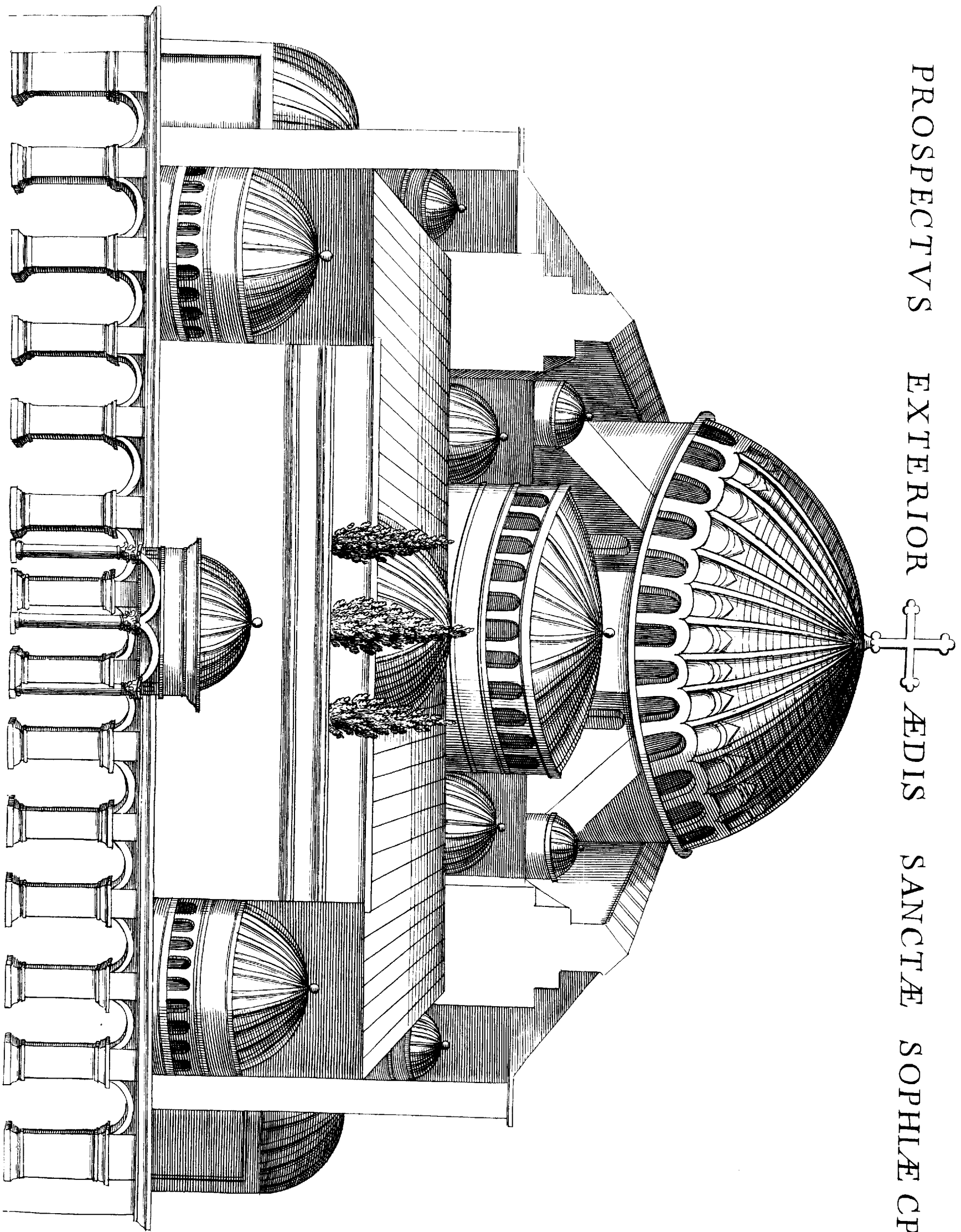
XCV. VIGLENTIA, τὰ λεγόμενα Βιγλέντια, Codino pag. 28. seu τὰ Βιγλέντια, ut est in Collectan. Constantinop. pag. 98. ubi extitit ὀχυροτάτη φυλακή Constantini Magni, ante- quam Byzantium conderet. Ædis sacræ ἐν τοῖς Βιγλέντιου mentio est in Menæis xxviii. Julii. Vide Stemma Justiniani Imp. in Vigilantio.

XCVI. URBICII Arcus seu Fornix, de quo hæc Codinus pag. 12. Η ἢ ἐκεῖσε ὀχυρομένη ἀψὶς ἢ λεγόμενη νῦν Οὐρβικία, ᾗς ἔπειτα ἦν χρυσαία τῆς Βύζαντος. Qui verò ibi conspiciatur For- nix, nunc Urbicii nomine donatus, prius fuerat porta terrestris Byzantii. Origines CP. ineditæ paulo aliter: ὁ μὲν τότε ἐκ τῆς Οὐρβικίας ἐκλήθη Πρωταία. Vide Codinum pag. 40. Urbicii Præpositi sub Constantino M. meminit idem Codinus, ut & Urbicii conditoris ædis S. Juliano sacræ pag. 38. Urbicius alter, cujus habetur fragmentum τῆς τακτικῆς, floruit sub Anastasio, ut ipsemet prodit sub finem, & docet vetus Epigramma, quod Salmasius descripsit in Notis ad Spar- tianum, ex cujus lemmate, ἀπὸ ὑπάτων, seu virum Consularem fuisse colligimus.

XCVII. ZEUGMA, tractus in Urbe ita appellatus, ex eo quod reliquiis S. Stephani Con- stantinopolim translatis, & ad hunc locum adductis, mulæ ibi currui junctæ sunt, quo ad Con- stantianas pervenerunt, ubi quasi quodam restrictæ vinculo ultra pergere non potuere, uti narrat Nicetas Rhetor de Inventione corporis S. Stephani, & ex eo Codinus p. 47. Zeugmatis mentio fit apud Theophanem in seditione Victoriatorum pag. 155. εἰκοστὸς ἐκ τῶν ἔστιν ὁ φονευό- μενος εἰς τὸ Ζεῦγμα, sexta ἢ vigesima jam cedes ad Zeugma patrata est. Ita legendum in editione Luparea ex Alemanno ad Procopii Hist. Arcan. pag. 64. 1. edit. & infra: τὸν ξυλοπόλιν τὸν εἰς τὸ Ζεῦγμα πῶς ἐρόνευσεν; *fabrum lignarium ad Zeugma quis interfecit?* in Zeugmate edificasse Proclum Patr. CP. ædem SS. Cosmæ & Damiani auctor est Codinus pag. 47. sed an fidem me- reatur quod ibidem recitat de loci appellatione, alii viderint; mihi enim non probatur. Sed incertum etiam an diversum sit à Zeugmate quod Ζεῦγμα τῆς ἀγίας Αντωνίας vocat pag. 12. ubi situm Byzantii à Constantino M. primum instaurati describit, cujus latus maritimum ait ab Acropoli promotum usque ad Zeugma S. Antonii, & à Topis ad ædem Deiparæ πάβδου appella- tam. Ex quibus Zeugma S. Antonii ad Propontidem fuisse colligimus. De statua Veneris quæ in Zeugmate stetit, diximus supra ubi de Anemodulio.

PROSPECTVS EXTERIOR AEDIS SANCTÆ SOPHIÆ CP.

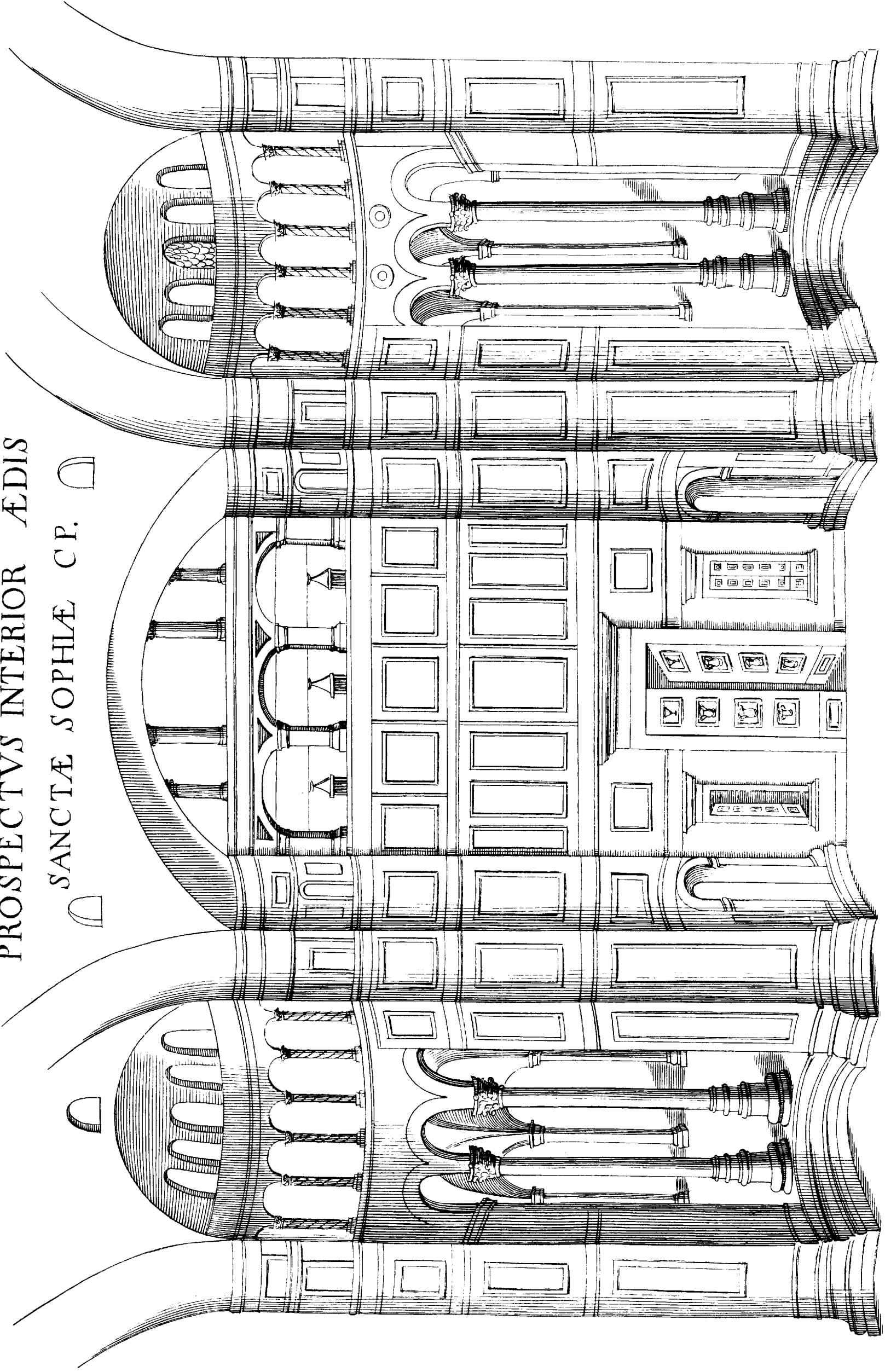

Inverendæ hæc tres Tabellæ ante Lib. 3. CP.

PROSPECTVS INTERIOR AEDIS

SANCTÆ SOPHLÆ CP.

CONSTANTINOPOLIS CHRISTIANA,

SEU

DESCRIPTIO URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ,

Qualis extitit sub Imperatoribus Christianis.

LIBER TERTIUS.

I.

ÆDES SACRÆ, ECCLESIAE CATHOLICÆ, ORATORIA, *Monasteria.*

U M Urbs Constantinopolitana variis ædificiis, publicis perinde ac privatis, structuræ elegantia & materiæ dignitate perillustribus ubique colluceret; tum maximè ædibus sacris conspicua fuit, quæ pari decore & magnificentiâ à Principibus & Magnatibus Christianis excitata, ingenti & ultra quàm credi potest numero regiones omnes exornabant. Harum autem ea erat structura, ut humana arte & ab hominibus excitata vix crederentur, ut ait Manuel Chrysoloras pag. 119. *ἡ δὲ μὲν ἡ ναὸς, ὡς κούσ ἀντιεῖδεν ἀνθερωπὴν τὴν καὶ παρ' ἀνθερωπῶν γαστρῶν.* Guillelmus de Baldenzel in Hodeporico: *In hac civitate multæ sunt Ecclesie, & fuerunt plures, supra modum pulchræ, opere Mosæico, marmoribus & singulari modo construendi mirabiles. Quò spectant quæ de Ecclesiarum apud Christianos veteres magnificentia in Libello precum Marcellini & Faustini scribuntur: Habeant illi Basilicas auro coruscantes, pretiosorumque marmorum ambitione vestitas, vel crectas magnificentiâ columnarum, &c. Ædium porrò urbis Constantinopolitanæ numerum & elegantiam ita præ-*
CP. Christ. lib. III.

dicat S. Gregorius Nazianzenus in Somnio de Anastasie templo :

Ἡ μὲν δὴ πολλοῖσι ἀγαλλομένη, μεγαλοῖς τε
 Κάλλεσι δαυδαλοῖς ἢ βασιλεία πόλις,
 Νηοῖς οὐρανόισιν ἀγάλλεται ἕξοχον ἄλλων,
 Νηοῖς τοῖς ποτ' ἐμοῖς, νῦν γὰρ μὲν ἄλλοτελοῖς.
*Dotibus ampla quidem multis Urbis Regia gessit,
 Multaque quæ visa sunt speciosa tenet:
 At summum decus ipsius sunt maxima templa,
 Templa ego quæ quondam nunc alienus habet.*

Fulcherius Carnotensis lib. I. Hist. Hieros. cap. 1 v. in hæcce verba exclamat: *O quanta civitas nobilis & decora! quot Monasteria quotque Palatia sunt in eo miro opere fabrefacta!* Et Willharduinus noster n. LXVI. *Cum ilz virent ces balz murs, & ces riches tours dont ere close tot entor à la reonde, & ces riches Palais, & ces haltes Yglises dont il i avoit tant, que nuls nel poist croire, se il ne veist à l'oil, & le long & le lé de la ville, que de totes les autres eres souveraine.* Quem quidem immensum ædium sacrarum in Urbe numerum hisce etiam prædicat Wilhelmus Antistes Tyrius lib. xx. cap. xxvi. *Sed & urbem totam tum interius, tum exterius, simul & Ecclesias & Monasteria, quorum penè infinitus est numerus, columnas etiam trophaorum argumenta, arcus quoque triumphales, deducuntibus eum magnis proceribus locorum gnatis, Dominus Rex peragravit.* Auctor vitæ Joannis Acacii: *Ἐπὶ δὲ ἐκκλησίαι, καὶ νόμοι, καὶ δικαστήρια, καὶ ὅσα δὴ καὶ ἕτερον ἐν πόλεσιν ἑτέροις ὅτιν εἶδέν, ἐν ταῦτά εὐροί τις πάνθ' ὁμοῦ τὰ παντὸς τοῦ γῆς σπανία, ὡς τ' ἐοικέναι τῷ δὲ τῷ πόλιν κοινῶ πνι τ' γῆς ἔργασθαι, μᾶλλον δὲ ἐν ταῦτά ὅτι τὸ κοινὸν αὐτῶ ἑσπῶν ἑμπορεον, καὶ ἡ κοινὴ τῶ ἐν γῆ φυσικῶν διοίκησις· Ecclesia præterea, & leges, & tribunalia, & quæcumque singulatim in civitatibus aliis videre est, & quæ ubique in terrarum orbe rara sunt, hæc omnia simul reperiat, sic ut communem quandam officinam Urbis referat, seu potius commune sit hæc hominum emporium, communisque rerum quæ in terra enascuntur dispensatio.* Et Matthæus Camariota in Declamat. de Expugnata à Turcis Urbe pag. 80. *Ὅσα λαμπρότερα ἦν, τοσοῦτω νῦν ἀθλία κατέστηκεν. οὐδὲν αὐτῆς μακαριώτερον φέρτερον, ἢ δὲν ἐλεωότερον νῦν. Ἐξ ἡν ἂν τῶ καὶ θεοῦ ἀποβάλλειν, ὡς ἥλιον καὶ σελῶν καὶ ἀστέρων τὰ ποικίλα τῶ ναῶν καὶ τῶ ἄλλων περιεβλέπων οἰκημάτων περιβαλλομένη καλλιτε καὶ μαγνὴ πάντων ἀσκήματα ἄλλων. Quò splendidior olim erat, tantò nunc miserior redacta est: quemadmodum nihil antea illa beatus, ita contra nihil nunc eadem miserius. Poterat ipsa vel celo comparari, utpote quæ tanquam solè & luna & stellis, varia ædium sacrarum & alia elegantium ædificiorum pulchritudine & amplitudine omnibus aliis extra omnem comparationis aleam antestaret.* Benjaminus Tudelensis in Itinerario pag. 29. 1. edit. tot templa in Urbe quot anni dies: Albericus in Chron. an. MCCII. *Infra muros Urbis quingentas circiter Abbatis vel Ecclesias Conventuales extitisse scribunt.* Certè plusquam quadringentarum nomina hæc recensemus.

Neque tamen ipso sui initio tot ædibus sacris coruscavit urbs Constantinopolitana, siquidem vetus auctor Descriptionis Urbis, qui sub Honorio vixisse creditur, quatuordecim tantum sua ætate Ecclesias habuisse testatur. Sed postmodum eo insanix processit ejusmodi substructionum libido, ut non modò Basilii Macedo in urbe vel circa urbem circiter centum ædes sacras ædificasse dicatur à Porphyrogenito in avi vita cap. LXII. Sed & abdicatis rerum publicarum, atque adeò bellorum curis, toti ædium sacrarum structuræ ita vacavit, ut qui ad prælia educendi erant, milites in cophinis occuparet, τῶ νῦν αὐτῶν ἐν ἀριστομετρῶν δὲ τῶ ἀρσῶν, πάντε χειρὸν αὐτῶν ἐν τοῖς κοπίοις δουλεύουσῶν, quòd de eodem Basilio refert Zonaras. Ejusmodi excitatas ædes sacras latifundiis locupletabant, quatum redditibus alerentur & sustentarentur Clerici, qui in iis sacra ministeria peragerent, quod hisce verbis indicat Justinianus in Nov. III. *Ἀνιχνεύοντες ποίνω αὐτὸ παντὸς χόρον, εὐερίομεν ὡς ἕκαστος τῶ τὰς ἀγιωτάτας ἐκκλησίας οἰκοδομοσάντων ὅτι τῆς εὐδαίμων & ταύτης πόλεως, ἐκ οἰκοδομίας ἑτέροις μόνης, ἀλλὰ καὶ τῆ χρηστῆν ἀντάρτη δὲ τῶ τῶ παρ' αὐτῆ γῆρο μέρους εὐάγιστον οἴκοις καὶ οὐρανοῦ πόσις μὲν προσήκον ὅτιν πρεσβυτέρους καὶ ἑκάστῳ ἐκκλησίαν, πόσις τε Διακόοις ἀρίνας τε καὶ ἐπιείας, πόσις τε ὑποδιακόοις, καὶ αὐτῆς ἑκάστῳ τε, καὶ ἀναγνώσας, καὶ πυλωροῦ κατέσταται. καὶ πρὸς τῶ καὶ τῶ τῶ οἴκου διαπά. λω ὤεισε, καὶ πρὸς τῶ οἰκίαν ἐπέδωκεν, ἀρκούσαι τοῖς παρ' αὐτῆ κατὰ τῶν.* *Investigantes igitur illud undique, invenimus quoniam singuli horum qui sanctissimas Ecclesias ædificaverunt in hac felicissima civitate, non pro ædificio solummodo cogitaverunt, sed etiam ut expensas sufficientes darent à se factis venerabilibus domibus: & determinarent quantos quidem competens esset Presbyteros per unamquamque Ecclesiam, quantosque Diaconos masculos, atque feminas, & quantos Subdiaconos, & rursus Cantores atque Lectores & Ostiarios constitui: & super hac etiam Oratorii expensas definierunt: & reditus proprios dederunt sufficientes iis quæ à se constituta sunt.* Interdum etiam ea fuit Imperatorum in ejusmodi templorum structuris vesania, ut thesauris publicis exhaustis, ad injustas & perniciosas exactiones confugere necesse haberent, quibus subinde vexati subditi, hæc ædificia tanquam propriis solidata & excitata substantiis intueri cogebantur. Quam quidem vesaniam arguunt scriptores Byzantini in Constantino Monomacho, cum Manganense Monasterium excitavit. Neque hisce tantum substructionibus

nibus, sed etiam addicta & attributa ipsis ædibus sacris ac monasteriis possessionum & prædiorum proprietate, rem publicam labefactarunt: aded ut Nicephorus Phocas sanctionem edere coactus fuerit de non augendis Monasteriorum latifundiis; quam etiam firmavit Manuel Comnenus, ut refert Nicetas lib. v. n. 111. Et quidem tantum abfuit ut Manuel immodicam prædecessorum suorum struendi Monasteria cupiditatem probaret, ut etiam patrem, avum, ceterosque cognatos suos omnes, qui Monasteria extruxerant, & iis amplissima prædia donaverant, incusare non destiterit; non quod de suis opibus aliquid Deo consecrassent, sed quod Monachis, quorum erat deserti sectari, urbisque ut Sirenum cantus vitare, atque aded divitias spernere, res suas inepta quadam prodigalitate distribuissent. Sed præsertim damnabat vanam eorum ostentationem, qui aucupandæ gloriæ, & nominis sui æternitati consecrandi animo, & templa excitabant, & in eorum liminibus sepulchra sua vario incrustata marmore & exornata proponebant. Οἱ ἦ τ' εἰς ἀνθρώπων θεσημῶσι ἔτανον, καὶ τοῖς κεκοινωνημένοις ἑαυτῶν τὰ φοῖς καὶ ψηφίσι πολυχρώμοις διακοσμημένοις εἰς θεῶν τοῖς εἰσιῶσι τοῖς νεῶς ἀσπιδέντες, καὶ νεκροὶ ἔχοντες στεφανώμενοι δίκηνυθς, καὶ σιλπνοὶ καὶ φαιδροὶ τὰ ἀέσωπα, ἐπ' ἀρχαῖς τε καὶ τελεῶν τὰ θεία οἰκοδομήσαν φροντισήεα, &c. Hi verò laudem ab hominibus aucupantes, incrustata sua sepulchra, & musivo diversi coloris distincta, iis qui templa ingrediuntur, proponentes, & mortui quoque coronari, & hilari splendidoque vultu conspici amantes, in foro ac triviis Monasteria adificant, & in iis nullo cum delectu Monachos, qui nihil ultra tonsum capillum & mutatum habitum virtutis præferunt, velut in cavea concludunt. Pari etiam severitate ac censura ejusmodi ambitiosè munificos carpit Theophylactus Archiepiscopus Achridensis in Institutione Regia cap. x. qui spretis templis, ac Monasteriis jam olim adificatis, nova excitabant, sola inducti ratione, ut ipsorum institutores & conditores dicerentur: Καὶ αὐτὸς ἕκαστος νεκρὸς τε εἶ) ἀεθυμίται, καὶ διαδόχης τ' νεκρῆματος. Et unusquisque conditor esse & dominus nova struenda dici cupit. Sed quod addit: καὶνίζοντα δὲ νέα νεκρά τε καὶ ἀέσωπα ἐπὶ τοῖς ἰπ' κωνσταντινῶν ὀνόμασι, eriguntur autem nova ac recentia conditorum nominibus appellata, videtur spectare ambitiosos illos titulos ædium sacrarum, quibus non Sanctorum ipsorum, in quorum nomina excitata erant, sed conditorum passim adscribebantur appellationes; quod sæpe aded factitatum legimus, ut sancti earum Patroni, seu uti vocantur à Paulino, *Domnadii* omnino etiamnum ignorentur. Id interdum porrò inde ortum videtur, quod Magnates in domibus suis Oratoria adificarent, quæ vel successu temporis, extinctis ipsis dominis, juris fiebant publici, aut in Monasterii usum transibant: vel saltem conditorum nomina retinebant. Hinc ædium sacrarum tituli variè passim apud scriptores Byzantinos exarati reperiuntur: alii enim conditorum, alii ipsorum quibus dicata erant Sanctorum, alii ipsius urbis tractus in quibus sita erant, nomina, alii denique Sanctorum ipsorum epitheta tantum præferrebant. Quandoque etiam nulla ædis sacræ adjecta aut facta mentione, solis Sanctorum ipsorum nominibus indicantur apud scriptores: quod quidem Zenonis ævo ita invaluerat, ut in testamentis, Archangeli aut Martyres, nulla facta ædis mentione, hæredes instituerentur, aut legato donarentur, ut est in L. xv. Cod. de Sacros. Eccles. quod quidem ambiguitatem quandam pariebat, de qua Justinianus in L. xxvi. §. 1. Cod. cod. Neque in urbe duntaxat, sed & in suburbanis ipsis Oratoria & Monasteria pari passim elegantia exadificata conspiciebantur: ita ut Procopius lib. 1. de Ædif. cap. vii. Justinianum dicat in Anaplo, seu Bospori littoribus, ἀπὲρ ὄρμῃ ἀειφερεῖ ἐγκάλλωπιμα τὰ νεὰ πάντα addidisse.

Jam verò ædium sacrarum appellatione veniunt Ecclesiæ, Monasteria & Oratoria; quibus adjungi possunt domus Hospitalis, & agris ac pauperibus reficiendis destinata. Ecclesias potissimum vocabant, quæ usui, seu potius cultui publico addictæ erant, id est in quibus, viris perinde ac mulieribus divinis interesse officiis licebat, quas exinde καθολικῆς, nostri *Parochias* dicunt. Quippe apud Græcos virorum Monasteria, & in iis constructæ Ecclesiæ, viris, mulierum mulieribus solummodo patent, uti observavit Goarus ad Euchologium: quod de sanctimonialium asceteriis omnino testatur auctor Vitæ S. Nili Junioris pag. 70. Hac autem notione Catholicas Ecclesias nuncupant Synodus Trullana Can. lxx. Leo Imp. Nov. 1 v. Theophanes pag. 314. Leo Grammaticus pag. 459. Joannes Anagnosta de Excisa Thesalon. cap. xx. Codinus de Off. cap. 1. & alii, quos in nostro Glossario nuper laudavimus.

Monasteriorum verò alia erant virorum, alia sanctimonialium, quædam duplicia, alia denique Eunuchorum. Quædam ex his Patriarchæ suberant, de quibus Balsamon ad Can. xix. Synodi vii. Pachymeres lib. vi. cap. xi. & alii: alia erant juris Imperatorii, seu quod ab iis dotata & condita, seu quod ea peculiari quodam privilegio sibi reservassent. Βασιλικὰ μοναστήεα dicuntur Theophani pag. 411. Constantino de Adm. Imp. cap. 111. & aliis, cujusmodi sunt, quæ apud nos *Regalia Monasteria* vocantur, de quibus ut & de Monasteriis duplicibus in eodem Glossario pluribus egimus.

Oratoria, seu εὐκτήεα, propriè appellantur ædes sacræ privatae, quæ nec usui publico, ut sunt Catholicæ, nec ad Monasterii usum excitatae erant. Hujusmodi sunt Oratoria in Pala-

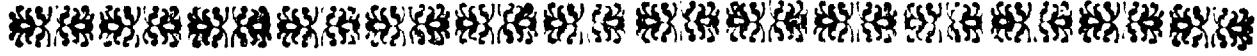
tiis Imperatorum ædificata, quæ vulgò apud nos sacrarum Capellarum innotescunt appellatione, & ea quæ in domibus magnatum. In iis autem Oratoriis sacra Officia per Sacerdotes exequi cum Episcopi indulto Dominis licebat, ex Canone xxxi. Synodi Trull. & Nov. i v. & v. Leonis. Atque has Palatinas Ecclesias & *Basilicas vulgaribus inaccessas* fuisse testatur Willelmus Tyrius lib. xx. cap. xxv. De eimodii vero Oratoriis apud Latinos egimus pariter in Glossario nostro.

Erant præterea ædes aliæ sacræ, quæ *προφητικῶν* appellabant, quòd Prophetis dicatæ essent, de quibus est Lex xv. Cod. de Sacrof. Eccles. quæ quidem appellatione donantur non modo veteris Testamenti Prophetis dicata templa, sed maximè quæ S. Joanni Baptistæ, quem Prophetæ nomine apud Christianos vulgò donari pridem obtinuit, sacrata erant. Extat epistola nescio cujus, edita post Historiam Episcoporum Viridunensium à Laurentio de Leodio conscriptam, qua is Episcopo quærenti, *cur modò in orbe Christiano non ædificentur aut dedicentur Ecclesie in memoria, vel nomine Patriarcharum, vel Prophetarum, ceterorumque Sanctorum, qui Domini & Salvatoris adventum præcesserunt, sicut in beatorum Apostolorum & Martyrum, seu ceterorum Sanctorum fieri solet*, ita respondet: *De hac re hæc reddi ratio potest, quia pervari sunt ex antiquis Patribus, quorum natalitii dies memoria traditi sunt. Iudæi siquidem bonis omnibus invidentes, noluerunt dies transitus vel martyrii eorum commendare memoria, ne eorum qui passi sunt gloria illis qui eos occiderant major fieret peccati sceleris pœna, & istorum veneranda recordatio inimicis esset illorum æterna confusio. Sed nihil hoc agentes profecerunt, quia quibus singuli dies subtracti sunt per oblivionem, omne tempus tribuitur per honorem, quia etsi nescimus quando passi sunt Martyres, tamen quia Martyres fuerunt novimus. Interea eorum reliquias aut impossibile, aut difficile est reperire, siue quibus templa ædificari aut consecrari moris non est. Quia ergo innumeri sunt sanctorum Patrum, quorum natalitii dies ignorantur, quorumque reliquiarum nihil reperitur paucissimi, quorum dies mortis vel passionis scitur, idcirco nulli eorum memorias celebrari, vel templa construi contigit, istorum paucitate intra multitudinem delitescente.* Certè apud Latinos perinde ac apud Græcos Prophetarum festa celebrari testantur passim Martyrologia; sed an mortis dies, quos vulgò natalitios dicimus, iis intelligatur, incertum: nam quidquid sit de festis Prophetarum, id constat plerasque ædes sacras, quæ in horum nomen conditæ sunt, vel ob eorum reliquias eò translatas, vel ob aliquod miraculum, vel denique ex peculiari Principum erga illos cultu ac veneratione, extructas.

Ex tanto ædium sacrarum numero, non pauca erant Latinis potissimum additæ, in quibus sacra Romano ritu peragebantur. Harum meminit Leo IX. PP. in epistola i. ad Michaëlem Patriarcham Constantinop. cap. xxix. ut & Historia de Excommunicatione ejusdem Patriarchæ à Legatis sanctæ Sedis Apostolicæ sub eodem Pontifice Leone. De iis etiam egisse videtur Petrus Diaconus lib. i v. Historiæ Casinensis cap. lxxvi. Eæ verò potissimum senescente Græcia erant Venetorum, Genuensium, Pisanorum, aliarumque gentium, quibuscum frequentius erat Græcorum commercium. Harum mentio est in epistola Innocentii III. PP. ad Patriarcham Constantinopolitanum, in Gestis ejusdem Pontificis. Extat alia Hadriani IV. PP. ad Gradensem Patriarcham apud Ughellum to. v. Italiæ sacræ, qua ei & successoribus facultatem concedit *Episcopum consecrandi & ordinandi in Vrbe Constantinopolitana, & in aliis civitatibus, in Constantinopolitano duntaxat Imperio constitutis, in quibus Veneti plures habent Ecclesias, ubi videlicet eorum multitudo consuevit assidue convenire.*

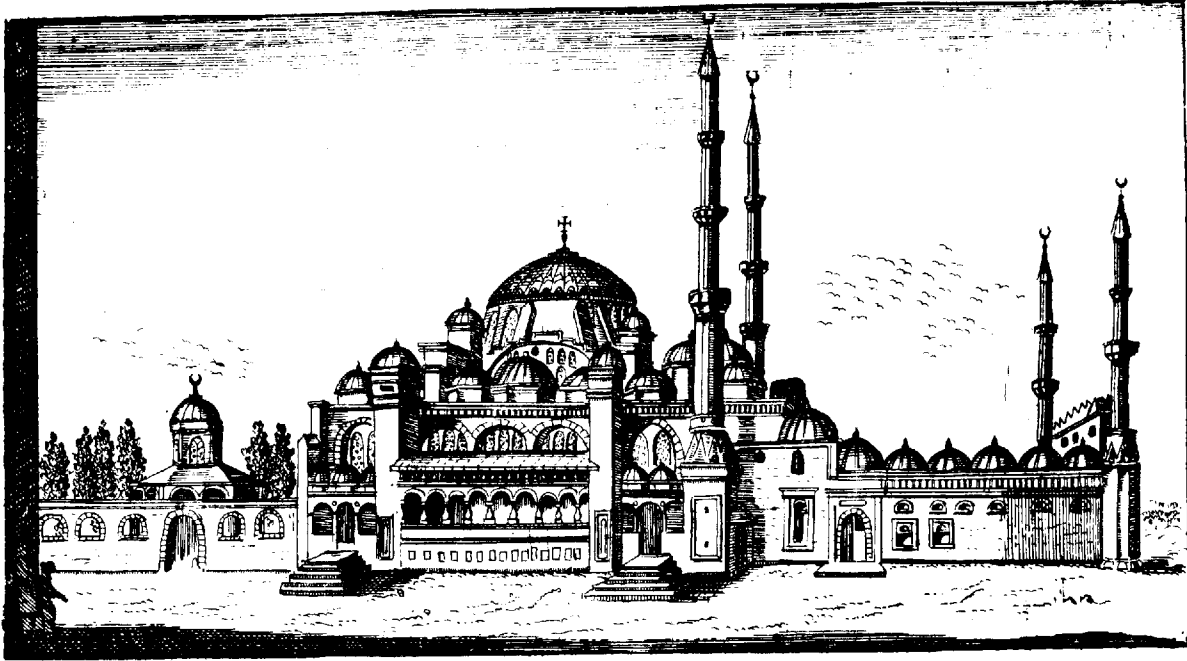
Ædes istas sacras exornabant potissimum Sanctorum Reliquiæ, quorum infinitum propemodum numerum prædicant scriptores. Auctor Vitæ Joannis Acacii: *Εὐμνημονεὶ δὲ τοῖς κορυφαίοις τῶν Ἀποστόλων ὁρέξαι μὲν καὶ ἐκ δεξιῶν, — αὐτοὶ δ' ἐντετυθεν μὲν πύργον μήτηρ καὶ ἑσφῶς ὄνομαζέσθαι: Meruit Apostolorum Principibus hospitalem dexteram porrigere, — atque inde gaudet Martyrum matrem & alumnam se nuncupare.* Willelmus Malmesburiensis lib. i v. Hist. Angl. *Certavere zelo Imperiali Augusti singuli decorem addere, quisque arbitrans aliquid se institute debere opera, iste Sanctorum Reliquiis, ille divitiis, Constantinus omnibus.* Robertus Monachus lib. ii. Hist. Hieros. extremo: *Ibi nunc receptaculum habent sanctissime Reliquie sanctorum Prophetarum & Apostolorum, & innumerabilium Martyrum sanctorum, quæ illuc translatae sunt à facie paganorum. — Idcirco talis effecta est urbs regia Constantinopolis, ut sanctorum, quas supra diximus, reliquiarum foret tutissima regia. Et ideo debet bene Romæ coequari dignitate sanctuarii, & excellentia regie dignitatis, nisi quod Roma est Papali apice sublimata, & caput & summa totius Christianitatis.* Petrus Abbas Cluniacensis lib. ii. epist. xl. *Vtinam posset in me corpus, quod concupiscit spiritus, urbem à cali rege Iesu Christo, & à Principe terra Constantino in Christo fundatam videre, & in ea non ædificia vel ornatus, sed fidem Deo subditorum principum, & Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, & multorum Martyrum de diversis mundi partibus illuc translatorum, velut commune cæmeterium videre & adorare possem.* Quibus addenda quæ in hanc rem habent Guibertus lib. i. Hist. Hieros. cap. iv. Tyrius lib. xx. cap. xxv. & Willharduinus noster n. c. cujus hæc sunt: *Des Santuaires ne convient mie à parler, que autant en avoit il à ice jour en la ville, com il remanant dou monde.* Nec mirum si Constantinopoli tot extiteret ædes sacræ, cum scribat Tudebodus lib. v. de Hieros. Itin. Antiochiæ sua ætate, hoc est an. mc. mille & ducentas fuisse ædificatas Ecclesias, & ter centa & sexaginta monasteria in se habuisse Monachorum. Sed &

S. Hieronymus epist. xvii. de Hierosolymis, suo pariter avo, *tanta in ipsa urbe orationum loca extitisse ait, ut ad ea peragranda dies sufficere non posset.* Atque ex immenso fortè isto ædium sacrarum numero *Matrem Ecclesiarum* Constantinopolim appellavit Nicetas in Murzuphlo n. v. nisi ad Patriarchalem sedem respexerit: Ω πόλις, πόλις, πόλεων πασῶν ὄφθαλμοι, ἀκουσμα παλκίσμιον, ἐκκλησιῶν γαλουχὴ, πίστεως ἀρχηγὴ, ὀρθοδοξίας ποδηγὴ, λόγων μέλημα, καλῶ πάντοσ ἐν δαίτημα. O urbs, urbs, urbium omnium oculus, per orbem terrarum celebris, spectaculum ultramundanum, Ecclesiarum mater, princeps religionis, recta sententia dux, eruditionis alumna, omnis pulchritudinis diversorium.

II.

ECCLESIA SANCTÆ SOPHIÆ.

SANCTÆ Sophiæ, seu divinæ Sapientiæ, augustissimum Templum, diuque vulgari Magnæ Ecclesiæ appellatione donatum, cæteris quæ in Urbe Constantinopolitana excitata sunt, semper præcelluit, quòd Patriarchæ præfertim sedes, ac proinde primarium & totius Orientis præcipuum haberetur. In majorem hanc Ecclesiam peculiaris Imperatorum Constantinopolitanorum venerationis argumentum insigne est, quòd hanc Matrem suam appellare solerent. Ita enim Zeno in Lege xvi. Cod. de Sacrosanctis Ecclesiis, *Matrem suæ pietatis*, ut Acacium Patriarcham in Lege xvii. eodem Cod. *Patrem suæ pietatis* vocat. Neque aliter Justinianus in Novella lxxi. in Præfat. *sui Imperii Matrem* compellans, πῶ δ' ἡμετέρας βασιλείας μητέρα. Sed hujusce templi nomen tum latè in universum orbem maximè diffusum, cum de novo ab eodem Justiniano instauratum est eâ amplitudine, & structuræ elegantia, ut cæteras, quæ hæcenus in orbe Christiano conditæ sunt, ædes sacras longè superavit, ex eoque ab omnibus fermè cum Græcis tum Latinis scriptoribus celebretur. Ejusmodi enim est, ut *præ illa quicquid est excelsi operis admirandum fatiscat*, ut ait Paulus Silentarius in ejus Descriptione parte i. vers. lx.

— ὃ ἕπο μουίω

Πᾶ κλέσ ὑψοσφοιο κατὰκλασε θέσκειλον ἔργου.

Et ut omnia veteris Romæ templa ac ædificia tantum antecellat,

Ὅπῶσον εἰδῶλοιο θεὸς μέγας ἔστι ἀρείων,

quantum idolo Deus maximus præstantior est. vers. cxli. Addit deinde vers. clxxii. eam esse ædis pulchritudinem, ut qui semel hanc ingrediuntur, pedem inde referre renuant, dum huc illuc oculos circumferunt, & tot eximiis quibus ubique decoratur ornamentis detinentur.

Εἰ δέ πρ ἐν τεμένεασι θεουδῶσιν ἴχσῃ ερείσει,

Ὅκ ἐδέλει παλίπορσον ἄγαιν πόδα: θελομῶροις δε

Ὀμμασιν ἐνθα κῆ ἐνθα πολύσσορον ἀνχενα πάλλῃ

Πας κόρος εὐπήληκος ἐλήλατο ἔκτοθεν οἴνου.

In eandem perinde sententiam multa habent Procopius lib. 1. de Ædific. Justiniani, Michaël Psellus in Monodia, Nicephorus Callistus in Proœmio Historiæ Ecclesiasticæ, Joannes Cantacuzenus lib. 1 v. Hist. cap. 1 v. Ducas cap. xx. Manuel Chryſoloras pag. 122. & auctor Historiæ Politicæ pag. 12. quorum locos ad Constantinopoleos descriptionem Bon- delmontianam pridem congeſſimus: quibus addere placet Scylitzem scribentem, Iberem Cu- ropalatam ex Iberia Constantinopolim profectum, à Romano Lacapeno Imperatore magni- ficè exceptum, ac in ædem Sophianam deductum fuiſſe, ut ejus molem & pulchritudinem inspiceret: quæ is contemplatus magna cum admiratione, continuò dixit, hanc ædem verè esse Dei receptaculum, ἀληθῶς Θεὸς κατὰ γῶγιον τὸ ἱερὸν τούτων ἔχει. Sed & auctor narrationis Miraculi in sacro puteo editi, apud Combefisium: Ἐν τῷ τῷ Θεῷ Λόγῳ Σοφίας μεγάλῳ καὶ ἐξάντῳ ναφῷ ὃν πνα χεῖρὶ ἀνθρώπινη, ὡς ἕλλη πνὶ διακονέση Θεὸς ἀοράτως χρησάμενος ἀκοσμήτην. *In magno ac celis equiparando Dei Verbi Sapientiæ templo, quòd Deus humana manu, seu quadam administrâ materiâ invisibiliter usus ædificavit.* Ex Latinis porrò scriptoribus præter Corippum, Reginonem, & Guillelmum de Baldenzeel à nobis eodem loco laudatos, unicus hic in præ- sens sufficiat Willelmus Malmesburiensis lib. 1v. ubi de Justiniano: *Hic literis & bellis nobilis fecit in Constantinopoli Ecclesiam divinæ Sapientiæ, id est Domino Iesu Christo, quam Agiam Sophiam cognominant: opus, ut ferunt, omnibus per orbem ædificiis magnificentius, quodque certâ rerum facie inspectum vincat ampullata verba referentium.*

Ædis porrò Sophianæ primordia & incrementa, atque adeò Justinianæ descriptionem ex variis scriptorum locis accuratè satis contextam, haud ita pridem post Cinnamum & No- tas nostras in Historiam Comnenicam edidimus, ut ad Pauli Silentarii, cujus meminimus, ejusdem Templi Sophiani ἐκφραση, à nobis in eodem volumine tum primùm publicatam, uberioris commentarii vicem præberet. Unde lectorem ad hanc nostram lucubrationem amandare primò fuerat animus, cùm res esset jam confecta, nec cramben repetere, ac ea- dem iisdem versibus cantare, ut ait Juvenalis, videretur operæpretium. At cùm animad- verterem non defuturos, qui minùs absolutam Urbis Constantinopolitanæ descriptionem, quæ hîc adornatur, existimarent, si quod eximium fuit ac præcipuum illius ornamentum, in hoc nostro opere omitteretur, hanc rursus retractare, ac edere constitui. Quod quidem ut in eam descenderem sententiam potissimum impulit accurata ædis Sophianæ Ichnographia, quæ in manus post editum nostrum opus fortè incidit, absque cujus subsidio, quæ à Græcis scri- ptoribus, sed & ab ipso Petro Gyllio, qui huic labori maximâ cum laude incubuit, hætenus sunt tradita, vix percipi possunt, etiam à viris architectonicæ artis peritis, cùm non ita rem explicent, ut plana continuò sit legentibus. Unde accidit ut ipsemet in quibusdam offen- derim, quæ ex Ichnographiâ istâ hîc emendantur, ne aliis errandi fortè detur occasio. Ne- que tantum ædis ichnographicam descriptionem, sed & exteriorem ædis faciem, & illius par- tem interiorem, quæ tribus conchis constat, naçti sumus, (cujusmodi ferè ex Codice Biblio- thecæ Barberinæ nuper descripsit vir doctissimus Petrus Possinus in Observationibus ad Hi- storiam Georgii Pachymeris) quæ quidem in æs incidi curavit vir rei antiquariæ perquam studiosus Ludovicus Billainius, quod nostræ lucubrationi, quam typis edendam suscepit, non minimum duntaxat ornamentum, sed etiam rem lectoribus admodum gratam fore arbitratus sit. Ædis igitur Sophianæ descriptionem aggredimur paulò emendatiorem, atque in eadem ferè sectiones, quibus prior, dispertitam.

I.

ECCLESIA CONSTANTINIANA.

EX ÆDIFICATIO & mœnibus longè amplificato Byzantio, veterique Urbis appellatioue in suum nomen transfusa, Constantinus M. recens Christianam Religionem amplexus, anno imperii vicesimo, Templum Deo Omnipotenti, cui totum se commendarat, extruxit, il- ludque τῆς Ἀγίας Σοφίας, seu Divinæ Sapientiæ, dicavit, id est, Christo: *Filium namque Dei*, ut ait Rupertus lib. x. de Divin. offic. cap. xv. *dicimus veram & incommutabilem Sapientiam, per quam universam condidit creaturam.* Byzantii autem omisso Ἀγίας vocabulo, Σοφίαν ædem istam nudè postmodum appellarunt. Procopius: *Σοφίαν καλεῖσιν οἱ Βυζάντιοι τὸν νεὼν ἐπιχειρώμενα τῷ Θεῷ τὸ ἐπωνυμίαν ἀπεργασάμενοι.* Ædem illam appellant Byzantii Sophiam, vocabulum supremo Numini convenientissimum naçti. Istius conditorem agnoscunt Constantinum Theophanes, Ce- drenus, Glycas, Paulus Diacon. lib. 11. Nicephorus Callist. lib. v 11. cap. xlix. & quotquot ferè Constantini res attigere Scriptores. At Codinus non de novo excitasse Magnam Eccle- siam, sed ædem Paganorum priùs existentem, idolis & deorum simulachris purgatam, ad Ec- clesiæ Christianæ usum immutasse Constantinum perperam scripsit; cùm disertis verbis tra- dat Cedrenus à fundamentis Sophianam ædificasse ædem, illiusque condendæ Euphratæ cui-

dam ab eo curam demandatam. Ædis Constantinianæ forma fuit dromica, id est quadrata, sed oblongior. Ita enim *δρομικὸν* accipiendum censent plerique à doctioribus, etsi Allatius repugnet; unde rectè Theodosius Zygomalas apud Crusium pag. 201. *δρομικὸν*, quod est *δίπλην νάρθηκος*, & *παύδρομικὸν*, *νάρθηκα* dixit appellari. Eiusmodi autem est Narthecis, seu Ferulæ figura, ut infrà ostendimus. Denique *δρομικὸν* dictum videtur à Stadiis cursoriis, quæ in majorem longitudinem quàm latitudinem porriguntur. Magnæ igitur Ecclesiæ Constantinianæ formam fuisse dromicam testatur Codinus in Descr. S. Sophiæ. Addit Anonymus auctor Descriptionis ejusdem ædis, *ὁμοίαν* fuisse *τῷ ἀγίου Ανδρονίκου καὶ τῷ ἀγίου Ακακίου*, quo loco appositè *Αγαθονίκου*, pro *Ανδρονίκου*, reponit Combesius: nulla enim S. Andronici ædes occurrit extructa Constantinopoli; Agathonici verò à Constantino condita legitur apud scriptores Byzantinos, qui perinde *δρομικὸν* fuisse scribunt, & quam denique in augustiorem formam excitatam refert Præcopius lib. I. de Ædif. cap. v. Acaciani autem Templi mentio est in Veteri Urbis Descriptione, ubi in decima Regione statuitur, loco Heptafcalo nuncupato, ut est apud Socratem lib. II. cap. xxxviii. lib. VI. cap. xxi. Nicephorum lib. III. cap. xxxviii. lib. IX. cap. xlii. Cedrenum, Synaxar. &c.

II.

MAGNA ECCLESIA CONSTANTIANA.

VERUM cum nimium angusta visa esset Constantiniana Ædes, nec satis capax, vel quòd; ut alii volunt, concidisset, fortè ex terræ motibus, Constantius Constantini filius ad eam amplitudinem, quâ postmodum conspecta est, hanc perduxit. Socrates lib. II. c. xvi. καὶ δὲ τὸν καθεὶν αὐτὸν καὶ ὁ Βασιλεὺς πῶς μεγάλῳ Ἐκκλησίῳ ἔκτισεν, ἥτις Σοφία μὲν προσεγορεύεται. σωτήρια δὲ τῆ ἐπωνυμίᾳ Εἰρλήν, ἡ δὲ πατὴρ τῷ Βασιλέως μετὰ οὖσαν τὸ πρῶτον, εἰς ἄλλῃ καὶ μέγαστος ἠξήθη, καὶ νῦν εἰσὶν εἰς ἓνα περιβολὸν ἀμφω ἀσέμναι, μασ τῆς ἐπωνυμίας ἔχουσι. *Per idem tempus Imperator Majorem Ecclesiam fabricavit, quæ nunc Sophia dicitur. Est autem conjuncta ei Basilicæ, quæ cognominatur Irene, quam pater Imperatoris, cum prius esset modica, pulcræ simul amplamque reddiderat: & nunc amba uno ambitu comprehensa, unius Basilicæ vocabulo appellantur.* Theophanes: καὶ δὲ ἡ ἑκατημῆστα Ἐκκλησία σφραγεσθῆς ἐξ ἑτέροι κτησῆσα, ὑπὸ μὲν Κωνσταντίνου τῷ μεγάλῳ δεκαμῆστα, ὑπὸ δὲ Κωνσταντίνου πληρωθεῖσα, καὶ ἑκατημῆστα. *Per idem tempus Imperator Majorem Ecclesiam fabricabat, quæ nunc Sophia dicitur. Est autem conjuncta ei Basilicæ quæ cognominatur Irene, quam pater Imperatoris, cum prius esset modica, pulcræ simul amplamque reddiderat. Et nunc amba uno ambitu comprehensa, unius Basilicæ vocabulo appellantur.* Socrati & Theophani consentiunt Philostorgius lib. III. cap. III. Auctor vitæ S. Pauli Patr. CP. apud Photium, Zonaras in Justiniano, Nicephorus Call. lib. IX. cap. IX. & aliquot alii, qui Magnam Ecclesiam Constantio adscribunt. Consecrâ æde, Constantius magno apparatu illius encæniam celebravit, Eudoxio sacras preces faciente, tricesimo quarto post anno quàm fundamenta jecisset, xv. Febr. an. Ch. cccix. Constantio ipso x. & Juliano Cæsare III. Coss. Idatius in Fast. *His Coss. dedicatum est Constantinopoli Dominicum die xv. Kal. Mart.* Cedrenus an. xlii. Constantii: οὗτος ὁ Εὐδόξιος ἐνεκαίνισεν τὸ δεύτερον τὸ ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, δὲ τὸ μὲν τὸ πρῶτον ἀσφαλισμὸν αὐτῆ, καὶ τὸν ἑκατημῆστον τὸ δὲ Εὐσέβιου, πάλιν πεσεῖν, καὶ αὐτῆς οἰκοδομηθεῖσθαι δὲ τῷ αὐτῷ Κωνσταντίνου. *Is Eudoxius denuò templum S. Sophiæ dedicavit, cum à prima ejus absolutione & dedicatione ab Eusebio corruiisset, essetque à Constantio instauratum.* Istorum Encæniorum meminere præterea Auctor vitæ S. Athanasii apud Photium, Socrates lib. II. cap. xlii. Sozomenus lib. IV. cap. xv. & Chronicon Alexandr. hoc anno: ex quibus colligitur jacta fuisse prima Magnæ Ecclesiæ fundamenta an. Christi cccxv. quo Constantius solus imperare cœpit.

III.

MAGNA ECCLESIA THEODOSIANA.

ARCADIO autem postmodum imperante, cum exorta, esset seditio in Majore Ecclesia de expellendo Joanne Chrysofomo; injecto ab iis qui partes illius amplexabantur igne, statim illa conflagravit an. Ch. cccv. Marcellinus Comes: *Ecclesiam Constantinopolitanam flamma ignis, quæ de B. Ioannis throno quondam Episcopi nata fuit, subito conflagravit, vicinamque Ecclesiæ urbis faciem serpens nihilominus exussit.* Socrates lib. VI. cap. xvi. πῦρ ἦ τῷ Ἰωαννίτῳ κατ' αὐτῷ τῷ ἡμέρῃ τῷ Ἐκκλησίῳ ἐνέσθησαν, ubi addit incendium istud accidisse xx. Junii, Honorio vi. & Aristaneto Coss. Theophanes verò perperam incendium Magnæ Ecclesiæ in annum duodecimum Arcadii conjicit, cum fuerit decimus. At quos Joannitas vocant So-

crates & idem Theophanes an. x i i. Theodosii Junioris, qui ignem in Ædem immifere, *Xylocercetas* appellat Chronicon Alexandrinum, horamque istius cladis annotat : ἐπὶ ταύτων τῆς ὑπάτων ἐξελεύθη Ἰωάννης Ἐπίσκοπος Κ. Π. καὶ ἀφηνείω ἐκάη ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία σὺν τῷ Σανάτῳ ἀπὸ κρατουμένων αὐτῆς τῆς λεγομένης Ξυλοκερκητῶν, ἡμέρα δευτέρα ὥρα ε'. *His Coss. eiectus est Ioannes Episcopus Constantinopolitanus, & repente conflagravit Magna Ecclesia cum Senatu, incensa ab is qui templum tenebant Xylocercetis, feria i i. hora i v.* Erant autem Xylocercetæ, ut hoc obiter moneam, Joannis sectatores, quique partibus illius favebant impensius contra quosdam Episcopos, qui coacta Synodo Episcopatum Constantinopolitanum ei abrogaverant. Sed cum Ecclesia sua depulso Joanne, conventus separatim agere primò cœpissent in Constantini Balneis, postea extra Urbem in Ξυλοκέρκῳ, seu in Circo ligneo, quem Constantinus, μύπω ἢ πόλιν αὐνοικίας, εἰς ἰπποδρόμου θέαν ἐκάθηρε, ξύλοις περιτείχισας, *nondum condita Urbe, ad Hippodromi usum & spectaculum purgauerat, ligno circumdatum*, ut ait Sozomenus, eos egerit. Perstitit autem Xylocertarum secta, seu Joannitarum, uti appellantur præterea à Socrate lib. v i. cap. x v i. lib. v i i. cap. x x v. usque ad tempora Procli Episcopi C. P. qui tandem eos ad concordiam reduxit Theodosio x v i. Confule, ut produnt idem Socrates lib. v i i. cap. x i v. Theodoretus lib. v. cap. x x x i v. & Theophanes an. x x x. Theodosii Junioris. Sed non desunt qui à nemine ignem, sed divinitus immissum tradunt, quod velle videtur Marcellinus, ut & Historia Conciliabuli excitati contra Joannem Chrysofomum : καὶ τὴν δὲ ἡμέραν ὃ τῆς πρῶτης ἡλίου ἀπ' αὐτῶν ἔδω ἔξοριζόμενος, πῦρ θεῖον ἀπὸ μέσου τῆς θρόνου, ἐν ᾧ καθήμενος ταῖς ἱεραῖς διδασκαλαῖς τοῖς ἀκούοντάς ἐπίστευεν, ἔξ ἐδέμας ἀνθρώπινης αἰτίας ἀναφθόν, καὶ εἰς ἕψος ἀπὸ τῆς ἀλύσεως, ὁφείως ἔβλεπον ἔρξαν, ἐπὶ νώτου ἐκτείναντο, τῷ ἐπισκοπέῳ πῶ ὕλῳ καταλυμαγόμενον. ἐντεῦθεν ἀέμος ἀπληρώτης ἐπιανεύσας σφοδρῶς, καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸν βασιλικὸν εἶκον τῆς συγκλήτου γερούσιας, ἐπὶ μεσημέριον κείμενον, διενεγκὼν τὸ πῦρ, εἰς τέλος καταλυμήνατο αὐτόν. ἐν τριῶν τῶν ὥρας τῆς ἡμέρας ἔργων πολυχρονίων κατασκευῆ, καὶ κάλλος ἀνεκφραστον ἐξηφανίσθη. *Eo die quo fidelium sol ab eis expulsus est, divinus ignis à medio throno, in quo sedens sacris doctrinis auditores inflammabat, nulla humana arte accensus, & in altum per catenas serpentis iastar proserpens, ad austrum agitatur, Episcopii materiam consumens. Tum verò ventus subsolanus vehementer flans, & ab Ecclesia in Regiam domum Senatus, qua ad meridiem sita est, ignem transferens, ipsum tandem consumpsit. Intra igitur diei tres horas operum diuturnorum constructio, & inenarrabilis pulcritudo absumpta est.* Neque tamen tota conflagravit eo incendio Magna Ecclesia, sed præsertim ea pars quæ Bema complectitur. Cedrenus : ἐν δὲ τῇ ἐξοείᾳ αὐτῆς πῶ Ἐκκλησίαν ὃ λαὸς τῆς πόλεως ἐνέσκησεν ὡς δὲ ἄλλοι φασίν, ὅτι πῦρ ἐξελθὼν ἐκ τῆς θυσιαστηρίου πάντα κατέκαυσεν. Id omnino prodit Georgius Alexandrinus in vita Chrysofomi apud Photium, scribens eam potissimum partem incendio absumptam, quæ circa Ambonem erat : καὶ τὸ πῶ ἀναφθόν τῆς Ἐκκλησίας τῷ Ἀμβωνῶ πολλὰ τῆς πέριξ κατενεύσαστο. Addit Anonymus Combefisii πῶ ἐγένετο τῆς Ἐκκλησίας pariter conflagrasse : sed errat, cum id sub Theodosio M. an. v i. cum Secunda Synodus habita est Constantinopoli, & cedente Gregorio Neftarius substitutus est Patriarcha, accidisse subdit. Denique Magna Ecclesia rursus conflagravit Honorio imperante, Aëtio i i i. & Symmacho Coss. ut auctor est Marcellinus Comes : *Templum Regia Urbis igne crematum* : cuius quidem incendii meminit ipse Honorius in Rescripto, quod extat post Epistolam x x x i. Innocentii P. P. Restaurata postmodum à Theodosio Juniore, dedicata est ab Attico Patr. C. P. an. v i i. ejusdem Theodosii, Indiēt. x i i. Honorio x. & Theodosio v i. Coss. Chronicon Alexandr. τῷ αὐτῷ ἔτει ἐπετελέσθη τὰ ἱερὰ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μὲν Ἰορπίῳ ὥρα ε'. ἰδῶν Οὐκτωβρίων, ἡμέρα κλειανῆ, &c. Stetit porro Magna Ecclesia usque ad annum d x x x. quo in seditione, quam Victoriatorum vocant, maxima Urbis pars incendio consumpta est : atque inter alia ædificia, quæ eo deleta sunt, Magna Ecclesia cum stupendis & admirandis columnis, quas usque ad c c c c x x v i i. fuisse, nescio an verè, scribit Codinus igne consumpta procubuit, an. v. Justiniani, Indiēt. x. post Coss. Lampadii & Orestis an. i i. mensis Januarii x v. ut est in Chronico Alexandr. unàque cum ea, illius tabularia & privilegiorum chartas ac redituum interiisse præterea auctor est Cedrenus. Quærit Gyllius lib. i i. Descript. C. P. cap. i i i. eόνε loco fuerit Magna Ecclesia Constantiniana, quo postea Ædem Sophianam extruxit Justinianus. Dubitandi occasionem movet Auctor Descriptionis Urbis, qui in secunda regione Ecclesiam Magnam, & Ecclesiam Antiquam, Augustæum verò Forum, quod Ædis Sophianæ propylæum quodammodo fuit, in quarta Regione statuit. Verum his reponit Gyllius, Zonaram & alios tradere Justinianum Ædem multò majorem à fundamentis excitasse, & domos proximas emisse ad eam augendam, ut & Augustæum Forum, licet diversis in regionibus ponantur. Censet denique Templum Antiquum, quod hodie intra Regium septum includitur, & Parvam Sophiam vocant, eam esse Ecclesiam, quam Urbis Descriptio Antiquam appellat, & nonnulli è Constantinopolitanis Græcis esse ædem S. Irene, quam Constantinus juxta Sophianam excitarat, persuasum habent.

IV.

MAGNA ECCLESIA JUSTINIANEA.

ABSUMPTA igitur in seditione Victoriatorum Majore Ecclesiâ Constantinianâ, seu Constantianâ, Justinianus Imp. compositâ civitate, & punitis seditionis auctoribus, novam & longè ampliorem cœpit eodem anno exædificare. Marcellinus Comes: *Ecclesia tunc incensa mox cœpit ab eodem Augusto renovari.* Agathias lib. v. τούτων ἡ πλείων ἐμπαροδέντα ὑπὸ τῆς δῆμου, σφόδρα περὶ φανῆ καὶ θαυμάσιον ἠλίκον ἐκ βόθρων αὐτῶν καὶ κρηπίδων ἀνεδομήσατο, μεγάλους τε ἰσχυροὺς, καὶ ὀλίγους ἑνὸς ἑσπερίας, καὶ ποικιλίαν μεταλλῶν ἐπικοσμήσας. Hoc verò templum antea à plebe succensum, valde conspicuum atque admirandum ab ipsis fundamentis iterato extruxerat, magnitudinisque excellentiâ, & forma decore, & varietate metallorum ornatus reddens. Paulus Warnefridus lib. I. de Gest. Langob. cap. xxv. de Justiniano: *Extruxit quoque idem Princeps intra Urbem Constantinopolim Christo Domino, qui est Sapientia Dei, Templum, quod Græco vocabulo Ἀγίαν Σοφίαν, id est Sanctam Sapientiam nominant: cujus opus adeò cuncta ædificia excellit, ut in totis terrarum spatiis huic simile non possit inveniri.* Nec absimilia habet Manuel Chrysoloras de ædis elegantia: Οἷμα καὶ ἑδὼν τῆς χειροκινήτων τούτων ἔργων παρ' ἀθεόποις ὄμοιον, οὐδ' ἐγγὺς ἡμίθεον. Cedrenus diem cœpti operis xxiii. Februarii fuisse observat: *Εν τῇ σὶ ἔτῃ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, ἰνδικτιῶν θ' ιε', τῆς κγ'. τῆς Φεβρουαρίου μηνός, ὥρα ὡσπτη τῆς ἡμέρας, πλὴν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνοικοδομῆν ἤρξατο ποιεῖν Ἰουστινιανός: Ἄννο ἀ Μῦνδο condito v m viii. Ind. x v. xxiii. die Februarii mensis, horâ i. diei, instaurationem Magnæ Ecclesiæ aggressus est Justinianus.* Sed in hoc Cedreni loco manifestum esse mendum tam in anno Mundi, quàm in Indictione, satis patet, facili tamen Librarii lapsu, qui σθ. pro σμ. posuerit. Proinde annus Mundi juxta Græcos fuit v m xl. ut rectè Zonaras tradit. Sed & in Indictione, quàm xv. tum cucurrisse hoc anno uterque vult, perinde mendum est manifestum, cum certum sit x. reponi debuisse. Atque id evidenter colligitur ex verbis ejusdem Cedreni tradentis à die quo conflagraverat Magna Ecclesia, ad Encaniorum diem Ecclesiæ Justinianæ, elapsos annos v. menses xi. dies x. Quippe conflagravit Magna Ecclesia primo seditionis die, quæ in quintum usque protracta est, à quo ad dedicationem, quæ facta est xxvi. Decembris an. Christi dcxxxvii. post Consulatum Belisarii i. Justiniani xi. Indict. xv. interfunt tot anni & dies, quot à Theophane & Cedreno computantur. Unde evidenter patet prorsus hallucinari Græculos & scriptores aliquot inferioris ævi, qui Templum Sophianum intra xvii. annos confectum tradidere.

V.

PRIMA ENCÆNIA.

ENCÆNIA porrò S. Sophiæ eo quo diximus die celebrata scribit Marcellinus Comes ad eundem annum: *Ecclesia major Constantinopoli ab Imperatore Justiniano singulariter in mundo constructa dedicatur die vi. Kal. Ianuarias.* Theophanes: Τῆσσι τῶ ἔτῃ μὲν Δεκεμβρίου κζ'. ἰνδικτιῶν θ' ὡσπτη γέρονε τὰ ὡσπτη ἐκαίνια τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐξῆλθεν ἡ λιπὴ ἀπὸ τῆς ἁγίας Αναστασίας, καθήμενός μὲν τῆς Πατριαρχίας ἐν τῶ βασιλικῶ ὀρχήματι, ἢ τῆς βασιλικῆς συλλιτεύουσας τῶ λαῶ. Hoc anno mensis Decembris die xxvi. Indict. i. priora Magnæ Ecclesiæ peracta sunt encænia. Processit verò supplicantis populi cætus ἐς sanctὰ Anastasia templo, Patriarchâ Μενά in Imperatoris curru sedente, & ipso Imperatore inter plebem procedente. Ex quibus emendandus videtur Codinus, qui peractum opus xxvi. ejusdem mensis refert, nisi inter confectum Templum, & illius Encænia interfuisse quatuor dies voluerit. Dedicationis apparatus & celebritatem pluribus commemorant idem Codinus & Anonymus, qui tradunt Justinianum solenni pompâ ἐς Palatium per Augustæ unâ cum Patriarcha in Ecclesiam à se exstructam pervenisse, atque in hæc verba prorupisse, Δόξα τῶ Θεῶ, τῶ κατὰξιώσαντί με τούτου ἔργον ἀποτελέσαι. Νενίκησεν ὁ Σολομών. Gloria Deo, cujus dignatione ejusmodi opus perfeci: Vici te Salomon.

VI.

SECUNDA ENCÆNIA.

AT cùm non multò post confectum opus Ædis Sophianæ Hemisphærium concidisset, facta rursùm nova Encænna. Concidit autem pars orientalis Hemisphærii ex continuis terræ motibus perrupta an. x x x i i. Justiniani, unàque & sacram Mensam, & Ciborium, & Ambonem contrivit. Sed cùm eam statim de novo instaurasset Justinianus, Hemisphæriumque longè quàm antea editius eduxisset, ædem iterum ab Eutychio Patriarcha dedicari curavit, & ut ait Zonaras, καὶ καθιερωθῆναι ἐξ ἑὸς Εὐτυχίου τῆ Πατριάρχου τὸ δούπερον. Facta autem ista Encænna anno post Hemisphærii casum quinto: eò enim referendi versus Pauli Silentiarrii i. part. versu x x x v i i.

Δακρὺ ἢ πενταέτηρον δαποψήσαντες ὀπωπῆς,
Μέλθωμεν εὐφρήμοις ὑπὸ χεῖλεσιν εὐποδίας ὕμνοις.

Deterfis verò quinque annorum ab oculis lacrymis, ore bene auspiciato præstantes hymnos concinamus. Diem & annum distinctiùs annotat Chronicon Alexandrinum, Justiniani scilicet an. x x x v i. Indict. x i i. Decembr. x x i v. Τύτῳ τῷ ἔτῳ λς'. τῆς Ἰουστινιανῆς Βασιλείας, μὲν Ἀπελλέῳ, κατὰ Ῥωμαίους Δεκαμβεῖῳ, καὶ ἡμέρῃ, περσῆ τῷ ἑβ'. ἰνδικτιῶν θ', ἢ τῷ ἑκαταῖῳ τῆς ἀγίας τῆ Θεῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ΚΠ. τὸ δεύτερον ἀπετελέθη ἑορτῇ. Hoc anno x x x v i. Imperii Justiniani, mensis Apellei sive secundum Romanos Decembris x x i v. die, Indict. x i i. Encæniorum sanctæ Dei magna Ecclesia festum secundo celebratum est. Die etiam, qui Christi Natalitia præcessit, celebrata ea Encænna innuit idem Silentarius i. part. versu c x c v i.

Ἐπορεύον ὄξεις μὲν θεοκλον ἡμᾶς ἐκείνο
ζωοτόκου χειροῖο γήμεθλιον ἡμᾶς ἰκέσθαι.

Decibat post divinum istum diem deinceps vita parentis Christi natalem advenire. Ex quibus emendandus Codex Theophanis editus, qui x x. Decembris die peracta Encænna habet. Sed & Menza τῆ ἑκαταῖῳ τῆ ἀγίας τῆ Θεῆς μεγάλης Ἐκκλησίας quotannis actam memoriam volunt x x i i. Decembris: τῆ θυρανοξίων verò x x i i. ejusdem mensis die, quo & τὸ φωτὸδρέμιον τῆ Θεῆς Ἐκκλησίας celebratur. Verùm auctor Descriptionis ædis Sophianæ Templi apertionem, seu τῆ ἀνέξια τῆ ναῦ, postridie diei Encæniorum peracta auctor est, dedicatâ scilicet prius Ecclesiâ, de qua ἀνέξια solennitate, vel saltem nomenclatura, quædam habet Goarus ex Balsamone, ad Euchologium pag. 852. Prius enim dedicatur Ecclesia, quàm in eam aditus populo permittatur: in Encænii enim, ut est in eodem Euchologio, ἐκβάλλεται καὶ πᾶς ὁ λαϊκός. Postridie verò, postquam Clerus cantavit illud Davidis, Ἄρατε πύλας, &c. inter ἑκαταῖῳ solennia, Templi portæ aperiuntur. Φωτὸδρέμιον verò videtur appellari ea Encæniorum ceremonia, in qua in ædis sacra circuitu lumina accenduntur ad parietes, ubi x i i. cruces ab Episcopo chrismate unguuntur, de quo more apud Latinos præ cæteris Durandus lib. i. Rationalis cap. vi. n. x x v i i. Horum verò secundorum Encæniorum ceremoniam sic describit idem Theophanes: Η ἡ παννυχὶς τῆ ἀπὸ τῶν ἑκαταῖῳ γέρονεν εἰς τὸν ἄγιον Πλάτωνα, καὶ ἐξήλθεν ἐκείθεν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Εὐτύχιος μὲν τῆ λιπῆς, συμπαιεῖν καὶ τῆ βασιλέως, καθεζόμενος ἐν τῷ ὀχήματι, καὶ φορεῖν τὸ ἀποστολικὸν χιτῶνα, καὶ κρατῶν τὸ ἄγιον εὐαγγέλιον. πάντων τῶν λαῶν ἰαλλόντων τὸ, Ἄρατε πύλας, Ἀρχόντες, ὑμῶν. Νοδύρνα verò vigilia dedicationi hujusmodi præmitti solita in æde S. Platonis peracta: & exinde cum precationibus, presente etiam ipso Imperatore, Patriarcha Constantinopolitanus Euty chius curru vectus, & Apostolico habitu ornatus, sacrum manibus tenens evangelium processit, cunctâ plebe concinente, Attollite portas, Principes, vestras. Sed de Dedicationis Templi ceremoniis ac ritibus consulendum supralaudatum Euchologium. Jam verò quod addit Anonymus, seu Codinus, Encæniorum celebritatem ad ipsa usque Theophaniorum festa productam, siquidem de secundis Encæniiis egit, id videtur pariter dixisse Silentarius in Proœmio vers. i x x i v.

Ἐπεὶ γὰρ ἦγας πῶ ἐορτῶν, ὡς ἔδξ,
Ἀπᾶς ὁ δῆμος, εὐθὺς ἡ γερούσια,
Οἱ τὸν μέσον ζηλωτῆς ἀσφαλῆ βίον,
Τὰς τῆ ἑορτῆς ἡμέρας ἐπιξάγειν
Ἡτοιμ. παρεῖχες ὄξεδραμον, ἦτοιμ πάλιν,
Πάλιν παρεῖχες τῆτο δὲ δρῶν πολλάκις,
Ἐπιξέτεινας πῶ ἐορτῶν πλουσίως.

Postquam enim festum, ut par erat, celebrasti, statim plebs universa, Senatus, & qui mediam ac tutiorem vita rationem inierunt, ut celebritatis dies producerentur postularunt. Concessisti, effluxere illi: rursùm postularunt, rursùm concessisti: qua te sepius repetitâ, festivitatis celebritatem magnificè celebrasti. Certè apud Græcos ἑκαταῖῳ festivitates per septem dies celebratas videtur innuere Euchologium.

VII.
ARCHITECTI.

TAM elegantis stupendique Templi Architecti memorantur potissimum duo, inter tot, quos ex universo penè orbe coegerat Justinianus, Anthemius scilicet Trallianus, & Isidorus Milesius, uterque artis mechanicæ peritissimus. De Anthemio sic Paulus Silentarius 1. part. vers. cxxxiv.

— — — ἐπισημήνησε δὲ τέχνῳ
Καὶ νόον Ἀνθεμίου κεκασμένον ἔμφρονι βουλήῃ
Κεῖν' αὐτὸν τὰ πρῶτα θεμαίλια πήξατο νοῦ,
Εὐκαμάτων βουλήσιν ὑποδρήσων Βασιλέων.

Laudavit verò artem & prudenti instructam consilio mentem Anthemii; vit ille primùm jecerat templi fundamenta, laboriosorum Imperatorum obsecutus mandatis. Cui succinit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 1. Τοῖς τεχνίταις ἐν πάσι γῆς ἠγειρεν ἅπαντας· Ἀνθέμιον δὲ Τραλλιανὸς ἐπὶ Ἑφία τῇ καλεσθῆναι μηχανικῇ λογιάτατος, ἔτι κατ' αὐτὸν μόνον ἅπαντων, ἀλλὰ καὶ τῷ αὐτῷ θεωρητικῶν πολλῶ, τῇ Βασιλέως ὑπουργῆσιν αὐδῆ, τῶν τεκτανομέτρων τὰ ἔργα ῥυθμίζων, τῶν τε ἡρησομέτρων θεωρητικῶν ἰδέματα. *Artifices coëgit ex toto orbe: Anthemius Trallianus mechanicorum omnium non solum sui, verùm etiam multò superioris aevi facile princeps, illius studio deserviebat, intentus digerendo fabricis operi, agendorumque imaginibus præformandis.* Quod verò τῷ ἡρησομέτρων ἰδέματα Procopius, σωφῶν, seu futuri operis conspectum vocant Eusebius lib. 111. de Vita Constantini cap. xxxi. & epist. Himerii Rationalis apud Athanasium pag. 803. Glossarium Lat. Gr. *liniamentum*, seu χαρκαπῆα, & περιγραφή τῆς εἰδος. De Anthemio etiam pluribus agit Agathias lib. v. & ut non modò in æde condenda præcipuus habitus sit, sed & ut in arte, quam Mechanicam vocant, excelluerit; ita ut & terræ motus naturales, & fulgura ipsa arte imitaretur. Unde fortè eidem Silentario parte 11. vers. cxxxv. Ἀνθέμιον πολυμήχανον dicitur. Anthemii meminit præterea Joannes Tzetzes Chil. 11. quem ὡς ἀδοξογράφων vocat, quod περὶ ὡς ἀδοξῶν μηχανημάτων librum scripserit, quem in Bibliotheca Cæsarea fervari testatur Petrus Lambecius. Neque alius est ab eo, qui à Codino μαίτωρ μηχανικός appellatur. De Isidoro verò idem Procopius sic ait: Καὶ μηχανοποιὸς σὺ αὐτῷ ἔτερος, Ἰσίδωρος ὄνομα, Μιλῆσιον τὸ γένος, ἔμφρον τε ἄλλως, καὶ ὡρέτων Ἰουστινιανῶν ὑπουργῶν Βασιλεῖ Ὡνὰ ἀδερῆται alter machinarius, Isidorus nomine, ortu Milesius, singulari vir intelligentiâ, ac dignus quem Justinianus Augustus administrum sibi adjungeret. Et Paulus Silentarius part. 11. vers. cxxxvi.

— — — Ἦν δὲ σὺ αὐτῷ

Πάνσοφον Ἰσίδωρον ἔχων νόον, &c.

Erat autem cum illo scientiâ perinde ac prudentiâ prædictus Isidorus. Utriusque præterea meminit idem Procopius lib. 11. de Ædif. cap. 111. ut Codinus cujusdam Ignatii inter tot magistrōs architectos, quibus usus est Justinianus in condenda æde, quos centenarium explese numerum idem tradit, de quo multa nugatur.

VIII.
IMPENSA.

IN ea autem edificanda, nulla sumptuum habitâ ratione, ἀφρονήσας χρημάτων ἀπάντων, inquit Procopius, tantam pecuniarum vim expendit, ut cum iis demùm egeret, tributis & vectigalibus subditos non vexarit modò, sed stipendia etiam Professoribus publicis constituta, Præfecti Urbis monitu, sustulerit, ut auctor est Zonaras: ex quo, τῷ ἐν ταῖς πόλεσι διδασκαλείων ἐχοράκων, ignorantia & rusticitas in iis successerit. Nescio an is quem Eparchon vocat hoc loco Zonaras, sit ille Strategius, qui Codino & Anonymo, φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων, & Justiniani frater adoptivus, ἀδελφοποίητος, fuisse, & Templi impensas fecisse dicitur. In ea porrò condenda æde Barbarorum & Latinorum divitias congestisse Justinianum scribit Silentarius part. 11. vers. cclvi.

Καὶ γὰρ ἐμὸς σκηπτέρος ὅλης χροῆς εἰς ἐν ἰσῆς,
Βάρβαρον, Ἀυσόνιον τε πολύτερον ὄλον ἀγίαιας,
Λαῖνον ἐν ἐκείνῳ ἐπαρκέα κόσμον ἐδέξασθαι
Ἀμβροσίῳ νοῦτο δευδός, ὃ ἐνὶ πάσι
Ἐλπίδος εὐφροσύνην ἀφραύγεια θήκατο Ρώμῃ
Ἀλλὰ καὶ ἀργυρέοιο χροῆς ἐφείσατο κόσμου.

CP. Christ. lib. 111.

b ij

Ενθάδε Παγγαίοιο βάρους, καὶ Σουμιαὶ ἄκρη
 Αργυρέας ὠξυν ὕλης φλέβας ἐνθάδε πολλοὶ
 Ἡμετέρον Σημῶνες αἰώρησαν ἀνάκτων.

Meus namque Imperator, toto in unum coeunte orbe, omnimodas Barbarorum & Latinorum congerens divitias, lapideum ornatum ad immortalis & divini templi structuram idoneum non censuit, in quo unico supremam spem suam omnem & latitiam Roma posuerat: sed & argenteo subministrando abundanter ornamento non pepercit. Hic & Pangai scopuli, & Sunium promontorium omnes suas argenteas aperuerunt venas; hic multi principum nostrorum thesauri aperti sunt. In illius verò, atriorumque ac ædium circumjacentium structuram, præter sacra vasa ac reliquos ornatus, & quæ ex universo orbe liberaliter erogata sunt, expensas octogies centenas, seu ut habent aliæ editiones, ter millies bisque centies centenas libras, iidem Codinus & Anonymus tradunt.

IX.

MATERIA, LATERES.

ÆDIS parietes & camerae coctis lateribus constructi sunt, inquit Gyllius. Ita etiam Paulus Silentarius part. II. vers. LVIII.

Μίασα μὲν ατ. . . . ὅσα κύκλιον αἴτιμα πύχθ,
 Ὀπάλαιας πλίνθοισιν ἀρηέστα δῆσατο τέχνη.

Media quidem qua teretem fornicem conficiunt, coctis lateribus compacta devinxit ars architectonica. Idem vers. XC VII.

— Ὅπως δομήσει μόνθω
 Ἀνέρες εὐτέχοισιν ὑποδρήσαντες ἐδίθλοισ,
 Πλίνθοις ὀπάλαιαισιν ἀειήσαντο διδύσαις, &c.

Quo pacto qui adificandis artificiosis adibus operam dederunt artifices, coctis lateribus colligatas curvaturas arcuum, & ample domus tectum excitarent, &c. Et Agathias lib. V. ἤρεψε ἡ αὐτὸν (ταὸν) ἐκ πλίνθου ὀπλής καὶ πτάνης, πολλαχοῦ καὶ σιδήρω σιωδήσας. Parietum interior pars, subdit idem Gyllius, crustis marmoreis vestita excellentibus, & variis fulgurat, & permiscet cum summæ nature vires, tum mentes spectantium.

X.

MARMORA.

COLUMNIS præterea marmoreis ingentibus, ac mole suâ stupendis, aliisque minoris altitudinis ac molis ubique sustentatur ac exornatur, tam eleganti & gratâ colorum varietate, ut Procopius in hæc verba prorumpat: τίς τῶν κίωνων καὶ λίθων διαλεθμίσαιτο πῶ εὐωρέπειαι, οἷς τὸ ἱερὸν κεκαλλώπισαι; λειμῶνί τις ἀν ἐντετυχέναι δόξειεν ὠραίω τὸ ἀνδρῶς. θαυμάσιον γὰρ εἰκότως τῶν μὲν τὸ ἀλουργόν, τῶν δὲ χλοάρον. καὶ οἷς τὸ φοινικουῶ ἔπανθεῖ, καὶ ὧν τὸ λεικόν ἀπασεῖται. ἔτι μὲν τοι καὶ οἷς ταῖς ἐναπλωτάταις ποικίλλει χροίαις, ὡσπερ τις ζωγράφος, ἢ φύσις.

Quis columnarum ac marmorum, quibus templum ornatum est, egregiam varietatem percenscat? In prato floribus convestito versari se quispiam putes, ac merito horum purpuram, illorum viriditatem miretur: alia puniceo, alia candido fulgore prædita, & quæ natura, non secus ac pictor, coloribus dissimillimis variavit. Istam etiam marmorum varietatem pluribus, variisque in locis commendat Paulus Silentarius, & marmorum ipsorum genera ac colores recenset II. part. vers. CC. & seqq. In primis verò Ægyptium, seu Thebæicum purpureum, stellulis interstinctum laudat, part. I. vers. CCXLVI. part. II. vers. CCVII. de quo præter Plinium lib. XXV. I. capp. VII. & VIII. Statius in Epithalam. Stellæ & Violantillæ:

— *Rupesque nitent, queis purpura sepe
 Orbibus, & Tyris moderator livet aheni.*

Et in Balneo Etrusci:

*Sola nitet flavis Nomadum decisa metallis
 Purpura.*

Marmor istud, Ægyptium Romanum vocant scriptores ejusce ævi, ut ex Cedreno in Constantino M. & Porphyrogenito in Basilio n. LV. & scriptoribus de Templo S. Sophiæ statim initio colligere est. Phrygium, colore variegatum, ac roseum albo cæruleo permixtum referens recenset part. I. vers. CCV. de quo idem Statius, ut & de Libyco, in Epithalam. Stellæ & Violantillæ:

Hic Libyus Phrygiusque silex.

Erin Balneo Etrusci :

— *Solacium Phrygia quam Synados antro*

Ipsa cruentavit maculis lucentibus Attis.

Laconicum virens, vers. c c x i. cujus etiam meminit Procopius lib. i. de *Ædific.* cap. x. & idem Statius :

— *Hic dura Laconum*

Saxa virent.

Carium, obliquis ex sanguineo alboque livido semitulis distinctum, vers. c c x i i i. *Lydiuum*, virenti pallidoque colore commixtum, vers. c c x v. *Præconnesium* vers. c c x l v i i. cujus etiam meminit Anonymus sub finem. *Libycum*, cærulei simul & crocei coloris, vers. c c x v i i. *Celticum* nigrum, candidis venis interstinctum, vers. c c x x. *Bosporicum* album, in extremis oris nigricans, vers. c c x l i x. *Thessalicum*, part. i. vers. c c l v. part. ii. vers. c c x x i x. c c l i. *Molebium*, part. ii. vers. c x x x i i. &c. Ex tot igitur marmoris speciebus extant infinitæ, quæ Sophianam ædem suffulciunt & adornant; Columnæ, quas inter præsertim commendantur à scriptoribus octo Porphyreticæ, seu Ægypticæ, paræ altitudinis & molis, quas à muliere viduâ, Marcia nomine, Româ transmissas, & à Solis delubro ab Aureliano olim extructo abstractas, auctor est apud Codinum Plutarchus Justiniani Protosecretarius. Has ad quatuor Conchas, intra Bematis cancellos, stare suo loco ostendemus. Octo præterea prasini seu viridis coloris, stupendæ pariter magnitudinis, ac eximii decoris, Epheso à Constantino Pratore transmissas: cæteras partim Cyzico, partim ex Troade, vel ex Cycladibus, atque etiam Athenis advectas refert idem Codinus. Thevetus lib. x i x. Cosmogri. cap. i. de Columnis Templi Sophiani: *Le dedans est beau, & s'y voit grand nombre de colonnes & piliers longs & massifs, & de pierre de marbre, jaspé, & porphyre, fort bien diaprez, & cecy est au long du Chœur, qui encore est debout. Sur chacun de ces piliers on voit une pierre large & grande de marbre gris rouge, ou serpentin. Quand à l'estage d'en haut les colonnes y sont moindres en proportion, mais plus richement estoffées.* Dom. de Saligniaco in Itiner. *Elle est ornée de plusieurs hautes & grosses colonnes bien rares, sçavoir huit de porphyre, seize de serpentin, & quatre de marbre blanc: & par dessus, d'une belle galerie pavée de marbre transparent, & de plusieurs petites colonnes de marbre & de serpentin.* Atque harum quidem columnarum capitella ærea argento & auro exornantur. Silentarius part. i. vers. c c l i i.

— *ὦν ὑπὸ πέζαν*

Κίονες ἰδρύσαντο καρνάτα δέσμια χαλκῶ

Γλεύκια χρυσότευκτα, ὄψα πλάζοντα μέγιστας.

Quorum sub imam crepidinem tollunt columna fastigia ære revincta ac aurata, tantâ cum elegantia, ut eorum aspectu cura omnes depellantur. Quos quidem ornatus temporis injuriâ ac vetustate consumptos renovavit Romanus Argyrus. Scylitzes: *κατελάμωρως ἢ καὶ τὰ κιονόκερα τῆς Μεγάλης Εκκλησίας, καὶ τῆς ὑπαρχίας Θεοτόκου τῆς Βλαχερνῶν ἀργύρῳ καὶ χρυσῶ.*

XI.

M U S I V U M.

SED præter hanc marmoris jucundam gratamque varietatem, Musivo ubique ferè exornatur. Camera enim, inquit Gyllius, calculis & tessellis vitreis inauratis fulgent, etiam ad oculos barbarorum, in quibus expressæ variæ cernuntur imagines & figuræ, ita ut tabellarum vicem expleant. Paulus Silentarius part. i i. vers. c c x x x.

*Πεὶν δὲ πολυμήτιο σέλας ἡψίδ' ἔϊκέσθαι,
Λεπταὶ λαότορος παλάμη λαΐσθας ὑφαίνων
Μαρμαρέας ἔγραψε μὲν πλάκας, ἐς μέσσα τοίχων,
Συνδέτην εὐκάρποισι νέεας βεβειθὸς ὀπώρας,
Καὶ ταλάεις, καὶ φύλλα, &c.*

At priusquam in multas partes dissectarum tessellarum splendor accederet, lapidarius manu sua tenues lapillos marmoreos contexens, veluti in tabellis, mediis in parietibus, descripsit cornu vinculis illigatum, unâ cum calathis & foliis, &c. Ex quo describit loco Porticus Atrium ambientes, vers. c x c.

— *πολυμήτων ἢ μεταλλῶν*

*Ἀρμονίη γραφίδεσσιν ἰσάζεται. ἐν γὰρ ἐκείνῃ
Τετρατόμοις λάεσσι, καὶ ὀκτατόμοισι νοήσας
Ζευγυμδύας καὶ κόσμον ἐμὸν φλέβας. ἀΓλαίῳ ἢ
Ζωτύπων λαίγλης ἐμμύσαντο δεδιῖσαι.*

Sectorum multas in partes lapidum compago penicillorum amictus adæquat. In illa enim tessellis qua-

dirfidis, vel oetifidis cum venustate simul junctas venas videas; expressorum vero animalium pulcritudinem imitantur connexi invicem lapilli. Manuel Chrysoloras: οὐ τοὺς κίονας, οὐ τὰς ψηφίδας, οὐ τὰς τῆς ποίχων μέρμαρώσας, οὐ τὴν ἕλον, οὐ τὸν ἐν αὐτῇ χαλκόν, οὐ τὴν μόλιθον, οὐ τὸν σίδηρον, οὐ τὴν σάπφειρον, οὐ τὸν χρυσόν, οὐ τὴν ἕλον αὖθις τὴν ἐν ταῖς ψηφίσι, ἐκ ἄλλο οὐποῦ μέρους ἀκριβῶς διωαίματα καταλέξει. Musini etiam materiam expressit Anonymus, dum ait Justinianum, testudines tum adis, tum Porticuum ἐξ ὑελίνου χρυσοῦ deaurasse, ejusmodi *Musivum deauratum* vocat Anastasius in Gregorio IV. μωσίον χρυσόν, Anonymus de Locis SS. χρυσταυγὰς ψηφίδας Sophronius in Encomio SS. Cyri & Ioannis, χρυσᾶς ψηφίδας Theophanes Cerameus Homil. I. *νίπτεος lapides fulvo auro superiectos*, Vita S. Laurentii Episcopi Sipontini, n. x i. Quale vero fuit cæmentum, quo tota adis compages, seu potius lapides aut lateres continentur, & ex quibus constiterit speciebus, describit Procopius, & ex eo auctor Descript. S. Sophiæ: συνήρμωσε ἡ αὐτὴς (λίθος) ἐπίτανθ, ἥπερ ἀσβεστον ὀνομάζουσιν, ἐκ ἀσφαλθός, ἢ Σιμεράμιθ ἐν Βαβυλωνί φιλοτιμία, ἐκ ἄλλο τιθέν, ἀλλὰ μόλιθθ ἐς πλάμα χυθεῖς, καὶ μεταξὺ πανταχόσε χωρήσας, τῆς τε λίθων τῆς ἀρμονίας ἐντεπικῶς καὶ συνδέων ἀλλήλοις αὐτῆς. Neque calx, quam vitam & inextinctam vocant, neque bitumen, sed plumbum quod lacunis infusum omnia permeat interstitia, illarumque juncturis lapidum ipsos necit. Id etiam attigit Silentarius: qui præterea addit Justinianum in compingenda, vel tegenda æde, lignis uti ne utiquam voluisse, sed marmoris longioribus tabulis totam texisse, vers. c x. & seqq. ne, inquit Agathias, incendii rursus pateret, ζύλοις τε ἥκιστα χρυσάμιθθ, ὡς ἀν μὴ εὐκολώτατα πυρπολεῖτο

XII.

AMPLITUDO.

IMMENSAM adis Justinianæ amplitudinem non semel commendant scriptores, atque in primis Joannes Cantacuzenus lib. III. cap. I. τὸν νεὼν τῆς Σοφίας τῆ Θεοῦ μεγάλθ μεγισον ὄντα τῆς ὑπὸ τὸν ἥλιον ἀπάντων. Et lib. IV. cap. IV. ὁ γὰρ τῆς τῆ Θεοῦ Σοφίας κάλλιε τὴ καὶ μεγάλθ τε καὶ ἀπάνταχού νικῶν. Manuel Chrysoloras: πρὸς γὰρ λόγου ὑψθ ἢ μέγθθ ἐξισώσεται τῆς ἐκείνῃ ὑψθ, ἢ μέγθθ. Guillelmus de Baldenzeel in Itiner *Credo quod sub Cælo postquam mundus creatus est, non fuit tale ædificium completum, quod huic poterit in nobilitate & magnitudine cæteris comparari.* Sed licet magnitudine & mole sua cæteras totius Orbis ædes facras excedat, tam aptâ tamen constat concinnitate & proportione, ut nec longitudine aut latitudine immodica sit. Procopius: εὐρές τε αὐτῆς, καὶ μήκος οὕτως ἐν ὀρθογωνίῃ ἀποτετόριευται ὡς τε καὶ ὀρθογωνίας καὶ ὅλων εὐρεία ἐκ ὑπὸ ἑξόπου εἰρήσεται. Sed ita confecta est, ut non omnino quadrata sit, & longitudo latitudinem paululum excedat: ἐν τετραπλεύρῳ ἰδί γὰρ τὸ πῆχυός ἐστιν, οὐ καὶ πολὺ ἢ φαίνεται πρὸς τὸν εὐρος τὸ μήκος, quod de æde S. Michaelis CP. dixit idem Procopius lib. I. cap. III. seu potius, quod de æde sancti Anthimi scripsit cap. V. ut longitudo tantum superet latitudinem, quantum in latere orientali porrigitur Bema τρισῦτον γ πρὸς τὸν μόνον τῆς εὐρείας τὸ μήκος, ἐς οὗτον δὴ χώρον τὸν ἀβέβηλον, ἐν ᾧ τὰ ὄργανα τὰ ἀρρητὰ τελεῖσθ θέμις, καὶ τὴν πλευρᾶν, ἢ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον τέτραπται. δικαίαι ξυμβάνθ. Quæ quidem est adis Sophianæ figura & forma. Nam si ejus longitudo a Bematis cancellis, seu ubi Concha altaris cancellis includitur, ad adis portas ineatur, tota est quadrata, quod ex Ichnographia percipere quivis potest. Unde colligitur eam fuisse apud Græcos Templorum formam ac figuram.

XIII.

LONGITUDO.

EVAGRIUS lib. IV. cap. XXXI. illius longitudinem à Concha, ubi incruentum sacrihæcium litatur, ad portam Conchæ adversam, esse pedum cxc. scribit: Ἐστὶ μὲν οὖν τὸ ὑψὸς ἐκ τῆς κατὰ πικρῆς θύρας τῆς ἰσθμῆς κόλχης, ἕνθα τὰ τῆς ἀναμάχτης καλλιερῆται θυσίας, μέχρις αὐτῆς, ποδῶν ρλ. At verendum ne Evagrii Codices in adis longitudine & latitudine recensenda mendosi sint, cum utramque longè aliam fuisse constet ex Gyllio, diligenti admodum scriptore, cui longè potior fides habenda. *Longitudinem*, inquit ille, *ab Oriente ad Occasum eam ipse metiri ausus non sum, sed metiendam curavi per hominem Turcum, qui mihi retulit longitudinem Templi esse ducentorum & quadraginta pedum* Bondelmontius de longitudine Templi agens, ait, *per Ecclesiam esse de angulo ad angulum cxx brachia, quia, inquit, desuper rotunda, & in plano quadrangulata recedit.* Quibus verbis innuit longitudinem se mentum esse, non ab imo Conchæ, sed quâ illa ædi conjungitur, ita ut Gyllio consentiat, siquidem brachii mentura duorum pedum fuerit.

XIV.

LATITUDO.

LATITUDINEM à Meridie ad Septentrionem centum & quindecim pedum esse ait idem Evagrius. At Gyllius, ex Turci relatione, ducentorum & tredecim pedum esse scribit. At tamen uterque dissideat in ædis longitudine & latitudine describendis, saltem in eo ferè conveniunt, quod latitudinem excessit: siquidem secundum Evagrium spatium istud **xxv.** secundum Gyllium **xxvii.** pedum fuerit.

XV.

ALTITUDO.

ALTIUDINEM verò tantam esse prodit Procopius, ut non modò cætera Urbis ædificia superexcellat, sed & ex supremo ædis vertice Urbs tota despiciatur: *Επήρτα γὰρ ἐξ ἕως ἑσάνιον, ὅσον καὶ ἄνωγ τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων ἀποσελεύσασαι ἐπινένευεν. Ἐσφρακίμην τῆ ἄλλῃ πόλει, κοσμήσασα μὲν αὐτῶν, ὅτι αὐτῆς ὄσιν, ἠραιζομένη δ', ὅτι αὐτῆς ἔσα καὶ ἐπεμβαίνουσα τοσοῦτον ἀέξει, ὡς δὴ ἐκδέξει ἡ πόλις ἐκ ἀεὶ πῆς ἀποσκοπεῖται.* *Elata namque in altitudinem ingentem, at veluti navis in anchoris stans, supra cætera ædificia existit, urbiq; imponet, quam ornât tanquam pars; eâ gloriosa, quòd intra illius ambitum ad eâ se tollat, ut inde civitas clarè circumspicitur.* Porro altitudinem à summa curvatura arcuum usque ad pavementum, centum quadraginta duorum pedum esse ait idem Gyllius; nam de eâ filet Evagrius, qui altitudinem tantum à centro Hemisphærii refert, de qua agemus infra. Bondelmontius verò à testitudine ædis ad pavementum, altitudinem esse ait **cxlii.** brachiorum.

XVI.

PORTICUS EXTERIORES AD MERID. ET SEPT.

TOTAM ædis structuram ambiabant exteriores Porticus columnis marmoreis sustentatæ, musivoque opere exornatæ, de quibus nescio an verba ista Procopii capienda sint, an verò de interioribus Porticibus: *τίς αὖ--- τὰς τε παραπληθῆς διηγάτο σοάς, καὶ τὰς ἀεὶ σὺλοισ ἀύλας, αἷς ὁ νεὸς ἀεὶ ἐβέβλην*; Ad Meridie enim & Septentrionem habuit Porticus exteriores, ut & ad Occidentem, de quibus mox acturi sumus. Nam ad Orientem vix crediderim extitisse, quidquid dicat Gyllius, qui ait verisimile esse istam cecidisse aliquo terræ motu, ipsiusque in locum excitatam fuisse molem illam, quæ hodie extat lapide quadrato constructa, velut crepido clivosa objecta ad fulciendam partem ædis orientalem. Quippe, etsi ædes sacræ majores Porticibus circumcingi solerent, ad Orientem tamen nullæ excitabantur, fortè quod eo loci essent varia adjuncta ædificia, in quibus & Diaconi considerent, & Patriarchæ salutantes exciperent, & ædis cimelia ac vestes reponerentur, denique in quibus Imperator ipse, cùm luberet, recumberet: de quibus quidem exhedris agemus infra, cùm has interim in ædis Sophianæ ichnographia intueri cuius liceat. Hanc porro ædis sacræ partem caruisse Porticu observat Procopius lib. i. de Ædif. cap. viii. ubi ait Templum S. Michaëlis in Anaplo ubique Porticibus exterioribus cingi, præterquam ad Orientem: *σοὰ τὴν νεὸν ἀεὶ βάλλας ἑκὺκλιεῖς οἷς τὰ ἀεὶς ἔω ἀλελιποῦσα μόνον.* Similia tradit de æde Deiparæ Hierosolymitanâ lib. v. cap. vi. *αἱ (σοάς) ἀεὶ βάλλασι τὸ ἱερόν ὄλον, πάλιν σοὰς ἔω τῆ ἀμμοῦνης πλευρῆς.*

XVII.

PORTICUS OCCIDENTALES.

AT ad Occidentem, Templi valvæ, inquit Gyllius, loco vestibuli duas Porticus habent, inferiorem, quâ aditur Templum plano pede, superiorem, quâ Gynaconitides aulæ adeuntur, ambas tam longas, quàm Templum latum, largas viginti octo pedes. Paulus Silentarius, part. ii. vers. ix. marmore grandi constructas ait:

Μηκεδανός δ' ἐπὶ τρισὶν πύλαις . . . . . αὐλῶν,
 Διχρὸν μὲν ὁ περιόνομα ὑπερ . . . . . θυμέτης,
 Μήκος ἔχων, ὅσον εὖρος ἀνάκτορα Θεσσαλαῖνου.

Præter hæc vestibula, longum est rectumque spatium, accedentes excipiens sub amplis foribus, tantumque habens longitudinis, quantum sacrum templum latum est. De his binis Porticibus occidentalibus ita præterea Evagrius: εἰσι ἡ πρὸς δὺμόρον ἡλίον ἀκρωπεῖς ἰτέαι σοαὶ δύο, καὶ πάντοτεν υπάθειοι αὐλαί, εἰς κάλλος ὀξησημέναι. Sunt præterea ad occasum Solis porticum dua admodum venusta, & atria undique mira pulchritudinis. Ubi tamen incertum an porticum inferiorem & superiorem intellexerit, an verò inferiorem, quæ duplex fuit, uti mox dicemus. Subdit deinde Gyllius, Porticum superiorem supra Porticum inferiorem sitam esse inter pilas sustinentes quartam partem sphaeræ occidentalem, & fenestras. Nam à parte interiori octo pilis, ab exteriori totidem sustinetur: inter quas fenestræ, tam inferiores quàm superiores, illucent, cinctæ columnis quadratis. Inter hanc Porticum & Aulas fœminarum nihil interest, nisi pilæ sustinentes Porticum cameram interiorem: pavementum enim Porticus æquale est Aularum pavimento. Porticus porro inferior, addit idem Gyllius, duplex est: interior clauditur utrimque muris marmorum jucundissima varietate vestitis: tegitur cameris figuratis ornamento tessellato calceolarum inauratorum. Atque ita tribus Porticibus exornatur ædis Sophianæ vestibulum, duabus inferioribus, & una superiori: quò respexit Silentarius part. I. I. vers. v. dum ait triplices esse Porticus occidentales:

Ἀλλὰ δὺς πύλαις μέγαν . . . . . χεῖ,
 Οὐκ ἓνα, τετραπύλοισι δ' ἔχῃ καὶ πύλαις μέγασθου.

Sed occidentis ingens aperit vestibulum multorum hominum carax, non singulare ac unicum, triplex est enim sub adis extrema. Sed prima, quæ occurrit ex inferioribus Porticibus, pertinuisse videtur ad Porticus Atrii, de quibus infra, quod τετράπυλον fuisse constat: ex quo necesse est harum unam Templi vestibulo affixam fuisse. De Porticuum istarum portis, seu aditibus, sic profertur idem Gyllius: *Ex hujus Porticus latere orientali novem portis patet aditus in Templum: ex latere occidentali quinque portis æneis duplicibus patet exitus ex interiori Porticu in exteriorem Porticum, ex qua proditur in aream, ubi perennes saliant aquæ.* De novem portis, per quas Templum aditur, agitur infra: at eas per quas ab interiori Porticu in exteriorem proditur, attigit etiam Silentarius II. part. vers. xxi. nec quinque duntaxat, sed septem recenset, in iis binos illos in Porticum aditus complexus, qui ad Meridiem & ad Septentrionem aperiuntur.

Ἐπὶ δ' ἀνευρεῖται ἱεροῖς πύλαις ἀνοίγῃ,
 Λαὸν ἔσω καλέουσαι ὀμιλάδον ἀλλ' ὁ μὲν αὐτῶν
 Ἐνέφετα Νάρθηκος ὅτι σπειροῖ μετώπων
 Ἐς νότον, ὃς δὲ βορρῆος ὅτι πύλαις.

Qui locus pandit & aperit septem sacras portas, populorum intus invitantes cateruatim: quatum una ad angusti Narthecis frontem versus Austrum convertitur; alia versus septentrionalem alam.

XVIII.

NARTHEX.

PORTICUS istas occidentales, quæ elegantis ac magnifici vestibuli vicem præbent ædi Sophianæ, Νάρθηκος, seu *Ferule* nomine a vo suo donatas tradit idem Silentarius part. II. vers. xiii.

Χῶρος ὅδε Γραικοῖσι φησὶ ζεταὶ ἀνδράσι Νάρθηξ.

Locus hic à Grecis hominibus appellatur Narthex. Nec aliâ appellatione donantur ejusmodi Porticus in ædium sacrarum vestibulis excitata, à Procopio lib. I. de Ædif. cap. I. v. ubi de Templo SS. Sergii & Bacchi: *Ἐστὶ ἡ αὐτοῖς μία μὲν ἡ ἐπὶ τῆς πρὸς ἄρθρον σοαί, ἐπὶ τῆς Νάρθηκος, τῆς ἀεὶ μήκους ἔχουσα, ὠνομασμένη Ἰναρτὴν habent in vestibulo porticum, nomen ex Narthecæ, seu Ferula idcirco nactum, quòd longissimè porrigitur.* Et lib. V. cap. VI. de Templo Deiparæ Hierosolymitano: *Στοιὰ πρὸς ἐκδὲχεται ἐπιπέδιον ἰτέαι ἐπὶ τῆς Νάρθηκος ὠνομασμένη, οἰμαί, τῆς μὴ εὐρυμείθαις ἄλλια succedit Porticus, quæ à Narthecæ, seu Ferula ἰδέο, τῆς αὖτις sententiæ, nomen habet, quia angusta est.* Ubi Procopius vocabuli, seu appellationis, rationem insinuat, sicque dictas istiusmodi Porticus ante Templorum vestibula, quòd in majorem longitudinem quàm latitudinem porrigerentur, atque ita *Ferule* speciem quodammodo referrent, quæ oblongior est quàm latior, ut obiter attigimus in Notis ad Alexiadem: quippe πάνθ' ὀμιλάδον, inquit Zygomalas, νάρθηξ λέγεται. Unde non omnino hallucinatos illos evidens est, qui Narthecem Ecclesiæ, Porticum fuisse scribere, ut vult Allatius, Goarum innuens; quandoquidem id differtis verbis tradunt Silentarius & Procopius: quibus favet Codinus in Originib. Lambecianis

cianis pag. 45. καὶ τὴ ἴππια αὐτῆς ἐκείσθ' ὀλιγάσων τῶ ἐμπαροῦν τῶ νάρθηκος ἢ ναῖ. Et Theoria-
nus in Legatione, Νάρθηκα, in quo Pœnitentes stabant, ἔξω δ' ἐκκλησίας statuens, ubi divi-
nas Scripturas, inquit ille, audiebant, quæ scilicet in æde sacra aut recitabantur, aut de-
cantabantur: unde ἀπερώμφοι passim in Narthecæ extra Ecclesiam dicuntur constitisse, apud
Gregorium Thaumaturgum can. xi. Zonaram ad can. i. Concilii Nicæni I. Balsamonem ad can.
xlv. ejusdem Concilii: ἐν βασιλικαῖς πυλάσιν, seu Regiis ac præcipuis porticibus, vel fori-
bus, apud Alexium Aristenum, quemadmodum nuncupantur ab Anastasio non semel, ut in-
frà indicamus. Nam πυλάνας βασιλικαῖς hîc latiori significatione accipiuntur pro ipso Nar-
thecæ, è quo per Regias portas in templum aditus patebat: quomodo πυλάνας ἢ νάρθηκος di-
xit Theodorus Studita in Carmine εἰς τοὺς πυλάνας ἢ νάρθηκος inscripto:

Πύλας ἀγίας ἢ ναῖ τῶ ἐνθάδε,
Ἰθὶ παροῦστων πνεύμα συντετριμμένον,
Καὶ τὸ πνοῦμα δικτὸν ἐξὶ Κυρίου.

Ex quibus versibus conficit Allatius, πυλάνας ἢ νάρθηκος, à Studita πύλας ναῖ vocari, quod
secus se habet. Horum enim sensus est, ni fallor, eum qui jam Narthecem adiit, templi por-
tas, quibus Narthex ab eo dividitur & disparatur, ingressurum, spiritum contritum ferre
debere, quod est sacrificium Deo acceptum. Neque aliam fortè ob rationem dixit Silenti-
arius vers. xlii. in Narthecæ voces sonoras Davidis Psalmos concinentium alternis canti-
bus Sacerdotum exaudiri, ac aures Dei mulcere:

Ενθάδε τις καὶ ὑπὸ δάμπερες ἦχος ἀνέρπων
Εὐκλάδος χειροῖο βιαρῆσθ' οὐατα δέλγῃ.

Hic suavis per noctem consentius perpetuò exarsens, benefici Christi aures demulcet. Ubi per τῶ νύκτα,
videtur innuisse preces vespertinas, de quibus Paulinus Nat. vii.

— tunc ergo solutis

Cælibus à Templo Domini, postquam data fessis
Corporibus requies, sumpta dape, cœpimus hynnis
Exultare Deo, & Psalmis producere noctem.

Atrium verò Narthecis ἀντὶ τῆς Νάρθηκος vocant Μενᾶ vii. Septembris, nempe illud
quod Nartheci obversabatur: τὸ παρῳπύλαιον αὐτομάτως ἠνέωκτο, καὶ τῷ τῶ συνελθόντι τῷ διακόνῳ,
ἐπὶ τὴν ἀντὶ τῆς Νάρθηκος ἔστησαν. Προπύλαιον suapte apertum est, & cum eo veniente Diacono,
in Narthecis aula steterunt. At cur Porticum, quam nudè ac simpliciter Νάρθηκα vocat Silenti-
arius, ἐπὶ τῆς Νάρθηκος appellet Procopius, nulla mihi alia suboritur conjectura, quàm quòd fa-
miliarem Byzantinorum civium loquendi morem expresserit, qui quòd nudè Narthex dici
debuerat, ad Narthecem, vel in Narthecæ efferebant, ἀπερώμφοις fortè innuentes, qui in eo
consistebant, aut qui ad eum relegabantur: quemadmodum posteriores Græci urbem Constan-
tinopolitanam, non πόλιν, sed τὴν πόλιν appellabant, uti alibi observatum est. Ita Daphnense
Palatium ad Antiochiam ἐπιδάφνη dictum, quasi ἐπὶ τῆς Δάφνης. Neque enim omnino ar-
ridet eorum sententia, qui ἐπὶ, pro παρῳ, perperam substitutum censent. Quatuor porrò in
æde Sophiana Narthecæ statuit Codinus: Ἀπὸ τῆς Βήματ' ἕως τῆς πρὸς τὸν ναὸν Νάρθηκων, ἢ
Βεμάτε ἕως ἄχρι τεσσάρων Νάρθηκων; ut & Anonymus: καὶ τῶ τεσσάρων Νάρθηκων κατέχευσε τὰ
ὄψα ἐξ ὑελίνου χρυσοῦ λαμπροτάτα. Aut etiam exornavit quatuor Narthecium cameras, & aurcis
ex vitro lapillis. At qui illi fuerint quatuor Narthecæ, haud benè constat. Certè in præ-
allatis duas inferiores porticus ad templi valvas extitisse ait Paulus Silentarius, quibus
si addantur binæ illæ porticus quæ extra ædem ad latera septentrionale & meridionale
extitere, quatuor Narthecæ conficere licebit. Scribit porrò idem Anonymus, Justinia-
num statuisse, ut quisquis pro delictorum modo arceretur à sacris, in his quatuor Nartheci-
bus staret: quo quidem loco Φίνας Narthecæ vocat, incomperatâ mihi ratione, nisi fortè
quòd ad Templi fines haberentur Porticus istæ exteriores. Certè tertium Narthecem ejus-
dem ædis Sophianæ observare est in Sexta Synodo Act. xviii. ubi δικύμβαλον ἐν τριτῷ
Νάρθηκι Μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳ statuitur, nullo alio indicio: qui quidem tertius Narthex, prima
fortassis fuerit è tribus Porticibus, quas ad Occidentem ædis Sophianæ stetisse scribit Pau-
lus Silentarius, quæque ἐξώτατ' ἢ Νάρθηξ videtur nuncupari apud eundem Anonymum
pag. 248. Nam auctor est Goarus etiamnum Græcis ἐξωνάρθηκας, exteriores Porticus, ut in-
teriores ἐπὶ νάρθηκας dici. Jam verò δικύμβαλον, ni fallor, locus est constans duabus trullis, κυμ-
βαλικῶς, seu in modum cymbali, quemadmodum fuit majus ædis Hemisphærium, extructis;
cujusmodi delineantur aliquot in Prospektu exterioris ædis Sophianæ, quem ari incidi ex ve-
teribus schedis curavimus, qui in Porticibus videntur extitisse. Ita Τεικύμβαλον τῆς Τζικανιση-
εῖου memorat alicubi Codinus in Orig. Jure igitur Allatius hæc verba de Narthecæ infert: Nar-
thex verò extra Ecclesiam fortè an antiquis temporibus fuerit, non disputo. Nam ut Narthecæ,
quòd ex prædictis satis patet, olim extra Ecclesiam, seu potius extra Ecclesiæ septa, fuere,
etsi fortè sacri haberentur; ita vicissim pro certo haberi debet, posterioribus sæculis Nar-
thecem, eam ædis sacrae partem, quam hodie Ναῦν vocamus, aliquando appellatam, ut

patet ex Euchologio & cæteris Græcorum Ritualibus libris, & aliquot inferioris ætatis scriptoribus, quos laudat idem Allatius in Dissert. de Recentiorum Græcorum Templis pag. 110. & sequentibus. His favere videtur Lexicon MS. ex Bibliotheca Regia, cod. M M I X I I. ut & auctor Etymologici: *Ναρθηξ, ἀπὸ νέρθεν, ἤθρου κατὰθεν τῆ ἀμβωνῶ κείδης*. Hinc enim evincitur Narthecem in Ecclesia extitisse, siquidem infra Ambonem extitit: idque inde factum existimo, quod cum in plerisque templis ac ædibus sacris deessent capaciores Porticus & Nartheces ad earum vestibula; qui ex Canonum præcepto in iis consistere tenebantur, intra ipsius Ecclesiæ claustra postmodum admissi sint; ita tamen ut à reliqua Fidelium plebe discernerentur, eaque obirent munia, quæ in Narthece olim, in primo adium sacrarum, atque adeò *Ναυίς* ingressu. Unde rectè Nartheces dixit Symeon Thessal. Opuscul. contra hæreses, suâ nimirum ætate, ἡ ἱεράων ἀρχαὶ nuncupatos. Scribit Theophanes anno x x x v i i. Justiniani igne consumptam eo incendio quod tunc accidit, ædis S. Irenes *Νάρθηκος* partem. Jam verò quod à Silentario, Procopio, iisque quos laudavimus scriptoribus Narthex dicitur, alii *πεθναον* vocant, ac in iis exerte Codinus cap. x v i i. n. xx. quidquid dicat Allatius: *ἐκτός τῶν ὁραίων λεγόμενων πυλῶν, ἤτοι ἐν πεθναῶν, ἐπιτραπορίας πυλῶν, seu in pronao*. Sed & Balsamon in Can. l x x i v. Synodi Trullanæ, dum ait, *πάντα τόπον τῶ κλειῶ ἀναταθειμένον κυριακὸν λέγεται, καὶ μὴ ἐκκλησια ὄσιν, ἀλλὰ πεθναῶ τυχόν, ἢ ἐπεθὸν π ἱερόν, locum omnem Domino dicatum, Dominicum appellari, licet Ecclesia non sit, sed Pronaos forte, aut quidpiam aliud factum* Unde conficitur Pronaum Ecclesiam, seu Ecclesiæ partem, non fuisse, tametsi aliter dicat Allatius. Idem porro Balsamon ad Can. i i. Dionysii Alexandr. *πεθναον* scribit fuisse τόπον δευτέρας μετανοίας, ἢ λεγόμενον τ' ἀπερωμένων, quo loco rectè à Proaulio Pronaum distinguit, cum Pronaos Narthex fuerit in quo consistebant Audientes & Pœnitentes, Proaulium verò Porticus ipsa exterior seu quadriporticus, quæ *περυσίς* nomenclaturâ donari solet. Idem denique Balsamon ait *πεθνάς* eorum fuisse, quibus non licebat ἐκκλησιαζέειν, seu Ecclesiam ingredi, ut audientibus: quod intelligendum præsertim de tempore quo sacra peragebantur mysteria: nam ante Evangelium Ecclesiam ingrediebantur ad sacras Scripturas & homilias audiendas, unde ἀπερώμνοι dicti; post Evangelium autem ex ea excedebant, & in Narthece consistebant dum sacra conficiebantur mysteria, ἡ φεικτῶν ἐκτελεσμένων μυστηρίων, ut habet Symeon Thessalonicensis lib. contra Hæreses. Denique Perdiccas Ephesius de Themat. Hierosol. satis innuit Pronaum longè aliud fuisse ab Ecclesia, cum in eo arborem stetisse scribat, unde latiori significatione Pronaum pro ipso ædis sacræ proaulio, vel pro quadriporticus area accepisse satis colligitur, uti arbores in area quadriporticus Sophianæ exhibet prospectus exterior ejusdem ædis à nobis descriptus. Ita verò Perdiccas:

Καὶ δένδρον εὐσκαίφυλλον ἐξὸς ἐν τῶ πεθναῶ,

Et arbor foliis obumbrans stans in Pronao. Denique Charta donationis Cornutianæ edita à Suaresio: *In pronao velum lineum purum unum: Et inter basilicam pro porticibus vela linea resoluta se.x.* Ubi Pronaos extra basilicam esse satis patet. Neque aliter Latini scriptores Pronaos accipere, quibus adium sacrarum atria ita indigitantur, ut Vitruvius lib. i v. cap. i v. & veteres Inscriptiones apud Gruterum xxvii. 2. clxxii. 3. ccxiv. i. In quibus PRONAI MATRIS DEVM, ET ÆDIS MARTIS, occurrunt. At qui *πεθναον* tertiam esse templi partem contendunt, in quibus est Genebrardus, existimant Gallicam inde vocem *Prône* deducendam, eam scilicet orationem, quam ex officii instituto habet Curio ad plebem in ista inferiore ædis parte, & extra Chorum, inter Missæ solemnia, quæ *Pronium* dicitur in Conciliis provincialibus Senonensi an. m d x x i v. Carnotensi m d x x v i. Catalauniensi m d l v i i. & aliis. *Prône* in Consuet. Parisiensi art. x x x. Blesensi art. i i i. & Dunensi art. l v i i i. Ita ut quodammodo hac oratione, seu adlocutione ad populum, Curio dicatur fungi officio *Doctōris audientium*, uti est apud S. Cyprianum epist. x x i v. de Lectore agentem. Scio Salmasium lib. de Primatu Papæ vocem hanc à Latino, *Præconium*, deducere, quòd eo in loco Præconis verbi Dei munus impleat Curio: unde tum *Præconari* dicitur apud Anonymum lib. i v. de Miracul. S. Benedicti cap. x i i.

XIX.

PYRAMIDES.

QVÆ porrò ad Orientem extant Pyramides ad ædis angulos exteriores, excitavit Andronicus Palæologus senior, quòd partes Templi orientalem & septentrionalem ruinam ac casum minitantes fulciret. Id pluribus narrat Nicephorus Gregoras lib. v i i. Hist. *Ἡκουσθη γὰρ ἀπὸ τῶ δοκίμων οἰκοδόμων, ὡς τῶ μακροῦ χρόνου καμύοντα σωίζησιν τὰ δύο αὐτῶ ἐπεπόνθεσαν μέρη, τότε πρὸς ἀρκτοὺς ὄσιν, καὶ ἐπὶ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τετραμμένον, ἀ δὴ πῶσιν ἀπειλοῦσι ταχῆαι, εἰ μὴ σωεπιλάσοιτά τις. ὅθεν χελιάδας νομισμάτων ἐκ ὀλίγας τοῖς οἰκοδόμοις ὁ Βασιλεὺς δεδωκώς*

ἐκ τῆς Δεσποίνης χρημάτων τὰς οὐρανίας τὰς ἐκ βαθέων τῶν θεμελίων ἀνήγαγε Πυραμίδας, δι' ὧν κέρισται τὸ ἀπειλούμενον ἐπὶ κίνδυνον. Audierat enim ex architectis duas templi partes, septentrionalem & orientalem vetustate labascentes, brevi ruinam minitari, nisi maturè occurreretur. Quate multis aureorum millibus datis de Imperatricis pecunia, eas quas videmus Pyramides ex altis fundamentis ad periculum illud propulsandum erexit.

XX.

A T R I U M.

ANTE Templi Sophiani vestibulum, proindeque ante occidentales Porticus, prosta quadrata ingens Area, uti appellatur in lege I v. Cod. Theod. de His qui ad Eccles. confug. placet enim illius descriptionem hoc loco exequi, priusquam Templum ipsum subeamus; cum vestibuli præcipuum sit ornamentum. Aream istam, seu Atrium quatuor Porticibus circumdatum, ἀυλῆς nomine donat Silentarius part. I I. vers. CLXXI v.

Ἀλλὰ καὶ ἀμβροσίω τοῖς ἐστέριον πόδα νηθεῖ,
Τετράσπον ἀθούσησι πεδίδρομον ὄψεται ἄυλλω,
Ὡν μία μὲν Ναρθηκὶ συνάπτεται, ἄλλη μὲν ἄλλω
Πεπταμύρῳ τελέθεισι πολυχιδέαςι καλεούσαις.

Sed & ad occidentalem divina adis pedem, atrium quatuor porticibus circumdatum licet intueri; quarum quidem una Nartheci conjungitur, alia verò semitis multifidis aperta sunt. Ubi observandum, exteriorem vestibuli Porticum ad Atrii Porticus pertinuisse, quod jam supra monuimus: alioquin Atrium Sophianum tribus tantum constitisset Porticibus, non verò quatuor, proindeque non τετράσπον fuiisset, vel Quadruparticus, sed Triparticus, uti ejusmodi Atria dicuntur Anastasio in S. Hilario PP. Nymphæum & Triparticum ante Oratorium S. Crucis, &c. Eusebius lib. III. de vita Constantini cap. XXIV. de Atrio Templi Hierosol. μακρῆς περιδρομῆς ὡς ἐν τριπύλῳ περιδρομῶν. Et Sidonius lib. I I. Epist. X.

Huic est Porticus applicata triplex;
Fulmentis Aquitanicis superba,
Ad cujus specimen remotiora
Claudent atria Porticus secundæ.

Eadem porro ἀυλῆς appellatione donantur ejusmodi Areæ, seu impluvia ante ædes sacras, à Procopio lib. I. de Ædif. capp. V II. VIII. lib. V. cap. VI. Αἶθρια dicuntur Eusebio lib. III. de vita Constant. cap. XXXIV. & XXXVIII. & lib. X. Hist. cap. IV. quia εἰς τὴν τῆς οὐρανοῦ κάτοψιν λαμπρὸν καὶ ταῖς τῆς φωτὸς ἀκτίων ἀφ᾿ ἑαυτῶν ἀέρα præbent, ut idem scriptor loquitur; Impluvia Paulinus Nat. X. ea Atria appellat:

Istic Porticibus latè circumdata longis
Vestibula impluvio tectis referantur aperto,
Et simul astra oculis, ingressibus atria pandunt.

Semitæ verò istæ multiplices, de quibus Silentarius, portis elegantibus clauderantur; quas ὄψας μεσαύλους vocat non uno loco idem Procopius, ἀυλοῖς πύλαις Eusebius lib. III. de vita Const. cap. XXXVIII. μεσαύλιον enim τῆς μεγάλης Εκκλησίας dicitur Theophani & Cedrenō Atrium, quod ἀυλὶ cæteris scriptoribus. Gloss. Lat. Gr. Atrium, μεσαύλιον. Paulinus Nat. X.

Basilicis hæc juncta tribus, patet area cunctis;
Diversosque aditus ex uno pandit ad omnes,
Atque itidem gremio diversos excipit uno
A tribus egressos, medio spatioso parvito.

Procopius igitur lib. I. cap. IV. de Æde SS. Sergii & Bacchi: Ἐπὶ κοινῆς δὲ περιπύλαια πάντα, ἢ τε ἀυλὴ καὶ μεσαυλοὶ θύραι. Communia sunt omnia Propylea, atrium, & mediane janua. Et lib. V. cap. VI. de Templo Hierosolymitano: Θύραι μεσαυλοὶ ἱεροπεπίεστος, ὅτε μιν ὄψαι τοῖς ἴσως ἴσως, ὁποῖα ποτὲ θάματα ἐντυχθῆν μέλλουσιν. Mediane janua tam angusta, ut intrantibus indicent quale spectaculum nacturi sint. Mox subdit: Περιπύλαια ἢ τὸ ἐνθένδε θαυμάσια δὲ, καὶ πρὸς τὴν κίονων ὁδοῖν ἐπαγεμένη ἀφ᾿ ἑσῶν ἄσπετον ὕψος. Exin vestibulum admirabile, & arcus columnis elatus geminis in altitudinem immensam. Ex quibus patet aliud esse ἀυλῶν, aliud περιπύλαιον: Aula enim dicitur atrium impluvium, porticibus circumdatum; Propylaum verò, frons ac vestibulum Templi fuit, quod περιπύλαιον vocat Zonaras in Can. LXVI. Trullanum, ut & Agathias lib. V. & Photius in Descriptione Novæ Ecclesiæ à Basilio Macedone constructæ in Palatio, ubi istius adis περιπύλαιον elegantiam describit, ut ædis Tyrensis Eusebius lib. X. cap. IV. Gloss. Gr. MS. ex Bibl. Reg. περιπύλαια, περιπύλαια. Vel etiam Propylaum fuit ille forsitan arcus, seu excelsus fornix, de quo Procopius loco proximè laudato, quem Arcus nomine donat Leo Ostiensis lib. III. cap. XXVI. Vestibulum autem Ecclesiæ supernè quidem

fecit musivo pulcherrimo cum Arcubus decorari. Et infra: *Arcus ejusdem vestibuli deforis musivo nihilominus vestiens.* Sic non semel Anastasius. Ita porro ἀψίδα interpretatur Zonaras in Can. XLVI. Concil. Carthag. τὸ γὰρ πρὸς τὴν ἀψίδα, πρὸς τὴν ἀψίδα ἐστίν. Unde cum in Synodo III. Carthaginensi Can. xxiii. cavetur, ut iis, quorum crimina publica sunt, ante *Abfidem* manus imponatur; id videtur intelligendum de Abside Narthecis, ubi consistebant Pœnitentes, non verò de Abside, seu Concha altaris, de qua agemus in sequentibus: quem quidem Canonem laudant Capitularia Caroli Magni lib. v. cap. LIII. & Hincmarus Remensis de Gestis habitis pro divortio Thietbergæ: quibus adjungenda sunt quæ habet Chrodegangus Metensis Episcopus in Regula Canon. cap. xxx. Quod verò *Abfis* his scriptoribus dicitur, *Arcum* vocat Paulinus epist. xii.

Alma domus triplici patet ingredientibus arcu.

Infra:

Tergeminis gemina patuerunt arcubus aulae.

Quatuor denique porticibus ambiri Atrium Sophianum scribit Silentarius, quemadmodum ædis Tyri Atrium Eusebius lib. x. Hist. cap. iv. Διαλαβὼν δὲ πλείστον ὅσον τὸ μέγιστον τῆς νεῶς καὶ τῆς ἀψίδος εἰσόδων, τῆς ἀψίδος μὲν πλείονος ἐκκεκασμένης σοαῖς, εἰς τετραγώνον ἀπεφράξας τὸ πέπον κίονων παρὰ τὸν ἐπιμεθόριον. *Sed inter templum & vestibulum maximo intervallo relicto, hoc spatium in quadrati speciem circumseptum, quatuor obliquis porticibus circumquaque exornavit, quæ columnis undique attolluntur.* Latinis, uti mox innui, ejusmodi impluvia, quatuor Porticibus cincta, *Atria* dicuntur. Gloss. Gr. Lat. τετρασῶν, *Atrium*. Græci verò τετρασῶνα ea vocant; *Quadriporticus*, Anastasius Biblioth. in S. Symmacho PP. & *Cantharum B. Petri cum Quadriporticu marmoribus ornavit.* Idem in *Dono: Hic atrium B. Petri Apostoli superius, quod est ante Ecclesiam in Quadriporticum, magnis marmoribus stravit.* Occurrit apud eundem in Leone III. pagg. 121. 139. 142. & in Itinerario Hierosolymitano. Harum verò Porticuum intercolumnia ut plurimum cancellis ac pluteis munita erant, quibus incumbere licebat, & in atrium prospicere. Paulinus:

*Sed circumjectis in porticibus spatium
Copia larga subest, interpositisque columnas
Cancellis fessos incumbere, & inde fluentes
Aspèctare jocos, pedibusque madentia siccis
Cernere, nec calcare sola: & certamine blando
Mirari placido salientes murmure fontes.*

Romani verò ejusmodi Atria *Paradisos* vocabant, ut auctor est Leo Ost. lib. III. cap. xxvii. *Fecit & Atrium ante Ecclesiam, quod nos Romanâ consuetudine Paradisum vocamus.* Anastasius in S. Paulo PP. *Fecit autem in Atrio, ante iurram S. Mariæ ad Gradus, quod vocatur Paradisus, oraculum, &c.* Paulus Warnefridus lib. v. de Gest. Langob. cap. xxxi. *Donus Papa Romanæ Ecclesie locum, qui Paradisus dicitur, ante Basilicam B. Petri Apostoli, candidis & magnis marmoribus stravit.* Ita passim vocem hanc usurpant scriptores, à Græco, ἀψιδίσις, desumptam, quæ Hesychio dicitur τόπος ἐν τῷ ἀψιδίσι, id est, locus Porticibus, in quibus deambulationes fiunt, septus, vel certè quivis alius deambulationi aptus. Porticus verò, quæ ante Palatia, five Nobilium ædes, erant, ἀψιδίσις appellat Lexicon Gr. MS. ex Bibliotheca Regia: ἀψιδίσις, ἢ πρὸς τὴν οἰκίας πύλας, ἢ καὶ ὁμοίως αἰθροῦσαν καλεῖ. Sed & ἀψιδίσις, *Quadriporticus* ejusmodi ædium sacrarum appellari videntur in Menæis xxvi. Octobr. Πρὸς τὴν ἀψιδίσις ἀψιδίσις ἀψιδίσις, ἀρχὴ δὲ τῆς πύλας εἰσόδου, &c. ubi perperam editum ἀψιδίσις.

XXI.

GARSONOSTASIUM.

IDEM Atrium, sequiore Græciâ, Γαρσονοστάσιον etiam dictum fuisse auctor est Theophanes pag. 203. & ex eo Cedrenus pag. 387. καὶ ἐναύθη τὸ μισαύλιον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τὸ λεγόμενον Γαρσονοστάσιον. Hanc autem Garsonostasii appellationem hausisse videntur Græci à voce Latinobarbara, *Garcio*, nostris *Garçon*: nos diceremus, *la place des Garçons*, quia in eo Atrio, seu impluvio, morari solebant, vel Magnatum famuli seu pedissequi, vel è plebecula pueri, dum ibi vel illi dominos egressuros expectant, vel hi ludo magis quàm sacris intenti commorantur. Qui verò apud nos *Garciones* propriè dicantur, pluribus nuper docuimus in Glosario ad Scriptores mediæ & infimæ Latinitatis.

XXII.

PHIALA.

IN medio istius Areæ, seu Atrii Sophianæ ædis, Phialam statuit Justinianus. Sic Labrum; seu Fontem appellabant, ubi perennes aquæ saliebant, è quibus plebs lavaretur: quia, inquit Eusebius lib. x. Hist. Eccl. cap. 1 v. non licebat ἀνάγκαις καὶ ἀνάγκαις ποσὶ τῶν ἕνδον ἐπιβαίνειν ἀγίων. Fons autem iste φιάλη μεσαύλα τῆς Ἐκκλησίας, interdum λουτήρ μεσαύλα, dicitur in Euchologio pagg. 449. & 465. Sic porro describitur à Paulo Silentario part. II. versu CLXXVII.

Μηκεδανῆς δὲ ἐρείπμων ἐς ὕμφαλον ἴσαται ἀυλῆς
 Εὐρυτάτη φιάλη τις ἰάσσιδος ἐκτῆμος ἀκρῆς,
 Ἐνθα ῥόθῳ κελεύθων ἀναπάλλεται ἠέει πέμπειν
 Ὀλκῶν ὄλον παθέων ἐλατήριον, &c.

In eximio longi Atrii umbilico stat ampla Phiala quadam, ex eleganti jaspide excisa, ubi immurmurans fons undas suas gestit in aërem emittere, vi quadam ex ærea fistula resilientem. Erat igitur Sophiana Phiala confecta ex jaspide: ita verò adornata, ut Porticibus ambiretur, in quibus erant fontes alii, seu putei, qui aquam populis ædem ingressuris ad lavationem suppeditabant. Anonymus: Ἐποίησε δὲ εἰς τὴν φιάλῃν γέσθον σοῦ φρεατικῆς δώδεκα, καὶ λέοντες λιθίνοι ἐρεύραται ὕδωρ εἰς ὑπόνην τῆς κοινῆς λαεῖ. Circa verò Phialam fecit porticus XII. in quibus erant putei, vel fontes, leonesque aquam eructantes, è quibus vulgus lavaret. Quod verò per ora leonum marmoreorum aquæ emitterentur, Λιοντάριον locus videtur appellatus, ex iis quæ habet idem scriptor. In Phiala Sophiana Cruces passim marmoribus inscriptas, evincit libellus Accusationis in Arsenium Patriarcham Constantinopolitanum apud Pachymerem lib. 1 v. cap. III. accusabatur enim τὸ προσπειθεῖν τοῖς Σουλτάν ἐυμνώως, ὡς καὶ σφιν ἐρεῖναι τῶν λαεῖ τῆς Ἐκκλησίας συχρακίς ἐλλεῖσθαι, πμίων χρακῆσων σαυροῦ ἐκείσθαι τοῖς μῦθμοις ἐγναχραγμένων, Ἀγαρλωῖς εἶσι καὶ ἀμυήτοις. Quod nimium se propensum ac familiarem Sultani præbisset, adeò ut ei & comitibus permisisset sepius lavari in lavacro Ecclesie, ubi sunt signa veneranda Crucis marmoribus insculpta, cum isti essent Agareni, & Christi mysteriorum expertes. Binas ejusmodi Phialas in atrio Novæ Ecclesie ex Ægyptio ac Romano, & ex Sangario marmore extruxit pariter Basilius Macedo, quas eleganter describit in illius vita Constantinus, ex filio nepos, cap. 1 v. Porro ante ædium sacrarum vestibula balnea & lavacra publica collocata, docet inprimis Eusebius loco laudato, in Descriptione ædis Tyrensis, & Paulinus epist. XII. & XXXI. ut & Natali 1 x. & x. apud quem Cantharus appellatur, fastigiatoque interdum solido are tholo tectus describitur, ut & apud Anastasium Bibl. in Anastasio II. PP. & in Symmacho. Sunt enim Canthari apud Ulpianum leg. xli. §. xi. D. de Legat. 1. aquarum receptacula, unde aquæ erumpunt. Eadem igitur notione Phialam appellarunt Græci, quod Nymphaum Anastasius in S. Hilario PP. Idem Paulinus Nat. x.

Interior variis ornatibus Atea ridet,
 Læta supertectis, & aperta luce serenis
 Frontibus, atque infra niveis redimita columnis,
 (cujus in exposito prælucens Cantharus extat,
 Quem cancellato tegit area culmine turris.
 Cætera dispositis stant vasa sub aëre nudo
 Fonticulis, grato variè quibus ordine fixis
 Dissidet artiis opus, concordat vena metalli,
 Vnaque diverso fluit ore capacius unda.

Meminit idem Constantinus cap. LIX. Phialæ, seu Balnei Venetæ Factionis, & alterius Phialæ Prasinæ Factionis, & lib. de Admin. Imp. cap. 11. loci φιάλας dicti, in quo judicia inter remiges exercebantur: unde illius Judex Præfectus Phialæ vocitabatur, illius fortè, quam Theophanes pag. 307. & Cedrenus pag. 442. à Rhinotmeto excitatam fuisse scribunt, ἐς τὸ πελεῖσθαι ἐκεί σαξοδέξιμον. Hujus mentio est apud Leonem Grammaticum in Theophilo, & Gregorium in Vita S. Basilii Junioris n. xxviii. At Phiala propriè dicitur totum illud ædificium, quo cingebatur & tegebatur Cantharus ipse, seu aquarum receptaculum, quod τὸ ἔμβασθον, καὶ τὸ πύθμωρα τῆς φιάλης vocat idem Constantinus, ἐμβάτω Theophanes & Euchologium, in quo & κολυμβεῖον nuncupatur. In simili labro scriptum olim versum hunc retrogradum, qui habetur in Anthologia, apud Gruterum, & alios, aiunt, ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ. Quippe Fideles priusquam ædem sacram ingrederentur, aquis istis, quæ à Sacerdote benedicebantur, facies & manus lavabant. Hinc Paulinus ad Severum:

*Sancta nitens famulis interluit Atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lavat amne ministro.*

Atque hæ fontium aquæ quotannis in pervigilio sacrorum Theophaniorum, interdum in ipso festo die, consecrabantur & benedicebantur, quarum benedictionis ordo habetur in Euchologio: unde νόστων ἀπελαστικῆ, δαιμόνων φυλακτικῆ apud Clement. in Constit. Apost. ἱαματικὸν ψυχῶν ἢ σωμάτων, alibi ἀμύρτημάτων λυθίων, &c. in eodem Euchologio dicuntur. Harum loco succedere, præsertim apud Latinos, quæ in Templorum valvis exponi solent lustrales undæ, uti qui de Riibus Ecclesiasticis scripsere pridem docuerunt: cujusmodi fortè etiam apud Græcos interdum fuere Canthari isti lustrales, quod colligere licet ex Tabella in qua Theodora Augusta Justiniani uxor opere musivo Ravennæ effingitur, & quam in ejusdem Imp. elogio delineari curavimus in Familiis Augustis Byzantinis. Enimverò quod Silentarius de perpetuo aquarum Sophianæ Phialæ miraculo subdit, & ut in pervigilio sacri Festi, mense quem χρυσόχωνα vocat, ex vasculis haustæ, & à plebe Christiana domum asportatæ, incorruptæ manerent, nulloque corripentur mucore vel putredine, præclare omnino refertur à sancto Joanne Chryostomo Orat. de Baptismo Christi, qui festum istud, sacrum Epiphaniarum diem, proinde mensem χρυσόχωνα Januarium fuisse coarguit. Huic autem mense fortassis id epitheti tribuit Silentarius, ob *Rogas* Magistratum, aut xenia & strenas, quibus donabantur, ipsique adeò Principes: vel certè quia eo mense Magistratum inibant Consules, & χρυσόχωνες in publicum procedebant. Dicitur enim Januarius, μὴ ὑπάτων, *mensis Consulium*, in Anthol. lib. 1. pag. 124. de quorum processibus agunt Novella Justiniani c. v. Claudianus, Marcellinus Comes, Corippus, Chronicon Alexandr. & alii. Sic autem Chryostomus: Ταύτη γὰρ ἔστιν ἡμέρα, καθ' ἣν ἐσαπίστατο, καὶ πῶς τῆς ὑδάτων ἠγάσθη φύσιν, Ἄξιτοι τούτῳ ἢ μισονοκτίῳ καὶ πῶς ἑορτῶν ταύτων ἅπαντες ἰδρευσάμενοι, οἵκαδὲ τὰ νάματα ὄποιον, καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὀλοκλήρον φυλάτθουσιν. ἅτε δὴ σήμερον ἀγιασθέντων τῆς ὑδάτων. Καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργές, ἢ Ἄξιοφθιτο μὴ εἶναι ὑδάτων ἐκείνων φύσεως πρὸς μήκει τῶ χρόνῳ, ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὀλοκλήρον, καὶ δύο, καὶ εἴα πολλάκις ἔτη, τῶ σήμερον αἰτηθέντος ἀνεραῖς καὶ νεαρῶ μόνον, καὶ μὴ τσοῦτον τὸ χρόνον πῶς ἀπὸ τῆς πηγῶν ἐξαπαρθεῖσιν ὑδάτων ἀμιλλωμένῳ. *Hæc enim dies est qua baptizatus est Christus, & aquarum naturam sanctificavit: proptereaque in hac solennitate sub media nocte omnes cum aquam haustam acceperint, domum latices referunt ac recondunt, & per annum integrum reservant, utpote quòd hodierna die sanctificata sint aqua. Fitque miraculum evidens, dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura corrumpitur: sed integro anno, atque adeò biennio & triennio, sæpe qua hodie fuit hausta, incorrupta & recens permanet: ac post tantum temporis, cum iis qua fuerint de fontibus nuper educta, de integritate certat.* Extat porrò etiamnum hodie Phiala ista Sophiana, ubi, ut ait Gyllius, perennes saliant aquæ, ad quas ex area descenditur multis gradibus.

XXIII.

AUGUSTÆUM.

AULÆ ipsæ & Atria ædium sacrarum sua habebant *προαύλια*. Præ cæteris verò Atrium Sophianæ ædis porrectiori & amplo Foro, porticibus perinde cincto, & magnificis ædificiis exornato, obverfabatur, quod *Ἀύρουσαῖον*, *Ἀύρουσαιῶν*, & *Ἀύρουσῶν* promiscuè appellatur à scriptoribus. Erat autem, ut innui, Forum majus, cui Zonaras *προαυλίας* interdum appellationem tribuit, ut & Nicephorus Gregoras. *Proaulam* dixit Ordericus Vitalis lib. 11. pag. 412. Gloss. Saxon. Ælfrici: *Proaula*, i. *domus coram aula*, *Selde*: *ἀγορὰν* non semel vocat Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 11. ubi describitur. Huic complura inædificata erant Palatia, ac domus insignes, & ædes aliquot sacræ: atque imprimis Magnum Palatium vicinum fuisse testatur Procopius, cujus Triclinium, quod Augustæum spectabat, *Τεῖκλιον τῆς Ἀύρουσῶν* & dicitur apud Theophanem variis in locis, in quo coronâ donatas aliquot Augustas refert, ut & Theophylactus Simocatta lib. 1. cap. 1. Incertum porro an Triclinium istud, an verò ipsum Augustæum Forum intelligat Chronicon Alexandrinum, dum ait anno 11. Leonis M. Augustæum à Theodosio Urbis Præfecto ἐκ πλαγίων τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας extructum fuisse, vel certè instauratum. Augustæo perinde inædificatum erat, ut auctor est Nicetas in Alexio Man. filio, Alexii Templum, seu Monasterium; illud, opinor, quod ab Alexio Patriarcha Constantinopolitano, qui Monomacho imperante vixit, nomen fortitum est, uti Zonaras & Scylitzes commemorant; diversum à S. Alexii æde, in cujus Catechumeniis celebratas aliquot Synodos legimus apud Allatium lib. 11. de Concord. utr. Eccl. capp. 11. & XII. Augustæum præterea spectabant Triclinia Patriarchæ, quæ *Θωμάτιον* & *Μάκρονα* nuncupabant, ut habent Codinus de Offic. cap. XVII. n. VIII. & idem Nicetas in Alexio Man. fil. In Thomæite extitisse Bibliothecam Patriarchæ scribit Scylitzes in Theophilo. Sed præsertim, ut dixi,

Augustæum obversabatur ædi Sophianæ, vel certè illius Atrio; adèò ut præcipuum templi Atrium haberetur & diceretur. Zonaras enim de statua Justiniani, quæ stetit in Augustæo, scribens, ait illam stetisse ἐν τῷ παραυλίῳ τῆ μεγάλης ναῦ. Hinc Aulæ, seu potius αὐλαίας vocabulo, quod idem sonat ac Atrium, sæpe donatur à scriptoribus Byzantinis, à Niceta præfertim in Alexio Man. fil. n. vi. & Pachymere lib. ix. Suidas in Justiniano αὐλῶ difertè vocat, quo loco Interpres, ipseque Gyllius perperam domum aut Palatium vertunt, cùm Atrium esset, & locus περὶ αὐλῆς, seu porticibus undique septus, portisque clausus, quod testatur idem Nicetas loco citato, scribens πύλας τῆς Αὐρουσεῶν ἐφρακτὰς fuisse in seditione quadam: ut & Codinus in Orig. dum ait Justinianum, consecrâ aede Sophianâ à Palatio, εἰς τὴν πύλην τῆς Αὐρουσεῶν, curru vestum processisse: ubi perperam εὐλήν reponit Meursius. Tradit denique idem Codinus de Off. cap. xvii. n. x. vestibula Magnæ Ecclesiæ in Augustæo extitisse. Augustæum autem ædificatum primò, & ita appellatum volunt à Constantino Magno, ob matrem Helenam, cui Augustæ titulum concesserat, cujusque statuam eo in Foro posuit: ita Hesychius Milesius & Chronicon Alexandrinum. Suidas in loco patente, nuncupato Daphne, stetisse statuam illam refert, indeque appellatum locum Augustæum. Ex quibus percipitur stetisse in ea Augustæi parte, quæ spectabat Regionem tertiam. Nam ædem S. Stephani, quam in Daphne statuit Theophanes, in Palatio idem scriptor & Chronicon Alexandrinum pag. 878. alii in Sigmate excitatam volunt, ut habet Gyllius lib. ii. cap. xv. ex quibus evidens est Daphnen & Sigma vicina fuisse. In eo porrò consentiunt scriptores, ita appellatum Augustæum propter matrem Helenam, quam, ut scribunt Eusebius lib. iii. cap. xlvi. Sozomenus lib. ii. cap. i. Sulpitius Severus lib. ii. Hist. & veteres Nummi ac Inscriptiones testantur, Augustam appellavit. In Augustæo præterea statua argentea Theodosii Magni columnæ imposita stetit, ut auctor est Marcellinus Comes: eo nempe loco, ubi postmodum Justinianus, hac diruta, suam excitavit, uti Zonaras refert, qui statuam istam argenteam septem millia libr. pependisse, & ab Arcadio filio erectam prodit.

XXIV.

STATUA JUSTINIANI.

EXCITATA igitur æde Sophianâ, dirutâque Theodosianâ statuâ, loco ipsius suam equestrem imposuit Justinianus, ex tegulis æreis inauratis combustæ Chalces conflata, anno Imperii xvii. Theophanes: Τῷ αὐτῷ ἔτη ἐπληρώθη καὶ ὁ χαλκοῦς κίον ὁ μέγας πλησίον τῆς Παλατίου, ὁ λεγόμενος Αὐρουσεῖς, καὶ ἀντικαθίστη ἡ στήλη τῆς Βασιλέως Ἰουστινιανῆς ἐπιπέσθη. Hoc ipso anno ingens illa anca columna ad Palatium posita, quæ dicitur Augustæus, absoluta est, & equistris Imperatoris Justiniani statua in eam sublata. Quod quidem ad annum Justiniani xvi. refert Cedrenus. Porrò statuae ipsi Augustæi nomenclaturam videtur adscribere Theophanes, quasi ab ipso Augusto Justiniano locus in quo stetit ejus statua, appellatus fuerit. Fuit autem χαλκῆ vestibulum Magni Palatii, ac Triclinium, per quod in illud ibatur, sic appellatum, quòd æreis tegulis tectum esset, uti suprâ pluribus à nobis observatum, ubi de Augustæo.

XXV.

PORTÆ OCCIDENTALES.

TOT igitur præclara Vestibula, & Atria, tot insignes ac marmoreæ Porticus ædi partim obversantes, partim adjunctæ, satis declarant quantum ædes ipsa intus contineat elegantix ac decoris, & ut verbis utar Procopii de Hierosolymitano Deciparæ Templo scribentis, Μιγύουσι πῆς ἑσσο ἰσῶν, ὁποῖον θεάματα ἐντυχεῖν μέλλουσιν. Intransibus indicant quale spectaculum nascuri sint. Ut verò Eusebii lib. iii. de Vita Constantini cap. xxxviii. Τοῖς πῶθεν τοῖς πορείαις ποικίλοις καὶ ἀπληκτικῶν παρείχον πῶ τῆ ἑνδον δεσφιδίλων θεῶν. Iis qui aliunde huc tendunt admirandum præbent eorum quæ intus sunt spectaculum. Quibus quædam consentanea habet lib. x. Hist. cap. iv. Cùm ergo nemo sit, cui his perspectis, aut perlectis, nescio quod animo non oboriatur tam grande miraculum oculis usurpandi desiderium, tum ut hujus liber pateat aditus, portæ ædis aperiendæ sunt. Plures autem prostant etiamnum, pluresque extitere olim, in quatuor Templi lateribus, si quibusdam neotericis fides. Ab Occidente enim, quâ maximus aditus illius est, novem portis illud initur, ut auctor est Gyllius, uti etiam delineantur in ædis Ichnographia. Harum numerum non expressit Silentarius: sed cùm dixisset vestibulum, seu Porticum occidentalem, habere septem portas, è quibus una ad Meridiem, altera ad Septentrionem prostat, addit cæterarum quæ muro occidentali, qui ædis

postremus est, adjacent, clausos cardines aperire Ædituum: quia nempe ex erant portæ, quæ Ædituorum curæ incumbabant, seu Ostiariorum. Nam, ut est apud Isidorum Junio-rem in Epist. ad Luitfredum, *ad Ostiarum pertinent claves Ecclesia, ut claudat & aperiat Templum Dei, & omnia quæ sunt intus extraque custodiat, Fideles recipiat, Infideles & excommunicatos rejiciat.* Unde *πυλώνες* dicuntur in Epistola quæ S. Ignatio tribuitur, & in alia S. Cornelii PP. quæ extat apud Eusebium lib. v. I. Hist. Eccl. cap. xxv. *θυροφῶν* in Concilio Laodic. Can. xxiv. & Epiphaniō in Exposit. Fidei Cathol. nisi per vocem, *νεκός*, intelligatur Subdiaconus, cui Catechumenos & Pœnitentes in Ecclesiam introducere, & ex ea educere incumbabat, ex eodem Concilio Laodiceno, ut Canones xxii. & xxiii. interpretantur Zonaras & Balsamon, quemadmodum Diaconi sacris Bematis foribus præerant, auctore Dionysio de Ecclesiast. Hierarchia cap. v. Ita igitur Silentarius part. ii. vers. xxv.

Ἦν γὰρ μὲν ἄλλων
Νηκότες παλάμῃσι μεμυκότα θυρῶν ἀνοίγει
Ἐσώριον ἄξι πύργου, ὅς ὑστατός ἐστι μελάθεου.

Ceterarum autem quæ ad murum occidentalem, qui templi postremus est, prostant, resonantem cardinem aperit Ædituus. Pluribus autem Portis patuisse ædium sacrarum aditus innuit etiam Paulinus Nat. 9.

— *gaudetque piis sua mœnia vinci
Cæribus, atque amplas populis rumpentibus aulas
Laxari densas numerosa per ostia turbas.*

Has verò ædiū sacrarum, atque adeò Sophianæ, portas primarias variis appellationibus donant vulgò scriptores: nam interdum *Βασιλικαὶ* iis dicuntur, quomodo *Regias* passim nuncupant Latini, qui id nominis ædificiorum portis primariis ferè semper attribuunt, ut Regula Magistri cap. xxx. lxxxiii. xc. & Chronicon Novalicense cap. xiv. Versus in vita S. Theodardi Confessoris laudati, apud Catellum:

*Composuit solium devotus carmine claro,
Erexit Regias undique mirificas.*

Ejusmodi scriptorum locos hic omittimus, in Glossario nostro nuper edito recensitos. Sed cur ædis Sophianæ portas *Regias* *κτεναίαι* vocet Anonymus orat. in festum Restitutionis Imaginum pag. 737. non planè percipio: *κρηθῆλλον λιπανεύοντες μέχρι τῆς Βασιλικῶν πυλῶν τῆς καλυμμένων κτεναίαι*, ad usque *Regias* portas quæ *Ctenaria* dicuntur, supplicantes venerunt. Ubi perperam interpret *portas Palatii* vertit, cùm ædis Sophianæ portæ satis hîc innuantur. Sic autem fortè dicta fuerit ex novem istis Regiis portis una, quòd cancellata, & instar pectinis effecta. Eadem *ὠραία πύλας* vocat Codinus de Offic. cap. xvii. n. xx. *ἐκτὸς ὠραίων πυλῶν, ἧτοι ἐν πρῶτῳ*, quo loco *πρῶτον* dicitur quod Narthecem alii vocant, ut rectè censuit Goarus, quidquid dicat Allatius. Has denique *ἀργυρέαι πύλας* appellant Menza ad xvii. Novemb. in S. Zacharia Sutore, quod novem ædis portarum præcipua argento obducta esset, ut fuit illa de qua Anastasius in Honorio PP. *Investivit Regias in ingressu Ecclesia majores, quæ appellantur Mediana, ex argento.* Verba ex Menza ea sunt: *καὶ ταύτας τὰς πύλας ἠνέωξε, καὶ ἀνεβῆν ἐν τῷ Νάρθηκι, πρὸς τὰς ἀργυρέαις πύλας ἰκανῶς, ὡς ἐδῆξε τῷ ὄρωπῳ, προσήνιστα. καὶ πάλιν ὄρω τὸν αὐτὸν δὲ τῆς σφραγίδος καὶ ταύτας τὰς ὠραίας ὑπανόξιντα πύλας, &c. Portasque ipsas aperuit, & ad Narthecem accedens, aliquanto tempore, quantum animadvertit qui vidit, stans. Rursumque eundem videt clavi portas ipsas pulcras aperientem, &c.* Ubi portæ *ἀργυρέαι* & *ὠραία* eadem omnino sunt. Addit Gyllius maximum Sophiani Templi aditum ab Occasu esse plano pede: nec enim ut Pantheum Romanum gradibus ut olim ascendi, aut ut nunc descendi.

XXVI.

PORTA ORIENTALIS.

AB Oriente unica aperitur Porta, quâ, inquit idem Gyllius, quinque gradibus descensus patet in ædem. Silentarius part. ii. vers. clxi.

Ἀλλ' ἐπὶ μὲν Φαέδοντα, πύλη μία.

Τῆς ἑώας istius πύλης meminit Auctor Historiæ de Miraculo in sacro Ecclesiæ Puteo edito. At ædis Ichnographia binas exhibet ad extrema partis orientalis, easque majores. Per illam verò ex binis illis portis orientalibus, quæ Meridiem respicit, Sultanum Turcicum Templum ingredi aiunt, ex quâ in proximam Aulam secedit, ad latus Bematis meridionale extantem, ubi consistit, cum Sacris prophanis interest. Meminit Palladius in vita S. Joannis Chrysofoloni pag. 96. edit. V. C. Emerici Bigoti, Orientalis Portæ Ecclesiæ Antiquæ Sophianæ, quæ eadem est, ni fallor, quam hoc loco statuit Paulus Silentarius, & juxta Diacanicum Codinus, in quo Imperator divinas lectiones auditu excipiebat.

XXVII.

XXVII.

PORTA SEPTENTRIONALIS.

DENIQUE ad Septentrionem bifidam Portam statuit Silentarius part. II. vers. CLIV:

— πρὸς μὲν ἀπὸ
 Ἀρχαίων ξυνοχίας ἀνακλίνουσι θυρέτρων
 Διζυγέων.

Sed ad Septentrionem bifidarum portarum cardines sustentant. Et infra vers. CLXI.

— πρὸς ἣν κελαινῆς
 Νυκτὸς ἔδος διαστῆν ἐπὶ διπλίδαι λαὸς ὁδύψ.

Ad Septentrionem verò per duplicem portam populus ingreditur. At verò ad Meridiem nullas portas fuisse observat, sed è regione Septentrionalium, sinus affabrè confectos Aulis similes fuisse innuit, vers. CLVI.

— νότον ἣ περὶ πτερόν, ἀντα πύργων
 Εὐτύκτοις κενεῶνας ἐφθμύροις πῶι πασαί.

Versus verò meridionalem plagam, è regione portarum, sinus affabrè exstructos, canaculis similes sustentant.

XXVIII.

PILÆ MAIORES.

ÆDEM ipsam ingredientis primò sese offerunt aspectui sex Pilæ majores, quibus tota concameratio incumbit: quarum quatuor in medio ipso templo in quadrum dispositæ, immensi hemisphærii pondus sustinent, quatuor aliæ ad Orientem & Occidentem, quatuor conchas quæ ædis extrema contrahunt, & mediam partem veluti circumcludunt: unde fit ut pars ædis interior & media illa ingens & vacua, si sola consideretur comprehensa intra pilas & columnas, sit formâ ovatâ: si verò tota tam intra quàm extra pilas perspicitur, sit quadrata. Ita enim ex utroque latere velut alæ appensæ sunt tres aulæ inferiores, & totidem superiores, ut ab imo pavimento procedat quadrata usque ad curvaturam superiorum aularum, deinde intra octo Pilas in ovatam formam contrahatur usque ad curvaturam quatuor arcuum sustentantium Hemisphærium. Sic autem appellantur ejusmodi fulcimenta ex lapidum congerie in altum educta. Paulinus:

*Quæque prius Pilis stetit, hæc modo fulia columnis,
 Vilia mutato spreuit cimenta metallo.*

Idem alio loco:

*Nam steterant vasto deformibus agmine Pilis,
 Nunc meliore datis eadem vice fulia columnis;
 Et statii capere, & luminis incrementa.*

At Pilas istas πῆσαι vocant Procopius, Eusebius lib. I II. de vita Constantini cap. xxxvi. & Euchologium ubi de dedicatione ædis sacra: πῆσαι verò Theophanes, Cedrenus & Codinus de S. Sophia Lexicon Gr. MS. Bibliothecæ Regiæ cod. MMLXII. πῆσαι, ὁ τῆ πόρχου, nempe *fulcimentum*. Suidæ; πῆσαι dicuntur; πῆσαι, Hartmenopulo lib. II. tit. IV. §. XL. & LV. & Nicephoro Callist. in Proœmio pag. 18. Is autem vocabulis innotantur grandiores & validiores Pilæ, quæ graviora ædificiorum onera fulciunt ac sustentant: unde vox πῆσαι efficta, de qua postea. Sed de nominis origine parum constat, nisi à Græco πῆσαι, quod idem sonat ac πῆσαι, deducatur. Pilæ enim istæ, figura ubique quadrata, & in modum cubi, vel tertè ex lapidibus quadratis confectæ; exurgunt. Cùm igitur latis ac prægrandibus constant lapidibus, & certam quodammodo lapidum congeriem efficiant, idè πῆσαι, seu *aggeres* appellantur à Procopio, qui Pilas IV. quibus incumbit Hemisphærium, sic describit: καὶ ἡ τῆ νεῆ μέσα πῆσαι καὶ ἐπιπέτοι ἐπανετήκασι τέσσαρες; αὐτὴ καλοῦσι πῆσαι. δύο μὲν πρὸς βορρᾶν, δύο ἣ πρὸς ἀνεμὸν νότον; ἀντιπῆσαι τε καὶ ἴσοι ἀλλήλοισι, κίονας ἐν μέσῳ ἐκάτερι καὶ τέσσαρες μέλισσα ἔχοντες. πεπολωται ἣ πῆσαι λίθοις εὐμαγέθεσι σωθετοί, λογάδω σωφλεγμένοισι, ἐς ἀλλήλοισι τε πρὸς τῆ λίθολόγων ὀπισθὰ μὲν ἐναρμυθῆσαν, ἐς ὑπὸ μέγα ἰκνωῦται; εἰκάσαις ἀν' αὐτοῖς τῆ σκοπέλοισι ὁρῶν διατόμοισι. *Medio in templo aggeres manufacti, quos vocant pilas, quatuor stant: duo ad Septentrionem, ad Meridiem duo; adversè inter se & æquales: utrumque per columnas IV. comprehendit intercapedine suâ. Ejusmodi Pilarum fabrica lapidibus constat ingentibus, quos diligenter collectos scētè artifices commiserunt. Tam aliè evadunt, ut abruptos montium scopulos videre tibi vis-*

CP. Christi lib. III.

d

dearis. Et infra describens quemadmodum invicem injecto & fuso plumbo lapides cohæreant : οἱ λίθοι, ὡνπερ ἐπιμνήσθην ἀρτίως, οὐ καὶ ταῦτα ταῖς ἄλλαις σικοδομίαις πεποιύονται, ἀλλὰ ἕστω τοιῶδε. λίθων ὀρθολή ἐν τετραγώνῳ ἀξιοποιήματα, σκληρὸν μὲν εἶναι, ἰσχυράν ἢ λείων, ἐκτομῶν δὲ, εἰ μὲν τὰ πρῶτον ποιήσῃ τῆς τῶ λήθου, πλεωρὸν μέλλουεν, ἕλωνίων, εἰ ἢ πῶ μεταξὺ κεκλήσονται χώρον, ἐν τετραπλεύρῳ γέγραμμῶν. *Pilarum de quibus mentionem proximè feci, non eadem est ac reliqui adificii compositio, sed hujusmodi. Quadrata est structura lapidum, quibus natura duritiem, ars levorem dedit, ita castis ut ii quidem, qui eminentis laterum cuiusque Pilæ destinati erant, angulati sint: quadrati verò qui in medio sedent.* Ita præterea describuntur Pilæ istæ à Silentiaro part. II. vers. XXXIII.

Εἰσι γὰρ ἀντολικοὶ τε καὶ ἑσπεριοὶ καὶ κύκλιοι
Κύκλιοι ἡμιτελεῖς, καὶ κίονα δίζυγα Θήβης,
Εὐπαγέας πύργοι πύργους, γυμνοὶ μὲν δεξιῶς
Περάθην, ἐπὶ πλευρᾷ ἢ, καὶ ἀβραάμης ὅτι νότιον
Ἀντιπόρει σφίγγοντες ἐρείσασιν, εὐκαμάτων ἢ
Τετραχὸν μοιρηθέντες ἐρεθρήσασιν ἑκατόμιστον,
Πέτερας ἀβραάμης ἀρνηστές, &c.

Extant enim post orientales & occidentales arcus, arcus dimidios, post duas Thebanas columnas, bene compacti muri quatuor, qui anteriori parte carent ornatu, sed ad latera & versus infra terga fulcramento constricti, validis cateroquin fundamentis quadrifariam divisi insistant, duris lapidibus aptati, &c. Pilas, inquit Procopius, coagmentat, non calx, quam vivam & inextinctam vocant; non bitumen, sed plumbum lacunis infusum, ἀλλὰ μόλυβδος ἐς τέλμα χυθεῖς, καὶ μεταξὺ πανταχοῦτε χωρίσας, τῆς τε λίθων τῆς ἀρμονίᾳ ἐντετηκῶς, καὶ σωθῶν ἀλλήλοις ἀετοῖ. *Quod & attigit Silentarius II. part. vers. LX. At vers. XXXIX. videtur innuere immixtam in Pilas calcem arenâ mixtam:*

— ὦν ἀπὸ μέσῳ
Ψῆγμα πνευφλέκτοιο λίθου πρῶτον κατέσας,
Ἀρμονίῳ ξυώσων ἀνὴρ δομήτοει τέχνῃ.

Quarum per medium, artifex pulverem lapidis igne cocti aquâ temperatam immittens, earum juncturam arte architectonica commisit. Cui concinit Anonymus, scribens ἐμπλασιν πάντων τῶν πινῶν, factam esse καὶ ἐλαίου καὶ ἀστέριον, additque ferreis præterea veëtibus invicem connexos esse lapides, ne convellerentur, ac diffilirent. *Quod verò tradit Procopius utramque Pilam habere duas columnas in sui medio, sic à Gyllo describitur: Ad eorum (arcuum) imam curvaturam extreme partes ultra Pilas projectæ in sphaera quartam partem recedentes, qua nituntur quatuor arcibus, qui sustentantur duabus Pilis minoribus, & duabus majoribus. Quatuor enim Pile majores non solum sustentant quatuor arcus majores, sed etiam earum singule duos arcus minores, unum pergentem in longitudinem, alterum in latitudinem, quibus Templum longè porrigitur, & latè dilatatur.*

XXIX.

TRIGONI.

IN altum proinde eductæ quatuor majores Pilæ, quatuor majores Arcus sustentant, qui in quadrum connexi, interjectum opus in trianguli formam in quatuor lateribus efficiunt, cujus ima pars pressè intercepta arcuum coïtu, acutum facit angulum infimum, ac superior sese explicans, Hemisphærio terminatur, caterosque angulos ibi efficit. Ita Procopius, quod & attigit Silentarius II. part. vers. LIII.

— ἀέσονται δὲ ἴσα τετραγώνῳ
τοῖχος ὀρθοκλίνον.

Illic murus assurgit in trianguli formam inclinatus. In his triangulis visuntur etiamnum hodie quatuor Evangelistæ opere musivo depicti.

XXX.

ARCUS.

QUATUOR igitur Arcus majores in ordinem quadrum dispositi Pilis istis quatuor majoribus incumbunt, fulciantes Hemisphærium. Procopius: ἐπὶ τούτοις ἢ ἀψίδες πύργους ἐν τετραπλεύρῳ ἀέχουσιν, ita ut earum capita bina coëant, Pilarumque fastigiis innitantur, curvaturæ verò in altitudinem immensam educantur: τὰ ἢ δὴ ἄλλα ἐπὶ ἡμέτερα εἰς ἀπέραντον

ἄνω ἠώρηται. Ac duo quidem Arcus , qui ad Orientem & Occidentem porriguntur , vacuo in aëre erecti stant : ἢ ἡ ἀψίδων αἱ μὲν δύο καὶ κενού τῶ ἀέρος ἵπανεσκήασι πρὸς ἀνίχοντά τε καὶ δύοντά που τὸ ἥλιον. Paulus Silentarius part. II. vers. c xvi.

Ἀλλ' ἔπι . . . καὶ ἑσπερ . . .

Ἀψίδων ὑπὲρθευ ὄλος ἀειπέπταται ἀΐθρη.

Ceterum ad Orientem & Occidentem sub arcibus totius patet aër. Evagrius : αἱ ἡ ψαλίδες κενὰ εἰς ἰσάφους μέγρι τῆς καλύπτης τῆς ὀροφῆς ἐταίερονται. Cum ergo nihil substructum habeant , sed aperti & vacui à parietibus sint , Templum longè capacius efficitur , ἔδενός ἐμποδῶν τῶ θάυμα π τῶ πηλικούτου μεγάλους χρομῶν , ait idem scriptor. Sic enim ab Oriente & Occidente quarta pars Sphæra applicatur Hemisphærio , ut intus una & eadem concameratio esse videatur : foris verò separata appareat , ornatius efficiens Hemisphærium supra duas quartas Sphærae partes. Horum Arcuum alterum , occidentalem scilicet , miserè distractum , ac jamjam ruinam minitantem , renovavit Basilius Macedo , & in eo Deiparæ & Apostolorum Petri & Pauli imagines depingi curavit , est ut auctor Constantinus in illius vita cap. LIV. τῶ π τῶ πειωνύμω καὶ θεῶ ναῖ , ὅς τὸ τῆς μεγάλης τῆ Θεῶ Σοφίας κεκλήροται ὄνομα , πῶ πρὸς δύον ἀψίδα πῶ μεγάλω τε καὶ μετέωρον , ἱκανῶς ἀεὶ ῥραγῆσαν , καὶ πῶ πῶν ἐκ εἰς μάκρην ἀπειροῦσαν : ἀμπερ ἐμπειρία πηχίτων ἀεισφίγξας καὶ ἀνανεωσάμενθ , ἀσφαλῆ καὶ μόνιμον ἀπειργάσατο. *Celeberrimi divinique templi quod à magna Dei Sapientia nomen sumpsit , quæ ad Occidentem spectat apsidem ingentem sublimemque , miserè distractam , casumque celerem minitantem , ipsa artificum peritia adstructam , renovatamque tuta securitate firmavit.* Extant præterea in Bibliotheca Regia cod. VIII MDCLI. versus scripti in Fornicem ædis Sophianæ , quem instauravit Romanus Imperator , in quibus & quinquaginta auri talenta templi ministris distribuisse dicitur. Quis verò ille Romanus , & an Romanus Argyrus , quem exornasse Magni templi columnarum capita scribit Cedrenus pag. 729. an verò Lacapenus , aut Romanus Constantini Porphyrogeniti filius , ex his haud planum fit. Ita porro describuntur : Σήχοι ἡσπερ ἐλέγειοι οἱ ἕς τὴν ἐν τῶ παρσέωτῶ καὶ σεμνῶ ναῖ τῆς ἀγίας τῆ Θεῶ Λόγῆ Σοφίας ἐνηγερασμένοι ἀψίδα.

Καὶ τὴν ἐν ταύτῃ ἀψίδα χροῶν μογύσαν

Ῥωμανῶ μ ἔδρασαν ὀλεϊότερος ἀναξ ,

Ὅς καὶ χρυσῶ πενήκοντα τάλαντα Θεοῖο

Τμνοπόλοισι νέμων πρὸςθετο εὐσεβέως ,

Et hunc fornicem vetustate fatiscentem Romanus felicissimus Imperator me fecit : aurique talenta quinquaginta Dei ministris pie distribuens addidit.

XXXI.

ARCUS SEPTENT. ET MERID.

ARCUS alii duo , septentrionalis scilicet & meridianus , suppositum habent parietem cum columellis. Procopius : Αἱ ἡ λειπόμωμ (ἢ ἡ ἀψίδων) οἰκοδομίαν πνὰ καὶ κίονας μεκειὸς κομδῆ ἔνερθεν ἔχουσαν. Paulus Silentarius part. I. vers. c xvi. de Arcubus :

Ἐς δὲ νότον κελάδοντα , καὶ ἐς κλίσην ἀερόχου ἀφῆτε

Τοῖχος ἐαιετέτης αἰατίνιται ἀρξὶ χηεῖς

Ἀντυρος.

Ad austrum verò resonantem , & ad partes nunquam madide Vrsæ , validus exurgit paries , usque ad mentum , seu partem inferiorem immani arcus. Parietem hunc sic describit Gyllius : *Quorum quidem (Arcuum) duo , septentrionalis & meridianus , curvaturam suam imam substructam habent tenui pariete fenestellis vitreis pleno , sustentato columnarum duplici ordine , inferiore & superiore. Inferior habet octo columnas ad solum nitentes , superior sex sustentantes parietem subtilem , & subjectum ima Arcus curvaturæ.* Duplicem istum columnatum ordinem & numerum descripsit pariter Silentarius , ac primò inferiorem , II. part. vers. c x.

— λέλαμπε δὲ τέτραχ διααῖς.

Octo verò consistat columnis. Et mox (nam hoc loco Codex MS. lacunis scatet) de superiori columnarum ordine :

. . . . . ἕξ γὰρ ἐπ' αὐτ. .

Κίονες αἱ . . . ἐς . . . χροῶν πημαεῶν δῶ

Ἀκαμάτων ξυνοχῆας ἀνέστησαντο πενόντων ,

Ἐνθα γυμνακίων ἀναφαίνεταί ἐνδῶ θάκων.

Sex enim columnæ virenti smaragdo similes , supra eas indefessorum nervorum commissuras excitant , ubi matronalium aularum apparent domicilia. Neque aliter Evagrius : Ἐν δεξιῶ δὲ καὶ καὶ τὸ εὐώνυμον , κίονες αὐτοῖς ἀειπέπταται ἐκ Θεπάλου λίθου πέποιμημοί , καθῶα τε ματωεῖζισιν ἑτέροισ ἀδραπλοῖσις κίοσι , πρὸς πῆεν τοῖς βυλομῶσις διδόντες εἰς τὰ πηλομῶα. *In dextero autem ac sinistro*

CP. Christ. lib. III.

d ij

latere ex adverso fornicum posita sunt columna, ex lapide Thessalico confecta, & solaria sustinent, quae aliis item similibus columnis suffulta, iis qui mysteria spectare voluerint, ex sublimi conspiciendi copiam faciunt. Sunt igitur istae columnae ex marmore Thessalico, quod & indicat Silentarius vers. cxxix. Θεσσαλίδος πέτρης ἀμύργματα. At cum Silentarius, & Gyllius octo columnas in inferiori isto ordine statuunt, id intelligendum, in utroque latere. Quippe Procopius quatuor duntaxat inter utramque pilam statuit, uti n. xxviii. observavimus: quibus si addantur duae dimidiatae columnae pilis adjunctae, quomodo in Ichnographia delineantur, totidem erunt quot Saliniacensis Toparcha in Itinerario, loco supra laudato, ait esse, majores columnae, viginti scilicet octo. Atque in hunc, qui etiamnum perstat, modum parietes istos excitavit Isidorus Junior, Isidori, qui unà cum Anthemio aedem Sophianam primum aedificaverat, ex fratre, aut sorore, nepos. Nam cum anno cxxii. Justiniani Hemisphaerii pars orientalis ex terrae motu collapsa esset, ex eo quod integrum remanserat, defectum, qui tantae ruinae praebuerat occasionem, agnoscens, Arcum orientalem & occidentalem suo, ut erant, loco reliquit, septentrionalis vero & meridiani curvaturae substructum parietem introrsum porrexit, pauloque latiore effecit, ut congruam cum ceteris proportione ovalem quodammodo figuram efficeret. Agathias: *Ἰσίδωρος δὲ ὁ νεῦθ' ἢ οἱ ἄλλοι μηχανοποιοὶ τὸ πρῶτον ἐν αὐτοῖς ἀναθεωρήσαντες ἤμα, ἢ τὰ σωζομένα τὸ πεπονηδὸς ἐποιοῦν τε λῶ, ἢ ἐς ὅτι δὴ πού ἡμέρητο ὅπισθεν ἀμύργοι, τῶ μὲν ἑώαν τε καὶ ἐπειρῆαν ἀψίδα ἔπει μύριον καὶ χίονας ἐφῆκαν. τῆς δὲ ἀρκτίας τε καὶ νοτίας τῶ ὅτι τὸ κυρτώματις εἰκοδομίαν πρὸς τὰ ἔνδον πρὸς τείναντες, καὶ εὐρυτέραν ἡρέμα ποιησάμενοι, ὡς μᾶλλον ἀρμοδιότατα ταῖς ἄλλαις συννευμέναι, καὶ ὁμοιογενῆ τῶ ἰσοπλευρῶν ἀρμονίαν, πρὸς ἐπιλαί πᾶσι δὲ δούλωται τῶ τὸ κενώματις ἀμύργια, καὶ ὑποκλήψαι βραχὺ τὴν τῆς ἐκτάσεως μέρος, ὅπου σὸν ἐτερόμηκας ἀπετελεῖτο ἤμα, ἔπει τε ἐπ' αὐτῶν ἤθρασαν πάλιν τὸ ἐν μέσῳ ὑπερανέχοντα, εἴτε κύκλον, εἴτε ἡμισφαίριον, εἴτε ὀρθογώνιον ὀνόματι παρ' αὐτοῖς ὀπικλημένων* Isidorus autem Junior aliique fabricarum structores priorem in semetipsis formam contemplantes, & ex eo quod integrum manserat, id quod affectum erat quale esset, quidque vitii habuisset cognoscens, fornicem orientalem & occidentalem suo ut erat loco reliquerunt: septentrionali vero & australi quae super curvaturam erat straturam introrsum porrigentes, pauloque latiore efficientes, ut quam aptissime cum aliis quadraret, aequilateramque compagem praese ferret, eaque ratione vacuitatis nimietatem coarctare possent, & exiguam aliquam extensionis partem detrachere, in quantum diverse longitudinis figura efficeretur: atque ita desuper firmarunt qui in medio est positus, sive Orbem, sive Hemisphaerium, sive alio quocunque nomine ab ipsis appellatur. Sed audiendus imprimis Gyllius, qui totam hanc aedis partem graphicè describit: *Latitudo, inquit, dilatatur ultra pilas arcibus & columnis, & parietibus, ex utroque latere, septentrionali scilicet & meridionali, sex velut aulas capiens, tres inferiores, & totidem superiores, vario marmore vestitas, concameratas, calculis inauratis & figuratis ornatas. Ita enim ex singulis pilis duplices Arcus nascuntur in Templi latitudinem porrecti, ut eorum alterum conquiescat in muro extrinsecus obnitente majoribus pilis, à quibus quatuor arcus in utrumque parietis latus emittuntur, duo quidem inferiorum aularum concamerationem sustinentes, reliqui duo superiorum totidem aularum testitudines, quarum latera singularum partim adnuntur ad arcus, partim ad columnas. Unde fit ut pars aedis interior, & media illa ingens vacua, si sola consideretur comprehensa intra pilas & columnas, sit forma ovata: si vero tam intra quam extra pilas perspiciatur sit quadrata. Ita enim ex utroque latere velut alic appensa sunt tres aule inferiores, & totidem superiores, ut ab imo pavimento procedat quadrata, usque ad curvaturam superiorum aularum, deinde intra octo pilas in ovatam formam contrahatur usque ad curvaturam quatuor Arcuum sustinentium Hemisphaerium. Has Aulas, & in ovalem formam contractam mediam aedis partem, nescio an intelligat Silentarius i. r. part. vers. cxxix.*

• • • • • μέσσα ἢ νῶ
 Ἐνδὲ καλλιχέρον Ἀχρεῖσιν ἔδιδλα
 Γείτον' αἰδοῦσης ᾤεμένη.

Media vero rotundi templi domicilia distinguunt ac separant à sede ingentis Porticus, quae vicina est. Nam per ναὸν καλλιχέρον mediam aedis partem in Chori, seu in ovalem formam contractam; per αἰδοῦσαν vero ᾤεμένη, Porticus, quae extra quatuor pilas interiùs curvantur, & à Meridie & Septentrione eam cingunt, videtur intellexisse: cujusmodi ναὸς, seu Chori aedis Blachernianae fuit figura, ut auctor est Procopius lib. I. de Aedif. cap. III. ubi de columnis aedis: *Καὶ τὰ μὲν ἄλλα τὰ νεῶν μέρη κατ' εὐθὺ ἐστῖν οἱ κίονες, καὶ δὲ μέσσα ὑποσέλλοντα εἶσω* Columnae relictis ordinibus ubique stant, praeterquam in medio, ubi introrsum recedunt ac sinuantur. Sed de Aulis agetur infra.

XXXII.

HEMISPHERIUM.

QUATUOR majoribus arcubus, qui quatuor majoribus pilis, quas struētilis columnas vocat Ulpianus, innituntur, incumbit ingens Hemisphaerium, (Trullum, aut Trullam vulgò vocant) seu aedificium rotundum ac teres, quod in immensam altitudinem educitur. Procopius: ὑπερθεὶν ἢ ἀψίδων (ἀψίδων) κυκλοτερῆς οἰκοδομία ἐν ἑρσὺ γύρω ἐπήρται, αἰδίσκιον ἄλλο ὑψίστην ῥοτουνδὸν ἀκ τέρησ. Hujus parietem, qui in orbem fertur, sustinetque testitudinem orbiculatam, ex lateribus tenuibus, spongiosis ac candidis, quos ex Rhodo insula advehi curaverat Justinianus, confectum esse ait Codinus, iisque levibus adeò, ut eorum quinque lateris unius pondus ex aliis exaequarent: ex quo, inquit, in vulgus fama sparsa sit, Trullum Templi Sophiani esse hederaceum, ὅτι ὁ ἑξῆς κισσάεινός ἐστιν. Quo loco Allatius legendum censet κυπαρίσσιον, tanquam si Hemisphaerium confectum fuerit ex nunquam putrescenti ligno. Nam certè cupressinis tabulis tegi solitas aedes sacras auctor est Leo Ost. lib. I. cap. XX. Verùm alii, ut Lambecius & Combesius, legunt, ὅτι κισσάεινός ἐστιν ὁ ἑξῆς, id est, pumiceus Trullus. Parietes verò isti lateritii opere musivo interiùs ubique exornantur. Anonymus, εἰθ' ἄλλο ἐμουσίωσεν ἀψιδί. Quadraginta fenestris, teste Gyllio, lucem admittit idem paries, ὅθεν αἰεὶ ἀγλαῖα πρὸς τὸν ἡμέραν, ait Procopius. Unde cùm pars illa Hemisphaerii tota luminibus, seu potiùs fenestris colluceat, τὸ ἐμφῶτον dicitur Evagrius, qui ejus latitudinem, seu diametrum esse pedum LXXV. scribit: τὸ δὲ πλάτος τῶν ἐμφῶτον αὐτῆς, ποδῶν οὐκ. Qua verò Hemisphaerium quatuor arcubus insitit, seu in ima sui parte, major Coronis totum illius circuitum interiorem ambit ac circumdat. Silentarius I. I. part. vers. LXXVII.

Λαίψη δὲ ὅλα γῶνα κατεσφίλωσέ τις αὐτῆς,
Πάντοθεν εὐδνητὸς ὅππῃ καὶ ῥίζα κατέρπει
Σφαίρης ἡμιτόμοιο, καὶ αὐτῆς εἰσιν, ἐλιγμῶ
Τῆ πύματις κύκλιοι τὸν ἀψίδων καὶ γῶνα
Ανέρες ἐσφαύωσαν.

Lapidem verò Coronis undique rotunda dorsum omne ambit, (quò & Hemisphaerii basis & arcuum curvatura pertinent) extremi conversione circuli, quem summis fornicibus artifices circumdederunt. Mox addit ut prominentes ejusdem Coronidis lapides viam angustam, cancellis, ut par est credere, ferreis munitam, porrigant, qua κανδηλάτης, seu κηροφόρος, & qui luminaria accendit in Hemisphaerio pendentia, progredi solet:

— ὑπὸ πρὸς ἑλῆπῃ ἢ κόμῳ
Ἐκκρέμεις λαίλας ἐσπρώσαντο πορείῳ
Στενλῶ, περμύεσαν, ὅππῃ καὶ φωσφόρος αὐτῆς
Ἀξομος ἀμφιδέων ἰερούς λαμπτήρας ἀνάπτει.

Sub prominenti autem ornatu, pensiles lapides semitam faciunt angustam ac definitam, ubi is qui defert lumina, intrepidus circumiens, sacras lucernas accendit. Ejusmodi Coronidem cancellis munitam scitè descripsit Angilrannus in Miraculis S. Richarii Abbatis Centulensis n. v:

— à celso delapsus culmine templi
Concidit, ac penitus horrendam mortem obisset,
Parietis in partem nisi vis divina tulisset,
Cujus porrecti lapides sic forte fuere,
Vt per circuitum posses incedere templi,
Tutius utque per hos valuisset figere gressus,
Desuper adjunctum erat munimen podiorum.

XXXIII.

THOLVS, seu TRVLLVS.

MVRO Hemisphaerii testudo orbiculata, in sphaerae modum compacta, incumbit. Hanc vulgò θόλον vocant Graeci scriptores. Est autem θόλος, ut est apud Hesychium, ἑρσὺ γύρω ὁδὸς οἶκος, seu ut est apud Isidorum & Papiam, eminens rotunditas & fastigium Templi. Ugutioni, propriè quidem Tholus, est velut scutum breve, quod in medio tecti est, in quo trabes coeunt. Cujus quidem vocis meminit Vitruvius lib. IV. cap. VII. tametsi de significatione inter se dissentiant illius Interpretes. Tholo fastigiatum dixit Paulinus: & vetus Epigramma in Asclepiodotum lib. IV. Anthol. Gr. cap. XXVIII. κόλρον ἑρσῶμα θόλου eleganter appellavit pa-

rietes in orbem interiùs circumductos, qui testudinem sphaericam seu Tholum sustinent. Ab ejusmodi Tholis dictum Θελωτὸν Magni Palatii Triclinium, ab Anastasio Dicoro extructum, ut refert Zonaras; quod idem esse constat cum Trullo, in quo habita Sexta Synodus, ἐν τῷ Σεκρέτῳ τῆς Θεοῦ Παλατίου τῷ λεγομένῳ Τροῦλλῳ, ut habent Acta ejusdem Synodi: quod quidem Triclinium à Macario Ancyrano dicitur fuisse οἶκος ἀειφανῆς ἐν καλῇ τῇ Βασιλείῳ ΚΠ. παλατίῳ κείμῳ. *Basilica* nuncupatur ab Anastasio Bibl. in Agathone PP. pag. 54. & *Palatium* in Leone II. pag. 56. Ita ab eadem figura domum quamdam in Urbis conspectu, Τροῦλλου nomine donatam scribit Leo Grammaticus pag. 453. Tradit Procopius Hemisphaerii testudinem eatenus de industria sursum tenuari ac deficere, ut per ipsius aperturas lux intret affatim: καὶ ἀλαλείπει τὸ οἰκοδομημα κατὰ βραχὺ, ὅξεπιπιδες παρὰ μὲρον ποσῶτων, ὅσον τοὺς χῶρους, οὗ δὴ τὸ διηρημένον τῆς οἰκοδομίας ξυμβαινῆς ἐστίν, φέγγους ἀλαμῶς ἀνωροῦς ἐστίν. Rem mirandam, inquit Silentarius, intueri licet, ut infernè latior, sensim deficiat, & in orbem, veluti cælum, convolvatur testudo, II. part. vers. LXXVIII.

Ἐστὶ δὲ ἰδεῖν μέγα θαύμα, ὅπως καὶ βαθὴν ἰοῦσα,
Εὐρυτέρη μὲν ἕνεσθεν, ὕπερθε ἢ μᾶλλον ἀνέρπει,
Ὡς πόλις ἠεὶ ἄροισι.

Rem certè videre licet mirandam, ut sensim procedens, infernè latior, supernè minus extenditur, ut polus in aëre versans. Ita etiam Agathias, ubi de Hemisphaerio: καὶ γέρονεν ἐν τεύθειν οἰκίῳτος ἰθύπερος μὲν καὶ εὐπέπερος, καὶ παταχρόθεν τῆς γραμμῆς ὀξιστάτων, σπειθίρος ἢ καὶ ὀξυτενῆς, καὶ οἶος οὐχ' οὕτω λίαν ἐκπλήθειν τοὺς θεομύθους ὡς πάλαι, πολλὰ ἢ ὁμῶς πλέον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ βεβηκέναι. *Factumque inde est (Hemisphaerium) verisimiliter directum quidem, versatile, omnique ex parte adambusum quadrans, angustius verò & in acutum tendens, quodque non ita valde percellat spectatores, ut olim, multo verò tutius obsirmatum.* Ita autem sensim tenuatur & deficit testudo, ut cymbali figuram effingat, & κυμβαλικῶς circinata sit, ut est apud Anonymum. Sic enim secundò extructam prodit, ne rursus caderet, ἵνα μὴ πάλιν ταχέως πέσοι. Quæ quidem ceterorum Trullorum, vel Tholorum, forma etiam fuit, ut nempe infernè latiores, sensim in sphaeram desinerent, atque aded ovi formam referrent: unde ὠωτὰ, vel ὠοτὰ dicta sunt ejusmodi ædificia, ut illud quod ὠωτὸν appellat Ioles pag. 172. seu ὠωτὸν uti præfert editio Regia, & in Palatio extitisse narrat: quod illud idem est, quod antea Θελωτὸν, & Τροῦλλον vocabant. Cùm igitur sphaera speciem quodammodo exhiberet, ideo σφαίρας nomine donatur à Zonara non semel, & aliis: nam & Trullum instar sphaerae ubique sinuari dixit Silentarius vers. LXXIV.

Ἐρομῆ δ' ἐφύπερθεν ἐκ ἀπλετον ἠέρα πλήξ
Πάντοθι μὲν σφαιρηδὸν ἐλίσεται, οἶα ἢ φαιδρὸς
Οὐρανὸς ἀμφιέθεικε δόμου σπέρας.

Excitatus autem desuper in infinitum aërem apex ubique quidem in circuli speciem volvitur, & veluti pulcrum cælum ædis testum ambit. Atque hæc quidem testudo ita parieti tereti imponitur, ut propter illius tenuitatem, non firmæ inniti fabricæ, sed aurea catena de cælo pendere videatur. Procopius: τούτῳ ἢ τῷ κυκλοτεροῦς παμμογέθης ἐπανεσηκίᾳ πρὸς σφαιροφθῆς θόλος ποιεῖται αὐτὸ ἀλαμῶς εὐαρδῶπων. δοκεῖ ἢ ἐκ ὅτι σεβράς τῆς οἰκοδομίας ἀλά τὸ παρὰ μὲρον ἐστίναι, ἀλλὰ τῆς χρῆσῃ σφαιρῆς τῆς ἀπὸ τῆς οὐρανοῦ ἐξημμένον καλύπτειν τὸν χῶρον. Eadem propemodum habet de Hemisphaerio Ædis SS. Apostolorum lib. I. de Ædif. cap. IV. In interiore Tholi, seu, ut vocant, Trulli, centro ac testudine, Justinianus opere musivo Christum in iride sedentem, orbem judicantis effigie, describi curavit, ut αὐτόπῃ τεstantur: quemadmodum in Novæ Ecclesiæ à se in Palatio excitatæ Tholi testudine, Christi & Angelorum ei administrantium effigies, Basilii Macedo, ut auctor est Photius in illius Descriptione. In suprema verò, & quæ extrà eminent, Sophiani Tholi parte, positam fuisse Crucem, seu Σιγνώχρῆσιν, tradit Silentarius part. II. vers. LXXVIII.

ἀπροτάτης ἢ
Σταθὸν ἑστὴν κορυφῆς ἐρυσίπολιν ἔγραφε τέχνη.

Supra summum vero verticem, crucem urbis liberatricem ars descripsit. Quæ quidem crux in ædis exteriori facie à nobis delineatâ, 'supremo Hemisphaerio imminet. Unde conjicere est delineationem hanc, quæ ad nos pervenit, factam fuisse cùm adhuc Urbs Christianis Augustis pareret. Sed & Silentarius part. II. vers. CXLIII.

Ὅτῳ τετραπόρῳσιν ἐφ' ἀλλήλοισι καλύπτει
Εὐπήληξ βαθύκολπος ἀείρεται. ἢ τὰ χα φαίης
Οὐρανόθεν ἐς πολὺκυκλον ἀλάμνον ὄμμα πταίνειν.

Ita supra quatuor arcum testudo erigitur excelsa & ampla, quò dum pervenit vagabundus oculus, cum caelestes in orbem defixum dices.

XXXIV.

ALTI TUDO CENTRI.

ΙΜΜΕΝΣΑΜ Hemisphærii, ac stupendam altitudinem prædicat his verbis Evagrius: Ἰσόλος ὅστιν ὁ τῆς ἀνακτόρων νηὸς, πετρεῖσι μεταωριζομένην ἑλίαν, ἐς τοσοῦτον ὕψος ἐπαυρομένη, ὡς ἔπερθε μὲν τοῖς ἀπενίξουσι δυσέφικτον εἶναι τῆς ἡμισφαιρίου ὑποπελάσσου. Ἐπερθε ἢ τοῖς γυνομένοις μηδαμῆ πιεσῶς, εἰ καὶ μάλα πολυμητῆς περ εἴη, ὑποκύπτειν, καὶ ἐς τὸ πρυμνῶς ἄς ὄψις ἀπαπέμπειν. *Ædes Sanctuarii testudo est quatuor fornicibus in sublime erecta: in tantam altitudinem sublata, ut ex inferiore quidem loco aspicientes, Hemisphærii fastigium difficile possint cernere: in superiori autem loco constituti, quantumvis audaces sint, nunquam despicere conentur, & usque ad solum oculos demittere.* Eam autem altitudinem à pavimento ad centrum Hemisphærii, seu Tholi mediam testudinem, esse pedum c l x xx. tradit idem Scriptor: τὸ ἢ βάθος ἀπὸ τῆς κέντρου τῆς ἡμισφαιρίου μέγιστος ἑτάφοις, ποδῶν ρπ'. Neque dissentit Joannes Gravivus Anglus, ipse αὐτόπητος, in Præfatione ad Tabulas Geographicas Nassir-Eddini Persæ, scribens accepisse se à Turcis, *Vlug Beigum*, præter alia instrumenta Mathematica exactissima, quæ paraverat, *quadrantem* stupendæ molis construxisse, *cujus radius* altitudinem summi fornicis Templi Sanctæ Sophiæ adæquatet: *Quæ est*, inquit, *dictu incredibilia*, (nam testudo Hemisphærii centum octoginta pedes Romanos superat) *illi tamen Persas fide dignos hæc eadem narrantes scripius audivisse contenderunt.* Ad eam porro altitudinem eductus potissimum Tholus, cum post illius casum denuo instauratus est.

XXXV.

CASVS TRULLÆ seu HEMISPHERII.

ΑΝΝΟ quippe Justiniani xx xii. cum crebris terræ motibus concussum Hemisphærium arimas ageret, tandem pars illius orientalis concidit, & Ciborium, & Sacram Mensam una cum Ambone contrivit. Annum, mensam, & diem casus Hemisphærii describit Theophanes: τούτω τῷ ἔτει, μὲν Μαιῶ ζ'. ἡμέρα γ'. ὄρα πέμπτη φιλοκαλουμένου τῆς τρούλλου τῆς Μεγάλης Εκκλησίας (ὡς γὰρ διεβήγμεν ἐν τῇ γῆσι υἱῶν σφισμῶν, ἐργαζομένων τῆς Ἰσαύρου) ἔπεσεν τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ὑποποσολῆς τῆς ἀγίου θυσιασθείου, καὶ συνέτριψεν τὸ κιβώριον, καὶ πῶ ἀγία τεράπεζον, καὶ τὸν ἀμβωνα. *Hoc anno, mensis Maii die vii. feria iiii. hora post exortum suis penè jam ornamentis perfecti, & Isaurorum opera bene instructi, Magnæ Ecclesiæ trulli (distruptus enim & hiatus deformis ex terra motuum concussione cernebatur) pars orientalis contracta ad sanctum altare testudinis decidit in terram, & ciborium contrivit, & sanctam mensam, & ambonem.* Ad hunc Hemisphærii casum spectant etiam versus Pauli Silentarii part. i. vers. l i i.

Ἡδη μὲν θύναροισιν ἐπεμβαῖα θεμάλιοις
Σφαίρης ἡμπτύμοιο κατήπεπε θέσειλθ' ἀντυξ, &c.

Iam conciderat admirabilis ille fornix Hemisphærii, fundamentis nixis firmissimis. Et vers. c x l i.

Οὐ γὰρ ἀποτμηχότ' ἐρινήμοιο καρλίω
Ὡκλασεν.

Neque enim procubuerunt excelsa vertice avulso. Collapsum igitur, vel certè labefactatum Hemisphærium non modò de novo instauravit Justinianus, sed etiam in majorem altitudinem extulit, Isidoro Juniore Milesio usus Architecto, Isidori, qui Ædem Sophianam primùm extruxerat, nepote, cujus meminit Procopius lib. i i. de Ædif. cap. i i. obierat enim Anthemius. Agathias: τότε ἢ αὐτὸν ὑπὸ τῆς κλόνου τὸ μεταίτατον μέρος τῆς ὀροφῆς, καὶ ἀπαντα ἰσθβάλλον ὑποβεληκότα, ἐπεσκύλισε τε αὐθις ὁ βασιλεὺς βεβαγότερον, καὶ ὅτι μείζον ὕψος ἐξῆρε. *Tum vero mediam maximè ipsius recti partem collapsam, quæque altitudine omnia quæ corruebant superabat, Imperator firmiorem reddidit, & in majorem altitudinem sustulit.* Quam quidem majorem altitudinem x x v. pedum esse tradunt scriptores omnes. Theophanes: βασιλεὺς ἐγέρει ἀλλοις πινουῖ, καὶ ἐδέξατο τὸν τρούλλον, καὶ οὕτως ἐπέστη, ὑψωθεὶς πλέον εἴκοσι πόδας εἰς ἀνάβασιν ἐπάνω τῆς πρώτου κτίσματος. *Pila alias Imperator extruxit, quæ trullum deinceps excerpunt: atque ita instauratus est x x. pedes altior, quam in priori edificatione antea fuerat.* Zonaras: ὅταν λέγεται καὶ τὸν τρούλλον ὑπερῆξεν τῆς Βασιλῶν καθεμεθλήν καὶ αὐθις ἀνεγερθῆναι ὅτι πόδας εἴκοσι καὶ πέντε ματεωρότερον, καὶ καθεμεθλήν ὡς εὐτυχίου τῆς Πατριάρχου τὸ δεύτερον. *Qua de causa trullum etiam jussu Imperatoris demoliti, denudò instauravit, x x v. pedibus altius eductum, & ab Eutychio Patriarcha iterum dedicatum.* Ex quibus apparet quæ fides adhibenda sit nugacibus ac imperitis avi extremi Græculis, scribentibus, ulnis duntaxat quindecim à priori altitudine ex-

cifis, Hemisphaerium rursus ædificatum, in quibus est Glycas: ἀνεγείρεται αὐθις, πεδύνης ἢ λειπόμηνος πρὸς τὸ πρῶτον ὄργων ἰε. Eadem habent Anonymus & Codinus. Cum igitur Evagrius Hemisphaerii altitudinem à pavimento ad illius centrum, pedum c l x x x. Gyllius verò altitudinem à summa curvatura Arcuum usque ad pavementum, c x l i i. pedum esse tradant, videtur confici Hemisphaerii ipsius altitudinem esse x x x v i i i. pedum. Nam Turcus, per quem Ædem Sophianam metiri curavit Gyllius, Hemisphaerium non mensus est, qui si rectè mensus esset illius altitudinem, eam ab altitudine quam tradit Evagrius, parum discrepare comperisset, ut Gyllius quidem existimat: quanquam hoc longè altius esse par est credere, si latitudini altitudo respondeat. Cum denique anno Mundi juxta Græcos v i m c c c c x c i v. Indiæct. x v. mense Octobri ex terræ motu succussa pleraque Urbis templa ac ædificia corruissent, ipsiusque Hemisphaerii Sophiani pars, hanc Imperator Basilus Bulgaroëtonus rursus instauravit, διαπανθὸς εἰς μύσας τὰς μηχανὰς τῆ ἀνάσσει, δι' ἧν οἱ τεχνίται ἰσάμενοι, ἢ τὰς ὕλας ἀναγομένους δειχόμενοι, ἀποδομῶν τὸ πεπρωμένον, χρυσίου κεντῶα εἰς δέκα. *Impensis in solas machinas, quibus fabri insistentes materiam sursum astractam excipiebant, & operi adhibebant, centenariois auri decem.* Ita Scylitzes & Glycas.

XXXVI.

MURI OBNITENTES PILIS.

EX singulis porrò quatuor majoribus Pilis, uti supra ex Gyllio ostendimus, duplices Arcus nascuntur in Templi latitudinem porrecti, itaut eorum alterum cornu conquietat in muro extrinsecus obnitente majoribus Pilis, à quibus quatuor Arcus in utrumque parietis latus emittuntur, duo quidem inferiorum trium Aularum concamerationem sustinentes: reliqui duo superiorum totidem Aularum testitudines, quarum latera singularum partim adnituntur ad Arcus, partim ad parietes, partim ad columnas. Quippe cum ex crebris terræ motibus, vel pondere Hemisphaerii, Pilæ majores quatuor laborarent, extructi sunt muri quatuor longi plus viginti pedes, lati plus octo, in altitudinem majorum Pilarum assurgentes, quibus vice ἐρεισμάτων utrumque latus ædis pertinens ad Septentrionem & ad Meridiem præfulcitur ac præmunitur. Eiusmodi Pilarum, seu *Pefforum*, vel *Pissorum* fulcimenta, ὀδοπηγία vocant libri Basilicōn ad Leg. x i v. Cod. de Operib. publ. tanquam *παροῖς* adjunctos ad muros ipsos fulciendos: quo loco frustra Cujacius in Paratit. ὀδοπηγία legendum censet. Ea fulcimenta, ut & quatuor, quæ iis adnituntur, Cochleas, Justiniano adscribit Cedrenus: Εποίησα δὲ καὶ τὰς ἐξω τῆ ναὸς κατέναντι τῆ ἑσῶ πινσῶν τέσσερας κοχλίας, οὐδ' ἄπο γῆς φυτεύσας, μέχρι τῆς ἐλάσης ἀνεβίβασαν, ἐρεισµα τῶν τοῦ ἀψίδων καταρτασάμεν. *Fecit etiam extra ædem à regione pilarum quatuor Cochleas, quas à solo usque ad Hemisphaerium eduxit, quæ arcus & fornices fulcirent.*

XXXVII.

PORTICUS INFERIORES.

IN ipsa æde Sophiana ad Meridiem & Septentrionem binæ procurrunt Porticus duplices, inferiores scilicet & superiores, secundum ipsius longitudinem, columnis marmoreis prægrandibus sustentatæ, quæ ædis latitudini nihil officiant. Procopius: Σταῖ τέ εἰσι ἐκατέρωθεν δύο, οἰκοδομίαν μὲν τῆ νεῶς ἐδεμίαν διεργόμεναι, ἀλλὰ καὶ μῆζον αὐτῆ ποιῆσαι τῆ εὐρείας τὸ μέτρον, καὶ τῶ μῆκει μέχρι ἐς τὸ πῆχος ἑνωτικῶν μόνων, τὸ δὲ γὰ ὕψος κατὰ δέσπρας. *Utrumque latus dua Porticus ambiunt, adeò non differentes structuram templi, ut potius latitudinem ejus amplient, pari quidem cum ipso longitudine, ad extrema porrecta, sed altitudine inferiores.* Cameratæ atque auro decoratæ sunt, alteraque precantibus viris assignata, inferior nempe, altera quæ & superior, fœminis, nihil habent disparile, nihil diversum: Καὶ αὐταῖς ἢ τε ὀροῖν ὀδῶν, ἢ ὁ χρυσὸς ἐγκαλλώπισμα. Ταύτων δὲ ταῖν σοῶν ἀπὸ μὲν τῶν ἀνδρῶν εὐχομένους ἀπὸ κληροῦναι, γυναιξὶ δὲ πῶν τὸ ποιημάτων ἢ ἄλλη ἀνέται, &c. Porticuum istarum inferiorum pluteos (ita enim appellat Vitruvius lib. v. cap. i. superiorum ab inferioribus columnis interseptæ) sustentant non modò quæ recto ordine dispositæ sunt columnæ marmoreæ; sed etiam quatuor aliæ validiores viridis coloris, cæteris tamen vicinis altitudine inferiores, Gynæconitides, seu superiores Porticus, atque adeò inferiorum testitudines, in ipso suis medio, binæ ab utroque latere fulciunt. Paulus Silentarius part. ii. vers. c x x x v.

Αἰθούσης καὶ μέσων ἐρείσαστο . . . χῶρις
Κίνας Ἀνθέμιος πολυμήχανος

ἀλλ'

— ἀλλ' ἐνὶ μέτροις
 Μήκεθ' ἰγνότερον μὲν ὀλίγονες ἐκ δὲ πηλείων
 Τῆς αὐτῆς χλοεῖσιν ἀποσίλωσιν αἰώτοις.
 Ἀλλὰ γὰρ ἢ σοιχοῦδον ἔπιχερόν εὐποδίας ἔποι
 Πυθμένας ἰρρίζωσαν· ἐφεδρήσασσι δὲ γαίῃ
 Ἀνποὶ ἀλλήλοισιν δῶα δισὶν, ὧν κ' ἔκαστος
 Τετραπέροισι σερήσιν ἔπιλιχθεῖσαι κεραίῃ
 Νῶτον ὑπεσῆεξε γυωαικείοισιν ἐδέθλοισι.

*Sed & circa medium ipsius Porticus quatuor columnas statuit Anthemius architectus, — sed in longi-
 tudinis modo ac mensura, proximis quidem minores: habent verò eadem ex origine, ut virentibus flo-
 ribus resplendant. Atenim non illæ ordinatim, uno eodemque versu, bases firmissimas solo fixerunt,
 sed terra insident bina binis apposite. Quarum in fastigio arcus quadrifidis implicatus vinculis, dor-
 sum matronalibus domiciliis suffulcit. De hisce quatuor columnis egit etiam Gyllius his verbis: Ca-
 mera media sustinetur columnis colore medium inter album & glaucum præ se ferentibus, in qua-
 drum ordinem dispositis, quarum dua stant non longè à latere exteriori, reliqua dua parum absunt ab
 interiori latere ornato sex columnis. Ejusmodi Columnas mole suâ cæteris majores, quæ non
 tam ad ornatum excitantur, quàm ad fulciendas superiores Porticus, περασὶς etiam appellare
 videtur Eusebius lib. III. de Vita Constantini cap. xxxvi. in Descriptione Templi Hiero-
 solymitani: de Porticibus enim interioribus verba faciens: αἱ δ' αὖτ' ἔστωσαν ὑπὸ περασὶς
 ἀνηγαίροντο.*

XXXVIII.

PORTICUS SUPERIORES, seu CATECHUMENA,
vel Gynaconitides.

PORTICUS superiores, fœminis precantibus addictæ, ut plurimum Catechumeniorum;
 vel Cathecumenorum nomine donantur à scriptoribus: non quòd in iis unquam Cate-
 chumeni constiterint, sed quòd divinos, qui à Sacerdotibus & Cantoribus concinebantur;
 hymnos, ibi auditu exciperent mulieres: unde Κατηχούμνη, loca Dei verbo, Officiiſque Eccle-
 siasticis audiendis supernè extructa rectè viri docti interpretantur. Leo Nov. LXXIII. ἐν τοῖς
 τῷ ἐκκλησιῶν ἑσφάσις, ἀπερ ὁ πολὺς ἀθέωπος Κατηχούμνη καλεῖν ἔγνω. Hinc ascendere in Ca-
 techumena, apud Constantinum Porphyrog. de Adm. Imp. cap. xxix. extremo. Anastasius
 Bibl. in Collectaneis: *Et ascenderunt ad eum in Catechumenium Ecclesia ipsius Monasterii.*
 Cantacuzenus lib. I. cap. xli. & ex eo Codinus de Off. cap. xvii. n. xliii. ἀΐσιν εἰς τὰ
 λεγόμενα κατηχούμνη. Nicetas in Alexio lib. I. n. II. ὅπου τῷ ἐπάναθεν τὰ κατηχούμνη ἰσα-
 μένων, &c. ubi perperam Wolphius κατηχουμένιον, locum ubi Catechumeni instituuntur, vertit:
 quo in errore versatur etiam Meursius. Nam etsi Symeon Thessalonicensis Opusc. contra
 Hæreses, τὰ κατηχουμένεια, τῷ κατηχουμένων εἰκον interpretetur, id intelligendum est de sta-
 tione Catechumenorum in Ecclesia, vel certè in Narthece. Ὑπερῶα nude non semel appel-
 lantur superiores istæ Porticus Sophianæ. Evagrius: Στοιαι δὲ τῷ λελεγεμένων ἑσφάσις κίον
 καὶ ἁλίσσι μικραῖς ἑσφάσις ἔργον ἀποπερατωταί· *Supradictorum autem solariorum Porticus, inferias
 columnis ac parvis arcibus tantum opus absolvunt.* Sic ἑσφάσις τὸ μὲν λέγειν καὶ dicuntur Nicetæ Pa-
 phlagoni in Vita Ignatii Patr. Constantinopol. ἑσφάσις τὸ γυωαικονίτιδος Procopio, ἑσφάσις τὸ
 γυωαικονίτιδος Codino. Paulus Silentarius de iisdem part. I. vers. cclvi.

Ἐνθάδε θηλυτέρον ἑσφάσις καλὰ νεήσις.

Et part. II. vers. cx xv.

Ἐνθα γυωαικείων ἀναταίνεταί τε δὲ θάκων.

Catechumeni Sophiani meminit præterea Ignatius Diacon. in Vita Nicephori Patr. Con-
 stantinopol. n. Lxix. illudque τὸ τὸ μεγίστου νεῶ ἀΐσιν κατηχούμνην vocat. At sequitur Græcia
 utramque Porticum inferiorem & superiorem Catechumenorum nomine donavit, ut ad-
 vertere est ex Anonymo de Locis Hierosol. cap. I. & Codino in Descr. S. Sophiæ, qui in-
 feriores τὰ περὶ κατηχούμνη, superiores δὲ τὰ κατηχούμνη nuncupat, uti supra à nobis
 observatum. Utraque, inferior scilicet & superior, marmore coruscanti strata conspicitur,
 ut est in Itinerario D. Saligniacensis. Superiores verò in Tholi modum cameratæ sunt. Si-
 lentarius part. I. vers. cclvii.

Σχήμα θόλος φορέσιν, ὁ νεῶθεν ἐξὶν ἰδέσθαι.

Ita enim restituenda lacuna ex Procopio, ubi agit de superioribus Porticibus: καὶ αὐτὰς ἢ
 ὀρεφὸν, θόλον. In modum Scyphi testitudinatas habet Anonymus: ἀΐσιν καὶ τὸς ἀΐσιν
 τῷ ἑσφάσις, τῷ τε δεξιῶν καὶ τῷ εὐωνύμων, καὶ ταύτας συνεπέσαντες σκυφίως ἀΐσιν. Ubi σκυφίως,
 GP. Christ. lib. III.

idem valet ac κυμβαλικὰς , scyphi aut cymbali instar. Superiorum istarum Porticuum intercolumnia pluteis muniuntur marmoreis, altis quatuor pedes, quibus incumbentes vident interiorē ædis partem, tam infernam, quàm supernam. Paulus Silentarius I. part. vers. CCLXIII.

Πάντα ἢ Θεσσαλικῶο μετ' αἶχμα κίονθ' ἀπὲρ
λαϊνοῖς ἔφραξεν ἑρείσμασιν, ἔνθα κλιθεῖσσι
Ἐργαστοῖς ἀκωνίας ἐπιρρεῖσαστο γυωαῖτες.

At quidquid inter Thessalicas columnas interjacet, lapideis pluteis communiit artifex, quibus innixæ mulieres laboriosos cubitos subfulciunt. His consentanea habet Evagrius, de lateribus meridionali & septentrionali τῆ ναῖ scribens: Ὑπερώδ' τε μεταπέριβον ἐπέρις ὡδ' ἀπλοῖος κίοσι, περὶ κύπειν τῶς βαρομένοισι δίδουτες ἐς τὰ τελέμετρα. *Et solaria sustinent, quæ aliis item similibus columnis suffulta, iis qui mysteria spectare voluerint, ex sublimi conspiciendi copiam faciunt.* De similibus pluteis interpositis sic Paulinus, dum agit de Porticibus Atrii:

Sed circumjectis in porticibus spatium
Copia larga subest, interpositisque Columnas
Cancellis fessos incumbere.

Quod verò ait Evagrius, pluteis incumbentibus mulieribus divina sacrificia intueri licuisse, id intelligendum est de loco sacrificii, ac Bemate: nam dum illud peragebatur, velum statim ad intercolumnia subducebatur, neque iis capita aut oculos ad illa inspicienda promittere, sub anathematis poena, fas erat. Id omnino colligere est ex Vita sancti Basilii, quæ Amphilochio tribuitur, qui ritus illius auctor fuisse videtur. Nam cum mulierculam impudicè sibi subministranti Diacono annuentem, dum de Catechumeniis in altare prospiceret, advertisset, vela in Catechumeniis appendi præcepit: βῆλα ὡδ' ἀρχήμα ἐπέλευσε κρεμαδίωι, Ἀξυπέριβον ἢ γυωαῖτιν, ὡς εἴ περ ἐξω τῶν βύλων ὄφθῃ Ἀξυπέριβον, ἢ θείας λειτουργίας γνομένης, ὅξωθεῖδ' ἢ ἐκκλησίας, ἢ ἀκωνιώνων μένειν. In Catechumeniis, ac dextrâ eorum potissimum parte, coactas Synodos non femel legimus. Octavam enim Synodum ἐν τῶς δεξιῶς μέρει τῶν κατηχουμένων τῶν ἀειώνων ναῖ τῶ Θεῶ Σοφίας celebratam fuisse auctor est Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patriarch. Constantinop. Extat apud Leunclavium in Synopsi Basil. Decretum Synodi, περὶ καθεμένου τῶ ἀνωτάτω Ἰωάννη Πατριάρχου ἐν τῶς δεξιῶς μέρει τῶν κατηχουμένων, συνεδριαζόντων αὐτῶ πανεσφοτάτων Μητροπολιτῶν. Eandem inscriptionem præfert Michaelis Cerularii Patriarchæ de Projecto Pittacio Decretum, apud Allatium Dissert. II. de Lib. Eccl. Græc. In Catechumeniis denique Sophianis quandoque coactam plebem narrat Paulus Diaconus lib. XXI. Histor. Misc. Nec mirum, cum ampla admodum tum latitudine tum longitudine essent, uti mox ex Aularum ad alas ναῖ existentium descriptione colligere est. Porro magnam Porticum, quæ unâ cum Bemate & resti parte ex terræ motu corruebat, anno antequam Joannes Cantacuzenus Byzantium cepisset, instauravit primùm Anna Imperatrix, Andronici Palæologi vidua: cui postmodum operi ipse Cantacuzenus, ac denique Joannes Palæologus Imperatores extremam manum imposuere. Rem pluribus narrat idem Cantacuzenus lib. IV. cap. IV.

XXXIX.

A U L A.

NEQVE tamen restâ lineâ procedunt in interiori æde Porticus: nam inter quatuor majores Pilas ab utroque latere, ad Meridiem & ad Septentrionem ita velut alæ appensæ sunt tres Aulae inferiores, & totidem superiores, ut ab imo pavimento pars illa ædis interior & media ingens & vacua, procedat quadrata usque ad curvaturam superiorum Aularum, deinde intra octo Pilas, in ovatam formam contrahatur, usque ad curvaturam quatuor Arcuum sustententium Hemisphaerium. Unde fit ut si pars illa consideretur comprehensa intra pilas & columnas, sit forma ovata: si verò tam intra quàm extra pilas perspiciatur, sit quadrata. Aulas istas *Cubicula* vocant scriptores, quorum usum describit Paulinus Epist. XII. ubi de Templo sancti Felicis Nolano: *Cubicula intra Porticus quaterna longis Basilica lateribus insita, secretis orantium, vel in lege Domini meditantium, præterea memoriis religiosorum ac familiarum accommodatos ad pacis æternæ requiem locos præbent.* Anastasius in Sergio PP. *Hic testum & cubicula universa in circuitu Basilica in beati Pauli Apostoli — studiosius renovavit ac reparavit.* Ejusmodi cubiculorum non femel alibi meminit, à quibus Capellarum nostrarum, uti nunc appellantur, origo videtur desumpta. Οἰκίσκοι dicuntur sancto Nilo ad Olympiodorum Præfectum, in Descriptione Templi ab eodem Olympiodoro extracti: ἐν δὲ τῶ κοινῶ οἴκῳ πολλῶς καὶ Ἀξυπέριβον οἰκίσκοις διελημενῶν ἀρκείσθαι ἕκαστον οἰκίσκον πεπηγμένῳ πμίῳ σαρῶ, &c. Forma Aularum seu Cellarum, quas dixi (verbis utor Gyllii) cingere utrumque latus, talis

est. Ex tribus lateribus Aulae quadratae sunt, ex quarto latere quod intuetur interiorem aedis partem, figuram Templi sequitur, quod obrotundam efficit pilarum & columnarum dispositio. Sustinetur arcubus & columnis concameratio Aularum, quarum describam duntaxat tres, quibus cognitis, caeterae omnes simili formâ esse cognoscentur. Incipiam à tribus superioribus sitis in latere Templi septentrionali, quarum prima est in angulo intuenti Septentrionem & Orientem. Ejus duo latera exteriora surgunt à muro, & desinunt in arcum. In laterum medio columnae tres sunt quadratae loco parietis, nempe fenestrarum parastades, quarum scapus habet perimetrum quinque pedum & unius dodrantis. Supra easdem eminent aliae tres quadratae: haec omnes sunt marmoris albi in colorem glaucum vergentis. Latus pertinens ad interiorem aedis partem habet sex columnas virides, subiectas arcui sustinenti quartam partem sphaerae orientalis, quarum imus scapus ambitum habet septem pedum & octo digitorum. Earum intercolumnia, diastyli dispositione distincta, lata septem pedes & undecim digitos, pluteis muniuntur marmoreis, altis quatuor pedes, quibus incumbentes vident interiorem aedis partem, tam infernam, quam supernam. Latus interiectum inter primam Aulam & secundam à pariete exteriori vergente ad Septentrionem, usque ad pilam magnam sustententem arcum Hemisphaerii, largum est quadraginta quatuor pedes, quorum partem possident pilae, partem arcus surgens à tergo pilae sustinens Hemisphaerium: quo toto patente, lato juxta pavementum viginti pedes, transitur à prima Aula ad secundam Aulam. Reliquam lateris inter primam & secundam Aulam intermedii partem, latam viginti quatuor pedes, occupant pilae arcus & murus surgens velut ala usque ad concamerationem Hemisphaerii. Secundae Aulae concameratio extrema sustinetur arcubus & parietibus: media verò nititur quatuor columnis albis ad glaucum colorem accedentibus, quarum scapus in ambitu complectitur septem pedes. Secunda, sive media Aula, quadrata est, cujus duo latera sustententur partim muris, partim arcubus, quorum alterum cornu nascitur à tergo duarum magnarum pilarum sustententium magnum Hemisphaerium: alterum sustententur pilis orientibus ex interiori parte murorum aliarum fulcientium pilas majores. Hujus secundae, sive mediae Aulae latus exterius, loco parietis habet octo columnas quadratas, quarum perimeter est sex pedum. In earum medio est magna pila: inter columnas eas parastadum vicem praestantes sunt fenestrae. Praeterea supra easdem columnas existunt Pilae parastadum vicem praebentes superioribus fenestris, quae tam superiores, quam inferiores, numero sexdecim, Aulam hanc mediam illustrent: cujus latus vergens in latus interius sex viridibus columnis ornatur. Harum intercolumnia habent pluteos similes pluteis primae Aulae. Camera media sustententur columnis colorem medium inter album & glaucum praeseferentibus, in quadratum ordinem dispositis, quarum duae stant non longè à latere exteriori: reliquae duae parum absunt ab interiori latere ornato sex columnis. Ex hac media Aula exitus patet in tertiam, per arcum tam latè patentem, quam alterum, per quem aditus est à prima Aula in secundam. Tertia Aula similis est primae Aulae longitudine, fenestris, parastadibus, columnis: quibus quatuor sustententur ejus camera, & latus interius sex viridibus. Jam verò inter Pilas duas, quibus sustententur quarta pars Sphaerae occidentalis, extant quatuor columnae virides, eademque binae inter se conjunctae: inter has intercedunt sex columellae virides Ionicae. Haecenus Gyllius.

X L.

SEDES IMPERATRICIS.

IN istarum Aularum superiorum altera, Imperatrix consistere solebat, cum divinis Officiis intererat. Id disertè tradit Evagrius, ubi de columnis Thessalicis, quae ad Septentrionem & Meridiem, utrumque Arcum septentrionalem & meridianum suffulciunt: *ἐν δεξιᾷ δὲ καὶ κτὴ τὸ εὐώνυμον, κίονες αὐτῆς ἀειπτάχανται ἐν θεῆλαϊ λίθου πεποιημένοι. ὑπὸ αὐτῶν δὲ μετὰ πείρουσιν ἵπτοις ἀγαπητοῖς κίονι, ἀροκίπην τοῖς βουλομένοις δίδοντες ἐς τὰ τελοῦμενα, ἔδωκε καὶ ἡ βασιλὶς παροῦσα ταῖς ἑορταῖς τῆς ἱεροῦργίας τῶν μυστηρίων ἐφίσταται. In dextro autem ac sinistro latere ex adverso fornicum posita sunt columnae ex lapide Thessalico fabricatae, & solaria sustentent, quae aliis item similibus columnis suffulta iis qui mysteria spectare voluerint, conspiciendi copiam faciant. Ex hoc etiam loco Augusta diebus festis sacrorum mysteriorum solennitati interesse solet. Unde docemur Augustas in superiorum Aularum media, ac proinde medio in templo constitisse.*

XLI.

COCHLEÆ.

IN hanc superam ædis partem, ascensus existit quatuor Cochleis, quas dixi ad fulciendas quatuor majores Pilas unâ cum muro opposuisse Justinianum, cum collapsum Hemisphaerium denuo instauravit. Κοχλίας Cedrenus appellat loco suprâ descripto n. xxxv. sed non satis propriè, inquit Gyllius, cum magis in anfractuum normalium, quàm Cochlearum modum gradus surgant: quinque enim ab anfractibus ab imo ascenditur, non exasperatis in gradus, sed in mollem clivum substructis ex amplis mensis marmoreis. Horum quinque anfractuum singuli alti undeviginti pedes & sesquipedem, lati quinque pedes: ex quibus patet pavementum superiorum Porticum, seu γυνυκωνίδων, à pavimento & solo ædis ad altitudinem pedum xcvi. & sesquipedis eductum, proindeque reliquam ædis altitudinem ad summam curvaturam arcuum xlv. pedum & sesquipedis fuisse; siquidem, ut observat Gyllius, tota Templi altitudo à pavimento ad illam curvaturam est cxlii. pedum. Anfractibus istis succedunt alii anfractus, usque ad Templi tectum, non clivis molliti, sed in gradus fracti. Per hos igitur anfractus & cochleas adeuntur Aulæ & Porticus superiores, & summæ Templi partes. Totam hanc graduum seriem λαβύρινθον ἀνάγοντα εἰς τὰ ἱερῶα τῆς ἐκκλησίας vocat Scylitzes pag. 804. Meminit præterea Paulus Diaconus lib. xxiii. Histor. Miscellæ ascensus in Catechumenia per Æneam Portam: *Processit autem & Imperatrix Eirene, cum præcessissent Imperatores, sceptris obsequentibus per scholas antelatis; & ascenditibus per anea Porta ascensum in Catechumenia Ecclesia, non exiens in plateam Emboli, &c.* Ubi platea Emboli, videtur esse inferior Porticus.

XLII.

SEDES IMPERATORIS.

IN inferiore Porticu meridionali extitit ædicula, vel aula, in qua Imperator, cum sacrorum librorum lectionem auditu excipiebat, consistere solebat. Ait enim Silentarius stare ad Meridiem Porticum marmoream, septentrionali omnino similem; sed illam habere quiddam amplius: muro enim seclusum locum servare, ubi Imperatores sacrorum librorum lectionem auditu excipiunt. Sic ille part. ii. vers. cxiv.

..... ἔχῃ δὲ π πλέον ἴδε.
 Τείχῃ γὰρ πνι χώρῃ ἀποκεδέντῃ φυλάσσει
 Αὐσονίαν Βασιλῆι, θεοσέπτοις ἐν ἑορταῖς,
 Ἐνθα δὲ ἐμὸς σκηπτούχος ἐφήμερῳ ἠδῶδι θῶκῳ
 Μυσπόλοις βιβλοισιν ἑλω ἐπέτασεν ἀκουῶ.

Habet verò illa quiddam amplius: muro enim quodam seclusum locum servat Romanorum Imperatori, ad solennia & à Deo coronata festa: ubi meus Princeps solito in throno sedens, sacri libris suum præbet auditum. Ex quibus videtur posse colligi ædiculam, seu aulam istam muris septam, eam esse, quæ etiamnum stat ad latus meridionale Bematis, in qua summus Turcorum Sultanus consistit, dum sacra profana in sacro olim Templo peraguntur: & ad quam per portam orientalem ex Saraio accedit. Atque inde docemur quid velit Codinus de Offic. cap. xv. n. i v. dum ait Imperatorem in Ecclesiam Sophianam procedere, ibique sancti Basilii preces, seu illius librorum lectionem auditu excipere, juxta Diaconicum: ἀπέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν Βασιλεὺς, καὶ ἀκούῃ παρ' αὐτῆς τὰς τῷ μεγάλου Βασιλείου εὐχὰς, πλησίον τῷ Διακονικοῦ. *Venit in S. Sophiam Imperator, & Magni Basilii preces auditu excipit, juxta Diaconicum.* Unde patet Diaconicum appellari exhedram illam ampliorem, quæ ad Orientem, & Bematis partem dextram, respectu ingredientium, in Ichnographia ædis Sophianæ statuitur: vel certè Concham ad latus Bematis existentem, quam eadem donatam nomenclaturâ diximus: quandoquidem loco huic muro secluso proximum erat, in quo Imperator consistere solebat, cum sacrorum librorum lectioni auditum suum præbebat, ut ait Silentarius: cum deinde locus ille in meridionali Porticu inferiore extiterit, alibique collocari non debuerit, nisi ad latus Bematis. Sed & exhedram illam innui à Scylitze in Leone Philosopho putaverim, cum ait Imperatorem in Magnum Templum progressum, in Metatorium venisse, & in illum ubi precabatur locum, καὶ πρὸς Μιταπωρίῳ εἰσελθόντῳ, καὶ ἐν ᾧ ἤνυχετο τόπω, &c. Nam Diaconicum & Metatorium eandem fuisse exhedram infra docemus n. lxxxvi. Incertum porro an alius eidem addictus esset locus in Ecclesia, dum sacrosanctæ Liturgiæ intererat,

proindéque an eò loci assignata olim fuerit Theodosio Imperatori à sancto Ambrosio Mediolanensi Episcopo in Ecclesia sedes. Nam cum aliquando Medionali Theodosius, more utique recepto, Sacrarium ingressus, post Donorum oblationem, in eo confedisset, id agrè tulit Ambrosius; considerantque eam consuetudinem, vel ex assentatione, vel ex ordinis inscitia esse natam, Imperatori in Ecclesia locum assignavit ante Sacrarii cancellos, ita ut populum Imperator, Imperatorem ordine sedis Sacerdotes antecederent: τόπον ἔθ' τῆ βασιλέως ἐν ἐκκλησίᾳ τέταχεν τὸν πρὸ τῶν δρυφάκτων τῆ ἱερατείου, ὥστε τῆ μὲν λαοῦ τὸν κρατοῦντα πρῶτον προσεδρίασεν ἔχον, αὐτῆ δὲ τοὺς ἱερεῖας προσκαθίστηεν. Verba sunt Sozomeni lib. VII. cap. XXI. quibus consona habet Theodoritus lib. V. cap. XVII. Addit Theophanes ab eò tempore morem hunc invaluisse, ut deinceps Imperatores extra Bema cum reliqua plebe confisterent: ὅθεν καὶ μέχρι τῆ νῦν καλῶς ἐκράτησεν τὸ ἔθ' ἔθ', ἔξω τῆ συσιασθίου τοὺς βασιλεῖς ἵσασι μὲν τῆ λαοῦ. Et Nicephorus Callist. lib. XII. cap. XLII. vbi eandem rem recitat, suà etiamnum ætate id obtinere scribit, nempe ut Imperator ad Bematis cancellos sedeat. Si igitur ante Bematis cancellos extitit Imperatoris sedes, in Solea stetit conficitur: quod sanè indicare videtur Nicetas Paphlago in vita S. Ignatii Patr. CP. quo loco Bardæ somnium enarrat, scribens sibi visos duos Cubicularios seu Eunuchos, quorum alter δέξιμον τὸν βασιλέα λαβὼν, καὶ ἐπὶ τὰ δεξιὰ κατὰσύν, ἔξωθεῖτο τῆς σολεύας, arreptum Imperatorem vincitum, & ad dextrum laius tractum, ἐ solea pepulit. Atque inde fortè quidam Solea nomen inditum existimarunt, quod eò loci Imperator in Ecclesia solium suum haberet. Ut sese res habeat, hanc sancti Ambrosii Constitutionem, tantà animi devotione ac submissione exceperunt Imperatores, ut Theodosius Junior & Valentinianus, in eo decreto, quod extat post Concilium Ephesinum, in hæc verba prorumpant: *Ad sacra Altaria munusculum tantum offerendorum causa accedimus: & cum circumscriptum sacrorum Adytorum ingressi sumus, statim egredimur, nec quicquam ex propinqua Divinitate nobis arrogamus.* Nam etsi in Concilio Laodicensi Can. XXI. solis Sacerdotibus, τοὺς ἱερατικοῖς, εἰσέναι εἰς τὸ συσιασθίον καὶ κοινωνεῖν liceret, istamen mos invaluerat, ut Adyta ingredi ad offerenda dona Imperatori liceret, ut colligitur ex Synodo Trullana Can. LXIX. κατὰ πᾶσα παλαιὰ ᾠδὴ δούσιν, inquit Balsamon, quod ab eo ipso sancti Ambrosio ævo obtinuisse par est credere.

XLIII.

CORONÆ.

IAM verò quod ait Silentarius illic sedere Imperatorem θεοσεπτοῖς ἐν ἑορταῖς, id intelligendum videtur de solennioribus Christi festivitibus, vel certè iis in quibus ad Majorem Ecclesiam procedebat, quas numero duodecim fuisse innuit Codinus in Orig. pag. 91. edit. Meursianæ, cum in cæteris, in Palatii sacris ædibus, divinis interesse Officiis soleret. Ea autem Festa majora θεοσεπτοῖς ἑορταῖς vocavit, quod in iis Imperator coronâ redimitus Sacris interesset. Theophanes de Justino Imperat. Ταῦτα μαθὼν, μεγάλως ἠλγησε πρὸς ψυχῆν, ὥστε καὶ τῆ ἑορτῆς παρελθὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐ κατεδέξατο φορέσαι τὸ σέμμα, ἢ πρὸς χλαμύδα, &c. Similia habet an. XXXI. Justiniani: Ο δὲ βασιλεὺς ἐπὶ ἑορταῖς τὸ σέμμα ἐπὶ ἡμέρας μ. ἀλλὰ καὶ τῆ ἀγίας χειρὸς ἡγνήσεως χάρις αὐτῆς παρελθὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Apud Francos nostros eum olim obtinuisse morem, ut Reges in majoribus anni festivitibus, in Ecclesia coronati divinis Officiis interessent, pluribus probavimus ad Joinvillam Dissertat. V. atque inde eas festivitates, *Curtias Coronatas*, aut *Dies Corona*, appellatas fuisse, seu ἑορταῖς θεοσεπτοῖς. Nam ut apud Latinos, Francos nimirum, Germanos, Anglos, & alios, in hisce occasionibus, inter ipsa sacra Missæ solennia Regum capitibus corona imponebatur ab Archiepiscopis, aut Episcopis, ut ex Anselmo Episcopo in Epist. ad Ernulphum Priorem, Eadmero lib. I V. Histor. Novorum pag. 105. Ivone Carnot. Epist. LXVI. LXVII. LXXXIV. & Baldrico lib. III. Chron. Camerac. cap. LV. colligitur: ita apud Byzantinos à Patriarcha in æde Sophiana, ὅτε δημοτικῆς καὶ μεγάλης ἐτύχωνε διαποικη ἑορτῆς, coronabantur Imperatores aliqua ex iis corollis, quæ supra sacram mensam pendebant, quæ peracta solennitate in suum remittebatur locum, ut pluribus narrat Constantinus Porphyrogenitus lib. de Admin. Imper. cap. XIIII. cujus ritus originem Constantino Magno adscribit. Neque extra istas ceremonias, ex illius edicto, fas erat Imperatori Coronam sibi imponere, vel certè inde auferre; aded ut Leonem Copronymi filium miserabilem vitæ exitum ex ejusmodi statuti transgressione incurrisse tradant idem Porphyrogenitus, Theophanes, Cedrenus, Glycas, Sigebertus, & alii. Inter has autem Corollas, quæ sacræ Mensæ imminabant, præ cæteris, & operis elegantia, & lapillorum pretio, conspicua fuit illa, quam à Constantino Magno dedicatam fuisse, præter Porphyrogenitum, refert Nicetas in Andronico Comneno lib. II. n. I. quamquam id controversum video. Quippe plerique è scriptoribus Byzantinis Sophiam ex Justino Augusto viduam, &

Constantinam, Tiberii filiam, Mauricii Augusti conjugem, ipsi Mauricio magni pretii coronam obtulisse narrant, quam ille in Ecclesiam perlatam, Deo consecravit. Ita Theophanes, Zonaras, Cedrenus, Anastasius, & Paulus Diaconus ad xix. an. Mauricii. Addit præterea Cedrenus coronam Heraclii, quæ lxx. libris est æstimata, à filio Heracleona in ædem Sophianam illatam, ubi aliæ præterea appensæ erant corollæ, ut idem Nicetas tradit in Alexio lib. lxx. n. vi. Ex quibus perspicuum fit, coronas à Principibus & Magnatibus, Templis olim oblatas, & supra sacram Mensam appensas: quem morem è Latinis attigere præter Anastasium, Domnizo lib. i. de Vita Mathildis Comitissæ cap. ii. auctor Relationis de Thesuro Canusina Ecclesiæ, Leo Ostiens. lib. lxx. Chron. Casin. cap. ult. Petrus Diaconus lib. xv. ejusdem Chronici cap. xc. & Epistola cccxlv. ex iis quæ habentur Tom. i v. Historiæ Francorum. Appendebantur autem ut plurimum corollæ istæ ad Ciboria: unde supra sacram Mensam illas pendisse, passim legimus. Anastasius in Leone IV. Papa: *Nam & super Ciborium obtulit coronas quatuor, & calices sexdecim ex auro mundissimo.* Hariulfus lib. lxx. Chron. Centul. *Super illa tria Altaria habentur tria Ciboria ex argento & auro parata, in quibus tres dependent coronæ, singule per singula ex auro gemmisque parata cum aureis cruciculis, aliisque diversis ornamentis.* Chronicon Trudon. lib. i. *In medio Ciborio pendente coronam aream argento paratam.* Ejusmodi Coronas Altari imminentes *spanoclistas*, seu *ἐπανωκλείστεις*, & *Regna*, non semel vocat Anastasius pag. 132. 133. 134. 146. 150. 174. Porro Paulinus Epist. ad Sever. Conchæ apparatus describens, Coronas pariter in ea statuit:

*Crucem Corona lucido cingit globo,
Cui Coronæ sunt Corona Apostoli,
Quorum figura est in columbarum choro.*

Verùm an Imperatores in Templo coronati Sacris interfuerint, dubium facere videntur verba hæc Theodosii & Valentiniani in Constitutione, quam modò laudavimus: *Dei Templum ingressuri foris arma relinquimus, & ipsum etiam diadema deponimus, & quò submissioris Imperii speciem præferimus, eò magis Imperii nobis majestas promittitur.* Ut & Leo Grammaticus in Michaële: *μέχρι δὲ τῶν βασιλικῶν πυλῶν ἐλθὼν ὁ βασιλεὺς, ἐν ἀπέδωτο τὸ στέφανον, καὶ οὕτως ἔθου ἐπὶ τοῖς βασιλευσὶ, ἀλλὰ μετ' αὐτὸ εἰσῆλθεν μέχρι τῶν ἁγίων θυρῶν.* *Ad Regias vero portas veniens Imperator, coronam non deposuit, ut solent Imperatores, sed cum ea templum ingressus est usque ad sacras portas.* Nam portæ Basilicæ hic intelliguntur portæ templi primariæ. Hæc de Corollis annotasse intererat, cum & ad ædem Sophianam quodammodo pertineant: nunc reliquam descriptionem prosequamur.

XLIV.

PAVIMENTUM.

TEMPLI Pavimentum pretiosis variique generis marmoribus, tum porphyreticis subvirentibus, tum reliquis roseo colore variegatis ac perpolitis stratum conspicitur. Anonymus: *τὸ ἵεράφθ τῆ ναοῦ κατεκόσμησε λίθ. πολυτελῶν καὶ ποικίλων, μαρμάρων, λίθων καὶ ῥωμαίων πηγαησίων, καὶ τῶν λοιπῶν ῥοδοποικίλων, καὶ σιλβώσας αὐτά.* His concinit Silentarius part. ii. vers. cclviii. Photius in Descript. Novæ Ecclesiæ in Palatio: *ἡ δὲ τῆ ἐκείνης θία εἰς ζώων μορφῶν καὶ χημάτων ἄλλας ἰδέας ταῖς πολυμόρφους ψηφίσιν διαμορφωθεῖσα θαυμάσιον πᾶσα τῆ τεχνίτη τὴν σοφίαν παρεσήσατο, Pavimenti conspectus in animalium formas, aliarumque figuratum species multiformi tessellati operis continuatione efformatus, admirabilem quandam artificis sapientiam exhibet.* Ita etiam ædis S. Petri in Palatio exædificatæ pavementum describit Theophanes Cerameus orat. l v.

XLV.

TESTUDO.

TESTUDO verò opere musivo ubique exornatur, ut ait idem Silentarius part. i x. vers. ccli.

*Χρυσκοκλήτοις δὲ τέχνης ψηφίδας ἔργη,
Ὡν δὲ μαρμάρουσι χυδῶν χρυσόβρυτος ἀκτῆς
Ἀνδρομέοισιν ἀτλητῶν ἐπεσκίρτησε πρεσβύτοις.*

Testudo autem auro devinctos lapillos complectitur, à quibus effusè rutilans aurifluus radius in hominum oculos intolerabilis insilit. Sed & auro puro, ut vult Procopius: *χρυσῶ δὲ ἀκιδήλω κατέλιπται ἡ θεορῆ πᾶσα, μεθηνύσσει τὸν κόμπον τῶ κάλλει, νικᾷ μὲν τοὶ ἢ ἐκ τῶ λίθων αὐγῆ ἀντασάπτουσα.* Vel potius tessellis vitreis inauratis, ut Anonymus: *κατεχρυσώσσει τὰ ὄροφα ἐξ ὑελίνου χρυσοῦ λαμπερότατα.*

XLVI.

TECTUM.

QVOD ad tectum spectat, tradit idem Silentarius part. II. vers. 108. in operienda æde, neququam lignis usum Justinianum, sed totam longis marmoreis tabulis texisse:

Καὶ γὰρ Ἀγαθὸς πολὺ μῶς ἀ μὴ φύσις εὖρε κελεύει
Δένδρεσι μικροδαροῖσι λίθων ἐκαλύψατο κύκλοις.

Etenim inclytus Imperator, quæ arboribus tegere renuit natura, magnis lapidum circulis textit. Quod respexit Agathias, scribens Justinianum nequaquam ligna adhibuisse, ne incendiis, ut prius, ædes obnoxia esset: ὡς ἀν μὴ εὐκολώτατα πυρπολοῖτο.

XLVII.

FENESTRÆ.

ÆDIS interiora, inquit Gyllius, fulgent clarissima luce, ob multitudinem luminum. Summus murus, qui in orbem fertur inter quatuor summos Arcus subjecti illuminantur viginti sex fenestris: Aula intermedia triginta duabus: in singulis extremis Aulis orientalibus lucent plus viginti. Præterea duas occidentales, & quatuor inferiores Aulas, tum duas partes Sphæra, tum sacram ædis partem solis Sacerdotibus olim patentem. Silco superiorem Porticum, etiam in medium Templum clarum lumen emittentem, quorum omnium lumina numerare omisi, ob multitudinem. Atque eò spectant ista Procopii: Φωτὶ δὲ καὶ ἡλίου μῦρμυρυαῖς ἰσθρφαῖς πλήθι φάινει ἀ ἐκ ἕωθεν κατὰ μπεδαὶ ἡλίω τὸ χῶρον, ἀλλὰ πῶ ἀγλῶ ἐν αὐτῇ φύεται, ἴσαστι τις φωτὸς ἀδυσία εἰς τὸ τοῦ ἱερῶν ἀεὶ κέρχου. Lumine & solari splendore mirabiliter affluit: non extrinsecus collustrari à sole locum, sed inibi nasci fulgorem diceret: tanta est affusa templo huic lucis copia.

XLVIII.

LAMPADES ET CANDELÆ.

VERUM etsi tot fenestris lucem excipiat ædes Sophiana, majori fermè ex lucernis, lampadibus, ac luminibus passim ad fornices, & cæteras Templi partes appensis, quibusdam etiam ἀκοιμίτις, seu perpetuò lucentibus, vel interdiu, vel de nocte, in diurnis ac vespertinis Officiis, quodammodo collucebat: ubique enim micabant coronæ, candelabra resplendebant, ut verbis utar Scriptoris Vitæ S. Desiderii Episcopi Cadurcensis cap. 1 x. & ut ait Silentarius part. II. vers. ccccxxv. appensæ erant tum ad columnas & parietes, tum etiam à testitudine per catenas pendebant, tanto numero, ut in aëre, tanquam in mari, fluitare lampades viderentur.

Ἐκκεμῆες δὲ
Εὐφάει πλώσει κατ' ἠέρος ἀπὲρ θαλάσσης.

Pensiles autem lucido in aëre veluti in mari fluitant lucernæ. Neque aliter hanc Lychnorum passim in ædibus sacris pendentium multitudinem expressit Theophanes Cerameus Homil. LV. ubi de æde S. Petri exstructâ in Palatio Constantinopolitano à Basilio Macedone: Ποικροὶ ἡ λαμπτήρες πρὸς αὐτοῖς, ὡς εἰπεῖν ἀμυλλώμυροι, τὸ ναὸν διαδοχῶσι τῆ ἀκοιμήτῳ λυχνικαῖα, ἴσα τὴν ἡμέρας τὰς νύκτας φωτίζοντες. (rebra verò lucernæ contendentes, ut ita dicam, inter se nunquam soppitis ignibus templum illuminant, & noctes æquè ac dies claras efficiunt. Et Paulinus Nat. 1 x.

Ecce vides quantus splendor, velut æde renata
Rideat: insculptum camera crispante lacunar.
In ligno mentitur ebur, tectoque superne
Pendentes lychni spiris retinentur ahenis,
Et medio in vacuo laxis vaga lumina nutant
Funibus, undantes flammæ levis aura fatigat.

Denique Continuator Historiæ Episcoporum Virduvensium: Templum S. Mariae ita Coronis ornavit. ut si manu primam tangeres, usque ad novissimam omnes moverentur. A laquearibus enim pendebant Lychnuchi orbiculares & in modum coronæ efficti circuli complures, gradatim sibi ipsis impositi, ita ut infimus major esset medio, & medius supremo, singulique lampadibus vitreis adornati, cujusmodi eleganter describuntur à Paulino Natali VII. Hos lumi-

nos circulos, quibus substrati erant disci argentei, elegantē descripsit idem Silentarius vers. ccccii.

— ἐκ δὲ τοῦ σίρκου

Ἀργυρέους σφαιροειδῶν ἀπ' ἡέρας ἤλατο δίσκους
Ἐκκεμήτους σφαιροειδῶν μέγιστα μέρη, &c.

Ex catena autem discos argenteos in modum corona suspensos, quā extrema mediū templi partes procurunt, &c. Atque istos quidem circulos *Coronas* interdum vocant ævi mediū scriptores Latini, ut auctor Vitæ S. Desiderii loco proximè laudato, Anastasius Bibl. in S. Silvestro & Sixto III. PP. Flodoardus lib. III. Hist. Remens. cap. v. lib. IV. cap. XIII. Ratbertus de Casibus S. Galli cap. IX. Iso Magister de Miraculis S. Galli cap. VIII. Udalricus in Consuet. Cluniac. lib. I. cap. II. Petrus Venerab. in Statut. Clun. cap. LII. Ægidius Aureæ vallis cap. LIII. Vita B. Joannis Gorziensis Abbat. cap. x. n. xc. &c. S. Bernardus *Rotas* appellandas potiùs censuit, lib. de Vita & Moribus Clericorum cap. XI. *Ponuntur in Ecclesia gemmata, non Corona, sed Rota, circumseptæ lampadibus, sed non minùs fulgentes insertis lapidibus.* Sed præsertim instructas ejusmodi lampadibus coronas, *Phara* appellant alii. Leo Ost. lib. III. Chron. Casin. cap. xxxi. *Fecit & Pharum, coronam scilicet maximam argenteam cum sex & triginta lampadibus ex ea pendentibus.* Ita promiscuè apud Valafridum Strabonem lib. II. de Mirac. S. Galli cap. xxxv. Bedam de Rat. tempor. cap. xxiv. in Hist. Translat. S. Sebastiani n. xciv. in Vita S. Gudilæ Virg. n. xviii. præterea apud Anastasium non semel, apud quem in S. Silvestro *Phara Cantibara* dicuntur eæ potissimum coronæ, quæ lampadibus & discis instructæ erant, quos *φωλαδρα ἀλγία* vocat Ducas cap. xix. Denique alios Lychnuchos in modum Crucis effictos appendit Justinianus. Silentarius vers. ccccix.

— ἐδὲ ἐνὶ δίσκοις

Μουνοῖς φέγγος ἔλαμπε φιλέννευρον ἄλλ' ἐνὶ κύκλῳ
Καὶ μεγάλου σαιεθοῦ τύπον πολύωπα νόστις,
Γείτονα μὲν δίσκοιο, πολυζήτοισι δὲ νότοις
Ἀγλαῶ ἐλαφελζοντα σελασφόρον.

Neque in discis unis nocturnum lumen splendat, sed & eodem in circulo majoris etiam crucis figuram passim perforatam intuebere. Hunc porò ritum Cruces luminibus exornandi, ætate S. Chrysostomi, cujus auctor perhibetur, obtinuisse narrant Socrates & Nicephorus Call. & in Processibus publicis Ecclesiasticis prælatas: *σαιοὶ ἀργυροὶ κηροὶ ἐπ' αὐτοῖς ἀνημυρῶν προσηροῦτο.* Nec desunt qui Crucem supra Ambonem stantem, lucernis, lampadibus, ac luminibus perinde fulgurasse ex Codino observant: *εἶχε ἡ καὶ συγὰ λυχνιὰ εἰς ἡ μὲρραεπία ἀπιδότα.* Sed & apud Latinos hunc invaluisse ritum docet Anastasius in S. Hadriano PP. *Fecit & Pharum majorem in eadem B. Petri Ecclesia in tyrum Crucis, qui pendet ante Presbyterium, habentem candelas mcccclxx. & constituit, ut quatuor vicibus in anno ipsum Pharum accendatur.* In Leone II. *Fecit — Crucem anaglypham intersarilem, ex auro mundissimo pendentem in pergula ante Altare cum candelis duodecim perf. lib. xiii.* Ejusmodi etiam Cruces luminosas intellexit Silentarius vers. ccccclxxxi. dum ait alium mentem oblectare intuendo *σύμβολον ἕρανίου χριστοῦ.* Sunt enim eæ lucernæ, quas *Signa Christi* appellat Anastasius in Leone III. *Fecit in Basilica B. Petri Apostoli — Gabathas fundatas Signochristas, quæ pendent in Quadriporticu, in Pharo arco in medio Basilica numero xlviij.* Et in Gregorio IV. *Signum Christi habet navicellas duas, & murenas tres.* Infra: *Signum Christi pendentem in catenulis tribus. — Signum Christi habet historiam in modum leonis incapillatam sum diversis operibus purissimis aureis pendentibus in catenulis quatuor, & uncino uno.* Narrat Chronicon Alexandrinum pag. 716. Arcadio imperante, terræ motu *Σιγρόχριστον* καπετωλίου cecidisse: quo loco *Signum Christi* nihil aliud est, quàm Crucis signum, quod in tecti vertice Capitolii Constantinopolitani erectum erat; *σμίον* nempe, quod τὸ ὑπὲρ τῆ ἀνθρώπου dicitur apud Matthæum, uti locum hunc interpretantur S. Chrysostomus Homil. lxxvii. in xxiv. Matth. Theophylactus, Euthymius, Origenes, Euphræmus de secundo Domini adventu, & alii: unde *Signum Domini* appellatur à Paulino Epist. xi. *Vel hoc de Signo Domini super ingressum picto, hac specie, quam versus indicat:*

*Cerne coronatam Domini super atria Christi
Stare Crucem.*

Alios denique Lychnuchos in modum retis appensos observat Silentarius vers. ccccclxxv.

Ὁς ἡ περιαιρήτων ἐπακρίδια δὲ λγαι, ἀλλῶ
Εἰσορών λαμπήρα μονάμπυκα.

Alius autem igne inspersum rete inspiciens demulsetur. Ejusmodi sunt, quos describit Anastasius in Leone III. PP. *Fecit verò ubi supra ante ingressum Presbiterii Pharum in modum retis cum canistris, — necnon & alium Pharum majorem in modum retis cum canistris xx. pendentem sub trabem majorem, &c.* In Leone IV. *Fecit autem ad illuminationem ipsius Basilica rete ahenum cum canistris argenticis decem & septem.* Et in Benedicto III. *In Basilica B. Pauli Apostoli isdem Antistes — pulcherrimi decoris rete factum miro opere, totum ex gemmis alvaberis, & bullis aureis — offerens,*

rens, pendere iussit. Atque hi quidem Lychnuchi ad fornices & ad parietes appensi erant: at à pavimento exurgebant veluti quadam trabes, seu arbores (sic enim appellantur à Silentiaris vers. CCCCLXIII. CCCCLXIV. CCCCLXXIX.) plenæ luminibus, quibus inferior pars Templi illuminaretur, vers. CCCCLXXIX.

Ες ἡ βαθὺ κρητὶδ' ἐβλήθη ἄλλα νόσος
Δύεατα διακρίεο μέσον ἔοχάοντα σιδήρου,
Ὡν ἐπὶ νηοπόλει φάλαγγ' ἀφαιείσεται ἀλλης
Ἰσοπέρις κανόνεσσιν ἔρευθο μέγιστα δευτέρα.

In imo verò solo videre est elegantia signa, bicornis ferri medium transcurrentia, quorum ad lumen Sacerdotum cohors, rectis regulis rubricantibus adstricta procedit. Ait porro Silentarius ad ejusmodi arborum collucentium lumen progredi in Templum Sacerdotum cohortem, rectis regulis rubricantibus illigatam; quibus verbis fortè Clerum designavit, qui Ecclesiasticis Canonibus ac Regulis subjacet: unde ἐν τῷ κανόνι, vel ἐν τῷ κανόνι, & sub Canone Ecclesiastico constituti dicuntur quicumque ex Clero sunt, in Conciliis, locis indicatis in Notis ad Alexiadem pag. 420. Appellatur autem κανόνες ἐρευθόδροσι, seu Regule rubricatae, quòd earum capita ac tituli minio ut plurimum exararentur. Unde apud Latinos passim Rubrica sumitur pro quavis regula: est enim Rubrica, in Gloss. Græco Lat. Ἀφ' μίλου ἐπιγραφή. Glossar. Medicum ex Biblioth. Reg. cod. CCCCLXXXVI. Rubrica, Titulus factus de rubeo. Prudentius lib. II. contra Symmach.

— dicant cur condita sit lex

Bis sex in tabulis, aut cur Rubrica minetur,
Que prohibet peccare reos, &c.

Vita S. Deicoli Abbat. Lutrensis n. XXXIX. Dedit autem Dominus per merita servi sui eidem locosalem profectum, ut multi Nobilium — monasticam disciplinam eligerent, & Monasterium satis ditarent, ipsi quoque sacra subjacerent Rubrica. Historia Inventionis Corp. S. Celsi: Discussis sanè inibi multis que Synodica postulat Rubrica. Ita leges Rubricas vocat Sidonius libro VI II. Epistola VI. Nolim tamen eam esse genuinam horum versuum interpretationem, qui subobscuri videntur, asserere. Jam verò Silentarius vers. CCCCLXII. arbores istas πυροκόμοι, ita adornatas depingit, ut in imo latiores circulos, sensim in acutos, instar piceæ, aut cupressi, desinentes, sustinuisse dicat: quomodo Plinius lib. XXXIV. cap. III. describit Lychnuchos arborum modo malaferentium lucentes, quos in veterum delubris extitisse observat. Ejusmodi autem candelabra multis instructa luminibus à terra surgentia, ut & Coronas in aère pendentibus, quas κύκλοι vocat Symeon Thessal. lib. de Templo, πολυκάνδηλα appellant Scylitzes in Michaele Calaphate pag. 557. Theophanes, & ex eo Anastasius in Hist. Eccl. & Paulus Diac. lib. XVIII. Hist. Miscellæ in Heraclio, Leo Grammaticus pag. 449. 481. idem Anastasius in Leone III. PP. pag. 133. denique Codinus & Anonymus in Descript. Ædis Sophianæ. Cum igitur tot lampadibus ac luminibus ubique illa colluceret, etiam ante Justinianum, earum sumptibus non semel provisum est ab Imperatoribus, ut colligitur ex Leg. XI. Cod. de Operib. publ. Sed præ cæteris Basilius Macedo, ἐδέξατο ἐλαίου ἤδη γεδὸν ὑποσθεθέντων τῶν λυχνῶν τῶν ἱερῶν, μεγίστου κτήματ' ἐπιδότης, ὃ προσαρρορέεται Μάντεια, τούτοις τὸ φῶς Ἀφ' ἡμῶν προσεπνοήσατο ἀσθεσον, Ἰσοπέρις siquidem olei sacris lampadibus ferè extinctis, magna possessionis, cui nomen Mantea erat, largitione, inextinctum deinceps lumen procuravit. Verba sunt Constantini Porphyrogeniti in avi vita cap. LIV. quibus consona habet Cedrenus pag. 587. Totam denique hanc in æde Sophiana collucentium ubique luminum seriem & multitudinem observat etiam Benjaminus Tudelensis in Itinerario, his verbis: In medio autem Templo columna sunt aurea & argentea, candelabra maxima & laterna, lampades, & alia ex auro & argento plura quàm dinnumerare quispiam possit.

X L I X.

B E M A.

ΕΧΑΣΤΑ & confecta, ex scriptoribus, ædis Sophianæ fabricæ descriptione, partes illius interiores singulatim, eadem, qua priora, methodo nobis restant enucleandæ. In tres autem potissimum apud Græcos, Templum dividitur, Βῆμα scilicet, Ναὸν, in quo Fideles consistunt, & Narthecem. Symeon Thessal. de Templo: ὁ δὲ ἅπας ναὸς τετραδίκως διαρείται, τοῖς ποσὶ τῆς ναοῦ φημί, καὶ τῶν Ναῶν, καὶ τῶν Βῆμα. Sacrum omne templum trifariam consideratur, Pronao scilicet, Ναο, & Bematæ. Locum Templi sanctissimum, & in quo sacra mysteria peraguntur, τὸ ἱερώτατον χωρίον, καὶ τοῖς ἀποβήτοις Ἀφ' ἡμῶν, uti appellatur ab Agathia lib. V. variè iidem Græci vocant; interdum enim ἄδύτα, interdum ἱερατεῖον, aut συσασθεῖον, sed communi ac magis recepto apud illos vocabulo, Βῆμα nuncupant: totum

nempe locum illum, qui cancellis à Nao disparatur. Cumque Bema solis Sacerdotibus ingredi, vel in eo federe fas esset; inde qui ei inserviebant, dicti *οἱ ἀπὸ τοῦ Βήματος* Gregorio Nazianzeno Orat. XIX. & eorum ordo, *ταῖς τῶ Βήματος*, ab eodem appellatus, Orat. in sanctum Basilium; *οἱ τῶ βήματος*, apud Eustathium in vita S. Eutychii Patriarchæ CP. n. XCIX. quod & de Diaconorum præcipuis intelligi debet, quos *ἀγιοποιῶν ἐκκλήσιαι* Dionysius vocat, qui Episcopo astabant sacra facienti. Atque ut à Græcis *ἱερατικῶν*, ita à Latinis *Presbyterium* dicitur, quod in eo soli consistant Presbyteri. Est enim *Presbyterium* apud sanctum Cyprianum Epist. XXXV. XLVI. & XLIX. & in Epistola Bonifacii PP. quæ habetur in Collectione Romana Holstenii, Presbyterorum confessus & conventus, qui *συνέδριον τῶ πρεσβυτερίου* dicitur Basilio Epist. CCCXIX. ad Innocent. De Presbyterio, ita Synodus Romana sub Eugenio II. PP. cap. XXXIII. *Sacerdotium, aliorumque Clericorum Ecclesiis servientium honores à Laicorum discrete apparere convenit. Quamobrem nulli Laicorum liceat in eo loco, ubi Sacerdotes reliquive Clerici consistunt, quod Presbyterium nuncupatur, quando Missa celebratur, consistere, ut libere ac honorifice possint sacra officia exercere.* Prædictis hæc addit Synodus Romana sub Leone IV. PP. cap. XXXIII. *Nec inter sacros Cancellos Ordinibus debitos, nisi permittente Episcopo, adtentent accedere seculares.* Ubi Presbyterium, sacros Cancellos promiscuè appellari perspicuè patet. Iis consimilia habent Anastasius in ejusdem Leonis vita pag. 177. & Gelasius I. Papa Epist. IX. Atque hac notione *Presbyterium* passim usurpant Anastasius in vitis Pontificum, Ordo Romanus, Cæsarius Eysterbach. & alii quos alibi laudavimus. Sed & *Senatorium* videtur appellari in eodem Ordine Romano non semel, voce Latina, quæ idem quod *πρεσβυτερίου* sonat: ubi *ad Senatorium* dicitur *descendere Pontifex, ut suscipiat oblationes Principum, vel ut communicet eos qui in Senatorio sunt.* Descendit nempe ab Altari, ubi sacra peragit, in Presbyterium, ut Principum & Fidelium oblationes suscipiat, vel *ut communicet* eos qui sunt in Presbyterio, nempe Sacerdotes, Clericos, atque adeò populum ipsum, quod disertè ibi dicitur. Nam licet ex Concilio Toletano IV. Canon. XVIII. *Sacerdos & Levita ante Altare communicent, in Choro Clerus, extra Chorum populus*, certum est hac in re varios fuisse Ecclesiarum ritus: quippe olim laicis & feminis ad communicandum patuere Sancta Sanctorum, ut est in Concilio Turonensi II. & lib. VII. Capit. Caroli Magni cap. CCIII. Sed ut verum fatear, nescio an his locis, in Ordine Romano, *Senatorium* idem sit omnino quod *Presbyterium*. Dubitandi causam movet, quod in eo *locus Principum* fuisse dicitur: *Pontifex autem sustentatus hinc inde dextra lævaque à Primicerio Notariorum, descendit ad Senatorium, quod est locus Principum, ut suscipiat oblationes eorum.* Et infra: *Pontifex descendit ad Senatorium, — & suscipit oblationes Principum per ordines arcuum.* Siquidem enim *Senatorium* locus fuit, in quo consistebant Principes, seu Magnates, dum sacræ intererant Liturgiæ; idem ille fortè fuerit cum Solea, de qua agemus, seu pavimento editiori ante Cancellos Bematis, ita appellatus, quod ibi *Senatores*, seu *Principes* consistenterent. Nam observatum suprâ, ad sacros Cancellos assignatam fuisse Imperatoribus in Ecclesia sedem ab Ambrosio. *Senatores* autem appellatos Magnates, apud scriptores Christianos veteres, notum est. Proinde in Senatorio Pontifex non modò suscipiebat oblationes Principum, sed & populum ibidem communicabat. Idem Ordo Romanus: *Mox ut Pontifex cæperit communicare populum in Senatorio, &c.* Quo certè loco, nempe ante Altaris Cancellos, etiamnum in ædibus sacris Fideles sacram Eucharistiam accipiunt. Denique *Presbyterium* alibi usurpat pro loco in quo Presbyteri consistunt: *Presbyteri in Presbyterio omnes permanent inclinati.* Videat igitur Lector utram harum conjecturarum probet. *Βήμα* autem hanc ædis sacræ partem appellarunt veteres, ab ipso Altari, cui id nominis indiderunt, quod, ut ait Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, *θεῖον* sit, *ἐν ᾧ περὶ ὁ παμβασιλεὺς Χριστὸς προσέειπεν μὴ τῷ αὐτῶ ἀποστόλων.* Nam & *Βήμα* pro Tribunali non semel usurpari observarunt viri docti. Alii à gradibus, quibus illud ascenditur; alii denique ab Altaris gradibus, quod editius fuisse infrâ ostendemus, dictum censent. Nam & *Bema*, ut auctor est Augustinus contra Epist. Manetis cap. VIII. & lib. XVIII. contra Faustum cap. IV. Manichæi diem festum vocarunt, quo Manes occisus est, quod quinque gradibus instructo Tribunali, & pretiosis linteis adornato, illum cefebrent: quod quidem festum à Catharis sui temporis *Malsola* appellatum fuisse scribit Ekbertus Schonaviensis Serm. I. contra Catharos. Cum igitur præcipua veneratione colenda haberetur sacra hæc ædis pars, in ea exornanda sumptibus non pepercit Justinianus: totam enim argento obduxit. Anonymus: *τὸ ἡ θυσιαστήριον δὲ ἀργύρου λαμπροτάτου σήδια καὶ κίονας εὐμεγέθη ἀργυρᾶ πάντα περιόικεν, σὺν τοῖς πυλώσιν αὐτῶν, πάντα ἀργυρᾶ χρυσέμβρατα.* Tantam autem argenti vim immisit in totum Bema, ut ad libras quadraginta millia impendisse tradat Procopius: *ὁ γὰρ τῶ ἱεροῦ τῶ μέγιστα χίεος ἀβέβητος, καὶ μόνῃ ἱερεῦσι βατὸς, ὑπὲρ καλοῦσιν θυσιαστήριον, λιτεῶν ἀργύρου μυριάδας ἐπιπέτεται τέσσαρες.* Ex quibus nescio an fides adhiberi omnino debeat veteri scriptori de imagine Salvatoris dicta Antiphonetes, tradenti Theodorum & Abramum Judæum, partum nescio quo miraculo immensum argentei metalli pondus, dum plumbum quod Theodorus mercando comparaverat, in argentum mutatum animadvertit, donarii vice ædi Sophianæ obrulisse: hiquidem *τέτον*

μαλλεύσαντες ἢ σφυρηλατήσαντες, ἢ χρυσοχόων ἢ ἀργυρηλάτων ἑπιστημόνων, τὸ ἱερότατον βήμα ἅπαν σὺν τῷ ἄμβωνι περιηργασμένα ἀπέτελεσαν, κατὰ περ ἑαῖτα, καὶ ὅτι φαινόμενον μέχρι τῆς σήμερον. *Conflantes ac malleis in laminas ducentes, aurificum ac argentatiorum artis metallicæ peritorum opera, sacratissimum uniuersum sacrarium, unā cum ambone argento obduxerunt, quemadmodum usque hodie conficitur.* Accidisse autem istud miraculum Heraclio imperante volunt.

L.

C O N C H A.

BEMATIS pars præcipua fuit Concha: sed quid potissimum fuerit Concha, inter eruditos omnino non constat. Salmasius ad Plinium multus est in ea disquirenda; qui etsi probabilia dixerit, rem tamen non adeò accuratè explicuit, ut perspicua sit. Goarus in Eucharologio Concham cum Ciborio perperam confundit, cum Ciborium in Concha fuerit, non ipsamet Concha. Verùm non admodum arduum erit Concham reperire ei qui Templorum Græcanicorum figuram inspexerit attentioribus oculis, quorum ichnographias aliquot nobis exhibuit idem Goarus pag. 13. 26. 27. atque adeò ædis Sophianæ, quam hîc damus: videre est enim in ea parte, in qua stat, vel statuitur Altare, recessus aliquot in modum Hemicylindri, supernè, ut par est credere, in Conchæ speciem clausi. Dixi aliquot recessus: quandoque enim unicus conspicitur, interdum trinus, ut mox indicabimus. Est igitur Concha, τῆ Θουσιασθείου pars: unde Germano Patr. CP. In Hist. Eccl. dicitur κώχη τῆ Θουσιασθείου, id est, Concha Bematis, seu partis illius Templi, in qua Sacra peraguntur. Concham Sophianæ ædis eleganter ac graphicè descripsit Procopius. Ab humo, inquit, extat ædificium, non rectâ productum lineâ, sed laxâ sensim obliquitate flexum, receditque in medio, ac figurâ semitereti, quam artis periti Semicylindrum vocant, ad perpendiculum surgit: in quartam verò Sphæræ partem definit operis huiusculi culmen. Sed præstat Græcè loquentem audire: οἰκοδομία τις ἐκ γῆς ἀνέχεται, ἐκ ἐπι' εὐθείας πεποιημένη, ἀλλ' ἐκ τῆς πλάγιον ὑπεσαλμένη καταβραχὺ, καὶ κατὰ μέσα ὑποχωροῦσα, ἐπι' ἀντιθέτου καὶ ἡμισυ τὸ εὐθύνον ἰούσα, ὅπερ οἱ παλαιοὶ τὰ τοιαῦτα σφοδρὴ ἢ μικρὴν ὀνομάζουσιν, ἐκ ὑψους ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ ἐπανέστηκεν. ἢ ἢ τῆς ἑργου τούτου καθολογία ἐς σφαίρας τεταρτημέριον διακρίνεται. Deinde addit ut intra Conchæ recessum pavementum columnis prematur semicirculari formâ dispositis, ita ut sibi invicem tanquam in Choro quodammodo adsurgant. Neque minori elegantia ac concinnitate Conchæ Sophianæ & structuram & formam expressit Paulus Silentarius i. part. vers. CCXXI.

Τεσσαρὰ μὲν ἀπολικῶν ἀναπέπταται ἐν αὐτῇ κύκλων
Ἡμισυῶν, ὑψοῦ ἢ μετ' ὄρθρον ἀρχὴν τείχων,
Σφαίρης τεταρτημέριον ἄκρον τὸ τέταρτον ἀνέρπει.

Triplex ad Orientem in semicirculi speciem compositum patet domicilium: supernè autem in superiori murorum crepidine Sphæræ quartapars assurgit. Concha igitur Semicylindri, seu κύκλου ἡμισυῶν, ad perpendiculum efficit, formam refert, quousque supernè claudatur in quartam Sphæræ partem, ἐς σφαίρας τεταρτημέριον, inquit Procopius. Quæ quidem Sphæræ pars quarta interiùs undique sinuata, à Conchæ marinæ figura, quam effingit, nomen est sortita, ut auctor est Silentarius vers. CCXXVI.

Κόχχας ταῦτα κἀπὸ σφοδρῶν τεχνῶν μύθοι
Ἀνέρες λυδὰ ζαῖται. τὸ δ' ἀτρεκέες, εἴτ' ἀπὸ κώχου
Εἰναλίου καλέουσι ἀπὸ μόνες, εἴτ' ἀπὸ τέχνης
ἠὲ τὸν ποῦ δεδάσαι.

Conchas hos vertices, artis architectonicæ vocabulo, vocant viri illius periti: quod autem certum est, nomen illud sive à Concha marinæ figura indidere, sive ab arte utcumque didicere. Ita porro efficta est Concha Sophiana, ut etsi unica supernè appareat, trinos tamen recessus operiat, ac proinde triplicem Concham efficiat. Silentarius part. i. vers. CCIXXII.

Ὡς ἢ μὲν βαθύκολπος ἀνέασται ἢ ἐκ κώχου
Υψοῦ ἀντέλλουσα μία, τῆς τεσσαρῶν ἢ κώχου
Νέρεθρον ἐπεκεεβαῖα.

Igitur Concha in aërem ampla attollitur, supernè quidem una exoriens, trinis verò recessibus infernè innixa. Et versu jam laudato:

Τεσσαρὰ μὲν ἀπολικῶν ἀναπέπταται ἐν αὐτῇ τείχων
Ἡμισυῶν, &c.

Ubi satis ostendit infernè, seu sub Conchæ volutione, tres Conchas contineri, quæ unica Sphæræ quarta parte continentur, ac conteguntur. Trinos istos recessus bellè descripsit Paulinus Nat. x.

Est etiam interiore sinu majoris in aula

*Inſita cella procul, quaſi filia culminis ejus,
Stellato ſpatioſa ſinu, trinoque reſſu
Diſpoſitis ſinuata locis.*

Et Epist. x i i. ad Severum : *Proſpectus verò Baſilicæ, non uſitatior mos eſt, ſed ad Domini mei Beati Felicis Baſilicam pertinet, memoriæ eius aſpiciens : tamen cùm duabus lævâ dextrâque conchulis intra ſpatioſum ſui ambitum apſis ſinuata laxetur, una earum immolanti hoſtias jubilationis Antiſtiſti patet, altera poſt Sacerdotem capaci ſinu recepat ouantes.* Triplicem igitur reſſum habet Concha ſub eadem concameratione, majorem & medium, in quo erat ſacra Menſa, & Sacerdotum ſedes, ſeu Synthronus : duos præterea alios minores, alterum ad dextram, ſeu Septentrionem, quem Protheſin vocabant; alterum ad ſiniſtram, ſeu Meridiem, Diaconicum appellatum, uti mox oſtendemus. Quemadmodum autem, & quare triplex Concha efficta fuerit, ſic narrant poſtremi ævi Græculi. Tradunt quippe Architectos ſacrum Bema, ſeu potiùs τὸ ἄγιον θυιασθήειον, hoc eſt eam Bematis partem, in qua Altare ſtatuſolet, ædificaturos, de lumine in illud immittendo invicem deliberaſſe, ac primùm quidem unicam Concham, quam μύακα μονοκλάμων vocant, vel unius tenoris, per quam lux admitteretur, conficere ſtatuſſe : præcepſiſſe verò Imperatorem (ita enim Codinus) duplicem ædificari : verùm reſtituſſe Architectos, quòd locus ille nullis exterioribus ſuffultus eſſet lapideis fulcimentis, ac proinde incumbenti oneri ferendo haud par eſſet. Cumque incerti quid agerent, verſarent animum, Imperatore præſertim non ſibi conſtante, dicenteque interdum unicum arcum, interdum duos, μίαν ἀψίδα, ἄλλοτε ἢ δύο, fieri debere; tandem Angelum, Imperatoris habitu Architectorum magiſtro apparuiſſe, præcepſiſſeque, ut τείρωται μύαξ, ſeu triplex Concha fieret, & ἀφ' ἑωσίων, per triplicem Porticum (ita ſuperiorem Conchæ concamerationem appellare videntur Græculi) ſacrum Bema, vel ipſum Altare illuminaretur, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, atque ita triplicem Concham confectam eſſe. Quasi verò antequam operi manum admoviſſent Architecti, totius ædis non fuiſſet delineata forma ac figura : quod diſertè de Sophiana tradit Procopius, ubi de Anthemio Architecto : hunc enim condendæ ædis figuram delineaſſe ac deſignatè ſcribit : τῆς ἡγεμονικῶν ἀρχαίων ἐπιπέδων ἐνδάλματα. Ita paſſim nugæ ſuas imperitis venditant nugigeruli ac recentiores Græci. Enimverò ab hac triplici Concha *Trichoram apſidem* dictam vult Salmaſius, apud Paulinum : *Reliquiis Apoſtolorum & Martyrum intra apſidem trichoram ſub Altari ſacratæ.* Sic enim legendum contendit, pro *trichora ſub Altaria*; cui ſubſcribo lubens, cùm unicum fuerit Altare in Apſide, ſeu Abſida, atque adedò in tota æde ſacra, quod & infra ſatis indicat. Nam conſtat *trichora* dicta fuiſſe ea triclinia, quæ tribus cameris, conchis, aut partibus conſtabant, cujuſmodi fuit illud, de quo Spartianus in vitâ Peſcennii; *Domus ejus hodie viſitur in campo Iovis, que appellatur Peſcennii, in qua ſimulacrum ejus in trichoro conſtituit.* Neque enim arridet ejuſdem Salmaſii conjectura, qui *trichorum*, ſtagium domus interpretatus eſt. Nam hoc loco *trichorum*, eſt triclinium iſtius domus, tribus, ut dixi, cameris conſtans, cujuſmodi ſunt in antiquis Monafteriis Reſectoria, quæ inde *trichora* & *trichoria* appellantur. Gloſſ. Saxon. Ælfrici : *Tricorum, vel Triclinium, Ge-reord-hus.* i. domus reſectioſis : quâ notione *tricorium*, ſeu *trichorium*, uſurpat Ordericus Vitalis lib. i i i. & v i. pag. 495. & 603. At Joannes de Janua *trichorium, domum trinâ convivantium ſeſſione ordinatam* eſſe ait, quemadmodum ſolent Monachi in ſuis Reſectoriis conſidere. Ugutioni verò dicitur *Trichorium, locus juxta ignem cauſâ prandii, habens cameras, vel tres abſidas.* *Oſtachorum* occurrit in inſcriptione ad Fontem S. Theclæ, Mediolani à S. Ambroſio exaratâ, apud Gruter. m d c l x v i. 8. Ita porrò Concha Sophiana efficta eſt, ut ultra Pilas, & quâ parte parietes ad latera Bematis deſinunt, ſinuari incipiat in formam hemicylindri, ſeu ubi procurrere ceſſant Porticus in interiore æde : quod Paulinus de Templo S. Felicis agens, ſic deſcripſit : *Totum verò extra Concham Baſilicæ ſpatium, alto & lacunato culmine geminis utrinque Porticibus dilatatur.* Addit Procopius Conchæ Sophianæ imminere neſcio quam ſtructuram μλωειδῆ, ſeu bicornis lunæ inſtar ſinuatam; quæ ſimul concinnitate admirationem, ſimul dubiæ compagis ſpecie timorem parit, ut quæ neque videatur pendere tutò, & quamvis firmiſſimè nitatur, periculum tamen oſtendet ibi verſantibus : ὑπερδὲν τι μλωειδῆς π αὐτῆ ἕπερον τῶς περὶ χεῖρας τῶς οἰκοδομίας ἐπὶ ἤβτα, τῆ μὲν εὐπερίεα θυμασίων, τῶ δὲ ſφαλερῶ τῶς σωδῶτως δοκουῖν φοβερόν ἐπὶ ὄλω. δοκὴ γὰρ πη ἐκ ἐπ βεβαίω ἐπὶ ἠωρῶσαι, ἀλλ' ἐπὶ κινδύως τῶς ἐνδῶδὲ ἕσι μετωεὶζῶσαι καὶ τῶς ἀφ' ἑωσίων ἐν τῶς βεβαίω τῶς ἀσφαλείας ἐπὶ ἕειχ. Atque illud eſt quod intelligit Agathias, dum ait Paulum Silentiarium ita ædis Sophianæ Deſcriptionem adornatè, ut μεγέθη τε καὶ ὑψώματα, καὶ ὅσα εὐθύγραμμα γήματα, καὶ ὅσα κυκλικῶ, καὶ ὅσα ἐκκεμῆ καὶ πεπεταμένα, non omiſerit. Id etiam attigit Gyllius, ſcribens extate Templi extremitates, ultra octo Pilas projectas, in Sphæra quartam partem recedentes, ex ſupera parte quiddam lune curvate in cornua ſimile præ ſe gerentes. Denique ſupra hoc lunatum ædificium, adſurgit fornix alius excelfior uſque ad caput immenſi iſtius forniciſ, cujuſ tergo incumbit mediæ ædis vertex, uti habet Silentarius i. part. verſ. c c l x v i. Intra Conchæ utriuſque, ad mediæ latera, reſſum, ait idem Procopius, columnæ à pavimento aſſurgunt, non recto quidem

ordine, sed intus semicirculari formâ dispositæ, ita ut sibi invicem tanquam in choro affurgentes, lunato ædificio subint: *τύπων δὲ δὴ ἐπ' ἐκάτερα κίονες ἐπ' ἐδάφους εἰσιν, εἰ δὲ αὐτοὶ κατ' εὐθύνην, ἐστῶτες, ἀλλ' εἴσω καὶ γῆμα τὸ ἡμικύκλιον ὡσπερ ἐν χώρῳ ἀλλήλοισι ὑπεξαν. σὲ μέγιστοι καὶ αὐτὸν ὑπερανῶθεν οἰκοδόμημα μίλωσειδες ἀποκρέμαται.* Hanc Concharum partem columnis adornarant τὸ κιονῶδες videtur appellare Pachymeres lib. 1. cap. xix. Conchæ præterea appellatione non semel donant scriptores Baptistrium Lateranensis Ecclesiæ, quam *Concham Paragonicam*, interdum *Porphyream*, *Constantini* vocat Joannes Hocsemius in Engelberto à Marca Episcopo Leod. cap. xxxv. *Concham Porphyræicam*, Magnum Chronicon Belgicum pag. 160. *in quâ*, ait idem Hocsemius, *intravit Constantinus Paganus, & ibi lotus fuit*: de quo Constantini Baptistrio agunt præterea Theophanes an. xviii. Constantini, & Anastasius in vit. PP. pagg. 14. 23. 28. Ab ejusmodi perinde structuræ formâ dictum fuit *Τρικόλον*, Triclinium in Palatio Constantinopolitano, cujus mentio est in Chronico Alexandrino pag. 734. & apud Leonem Grammaticum pagg. 455. & 497. ut & aliud in eodem Palatio Triclinium, *Ἐπτάκολον* nuncupatum à septem Conchis, quibus constabat, in quo habita legitur Collatio Catholicorum cum Severianis, Justiniano imperante, quæ habetur in Conciliorum Codice: quod videtur idem esse cum eo, quod *Ἡεpta* nudè dicitur apud Liberatum Diaconum cap. ix. Observandum denique *ἱεραὴν κόλωνα* appellari ab Evagrio ipsum Bema cancellis suis clausum. Ait enim Sophianæ ædis longitudinem à portâ Templi Conchæ obversa, ad ipsam Concham, *ἔνθα τὰ τὸ αἰμαμόκτις καλλιερεῖται θυσιῆς*, pedum esse cxc. totius verò Templi longitudinem esse pedum cclx. Unde confici videretur longitudinem Bematis fuisse pedum lxx. reliquam fuisse in Nao & Pronao, vel, si mavis, Narthece, nisi in hisce mensuris recensendis Evagrii codicem mendo non carere constaret: tametsi ex ædis Ichnographiâ quam damus, mediam Concham longius recedere planum sit, quàm quæ ad latera extant, continereque in recessu ad minimum pedes l. Quod porrò ultra Concham præcurrit spatium, ita describit Silentarius parte 1. cccxxv.

*Τὴν δὲ μετ' ἐκδέχεται κακτεροῖς ἀράρῃα θεμελίους
Ἐς βάσιν εὐθύγραμμον, ὑπερθεῖ ἡ κύκλιον ἀντύξ,
Στήμασιν ἢ σφαιρῆς ἐναλίγκιον, ἀλλὰ κυλινδρῆς
Ἀνδιχα τεμνομένοιο.*

Hanc, inquit, majorem Concham excipit concameratio validis incumbens fundamentis, in ima quidem parte in rectas ducta lineas, supernè verò in orbem composita: neque tamen circuli omnino, sed cylindri bifariam divisi figura similis.

LI.

ABSIDA.

JAM verò majorem Concham, quæ Græcis scriptoribus nudè *Κέλιον* dicitur, Latini inferioris ætatis passim *Absidam* appellaverunt. Disertè enim Paulinus Epist. xxi. Absidam cum Concha confundit. Nec abludit Valafridus Strabo lib. de Reb. Eccles. cap. vi. dum ait *Absidam esse exedram separatam à Templo, & Græcè Κυκλον vocari*: κύκλον enim, vel certè κύκλιον, appellatam esse Concham à Græcis, docemur ex Anonymo: *ἀναδύων ἢ εἰσπορεύεσθαι ἐν τῷ ἰλύματι (ἢ εἰλήματι) πρὸ καθουμένου Κυκλίου, ὅπερ ἐστὶν ὑποκάτω βαθμῶδων, τὸ ποτὶ τὴν ἀγίον προσσηβῆσεν.* Neque aliâ appellatione quàm *ἀψίδος*, Concham Ecclesiæ sanctæ Sophiæ Nicænæ donavit Gregorius Cæsariensis Orat. in Nicænos Patres, ut Concham Novæ Ecclesiæ in Palatio à Basilio Macedone excitatæ, Photius in illius descriptione, hisce verbis: *ἢ ἡ δὲ ἀπὸ τῆς θυσιαστικῆς ἀειγαγεμένη ἀψὶς, τῆς μορφῆς τῆς Παρθένου ἀειασσάπτου Fornix verò sacrario inædificatus, Virginis Deiparæ imagine coruscet.* Ædium quippe sacrarum Conchæ in fornicis, vel arcus, seu *ἀψίδος* speciem supernè effinguntur. Est enim *ἀψὶς*, in Gloss. Gr. Lat. *foifex, arcus, fornix*. Et apud Ælfricum in Gloss. Saxon. *Absida*, dicitur esse *sinecvalt clefsa*, id est, rotunda concameratio, vel Porticus. Hinc S. Hieronymus lib. 11. in Epist. ad Ephesios, dixit, *in summo (ali fornice, & ut ipso verbo utar, apside.* Verùm si res strictè accipiatur, aliud fuit *Concha*, aliud *Absida*. Nam *Absida* propriè est ipse semicirculus, *ἡμικύκλιον*, qui ab inferiori *θυσιαστικῆς* parte in altum affurgit, & in apsidem, seu arcum, aut semicirculum sinuatur: Concha verò, ipsius Apsidis pars interior in Conchæ speciem supernè camerata, curvata, & sinuata. Unde rectè Paulinus Apsidem à Camerâ, interiori scilicet, distinguit: *Apsidem solo & parietibus marmoratam camera musivo illusa clarificat.* Et Cassianus Collat. xxi. cap. vi. *Velut si quis apsidis cameram volens in sublime concludere.* *Apsidem* porrò & *absidem* dici vulgò, idem annotat Paulinus. Siquando autem plura essent Altaria in Templo, aut ade sacrâ, unum quodque *absidam* suam habebat. Leo Ost. lib. 111. cap. xxviii. *unicuique Altari sua absida.* Præcipua verò, *Mediana* & *Major* eidem scriptori dicitur eodem cap. ut & lib. 1. cap. 19. *in*

Basilicâ, Absida media, ad quam per octo gradus ascenditur. Ubi observandum partem istam Templi sacratam editiorem esse, & ad eam per plures gradus perveniri: unde Βήματος nomen illi inditum non infulsè opinantur viri docti, quidquid alii reclament. Quæ quidem sententia firmari præterea potest ex Evodio Ufalensi lib. II. de Mirac. sancti Stephani cap. I. ipsaque etiam per se gradus absidæ conscendens, universis eminus conspicienda astat. In confesso tamen esse debet, in plerisque scriptorum locis, in quibus Absidarum fit mentio, id vocabuli pro toto Bemate, id est, eâ Templi parte, ubi τὰ ἅγια τῶν ἁγίων peragebantur, usurpari; quemadmodum κολύβω usurpant Græci. Panegyricus Berengarii lib. V.

Talibus aræ adeunt gestis absida sacrata

Lumina terrarum.

Ita passim apud Gregorium Turon. lib. I I. de Mirac. S. Martini cap. XLVII. Anastasium in vit. PP. pag. 13. 17. 32. 150. 160. 166. edit Reg. Walterium Aurelian. Episcop. in Capitul. cap. IV. S. Althelmum de Laude virginis. apud Canisium pag. 826. Petrum Diacon. lib. I V. Chr. Casin. cap. III. Petrum Damian. lib. III. Epist. VII. Candidum Monach. apud Browerum in Annal. Fuld. pag. 116. Auctorem Chronici Fontanell. cap. XIV. XV. & aliquot alios. Sed ut plurimum *Absidam* dici à scriptoribus ipsam Concham, vel ipsam sacram Mensam, seu Altare constat: verbi gratiâ, cum in Absidis repositas Sanctorum Reliquias scribunt, quas sub Altaribus, & intra Altaria recondi solitas notum est, ut S. Augustinus Serm. XXXII. De diversis cap. III. Gregorius Turon. lib. X. Hist. cap. XXXI. lib. I. de Mirac. cap. LXIII. Anastasius in Gregorio I V. PP. pag. 166. Paulinus Epist. XII. ad Severum, Evodius Ufalensis lib. I. de Mirac. S. Steph. cap. III. Rodulfus Presbyter in vita Rabani Mauri n. XXVII. Auctor Chronici Fontanell. cap. II. Andr. Silvius in Chr. Marcian. &c. Cum igitur Absida nihil aliud sit quam fornix, seu arcus; non mirum si in cæteris ædificiis, etiam prophanis, vocem hanc usurpent scriptores, ut Anastasius in vitis Pontificum Rom. pag. 127. 129. 162. Leo Ost. lib. III. cap. II. & Petrus Diac. de Viris illustr. Casin. cap. XVIII. Denique *Exedram* vocat Absidam, seu Concham, Valafridus Strabo loco supra laudato: quia, ut auctor est Eusebius in Hist. Eccl. ædificia Templis adjuncta, & ab iis quodammodo separata, ἔξῃσπος appellabant. Ejusmodi enim erant Conchæ, quæ etsi ædium sacrarum non modò pars, sed etiam sacratiores, essent, extra ipsas tamen procurrebant, & ab iis quodammodo secludebantur: *Exedra*, inquit, *est Absida quadam separata modicum à Templo, vel Palatio, & dicta inde, quod extra hæreat:* quasi vocis istius etymon à Græcis non esset arcessendum. Per *Exedram* igitur, *Absida*, seu *Concha*, intelligi videtur apud sanctum Augustinum in Gestis cum Emerito Donatistarum Episcopo: *Cum Deuterius Episcopus Metropolitanus Casariensis unà cum — Episcopis in Exedram processisset, — scilicet Ecclesiam majoris Casariæ, &c.*

LII.

FENESTRÆ CONCHÆ.

SED nondum planè sum affecutus, cur Isidorus lib. V. Orig. cap. VIII. *Absidam* dictam scribat, *eo quod lumine recepto per arcum resplendat:* à quo hausit quæ habet in eandem sententiam idem Valafridus Strabo: *Absida*, inquit, *Græcè, Latinè lucida dicitur, quia lumen acceptum per arcum intromittit.* Neque enim commune aliquid habet *Absida* cum lumine; nisi fortè eam Conchæ partem superiorem, per quam lux intromittitur, *Absidam* dictam proprio vocabulo censuerint, quâ ipsa scilicet Conchæ Apſis circinatur, & in conchæ speciem interiùs sinuatur & effingitur. Observat enim Silentarius superiorem Conchæ partem in dorſa dispersitam, quinquefariam separata ac divisa lucis receptacula, levioribus vitris operata, continere. Ita ille part. I. vers. CCLXXIV. ubi de Concha:

— Διὰ τῆς κωνηίδου τῆς ὑψίστης

Πένταχα μοιρηθέντα δοχῆια φωτὸς ἀνοίγῃ,
λεπτάλοις ὑάλοις κεκαλυμμένα, τῶν δὲ μέσσης
Φαιδρὸν ἀπασεῶπιουσα φασφόρος ἔρχεται ἠώς.

Dorsis autem dispersita, quinquefariam separata ac divisa lucis receptacula aperit, levioribus vitris operata, per quorum medium bellè coruscans ingreditur aurora. De fenestris Absidarum agit Anastasius in Leone II I. PP. *Simul & fenestras de Absida ex vitro diversis coloribus conclusit, atque decoravit.* Et Paulinus Nat. IX.

— Et aperta per arcus

Lucida frons bifores perfunderet intima largo
Lumine, conspicui ad faciem conversa sepulchri,
Quo tegitur posito supitus corpore Martyr.

Vitrearum porrò fenestrarum, quæ vitro in tenues laminas fuso obductæ erant, meminisse

Hieronymum, pridem observarunt viri docti. Leo Ostiensis lib. III. cap. XXI. & XXXI. *Fenestras — plumbo simul ac vitro compactis tabulis ferroque connexis inclusit.* Harum usum serius ad Britannos tranfuisse tradit Bedā lib. I. de Wiremuthensi Monasterio, seu in Vita S. Benedicti Biscopi cap. v.

LIII.

MENSA SANCTA.

IN media ac majori Concha erat *ἀγία τραπέζα*, seu sancta Mensa. Epiphanius Hagiopolita de Locis SS. *πρὸς ἀνατολὴν ἢ τῶν κίωνων ὡς ὑπὸ ἀξασήματ' ὀλίγου ὄρεϊ κόνει, καὶ ἴσεται τραπέζα, ἐνθα λειτουργεῖ ὁ Πατριάρχης. Ad orientem columnarum, post quoddam intervallum, est Concha, & stat mensa in qua Sacra operatur Sacerdos.* Sic autem appellabant Græci Altare præcipuum, super quo τὰ ἅγια fiebant, seu Christi Corpus conficiebatur: Latini *sanctam Mensam* vocant. Nicolaus I. Papa Epist. I I. *Altare sanctum in quo Deo Omnipotenti sacrificiorum vota persolvimus, lapis est naturaliter communis, — quia vero sacratum est Dei adjutorio, & benedictionem suscepit, Mensa sancta efficitur.* Amalarius Fortunatus lib. III. de Eccles. Offic. cap. XXI. ita dictam censet, *quod sit Mensa Domini, in qua convivebatur cum Discipulis.* Cui succinit Germanus Patr. CP. ἡ ἅγια τραπέζα ἔστιν ἀντὶ τῆς τραπέζης τῆ χειρὸς, σὺ τῆς μύσης. *Sacra Mensa vice est mensæ Christi cum suis discipulis.* Ait præterea sacram Mensam sepulchrum Christi representare: ἡ ἅγια τραπέζα ἔστιν ἀντὶ τῆ τοῦ τοῦ τῆς ταφῆς, ἐν ἣ ἐτέθη ὁ Χριστός, ἐν ἣ περιεβίβηται ὁ ἀληθινός καὶ οὐρανός ἄρτος, ἡ μυστικὴ καὶ ἀειμαίωτος θυσία. *Sacra Mensa vice est loci sepulchri in quo positus est Christus, in quo prostat verus ac celestis panis, mysticum & incruentum sacrificium.* Et certè Mensam veteribus dici sepulchrum, vel quod posteriores *Tumbam* appellavere, docet vetus Inscriptio, quæ extat Mediolani in Monasterio S. Ambrosii: M. M. MINICIAE. RVFINAE. QVÆ. VIXIT. ANNIS. XXII. MENSE. VNO. DIEBUS. XXIV. MINICIA. DOMICIA. SORORI. POSUIT. MENSAM. CONTRA. VOTVM. Alia Brixia, ad S. Faustinum: ATTIO. PROCVLO. LECTORI. FILIO. DVLCISSIMO. QVI. VIXIT. ANN. XVIIII. M. VIII. FABIA. SECVNDIA. CONTRA. VOTVM. MENSAM. POSUIT. B. M. Alia suggerimus in Glossario nuper edito. Denique *Mensa* nomine præcis Christianis videtur nuncupatus locus, in quo sancti Martyres quodammodo immolabantur, dum vitam pro Christo effundebant, quemadmodum Christus ipse in sacrâ Mensâ à Sacerdotibus, in sacrosanctis Missarum Liturgiis, quotidie immolatur. Quâ quidem significatione, Carthagine *Mensa Cypriani* appellabatur locus, vbi *martyrium consummavit* sanctus Cyprianus, & ubi postmodum in memoriam Mensa erecta est, non, inquit S. Augustinus Serm. CXXIII. de Diversis, cap. II. *quia ibi est unquam Cyprianus epulatus. sed quia ibi est immolatus.* Extant sermones aliquot ejusdem Augustini ad hanc Mensam habiti, cujus idem præterea meminit Enarrat. in Psalm. XXXV. & LXX. & Serm. CXXV. de Tempore. Narrat Sozomenus lib. IX. cap. I. & ex eo Nicephorus Call. lib. XIV. cap. II. Pulcheriam Augustam, Theodosii Junioris sororem, sacram Mensam Majori Ecclesiæ Constantinopolitanæ, seu ædi Sophianæ Constantinianæ, auro & lapidibus pretiosis insignem & divitem obtulisse, & inscriptionem in rei memoriam posuisse: ἐκ χρυσοῦ καὶ λίθων πμίμων θαυμασίον π χημα θαυμάτων κάλλισον, ὑπὸ τῆς ἰσίας παρθένιας, καὶ τῆς τῆ ἀδελφοῦ ἡγεμονίας, ἱερῶν ἀνέθετο τραπέζαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κ Π. καὶ ὅτι τῆ ματόπου τῆς τραπέζης, ὡς αὐ πᾶσιν ἐκδηλα ἦ, τὰ δὲ ἐπέγραψεν. *Ex auro & lapidibus pretiosis quoddam donarium, operum qua spectantur longè pulcherrimum, sacram Mensam in Ecclesia Constantinopolitana pro virginitate sua, & pro fratris imperio dedicavit: & in fronte ipsius mensæ, ut cunctis conspicua essent, hac eadem inscripsit.* Neque minori magnificentiâ, aut pariori sumptu, sacram aliam Mensam in nova æde Sophiana erexit Justinianus, ut quæ tota auro & lapidum pretioforum fulgore coruscabat. Silentiarius part. II. vers. CCCXXXVII.

— ἀφνέων δὲ λίθων ποικίλλεται ἀγλή.

Sed & mirabili & inusitato opere, & inauditâ hætenus materiâ confecta erat. Constabat enim, si scriptoribus Græcis fides, auro, argento, crystallo, caterisque metallis pretiosioribus; præterea margaritis, & omnis generis lapillis comminutis, simulque permistis, conflatis & liquefactis. Codinus: *Τὴν τὴ ἅγιαν τραπέζαν, προσκαλεσάμενος τεχνίτας, ἐβουλεύσατο βαλεῖν χρυσὸν καὶ ἀργυρὸν, λίθους τε πμίους ἐκ πάντων, μάρμαρα, χαλκοῦ, σίδηρον, μόλυβδον, ὑἶλον, καὶ πᾶσαν ὕλην τεξίμιμωλον, καὶ κατὰ μίξαντας ἀμφοτέρω, καὶ χροεύσαντες, ἔχουσιν ἀβάκιον.* *Sacra verò mensæ accitis opificibus jubebat imponi aurum & argentum, lapidesque admodum pretiosos, margaritas, ærea numismata, ferrum, plumbum, crystallum, & omnem materiam comminutam: hæc diverso modo permiscientes, & in furnacem conjicientes, abacum fuderunt.* Eadem iisdem penè verbis habet Anonymus, hæcque subdit: *Τίς γὰρ θεάσασθαι τὸ εἶδος τῆ ἁγίας τραπέζης, καὶ ἐκ ἐκπλαγείης ἢ τῆς δυνάστεως κατὰ τὴν αὐτῆς, ἀλλὰ τὸ πολλὰς χρυσοῦ καὶ σιληπνότητος ἐναλλάσσειν, ὡς*

τὴν αὐτῆς εἶδος ὁραῖται, ποτὲ μὲν χρυσεῖον, ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ ἀργυρεῖον, εἰς ἄλλο δὲ μέρος συμπει-
 εῖλον ὀξυσεῖον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ὀποσέλλειν οὐκ ἔστιν ἔτι τὰς φύσεις τῶν λίθων, καὶ μὲν αἰ-
 πῶν, καὶ πάντων τῶν μετάλλων. *Quem enim ipsa se oculis ingerens sacra mensa species in stuporem
 non agat? quisve mente assequi possit, quod longè plurimos alios ex aliis colores ac micatus mutet?
 ita scilicet, ut ejus quandoque species auto rutila videatur, alias argenti candore nitere, modò sapphy-
 rinum fulgorem radiare, atque ut verbo dicam, duos supra octoginta colores pro specierum varietate,
 lapillorum, uniorum, cunctorumque metallorum, evibrare.* Nec dissentit Nicetas in Murtzuphlo
 cap. 111. qui de sacra Mensâ Justinianæ materiâ hæc scribit: Ἡ μὲν θυωθὺς ἑσπεζα, τὸ ἐκ
 πασῶν τιμίων ὑλῶν σωθῆμα σωτηρηγμένων πλεὶ καὶ ἀειχωρησασῶν ἀλλήλαις εἰς ἑνὸς ποιητοῦ χρυσοῦ
 καὶ ἄλλοις ἑσπεζομένῳ ὀξυσεῖον καὶ ἄξιαζου παρ' ἔθνεσιν ἅπασιν, &c. *Nam sacra Mensâ ex
 omnis generis pretiosis materiis conflata, in excellentis pulchritudinis varietatem, omnibus gentibus ad-
 mirabilem in frustra est dissecta, &c.* Præ cæteris verò sacram hanc Mensam graphicè descripsit
 Cedrenus, & inscriptionem, quam in orbe posuit Justinianus, exhibuit: Τὸτε ποιεῖ καὶ πῶ
 ἀγίαν ἑσπεζαν, ἔργον ἀμίμητον. ὁπό τε γὰρ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ λίθου παντοῖου, καὶ ξύλου, καὶ με-
 τάλλου, καὶ εἰδῶν ἄλλων, ὅσα τε γῆ φέρει, καὶ θάλασσα, καὶ παρ' ὅ κόσμῳ, ἐκ πάντων σωθῆσας τὰ
 μὲν κρείττονα καὶ τιμιώτερα πλείονα, τὰ δὲ ἐλάττω ἐνδιέστερα, τὰ πικρὰ πύξας, τὰ ξυρὰ ἐπέβαλεν,
 καὶ ἕτως εἰς τύπον ὀξυσεῖου, ἀεπλήροσεν αὐτῶν, ὅθεν καὶ ποικίλη φαινομένη, θάμβῳ παρέχεται τοῖς εἰς
 αὐτῶ ἀνιζέουσιν, ὀπιγράμας γέσθην ταῦτα. Τ Α. Σ Α. Ε Κ. Γ Ω Ν. Σ Ω Ν. Π Ρ Ο Σ Φ Ε Ρ Ο Μ Ε Ν.
 Ο Ι. Δ Ο Υ Λ Ο Ι. Σ Ο Υ. Χ Ρ Ι Σ Τ Ε. Ι Ο Υ Σ Τ Ι Ν Ι Α Ν Ο Σ. Κ Α Ι. Θ Ε Ο Δ Ω Ρ Α. Α. Ε Υ Μ Ε-
 Ν Ω Σ. Π Ρ Ο Σ Δ Ε Ξ Α Ι. Τ Ι Ε. Κ Α Ι. Λ Ο Γ Ε. Τ Ο Υ. Θ Ε Ο Υ. Ο. Σ Α Ρ Κ Ω Θ Ε Ι Σ. Κ Α Ι.
 Σ Τ Α Τ Ρ Ω Θ Ε Ι Σ. Τ Π Ε Ρ. Η Μ Ω Ν. Κ Α Ι. Η Μ Α Σ. Ε Ν. Τ Η. Ο Ρ Θ Ο Δ Ο Ξ Ω Ι. Π Ι Σ Τ Ε Ι.
 Σ Ο Υ. Δ Ι Α Τ Η Ρ Η Σ Ο Ν. Κ Α Ι. Τ Η Ν. Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α Ν. Η Ν. Η Μ Η Ν. Ε Π Ι Σ Τ Ε Υ Σ Α Σ.
 Ε Ι Σ. Τ Η Ν. Ι Δ Ι Α Ν. Σ Ο Υ. Δ Ο Ξ Α Ν. Α Υ Ξ Η Σ Ο Ν. Κ Α Ι. Φ Υ Λ Α Ξ Ο Ν. Π Ρ Ε Σ Β Ε Ι Α Ι Σ.
 Τ Η Σ. Α Γ Ι Α Σ. Θ Ε Ο Τ Ο Κ Ο Υ. Κ Α Ι. Α Ε Ι Π Α Ρ Θ Ε Ν Ο Υ. Μ Α Ρ Ι Α Σ. *Sacram quoque Men-
 sam tum fecit, opus imitatione nulla æquandum. Consistabat autem, argento, omnis generis lapidibus,
 lignis, metallis, omnibusque rebus quas terra fert, & mare, & totus mundus. Ex omni materia pre-
 tiosiora plura, viliora pauciora collegerat: liquatisque iis que stant, sicca illis immiserat, sicque in
 formulam fundens absolvemat. Itaque varium illud opus continentibus stuporem injiciebat. In orbem
 hanc habuit inscriptionem: TVA DE TVIS TIBI OFFERIMVS SERVI TVI, CHRISTE, IV-
 STINIANVS ET THEODORA: EA TV PROPITIVS ACCIPE, FILI DEI VERBVM,
 QVI NOSTRI CAUSA CARNEM ASSVMPSISTI, ET CRVCI AFFIXVS FVISTI: AC
 NOS IN RECTA TVI FIDE CONSERVA: ET QVAM NOBIS COMMISISTI REMPV-
 BLICAM, EAM AD TVAM GLORIAM AVGE AC TVERE, INTERCEDENTE SANCTA
 DEIPARA VIRGINE MARIA.* Denique sacra Sôphianæ Mensæ materiam electrinam quo-
 dammodo fuisse docent Gloss. MSS. quæ asservantur in Biblioth. Regia, codd. DCCCCXX.
 MDCLXXXVIII. & MMLXII. Ἡλεκτρὸν, χάλκωμα καὶ θαρσύν, ἢ ἀλλότυπον χρυσεῖον μεμιγμένον
 ὑέλω καὶ λίθοις, οἷας μὲν καὶ τσοικεῖν ἢ τὴν ἀγίαν Σοφίαν ἑσπεζα. Neque sacra duntaxat ædis So-
 phianæ mensa ex liquatis vel contusis pretiosis ejusmodi materiis constitit, sed etiam ea,
 quam in Novâ à se conditâ in Palatio Ecclesiâ statuit Basilius Macedo, ut auctor est in illius
 Vita Constantinus Porphyrogenitus cap. LV. Καὶ αὐτὰ ἀγία ἑσπεζα ὅξυ ἀργύρου πάντα ἀει-
 κεχυμένον ἔχοντες τὸ χρυσοῦ, καὶ λίθοις τιμίσις ἐκ μὲν αἰσθητῶν ἡμφισμῆσις πολυτελῶν πῶ σύμπηξιν
 καὶ σύσασιν ἔχουσιν. *Et ipsa sacra mensa, omnia ex argento cui superfusum est aurum, & lapidibus pre-
 tiosis, margaritis superpositis, amplissimi pretii compactioem & constructionem habent.* Et Photius
 in descriptione ejusdem Templi, mensam illius sacram, seu θείαν ἑσπεζαν, χρυσοῦ π θανμα-
 σιώτερον σωθῆμα, sacram mensam, αὐτο mirabiliorem compositionem, vocat. Theophanes Cera-
 meus Orat. LV. de æde S. Petri in Palatio: Ἡ δὲ θεία ἑσπεζα τὸ ὅξυ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ μὲν αἰσθη-
 τῶν ἀσπερῶν καὶ ἀπλήξιν τὸν θεοῦ. *Divina si denique mensa auri argentique splendore fulgurans
 spectatorem attonitum tenet* Sed sacra hæc mensa primùm à Justiniano confecta casu Hemisphærii
 qui anno XXXII. ejusdem Justiniani accidit, contrita & comminuta est, ut Cedrenus, Zo-
 naras, & alii tradunt. Unde conijcere est aliam ejusdem materiæ & operis confectam ab ipso
 Justiniano, qui eandem, quam in priori, inscriptionem posuit, siquidem in secunda sacra
 Mensæ inscriptione Theodoræ mentio facta sit, quæ ante casum Hemisphærii obierat. Mensam
 hanc postmodum direptam, & in partes confractam à Francis, qui Constantinopolim expu-
 gnarunt anno MCCIV. tradit Nicetas loco citato: Ἡ μὲν ἐν θυωθὺς ἑσπεζα — κατεμαρτύθη
 καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς, ὡσπερ καὶ πλεῖστος ἅπασ ὁ ἱερός ὁ τσοικεῖν τὸ πλῆθος, καὶ πῶ ἀγίαν
 ἀπέσπασε. *Sacra verò mensa — in frustra est dissecta, & inter milites distributa, ut & omnes sacra
 opes tam immensa, & infiniti splendoris.*

LIV.

GRADUS SACRÆ MENSÆ.

SACRA porrò Mensa Sophiana altiùs educta erat, & ad eam gradibus aliquot perveniēbatur. Codinus ex Bibliotheca Regia: Εποίησεν Ιβηνιαδὸς ὀλόχρυσον, καὶ πῶ σκάλαν ἐν κύνκλω, ὅπως ἴσανται οἱ ἱερεῖς εἰς τὸ ἀσπάζεσθαι πῶ ἱεραὺν ἑσπέζαν. Ubi Goarus observat σκάλας, Græcis hodiernis gradus appellari. Hinc Symeon de Templo: καὶ ἐπηρμήδρον δὲ καὶ λαμπερῶτατον (θυσιαστήριον) ὡς θεῶν Θεῶ. Θεῶ.

LV.

COLUMNÆ SACRÆ MENSÆ.

NEQUE gradibus duntaxat excelsior erat sacra Mensa Justiniana, sed & aureis columnis innixa & sustentata, fundamento perinde aureo incumbebat. Silentarius part. I. I. vers. CCCXXXV.

Κίονες δὲ χρυσέαις ἱερῆς πάλχρυσου ἑσπέζης
Νῶτα κατηρέισαντο, καὶ χρυσέων τε δεμῶλων
Ἰσαΐαι, ἀφνειῶν τε λίθων ποικίλλεται ἀγλή.

Columnis verò aureis sacra Mensa ex auto omnino constata terga sustentantur, aureisque perinde fundamentis incumbit illa, & pretiosorum lapidum fulgore variegatur. Anonymus: ὑποκάτωθεν ἡ πῶτης ἔψησε κίονας, καὶ ἄνωθεν ὀλόχρυσος καὶ λίθων πολυτελῶν. Has altarium columnas ut plurimum amplexari solebant, qui confugiebant in ædes sacras, veluti ad asylum. Theophanes de Papa Vigilio pag. 191. Ο ἡ φοβηθεὶς πῶ ὀργλῶ τῆ βασιλείας, τῶ θυσιαστηρίῳ Σεργίῳ τῆ Μάρτυρος μονῆς ἡ Ὁρμισδοῦ προσέφυγε, καὶ κείθεν ἐλκόμενος, κατέχευεν εἰς βασίλειον τὸ θυσιαστήριον κίονας, καὶ ἑαυτὸς κατέσχευεν, βαρὺς ὄν, καὶ μέγας τῶ σώματι. Ille Imperatoris iram veritus, ad Sergii Martyris Monasterii, quod in Hormisdæ Palatio est, altare confugit; à quo vi revulsus, apprehensus altare suffulcientes columnas, ut qui gravis erat & corpore validus, secum traxit, & evertit. Vigilius ipse in Epist. encyclicâ: Cùm à sancto ejus altare tracti pedibus traheremur, columnas tenuimus, & super nos etiam ipsa Mensa ceciderat, nisi Clericorum nostrorum fuisset manibus sustentata. Epistola Clericorum Italiæ to. I. Concil. de eodem Vigilio: Quo viso, sanctus Papa columnas altaris complexus est. Theophanes pag. 318. Εὗρεν ἡ Γεσίλιον κελουῶτα τῆ μιᾶ χειρὶ τὸ κιονάκιον τῆ ἁγίας ἑσπέζης τῆ θυσιαστηρίῳ τῆ ἁγίας Θεομήτορος. Invenit Tiberium una manu sancta Mensa columellam sanctuarii Deiparæ complexum. Et Gregoras: Οἱ ἡ ἰθαλίζοντο πῶ τε θεῖαν ἑσπέζαν, καὶ ἡ ὑπὸ πῶ πῶ σὺλλισιον. Hi verò sacram Mensam, & ejus columellam complexi sunt. Ubi unicâ columnâ altare interdum sustentatum videtur indicare Gregoras: neque abs re, cùm observare liceat, ex Euchologio potissimum, apud Græcos altaria, ut plurimum lapidea, quandoque quatuor in angulis, columnis, sæpe etiam unicâ ac mediâ innixa, ita ut omnia sub iis aperta omnibus sint, atque obvia; aliquando solidâ basi, vel lapideâ, vel lateritiâ, vel cæmentitiâ suffulta. Vide Aimoinum lib. I. Histor. Franc. cap. XXXI. & Anastasium in Leone III. pag. 126.

LVI.

M A R E.

ADIT denique Anonymus, ut & Codinus, sacra Mensæ Sophianæ Mare lapillis & multo auro fuisse exornatum: πῶ τε θαλάσσαν τῆ ἁγίας ἑσπέζης ὅξ ἀπὸ λίθων πεποικίωκεν, καὶ κατεχρυσώσεν αὐτήν. Meminit etiam istius sacrae Mensæ loci Euchologium Gr. p. 499. ubi de Officio Magni & Angelici habitus: Αφ' ἑσπέρας εἰσφύρονται τὰ ἱμάτια τῆ μέλλοντος λαβεῖν τὸ ἅγιον ἄρσμα, ἐν τῶ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἀποπέθονται ἐν τῶ θαλασσίδιῳ τῆ ἁγίας ἑσπέζης. Vespera precedente sanctum habitum suscipiunt vestimenta ad sanctum altare asportantur, & in sancta mensa mari reponuntur. Quo loco Goarus θαλάσσαν, & θαλασσίδιον, cavum Mensæ recessum interpretatur, appositeque ita dictum observat ad instar θαλάσσης, seu aquarum receptaculi, quod circa altaria ad ablendas victimas apud Judæos extrui solebat, ut est III. Reg. cap. XV III. & II. Paralip. cap. I V. vers. V. de quo Villalpandus to. II. part. II. cap. XXXIV. Paulinus Nat. IX.

CP. Christ. lib. III.

Namque tenes etiam magnâ Salomonis in aede
Quam fuerit decori siccum Mare: quod sapiens Rex
Ære fudit solido, & tauris suspendit abenis.

Videtur autem pars illa sacræ Mensæ Θεμείλων vocabulo designari à Silentiaro, seu fundamentorum, quæ aurea perinde fuisse scribit:

————— κτ' χρυσέων τε Θεμείλων
Ισαΐαι.

LVII.

CIBORIUM.

SACRÆ Mensæ imminebat *Ciborium*: ita autem appellabant umbraculum quoddam altiùs eductum, quo universa Mensa sacra tegebatur. De nominis ratione non omnino constat. Notum est ex Athenæo & Hesychio, κιβώριον esse apud Ægyptios genus poculi. Porphyrio ad illud Horatii lib. II. Od. v II.

Oblivioso levia Massico ciboria exple,

Ciborium ait esse *poculi genus, in modum foliorum colocasorum factum*. Ex quibus videtur Ciborium ita appellatum fuisse, quod supernè clauderetur in modum ejusmodi poculorum, quorum opercula in formam acutiorem desinunt; nam ea fuit Ciborium forma. Alii à κιβω, vel κιβωτός deducunt, quæ voces Græcis arcam sonant: & ita Germanus Ciborium non semel vocat. At cæteri κιβωρίου voce ut plurimum utuntur: Chronicon Alexandr. p. 892. τὰ κιβώρια καὶ ἄλλα κειμήλια ἀφείλοντο. Κιβούριον habet etiam Theophanes an. x x x i i. Justiniani. Quatuor potissimum columnis, quæ ad sacræ Mensæ, uti vocant, cornua exurgebant à pavimento, totum Ciborii opus insistebat: ita ut, inquit Germanus Patriarcha CP. quod intra eum ambitum includitur sacrum spatium, & Ciborio desuper veluti Cælo operitur & contegitur, illud fit, de quo Propheta dixit, *operatus est salutem in medio terræ Deus: οἱ ἅγιοι πατέρες ὡς οὐρανὸν μὲν τὸ ἐπάνωθεν τῆς ἀγίας τραπέζης οὐρανὸν ἀπαρτίζουσιν, ὡς ὄλλω ἢ γλῶσσει δειζονται τὸ ὑπὸ πτεσάροισιν κίωνων τῆ εἰρημίου κιβωρίου συνηλθόμενον, ἢ ἀεζαφόμενον ἰεσὸν ἔδαφο, ἐν ᾧ πληροῦται καὶ ὁ Πεερηπικός λόγος, ὁ λέγων, Εἰρηάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ Θεός.* Pulchrè autem & eleganter describitur Ciborium Sophianum à Silentiaro part. II. vers. ccc i i i.

Χρυσίης δὲ ἐξ ὑπερθε παναρχάντοιο τραπέζης
Ασπετὸ εὐρυκέλευθον ἐς ἦρα πύργῳ ἀνέση
Τετραπόσις ἀψίδων ἐπ' ἀργυρήσι βιβλικῶς.
Κίονες δὲ ἀργυρέοισιν ἀείρεται, ὧν ὄψι κόρησι
Αργυρέοις ἴδρυσσι πόδας τετραζυγῶς ἀψίδων.

At supra incontaminatam mensam vastum in aërem immensa turris exurgit: quadrifidis verò argenteis arcibus incumbens, argenteis perinde columnis attollitur, in quarum vertice argenteos pedes statuit arcus quadruplex. Quatuor igitur columnis, iisque argenteis & ingentibus, quibus ex eodem metallo quatuor innitebantur arcus, totum incumbebat Ciborii opus. Arcuum autem Ciborii non semel meminit Anastasius. In Leone III. *Fecit & in circuitu Altaris ubi supra, alia vela alba holoserica rosata, quæ pendent in arcu de Ciborio numero quatuor.* De columnis verò Ciborii argenteis egit Anonymus: ἔστησε ἢ κίονας εὐμαγέθεις, ἁλωτὲ ἀργυροχρυσίαι, σὺν τῆ κιβωρίου καὶ τῆ κίωνων. Anastasius in S. Gregorio I. PP. *Hic fecit B. Petro Apostolo Ciborium cum columnis suis quatuor ex argento puro.* Idem in Leone III. *Fecit in Basilica B. Pauli Apostoli Ciborium cum columnis suis mira magnitudinis & pulchritudinis decoratum ex argento purissimo, &c.* Ibidem: *Fecit in Basilicâ B. Petri Apostoli super Altare majus Ciborium cum columnis suis quatuor ex argento purissimo deaurato, cum diversis Historiis mira magnitudinis mirificè decoratum, quod pensat libr. m m d c c i v.* Ciborium ipsum, quod ἀγεσέχασον fuisse perinde prodit idem Anonymus, cujusmodi passim describuntur Ciboria apud eundem Anastasium, in immensum, veluti turris, attollebatur, quæ sensim in acutum verticem desinebat, pini ferè instar, nisi quod in imâ sui parte octilatera, seu in octo latera divisa erat, quæ sursum sese efferentia, trigoni superâ parte longioris, singula speciem efficiebant. Sed præstat ipsum audire Silentiarium:

Τόσθι δὲ ἀψίδων ἀνατείνεται οἰά τε κώνου
Εἰκλον, ἀλλ' οὐ πάμπαν ὁμοῖον. οὐ γὰρ ἔλισσει
Νήδθεν εὐκύκλοις σφίτερον ἀπτυγα πέζης.
Ἀλλὰ πῆς ὀκτώπλευρος ἔφου βάσις, ἐκ δὲ κελύθου
Εὐρυτέρης κτ' βαδὸν ἐς ὄξυ κόρυμβον ἀνέρπει.
Ὡκτὰ δὲ ἀργυρέας τανύς πλάκας, ἀρμονίης ἢ
Ζευγνυμένης δολιχῆς ῥάχης, ἴσαται, αἱ ἢ τεργάνοις
Εἰδομένης μίχουσι πόσις ὀκτάζυγῶς οἴμου
Εἰς ἢ ἀγεσέχασον κορυφῆς σημήιον ἀκρης.

Supra arcu protenditur velut conifigura, non tamen ei omnino similis: neque enim in imo teretem rotunda marginis curvaturam circumvolvitur, sed enascitur quaedam octo lateribus constans basis, quæ ex latiore ambitu sensim in acutum fastigium sese exporrigit. Octo verò argenteas tabulas expandit; & quæ illa invicem coherent, longior spina enascitur: hæ trigonis similes octijugis semita meatus miscent, in unum coeuntes summi apicis signum. Ita autem sacræ Mensæ imminēbat Ciborium, ut totam illam, veluti Cælum, contegeret, inquit Germanus Patr. CP. καὶ ὡς οὐρανὸν μὲν τὸ ἑπάνωθεν τῆς ἀγίας τραπέζης οὐρανὸν ἀπαρτίζουσιν. Unde Calo sacrarium confert S. Maximus in Mystagogia cap. III. Photius in Descript. Novæ Ecclesiæ: καὶ αὐτὸς ὁ κονοφθῆς, καὶ τῆς θείας τραπέζης ὀπισθὸν ἔστω τοῖς ὑπερέσσοις ἐσθρῶ, ἵψυμque conifigurâ divinaque mensæ imminens umbraculum. Neque aliter describitur Ciborium à Paulino lib. II. Epigr. II.

Divinum veneranda tegunt Altaria fœdus;

Compositisque Sacra cum Cruce Martyribus.

Ubi alludit ad Arcam Testamenti, cujus ad instar Ciborium adinvenere Christiani, ut quemadmodum divinas Tabulas, & veteris Legis fœdera includebat & operiebat Arca, ita novæ Legis Sacramenta ac mysteria illud contegeret & includeret: quod & observatur à Germano Patr. CP. ubi de Ciborio: ἐστὶ ἡ καὶ πῶ κιβωτὸν τῆς ἀγίας Κυρίου, ἐν ἣ ἀρχαίαι, ἀγία ἀγίων, καὶ ἀγίασμα αὐτῆ, ἐν ἣ προσέταξεν ὁ Θεὸς ἡρώδης διὰ χειρὸς ἡμῶν ἐκατέρωθεν πορνεύειν. Atque inde Ciboria supra Altaria posita legimus. Anastasius in S. Symmacho PP. *Vbi & super Altare Ciborium argenteum fecit, pensant. libr. cxx.* In Leone III. pag. 132. *Fecit — super Altare majus Ciborium ex argento purissimo, pens. lib. cccxii.* Infra: *Vbi & obtulit Ciborium super Altare cum columnis suis.* Ibidem: *Ciborium verò quod exinde abstulit, posuit super Altare.* Chronicon S. Trudonis lib. I. *Altare — auro argentoque imaginatum, cum Ciborio desuper.* Leo Ost. lib. I. cap. xx. *Super Altare autem S. Benedicti argenteum Ciborium posuit, illudque auro & smaltis simul exornans.* Denique Flodoardus lib. IV. Hist. Rem. cap. XIX. *Ciborium quoque super Altare S. Mariæ argento aggressus est operire.* Cum igitur Ciborium, totum Altare operiret, eique quodammodo immineret, idēd καλύπτεις vocabulo donatur Sophianum à Silentiario part. II. vers. CCCXLIV. ubi de velis agit, quæ ad quatuor Ciborii latera appendebantur:

*Τέτρασι δ' ἀργυρέις ἐπὶ πλευρῆσι καλύπτεις
Ὀρθοθῶν εἰσπειράσαντας, ἀπέρονη δειξάτε δήμῳ
Χρυσὸν ἄλις, ἢ φαειρὰ σφῆς δαυδάλλματ' ἀτέρας:*

In quatuor verò argenteis lateribus tegminis directè explicantes, numerosè plebi ostendite auri copiam, & elegantia exquisita artis opera. Certè à Theodoro Studita, Ciborium adis S. Joannis Bapt. carmine, quod eis τὸ κιβώριον τῆς ἀγίας Περσέρονου conscripsit, καλύπτεις nomine indigitatur:

*Θείας τραπέζης συγκαλύπτειν μὲ βλέπων,
Χερουβικὴν νόμζα ταξιαρχίαν.
Χρυσὸν γὰρ ἔσθον μυστηγωγείδης νόψ;
Τὸν ἦν ἄνω τε δεσπότω, ἢ ἦν κείτω.*

Neque aliis fermè verbis Ciborium designavit Symeon Thefal. lib. de Templo, illud vocans πῶ ἐπουρανίον πρὸς τὸν Θεὸν σκηνὴ, ἔστω οἱ ἦν ἀγγέλων δῆμοι, ἢ ἦν ἀγίων ἢ κατὰ πάσαις. Ex quibus tandem docemur, cur Ciborium Tegimen & Umbraculum appelletur in Ordine Romano, ubi in illius consecratione divinæ instar Arcæ, si non effectum, certè inventum & adumbratum perinde Ciborium, disertis verbis innuitur. Sic autem illa concipitur: *Omnipotens sempiterne Deus, qui fideli famulo tuo Moysi præcepisti, ut duos Cherubim super Arcam Testamenti collocaret, quam extensis ad alterutrum alis protegerent, versis vultibus in Propitiatorium, Quæsumus ineffabiliter clementiam tuam, in quo TEGIMEN venerandi Altaris tui, in quo ipse unigenitus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus, qui est propitiatio pro peccatis nostris, fidelium manibus jugiter immolatur, & sub quo Sanctorum tuorum corpora, quæ veraciter fuerunt Arca Testamenti tui, receptacula scilicet Spiritus sancti, per eundem consubstantialem tibi Filium, qui factus est nobis à te sanctificatio & redemptio in virtute ejusdem Spiritus veritatis, universâ antiqui hostis falsitate cum satellitibus suis depulsâ, cum ipsis ornamentis ad ipsum UMBRACULUM pertinentibus, vel ab illo dependentibus, aut eidem suppositis, tua sancta benedictione perfundere, & consecrare, atque ad tuitionem pignorum Sanctorum, acroboraanda sive multiplicanda vota fidelium tuorum diutino tempore conservare digneris, annuente eodem Domino Iesu Christo, &c.* Præfatio autem ad Consecrationem, Præfatio Ciborii, id est, Umbraculi Altaris, inscribitur. Ex hac igitur oratione ad Consecrationem Ciborii, patet non modò Altare, sed & Sanctorum corpora illud operuisse, quia recondita erant sub ipso Altari. Atque inde fortasse accidit, ut adiculas, vel Tabernacula, in quibus ea recondi solent, quando non reconduntur sub Altari, Ciboria plerumque appellent scriptores. Anastasius in Honorio PP. *Ornavit autem sepulchrum eius (S. Agnetis) ex argento, — posuit & desuper Ciborium æreum deauratum miræ magnitudinis.* Hugo Flaviniac. in Chr. Vird. pag. 166. *Propitiatorium sanè Sanctorum exornant corpora, quorum meritis florēt Ecclesia: & in medio quidem alto satis & prominenti Ciborio sanctus requiescit Vitorius, redimitus frontem auro purissimo, & gemmis pretiosissimis, quibus concluditur Majestas Dei insircum scripta & incom-*

CP. Christ. lib. III.

g ij

prehensibilis, habens ad dexteram B. Petri, & ad levam ejusdem B. Vironi auro prominentes imagines, opere factas calatorio, quas ambiunt columna ex auro purissimo, cum basibus argenteis, arte fusili & anaglypho producta. Ipsum quoque Ciborium, Dominica Resurrectionis, Apparitionis, & admirabilis Ascensionis opere calatorio protensis adornatur insigniis, habens ante se Altare sacratum in honore S. Pulcronii, & omnium Martyrum, habens & ipsum suum Ciborium, quo continetur ejusdem Beati Pulcronii (corpus) auro & argento decoratam. Anselmus in Episcopis Leod. cap. xxx. In uno collocati sunt feretro, quod feretrum in Ciborio juxta corpus Beati Lamberti usque in hodiernum diem collocatum est cum aliis Sanctorum pignoribus. Sanè etiamnum in Ciboriis, seu, ut vocamus, Tabernaculis, ad latera ipsius Ciborii sacram Pyxidem asservantis, reponi solent Sanctorum feretra. Certè veterum Ciboriorum usum quodammodo videntur revocasse, qui adis magnifica, quam nuper Lutetiæ Parisiorum excitavit ANNA AUSTRIA Franciæ Regina, Regis nostri invictissimi Parens, quamque Vallem Gratiæ vulgò appellant, structuræ præfuerunt. Nam ad latera Altaris assurgunt sex columnæ marmoreæ excelsiores, quibus incumbunt arcus aurei, variis subinde ornamentis, ac Angelorum statuis decorati, qui universum Altare contegunt ac obumbrant. Porro cum Ciborium ad mediam Templi, vel Conchæ, altitudinem educeretur, inde fortè Papias Ciborium, altiorem medietatem est interpretatus.

LVIII.

CRATERES CIBORII.

SUBDIT Paulus Silentarius, qua invicem juncti superficiæ Ciborii margines connectuntur, crateras statutos (scyphi dicuntur Exod. cap. xxv.) in quibus adumbrata erant ex argento cereorum simulachra.

Ὅπωδι δ' ἀλλήλοισιν ἀνεῖτα πείρατα πέζης
 Ἀρμονίῳ πύχουσιν, ἐνιδρύσαντο παρῆτας
 Ἀργυροῖς κρητῆρας ὅτι κρητῆρι δ' ἐπέσθη
 Πυροσφόδεις σήσαντο, λιπαυγέα δ' εἴκελα κηροῦ
 Κόσμον ἀπαγγέλλουσα, καὶ ἐπέσθη, &c.

Quâ parte invicem juncti basis fines connectuntur, ex argento compactos crateras statuire, in singulis verò crateribus candelabra posuere, seu potius adumbrata cereorum simulachra, ornatum tantum, non verò lumen porrigentia. Ejusmodi Crateres describuntur ab Eusebio lib. III. de Vita Constantini cap. xxxi. & ab Anastasio in Leone III. cujus hæc sunt: Fecit super Ciborium de Altari majori B. Petri Apostoli Canthara majora quatuor ex argento purissimo, habentia in medio cereos ex argento deauratos pens. libras cxl. Idem in Leone IV. Necnon & super columnas ipsius Ciborii propter amplam pulchritudinem ex argento purissimo fecit cophinos numero quatuor, pensantes libr. xlii. Et pag. 194. Cereorum deargentatorum, qui stabant in Presbyterio, meminit.

LIX.

LILIA CIBORII.

ALTERIUS verò formæ fuit Crater ille, qui describitur ab eodem Silentario, & eo loci positus dicitur, ubi Ciborii partes extremæ & superiores invicem committuntur, part. II. vers. cccxlii.

— ἀρμονίης δὲ
 Ζευθυμῆς δολιχὴ ράχης ἴσαται αἱ ἕξ ἑξηάνοις
 Εἰδόμεναι μίχουσι πόρου ὀκτάζυρος οἴμου
 Εἰς ἐν ἀγχιερόμοις, κορυφῆς σημήιον ἀκρης,
 Ὅπωδι καὶ κρητῆρος ὀπήσαντες εἰκόνα τέχνη.
 Χείλα δὲ κρητῆρος ὑποκλαδέντα πεπλήκει
 Εἶδος ἐμορφώσαντο.

Et qua illa tabula invicem cohærent, longior spina enascitur: hæc trigonis similes obliquis semita meatibus miscet, in unum cœuntes summi apicis signum, ubi & Crateris effigiem ars eduxit. Incurvata porro Crateris labra folii speciem formatunt. Nam hoc loco per Craterem in folia dispersitum, Lilia intellexit, quæ in suprema Ciborii parte unâ cum sphaera statuisse Justinianum tradunt qui de ædæ Sophianâ scripsere. Anonymus: Ἐπάνω δὲ τῶν κηροῦ ἐποίησε σφαιρῶν ὀλόχουσον, ἔχουσαν σαθρὸν λίθων ρηί. καὶ κείνα χροῦσά σήσαντα λίθων ε'. καὶ ἑπάνω αὐτῶν, σαυρὸν χροῦστον μὲν λίθων καὶ πολυτελῶν καὶ δυσοείτων, ὅς τις σαυρὸς εἴληκε καὶ σαθρὸν λίθων ο'. At supra Ciborium globum statuit totum ex auro conflatum, fecit ponderis libratum cxviii. liliaque aurea pensantia libras

V. supraque illa auream crucem cum lapillis pretiosis, iisque rarissimis octoginta librarum posuit. Κεῖνς autem nomen indidere Græci Crateri isti, quod ita Epistylia vocent architecti, quia in formam foliorum lilii disseccatur. Ita *lilium* usurpant etiam Latini. Leo Ost. lib. I I I. cap. XXVIIII. *Columnas, bases, ac lilia, necnon & diversorum colorum marmora abundantanter coëmit.* Anastasius in Leone III. *Et diversis columnis tam porphyreticis quamque albis, & sculptis, cum basibus & liliis simul postibus decoravit.* Et infra: *Hic sacer Antistes super ipsas columnas lilios poni fecit, & super ipsos lilios ex metallis marmoreis platonias posuit, diversisque picturis mira magnitudinis opus decoravit.* Et in Leone IV. *Fecit Ciborium, & columnas, ac lilia exaurata ex argento purissimo, &c.* Adde S. Gregorium lib. I. Epist. LXV I. Alia adnotamus in Glossario nostro.

LX.

SPHÆRA, seu MALUM CIBORII.

CIBORII igitur parti extremæ imposita erant Lilia aurea, seu Crateris labra in liliorum speciem efficta erant, ex quibus Sphæra, seu, ut Codino nuncupatur, *μῆλον* enascebatur, cui Crux lapidum fulgore coruscans infistebat. Quod verò *Sphæram* vocat Anonymus, & *Malum* Codinus, nihil aliud est quàm *Polus* apud Silentiarium, qui prædictis hæc addit:

— μέσω δ' ἐνεθήκατο χῶρον
 Ἀργύρεον εἰλβοντα πόλις τύπον.

In medio verò loco argenteam cali splendens figuram statuit. Seu Sphæram ad ornatum tantum, seu cæli figuram repræsentare per Sphæram voluerit Justinianus: nam cælum per ipsum Bema, τὸν ἕρανὸν μὲν Δία ἔϊερον βήματος designari, & τὸ συσπασίειον, ὡς ἄλλον ἕρανὸν nos habere, ait Symeon Thessalonicensis lib. de Templo. Unde Chrysostomus Homil. I I I. ad Ephes. scribit, cum vela Bematis diducuntur & aperiuntur, tunc cælum ipsum quodammodo aperiri, & Angelos descendere: *ὅταν ἴδης ἀελικόρυθα τὰ ἀμφίδουρα, τότε νόμισον Δία σέλλειναι τ' ἕρανὸν ἀνώγειν, καὶ καπίναι τὴν ἀγγέλους.*

LXI.

CRUX CIBORII.

ADDIT deinde Silentarius supra Polum stetit Crucem, quod idem est ac *supra Sphæram*, aut *Malum*:

— ἑστῆθη δ' αὐτῆς
 Στωθὸς ἰσφρέλλων ἀναφαίνεται.

Supra verò ipsum Crux supereminens conspicitur. Cruces Ciborii superimpositas, vel Christum in Cruce pendentem repræsentari solitum, constat ex iis quæ à Nicolao I. PP. traduntur Ep. I I. *Quid fidei nostra contradicit, quod in centro camera, super Altare, ejus figuram, quod Verbum caro factum est, anima nostra affectando desiderant.* Ubi vox *affectando*, idem est quod *adorando*: expressit quippe verbum *χεπικῶς*, seu *affectivam sacrarum Imaginum adorationem*, uti loquitur Anastasius Bibliothecarius in Hist. Eccl. quam *χεπικῶ* appellari à Græcis scriptoribus in Notis ad Alexiadem pluribus probavimus, quæque in Sententiis SS. Patrum de Adorat. Imag. sic definitur: *ἔστι ἡ καὶ χεπικὴ καὶ ἀσπαστικὴ προσκυμῶσις ἐν φιλικῆς Διάθεσεως καὶ εὐγνώμονος οἰκειώσιν καὶ εὐνοίας ἡγαπημοῖς ἐπαγγελιομῶν.* Per vocem autem *desiderant*, videtur innuere sanctus Pontifex Christianos & Fideles, dum Jesum intuentur in Cruce pendentem super Altare in Ciborio, sacratissimum illius Corpus, quod in eo, & sub Cruce asservatur, expetere, & *affectuosus desiderii* illius perceptionem exoptare. Verbum enim *desiderare*, hac ut plurimum notione usurpant sancti Patres, ubi de sacrosanctis Sacramentis, ac præsertim de Eucharistiæ Sacramento agunt: ut Tertullianus lib. I I. ad Uxorem cap. I V. V I. sanctus Ambrosius de Fratre suo, & de Sacrament. lib. I V. sanctus Eligius Homil. V I I I. & S. Zeno Veron. Invitat. V I I I. ad Fontem. Unde in Gloss. Lat. Gr. *Desiderata*, exponitur *λεητεργία, πελεπή*, id est, sacrosanctum Missæ Officium, in quo Corpus Christi, & divinæ Eucharistiæ Sacramentum conficitur, uti pridem observarunt Josephus Scaliger in Epistolis pag. 195. Casaubonus Exercit. XV I. ad Annal. Baron. cap. XLV. Cerda in Advers. cap. CXXXV I. n. XV. & alii. *Centrum* denique apud Nicolaum, nihil aliud est quàm Conchæ Altaris pars superior, quæ in Conchæ similitudinem curvatur ac sinuatur, & quam stellis coruscantem, veluti cælum repræsentantem, describit Paulinus Nat. x.

Est etiam interiore sinu majoris in aula
 Infusa cella procul, quasi filia culminis ejus,

Stellato spatiosa tholo.

Nam Concham & Bema cælum repræsentare dixit Symeon Theſſal. ut ſuprà obſervatum eſt. Quod verò de Cruce Ciborio impoſitâ diximus, firmatur præterea ex Anaſtaſio in Leone IV. *Sacrum deſuper conſtruxit Altare, & Ciborium cum Cruce, &c.* & ex eodem Paulino lib. I I. Epigr. I I. ubi totum Ciborii apparatus & ornatum deſcribit:

*Divinum veneranda tegunt Altaria fœdus,
Compoſitiſque ſacrâ cum Cruce Martyribus.
Cuncta ſalutiſeri cœcunt inſignia Chriſti,
Cruce, Corpus, Sanguis Martyris, ipſe Deus!*

Quædam his conſentanea habet Epift. x I I. ad Severum:

*Pleno coruſcat Trinitas myſterio:
Stat Chriſtus Agno: vox Patris celo tonat:
Et per Columbam Spiritus ſanctus fluit:
Crucem corona lucido cingit globo,
Cui corone ſunt corona Apoſtoli,
Quorum figura eſt in Columbarum choro.*

Vide eundem infrâ pag. 155. & Honorium Auguſtodunenſem lib. I. cap. cxxv.

LXII.

TURRIS.

CIBORIUM, πύργου, ſeu Turris nomine donatur à Silentiaro part. I I. verſ. cccii. *Χρυσίης δ' ἐρύπερθε παναγαύτοις Χαπέζης
Ασιῶς εὐρυκάλυτον ἐς ἠέρα πύργος ἀΐση.*

At ſupra incontaminatam menſam, vaſtum in aërem immenſa Turris exurgit. Neque aliter vocatur à Germano Patriarcha Conſtantinopolitano: *Ἡ κόλμη τῆς θυσιαστικῆς μετὰ θεοῦ ὅτι τῆς σω-
εοῦ, οἱ πύργοι δὲ τὰ σημεῖα, ἅς τῆτο δ' ἀμφοτέρω λογοθεωῦνται εἰς πρεσβυτεῖον ἢ ἱεραρχουμένων
Concha altaris tranſlatio eſt Crucis, Turres verò ſigna: quapropter utraque ſacraſcientium Sacerdotum
perſonam repræſentant.* Vix enim Goaro aſſentiar, hoc loco quatuor Ciborii columnas deſignari exiſtimanti, præſertim cùm Turris appellatione apud pleroſque ex Latinis ſcriptores, ſive *majus*, ſive *minus* Ciborium deſignetur. *Minus* enim Ciborium vocabant, quòd erat portatile, & inſtar majoris effictum erat, ut mox oſtendemus: ut *majus*, quòd Altare operiebat. Chronicon Abbatum Montis S. Michaëlis: *An. m ciii. Ciborium majus Eccleſia, quod Rogerius adificaverat, corruit.* Et Paulus Warnefridus lib. I I I. de Geſt. Langob. cap. xxv. & ex eo Aimoinus lib. I I I. Hiſt. Fr. cap. I I I. *De quo auro ipſe Rex poſtmodum Ciborium ſolidum mira magnitudinis, & magni ponderis fecit, multiſque illud gemmis pretioſiſſimis decoratum ad Sepulchrum Domini Hieroſolymam tranſmittere voluit.* Per Turrem igitur Ciborium intellexit Fortunatus Piſtavienſis lib. I I I. Epigr. xx I I I. quod inſcribitur, ad Felicem Epiſcopum, in Turrem ejus:

*Quàm bene juncta docent ſacrati ut corporis Agni
Margaritum ingens aurea dona ferant, &c.*

Et Flodoardus lib. I I. Hiſt. Rem. cap. v I. *Turrim quoque auream, quam ad votum ſuum fabricari fecerat, ſuper Altare poſuit S. Remenſis Eccleſia.* Anaſtaſius in S. Innocentio PP. *Turrem argenteam cum Patena & Columba deaurata penſantem libras triginta.* Denique S. Remigius, in Teſtamento ſuo, apud eundem ſcriptorem lib. I. cap. xv I I I. *Tibi hæredi mea Eccleſia ſupra memorata jubco Turriculum, & imaginatum Calicem fabricari.* In his porrò Turriculis ſacram Euchariftiam ad infirmos, ſeu ad Viaticum, reponi ſolitam, diſertè docet Gregorius Turonenſis lib. I. de Gloria Mart. cap. lxxv I. *Acceptaque Turre Diaconus, in qua Myſterium Dominici Corporis habebatur, ferre cepit ad oſtium; ingreſſuſque Templum, ut eam Altari ſuperponeret, elapſa de manu ejus ferebatur in aëra.* Tametſi dubitari poteſt, an Turris voce, intelligatur his locis Turris illa Ciborii, quæ à Columba pendeat, an verò Pyxis ipſa, ſeu Ciborium, quòd *Itinerarium* vocat Ordo Romanus. Nam in turriculis, ſeu potiùs arculis in modum turricularum effictis, non modò ſacram Euchariftiam, ſed & ſanctas Reliquias reconditas conſtat, ut majorum Ciboriorum, in quibus divina pendeat Euchariftia, formam quodammodo referrent: unde Gloſſarium Gr. Lat. *πυργιαῖον* & *πυργίον*, *Turriculum* & *armarium* vertit. Certè de Reliquiis in Turriculis reconditis teſtatur Leo Oſt. lib. I I. cap. l I I I. lib. I I I. cap. xxx. & Petrus Diac. lib. I V. cap. lxx I I I. De ſacra verò Euchariftia in Turriculis aureis vel argenteis aſſervata, laudandus, qui in Eccleſiis noſtris adhuc perſtat, mos inſigne præbet teſtimonium, in quibus in ſollemnioribus feſtis populo ſpectanda & adoranda in iis exponitur, in editiori Altaris, ſeu Tabernaculi loco: ſed in illis præſertim ſacris ædibus, in qui-

bus non sub Columba, aut à superiori Ciborii parte pendet: nam in iis nusquam alio sacra Eucharistia loco spectanda exponitur. Moris quippe istius hodierni inde origo videtur sumpta, ut & sacra Eucharistia, & vasa ipsa in quibus reconditur, in tutis locis asserventur, ne furtis pateant. Unde quod certis diebus *monstratur* fidelibus sacra in iis asservata Eucharistia, ejusmodi sacra Vasa *Ostensoria* & *Monstrantia* etiamnum appellantur, præsertim in Germania & Belgio: quibus in Provinciis in Turris speciem semper efficta sunt, ut olim in Francia nostra: de quo more egit Gropperus in libris de Eucharistia pag. 450. & Fronto Duczus ad Paulinum pag. 785. quin & inde Turrulis, in quibus sacra Reliquia reconduntur, id nominis tribuit Chronicon Aulae Regiae cap. xvii. & Auctor Bohemiae Pia pag. 99. & 105.

LXIII.

P Y X I S.

DIXIMUS in Turrulis in Ciborii majoris speciem effectis recondi Pyxides, quæ sacras Eucharistia particulas ad Viaticum asservatas continebant. Observat quippe Honorius Augustodunensis lib. i. de Antiquo ritu Missæ cap. lxi v. *Oblatam non integram sumptam olim à Sacerdote sacra faciente, sed in tria divisam, unum in Calicem missum, aliud à Sacerdote consumptum, tertium in pyxidem morituris ad Viaticum repositum.* Pyxis illa, vel certè Turrula, cum ipsa Pyxide, *Ciborium minus, & Itinerarium* appellatur in Ordine Romano, cap. quod inscribitur, *Præfatio Minoris, vel Itinerarii Ciborii.* Lemma sequitur hæc Oratio: *Oremus, Dilectissimi, indulgentiam Omnipotentis Dei, ut postpositis humana fragilitatis admisis, consecratae misericordiae suae munera, hoc Repositorium sacris usibus preparatum, per unigenitum Verbum, Virtutem scilicet & Sapientiam suam in Spiritu sanctificationis consecrare dignetur.* Quod verò in ea Præfatione *Repositorium* vocatur, *Conditorium sacrorum pignorum* appellatur in Consecratione, quæ Præfationem subsequitur: *Conditorium* nudè hoc loco: *Tunc inclinato capite Pontifex, vel Diaconus, salutata Sancta, ut si fuerit superabundans, præcipiat ut ponatur in Conditorio.* Dicitur porro *Ciborium minus, & Itinerarium*, ad discrimen Majoris Ciborii, quod *Vmbra culum Altaris* vocat idem Ordo Romanus: *Itinerarium* autem, id est *portatile*, quemadmodum infra ibidem *Tabula Itineraria* nuncupatur, quod vulgò *Altare portatile* appellamus. Ciborium istud minus, *Repositorium* perinde nuncupatur in Testamento Perpetui Episcopi Turon. tom. v. Spicilegii Acheriani, illudque Græci *πυξίον* vocant, ut colligere est ex Pachymere lib. vii. & Nicolao Casulorum Episcopo in Typico; recentiores verò *μυξόμυλον*, corrupto, ut par est credere, vocabulo ex *πυξόμυλον*, quamobrem non desunt qui *μυξόμυλον* idem esse opinantur, quod *ἀροπόθειον*. Sacram verò Pyxidem supra Altare appensam fuisse observare est ex Hugone Flaviniacensi in Chron. Virdun. part. ii. *Pyxidem unam de Onychino, in qua servatur Corpus Dominicum, dependens super Altare.* Leo Ost. lib. iii. Chr. Calin. cap. ult. *Pyxis aurea cum smaltis pro Corpore Domini.* Et Leo IV. P. P. de Cura pastorali: *Super Altare nihil ponatur, nisi Capsæ cum reliquiis Sanctorum — aut Pyxis cum Corpore Domini ad Viaticum pro infirmis.* Eadem verba habet Ratherius Veronensis in Synodicâ ad Presbyteros, nisi quod pro *Pyxis*, habet *Buxida*: quâ postremâ voce utitur etiam Paulus Diacon. in vita S. Gregorii M. P. P. cap. xix. Eæ autem *Pyxides*, in quibus sacra Eucharistia ad infirmos deferuntur, exebore, seu *eburnea*, esse jubentur, *propter casum*, in Statutis Synodalibus Odonis Episcopi Parisiensis cap. v. n. v. & cap. ult. n. xxxv. quod videtur intelligendum, non de præcipua Pyxide quæ à columba pendebat, sed de minore, in quam ex majori sacra Eucharistia ad infirmos deferenda refundebatur.

LXIV.

C O L U M B A.

JAM verò quòd Corpus Dominicum sub Cruce, vel sub Crucis figura, reponi solitum fuisse in Ciborio diximus, firmatur ex Concilio Turonensi II. Can. lxxi. quo statuitur, *ut Corpus Domini in Altari, non in imaginario ordine, sed sub Crucis titulo componatur*: id est, sub ipso Ciborio, non verò in Tabernaculo, uti appellamus, quod *imaginarius ordo* dicitur, seu in auro argentove elaborato, variisque figuris ac imaginibus adornato opere. Unde conficitur Sacrosanctam Eucharistiam ad Viaticum, sub ipso Ciborio, jam olim asservatam in Pyxide, pependisse sub Cruce, quod etiamnum in plerisque nostratibus, præsertim Cathedralibus, Ecclesiis observatur. Pendebat autem sacra Pyxis ex Columba, quâ Spiritum sanctum apud Christianos adumbrari constat. Ejusmodi verò aurearum & argentea-

rum Columbarum Altaribus, seu sacris Mensis, & ipsis etiam Baptisteriorum Fontibus imminuentium meminit Synodus V. Constantinopolitana Act. v. in qua continentur expositulationes Cleri adversus Severum, qui Columbas Altaris & Baptisterii abstulerat: *Τὰς γὰρ εἰς τύπον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ χρυσῆς τε καὶ ἀργυρῆς κρέμα μύσας ὑψαίω τῆς θειᾶς κολυμβηθεῶν καὶ θυσιασθειῶν, μὲν τῶν ἄλλων ἐσφραγίσαστο, λέγων, οὐ χηλῶν ἐν εἶδος ἀεισεῶς ὀνομάζει τὸ ἅγιον Πνεῦμα.* Quæ quidem verba habentur etiam in VII. Synodo Act. v. Verum etsi Columbas Altaribus impendisse ex hoc loco non omnino constet, is tamen Ecclesiarum usus è cæteris scriptoribus, Latinis potissimum, colligitur, præsertim ex Paulino Epist. xii. ad Severum, ubi totum Altaris apparatus describit:

Et per Columbam Spiritus sanctus fluit.

Præterea ex Testamento Perpetui Episcopi, cujus meminimus, in quo donat & legat *Amarario Presbytero capsulam unam communem de serico: item Peristerium & Columbam argenteam ad Repositorium.* Quo loco *Peristerium* synonymum videtur cum *Columba*. Est enim Græcis *ᾠειτέριον*, ut & *ᾠειτείδιον*, parvula seu minor Columba: nisi locus fuerit, in quo ipsa continebatur Columba. Scio *ᾠειτεία*, quædam *κοσμάεια* dici apud Hesychium. Hunc præterea morem astruit Udalricus lib. ii. Consuet. Cluniac. cap. xxx. *Prædictam autem Pyxidem — Diaconus cum Columba jugiter pendente super Altare — abstrahit.* Et lib. i. cap. ix. *Ipsæ autem Hostiæ, cum fuerint consecrata, mutantur quatuor cum illis quæ in Pyxide & aureâ Columbâ super Altare pendente jugiter servantur, maxime propter infirmos, ut, quidquid de eis eveniat, Viaticum sit in promptu.* Meminit denique Anastasius in Hilario & S. Innocentio PP. ejusmodi Columbarum Altaribus impendentium. Ex quibus eum invaluisse in Ecclesia Orientali & Occidentali morem abunde colligitur, proindeque admodum vero esse simile, Columbam suam & Pyxidem habuisse Ciborium Sophianum.

LXV.

VELA CIBORII.

VERUM cum à sacris Adytis arceantur prophani, solisque illa Sacerdotibus pervia sint, gradum referenti, liceat cum ipso Silentario part. ii. vers. cccxxxviii. in hæc verba prorumpere:

Πῆ φέρομαι; πῆ μέθος ἰὼν ἀρχαίω ὀδεύει;
 Ἰχθεὶς πολυμέσας μαμικῶπι χεῖλεϊ φωνῆ,
 Μυδι' ἐπὶ γυμνάσας ἀμὶ θέμις ὕμμασι λαῶν.
 Μυσιπόλοι δὲ ὑπὸ χερσὶν ὄσοις τὸδε θέσμα κελεύει,
 Σιδονίης Φοίνικι βεβαμμένον ἀνδρῶν κόχλου
 Φάρος ἐφαπλώσαντες, ἐρέλατε νῶτα τεραπέζης,
 Τέτρασι δὲ ἀργυρέησι ἐπὶ πλευρῆσι καλύπτεας
 Ορθοθεν εἰσπετάσαντες, ἀπείρονι δέξασθε δῆμον
 Χρυσὸν ἄλις, &c.

Solis inquam Sacerdotibus patent, & Altaria, & quæcumque intra sacra Vela continentur, seu Sancta Sanctorum. Dicuntur enim *ἅγια ἁγίων*, τὰ ἐν τῷ καταπετάσματι, ut est in Lexico MS. Regio cod. mmlxii. Nam ut ait Cyrillus Alexandr. lib. iii. de Adorat. *ᾠρεσβυτέρις πίπιςευται τὸ θυσιασθειον, καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ καταπετάσματος, οἷς ἀν' ᾠρεπτεὶ λέγειται, καὶ φυλάξουσιν πῶ ἱερατείας αὐτῶν.* Quæ quidem verba de Velis, quæ ad quatuor Ciborii columnas expandebantur, intelligi debere censuerim, de quibus agit hoc loco Silentarius, quæ τέτρασι ἀργυρέησι ἐπὶ πλευρῆσι καλύπτεας, seu in quatuor Ciborii lateribus explicari solebant, ut totus sacrorum Adytorum locus, in quo Sancta Sanctorum conficiuntur, undique occiuderetur, ne profano vulgo, plebive pateret: quippe ut ait Gregoras lib. x. Hist. *Οἱ τῶν Βασιλέων θάλαμοι, καὶ ὅποια ἀνθρώποις ἱερά τε καὶ ἅγια, ὑπὸ ᾠρεπτάσμασιν ἀλλὰ ἄλλοις καλύπτεται, ἵνα μήτε δήμοις ἀνοσίτοις ᾠρεκείμδρα κινδηλεύσιν, μήτε ἀειφρονεῖται ἀπὸ τοῦ καταλήψεως ᾠρεχαιῶν τε καὶ ἀπονον.* De sacris Altaribus id prodit Symeon Thessal. lib. de Templo: *Ἀμφίτοις ᾠρεκεκαλυμμένον ὅτι καὶ κοσμημύρον (τὸ θυσιασθειον) ὅτι καὶ τὰ ἐν αὐτῷ δουδαῶντα, καὶ ἐπὶ πᾶσι ληπτά: Velis opertum & adornatum est sacrarium, quod quæ in eo peraguntur, haud videre debeant, cum ab omnibus non comprehendi possint.* Et alibi: *Καὶ ἀπὸ τοῦ μέρους τῶν θυσιασθειῶν καταπετάσματος, πῶ ἱπουεῖν ᾠρε τὸν Θεὸν ἐκτυποῖ σκλωῶ, ἔνθα οἱ τῶν ἀγγέλων δῆμοι καὶ τῶν ἁγίων ἢ ἀπάπαντες: Et quidem per velum Altaris, celeste Dei tabernaculum significat, ubi Angelorum agmina sunt, & Sancti requiescunt.* Et mox ad quatuor Altaris latera expandi vela ista satis prodit: *Τέσσαρα δὲ μέρη ὑψασμάτων τῶν τεσσάρων ἑξ ἑξ γωνίας ἢ ἅγια ἑτάπειτα, &c.* Quatuor autem veli partes in quatuor angulis habet sacra Mensæ, &c. Anastasius Bibl. in Paschali PP. *Fecit etiam in circuitu Altaris vela rubea serica quatuor cum gammadiis.* Idem in Leone III. *Fecit & in circuitu Altaris — alia vela alba holoserica rosata, quæ*

pendent

pendent in arcu de Ciborio, numero quatuor, &c. adde pagg. 142. 167. Guillelmus Bibl. in Stephano VI. PP. *Contulit — vela serica de Blatin Byzantia quatuor in circuitu Altaris majoris, &c.* Atque inde vela ista *τετραβηλα* appellant Græci recentiores, Anastasius in Vit. PP. *Tetrawila & Tetravela* pagg. 62. 127. 130. 131. 139. 140. 142. 144. 145. Ea autem erant ut plurimum purpurei coloris, auro etiam interdum & Phrygio opere distincta, & variis imaginibus adornata, cujusmodi describuntur à Silentario, ab Anastasio, & à Paulo Diac. lib. xxi v. Hist. miscellæ in Michaële. Nec scio an per Majoris Ecclesiæ *ἐνδύτω*, quam ad Summum Pontificem Romanum misit Michaël Palæologus, rosei coloris auro illusam, & unionibus infertis coruscantem, *Tetravelum* intellexerit Pachymeres lib. v. cap. xvii. an verò tapetem qui sacre Mensæ insternitur, quem *ἐνδύτω* ἢ *ἀγίας ἑταπέλης* vocat Ducas cap. xxi x. quod velle videntur viri docti: tamen si potior videatur sententia, *ἐνδύτας* hoc loco sumi pro quibusvis Ecclesiæ velis, seu aulæis; quâ notione *ιεραὶ ἐνδύτας* dixit Joannes Damasc. in Synodicâ ad Theophilum Imp. VII. Synodus Act. vii. *ἐνδύτας*, ἢ *ἑταπέ βήλα*, ἢ *ἑταπέ ἀφιερούμενον*, & B. Dorotheus in præfat. Doctr. ait *ἐν τῇ θεῖα ἐνδύτη ἢ Μεγάλῃς Ἐκκλησίᾳς*, depictam fuisse S. Barfanuphii imaginem: ita Maximianus Archiepiscopus Ravennas, apud Hieron. Rubicum, donasse legitur Ecclesiæ suæ *endothyn bisinam pretiosissimam omnem Christi Dei historiam continentem, & aliam ex auro endothyn, in quâ auro textili pictæ erant omnium qui illum præcesserant Archiepiscoporum imagines.* Ubi *endothyn*, idem est quod *ἐνδύτω*. Vestes vulgò dicuntur ejusmodi Ecclesiarum aulæa Anastasio passim, & cæteris Scriptoribus Latinis. Ædis Sophianæ porrò ornamentorum, uti vocant, opulentiam sic commendat Sugerius lib. de Administr. suâ: *Ammiranda siquidem & ferè incredibilia à viris veridicis quam pluribus, & ab Episcopo Laudunensi Hugone in celebratione Missæ de sancta Sophia ornamentorum prærogativâ, necnon & aliarum Ecclesiarum audieramus.*

LXVI.

SYNTHRONUS.

SE D' priusquam è Bemate excedamus, atque adeò ex ipsa Concha, præstat *συθέρον*, qui Sin eâ extitit, describere. Mediam enim Concham utrimque ambibant Sacerdotum & Ecclesiæ Ministrorum Sacra facientium subsellia, atque in iis Patriarchæ Sedes & Thronus excellentior, ita ut in proximum centrum coirent. Silentarius part. i. vers. ccxxix.

— μέση δὲ ἐζώσατο θάλασσα
 Μυστιπίλους, καὶ βάθρα ἀείδρομα, καὶ τὸ μετ' αὐτῶν
 Τσατίω ὑπὸ πέζαν ἀολλίζουσα σιέεινε
 Ἐγύπτου δὲ κέντρον ἐπὶ θρονός.

Media Concha sedes Sacerdotales complectitur, & subsellia in orbem circumducta, & quidem aliqua ex ipsis sub extremum marginem colligens, ea humi proximè circa centrum contrahit. Anonymus septem sedibus tantum, nescio an verè, constituisse hæc subsellia refert, in quibus Sacerdotes Patriarchæ Sacra facienti ministrantes cum eo federe consueverant: *Τὰς ἡ βύσεις τὰς ἐπὶ αὐτῶν ἱερέων, ἐν αἷς καθέζονται, σὺν τῷ Αρχιερέως θεῷ, καὶ τῷ τεσάρων κινίων κετεχέουσα, σήσεις εἰς τὰ ἑκάτερα μέρη* Septem verò sedes Sacerdotum, in quibus consistunt, cum Patriarchæ Throno, & quatuor columnis deauravit, quas in quatuor partibus collocavit. Hanc porrò subselliorum in Conchâ feriem *συθέρον* Græci appellant. Theophanes pag. 371. *τῷ Πατριάρχου Νικητῆ ἐν τῷ συθέρον καθέζοντος καὶ δεσφόντος* Patriarcha Niceta in Synthrono sedente & vidente. Scylitzes in Constantino: *Ἐγέρθη ἡ καὶ τῶν ἡμερῶν ἡ Πεντηκοστή, ἡμερῶν τῆς ἑταπέλης ἐν τῇ λειτουργίᾳ, μὴ καταδεξαμένων τῷ Μητροπολιτῶν παραδοσῆσαι τοῖς Συνήλλοις ἐν τῷ συθέρον* Excitatus est die Pentecostes tumultus ob sedem in sacra Liturgia, Metropolitæ Syncellos in Synthrono admittere renuentibus. Meminerunt etiam *συθέρος* hac notione Nicetas Paphlago in Vita sancti Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, Menæa xxvii. Januar. in S. Joanne Chrysolomo, Euchologium Gr. ubi de Episcopi ordinatione, Pachymeres lib. vii. cap. xxxi. Symeon Thessal. & alii. Et rectè id nominis inditum, quòd una eademque esset subselliorum omnium compages, quæ Conchæ recessum ambibant, ita ut in iis omnes Ecclesiæ ministri unà & simul federent. Eusebius lib. x. Histor. Eccles. cap. i v. *Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ καὶ τῶν νεῶν ὀπισθενέσας, θενοῖς τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν θεράνων πύλιν, καὶ προσέτη βάθρος ἐν τῷ τῶν καθέζον καὶ τῶν ἀφ' ἑαυτῶν κοσμίσις.* Porrò cum templum in hunc modum absolvisset, thronisque aliis in honorem presidentium, ac præterea subsellia per universum templum ordine dispositis exornasset &c. Et Constantinus Porphyrogenitus in Basilio cap. lv. *Οἷτε ἐν τῷ (τῷ θυσιαστηρίῳ) θύκοι, καὶ αἱ τῶν βυθίων βαθμίδες, καὶ αὐτῶν αἱ ἱεραὶ ἑταπέλαι δὲ ἀργύρου πάντα ἀεικαυμένον ἔχουσι τὸν χρυσόν* Et intus sedes, & ante ipsos gradus, ipseque sacra Mensæ, omnia ex argento cui superfusum est aurum, &c. Ex quo, ut & Eusebio, conficitur duplicem fuisse in Synthrono sedium ordinem, altiorum nempe quæ

Episcopis & Metropolitanis, majoribusque Ecclesiæ dignitatibus, inferiorum quæ inferioris dignitatis Presbyteris vel Officialibus addictæ erant: qui quidem Officialibus in choros erant distributi, dextrum ac sinistrum, ut legere est apud Codinum de Offic. & in Euchologio Goari pag. 268. Et revera si quot ii recensentur, vel certè major numerus, in Synthrono sedit, divisum fuisse in complures sellulas oportet, quomodo altiora & inferiora subsellia, quæ vulgò Formas dicimus, in nostratum Ecclesiarum choris observare est. A loco igitur in quo consistebat Synthronus, nempe Conchâ, quam etiam *Absidam* vocant scriptores aliquot Latini, ipse Ministrorum Ecclesiæ in Conchâ confessus *Absida* pariter dictus legitur, vel certè sedes ipsa Episcopalis, aut Patriarchalis. Quippe in veteri Glossario *Absida*, *sedes Episcoporum* esse dicitur, ut & apud Papiam, apud quem hæc habentur: *Exedra, absida, id est locus subselliorum*. Neque aliâ videtur significatione usurpasse S. Augustinus Epist. cccxxv. *Ad nostra subsellia relicta turba redieram — dicebam ego quibus poteram qui ad nos in absidam honoratiorum ascenderant*. Idem Epist. cciii. *In futuro Christi iudicio, neque abside gradate, nec Cathedra velata adhibebuntur ad defensionem*. Ex quibus perspicuum fit, cur Synodus Sardicensis Can. x. dixerit *εις τὴν ἀψίδα τῆς ἐπισκοπῆς ἀφελῶν*, pro, *ad Episcopalem dignitatem, vel thronum, pervenire*, cum in *Absidis*, seu *Conchis*, in excelsioribus subselliis ac gradatis sederent Episcopi. Ea autem non pretiosis duntaxat velis & aulais tegebantur, ut est apud eundem Augustinum, sed cæteris etiam aliorum Ecclesiæ Ministrorum sedibus excelsiora erant, uti innuit loco citato Eusebius, & cautum legitur in Synodo Carthag. IV. Can. xxxv. *Vt Episcopus in Ecclesia & in confessu Presbyterorum sublimior sedeat*. Hunc morem in Ecclesiis Christianorum observatum attigere præterea Urbanus I. in Epist. cap. iv. S. Ambrosius lib. de Dignitate Sacerd. cap. vi. S. Augustinus in Psalm. cxxvi. Amalarius lib. i. de Reb. eccl. cap. x. & Honorius Augustod. lib. i. capp. xi. & xv. Præsertim verò Cathedra Episcopalis, seu Patriarchalis Θεῶν voce donatur passim apud scriptores Byzantinos: Anonymus de locis Hierosol. cap. i. Hierosolymitanæ S. Sepulchri Ecclesiæ Bema describens, *ἐκεῖν ἐστὶν ὁ Θεὸς τῆς Πατρὸς*. Atque inde factum est ut à Throno, dignitatis summo fastigio, Ecclesiæ compellerentur, & *Throni* dicerentur, quibus Patriarchæ & Episcopi præsidebant, quemadmodum Latinis *Sedes* appellari consueverunt. Jam verò cum Conchæ mediæ recessus imus subselliis ab utrâque parte, & undique cingeretur, Throni Patriarcharum & Episcoporum, quos *μισπύλοις θρόνοις*, seu Sacerdotales sedes vocat Silentarius, ad dextram Altaris partem videntur extitisse: Scylitzes in Stratiotico, de Patriarcha: *κατελθόντα γὰρ ἐκεῖνον εὐθέως οἱ ἀνάπται τῆς πλῆθους παρελκόμενοι, καὶ θεῖον ἐνεκόντες, ὅτι τὸ δεξιὸν μέρος καθέζετο τῆς ἀγίας Βήματος. Illud enim descendente continuo multitudinis incentores comprehendentes, thronumque aufrentes, in dextro B. matris latere collocant*. Id etiam indicat Ordo Romanus: *Tandem Episcopus osculatur Evangelium, & Altare, & pergit ad dextram Altaris ad sedem suam*. Id observare est præterea ex Marcellino Comite, dum narrat Joannem Romanum Pontificem, cum anno dxxv. Constantinopolim pervenisset, *miro honore à Justino Imperatore exceptum fuisse, & dextram dextro Ecclesiæ insedisse solo, diemque Domini nostri Resurrectionis plenâ voce Romanis precibus celebrasse*. Quibus verbis innuit Marcellinus, Joannem in confessu Patriarcham Constantinopolitanum præcessisse, sedisseque ad illius dextram. At Goarus in medio & intimo Conchæ recessu Patriarchicum thronum statuit, quem circumstant hinc inde Episcoporum, vel qui Sacris intersunt Sacerdotum subsellia. Addit præterea supra eum thronum Christum solere effingi, manibus in Mensam appositam in Crucis formam decussatis, dextrâ Panem sacrum, sinistrâ Crucem apprehendentem: hinc inde verò, & à lateribus, supra Episcoporum & Sacerdotum sedilia, duodecim Apostolorum effigies delineatas, ut etiam hodie in S. Pauli & Salvatoris Basilicis Romæ conspiciuntur. Unde planum fit eò respexisse Germanum Patriarcham Constantinopolitanum, cum dixit, *βῆμα esse θεῖον ἐν ᾧ πᾶρ ὁ παυασιλιὺς χριστὸς καθέζετο μετὰ τῶν ἀποστόλων. Thronum in quo omnium Rex Christus cum Apostolis primus sedet*. Ut & Symeonem Theffalon. lib. de Templo: *καθίστασ τὴν σωθεῖαν τὸν χριστὸν ἐν μιμουμῶν, συγκαθέδρους ἔχει καὶ τοὺς σωπεποκόποις καὶ ἱερεῖς μιμουμῶν τοὺς ἀποστόλους. In synthrono sedens, Christum imitans, confidentes habet (co)episcopos & sacerdotes, qui Apostolos referunt*. Et lib. de Sacramentis: *Ἡ αὐτὴ καθέδρα τῶν ἱεραρχῶν δίκνυσι καθέδραν τῆς Ἰησοῦς αἱ ὑπὸ αὐτῶν ἡ βαθμίδες, τῶν ἱερέων τῶν ἱεραρχῶν καὶ ἱερέων τάξιν τε καὶ ἀνάβασιν, ἐνθα δὴ καὶ ἡ θέμις πινὰ ἔπειρον καθίστασ, ἡ δὲ τῶν ἀφελῶν αὐτῶν. Excelsa illa sedes, supercaelestem Christi cathedram designat: quæ infra sunt subsellia Episcoporum & Sacerdotum orâinem & ascensum, in quo nemini alii licet sedere, ac ne ipsis quidem Diaconis*. Eadem habet aliis verbis lib. de Templo pag. 216. *Διὰ τῆς ἱεροῦ σωθεῖας, τὸν εἰς ἕρανὸς ἐκ δεξιῶν τῆς Πατρὸς σαρκοθέντα λόγον καθήμερον. Ἀφὲ δὲ τῶν ἀναβαθμῶν, ἡ ἱεραρχῶν τῶν ἱερομῶν ἀθεσπῶν, καὶ τῶν ἀγγέλων τάξιν τε καὶ ἀνάβασιν. Per sacrum verò confessum, Verbum incarnatum, & in calis ad dextram Patris absidens; per gradus cuiusque sanctorum virorum, & Angelorum ordo, & ascensus significatur*.

LXVII.

PROTHESIS.

DIXI binos recessus, seu potius duas Conchas, majori ubi stabat sacra Mensa, adjunctas fuisse, alteram ad dextram & Septentrionem, alteram ad sinistram & ad Meridiem Altaris: neque enim à Concha primaria, seu Bematis divellendæ, ctsi extra ipsum Bema, cum istius quodammodo pars fuerint. Has Conchas majori adjunctas describit Silentarius 1. part. vers. CCXXXV I. Nam cum dixisset mediam ac majorem Concham, Sacerdotum subsellia in orbem circumducta continere, addit eam excipere (ad utrumque scilicet latus) fornicem aliam, validis innixum fundamentis, quæ *Pila* dicuntur Gyllio, in ima quidem parte in rectas ductum lineas, supernè verò sinuatum, ita ut cylindri semifecti formam referat. Mox addit Concham, orientalem nempe, binas alias Conchas utrimque protendere, versus Occidentem progredientes, tanquam si ulnas suas extenderet, quò λαὸν πολύμνον excipiat: quibus verbis Concharum majori adjunctarum situm mirè repræsentat, quæ brachiorum ulnas suas protendentium formam quodammodo præferunt: quod ex Ichnographia ædis Sophianæ licet colligere. De majori igitur adjunctis binis Conchis ita Silentarius:

Τὴν ἣ μὲτ' ἐκδέχεται κακπερὶς ἀράρηα θεμείλιος,
 Ἐς βάσιν εὐδύραμμο, ὑπερθε ἣ κύκλιος ἀπυξ,
 Στήμασιν ἢ σφαιρῆς ἐναλίσιος, ἀλλὰ κυλίνδρου
 Ἀνδιχα πμμο μδρίοιο, &c.

Hanc excipit concameratio validis incumbens fundamentis, in ima quidem parte in rectas ducta lineas, supernè verò in orbem composita; neque tamen circuli omnino, sed cylindri bifariam divisi figura similis &c. Subdit deinde binas istas Conchas binis columnis porphyreticis ad solum nitentibus exornari, quæ Gynæconitidis hac parte concamerationem sustentant, binos fornices, vel arcus efficientes. Porphyreticis istis columnis sex aliæ Thessalicæ incumbunt, contra architectonicæ canones, cum binæ debuissent duntaxat hoc loco statui, quæ inferioribus responderent: verum id architecti peritæ adscribit Silentarius:

— ὅς ποτε διαίς
 Πήξατο θαρσαλέως ἐπὶ κίονσι θρασυάκι διαίς
 Οὐδὲ βάσιν κενεῖο κατ' ἦρας ἔξεσε πῆξαι.

Qui duabus columnis sex alias imposuit, neque earum basim vacuo in aere defigere perhorruit. Effinguntur hæc sex columnæ in prospectu interioris templi. Quidquid porrò inter Thessalicas istas columnas interjacet, pluteis communitur, quibus, inquit, inniti possint mulieres quæ in Catechumeniis consistunt. Harum Concharum alteram, quam ad dextram statuit Symeon Thessalonicensis, seu ad Septentrionem, Πεθεσιον Græci appellant, quasi dicas, Propositionem, aut Propositionis mensam, à ceremonia quæ in ea peragitur nomen habentem. In ea namque, ait Allatius, Sacerdos ante Missam, & unà cum eo ministrantes, res omnes ad sacrum complendum necessarias, ut panem, vinum, & alia præparant, quibus finitis secedunt ad sacram Mensam, ubi sacra Liturgia inchoatur: Pachymeri lib. 1. cap. xix. κόγχη τῆς Πεθεσιως dicitur. Ubi enim de cade Muzalonum: Ο μὲν τῆς γὰρ Πεθεσιως ἐν τῶν ἀδύτοις ἢ αὐτὸς εἰσελθὼν τῶν ναῶν, καὶ πρὸς τῆν κόγχην ἤμο μὲν τῆς πεθεσιως, ἐπὶ τὴν κιονῶδες ἰσά μνον ὑπερθεταί, καὶ τὰ ἐκείσε σκοπῶν σὺ τῶν ἀδύτοις θαρράν. Protovestiarium ipse quoque in adyta templi introiens, & ad Concham Prothesis accedens, columnationem ibi stantem prætergreditur, tenebris quæ inibi erant, adytisque confidens. Sed ut verum fatear; vix ausim asserere, eo loci tum fuisse Πεθεσιον, quod suadere videtur vox Concha; atque adeò illud τὸ κιονῶδες: cum in trium Concharum ad Orientem ædis Sophianæ, quæ in manus nostras venit, descriptione, & quam delineari curavimus, utraque majori adjuncta Conchæ columnatione quadam constitit, ac proinde ædificii intus recedentis, ac aliquot columnis sustentati, speciem prætulerit, in quo πεθεσιως munia peragi potuerint: tamen nescio an hodie ita sese res habeat, cum nec Gyllius meminerit, nec ædis Ichnographia simile quidpiam describat. Neque enim in binis istis ædiculis, quæ circulari ac inferiori majoris Conchæ parti adjacent, Prothesin & Diaconicum extitisse par est credere, cum nec Conchæ specie effictæ sint, & utraque vulgò in sacris Græcorum ædibus omnibus conspicua sit. Utcunque sit, utramque Concham Secretarium vocat Paulinus, priorisque, seu Prothesis, usum sic describit:

*Hic locus est veneranda penus quæ conditur, & quæ
 Promitur alma sacri pompa ministerii.*

Et Epist. xxi. ad Severum, loco suprâ laudato, de binis istis Conchis verba faciens: *Vna eorum*, inquit, *immolanti hostias jubilationis patet.* Ubi pro, *patet*, legendum, *parat*, censuerim: quippe in hac Concha *hostias non immolat Antistes*, sed in media & majori Concha: Prothesis

verò *hostias jubilationis immolanti*, seu potius immolaturò *Antifisti parat*, vel præparat. Cùm enim in utraque Concha, quæ ad sacram Liturgiam peragendam necessaria sunt, atque adedò in Prothesi hostia & vinum, in Diaconico vestes & libri & vasa ac ministeria Ecclesiastica parentur, inde binæ istæ Conchæ *Paratoria* nuncupantur in Ordine Romano: *Calicem autem Subdiaconus accipit sequens, & dat Acolytho, & ille revocat in Paratorium*: nempe in *Prothesin*, ubi Calices & cætera vasa ad sacrificii usum reponebantur, quod ex sacris Liturgiis abunde probari potest.

LXVIII.

DIACONICUM BEMATIS.

ALTERAM Concham, quæ ad sinistram, seu ad meridiem Altaris statuitur à Thessalonicensi, *Paratorium* perinde vocat idem Ordo Romanus: *Reponitur liber in Paratorio quodam, sive in Secretario*. Conchas enim majori adjunctas *Secretaria* appellasse Paulinum suprâ observatum est. Proinde idem est *Paratorium*, quod *Secretarium*. Repositos autem fuisse libros Ecclesiasticos in hac Concha, docet idem Paulinus, dum illius usum sic describit:

*Si quem sancta tenet meditandi in lege voluntas,
Hic poterit residens sacris intendere libris.*

In ea enim Concha sacrae lectiones fiebant, sacrique libri, finitâ Liturgiâ, publicè prælegebantur. Id, ni fallor, satis innuit ipse Paulinus: nam cùm dixisset unam earum Concharum immolanti hostias jubilationis Antifisti parare, hæc subdit: *Alterâ post Sacrificium capaci sinu recepat orantes*. Ita enim legendum ferè censuerim, cùm edita nihil aut pravè sonent, *alterâ post Sacerdotem capaci sinu recepat orantes*: peracto enim Sacrificio, eò secedebant Sacerdotes & Diaconi, & sacrorum Librorum lectioni operam dabant. Certè in ea Concha factas ejusmodi lectiones docet satis superque Codinus lib. de Offic. cap. xv. n. iv. dum ait, Imperatorem in ædem Sophianam secedere, ibique Magni Basilii preces à Patriarcha prælectas exaudire, *πλησίον τῆ Διακονικῆς*, hoc est, juxta Concham, quæ *Διακονικὸν* vocabatur. Nam haud procul extitisse Sedem Imperatoris, cùm sacrorum Librorum lectionem auditu excipiebat, suprâ probavimus ex Silentario. Diaconicum igitur hæc Concha appellata est, quòd esset quodammodo appendix majoris Diaconici, seu Secretarii, in quo & Ecclesiasticæ vestes, & sacra, uti appellantur passim, ministeria asservabantur, ex quo quæ ad sacram Liturgiam peragendam necessaria erant, promebantur, & in hanc Concham deferrebantur, quæ inde Diaconicum appellata est. Nam in ea vestes sacras induebant, & Sacerdos Sacra facturus, & Diaconi illi ministraturi. Unde cùm Scevophylacii appellatione donaretur perinde majus Diaconicum, inde etiam Diaconicum minus, seu Concha Diaconici, Scevophylacium interdum vocatur: adedò ut quæ in Liturgiis S. Marci & S. Jacobi, *ἐν Διακονικῶ* peragi preces, exacto sacrificio, dicuntur, eæ in Liturgia Chrysostomi *ἐν σκευοφυλακίῳ* fieri scribantur. Metatorii denique appellationem habuit eadem Concha, quemadmodum majus Diaconicum, ut infrâ probamus, ubi nominis rationem expendimus: nam disertè Euchologium pag. 623. *Διακονικὸν & μεταπέλειον*, confundit: quo loco non est major *sacristia*, uti velle videtur Goarus, sed Concha Bematis ita appellata, ex quâ Patriarcha, post cantatas Tertiam & Sextam Odas, ad Altare procedit, *ἔξέρχεται εἰς τὸ ἄγιον θυσιαστήριον ἐκ τῆ μέσης δεξιῆς*. Nec obstat quod ad dextram Altaris Diaconicum statuat, quod ad sinistram reponit Thessalonicensis, cùm, ut ait idem Goarus, dextrum vel sinistrum latus pro respicientium ad ortum vel occasum mutatione scriptoribus dicatur: adedò ut ipse Goarus Prothesin ad sinistram, Diaconicum verò ad dextram statuat, contrâ quàm Thessalonicensis. Metatorium pariter ad dextrum latus vel adis, vel Altaris, ponit Cedrenus in Leone Philosopho: neque enim omnino constat an de exedrâ Diaconico ac Metatorio dictâ, an verò de Conchâ iisdem nominibus appellatâ, locutus sit: locum damus infra n. lxxxvi. Sed & non desunt qui totum Bematis extra Altaris vela, atque adedò extra majorem Concham spatium, Diaconicum appellatum volunt: quod, cùm intra vela, seu *ᾠδαπέτασμα*, de quibus mox agemus, solis Sacerdotibus consistere liceret, quæ Bematis pars inde *ἱερατικὸν* propriè dicta est, reliqua Diaconis permittenda esset, ut qui ad utramque Concham, *Prothesin* scilicet & *Diaconicum*, pro officii ratione pergendî, & in iis consistendi necesse haberent. Nam Symeon Thessalonicensis lib. de Templo ait nulli licere in sacro Synthrono sedere, præterquam Sacerdotibus, ac ne ipsis quidem Diaconis, quibus alius attributus est locus, *ὅς ἀκουλούθως ὠνόμασαι Διακονικὸν, ἐνθα καὶ καθ᾽ ἑκάστη τούτοις ἐκ ἀκώλυτον*, Diaconicum nempe locus sic dictus, in quo confidere eis licitum sit. Huic quidem sententiæ nescio an faveat Lexicon Gr. MS. quod extat in Bibl. Reg. cod. MMLXII. ubi *ᾠδαπέτασμα, τὸ Διακονικόν, τὸ ᾠδαπέλυμμα*, esse dicitur: videtur enim *Διακονικόν* appellari velum Altaris; quasi totum Bematis spatium; quod extra vela Altaris

patet, Diaconicum sit, & quia in eo & consistere & progredi, pro functionis suæ ratione, non autem sacrarium ingredi illis liceret; quemadmodum Subdiaconis eadem Bematis spatia: cum Subdiaconi & Lectores in Soleâ extra Bematis cancellos consistenterent, ut docet idem Thessalonicensis. Atque inde colligitur quid statuat Canon XXI. Synodi Laodicensis, dum ait, non licere Subdiaconis, intra Bematis cancellos consistere: οὐ δὲ ὑπηρέτας χάραξ ἔχειν ἐν τῷ Διακονικῷ, id enim solis Diaconis licebat. Ita porrò hunc Canonem capiendum par est credere, etsi Balsamon & Zonaras Diaconicum, de munere Diaconi interpretati sint. Priori sanè sententiæ favet Isidorus Mercator, qui Διακονικὸν, *Secretarium* vertit: *Secretarium*, inquit, quod Græci Diaconicum vocant: quæ totidem verbis habentur in Concilio Agathensi Can. LXVI. ita ut per *Secretarium*, Concham intellexerit, quam Græci *Diaconicum* nuncupant, quæ à Diaconis in ea ministrantibus nomen sumpsit, uti observavimus. Nam vix est simile vero Diaconicum pro exedrâ extra ædem ita nuncupatâ sumi debere, cum & in ea quibusvis Ecclesiæ ministris consistere fas esset, & ex ea Clerici omnes ad Altare procederent. Jam verò quod in Concilio Arelateni II. sub Siricio PP. Can. xv. *Diaconi sedere inter Presbyteros in Secretario* vetantur, id videtur intelligi, aut de majori Diaconico, Secretario, vel Vestiario, in quod Sacerdotes vel Antistes de rebus Ecclesiasticis deliberaturi secedebant, & ut verbis utar Sulpitii Severi, cum *vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiationibus occupati* in eo confidebant; vel potiùs de minori Diaconico, id est Conchâ, quam Διακονικὸν vocant Græci. In hoc enim Diaconico quando Sacerdotes Sacra facturi in eo sacras vestes induunt, aut alia quæ ad sacram Liturgiam spectant, exequuntur, cum iis, ob reverentiam, quam sacerdotali characteri debent, sedere prohibentur. Hanc porrò trium ad ad ortum ædis Sophianæ Concharum seriem ac figuram hîc exhibemus, majori formâ, ac fortè accuratatione, quàm est ea quam ex veteri Codice Bibliothecæ Barberinæ nuper descripsit vir doctissimus Petrus Possinus in Observationibus ad Historiæ Georgii Pachymeris lib. VIII. cap. xv. licet, si non fallor, & Ichnographia, & interior ac exterior ædis Sophianæ facies, quas hîc damus, ex eodem Codice petita videantur. Nam Crux Hemispherio imposita antequam urbs in Turcorum potestatem veniret delineatas ferè arguit.

LXIX.

CONCHÆ OCCIDENTALES.

DENIQUE binis istis Conchis Majori adjunctis, opponuntur ad Occidentem binæ aliæ Conchæ, eadem magnitudine & figurâ, quas Pilæ majores ad extrema, claudunt, ac cohibent, qua parte mediam ædem contrahunt; unde fit ut media illa templi pars in ovalem quodammodo contrahi figuram videatur. Nam præter majorem quatuor in æde conspiciuntur Conchæ aliæ, duæ ad Orientem majori adjunctæ, & duæ ad Occidentem, quâ aditus patet in ipsam ædem: atque eæ sunt quatuor Conchæ, quarum meminit Codinus: τὴν ἢ πύλων ὑψώθεντων, καὶ τῶν μεγάλων κίωνων σταθείπων, ἐμβλιν μετ' αὐτῶν καὶ τὰς Ῥωμαίων κίονας σῆσαι, ἀλλ' ἐκ ἐπίου, ἀλλ' ἐσησαν αὐτὰς εἰς τέσσαρας κόγχας. Quas quidem Columnas porphyreticas Ægyptias, quas Romanas vocant, à muliere viduâ, Marciâ nomine, Româ ad Justinianum transmissas scripsit Plutarchus Protosecretarius. Ita porrò describuntur à Paulo Silentario binæ istæ Conchæ occidentæ, II. part. vers. CI.

Τετράσι δ' ἐξείης ἐπὶ κίονιν ἔθηκα καὶ ἔθηκα
 Ἀβελίς Θεσσαλικοῖσι, πρὸς ἀμφίλοκόν τε καὶ ἠῶ,
 Αἰθίως καὶ μήκος ἐλίεσται ἔργα κυλίνδρων
 Ἡμιτόμοις ἀτάλαντα διοδμήτες περὶ τοίχας
 Τριτὰ διασεύχουσι ἀναμένα.

Ab utraque deinceps parte super quatuor præclaras columnas Thessalicas, occasum utrumque versus, secundum porticus longitudinem, voluntur architecture opera, dimidiatis Cylintri similia, elegantia, circum parietes divinâ arte fabricatos diffusa. Sed & ita de iisdem Conchis occidentalibus Procopius: τὴν ἢ δὴ ἑὸς κατὰ πικρὸ τὰς εἰσόδους ἔχον ἐγγήρτιον τοῖχος, καὶ αὐτὴ ἑκατέρωθεν, οἷτε κίονες, καὶ τὰ αὐτὰ ὁμοίωτα τοῖς δεδηλωμένοις ἐν ἡμικύκλῳ ἔσηκασιν. Orientem contra excitatus est paries, in quo sunt templi januæ: hinc inde columna & his superiora, structurâ jam dictis planè simili circulum exhibent. Ex quibus porrò percipimus quæ initio partis alterius descriptionis ædis Sophianæ scripsit idem Silentarius, eandem esse occidentalis templi partis formam, quæ est orientalis, præterquàm quod in occidentali medium non obtinet inflexus fornix, ut in orientali, sed in occidentali ingens aperitur vestibulum & multorum hominum capax, non singulare quidem ac unicum, sed triplex. Mox addit ut binis porphyreticis columnis, quæ harum quatuor Concharum singulas sustentant, sex aliæ Thessalicæ superponantur, quâ gynæcei

feu porticum superiorum pars ultima adfurgit, quæ ita dispositæ sunt, ut ter binæ iis incumbant, proindeque duæ quæ in medio consistunt, vacuo in aëre stare ac nullo fulciri fundamento videantur. Meminit rursus Silentarius part. II. versu xxxiv. Columnarum istarum Ægyptiacarum.

LXX.

CANCELLUS BEMATIS

JAM verò majorem ac primariam Concham, quam vulgò Bema appellant, id est sacratam & solis Sacerdotibus addictam ædis partem, à Nao separat tabulatum, columnis, cancellis, hyperthyris, & imaginibus adornatum, ne quibuslibet promiscuè ad eam aditus pateat, *Ἄλλ' τὸ μηδὲνα εἰσέναι ἐν αὐτῇ ἀπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν*, inquit Germanus Patr. CP. Gregorius Nazienzenus Carm. xi.

Τὸ σπῆδὸν τοπίεσθε σοφῶν ἔδος ἔρκος ἀείτων
Βῆμα, τὸ δ' ἀγγαλίησι χρυσασίησι τεθηλός
Κιγκλίδα τὴν μαμάτην κόσμων δύο, τῆτε μένοντος,
Τῆτε πειπεπταμένοιο, θείων ὄρον, ἡμεῶν τε
Ἦν ὅτεν ἦν, &c.

Theophanes Ceram. Homil. LV. de æde S. Petri in Palatio: τὸ ἵ τῆς ἀρρήτου τελετῆς χειρὸν, μαρμαρέων θάλαξ, τοῖς ἱερεῦσιν ἀεικλείη τὸν χῶρον. ἐφ' ᾧ ἐξὶν ἵπαναπαύεσθαι τε, καὶ μὴ ἀσφαλείας ἐσάναι, καὶ τέρπειν τῇ θείᾳ πλὴν ὄψιν κώλυμα ἢ τῆτο ἴσθ', εἴ τις περπετῆς, καὶ ἀνίεθς εἶσω ἴσθ' ἀλύτων ἰσθῆναι φιλὸν φησὶ. *Locus ille in quo arcanum peragitur sacrificium marmoreo thotace septum, & circumscriptum est Sacerdotibus, ubi & requiescere, & tuto consistere, & aspectum spectaculo licet oblectare: idque claustrum etiam ab accessu prohibet, si quis temerarius ac prophanus adita penetrare contendat.* Tabulatum istud ἱεραὶ κιγκλίδας, seu sacros Cancellos, vocant Nicephorus Callist. Joan. Cantacuzenus, & alii passim. Porphyrogenitus in Basilio cap. LV. καὶ αἱ ἴσθ' ἐκτὸς διεργουσαι τὰ θυσιασθεῖα κιγκλίδες, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἀείσυλα, καὶ τὰ ἀνωθὺν ὄψ' ἰσθῆσθα. *Et qui ab externa templi parte sanctuarium secludunt Cancelli, & in ipsis Columna, & quæ supra eos sunt hyperthyra.* Quibus postremis verbis innui videtur tabulatum, quod supra Portas sanctas assurgit, in majoris Conchæ septo, cujus typum supra adumbravimus. Κἀκεῖνος τῆ ἱερατείου dicitur Cyrillo Scythopolitano in vita S. Euthymii: κἀκεῖνος τῆ θυσιασθεῖου in Synodo Chalchedon. act. I. & apud Auctorem vitæ S. Sabæ: ἔρκος, apud Silentarium: ἀρύφακτα, seu ἀρύφακτοι, apud Sozomenum lib. VII. cap. xxvii. Gloss. Gr. MS. Regium cod. MDCLXIII. ἀρύφακτοι, τὰ ἀρύφακτα, ἢ τὰ ἀειτεῖχματα, τῶν ἔστιν ἐξύλινοι κἀκελλοι. Alio loco ἀρύφακτους, νεοκἀκελλοι, seu ædis sacra cancellos vocat. Denique Cancelli isti dicuntur κίονια, ἢτοι σήθηα τὰ διορίζοντα τὸ Βῆμα ἀπὸ τῆ λοιπῆς ναοῦ Germano Patr. CP. qui præterea observat eos ut plurimum fuisse ære fusiles: cujusmodi fuere Cancelli apud Leonem Ost. lib. III. Chthonicon Casin. cap. xxviii. *Fecit itaque & Cancellos fusiles ex ære ante Altare, scilicet inter Chorum & Aduytum statuendos.* Cancellos lapideos habet cap. seq. argenteos verò Anastasius in S. Silvestro, & aliis locis, ut & Cyprianus in vita S. Cæsarii Arelat. quales extitere Cancelli Bematis in æde Sophiana, quorum ea fuit elegantia, ut non eboris aut marmoris, vel æris quidquam in iis esset, sed tabulatum omne, seu quidquid Bema à Nao separat, totum argento obductum fuerit. Silentarius part. II. vers. cclxv.

Καὶ τὸ ὅσον μαγάλιο πρὸς ὄρθειον ἀπύγα νησὶ
Χῶρον ἀνὰ μάκτοισιν ἀπεκείναντο θυηλαῖς,
Οὐκ ἐλέφας, οὐ τμήμα λίθων, ἢ χαλκός, δέξιδ,
Ἀλλ' ὅλον ἐθείκωσεν ὑπ' ἀργυρέοισι μετάλλοις.

Nam quidquid loci versus orientalem magni templi fornicem incruentis secreverunt sacrificiis, id non ebur, aut lapidum fragmentum, vel æs dirimit, sed totum argenteis obseperunt metallis. Ea autem Bematis tabulata non unicis cancellis, vel tabulis, quas πλάκας vocat Silentarius, constabant, sed in iis duodecim præsertim columnæ, argento perinde vestitæ assurgebant, quæ ita dispositæ erant, ut binæ simul cohærent. Idem Silentarius part. II. vers. cclxix.

Οὐδὲ μὲν εὐ μύνοις ὅπι τείχεσιν, ὁπόσα μύσην
Ἀνδρα πολυλάσσοιο ἀγκέινουσιν ὁμίθου,
Γυμνάς ἀργυρέας ἔβαλε πλάκας ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς
Κίονας ἀργυρέοισιν ὄλοις ἐγάλυψε μετάλλοις
Τηλέβοθλοισι σελασσίσι λελαμπότας ἐξάκι διοις.

Neque tamen solis in muris qui viros, sacerdotali dignitate ornatos à multarum linguarum cætu separant, meras argenteas tabellas posuit, sed & ipsas duodecim columnas totas argenteis convesitavit metallis, longè jaculantibus radiis coruscantes. Iis adjunctæ erant varix tabellæ orbiculares, in qui-

bus opere sculptorio depictæ erant imagines Christi , Angelorum , Prophetarum , Apostolorum , & Deiparæ. In medio verò , in tabula perinde tereti , depicta erant eodem opere sculptorio Monogrammata Justiniani & Theodoræ , unà cum Crucis figurâ. Silentarius verſ. cccxv.

Ες δὲ μέσας ἱερῶν πλάκας ἔκειτο , αἱ αὖτις φώτας
Εὐίεροι , πύχουσι μεταίχμα , γράμμα χεράσσει
Ἡ γλυφίς ἐν πολύμυθον ἀολλίξ ἢ ἰδ' Ἀνάσσει
Οὐδ' ὄμα , ἢ Βασιλῆος ἴσον γε μὴ δ' ὀμφαλοῦσση
Ασπίδι μεσαπίοισι τύπον κοιλήηατο χέρις
Σταυρὸν ἀπαγγέλλουσα.

In mediis autem sacri septi tabulis , quæ Sacerdotes circumstant , eosque separant , literam describit scriptura unicam , sed quæ plura verba complectitur ; colligit enim Imperatricis & Imperatoris nomina : aequalem verò orbiculari clypeo figuram mediis in locis sculpsit , crucem in ea exprimens. De Monogrammate dixi ad Annæ Alexiadem , & in Glossario.

LXXI.

PORTÆ SANCTÆ.

A Nao in Bema aditus patebat per tres portas , quæ in cancellis aperiebantur , mediam ingentem , vel majorem , alias minoris magnitudinis , ad utrumque latus , & ut Paulini verbis utar Natali x.

Trinaque cancellis currentibus ostia pandunt.

Idem Silentarius verſ. ccc.

— Ἀπὸ τριῶν ἢ θυρῶν
Ἐρμος ὄλον μύσῃσιν ἀνείχεται ἐν γὰρ ἑκάσῃ
Πλευρῇ θυρεῶν διέτ' μαρτυρῶν ἔργον ἔχει.

Tribus autem portis totum septimum Sacerdotibus patet : in singulis enim lateribus parvulas portas aperuit manus artificis. Eiusmodi Bematis portas ἀγίας θυρας , scriptores Græci passim vocant , ἀγία θυρία Pachymeres lib. i v. cap. x x v. & alii. Refert Auctor Narrationis de rebus Armeniæ , editus à Combesio , ab Armenis , qui Synodo Constantinopolitanæ , quam Quintam vocant , consenserant , harum alteram Armeniorum Portam de eorum nomine nuncupatam fuisse : τῶν ὀνόματι αὐτῶν ἐκάλεσαν ἀγίας πύλας τῆς Ἀγίας Σοφίας , ἢ πρὸς μέγρι σήμερον καλεῖται τῆς Ἀρμενίων πύλη.

LXXII.

VELOTHYRA.

PORTÆ verò sanctæ , cùm cancellatæ essent , velis ut plurimum obducebantur , ne quæ peragebantur Sacra in Altaribus , à quibusvis conspicerentur. Dicuntur autem eiusmodi fores clatratae & cancellatae , καθυλοθυρεῖς Anonymo : vela verò , θεῖα ὄργανα πείσματα S. Dionysio in Epist. ad Demophilum : ἀμφίθυρα Chryostomo Serm. i i i. in Epist. ad Ephesios , Theophylactō Simocattæ lib. v. cap. x i v. & Evagrio lib. v i. cap. x x. quasi ἀμφία θυρῶν. Græci posteriores βηλοθυρα , barbaro vocabulo , fores istas appellaverunt , quo utuntur Scholiastes Aristophanis ad Ranas , & Codinus de Offic. unde βηλοθυρεῖν effectum in Euchologio , & apud Malaxum , etsi quasi θήματα θυρῶν dicta videatur posterior hæc vox. At Guillelmus Biblioth. in Stephano V i. hanc vocem usurpare videtur pro quovis velo , etiam Altaris : *Fecit etiam in eadem Basilicâ — belothera quatuor , ex quibus unum auto textum.* Et infra : *Contulit — velothera serica tria in circuitu Altaris.* De velothyris , sic Paulinus Nat. v i.

Ἄστ' alii pretiosa ferunt donaria , meque
Officii sumptu superent , qui pulchra tegendis
Vela ferant foribus , &c.

Et Epiphanius Epist. ad Joannem Hieros. *Inveni ibi velum pendens in foribus Ecclesie.* Denique in Concilio Narbonensi an. d l x x i x. can. x i i i. *Iuniores Clerici jubentur senioribus vela ad ostia sublevare.* Eiusmodi ad ædium sacrarum introitus , ac Regias portas velorum non semel mentio occurrit apud scriptores , quorum locos aliquot collegit Rosweidus ad Paulinum : nos etiam quædam attigimus in Glossario nuper edito. Ea etiam exhibet tabella vetus Græcanica , in qua Cæsarii funus depingitur , de qua agimus infra n. ult. ut & tabella in qua Theodora Justiniani conjux exhibetur , quam in Familiis Augustis Byzantinis delineari cu-

ravimus. Sed antequam ex Bematis cancellis excedamus, observandum inde totam hanc ædis sacræ partem cancellis clausam vulgò apud nostros *Cancellam* appellari, *le Chancel*. Hugo Plagon in versione Gallica W. Tyrii MS. *Li Patriarche prit le califfre, & l'enmena el Cuer, & el Chancel, pour bien voir apertement le Sacrement.*

LXXIII.

S O L E A.

EX Bemate per tabulati portas egredientibus, primùm occurrit *Solea*. Symeon Theffalon. Dial. de Sacramentis: *Γίνεται εἰσόδος εἰς τὴν Σολέαν ἐκ τῆς Βήματος. Fit introitus in Soleam ex Bemate.* Euchologium in Ordinatione Diaconi: *Ἐξελεθόντες δύο Διάκονοι ἐκ τῆς ἀγίας Βήματος, λαμβάνοντες τὸ μέλλοντα χειροτονεῖσθαι Διάκονον ἕσονται ἐν τῇ Σολέᾳ. Exeuntes duo Diaconi ex sacro Bemate, eum qui ordinandus est in Solea stantem excipiunt.* Proxima enim sacris Cancellis fuit Solea, ut ex Cantacuzeno lib. 1. cap. xli. colligitur, scribente Imperatorem διαρχέμερον τὸν Σολέαν, εὐείσκειν τὸ Πατριάρχῳ εἰς τὰ ἄγια θυεῖα. *Transiuntem Soleam, invenire Patriarcham ad sacras Pylas:* & Codino innuente Soleam inter Ambonem & Bema extitisse, dum ait Imperatorem ex Ambone descendere, non ex ea parte, quæ ἀραιὰς πύλας, sed ex altera, quæ πρὸς τὸν ὄψων & τὸ ἄγιον βῆμα respicit. Unde evidens est Soleam sacris Cancellis proximam fuisse, atque ipsi Bemati, cum & Solea & Cancelli Bema ipsum à Nao dividerent. Id enim videtur scribere Theodorus Studita: *Ὅτι οἱ θεῖοι κίονες, καὶ οἱ Σόλιοι καλέμενοι, ἀπὸ τοῦ τεβόσμιον ἢ ἱεροῦ Διατειχίζουσι θυσιασθεῖς. Sacra Columnæ, & quæ vocantur Solii, quæ venerandum sacrarium veluti muri separant.* Ita etiam Nicephorus Patr. Constantinopol. Antirrhethico 11. cap. xlv. Soleam cum Cancellis jungens: *Τί οὐκ εἴποιεν περὶ τῆς ἐν ταῖς ἱεραῖς κισκλίαι, καὶ ταῖς καλέμεναις Σολίαις, πρὸς τὴν θεῖαν θυσιασθεῖς ἱερουδίων. Quid igitur dicerent de iis quæ in ipsis sanctis Cancellis, & vocatis Soliis, ante divinum altare extructa sunt? Ubi Soleas numero multitudinis efferrunt scriptores isti, cum Solea non ad duntaxat Sophianæ propria fuerit, sed ædes omnes sacræ suas Soleas haberent: quod præterea colligitur ex Leone Grammatico, ubi meminit Solearum ædium Blachernenfis & S. Mocii. At quæ pars illa sit Templi, ambigunt doctiores, nec inter se consentiunt; præ cæteris verò doctissimam & luculentam eâ de re dissertationem instituit Leo Allatius lib. 1. Συμμίκτην, ubi discussis scriptorum sententiis, suam ipse stabilivit, dixitque Soleam esse basim, fulcimenta, ac partes inferiores tabulati cancellati, quæ solidæ fieri solent: ex quo, inquit, factum postea, ut spatium illud quod ante ipsam Soleam effundebatur, Solea dici cœperit. Cui quidem sententiæ favere videtur Lexicon Gr. MS. in Bibl. Reg. cod. MMLXII. κισκλίαι, τὸ τῆς θυσιασθεῖς κήρυκρον, ἢ ἡ Σωλεύα, seu ut habet aliud Lexicon, quod inscribitur Στέφανου λέξεων, cod. MDCLXVIII. ἢ ἡ τῆς ἱεροῦ Σωλαῖα, ita ut unum videatur esse Cancellus & Solea. Verùm etsi certum sit Soleam appellatum spatium illud, quod Cancellis Bematis obverfabatur, non ideò tamen à Solo isto, seu basi Cancellorum nomen sumpsit; sed potius à Solo, vel pavimento editiori, quod hoc loco altiùs eminebat. Unde rectè Menardus ad librum Sacrament. Gregorii, & Goarus ad Euchologium non uno loco Soleam dixerunt esse pavementum eminentius Ecclesiæ, quod est ante fores Sacrarium, inter Chorum & Sacrarium, in quo est altare, cujusmodi describi videtur à Leone Ostiens. lib. 111. cap. xxvii. *Sed illud præcipuè quod secus altare est, & in Choro, gradibus illis quibus ad idem altare ascenditur, crustis pretiosorum marmorum decenti varietate distinxit.* Id sanè evincunt non modò simile pavementum aliquanto editius, quod in nostratibus Ecclesiis perinde his locis conspicitur, sed etiam voces Græcobarbaræ, ὁ Γλέας, Γλεῖθ, ἡ Γλέα, ὁ Γλέας, & ἡ σωλία, quibus utuntur passim Scriptores Byzantini, qui eas indubiè hauserant, vel à Latinis sequioris ævi, vel ab Italis, quibuscum semper magnum habuere commercium. Quippe apud Italos quidquid supra pavementum tantisper eminet, *soglia*, ut apud Francos *seuil*, seu *solium* dicitur: unde primum portæ gradum, seu domus limen, *le seuil de la porte* nuncupamus, primam nempe & inferiorem trabem, cui totum ædificium ligneum insistit, & quam transcendere tenetur, qui domum vult ingredi: quæ quidem trabs, *seuil* vocatur in Consuetudine municipali Aurelianensi art. ccxxxviii. & Nivernensi cap. xxvi. art. viii. xi. *soulier* in eadem Nivernensi cap. x. art. x. ut Florentinis *sogliare*; *sol* in Remensi art. ccclxxvii. *soline* in Ambianensi art. cxviii. Sed & apud Græcos recentiores *σωλείαν* ædium quatumvis fuisse partem docet Lexicon Gr. MS. mox laudatum: *Σολία, καλεῖται σωλεία ἢ ἡ οἴκου*, nempe *φλιά*, seu limen: est enim Academicis Cruscianis, *Soglia, pietra, o scalone, dove posano gli stipiti del uscio.* Itaque, si bene auguror, *Solea* idem erit ac *Limen*, & *Solea*, idem quod *Limina*; quâ ultimâ voce utuntur passim scriptores, dum de ædibus sacris loquuntur, aut de iis qui ad ipsas sacras ædes voti causâ proficiscuntur. Paulinus Nat. 1x.*

Verùm utinam sanis agerent hæc gaudia votis,

Nec

Nec sua liminibus miscerent pocula sanctis.

Et infra :

— *Cede sacratis*

Liminibus serpens.

Hinc familiaris loquendi formula, ad *Limina Sanctorum* proficisci, aut ea visitare, cum de iis qui ad eorum Sepulchra, seu Memorias, peregrinationes instituunt, verba faciunt scriptores. Nam cum Sanctorum Reliquiæ ac Corpora intra Absidas, vel Bemata, in Confessionibus, id est, sub ipsis Altaribus recondita essent, Bemaque ingredi solis liceret Presbyteris, unde *Presbyterium* Latini appellarunt; Fideles in liminibus, seu in *Soleis* Bematis consistebant, ibique preces suas ac vota exsoluebant. Nicolaus I. Papa Epist. VIII. *Tanta hominum millia protectioni atque intercessioni B. Apostolorum Principis Petri ex omnibus finibus terra properantium, sese quotidie conterunt, & usque in finem vite sue apud ejus limina semet mansura proponunt*, &c. Ita passim apud Victorem III. lib. III. Dialog. Leonem Ostiens. lib. III. cap. XLIX. Petrum Diacon. lib. IV. Chronici Casin. c. XCII. & alios: quibus in locis vox, *limina*, pro ipsa æde sacra sumitur, id est, pars pro toto. Quamquam non desunt, qui *limina*, pro ipsa prima ædis Porticu, atque adeo ipsis foribus, intelligi debere contendunt, in quibus subsistebant peregrinantes; cum eo prosequerentur cultu ipsos Martyres, ut & ipsam ædem iis sacram subire vererentur. Paulinus Nat. V I.

— *Ille autem qui tanti muneris alto*

*Causa fuit Domino, mediis in liminibus stans,
Flensque iterum, sed lætitiâ, modo debita sancto
Vota refert.*

Sed & interdum ipsos postes osculabantur: unde apud Chrysostomum Homil. III. in Epist. ad Corinth. *οὐδὲνα τῶ ναὸ φιλῆν*, Aratorem lib. I. Histor. sacræ, & Paulinum Nat. V I. *oscula figere postibus*, Prudentium Hym. I. & XI. *Apostolorum & Martyrum exosculari limina*: denique apud Gregorium Turonensem lib. IV. de Mirac. sancti Martini cap. XIV. *Limina S. Martini osculari*. Paulinus loco laudato:

*Sternitur ante fores, & postibus oscula figit,
Et lacrymis rigat omne solum, pro limine sancto
Fusus humi.*

Nam quemadmodum qui excommunicantur, & ab Ecclesiæ ingressu arcentur, dicuntur à *liminibus Ecclesiæ separari*, apud Leonem Ost. lib. III. cap. XLIII. Petrum Diacon. lib. IV. capp. XXXII. LVII. LXXXVIII. XCIV. CIX. & alios passim: ita peregrinantes, humilitatis majorisque venerationis gratiâ, ac Pœnitentium instar, in ipsis liminibus subsistebant, ut qui se ipsam ædem subire indignos censerent. Utcumque se res habeat, illud etiam à vero haud procul est, ipsos peregrinantes vota sua exsoluisse in Bematis liminibus, seu Soleis, quæ *liminaria* dicuntur Anastasio in sancto Hadriano Papa pag. 117. *pari modo & in ipsius Apostoli Confessionis liminari inferiori lib. XXV. Liminare* etiam eadem notione vocat Petrus Diaconus lib. IV. cap. XCIII. quod idem Anastasius pagg. 152. 156. 173. 177. *vestibulum Altaris, & Confessionis*: cujus quidem vestibuli ingressus meminit præterea pagg. 133. 134. 140. 141. 173. Jam verò *φλια*, seu *Limen* appellari Soleam, fatis declarant Menæa VI I. Sept. ubi de Templo Sophiano: *Τὸ προπύλαιον ἀπομάκρυντος ἠνέωκτο, καὶ τέτρω σιωελθόντες τῶ Διακόνου, ἐπὶ τῷ αὐλῷ τῷ ναρθηκος ἔστησαν αὐδὲς πάλιν πρὸς τὰς ἐκείσθαι τῶ ναὸ ἐξ ἀργύρου πύλας χρυσοῦροι, — τὰς ἀργύρας πύλας κεκλεισμένας ἀνέωξε, καὶ εἰσελθόν ἐν τῷ ναῷ, — καὶ τῆ φλια τῶ ἀγιάσματος προσαισιουῶτος, αἱ πύλαι τέτρω διὰ διωκίμῃ ἐκλείσθησαν* Templi propylum sponte apertum est, illudque subeunte Diacono, in Narthecis aula steterunt: rursum cum ad templi portas, ex argento confectas pervenissent, — portas argenteas clausas aperuit, & cum templum ingressus esset, — & ad sanctuarii limen concidisset, ejus porta virtute divina oclusæ sunt. Sed quod Græcis Solea, nostris *limen* & *liminare* dictum est, *Rugam* videtur nuncupare Ordo Romanus; quod ex Secretario per hanc quasi viam in Sacrarium pergeret Pontifex sacra facturus: id enim sonat vox *Ruga*, uti mox docebitur. Et quod *Ruga* in eodem Ordine Romano dicitur, *Curriculum* videtur appellari in veteri Charta Cornutiana edita à Suarefio: *Et ante Secretarium, vel curricula, vela limnea rotulata pensilia habentia arcus duos*. Ordo igitur Romanus enarrans ut Pontifex finitâ sacrâ Liturgiâ in Secretarium redit, hæc subdit: *Tunc septem cereostata præcedunt Pontificem, & Subdiaconus Regionarius cum thuribulo ad Secretarium: — post eos Bajuli, post eos Cereostatarii, post quos Acolythi qui rugam conservant, post eos extra Presbyterium Cruces portantes, deinde Mansionarii juniores, & intrat in Secretarium*. Neque alia significatione accipienda hæc vox apud Anastasium Bibl. in Vitis Pontificum, ubi passim occurrit, quidquid reclamet Cæsar Bullingerus. In Stephano IV. *Fecit & regulares argenteos super rugas, per quas ingrediuntur ad Altare*. In sancto Hadriano: *In eadem Basilica ab introitu de rugas, usque ad Confessionem vestivit de argento purissimo*. In Leone III. *Necnon & Altare majus sub absida construxit, cujus faciem atque Confessionem, seu rugas ad decorem ipsius Altaris investivit ex argento mundissimo*. In Paschali: *Sacram*
CP. Christ. lib. III.

Confessionem ejus interius exteriusque cum rugulis suis nobilissimè construxit. Et pag. 150. Confessionem denique ejus cum rugulis suis interius exteriusque vallantem pulcherrimè compsit atque decoravit. Alibi verò non semel rugas istas in ingressu Presbyterii, id est Bematis, fuisse ostendit. In sancto Paulo: *Fecit autem & rugas in Ecclesia B. Petri Apostoli in Presbyterio ingredientes, quas utraq; parte dextrâ levâque investivit argento purissimo.* Alio loco: *Fecit etiam imagines sex ex laminis argenteis investitas, ex quibus tres posuit super rugas qua sunt in introitu Ecclesia Presbyterii.* Rursum: *Fecit simul & rugas argenteas in ingressu Presbyterii pensantes, &c.* Cùm igitur, ut habet Ordo Romanus, Acolythi *Rugam* fervarent, neque iis fas esset Sacrarium ingredi, satis evincitur *Rugam* extra Sacrarium, atque adedò ei proximam fuisse. *Ruga* verò idem sonat quod nostris *Rue*, seu platea: sic enim usurpatur hæc vox apud Willelmum Tyrium lib. XI I. cap. XXV. & in Bulla Alexandri Papæ an. M C L X V. in M. Pastoralis Ecclesiæ Parisiensis lib. XI X. Chartâ XV I I. *Vsq; ad locum, qui vocatur Tudella, in rugâ ejusdem sancti Germani.* Ita Papias pariter *Rugam* videtur accipere: *Ruga, Roma, Semitula*: ubi legendum *Ruma*: Græcam enim vocem expressit ῥύμη. Gloss. sancti Benedicti: *Ruga, ῥύμη.* Nam & hoc loco *Ruga* fortè accipitur pro platea; ῥύμη enim Græcis non modò rugam frontis sonat, sed & plateam. Hesychius: ἄμφοδον, αἰ ῥύμη, ἀργαί, δίοδον. Lexicon Græc. MS. in Bibliotheca Regia cod. D C C C C X X X. ἄμφοδος, ῥύμη. ἄμφοδον, δίοδον, ῥήμη. Quibus locis legendum ῥύμη, & ῥύμη. Sed & à ῥύμη, vocem Gallicam, *Ruë*, deducit H. Stephanus. Rectè autem *rugam, semitulam* vertit Papias, seu parvam semitam, cujusmodi sunt sulci, quos in fronte senum efficiunt rugæ: unde indubiè rugas appellarunt nostri quasvis plateas strictiores, quòd rugarum, quæ in fronte senum contrahuntur, formam referant. Sed & observo partem illam Templi *Plateam* & *Viam* appellari in Charta an. M C C C X X V I I I. in eodem M. Pastoralis Ecclesiæ Paris. pag. 367. *Item ordinamus & pronuntiamus, quod si in platea, infra gradus, per quos ascenditur ad magnum altare, licet sit seu dicatur Capitium, aliqui cerei in candelabris ponantur in parte inferiori super tumbis defunctorum, &c.* Infrà: *De jurisdictione autem Ecclesiæ Parisiensis, — ordinamus, quod à primo inferiori graduum, per quos ascenditur ad magnum altare, & circumcirca magnum & parvum altaria, infra tamen clausuram qua ibi est, & non extra, tota jurisdictione est, & erit Episcopi: in via autem juxta ipsos gradus, per quam itur de uno ostio ferreo, ad aliud ostium de transverso, erit prævencio inter Episcopum & Capitulum, &c.* Sed ut ad Soleam revertar, pars illa Templi, vulgari ac recepto loquendi modo, Βῆμα Αναγνωστῶν dicta est, id est, in qua consistebant Lectores. Cùm enim in Bema sacrum, cæteris Ecclesiæ partibus editius, solis Sacerdotibus ac Diaconis ministrantibus aditus pateret, Subdiaconi ac Lectores extra cancellos in Soleâ, perinde editiori, stabant: unde eorum Bema appellata est, ad instar Bematis facti, in quo consistebant Sacerdotes. Id adstruit Symeon Thessalonic. *Υποδρακόνους καὶ Αναγνωστὰς καθίσθαι ἔξωθεν τῆς Βήματος πρὸς τὴν Σολέαν, ὅς δὴ καὶ Βῆμα καλεῖται Αναγνωστῶν.* *Subdiaconi & Lectores scdere debent extra Bema in Solea, qua & vocatur Bema Lectorum.* Quamquam non defunt, qui Soleam Lectorum Bema esse appellatam censent, quod ea Amboni quodammodo subjaceret, cui id appellationis tribuit disertè Sozomenus lib. IX. cap. II. ubi de Eusebii Cæsarii uxoris cadavere in æde S. Thyrsi ad Urbem invento agit: *Εἰκάζω αὐτῷ κείθαι πρὸς τὴν Ἀμβωνα, Βῆμα ἢ τὸ τῆς Αναγνωστῶν.* *Conjicio illam jacere circa Ambonem, locus autem ille Bema Lectorum appellatur.* Et lib. VII I. ait S. Chrysostomum orationem habuisse ad populum, *ἔπι τῆς Βήματος τῆς Αναγνωστῶν καθεζόμενον.* Neque aliter Socrates lib. V I. ubi scribit, eundem ex Ambone ut plurimum ad populum perorasse, *ὅθεν εἰώθη καὶ πρὸς τὸν ὄμιλον.* In Concilio Laodicensi Can. XV. dicuntur Canonici *ἔπι τὴν Ἀμβωνα ἀναβαίνειν.* In libro Sacramentorum S. Gregorii, *ascendit Lector in Ambonem, pronuntians, &c.* Ita denique S. Cyprianus Epist. XX XI V. Lectorem ait *super pulpitem, id est super tribunal Ecclesiæ, impositum legisse præcepta & Evangelium Domini.* Apud Clementem in Constitut. Apostol. lib. V I I I. cap. XI. præcipitur ut pueri stent ad Bema, & præsit Diaconus, ne immodestè se gerant: *Τὰ ἢ παιδία σπικέτωσαν πρὸς τὴν Βῆμα, καὶ Ἀγίον αὐτοῖς ἔπειρος ἔσω ἐφιστῶς, ὅπως μὴ ἀτακτῶσιν.* Quo quidem loco nolim Lectores hîc designari asserere, quos ex pueris & infantibus sæpe delectos constat. Jam verò totum illud spatium quod à Bematis cancellis ad arcum orientali subiectum pavementum intercedebat, quodque majori adjacentibus utrisque Conchis obversabatur, Solea, ni fallor, fuit, quam deinde excipiebat Ambo, seu locus ubi excitatus fuit, sub ipso scilicet Hemisphærio, arcum inter orientalem, & ædis umbilicum, cùm ea parte excitatum doceat Silentarius. Soleam Sophianam, ut & Ambonem, ex Onychite lapide, ἔξ ὀνυχίου λίθου, confecisse Justinianum tradunt, qui utrumque casu Hemisphærii confractum narrant, in quibus est Cedrenus. Anonymus multò pretiosorem describit: *Τὸν τε Ἀμβωνα καὶ τὴν Σολέαν ἐποίησε μὲν σαρδόνυχον, ἐντιθέμενον καὶ πολυήμοις λίθοις, σὺν κίονων ὀλοχύστων, καὶ κρύων, καὶ ἀσπίδων, καὶ σαπφείρων.* *Ambonem cum Solea sardonysis struxit, insertis quoque lapillis cum columellis auro solidis, & crystallis, & carbunculis, & sapphiris.* Nec vetat solum, seu pavementum, quod pedibus teritur, Onychite lapide constratum fuisse, cùm Onyx marmoris species sit, quod Alabastritem etiam vocant, ex quo pretiosissima olim facta pavimenta auctor

est Plinius lib. xxxvi. cap. vii. & viii. Gloss. Lat. MS. in Bibl. Reg. cod. m xiii. *Onychinum, genus metalli. Onyx, genus marmoris.* Lucanus de aula Ptolemæi & Cleopatrz, in qua Julius Cæsar post pugnam Pharsalicam regio apparatus exceptus est, lib. x.

Totaque effusus in aula

Calcabatur Onyx.

Martialis lib. xii. Epigr. l.

Calcataeque tuo sub pede lucet Onyx.

Et Sidonius carm. xi.

Limina crassus Onyx crustat.

Sed & Paulus Silentarius inter marmora varia, lapidesque opulentos, quibus ædes Sophiana passim coruscabat, Onycem recenset, part. ii. vers. ccxxiii.

Οσα δ' ὄνυξ ἀήκη διαυγάζοντι μετὰλλω

Ὡχρῶν ἐείημα.

Ut & Statius :

Hic Libyus Phrygiusque silex, hic dura Laconum

Saxa virent, hic flexus Onyx, & concolor alto

Vena mari.

Et alibi :

Mæres Onyx longè, queriturque exclusus Ophites.

LXXIV.

A M B O.

SOPHIANUM Ambonem ad Orientem & versus mediam ædis partem, paulò tamen magis ad Orientem, statuit Silentarius in illius descriptione :

*Εστὶ πρὸς ὑρτυπέσιο κατ' ἑνὸς μίσητα μετὰ θύρου
ἀβέος ἰδεῖν, καὶ μᾶλλον ἐς ἀπολίω τε νενευκῶς
Πύργος, ἀκνεαστοισιν ἀπόκειτος ἤθησι βίβλων.*

Circa mediam late & ampla ædis partem prostat visu venusta magisque ad Orientem protendens quadam turris, sacris libris reponendis addicta & secreta. Ad Orientem, & è conspectu Bematis statuitur pariter Ambo à Germano Patriarcha Constantinopolitano : Ὁ Ἀμβων πρὸ τῆς θύρας τῆς Βήματος ἵσταται. Ambo ante portas Bematis stat. Ut & à Symeone Thessalon. lib. de Templo : Ὁ μὲν πρὸ τῆς Βήματος Ἀμβων, & qui ante Bema est Ambo, &c. Alio loco : Τῆς ἱερουπόλεως Βήματος καὶ ἀνατολῆς δευτέρου, καὶ τῆς Ἀμβωνῶν ἀπὸ τοῦ θύρου, εἰς τόπος ὅτι, &c. *Sacratissimo Bemate ad Orientem constituto, & contra Ambonem posito, si locus est, &c.* Juxta sacras portas statuitur etiam Ambo à Scylitze in Leone Philosopho pag. 599. Ita autem excitatus erat Ambo, ut pars una Soleam & Bema, altera Ναὸν & Portas ἁγίας spectaret, inter Bema verò & Ambonem Solea intercederet : id disertè colligitur ex locis proximè laudatis, ubi de Solea egimus. Pars verò Ambonis, quæ Bema respicit, dextra nuncupari videtur Nicetæ Paphlagoni in Vita Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, quo loco narrat somnium Bardæ Cæsaris : *Καὶ ὅτε πλησίον ἡμῶν τῆς Ἀμβωνῶν, ὡφθησαν ὡσπερ κουβικουλάριοι δύο ἀπότομοι, καὶ ἑμβειδῆτες, ὧν ὁ μὲν ἀσπίδιον τὸν Βασιλεῖα λαβὼν, καὶ ἐπὶ τὰ δεξιὰ κατέστυρον, ὁ δὲ ἄλλος τὸν Σολέας, καὶ ἀκείων ὡς ὑπεύθυτον, &c.* Et cum ad Ambonem venisset, spectati sunt veluti duo Acubiculis severi ac truces, quorum alter ipsum Imperatorem vincitum capiens, & ad dextrum latus tractum, è Solea pepulit, & veluti poxiunt damnatum, &c. Cedrenus idem somnium enarrans : *Οἱ πρὸς τὸν ἀνατολῆος τῆς θύρας τῆς ἁγίας. Qui eum deducentes, ad sacrarii cancellos ducunt.* Alteram autem Ambonis partem, quæ scilicet Ναὸν, & Πύργον, seu Narthecem spectabat, ὁπίσθιον μέρος τῆς Ἀμβωνῶν vocat Alexius Aristenus in Can. xxi. Ancyra. Atque inde ὁπίσθια Ἀμβωνῶν ἐκ τῆς appellata est à Græcis ea oratio quæ peractâ sacrâ Liturgiâ à Sacerdote Sacra faciente in Ambone ad populum recitatur, ἐκ τῶν μετὰ τῆς ἱερέως ἕξω τῆς Βήματος, quæ extra Bema à Sacerdote pronuntiabatur, ut est in Liturgiâ sancti Joannis Chrysostomi : quæ quidem oratio compendium quoddam est omnium orationum quæ in Sacrario dicuntur, & ab ipsomet Sacerdote profertur, ut populus tandem intelligat, quis earum precationum, quæ in Adytis hætenus factæ sunt, scopus fuerit & finis, ut disertis verbis indicat Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, cujusmodi fermè fuit *Oratio ad complendum*, seu Missæ *Collecta* ultima, de qua passim qui de Ritibus Ecclesiæ scripserunt. Hanc igitur orationem recitaturus Sacerdos Bemate egreditur, Ambonemque conscendit ab Orientali aditu, & ad populum convertitur ad Occidentem, quæ pars est Ambonis postica & sinistra, respectu Bematis. Unde cum Balsamon in Can. xii. Concilii Nicæni I. transfugas à fide ait debere *Ἔνα μὲν ἔτι ἕξωθεν τῆς ἐκκλησίας ἵσταται ὁπίσθιν τῆς Ἀμβωνῶν, καὶ ὁ ἕτερος ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἐκ τῆς ἐκκλησίας*, hæc ita capienda sunt.

CP. Christ. lib. III.

ut ii intra Ecclesiæ, seu Templi, septa esse intelligantur, quemadmodum Catechumeni: quippe sicut ii ante lectum Evangelium ædem sacram subeunt, sacrasque Lectiones & Homilias auditu excipiunt; ita isti ὁπῶθεν ἡ Ἀμβωνῶν, πρὸς τὰ κατώτερα δὴ τῆς ναῦ consistunt, ut ait Symeon Thessal. id est, quâ parte Ambo Bemati posticus & sinister conspicitur, cum cæteris fidelibus, in statione tamen sibi ad inferiorem ædis partem assignata, & quæ Nartheci conjungitur, in Ecclesia stant, finitâque Catechumenorum Missâ, cum iis excedunt, & in Nartheces, seu Porticus sese recipiunt. Atque hic est genuinus verborum Balsamonis sensus, quæ doctissimos viros frustra sollicitarunt.

LXXV.

GRADUS AMBONIS.

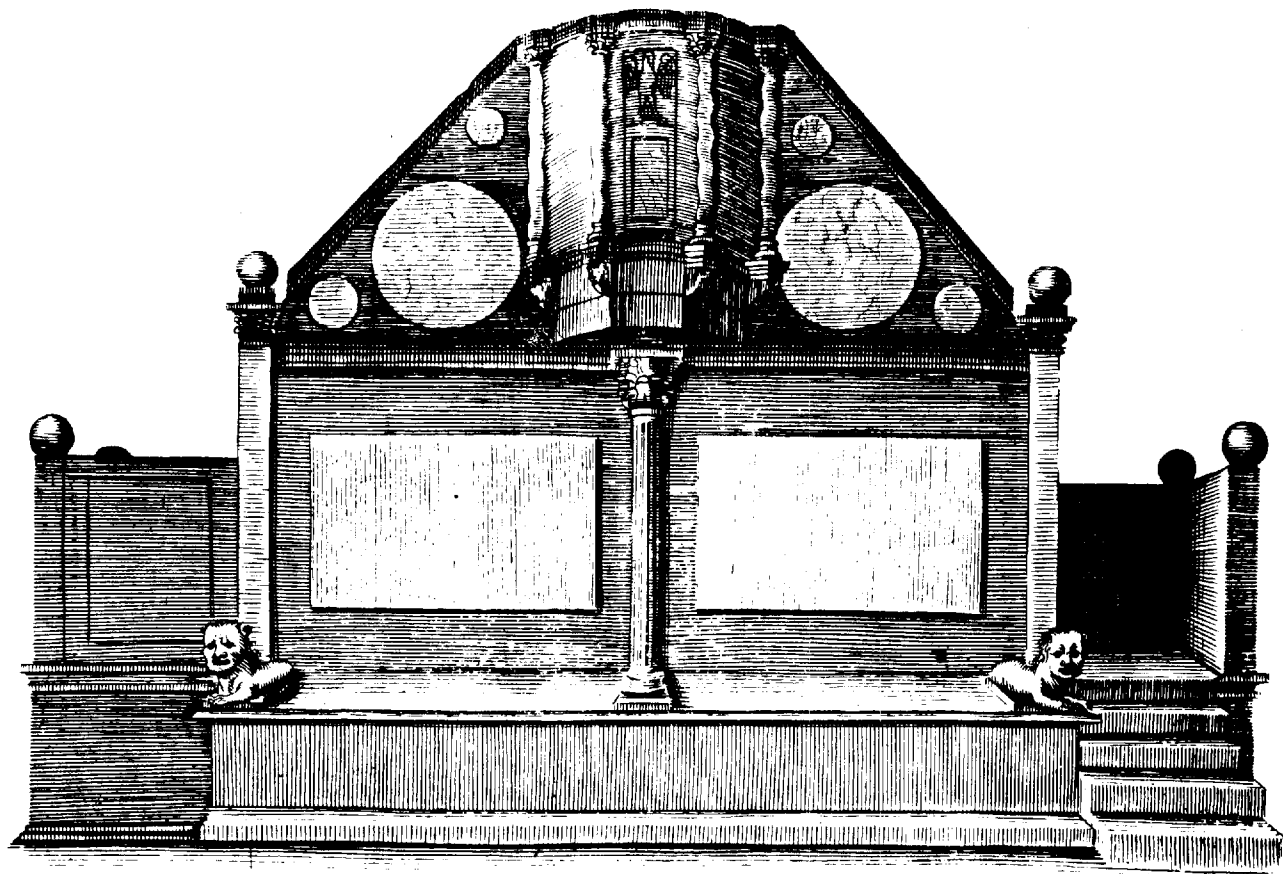
AD Ambonis superiora conscendenda duplex patuit aditus seu gradus, vel Scala, ab Oriente scilicet & Occidente, ut in cæteris ambonibus: Ugutio Pisanus MS. *Aambo, pulpitum, ubi ex ambabus partibus sunt gradus*: qui quidem gradus, seu aditus, *gradus ascensionis & descensionis* dicuntur Anastasio Bibl. in sancto Silvestro PP. pag. 17. Paulus Silentarius:

Ὁρῶντι βῆθεις, διδυμόν αὐβατὸ οἶκον,
Ὡν μία μὲν ποτὶ νότα πτάμεται, ἡ ἕως ἡώ.

Ad hanc turrem gradibus rectis pervenitur per duplicem viam, quatum altera Septentrionem, altera Orientem spectat. Duplicis istius ascensus meminit etiam Cantacuzenus lib. I. cap. XLII. & ex eo Codinus cap. XVII. de Offic. quorum alterum statuit respicientem Portas ὠραίας, alterum Σολέαν & Βεμα: κατέρχεται ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀμβωνῶν, ἔκ ἐκ τῆς μέσης μὲν τοι, οὗ περ ἀπῆλθεν, ἡὼς τῆς πρὸς τὰς ὠραίας πύλας ὄρωντῶν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐπέσου τῆς πρὸς τὸν Σολέαν, καὶ τὸ ἀγιον Βῆμα. *Descendit Imperator ex Ambone, non ex ea quidem parte qua ascendit, qua videlicet pulcras portas respicit, sed ex ea quæ soleam & sanctum Bema.* Ascensus ad Orientem meminit Leo Grammaticus pag. 446. εἰσῆλθεν μέχρι ἡμῶν ἀγίων θυρῶν, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτῆς τρεῖς βαθμοὶ τῆς Ἀμβωνῶν ἐξεμμήνῃ. *Ingressus est usque ad sanctas portas, & conversus ascendit tres Ambonis gradus coronatus.* Ex quibus conficitur præterea Ambonem extitisse inter ὠραίας πύλας, per quas à Nao, in Pronaum & Narthecem exitus patebat, & Soleam, quæ extra Bema erat; uti indicavimus: quibus consentiunt scriptores de æde Sophiᾶ, dum aiunt Justinianum confecto Templo, illud ingressum, & à Regiis Portis, seu βασιλικῆς, quæ eadem sunt cum Speciosis, ad Ambonem processisse, & in hæc verba exclamasse, Νενίκησά σε Σολομών. Ita porro confecti erant bini isti ascensus, ut sibi invicem adversi in locum unum teretem ac rotundum deducerent. Silentarius:

Εἰσι ἡδ' ἀλλήλοισιν ἐναντίαι, ἀμφοτέρω ἡ
Εἰς ἓνα χῶρον ἀγροσιν ἴσον ἀειήγει κύκλω.

Sunt enim hæc viae invicem adversæ & oppositæ, & in unum locum deducunt rotundo circulo similem. Neque tamen ita erant oppositi hi ascensus, ut in medio ipso Ambone extiterint: sed erant ad latera, alter ab Oriente, alter ab Occidente habens introitum: quomodo Ambonis duplicem ascensum describit Durandus lib. IV. cap. XXIV. n. XVII. *Dicitur autem Ambo, quia gradibus ambitur. Sunt enim in quibusdam Ecclesiis duo parva graduum, sive duo ascensus in illum per mediam chori; unus à sinistris, videlicet versus Orientem, alter à dextris versus Occidentem, quo fit descensus.* Ex his etiam colligi posse videtur Ambonem mediâ in æde extitisse, neque, ut hodiè majora Ecclesiarum pulpita, utramque Pilam attigisse. Atque id evincit vox πύργος, quâ Ambo donatur à Silentario, quæ cum minimè pulpitis hodiernis conveniat, videtur ille potius habuisse quid simile cum iis Cathedris excelsioribus, ex quibus Concionatores orationem habent ad populum, quæ in quibusdam Ecclesiis hac etiam in parte statuuntur. Cùm præterea constet habitas homilias ad populum in Ambone Sophiano, quod testantur Socrates lib. VI. ubi de S. Joanne Chrysostomo, & Homiliæ aliquot Photii Patriarchæ, quarum indicem contexuit Franciscus Combessius tom. III. Bibliothecæ Patrum Græcorum, quæ habitæ dicuntur ἐν τῇ ἀμβωνῇ τῆς ἀγίας Σοφίας. Qui porro Ambonem, qui in æde sancti Pancratii Romæ adhuc visitur, in ipsa ædis navi, inspexerit, faciliè percipiet quæ Sophiani forma ac figura fuerit. Hunc eo consilio hîc delineari curavimus. Proinde extitit Ambo ante Portam sacram majorem, quod disertis verbis declarat Germanus Patriarcha Constantinopolitanus scribens τὴν Ἀμβωνα πρὸς τῆς θύρας τῆς Βῆματῶν Ἰσααζ. Ita tamen ut ab eadem porta sacra aliquanto longius distaret, cùm dicat Silentarius versus mediam ædis partem, sed magis ad Orientem extitisse: unde colligere ferè licet aut infra ipsum orientalem arcum excitatum, aut sanè paulo ultra mediam ædem, cùm ambonem in medio choro statuere videatur Durandus. Tantâ porro elegantia, ac immenso adeo sumptu Ambonem primò excitarat Justinianus, ut totum unâ cum Solcâ ex Onychite lapide confecerit, ut ex Cedreno

indicavimus. Addunt scriptores de æde Sophiana . sapphyris . crystallo , & lapillis aliis preciosioribus , atque adeò columnis aureis , Ambonem adornasse , & in utroque , Ambone scilicet & Soleâ , ad millies centenas libras impendisse ejus tributi , quod olim Constantinus M. Sarbaro Perfarum Regi indixerat : ita nugantur nuperi Græci. At cum Ambo iste , quem πολυόλβον & πολυθαύμασον fuisse scribunt Glycas & Codinus , casu Hemisphærii , qui an. xxxii. Justiniani accidit , unâ cum Soleâ contritus fuisset , alium rursus excitavit Justinianus , sed elegantia ac decore longè priori imparem , si qua fides iisdem scriptoribus : τὸν ἡ Ἀμβωνα κὶ τὸν Σολέαν μὴ δυνάμενοι ποιῆσαι τοιοῦτον πολυέξοδον καὶ πολύπμον , ἐποίησαν αὐτὸν οὐδαμινὸν ἀλλ' ἄλιθων κὶ κιδόνων ἀργυρενδύτων μὲν ἀειφερόν ἀργυρῶν , μὲν τῆς Σολέας· τεθυλὸν ἡ τῆς Ἀμβωνῶν ἐκ ἠθέλης ποιῆσαι , ὡς εἶπον , δεξὶ πλὴν πολλῶν ἔξοδον. Ut ut sese res habeat , constat ex Silentiaro Ambonem excitatum post casum Trullæ totum ex marmore confectum fuisse :

Παῦρ ἡ το καλλιθέμιλον ἐδ' ὁ πετραῖον ἠκίνο ,
 Ἐνθα σφῶν ἀνάγρουσι θεηρέα δινεα βίβλων .

Addit denique Codinus Amboni superimpositam fuisse Crucem , quæ centum librarum auri fuit. Quod si ita est , dicendum erit Amboni impositam fuisse ciborii quod illud tegetet speciem , ut in nostratium Ecclesiarum ambonibus cernere est.

LXXVI.

PUTEUS SACER.

ΒΕΜΑΤΙ & Amboni proximum fuisse locum ubi extitit Puteus sacer , evincunt quæ de Beo scribit Anonymus , ædis scilicet Sophianæ partem illam in qua erant Ἀγιον Φρέαρ , κὶ τὸ θυσιαστήριον ὄλον , κὶ ὁ τόπος τῆς Ἀμβωνῶν , domum fuisse cujusdam Antiochi Eunuchi. Appellationis rationem mox prodit , dictumque ἀπὸ τῆς φρέατος , cui insidens Christus cum Samaritana collocutus est , quod Samariâ advectum , hoc loco positum est : τούτου γὰρ χάριν ἐκλήθη Ἀγιον Φρέαρ. At non ipsum puteum , quod vult Anonymus , sed tabellam in qua ad puteum istum cum Samaritana sermonem habentis Christi figura exhibebatur eo in templo asservatam scribit auctor Narrationis miraculi ἐν τῷ ἀγῶ φρέατι τῆς μεγάλης ἐκκλησίας editi , quem Combefisso viro eruditissimo , ut plurima alia , debemus , qui ad portam Templi orientalem Puteum hunc extitisse innuit : ἐν πύτῳ δὴ τῶν σπηλαίων , φρῆμι , κὶ ἀειωνύμων ναῶν , εἰκὼν τις ἐκ χειρῶν μάτων χειρῶν τῆς ἀληθινῆς Θεοῦ ἡμεῶν ὁπί πνος πίνακος ἀναγεγραμμένη κὶ πλὴν ἑῶν πύλων , ἐν ἧ ἡ ἀγία ὁπισομὴ τῆς φρέατος ἐκείνου τῆς Σαμαρείτιδος , καθ' ἡν ἡ ἀληθινὴ πηγὴ , ὁ τῆς γνώσεως ποταμὸς , ἡ μικρὴ διψεῖν εἰποῦσα πρὸς Χριστὸν , εἰκονομικῶς τῆς Σαμαρείτιδος κειθωμίλησεν ἐπὶ τούτῳ

ἢ τῆς σιπτῆς εἰκόνος ἀνακειμένη ἐπιμάτο γραφή, προσκυμουμένη καὶ σεβασμένη πτωδῶς. In hoc inquam venerando ac celebri templo quadam erat suis expressa coloribus Christi veri Dei nostri imago in tabellâ depicta, ad orientalem portam, ubi est putei Samaritana sacrum operculum ac ora, in qua fons verus, scientia flumen, potio illa in perpetuum sitim extinguens Christus dispensatione sermonem contulit cum muliere prefata. In eo veneranda imaginis reposita pictura honorem habebat, fideli priorum veneratione ac cultu. Nicetas Paphlago in vita S. Ignatii Patriarchæ CP. pag. 712. edit. Concil. MDCXVIII. ait eundem Ignatium à Basilio Imp. ab exilio revocatum, in magnam Ecclesiam ἀφ' τῆς ἀγίας φρέατος introductum ac susceptum à Patriciis ad dextram portam: πρὸς τοὺς ὑπερφύους δὲ τῆς μεγάλης ναῦς ἀφ' τῆς δεξιᾶς πύλης ἐισιόντι προσεπαπαντᾶ αὐτῶν τῶν Πατρικίων ἢ τὰς εἰς προσκυνοῦσα καὶ δεξιολομένη, cum ad superiora templi per portam dextram duceretur, ingredientem ordo Patricius occurrentes venerabilissimus excepit. Meminit præterea βήλου κρεμαμύρου εἰς τὸ Ἄγιον Φρέαρ, Constantinus Porphyrogenitus. Addit idem Anonymus Hierichunte allatas Tubas æreas ad sanctum Puteum positas, & ad earum similitudinem, quas tum Angeli tenebant, cum Hierichuntis muri corruere, effictas. Refert denique Codinus (quod fileet Anonymus) Sellam sancti Constantini (Imperatoris nempe) stetitisse ὑπερθεῖν τῆς φρέατος ἀγίου, ἐπάνω τῶν σαλπύγγων.

LXXVII.

N A O S.

ABemate in alteram eamque templi partem pervenitur, quam Græci recentiores seu Byzantini proprio ac peculiari vocabulo ναὸν vocant: de cuius tamen notione haud omnino constans est doctiorum sententia. Quippe Allatius lib. de Narthece veteris Ecclesiæ, & lib. de Recentiorum Græcorum templis, ædem sacram in tres partes apud Græcos divisam fuisse contendit, in Βῆμα, in Ναὸν, & in Νάρθηκα, ac Bemata quidem id appellari quod Latini Presbyterium dicunt, seu locum cancellis clausum, in quo sacra peraguntur mysteria: ναὸν vero locum illum Clericis, Psaltis & Cantoribus addictum, quem Latini Chorum appellant, à Narthece perinde per alios Cancellos disparatum; Narthecem denique esse quod aliis θεῖο ναὸς dicitur, Latinis verò Ecclesiæ Navis. At cum Narthecem non in Ecclesia, sed extra Ecclesiam constituisse, sicque Porticus Ecclesiæ adjacentes appellari, contra eundem eruditum scriptorem sat multis supra probaverimus, sequitur ejus evanescere sententiam. Et sanè S. Maximus in Mystagogia cap. II. totam ædem sacram in duas dumtaxat partes dividit, εἰς τὴν μὲν οἰκίαν ἱερῶν τε καὶ λειτουργῶν ἀπόκληρον τόπον, ὃν καλεῖται ἱερατεῖον καὶ τὴν πᾶσι τοῖς ἱεροῖς λαοῖς πρὸς ἐπίστασιν ἀνετόν, ὃν καλεῖται ναὸν, in eum locum qui solis sacerdotibus ac ministris attributus est, quem Sacramentum vocamus: eumque in quem fidelibus omnibus populis liber patet aditus, quem ναὸν vocamus. Ex quo loco omnino conficitur ναὸν non fuisse ædis sacræ locum in quo Clerus constitit, sed plebs ipsa, seu fidelium cætus. Hisce consonant quæ prodit Silentarius part. II. vers. CCLXXI. duas tantummodo Sophianæ ædi partes adsignans, alteram quæ Sacerdotibus sacra facientibus intra Cancellos addita erat, alteram quæ plebi patuit, hisce verbis:

Οὐδὲ μὲν εἰδὲ μοῖσις ἐπὶ τείχεσιν, ὅπως αὖ μύσην
 Ἄνδρα πολυγλώσσου διακείμεσιν ὁμίλῃ
 Γυμνάς ἀργυρέας ἔβαλε πλάκας, &c.

Neque tamen solis in muris, qui viros sacerdotali dignitate ornatos à verboso, (seu potius à multarum linguarum cætu) separant, meras argenteas tabellas posuit, &c. Nam per πολυγλώσσον ἄνδρα, variarum nationum cætum indicasse firmat præterea idem S. Maximus cap. I. scribens Ecclesiam complecti fideles omnes, γένει τε καὶ εἰδῆι, καὶ ἔθνεσι, καὶ γλώσσαις inter se discretas. Neque enim hac voce Cantores & ψάλτας intellexisse Silentiarum existimandum est: cui aliàs, ut & S. Maximo consentanea scribit Symeon Thessalonicensis libro de Templo, dum ait illud in duas partes dividi, quarum altera Sacerdotibus, altera Laïcis patet: καὶ εἰς πάντα τοὺς πᾶσιν ἔχει βατὰ ἀλλὰ τὰ μὲν ἱερεῦσι, τὰ δὲ λαϊκοῖς εἰκονίζεῖ ἢ εἶδος διπλῆς ὡν ἀφ' ἑ αὐτῶν, καὶ τῶν ἐκτός, καὶ χεῖρον αὐτὸν διπλῆν ὄντα, θεὸν καὶ ἄνθρωπον, &c. Nec omnia omnibus, sed Sacerdotibus, alia Laïcis habet pervia. Quoniam verò bipartitum est, in Adyta nimirum & exteriora, Christum ipsum imagine quadam representat duplici natura, divina & humana subsistentem. Subdit deinde τὸν ἕανὸν μὲν ἀφ' τῆς ἱερᾶς βήματος, τὰ πείγεια δὲ ἀφ' τῆς θεῖας ναῦς, Cælum quidem per sacrum tribunal, per divinum vero templum terrestria designari. Mox templum ipsum in tres partes dividit, quæ sanctam Trinitatem expriment: καὶ κατ' ἄλλον ἢ σκοπὸν ὁ θεὸς ἅπας ναὸς τελεστικῶς θεωρεῖται, τοὺς πρὸ τῆς ναῦς, φημί, καὶ τῶν ναῦς, καὶ τῶν βήματος. Alia verò ratione sacrum templum trifariam divisum consideratur, in locum, inquam, ante templum, in ναὸν, & in Bemata. Ac ne quis existimet per verba, πρὸ τῆς ναῦς, partem ædis sacræ intelligi, quam Navim Latini dicunt, idem sese mox explicat, scribens fideles in tres pariter ordines distribui, ἱερέων, καὶ πιστῶν τελείων, καὶ τῶν ὄντων ἐν μετανοίᾳ, Sacerdotum, Fidelium Perfectorum, & Pœnitentium: denique tres has templi partes, quæ in

eris, quæ in cælis, & quæ super cælos sunt designare, καὶ ναρθηκας μὲν τὰ ἐν τῇ γῆ, ναὸν ὃν ἔχει τὸν ἕρανόν, τὰ δὲ ὑπερκενία τὸ ἀγιώτατον βήμα, ubi Nartheces hoc loco vocat, quod supra *περὶ τῆς ναὸς* dixit, locum verò iis qui in Pœnitentia erant destinatum. Ex his igitur prorsus patet, hac saltem tempestate, ædes sacras Græcorum, atque adeò Sophianam, Choro in quo Clerus constitit caruisse. Id præterea Ambonis Sophiani situs prorsus evincit, quem paulò ultra mediam ædem versus partem orientalem exitisse prodit Silentarius, *περὶ τῆς βήματος*, idem Symeon, id est ante portas sacras Bematis, ut alii: in quo quidem loco si Clericorum cœtus constitisset, tabulato, ut volunt, à reliqua æde disparato, jam non populo conspicuus fuisset, nec eum inde alloqui potuissent Pontifices, vel concionari. Denique cùm scriptores tradant Theodosio ab Ambrosio assignatum locum ante Bematis cancellos, *ὥστε τὸ μὲν λαὸν τὴν κερταυῶτα πρὸ τοῦ εὐαγγελίου ἔχειν, ἀπὸ δὲ τοῦ ἱερέως προερχομένου* Ita ut *populum Imperator præcederet, ipse verò à sacerdotibus præcederetur*, ut ait Sozomenus, satis inde conficitur post Bematis cancellos reliquam ædis sacræ partem plebi addictam fuisse.

LXXVIII.

CLERUS S. SOPHIÆ.

AT si ædes Sophiana Choro psallentium ac Clericorum caruerit, quâ igitur in ædis parte ii constiterent, quæri jure merito potest, cùm solis Presbyteris & sacra facientibus Pontificibus Bema duntaxat pervium esset, nec Diaconis aliisque Clericis inferioris ordinis illud ingredi haud liceret. Cui quidem quæstioni ut fiat satis, observandum in Clero varios fuisse ordines, Sacerdotum nempe, Diaconorum, Subdiaconorum, Lectorum, & Cantorum, quos Psaltas, vel Psalmistas vocant. Sacerdotes in Bemate constitisse notum; Diaconorum in Diaconico sedes fuisse diximus supra n. LXXVIII. ut Subdiaconorum, Lectorum, & Cantorum in Solea, n. LXXIII. Ac Sacerdotes quidem intra sacrarium divinos Hymnos incipiebant, quos excipiebant *Διάκονοι, καὶ ἀναγνώσαι, καὶ ὑμνοδοί, τοῖς δέοις τε ψάλμοις καὶ τὰς ἱεραῖς γραφαῖς καὶ τὰς ἐν ἀναγιγνωσκόμενοι. Diaconi, & Lectores, & Cantores, Psalmos & sacras scripturas ordine excipientes*, ut testatur Symeon Thessalonicensis lib. de Templo: quod rursus infra ingerit, *οἱ μὲν ἱερεῖς ἔνθεν λέγουσι τὰς εὐχὰς, οἱ δὲ ψάλται τὰ ἀντίφωνα ψάλλουσιν, Sacerdotes quidem insus orationes aggrediuntur, Cantores verò antiphonatum cantant*, vel respondent. Id etiam in sacris Missæ Liturgiis observari notissimum, in quibus Sacerdos sacra faciens, orationes orditur, quas Cantorum cœtus excipit. Sed & in vespertinis officiis Episcopus, vel Sacerdos sacris vestibus indutus ad altare procedens cantum primus imponit. Jam verò Clericorum in Ecclesia Sophiana ingens numerus fuit, tametsi status ac definitus, pro modo scilicet prædiorum & reddituum, quibus ab Imperatoribus aliisque ad sacra ministeria obeunda, subinde donata fuerat. At cùm Patriarchæ, quorundam precibus, extra præstitutum numerum crebrius quàm par erat Clericos alios à se ordinatos ædis Sophianæ Clero adscribebant, accidit ut auctâ in immensum expensarum quantitate, novo quotidie debitorum onere gravata, prædia sua hypothecis aut pignoribus subdere plerumque illa teneretur. Cùm itaque *οὐ πρὸς τὰς δαπάνας ἐπιζητεῖν καὶ τὰς κτήσεις, ἀλλὰ τοῖς ἑσσι συμμεθεῖν καὶ τὰς δαπάνας, non ad mensuram expensarum possessiones querenda sint, sed ex ipsis possessionibus expensas metiri oporteat*, inquit Justinianus Novellâ III. Clericos Magnæ Ecclesiæ ad certum numerum in posterum is redigendos statuit, qui non in eadem duntaxat sacra facerent, sed & in tribus aliis sacris ædibus, quæ ei unitæ erant & adjunctæ, Deiparæ scilicet à Verinâ, S. Theodori Martyris à Sporatio ædificatis, & S. Irenes, in quibus, nempe ut quæ proprio carerent Clero, Magnæ Ecclesiæ Clerici divinas Liturgias *κατὰ πῶτα ὁλοθρον καὶ κύκλον ὁλοστυλίτης* hætenus peragere consueverant. Sanxit igitur idem Augustus, ut non ultra LX. quidem Presbyteri in Majore Ecclesia deinceps essent, Diaconi masculi c. & XL. Femina, Subdiaconi verò XC. Lectores CX. Cantores XXV. ita ut Clerus Sophianus, præter Ostiarios c. quadringentis XXV. Clericis constitit. Neque tamen diu stetit Justiniani Constitutio: ita enim postea sensim auctus Patriarcharum incuriâ Sophianus Clerus, ut Heraclio imperante singulis ordinibus continendis assignatæ in Magna Ecclesia *σέσεις*, seu sedes, vix sufficerent. Unde idem Imperator novellâ Constitutione, quæ descripta legitur in libro II. Juris Græco-Romani, statuit ut qui singulis ordinibus continebantur, quotquot illi tandem essent, in eo personarum numero, quo tunc erant, manerent, nec quisquam temerè iis adjiceretur, donec tandem Presbyterorum catalogus ad LXXX. Diaconorum verò marium ad CL. Feminarum Diaconissarum ad XL. Subdiaconorum ad LXX. Lectorum ad CLX. Cantorum ad XXV. Ostiariarum ad LXXV. quacunque tandem ex causa reduceretur. Verùm temporis progressu longè aliter sese res habuit: eò quippe redacta, ut sub Constantino Monomacho in majoribus solum festivitibus, & in Sabbatis ac Dominicis diebus incruentum perageretur sacrificium,

reliquis verò nequaquam, ex redituum nempe defectu: Τῆτο δὲ ἐγένετο Δὲ πρὸς τοῦ ἐνδίκου
 τῶν οὐκ ἀφελῶς ἀφορησῶν, καὶ ἀποχρῶντων, καὶ ἐκαστῶν τελεῶν τῶν ἐκὼν παρεσκευασῶν λειτουργίαν
 ὃ καὶ κρατεῖ γινόμενον μέγας ἡμῶν, καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἐκὼν ἀειμνήσια ἀπονδία τῆς ἑαυτῆς ἀνέθετο ἐκ-
 κλησία, ἐν χρυσῷ καὶ πολυτήμων ὑργάσεων καὶ λίθων καὶ ἀσκευασμένα μακρῶν παρελάσαντα τὰ λοιπὰ
 μεγάλα καὶ κάλλι, καὶ πμαῖς, καὶ λοιποῖς ἄλλοις κειμηλίοις ἐκ ὀλίγοις πῶν τῶν ἐφαίδρυνε *Hunc*
redituum defectum Monachus liberaliter supplevit, ut quotidie Missa celebraretur eo in templo: lau-
dabili sanè instituto, quod hodieque obtinet. Quin & vasa ad hoc pertinentia sacramentum ei templo
dedicavit, aurea, pretiosisque ornata unioibus & gemmis, qua magnitudine, pretio ac pulcritudine
aliis antecellerent, multisque aliis donariis istud templum exornavit. Verba sunt Scylitzæ. Atque
 in hanc Constantini munificentiam, instauratamque in Magna Ecclesia quotidianam divinam
 Liturgiam, extant bina tetrasticha Joannis Euchaitarum Metropolitanæ, inscripta, eis τῶν κα-
 θεμελιῶν λειτουργίαν τῆς ἁγίας Σοφίας, quorum alterum est:

Οὐκ ἔστι δίκαιον τῶν οὐκ ἐπὶ τῶν νόμων
 Φέρειν ἀπαύσον τῶν Θεῶν λειτουργίαν,
 Σχολῆς τε καὶ ἐν τῶν ἀλήθειαν βλέπειν,
 Ο καὶ κατορθοῖ δεωότης ὁ Μονομάχος.

Alterum sic habet:

Δαδιδι μελωδῶν εὐσεβῆ νόμον γραφῆ,
 Ἐν παντὶ καιρῷ τῶν Θεῶν δόξαν νέμειν,
 Πληροῖ δὲ τῆτον εὐσεβῆς Μονομάχος
 Αἰετὸ θεῖον εὐλογεῖσθαι, θεασίας.

Enimverò cum Constantinopolis in Francorum potestatem venit, & quamdiu eorum per-
 titit imperium, instituti in æde Sophiana, more Ecclesiarum Latinarum, Canonici, ut ex
 Innocentii III. PP. Epistolis alibi docuimus. Tametsi porrò singulis Clericorum prædictis
 ordinibus in æde Sophiana assignatas in Solea εἰσῆσις designare haud promptum fit, longè
 major videtur difficultas de Diaconissarum cætu, quas à viris secretum locum habuisse par-
 est credere. Hanc obiter attigimus in Notis ad Alexiadem.

LXXIX.

UMBILICUS.

TO TIUS illius spatii, quod intra quatuor pilas majores continetur, sive ναὸν & Chorum
 confecerit, sive non confecerit, pars media, cui nempe centrum copulæ, seu Hemi-
 sphaerii, ad perpendicularum imminet, videtur appellari ὀμφαλός, seu τὸ μέσον τῆς ναοῦ apud
 Marcum de Dubiis typicis cap. xcvi. Μεσόμφαλος, Gregorio Casariensi orat. in Nicænos Pa-
 tres, & Μεσόα@ apud Balsamonem in LXXIV. Can. Trullan.

LXXX.

BAPTISTERIUM.

CONFECTA ædis Sophianæ ex Silentiariorum aliisque auctoribus descriptione, superest ut
 de præcipuis illius Exedris (sic enim sacrarum ædium appendices appellari auctor est
 Eusebius lib. x. Hist. Eccl. cap. i v.) aliquid dicamus. Harum duæ potissimum celebriores
 habitæ sunt, ut cæteras omittam, siquæ extitere, Baptisterium, & Diaconicum. A Baptiste-
 rio ordiemur, quo nomine appellant Christiani locum Baptismi officio dicatum: illud fermè
 feorsim à Templis extrui solitum docet Eusebius loco proximè citato, cæterique, quos pas-
 sim laudant Brissonius ad Leg. *Dominico*, Cod. Theod. de Spectaculis, Steph. Durantus lib. i.
 de Ritib. Eccl. cap. xix. Brouverus ad Fortunat. lib. i. Poëm. xv. Josephus Vicecomes,
 & alii. Neque tantùm extra ædem sacram extitit Baptisterium, sed etiam versùs infimam
 illius partem, seu haud longè à Porticibus occidentalibus, vel Narthece, quo statui vide-
 tur loco Baptisterium Sophianum à Codino scribente, τὸ ἐπίπεδον τῆς ναοῦ, καὶ τὸν Λου-
 πῆσα, καὶ τοὺς Ναρθηκας, καὶ τὰ πῆλαξ αὐτῶν, fuisse domum Damiani Patricii: sive hoc loco
 Narthex dicatur pars inferior Templi, seu Porticus vestibuli. Paulus Silentarius part. i i.
 vers. cxlviii. illud fuisse indicat versus Porticus inferiores quæ intra ædem sunt,
 quo fermè loco hinc inde quatuor validis columnis marmoreis Catechumena sufful-
 ciuntur:

— Επεδράσουσι ἡ γῆν
 Ἄντοι ἀλλήλοισι δὴ δὴ δὴν. ὦν καὶ κάριος

Τεταπόεσις

Τεταπόθεις σφρήσιν ἐπιλιχθεῖσα κερὰν
 Νῶτον ὑπέσπειξε γυυαμείοισιν ἐδέθλας,
 Λαδὸν ἀπιθύνουσα πρὸς ἀνεράντα λείτερα
 Ανδρομέου βιότοιο καθάρσα, &c.

Sed terra insident bina binis oppesita (columnæ,) quantum in fastigio arcus quadrifidis implicatus vinculis, dorsum matronalibus domiciliis subfulcit, plebem recta duccens ad incontaminata lavacra vite humana expiatoria, &c. Porro tantâ amplitudine fuit Baptisterium Sophianum, ut in iis acta Concilia legamus in Synodo Calched. Act. I. ut judicia Ecclesiastica acta, apud Palladium in S. Chrysofomo cap. xi v. & apud Cedrenum in Rhinotmeto, & Paulum Diac. lib. I v. Hist. Misc. plebem Constantinopolitanam tumultuantem eò se recepisse. Unde non mirum, si μέγα φωπηεῖον dicatur apud Auctorem Chronici Alexandrini in Basilisco, & μέγας φωπηεῖον apud eundem Cedrenum in Leone Isauro.

LXXXI.

FONS BAPTISTERII.

IN Baptisterio erat Fons, seu aquarum receptaculum, Græcis Κολυμβήθρα, interdum δεξαμενὴ nuncupatum, in quod immittebantur baptizandi. Qui quidem Fons tantæ erat apud Constantinopolitanos venerationis, ut qui ad ædem Sophianam asyli jus habentem, ut omnes fermè ædes sacræ, confugiebant, ad Baptisterium inde contenderent, sacrosque istos Fontes prehensarent. Procopius in Hist. arcana cap. xvii. Ὅπως ἵνα μὴ γήνηται δόξα σου, ἐς τὸ τῆς σοφίας ἱερὸν φεύγουσι, ἐς τε τὸν θεῖον λουτρόνα ἐλθοῦσαι, τῆς ἐν ταῦτα κολυμβήθρας ἀπειξέειχοντο. *Id illa verita ad Sophianum templum convolant, in sacrum se condunt lavacrum, fontemque manibus prehensant.* Et suprâ cap. iiii. τὸ δὲ δὴ δεύτερον ἐς τῆς σοφίας τὸ ἱερὸν ἵκων, ἐς αὐτὴν που τὴν θείαν δεξαμενὴν δεξαμενῶς ἐκάθισαν, ὡς περὶ μάγισσα πάντων γενεῶν κλεισάνει σέβεν. *Secundò deinde inopinatò in ædem Sophianam veniens, in ipso sacro lavacro sedit, cuius summa Christianis religio est.* Ubi imperitè omnino Suidas, qui locum hunc exscripsit, δεξαμενὴν, τὸ ἐπιτελεῖν τὰ θεῖα δεχομένην interpretatus est, cum nihil aliud sit quàm Fons Baptisterii, qui ab eodem Procopio & Theophane an. ii. Theodosii Junioris & an. vii. Zenonis κολυμβήθρα, ab aliis ὑπονόμιον, à Gregorio M. cloaca, ab Anastasio in Hist. Eccl. *Natatorium* vocitatur. Κολυμβήθρα dixit etiam Theodorus Lector Eccl. I. καὶ τῆτον ἐν τῇ κολυμβήθρα σφαγῆν παρρησιεύασε, & illum in ipso lavacro jugulavit prescripi: ut & Cedrenus in Leone de Copronymo: καὶ γὰρ ἀπόδυσεν ἐν τῇ αἰγῇ κολυμβήθρα, ubi Paulus Diaconus lib. xxi. Hist. Misc. habet, *in sancto Lavacro.* In hos autem sacros Fontes ex Aquæductibus influebant perennes aquæ, ut colligitur ex Anastasio de Vitis PP. pag. 117. 134. 163. & ex Tractatu de Capite S. Joannis B. qui habetur in aliquot Codicibus S. Cypriani. Baptisterium Sophianum præterea jus habuisse asyli, perinde ac ipsam ædem, testatur Chronicon Alexandrinum pag. 752. λαβὼν Βασιλίσκου τὴν γυυαμῆα αὐτῆ καὶ τὰ τέσσα, ἔφωρη εἰς τὴν μέγαλλην ἐκκλησίαν, εἰς τὸ μέγα φωπηεῖον. *Basiliscum unà cum uxore & liberis in magnam Ecclesiam & in Magnum Baptisterium confugiunt.*

LXXXII.

DIACONICUM.

ALTERA quæ Ecclesiæ Sophianæ adjuncta fuit exhedra, Διακονικὸν appellata est. Est autem Diaconicum Græcis scriptoribus, quod alii Ecclesiæ Secretarium vocant, nos vulgò *Sacristiam* dicimus. Quæ quidem vox occurrit non semel apud Scriptores, non modò pro exhedrà ita appellatâ, sed & interdum pro Conchâ Bemati adjunctâ, in qua reponebantur vestes sacerdotales ad sacram Liturgiam necessariæ, de qua egimus supra, ut apud Philostorgium lib. vii. cap. iiii. Cyrillum in vita Euthymii cap. xviii. & xix. Auctorem Vitæ S. Auxentii Archimandritæ cap. i. n. iiii. in Euchologio, Typico S. Sabæ, & in Passione SS. Patrum Sabaitarum. Videtur autem ita appellatum, aut quòd Diaconorum primitus fuerit in eâ sedes & confessus, vel potiùs quòd hæc exhedra eorum curæ potissimum commissa fuerit. In ea enim non modò quæ ad Ecclesiæ vasa, & sacerdotales vestes spectant, priusquam sacra perageretur Liturgia, seu Divinum ac Ecclesiasticum Officiùm, munia obibant Diaconi, sed & confidebant pro muneris sui ratione. An verò Diaconicum Ecclesiæ idem fuerit cum eo carcere, qui perinde Diaconici nomen habuit, video controversi, etsi probabile sit eandem exhedram fuisse. Nam cum nefas ducerent prisci Ecclesiæ Pontifices, reos Clericos unà cum

reis secularibus eodem carcere detineri, seu quòd suam in eos auctoritatem & jurisdictionem servare ac tueri, vel, quòd vero similis est, cum Clericis suis mitius agere vellent, quàm solent ordinarii Judices, illos in Ecclesiarum Secretariis, Scévophylaciis, aut Catechumeniis detinebant, quousque per pœnitentiam iis impositam, quam ἐπιήμιον vocant, peractamque, sua expiassent delicta ac crimina: ita Gregorius II. P. P. in Epist. I I. ad Leonem Isaurum in VII. Synodo: *Pontifices, ubi quis peccarit, — cum tanquam in carcerem, in Secretaria, sacrorumque Vasorum araria conjiciunt, in Ecclesie Diaconia, & in Catechumena ablegant.* Hinc non semel legimus in Diaconica, vice carceris, conjectos Clericos delinquentes: eò enim spectat Lex x x x. Cod. Th. de Hæret. *Cuncti Hæretici procul dubio noverint omnia sibi licca hujus Urbis adimenda esse, sive sub Ecclesiarum nomine teneantur, sive quæ Diaconica appellantur, veletiam Decanica.* Quo loco censet Cujacius *Diaconicum* idem esse quòd *Decanicum*, carcerem nempe Ecclesiasticum, in quo detinebantur rei Clerici; quâ notione accipitur *Decanicum* apud Jul. Antecess. Const. LX XIII. *Executor autem litium constitutus in Decanicis Ecclesiarum recludatur, competentes pœnas luiturus*: quæ totidem verbis extant lib. v. Capit. Caroli M. cap. cc x x v. ubi Novella Justiniani x c v i i. habet, ἐν τοῖς καλουμένοις δεκανικοῖς. Decanici præterea, vel potius δεκανικοῦ, occurrit mentio in supplicatione Basilii Diaconi in Concilio Ephesino part. I. κακείθεν τυπόμενοι ὡς τὰ ὄχλου τῶν δεκανῶν, ἀπηγόρευσα ἐν τῷ δεκανικῷ, κακῆ γυμνοῖς ἡμῶς δεσμίοις ὡς καὶ ὑπευθύνους τῆς πτωχίας ἐσύλισαν, ἐκρεβάτισαν, καὶ ἐπέρισσαν. Et infra: θλιβόμενοι ἐν τῷ δεκανικῷ λιμώττοντες, ubi Interpres *δεκανικὸν; Tribunal Ecclesiasticum* vertit, sed perperam, ut opinor; nam etsi reverà postmodum hac appellatione donari potuerit, hoc tamen loco *δεκανικοῦ* vocabulo disertè carcer intelligitur, si non Ecclesiasticus, certè is qui Decanorum, id est, Licetorum curæ commissus erat. Nisi quis malit, *Decanicum* in hac Epistola accipi debere pro loco, in quo stationem suam habebant Decani, seu ῥαβδούχοι, uti appellantur à Cedreno pag. 170. de quibus passim agunt Scriptores. At si *Decanicum* idem fuit cum *Diaconico*, probabile est *Decanicum* & *Dicanicum* corruptè postmodum dictum, quòd *Diaconicum* appellari debuerat. Nec scio an etiam *Dicanicum* à voce *δικη* nuncupatum sibi persuaserint posteriores Græci, quòd in *Diaconicis* judicia sua exercerent Pontifices, quòd indicant Gesta de nomine Acacii, hisce verbis: *Dicens Petrum olim in Diaconio esse damnatum, nunc etiam Christianâ societate semotum*: nam *Diaconium* & *Diaconicum* idem esse satis declarant suprâ allata Gregorii II. verba.

LXXXIII.

SECRETARIUM.

CUM igitur *Diaconica* non modò carceris vicem interdum præstarent, sed etiam *Tribunalis Ecclesiastici*, inde factum opinor, ut istæ exhedræ *Secretaria* appellarentur: nam propriè sunt *Judicium Secretaria*, uti est in Concilio Milevitano II. Can. x v i. *Magnum secretum judicis, unde Secretarium nominatur*, ait S. Augustinus in cap. x x x i v. Ezechiel. cap. I I I. Idque ex eo fluxisse arbitror, quòd in *Diaconicis* Synodi & Concilia persæpe cogerebantur, atque iis in confessoribus, Clericorum causæ examinarentur: unde postea Pontificum, qui Synodis intererant Sessiones, *Secretaria* passim legimus dictas, apud Anastasium in S. Agatho pag. 54. 55. in Synodo Lateran. sub Martino P. P. an. DC XLIX. in Concilio Rom. an. DCC XLV. sub Zacharia P. P. Act. I. & II. CæsarAugustano sub Damaso P. P. Carthagenensi III. IV. V. Milevitano II. Carthagin. VI. Africanis cap. I. LII. Arelat. III. Hierosolymitano sub Agapeto P. P. Hispalensi II. cap. I. &c.

LXXXIV.

METATORIUM.

NEQUE unicum *Diaconico* Sophiano nomen fuit: nam & *Μετατώριον* dicebatur, siquidem *μωσατώριον* idem est quòd *μετατώριον*, quòd quidem opinantur viri docti. Id colligitur ex his Euchologii verbis: Μετὰ τὸ ἄλλειν τὴν ἑστίασιν, κατέρχεται ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης ἐν τῷ Μεσατωρίῳ, ἤτοι ἐν τῷ Διακονικῷ, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ ἀγιον θυσιασθῆριον ἐκ τῆς δεξιᾶς. *Cantatis sexta & tertia odis, descendit sanctissimus Patriarcha in Mesatorium, seu in Diaconicum, & è dextra parte egreditur.* Quemadmodum igitur *Mesatorium* ad dextram statuit Euchologium, (Ædis-ne, an verò Altaris, incertum) ita *Mesatorium* Scylitzes in Leone Philosopho pag. 602. ita ut unum idemque esse par sit credere, proindeque mendum subesse in Euchologio. Sic autem Scylitzes: Διὰ τοῦ πτω οὐδὲ τὴν αἴθραν ὁ Πατριάρχης εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχεται.

ἐκώλυε τὴν Βασιλέα, ὅθεν ὄψα τῆ δεξιᾷ μέσῃ διήρχετο εἰς τὸ Μιτᾶτωριον. *Atque ob hoc factum Patriarcha ei introitum templi cum interdiceret, caecius est per dextram partem in Mitatorium ire.* Et infra pag. 605. Ὅπερ γράψαντες καὶ σφραγίσαντες ἐν τῷ Μιτᾶτωριῳ ἔβριζαν· τῷ ᾧ Βασιλέως δημοσίαν πορόδον ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ποιουμένων, καὶ ἐν τῷ Μιτᾶτωριῳ εἰσελθόντος, καὶ ἐν ᾧ ἤρχετο τόπῳ, &c. *Eumque libellum consignatum in Mitatorio abjicit: Imperator vero publice in Magnis Templum progressus, cum in Mitatorium venisset, & in eo in quo precabatur loco, &c.* Ubi interea observandum, quod jam monuimus n. XLII. Mitatorium hinc appellari, quod Diaconicum à Codino, siquidem locus ille in quo precari consueverat Imperator, sit exhedra illa ad dextrum ædis latus & meridionalem partem, in qua consistere is solebat, cum sacris Liturgiis intererat, quod prorsus existimaverim. Meminit præterea Μιτᾶτωριῳ Theodorus Lector Ecl. I I. Lexicon Gr. MS. Bibliothecæ Regiæ cod. M M L X I I. & Codinus, qui illud excitatum refert à Justiniano, *ἵνα, inquit, ἐκεῖσε ᾧδρα μὲν καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, καὶ πολλάκις ἐσθίῃ, ut ibi maneret cum proceribus suis, & sæpe manducaret.* Quæ quidem ultima verba Goarum impulerunt, ut in Notis ad Cedrenum & Euchologium scripserit *Μιτᾶτωριον* dictum quasi *μυσατωριον*, fuisseque cubiculum ad latus Altaris, in quo fessis à labore Cantoribus mensa frugalis, panis scilicet & vini, apponebatur, proindeque locum fuisse mensis instruendis idoneum: à quâ sententiâ haud omnino abhorret Allatius. Verum cum Diaconicum, seu Secretarium Sophianum, amplum fuerit triclinium, neque unico duntaxat, sed variis constiterit cubiculis, multò probabilius videtur hanc inde fortitum appellationem, quòd revera *domus* esset *Ecclesie*, hoc est æditui & *Νεωκόρου*, in quâ etiam Imperator, si luberet, antequam sacra peragerentur Officia, vel iis finitis & exactis, moraretur. Nam ut *Metatum* Latini scriptores ædem, & domicilium vocarunt, ut constat ex Gregorio Turon. lib. v. Hist. cap. VII. lib. VI. cap. XIX. XI. lib. VII. cap. VI. XXIV. lib. VIII. cap. II. XLIV. lib. IX. cap. VI. lib. X. cap. II. XV. lib. de Mirac. cap. XLIV. lib. II. cap. XXI. XXIV. lib. II. de Miracul. S. Mart. cap. XI. lib. IV. cap. XXI. ut cæteros præteream alio à me recensitos loco, & *metari* dixerunt pro *divertere*, ut Paulinus Nat. IX. & X. ita *μιτάτον* eadem significatione usurpant Græci recentiores, ut habetur in Glossis Basil. S. Athanasius, sive quisquis est auctor Narrationis de imagine Berytensi: *ἐπέζητησε μιτάτον μετίζον ὁ Χρυσανός, ὡς χηζέειν.* Alios ad id firmandum laudat scriptores Meursius. Ob hanc igitur causam triclinium istud excitasse, itaque appellasse Justinianum ait Anonymus, ut in eo quiesceret: *ἐκάλει ᾧ — καὶ Μιτᾶτωριον, ὅπερ ἐκεῖσε ἀνέγαγε, κοιτῶνα ὠραῖον ἀφ' ἁρυσον, ἵνα εἰσπερευομένη αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ ἐκεῖσε καθύδην. Vocavit porro Mitatorium, quod ibi excitavit, pulchrum cubiculum deauratum, ut cum in templum iret, ibi quiesceret.* Ubi *καθύδην*, est non tam *somno recreari* quàm *quiescere ac morari*. Ejusmodi autem fuit, & in eum finem extructa exhedra Ecclesie adjuncta, cujus meminit Anastasius in Gregorio IV. *Fecit etiam juxta Acolyti pro quiete Pontificis, ubi post Orationes matutinales, vel Missarum Officia ejus valeant membra soporari, hospitium parvum, sed honestè constructum, & pietatis decoravit eximius.* Ita Metatorium, seu Diaconicum, amplum triclinium fuit, in quo & Imperator diversari, siquando à publicis curis vellet secedere, & pietati vacare, & Diaconi confidere, & Synodi peragi, Clerici delinquentes includi, sacra Ecclesie vasa, ministeria, & vestes asservari, atque aded ipse Ædituus, vel qui Templi conservandi curam habebar, habitare poterant. Ædituos istos, quòd iis juxta ædes sacras mansio esset, *ᾧδρα μοναρίου* vocant Synodus Constantinopolitana sub Mena Act. v. VII. Synod. Act. VII. Can. v. & Petrus Diaconus Casinensis in Relat. de Corpore S. Benedicti n. I I. *περὶ μοναρίου* Definitiones Concilii Calchedon. Can. I I. Leo Grammaticus in Michaële Balbo pag. 459. & Balsamon ad Marci Patr. resp. XXVI I I. *περὶ μοναρίου* etiam habuere Gentiles, si quâ Menologio fides ad XV I I. Novemb. quæ quidem vox habetur etiam in Italiâ sacrâ Ughelli tom. V I I. pagg. 421. 423. At qui *Paramonarius* dicitur Diacono Casinensi, *Mansionarius* nuncupatur Leoni Ost. lib. I I I. cap. XXVI. Notum autem ex Gregorio Magno lib. I I I. Dial. capp. XXIV. & XXV. *Mansionarios* & *Custodes* promiscuè appellari, quibus scilicet custodiendæ Ecclesie incumbere cura; unde *Excubitores* nuncupantur Mansionarii ab Aldrevaldo lib. I. de Mirac. S. Benedicti. Ii enim non modò Ecclesiam, sed & Reliquias & Phylacteria servabant, ut colligitur ex eodem Leone Ost. lib. I I. cap. XXXIV. unde *Martyrarii* dicti in Concilio Aurelian. II. Can. XI I I. apud Gregor. Turon. lib. I I. de Mirac. cap. XLVI. & lib. IV. Hist. cap. XI. *Custodes Martyrum*, apud Anastasium in sancto Silvestro pag. 13. & in Synodo Rom. sub eodem Silvestro Can. XI. *Custodes super sepulchra Apostolorum*, apud eundem Anastasium in S. Leone I. pag. 27. *Custodes Loculorum*, in Vita S. Zozimi Episcopi Syracusani n. VI. ubi eosdem esse cum *Ostiaris* evidenter ostenditur. Sed & penès eos fuisse Ecclesie claves docet Petrus Diac. lib. IV. Chr. Casin. cap. LIII. Habitabant quippe Mansionarii in domo Ecclesie contiguâ, à quâ nomen dignitati isti mansit. Auctor Miracul. S. Mauri Abbat. cap. X. *Clericus quidam nomine Mansfredus, qui ob custodiam in contiguâ Basilicæ ipsius domunculâ dormire erat solitus: ubi dormire idem est quod καθύδην, id est, morari, habitare, ut monuimus: Inde Primi Mansionarii dignitas magna in Ecclesia Romana, qui Custos Dominicalis Vestiaris*

dicitur in Ordine Romano, & cæterorum Ecclesiæ vasorum: cùm alii inferioris ordinis *Mansonarii*, *Iuniores* dicerentur. Unde haud procul à vero aberraret ille, qui *νεακόρον*, cui Sophiañæ Ecclesiæ claves commissæ leguntur apud Silentiarium, *Παεραμονάειον* interpreta-
retur.

LXXXV.

VESTIARIUM.

SED & non omnino improbanda videtur Wolphangi Musculi divinatio, qui *Μιταπέειον*, apud Theodorum Lectorem, *Mutatorium* vertit. Nam cùm *Μιταπέειον* idem sit quod Diaconicum: rursum verò Diaconicum idem quod *Vestiarium*, Vestiarium denique idem quod *ἀλλαξιμείον* apud Codinum de Off. cap. 11. locus scilicet, seu cubiculum, unde vestes mutandæ promuntur: nil vetat *μιταπέειον*, vocem, pro *μουταπέειον*, usurpasse Græcos existimare. Quippe apud Latinos ævi inferioris Scriptores *Mutatorium*, si non locum unde promuntur vestes mutandæ, certè vestes ipsas quæ alternis mutantur, appellari constat: quæ quidem *ἔξημοιὰ ἱμάτια* dicuntur Homero Odysi. 11. *vicaria indumenta* Cassiano lib. 1v. cap. x. *mutanda*, in Regula Magistri cap. 1xxxi. *mutatoria* aliis, uti monuimus in Notis ad Alexandria, & in Glossario nostro nuper edito: denique *ἀλλαξιματα* apud Auctorem de Off. Eccl. Constantinopol. à Medonio editum, *ἀλλαγῆ* apud Codinum: unde *ἀλλάσσειν* apud eundem & Marcum Hieromon. de Dub. typ. cap. xliii. Avitus Vienn. lib. 111. Poëm.

Serica bis coctis mutabat tegmina blattis.

Secretarium autem Ecclesiæ, *Vestiarium* appellari notius est, quàm ut firmari neceffe sit.

LXXXVI.

SALUTATORIUM.

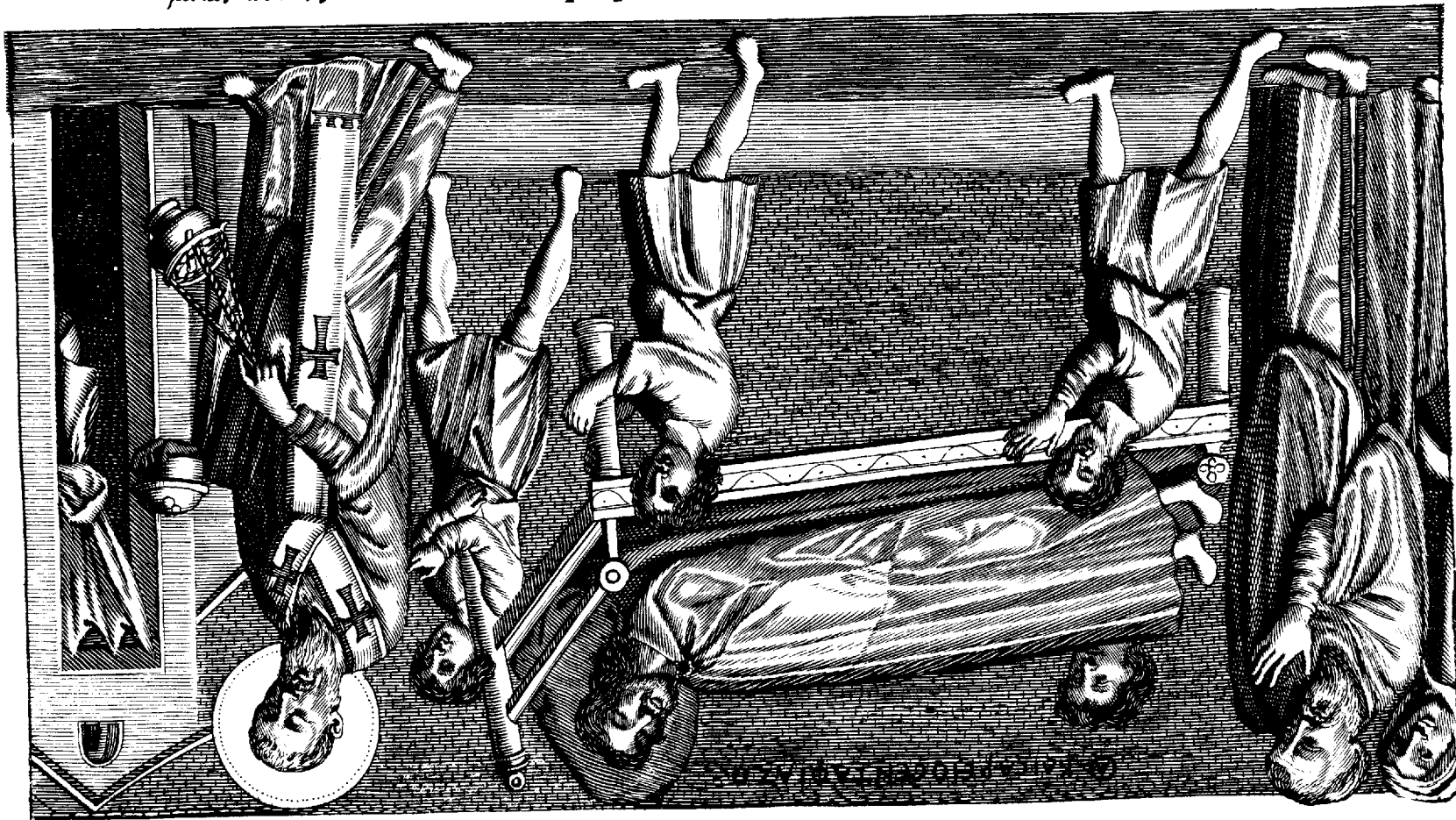
VAriis proinde officii varias sortita est appellationes hæc exhedra: nam & à salutationibus *Ασπασικό; οἶκος* etiam dicitur Theodoro lib. v. cap. xvii. *Salutatorium* Gregorio Turon. lib. 11. Hist. cap. xxi. lib. vi. cap. xi. lib. vii. cap. xxvii. Messiano Presbyt. de Vita S. Casarii Arelat. pag. 252. Aimoino lib. 111. Hist. cap. xlvii. Auctori Hist. Miscellæ lib. xlii. pag. 379. edit. Canisii, & Orderico Vitali lib. 11. pag. 412. Est autem *Salutatorium*, apud Papiam, *locus in quo ad salutandum advenientes excipiebantur*: & in Glossario Ælfrici, *salutatorium*, dicitur esse *Greeting-hus*, id est, domus salutationis, uti definitur ab Ugutione. Sic porro appellatum volunt Diaconicum, quòd in eo Episcopi sacra facturi, antequam ad Bema, seu ad Altare, procederent, Fidelium salutationes exciperent, seu illorum se orationibus commendare, seu de negotiis, Ecclesiasticis præsertim, cum iis agere vellent. Id potissimum colligitur ex Gregorio Magno lib. 1v. Epist. 11v. & xcvi. in quibus præcipitur Episcopis aut Archiepiscopis, *dimissis jam filiis Ecclesiæ; à Salutatorio ad sacra Missarum solennia celebranda cum pallio procedere*: & Sulpitio Severo lib. 11. Dial. de Vita S. Martini cap. 1. ubi disertis verbis dicuntur *Presbyteri in Secretario sedere, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiationibus occupati*: quo tunc tempore vetantur Diaconi in Secretario cum Presbyteris sedere in Concil. Arelat. 11. uti supra observatum est. Certè Pontificem sacra facturum, antequam ad Altare procederet, à Diaconis salutari observare est ex Ordine Romano: *Cùm verò Ecclesiam introierit Pontifex, non ascendit continuo ad Altare, sed prius intrat in Secretarium: — ubi cum intraverit, sedet in sellâ suâ, & Diaconi, salutato Pontifice, egreduntur de Secretario*: tametsi hæc verba de salutione accipi posse non diffiteor, quam exhibent Diaconi priusquam è Secretario excedant. Nec scio an etiam in Salutatorio salutarentur Episcopi à Presbyteris diœcesanis. In Concilio quippe Nicæno Arab. cap. 1v. præcipitur, *ut Chorepiscopus bis per annum congreget Presbyteros ad salutandum Episcopum, & tradendum se ei, & Communionem cum eo habendam, & prandeat cum eo, fiatque hoc primum in exitu anni, secundo verò in Festo Resurrectionis D. N. Iesu Christi*. Incertum pariter an ad has salutationes Fidelium referri debeat Canon xii. Concilii Ticinensis sub Leone IV. PP. quo prohibentur Pœnitentes *vacare salutationibus*, ita ut iis interdictum fuerit Sacerdotes in Secretario salutare, quòd Fidelibus licet, vel certè domi salutatores admittere. Quemadmodum autem Episcopi in Secretariis salutationibus vacabant, ita & Abbatissæ. Quippe in Regula sancti Casarii cap. xxxvi. & Reg. sancti Donati cap. 1vii. hæc verba habentur: *Observandum est ne Abbatissa ad salutationes in Salutatorium sine digno honore suo, hoc est, sine duabus aut tribus Sororibus procedat*. Et cap. xl. *Si Abbatissa, ut adsolet, cum Saluatoribus occupata fuerit*. Et in Recapitulatione Regulæ sancti

Cæsarii cap. viii. & Regula sancti Aureliani Episcopi cap. i. præcipitur, *ut quacunq̄ue ad conversionem venerit, regula ei in Salutatorio legatur.* Denique in Concilio Matiscon. I. Can. i i. vetantur *viri intra Salutarium aut Oratorium Monasterii Virginum intrare*, quibus consentanea habentur in Regula sancti Aureliani cap. x i v. quibus in locis *Salutarium*, idem est quod *Secretarium & Diaconicum.*

LXXXVII.

SCEVOPHYLACIUM.

JAM verò cum in Ecclesiarum Secretariis ac Diaconicis asservarentur sacra Vasa, seu, uti vocant vulgò scriptores, Ministeria, inde factum, ut quod aliis Diaconicum & Secretarium est interdum & sæpe *σκευοφυλάκιον* appelletur, quod extitisse ut plurimum in interiore Diaconici parte ostendit Passio SS. Patrum Sabaïtarum: *ὅτι περὶ ὑποτεμόμενοι πάλιν αὐτῶν πατέρες Διακονικὸν πεποιήκασιν ἑσώτερον ἢ τὸ Διακονικὸν Κληρικῶν, ἧτοι Σκευοφυλάκιον.* Hinc ejusmodi Diaconica promiscuè dicuntur *Secretaria*, ac *sacrorum Vasorum araria*, in laudata Gregorii II. PP. Epistola: atque ita usurpari passim observare est. Meminit etiam Palladius in vita Chrysostomi cap. x. *edicula*, in qua *sacrorum vasorum recondita erat multitudo*, in Magna Ecclesia antiqua. Cur verò in Diaconico reponerentur sacra Ecclesiæ Ministeria, ratio illa potissimum est, quòd ea curæ Diaconorum ac sollicitudini incumberent. Isidorus lib. i i. de Eccl. Offic. cap. i x. *Custodes Sacrarii Levitæ sunt: ipsis enim jussum est custodire Tabernaculum, & omnia Vasa Templi*: quod etiam habetur apud Cyrillum Alexandr. lib. i i i. de Adorat. Inde illis ea manu contingere, non autem Subdiaconis, licebat: & ut ait Concilium Laodicenum Can. x x i. *οὐ δεῖ ἔχειν ὑποτέρας χεῖρας ἐν τῷ Διακονικῷ, ἢ ἀπὸ τῶν δεσποπικῶν σκευῶν.* Quæ quidem ita vertit Concilium Agathense Can. l x v i. *Non oportet insacros Ministros licentiam habere in Secretarium, quod Græci Diaconicum appellant, ingredi & contingere Vasa Domnica*: sive ea verba intelligenda sint de majori Diaconico, sive de minori, id est, Conchulâ Bemati adjunctâ ita nuncupatâ, ut supra monuimus. Verùm quod ad Vasorum sacrorum curam primitus Diaconis collatam attinet, id postmodum immutatum: eorum enim illa in a de Sophiana data est Magno Scevophylaci, de quâ Dignitate Ecclesiasticâ passim viri docti egerunt, cui, ut par est credere, suberant Diaconi. Porro Scevophylacii Sophiani meminit Anonymus: *ἔστι δὲ ὁ τόπος ἧς οἰκημάτων αὐτῆς, ὃν δέδωκεν εἰς τὴν μεγάλην Εκκλησίαν, τὸ Σκευοφυλάκιον ὄνομα, σὺν τῷ ναῷ τῷ Ἀγίου Πέτρου.* Enagès κειμηλιοφυλακεῖον dicitur Justiniano in Novella l i x. cap. v i. Ex quo præterea discimus in eo asservatos duos majores lectos, *δύο μεγάλας κλῖνας*, Studii scilicet, de quo plura alibi adnotamus, & Stephani. Nam cum funerum

sumptus faceret Major Ecclesia Constantinopolitana, & eam ob rem Constantinus M. & Anastasius Imperatores destinassent mille & centum officinas in pulcherrimis Foris urbis, ut ex earum reditu faceret sumptus funerum, quod docent Lex IV. & XV. c. de Sacr. Eccl. Justinianus in Nov. LX. & Leo Imp. in Nov. XII. subministrabat illa lectos seu feretra, quibus efferrentur mortuorum cadavera. Sed hæc plebem ceterosque spectabat, qui absque affectatâ pompâ sepulturæ mandabantur. At pro majoris dignitatis, & honoratis viris, erant hæc bina feretra, asservata in Scevophylacio, Studii nempe & Stephani, à quibus donata fuerant, ut nobiliorum funeribus inservirent. Erat præterea tertium nobilius ac pretiosius aliud feretrum in eundem usum in ipsa Ecclesia asservatum, χρυσόπασον, seu auro ubique exornatum, ut essent eorum qui majore pompâ ac apparatu defunctis funus ducere vellent, quod suis sumptibus facere tenebantur, quos idem Justinianus taxat pro locorum spatio quibus erat pompa traducenda. Ejusmodi lectorum aureorum, & in iis mortuos efferendi formæ, imagines & figuræ habentur in Cod. MS. CIV. Operum S. Gregorii Nazianzeni in Bibl. Regia, ubi S. Cæsarii funus effingitur, eum hisce characteribus, ΑΤΙΟC ΚΑΙ CΑΡΕΙΟC ΕΝΤΑΦΙΑΖΟΜΕΝΟC. In quo quidem lecto jacet S. Cæsarius cum ιερορχική σολή, & sacra Epomide, seu Homophorio, ὡς ἔστι, uti S. Ignatii Patriarchæ CP. funus describit Nicetas Paphlago in illius vitâ. Fertur autem iste lectus aureus à quatuor hominibus, ut hic delineari curavimus. Nequedum vestigalibus quibus immensis locupletata erat ædes Sophiana, privantur Mahumetani Sacerdotes, inquit Gyllius lib. II. cap. IV. neque mille & centum tabernis, sive officinis, quas vestigales & liberas possident, sitas in pulcherrimis foris Constantinopoleos. Sed quo potissimum loco extiterit Diaconicum olim, seu in æde Sophianâ, seu in cæteris majoribus Ecclesiis, vel quæ Scevophylacii, Vestiarii, Secretarii, & aliis nominibus donatur vulgò exedra ædi sacra adjuncta, non adedè promptum est assequi. Allatius, uti supra diximus, Diaconicum rem prorsus diversam à Secretario facit, contenditque esse Concham illam, quæ συσιασθείου Conchæ, ædem ad sinistram ineuntibus, adjungitur, ubi σκευοφυλακίου & ἀγχιονικοῦ τετραπέζου statuitur, quemadmodum nuncupatur à Symeone Thesfal. Verùm etsi in confesso sit eam Conchulam Diaconicum appellatam fuisse, non ideò tamen sequitur exhedram, quam vulgò *Sacristiam* vocamus, Diaconici appellationem non habuisse: nam, uti supra observatum est, Conchula ista Diaconicum appellata est, quod in ea, allata ex majore Diaconico sacra Vasa, atque adedè vestes sacerdotales ad Liturgiam sacram peragendam necessariæ reponerentur. Planum enim esse reor ex præallatis Diaconicum exhedram fuisse ædi sacra adjunctam, proinde à Bemate seclusam & remotam, quod & indicat idem Symeon, dum scribit Episcopum consecrandum à Diaconico ad Bema procedere per Templi dextram & Soleam, ἀγχι τῆ δεξιῶ μέρι τῆ ναοῦ καὶ τῆ σωλέως, deducuntibus eum Sacerdotibus, & Diacono præeunte: ubi per dextram τῆ ναοῦ, ipsum ναόν, intelligi observant viri docti. A Diaconico igitur, quod extra ædem extitit, per Soleam transeundum fuit Sacerdoti ad Bema pergenti, (nec mirum, cùm Bematis fores Soleæ obverfarentur) proinde per eam ædis partem, quæ Bema à Ναῶ propriè sumpto disparabat. Atque hæc sunt quæ de æde Sophiana sparsim apud Scriptores observare licuit.

CONSTANTINOPOLIS CHRISTIANA,

S E U

DESCRPTIO URBIS CONSTANTINOPOLITANÆ,

Qualis extitit sub Imperatoribus Christianis.

LIBER QUARTUS.

I.

ÆDES ALIÆ DEO SACRÆ.

I.

VERGETÆ, Εὐεργέτου, Monasterium Christo Salvatore sacrum. Nicetas in Alexio Angelo lib. 111. n. x. Πάντα γὰρ ὅσα ἐν τῷ ἱερῷ Βλαχερνῶν βουαῖ πρὸς τὴν μενὴν διήκει τῷ Εὐεργέτῃ, κατηδάλωτο, καὶ ὑπερμικροῦ το καλὸν μὲρον Δεῦτερον ἢ τῷ πρὸς ἐξῆν. Nam quidquid à Colle Blachernarum usque ad Evergetæ Monasterium pertinet. flammâ est absumptum, flamma impetu ultra Deuterum elato. Et in Murzuflo n. 11. Τὰ δὲ ἐπὶ τούτοις διασαλεύονται ἡν ἠόνων τὰ μέγιστα ἡν ἀντιπάλων σιαφῶν, — καὶ διελήφασιν τὸ χωρὸν, ἐς τὸ διαρχῶν ἀλλήλων διίσταμενα, ὅς ἐν τῷ τῷ Εὐεργέτῃ μονῆς ἐς τὰ ἐν Βλαχέρνας ἀνάκτορα γραμμικῶς ἐκμικρίζεται, ἐμπνευσμῶν, &c. Exinde maxima naves à

littoribus redūctæ — justis invicem distinctæ intervallis, id spatium occupans, quod ab Evergetæ Monasterio ad amussim ad Blachernianum Palatium extenditur, quod incendio desolatū est, &c. Ex quibus Monasterii situs quodammodo percipitur, fuisseque proximum Blacherniano & Freto abunde colligitur: quod & firmat Pachymeres lib. v. cap. x. ubi ait portum, quo Latini, seu Franci, dum Urbem tenebant, utebantur, adiacuisse Monasterio Evergetæ: λέγω ὃ παλαιὸν (νεώτερον) ἐχ' ὃ ἡθὺς καὶ πρὸς τὸν Λατῖνοι ἐχ' ὄντο τὰ πρὸς τῇ μονῇ τῷ Εὐεργέτῃ χειρῶν. Unde fortè colligi potest per τὴν πρὸς τὸν Νεώτερον ἐκκλησίαν, in qua musivo opere descriptæ Acacii Patriarchæ etiam superstites imagines dicuntur apud Suidam in illius elogio, eam esse quæ Εὐεργέτῃ διὰ ἐστ. Meminit denique istius Monasterii Cantacuzenus lib. 111. cap. 1x x1 x.

Quod *μονὴν Χεισοῦ* ἢ *Σωτήρος καὶ Εὐεργέτου* vocat: ut & Pachymeres lib. 1 x. cap. v. lib. x i i i. cap. v i i i. Habentur in Bibliotheca Regia sequentes versus Philes, qui dicuntur fuisse inscripti in templo Salvatoris Evergetæ, cod. m m l v i. ex quibus Sanctimonialium ac Virginitum fuisse docemur. Hos, haud magni licet momenti, hic descripsimus:

Στίχοι τῆ ΦΙΑΗ γραφέντες ἐν τῷ ναῷ ἢ Σωτήρος Χεισοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τῆ Εὐεργέτου.

Θεὸς μὲν ἡμῶν ἕσπερος τὰ χα κλίνας,
 Τὴν σωτηριολογίαν εὐλογοῦν τῆν ἀζύγων,
 Ως ἀπ' ἐπ' αὐτὸν μυσικῶς ἀναδράμῃ.
 Εξίσταται δ' οὐκ ὀφθαλμοῦ τῆν Ἀγγέλων,
 Εἶδ' ἕξ, καὶ θεωροῦντ' αὐτὸς ὑπόθετον.
 Πῶς ἀπ' εἰσῆγα πάντα μικροῦ τὰ σίφη,
 Νύμφον ὄρον ἐν ταῦτα τ' ἐκκλησίας,
 Οὐκ ἄρα μικρὸν, καὶ πολὺ χρωμὸς πόλθ,
 (Θεὸς γὰρ ὅστι) καὶ θεωροῦντ' αὐτὸς, καὶ βλέπει.
 Ως τ' νοητῆς ἐκκαθάρσεως πασάδος
 Πλὴν πάντα καινὰ, καὶ * ἕξ ἐξ ὧν τῆς τύποι,
 Μὴ καὶ μικρὸν γειτνιῶν ὁ δεσπότης,
 Πλὴν ἐκ ὅτι γῆς, ἀλλ' ἐπ' ὑψοῦς ἡρμῶνθ,
 Καὶ δίκνυται σαρξ εὐπαθῆς, μὴ κομπάσας,
 Καὶ μὴ φύγῃς, ἀπ' ἑσθ' αὐτῆς, τὴν σωτηρίαν,
 Οὐκ ἄν ποτε αὐτὸν, ὡς ὄρας, ἐκ ἰσχύων,
 Δεικνύς αὐτὸν, ὡς δοκῆι, βιβλίω.
 Οἷς καὶ ὡς δυνάμειν ἡ τέχνη γράφει.

ΕΤΕΡΟΝ.

Σκόπη θεατὰ, καὶ τὸν ὑψοῦ νυμφίον
 Καὶ δυνάμεις κυκλῶσι, καὶ τ' ἄλλα σίφη,
 Τῆ ἢ μοναστῶν ἀπερὼ μὲνθ μέλθ,
 Ως ἀπίπτῃς ἑλαμψὸν ἡ σωτηρία,
 Φερίπτοι τὴν ὄφθιτσαν ὅξ ὑψοῦς χάειν.
 Ημεῖς πάλιν κἀπὸ θιν ἐκλύσῃ θείλξ.

II. PANTEPOPTI Monasterium, τῆ Παντεπόπτῃς, ab Anna Ducæna Alexii parente ædificatum fuisse haud ita pridem annotavimus ad Bondelmontii descriptionem CP. ex Zonara & Glyca, addidimusque, licet in illud concesserit Anna, non tamen feminarum, sed virorum fuisse, (sic enim ibi legendum) cum eò relegatos Theodorum Patr. CP. sub Alexio Manuelis filio, & Lapardam quendam sub Andronico tyranno tradat Nicetas. Quod quidem firmat etiam Pachymeres lib. viii. cap. xxviii. & Dandulus in Chron. Venet. an. mcccxxi. scribens *Paulum Abbatem S. Georgii de Venetiis, de Monasterio de Pantepoptis de Constantinopoli sibi à Duce commissō, corpus S. Pauli, qui sub Constantino Copronymo per martyrium passus est, cum favore Marini Storlato pro Venetiis Potestatis inibi, in suo transtulisse Monasterio.* Perperam porro auctor historię ejusdem translationis corporis S. Pauli Venetias, apud Ughellum, scribit Monasterium *Pandepopti* dicatum fuisse S. Georgio; cui imposuit quod legerat apud Dandulum, translatum fuisse à Paulo Abbate S. Georgii de Venetiis, de Monasterio Pandepopti CP. Est autem Venetiis ades sancti Georgii Græcis potissimum addita. Vide Turcogræciam Crusii pag. 200.

III. PANTOCRATORIS, τῆ Παντοκράτορος, Monasterium ædificavit Joannes Comnenus Imperator. Nicetas in Man. lib. i. cap. i. καὶ τὸν Ἰσαάκιον — τῆ ἡμῶν τῆ Παντοκράτορος ἕργουσι, ἢ τὸν Βασιλέα Ἰωάννην ἕχε δομήτορα, & *Isaacium in monasterio Pantocratoris includunt, quod à Ioanne Imperatore exstructum fuerat.* Hinc lacuna supplenda apud Innocentium III. PP. lib. xii. Ep. clxii. cum... *quondam Constantinopolitanus Imperator Abbatiam Pantocraton in urbe Constantinopolitana fecisset, &c.* Ita nempe hanc vocem à Latinis elatam docet præterea Epistola alia ejusdem Innocentii apud Oder. Rainaldum in Annal. Eccl. an. mcccvii. n. xix. & Epistola de expugnatâ à Latinis Constantinopoli, apud Boncompagnum Bononiensem in Arte Dictaminis MS. *Auferuntur aurea & argentea vasa, pallia & lapides pretiosi de famosissimo Sophiatemplo, cujus pulchritudo celum empyreum transcendebat. Duodecim Apostolorum basilica, * Virgilorum, & Pantocraton à vicioribus spoliantur.* Ita etiam Anselmus Havelbergensis, de quo mox. At Cinnamus lib. i. n. i v. illud ab Irene Joannis uxore conditum refert: ἡ ἢ καὶ φερονσιελον ἐπ' ὀνόματι τῆ Παντοκράτορος ἐν Βυζαντίῳ συνεήσατο, ἐς κάλλθ καὶ μέγλθ ἐν πῆς μέγιστα τ' ἐπισημοτάτων ὄν. *Monasterium vero illa in urbe exstruxit dicavitque Omnipotentii, elegantia & amplitudine maximè conspicuum.* Templi τῆ Παντοκράτορος conditricem Irenem agnoscunt etiam Menæa & Menologium Sirleti ad xii. Aug. τῆ αὐτῆ ἡμέρα, μνήμη τῆς ἀοιδίμου καὶ παμμακαρίστου βασιλίσσης καὶ κτιστοῦσσης τῆς σεβασμίας μονῆς τῆ Παντοκράτορος σωτήρος Χριστοῦ Εἰρήνης, τῆς ἀπὸ τῆς ἀγίας καὶ ἀγγελικῆς χάριτος μετονομαθείσης Ἐἰνης μοναχῆς, hoc die

Commemoratio

commemoratio beata Imperatricis conditricis venerabilis Monasterii Omnipotentis Salvatoris nostri Irenes, quæ post susceptum sanctum & angelicum habitum appellata est Xene Monacha. In eo Monasterio extitere Monachi Ordinis S. Antonii, quorum numerus ipso Joanne superstito ad septingentos excreverat, ut auctor est Anselmus Episcopus Havelsbergensis, qui vixit sub an. MCXLV. cujus locum infra damus. Certè Monasterium virorum fuisse testatur etiam Pachymeres lib. v. ejusque suâ ætate Hegumenum fuisse Patriarcham Antiochenum ex Villharduinorum familiâ. Sed & idem scriptor lib. 11. cap. xxxi. meminit imaginis Deiparæ, quam à S. Luca pictam assererant, in hac æde magno populi concursu cultæ. In eo sepulta fuit prior Manuclis Imp. uxor, ut habet idem Nicetas in Man. lib. 11. cap. v. sed & ipse Manuel *ἐν τῷ αὐτῷ τῷ ναῷ, ἀλλ' ἐν τῷ παλαιῷ τῷ ναῷ, ποὺ ἐν ἰσῷ τῷ ναῷ, sed in adjuncto Heroo*, humanum perinde scribit idem Nicetas lib. vii. cap. vii. ubi & sepulcri materia & forma describitur, quod codex Barbaro Græcus in ipso templo, *ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ* extitisse innuit. Juxta porrò hoc sepulcrum positus cernebatur lapis purpureus, viri magnitudine, qui dicebatur esse is in quo Christus de cruce sublatus & fasciis involutus conditus fuerat, quem ipse Manuel Epheso advehi curarat: rem narrat loco citato Nicetas. Bondelmontius: *In Monasterio Pantocratoris est lapis ubi Joseph revolvit Christum in syndone*. Præterea Irenes, alterius Andronici Senioris conjugis τὸ λείψανον ἐν τῇ τῷ Παγκρατοῦ μονῇ depositum narrat Gregoras lib. vii. pag. 191. Ad hoc Monasterium processisse Imperatorem in festo Transfigurationis Christi ait Codinus de Off. cap. xv. n. xlii. Illius denique meminit Ducas capp. xxxvi. & xlii. ubi ait capta à Turcis urbe Pantocratoris Monasterium occupasse fullones, ac cerdones in medio templi calceos consuantes. Haud procul ab æde Apostolorum abfuisse, in undecimâ Urbis Regione testatur Gyllius lib. 1v. cap. 11. qui hæc de ejus situ commemorat: *In supercilio quarti Collis vergente ad solis ortum visitur templum Pantocratoris illustre memoriâ recentium scriptorum, cujus parietes interiores vestiti crustis marmoris varii, quod duplices Porticus habet, & plura tecta hemisphærica tecta plumbo, quorum maximum sustentatur quatuor columnis pyropæcilis, quarum perimeter habet septem pedes. Aliorum hemisphærium sustentatur quatuor arcibus quos fulciunt quatuor columnæ marmoris Thebaici*. Eidem templo sanctorum Apostolorum hanc adem vicinam fuisse præter Gyllium, testatur Narratio MS. de Beliffario: *Εκὼ γδ ὑπεσφίξετο εἰς ἓνα μοναστήριον πολλὰ γδ ἐνδοξότατα βασιλικῶν καὶ μέγα τὸ λέγουσι Παγκρατοῦ, ἕως αὖ ποῦ εἰς ἄλλων ἱεραῶν μοναστηρίων ἀγίων Ἀποστόλων*. Hac porrò *Pantocratoris* appellatione Monasterium aliud in Monte sancto, seu Atho, memorat Malaxus in Hist. Patr. & Auctor Historiæ Politicæ.

IV. PHILANTHROPI, Φιλανθρωπίου Χριστοῦ μονῶν, seu *Monasterium Christi hominem amantis*, condidit Alexius Comnenus Imperator, ubi & humatus fuit, ut auctor est Nicetas in Joanne n. 11. In eo Monachos sub Regula S. Pachomii militantes constituit, qui ad quingentos excreverant sub Joanne Alexii filio, ut testatur Anselmus Episcopus Havelsbergensis, qui hæc de se scribit lib. 1. Dialogor. cap. x. *Ego cum essem in urbe regia Constantinopoli Apocrisarius Lotharii Magni & Christianissimi Romani Imperatoris ad Kalojohannem ejusdem regie civitatis Imperatorem, & essem avidus explorator & diligens inquisitor diversarum religionum, vidi ibi multos ordines Christianæ religionis. In Monasterio quod dicitur Pantocraton, id est Omnipotentis, vidi septingentos fermè Monachos sub Regula S. Antonii militantes. In Monasterio quod dicitur Philanthropon, id est Amantis hominem, vidi non minùs quingentos Monachos sub Regula beati Pachomii militantes. Vidi & quamplures Congregationes sub Regula beati Basilii Magni & doctissimi viri devotè militantes.*

V. SALVATORIS in CHALCE ædes sacra à Tzimisce Imp. extructa fuit. Chalce autem vestibulum fuisse Magni Palatii, seu Triclinium per quod in illud ibatur, lib. 11. docuimus: supra ejus fornicem, *ἀνωθεν τῆς ἀψίδος τῆς χαλκῆς*, ædem Christo Salvatori, τῷ σωτῆρι Χριστῷ, sacram, nulli sumptui parcens, excitavit Joannes Tzimisce in gratiarum actionem ob devictos Bulgaros, uti præter Zonaram pag. 171. narrant Scylitzes pag. 683. & Glycas, qua appellatione, scilicet εἰς ἕνομα τῷ σωτῆρι ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ Θεῷ, in eodem Palatio aliam antea extruxerat Basilius Macedo, ut auctor est idem Scylitzes pag. 585. At Codinus p. 63. narrat ædem Salvatoris, seu τὸν σωτῆρα εἰς τὴν χαλκῶν, Romanum Seniore primùm excitasse, duabus columellis innixo Bemate, uti etiamnum sua ætate conspiciebatur, institutis ibidem duodecim Clericis. Postmodum Joannem Tzimiscem ad majorem amplitudinem & pulchritudinem provexisse, institutis in ea quinquaginta Clericis, largisque prædiis ac possessionibus ei attributis: denique collocasse in ea sacram Christi imaginem Beryto allatam, & ejus sandalia, quæ ἐν ποικίλοις χρυσοῖς καὶ ἀγάλμασι κίβητοις reposuit, ut addunt Origines Constantinop. ineditæ, quæ hæc subdunt de Zimisce: *Ἐποίησεν αὐτῷ καὶ τὸ εἰκαστὸν εἰκαστὸν ὀλόχρυσον μὲν χρυσοῦς χρυσοῦ καὶ ἐντέχου, ἀνωθεν τῆς ἑξωθεν οὐραίας, ἐν αὐτῇ καὶ ἵκησεν. Fecit & illis suum ipsius monumentum, totum ex auro, cum artificiosa aurea fusione supra exteriorem corticem in quo & positus est. Condita autem ædes Chalces à Tzimisce ex materia magni Balnei, quod Oeconomio adjunctum erat, haud procul à Foro Dulciario, in qua & humatus est, si eua-*

deti Codinum audimus. Obversabatur autem Foro, illi nempe quod Augustæum vocabant: siquidem Augustæum Magni Palatii vestibulum spectabat, uti etiam alibi observavimus. Zonaras in Monomacho: Τῆ βασιλείῳ ἐν τῇ πρὸς τὴν ἀγορὰν ἐπιστραμμένῳ τῇ πρὸς τὴν ἀγορὰν ἐν τῇ Χαλκῇ λεγομένῳ τῇ Σωτῆρος ναὶ καὶ καθεστῆσαν μὲν πολλῆς τῆς λαμπρότητος. Meminit etiam istius ædis Nicetas in Alexio Man. F. n. xviii. cuius verba minis rectè reddidit Wolphius: καὶ θελῶν τὸν ἐν τῇ Χαλκῇ ναὶ τῆ Σωτῆρος χειροῦ, τὴν πορείαν ἐπέτεινεν, id est, & pertransiens templum Salvatoris Christi, ulterius processit: non verò ut Wolphius; per Servatoris Christi ædem in Chalceam transit. Id porro observatione dignum videtur, quod ait Theodorus Balsamon ad Can. lxi. Sextæ Synodi, cùm Bema, seu τὸ θεῖον θυσιασθῆριον ædium sacrarum nemini fas esset ingredi, ædis Chalces Bematis cuivis volenti patuisse accessum, rei tamen haud bene percepta ratione: Ὅπως οὐδὲ εἰς τὸ θεῖον ἄδυτον τῆς ὁσιότητος ναὶ τῆς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐν τῇ Χαλκῇ ἀκαλύπτως εἰσέρχεται ὁ βελόμηθ, ἀγνοῶ. Quomodo ergo in divinum adytum inclyti templi Domini nostri Iesu Christi, quod est in Chalce, quicunque vult citra ullum impedimentum ingreditur, nescio. Vide quæ de Chalces æde annotavimus ubi de Magno Palatio.

VI. SALVATORIS, τῆ Σωτῆρος ἐν τῇ Νόσιαϊς Monasterium, condidit Leo Philosophus Imp. in gratiam Constantini Cubicularii, ὃ καὶ ἐνεκαίνισεν ἅμα τῇ Εὐθυμίου Πατριάρχῃ, cuius encenia celebravit cum Euthymio Patriarcha, ut est apud Zonaram pag. 146. & Scylitzem pag. 606. Porro Barlaam Monachus celeberrimus, qui sub Andronico Juniore vixit, inscribitur in charta an. mcccxxix. apud Allatum lib. i. de Concordia utriusque Eccl. cap. xvi. n. 11. Abbas Monasterii Domini nostri Iesu Christi Salvatoris Constantinopolitani, istiusmodi, incertum.

VII. S. SALVATORIS, ἀπὸ τοῦ ὁδοῦ ædes dicta, Pisanis concessa est à Petro Capuano Cardinali Legato S. A. & à Nivelone Episcopo, post expugnatam à nostris Urbem, ut ex eorum diplomate anni mccc. colligitur, & aliis, quæ descripta leguntur apud Ughellum in Archiepiscopis Pisanis to. i. Ital. sacræ pag. 490. & seqq. in quibus Ecclesia S. Salvatoris Apologotheto prope Campum Pisanorum sita nuncupatur, ut esset in qua eis competenter divina possent officia ministrari. Horum aliquot inscribuntur Priori Ecclesia Pisanorum Constantinop. Unde patet Ecclesiam S. Salvatoris intra urbis ambitum extitisse.

VIII. SALVATORIS Monasterii, seu μονῆς τῆ Σωτῆρος τῆ Ραδλωῶν, meminit codex MS. Bibliothecæ Cæsareæ apud Lambecium lib. i. v. pag. 83. sed an Constantinopoli, non planè assevero.

IX. SANCTÆ ΔΥΝΑΜΕΩΣ Ecclesiam construxit Constantinus M. qui, ut auctor est Nicephorus Callist. lib. vii. cap. xlix. tria maxima templa Constantinopoli excitavit, ἀγίας Σοφίας, ἀγίας Εἰρήνης, & ἀγίας Δυνάμεως, in honorem Christi, qui est Sapientia, Pax, & Virtus nostra. Figura fuisse dromica, perinde ac ædes Sophiana, & S. Agathonici, addit Codinus. In Menæis ad xv. Maii festus dies colitur τῆς ἀγίας Εὐφημίας πλοσίον τῆς Νεωῆς λιμῆρος εἰς τὴν ἀγίαν Δύναμιν, S. Euphemiæ prope Neorium portum ad sanctam Virtutem.

X. S. SPIRITUS, seu τῆ Πνεύματος, templi meminit Codinus de Off. cap. xv. n. viii.

XI. S. TRINITATIS ædes, in Exacionio, ædificata fuit primùm à Constantino M. quæ extrema Græcia SS. Apostolorum nomen obtinuit. Collapsam Justinianus M. instauravit. Ita Codinus pag. 62.

II.

ÆDES SACRÆ DEIPARÆ DICATÆ.

DEIPARÆ sacratas ædes complures Constantinopoli extitisse testatur in primis Anonymus in Depositionem vestis Deiparæ pag. 754. Η βασιλις αὐτῆ καὶ θεοφύλακτο πόλις, ἢ τῆς θεοτόκου πόλις ὡς λέγων ἢ γραφῶν ἐπαινεθήσεται, πολλοῖς μὲν καὶ εἰς ἀπειρὸν φερομένοις μέτρον, εἰ μὴ φορτικὸν τὸ λεγόμενον, θεῖοις ναοῖς κακαλλώπισται τῆτων δὲ, τὸ πλεῖστον μέτρον καὶ ἀειθρόν ὑπερβαῖνον, τῆς Θεομήτορος Παρθένου θεῖοι καθεστῆσαν ναοί. ἄλλο γὰρ ἄλλο τι μέτρον τῆς πόλεως διετλήφασιν καὶ ἐκ αὐτῆς εἴδει τις τόπον δημόσιον, καὶ οἶκον βασιλείου, ἢ εὐαγῆς κατωγῶνον, ἢ τῶν ἐν τέλει τῶν ἐσθλάτημα, ἢ ἄλλο μὴ πάντως ὅτι τῆς Θεοτόκου ναὸς ἢ εὐκταίον. Regalis hæc & adeo conservata civitas, quam quis Deiparæ urbem merito appellet aut scribat, plurimum, ac in immensum numerum, (absit verbo invidia) abeuntibus templis mirifice exornatur. In iis pars maxima & numero omni major, Deiparæ Virgini dicatæ ædes sunt. Aliæ siquidem aliæque locis aliis atque aliis civitatis extant: nec ullum quisquam invenerit locum publicum, ac domum regiam, vel sacrum Monasterium, aut procerum aliquis domicilium, in quibus non sit aliquod Deiparæ sacrum templum, vel oratorium.

I. DEIPARÆ, seu S. MARIÆ AMALPHITANORUM DE LATINA, ædis, quæ propria erat Amalphitanorum Italicorum, qui Constantinopoli commercii gratiâ commorabantur, meminit Bulla Alexandri PP. apud Ughellum in Archiepiscopis Amalphi-

tanis num. XIII. nec scio an eadem sit cum Monasterio S. Mariae, quam à Latinis sua tempe-
state possessam testatur Petrus Damiani lib. VI. epist. XIII. quæ inscribitur *M. Abbati Mona-*
sterii S. Mariae in Constantinopoli, quem potissimum, ut & cæteros monachos laudat, quod *dum*
inter exteras gentes & in peregrine lingua regione consistant à Catholice tam en fide & pijs operibus
non exularent. Unde conicere licet à Latinis monachis possessum fuisse istud Monasterium.
Vide Notas nostras ad Alexiadem pag. 312.

II. DEIPARÆ AREOBINDI Monasterium, quod à Petro Mauricii Augusti fratre
exstructum anno XVI. ejusdem Mauricii narrant Theophanes pag. 233. Zonaras, & Cedrenus,
Αρεοβίνδου, seu τῆς Αρεοβίνδου appellationem habuit, *ἀλλὰ τὸ ἔθρονος Ἰεροῦ Αρεοβίνδου ἐνεσσε, quod*
Areobindi domus ibi esset, illius fortè qui Consul, Magister militum, & gener Olibrii Impe-
ratoris fuit, vel alterius Areobindi, qui Præjectam Justiniani Imp. ex sorore neptim uxorem
duxit. De utroque egimus in Synematibus Byzantinis.

III. DEIPARÆ, seu τῆς ἀγίας Θεοτόκου ἐν τῷ Σαρμασίῳ synaxin celebrari XXI. Julii
observant Menæa: sed legendum ἐν τοῖς Ἀρμενίῳ, ut est ad XVII. Augusti, quo celebrant
Græci συναξιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐν τοῖς Ἀρμενίῳ, & ad
XVII. Januarii, quo celebrari dicitur memoria S. Theodoti Episcopi Cyrenensis.

IV. DEIPARÆ, τῆς ἀγίας Θεοτόκου Ἀρτάκης, Ecclesia, ex qua depromptam coronam ad
Heraclium ad urbem tendentem detulisse Stephanum Cyzicenum Metropolitam narrat Theo-
phanes pag. 250. Incertum an Constantinopoli extiterit.

V. ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΥ Ecclesia, seu ἡ Ἀχειροποίητος, à Constantino M. exstructa fuit,
si Codinum audimus pag. 55. Proinde alia ac diversa ab Ecclesia τῆς Φάρα, in quam illata fuit sub
Constantino Porphyrogenito imago Christi Edessena, quam ἀχειροποίητος præ cæteris appel-
labant Græci. Imago autem non manufacta, quæ huic ædi nomen dedit, Deiparæ fuit, quæ ita
describitur à Gregorio in vita S. Basilii Junioris n. VII. Eὐχὴς ἡ χεῖρ θέλω ἀπελθεῖν εἰς τὴν μο-
νήν τῆς ἀχειροποίητης, ἢ περὶ ἄδεις ἐπιχρόστην, ἀλλ' αὐτὴ ἡ Θεοτόκος ἐπίσταται, ὡς λόγος, τῆς χεῖρ
τὸν ἑαυτῆς χερακτῆρα ἐτύπωσε μέχρι καὶ σήμερον συνιστάμενον ἐν ᾧ καὶ θεοσημεῖται τελεῖται τὰς κα-
πίστωσιν προσερχομένοις. *Orationis porro causâ abire volo in Monasterium Nonmanufactæ, (imaginis,)*
quam nemo fabricatus est, sed & ipsa Deipara presens operi, manu sua sui figuram efformavit in hunc
usque diem conservatam: ad eamque proinde multa divina virtutis signa sunt illuc circumfusi ac-
cedentibus. Ex quibus liquet imaginem hanc aliam prorsus fuisse à Camulianensi, quæ
Christum expressit, ut indicant Menæa ad XI. Augusti, licet ita sentiant viri doctissimi.
Laudatur à Petro Lambecio lib. V. de Bibliotheca Cæsarea pag. 221. Symeonis Archiepiscopi
Thessalonicensis εὐχὴ ἐπὶ τοῖς ἑγκαινίῳ τῆς θεῆς ναοῦ τῆς παναγίας Θεοτόκου τῆς Ἀχειροποίητης. Ubi
hæc adduntur: λέγω τῷ ἡ περὶ πολλῶν τῶν ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ἠνίκα καὶ λιτανεῖας εἰσέρχεται ὁ Ἀχει-
ροποιῦς ὑπαλασσῶν μιν ἐν τῷ ἑγκαινίῳ ῥήματα, καὶ οὐ κεραετομῶν, ὁ Κύριος μετὰ σε, &c.
Vixit autem Symeon extrema Græcia. Bin alias pariter τῆς Θεομήτορος ἀχειροποίητης εἰκόνας
recenset Cantacuzenus, alteram versus Cyzicum, πρὸς τὸν ἐν Τραπεζίῳ ναοῦ, lib. II. cap. V. al-
teram Thessalonicae, ubi perinde ac Constantinopoli τὸ τῆς Θεοτόκου τῆς ἀχειροποίητης τέμενος
extitit, lib. III. cap. XCIII. Sed hoc loco ἀχειροποίητος vox non ad ædem refertur, quod vult
Pontanus ex Gretzeri conjectura. Aliud denique Monasterium Ἀχειροποίητης Deiparæ prope
Cabalam haud procul ab Urbe CP. memorat Malaxus in Historia Patriarchar. pag. 129. quod
& Κονιάσῃς appellatum fuit, ubi de Dionysio Patr. CP. καὶ ὑπήγεν ἐν τῷ Μοναστηρίῳ τῆς Ἀχειρο-
ποίητης ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Κονιάσῃς, ἐπεὶ ἔθρονος τῆς Καβάλας, (mox urbe exivit) & in
Monasterium Nonmanufactæ sanctissima Deiparæ Coniissa prope Cabalam situm fecisset.

VI. DEIPARÆ BLACHERNARUM ædes, sic dicta, quod in Blachernis sita es-
set. Blachernarum autem nomen ante instauratum à Constantino M. Byzantium loco vicino
à quodam ibi regnante inditum scribit Dionysius Byzantius in Anaplo Bosphorico. Situm de-
signat Petrus Gyllius lib. I. cap. XVI. & lib. I. v. cap. V. *Prope Xyloporiam, & angulum urbis occi-*
dentalem, inter radices sextæ Collis & Sinum, ubi stetit Deiparæ ædes Blacherniana, quam ad Freti
littus sinistrum extitisse scribunt Procopius lib. I. de Ædif. cap. III. & VI. Codinus de Offic.
cap. XXI. n. II. & alii. Ædem verò Deiparæ Blachernianam à Pulcheria Augusta primum
ædificatam scribunt passim, præter Zonaram, scriptores Byzantini, Theodorus Lector Ecl. I.
Chronicon Alexandrinum pag. 442. Theophanes pag. 90. Cedrenus pag. 344. Glycas, Nice-
phorus Call. lib. XI. v. cap. II. & alii: cujus Encæniorum memoriam XXXI. Julii celebratam
à Græcis observant Menæa: τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ ἀνάμνησις τῶν ἑγκαινίων τῆς ὑπεραγίας Θεο-
τόκου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου τῆς ἐν Βλαχέρναις, ἔθρα ἀπόκειται ἡ ἀγία σφεῖς. Hanc postmodum de
novo instauravit Justinus Senior, ut auctor est Procopius lib. I. de Ædif. cap. III. At cum forma
oblonga esset, & ut ait idem scriptor, ἐπιμήκης μὲν, καὶ ἰσὺν ἡ πρὸς ἐξελικτῆρα (ναοῦ) τῶν μέτρων
εὐδοῦ, *illius latitudo cum longitudine non mediocri aptam haberet proportionem*, binos aicus, seu
ἀψίδας, addidit Justinus Junior, ὡς ἔθρονος τῶν (ἐν ναοῦ) στυλοειδῶν, *ut postea crucis formam ha-*
buerit, inquit Zonaras, ut & Cedrenus pag. 390. Columnarum capita auro exornasse Roma-
num Argylum addit idem Cedrenus pag. 429. ut & Glycas. Denique solo tenuis incensum fuisse

sub Romano Diogene Indiēt. viii. refert Scylitzes pag. 833. restauratum postmodum, novis ornamentis, & nova ædificiorum accessione auxit mirè Andronicus Senior, ut habet Nicephorus Callisti in Proœmio Hist. cui ob structuræ elegantiam dicitur ὁ τῶν ἑρατίων κάλλιαι ἀναμιλλώμενος οἶκος τῆς Θεομήτορος. Subdit ille à Byzantiis vulgò Βλαχέρνας appellari, quomodo ab auctore Chronici Alexandrini pag. 442. & aliquot aliis nuncupatur. Celeberrimi istius templi meminere passim scriptores non modò Byzantini, sed etiam Latini, atque in iis Anastasius in S. Agathone pag. 54. & Innocentius III. PP. lib. xv. epist. xxxiii. & clix. ubi ait ad Sedem Apostolicam nullo medio spectasse, idem lib. xiiii. epist. xix. & clxxxv. Vide præterea Lambecium lib. v. de Cæsarea Bibl. pag. 46. *Decani Blachernarum* meminit, sub Imperatoribus scilicet Francicis, ut Cleri Græcanici sub Imp. Byzantinis Novella Heraclii in Jure Græco-Rom. lib. ii. & Pachymeres lib. i v. cap. xiv. Nonnulla præterea de hac æde adnotavimus in Notis ad Villharduinum, & in Notis ad Alexiadem pag. 329. ubi de sacris Deiparæ vestibus in ea asservatis fusè egimus, de quibus etiam Anonymus Combesifianus in Leone Philosopho n. ii. in Lacapeno n. x. xv. & Symeon Logotheta in Michaële n. xxxviii. Prædictis addo, Blachernianam ædem ob ejusmodi sacras reliquias, atque aded ob crebra miracula, quibus illa potissimum coruscabat, tantæ fuisse venerationis, etiam apud exteros, ut illius appellatione Deiparæ sacras alias ædes sibi ædificarint; quippe S. Martinum PP. martyrio coronatum in æde Deiparæ, quæ appellabatur *Blachernas*, stadio uno ab Urbe Chersonese sepultum legimus in Anastasii Collectaneis pag. 105. & 262. & in Menæis ad xx. Sept. quod quidem observatum etiam ab Anonymo in Depositionem vestis Deiparæ pag. 753. cujus verba hic describam, quod ædis præterea elegantia iis præclare commendetur: Τάτων ἡ πάντων τ' ἀνα πάσαι τὴν πόλιν ναῶν τὴ καὶ εὐκλειῶν, ὅτι τῶν ὀνόματι τῆς Θεοτόκου δόξαζομένων καὶ πμωμένων, κεφαλὴ τις ὡσπερ καθέστηκεν καὶ μητρόπολις, ὁ ἐν Βλαχέρνας αὐτῆς ἱερῆς δόξης καὶ θεῖου ναὸς, πάντων ἀνέχων, πάντων ἱερῶν ἀμύμων, καθάπερ πάντως ἀνέχει καὶ ἱερῶν ἀμύμων τ' κατ' ἑρατὸν ἀσέβων ἡλιθίων ὡσπερ γὰρ π βασιλεῖον ἱερῶν καὶ θεοῦ καὶ κατὰ γῶμον ὁ ἐν Βλαχέρνας ναὸς ἡ πεύεται ὅθεν καὶ ἐν ἄλλαις πλείοσι πόλεσιν, τῆς Θεοτόκου πνεῦ τ' εὐσεβῶν οἴκων ἀναδεικνύμενοι, Βλαχέρνας τῆς τῆς τῆς κακλήκασιν, ὡς λίαν ἐρηδομένης τῆς Θεομήτορος Βλαχερνῶν τῶν ὀνόματι. *Omnium verò per urbem totam sacro Deiparæ nomine venerabilium templorum & oratoriorum, veluti carue quoddam ac Metropolis est illud ejus in Blachernis magnificentissimum divinumque templum: omnibus eminens, cunctis præclarissimum, ut Sol Cali stellas profusus supergreditur: quippe regale veluti quoddam ac sacratissimum divinissimumque diversorium habetur, quod est in Blachernis templum: unde & in aliis civitatibus viri quidam pii Deiparæ ædes Deiparæ à se excitatas Blachernarum donarunt appellatione: tanquam Deiparæ Virgo ea deleteretur.* Addo κοσμοσωσὴν καὶ σωτήριον ναὸν, ob crebras sanitates quæ Deiparæ interventu eo in templo ab ægris obtinebantur, appellari ab Anonymo in Narrat. de Imagine Salvat. dicta Antiphonetes p. 618. quod pluribus ita persequitur supra laudatus Anonymus de Depositione vestis Deiparæ pag. 756. Ἐστὶ ἐν συνελόντι φάναι, ὁ ἐν Βλαχέρνας θεῖου τῆς Θεοτόκου ναὸς, πάσης ἐλπίδος ἡμῶν σωτηριώδους δόξης ἐστὶν ἐν ᾧ, καὶ ὅς ἔστι, πᾶν ὅπῃ ἐστὶν τε καὶ ἔστι ἀγαθόν, εἴληφάμεν, καὶ ληψόμεθα καὶ Βηθλεεμ μὲν ὄντως ἰγνάσθαι, καὶ δόξη θεῖα διδοῦσα. ἐκεῖ γὰρ τὸν Θεὸν Λόγον ἡ Θεοτόκος σαρκικῶς, ἀπαξ ὅτι συντελεῖα τ' αἰῶνων γαλήνηκεν. ἐν τῷ τῷ τῷ θεῖου τῷ ναῷ, καθ' ἑκάστην ὥραν τοῖς δεομένοις πᾶσι τὴν τῷ Θεῷ φιλαυθεσπῖαν τε καὶ βοήθειαν. ἐστὶν ἔτι, καὶ πάλιν ἑρῶ, ὁ ἐν Βλαχέρνας θεῖου τῆς Θεοτόκου ναὸς, τῆς Βασιλίδος τῆς ἀκρόπολις, ἐν ᾧ καταφύγοντες οἱ ἐν κινδύνοις ἅπαντες, σώζονται καὶ σωζόμεθα. *Est itaque, ut paucis dicam, quod est in Blachernis divinum Deiparæ templum, totius salutis nobis repofita spes, in quo & ex quo accepimus, ac sumus accepturi, si quid est boni, ac futurum est, ac sanè quidem Bethleem sanctificata est & divina donata gloria: quippe illic semel Deiparæ Virgo Deum Verbum Carne genuit in fine sæculorum: at in templo hoc divinissimo, quavis hora, Dei clementiam ac auxilium iis parit qui precantur ac orant. Est ergo, ac iterum dicam, quod in Blachernis est divinum Deiparæ templum, atque quædam hujus regie urbis, ad quam omnes constituti in periculis confugientes, salutem consequuntur, ac consequuntur. At inter tot quæ in hac æde sacra patrabantur miracula, illud fuit præ cæteris insigne, quod narrat Liber Virginalis, seu de vita S. Mariæ Virginis rythmo conscriptus, ex Cod. MS. MDLXXVI. Bibliothecæ Regiæ.*

*Constantinopolitana urbs habet Basilicam,
 Que Maria in honore claram profert fabricam,
 Hanc qui dicunt, hoc & sciunt Lucernam cognominant.
 Græco more hic decore Virginis iconia
 Natum gestat, sindone stat velata setica,
 Nec videtur, donec deus Sabato vigilia.
 At cum horâ vespertinâ matris festa incipit
 Se expansum & repansum velum sursum recipit,
 Atque vultum venerandum Virginis operis.
 Tunc thesaurus diva clarus revelatur imagine
 Sic ad nonam usque horam stat diei crastina*

*Sursum velum, quasi calum spectans miro ordine.
 Non libratum arte vatum, nec arte mechanica
 Non magnete tractum, neque aliqua vi magica,
 Nec ut ille fertur stare quem colit gens Ethnica.
 Perstat sursum, dum sol cursum Sabbati persequitur.
 Stupor cali ut fideli velatu cognoscitur
 Dum plebs hymnis Matri dignis sabbatizans utitur.
 Sed ut dictis horis noctis laus dici canitur,
 Velum sursum mittens, rursum calitus deponitur.
 Decor iste non sacristæ manu sic obnubitur.
 Nec Maria hac die falsum horologium,
 Sed stat certum apertum Sabati indicium,
 Feriamque potest quempiam edocere nescium
 Nescientium Concurrentium Regulares numeros
 Supputare, velum dare docens fit instructio
 Nec miraturo nec erraturo presertim de Sabbato,
 Hac tam digno cali signo piæ matri sabbata
 Vendicantur, monstrantur laudi ejus dedita,
 Qua lux orta, nox absorpta, requies est reddita.
 Hanc oremus, ut sit remus in hoc solo positus
 Det æternis ac supernis interesse Sabbatis.*

Hocce σῶνδης θαύμα, memorat etiam Beletus de Divinis Officiis cap. LI. & ex eo Durandus lib. I v. Ration. Divinor. Offic. cap. I. uti jam supra attigimus, scribitque feriã septimã Missam de beata Virgine ab eo miraculo ortum accepisse. Nam, inquit, quum olim Constantinopoli in quadam Ecclesia imago beate Virginis habebatur, ante quam velum quoddam dependebat, quo tota ea cooperiebatur, contingit ut sextã semper feriã velum hoc à vespertis ab imagine, nullo movente decideret, & divino miraculo quasi deferretur in celum, ita ut jam pene ac perfectè ab omnibus conspici posset, ac deinde rursus in Sabbato, vespertis absolutis, ad eandem imaginem ascenderet, ibique permaneret usque in proximum diem Veneris. Hoc ergo miraculo sæpius viso, sancitum est ut semper illo die de beata Maria in Ecclesia caneretur. Verùm licet codex MS. Libri Virginis Lucernam, hanc ædem sacram Constantinopoli appellatam præferat, proclivis est error viri in Græcis parum eruditi, qui Lucernam, pro Blacherna nuncupaverit. Neque enim Ecclesiam Deiparæ quæ Phari nomen habuit, intellexisse putaverim, in qua asservabatur ejusdem divæ Virginis imago ἀχειροποίητος, cui velum appendi potuerit. Proinde miraculum istud singulis septimanis recurrens, fuit, ni fallor, illud cuius meminit Anna Comnena lib. XI I I. Alexiad. pag. 376. ubi narrat parentem Alexium Imperatorem, profectum Constantinopoli, Kalendis ipsis Novembribus Indictione I. (anno Christi M C V I I.) stationem extra urbem ad Geranium posuisse, nec longius progredi ausum, quod ἐξερρωδῶν ἢ Θεομήτωρ ἐν Βλαχέρναις τὸ σῶνδης θαύμα ἐκ ἐπιδηξάτω. quod exeunt: consuetum miraculum minimè ostendisset Deipara. De ædis Blachernarum situ ac rudibus hæc scripsit Gyllius lib. I v. cap. V. Hodie prope Xyloportam, & angulum urbis occidentalem, inter radices sexti Collis, & Sinum ædis sacre intra urbem sita, quam Virgini Maria dicunt sacram fuisse. eique fontem sacrum adhuc scaturientem ostendunt Græci, Blachernamque locum nominant, vestigia extabant, cum venissem Byzantium, quæ funditus nunc ferè effossa sunt & deleta.

VII. DEIPARÆ templum, quod vulgò τὸ ΚΑΡΑΒΙΤΖΙΝ, seu Navicellam nuncupabant, extruxit Michaël Theophili filius. Nominis rationem pluribus exponit ex Originibus Constantinop. ineditis Codinus pagg 41. & 42. quem non exscribo.

VIII. CARPIANI ædem ita dictam, Deiparæ sacram, ædificavit Carpianus Patrius Constantino Pogonato imperante. Ita Codin. pag. 46.

IX. CHALCOPRATIANA, seu τῆ Χαλκοπρατίων, Deiparæ sacra ædes nomen accepit ab Urbis tractu in quo condita, ubi jam ab ipsius Constantini Magni avo habitabant Judæi, aramentorum mercaturam ibi exercentes, ut habet Codinus pag. 43. Ædificata verò ubi antea erat Synagoga eorundem Judæorum à Theodosio Juniore: Theophanes pag. 88. & ex eo Cedrenus pag. 343. Τότε καὶ τὴν Χαλκοπρατίων ἐκκλησίαν τῆ Θεομήτωρ ἀνήγειρε, συναγωγῶν Ἰουδαίων πλείονος ἄταν. Tunc & Chalcopratiorum Ecclesiam Deiparæ sacram excitavit, cum antea Synagoga esset Judæorum. Quod verò Theodosio Juniore, id Chronicon Alexandrinum pag. 442. Marciano & uxori Pulcheriæ tribuit: Μαρτιανὸς ὁ γαμβρὸς αὐτῆς σὺν τῇ γαμῆτι αὐτῆς Πυλχερίᾳ κτίσεν τὴν Χαλκοπρατίαν, καὶ τὰς Βλαχέρνας. Marcianus gener ejus (Arcadii) cum uxore Pulcheria condidit Chalcopratiam & Blachernas. Theodorus Lector Ecl. I. & Nicephorus Call. lib. XI v. capp. I I. & XLIX. eandem ædem Pulcheriæ adscribunt: Justinianus verò Leonis M. conjugii Verinæ, in Nov. I I I. cap. I. siquidem Ecclesia Deiparæ, quæ juxta Sophianam exiit, eadem sit cum Chalcopratiana, quæ Sophianæ perinde ædi proxima fuit. Nam Theo-

phanes anno x i i. Justinii Junioris, quod Theodosio Juniori alii, id Justiniano tribuens, scribit eo anno Justinum ademptam Judæis Synagogam πῶν ἦσαν ἐν Χαλκοπρατείσι, fecisse ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου ἡμεῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου πλησιάζουσαν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, *Ecclesiam Domine nostræ sanctissimæ Deiparæ, vicinam Magnæ Ecclesiæ*. Neque tamen primus hanc ædem excitavit Justinus, sed terræ motu dejectam reædificavit, & prædia ac possessiones ei concessit, ut habet loco citato Codinus. Eandem etiam restauravit Basilus Macedo, ut auctor est Porphyrogenitus in avi Vita cap. lxxii. Formam ædis indicat idem Porphyrogenitus lib. de Adm. Imp. cap. xxix. Ο ἡ ναὸς τῆς ἁγίας Αναστασίας ἐστὶ δρομικὸς ὁμοίῳ τῶν Χαλκοπρατείων ναῶν. Litanias ac processiones & preces publicas à Blachernarum templo ad Chalcopratianum die Parasceves fieri quotannis instituit Imperator Mauricius. Cedrenus: τυπὸν δὲ καὶ πῶν λιπῶν καλεμῶν Περσείαν, καὶ Περσικὴν ἐν Βλαχέρναις τελεῖσθαι, καὶ ἐν τοῖς Χαλκοπρατείσι πληροῦσθαι. Cujus quidem processionis Timotheum Patr. Constantinop. qui sub Anastasio Dicoro vixit, auctorem videtur agnoscere Theodorus Lector Ecl. i i. Τὰς καὶ Περσικὴν λιτανίας ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου ἐν Χαλκοπρατείσι Τιμόθεος ἐπένοησε γίνεσθαι. Subdunt Origines Constantinop. ineditæ sua ætate nuncupatam Ἀρισουεῖσαν. Extitit in Ecclesia Chalcopratiana imago Servatoris summa veneratione & populi concursu culta, τῆς Ἀνισωντῆς appellata, quam dejecit, aut fanè evertere annexus est Leo Isaurus. Gregorius II. in epist. ad eundem Leonem: Ἀποσειλάς τῆς Ἰοβίνου τῆς Σπαθαροκωνιδάτου εἰς τὰ Χαλκοπρατεῖα, εἰς τὸν Σωτήρα καλεῖσθαι καὶ καλεῖσθαι τὸν λεγόμενον τῆς Ἀνισωντῆς, ὅπου καὶ πολλὰ θαύματα γέγονασιν. Mittens Iovinum Spatharocandidatum ad ædem Chalcopratianam, ut Servatoris imaginem everteret & confringeret, ad quam plurima sunt miracula. Extitit autem hæc imago primitus in Tetrastylo, cujus historiam edidit ex manuscriptis Franciscus Combesius. Τα εὐκαίρια τῆς σεβασμίας οἴκου τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἐν τοῖς Χαλκοπρατείσι xv i i i. Decembris celebrata à Græcis observare est ex Menais: eadem etiam μνήμην πάντων τῶν χριστιανῶν καὶ ἀδελφῶν ἡμεῶν τῶν ἐν λιμῷ, καὶ δίψῃ, καὶ μαχαίρᾳ, καὶ κρυφῇ τελειωθέντων celebrari scribunt ἐν τοῖς Χαλκοπρατείσι εἰς τὸ ναὸν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, ἔνθα ἡ ἁγία Θεός. Extitit denique ἁγία illa σέως in æde Chalcopratiana, in qua scilicet vestis Deiparæ recondita erat, cum in Blacherniana ejusdem asservaretur ἐν ἁγίᾳ perinde σέως Homophorium. Origines Constantinop. ineditæ, & ex iis Codinus pag. 56. Τῶν δὲ ἁγίαν σεῶν τὰ Χαλκοπρατεῖα Ἰουστίνῳ καὶ Σοφίᾳ ἔκτισε, καὶ τὸ ναὸν ἀνοικοδομήσαντες ἐκείσε ἐκἀναζηνώσκειν Μιχαὴλ ὁ Ραίκαλαῖος Κουροπαλάτης μετὰ τῆς βασιλευσῆς ὡσαύτως ὁ Βαρδάς ὁ θυῖος Μιχαὴλ, καὶ πολλοὶ τῶν μεγίστων, ὅπου καὶ δόξαται ἡ ζώνη τῆς ἁγίας Θεοτόκου. τὸ δὲ ἅγιον ὁμοσέλιον κεῖται ἐν Βλαχέρναις. Adde quæ de æde Chalcopratiana, & ἁγία Θεός in ea asservata habent Menæa x i i. April. & quæ ad Alexiadem pagg. 293 322. & de Synagoga Judæorum supra annotavimus.

X. CURATORIS nomine ædes dicta, Deiparæ sacra, condita fuit à Verina Leonis Macelæ uxore, instar sepulchri Christi, appellationemque sumpsit à quodam Curatore (Palatii fortè alicujus) qui operi ab ea præfectus est, ut habet Codinus pag. 53. ex Originibus CP. ineditis, in quibus additur, exstructam fuisse adinstar Dominici Sepulchri, εἰς τὸ ὁμοίωμα τῆς πάσης τῆς Κυρίας. Deiparæ dicatam ex Menais colligimus ad vi i. Decembris, quo illius Enceniorum memoria agitur: τὰ εὐκαίρια τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἐν τοῖς Κουροπαλάταις. Locum designant Synaxaria ad x x i i. Julii, ubi divinæ Magdalena: σὺναξις seu commemoratio fieri in templo S. Lazari, καὶ ἐν τοῖς Κουροπαλάταις, πλησίον τῆς Ταύρου, & in Ecclesia Curatoris, juxta Ταντυμ, dicitur. Unde colligimus prope Forum Tauri extitisse.

XI. DEIPARÆ ædem juxta Magnam Ecclesiam ædificavit Verina Augusta, Leonis M. conjux. Justinianus Nov. iii. cap. i. ὕπερον δὲ ὁ περιουσιῶν οἶκος τῆς ἁγίας ἐν δόξῃ Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, ὃ ὡς τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας γειτονίᾳ κείμην ἀνοικοδομήθη μετὰ τῆς εὐσεβῆς τῆν λιξίν Βηθένης, deinde veneranda ædes sanctæ Deiparæ Mariæ, quæ in sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ vicinia ædificata est à πᾶσι memoria Verina. Quæ quidem S. Sophiæ vicinitas videtur evincere eandem esse cum Chalcopratiana, quæ perinde vicina fuit ædi Sophianæ. Utcumque se res habeat, ædis sacra juxta Magnam Ecclesiam meminit Concilium CP. sub Mena, vel Menna, ut Latini scriptores efferunt, æd. i. sub initium: ubi dicitur celebratum ἐν τῷ μεσαύλῳ τῶν δυτικῶν τῆς σεβασμίας οἴκου τῆς Θεοτόκου ἡμεῶν τῆς ἁγίας καὶ ἐν δόξῃ Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τὸ ὄντῃ πλησίον τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, in atrio occidentali venerabilis ædis Domine nostræ sanctæ & gloriosæ Deiparæ & semper Virginis Mariæ, quæ est prope sanctissimam Magnam Ecclesiam. Meminit etiam Andreas Dandulus in Chronico MS. qui S. Symeonis prophetæ corpus in eo olim asservatum testatur, indeque Venetias translatum, post expugnatam à nostris Urbem: Plebeisiam Veneti nomine Andreas Balduino, & Angelus Drusia, de oratorio S. Mariæ adhaerente Ecclesiæ S. Sophiæ, corpus S. Symeonis Prophete cum labore auferunt, quod Venetias delatum in Ecclesia antiquitus sub Sancti vocabulo fabricata reponunt. At corpus S. Symeonis asservatum fuit in Ecclesia S. Jacobi fratris Domini, quæ stetit juxta magnam Ecclesiam, ut infra docemus. Testatur porro Justinianus in laudata Novella, huicce ædi, ut & S. Irenes, defervisse Clericos Sophianæ ædis, cui unitæ erant: καὶ τὰς τρεῖς εὐαγεῖς οἴκους τῆς ἡνωμένης αὐτῆς.

XII. DEIPARÆ ΤΗΣ ΚΕΧΑΡΙΤΩΜΕΝΗΣ Monasterium excitatum, & ædificatum fuit ab Irene Ducæna Augusta, Alexii Comneni Imperatoris conjugæ. Id docemur ex Cod. M M C C C C X L V I. Bibliothecæ regię, qui sic inscribitur: Τυπικὸν τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς Κεχαριτωμένης τῆς ἐκ βάθερον νεύργειείσης καὶ συστάσης ἁγίας τῆς εὐσεβείας Αὐγούσης κυβερῆς Εἰρήνης τῆς Δακκαίνης, καὶ τὴν αὐτῆς παρῶρα καὶ γνάμνην ὑπογενῆν τε καὶ ἐκτίθιν. *Typicum venerandi Monasterii sanctissimæ Deiparæ gratiosæ, à fundamentis de novo extracti à piissimâ Augusta Domina Irene Ducana, secundum illius præceptum & mentem enarratum & expressum.*

XIII. DEIPARÆ ædes, CRYSTALLUS, seu *Glacies*, Κρύσταλλοῦ dicta, quod cum Leo Macela Imperator illac equo vestus pertransiret, hyemali tempore, glacies delapsa illum graviter afflixerit. Vide Codin. pag. 59.

XIV. DEIPARÆ CYRI, Κύρις, ædem dictam, à Cyro Consule & Præfesto Prætorio, Theodosio Juniore imperante, exædificatam, ex Simocatta lib. V III. cap. V III. & Codino pag. 54. jam docuimus in Notis ad Alexiadem pag. 304. Ναὸς Θεομήτορος τῆς Κυρίας dicitur Theophani pag. 242. τὰ κύρις Scylitzæ pag. 735. & Codino loco laudato. Illius encaenia celebrant Græci v. Maii: τῆ αὐτῆς ἡμέρας, τὰ ἑκαταετησίαια τῆς ναὸς τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἐν τοῖς Κύρις. Celebratur potissimum hæc ædes à scriptoribus ob imaginem Deiparæ quæ in ea magno cultu & pia veneratione colebatur, ut satis indicant Anna Comnena lib. V. Alexiad. pag. 144. & Nicetas in Manuele lib. V I. n. V. præterea Menæa, & Menologium Græcorum Collegii Claromontani S. J. Parisiensis X X V I I I. April. in S. Patricio, & Martyrologium quod Basilii Imperatoris Porphyrogeniti nomen præfert, editum ab Ughello tom. V I. Italiæ sacra; ad I. Octob. in S. Romano. Subscribit in Concilio CP. sub Menæa aet. I. Georgius Ἀρχιμανδύτης μονῆς τῆς Κυρίας.

XV. DEIPARÆ in DEUTERO ædes. Hujus encaenia v. I. Septembris celebrari à Græcis observo ex Menæis: τῆ αὐτῆς ἡμέρας καὶ τὰ ἑκαταετησίαια τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰς τὸ Δεῦτερον, ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ἁγίας Εἰρήνης.

XVI. DIACONISSÆ, seu Διακονίσης, ædem Deiparæ sacram ædificavit Cyriacus Patriarcha Constantinop. Mauricio imperante. Zonaras: Περαχελίδης γουὺ Πατριάρχης Κυριακός, ἱερεὺς καὶ Οἰκονόμος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ὅφ' ἔσ' ἡ ἁγίας Θεοτόκου ναὸς, ὅς τ' Διακονίσης λέγεται, ἀκόδοιπται. *Protosuevit igitur Patriarcha Cyriacus, Presbyter & Oeconomus Magnæ Ecclesie, à quo sacrosancta Deiparæ templum, quod Diaconissa nuncupatur, ædificatum est.* His consona habent Theophanes pag. 233. & Cedrenus ad X V I. Mauricii, quo conditum notat, ut & Codinus pag. 53. ex Originibus Constantinop. ineditis, qui ita appellatum ait, quod ejusdem Patriarchæ soror in eodem Diaconissæ munus obiret, vel certè quod in ea reclusa esset. Verba Theophanis sunt: ὁμοίως καὶ ἡ Κυριακὸς Πατριάρχης τῷ Διακονίσης τῷ ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἔκτισεν, *similiter & Cyriacus Patriarcha Diaconissæ Ecclesiam Deiparæ sacram ædificavit.* Ex quibus in eam conjecturam propendo, ut Ecclesia Diaconissæ fuerit illa, quam S. Olympias, Theodosio Magno imperante, inter ædem Εἰρήνης, & Sophianam, Monacharum in ea instituto Monasterio, excitavit, ut auctor est Nicephorus Callist. lib. X I I I. cap. X X I V. nam cum illa in seditione Victoriatorum cum magna Ecclesia conflagrasset, τῆς μεγίστου πολλὰ ὕστερον αὐτῆς ἀνεγερθέντος ναὸ, καὶ κείνο τῷ περὶ τὴν εὐκοσμίαν ἔχει, καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀποκαταθέν ἀξίωμα, Σεργίας ἡγουμένης αὐτῆς, ἧς καὶ τὸν τῆς μακαρίας βίον συζητήματα κατὰ λέξει περὶ, &c. *Maximo eo longè post templo restituito, Monasterium hoc quoque pristinam recepit venustatem, atque ad veterem restitutum est dignitatem, Sergia ei presidente, quæ etiam beatæ hujus femina vitam conscriptam reliquit.* Istius ædis encaeniorum memoriam agunt Græci X X V I I I. Julii. Menæa: τῆ αὐτῆς ἡμέρας, ἀνάμνησις τῆς ἑκαταετησίαια τῆς ναὸς τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἐν τοῖς Διακονείων.

XVII. LEIPARÆ ΤΗΣ ΕΛΕΟΥΣΗΣ, seu *Miserantis*, ædis encaenia celebrant Græci XI. Aug. Menæa & Menologium Sirleti: Τῆ αὐτῆς ἡμέρας τελευτῶνται τὰ ἑκαταετησίαια τῆς σεβασμίας καὶ ἀεικαλλοῦς οἴκου καὶ θείου ναὸς τῆς ἁγίας Διακονίσης ἡμερῆς Θεοτόκου τῆς Ελεούσης, eodem die dies festus encaeniorum perpalcri & venerabilis & divini templi sanctissimæ Domina nostra Genitricis Dei Miserantis Maria.

XVIII. EVERGETIDIS, τῆς Εὐεργέτιδος, *Benefactricis*, Deiparæ nempe, Monasterii quidam Basilii Protasecreta conditor dicitur in epigraphe epigrammatis in Symeonem Metaphrastem editi ab Allatio in tractatu de Symeonibus pag. 169. Βασιλείου Πρωτοσηκρήτης καὶ κτήτορος μονῆς τῆς Εὐεργέτιδος. Extat præterea in Bibliotheca Regia Cod. M D C C L X X X V I I. *Pauli Monachi Fundatoris & Abbatis Monasterii B. Mariæ Evergetidis Collectanea Ascetica*: sed utrūm Constantinopoli, ex his non liquet. Utunque sit, ejusce Monasterii Monachus fuit Neophytus Patriarcha Constantinopolitanus, Theodoti successor, de quo ita Catalogus Patriarchar. Constantinop. in Cod. Regiæ Bibliothecæ sign. M M C C C C X X I I I. Νεόφυτος Μοναχὸς ὁ ἀπὸ τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς Εὐεργέτιδος. ἀπὸ τῆς χειροτονηθῆναι διομολογήτηται ὡς Αναγιώσου ἔχων σφραγίδα, καὶ τῷ πολλῷ τῷ τῆς ἡμφισπένου, ἐκβαλὼν αὐτῷ, λαίκοι ἀμφοῖν ἡμφισπένου καὶ ἀπὸ τῆς κεκάλυπται τῆς χειροτονίας, καὶ ὑπεχώρησε τῷ Πατριάρχῳ καλλίων, ἀπο-

σμεΐνας εν τῷ τοῖς η. μιλῶας ε΄. Atque ex his supplendus Catalogus Patr. Constantinop. in Jure Gr. Rom. pag. 303. ut & ex eodem Codice quæ eadem pag. deesse annotantur, in Theodoro scilicet perinde supplenda: Θεόδωρος Μοναχὸς καὶ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ἁγίας καὶ ἑνδοξοῦ Ἀναστάσεως τῆς κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς Βασιλείας Πορφυρογενήτου κυρῆ Μακρίῳ τῆ Κοκκίῳ, ἔτη β΄. μιλῶας π΄. Et in Chliareno Neophyti successore: Κωνσταντῖνος Διάκονος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῆς Πατριαρχικῆς μικρᾶς σακέλλης ὁ Χλιαριώτης, ἔτη β. μιλῶας π. Denique in Luca: Λουκᾶς Μοναχὸς ὁ Χρυσόεργος ἔτη ιβ΄.

XIX. DEIPARÆ templum, EUGENII cognominatum, domus fuit Eugenii Patricii, qui Theodosio Magno imperante vixit, & ab eo in templum S. Deiparæ mutata, ut habet Codinus pag. 40.

XX. DEIPARÆ prope ædem S. Lucæ Monasterium, cujus Abbas Andreas, ita subscribit in Concilio I. Constantinopolitano sub Mena act. 1. Ἀνδρέας ὑποστράτορας καὶ ἡγουμένους μονῆς Δεκακλιμῆς ἐν τῷ σεβασμίῳ οἴκῳ τῆς ἁγίας Θεοτόκου πλησίον τῆς ἁγίου Λευκᾶ ἀξιώσεως ὑπὸ γράμματα.

XXI. DEIPARÆ ædem, ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Ἐξαπτέρυγος τῆς Νισωίου, imaginibus & omni ornatu ab Iconomachis spoliatam refecit quidam Antonius Patricius, Michaële & Theodora imperantibus, quam deinceps crebris miraculis coruscasse testantur Menæa ad xxxi. Aug. Proinde illa videtur πρὸς τῷ Νισωίῳ ἐκκλησίᾳ, quam Suidas in Acacio Patr. Constantinop. commemorat.

XXII. DEIPARÆ in Foro Constantini ædes exstructa, vel instaurata fuit à Basilio Macedone, ὡς αὐτὸς ἔγραψεν αὐτὸν (τὸν τὰν) οἱ πορφαγματιοὶ μὲν οἱ εἰκὼν πορφυρῆς, ὅπου τῆς πορφαγματίας ἐμβαδύωσι, ut esset ædes in qua mercatores preces facerent, dum negotiationi dant operam, ut est apud Porphyrogenitum in Basilio cap. lxi. Scylitzem pag. 589. Glycam, & Codinum pagg. 42. & 58. Illius mentio est apud Leonem Grammaticum p. 505. in Porphyrogenito, eundem Scylitzem, & Anonymum in Lacapeno n. xxx. in Synaxariis ad vlii. Sept. in S. Artemidoro. Εὐκτῆριον φόρου nudè dicitur Theophani in Leone Armenio pag. 426. Origines Constantinop. ineditæ parte 11. τὸν ἢ Νέαν ἔκτισε καὶ τὸν Φόρον ὑπεραγία Θεοτόκου, καὶ τῷ Τζύρου, καὶ τῆς ἁγίας Διομήδω βασιλεὺς βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν.

XXIII. DEIPARÆ in oppido Galatino ædem, seu Monasterium adhuc stare testatur Crusius pag. 205.

XXIV. DEIPARÆ HODEGETRIÆ, seu τῆς Ὁδηγῶν, ædem Deiparæ sacram condidit Pulcheria Augusta, Marciani Imperatoris conjux. Theodorus Lector Ecl. 1. Ἐκπορῆ καὶ εὐκτῆριος Πυλχερία πολλὰς, τὸν ἐν Βλαχέρναις, τὸν Χαλκοπορευτείαν, τῆς Ὁδηγῶν, μεθ' ὧν καὶ τῆς Ἀαυρετίης Μάρτυρος. Oratoria etiam aliquos exstruxit Pulcheria, Blachernense, Chalcoportorium, Hodegorium, & cum iis ædem S. Laurentii Martyris. Nec condidit modò, sed & in ea imaginem Deiparæ à S. Luca depictam cum aliis reliquiis, quas Hierosolymis ab Eudocia Augusta Theodosii Junioris conjuge acceperat, reposuit. Nicephorus Call. lib. xiv. cap. 11. Ἐπὶ καὶ δὲ τὴν Ὁδηγῶν ἀρχίστας ἐπισημαίαν, ἐπ' ᾧ πάλιν τε θεῖαν ἐκείνης μορφὴν, ἣν Λουκᾶς ὁ Ἀπόστολος σκίθῃ γράμματος κατέλιπεν εὐτυχήσασα τότε θεῖον ἐκείνης γάλα, καὶ τὸ ἱερόν ἀφ' ἧς, καὶ τὰ τῆς Σωτῆρος ἀφ' ἧς ναὶ ἰθυσάεισιν, Εὐδοκίας πικρᾶς τῆς βασιλίδος, ἣν καὶ δὴ ἀφ' ἧς εἰς Ἱεροσόλυμα. Templum istud, quod Hodegorum nomine insigne est, in quo rursum divinam illius (Deiparæ) imaginem, quam Lucas Apostolus in tabula depictam reliquit, & divinam illius Lac, & sacram colum, & Salvatoris ipsius fasciam, perinde ac thesaurum, quæ quidem ad eam miserat Eudocia Augusta, quam Hierosolytam profecta est. Asservabatur illa primum imago Antiochiæ. Idem scriptor lib. xv. cap. xiv. Δεύτερος δὲ τῆς Ὁδηγῶν ἔστιν, ἐν ᾧ τὴν Ἐξ Ἀντίχας σαλεύσαν εἰκόνα τῆς τῆς Λόγῃ μετ' ὧς ἀιπέθει, ἣν Λουκᾶς ὁ θεῖος Ἀπόστολος χερσὶ καθιστορεῖ, ζώσας ἐπὶ, καὶ τὸν τύπον δεξιῆς, καὶ τὴν χεῖρα τῆς μορφῆς ἐπιείσεως. Secundum templum (à Pulcheria ædificatum) illud fuit, quod Hodegorum vocant, ubi Antiochia missam Verbi Matris imaginem dedicavit, quam Lucas divinus Apostolus suis ipse manibus depinxit, illa adhuc vivente, & tabulam ipsam vidente, gratiamque ad eo illi forma sua immittente. Virorum Monasterium fuit: tradit enim Nicephorus Gregoras lib. vi. Georgium Patriarcham CP. abdicata dignitate, in illud secessisse. Ταύτην καὶ χαίρειν εἰπὼν φιλονεικίας, καὶ θεότις, ἀπῆλθε ἡολάξων ἐν τῇ Μονῇ τῆς ὑπεραγίας Δεωσίνης καὶ Θεομήτορος τῆς τῆς Ὁδηγῶν. Proinde contentionibus & Sede Patriarchali valere jussis, in castissima Domina ac Deiparæ Monasterium, quod Hodegorum vocant, otio vacaturus sese contulit. Ad muros Urbis maritimos, nec procul ab Hippodromo, extitisse docemur à Niceta in Alexio lib. 111. n. vi. quo loco narrat Alexium Angelum, accepto de Joannis Comneni cognomento Ciassi inauguratione nuntio, ab eoque occupatum Palatium, suos in naviculam immisisse, qui ad Hodegorum Monasterium trajicerent. atque cum Varangis, imperatoriis satellitibus, Comnenianos in Theatro seu Hippodromo adorirentur, iisque profligatis, Joannem ἐκ Παλατίου dejicerent, οἱ μὲν ἐν πλοίων ἐπέβησαν, καὶ τῆς ἀκτῆς περιήγαγον τῆς Μονῆς τῆς Ὁδηγῶν, &c. Ad muros etiam Urbis maritimos statuit Ducas cap. 11. ubi Joannis Palæologi Imperatoris in Urbem appulsum describit, innuitque ab hac æde Portulam vicinam Hodegetriæ nominatam: ἐβησαν ἐν τῇ μικρᾷ πυλῆ τῇ ἐπισημαζομένη τῆς Ὁδηγῆς.

Joannes

Joannes Cantacuzenus lib. IV. cap. XXXIX. de eodem appulsu: Αθεόν μινδινός εἰδὸς ἐπέ-
 πλεσε Βυζαντίῳ, καὶ ἐγένετο νυκτὸς ἔνδον τῆ ἐν Ἐπασκάλῳ Νεαεῖς, *confestim, nemine sciente Byzantium adnavigarvit, & de nocte in Portum, qui ad Heptascalum est, appulis.* Ex quibus conjicit
 Bulialdus, Portam illam inter Portas Psamatii & Catergolimenis sitam fuisse. Meminit præ-
 terea idem Ducas cap. XXXIX. τῆς πόρτης τῆς μικρῆς τῆς ἐν τῆς Ὀδηγηρίας, *minoris porta, quæ
 extitit ad Monasterium Hodegetria, quam exerte statuit inter Acropolim & Magnum Palatium,*
 quo loco etiam habetur in Constantinopolis Descriptione, quam ex Bondelmontii Codice
 MS. Bibliothecæ Regiæ emendatiorem huicce operi præfiximus. De appellationis τῆ Ὀδηγῶν
 ratione non omnino constat. Andreas Dandulus in Chron. MS. in Leone Isauro ait ita ap-
 pellationem quasi deducricem, quòd duobus cæcis Deipara apparuerit, & ad Ecclesiam dedu-
 ctos ibi eos illuminaverit: locum damus infra. Codinus in Orig. CP. pag. 41. scribit hoc Mo-
 nasterium ædificatum à Michaële Imperatore, qui à Basilio Macedone de medio sublatus
 est: additque (risum tenete) fuisse primum oratorium complurium cæcorum, qui in fonte
 ejus loci se lavantes visum receperant, & *Ἄφ τὸ ἀναβλέψαι ἐκείσε τὰς τυφλὰς, Ὀδηγῶν appel-*
latum. Origines CP. ineditæ parte I I. *Ὁπ τὰς Ὀδηγῶν ἐκίπη Μιχαὴλ ὁ ἀναβεθεὶς ὑπὸ Βασιλεῖς,
 πορτέρον οἶκον ὑπάρχοντα καὶ τυφλῶν πολλῶν, τῆ ἐκείσε ὄντων πηγῆ βλεψάντων, καὶ ἐτέρον θαυμά-*
των πολλῶν γερνόντων, ἐκλήθη ἔτιως. Codinum secutus est Henricus Valesius ad Theodorum Le-
 ctorem. Neque feliciter viri doctissimi ad Vitam S. Basilii Junioris, & ad Pachymerem, τῆ
 Ὀδηγῶν ædem dictam censuerunt, quòd Angelis tutelariis dicata esset. Quin potius, ut quod
 Origines CP. MSS. & Codinus de Michaële ædis conditore habent, in medio relinquam,
 hanc esse nominis rationem prorsus existimo, quòd cum Deiparæ imago à S. Luca depicta
 summa religione ac veneratione coleretur à Byzantiis, nullam adversus hostes expeditio-
 nem suscipere Imperatores ac Duces, quin prius eam salutassent, ac sanctam Deiparam viæ
 comitem seu potius ducricem sibi, fieri essent deprecati. Quod hoc loco videtur indicare
 Zonaras pag. 133. scribens Bardam Cæsarem moturum in Agarenos Cretenses, *πρὸς τὸν ναὸν
 τῆ Ὀδηγῶν κειμένην, in templum Hodegorum profectum, τῆ Θεομήτορι στυγαζόμηνον, ὑπὸ αὐτῷ
 Deipara expeditionem suscepturum.* Neque ferè aliter verba Scylitzæ interpretatus est Xylander,
 ubi de Bardâ: *πρὸς τὸν τῆς Θεοτόκου ναὸν τῆ Ὀδηγῶν φοιτήσας, ad Deipara fanum, quod Hodegon di-*
cebatur, quòd eam sibi itineris ducricem votis solebant conciliare, accessit. Continuator Theopha-
 nis lib. IV. n. XLII. de eodem Bardâ: *πρὸς τὸν τῆς Ἰωάννης Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ναὸν, ὃς
 ἔτι δὴ Ὀδηγῶν κατονομάζεται, προσφοιτήσας, &c.* Et sanè vox, *στυγαζόμηνον,* apud Zonaram,
 videtur indicare eam esse Deiparæ imaginem, quam Imperatores in bellicas expeditiones
 secum educebant: ἢ τῆ Θεομήτορι εἰκῶν, ἢ οἱ Βασιλεῖς Ῥωμαίων ποιῶντες *συστάτηρον, Deipara imago,
 quam Romanorum Imperatores belli sociam assiscunt,* ut est apud Nicet. in Murz. n. I. ubi de Deiparæ
 imagine, quam à Francis & Latinis captam ait in eo prælio, quo ab iis ad Phileam superatus est:
 de qua sic Villharduinus noster n. CXIX. *A l'aie de Dieu fu desconfiz l'Empereor Morchuflex, & dut
 estre pris ses cors domaines, & pardi son gonfanon Imperial, & une ancone qu'il faisoit porter devant
 lui, où il se fioit mult, il & li autre Gré. En cele ancone ere Nostre Dame formée.* Id est, *Deo jurante
 fusus est Murzufus Imperator, ac pene ipse ab hostibus captus est; perdiditque vexillum imperatorium,
 & imaginem quam ante se deferri faciebat, cui confidebat plurimum, ut & ceteri Graci. In hac verò
 imagine expressa erat Deipara figura.* Verum si quod ait Albericus, ubi de hoc prælio, fidem ali-
 quam meretur, quod vix putem, aliam fuisse ab Hodegetria prorsus constat. *In hac quippe, ut
 ille ait, fabrefacta est Majestas Domini, & imago B. Mariæ, & Apostolorum cum reliquiis in ea positis.
 Ibi est Deus, quem in pueritia mutavit Iesus: & ibi habetur de Lancea qua in cruce fuit vulneratus, de
 Sindone, & de triginta Martyribus. Hanc Iconiam cum in præliis ferre essent soliti, nequaquam antea
 potuerunt ab hostibus superari.* At si imago illa est, quam Balduinus ipse ad Ecclesiam Cisterciens-
 sem mittere decreverat, ut testatur in Epistola, quam ad Abbatem Cisterciensem scripsit
 de Urbis expugnatione, vel si tum eadem Venetias translata est ab Henrico Dandulo Duce,
 ubi & asservari dicitur à Rhamnufio, alia sanè est ab Hodegetria, siquidem ad postremam
 usque Urbis expugnationem Constantinopoli perstitit. Sed cujusmodi illa fuerit, id constat
 longè ante Murzufum elatam Deiparæ imaginem in prælia ab Imperatoribus, ut qui in ea
 suum omne præsidium collocarent. Nam & à Basilio Macedone bello contra Tarfen-
 ses Agarenos elata est, ut scribit Zonaras. Neque alia videtur εἰκῶν illa τῆς Ἰωάννης Θεο-
 τόκου, quam Romanus Lacapenus Imperator cum venerando Crucis ligno, Epistolâ Christi
 ad Abgarum, & aliquot aliis pretiosioribus reliquiis ad Constantinum Dalassenum misit fidei
 faciendæ gratiâ, ut est apud Scylitzem: eadem perinde quam Joannes Zimisces Imperator,
 devictis Bulgaris, super imposita triumphali curru Bulgarica spolia collocavit, & toti trium-
 phi apparatus præire voluit: καὶ ἀνώθεν τῶν τῆς Θεομήτορος, ὡς πολίχου, *προπορεύειν αὐτῷ
 διατάξαν,* ut est apud eundem Scylitzem pag. 682. quomodo etiam Joannem Comnenum
 Imperatorem devictis Turcis, Nicetas in illius vita cap. V. & Cinnamus lib. I. & Manue-
 lem Joannis filium fufis Pannonibus, actitasse idem Nicetas in Man. lib. V. cap. III. testan-
 tur. Atque ille quidem in Joanne: *τὰς νίκας ὡς συστατηρόντι ἀμάχῳ ἐπιγραφόμενον, ἐνὶ νι-*
στορίας ut commilitanti invictæ acceptas ferebat. Et in Michaële: *Ἰδρὺς ἢ ἐπ' αὐτῆ ἢ εἰκῶν τῆς*
 CP. Christ. lib. IV. m

ἀπερομάχῃ συμμάχῃ ἢ ἀκαταγωνίῃ συσεπήγῃ τῆς Βασιλεῖ Θεομήτορος. *Stabat autem in ipsa curru imago invicta adjutricis & insuperabilis Imperatoris commilitantis Deiparae.* Neque porro ante initam duntaxat expeditionem, sed & post adeptam victoriam in Hodegorum templum se conferebant Imperatores, ut qui faustos ac prosperos rerum suarum successus Deiparae adscriberent. Andronicus Palaeologus Senior apud Pachymerem lib. I X. cap. XI I. acceptis de Alexio Philantropeno, qui defecerat, debellato faustis nuntiis, totam successus tam laeti felicitatem acceptam Deiparae referens, δὲν ἔγνω ἢ μόνῃ ταύτῃ ἀπονέμειν τὰ χαριστήρια, statimque à Palatio pedes egressus cum proceribus ac Prætorianis ad Monasterium Hodegorum pervenit, ἢ κατέναντι τῆς σεβασμίας εἰκόνης εὐθείας, ἀπονέμει μὲν καὶ τὸ εἰωθὸς τὴν προσκύνησιν, λιπαρὰν τὴν ἱκεσίαν ποιέμεν. ἀπονέμει ἢ ἢ ἢ ἐυχαισίαν μὲν θερμῆς ὑποπλάσεως· αὐτῇ γὰρ μὲν Θεὸν λέγων ἢ βασιλείαν, ἢ Εκκλησίαν εἰς χάριτος πθέσιν, ἢ ἢ παρ' αὐτῆς ἢ μονῆς ἐλπίζειν ἀξίαν γὰρ τὴν διοίκησιν ἢ ἐπ' ἀμφοτέροις. *Et coram sacra imagine stans, solita primum est eam adoratione veneratus: mox supplice facta oratione, gratias cum demississima prostratione corporis amplissimas retulit, subjungens ipsius se potissimum post Deum unius imperium & Ecclesiam in manus deponere, ab ipsa sperantem dignam utriusque gubernationem proventuram.* Joannes Cantacuzenus lib. III. cap. I. Εὐθὺς μὲν ἔν ἐν Βυζαντίῳ πανήγυρις ἦν λαμψεῖ, ἢ ἑορτῶν χαριστήριον, ἢ ὁ δῆμος πρὸς τὸ Θεομήτορος Οδηγητρίας τέμενος ἐχώρην, πανδηρεῖ ἐυχαισίῃ τῆς νίκης ἀποδίδοντες, καὶ οἱ ἐν τέλει μάλιστα, εἶτα ἢ οἱ ἄλλοι περὶ τοῖς πολλοῖς ὁμοίως. *Confestim Byzantii dies festus publice actus est splendidissimus, omniumque jucundissimus, & populus certatim, inprimisque Principes, caterique pedibus plebeium in morem ad Deiparae Hodegetriae templum concurrant ei, victoriam gratulati.* Eodem capite, infra: Καὶ πάντες ἔθεον περὶ τοῖς Οδηγητρίας τέμενος, ἐυχαισίῃ ἀποδίδοντες τῆς ἐκείνης κατὰ δύναμιν, omnes pedibus ad templum Hodegetriae gratias de illo victo & everso acturi convolarunt. Sic ipsemet Cantacuzenus Imp. Constantinopoli, uti narrat lib. III. cap. XCIX. Ἀφ' αὐτῆς τῆς ἀγορᾶς ἐλάττειν ἐπὶ Θεομήτορος τὸ τῆς Οδηγητρίας τέμενος, τὴν ὀφειζομένην προσκύνησιν, ἢ ἢ ἐυχαισίαν τῆς νίκης ἀποδίδοντες Μνηστῆρι Θεῷ, *per medium Forum ad Deiparae Hodegetriae templum, debita ejusdem adoratione ac de præstita victoria gratiarum actione functurus petiit.* Neque prius Michaël Palaeologus Imperator, exactis urbe Latinis, Constantinopolim ingredi voluit, quàm sacrosancta Deiparae Hodegetriae, cui tam insignem adscribebat successum, imago per Portam Auream deferretur, quam ipse pedes subsequeretur. Nicephorus Gregoras lib. IV. Συγκρατὶ παρήλθον ἡμέραι, ἢ εἶχε τὸν Βασιλέα ἢ τὴν πόλιν βασιλεύουσα, πλὴν ἢ πρὸς τὸ εἰσελθόντα αὐτὸν, ὡρὴν ἢ τὴν θεῖαν εἰκόνα τῆς ὑψίστης Θεομήτορος τῆς Οδηγητρίας ἐς τὴν ἔτι πρὸς ὀνομαζομένην Χρυσὴν πόλιν εἰσεληλυθέναι· ἔθεα αὐτῇ τῆς ἐυχαισίῃ ἀποδίδοντες ὕμνος, εἶτα ἔπειτα εἰσέναι περὶ ἢ Βάδην, ὡρηγυμνῆς τῆς θεῖας εἰκόνης τῆς Θεομήτορος. *Post dies complures Imperator Constantinopolim intrat: non prius tamen quàm sacra intemerata Deiparae Hodegetriae imago per Portam Auream appellatam ingressa esset: ubi cum illi gratiae hymnis acta fuissent, tum demum pedes, praecedente divina Deiparae imagine, est ingressus.* Verùm cum recepta est à Graecis Constantinopoli, erat imago illa, non in Hodegorum, sed in Pandocratoris Monasterio, quod à Venetis, qui illam impetraverant ab Henrico Imperatore, illata fuerat, at Patriarcha Constantinopolitanus horum consilia graviter oppugnavit, & quominus Venetias transferretur etiam sub anathematis censura intercessit. Rei gestae seriem dedimus in Historia Gallo-Byzantina lib. I I. n. V I. Pachymeres lib. II. cap. XX XI. ubi de ingressu Michaëlis in Urbem: Καὶ δὴ πέμψας ἀγγεῖον ἐκ τῆς μονῆς τῆς Παντοκράτορος τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τῆς ἀγνῆς Θεομήτορος, ἢν λόγος ἔργον μὲν ἔστι τῆς θεῖας Ληξιάς, ἐκείσε πρὸς παρῆς καὶ κείνης, ἢ θεωμνῆς, δώρον ἢ μὲν ταῦτα γινέσθαι Παλατιᾶ τῆ βασιλείῃ τῆς νυμφῆς αὐτῆς Εὐδοκίας τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἢ Διοσφορίας, ἢ δώρον ἀξιόχρεον ὄντως ἐκ Παλατιῆς ἀποσκευῆν, ὑπὸ ἢ ταύτῃ Οδηγῶν γὰρ ἔσθαι, δὲ ἢς ἐπιπέσει καὶ ἀπολήξεται, εἰσελαύνων τὴν πόλιν, ἀποχρῶντως ἡγάτο οἱ ἔχειν, τὴν εἰς ἐκείνην ἀπονέμειν χάριν. *Inter caetera afferrī jussit ex Monasterio Pandocratoris sacram imaginem intemeratae Dei Matris, quam aiunt opus esse Divi Lucae, à vivente coramque spectante illa expressum, missum deinde ad Pulcheriam Augustam ab hujus fratris Domina Eudocia Atheniensis ex Palestina, donum planè magnificentum. Hac duce imagine praecunte ingrediendo civitatem, quam ejus beneficio consecutum se persuasum habebat, putabat se testaturum satis, cui tanti successus gratiam deberet.* Acropolita cap. LXXV II I. id ipsum enarrans, ἔχων μὲν ἑαυτῶν ἢ τὸ τῆς Θεομήτορος ἐκτύπωμα, τὸ ἔτι πρὸς ἐκ τῆς μονῆς παρῆς καὶ κείνης τῆς Οδηγῶν, *habensque etiam secum Deiparae imaginem, quae à Monasterio Hodegorum nomen sumpsit.* Is est enim horum verborum sensus. Eandem imaginem obfessa ab Agarenis Urbe, Leone Isauro imperante, pro mœnibus, cum vivificæ Crucis ligno circumlatam narrat Triodiam Graecorum: Ο ἢ τῆς πόλεως ἰερός λαὸς τὸ σπῆρον ξύλον τῆς πίστεως καὶ ζωοποιῆσαι ἐσθῆ, καὶ τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος Οδηγητρίας ἐπαρμόμην, τὸ τείχος περιεκύκλωσεν σὺν δάκρυσι, τῆς Θεῶν ἰλαξίμων. *Sacer verò utrisque populis venerando vivificæ Crucis ligno, & sacra Deiparae Hodegetriae imagine adductis, mœnia cum lacrymis circumibat, Deum precibus obtestans.* Andreas Dandulus in Chron. MS. in Leone Isauro: *Sequenti anno Constantinopolitani Saracenis, qui de Aegypto & Palestina venerant, praelio fortiter restiterunt; tandem de more S. Mariae iconiam ejus, quam Lucas ipsa adhuc vivente depinxit, accipientes, personaliter illam deducunt, orantes ut quae toties in periculis juverat, nunc etiam opem ferret. Posita igitur iconia*

*super undas, statim procella surrexit, & omnes naves Saracenorum aut mergit aut fregit. Dicta est autem iconia, Digitria, id est Deductrix, quia duobus cecis apparuit, & ad Ecclesiam deduxit, ibique eos illuminavit. Sic Isaacius Angelus Imperator, Alexio Brana Urbem obsidente, eandem imaginem in mœnia circumtulit. Nicetas in Isaacio lib. 1. n. VII. Ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀναδήματι καὶ δυποβάλλων ἐκείνον, αὐτὸν ἦν τειχῶν ἀναγαγόν, οἷά τε ἄμαχον ὄχρημα καὶ ἀτάλατον χαεάκωμα, πῶ εἰκόνα τῆ Θεομήτορος, ἥτις ἐκ τῆ Οδηγῶν μονῆς, καὶ ἡ ἀποσκευασθεῖσται, Οδηγητρία ἐπιπέκληται. Sed & adeò Branam populus averſabatur, ut etiam execraretur, Dei Genitricis imaginem, quæ ab Hodegorum Monasterio Hodegetria nuncupatur, in mœnia educens tanquam invictum propugnaculum, & vallum inexpugnabile. Est etiam haud levis momenti cultus argumentum, quo hanc imaginem proſequebantur Imperatores Byzantini, quod ultimis Quadragesimæ diebus, feriâ nempe illâ quintâ, quæ nostram dominicam Iudica antecedit, in Palatium deferri curarent pietatis gratiâ, & apud se detinerent usque ad secundam feriam hebdomadis quæ Pascha subsequitur, quo die referebatur in templum Hodegorum. Codinus de Offic. cap. XII. n. XI. Ἀπὸ δὲ τῆ ἑσπέρας ἀπὸ τῆς ὀπίσθου ἐν τῷ Παλατίῳ εἰκὼν τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς Οδηγητρίας, μέχρι μέγρι καὶ τῆς μεγάλης κυριακῆς τῆς Πάσχα ἡ πῶ εἰκόνα ἐρχομένη, μὴ ἀπαντᾷ ὁ Βασιλεὺς ἐν τῇ πύλῃ τῆς Παλατίου ἀλλῆς τῆς δευτέρας ἢ ἀπερχομένη ἑσπεύει μέχρι καὶ τῆς ἑβδόμης ἐπέως, καὶ ἡρομένης ἐκείσε μνήμης τῆς Βασιλείων, ὁ Βασιλεὺς ὑποστρέφει. A prima vigilia peregrinatur quasi in Palatio imago sanctissima Deiparæ Hodegetriæ, & ibi manet usque ad magnam dominicam Paschatis, cui quidem imagini venienti occurrit Imperator ad ipsam portam aule Palatii: secundâ verò Paschatis feriâ abeuntem deducit usque ad excelsos gradus: & facta ibi Imperatorum commemoratione, Imperator revertitur. His consona habet Ducas cap. xxviii. ubi ait imaginem Deiparæ, ex recepta consuetudine, usque ad hebdomadem Ἀγκυρισμοῦ, quæ scilicet Paschatis festum subsequitur, in Palatio asservari solitam. Ex quibus percipimus tametsi Hodegetriam non indigitet Ducas, illam tamen ipsam esse, proindeque eandem quæ in Choræ Monasterio sub postremis Imperatoribus asservabatur, & post urbem à Turcis expugnatam, ab iisdem direpta est, uti alibi observamus. Sed & interdum ex pietatis motu aliquo extra ordinem, hosque statos ac præscriptos dies in Palatium delatam testatur Gregoras lib. ix. pag. 297. edit. Genev. Quanto verò cultu haberetur apud Græcos imago Deiparæ Hodegetriæ, testatur Innocentius III. PP. lib. ix. epist. cccxi. *Quandam iconam, in qua B. Lucas Evangelista imaginem beatæ Virginis propriis manibus dicitur depinxisse, quam ob ipsius Virginis reverentiam tota Græcia veneratur. Ea porro erat Græcorum veneratio erga hanc imaginem, ut ad superstitionem propè delaberetur, quæ nec probaretur ab omnibus. Idem Pontifex: Licet igitur nos opinionem illam quæ quidam Græci existimant, quod spiritus beatæ Virginis in prædicta imagine requiescat, propter quod ipsam plus debito venerantur, tanquam superstiosam minime approbemus, &c. Alia istius Græcorum cultus erga Deiparam Hodegetriam exempla complura proferunt scriptores Byzantini, Gregorius in Vita S. Basilii Junioris cap. xl. Pachymeres lib. vii. cap. xxxi. lib. ix. cap. xvi. lib. x. cap. xii. Nicephorus Gregoras lib. viii. pag. 207. lib. xi. pagg. 380. 389. 392. Cantacuzenus lib. i. capp. xxiv. lxx. lib. ii. cap. xi. lib. iii. cap. lxii. lib. iv. capp. i. & xxvi. præterea quisquis est auctor versuum Politicorum, quibus est titulus, Θρῶν τῆς ΚΠ. seu Lamentatio de captâ à Turcis Constantinopoli:**

Πῶνε λοιπὸν τὰ λείψανα; ποῦ αἱ ἅγια εἰκόνας;
 Ἡ Οδηγητρία, ἡ κυρία, ἡ δέσποινα τῆς κόσμου,
 λέγουσιν ἀναλήφθησαν τὸν ἕκτον ἀπάνω
 τὰ λείψανα τὰ ἅγια, καὶ τῆς Χείρου τὰ πάθη;
 Οἱ ἄγγελοι τὰ πέργασιν ἔμπροσ εἰς τὸν δεσπότην.
*Vbi modò reliquia? ubi sacra imagines?
 Hodegetria, Domina & mundi Princeps;
 Aiunt absumptam sursum in calum
 Reliquia sacra, & Christi passionis instrumenta?
 Angeli ea attulerunt coram Domino.*

Monasterii verò τῆς Οδηγῶν meminit præterea S. Joannes Damascenus in Synodica ad Theophilum Imp. pag. 129. Qualis porro & quâ formâ expressa fuerit in hac tabella, quibusve coloribus adumbrata imago Deiparæ, docet Theophanes Cerameus homil. xx. Ο γλαφυρὸς Εὐαγγελιστὴς πῶ εἰκόνα τῆς Θεομήτορος κηρὰ καὶ χεῖρασιν ἐρωχάσθη ἐν τῆ ἱερῶς ὀλίνας ἀγαλιζομένη καὶ κύριον, ἥτις ἐν Μεγαλοπόλει μέχρι νῦν Ἀγαστὸς εἶται. Quinetiam Lucas elegans Evangelista Deiparæ imaginem cerâ coloribusque depinxit, sacris vinctis Dominum gestantem, quæ usque ad hodiernum diem Constantinopoli asservatur. Eadem penè habent Menæa ad xviii. Octob. Non una tamen fuit hoc nomine Deiparæ Οδηγητρίας ædes Constantinopolitana: nam & aliam hac appellatione commemorat Hierosolymis Anonymus de Locis Hierosolymitanis cap. vii. quam à Monialibus possessam sua ætate ait. Meminit præterea Cardinalis Sirletus in epistola præfixa Liturgiæ S. Marci Abbatis B. Mariæ Οδηγητρίας Rossani in Calabria sub instituta sancti

Basilii, quam Itali *de lo patire* vulgò appellant: & quam à quodam Nilo conditam scribit Ughellus in Archiep. Rossanensibus, à quo describitur Diploma Rogerii Siciliae Comitis ann. M C I V. in quo *Abbatia S. Mariae Odigitria* nuncupatur; in alio vero, apud eundem in Episc. Neocastrensis; *Naodegetria*. Aiunt etiam in Sicilia asservari imaginem Deiparae, quam *d'Itria* cognominatam volunt, quòd sit exemplar expressum ex imagine quae Constantinopoli asservabatur in aede *ἡ Ὁδηγητρία*, unde & appellationem servavit, voce licet truncata, uti censet Matthaeus Catalanus Siculus in Libello de ea edito Romae an. M D X C V I. Hæc porro imago secundum morem Græcorum vestita est, manibus expansis ad pectus, stans: puer verò Iesus sinistrâ globum ferens, & dextrâ quasi benedicens; ipsa autem à duobus Sacerdotibus Græcis sustentatur. Unde existimat idem Catalanus Siculus, qui primi hanc imaginem depinxerunt, non expressisse aliud ex imagine Constantinopolitana, quàm vultum, cum in ea Deipara Iesum brachio complexa sit. Quod autem hi duo *καλόγεροι* hic visuntur supra unam arculam deferentes hanc sacratissimam imaginem, inde ortum putat, quòd Siculi olim Constantinopolitano Imperatori subjecti, qui primi eam exprefferunt, ad exemplar imaginis Constantinopolitanae, vidissent Constantinopoli deferri eo modo à duobus Basilianis Monachis, cum in supplicationibus publicis deferrebat. Tradit quippe Nicephorus Call. lib. x v. cap. x i v. Pulcheriam curasse, ut in templo, ubi reposita fuerat, pervigilium & supplicatio fierent tertiâ quaque hebdomadis feriâ. Atque hinc ille mos invaluit in Sicilia, ut plurimi die Martis à carne & lactiniis abstineant: alii visitent duas Deiparae Ecclesias, in quibus sanctissimum Sacramentum, veteri more, exponitur publicè adorandum magno populi concursu. Nequè sanè mihi dubium est, quin cæteræ Deiparae imagines, quæ à S. Luca pictæ feruntur, & Romæ & alibi coluntur, exemplaria sint ejus quæ in aede *ἡ Ὁδηγῶν* asservabatur, atque in primis illa quam in Ecclesia Frisingensi esse aiunt, de qua hæc narrat Historia Episcoporum Frisingensium edita à Gevoldo in Metropoli Salisburgensi Hondii ad ann. M C C C C X I I. in Nicodemo de Scala Episcopo: *Item dedit ad hanc Sedem thesaurum magnum, scilicet imaginem gloriosa Virginis Mariae, quam S. Lucas Evangelista propriis manibus elaboravit, quæ prius donata fuit per Imperatorem Constantinopolitanum Domino Ioanni Galiaz, deinde Duci Mediolanensi, post cujus mortem devenit ad manus cujusdam Comitissa Angliæ: postea post multos annos pro maximo donario magnifico domino Bromara de la Scala est propinata: qui eandem imaginem ob reverentiam ejus fratris Episcopi hujus sedis, scilicet Nicodemi, ad hanc Ecclesiam dedit. Qui venerabilis pater omnibus in ostensione imaginis gloriosa Virginis in festivitatibus Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis, Purificationis personaliter devotè presentibus quadraginta dies Indulgentiarum de pœnitentiis misericorditer relaxavit: quas Indulgentias & D. Ioannes de Grunvval Episcopus confirmavit.*

XXV. DEIPARÆ, *πανσιον ἡ Ἱωὴ* Monasterii Abbas Theodistus subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena, act. i.

XXVI. LIBIS, *τῆ Λιβός*, ædem Deiparae sacram exstruxit Constantinus cognomento Λιβός, Leone Philosopho imperante. Leo Grammaticus: *Λέων ὁ Βασιλεὺς ὁ ὄντος Κωνσταντίνου τῆ Λιβός ἐν τῇ μονῇ τῇ αὐτῆ ἕσθῃ ἐν τῷ Μαρσούδαγῳ, ἥ ποιῶσαι τὰ ἱεράνια, καὶ ἀειψῆσαι πρὸς ἐκλήθη.* Leo Imperator à Constantino Libe evocatus est ad Monasterium suum, quod est in *Μαρσούδαγῳ* cum ad celebranda encenia, tum ad prandium. Origines Constantinop. ineditæ: *Ἡ μονὴ τῆ Λιβός ἐν τοῖς ῥόνοις Ῥωμαῖς τὰ γέροντος καὶ τῆ Πορφυρογενήτου ἡ Κωνσταντίνου ἀνηγάγη ὄντος Πατριάρχου τῆ Λιβός γερωνότος Δεσφ. Γαε. υ ἡ ἡ πλοῖμων, ποιῶσαι τὸς ἐκείνους ἕνα ἕνα. Monasterium Libis imperantibus Romano Seniore & Constantino Porphyrogenito edificatum fuit à Lybe Patrio & Drungario classis, qui & ibi extruxit Xenodochium.* Scylitzes (ut & Anonymus Combesianus n. x x v.) id ipsum enarrans, ædem hanc juxta SS. Apostolos statuit, & ab ipso Libe tantum de novo instauratam videtur innuere: *Ἰουλίῳ δὲ μὲν πρὸς ἐκλήθη Λέων ὁ Βασιλεὺς ὁ ὄντος Κωνσταντίνου τῆ Λιβός εἰς τὴ καυνοργηθῆσαν παρ' αὐτῆ μονῆ, ἰδίῳ τῆ ἀγίων Ἀποστόλων, ἐφ' ᾧ τὰ ἱεράνια ὀπιτελεῖσαι καὶ ἀειψῆσαι. Junio mense evocatus est Leo Imperator à Constantino Libe in instauratum à se de novo Monasterium, proxime sanctos Apostolos, ad celebranda encenia, & ad prandendum.* Constantini istius meminit Porphyrogenitus lib. de Adm. Imp. cap. x l i i i. cui dicitur *Κωνσταντίνου καὶ Δομισκῆος ἡ ὑπουργίας τῆ Λιβός, ὁ νῦν Ἀνδρόπατος, Πατριάρχου, ἡ Μίνας Ἐταιρειάρχης.* Perit ille in prælio contra Bulgaros eodem Porphyrogenito imperante, ut est apud Scylitzem pag. 613. In hoc porro Monasterio sepultus est Andronicus Palæologus Senior Imp. cum ibi biennio Monachum egisset, ut auctor est Nicephorus Gregoras lib. i x. pag. 326. qui à Theodora Andronici matre renovatum narrat: *Ἀμὰ δ' ἡλίῳ τὸ ἐκείνους νεκρὸν εἰς πῦρ μονῆ τῆ Λιβός ὀπιτελεῖται μὲν ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆ Θεοδώρα ἡ Δέσποινα ἀεκαίνιστον. Simul orto sole illius cadaver in Monasterium Libis nomine donatum, detulerunt, quod mater illius Theodora Augusta instauravit.* Quæ quidem Theodora in hocce à se instaurato templo humo condita postmodum fuit, ut habet Pachymeres lib. x i. cap. i v. ubi perperam *Λείψη* μονὴ dicitur. Ibi etiam sepultam Irenem priorem Andronici Junioris uxorem tradit Cantacuzenus lib. i. cap. x l. ut Constantinum Andronici Senioris fratrem Pachymeres l. x i. c. x x i. ubi etiam *τῆ Λίψη* μονὴ dicitur. Deni-

que ad Monasterium Libis in festo Nativitatis Deiparæ procedere solitum Imperatorem scribit Codinus lib. de Offic. cap. xv. n. 11. ex quibus Deiparæ sacrum fuisse colligitur. Meminit porro tractus urbis *προς τὰ Ἱεὺ Λίβα*, auctor Vita S. Nicolai Studitæ pag. 938. *ἐν δὲ τῷ πόλει πρὸς τὰ Ἱεὺ Λίβα μέρη τόπον ἀποκλιμένον καὶ ἵσυχον ἐμποριάμῳ*, in urbe ad tractum Liba locum secretum ac quieti aptum cœmens, &c.

XXVII. DEIPARÆ, ἡ ἀγίας Θεοτόκου Ἱεὺ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ. Ecclesia, πρὸς τὸν Παλάτιον juxta Palatium extitit. Hanc demolitus est Justinianus Rhinometus an. 1. imperii, & in ejus solo *πάλιν καὶ βάρβαρον τὸ δῆμον Ἱεὺ Βενέτων*, Phialam & Gradus pro factione Venetorum construi jussit, Ecclesia verò Metropolitæ in Petrium postmodum translata. Rem narrant Theophanes pag. 307. & ex eo Cedrenus pag. 422. & Menæa xxiii. Augusti. Symeon Magister in Leone Armenio ait Antonium Monachum, à quo is imagines diruere persuasus est, fuisse *ἠγορεύον εἰς τὸν μόνον τὰ Μητροπολιτῆς*.

XXVIII. DEIPARÆ ΕΝ ΟΥΡΑΝΟΙΣ, seu in Calis nuncupata, ædes sacra, juxta Ecclesiam Sophianam stetit. Menæa ad 1x. Decemb. de Conceptione Deiparæ: *Τελείται ἡ αὐτὴ ἡ σὺνέσις ἐν τῷ σεβασμίῳ οἴκῳ τῆς Θεοτόκου τῆς ὄντι ἐν τοῖς οὐρανοῖς, πρὸς τὸν ἀγιοτάτης ἐκκλησίας*. Hanc ædificavit Rhodanus unus ἐ duodecim Senatoribus, quos Româ Byzantium adduxit Constantinus Magnus. Codinus pag. 11. *Ο Ροδανὸς ἐκτίσεν οἶκον, ὃς καλεῖται τὰ ἐν οὐρανοῖς*.

XXIX. DEIPARÆ ORATORIUM IN PALATIO, juxta Triclinium, quod *Αετῆ* nomine donabatur, excitavit Basilus Macedo, ut auctor est Porphyrogenitus in avi Vita cap. LIX. Nescio an illud cujus meminit Anna Comnena lib. xi. Alex. pag. 361. quod sancto Demetrio factum putabant Byzantii, inquit eadem Anna, quæ illius situm hisce verbis indicat: *Ὁ δὲ τοῖ βασιλικὸς κοιτωνίσκος οὗτος, ὅπου οἱ βασιλεῖς ἔτυχον εὐναζόμενοι, καὶ τὴν εὐάνουμον κείτῃ πλεονεχῆ ἐπὶ τὸν οὐρανὸν τῆς Θεομήτορος ἀνεγερθεὶς τετράρις καὶ τὰ ἀνάκτορα καὶ οἱ πολλοὶ τὸ τῆς μεγαλομήτορος Δημήτρως ὄνομα ταύτη ἐπέγραψον*, &c. *Conclavē in quo tunc Imperatores cubabant, adhaerebat sinistro lateri ædis sacra in nomine Dei Matris intra Palatium exstructa, quam multi perperam Magno Martyri Demetrio dicatam putant*, &c. Meminit Continuator Theophanis lib. 111. n. XLIII. alterius Oratorii in Magno Palatio à Theophilo Imperatore ædificatis, seu *εὐκταίου δύο πρὸς τὸν βῆματα*, vel altaria, quorum alterum Deiparæ, alterum sancto Michaëli dicatum erat.

XXX. PAMMACARISTÆ, ἡ Παμμακαρίστου, Deiparæ scilicet, Monasterii ac templi præclari, licet non ita magni, ait Crusius in Turco-Græcia pag. 189. crebra occurrit mentio apud scriptores Byzantinos inferioris ævi, Pachymerem lib. VIII. cap. xxvii. lib. x. capp. 11. VIII. x. xxvii. xxviii. Cantacuzenum lib. III. cap. lxxx. Ducam cap. xlii. &c. Auctor Historiæ Politicæ pag. 15. ait olim fuisse *γυμνασίον μοναστηρίου*, Monasterium sanctimonialium, ut & Manuel Malaxus in Hist. Patriarch. pag. 109. In eo Gennadius Scholarius primus à capta à Turcis urbe Patriarcha Constantinop. relicto SS. Apostolorum templo, Patriarchalem sedem ibi fixit Sultani indulto, *ὅτι εὐκταῖες ἦσαν κύκλῳ πάντες χειριστοὶ, quod Christiani in hoc urbis tractu potissimum habitarent*. Describitur autem pluribus à Crusio in Notis ad Malaxum pagg. 189. 190. ex Gerlachii relatione his verbis: *Τὸ Πατριαρχικὸν σάτις ἀμπλὸν Monasterium non procul à loco Blachernarum in monte quasi respectu Sinus Ceratini situm est, Monachorum, domesticorum, & exterorum, qui quotidie veniunt, abeuntque, cellulas plures κυκλῶσε habet. Templum imaginibus Christi, Mariæ, Apostolorum, &c. Historiarum Biblicarum, Imperatorum Græcorum undiquaque splendens: reliquias quoque servat Mariæ Salomæ, D. Euphemie, sepulcrum Alexii Comneni ἀποτάφιστον, columnam ad quam Christus flagellatus dicitur, & bibliothecam paucorum librorum. In eodem Conditor Templi, ejusque uxor eleganter depictæ sunt, formâ Archiducali, cum inscriptione: Μιχαὴλ Δάκας Γλαβας Ταρχανειώτης ὁ Πρωτοερατοῦ καὶ κτίτωρ. Μαρία Δάκαινα Κεκυλιῶν Παλαιὸν Βλαχαινα ἡ Πρωτοερατοῦ καὶ κτίτωρ*. Patriarchii delineationem exhibet Crusius pag. 190. Imaginis verò τῆς Παμμακαρίστου, in ea æde cultæ meminit idem Malaxus pag. 157. qui sub finem Historiæ Patriarch. templum Παμμακαρίστου multis commendat.

XXXI. PANACHRANTÆ, seu Immaculatæ Deiparæ, ἡ Παναχραντῶν μονή, Monasterium fuit virorum, in quod abdicata Patriarchali dignitate secessit Joannes Veccus, ut est apud Pachymerem lib. vi. cap. xlii. lib. vii. cap. 1v. & Nicophorum Gregoram lib. vi. pag. 114. In hac æde asservabatur olim S. Philippi Apostoli capitis pars, quam à Leodegario Decano S. Sophiæ, Romanicæ Cancellario, Stephano ejusdem Ecclesiæ Thesaurario, & Galthero Decano ædis Deiparæ Panachrantæ, Gaufrido de Meri Constabulario Constantinopolitano donatam declarat sequens diploma, quod ex Tabulario Monasterii S. Mauri Fossatensis eruimus. *Nos Legiers Deens de sainte Sophie & Chancelier de l'Empire de Constantinoble, & Estienes Tresoriers de cele meismes Iglise & Gauviers Deens de l'Iglise de Nostre Dame de Panocrante, faisons à savoir à tos cels qui ces presentes Lettres verront, que li Nobles Bers Misire Goffrei de Mesire Constables de l'Empire de Constantinoble nos pria humblement & devotement que nos por Dieu & por almone li donissions aucuns Sainctuaires, por envoier en son país: Et Nos regardans la devotion de*

son cuer & la bone entention, por ce que nos creons que li Sainctuaire seront honoré là où il les en-voiera, li donâmes une partie du Chief Monseignor saint Phelipe l'Apostre, liquiels estoit d'anciens tens en l'Eglise Notre Dame de Panocrante, environné d'une bande d'or tot entor, en laquelle ses noms estoit espris de lettres Gregoises. Et por ce que nos croions que ce soit voir par le tesmoignage des Latins, qui en l'Eglise ont esté, & sont, & des Grex anciens, Nos li donâmes ces Lettres seellées de nos seaux, & prions cels ausquels ces devant dites Reliques seront données, que il por Dieu, & por misericorde nos reçoivent en lor bienfex & en lor oraisons. Ces Lettres furent fetes en l'an de l'Incarnation Iesu Christ M CC & XLV au mois de Janvier. Gaufridi istius de Mery Constabularii Constantinopolitani non semel meminimus in Historia nostra Franco-Byzantina lib. I v. n. x i. x i x. & x x i i.

XXXII. PANTANASSÆ, Παντανάσσης, *omnium Regina* Deiparæ sacrum Monasterium, in quo obdormitionis seu assumptionis ejusdem sacra Virginis festum præ cæteris celebrabatur, memorat Nicetas in Isaacio Ang. lib. I I I. n. v. Καὶ ὁ Κασαμονίτης μὲν Φυσίματ' ἐν πολυχλίαις ἀρχικωτάτης τῆς μονῆς τῆς Παντανάσσης. Ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἐπιφοίτησεν, τὰ ὅσα πλείστον τῆς Μεταστάσι τῆς Θεομῆτρ'· Castamonita cum fastu & regio comitatu per Forum in Pantanassa Templum venit, ad celebrandum Assumptionis Deiparæ festum.

XXXIII. DEIPARÆ ædes, quæ ΤΑ ΠΑΤΡΙΚΙΑ Σ dicebatur. Huic, inquit Codinus pag. 62. adjacebat domus magna à Constantino M. exadificata, in qua Imperator, cum ad ædem Sophianam processurus erat, à Patriciis & Præpositis, ut Augustæ ab Ornatricibus, quas Ζώσας vocabant, solennibus indumentis exornabantur. Οπερὲν τῆς Ἁγίας Σοφίας statuitur in Originibus CP. ineditis parte I I. ubi pro ἤλασαν apud Codinum, legitur ἤλασον, id est *mutatoria* Imperatori porrigebant.

XXXIV. DEIPARÆ ΤΩΝ ΠΕΤΑΛΑ Ecclesia, corruit eo terræ motu qui Justiniano M. imperante accidit anno x x x i. ut tradit Theophanes pag. 196.

XXXV. DEIPARÆ ædis & Monasterii IN PÊTRIO meminit vetus Scheda apud Ughellum in Archiepiscopis Neapolitanis num. x i v. ex Regesto Roberti Regis: Anno MCCCXXXIV. Monasterium Monialium Ecclesiæ S. Mariæ de Petreio de Constantinopoli Ordinis Cisterciensium regule S. Benedicti, &c.

XXXVI. PERIBLEPTÆ, τῆς Περειβλέπτæ, Monasterium, Deiparæ sacrum, ædificavit Romanus Argyrus, & sub prætextu illius structuræ, thesauros publicos exhaustit, subditos vexavit, ab iis pecunias, & operas ad convehendas materias extorsit. Scylitzes p. 729. Ο ἡ βασιλεὺς Ρωμανὸς τὸν οἶκον τῆς Τριακονταφύλλης ἀφανισάμενος, εἰς μοναστήριον μεταπέτασεν, ἐπὶ ὀνόματι τῆς Δεσποίνης ἡμεῶν Θεοτόκης, μηδὲ μίαν πολυτιμίαν φεισάμενος, σιωπείλας μὲν τοὺς ἀεζφάσει τούτην ἢ μικροῦς τὸ ὑπὲρ οὖν, ἐν κερκόσας ἐν τε ταῖς ἱερῶν λίθων ἐν τῶν ἄλλων εἰδῶν διακομιδαῖς. Romanus porro domum Triacontaphylli emptam in Monasterium convertit, sub appellatione Domine nostræ Deiparæ, nullis parcens sumptibus, ejusque prætextu subditos haud mediocriter gravans lapidum ac reliquæ materie convehitionibus. Eadem habent propemodum Glycas & Zonaras. Τῆς Περειβλέπτæ, seu τῆς Περειβλεπτοῦ appellatum prodit præter Constantinum Manassem & Pachymerem lib. v I I. cap. x x i v. idem Scylitzes, qui in eo Argyrum humatum ait: θάπτειται ἐν τῇ παρ' αὐτῆς νεκρῶν τῆς Περειβλέπτæ μονῆς. Ità etiam Joeles. Virorum fuit Monasterium, in quod trusum ab Alexio Comneno Nicephorum Botoniatam refert Anna Comnena lib. III. pag. 70. quod haud procul à muris maritimis extitisse indicat: εἰσπαράγοντες αὐτὸν εἰς ἀνάγον μικρὸν, εἰς τὴν τῆς Περειβλέπτæ μονῆν ἀπάγασι. Inducentes eum in naviculariam, ad Peribleptæ Monasterium abducunt. A quo quidem Botoniatam ita instauratum fuerat, ut secundus à Romano Argyro conditor haberetur. Zonaras pag. 234. ἐν εἰς τὴν τῆς Περειβλέπτæ μονῆν ἀπελθὼν, ἧς ἐκεῖν' μὲν τὸν κτ' τῆς Ἀργύρου Ρωμανὸν ἐκεῖνον τὸν Αὐτοκράτορα κήτωρ δούπερος ἐξημάσει, in Peribleptæ Monasterium abiens, cujus ille post Romanum illum Argyrum Imperatorem secundus conditor fuerat. Eundem etiam situm huic Monasterio tribuit Gregoras lib. v I I. pag. 189. ἐν ἀπελθὼν, οἰκητήριον ἐποιήσατο τὸ πρὸς θάλασσαν τετραμύρον μέγας τῆς Περειβλέπτæ μονῆς, ἐς digressus, domicilium sibi eam partem monasterii Peribleptæ elegit, quæ mare spectat. Scylitzes in Michaële Calaphata pag. 752. versus Sigma stetit innuit: ἐν ἀνοθεν τῆς Περειβλέπτæ μονῆς, ἐν τῶ τῶ τῶ καλλιδύω Σίγματι ἀγαρόντις ἀποτυφλοῦν ἐν ἀμφώ. Sed & adhuc stetit sua ætate auctor est Leunclavius in Pand. Turc. cap. I I. qui præterea subdit imagines Michaëlis Palæologi Imperatoris, Theodoræ Augustæ, & Constantini filii in æde illius sacra conspici: In Monasterio Constantinopoli, quod Græci Suluna κατὰ τὸν ὄνομα, appellatum quondam Peribleptæ, sive spectatissimæ Deiparæ, Armeniorumque sacris nunc dicatum, versus occidentalem templi partem Michaël Palæologus Imperator cum Theodora Augusta pectus conspicitur, inter utrumque parentem collocato Constantino filio, cum inscriptione triplici. Atque hæc quidem sunt imagines, quas in ejusdem Michaëlis elogio dedimus in Familiis Byzantinis. In illud Monasterium in festo Præsentationis Deiparæ procedere solitum Imperatorem scribit Codinus de Off. cap. xv. n. v I. Ex eo caput S. Clementis Papæ & Martyris in Cluniacense delatum narrat Rostangnus Monachus, qui veteris illius appellationis meminit: Est autem Abbatia illa, in qua B. Clementis caput conti-

nebat magna auctoritatis in eadem civitate, quæ Græcè Trentafolia, Latine verò interpretatur Rosa. Sed & in ea æde exstitit S. Pauli primi Eremitæ corpus, inde Venetias translatum an. MCCXI. Chronicon MS. Andrea Danduli; Corpus S. Pauli primi Eremitæ, quod Emanuel Imperator Constantinopolim, in monasterio S. Mariae Perivolepti ab eo constructo deposuerat, nunc Iacobus Lanzolo ab Abbate & monachis absque capite, quod prius Romam fuerat delatum obtinuit, & rediens Venetias in Ecclesia S. Iuliani devotè deposuit. Monasterii illius mentio non semel occurrit apud scriptores alios Byzantinos locis indicatis in Notis ad Alexiadem pag. 263. Vide Pachym. lib. XIII. cap. XVII. & Lambecium lib. v. de Bibliotheca Cæsarea pag. 127.

XXXVII. DEIPARÆ PHARI ædes sacra exstitit in majori Palatio Constantinopolitano, in ea parte quæ ab hac æde ἡλιακὸς τῆ Φάου, seu Triclinium, vel Solarium Phari dicitur apud Continuatore Theophanis lib. IV. n. XXV. Quæ verò Zonara pag. 104. & in Constantino Porphyrogenito, Leoni Grammatico pagg. 468. 494. & Niceta Choniata in Manuele lib. VI. n. VII. ναὸς ἐν τῷ Φάρῳ dicitur, à Niceta Paphlagone in Vita Ignatii Patriarchæ Constantinopolitani, Cedreno pagg. 178. & 485. & Constantino Porphyrogenito in Basilio cap. LIX. & in Orat. de Imagine Edessena pagg. 98. & 100. Φάου nuda appellatur: à Theophane pag. 374. ἐκκλησία τῆ Φάου, in Menais II. Junii τῆ Φάου νεὸς, à Landulfo Sagace lib. XXI. V. Oratorium Phari: denique à Pachymere lib. III. cap. XXI. ὁ κτῆ Φάου ναὸς τῆς μεγάλων ἀνακτόρων. Deiparæ dicatam fuisse exertè docent Nicetas Paphlago & Cedrenus: in ea verò Imperatorum peracta interdum sponsalia Theophanes & Pachymeres locis laudatis. Ædis Phari Michaëlem Imperatorem cognomento Ebriosum, Theophili filium, conditorem prodit Leo Grammaticus in illius Vita pag. 468. ubi ait viride marmor miræ pulcritudinis, quod Monumento Copronymi circumpositum erat, abstulisse, & ex eo in partes dissecto cancellos novæ ædis Phari à se conditæ confecisse: τὸν ἃ λαβὴν τῆ Κορονύμου κερύσιον ἔσαν καὶ θαυμαστῶ ἀξιοφάνει, ἐποίησεν σήματα ἐν τῷ ὑπ' αὐτῆ κτιθέντι ναὸ ἐν τῷ Παλατίῳ ἐν τῷ Φάρῳ. Eadem habet Symeon Logotheta n. XLV. De appellationis ratione nescio an omnibus arrideat Constantini Porphyrogeniti in Orat. de Imagine Edessena conjectura, qui ita dictam scribit, quod instar vestis splendidæ, magnificè ornata fuerit: καὶ ἐν τῷ δαίῳ ἐκείσῃ ναὸς, ἐς Φάου ἀνόμισα (ἴσως ἀξὶ τὸ ὅς ἰμάτιον λαμβάνειν κεκαλλωπισθῆαι αὐτὸ περιήως) πῶ τῶ ἀπέθεντο. Alii ædem dicatam volunt Deiparæ Φάου appellatione donatæ, quod Phari instar sit fidelibus in hac vita navigantibus, & ad æternæ beatitudinis portum tendentibus: ὅτι τῆ Φάου ἀπάθειν πᾶσι, καὶ κτῆ τὰς νύκτας χειραγωγεῖν ἐπὶ κατὰγωγῆς πινὰ ἀσφαλῆς, ἀπὸ μύρον τῆ κτῆ πῶ Αλεξάνδρειαν ἔντα τε καὶ λεγόμενον, ut ait Continuator Theophanis lib. I. n. X. qui istius ædis meminit præterea n. XX. vel denique quod ad Palatii Pharium ædificata fuerit. Narrant quippe scriptores, idemque Continuator Theophanis lib. IV. n. XXXV. certis intervallis in Asia excitatas turres cum Pharis usque ad ipsum Magnum Palatium, quæ Saracenorum incurfus statim indicarent, quas Michaël Theophili filius sustulerit, quod in Circo ad S. Mamantem decursionibus vacans καὶ πῶ ἐαυτῶν ὁ ἐν τῷ Φάρῳ φανὸς ἀξὶ τῷ Παππῆ ἐδύλου τῷ τῷ ἐθνῶν ἐκδρομῶ, sub vesperam Phari laterna, Papiæ accendente, hostes ingruere indicat, in tantas angustias metumque adductum, ut nesciret quò se verteret. Erat autem Pharus ille in Palatii parte, quæ ab ea ἡλιακὸς τῆ Φάου dicitur eidem scriptori. Utcunque se res habeat, videtur fuisse ædes illa, quam magnificam Palatii Capellam vocat Villharduinus noster n. CXXXVII. ubi de Balduini Flandrensis Comitis Electoribus agit: Et furent mis en une multichè Chapelle, qui dedans le Palais ere. Nam etsi aliæ complures in Palatio extiterint ædes sacrae, cum & Eusebius lib. IV. de Vita Constantini cap. XVII. aliquot ab eo ædificatas intra Palatii sepra commemoret, & Novam à Basilio Macedone, aliasque ibidem exstructas suo loco observemus, præcipua tamen fuisse videtur illa; & eadem quæ sacre Capelle Palatii Constantinopolitani appellatione donatur à Rigordo, quod in ea potissima ac pretiosiores sanctorum Reliquiæ asservatæ legantur, imago scilicet Christi Edessena ἀχιερουργίος in hanc illata sub annum Christi DCCCCXLIV. à Romano Lacapeno Imperatore, de cuius translatione in Urbem narrationem descripsit Constantinus Porphyrogenitus Græcè & Latine editam à Combesio, cujus meminerunt etiam Cedrenus pag. 178. Symeon Logotheta in Porphyrogenito n. XIII. Anonymus Combesianus in eodem Porphyrogenito n. XI. & Menæa XV. Augusti: & lapis Christi sepulcri Epheso in eandem ædem à Manuele Comneno Imperatore translatus, ut auctor est Nicetas Choniates loco supra citato. Ecclesie Buccæ Leonis, seu Magni Palatii meminit Innocentius III. PP. lib. XV. epist. XXXIII.

XXXVIII. PONOLYTRÆ, Πονολύτρεας, seu dolorum Liberatricis Deiparæ ædes ita dicta, ὅτι μεγάλας ἰσχυρὰς ἐκείσῃ ἐπελυώτο, καὶ πόνοι πολλοὶ ἐλύοντο, quod multe ibi sanationes fierent, & dolores & languores solverentur. Ita Codinus pag. 46.

XXXIX. DEIPARÆ Ecclesia PROTASII cognominata, quod in urbis tractu, ubi olim habitaverat Protasius Patricius Magister, à Justino Juniore Imperatore ædificata sit, annis CCLII. post Protasii tempora, ut habet Codinus pag. 40.

XL. DEIPARÆ ædem, quæ PABΔON appellationem habuit, primus excitavit Con-

stantinus M. & in ea *Virgam Moysis*, τὴ Μωσῶος πῶν ῥάβδον, intulit (unde *ῥάβδος* nomen mansit) quam postea in Palatium transtulit: ita Codinus pag. 51. qui ædis situm indicat pag. 12. ad muros scilicet urbis maritimos: ubi etiam statuitur in Chronico Alexandrino pag. 618. haud procul à Porta S. Æmiliani, cujus templum huic ædi proximum fuit, dum ait antiquum Byzantii murum terrestrem ἀπὸ τῆς καλυμμένης Περσίας ἕως τῆς πόρτας τῆς ἁγίας Αἰμιλιανῆς πλησίον τῆς καλυμμένης ῥάβδος, à Petrio usque ad portam S. Æmiliani, juxta Rhabdum pertinuisse. A Rhabdo postea Constantinus M. maritimum murum ad Auream Portam produxit, ut est apud eundem Codinum. Ædem S. Æmiliani ἐν ῥάβδῳ statuit Porphyrogenitus in Basilio cap. 11 v. vicinamque fuisse ait ædi Deiparæ, quæ scilicet Rhabdi appellationem habuit. Apud Leonem Grammaticum pag. 478. dicitur quidam Leo Catacalon Domesticus Scholarum πρῶτον ἐν τῇ ῥάβδῳ habuisse: unde percipitur totum hunc tractum id nominis servasse. Observo præterea ῥάβδος interdum epitheto donatam ipsam Deiparam. Joannes Euchaitarum Metropolitanus, in Iambis εἰς τὴν ἡφαζίαν Θεοτόκου,

Πασάς, ἑτάπεζα, ῥάβδε, λυχρία, κλίμαξ,
Κλίη, κίβωτι, νεφέλη, λαβίς, θεόνε,
Κόσμει με πασάς, ἐμπίπλα τετάπεζά με,
Σπείρει ῥάβδε, λυχρία φώπίζέ με,
Αναγε κλίμαξ, ἀνάπαιέ με κλίη,
Τήρει κίβωτι, νεφέλη λάμπουρέ με,
Λαβίς με προσλαμβάνει, τίμα με θεόνε.

Notum verò Deiparam ῥάβδον ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσοῦ à SS. Patribus appellari.

XLII. DEIPARÆ in SIGMATE ædem condidit Constantinus M. ac postmodum Justinianus renovavit, uti est apud Codinum pag. 60. terræ motu collapsam, longè elegantiore refecit Basilius Macedo: Scylitzes pag. 587. ex Porphyrogenito in Basilio cap. 11 v. καὶ ἔπειθον τῆς Θεοτόκου ναὸν, ὅς τὸ Σίγμα καλονόμαζεν, τέλειον ὑπὸ σεισμῷ καταπίπτοντα, ἐκ βάθρον ἀκοδόμησε, καὶ ἐδοῦσαν καὶ ἀειδίξαν ἢ ἀπείρησαν αὐτὴν. Et aliud Deiparæ templum, quod *Sigma* appellatur, omnino ex terræ motu collapsum, à fundamentis edificavit, firmissimè & elegantius quam prius erat confecit De eo terræ motu quo hæc ædes concidit, ita Symeon Logotheta in Basilio n. v. Μεθ' ὧν καὶ ἡ ἡφαζία Θεοτόκος ἢ λεγομένη τὸ Σίγμα. Iterum corrui eo terræ motu qui circa initium principatus Basili Bulgaroctoni Imperatoris anno Mundi **VIMDCXI** accidit, cujus meminit Scylitzes & Glycas. *Μηνὰ & Synaxaria ad x. Januarii*, quo die memoria agitur ejusce terræ motus: *Τελείται ἡ σῶσις ἀπὸ τὸν γερονόμα μέγαν σεισμὸν κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας Βασιλείου, ὅτι καὶ ὁ ναὸς τῆς ἡφαζίας Θεοτόκου ὁ ἐν τῷ Σίγματι, καὶ πολλὰ ἑτέρα ἐκκλησία, καὶ ἰδιωτικοὶ κατέπεσον οἶκοι. Celebratur autem officium prioriter magnum terræ motum qui hac ipsa die accidit initio principatus Basili, quando & templum sacrosanctæ Deiparæ in Sigmate, & complures aliæ Ecclesie, & domus private collapsæ sunt.* Codinus loco laudato terræ motum hunc accidisse ait **x. Januarii die Dominico**, ac S. Polyucti festo. Sed quod subdit ab hac ædis ruina ex terræ motu, ædem ipsam *σείσμα*, vel *σῆμα*, vulgò antè *Σίγμα* appellatam, nescio an hac in re fidem omnino mereatur.

XLII. DEIPARÆ ædis in **SPHORACII** tractu, ἐν τοῖς φωρακίαις, mentio est in Menæis in vita S. Theophanonis Augustæ **xv. Decemb.**

XLIII. DEIPARÆ in tractu **VIGLENTII**, vel **Vigilantii**, seu τῆς ἁγίας Θεοτόκου ædis ἐν τῇς Βιγλεντίου mentio est in Menæis ad **xv. Julii**, & ad **11. Augusti**, in qua depositæ dicuntur Reliquiæ SS. Martyrum **Maximi, Dadae, & Quintiliani**, Rhodostolo in Urbem advectæ. Sed & ad **1. Augusti** ibidem dicitur celebrata Synaxis SS. Martyrum **Menæ & Menai** ἐν τῷ Βιγλεντίῳ, πλησίον τῆς Καλλοῦ περαπύλου. De urbis tractu ita nuncupato quædam supra observavimus.

XLIV. DEIPARÆ Ecclesiam **URBICII** cognominatam, ædificavit **Urbicius** Patricius & Magister militum Orientis, qui **Libellum** de re militari scripsit, **Anastasio Dicoro** imperante, **cx. annis** post conditam Constantinop. ut ait Codinus pag. 40. ex Origin. ineditis. Istius ædis mentio est præterea in Menæis & Synaxariis ad **v. April.** in S. Eutychio Patr. Constantinop. qui in ea in Monachum primum attonsus fuit, ut & in ejus Vita ab Eustathio conscripta n. **xii.** qui & situm indicat in Strategio: πάντες ἴσμεν τὸν οἶκον τῆς ἁγίας καὶ ἐν τῷ Δισσίνης ἡμεῖς, Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τὸν ἐν τῇς Οὐρετικαῖς ἐν τῷ Σφρατηρίῳ, &c.

XLV. DEIPARÆ Ecclesia alia, **Urbicii** pariter nuncupata à tractu in quo stetit, à **Justino** Curopalata ædificata fuit, ut est in Originibus Constantinop. **MSS.** & apud **Codinum** pag. 40.

XLVI. S. MARIÆ ἐν Ἀθωσράτῳ Abbas **Ambrosius** subscripsit **Libello** Monachorum ad **Synodum** sub **Hormilda**, ut **Joseph** ἡγούμενος τῆς ἁγίας ἐκδόξου παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας τῆς οὐρανῆς ἐν τῷ Ἀθωσράτῳ **Concilio** Constantinopolitano sub **Mena**, act. v.

XLVII. S. MARIÆ juxta **S. LUCAM** Monasterii Abbas **Jordanes** eidem subscripsit **Libello**.

XLVIII.

XLVIII. S. MARIÆ πλοῦτον ἤβ' Βυκολίαν Abbas Jacobus eidem Libello subscripsit.
 XLIX. DEIPARÆ καὶ τὸν κοιτῶνα ναόν, in Palatio, ut par est credere, ædificasse Theophilum Imperatorem tradit Continuator Theophanis lib. I I I. n. I X.

III.

ÆDES SACRÆ S. MICHAELI, ANGELIS,
 & Archangelis dicata.

I. SANCTI MICHAELIS ædes dicta ὁ Αρχεράτης τῆς Αἰθίας, juxta Xerolophum, Leonem Macelam conditorem agnoscit, hacque appellatione donata est ab abacis magnitudinis immensæ ibi inventis. Ita Codinus pag. 59.

II. S. MICHAELIS ædem, quæ & ὁ μικρὸς Αρχεράτης, & Νέα, seu Nova dicta est, condiderunt Zeno Imperator & Ariadne Augusta, ut auctor est idem Codinus pag. 60.

III. S. MICHAELIS ædem, quæ ὁ Αρχεράτης τῆς Αἰθίας dicitur Codino pag. 43. τῆς Αἰθίας Cedreno pag. 391. ædificavit Justinus Junior Imp. cui hæc appellatio mansit à quodam Ada Magistro, cujus domus ibi erat. Addunt Origines Constantinop. ineditæ, πρῶτον ναὸς ὡν ἔδει ὁ ἅγιος Θωμᾶς ὁ τῆς Αἰθίας καλέμενος, cum prius esset ædes S. Thomæ, Amantii cognominata.

IV. S. MICHAELIS ædem in Palatio Novam, seu Νέαν, dictam condere cœpit Basilius Macedo anno IX. imperii, demumque confectam anno imperii XI V. Kalendis Maii dedicavit, illiusque encænia celebravit Photius Patriarcha, ut auctor est Symeon Logotheta num. XI. & XVI. & Leo Grammaticus pag. 472. Non uni Michaëli sacra fuit, sed etiam Christo Salvatore, & Eliæ Thesbitæ. Constantinus in Basilio cap. LIII. Κατὰ τὴν καθεὶν ἐκείνον ὁ φιλικῶς ἔπος ναὸς, καὶ φιλικῶς ἀποδομῆτο, ἐν Νέαν βασιλικὴν ἐκκλησίαν λέγειν εἰώθαμεν, ὅς ἐπ' ὀνόματι τῆς Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Μιχαὴλ τῆς πρῶτης τῆς ἀγγέλων, καὶ Ἡλίας τῆς Θεοῦ ἡγείρετο. Eadem propemodum habet cap. XLV III. ut & Scylitzes pag. 588. Versus vetus Tzycanisterium extitisse docet Continuator Theophanis lib. III. n. XLIII. Εξ ἑδῆ ὠρεῖτο καὶ τὸ παλαιὸν Τζυκανιστήριον, ἐκείσε πνικῶτα πυλῶνον, ἐνθα καὶ ἡ Νέα ἐκπῆσαι ἐκκλησία, &c. Ex quo conspiciebatur vetus Tzycanisterium, ubi & Nova condita est Ecclesia. Sed hæc postea ædes sub solius S. Michaëlis appellatione innotuit. Georgius Diaconus in vita S. Basili Junioris num. XXVI II. Zonaras & Glycas varia templa S. Michaëli sacra ædificasse Basilius Imperatorem, ut eadem prædecessoris sui expiaret, tradunt: quod quidem ædis Nova condendæ ad criminis expiationem consilium prodit Luithprandus lib. I. cap. II. ubi hæc de operis structura & ædis situ addit: *Fabricavit autem pretioso & mirabili opere juxta Palatium, Orientem versus, Ecclesiam, quam Νέαν, id est Novam vocant, in honore summi & cælestis militiæ principis Archangeli Michaëlis, qui Græcè Αρχεράτης appellatur.* Quibus verbis satis innuit Luithprandus ædem Novam, Αρχεράτης nomine donatam, quomodo cæteras fermè S. Michaëli sacras ædes; quòd à Græcis ἀρχεράτης τῆς ἀνω τάξεως, *Cælestium Ordinum Dux*, vulgò indigitaretur, ut apud Nicetam in Isaacio lib. III. n. V. & alios: *σερατικός τῶν ἁγίων ταγμάτων*, & ἀρχεράτης τῆς ἀνω σερατυμάτων, apud Joannem Metropolitanam Euchaitar. pag. 15. 52. quòd scilicet ita ille se appellavit, Jesum Nave compellans, ἐγὼ ἀρχεράτης δυνάμεις κείας νυνὶ ὠδὸν ἄγω. Vide Menæa ad V. I. Sept. Depingebatur verò ille à Græcis, perinde ac Latinis, ἰσπασμῶν ῥομφαία, quemadmodum à Justiniano ἐν πρῶτῳ ἀδὲς Sophiaῖα veluti templi custodem inusivo effectum scribit idem Nicetas. Nuper descripsimus veterem tabellam Græcicam orbicularem opere anaglypho ex lapide . . . . formatam, quæ asservatur in musæo RR. PP. Canonico-rum Regularium S. Augustini, ex Monasterio S. Genovefæ Parisiensi; in qua quidem depictus in medio conspicitur Michaël dextrâ intendens clavam, sinistrâ duos drimonas per capillos apprehendens, qui ad Majestatis divinæ pedes procumbunt. Circa orbiculum effinguntur characteres Græci, qui Michaëlis nomen exhibent, tametsi minùs bene exarati, ΜΙΧΑΗΛ ΑΡΧ. In averfa parte depictos præterea cernere est distinctis cellulis septem Dormientes, quorum festum agunt Græci & Latini XXVI II. Julii, dextro ac sinistro promiscuè latere jacentes, non verò dextro duntaxat, uti in antro jacuisse observat Willelmus Malmesburienfis lib. II. Hist. Angl. pag. 92. & Matth. Paris in Vitis Abbatum S. Albani pag. 19. etsi postmodum in latus se invertisse sinistrum dicat, S. Edwardo in Anglia regnante, qui id tum factum, divino quodam monitus oraculo deprehenderit, cum Græci de hoc novo miraculo consulti, *se à patribus accepisse jurarent super dextrum illos latus quiescere.* De iis præ cæteris agunt Chronicon Orientale pag. 115. 118. & Theophanes p. 76. Eiusdem ædis sub S. Michaëlis & Αρχεράτης appellatione mentio est præterea apud Theophanem an. XX. Anastasii Imp. XX XV I. Justiniani M. & VI. Constantini Irenes filii, pag. 132. 200. & 397. apud Scylitzem,

Glycam, &c. Apud alios verò scriptores crebrò Νέα nudè vocatur. Constantinus de Adm. Imp. cap. 1. meminit Clerici cujusdam, quem *δομησκὸν εἰς τὴν Νέαν ἐκκλησίαν* fuisse scribit. Zonaras, Scylitzes, & Joël tradunt Constantinum Monomachum coronatum à primo è Prefbyteris *πρὸς Νέας*, quam vocem perperam Xylander de Nova Roma intelligi putavit. Denique Νέας meminit Anonymus Combesianus in Leone Philosopho n. v. ut & Pachymeres lib. v. cap. xv. quam frustra investigat vir doctissimus. Ut verò hanc ædem sacram adornaret Basilius, cæteras ferè expilavit. Tradit quippe Logotheta num. x. i. multa vasa ænea confregisse, in usum vertenda Novæ Ecclesiæ, marmora quoque & musiva ex multis Ecclesiis ædibusque sublata ejus ædificandæ causâ: sed & statuam æneam, quæ in Senatu stabat, Episcopi habitu virgam manu tenentis, cui serpens Gyrus convolutus est, in vestiarium transfuisse: denique Salomonis statuam in Basilica constitutam, ex suo efformatam nomine, in ejusdem fundamenta jecisse. Similia habet Leo Grammaticus pag. 472. ut & Codinus: *τὸ ἡμιστίον ἐκεῖνο, καὶ τὰ μάρμαρα ἀπέριε Βασιλεῖος, ὅτε ὠκοδομήσῃ τὴν Νέαν καὶ τὸν Φόρον*. Ubi per Φόρον intelligit ædem Deiparæ sacram in Foro ab eodem Basilio exstructam, de qua Constantinus, Scylitzes, & Glycas agunt. Denique Nicetas in Isaacio lib. 111. n. v. ait eundem Imperatorem ab æde Nova quidquid pretiosum erat exportasse & expilasse: *καὶ τὸν ἐν ἀνακτόροις ἀειώνιον ναὸν, ὃς Νέα μὲν κληθίσκειται, θεῖα παντός ἐπίπλεε καὶ ἱερὰ σκεύεα ἐφίλωσε*. Neque verò altera istius appellationis ratio prætereunda, quam ex Græculorum sinu profert supra laudatus Luithprandus lib. 111. cap. v. i. i. tametsi minis vero consentaneam: *De æde autem sacra, quam ædificavit, hoc addi potest, quod ipsam Νέαν, hoc est Novam alii vocant: alii verò Ἐνέαν, quod linguâ nostrâ Novennalem sonat, appellant, eò quòd ibidem Horarum Ecclesiasticarum machina novem pulsata ictibus seu vocibus sonet*. Sed non minimum scrupulum movet, quod Photius Patriarcha CP. in ἐκφράσει, seu descriptione Novæ Ecclesiæ à Basilio in Palatio ædificatæ, hanc soli Deiparæ sacram facit, cujus ne verbum quidem cæteri scriptores fecere, præter Codinum pag. 42. hanc enim non modò ναὸν παρθενικὸν vocat, sed operis titulus, prout Lambecius & Combesius edidere, ita concipitur: *ἐκφρασις τῆς ἐν πόλει Βασιλείῳ Νέας ἐκκλησίας τῆς ὑπαρχίας Θεοτόκου ὑπὸ Βασιλείῳ τῷ Μακεδόνῳ οἰκοδομηθείσης*. Habita autem hæc Oratio à Photio in illius encæniis ac dedicatione, cum extincto Ignatio sedem Patriarchalem recepit, in qua quidem oratione nec Michaëlis, nec Eliæ mentio ulla habetur. Proinde illa est ædes Θεομήτορος, quam in Palatio statuit Anna Comnena pag. 361. Sed rem conciliat Constantinus ipse in Basilio cap. 1 v. ubi non amplius S. Michaëli, sed Gabrieli, Eliæ Thebitæ, Deiparæ, & S. Nicolao dicatam innuit: sed quod S. Gabrielem nominat, incuria videtur esse librarii, cum Gabrieli tribuatur epithetum τῆς πρώτης τῆς ἀγγελικῆς δυνάμεως, quod S. Michaëli convenit: tametsi potuit esse dicata utrique.

V. S. MICHAELIS, seu Ἀρχερατῆρου εἰς Ἀρκαδιανὰ, ædem Codinus commemorat pag. 19. Binas S. Michaëli sacras in hoc urbis tractu ædificatas à Basilio Macedone, ut eadem prædecessoris Michaëlis à se perpetratam expiaret, narrat Georgius Monachus in Vita S. Basilii Junioris n. xxv. i. i. *Ὡς δὲ τότε ὁ ὄσιος, ὡς εἴρηται, ἐν Ἀρκαδιανῶν, πλησίον τῆς δύο ναῶν, τῆς ἐπὶ ὀνόματι τῆς Ἀρχαγγέλων ἰηγηρωμένης, οὗς ἐδείματο ὁ βασιλεὺς Βασιλεῖος βουλόμενος ἐκ τέως ἀνακτοράων τὸν φόνον Μιχαήλ τῆς ἡμετέρας Θεοδώρας τῆς βασιλίσσης. Habitabat ἰνῆς σαφῆς, ut dictum est, in Arcadianis, juxta duas ædes sacras, sub nomine Archangelorum excitatas, quas ædificaverat Basilius Imp. volens expiare eadem Michaëlis filii Theodora Imperatricis. Vide Domum Nobilissimæ Arcadiæ.*

VI. S. MICHAELIS ἐν τῷ Αἰθελῶ Abbas Polychronius Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis Urbis Episcopis interfuit. Subscripsit etiam Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

VII. S. MICHAELIS, seu τῆς Ἀρχερατῆρου in urbe Monasterii meminit Pachymeres lib. viii. cap. xxvii. ubi de Cosma postmodum Patr. Constantinop. καὶ δὴ ἐς πόλιν ὑπερὸν κατανήσας, ἐν τῇ τῆς Ἀρχερατῆρου τῆς Βασιλέως μονῆ, ἀλλὰς τῆς Ἀλεξονίας ἐξέλιπε, καὶ αὐτῷ δὴ πῶς τῆς Ἐκκλησιαρχῆς. *Hic postea in urbem veniens, in Archistrategi Imperatoris Monasterio cum alia exercuit ministeria, tum Ecclesiarchæ officio functus est.* Quo loco vox βασιλέως, incertum an ipsum S. Michaëlem spectet, ut epitheton fuerit, quemadmodum ἀνατόλλοντῃ eidem sacra ædes extitit, an verò ipsum Monasterium, ut ex iis fuerit quæ βασιλικῶς appellabant.

VIII. S. MICHAELIS, seu τῆς Ἀρχερατῆρου, templum, τὸ χρυσοβάλανδον appellatum ædificavit Nicolaus Patricius & Domesticus Orientalium Thematum. Ita Codinus pag. 48. ubi nominis rationem pluribus exponit.

IX. S. MICHAELIS, seu τῆς ἀγίου Ἀρχαγγέλου ἐν τῷ Πιστεύῳ, Monasterii Abbas Leonius Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda subscripsit.

X. S. MICHAELIS templum, quod Ἀρχαγγέλων, & τῶν Σπίερων appellatum fuit, id nominis sortitum est, à Patricia quadam sterili, Leone M. imperante. Cum autem esset parvum oratorium, ampliorem ædem ibi excitavit Justinianus M. quam terræ motu collapsam instauravit Basilius Macedo, qui insuper ablatam ex Strategio Phialiam æream illum

transposuit. Ita Codinus pag. 40. ex quo videtur eadem cujus meminit Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 111. ubi Justinianum cum invenisset τὴν Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἱερὸν βραχὺ τε καὶ ἀφειγὸς ἀγῶν, *Archangeli Michaëlis templum angustius ac nimis obscurum*, πρὸς Σενάτορος πύλῃ Πατρικίων, à Senatore quodam & Patricio olim exædificatum, illud demolitum à fundamento, ad majorem amplitudinem & decus summa dignum admiratione perduxisse. Deinde formam ædis describens, ait ita quadratam fuisse, ut longitudo latitudinem haud multum superare videretur. Proinde illa ipsa est quam idem Procopius in Historia Arcana pag. 73. prioris edit. τὴν Ἀρχαγγέλου ναὸν vocat. Quod verò subdit Codinus, à Basilio de novo instauratam, iis convenit quæ tradunt Georgius Diaconus, Zonaras & Glycas, Basilium nempe, ut perpetratam à se Michaëlis prædecessoris eadem expiaret, plures S. Michaëli ædes sacras ædificasse. Observat porro Maltretus in Codice Tolofano in margine Procopii hoc loco hæc legi, πρὸς τὴν ναὸν τῆς ἀπομάτου ἐν τῇ Σενάτορει, unde colligitur regionem in qua hæc ædes extructa fuit, Senatorii nomine donatam.

XI. S. MICHAELIS Archangeli in COCHILO Oratorii meminit Justinianus Magnus apud Innocentium Maroniæ Præfulem, & in Collatione cum Severianis pag. mihî 663. *Ingressus sum in Oratorium gloriosi Michaëlis Archangeli, quod est in Cochilo, & rogavi Dominum, dicens, &c.*

XII. S. MICHAELIS, seu Ἀρχαγγέλου ædis, εἰκου, versus Portum Juliani, seu Sophiæ, meminit Theophanes anno 1 v. Justini Junioris pag. 205. qui in ea Justum Justini filium sepultum ait. Quæ quidem ea est ædes, quam haud procul ab æde S. Juliani, quæ Portui Juliani, seu Sophiarum proxima fuit, stetit, & ab Anastasio Dicoro ædificatam tradunt Origines Constantinop. ineditæ: Ομοίως καὶ τὸν Ἀρχιερατήρον τὸν οὐτὸς εἰς τὸν ἀγιον Ἰουλιανὸν ὁ Δίκωρος Ἀναστάσιος ἀνήγειρεν, ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ Δυρράχιον. παρὶ γὰρ αὐτῶν ἐμείναντες τὰ χράμματα ἐκείσθαι οἰκῶν. *Similiter & ædem S. Michaëlis, qua est juxta S. Julianum, Anastasius Dicorus exstruxit, cum Dyrrachio in urbem venit. Puer enim existens, ibi habitans, literas didicit.*

XIII. S. MICHAELIS ædem ἐν τῷ Τζήου excitavit Basilius Macedo, eique adjunxit *Diaconiam*: ita vocant domum pauperibus alendis addictam, cujusmodi complures erant Romæ, quam & amplis redditibus locupletavit, ut habet Porphyrogenitus in avi vita cap. LXII.

XIV. S. MICHAELIS ædem in Palatii atrio ædificasse Theophilum Imperatorem scribit Continuator Theophanis lib. 111. n. 1 x. Κατὰ δὲ τῆς πρῆξις τῶν τριῶν παλατίων, τὸν τριῶν ναὸν καὶ τὴν καλλιῶν, καὶ μεγάλῃ πολλῶν ἀφείροντα καὶ τὸ μὲν μέσον εἰς ὄνομα τῆς Ἀρχιερατῆρου. τὰ δὲ ἑκατέρωθεν οὗτῃ εἰς ἑσπέρων γυναικῶν ὄνομα. *Ad eorundem verò Palatiorum atrium templum triplici constans Concha exstruxit, longè pulcherrimum, ac multis magnitudine præstans; ac medium quidem S. Michaëli, qua verò utrimque adjuncta sunt, sanctis feminis martyribus dicavit.* Sed nescio an Τριῶν nomenclaturâ eadem ædes intelligatur. Apud Anonymum Combefisianum in Lacapeno n. vi. ἐν τῇ τριῶν παλατίῃ τῶν τριῶν, neque enim in æde sacra cæsum quempiam par est opinari.

XV. S. MICHAELIS ædem in Galatino oppido, sua ætate dirutam tradit Gyllius lib. 1 v. cap. ult. *Forum verò, ait ille, in planitie vicina, Portui, ubi Xenodochium exædificatum est in fundamentis templi D. Michaelis, quod integrum extabat, cum venissem Byzantium, &c.* Illius meminit Waddingus in Annalib. Minor. an. MCCCXXVI. n. XI. ex Epistolis Joannis XXII. PP. Vide præterea Ughellum in Archiepiscopis Amalphitanis n. XI v.

IV.

ÆDES SACRÆ SANCTIS PROPHEŒTIS DICATÆ,

qua inde Πεσφητῖα Græcis dicebantur.

I. SANCTI ELIÆ Prophetæ templum in Petrio à Zenone Imperatore ædificatum post reditum ex Persica expeditione, universo exercitu ad illius structuram pecunias ultro conferente, quòd dum in Castris essent iis apparuisset S. Elias, refert Codinus pag. 47. Illud de novo instauravit Basilius Macedo, ut auctor est in avi Vita Porphyrogenitus cap. 11 v. Magnam porro in S. Eliam habuisse fiduciam Basilium narrant Leo Grammaticus pag. 474. & Symeon Logotheta n. XXI. Μεγάλῃς ὅτι πῶς τὴν βασιλέως ἐργον εἰς τὸν ἀγιον Ἠλίαν, &c. quia scilicet matri suæ in imperium promotionis nuntius extiterat, ὅς καὶ τῇ αὐτῇ μνηστῆρι πρὸς βασιλείαν τῆς αὐτοκράτορος ἐρημάσεν ἀγγελῶν, ut ait idem Porphyrogenitus cap. 1 v. Quem quidem in S. Eliam cultum testatur præterea tabella præfixa Codici S. Gregorii Nazianzeni venerandæ omnino antiquitatis, qui asservatur in Bibliotheca Regia n. CLV. in qua habitu regio conspicitur Basilius; aurato scilicet & margaritis ac lapillis exornato, cum cal-

ceis rubei coloris unionibus pariter interstinctis; sinistrâ globum, dextrâ verò unâ cum S. Elia hastam cum siparo, seu labarum tenet: ad sinistram effingitur S. Gabriel, habitu perinde imperatorio, Basilii capiti diadema imponens, cum hisce inscriptionibus: Ο ΑΓΙΟΣ ΗΛΙΑΣ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ. ΑΡΧΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ. De æde Elia, quam *Dominicum* nuncupabant, extat epigramma S. Gregorii Nazianzeni in edit. Leunclavii. Tradunt Synaxaria ad xv. Decembr. Leonem unâ cum conjugè Theophanone in carcerem comjectum, à Basilio parente, instigante Santabareno, per tres annos retentum, tandem reconciliatum patri, ἧν ἐγκαίνιον τῆ Προφήτου Ηλίου καὶ λαβόντων. Quæ quidem ad encænia ædis S. Elia à Basilio instauratæ referri debere verò simile est. Vide *Templum S. Michaelis in Palatio*. Meminit Gregorius Nazianzenus Iambo 1 v. ἄρτυρίου Ηλίου, ἢ καλουμένου Χρυσίου.

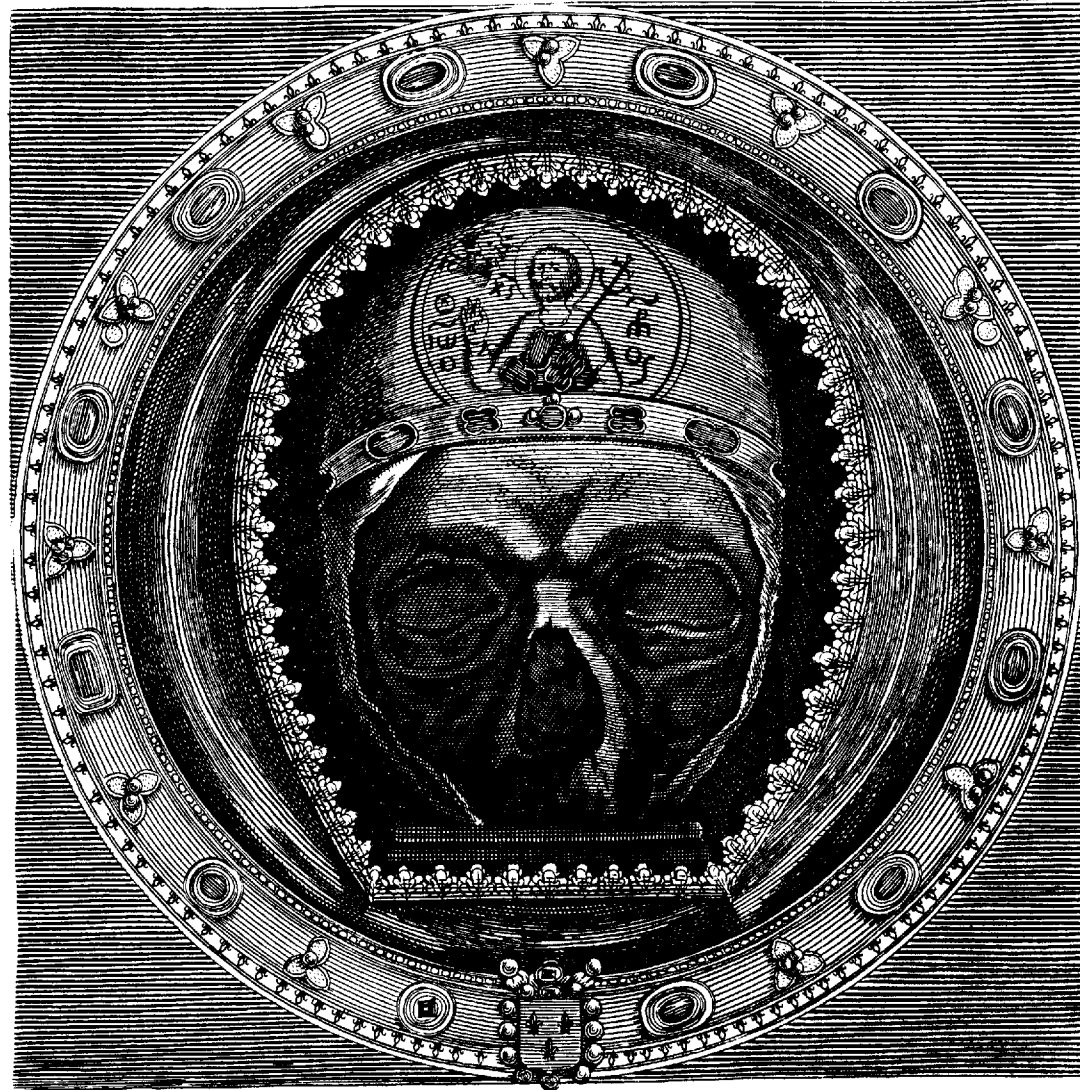
II. ESAIÆ Prophetæ templum excitavit Marcianus & Pulcheria A.A. postquam Hierosolymis in Urbem allatum est sanctum illius corpus, uti narrat Codinus pag. 48. haud procul ab æde S. Laurentii, ut habent Menæa & Synaxaria ad 1x. Maii, quo illius festum celebratur: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆ σὺνάξις ἐν τῷ Προφητείῳ αὐτῆ, πλησίον τῆ ἀγίας ἄρτυρος Λαυρεντίου. Eadem ad xxv. Januarii: τῆ αὐτῆ ἡμέρα τῆ ἀγίας Προφήτου Ησαΐου πλησίον τῆ ἀγίας Λαυρεντίου. Sed an hæc ad ædis encænia spectent, mihi non constat.

III. HELIÆ, seu τ Ηλία Monasterii Abbas Silas Concilio Constantinopolitano sub Menæa interfuit, cum aliis Urbis Episcopis.

IV. S. JOANNIS BAPTISTÆ, seu Προδρόμου, ædes τὰ Κιπήλια dicta, hanc appellationem fortita dicitur à Codino pag. 46. quod ibi parvi clavi affigendis equorum soleis cuderentur, quos Græci nuperi Κιπήλια vocabant.

V. S. JOANNIS BAPTISTÆ ædes juxta Cisternam Mocisiam, in tractu qui Danielis dicebatur, recensetur in Synaxariis ad viii. Januarii, quo festum celebratur S. Xenophontis: τελεῖται ἡ αὐτῆ σὺνάξις ἐν τῷ Προφητείῳ τῆ ἀγίας προφήτου καὶ βαπτιστῆ Ἰωάννου, πλησίον τῆ Κινσέρης καὶ Μοκισίας ἐν τοῖς Δανιήλ. Iisdem verbis indicant Menæa celebrari memoriam S. Marciani in hac æde x. ejusdem mensis. Non desunt qui tractum Danielis à S. Danielis columna, cujus meminit Suidas in v. Αναίμονες, appellatum velint: Περὶ τῆ ἀγίας Δανιὴλ φησὶν ὁ Λοζοβήτης εἰς ἐπίγραμμα δὴθεν τὸ κίονος αὐτῆ. Sed iste S. Daniel, Monachus Stylita, columnam conscendit in Anaplo, non in Urbe, Leone M. imperante, ut habent Theodorus Lector Ecl. 1. p. 182. Theophanes pag. 98. 104. 105. Cedrenus pag. 341. 352. & Glycas. Meminit præterea visionum Danielis, seu τ δρασέων, quibus Græci fidem dabant, Luithprandus in Legatione: quem librum *Conjectorium Danielis* vocat Joannes Sarisberiensis in Polycratico lib. 11. cap. xv. 11. Prophetiam verò Danielis Constantinopolitani de restauranda per Francos Terra Sancta memorat Radulphus de Diceto an. m c l x x x i x. Sed quis iste Daniel, & an diversus à Stylita, incertum. Nec scio an hic locus à statua Danielis Prophetæ cum leonibus arte confecta nomen habuerit, quam in medio Foro ad Fontem (Nymphæum fortè) posuisse Constantinum M. auctor est in illius vita Eusebius lib. 111. cap. xlviii.

VI. JOANNIS BAPTISTÆ in Hebdomo templum excitavit Theodosius Magnus, & in eo nuper inventum, & in urbem allatum caput sancti Præcursoris reposuit. Origines Constantinop. ineditæ: Ο δὲ εὐσεβὴς βασιλεὺς ὁ ἔχων τὰς πόλεις, ἀνομήσθη Προδρόμος καὶ ἐκτίθη ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ Θεοδοσίου τῆ μεγάλου, διότι ἐν τοῖς χρόνοις αὐτῆ ἡ ἀγία κεφαλὴ τῆ Προδρόμου ἦθην, &c. Vide Codinum pag. 55. Chronicon Alexandrinum pag. 708. ad an. xi. Theodosii: Ἐπὶ τούτων ἧν ὑπάντων Θεοδοσιῶν Αὐγούστου εὐρον τὴν κεφαλὴν τῆ ἀγίου Ἰωάννου τῆ Βαπτιστοῦ αὐτῆ πνι γιωακί Μακεδονικῆ, ἐν Κυζίκῳ Ἀχαρούση, πύττω ἀνακομισάμενος, καὶ ἐν Χαλκηδόνι πῶς ἀποδέμενος, τελευταῖν ἐκ βάρβαρον εἰκον οἰκοδομήσας ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆ ἀγίου ἐν τῷ λεγομένῳ Ἐβδόμῳ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν αὐτῷ πύ πμίας κεφαλῇ τῆ Βαπτιστοῦ ἀπέθετο μὲν Πιελίῳ περὶ 16. Καλανδῶν Μαρτίων. His *Coss. Theodosius Augustus inventum caput S. Joannis Baptiste apud feminam quandam Macedonianam, que Cyzici degebat, postmodò excitato à fundamentis in Hebdomo templo S. Joanni Baptiste nuncupato, in eo venerandum caput Baptiste deposuit mense Februarii XII. Kalend. Martias.* Sozomenus lib. vii. cap. xxi. de Theodosio & D. Præcursoris capite: Πιελίῳ περὶ τῆ ἀλουργίδι πύ θήκῃ, ἐν ἣ ἔκειτο, ἔχων ἐπανήλθε, καὶ περὶ τῆ ἀσπῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔθετο, ἐν τῷ καλουμένῳ Ἐβδόμῳ, μέγιστον καὶ περικαλλέστατον τῶ Θεῷ ἐνθάδε ναὸν ἐποίησε. *Purpura sua thecam, in qua jacebat caput, involvens, reversus est, & ante urbem Constantinopolitanam deposuit, edificato ibidem in honorem Dei amplissimo pulcherrimoque templo.* Atque hujus sacri Prodromi capitis historiam pridem conscripsimus, ejusque faciem Constantinopoli sub annum m c c v i. Ambianum allatam, ubi in Ecclesia cathedrali religiosè pièque colitur, pluribus docuimus, cujus figuram cum ipsis Græcis inscriptionibus hîc damus, ne quid quod ad res Byzantinas illustrandas conferre possit omittamus. Meminit rursus idem Sozomenus istius ædis excitatæ à Theodosio lib. vii. cap. xxi. v. At Codinus pag. 55. non modò Rufinum Magistrum operi præfectum fuisse à Theodosio ait, sed & illius tectum rotundâ formâ fuisse: Ο δὲ Προδρόμος ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς ἐκτίθη αὐτῆ Θεοδοσίου τῆ μεγάλου, ὅτι ἐπὶ ἡμέρῃ αὐτῆ ἦρχη ἡ πμία κίερα τῆ Προδρόμου εἰς τὴν πόλιν, ἢ καὶ ἐδέξατο ἀπὸ τῆ Ἐβδόμου καὶ Νεοταῖς Παφιαύρου, καὶ κατῆ

CAPVT S. IOANNIS BAPTISTÆ QVOD
ASSERVATVR ET COLITVR IN ECCLESIA
CATHEDRALI AMBIANENSI

II' adriane fecit

Ἰστο εἰς τὴν ναὸν τοῦ Θεοδοσίου· εἶτα Ἀλέξ. Μαγνὸς Ρουφίνου ἐκποιεῖ τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου· Ecclesiam S. Ioannis Baptista cum rotundo tecto Theodosius Magnus condidit, quia ipso imperante sanctum ejus caput in urbem allatum fuit, quod Imperator cum Patr archa Nestario in Hebdomo excepit, & in S. Ioannis Evangeliste templo deposuit, deinde per Rufinum Magistrum Ecclesiam S. Præcurforis edificavit. Rufini verò Magistri officiorum sub Theodosio Magno, qui & Consul fuit an. cccxcii. mentio est apud S. Ambrosium, Zozimum, Theodoretum, & in Codice Th. passim. Martyrii nomen huic ædi non semel tribuit Socrates, ubi & Hebdomum appellatum innuit, quòd septem ab urbe miliaribus distaret. Lib. vi. cap. vi. τὸ μὲρτυριον τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ἐπὶ δὲ σημεῖοις τῆτο ἀπέχον τὴ πόλει, καταλαμβάνει. Et cap. xi. προσορμίσας οὐδὲ τῶ ἐπὶ Ἰωάν. τοῦ μὲρτυριου, ἀπέχον δὲ τῆτοι ἐπὶ δὲ σημεῖοις τὴ πόλει &c. Unde colligimus per μὲρτυριον τοῦ Ἰωάννου in Vita S. Joannis Chrysofomi à Palladio conscripta, Græcèque nuper edita à viro clariss. Emerico Bigoto, & per μὲρτυριον τοῦ Ἑβδομου, in Concilio Calchedonenfi a. i. intelligi ædem S. Præcurforis, quæ interdum etiam nudè Ἑβδομον appellata legitur. Georgius Alexandrinus in Vita Chrysofomi apud Photium: Διάκονον γὰρ ἐν τῶ Ἑβδομο (ἔτε γὰρ καλεῖται ὁ τόπος τὸ τοῦ ἀγίου Ἰωάν. ἐκκλησίαι) τῶ τῶ τὴ κανὸνα ἐχειροτόνησε· Diaconum enim in Hebdomo (sic quippe appellatur locus in quo sita est Ecclesia S. Joannis) contra Canones promovit. Ædem sancti Joannis in Hebdomo ab Justiniano excitatam, seu potius instauratam prodit Procopius lib. i. de Ædif. cap. viii. aitque structurâ & formâ fuisse omnino similem ædi S. Michaëlis in Anaplo. quam multis describit, hoc uno tantum disparem, quòd sacra Joanni Baptistæ non erat maritima. Atque in ea quidem æde Justiniana Phocam tyrannum Imperatorem appellatum tradunt Chronicon Alexandrinum pag. 866. Theophanes pag. 243. & Theophylactus Simocatta lib. viii. cap. x. Denique hanc rursus instauravit Basilius Macedo. Porphyrogenitus in avi vita cap. lxxx. Ἐπὶ δὲ καὶ τὴ πλῆθος ἄλλοι τῶ Προδρόμου εἶσαν πρὸ πάντων πολλῶν κατὰ τὴ δέντα χρόνων, καὶ ἐκείτων ἀπὸ τῆ ναὸς χρηματίζοντα, πρὸς αὐτοὺς μὲν τὸ ἴδιον, καὶ τῶν χρόνων τὰ χροῖον δὲ σιμωροὺ καὶ ἐπὶ αὐτοὺς τῶν πρὸς αὐτοὺς καὶ μεγάλων ἴσων κατὰ τῆτοι· Nec non illi (ædi S. Joannis Evangelistæ) vicinam Præcurforis ædem, multis ante annos dirutam, & tantum par etnis con

spicuum, ruderum vetere, terraque egesta, celerissimo auxilio & diligentia, celebribus atque ingentibus parem effecit. Templi istius mentio est præterea apud Zonaram in Alexio pag. 235. Hujus quidem elegantiam & situm sic describit Gyllius lib. 1 v. cap. 1 v. Suburbium Hebdomum appellatum in sexto Colle fuisse, qui nunc est intra urbem, ostendit ades Divi Joannis Baptiste, quam etiamnum Græci vulgò vocant Prodromi. Ea in latere ad Solis ortum pertinente sita est, à Turcis maxima ex parte diruta, ubi aliquot columna marmorea extremam rapinam metuentes supersunt, sed pauca ex multis ablatis. Quam autem illa sumptuosa fuisset cum alia vestigia indicant, tum Cisterna Boni paulò supra eam sita, longa trecentos passus, columnis & concameratione spoliata, in qua nunc horti videntur.

VII. S. JOANNIS BAPTISTÆ ædem ad Horologium, seu ad Milium, ædificavit Justinianus M. Codinus: καὶ ἔκτισε τὸν ἄγιον Ἰωάννην τὸν ὄντα εἰς τὸ ὠρολόγιον, τὸν λεγόμενον Βαπτιστῆα.

VIII. S. JOANNIS BAPTISTÆ ILLI. Origines CP. MSS. Ὅτι τὰ καλὴ μῦθα Ἰλλῆ ὁ ἄγιος Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος, οἶκος ἦν τῆ Ἰλλῆ Μαγίστη πολλὰς ἀρχὰς ἀξιοῦσαντ' αὐτὸν μὲν πολλῆς δόξης ἐν χρόνοις τῆ Λεομακέλλου καὶ Ζήνωνος, ἀδες S. Joannis Præcursoris Illi cognomen adeptæ, domus extitit Illi Magistri, qui præclaris multisque functus est dignitatibus sub Leone Macela & Zenone. Addunt alio loco eadem Origines à S. Hypatio ædificatam hanc ædem: Ὁ ἄγιος Ὑπάτιος ἐκεῖθεν ἔδωκεν αὐτῷ τόπον, καὶ ἀνήγειρε τὴν τοιαύτην μονὴν. Quæ verba abfunt à Codino pag. 63.

IX. S. JOANNIS BAPTISTÆ Ecclesia vetus ædificat fuit à Constantino M. ejus verò ædificium muris terrestribus incumbebat. Ita Origines CP. ineditæ: Τὸν δὲ Πρόδρομον τὴν παλαιὰν ἀνήγειρεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος· τὸ ἵ κτίσμα ἠκόμμιζεν εἰς τὸ χερσαῖον τεῖχος, quæ verba intervertit perperamque accepit Codinus pag. 61. nisi malè legerit eruditus interpres, τὴν ἵ παλαιὰν λεγόμενὴν πόρταν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρε· καὶ ἕως ἔκει ἦν τὸ ἀρχεῖον, καὶ παρ' αὐτὸ κτιθεὲν χερσαῖον τεῖχος.

X. S. JOANNIS BAPTISTÆ Monasterium, à Græcis sanctimonialibus inhabitatum, Ecclesiæ τῆ Παμμακαρίων juxta Blachernas contiguum, post captam à Turcis urbem substituisse auctor est Crusius ad Malaxum pag. 189. Illud idem quod Phranzes lib. 111. cap. XIX. in Trullo stetit ait, ubi habitata Justiniano Rhinotmeto imperante Quinisexta Synodus, quam Gennadius Scholarius Patriarcha CP. Urbe à Turcis capta, sanctimonialibus, quæ in Παμμακαρίων erant, adsignavit, cum hanc ædem sibi in Patriarchium delegisset. Ita Phranzes lib. 111. cap. XIX.

XI. S. JOANNIS BAPTISTÆ Monasterii, Valentis, seu Οὐάλετ' nuncupati, Abbas Martyrius cum aliis Urbis Episcopis Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit.

XII. S. JOANNIS BAPTISTÆ Monasterium in Petrio celeberrimum fuit, de quo etsi quædam à me observata sciam ad Alexiadem pag. 249 hoc loco placet retexere. Μονὴν τῆ Πίτερας, & Πίτεραν, & Πίτεριον appellari à scriptoribus Byzantinis constat. Sanctimonialium fuisse docet Anna Comnena lib. 11. Alexiad. p. 54. καὶ ἀπολειθῆναι ἄδελφους καὶ μετὰ τῆ τ' θυγατέρον καὶ νυμφῶν αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆ Σιδιχαῆς διακειμένην γυναικίαν μονὴν τῆ Πίτεριαν, & relegari præcipit unà cum filiabus ipsius in vicinum Sidera Monasterium Petriorum. Apud Zonaram pag. 183. & 185. & Scylitzem pag. 729. in Romano Argyropulo, Theodora Augusta εἰς τὸ Πίτεριον ἀπολείθεται, in Petrium ablegatur. & in Monacham attondetur. Zonaras: Ἡ δὲ Βασίλισ Ζωὴ ἀφοκωδῆν εἰς τὸ Πίτεριον τὴν αὐτῆς ἀδελφὴν ἀπέχειρε μοναχίαν. Jam verò sancto Præcursori dicatam palam est ex Codino de Offic. cap. xv. n. xi. & xv. qui καὶ τὸ γινέσιον, & καὶ τὴν Σαίτο λω, τῆ πικρῆ Προδρόμου εἰς τὴν ἐπ' ὄνοματι πικρῆ σιβασιανῆς μονῆν αὐτῆς τῆ Πίτερας procedere solitum Imperatorem ait. De loci situ, id constat ad muros urbis maritimos ad Fretum Sycenum, haud procul à Blachernis, extitisse, quod ex scriptoribus abunde probatum est ad Alexiadem. Vide templum Aëtii, infra.

XIII. S. JOANNIS BAPTISTÆ ædem, τὸν Πρόδρομον τὰ Πρόβια, dictam, ædificavit Probus Patricius, unus è XII. Senatoribus quos secum Byzantium adduxerat Constantinus M. quam quidem postea Constantinus Copronymus in ἐργασίαν convertit, quod Probi appellationem retinuit. Codinus pag. 53.

XIV. S. JOANNIS BAPTISTÆ ædes in Sphoracii tractu, memoratur in Synaxariis ad xiv. Februarii, & xxi. Junii, & in ea celebratum festum Inventionis capitis ejusdem sancti Præcursoris, ut & illius natalitia, dicitur: πελεῖται ἡ ἵ τοιαύτη συνέξις ἐν τῷ ἁγίῳ τῷ αὐτῷ πο σντήριω, τῷ δὲ π ἐν τοῖς Φωρακίαις, ubi legendum Σφωρακίαις. Agebatur etiam in hac ade commemoratio ejusdem Sancti, quæ postridie Theophaniorum à Græcis celebratur septimo Januarii. Eadem fortè fuit ædes quam ab eodem Sphoracio ædificatam scribit Codinus pag. 42. τὸν Πρόδρομον τὸ εἰ τὴν Κόγχην, ὁ αὐτὸς Σφωρακίαις ἀνήγειρεν, ubi Origines CP. MSS. addunt, τὸν τῶν τῆ ἁγίης Θεολογίας τυγχάνοντα, cum prius esset templum S. Joannis Theologi.

XV. S. JOANNIS BAPTISTÆ Monasterium, ΤΟΥ ΣΤΟΥΔΙΟΥ appellatum, à Studio viro Patricio conditore nomen sumpsit. Michael Studita in vita Theodori Studitæ, cujus Græca non sunt ad manum: *Venerat ab Urbe Roma vir genere & opibus præstantissimus Studius nomine, Euprepium lingua nostra vocare solet, qui & Patricii & Consulis honorem fuerat adeptus. Hic cum in hac urbe domicilium collocasset, præclarum hoc templum magno Præcursori posuit.* At qua is ætate vixerit, haud omnino constat inter scriptores. Glycas Studium ait fuisse ex XII. Senatoribus qui Româ Byzantium cum Constantino M. migrarunt. Studium Comitem rerum privatarum sub Arcadio Imperatore an. Chr. cccc. i. & cccc. v. habent Leges aliquot Codicis Theodosiani, ad quem extat Chrysostomi Epistola, quâ eum consolatur de morte fratris: hunc Præfectum Urbi indigitat Palladius in vita Chrysostomi pag. 27. edit. Bigotiana: tertius denique memoratur Studius, qui Consul fuit anno Chr. cccc. l. v. qui Pantaleoni de Miraculis S. Michaelis, θεοσεβής η̄ σεβαστέλης ὁ ὑπάτος dicitur, proinde is cujus meminit Michael Studita: à quo Monasterium conditum est, quod de ejus nomine Στυδίου, Studii nuncupatum fuit. Theophanes anno v. i. Leonis M. & ex eo Cedrenus: τῷ δ' αὐτῷ ἔτι η̄ Στύδιος τὸν ναὸν ἔκτισεν τῷ Προδρόμῳ, η̄ Μοναχῶς ἐκ τῆς ἀκοιμήτων ἐν αὐτῷ κατέστησεν. *Hoc etiam anno Præcursoris templum Studius edificavit, & Monachos ex Acaemetorum Monasterio in eo constituit.* Theodorus Lector Ecl. i. ἐπὶ Γενναδίου (Πατρ. ΚΠ) Στύδιος ἔκτισε τὸν ναὸν τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ, η̄ μοναχῶς ἐκ τῆς ἀκοιμήτων ἐνεκράτευσεν. Suidas: Στύδιος, δυναστὴς, ὅς η̄ τῷ σεβαστοπόλει τὸν ναὸν ἔκτισεν. Continuator Theophanis lib. i. num. i. x. καὶ τὸν θεῖον τῷ Προδρόμῳ νεὸν, ὃν ὁ Στύδιος ἐκ βάθρων ἀνήγειρεν, &c. Denique Codinus: τὰ Στυδίου Στύδιος Πατριάρχης ἔκτισε, ἐν τοῖς χρόνοις Λέοντος τῷ Μακρίῳ, η̄ κτήματα πολλὰ ἐπεκράτευσεν, η̄ μοναχῶς χιλιάς ἀπέπειρε. *Monasterium Studii Studius Patricius condidit Leone Macela imperante, & plurimis ditavit possessionibus, atque monachos mille in eo instituit.* Hujus præterea Studii meminit Justinianus in Novella l. i. x. At priusquam Monasterium fieret, Parochialis aedes fuerat. Suidas: ἡ τῷ Στυδίου τῶν μονῶν σεβαστοπόλεως καθολικῆς ἐκκλησίας ἦν, ὅπου ἡ μετῴθη ἐκ τῆς μονῆς, *Studiarum Monasterium, Ecclesia fuit primum parochialis, priusquam in Monasterium converteretur.* Vulgò appellatur μονὴ τῷ Στυδίῳ, vel τῷ Στυδίῳ. *Monasterium studii*, in Historia Legationis Humberti Cardinalis ad Constantinum Monomachum, vel denique τῷ Στυδίου, ut habet Theophanes p. 407. Extitit autem in XII. regione prope Portam Auream. Chronicon Alex. in Heraclio p. 908. *Ἐπελεύθη δὲ Βόνος ὁ πῆρ ἀοιδίμῳ μνήμῃς γενόμενος Μαγίστρος, η̄ ἀπέστη τὸ λείψανον αὐτοῦ εἰς τὸ σπῆρον μοναστήριον τῷ ἁγίῳ Ἰωάννῃ τῷ Προδρόμῳ ἱερονομούμενον τῷ Στυδίῳ, πλησίον τῆς Χρυσῆς πόλεως. Obiit Bonus incluta memoria Magister, & depositum est illius corpus in venerando Monasterio S. Iohannis Præcursoris, quod Studii appellatur prope Portam Auream.* Ita Cedrenus pag. 485. Ὁ δὲ πύρανος Ἀλέξ. τῷ Χρυσῆς πόλεως εὐφημώμενος ὑπὸ τῷ Στυδίῳ, η̄ δὴμα, ἡ δὲ συγκαλήτη, ἦλθεν εἰς τὸ ἐν τοῖς Στυδίῳ τῷ Προδρόμῳ ναὸν. *Tyrannus verò per Portam Auream ingressus, exercitum, populoque & senatu falsis acclamationibus prosequente, ad eadem Præcursoris, quæ Studii dicitur, pervenit.* Neque alio statuitur loco à Nicephoro Bryennio lib. i. p. 1. Ἀλέξ. ἔτι ἡ τῷ Στυδίῳ ἀράεισε, δὲ ἐν ἑνὶ ἡμέρᾳ, τὸ μὲν ἵνα η̄ πρὸς ἀπὸ τῆς ἐπιπέδου τῆς μνήμῃς τῶν ἀείτων ἀνδρῶν τὸ δὲ ἵνα ἔχοιεν εὐχερῶς ἔξιναι τὸ πόλεως, πρὸς θῆραν τε ἀπέναι, η̄ τοῖς ὄπλοις γυνάξασθαι. *Diversorium illius assignatum est in Monasterio Studii duabus de causis. Primum ut ad virtutem exemplis vitiorum præstantium informarentur: deinde ut facilem haberent exitum ex Urbe, quoties vel venationis vel exercitationis ergo prodire ipsos oporteret.* Codinus pag. 12. Monasterium Studii Monasterio Icafiæ vicinum facit. Sed an αἱκοὶ τῷ Στυδίῳ, seu aedes Studii appellata in Chronico Alexandrino, an. Leonis v. i. i. in eadem regione steterint, qua Monasterium Studii non bene constat: etsi ex iis quæ ibi narrantur, haud proculab Hippodromo eas extitisse conjectari licet. Monasterium Studianum Franci post captam Urbem bene destruxerant, sed rursus instauravit Constantinus Palæologus Porphyrogenitus, Andronici Senioris Imperatoris frater. Gregoras lib. v. i. pag. 133. *ἡ τῷ Στυδίῳ λεμπερὶ ἐπιθεῖς τὸ ὄροφον, (ἡμῶνται γὰρ ὁ χώρος ἐκείνος ἀπὸ Λατίνων, καὶ μετέωρος ἦν ἐν πολλῷ) ἔπειτα σεβρὸν ἀειήραγα φεγγμὸν η̄ σεβαστόν, καὶ πολλοῖς τοῖς ἀναλώμασιν εἰς μεταρρόντων κατέστησεν ὡς κτήριον. Tum etiam templo Studii splendidum tectum addidit (locus enim is desolatus erat à Latinis, & longo jam tempore oves pascebat) & firmo muro circumdedito, magnis impensis Monachorum habitationi accommodavit adificium.* Monasterii Studiani descriptionem olim exaraverat Theodorus Studita, cujus meminit Gretzerus in Horto S. Crucis pag. 2490. sub quo quidem Theodoro Abbate, monachorum numerum millenarium excessisse scribit auctor Vitæ S. Nicolai Studitæ p. 299. edit. Combessii. Ita etiam Origines CP. MSS. τὰ δὲ Στυδίου ἔκτισε Στύδιος ἐν τοῖς χρόνοις τῷ Λεομακρίῳ, ἐν ᾧ ἐπεκράτευσεν κτήματα πολλὰ, καὶ χιλίων μοναχῶν κενώσασθαι τὸ ἐπί κεν. Studianum Monasterium, inquit Gyllius lib. iv. cap. ix. nunc non extat, sed est translatum in religionem Mahumetanam. in cujus vestibulo sunt i. v. columnæ cum trabecatione egregiè elaborata. In interiori parte ædium utrinque columnæ sunt, v. ii. virides nigris maculis, velut fragmentis alterius generis lapidum insertis distinctæ, quarum perimeter est v. i. pedum & v. i. digitorum Denique earum ratio capitulorum, epistylionum opere Corinthio elaborata, eadem est quæ columnarum vestibuli. Supra illas sex totidem existunt co-

lumnæ in parte ædis superiore. In area ædis Studianæ est cisterna, cujus lateritias cameras sustentant viginti tres columnæ excelsæ Corinthiæ. Extra urbem olim fuit Studianum Monasterium, nunc est intra urbem, juxta viam quâ itur ex columna Arcadii ad portam VIITURRIUM, quas claudit murus urbis habens portam nunc obstructam, olim patentem. Crebra porrò apud scriptores mentio occurrit Monasterii Studiani, præsertim verò Monachorum & Abbatum vitæ sanctitate & doctrinâ illustrium, qui ex eo prodire, unde *ᾠδὴν τῆς ἀρετῆς παιδείου* appellatur in vita Nicolai Studitæ, apud Wibertum in vita Leonis IX. PP. lib. I. cap. IX. Michaëlem Studitam in vita sancti Theodori Studitæ, & Anonymum in vita sancti Nicolai Studitæ editum à Combesio pagg. 895. 930. 950. & in Synariis, præterea apud Scylitzem pagg. 752. 812. & in Menæis & Menologio Basilii XI. Nov. apud Ducam cap. XX. pag. 54. &c.

XVI. S. JOANNIS BAPTISTÆ, seu *ἁγίου Προφήτου Προδρομοῦ καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου*, *πλησίον τῆς Τύρας* memoriam agunt Græci XXIV. Januarii. Sed quid per *τύρας* intelligant, non percipio, nisi ædes fuerit adjuncta sepulcro Dominico in Locis sanctis.

XVII. S. JOANNIS BAPTISTÆ ædes duas præterea recensent Porphyrogenitus in Basilio cap. LV. & Scylitzes pag. 587. quarum unam *ἐν τῇ Σφοδραίᾳ*, seu ut habet Scylitzes, *ἐν τῇ Σφοδρῇ*, à fundamentis excitavit, alteram *ἐν Μακεδονιαίᾳ* potiori parte erexit, idem Basilius. Judæorum *εὐσεβιστιῶν* meminit Novella Manuelis Comneni de Immobilibus Magnæ Ecclesiæ, sic nempe dictorum, quòd in *Strobilo* manerent, tractu fortè urbis sic nuncupatò.

In hisce porrò Divo Præcurfori sacris ædibus varias ejusdem asservatas olim reliquias par est credere, quæ captà à nostris Urbe in Galliam potissimum allatæ sunt, uti in laudato tractatu nostro Historico de Capite sancti Joannis Baptistæ pluribus docuimus: has inter extitit haud dubiè ossiculum ex manus vola, seu carpo, in manu ærea deaurata inclusum, quod in Monasterio sanctæ Magdalenæ Castellodunensi Ordinis Canoniorum Regularium sancti Augustini religiosè colitur, ex cujus inscriptione in ipsa manus & brachii commissura, insignem hanc reliquiariam thecam fuisse olim doctissimæ ac nobilissimæ Annæ Comnenæ Porphyrogenitæ, Alexii Imp. filix, colligimus: quam quidem cùm post editum supra dictum Syntagma à R. P. Claudio *Du Molines*, sanctæ Genovesæ Paris. Canonico Regulari, viro doctissimo & rei antiquariæ perquam studioso, seriùs effem nactus, hic describere, nè posteritati pereat, operæpretium duxi.

Ο ΚΑΡΠΟΣ ΟΣΤΟΥΝ Η ΔΕ ΧΕΙΡ ΧΡΥΣΗ ΠΟΘΕΝ;
ΕΚ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ ΚΑΡΠΟΣ ΕΚ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ.
ΧΡΥΣΗ ΠΑΛΑΙΣΤΗ ΧΡΥΣΟΔΑΚΤΥΛΟΣ ΞΕΝΟΝ
ΟΣΤΟΥΝ Ο ΚΑΡΠΟΣ ΕΚ ΦΥΤΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
ΤΗΝ ΧΕΙΡΑ ΔΩΙ ΓΑΝΩΣΕ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΟΘΟΣ
ΑΝΝΗΣ ΑΝΑΣΣΗΣ ΕΚΓΟΝΟΥ ΤΗΣ ΠΟΡΦΥΡΑΣ.

Id est,

*Carpus est os, manus verò aurea, unde?
Ex creta carpus, ex Palestina.
Aureus palmus, & aurei digiti, aliunde,
Os seu carpus est ex planta Præcurforis.
Manum verò illi exornavit ars & affectus
Annæ Imperatricis Porphyrogenitæ.*

XVIII. JOB Monasterii Abbates Concilii interfuisse leguntur cum cæteris urbis Episcopis, ac Dominus quidem *ἀρχιμανδριτης μονῆς τῆς ὁσίας μηνῆς Ἰωῦ*, Concilio Constantinopolitano an. DXXVIII. Theodorus verò *ἱερομόμος μηνῆς Ἰωῦ* Concilio Constantinopolitano sub Mena.

XIX. JONÆ Monasterii, seu *μονῆς τῆς Ἰωνᾶ*, Hegumenus Phocas subscripsit in Concilio Constantinopolitano sub Mena, cum cæteris urbis Abbatibus.

XX. SS. MACABÆORUM ædem in Sycano oppido stetit ipse Heraclii A. temporibus docet Chronicon Alexandrinum anno illius XIV. *Ἐλθόντων πλησίον τῆς σεβασμίου οἴκου τῆς ἁγίων Μακαβαίων πέραν ἐν Σκαίᾳ, ἀδ σατραμ σαπέτουτ Μακαβαοῦτ ἀδετ τραυ κῆβου ἀρηδ Συκας venientibus.* Horum festum agunt Græci I. Augusti.

XXI. S. SAMUELIS Prophetæ Ecclesia juxta Hebdomum fuit, in quam illatæ ejusdem sancti Prophetæ reliquiæ sub Attico Patriarcha, ut est apud Theodorum Lectorem Ecl. I. I. pag. mihi 191. *Ἐπὶ Ἀπικου πατριάρχου εἰσαλύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ λείψανα τῆς ἁγίου Σαμουὴλ, καὶ ἀπετέθεισαν ἐν τῷ Προσηπτεῖῳ αὐτῆ πλησίον τῆς Ἐδδμου, περὶ δώδεκα Καλανδῶν Ἰουλίω.* Factam hanc reliquiarum sancti Samuelis translationem Indiēt. IV. Arcadio Aug. VI. & Probo Coss. XIV. Kalend. Julias annotat Chronicon Alexandrinum pag. 715. *καὶ αὐτὰ τὰ ἑναυτὰ ἐκμίση τὰ λείψανα τῆς ἁγίου Σαμουὴλ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπὸ τῆς Χαλκηδονισίας Σκάλας, μὴν Ἀρτιμωστῆ περὶ 10. Καλανδῶν Ἰουλίω, πρεσηζουμῆου Ἀρχιδίου Αὐγούστου καὶ Ἀνθημίου Επαρχου Πραιτωέων*

τωέων καὶ τῶν ὑπάλτων, Αἰμιλιανὸς Ἐπαρχοῦ πόλεως, καὶ πάσης τῆς συγγλήτης, ὅπερ ἀπετέθη ὡς πρὸς πικρὸν χρόνον ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ. Eiusdem translationis meminit sanctus Hieronymus adversus Vigilantium cap. 11. *Sacrilegus dicendus est & nunc Augustus Arcadius, qui ossa beati Samuelis longo post tempore de Iudaea transtulit in Thraciam? Omnes Episcopi non solum sacrilegi & fatui judicandi, qui rem vilissimam & cineres dissolutos in serico & vase aureo portaverunt? Stulti omnium Ecclesiarum populi, qui occurrerunt sanctis Reliquiis, & tanta letitia quasi presentem viventemque Prophetam cernerent, susceperunt, ut de Palestina usque Calchedonem jungerentur populorum examina, & in Christi laudem una voce resonarent?* Meminit etiam ejusdem translationis Sigebertus an. ccccvi. Corruit verò Ecclesia sancti Samuelis eo terræ motu qui anno xxxi. Justiniani Magni accidit, ut est apud Theophanem pag. 196.

XXII. S. ZACHARIÆ Monasterium sancta Dominica Carthagine Constantino-
polim profecta, Leone M. & Zenone imperantibus, & à Nectario Patriarcha perhumaniter
excepta, condidit, cui & ipsa praefuit, ut est in Menologio, quod Basilii Porphyrogeniti no-
men praefert, ad x. Januarii. Meminit auctor Vitæ sancti Auxentii Archimandritæ n. lxxvi.
templi S. Zachariæ in suburbano, quod Theatrum dicebatur. Observant denique Me-
næa ad 111. Januarii memoriam celebrari sancti Petri τῆς σημαιοφόρου, ἐν τῷ ἀγίῳ Ζαχαρίᾳ τῷ
ἀτερέῳ κειμένῳ, ubi mendum indubiè subest.

V.

ÆDES SACRÆ SANCTIS APOSTOLIS DICATÆ.

I. SANCTORUM APOSTOLORUM templum, omnium quæ in urbe extite-
runt, post Sophianum, celeberrimum ac pulcherrimum, exstruxit Constantinus Ma-
gnus, ut in eo Imperatores Christiani post obitum humarentur. Theophanes pag. 21. de He-
lena matre Constantini: *Ἐπίθῃ δὲ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινῶν, ὃν ἔκτισεν ὁ
υἱὸς αὐτῆς Κωνσταντῆος εἰς τὸ εὐαγγελιστῶν τοῖς τελευταῖοις Βασιλεῖς Χρυσιανῆς. Sepulta est in templo san-
ctorum Apostolorum Constantinopoli, quod filius ejus Constantinus edificaverat, quo ibi post obitum hu-
marentur Imperatores Christiani.* Eiusdem ædis conditorem Constantinum Magnum agnoscunt
præterea Eusebius lib. 1v. de Vita Constantini cap. LVIII. Socrates l. b. 1. cap. xv. Alexan-
der Monachus de Inventione sanctæ Crucis, Cedrenus, Zonaras, Codinus & alii passim.
Quanta verò fuerit ædis amplitudo, quæve illius elegantia, multis prosequitur idem Eusebius
lib. 1v. de Vita Constantini cap. LX. quæ consultò prætereo, ut & atria, & porticus, &
ædificia quæ ædem ambiebant, aut ei erant adjuncta. Codinus pagg. 38. & 73. templum Apo-
stolorum Constantinianum *δρομικὸν* fuisse ait & *ξύλοστερον*: at Gregorius Nazianzenus in Car-
mine 1x. de Somnio Anastasiæ, *πλευραῖς σκυροτόποις τέτραχα τεμνόμενον* fuisse satis indicat,
proindeque in Crucis formam ædificatum, uti postmodum Justinianum: deinde Eusebius
tradit *χαλκότερον* fuisse, ita ut vix ulla videatur fides præstanda Græculis istis inferioris ævi.
Sacri porrò istius loci religionem auxere plurimum depositæ in eo SS. Andrea, Luca, & Ti-
mothei Apostolorum reliquiæ, Constantio imperante, ac Timothei primùm, deinde SS. An-
drea & Luca. De Timothei reliquiis ita Idacius ad Consulatum Constantii VIII. & Juliani
Cæsaris 1. *His Cess. introierunt Constantinopolim reliquiæ Apostoli Timothei die Kal. Ian.* Chroni-
con Alexandrinum: *Ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάλτων μὲν πινόμενος ἁ. Τιμοθέου τῷ ἀγίῳ μαθητῆς ἡερομάρτυρος Παύ-
λου τῷ Ἀποστόλου Ἐπισκόπου τε ὡσπερὶ χερσὶν ἑνὸς ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας, τὰ λείψανα αὐτῶν ἐν Κων-
σταντινῶν σὺν πασῶν τῶν καὶ ἀπετέθη εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους ὑπὸ καίτω τῷ ἀγίῳ Ἐραπίλῃ. His
Consulibus mense Pancmo, die 1. S. Timothei discipuli quondam S. Pauli Apostoli, & primi Ephesi in
Asia creati Episcopi, reliquiæ Constantinopolim cum summa veneratione delatæ sunt, & in æde sancto-
rum Apostolorum sub ipso sacro altari repositæ.* Anno verò sequenti illatæ SS. Andrea & Luca in
urbem reliquiæ. Idacius ad Consulatum Constantini 1x. & Juliani Cæsaris 11. *His Cess. in-
troierunt Constantinopolim reliquiæ SS. Apostolorum Andrea & Luca die v. Non. Mart.* Chronicon
Alexandrinum: *Ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάλτων μὲν Δίσεω λείψανον ἐν Κωνσταντινῶν τὰ λείψανα τῶν ἁγίων
Λυκᾶ καὶ Ἀνδρέου τῶν Ἀποστόλων, αὐοῦδῃ Κωνσταντῆος τῷ Αὐγούστου, καὶ αὐοῦδῃ καὶ Σεκασθείας, Ἰαλ-
μωδίας τε καὶ ὕμολογίας, καὶ ἀπετέθη εἰς τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους. His Cess. mense Distrō, die 111.
Constantinopolim illatæ sunt reliquiæ sanctorum Luca & Andrea Apostolorum curâ Constantii Augusti
cum veneratione & cultu, psalmis & hymnis, depositæque sunt in æde sanctorum Apostolorum.* Ex por-
rò reliquiæ sanctorum Andrea & Luca curante Artemio Duce & Augustali Alexandria,
qui postmodum martyrii coronam adeptus est sub Juliano, Constantinopolim allatæ sunt, uti
pluribus narrant Acta Artemii, Metaphrastes in Vita sancti Luca, quæ habetur ad calcem
operum Oecumenii, ejusdem Acta edita à Combessio pag. 517. Zonaras pag. 20. Cedrenus
pag. 296. Synaxaria ad xxx. Novemb. Nicephorus Call. lib. x. cap. xi. &c. Agunt præ-
terea de hac translatione Philostorgius lib. 111. cap. 11. Theodorus Lector Ecl. 11. Paulinus

Natali xī. Menologium Sirleti x x i i. Jan. & S. Hieron. in Chron. & adversus Vigil. c. 11. qui sub Constantino peractam videtur innuere his verbis: *Sacrilegus fuit Constantinus Imperator, qui sanctas reliquias Andreae, Lucae & Timothei transtulit Constantinopolim.* Narrat Cavaccius, Rosio Patavii in Italia Episcopum agente, sub an. DCCCXX. à Presbytero, cui incumbere Ecclesiae sanctorum Apostolorum custodia, corpus sancti Lucae Evangelistae, & reliquias sancti Matthiae Apostoli substractas, ac Patavium delatas, in templo sanctae Justinae conditas fuisse: qua de re pluribus etiam agit Angelus Portenarius lib. 111. de Felicitate Patavina capp. xii. xiv. xv. & xix. Corpus verò sancti Andreae à Petro Capuano Cardinali Legato Sedis Apostolicae, capta à Francis urbe, Constantinopoli delatum, & Amalphitanæ Ecclesiae concessum fuisse scribit Ughellus in Archiepiscopis Amalphitanis n. xii. Eiusdem sancti Brachium in Ecclesiam sancti Dionysii Vergiacensem in Burgundiae Ducatu translatum testatur Necrologium eiusdem Ecclesiae, hisce verbis: *Obiit Gilla Domina Vergeii, qua dedit huic Ecclesiae vas in quo reponitur corpus Domini, & brachium S. Andreae.*

At ædis Apostolorum conditorem non Constantinum, sed Constantium illius filium agnoscere videtur loco laudato Philostorgius, ubi has sanctas Reliquias ab eo illatas scribit εις τὴν ναὸν ὃν ἐξωκοδομήσατο, τὸ κοινὸν τῶν Ἀποστόλων ἐπιτερεόμενον ὄνομα. His consona tradunt Acta sancti Lucae à Combesio nuper edita pag. 518. Sed renovatam tantum & instauratam, vel certè dedicatam, seu ædis encania facta ab eodem Constantio ex Philostorgio licet opinari: *Ἐπὶ Κωνσταντίου εἰσηλθὼν ἐν Κωνσταντινὸν τὴν λείψανα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Τιμοθέου μὲν καὶ τοῦ ἀπὸ Καλανδῶν Ἰωάννου, Ἀνδρέα δὲ καὶ Λουκᾶ καὶ πέντε Νότων Μαρτύρων, καὶ κατετέθεισαν ἐν τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκκαίνισθέντι ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων.* *Constantio imperante illatae sunt Constantinopolim reliquiae sanctorum Apostolorum Timothei v. 111. Kal. Iul. Andreae verò & Lucae v. Non. Mart. & deposita sunt in renovata ab illo sanctorum Apostolorum æde.* Præterea Zonaras ædem Apostolorum à Constantio ædificatam disertè tradit: *Ἦν μὲν γὰρ καὶ παλαιῶν τῶν Ἀποστόλων ἐκεῖσε ναὸς ὡς Κωνσταντίου τῷ ἁγίου τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου δεδμημένη, ἐξ ἧς εἰς τὸν οὐρανὸν πολλὰ δὲ τῶν καὶ παλαιῶν καὶ παλαιῶν οὐρανῶν λείψανα. Fuerat quidem prius ibi ædes Apostolis sacra, à Constantio ædificata, non tamen huic quae nunc extat similis, sed ea & magnitudine & elegantia multò inferior.* Ex quibus emendandus videtur Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 1 v. ubi utraque Græca editio præfert Κωνσταντίνου Βασιλέως ἀδὲμ ἁγίων Ἀποστόλων ὀνόματι & gloriae ἀδificασσάτω, decreto addito, ut in eo ipse & successores humarentur, ἡ δὲ καὶ Κωνσταντίνου τὸ πατρὸς τὸ νεκρὸν ἔθετο, *ubi & cadaver patris posuerat:* quæ extrema verba de Constantio intelligenda ex infra dicendis satis constabit. Ex illatis porrò in hoc templum sanctorum Andreae & Lucae reliquiis, sanctorum Apostolorum nomen demum sumpsisse par est credere, siquidem illud sit quod sanctæ Trinitati dicatum fuisse tradit Codinus pag. 62. *Ἐκεῖσε καὶ τῶν ἁγίων Τριάδα, τῶν οὐρανῶν εἰς τὸ Ἐξωκλίσιον, τῶν καὶ ἁγίων Ἀποστόλων ὄνομα ζομένη.* *Ædem pariter sanctæ Trinitatis, in Exocionio, quae nunc sanctorum Apostolorum dicitur,* condidit Constantinus, & collapsam Justinianus restauravit. Nam Exocionium in undecima Urbis regione, ut & *Martyrium Apostolorum,* extitit, uti suo loco indicatum. Proinde cum Philostorgius ait ἐκκαίνισσας ἀδὲμ ἀ Constantio, id intelligendum videtur non modò de restaurata, vel consecrata æde, sed etiam de mutatione appellationis, vel tituli, cum demum sanctorum Apostolorum templum appellari voluerit. Id planè prodit auctor Chronici Alexandrini pag. 670. quo loco scribit Constantinum Magnum humatum fuisse ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Ἀνδρέου, καὶ Λουκᾶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, καὶ Τιμοθέου μαθητῆς Παύλου, καὶ Ἀποστόλου, *in æde sanctorum Apostolorum Andreae & Lucae Evangelistæ, & Timothei discipuli Pauli, & Apostoli.* Quibus consona habet Idacius in Fastis Coss. ubi agit de Encaniis hujus ædis, quæ facta sunt anno v. Valentiniāni: *His Coss. dedicata est Ecclesia, ubi beati Apostoli positi sunt, v. 1d. April.* At dedicationis istius, seu encaniorum ædis Apostolorum causam non tradunt, opinor, scriptores, quæ ad supraddictum annum & diem revocat pariter Chronicon Alexandrinum pag. 702. *Ἐπὶ τούτων τῶν ὑπάντων κατετέθειται ἐκκλησία τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινὸν μὲν Ἐκκαίνισσας καὶ πέντε Ἰδῶν Ἀπριλλίου.* Et Marianus Scotus: *Constantinopoli Martyrium Apostolorum dedicatur.* Verum cum Eusebius, Socrates, & alii è vetustioribus scriptoribus disertè tradant ædem ipsam sanctis Apostolis sacrasse ac dicasse Constantinum Magnum, nescio an potior videatur sententia Constantinum hanc ædificasse quidem, sed consecratam demum à Constantio, qui illius encania celebraverit. Certè omnibus Apostolis sacram fuisse refert Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 1 v. *Ἦν τις ἐν Βυζαντίῳ ἐκ παλαιῶν τῶν Ἀποστόλων νεὸς ἅπασιν, erat Byzantii iustitia quaedam ædes, cunctis dicata Apostolis, &c.*

Hanc Justinianus Imperator funditus demolitus, non solum instaurare studuit, sed majorem etiam facere & pulchriorem: & in formam crucis ædificavit, in cujus medio ingentem statuit testitudinem, Sophianæ omnino similem, præterquam quod ædis Apostolorum testudini nullæ suberant fenestræ. Forma verò ædis & elegantia pluribus ibidem describuntur à Procopio. Justinianum etiam ædis Apostolorum conditorem, seu restauratorem agnoscunt Evagrius lib. 1 v. cap. xxx. & scriptor Actorum S. Lucae. Scriptores autem alii à Theodora Justiniani conjuge extructam volunt. Zonaras pag. 53. *Ἡ δὲ βασίλισσα Θεοδώρα πρὸς τῶν*

ἀγίων Ἀποστόλων θεῶνυμον ναὸν ἐδομήσατο. *Imperatrix vero Theodora tunc sanctorum Apostolorum templum edificavit.* Constantinus Manasses, de Theodora :

Αὐτὴ ναὸν ἀνήγειρεν ἀπὸ ριζῶν ἑράτων
 Τοῦς τῶ Κυβερῆ μαθηταῖς, μὲν τῶ πρεσβύτον πρεσβύτον
 Γλαυκώφωτον ἀν εἶποι τις ἐν τοῖς ναοῖς σελεύω,
 Εἰς κἀλλῶ δευτερεύοντα τῶ λαμπροῦσι ἡλίου.

Hæc à fundamentis templum Discipulis Christi condidit, post primum illud facile principem sibi locum vindicans. Appellare quis haud insulsè possit inter alia templa caruleo splendens lumine Lunam: quod secundum Solem pulchritudine sua secundas ferat. Iisdem consentanea tradit Glycas: verum id ex vulgaribus recentiorum Græcorum relationibus hausisse videntur. Tradit quippe Codinus pag. 73. Theodoram ædem SS. Apostolorum renovasse, curasseque ut Lycus amnis isthac subterflueret, magnis fundamentis & ingentibus lapidibus ibi positis: ædificatam autem ad formam ædis S. Joannis Evangelistæ quæ Ephesi erat. Certè Procopius lib. v. de Ædif. cap. i. auctor est Ephesinam ædem à Justiniano conditam, formâ omnino similem fuisse ædi Apostolorum Constantinopolitanæ ab eodem ædificatæ: Quod verò præter alias nugæ, quas consultò prætereo, subdit Codinus, ædis Apostolorum facta encænia, antequam Sophiana dedicaretur, falsum est omnino: siquidem post excessum Theodoræ, qui anno Christi DCLVIII. contigit, xxxi. Justiniani, facta Apostolorum ædis encænia scribit Theophanes, anno scilicet xxxi. ejusdem Augusti, xv. Julii, feriâ III. τῶ ἡ Ιερλῶ μηνὶ κή ἡμέρα γ. γέγονεν τὰ ἑγκαίνια τῶ ἀγίων Ἀποστόλων, καὶ ἡ καταθεσις τῶ ἀγίων λειψάνων Ἀνδρέου, Λυκά, καὶ Τιμοθέου τῶ ἀγίων Ἀποστόλων. Ceterum Julio mense, die xxviii. feriâ III. facta sunt encænia ædis SS. Apostolorum, & depositio sanctarum reliquiarum Andreae, Lucae, & Timothei sanctorum Apostolorum. Encæniorum verò ceremoniam attigit etiam ibidem Theophanes: καὶ διήλθεν ὁ Ἐπίσκοπος Μηνῆς μὲν τῶ ἀγίων λειψάνων καθύμνησεν ἐν ὀρχήματι χρυσῶ βασιλικῶ ἀγάλματι, καὶ τῶν τῶς θεῶς θήκας τῶ ἀγίων Ἀποστόλων εἰς τὰ θρόνα αὐτῶ, καὶ εἰπὼς ἐποίησε τὰ ἑγκαίνια. Et processit Episcopus Menas cum sanctis reliquiis sedens in curru auro imperatorio gemmis distincto, gestans supra genua tres thecas SS. Apostolorum, sicque encænia celebravit. Quam quidem pompam, ut & processum publicum, prodit etiam Procopius: πομπὴν τε αὐτοῖς καὶ πανήγυριν ἐπιτελεσσομένους, τῆν τε αὐτῶς πρὸς ἑξοσιωσάμενοι τὰ εἰωθότα, καὶ ἀεισιλάντες τῶς θήκας αὐτῶς τῆν γῆν ἑκρυψάν, ἐκ ἀσσημον, εἰδὲ ἀγείονα λιπόντες τῶ χροῶν, ἀλλὰ σάμασιν Ἀποστόλων ἀνεμῶν κατὰ σπασάμενοι ξὺν εὐσεβείᾳ. His pompa ac celebritate ornatis, solitiisque honoribus ritè perfolutis, oculos locales humè denovo mandarunt: ac ne locus nota ad memoriam insigni & frequentia careret, Apostolorum corporibus illum ritè dedicarunt.

Ædem Apostolorum Justinianeam exornavit postmodum Justinus Junior, ut auctor est Theophanes pag. 204. & ex eo Cedrenus pag. 388. & Paulus Diaconus lib. xv. Hist. Misc. pag. 470. renovavit verò, pristino decori restituit, & ἐπισματων θεολογῶς stabilivit Basilius Macedo, ut habet Porphyrogenitus in avi vita cap. li v. & ex eo Scylitzes, apud quem dicitur ἀειφανεὲς καὶ μέγιστον τέμενος, celeberrimum & maximum templum. Nicephorus Gregoras lib. vi. enumerans erecta & restaurata ab Andronico Seniore templa, τῶ τῶ δώδεκα τῶ χρεῖσ μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων ναὸν recenset, ut & Nicephorus Callist. in Proœmio ad Hist. ubi in laudes ejusdem Andronici excurrit. De statua S. Michaëlis, quam eundem Imperatorem ad hanc ædem excitasse tradit idem Gregoras, ut & Pachymeres lib. i. x. cap. xv. agimus infra, ubi de templo Omnium Sanctorum. Capta à Turcis Urbe, Patriarcha CP. in æde Apostolorum sedit aliquamdiu, Muchemetis Sultani permisso, cum Gennadium Scholarium ille inauguravit. Verum cum in templi septo nocte quadam inventus fuisset homo quispiam occisus, ac sibi suisque ne quidpiam accideret ejusmodi, timeret Patriarcha, quod tunc temporis tractus ille urbis cultoribus vacuus esset, in Monasterium τῶ Παμμακαριστῶ concessit: rem narrant Phranzes lib. iii. cap. xix. Historia Politica pag. 15. & Malaxus in Hist. Patr. CP. pag. 108. Situm templi attigimus supra, diximusque extitisse illud in ii. regione, ex veteri Urbis Descriptione, in qua hæc regio dicitur continuisse in se *Martyrium Apostolorum*. Hujus nulla restant hodie vestigia, ne fundamentorum quidem. Destruxit enim illud Mahumetes II. capta urbe, ejusque loco suam struxit cum Imareto, seu Xenodochio Messitam, Turcarum omnium in Urbe primam, & operis magnifici, ad similitudinem ædis Sophianæ, ex ruinis cum aliarum ædium Christianorum, tum ædis Apostolorum vicinæ, uti scribunt Glylius lib. i. v. cap. ii. Leunclavius in Pand. Turc. cap. cxxxix. cxcvi. Theodorus Spanduginus pag. 198. liber inscriptus Ἀνθῶ apud Crusium, auctor Hist. Polit. Malaxus, &c. Tradit Pachymeres lib. i. v. cap. xv. Michaelē Palæologum Imp. Clericorum & Cantorum corpora in eo instituisse, κατὰ σπασμ κληρον ἐπὶ τῶ θεῶ ἑκαστῶ τῶ Ἀποστόλων ναοῦ. In eo etiam extitit sacellum S. Methodio sacrum, in quo ejus reliquiæ repositæ erant, ut est in Menologio Sirleti xv. Jun. Meminit denique Cedrenus pag. 473. ἀειφανεῶς Imperatoris ad ædem Apostolorum postridie Paschatis, ut Codinus de Off. cap. xv. §. x. & xi. aliarum processionum, quæ ad eandem ædem fiebant in festo Constantini M. & in festo Apostolorum.

CP. Chr. lib. IV.

o ij

Ædem Apostolorum edificavit Constantinus M. seu, ut alii volunt, Constantius illius filius, quod in eo humo mandarentur Imperatores Christiani, ut ex Theophane indicavimus. Eusebius lib. I v. de vita Const. cap. LX. αὐτὸς γὰρ αὐτῶν εἰς δέοντα καιρὸν τὴν αὐτῆς τελευτῆς, τὸ ἐνταυθοῖ τόπον ἐταμίευε τὴν τῶν Ἀποστόλων προσήσως κοινῶν (εἰς) τὸ αὐτῆς σκηνῶν, μὴ θανάτων προσήσως ὑπεβαλλέσθαι πίστεως προσθυμίας γενεῶν, ὡς ἂν καὶ μὴ τελευτῆν ἀξιώσθαι τὸ ἐνταυθοῖ μελλουσῶν ἐπὶ πμῆ τῶν Ἀποστόλων σιωπευδῶς εὐχῶν. *Is igitur in opportuno venturae mortis die hic locum sibi divina dispensatione preparavit, qui Apostolorum appellatione innotescit, ad sui sepulchrum, ex fidei praesentia providens futurum, ut post mortem orationum, quae hic ad Apostolorum gloriam offerenda erant, participes efficeretur.* Id ipsum penè habent Socrates lib. I. cap. ult. & Sozomenus lib. II. cap. ult. Prima autem Helena Augusta Constantini mater in hoc tempo sepulta est. Eusebius lib. III. de Vita Const. cap. XLVI. καὶ τὸ σκηνῶν ἡ μακαρίας, ἡ τὴν τυχεύσας ἠξιώσθη παρὰ πλείσθιν ἡ δόρυφορία ἐπὶ τῆ βασιλεύσαντι πόλιν ἀνεκομίζετο· ἐνταυθοῖ ἡ ἑλίοις βασιλικαῖς ἀπέθηκετο. Cedrenus pag. 295. καὶ ἐν τῶν ναῶν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων θάπτεται ἡ πρώτη. Nicephorus Call. lib. VIII. cap. XXXI. μὴ δὲ διετὴ χρόνον σὺ τῆ λάρνακι ἐν τῆ Κωνσταντίνης ἀνασθεῖσα, ἡ πρώτη ἐν τοῖς βασιλικαῖς μνημείοις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ταφῆς ἠξιώθη. *Biennio post unà cum loculo (Roma) Constantinopolim deportata est, & prima in imperialibus monumentis adis sanctorum Apostolorum sepulchra donata est.* Sed id controversum esse (jure ne an injuria) indicavimus in Sterematibus Byzantinis: id constat inprimis Constantinum ipsum in eo humatum, illiusque corpus in theca aurea conditum, à Constantio filio in hanc ædem illatum, ut Eusebius, Socrates, Sozomenus, Alexander Monachus, auctor Vitæ Constantini, Chronicon Alexandrinum, Procopius, Theophanes, Zonaras, Abulpharagius, & alii passim tradunt. Quod verò Constantino II, Procopius lib. I. de Æd. cap. I v. Constantio adscribit, aitque ab illo statutum, ut ipse ac successores Imperatores, feminae juxta ac mares, ibi humarentur: τὰς θήκας γενέσθαι αὐτῶν τε καὶ τοῖς ἐς τὸ ἔπειτα βασιλεύσαντι ἐνταυθα τάξας, ἐκ ἀνδράσι μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖξιν ἕδεν τὴν ἡσων ὅπερ καὶ ἀξιώσθηται εἰς τὸν δὲ τὸν χρόνον. ἡ δὲ καὶ Κωνσταντίνης τῆ πατρὸς τῆ νεκρῶν ἔθετο. *Decreto addito, ut cum sibi, tum aliis in imperium successuris, feminis perinde ac viris ibi sepulchra fierent, quod etiam nunc servatur. Illic & Constantini patris cadaver condidit.* Cedrenus pag. 296. depositum refere ἐν λάρνακι πορφύρεῳ, ἡτοι Ρωμαῖα, unà cum matre. Paulus Diaconus lib. I I. Hist. Misc. *Funus ejus sepultum est in Ecclesia Apostolorum in sepulchro porphyretico.* Gyllius lib. I v. cap. II. ait secundum viam latam quæ tendit per dorsum promontorii ab æde Sophiæ ad Portam Adrianopolitanam, prope locum ubi fuit templum Apostolorum, sibi monstratum solium ex porphyretico marmore factum, sed vacuum & carens operculo, longum x. pedes, altum v. pedes & semissem, quod Græci & Turci dicebant esse Magni Constantini. Locum autem, in quo extitit in æde Apostolorum Constantini Magni sepulchrum, describit Eusebius lib. I v. de vita Const. cap. LX. Δώδεκα δ' ἐν αὐτῆσι θήκας, ὡσανεὶ σήλας ἱερῶς, ἐπὶ πμῆ καὶ μνήμη τῶν Ἀποστόλων ἐγείρας χρεῖ, μέσσην ἐπίθει τὴν αὐτῆς αὐτῶν λάρνακα, ἡς ἐκατέρωθεν τῶν Ἀποστόλων ἀνά ἐξ διεκρίθητο· καὶ τῆτο γέν, ὡς ἐφ' ἑλ, σῶφρονι λογισμῶ, ἔθετο αὐτῶν τὸ σκηνῶν τελευτήσαντι τὸ βίον εὐφροπῶς μίλλοι ἀναπαύειν, ἐσοῦσαι. *Loculos igitur duodecim, quasi sacras columnas, in Apostolorum chori honorem & memoriam erigens, medium inter ipsos sepulchrum suum statuit, quod utrinque seni clauderent Apostoli: sano cerid, ut dixi, consilio precogitans, quod ubi vitam cum morte commutasset, illius corpus ibi dignè ac decenter quiesceret.* Sed & idem Eusebius cap. LXXI. factum inde videtur innuere, ut Constantinus deinceps ἱσαπόστολος, *Pat Apostolis* appellatus fuerit, & ut Sanctus à Græcis cultus fuerit, quod etiam docuimus ad Cinnamum pag. 412. τὸ τῆ τετραμακαρίας ψυχῆς σκηνῶν τῶν Ἀποστόλων προσήματα σιωπευδῶς ἀζόμδρον, καὶ τῶν τῶ Θεῷ λαῶν σωμαζαζόμδρον, θεσμῶν τε θεῶν καὶ μυστικῆς λειτουργίας ἀξιώμδρον, καὶ κοινῶν ὁσίων ἀπολαύον εὐχῶν. *Nam adhuc quidem licet contemplari beatissima anima tumultum Apostolici nominis appellatione decorari, & Dei populo aggregari, divinisque ceremoniis, & mystico sacrificio donari, & sanctorum precationum communionem perfrui.* Unde postmodum manavit apud Græcos, ut quotannis die Constantino sacra, quæ est x x I. Maii, Imperator ad ædem Apostolorum, ἔθετο ἡ ἁγία τετρασσοεὶς, *ubi factum ipsius sepulchrum* erat, procederet: quam quidem Imperatorum in Constantinum θρησκείαν, ut & sepulchri Constantiniani elegantiam, attigit etiam hisce versibus Joannes Eucharitarum Metropolitanus pag. 14.

Νῦν ἡ βασιλεῖς προσκυνητὰς ἰλκύνεις,
Ὡν ἔργον ἡ εἴρωσα τὴν σσοῦν χρεῖς,
Πᾶν τερπνὸν ὄλης, καὶ τέχνης πᾶν ποικίλον
Φέρωσα, καὶ τέρπωσα τὰς θεωμύμεις.

Zonaras pag. 10. non in ipso templo extitisse Constantini sepulchrum, sed in porticu quam ad id condiderat Constantius filius, scribit: καὶ ἐν τῶν τῶ ἁγίων Ἀποστόλων κατέθηκετο ἱεραῖ, ἐν ἰδιαζέσθαι μὲν τοῖς σοῖ, ἡν δὲ τῆ ταφῆ τῆ πατρὸς αὐτῶν ἀποδομῶσιν. Cujus quidem Porticus meminit Cedrenus in Arcadio, quem ait sepultum ἐν τῶν ναῶν τῶ ἁγίων Ἀποστόλων ἐν τῆ μεσημέρειν ἑσῶ, *in templo Apostolorum, in meridionali Porticu*, unà cum Eudoxia uxore. Joannes Chrysostomus adversus Gentiles, & homil. x x v I. & L x. ἐν τοῖς προσθύροις, in templi vestibulo humatum

Constantinum scribit. In Porticibus sanè Ecclesiarum Episcopus sepultos fuisse scribit etiam Beda lib. 11. Hist. cap. 1v. ubi de S. Augustini Anglorum Episcopi cadavere : *Μοx νερό τι dedicata est (Ecclesia) εντρο illatum , & Porticu illius aquilonari decenter sepultum est : in qua etiam sequentium Arch. episcoporum omnium sunt corpora intumulata , &c.* Ut verò in S. Acacii ædem inde translatum à Macedonio Patriarcha CP. Constantini cadaver , ac postea ad priorem locum relatum fuerit à Constantio , narrant Socrates , Theophanes , Zonaras , & alii. A Constantini sepulchro aurea ornamenta à furibus ablata auctor est Nicetas Choniates in Alexio lib. 1. extremo. Laudatur ex Bibliotheca Scoriacensi *Scholaru Patriarchæ interpretatio literarum quaruñdam repertarum in sepulchro Constantini Magni.* Ut etiam in hanc ædem illatum fuerit Constantii corpus , pluribus narrat Gregorius Nazianzenus orat. 1v. seu 11. in Julianum pag. 119. Porro ut Justinianus ædem Apostolorum ab ipsis fermè fundamentis excitavit , ita & Imperatorum sepulchra instauravit ac exornavit. Codinus : *τὸ ἕξω μνημοθέσιον τῶν τε ὀρθοδόξων καὶ τῶν αἵρετικῶν ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἐποίησε , καὶ ἄλλοι μισίων ἐκαλλώπισεν αὐτὸ , καὶ ἐκείσε ἐτάφη , ὡσαύτως καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Θεοδώρα ἢ κτίσασα τὸ ναόν.* *Exterioris verò monumentum orthodoxorum & hereticorum Imperatorum Magnus Justinianus excitavit , & musico exornavit , in eo etiam ipse & Theodora , quæ ædem excitavit , humati sunt.* Quanta verò opum profusione sibi tumulum erexerit Justinianus , vel hinc patet , quòd auro puro confectum scribat Corippus lib. 111. de Laudibus Justini :

*Donec Apostolici subcuntes atria templi ,
Incluta sacrate possissent membra sepulchro ,
Quod prius ipse sibi puro construxerat auro.*

Neque aliud est *μέγα ἕξω τῶν Ἰουστινιανῶν* , in quo conditum Michaëlis Balbi Imperatoris cadaver scribit Scylitzes pag. 513. quàm Porticus ista à Justiniano exstructa. Sed & extra ipsam ædem extitisse ejusmodi Imperatorum monumenta , perinde ac Zonaras & Codinus , satis indicat Theophanes pag. 425. & ex eo Diaconus lib. xxi v. Hist. Misc. in Michaële Curopalata , scribens τῆς βασιλικῆς τῆς παλαιῆς obseratâ portâ clausos fuisse : firmatque quod ait Codinus , in hisce imperatoriis monumentis sepulta aequè hæreticorum ac orthodoxorum cadavera , ubi de Copronymi sepulchro effracto verba facit. Certè de Iconomachis Imperatoribus idem testantur verba Leonis Armenii apud Auctorem incertum post Theophanem pag. 435. Quin & ipsius Juliani Apostatæ sepulchrum inter alia extitisse asserit Joannes Episcopus Citri in Responsis ad Cabasilam : *εὐείποντο καὶ ἡ Ἰουστινιανῶν βασιλέων τάφοι ἐν τοῖς καθ' ἡμῶς ἀγίοις ναοῖς , ὡς καὶ τῆς Παραβάτης Ἰουλιανῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πατερῶν Ἀποστόλων.* *Inveniuntur etiam imperatorum Imperatorum tumuli in nostratibus sacris templis , ut Juliani Apostatæ in templo SS. Apostolorum.* Zonaras pag. 24. & Cedrenus pag. 308. relatum illius corpus Tarso , ubi conditum fuisse testatur Gregorius Nazianzenus orat. 1v. Constantinopolim , & ἐν λαράκι πορφυρᾷ κυλινδροειδῆ conditum aiunt , cui inscriptio posita est , quam describunt. Porro τῆς βασιλείας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μνήματα dicuntur ejusmodi Imperatorum sepulchra Nicephoro CP. sub an. DC LXX. τὰ βασιλικὰ μνήματα Theophani an. 11. Mauritii , τῆς τῆς βασιλείας κοιμητήρια auctori incerto post Theophanem pag. 435. βασιλ. καὶ πατρ. ἀπόστολων Manueli Chrysolora , qui hæc de ejusmodi Imperatorum sepulchris , atque adeò ipsius Constantini M. scribit : *τὸ γὰρ οὗ τῆς κτίσεως καὶ τοῦ βασιλείως τάφος , καὶ οἱ τῶν ἄλλων καθ' αὐτὸν ἐπιτῆ βασιλικῆς περιουσίας , ὁ μόνον θαυμάσιον ἴδεν· πολλοὶ μὲν κύκλω σωζόμενοι καθ' αὐτὸν τῶν Ἀποστόλων , πολλοὶ δὲ ἤδη καὶ διαπολιώτες , καὶ ἄλλοι δὲ ἄλλαχῆ τῆς πόλεως ἐπὶ τῶν πατρῶν.* *Nam quid Imperatoris , quomodo conditorem & tutelarem urbs agnoscat , & ei adjuncta ceterorum Augustorum sepulchra in hoc imperatorio cæmeterio , rem vel solo aspectu admittendam , commemorem , quorum non pauca adhuc supersunt circa ædem Apostolorum , multa quoque jam interierunt , alia etiam passim in templorum Frontis extant ?* Τὰ δὲ denique voce generica appellatum hunc sepulchrorum locum indicat Continuator Theophanis lib. 1v. n. xxxi. Habentur porro in Codice MS. Originum CP. cujus alibi meminimus , Imperatorum , qui in hisce Herois , uti hic appellantur , tumulo mandati sunt , Catalogus , cum eorundem sepulchrorum descriptione , quem hic subjungere operæ pretium duximus , quod necdum editus sit.

Τὰ ἐν τῷ ἑξῶ τῆς Μεγάλου Κωνσταντίνου βασιλείας μνήματα.

Ἐν τῷ ἑξῶ τῆς ἀγίας μεγάλης Κωνσταντίνου ἐν πορφύρῃ καὶ ἀναβάλας , καὶ τῆς ἁγίας Κωνσταντίνου πορφύρας , ἐν ἣ ἀπόκειται αὐτὸς μετὰ τῆς ἀγίας Ελένης καὶ μητρὸς αὐτοῦ.
Ἐτέρα λαράκι πορφύρας , ἐν ἣ ἀπόκειται Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ.
Ἐτέρα λαράκι πορφύρας , ἐν ἣ ἀπόκειται Θεοδοσίος ὁ υἱὸς αὐτοῦ.
Ἐτέρα λαράκι πορφύρας Θεσσαλῆς , ἐν ἣ ἀπόκειται Ζωῶνα.
Ἐτέρα λαράκι πορφύρας Ανακηνανδῆς , ἐν ἣ ἀπόκειται Ἀναστάσιος καὶ Ἀλεξάνδριος.
Ἐτέρα λαράκι Θεσσαλῆς , ἐν ἣ ἀπόκειται Βασίλειος ὁ Μακεδὼν , Εὐδοκία καὶ Ἀλέξανδρος.
Ἐτέρα λαράκι Σαγαριανῆς , ἐν ἣ ἀπόκειται Λέων ὁ ὀρθόδοξος , καὶ Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ.
Ἐτέρα λαράκι λευκῆς , ἢ λεγομένης βασιλικῆς , ἐν ἣ ἀπόκειται Κωνσταντίνος ὁ υἱὸς Βασιλείου.
Ἐτέρα λαράκι πορφύρας Θεσσαλῆς , ἐν ἣ ἀπόκειται τὸ λείψανον τῆς ἀγίας Θεοφανοῦς , καὶ Εὐδοκίας ἢ θυγατρὸς αὐτῆς.

Επέτα λάρναξ Βιθλίη, ἐν ἧ ἀπόκειται Ζωὴ ἡ δευτέρα γυνὴ Λέοντος τῆ Φιλοσόφου.
 Επέτα λάρναξ παρσίονος Θεσσαλῆ, ἐν ἧ ἀπόκειται Εὐδοκία ἡ τρίτη γυνὴ Λέοντος τῆ Φιλοσόφου
 Επέτα λάρναξ Περιοικονησία, ἐν ἧ ἀπόκειται Ἄννα ἡ θυγάτηρ Λέοντος καὶ Ζωῆς.
 Επέτα λάρναξ, ἐν ἧ ἀπόκειται Νικηφόρος ὁ Φωκῆς.
 Επέτα λάρναξ, ἐν ἧ ἀπόκειται Μιχαὴλ ὁ Ἀμορρῆαιος.
 Επέτα λάρναξ, ἐν ἧ ἀπόκειται Ρωμανὸς ὁ υἱὸς Κωνσταντῖνου τῆ Πορφυρογεννήτου, ὁ λεγόμενος τὸ καλὸν παμδίν.
 Ἐσώθεν τῆ αὐτῆ ναὸς ἑτέρα λάρναξ, ἐν ἧ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογεννήτου ὁ ἀδελφὸς τῆ Βουλγαροκτόνου, οἱ υἱοὶ Ρωμανὸς τῆ λεγομένου καλὸν παμδίν ὡν μήτηρ Θεοφάνης ἡ κειμένη εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆ ναὸς τῆ μεγάλου Κωνσταντῖνου.

Ταῦτα ἴ ἐν τῇ Ἡρώ τῆ μεγάλου Ιουστινιανῆ.

Ἡρώ τῆ Μεγάλου Ιουστινιανῆ. Λάρναξ καὶ ἀνατολᾶς ἀπὸ λίθου ξένου καὶ ἀλλοκότου, μίσω χρυσίαν ἔχοντος τῆ Βιθλίω καὶ Χαλκηδονίτῃ, ἐν ἧ ἀπόκειται Ιουστινιανός.

Επέτα λάρναξ ἀπὸ λίθου τετραπόλιτος, ἐν ἧ ἀπόκειται Θεοδώρα ἡ γυνὴ αὐτῆ.

Επέτα λάρναξ παρσίονος Θεσσαλῆ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τὸ χρῶμα ῥοδοποικίλου δοκιμηνῆ, ἐν ἧ ἀπόκειται Εὐδοκία ἡ γυνὴ Ιουστινίου.

Επέτα λάρναξ λευκὴ Περιοικονησία, ἐν ἧ ἀπόκειται Ιουστίνος ὁ μικρός.

Επέτα λάρναξ Περιοικονησία, ἐν ἧ ἀπόκειται Σοφία ἡ γυνὴ Ιουστίνου.

Επέτα λάρναξ ἀπὸ λίθου λευκοῦ Δοκιμηνῆ ὄνουχίτη, ἐν ἧ ἀπόκειται Ἡράκλειος ὁ μέγας.

Επέτα λάρναξ παρσίονος Θεσσαλῆ, ἐν ἧ ἀπόκειται Φλαβία ἡ γυνὴ αὐτῆ.

Επέτα λάρναξ Περιοικονησία, ἐν ἧ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ Παρωνάτος.

Επέτα λάρναξ παρσίονος Θεσσαλῆ, ἐν ἧ ἀπόκειται Φαύσα.

Επέτα λάρναξ Σαλαδική, ἐν ἧ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Κωνσταντῖνου υἱὸς Ἡρακλείου.

Επέτα λάρναξ ἑξακοντάλιδος, ἐν ἧ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς Κωνσταντῖνου υἱὸς Ἡρακλείου.

Επέτα λάρναξ ἑξακοντάλιδος, ἐν ἧ ἀπόκειται ἡ γυνὴ αὐτῆ.

Επέτα λάρναξ ἀπὸ λίθου Περιοικονησίας, ἐν ἧ ἀπόκειται ἡ γυνὴ τῆ Κοσμοφρονίου. ἴσθον ὅτι ἡ λάρναξ τῆ Κοσμοφρονίου ἐξεβλήθη καὶ ἐκαύθη. ὁ ἴ λίθος τῆ τάφου ἐκρήθη, καὶ ἐχρημάτισε εἰς συστήματα τῆ Παλατίου, καὶ ἀβάκια τὰ ὄντα ἐν τῇ Φόρῳ.

Επέτα λάρναξ ἐκ λίθου Περιοικονησίας, ἐν ἧ ἀπόκειται Λέων ὁ Ἰσαύρος.

Επέτα λάρναξ Περιοικονησίας Μιχαὴλ τῆ Τραυλοῦ καὶ Θέκλας τῆ γυναικὸς αὐτοῦ.

Επέτα λάρναξ παρσίονος, ἐν ἧ ἀπόκειται Θεόφιλος.

Στὰ ἑτέρα παρσίονος μισομυβιανῆ τῆ αὐτῆ ναὸς, ἧς κατελύθη καὶ ὄσιν ἀσκητῆς, ἐν ἧ ἀπόκειται λαρνακία τρία πορφύρα Ρωμαῖα τὸ ἐν παρσίονος μισομυβιανῆ Ἀρχαίου τὸ ἴ παρσίονος Θεοδοσίου τῆ υἱὸς αὐτῆ τὸ δὲ παρσίονος ἀνατολῆς Εὐδοξίας.

Στὰ ἑτέρα τῆ αὐτῆ ναὸς παρσίονος, ἐν ἧ κείται λάρναξ ἀπὸ λίθου Ρωμαίου, ἐν ἧ ἴ ἀπὸ τῆ τοῦ παμμύιαρον σάμα Ιουλιανῆ τῆ Παραβάτου.

Επέτα λάρναξ ἀπὸ λίθου Ρωμαίου, ἐν ἧ ἀπόκειται Ιουλιανός.

ἴσθον ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆ ἀγίας Μάρμαρος ἐν τῇ Ἐυλοκέρῳ ἐν τῇ νάρθηκι τῆ ἐκκλησίας ὅς ἀειτέρου μέγας ἴσα) λάρναξ ἀπὸ λίθου ἑξακοντάλιδος, ἐν ἧ ἀπόκειται Κωνσταντῖνος ἡ τῆ Μαυρικίου γυνὴ καὶ τῆ τέκνων αὐτῆ. ἐν ἧ τῆ κατὰφυγῆ τῆ αὐτῆς μονῆς παρσίονος ἀνατολῆς ὅς ἀειτέρου, ἐν ἧ ἴσθαι λάρναξ, καὶ ἀποτέθητε τὸ σάμα Μαυρικίου σφαγγύτος ὑπὸ Φωκῆ.

ἴσθον ὅτι ἐν τῇ μονῇ τῆ ἀγίας Τριάδος τῆ ἐπονομαζομένης τῆ Σταυρακίῃ, ἐν τῇ δεξιῇ μέρῃ τῆς ἐκκλησίας, ἐν τῇ εὐκταίῳ τῆ ἀγίας Ἰωάννης τῆ Πεσφόρου ἴσα) λάρναξ Σταυρακίῃ καὶ τῆ Θεοφάνης τῆ γυναικὸς αὐτῆ.

ἴσθον ὅτι ἐν τῇ γυναικίῳ μονῇ τῆ Γασρίαν, εἰς τὸ παρσίονος ἀνατολῆς δεξιὸν μέρος τῆ ἐκκλησίας ἐτάφη τὸ σάμα τῆ ἀγίας Θεοδώρας γυναικὸς τῆ Θεοφίλου τῆ βασιλέως, ἡ ὀρθοδοξοτάτη, καὶ αἶ τε αὐτῆς θυγατέρες Θέκλα, Αναστασία, καὶ Πελαγία.

Non solos duntaxat Imperatores in aede Apostolorum, sed & ipsos Patriarchas Constantinopolitanos humari fanxit Constantinus Magnus. Socrates lib. 1. cap. xxvi. de Constantino: Αποτεθῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπωνύμῳ τῆ Ἀποστόλων, ἡ δὲ ἀπὸ τῆτο πεποιήκει, ὅπως αἱ οἱ βασιλεῖς τε καὶ ἱερεῖς τῆ Ἀποστολικῶν λειψάνων μὴ ἀπολιμπανόντο. *In Ecclesia Apostolorum deponitur, quam iudicio edificaverat, ut & Imperatores & Pontifices Apostolicis non destituerentur reliquiis.* A Socrate haufit quae habet Alexander Monachus de Inventione S. Crucis: Εἰς τῆτο γδὲ μακροῦ Κωνσταντῖνου ἀκοδόμησεν ἐκείνῳ τῷ ἐκκλησίαν εἰς τὸ θάπτειν ἐκεῖσε τῆς βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, ὡς μὴ εἴη μακρὰν τῆ Ἀποστολικῶν λειψάνων. Evagrius lib. 1 v. cap. xx. de aede Apostolorum condita, vel instaurata à Justiniano: ἐν ἧ οἱ βασιλεῖς, οἱ ἱερόμυχοι νενομισμένης τῆς τυγχάνουσι. *in qua & Imperatores & Pontifices debeat sepulcrum confectum.* Cuius quidem sanctionis hanc causam reddit Sozomenus lib. 11. cap. ult. Ἀπὸ τῆτο δὲ, ὡς ἔχοντες ἴσθαι γλυκομῆτος καὶ οἱ μὴ τῶτα τελετήσαντες ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεῖς χρεῖσται κείνται, ἡ μὴ ἀλλὰ καὶ ὀπίσκειτοι, ὡς καὶ τῆ ἱεροσυνῆς ὁμοτύμου τῆ βασιλεία ἴσθαι, καὶ ἄλλων μὴ αὐτῶ ἐν τῆ ἱεροῖς τόποις καὶ τῆ παρσίονος ἐχούσης. *Ab eo igitur sanctorum ex huius rei auctoritate consuetudine ducta, Imperatores*

Christiani post mortem Constantinopoli sepeliuntur, atque etiam ipsi Episcopi: quippe cum dignitas sacerdotalis, imperii dignitati par sit, imò verò in locis sacris primas partes obtineat. Atque inde passim humatos in æde Apostolorum Patriarchas Constantinopolitanos legimus. Concilium Calchedon. parte 1. c. xxxv. de Flaviano Patriarcha Constantinopolitano: *Τὸ δὲ ἁγίας μνήμης* *Επισκόπου Φλαυιανῆς τὸ σῶμα ἀφαιρούμεθα, καὶ ἐν τῇ βασιλικῇ τῆς Ἀποστόλων, ἐν ἣ ἐτάθησαν οἱ ὁμο-
λειτουργήσαντες Ἐπίσκοποι θάψασθαι, τῇ χριστουμένη πρὸς ἀποτίθειναι.* *Flaviani sanctæ memoriæ* *Episcopi corpus defertur, & in æde Apostolorum, in qua predecessores Episcopi sepeliri consueverant, cum debito honore deponitur.* Adde Theophanem pag. 88. S. Joannis Chrysostomi reliquias Comanis in urbem allatas, & in æde Apostolorum depositas habent omnes ferè rerum Ecclesiasticarum & Byzantinarum scriptores: non tamen cum cæteris Patriarchis, sed ἐν τῷ ἁγίῳ *ἑσπασθεῖς* depositas narrant passim, atque in iis præ cæteris Georgius Alexandrinus, Anonymus scriptor Vitæ ejusdem, Cosmas Vestitor, & alii. Eustathius Presbyter in Vita S. Eutychii Patriarchæ Constantinop. n. xcvi. Μόλις δὲ τὸ σῶμα ἀφαιρούμεν τοῖς ἀρχιερεῦσι εἰσπυλῶμεν εἰς τὸ εἶκος τῆς ἁγίων Ἀποστόλων, ὡς εἶπεν τὸ ἁγίων πατέρων, ὡς εἶπεν τῆς Πατριάρχαις ὡς Πατριάρχαις, &c. Laudatur à Leone Allatio in Diatriba de Symeonibus pag. 111. Constantini Porphyrogeniti λόγος ὡς τὸ ἁγίου Χρυσόστομου ἱερῶν σκώδων ἐν τῇ ἁγίῳ ἐν τῇ βασιλικῇ τῆς πόλεως ἀπετίθει. Vide præterea Menæa xxvii. Januar. & xlii. Novembr. Cæteros porro, quos aut Patriarchalis, aut Augustalis dignitas non ornasset, in hac æde humari vetant Gratianus, Valentinianus, & Theodosius Augusti in L. vi. Cod. Th. de Sepulcris violatis.

II. SS. APOSTOLORUM ἐν τῷ Τρικόνῳ, IN TRICONCHO, ædem, Zenone imperante, incendio absumptam, exadificare cœpit Justinus Junior an. vii. ut prodit Theophanes pag. 206. Extitit autem Triconchum in Magno Palatio, uti supra indicavimus. Eadem videtur, cujus meminit idem scriptor anno xxi. Anastasii Dicori: *τὸ λιπὲς* *γυνομένης ἐν τῷ Τρικόνῳ ἀφαιρούμεν, processione facta in Triconcho propter pulverem.* Est autem pulvis ille, ni fallor, cinis Vesuvianus, quem tradit Procopius lib. 11. de bello Gothico cap. iv. extremo, Byzantium usque olim delatum, in illiusque memoriam, ad placandum Deum solennes preces institutas: *Καί ποτε μὲν φασιν ἐν Βυζαντίῳ ἐπιπεσούσαν (τὴν κόνιν) ἕως ἐκπλη-
ξαι τῆς ταύτης ἀνθεόπρας, ὡς πανδημὴν εἶχεν οὐκ ἐπὶ τὴν ἐξ ἑσπασθῆναι, λιπαρῶς ἐναυσίας ἐξι-
λάσκει τὸν Θεόν. Ferunt aliquando Byzantium usque perductum cinerem ita incolæ tenuisse, ut
qua tunc ad placandum Deum decreta sunt, etiamnum habeantur solennes supplicationes.* Id autem quando acciderit video controversum: quippe Chronicon Alex. accidisse hoc ait an. xxxix. Theodosii Junioris: *Τινὲς δὲ ἔλεγον καὶ πῦρ ἐν τῷ ἁγίῳ τεθεῖσθαι: ὅθεν καὶ ἡ ἀνάμνησις κατ' ἔτος
ἐπιτελεῖται μέχρι νῦν τῆς λιτανίας ὡς τὸ τῆς φιλανθεόπρας Θεοῦ μακροθυμίας ἐν τῷ Τρικόνῳ ὡς
ἡ Ἰδῶν Νοεμβρίων ἐν τῷ τῆς ποσῆς ἀπὸ τῆς ἐθανάτωσέναι. Quidam aiunt ignem in celo visum:
unde & anniversaria usque hodie peragitur memoria supplicationis in Triconcho, octavo Idus No-
vembriis, cum in tantis minis caelestibus neminem mori dederit.* Idem scriptor id in annum xii. Leo-
nis M. rejicit, factumque scribit 11. Novembriis: *Τέτρω τῷ ἁγίῳ ἐβρεξαν ἐν Κωνσταντινουπόλει κα-
νίαν ἀπὸ βροχῆς ἐπὶ παλαιὴν ὕψους ἐτίθει εἰς τὸς νεώτους ἢ κωνία, καὶ πάντες ἔφερον λιτανεύοντες,
καὶ λέγοντες ὅτι πῦρ, καὶ ἐπέβη, καὶ πύρεθρον κόνις τῆς Θεοῦ φιλανθεόπρας, καὶ Δίω Νοεμβρίῳ 11.
Hoc anno Constantinopoli pro igne cinis depluit, & quatuor digitos altius tegulas insudit, adeo ut
omnes percussis supplicationibus vacarent, dicerentque revera ignem esse, quo extincto cinis inventus est
Dei misericordiâ, mense Novembri die 11. Iisdem panè verbis hæc refert Theophanes ad an.
vii. Leonis, ut & Marcellinus Comes, qui Vesuvianum cinerem fuisse cum Procopio prodit:
*Vesuvius mons Campania torridus intestinis ignibus astantis exusta evomuit viscera, nocturnisque
in die tenebris incumbentibus, omnem Europam faciem minuto contexit pulvere. Hujus metuendæ memo-
riam cineris Byzantii annuè celebrant viii. Idus Novemb.* Idem in Anastasio ad Consul. Paulini
& Musciani: viii. Idus Novemb. in quo die memoria cineris undam totam Europam regentis apud
Byzantios celebratur. Marcellino & Theophani consentiunt Menæa ad vi. Novembriis, quod
agitur μνήμη τῆς τῆς φιλανθεόπρας κατεπεχθείσης κόνιως ἐπὶ Λέοντι τῷ Μεγάλῳ: sed errant quod
id accidisse aiunt anno xvii. Leonis, cum xvii. vitam ille exuerit. Ex his emendandus om-
nino Theophanes ann. xxx. Justiniani, scribens Timotheum Hegumenum Dalmati Mona-
sterii obiisse vi. Decembris, εἰς τὴν μνήμην τῆς κόνιως: scribendum enim Νοεμβρίῳ, uti præferet
Codex Vaticanus. Cujusmodi autem fuerit cinis ille, ex iisdem Menæis percipimus: *κόνις
ἦν μέλαινα καὶ ὡς πλῆστα τῆς καμινιάς αἰθάλη, &c. Cinis erat niger, & caminorum favillis
similis, &c.* Illius etiam meminit Zonaras in Leone.*

III. S. ANDREÆ ædes sacra, ab Arcadia Theodosii Junioris sore re extructa fuit, unde & ARCADIA cognominata est. Chronicon Alexandrinum pag. 711: *ἡ δὲ Ἀρκάδια* *ἐκπεσε καὶ τὸ εἶκος τῆς ἁγίου Ἀνδρέου, ἐπὶ κλίμα τῆς Ἀρκάδιαις.* Quæ quidem ædes eadem fuit, quam proximam ædi S. Mocii ex parte occidentali statuunt Porphyrogenitus in Vita Basil. cap. lrv. & Scylitzes in eodem Basilio pag. 587: à quo instauratam tradunt. Porphyrogenitus: *Καὶ τὸ* *πλησιάζοντα δὲ τούτῳ καὶ τὸ μέρος τὸ ὡς εἶπεν Ἀνδρέου τῆς ὁμοτιμίας τῆς Ἀποστόλων ναὸν ἐκ* *πλησίστιον ἀμελείας ἀφαιρούμεν εἰς τὸ ἀρχαῖον καὶ τῆς δέσσης ἐπιμελείας ἀνάσταθμ.* Hanc denique

renovavit Theodora Michaëlis Palæologi Imperatoris ex Eulogia sore nre neptis , ut auctor est Nicephorus Gregoras lib. v. pag. 119. qui Monasterium fuisse ait : Ον μὲν γρόνον ζήτησα- σα , ἠγάθη εἰς τὴν ἀνεκαίνισιν τῆς ἀγίου Ἀνδρέου μονῆς Θεοδώρα. Unde idem scriptor lib. vi. pag. 128. ejusdem Monasterii conditricem Theodoram agnoscit : ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀφ' ἑαυτῆς ἐκλήθη ἡ ἀγίου ἀνδρείου μονῆς. Ædis S. Andreae meminit Bondelmontius noster.

IV. S. ANDREÆ Ecclesiam aliam, quam Justinianus Magnus exædificaverat , εἰς Χορ- τοβελώνα, in Fanile, mutavit Copronymus. Codinus pag. 55. ex Originibus Constantinop- ineditis.

V. S. ANDREÆ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΩΣ, vel ἐν τῇ κείσῃ, Monasterium habet Pachyme- ros lib. vii. cap. xxxi. in quo Raulæna Protovestiariissa adæm exquisito artificio elabōra- tam exstruxit, & Arsenii Patriarchæ Constantinop. corpus humani curavit. Vicinum ac con- tiguum fuisse Aristinæ Monasteriolo prodit idem scriptor lib. vii. cap. x. Menæa ad xvii. Οἱ. de S. Andreae cadavere: καὶ τὸ το λαβόντες, ἐν ἱερῷ τόπῳ, ᾧ κείσῃ τῶμα, κατὰ δὲ πρῶτον.

VI. S. ANDREÆ Apostoli πλησίον τῆς σύλου μονῆς Abbas Babyllas subscribit in Concilio Constantinopolitano, cum hocce titulo, Βαβύλας πρεσβύτερος, καὶ ἡγουμένῳ μονῆς τῆς ἀγίου Δανιὴλ τῆς ἐν τῇ σπύλῳ, ἢ τῆς ἀγίου Ἰωάννου ἐν τῇ μικρῇ βαζίλῃ, καὶ τῆς ἀγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου πλησίον τῆς σύλου ἀξιώσας ὑπέγραψα.

VII. S. ANDREÆ juxta portam Saturnini, πλησίον τῆς Σαταρνίνικῃς πόρτης, Monasterii Abbas Zoticus interfuit eidem Concilio, subscripsit etiam Libello Monachorum ad Syno- dum sub Hormisda.

VIII. S. BARTHOLOMÆI ædes, de qua Menæa in S. Josepho Melodo III. Apr. Καὶ ὁ ἡμῶν Ἰωσήφ ἐλε. θεοφθὸς τῆς εἰρήνης, πρὸς τὴν ΚΠ. διεσώζετο. ἐπεὶ δὲ λείψανον ἱεροτάτων τῆς μεγάλου Ἀποστόλου Βαρθολομαίου ἀφ' οὗ λαβὼν εἶχε, καὶ ναὸν ἐπ' οὐνόματι τούτου σῶμα τὰ κλεινὰ Γερμανοῦ ἐτίματο, καὶ ἐν θεοπίστῃ πλείονι καθεσίκασι, καὶ μελωδύμασι τὰς αὐτῆς πανηγύρεις κατὰ κοσμησάσιν, σὺ δάκρυσι τε καὶ σε ἀγνοῖς ἤξιε τῆς περὶ σου μέγας τυχεῖν. Venerabilis verò Joseph carere liberatus Constantinopolim salutem & incolumis pervenit. Cum verò sacras magni Apostoli Bartholomæi reliquias ab aliquo accepit haberes, templum in illum nomen, unâ cum inclito Gregorio construxit, summatque curam adhibuit, & ut cantibus ipsius festa adornarentur, cum lacrymis & planctibus rem desideratam consequi meruit. Similia tradit Joannes Diaconus in Vita ejusdem Josephi n. xxv. Sed hanc ædem Constantinopoli extitisse, non ausim omnino affirmare: vide quæ de sancti Bartholomæi corpore scribit Baronius ad Martyrol. xxv. Aug.

IX. S. JACOBI ædem juxta Chalcopratianam exædificavit Justinus Junior Impe- rator, in qua extitere reliquæ sanctorum Innocentium, S. Symeonis, S. Zachariæ Prophe- tæ, & S. Jacobi fratris Christi, præterea capilli S. Joannis Baptistæ, ut habet Codinus p. 36 In Menæis ad 11. Febr. celebratur festus dies SS. Symeonis & Annæ Prophetissæ ἐν τῇ σπύ- λῳ ἀποστολείῳ τῆς ἀγίου Ἰακώβου τῆς ἀδελφῆς, τὰ ὄντι ἐν τῇ σέβαστιῳ ναῷ τῆς ἀγίου Θεοτόκου, πλη- σίον τῆς ἀγίατίτης μεγάλης ἐκκλησίας. Ubi per ædem Deiparæ Sophianæ proximam videtur Chalcopratiana intelligi, cui adjuncta fuit. Eadem ad 11. Aprilis in S. Antipa habentur. Capta à nostris Constantinopoli, Gervasius de Castellano, nobilis Gallus, diœcesis Carnoten- sis, de quo dixi ad Villharduinum num. v. dextram S. Jacobi Abbatæ S. Vincentii ejus- dem Diœcesis concesserat, ut docemur ex malè confecto Tetrasticho, quod in claustrò Monasterii legitur:

Anno milleno lris centeno duodeno,

Obiit Gervastus Castrinovi Dominus.

Nicolai digitum, dextram dedit ipse Jacobi,

Dulce Crucis lignum, Christophorique caput.

Verùm ex hisce reliquiis superest duntaxat *vera*, uti vocant, *Crux* à duobus Angelis ar- genteis sustentata, in quorum alis expressæ visuntur Constantini M. & Helenæ matris ico- nes, cum hisce characteribus, Ο Κ Ο Σ Τ Α Ν Τ Η Ν Ο Σ . Η Α Γ Ι Α Ε Λ Ε Ν Η. In aliis duabus alis leguntur isti: Δ Ο Β Ο C Ο V . & Δ Ο Υ Η Μ Ρ C Ο Υ. Præterea os capitis sancti Christophori reconditum intra duplex ex ære aurato hemisphærium, in medio in ovalem formam apertum, ubi S. Christophorus militis armati more depictus conspicitur, dextra ha- stam tenens, sinistrâ scuto innixus, cum hisce characteribus, Ο Α Γ Ι Ο Σ Χ Ρ Ι Σ Τ Ο Φ Ο - Ρ Ο Σ. Infra, hi leguntur characteres, ejusce ævi more efficti:

† Ο Μ Ι Χ Α Η Λ Π Λ Ο Υ Τ Ω C Ε Τ Ο Ν Χ Ρ Ι Σ Τ Ο Φ Ο Ρ Ο Ν :

Κ Ρ Α Τ Ε Ι Κ Ρ Α Τ Ο C C Ο Υ Μ Α Ρ Τ Υ C Ε C Τ Η Ρ Ι Γ Μ Ε Ν Ο C

Κ Α Ι C Ε C Τ Ε Φ Α Ν Ω C Ω Ν Δ' Α Π Α Ρ Χ Ω Ν Τ Ο C Τ Ε Φ Ο C

Id est, uti interpretor:

Ego Michaël (f. Ducas Imp.) exorno (πρωτῶ) te Christophorum,

Conserua (vel posside) virtutem tuam martyr confirmate.

Et te Corono, Corolla autem est ex tuis primitiis.

X. S. JOANNIS EVANGELISTÆ in Hebdomo adem primus excitavit Constantinus M. Παῖσι κπ. & Codinus: Τὸ δὲ ἑβδομον, ὁ θεομικοῦ ναὸς, ἐκτίθητο πρὸς τὴν μεγάλην Κωνσταντίνου εἰς ὄνομα τῆς ἁγίας Ἰωάννης τῆς Θεολόγου. In ea repositum S. Præcursoris caput nuper inventum, & in urbem allatum Theodosio Magno imperante, dum ades ipsi Præcursori sacra ibidem confecta esset, narrat Codinus pag. 55. καὶ κατεθέντο εἰς τὴν ναὸν τῆς Θεολόγου. A Basilio Macedone instauratam tradit Porphyrogenitus in Basilio cap. LXXIII. Καὶ πάλιν τῆς Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τῆς Θεολόγου ἐν τῷ καλουμένῳ ἑβδόμῳ ναῷ, πρὸς ἡρώων ἡτοιμασθέντα, καὶ κατεβλήθησαν ἀνίστησι, καλλωναῖς τε ἀριστάς, καὶ ὀχυρώμασι ἀσφαλτοσάμνῳ: Ἀποστολὴ ἑὺ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης Θεολόγου in Hebdomo templum tempore quassatum collapsumque erigit, variis pulchritudinis generibus exornans, & fulcimentis stabiliens. In hoc templo, quod vicinum fuisse ad S. Joannis Baptistæ in ipso Hebdomo subdit idem Porphyrogenitus, ejusdem S. Evangelistæ synaxin celebrari potissimum observant Menæa. Præterea in eo humatum Basiliū Bulgarothonum narrat Scylitzes, Joël, & Glycas. cujus cadaver Michaële Palæologo imperante inventum, ejus jussu Selybriam translatum, & in Monasterio τῆς Σωπέρου depositum est. Rem narrat Pachymeres lib. I. cap. XXI. quo loco sua ætate Monasterii nomen tantum servasse ait, formâ omni ejus ruinis deletâ, templumque ipsum destructum, & ipsum in stabulum armentorum mutatum. Illius meminit præterea Anna Comnena lib. I. pag. 97. ejusdem etiam fortè lib. XI. pag. 355. ut & Cinnamus lib. I. v. n. XVI. tamen adis situs ibi non innuatur.

XI. S. JOANNIS EVANGELISTÆ adem in Castro Rotundo memoratur à Guiljelmo Bibliothecario in Hadriano II. PP. ubi de ejusdem Pontificis Legatis Constantinopoli à Basilio Imp. exceptis: *Ad Castrum autem Rotundum, in quo est Ecclesia miræ magnitudinis sancti Evangelistæ Joannis nomini dicata, favore augustali. Sabato mansionem si scripium.*

XII. S. JOANNIS EVANGELISTÆ adem in Milio condere aggressus est Phocas tyrannus, absolvit Heraclius. Cùm enim Phocas adem sancto Phocæ Martyri, cujus festum agunt Græci XXI. Julii, sacra edificare aggressus esset in Milio, eo loco ubi antea erat Ἀλλαγή, seu equorum mutatio, eamque ad tectum usque perduxisset, captus & cæsus est ab Heraclio, qui adem absolvit, & Joanni Theologo inscripsit. Codinus: Ο δὲ Ἡρακλεῖος ἐλθὼν καὶ κρατήσας αὐτὸν, καὶ μετὰ νομῆσας εἰς τὸ τῆς ἁγίας Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ὄνομα τῆς Θεολόγου. At Origines Constantinop. MSS. aliter habent, traduntque non ab Heraclio, sed à Romano Lacapeno absolutam, & sancto Joanni dicatam: Ἀνήγειρε τὸν καὶ ἀνεπήροσε Ῥωμανὸς ὁ Λακαπηνὸς, καὶ ναὸν ἐκτίθη τῆς ἁγίας Ἰωάννου τῆς Θεολόγου προσέταξεν, καὶ ἐν αὐτῷ τῶ ὀνόματι εἰς αἰὲν πικρῶν ἐθέσπισε, καὶ δὴ καὶ μέχρι σήμερον τῆς ἁγίας τῆς Θεολόγου ἐπιπέλει. Διήπωνιον cognominatam auctor est Nicetas in Alexio Manuelis F. n. VI. quia Dihippio, de quo suo loco egimus, contigua erat: Ἐκ τῆς μεγάλης παλατίης καὶ τῶ παλάτιον ἐκδοθέντες, εἰσῆλθον τὰ παλάτια τὸν τῆς Θεολόγου Ἰωάννου ναὸν, ὃ τὸ ἐπιπέλειον Διήπωνιον. Diluculo Palatio egressi, Joannis Theologi templum quod Dihippium vocant, occupant. S. Joannis Theologi adis ἐν τῷ Διήπωνιον mentio est præterea in Menæis & Synaxariis XXI. Martii. Constantinopolitani, inquit Gyllius lib. II. cap. XXIV. dicunt eam esse adem ubi jam leones Regis stabulantur, vicinam Hippodromo & Foro cupedinis sito prope Sophiam, olim Augustæo appellato.

XIII. S. JOANNIS EVANGELISTÆ seu Θεολόγου, adem ad Horologium, haud procul ab æde Sophiana, exstruxit Justinianus. Codinus: καὶ ἐπέσει τὸ ἅγιον Ἰωάννη τὸ ὄντα εἰς τὸ ὀρολογεῖον. In ea S. Tryphonis, & SS. Eustratii, Auxentii, Eugenii, & Orestis, quorum festum agunt Græci I. Febr. XII. Decembris, & S. Antipæ Martyris XI. Aprilis, memoriam ac synaxin celebrari annotant Menæa & Menologia: Ἡ ἡ ἀπὸ τῶν σωματικῶν τελείται ἐν τῷ ἁγίῳ Ἀποστολείῳ τῆς ἁγίας Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννης τῆς Θεολόγου, πάνσιον τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. Horum dies festus celebratur in venerabili Apostolico templo S. Apostoli & Evangelistæ Joannis Theologi prope sanctissimam magnam Ecclesiam. Hujus adis encaniorum memoriam agunt Græci I. Augusti. Menæa: Ἡ αὐτὴ ἡμεῖς τελουῖται τὰ εἰκαίνια τῆς θεῆς νεκρῆς τῆς ἁγίας Ἰωάννης Ἀποστόλου καὶ Εὐαγγελιστοῦ τῆς Θεολόγου, πάνσιον τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. Sed an diversa sit ab ea quam condidisse Constantinum Magnum ait Codinus pag. 55. vel ab ea quæ in Milio sterit, minimè constat.

XIV. S. JOANNIS EVANGELISTÆ oratorium, seu τῆς Θεολόγου εὐκπίριον, κατ' αὐτὴν τῆς Μονοθύρης λεγομένης εἰσοδον, in ipso Monothryi introitu, scilicet in Palatio, excitavit Basilius Macedo, ut & ambulationem marmoribus stratum, quæ ab hoc Oratorio ad adem Phari excurreret. Ita Porphyrogenitus in Basilio cap. LIX.

XV. S. JOANNIS Theologi ἐν τοῖς βεῖατῶν memoriam & synaxin celebrari X. Julii observant Menæa.

XVI. S. JOANNIS Theologi, seu τῆς ἁγίας Θεολόγου τῆς Σφωρακίης mentionem agunt Origines CP. ineditæ, ubi de loco Smyrnio appellato.

XVII. S. JOANNIS Ecclesia Arcadiana dicta, de qua Codinus pag. 40. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ἡ Ἀρχαδιανή, πρὸς Ἀρχαδίαν ἐκτίθη, ἐπιπέλειον καὶ ἐκ τῶν πολιτῶν χηλιάδας ἔξῃ εἰς ἐπίκειον εἰς τὰ παλάτια τῆς ἐκκλησίας ἡ αὐτὴς Ἀρχαδιανὸς πάντων γὰρ ἐπίκει ἄνω, καὶ ὑπερῆται. Ecclesia S. Joannis

nis, cognomento *Arcadiana*, condita fuit ab *Arcadio*, qui sex millia civium adcomitatum cum processus faceret sibi delegerat: eos autem *Arcadianos* vocavit, omnino enim hos amabat, & remunerabat. Ubi *Origines CP. ineditæ* habent, καὶ ἐκ τῆς πολιτικῶν σοιχιατῶν εἰς εἰς ὀψίμιον αὐτῶ, ἢ εἰς τὰ ὠρῶ-κενοσα, &c.

XVIII. S. LUCÆ EVANGELISTÆ ædem, ad occasum ædis *S. Philippi*, haud procul à *Cisterna Mocesía*, cum casum minaretur, reedificavit *Basilius Macedo*, ut auctor est in avi vita *Porphyrogenitus* cap. *LI V.* & ex eo *Scylitzes* p. 587. Nescio an ad hanc ædem extiterit *Ξενοτάριον*, seu *κοινοτάριον*, Cœmeterium publicum, quod *S. Lucæ* appellationem habuit, & ab *Irene Attica Augusta Constantini Cæci* matre conditum narrat *Codinus* pag. 51. & 59. ex *Originibus CP. ineditis*.

XIX. S. MARCI EVANGELISTÆ Ecclesia, πλησίον τῆς Ταύρου, juxta *Forum* quod *Tauri* appellatur, exstructa fuit à *Theodosio M.* deinde cum ex terræ motu concidisset, rursum excitata à *Romano Lacapeno*, ut auctor est *Codinus* pag. 61. Ad *Taurum* etiam statuitur in *Synaxariis* ad *11. Januarii*, & ad *xx v. April.* *Origines CP. ineditæ*: Ο ἅγιος Μάρκος ἐκκλησία ἦν μεγάλη ἐκτετατή· ἄλλως δὲ Κωνσταντῖνα ἐσοικεῖσεν, καὶ ἵσατος ἐπιλομήσθαι ἵπτανω.

XX. S. PAULI in *Palatio* Oratorium à *Basilio Macedone* primum exstructum fuit, si qua fides *Porphyrogenito* in avi vita cap. *L VII.* Κατ' ἄλλα ἢ μέρη καθέστηκε τὰ λοιπὰ, ἐν οἷς τότε τὸ ἱεροκήρυκος Παῦλος σεπτὸν τυγχάνει εὐκταίον, τὸ αὐτὸν κακτὸ μὲν δὴ μισροῦν, καὶ τὸ αὐτῆς πλατοχέρη χειρὸς, καὶ αὐτὸ δὴ μισροῦν καὶ τὸ τῆς γὰρ ἑδαφῶ ἀργυροῦ ἔχει τὰς κύκλους τὸ μαρμαροῦν ἐμπεικλιόντα, καὶ πολυτελεία καὶ κάλλι τὸ ἄλλων κατ' οὐδὲν ὁρατῶν λειπόμεινον. In aliis quoque *Palatii* partibus reliqua cernuntur. Inter ea *facti Praconis Pauli veterandam oratorium est, eundem auctorem agnoscens, illius largissima liberalitate excitatum: namque illius pavimenti mattoza argento circumligantur, & sumptuum immanitate ac decore à nullo superatur.* Et cap. *LIX.* illius situm indicat, scribens ei annexam fuisse à *Leone Philosopho S. Barbaræ* ædem: Τὸ πῶς καλλὲς εὐκταίον τῆς αἰθεροδρόμου Παύλου ὅ καὶ τὸ τὸ μάρτυρος Βαρβάρας συνήνωται τὸ ὑπὸ τῆς σωφωτάτης Λέωντος δομηθέν. Et *Continuator Theophanis* lib. *III.* num. *XLIII.* Εἰσάγει ἢ καὶ πρὸς τὸ καινὸν κοινῶν καὶ ἱερῶν, ὃν Βασίλειος ὁ ἀσίδιμος ἔκτισε βασιλεὺς, καὶ πρὸς τὸ πρῶτον τὸ πέμπτον καθεκλίει, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῆς ἀγίας Παύλου εὐκταίον ὑπὸ Βασίλειος τῆς ἀσίδιμου ἱδρυτῶν βασιλέως. *Inducit* verò & ad *novæ fabricæ cubiculum tricliniumque à Basilio inclita memoria Imperatore conditum: ad porticum item quinti cubiculi, quo loco extat S. Pauli oratorium ab inclita memoria Basilio excitatum.* Ita etiam *Scylitzes* pag. 588. ædem *S. Pauli* in *Palatio Basilio Macedoni* adscribit. At videtur tantum ab eo renovata, vel instaurata: siquidem *Mauricio* imperante ædificari cœptam satis declarat *Gregorius M.* lib. *III.* epist. *XXX.* ad *Constantinam Augustam*: *Serenitas vestre pietatis, religionis studio & sanctitatis amore conspicua, propterea qua in honorem S. Pauli Apostoli in Palatio edificatur Ecclesiam, caput ejusdem S. Pauli, aut aliud quid decore ipsius, suis ad se iussionibus, à me precipit debere transmitti, &c.* *Constantinum Porphyrogenitum* in *Τετρακόχῳ τῆς Ἀποστόλου Παύλου εἰκονίσματα Ἀγροῦα* efformasse, multisque aureis figuris ac imaginibus illud adornasse, auctor est in illius vita *Anonymus Combesianus* n. *XXI.*

XXI. S. PAULI Ecclesia in *Orphanotrophio* à *Justino Juniore* ædificata fuit, anno *VII.* ut scribit *Theophanes*, qui *SS. Apostolis Petro & Paulo* dicatam fuisse innuit: Τῆστω τῶ ἐπι ἡξάτω πρῶτον ὁ ἱουστῖνος τῶ ἐκκλησίαν τῆς ἀγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Ὀρφανότροφῳ. Hoc anno *sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Ecclesiam* cœpit *Iustinus* ædificare in *Orphanotrophio.* *Scylitzes* pag. 486. *Suidas* in *Justiniano*, & *Codinus* pag. 58. Hanc soli *S. Paulo* tribuunt, ut & *Anna Comnena* pag. 482. *Pachymeres* lib. *I V.* cap. *XIV.* præterea *Symeon Magister* in *Leone Armenio* n. *III.* & *Continuator Theophanis* lib. *I.* n. *XI.* qui τὸν τῆς θεοῦ Παύλου σηκὸς τὸ ὄρφατῶν ἐξέειν λαχόντα vocat. At cum non omnino constet de *Orphanotrophii* situ, incertum etiam an eadem sit quam ad *Eugenii* Portam statuit *Nicephorus Gregoras* lib. *VII.* pag. 192. ubi tradit *Andronicum Seniore* instaurasse τὸν πῶς τὰς πύλας τῆς Εὐγενίου μέγιστον νεών. Extitit autem *Eugenii* porta versus *Acropolim*, proinde in prima urbis regione. Neque enim ædes *S. Pauli* ad *Eugenianam* portam eadem videtur cum æde *S. Pauli*, quam in *Palatio* excitavit *Basilius Macedo*, cum *Oratorii*, seu *εὐκταίου* nomine donetur: ædes verò ad *Eugenianam* portam magnitudine & amplitudine sua insignis fuerit, etsi utraque in eadem regione extiterit. Incertum etiam de qua *sancti Pauli Ecclesia* sermo sit apud *Innocentium III.* PP. lib. *XII.* epistolâ *XIX.* quæ inscripta est *Decano de Blakerna, & G. Canonico sancti Pauli.* Porro in hac æde memoriam, seu *synaxin* celebrari *sancti Zotici* primi *Orphanotrophi* *XXXI.* Decembris observant *Synaxaria.* Vide eadem ad *XXIX.* Junii & ad *XV.* Januarii in *sancto Theodulo.*

XXII. S. PAULI ἐν τῶ Λάτρῳ μέτῳ, seu *Cellulæ* ab alio *Monasterio* dependentis meminit *Pachymeres* lib. *VIII.* cap. *VI.* extremo. *S. Pauli* iconismum sic depingunt *Menæa* *XXIX.* Junii: Ἦν ἢ τῶ ἰδέαν — φαλακρὸς τῶ κεφαλῶ καὶ ψιλὸς, χροσποιοῦ ἔχων τοῖς ὀφθαλμοῖς, κατὰ νεύων τὰς ὀφθαλμοῖς, λευκὸς τῶ ὄψιν χροσποιοῦ, εὖ μέλα τὸ γένειον κακαθικῶς, εὐκαμπῆ καὶ εὐ-ὠρέπουσαν ὄλω τῶ χροσποιοῦ τῶ ῥίνα πῶς ὠφέειρον, ὅτι τὸ κεφαλῆς καὶ τῶ πῶγων ὠφέειρον καὶ λε. καὶς θε-

ξὶν ἑκοσμήμῳ, ἀγκυλαῖ, εὐρωσος, ἔλον τὸ πῶματος μέγας, μικρὸν σπιεσαλμῶ, &c.
 XXIII. PAULOPETRIUM, seu ædes S. Pauli in Petrio, si bene auguror: illius mentio est in Menæis ad xxi. Febr. in qua depositum colebatur corpus sancti Athanasii Confessoris, qui vixit sub Leone Iconomacho:

Ἀθανάσιος θεῖμα Παυλοπετρῖου
 Ἀποστόλις σὺν Παύλῳ καὶ Πέτρῳ.
 Athanasius alumnus Paulopetrii
 Simul est cum Apostolis Petro & Paulo.

Adde Maximum Cytheræum ἐν βίοις ἁγίων. In hac æde synaxin celebrari sanctorum Martyrum Africani, Publii, & Terentii xlii. Martii annotant eadem Menæa.

XXIV. PAULINI Monasterii Abbas Liberius subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisdæ, ut Marinus Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis urbis Abbatibus.

XXV. S. PETRI APOSTOLI templum intra Palatii septa exædificatum à Basilio Macedone refert Porphyrogenitus in avi Vita cap. lvii. locumque indicat in extrema Porticuum Marciani parte, eique adjunctam fuisse ædem aliam S. Michaëlis: Ὡσαύτως καὶ ὁ ἐπὶ ὀνόματι τῆ κορυφαίᾳ τῆ Ἀποστόλων Πέτρου καὶ τοῦ ἁγίου τῆ Μαρκιανῆ περιδρομῶν, ὡς ἀνεσπύριον ὑπὸ ἀπὸ καὶ σκευασθῆναι διὰ τῆ ναὸς, ἣ καὶ τὸ τῆ Ἀρχιερατῆρου εὐκλήριον ἰσώται. Similiter & in honorem Principis Apostolorum Petri in extremo ambulacorum Marciani, velut acrotygium, ab eodem templum exstructum, cui & oratorium Archistrategi annexum est. A Basilio conditum pariter sancti Petri in Palatio templum testatur Scylitzes: illius verò amplitudo & elegantia pluribus describitur à Theophane Cerameo Homil. lv. qui non uni S. Petro, sed & S. Paulo dicatum innuit: Ἐν καὶ τοῦτο περιέθηκε γράμμα τῆ ἐκείνου βασιλικῆς οἴκου, καὶ μεγάλης ἰσχύος τῆ περὶ πνότητον ἔσπον τῆ κηρύκων ναὸν. ὃν καὶ πῆρ κρηπίδα καὶ ἀσφάλεια ἐν τῆ ἀνακτόρις ἐδίματο, μέγασον τε καὶ κάλλισον, &c. *Vnum etiam hoc addidit animi verè imperatoris & magni argumentum venerabilissimum hoc Præconum templum, quod fundamenti instar ac munimenti in Palatio ædificavit maximum atque pulcherrimum.* Ubi τῆ κηρύκων ναὸς non est templum in quo conciones sacræ habentur, quod vult Scorsus, sed templum Dei præconibus sacrum, id est SS. Petro & Paulo; in quorum festo dicta fuit hæc Theophanis homilia. Nec scio an eadem ædes fuerit cum ea quam in Hormisdæ Palatio exstruxit Justinianus, siquidem Hormisdæ Palatium intra Magni Palatii septa deinceps inclusum constat: ita ut quæ SS. Petro & Paulo primùm dicata, solius postea sancti Petri nomine insignita fuerit, proindeque sit ædes illa sancti Petri, de qua hæc habet Anastasius in S. Agathone PP. pagg. 54. 55. *Suscepti sunt à Principe in Oraculo sancti Petri Apostoli intra Palatium.* Et infra: *Intra Oraculum S. Petri, intra Palatium astante.*

XXVI. SS. PETRI & PAULI APOSTOLORUM templum ad Hormisdæ aulam, ubi olim extiterat domus Justiniani adhuc privati, primus ædificavit idem Imperator, uti testatur Procopius lib. i. de Ædif. cap. v. *Περὶ τῆ μὲν Πέτρου καὶ Παύλου νεῶν ἐδίματο ὡσαύτως τῶ βασιλέως ἁλλῶ, ἢ Ὁρμισδοῦ τὸ πάλαιον ἐπὶ τὸν μὲν ὡ, ἔνθα τῶ οἰκίαν εἶχεν αὐτὸς περὶ τῆ βασιλεύσῃ.* Atque illud quidem eorundem sanctorum Apostolorum reliquiis exornare in animo habuit, iis à Pontifice Romano expetitis: Justinianus ipse adhuc privatus in epist. ad Hormisdæ PP. to. i. epist. Rom. Pontif. *Præsentes autem de Beatitudinis vestra benevolentia, paternam dilectionem nimiam petimus, quatenus reliquiis sanctorum Apostolorum tam nos, quam basilicam eorum hic in domo nostra, sub nomine prædictorum venerabilium constructam illustrare & illuminare largè dignemini.* Neque tantùm reliquias Apostolorum, sed & sancti Laurentii ab eodem Summo Pontifice expetiit. Hormisdæ in epist. ad Justinum Imp. *Filius vester magnificus vir Justinianus res convenientes fidei suæ faciens, basilicam sanctorum Apostolorum, in qua desiderat & B. Laurentii reliquias esse, constituit.* In hanc Basilicam secessit Vigilus PP. seu fugit, dum sibi à Justiniano & Theodora timeret. Ipse Vigilus in Encyclica ad universam Ecclesiam: *In Placidiana domo, antequam ad S. Petri confugeremus basilicam, facie ad faciem ita locuti sumus, &c.* Et infra: *Ea enim quæ — diximus, — in beati Petri basilica in Ormisda scripto firmavimus.* Rursum: *Cum ad B. Petri basilicam in Ormisda funditam — fugissemus.* In Concilio Constantinopolitano sub Mena subscribit Παῦλος ἡγούμενος τῆ ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ τῆ ἁγίων μάρτυρων Σεργίου καὶ Βάσση.

XXVII. S. PETRI APOSTOLI ædem Sophianæ adjunctam, vel sanè proximam, memorant Synaxaria ad xii. Decemb. ubi de S. Spiritone: *Τελείται ἡ ἀπὸ σὺνὰξις ἐν τῆ Ἀποστολείᾳ τῆ ἁγίας καὶ κορυφαίᾳ Πέτρου καὶ συγκειμένῳ τῆ ἀγαθῆ μεγάλης ἐκκλησίᾳ.* In qua quidem æde synaxin Hieremiæ Prophetæ i. Maii celebrari præterea annotant eadem Synaxaria, ut ejusdem S. Petri festum xxi. Junii, & S. Martiniani xlii. Febr. Qua duntaxat parte extitit Scévophylacium, & in eo solo quod Justinianus à quadam vidua acceperat ad ædis Sophianæ ædificationem necessario ædificatum tradit Codinus: *Ἐστὶ ὁ τόπος τῆ οἰκημάτων αὐτῆς ὃν δέδωκεν εἰς τῶ μεγάλην ἐκκλησίαν, τὸ Σκευοφυλάκιον ἔλον, σὺν τῆ ναὸ τῆ ἁγίας Πέτρου.* Sed & intra & ipsa Sophiani templi septa statuitur in iisdem Synaxariis ad xv. Januæ.

quo Græci festum celebrant Catenarum S. Petri, quæ in hoc templo asservabantur : καὶ καπιτέθην ἐν τῇ ναῷ τῆς ἁγίας Πέτρος τῶν ὄντων ἕδων τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Ædis istius encœnia celebrant Græci x v. April. Menzæ : Τῆ αὐτῆς ἡμέρας ἢ ἀνάμνησις τῆς ἐγκαινίων τῆς σπηλαίου Ἀποστολείας τῆς ἁγίας καὶ πανευφύμης κορυφαίας τῆς Ἀποστόλων Πέτρος, τῆς συγκειμένης τῆς ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας. Eadem fortassis fuit cum æde S. Petri, quam intra Palatium stetit diximus : nam & Magnum Palatium adjunctum fuit & proximum ædi Sophianæ. Deinde ædem S. Petri à Basilio exstructam, ad extremam Palatii partem ædificatam satis ostendunt allata verba Porphyrogeniti & Theophanis Ceramei, ita ut non omnino steterit in ipso Palatio, licet ei adjunctum fuerit. Ut verò à Græcis effingeretur S. Petrus, ita accipe ex Menzæ ad x x i x. Junii. Ἡν ἡ ἰδέαν λευκὸς, ὑπόχρῳ, ἀναφάλας, ἔλθῃ τὰς ἀειληφθίστας τείχας, ὑποραίων τὰς ὀφθαλμὸς αἰματώδεις, οἰνόπις, τῆς κέρων καὶ τὸ γένειον πολὺς, τῶν ῥίνα ἔχων μακρὰν, ἀνεσπακὸς τὰς ὀφρῦς, τῶν ἠλικίων μέγιστος, ἐπι ὀρθότερον ἠγμένος, τὸ σῆμα τῆς σώματος σιωπῶς, &c.

XXVIII. S. PETRI templum, quod VETUS appellatum est, condidit Petrus Patricius, cognomento Barfimianus, natione Syrus, Justiniano M. imperante. Codinus : τῆς παλαιῶν Πέτρον Πέτρος πρὸς πατρῴϊας ὀπί τῶν χρόνους Ἰουστινιανῶν τῆς μεγάλης ἐκπέσεν. Addit idem Codinus Barfimianum multa obiisse munera & magistratus : Præfecturam ærarii administrasse Procopius commemorat in Hist. Arcana : Præfecturam Prætorii & Comitivam largitionum diversi Novellarum tituli demonstrant. Sed quo Urbis loco steterit hæc ædes, & an diversa ab ea quæ intra Palatium stetit, vel ea quæ Sophianæ adjuncta fuit, non faciliè quis definiat.

XXIX. S. PETRI APOSTOLI & S. MARCI in Blachernis, πλησίον τῆς κόλπῳ τῆς Κέατος, juxta *maritimum Sinum Cornu diellum*, ædem sacram ædificarunt Galbius & Candidus, qui in ea primùm deposuerunt *καὶ ἐν ἑσθῶν*, priusquam in ipsum Deiparæ Blachernense templum deferretur, ut est in Narratione historica depositionis S. Zonæ Deiparæ, edita à Combesiano pag. 768.

XXX. S. PETRI Ecclesia Pisanorum memoratur in Epistola Joannis Cardinalis tit. S. Prædix, scripta *ad Priorem Ecclesiæ S. Petri Pisanorum Constantinopolit.* Honorii III. anno v. habetur apud Ughellum tom. 111. Ital. sacræ pag. 493.

XXXI. S. PETRI ædem in oppido Galatino stare etiamnum auctor est Crusius pag. 205.

XXXII. S. PHILIPPI Monasterium ædificavit Anastasius Dicorus. Origines CP. edita : Τὸν ἁγιὸν Φίλιππον τῆς Ἀποστόλων Ἀναστάσιος ὁ Δίκωρος ἀνήγειρεν, καὶ κτήματα πολλὰ ἐπέκυσσεν. Ad Cisternam Mocestiam statuit Cedrenus in Leone M. pag. 360. Ἡλθον εἰς τῶν μονῆν τῆς ἁγίας Φιλίππου, πλησίον τῆς κινσέρης τῆς ἁγίας Μαρκίας. *Venerunt ad Monasterium S. Philippi, quod adjacet Cisternæ S. Moesti.* Ad occidentalem Urbis partem statuitur à Porphyrogenito, qui ab avo instauratum scribit in illius vita cap. 11 v. ut & Scylitzes pag. 587. Vicinum denique Flori Monasterio fuisse tradit Gregorius Diaconus in vita Basilii Junioris cap. 1 v. Albericus in Chron. MS. Warnerium Episcopum Trecentem, captâ à nostris Constantinopoli, ad Ecclesiam suam misisse superiorem partem capitis S. Philippi.

XXXIII. S. PHILIPPI ἐν τῇ Βρεφοφορέῳ μονῆς ἠγάμενος Anastasius subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. 1.

XXXIV. S. THOMÆ APOSTOLI ædem τῆς Ἀμαντίης, vel Ἀμάντης, ut habent Origines Constantinop. ineditæ, cognominatam, excitavit Amantius Eunuchus, sacri Cubiculi Præpositus, Anastasio Dicoro imperante, qui à Procopio in Historia Arcana τῆς ἐν παλατίῳ εὐνάχων ἀρχῶν ; Marcellino, *Palatii Præpositus* ; Evagrio, *Imperatorii cubiculi Præfectus* ; Codino denique pag. 52. *Ἐξ ἀκοιμώμεθ* dicitur, qui à Justino Thrace occisus est, uti narrat Zonaras, qui hæc de æde S. Thomæ : Οὗτος τῆς ναῶν τῆς ἁγίας Ἀποστόλου Θωμᾶ ἕδωκεν, διὸ καὶ τῶν κλητῶν ἐκείνης σὺν τῆς Ἀμαντίης καλέμενος. *Idem S. Thomæ Apostoli ædem struxit, unde Amantii ædes nominatur.* In propria domo, ut auctor est Codinus in Orig. εἰ ἡ ἁγίος Θωμᾶς ὁ τῆς Ἀμαντίου καλέμενος, οἶκος ἐστὶν Ἀμαντίου. Atqui ante Anastasii tempora stetit hanc S. Thomæ ædem videntur innuere Theodorus Lecter, & ex eo Theophanes pag. 97. ubi incendium, quod in urbe Leone M. imperante an. v. accidit, absumpsisse quidquid inter ædem sancti Thomæ Amantii dictam & Neorium interjacebat : *Ἐμωρησμός ἐν τούτῳ τῶν χρόνων μέγας ἐγένετο, — ἀπὸ τῆς Νεωρίου ἀρχαίου, καὶ φθάρσας ἕως τῆς Ἀποστόλου Θωμᾶ τῆς Ἀμαντίου.* Ex quibus emendandus Cedrenus pag. 348. qui ubi de eodem incendio agit, habet τῆς Ἀμάντων. Zonaras Amantii cognomen hoc loco siliuit : Πρὸς ἡ νότον ἀπὸ τῆς ναῶ τῆς ἁγίου Ἀποστόλου Θωμᾶ μέχρι τῆς ναῶ τῆς μεγάλων ἑρπύσσην Σεργίου καὶ Βάκχου. Unde sanè colligi videtur sancti Thomæ absumptam hoc incendio ædem reædificasse Amantium, cujus nomine, Leone imperante, ab his scriptoribus donatur, quòd reædificata postmodum illud obtinuerit. Sed nec mendo caret quod subdit loco laudato Codinus, ὕστερον δὲ πυρποληθέντα ὁ υἱὸς Βασίλειος ἀνήγειρεν, legendum enim Βασίλειου, quippe Leonem Basilii Macedonis filium ædem incendio rursus absumptam renovasse, & longè pulchriorem excitasse narrant Anonymus Combesianus in eodem Leone n. 1 v.

Symeon Logotheta n. 1. Leo Grammaticus pag. 475. Zonaras, & Scylitzes pag. 594. In nona Regione extitisse ex incendio, quod sub Leone M. contigit, colligit Gyllius lib. 11. capp. xv. xxv. & lib. 111. capp. 1. & v 111. Proximè Sophiarum Portum statuit Leo Grammaticus. Unde evidens est Portum Sophiarum eundem esse qui *μούλας*, seu Portus S. Thomæ dicitur apud Theophanem pag. 367. ubi de ejus positione nullum profert indicium. Sed cum nona Regio ad Propontidem fuerit, non potest esse illa ædes, quam edita Constantinopolitanae urbis & æri incisa descriptio statuit ad Fretum Sycenum, haud procul à loco, ubi extitit Scala Sycena, in sexta scilicet Urbis regione. Ædis sancti Thomæ Amantii mentio est præterea in Historia translationis reliquiarum sancti Joannis Chrysostomi, quæ habetur in Menæis ad, xxvii. Januarii, ubi perperam editum, *εις τὴν τῆς Ἀποστόλου Θωμᾶ ναὸν εἰς τὰ Ἀμύρτιον*, pro *εἰς τὰ Ἀμάντιον*. Scribit Anonymus Combesianus in Porphyrogeniti Vita n. xlvi. excitatum incendium ab æde sancti Thomæ ad *σιδηρὰν πύργον* procurrisse. Hanc ædem postea sancti Archangeli Michaelis nomine donatam tradunt Origines Constantinop. ineditæ.

XXXV. S. THOMÆ ædem, quam τῆς Ἀνθημίου appellabant, ædificavit Anthemius, qui Romæ postmodum regnavit, Marciano Constantinopoli imperante, num. 1 v. Ind. v 11. juxta Borædium: nam Constantinopolitanum fuisse Anthemium docemur præterea ex Sidonio in ejus panegyrico, v. LXVII.

— Tali tu civis ab urbe

Procopio genitore micæ.

Chronicon Alexandr. pag. 741. Τέτα τῶ ἔτι βασιλεύοντος Ἀνθίμου ἐν Ρώμῃ, ἐκτίθη ὑπ' αὐτοῦ οἶκος τῆς ἁγίας Θωμᾶ, πλησίον τῆς Βορραδίου, λεγόμενον τὸ Ἀποστόλιον. Hoc anno imperante Roma Anthemio condita est ab illo ædes S. Thomæ prope Borædium, dicta Apostolium. Quæ quidem haud carent mendo, cum hoc anno nondum Anthemius Imperator dictus esset. Et pag. 478. Οὗτος Ἀνθήμιος οἰκοδομεῖται τὸ ἅγιον οἶκος τῆς ἁγίας Θωμᾶ τῆς Ἀποστόλου, τὰ λεγόμενα Ἀνθημίου, πλησίον τῆς Βορραδίου. Neque alia videtur ab æde S. Thomæ, quam Ἀποστόλιον perinde appellatam, & μονὴ τῆς Ἀύγης vicinam fuisse testatur Anonymus in Miraculis S. Anastasii Perisæ cap. xv. Ex his intelligendus videtur Codinus pag. 53. cum ait τὰ Ἀνθημίου ædem fuisse ejusdem Anthemii, quam εἰς ναὸν καὶ θεοκομείον ἀνήγειρε. Tractum verò Anthemii appellatum ad litus Propontidis, haud procul à Portu Eutropii, statuit Theophanes pag. 331. Sed & τῆς Ἀνθημίου meminit Leo Grammaticus pag. 468. ut & Symeon Logotheta in Michaële n. xlviii. Tradit idem Logotheta in Theophilo n. xix. Theodorum cognomento Crithinum, Archiepiscopum, ob cultum imaginum à Theophilo malè acceptum, posita postea caesarie, πῶ Ἀνθημίου, μονὴν ædificasse, & in eo diem obiisse. Quæ quidem verba nescio an ad ædis S. Thomæ instaurationem referri debeant, an verò aliud fuerit monasterium ita appellatum.

XXXVI. S. THOMÆ ædem in *Modesti* regione præterea extitisse colligitur ex Concilio CP. sub Mena, in quo subscripsit *Ἰωάννης πρεσβύτερος καὶ ἱγέρμπος τῆς ἁγίας Ἀποστόλου Θωμᾶ ἐν ταῖς Μοδέσι*, Act. 1.

XXXVII. S. THOMÆ πλησίον κισσέρης Monasterii Archimandrita Sabbas subscripsit libello Monachorum ad Synodum sub Hormisida.

VI.

ÆDES SACRÆ SANCTIS MARTYRIBUS, Confessoribus &c. dicata.

I. ABRAHAMII Monasterium ante Justinianum in Urbe stetit: subscribit enim in Concilio Constantinopolitano act. v. cum cæteris Urbis Constantinopolitanæ Hegumenis, Alexander ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῆς ἐν ἁγίοις Ἀβρααμίου. Sed & Libello Monachorum ad Concil. Constantinop. sub Hormisida subscribit pariter Antoninus ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῆς Ἀβρααμίου. Neque aliud videtur ab eo quod Ἀβρααμίου vocat Theophanes, & ex eo Paulus Diaconus lib. xxii. Hist. Miscellæ, quo loco aiunt Nicetam Patriarcham Constantinopolitanum erasisse in eo sacras imagines anno xxvii. Copronymi. Qui quidem Abrahamius is videtur, cujus festum agunt Græci xxix. Octobris. Judæus nempe ille, qui ex miraculo ad Christi imaginem ad æreum Tetrapylum, ex eo Ἀνθωνηπιῶ appellatam, patrato, ad idem Tetrapylum idem Monasterium excitavit, Heraclio imperante, in quo & ipse monachicam vestem induit, uti pluribus refert auctor Narrationis istius miraculi editus à Combesio pag. 642. In Originibus Constantinop. ineditis hæc lego: Ἀχιεποιίτης ἐκτίθη ὡς τὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου εἰς τὸ κατὰ ζεῦσαι Ἀβραάμιον τὸ μοναχὸν ἐκεῖθεν, διὸ ἐκλήθη Ἀβραμίτης. Ædes Achiorætos dicta extructa fuit à Magno Constantino, ut Abramium Monachum hic collocaret, unde Abramitæ appellationem sumpsit. Quod si ita est, alius fuerit Abramius iste à Judæo. De æde Ἀχιεποιίτης dicta

suo loco agimus. Scribit Continuator Theophanis lib. III. p. XI. & Scylitzes, *Ἐν τῷ Ἀβραμιτῶν μονῆς μοναχοῖς* adversus Theophilum Imperatorem, Monachorum institutum, & earundem sacrarum imaginum cultum esse acriter tutatos. Illud porro Monasterium reedificatum aiunt propter sanctam Annam, quæ dissimulato sexu, ac pro eunucho habita, inter Monachos in eo vitam exegit, Euphemiani sumpto nomine. Cùm enim Monasterium, in quo illa degabat, angustius esset, ut tot caperet Monachos, qui ad illud propter ejus virtutes ac miracula confluebant, locum à sancto Tarasio Patriarcha Constantinopolitano obtinuit illius Hegumenus, in quo novum Monasterium conderet, quod Abramitarum postmodum dictum est: qui quidem fortè est ille Symeon ἡγούμενος τῆς Ἀβραμιτῶν, qui subscripsit Synodo Nicænae II. sub eodem Tarasio aët. II. Menæa ad XXI. Octob. in Synaxario: *Ὁθεν ὁ τῆς μονῆς ποροεστῆς, θεόθεν ἐμπνευσθεὶς, τῷ πτωικωτάτῳ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως τῷ ἁγίῳ Ταρασίῳ, δηλοποιήσας πρὸς τὸ θαυμασίῳ ἔργῳ τῆς Μοναχῆς Εὐφημιανῆς, ὅπως τε ἀπεκαθάρθησαν τὰ θαυμάσια, ἐκ ὀλίγου πληθὸς ὑποταξαμένων, ποροεβέρησεν τῇ μονῇ, καὶ μὴ χρεοῖσθε τῷ ποροεργασμένῳ, ἀλλὰ τὸ πάνυ ἐστενομάθῃ τὸ πορο καὶ σμικρότατον διασάφισεν εὖρε τὸ πατριάρχῳ συνευδοκούμενῳ τῷ ἰδίῳ θαλήματι. καὶ λαβὼν ἀλλὰ δωρεὰς αὐτῷ τόπον ἐρείψων, τὸ νῦν ἡ μονὴ τῆς Ἀβραμιτῶν λεγόμενον, δι' ὀλίγου χρόνου ἐξ αὐτῶν τῶν κρηπίδων σεσηπείον διακαταστήσας εἰς πολλῶν ψυχῶν σωτηρίαν, δσ.*

II. S. ACACII, qui martyrium passus est Byzantii sub Diocletiano, & cujus festum agunt Græci VII. Maii, ædem ædificavit in Heptascalo Constantinus M. ut auctor est Codinus pag. 38. 39. καὶ τὸ ἄγιον Ἀκάκιον τῆς Ἐπὶ ἀσκάλῳ — ἀνήγειρε. Ædis situm eundem designant Menæa ad V. Junii: tradunt quippe ædem S. Metrophanis vicinam fuisse ædi S. Acacii ἐν Ἐπὶ ἀσκάλῳ. Idem observat Scylitzes in Basilio Macedone pag. 588. à quo instauratam tradit: καὶ τὸ τῆς Μάρτυρος Ἀκακίῳ ναὸν ἐν τῷ Ἐπὶ ἀσκάλῳ πρὸς τὴν ἀπειλῆντα ἐπισκευάσας, τὸ πρῶτον ἤρπασε. *Et Martyris Acacii templum in Heptascalo, quod nunc proximum erat, instaurans, à casu servavit.* At Porphyrogenitus in avi vita cap. LIV. à quo sua ferè hausit Scylitzes, habet Ἀκακίῳ ἐν τῷ Παράλῳ θεῖον ναὸν, quomodo Menæa & Synaxaria ad VII. Maii. *τελεῖται ἡ αὐτῆς (Ἀκακίῳ) σὺναξις ἐν τῷ αὐτῷ μαρτυρίῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ Παράλῳ, & XXI. Julii. σὺναξις τῆς ἀγίας Μάρτυρος Ἀκακίῳ ἐν τῷ Παράλῳ.* Unde admodum probabile est corruptam hanc ultimam vocem ex Ἐπὶ ἀσκάλῳ, de quo egimus suo loco. Ædem verò Acacianam in X. Regione statuit vetus Urbis Descriptio. Πλισίον τῆς οἰκημάτων τῆς Μεγάλῃς Κωνσταντίῃς ἀδificatam ab eodem tradunt Origines CP. ineditæ. *Chrysostomus* proximam fuisse observat Codinus pag. 54. *εἰς ἃ τὸ χρυσοκάμαρον τὸ πλισίον τῆς ἀγίας Ἀκακίῳ, ὅπως ἐστὶ τὸ Μωσολέ οἶκος, χρυσεὺς ὑπὴρχων εἰκονισμός.* Socrates lib. II. c. XXV. III. Theophan. p. 38. Cedren. p. 302. Zonaras, & Nicephor. lib. IX. c. XLII. narrant Macedonium Patr. CP. Magni Constantini corpus è sanctorum Apostolorum æde, ruinam ejus causatum, in ædem S. Acacii transtulisse, eoque facto irritatum Constantium, deposuisse Macedonium, Eudoxio in ejus locum substituto. Verba Socratis sunt: *Μεταφέρει τὸ σῶμα τῆς βασιλείας εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ἣ τὸ σῶμα τῆς Μάρτυρος Ἀκακίῳ ἀποκεῖται. Transfert corpus Imperatoris in Ecclesiam, in qua corpus Martyris Acacii depositum est.* Quæ quidem sententiam videntur firmare Codini scribentis pag. 40. Ecclesiam S. Acacii conditam quidem à Constantino M. sed illius nomen ædi primum imposuisse Justinianum: ὁ ἡ Ἰουστιανὸς ὁ τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας κτίσων ἐκάλεσεν αὐτὸν (ναὸν) ἄγιον Ἀκάκιον. Quippe Socrates satis innuit sua tempestate hanc ædem non S. Acacii appellatam, sed tantum in ea corpus illius asservatum. Justinianus autem hanc à fundamentis instauravit, disjecta priore æde, uti testatur Procopius lib. I. de Ædif. cap. IV. ubi templi Justiniani elegantiam & columnas candoris eximii, & solum marmore constratum, & porticus vestibulo præstructas mirè prædicat. Denique cùm rursus ruinam minaretur, de novo instauratum est à Basilio Macedone, uti ex Porphyrogenito & Scylitze notavimus. An verò ædes Acaciana, quæ stetit in Heptascalo, eadem sit, quam Καρύνη nominatam tradunt Socrates lib. VI. cap. XXI. Theophanes pag. 68. & Nicephorus Call. lib. XIII. cap. XXXVIII. quod velle videtur Gyllius lib. III. cap. IX. non omnino constat: siquidem Codinus pag. 54. τὸ ἄγιον Ἀκάκιον τὸν Χαρίαν, seu ædem S. Acacii *Καρυά* dictam, (sic enim legendum) à Narsete Patricio, Justino Seniore imperante, ædificatam scribit. De conditore aliter Origines CP. ineditæ: *Τὸν ἡ ἄγιον Ἀκάκιον τὴν Καρυά τῆς ἐν τῇ βασιλικῇ πρῶτη ἐκπέσεν ὁ ἀδελφὸς Χαρισίῳ Πατριάρχῳ ἐν χρόνοις Ἰουστίνῳ καὶ Τιβερίῳ.* Verum Socrates, qui Theodosio Juniore imperante vixit, proindeque multo ante Justiniani imperium, disertè tradit sub Arcadio Καρυά appellatam ἀδικυλῶν ἁγίον, οἰκίσκον εὐκτίσιον, adjunctam domui cuidam amplissimæ hoc nomine donatæ, quod castanea vel nux arbor in area illius esset, ad quam fama erat suspensum sanctum Acacium martyrem occubuisse, & ea de causa ad illam arborem parvam Ecclesiam fuisse ædificatam. Ex Socrate verò emendandus Theophanes, qui ἐν Καρυά, pro ἐν Καρυά habet. Sed quod apud Socratem & alios de Acacio ad castaneam suspensio legitur, repugnat omnino Synaxariis, tradentibus Acacium securi percussum vitam martyrio consummasse. Ut ut sit, admodum probabile est ædem hanc, priusquam Acacii appellaretur, *Καρυά* nudè appellatam: postmodum verò ampliori & elegantiori à Justiniano templo exædificato, Acacii nomen ei impositum. Translationis reliquiarum S. Acacii festum celebrant Græci X. Sept.

III. S. ACINDYNI Ecclesia Venetorum propria fuit, eoque nomine Gradenſi Patriarchæ ſubdita. Innocentius III. PP. lib. I. Epist. pag. 83. ad Gradenſem Patr. *Inde eſt quod cum Eccleſiam S. Achindan. apud Conſtantinopolim te habere proponas, quidam ſuffraganeorum tuorum decimas à parochianis ejuſdem Eccleſiæ, qui de tuis partibus ad eandem parochiam ſape domicilia transferunt, ex occaſione inſtanter requirunt.* Eadem *Acridani, & Akydani* appellatur in Bullis Celeſtini III. & Honorii III. laudatis in Notis ad Alexiadem pag. 313. quibus omnibus in locis *Acindyni* reponendum puto, cum ſanctos binos hoc nomine agnoſcant Eccleſiæ Romana & Græcica: prioris feſtum agunt vigefimâ Aprilis, alterius ſecundâ Novembr.

IV. S. ÆMILIANI Eccleſia, primò parvulum Oratorium extiterat; at cum Conſtantine Magnus Eccleſiam Deiparæ, quæ *πάδοβι* appellata fuit, condidiſſet, vicinam ſancti Æmiliani ædem ſacram pariter ampliorem fecit, ut habent Codinus pag. 51. & Origines Conſtantinop. ineditæ. Rurſum inſtaurata à Baſilio Macedone ſcribunt Porphyrogenitus in Baſilio n. LIV. & Scylitzes pag. 588. Ab hac æde dicta vicina urbis porta ſancti Æmiliani, de qua egimus ſuo loco.

V. S. AGATHONICI templum formâ dromicâ exædificatum à Conſtantino Magno, ex Cedreno pag. 284. Nicephoro Call. lib. VII. cap. XLIX. & Codino in Orig. p. 38. ex Origin. Conſtantinop. ineditis: deinde in anguſtiorẽ formam excitatum à Juſtiniano, ex Procopio lib. I. de Ædif. cap. V. annotavimus in Deſcriptione ædis Sophianæ n. I. Idem Codinus & Anonymus in Collect. Conſtantinop. pagg. 85 91. primùm ab Anaſtaſio, deinde à Juſtiniano renovatum ſcribunt, in eoque per annos LVII. Patriarchas ſediſſe, coronatoſque Imperatores quatuor, tandemque in Magno Palatio, cui adiacebat, incluſum ſub Tiberio Mauricii ſocero. Sancti Agathonici feſtum agunt Græci XXIII. Aug. ſeu XXI. ut eſt in Menologio Sirleti. Ad hanc porrò ædem ſtetit ſtatua Verinæ Imperatricis, ut obſervat Suidas verbo *Βηρώη*: quam Origines Conſtantinop. ineditæ *μετὰ τὴν αἴθρον τῆς ἐκείσε βαθμίδων*, Leone Imperatore ipſius conjuge ſuperſtite poſitam aiunt.

VI. S. ALEXANDRI Martyris ſynaxin & feſtum diem celebrari, *πλησίον τῆς ἀγίας Αποστόλων, juxta ædem ſanctorum Apoſtolorum*, obſervant Menæa ad duodecimum diem Januarii.

VII. S. ANASTASII Perſæ Monachi, qui martyrium conſummavit ſub Coſrhoë Perſarum Rege, Heraclio imperante, an. DCXXVII. ædem excitavit Irene cum filio Conſtantino, ut auctor eſt Codinus pag. 39. Ejus feſtum celebrant Græci & Latini XXI. Januar. Ædis alterius ſancti Anaſtaſii à quadam vidua ædificatæ, quæ in ea ſancti reliquias recondiderit, mentionem agunt Menæa ad vigefimum quintum Octob. ſed an Conſtantinopoli, non liquet.

VIII. ANASTASII Monasterii *ἐν τῆς ἀγωγῆς*, in Aquæductu, Archimandrita Cyriacus ſubſcripſit Libello Monachorum ad Synodum ſub Hormiſda.

IX. S. ANTIPÆ ædes corruit terræ motu an. XII. Baſilii. Vide Menæa ad IX. Dec. in ſancto Stephano: & ad III. April. in ſancto Joſepho Melodo.

X. S. ANTONII templi meminit Codinus pag. 12. quo loco veteris Byzantii ſitum deſcribit. Illud etiamnum ſuperſeſſe ſcribit Pater Pacificus Capucinus in Itinerario Conſtantinopolitano, qui præterea ſcribit magno Græcorum concurſu frequentari ob crebra quæ ibi Deus operatur miracula. Ut verò inde corpus ejuſdem ſancti in Gallias tranſlatum fuerit, multis proſequitur Bolandus ad XVI. Januarii.

XI. S. ARTEMII Martyris templum titulo ſancti Joannis Præcurſoris primùm exſtruxerat Anaſtaſius Dicus, quo loco, dum adhuc Primi à Secretis officio fungeretur, habitabat, poſtquam verò in illud ſancti Artemii corpus illatum eſt, de illius nomine appellari cœpit: ita Codinus pag. 46. ex Originibus Conſtantin. inedit. Sancti Artemii Ducis & Auguſtalis Alexandriæ feſtum agunt Græci & Latini X. Octob. adis verò ſancti Artemii mentio eſt in Menæis, ubi de Miraculis ejuſdem ſancti. Vide Zonaram in Juliano.

XII. S. BASILII Monasterium inſigne extitit Conſtantinopoli ut auctor eſt Codinus de Offic. cap. XV. in quo humatum Joſephum Patriarcham CP. ſub Andronico Seniore auctor eſt Pachymeres lib. VII. cap. XIII. S. Baſilium, inquit Gerlachius apud Cruſium in Turcogr. pag. 205. ut hoc obiter adnotem, ubique in templis Græci pingunt facie macilentâ, & barbâ longâ, Chryſoſtomum verò ſine barba, &c. Menæa ad I. Januarii in S. Baſilio Caſar. *Ἦν ὁ ἅγιος τὸ σώματός ἐπι πολὺ μήκος τῆς ὀρθῆς χήματος ἀναδραμῶν, ἕνεθς ἢ λιπόσαρκος, μέλις τὸ χρώμα, ὡχρότητι τὸ πρόσωπον σύγκρατο, ἐπίρρη, εἰς κύκλον τὰς ὀφρὺς ἀπειγμένο, τὸ ὀπισθῆριον σινισσακὰς φεγγισικῆς ἰοικῶς, ὀλίγαις τὸ μέτωπον ἀμαρυγαῖς ῥυτιδέμενον, ἐπιμήκης τὰς παρειάς, κοῖλον τὰς κροτάφους, ἡτέμα ἐν χεῶν κείαις, τὴν ὀπίωλον ἀκονέσας καθῆκεν ἕδος, μεταπόλιον.* Illius imaginem, ut & SS. Joannis Chryſoſtomi & Nicolai, in tabella Græcamici operis expreſſam, uti hîc deſcribitur ex muſæo RR. PP. Canonicorum Regularium Sanctæ Genoveſæ Pariſienſis, hoc loco exhibere placuit.

IX

XIII. S. BASSIANI ædes, de qua ita Menologium Sirleti x. Octob. Eodem die natalis sancti P. N. Bassiani, qui ex regione Syriae sub Imperatore religiosissimo Marciano venit Constantinopolim, virtutibus & miraculis ita excellens, ut Imperator ipse sub ejus nomine templum construxerit, &c. Μονῆς τῆς Βασιανῆς meminit præterea Theophanes in Leone M. & in Anastasio pag. 98. 122. Monasterii, seu μονῆς τῆς ὁσπῆ Βασιανῆς, Archimandrita Martyrius subscribit in Concilio Constantinopolitano anni D X V I I I. in Concilio verò Constantinopolitano sub Mena Elpidius Abbas τῆς μονῆς Βασιανῆς. Vide Menæa & Menologium Basilii ad 1 x. Novemb.

XIV. S. BENEDICTI ædem in Sycis extare ait Martinus Crusius in Notis ad Malaxium pag. 205. Illius meminit etiam Gyllius lib. 1 v. cap. x 1. illaque est hodie Patrum Societatis JESU.

XV. SS. BENJAMINI & VERII festum & memoriam celebrari πλησίον τῆς παλατίων τῆς Ἐβδόμης annotant Menæa ad x x 1 x. Julii: sed an in æde iis dicata, incertum.

XVI. S. BLASII Archiepiscopi Sebasteæ Martyrium, quo loco fuerit, indicant Synaxaria ad diem sancto Blasio festum x 1. Febr. Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σὺνᾶξις ἐν τῷ ἀγρωτάτῳ ἀπὸ ἀρτυρίων τῶν ὄντι πλησίον τῆς Ἀποστόλου Φιλίππου ἐν τῷς Μελλιάδου. Celebratur illius commemoratio in sanctissimo ejus Martyrio, quod est prope ædem sancti Apostoli Philippi in tractu urbis, qui Meltiadis dicitur. S. Blasii corpus Ragusii asservari testatur Nicolaus Huenus in Itinerario Hieros. cujus brachium Constantinopoli delatum, Ecclesiæ Parisiensi à Petro Capuensi Cardinali concessum testatur Necrologium Ecclesiæ Parisiensis 1 1. Non. Febr. Ipso die obiit venerabilis Pater & Dominus Petrus sancti Marcelli tit. Presbyter Cardinalis, qui à Legatione Constantinopolitana reversus, nobis transmisit reliquias, videlicet brachium sancti Blasii, cum genu sancti Symeonis. Partem etiam quandam de vestimentis beatae Mariae, cum aliis multis reliquiis. Capitulum verò non immemor collati beneficii, anniversarium ejusdem Cardinalis singulis annis concessit in Ecclesia Parisiensi celebrari

celebrari in crastino festivitatis B. Blasii; & statuit, ut de oblationibus quæ sunt in trunco Ecclesie, Canonici & majori altari fervientes qui Vigiliis anniversarii intererunt, sex denarios habeant; & qui Missa intererunt, similiter sex denarios habeant, & Matricularii laici duodecim.

XVII. S. CALLINICI Martyris ædis juxta Petrium mentio est in Menæis ad xxix. Julii.

XVIII. SS. CARPI & PAPYLI monasterium ad exemplar sepulcri Christi ex vario & admirando marmore extruxisse & dotasse sanctam Helenam Constantini matrem, variisque possessionibus ditasse, scribunt Origines Constantinop. ineditæ, & Codinus pag. 50. Horum festum agunt Græci III. Id. Octob. Latini XIII. April. Addit Synaxarium Collegii Claromontani Soc. J. Paris. celebratam πῶ ἀπὸν σῶαξιν ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ ἀπὸν μάρτυρῶν τῶ ὄντι πλησίον Ἐλενιανῶν, ex quo monasterii situm hæctenus ignotum docemur. SS. Carpi & Papyli Acta ex Græcis MSS. nuper ediderunt viri doctissimi Henschenius & Papebrochius.

XIX. S. CASSIANI, qui sub Leone Magno vixit, ædis sacrae mentio est in Menæis ad 1x. Octob. in Synaxario sanctæ Matronæ.

XX. S. CERYCI monasterii, μονῆς τῷ ἀγίου Κηρύκου, (fortè Κυρίκου) Abbas Marcus Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit cum aliis urbis Abbatibus.

XXI. SS. CHARILAMPI & PANTALEONIS Martyrum, seu Χαριλάμποις καὶ Πανταλέοντος, ædem ἐν Δευτέρῳ extitisse observant Menæa ad xvii. Sept. quo eorum festum colebant Græci in hac æde.

XXII. S. CHRISTOPHORI Martyris ædis, juxta sancti Polyucti ædem, encaenia celebrant Græci xv. Decemb. Menæa: καὶ τὰ ἑκαίμια τῷ ναῷ τῷ ἀγίῳ μάρτυρος Χριστοφόρου, πλησίον τῷ ἀγίῳ Πολυύκτῳ. Nescio an ædis, quam sancto Christophoro, cujus festum agunt Græci 1x. Maii, sacram aiunt eadem Menæa extitisse πλησίον τῷ ἀγίῳ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου ἐν τῷ Κυπριαίῳ, in qua ejusdem sancti synaxis acta dicitur.

XXIII. S. CLEMENTIS Martyris Ἐὐκλήριον, seu Oratorium, in Palatio ædificavit Basilius Macedo, & in eo divinum ejus caput, aliorumque plurimorum Martyrum sacras reposituit reliquias, ut auctor est Porphyrogenitus in avi Vita cap. lvi. & ex eo Scylitzes pag. 588. Tres hoc nomine Martyres colit Ecclesia, quos inter fuit Clemens PP. qui tertius post beatum Petrum Apostolum Pontificatum tenuit, & in persecutione Trajani apud Cherfonesum relegatus, ibi alligatâ ad collum ejus anchorâ, in mare præcipitatus, martyrio coronatus est. At cum πολυπαθῆς & καρτερικώτατος τῷ μάρτυρον dicatur Porphyrogenito, videtur sanctus Clemens Ancyranus Episcopus intelligi, cujus festum diem celebrant Græci xiiii. Januarii, & martyrii genus memorant Synaxaria. Vide Silvestrum Giraldum in Topograph. Hiberniæ dist. II. cap. xxxviii.

XXIV. SS. CONSTANTINI & HELENÆ memoriam & synaxin celebrari aiunt Menæa ad xxi. Maii in Magna Ecclesia, in æde Apostolorum, καὶ ἐν τῷ θείῳ ἀπὸν ναῷ ἐν τῇ κινσέρνῃ τῷ μονῆς, τῷ Πατριάρχου ἁμα τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ συνκλητῶ μὲν λιτῆς ἐκείσῃ ὡδωχουμῆρου, καὶ πῶ θείαν μυστηριώδη ἐπιτελουῦσας. Et in sacra illius æde in Cisterna Monasterii, Patriarcha, Imperatore simul & Senatu eò procedentibus, & sacram liturgiam peragentibus. Quibus in verbis mendum subesse existimaverim: nam quid sibi velint hæc verba, ἐν τῇ κινσέρνῃ τῷ μονῆς, non planè percipio, nisi legatur Μωκισία, aut quid simile, ita ut hoc monasterium situm fuerit versus Cisternam Mocesiam.

XXV. S. CONSTANTINI Magni Imperatoris monasterium in Arcadianis memoratur à Leone Grammatico pag. 472. ubi de Nicolao Syncello: Τελευτήσαντος δὲ Νικολάου τῷ Συκελλῶ, θάπτουσιν αὐτὸν εἰς Ἀρκαδιανὸς εἰς τῷ ἑαυτοῦ οἶκον, ἔνθα ὄτι τὸ μετόχον τῷ ἀγίου Κωνσταντίνου. Nicolao Syncello postmodum mortuo, corpus ejus in Arcadianis sepelierunt, in propria domo, ubi est monasterium sancti Constantini. Interpret, qua prædium est sancti Constantini: at μετόχον Græcis nuperis est cella monastica à majori monasterio dependens. Ita enim usurpatur à Pachymere lib. IV. cap. VIII. & lib V. cap. II. & aliis, uti in Glossario nostro observatum. De Arcadianis dixi ubi de Domo Nobilissimæ Arcadiæ.

XXVI. CONSTÆ, vel CONSTANTIS monasterii, seu μονῆς τῷ Κωνσταντίνῳ, Hegumeni Joannes in Concilio Constantinop. an. Dxxviii. Stephanus verò in Concilio Constantinopolitano sub Mena cum cæteris urbis Episcopis subscribunt.

XXVII. SS. COSMÆ & DAMIANI ædes, seu τῷ ἀναργύρων ἐν τῷ Βασιλείῳ, memoratur à Zonara pag. 57. & in Originibus Constantinop. ineditis: Οἱ δὲ ἄγιοι ἀναργεῖς οἱ ὄντες εἰς τὸ Βασιλεῖον ἐκπέθουσιν ὑπὸ Ἰουλιανῷ (leg. Ἰουλιανῷ) καὶ Σοφίῳ. Proinde alia prorsus à Cosmidio, seu æde divis iisdem sacra, quæ extra urbem extitit, de qua agimus suo loco; & ab ea æde τῷ ἀναργύρων, quam in Zeugmate Proclum Patriarcham Constantinopolit. ædificasse sub Theodosio Juniore scribit Codinus in Origin. pag. 47. τὰ Βασιλεῖον verò appellabant Byzantini urbis tractum, ubi Palatium à Basilisco Imperatore ædificatum est ex domo in qua privatus adhuc & Patricius habitaverat: quo quidem temporis injuriâ absumpto, mansit loco Basilisci appellatio, ut refert idem Codinus p. 50. Οἶκον τῷ Βασιλείῳ meminit Theo-

dorus Lector Eclog. 1. pag. mihi 183. Palatii verò ab eo conditi Glycas in illius Vita. *Αναργύμων* porrò voce apud Zonaram & Codinum sancti Cosmas & Damianus intelliguntur, quos præ cæteris ita appellarunt Græci, quòd gratis medicinæ artem exercerent, *ἄλφ' οὐδὲν ἄλφ' πινός τι λαβείν ἠνέχοντο πάποτε, ἀλλὰ δωρεὰ καὶ ἀμιστὶ ἰαφεύοντες*, ut est in Synaxariis ad 1. Novemb. Joannes Euchaïtarum Episcopus in ædem iis sacram Constantinopoli :

Ἴδου τὴν περπνόν, ἢ γέμον θυμηδίας,
Ὡς ἑωσέλφων φιλτάτων σωσιπία,
Ἦν ἢ παροῦσα μάρτυρεὶ τύποις χάσις,
Καθ' ἡμῶν σῴεισιν οἱ γηγραμμένοι.
Αναργύμος μὲν ὁ φόπος τοῖς συζήνοισι,
Τέχνη δ' ἰαφῶν, θαυματουργὸς ἢ πλείον,
Ἦν οὐδ' ἔλπει ἀμιστον ἔξαιτ' ἔχειν,
Θεῖα γὰρ ἐγγεῖ, εὐτυχὴς δὲ καὶ τέχνη.

In eandem sententiam concinit Althelmus de Laude Virginum :

*Nec tamen eximio virtutum munere dices,
Auri fallentis gestant mafsuria facta,
Sed loculos nummi calcant ut terra venena,
Omnia donantes gratis pro stipe superna.*

Hinc pecunia contemptores dicuntur Myrepto sect. x. cap. CLXXXIII. & sect. XXXVI. cap. xviii. Ita medicinam gratis se professum testatur Ausonius Idill. xxx.

*Obtuli operam cunctis poscentibus artis inempta,
Officiumque meum cum pietate fuit.*

Sed & alii etiam sancti aliquot appellati *ἀναργύμοι*, ut ex Liturgia Chrysofostomi colligitur, & Menæis ad xv. Octobris, xviii. Junii, & xxi. Januarii : neque enim horum omnium dies festus fuit primus Julii, uti putavit Meursius, sed tantum sanctorum Cosmæ & Damiani, quod ex Menæis patet, quorum etiam festivitas agitur 1. Novemb. Jam verò ædes sanctorum Cosmæ & Damiani, quæ exitit in ea Urbis regione quam Basilisci appellabant, renovata & reedificata fuit à Tiberio Curopalata, ut auctor est Zonaras.

XXVIII. SS. COSMÆ & DAMIANI ἐν τοῖς Δαρείσι ædes memoratur in Menæis ad v. Maii, in qua synaxis agi solita dicitur SS. Martyrum Neophyti, Gaii & Gaïani.

XXIX. S. CYRIACI Martyris monasterii, seu μονῆς τῆς ἁγίας μάρτυρος Κυριακῆ, vel τῆς ἁγίας Κυριακῆ nudè Abbates, Acacius in Concilio CP. an. DXXIII. & Eleutherius in Concilio Constantinopolitano sub Mena subscripserunt. Vide Historiam Marcæ Anconitanæ Juliani Saraceni pag. 233. & 52.

XXX. CYRIACI, seu Κυριακῆ μονῆς ἠγέμενος Gennadius subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. i. cum aliis urbis Abbatibus. Μονὴ ἢ ἐπίκλιον Κυριακῆ dicitur in libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

XXXI. SS. CYRI & JOANNIS Martyrum ædis sacra meminerunt Menologium & Synaxaria ad xxi. Januarii, quo die eorum festum agunt Græci & Latini : τῆς Ἰανουαρίου λατῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν ἀναργύμων Κύριου καὶ Ἰωάννου, καὶ τῶν σῶν αὐτοῖς. Alia Menæa & Synaxaria ædis situm designant in Sphoracii quem vocant tractu : Τελεῖται ἢ ἡ αὐτῶν σὺνάξις ἐν τῷ μάρτυρι αὐτῶν, τῷ ὄντι ἐν τοῖς Φωακίσι. Horum reliquæ inventæ Arcadio imperante, ut habet Menologium Sirleri ad xxi. Junii. Vide Bolandum ad xxi. Janu. Monasterii S. Cyri CP. meminit Ordericus Vitalis lib. vii. pag. 641.

XXXII. CYRI, seu Κύριου ἐν τοῖς Ελεβίσι, monasterii Abbas Joannes subscripsit libello monachorum ad Synodum sub Hormisda.

XXXIII. S. DEMETRII Martyris ædes exitit in ipso urbis Angulo, quo loco exitit Acropolis, unde ipse Angulus S. Demetrii postmodum dictus, uti ex Duca & Leunclavio docuimus in Notis ad Alexiadem pag. 259. & 384. A Barda Casare primò conditam scribunt Origines CP. ineditæ parte II. τὸν ἢ ναὸν τῆς ἁγίας Δημητρίου τῆς ἀνοθεν τῆς τείχους ὄντα, ἔκτισε Βάρδας ὁ Καῖσαρ ὁ θεῖος τῆς ἀναρτέδεντος Μιχαήλ, &c. Sed an hæc ædes ea sit quam Porphyrogenitus in Basilio cap. LIV. & Scylitzes pag. 588. Basiliū renovasse tradunt, incertum, cum aliam ædem S. Demetrio sacram in ipso Palatio statuat Cantacuzenus lib. III. cap. vi. καὶ πρὸς τῷ ναῷ τῆς μεγαλομάρτυρος ἡγέμενος Δημήτριος, ὅς τ' βασιλείων ὠκοδόμητο ἐπὶ τῆς. Et cap. ix. καὶ πρὸς τῆς ἐν βασιλείοις τῆς μεροβλύτης Δημητρίου καὶ τῆς μάρτυρος ἡγέμενος ναόν. Quod si eadem planè fuit, à qua Angulus urbis S. Demetrii appellationem sumpsit, dicendum erit exititisse in ea parte Palatii, quæ hunc angulum spectavit, tametsi ipsi Angulo non omnino proximum fuerit magnum Palatium. Meminit præterea Codinus lib. de Offic. cap. xv. monasterii S. Demetrii, quod Παζολογοῦ appellat, in quo Imperatores, veteri & solenni ritu, rei divinæ operam dabant : Κατὰ τῆς μνήμης τῆς μεγάλης Δημητρίου εἰς τῆς ἐπὶ ὀνόματι αὐτῆς πτωχολογίαν σεβασμίαν μνητὴν ἢ τῆς Παλαιολόγων. Ab Andronico Juniore fortè vel ædificatum vel renovatum crediderim, qui sanctum Demetrium summa veneratione, & à puero coluit, ob præstitam

fibi imprimis à Divò isto opem in expeditione Theſſalonicenſi, uti narrat Cantacuzenus lib. 1. cap. LIII.

XXXIV. DII, ſeu S. DII, monaſterium ædificavit S. Dii Theodoſio M. Imperante, multis pecuniis ab Imperatore ſuppeditatis, quibus opus ipſum peractum eſt, ut habent Menologium Sirleti ad xix. Julii, & Codinus pag. 61. In hoc autem Ακοιμήτες monachos induxit, quorum inſtitutum hac ipſa fermè tempeſtate cœperat agnoſci. Hujus quidem Archimandrita aliquot celebrantur, quos inter extitere Martinus Presbyter, & Αρχιμανδρίτης μονῆς τῆς μακαρίας Δίης, qui damnationi Eutychis ſubſcripſit in Concilio Calchedonenſi act. 1. Præterea Alexander & Conſtans, qui ſubſcribere libello Monachorum ad Synodum ſub Hormiſda PP. & Agapetus Concilio ſub Mena, hocce titulo, Αλέξανδρος ἑλέω Θεῶν παρεσβύτηρος Αρχιμανδρίτης μονῆς τῆς ὁσίας μνήμης Δίης, καὶ Εξαρχος τῶν εὐαγγελίων μοναστηρίων. Unde conjicere licet non uni Abbati Dalmati conſeſſam eſſe hanc dignitatem Exarchi monaſteriorum urbis, niſi legendum ſit Δαλμάτης, quod puto: nam proximè ſequitur Conſtans Presbyter & Archimandrita μονῆς τῆς ὁσίας Δίης; aliàs monaſterium Dii duos ſimul habuiſſet Abbates. Meminit præterea Nicetas Paphlago in Vita S. Ignatii P. CP. cujuſdam alterius Ignatii, qui Photii partes ſecutus, ἀρχων τῶν μοναστηρίων καὶ πῶν Προποντιδά fuerat: monaſterii verò & Monachorum Dii Theophanes pag. 114. 122. 135. & 373. ut & Viſtor Tunnenſis in Chronico. Memoratur præterea à Nicolao I. PP. epiſt. 8. *Dofitheus Ofii Dii Presbyter & Monachus.*

XXXV. S. DIOMEDIS monaſterium à Conſtantino M. ædificatum ſcribit Codinus pag. 51. Exinde Baſilius variis donariis ac ingentibus reſtitibus locupletavit, uti Porphyrogenitus in ejus vita cap. 111. & ex eo Scylitzes pag. 586. ſcribunt: ex ea ſcilicet occaſione, quam tradunt idem Porphyrogenitus cap. VII. Symeon Logotheta in Michaelē n. 11. Leo Grammaticus, Scylitzes & Zonaras. Origines CP. MSS. Τὸν ἄγιον Διομήδην ἐκτίσεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. ὁ ὅ βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν ἀνήγειρε τὸν, καὶ ἐκαλλώπισε, καὶ ἀπεχάρισατο κτήματα ἀλλὰ τὸ πῶν ὀφθαλίαν τῆς βασιλείας ἐκείσε ἰδεῖν αὐτόν. Illius etiam meminit Theophanes an. xxxvi. Juſtiniani, ut & Waddingus in Annal. Min. an. mcccclxxiv. n. 1. Scribit Ughellus in Amalphanis Archiepiſc. caput S. Diomedis Martyris Conſtantinopoli delatum in Eccleſiam S. Petri de Canonica Amalphanam à Petro de Capua Cardinali poſt expugnatam à noſtris urbem. Huic ædi adiacuiſſe carcerem auctor eſt Nicetas in Alexio Man. F. *Εἰς πῶν τῆς ὁσίας Διομήδους μονῆς εἶναι ἐκεῖ πῶν ἐνοστάτων ἕσαν εἰρηπῶν ἀλλέως ἀπάγεται.* Atque inde *Carcer Diomedis* appellatur in *Historia exilii S. Martini PP. & Martyris*, ubi in Prætorio Præfecti, Urbis nempe, extitiſſe dicitur: *Conjecerunt eum in unum carcerem cum homicidis, & poſt unam quaſi horam tulerunt eum inde, & tranſpoſuerunt in eam, qua dicitur Diomedis cuſtodia, in Prætorio Præfecti.* Hypomneſticum de Anaſtaſio Apocriſtario: *Cum adhuc eſſent Byzantii in cuſtodia Prætorii Præfecti, quæ appellatur Diomedis, &c.*

XXXVI. S. DOMETII Martyris monaſterii Hegumenus Stratonicus, Concilio Conſtantinopolitano ſub Mena cum aliis urbis Hegumenis interfuit.

XXXVII. S. ELEUTHERII templum ædificavit quidam Baſilius Patricius Arcadio Imperante, ut auctor eſt Codinus p. 61. ex Orig. CP. MSS. Illius meminere in Leone M. Theodoros Lector Ecl. 1. pag. 182. & Cedrenus pag. 348. Prope Xerolophum ſtatuitur in Synaxariis ad xv. Decembris, quo S. Eleutherii Martyris feſtus dies agitur: *πλεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σὺν ἄλλοις ἐν τῶν μαρτυρίῶν αὐτῆς, πῶν πῶν τῶν Ἐπεθόρου.*

XXXVIII. S. EUDOXII ædes exſtituta fuit ab Eudoxio Patricio & Præfecto, Conſtantino M. imperante, ſi qua fides Codino pag. 39. Certè Eudoxium Præfectum Prætorio ſub Theodoſio Juniore vixiſſe indicant Leges aliquot in Cod. Th.

XXXIX. S. EUPHEMII, ſeu τῆς ἐν ὁσίοις Εὐφημίας monaſterii Archimandrita Helias ſubſcripſit libello Monachorum ad Synodum ſub Hormiſda. Interfuit verò τῶν Εὐφημίας Abbas Cyriacus Concilio Conſtantinopolitano ſub Mena cum aliis urbis Abbatibus.

XL. S. EUSEBII, ſeu τῶν ἐν ἀγίοις Εὐσεβίας monaſterii Abbates Joannes Concilio Conſtantinopolitano an. dxviii. & Antoninus Concilio Conſtantinopolitano ſub Mena interfuit cum cæteris urbis Abbatibus.

XLI. S. EUSTATHII ædem condidit Irene Attica, Leonis Chazari Imp. conjux. Codinus pag. 57.

XLII. S. FRANCISCI, ſeu Fratrum Minorum ædem principalem totius Galatini oppidi eſſe ait Cruſius pag. 205. In ea Philippum Atrebatenſem, Augi Comitem, & Franciæ Conſtabilem, qui captus in prælio Nicopolitano xxv. Sept. an. mcccxcvii. poſtmodum fato functus in oppido Michalico, humo conditus fuit. De hac re audiendus Immaël Bulialdus in Notis ad Ducæ Hiſtoriæ caput XIII. *Dum anno MDCXLVII. per meſes Februarium, Martium, & Aprilem Conſtantinopoli agebamus, in Monaſterii ſancti Francis Galatensis ſacello uno, per ſtylio, ſeu clauſtro contiguo, ſepulchrum illius Principis marmoreum vidimus, cui ſequens epitaphium characteribus Gothicis inſculptum legitur: †. SEPVLCHRVM MAGNIFICI DOMINI PHILIPPI DE ARTOES COMITIS DE RV ET CONESTABILIARII*
CP. *Chriſt. lib. IV.* q ij

FRANCIAE QUI OBIIT IN MICHALICI MCCCLXXXVIII DIE XV IUNII IN : Q: (f. in quo scilicet sepulcro) EST CARNE SVA ANIMA CVIVS REQVIESCAT IN PACE. Hocce epitaphium crux in medio posita in duas partes dividit: ad latus insignia gentilitia Francia, qualia tunc indefinito liliorum numero constabant, addita Aricfia familia peculiari trifida lacinia in scuti fronte distinctione, cernuntur. Michalici, seu Michalizi urbs & regio est, non plus decem milliaribus distans à lacu Lopadio, ejusdemque nominis urbe. Michalici meminit Leunclavius in Pand. Turc. cap. LXXVI. ædis verò Fratrum Minorum in oppido Galata Waddingus in Annalibus Minor. an. MCCCLX. & MCCCXXVI. n. XI.

XLIII. S. GEORGII in Manganis splendidum & amplum à fundamentis monasterium excitavit Constantinus Monomachus. Constantinus Manasses:

Κάν γῶνα θελή τις αὐτῆ τὰ ἴ λαμπροψυχίας,
 Η λαμπροδύμητος Μονῆ πτώσεται τὸ φεῦγμα,
 Ἦν ἐκ θεμέθλων ἤγειρεν δαπὸ ρίζῶν ἐχάπτων,
 Τῶ θεῖῳ χειρομῆτυει τῶ ἔσπομοφόρῳ.

In quo quidem condendo tot sumptus impendit, ut exhaustis thesauris publicis, ad injustas exactiones confugere necesse habuerit. Scylitzes pag. 790. Μοναστήριον δὲ οἰκοδομήσῃ ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ λεγόμενα Μαγιάνα, ἐπὶ ὀνόματι τῆς ἀγίας μεγάλης μάρτυρος Γεωργίου, καὶ ἀφειδῶς τὰ δημόσια κατανάλισκων ἐπὶ τῆς οἰκοδομαῖς χρήματα, νεῦ μὲρ οἰκοδομήσῃ, νεῦ δὲ κατὰ σφέων, εἰς μεγάλην ἤλασιν ἰδέσθαι, ὡς πάντων ἐπινοήσῃ ἀπὸ τῆς καπιλείας, καὶ ἀτόποις καὶ σπουδαίαις εἰσπραξαῖς ἐνεργήσῃ. Ceterum Monomachus monasterium condens in Manganis, in nomine sancti magni Martyris Georgii, productis, modò ædificando, modò diruendo, iis quæ erant in ærario omnibus, ad eam pecunia indigentiam decidit, ut ad omne cauponandi genus, & absurdas commentitiasque exactiones recurreret. Occasionem seu prætextum hujus ædificandi monasterii Sclærenam fuisse narrat Zonaras pag. 206. ut per speciem inspiciendæ structuræ, eam juxta Cynegesium habitantem inviseret: λέγεται δὲ ὁ οἰκοδομῆς ἀρξάσθαι ἀπὸ τῆς ἐσομένης αὐτῶ, τῆς Σκλαίρειαν λέγω, ἵν' ἐκείνη ποροφοιτῆσαι σιωχῶς, ἐν τῶ οἴκῳ Κυνηγίου ἐχούσῃ τότε δὴ τῆς οἰκίῃσιν. Manganorum dein monasterii curam Constantino Lichudi Proëdro & Protovestiarario, postmodum Patriarchæ Constantinopolit. ut & immunitatis ei indultæ tabulas commisit. Idem Zonaras in Isaacio Comneno pag. 214. de Constantino: Ὡπερ ὁ Μονομάχος καὶ τῆς Μαγιάων ἀνιδεῖτο φρόνησιν, καὶ τὰ πᾶσι τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν ἐνεπίθεσιν ἐγχεσθαι. In Manganorum Ecclesia humata fuit eadem Sclærena, quam & Augustam vocavit Monomachus, cui insigne monumentum excitavit: in quo etiam Hugo Comes S. Pauli in Atrebatibus, capta à Francis Constantinopoli, sepultus est, ut habet Nicetas in Balduino Flandro n. 1 v. Ὁ δὲ δὴ Κόμης τῆς ἀγίας Παύλης ἀπεγρονθὶ θανάτῳ, καὶ θάπτεται καὶ τῆς μονῆς τῆς Μαγιάων ἐν τῶ τῆς Σεβάσης τῆς Σκληραίνης μνήμασι. Willharduinus noster n. CLXXVIII. de Comite S. Pauli: *Et fu enterrez à mult grant honor au Mostier Monseigneur saint George de la Mange.* Cujus quidem Comitis corpus inde in Abbatiam Caricampi in Atrebatibus relatum narrat Ferreolus Locrius in Chronico Belgico an. MCCV. Scribit idem Nicetas in Isaacio lib. 111. n. v. subversum penè fuisse Manganense monasterium ab eodem Isaacio, qui ex ruderibus ac maceris turrim sive propugnaculum in Palatio Blacherniano construxit: Σὺ πολλοῖς δὲ καὶ τῆς φεύκλυτον εἶκον τῆς Μαγιάων κατέβαλε, μήτι τὸ τῆς ἐργου κάλλος καὶ τὸ μέγας αἰδέσθαι, μήτι τῆς ἔσπομοφόρου Μάρτυρα ποιήσῃ. *Et præter alia multa inclutam Manganorum ædem destruxit, neque operis elegantiam & magnitudinem veteris, neque virtutem Martyrem, cui ea dicata erat, reveritus.* Monasterium virorum fuit, ut satis innuunt Nicephorus Gregoras lib. 1 x. Hist. pag. 284. & Pachymeres lib. 1 v. cap. XXI. in quo aliquandiu deposito imperio Monachum egit Joannes Cantacuzenus, qui ei multos insuper attribuit redditus & possessiones, ut ipsemet testatur lib. 1 v. cap. xv 1. De sacris Reliquiis quæ in æde Manganorum asservabantur, egit idem Cantacuzenus lib. 1. cap. LIX. Ad id porrò monasterium in festo sancti Georgii x x111. Aprilis procedere solitum Imperatorem narrat Codinus de Offic. cap. xv. in qua quidem processione Constantino Ducæ Imperatori struatas, quas ille feliciter evasit, insidias tradunt Scylitzes & Glycas. Illius meminit etiam Pachymeres lib. v. cap. xx 111. Denique capta à Turcis urbe, ἐν τῆς τῆς Μαγιάων μονῆς Τυρκοκαλογέου hospitatos refert Ducas cap. x111. Jam verò de monasterii situ ut aliquid dicam, ad angulum Urbis Sandemetrianum, ubi olim extitit Acropolis, statuit Ichnographia Constantinopoleos Bondelmontiana: quo etiam loco Willelmus Tyrius lib. 11. cap. v 11. ubi de Constantinop. *Fortam habens trianguli, trium inæqualium laterum: cujus primum latus ab eo angulo, qui inter Propontum & Hellepontum continetur, ubi est Ecclesia S. Georgii, qua dicitur Mangana, &c.* Sed & ab hoc monasterio, Bospori imminente ostio nomen inditum Brachii sancti Georgii. Idem Tyrius lib. xx. cap. xx 1 v. *Fauces Abydenas, & ostia Bospori, quod vulgari appellatione Brachium S. Georgii dicitur, feliciter ingressus est.* Et cap. v 11. lib. 11. de Helleponto: *Verbo autem vulgari dicitur Brachium S. Georgii, Europa Asæque limes.* Neque soli Freto ac Bosporo, sive Helleponto id inditum nominis, sed & toti Propontidi. Otto Frising. lib. 1. de Gest. Frider. cap. XLV. *Erat in vicino mare Proponticum, quod modo Brachium S. Georgii ab indigenis dicitur.*

Qua notione usurpatum à Monacho sancti Mariani, Conrado Uſpergenſi, Vincentio Belvac. & aliis ostendimus ad Willharduinum n. lxxv. Vide Noras ad Cinnamum pag. 440. Prædicitis addo, Græcos 1111. Novemb. celebrare τὰ ἑκαίοντα ἢ δεκάνα ἢ τὸ ἅγιον μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῆς ἐν Λύδῃ, ἢ τοὶ κατὰ θεὸν τῆς ἀγίου σάμαθρος αὐτοῦ, ut est in Horologio Græcorum. Vide Joannem Euchaïtarum Metropol pag. 22. Pachymerem lib. xi. c. xx. & Margarinum in Bullario Casinenſi to. 11. pag. 253.

XLIV. S. GEORGII *Εὐκήμελον*, seu Oratorium, exstruxit Mauricius Imperator, ut auctor est Codinus pag. 44. Illud fortè quod in Deutero statuunt Synaxaria ad xx111. Apr. quo festum sancti Georgii colitur: *Τελεῖται δὲ ἡ ἀπὸ σὺνάξης ἐν τῷ ἀνωτάτῳ ἀπὸ μάρτυριῶ τῶ ὄντι ἐν τῷ Δευτέρῳ*. Et ad xx11. April. in sancto Theodoro Episcopo Sycæorum: *Τελεῖται ὃ ἡ ἀπὸ σὺνάξης ἐν τῷ μάρτυρι τῆς ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τῶ ὄντι ἐν τῷ Δευτέρῳ*.

XLV. S. GEORGII ædem, τὰ Χαλκίδου dictam, Sergius Patriarcha Constantinopol. hæreticus exstruxit, in quo & humatus fuit. Codinus pag. 62.

XLVI. S. GEORGII in Xylocirco monasterii, *μονῆς τῆς ἀγίου Γεωργίου ἐν τῇ Ξυλοκίρκῳ*, Abbas Eugenius subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda. Eiusdem monasterii Abbas Cyriacus Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit.

XLVII. S. GEORGII monasterium in Sycis, τὸ μονάδιον τῆς ἀγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου Συκεωτῆς dictum Annæ Comnenæ lib. 11. pag. 66. superest etiamnum, ut auctor est Martinus Crusius pag. 205. Vide Monasterium Romanorum.

XLVIII. S. GREGORII Theologi ædes, juxta quam *σταθὸς ἐν μαρμαρένῳ κίονι καὶ μέσον ἀνεσηλώθη τῆς λεωφόρου, στύχ μαρμωρεῶν columnæ imposita ἐν media platea stetit*, ut habet Nice-tas Paphlago in vita S. Ignatii Patriarchæ Constantin. pag. 693. illa est quam Sophianæ ædi proximam fuisse ait Codinus in Orig. Nec scio an diversa ab alia æde S. Gregorii, quam *Ξενοκίτιον* appellatam scribit pag. 49. & à quodam Patricio excitatam Theodosio Juniore imperante. Gregorii porro icon describitur in Synaxariis xxv. Januar. Sed & in Codice venerandæ antiquitatis operum ejusdem Gregorii Nazianzeni, & sub Basilio Macedone scripti, qui asservatur in Bibl. Regia num. cliv. epitaphio in sororem præfigitur tabella grandior in tres partes divisa: harum prior quinque figuras stantes complectitur, quarum prima mulieris, cum stola purpurei, & pallio viridis coloris, manus expansas, specie precantis, tenet: inscriptio quæ ad capitis latera extitit, præ vetustate deleta. Altera, quæ est Episcopi barbati ac senis, cum homophorio Græcanico, sinistrâ Evangelium tenet. Ad capitis latera sunt hi characteres, Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΤΗΡ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ. Tertia est ejusdem quo prior schematis, cum hoc lemmate: ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ. Quartavirum exhibet tunica viridi indutum, quam ambit longius pallium candidum, ad humerum dex-

trum fibulâ revinctum, manibus expansis. Huic adscriptum, ΑΓΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΟΣ. Quinta denique est mulieris cum pallio rubeo, dextram expansam habentis, sinistra verò orarium tenentis. Huic adscriptum ΑΓΙΑ ΓΟΡΓΟΝΙΑ. Altera tabella S. Cæsarii ἐνταφιασμὸν exhibet, ubi effertur in ædem sacram, in lectulo aureo, quem quatuor viri deferunt. Tertia denique sanctam Gorgoniam in lecto ægram decumbentem, cui adest S. Gregorius, &c. Priorem tabellam hic damus demptâ priori figurâ. Alteram exhibuimus lib. 111. sub finem descriptionis ædis Sophianæ.

XLIX. SS. HESPERI, seu EXUPERII, & ZOES, Martyrum, quorum festum agunt Gr. & Lat. 11. Maii, ædem sacram, fermè dirutam, de novo instauravit Basilius Macedo. Porphyrogenitus in illius vita cap. LIV. Τῶν ἡ καλλιπικῶν μαρτύρων Εσπερίας καὶ Ζώης ἡ θεῖον οἶκον ἡδραφιδόνον σχεδὸν κατὰλληλον τῷ παλαιῷ ἐδείματο. Scylitzes pag. 588. qui id ipsum habet, addit vicinam fuisse ædi S. Platonis. Synaxaria in Deutero statuunt: Τελείται ἡ αὐτῶν σῶσις ἐν τῷ ἀγιοτάτῳ αὐτῶν μάρτυρι, πρὸ ὄντι ἐν τῷ δευτέρῳ. Unde colligitur eandem esse cum æde, quam Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 111. scribit Justinianum ædificasse, seu potius instaurasse, Ζῶν μαρτυρεῖ ἀμφὶ τῆς πόλεως ἀγυῶν ἐχάτω, *adulitimum utbis vicum*, quæque haud procul ab æde S. Annæ in eodem Deutero extitit. Proinde eadem perinde etiam videtur, quam ad Cisternam Mocistam condidit, & S. Zoæ dicavit Marcianus Imp. in qua postmodum humatus fuit, ut habet Codinus pag. 60. ex Originibus CP. ineditis: nam & Cisterna Mocisia ad Portam auream, ut & Deuterum, extitit.

L. S. IGNATII ædes. In Menæis ad VII. Decembr. τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ὅσιος Ἰγνάτιος, ὁ πλησίον τῷ Βλαχερνῶν ἐν εἰρήνῃ πλειέται. Sed an ædes S. Ignatio sacra ad Blachernas steterit, nescio an ex his elici possit.

LI. S. JOANNIS CALYBITÆ, cujus festum agunt Græci & Latini xv. Januarii, ædem Constantinopoli excitavere Eutropius Magister militum & Theodora illius parentes, versus Occidentem, ut habet Cedren. p. 348. qui πῶχῶς Joanni cognomentum tribuit, quomodo Menæa, & ejusdem sancti vita à Bolando edita, ad quod ita alludit Contacium, quod de illo habetur in Horologio Græcor. Ποθήσας, σοφῆ, πῶχῶν πῶ ἀσπλον, γνάκων τῶν πῶτον ἡμισίας, &c. *Cum illibatam paupertatem desiderares, vir sapiens, parentum tuorum divitias sprevisi.* Narrat idem Cedrenus Leone M. imperante exortum incendium καὶ τὰς ἀνατολὰς ἀπὸ τῆς Νεωεῖς ἐπεκτεινόμενον μέχρι τῆς ἀγίας Ἰωάννης τῆς Πτωχῆς πρὸς δύσιν, *ad Orientem à Navali protensum usque ad ædem S. Joannis Mendici ad Occidentem*, omnia consumpsisse; quæ aliis verbis refert Zonaras pag. 41. Εἰς μὴκῶς ἡ διεξήλθεν ἀπὸ τῆς Βοσπόρου μέχρι τῆς ναῖς ἀγίας Ἰωάννης τῆς Καλυβίτης, *in longitudinem à Bosforo versus ædem S. Joannis Calybitæ pervagatum est.* Excitatum porro templum in tugurio ubi sepultus fuerat, ut est in Joannis vita: sed postmodum illius corpus Romam translatum videtur, ex inscriptione, quæ legitur in Xenodochio juxta Pontem insulæ trans-tyberinæ, ubi extat etiamnum Ecclesia S. Joannis Calybitæ nomen præferens, à Formoso PP. qui sub an. DCXCVI. excessit, extructa: *Hic requiescunt corpora sanctorum martyrum Hippolyti, Taurini, Herculiani, atque Joannis Calybitis. Formosus Episcopus condidit.* Unde conficitur Joannis corpus Romam translatum ante ortam Iconomachorum hæresim, imperante Leone Isauro, sub annum DCXVI. quod velle videntur viri docti. Verum non integrum Romam perlatum: siquidem caput à reliquo corpore avulsum diu postea cultum fuit, donec capta à Francis Urbe Vefontionem delatum est, ubi asservatur & colitur in Ecclesia S. Stephani. Capsæ ærea, quæ caput includit, inscripti Græci versus bini, qui expilatas divi reliquias videntur innuere, avulsumque à corpore caput per manum prophanam à pia rursus Joannis alterius manu demum colligatum, seu thecæ inclusum:

Χεῖρ μὲν βέβηλος πρὶν σιωθῆν κέρει,
Ἀλλ' εὐσεβὲς χεῖρ Ἰωάννης σιωσεῖ.

Meminit Theophanes pag. 363. Ἄνδρα ἐκ τῶν μοναχῶν τῆς Καλυβίτης.

LII. S. JOANNIS CHRYSOSTOMI ædis meminit Joannes Diaconus in Vita sancti Josephi Hymnographi n. XXIIV. ubi de ejus adventu Constantinopolim: Ο θεῖος Ἰωσήφ τὸ πόπον κατὰλιπὼν, τῷ τῆς μεγάλης καὶ χριστοῦ πῶ γλώσσαν Ἰωάννη σπικρὸν ἡμεροχρεῖ. Mox addit ab eodem Josepho illatum in hanc ædem Gregorii Decapolitæ corpus. Ut porro sanctum Joannem Chrysostomum delineare soliti fuerint Græci ex tabella Græcanica, quæ in Gazophylacio Sangenovéfano Parisiis asservatur, & quam supra, ubi de sancti Basilli æde, exhibuimus, lector percipiet. Sed & in hanc rem consulenda Menæa ad XX. Januarii. De Joannis verò reliquiis egimus ubi de æde sanctorum Apostolorum.

LIII. S. ISIDORI ædem adjunctam ædi sanctæ Irenes, juxta ipsum mare, ædificavit sanctus Marcianus Oeconomus magnæ Ecclesiæ, qui Marciano imperante vixit. Menæa ad X. Januarii in sancto Marciano: Εδείματο δὲ ναὸν τῆς ἀγίας Εἰρήνης πῶ πρὸς θάλασσαν, σιωθῆσας αὐτῶν τὸν εὐκτίειον οἶκον τῆς ἀγίας Ἰσιδώρου. *Ædificavit templum S. Irenes versus mare, ipsi annexens Oratorium S. Isidori.*

LIV. S. JULIANI ædes cognominata Πέρδιξ, ait Codinus pag. 48. ex Originibus Con-

stantinop. MSS. quia ad unam ex cameris, seu fornicibus, efficta erat Perdix à Constantino Magno. Hanc cum ipsis Monachis igne consumpsit Copronymus, cujus plumbum liquefactum ad usque Portum Sophianarum defluxit. Extitit haud procul ab æde Sophiana, ut docent Menæa ad xvii. Novemb. in sancto Zacharia Sutore.

LV. S. JULIANI ædem propriis sumptibus ædificavit Urbicius, ubi olim fuerant ἀπλίκτα, *Castra* Romanorum, ut habent Origines Constantinop. inedita, & Codinus pag. 38. paginâ verò 46. Anastasium Dicorum condidisse templum sancti Juliani ait, ubi puer Dyrachio veniens Grammaticam didicerat. In Menæis ad xii. Junii celebrari dicitur memoria ἡ ἑορτῆς Ἰουλιανῆς ἢ εἰς τὰ Λίβα, ἐν τοῖς Δαζάτις: ubi nescio an non legendum Λιβός, cujus appellatione extitit Ecclesia Deiparæ dicata. Sancti Juliani Ciliceni Martyris festus dies agitur xxi. Junii: alterius Juliani xvii. Januarii. Sed & pro Δαζάτις, fortè leg. Δαζισαίς.

LVI. S. JULIANI Martyris ædis πλησίον ἢ Φόρου encania celebrant Græci v. Julii, ut est in Menæis. Dicata porro fuit sancto Juliano & sanctæ Basilissæ, quorum festum agunt Græci viii. Januarii: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σὺνάξις ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ αὐτῶν ἄρτυρῳ, τῷ ὄντι πλησίον ἢ Φόρου.

LVII. S. LAURENTII in Pulcherianis, ἐν Πελλικεραναῖς, ædem collapsam restituit Basilus Macedo, ut auctor est Porphyrogenitus in Avi vita cap. lxi. illam, opinor, quam à Pulcheria A. exstructam scribunt Theod. Lector Eccl. i. pag. 161. Theophanes p. 91. & Codin. pag. 48. Meminit idem Theophanes, ubi de seditione Victoriatorum agit, ædis S. Laurentii, quam Asyli jure donatam fuisse scribit: Καὶ ἠπέρασαν αὐτῶς εἰς τὸ ἄγιον Λαυρέντιον, διὸν ἐπινομία εἶχεν τῆ μηδένα ἐκβλήσειν τῆ ναῦ, ἕως ἂν παθῆν τὸ ἱκανόν. Et ad S. Laurentium illos deportaverunt, quòd hoc gauderet privilegio Ecclesia, ut nemo ex ea ejiceretur, donec factum fuisset satis. Meminit etiam ædis S. Laurentii Synaxarioh de S. Joanne Jējunatore Patr. CP. ad i. Sept. ut & Anonymus in Depositionem vestis Deiparæ pag. 777. apud Combesium. Neque porro omitendum, etsi omnino à vero alienum videtur, quod de ædis S. Laurentii conditu habet Petrus Damiani lib. viii. epist. v. *Alphanus Salernitanus Archiepiscopus, vir videlicet verax ac prudens, in Constantinopolitana se perhibet urbe didicisse quod retulit: Contigit, inquit, Imperatorum, cujus tamen vocabulum non tenebat, aliquando plagam cecitatis incurere, cui nulla medicinalis industria cura potuit subvenire. Cumque periculum hoc humano studio nullatenus potuisset evadere, aggressus est hoc apud Deum precibus impetrare. Audivit itaque per somnium, quasi B. Laurentii Martyris Ecclesiam peteret, reparati luminis claritatem divinitus obtineret. Iturus itaque Romam offert votum, jubet parari præsto navigium, fixum statuit arripiendi protinus itineris institutum. Vxor autem dum parvulis adhuc filiis amissionem formidat imperis, dum sibi regie dignitatis occasum, dum marini discriminis metuit viro periculum, religiosa fraudis aggreditur argumentum. Dedit ergo remigibus hoc mandatum, ut nullatenus Romam recta progressionē contenderent: sed per diversos portus, ac littorum stationes subsistendo, ac reprimendo navigium, iter tantummodo simularent. Sea dum nautæ Regem, ut edocti fuerant, varia locorum nomina permutando deludunt: ac modo in anteriora procedunt, modo per sinuosos flexus atque reflexus in eadem loca, per quæ processerant, elabuntur, Regina latonorum ac cœmentorum adhibita multitudine, augustissimam ac valde magnificam in honorem B. Laurentii construxit Ecclesiam, juxta mensuram videlicet illius basilicæ, quam præfatus Martyr habet in ipso Romæ suburbio constructam. Dicebat enim, Si datum est ut per B. Laurentium vir meus redeat ad salutem, quidquid Romæ potest, & hic nihilominus potest. Sed dum hinc Imperator per diversos anfractus ac stationes littorum spaciando deducitur, illinc per plurimos artifices operum basilicæ fabricatur: simul & fabrica mirifice decorata perficitur, & annus impletur. His itaque hoc modo peractis, præfatus princeps ad mœnia Constantinopolitanæ reducitur, qui tamen Romam esse, sociis ita perhibentibus, arbitratur. Provisum est itaque, ac diligentius accuratum, ut nulli nisi Latinè loquentes assisterent; qui videlicet inquirenti, Romam, & B. Laurentii Martyris adesse basilicam suaderent. Ad manus itaque ductus, Ecclesiam Imperator ingreditur, & confestim luce recepta, circumstantes se se conspiceret, conjugem, clientes atque domesticos admiratur. Neque majorem fidem merentur quæ de hac æde scribit ex Græcorum relatione Henricus Zomererus, de ultima urbis expugnatione scribens, in M. Chronico Belgico p. 379. In Ecclesia sancti Laurentii prædictæ civitatis, ut mihi Græcus, qui propriis oculis sepe vidit, narravit, erat columna tota marmorea cooperta, ad modum scæcorum, sic ordinata, ut incipiendo à principio in uno scæco poneretur nomen Imperatoris, & in sequenti nomen Patriarchæ qui præsidebat. Prædixit verò Philosophus ille (Leo) columnæ scæcis omnibus expletis, perditum iri civitatem Constantinopolitanam, & sic de facto accidit: quia præfatis Constantino Imperatore, & Patriarcha Gregorio, quorum tempore capta fuit civitas, facta fuit impletio ultimorum scæcorum.*

LVIII. S. LAURENTII monasterium à Theodoro Abbate ejusdem monasterii ædificatum, Justiniano imperante, sub quo is interfuit Concilio Constantinopolitano sub Mena, in quo sic subscribit, Θεόδωρος ὁπισκοπὸς καὶ ἡγουμὲν ὁ μονῆς ἢ ἀγίου Λαυρεντίου ὑπὲρ ἐμοῦ συστάσις ὑπέγραψα.

LIX. S. LAZARI monasterium exstruxit Leo Imp. & in eo Monachos eunuchos instituit, ac corpora sancti Lazari & sanctæ Mariæ Magdalenæ deposuit. Leo Grammaticus pag.

481. Ωσαύτως ἔκτισεν εἰς τὴν λεγομένην Τόποι τὸν ἅγιον Λάζαρον, καὶ τσοκευάσας μονὴν ἀνδρείων εὐνέχων, ἐνθα καὶ τῷ ἁγίου Λαζάρου σῶμα καὶ Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς ἀνακομίσας ἀπέδωτο, ποιήσας καὶ τὰ ἑγκαίνια τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας. *Ad Topos pariter Ecclesiam sancti Lazari exstruxit, virileque Eunuchorum Monasterium ibi constituit, & in eo sancti Lazari & Maria Magdalena corpora huc allata deposuit, celebrata ejusdem adis dedicatione.* Eadem propemodum habent Symeon Logotheta n. xxiv. Anonymus Combesianus in eodem Leone n. xviii. ut & Codinus in Orig. pag. 63. qui pag. 40. locum pariter designat, ut & Anonymus & Scylitzes καὶ τὴν Τόποι. At Origines Constantinop. ineditæ parte ii. scribunt templum sancti Lazari ædificatum primò à Basilio Macedone, ampliatur deinde à Leone filio: Ο δὲ ἅγιος Λάζαρος ἐκτίθη μὲν πρῶτος ὑπὸ βασιλέως τῷ Μακεδόνι. ἕτερον δὲ πρῶτος Ἰβηρῶν τῷ Ἰβηρῶν ἐπιλατιώδῃ διοχασαμῶν ἐν τῷ τῷ ναῷ, καὶ κτήματα πολλὰ εἰς εὐνέχων μονῶν αὐτῶν διοχαστέδθησεν. *Ad urbis portulam, quæ ibi extitit, ædem sancti Lazari statuit Pachymeres lib. ix. cap. vi. & xviii. unde percipimus cur Leo Grammaticus pag. 480. Imperatorem dicat specie peregrè eundi finxisse se ad sanctum Lazarum cœnatum proficisci: περιφασισάμενος δὲ ὁ βασιλεὺς ἀπελθεῖν, καὶ δευπνήσασθαι εἰς τὸν ἅγιον Λάζαρον, &c.* Mentionem agunt ejusdem ædis Pachymeres lib. vii. cap. iiii. Menæa & Menologia xxii. Julii, & xvii. Octobris, & Bondelmontius in Descriptione Constantinopoleos, ut & Codinus de Officiis cap. xv. num. xviii. ubi annotat Imperatorem κατὰ τὴν ἀνάστασιν τῷ ἁγίου καὶ δικαίου Λαζάρου, εἰς τὴν ἐπὶ ὀνόματι αὐτοῦ πτωχολογίῳ συλλασμίῳ μονῶν, procedere solitum. Advectum porrò sancti Lazari corpus ex Cypro, ut auctor est Zonaras, ἐκ τῆς Κυπρίων πόλεως ἐν τῇ νήσῳ Κύπρου, ut est in Menæis & Menologiis Græcorum. Quod quidem sancti Lazari corpus Gaspar Bruschius in Chronologia monasteriorum Germaniæ ait hodie asservari in Andlowensi Canonicorum Collegio in Alfatia. Allatum verò sanctæ Mariæ Magdalena corpus ex Epheso, ut est apud Scylitzem, quò cum ad sanctum Joannem Evangelistam venisset, ibi sanctè obdormivit, & tumulata fuit in spelunca aditu, in qua postea quieverunt sancti Pueri Dormientes. Ita Menæa ad xxii. Julii. Sancti verò Lazari & sanctæ Magdalena an in Galliam revera allata sint reliquiæ, ipsæque revera ferventur, inter viros eruditos graves haud ita pridem exortæ controversiæ, quas aliis discutiendas relinquimus.

LX. SS. MAMANTIS & BASILISCI Martyrum ἐν τῷ Δαρπίου festum celebrari xxix. Julii observant Menæa.

LXI. SS. MANUEL, SABEL, & ISMAEL, quorum festum agunt Græci xvii. Junii, Ecclesiam ad muros terrestres condidit Theodosius Magnus, quo loco martyrio vitam finierant sub Juliano Apostata, in qua & eorum corpora deposuit, ut auctor est Codinus pagg. 12. 61. ex Origin. Constantinop. ineditis. Horum etiam meminit Zonaras in Juliano n. ix.

LXII. S. MENÆ Martyris, cujus festum agunt Græci x. Decemb. templum à Constantino Magno excitatum tradit Nicephorus Call. lib. vii. cap. xlix. non tamen à fundamentis, sed cum idolorum fanum esset, ejectis simulacris, novo indito nomine, uti erat reliquit, ut habet Codinus pag. 37. qui alibi subdit inventa in eo templo, cum fossa quadam purgaretur, multa ossa inusitata longitudinis, quæ in Palatio deponi jussit Anastasius Augustus, quod etiam tradunt Glycas & Suidas. Ait denique idem Codinus pag. 11. Jovi primitus sacrum fuisse, suaque adhuc ætate in marmoreis arcubus, qui duabus columnis ingentibus sustentabantur, Jovis & Saturni statuas superfuisse. At Hesychius Milesius, non Jovi, sed Neptuno sacrum fuisse contendit: Προσιδῶν τε πέδον πρὸς τῇ θαλάττῃ ἀνήγαγεν ἐνθα νῦν ὁ τῆς Μαρτυρίας Μῦθῶς οἶκος ἀνακόμηται. Quæ quidem rursus sui oblitus exscripsit idem Codinus. Itaque ex hujus inconstantia, inquit Gyllius lib. ii. cap. xiv. nihil aliud assequi possum, nisi mihi verisimilius videtur templum Menæ in his partibus Acropoleos, in quibus olim fuit templum Neptuni cum ex Dionysio Byzantio antiquissimo scriptore, tradente paulò supra promontorium Bosporium fuisse Egræssoria Minerva aram, & templum Neptuni, & sub templo Neptuni intra muros fuisse stadia & gymnasia, ut planius demonstravi in Bosporio: (lib. ii. cap. ii.) tunc assequor ex hominum memoria viventium, asserentium intra claustra regia olim Acropolim appellatam, fuisse nobile templum D. Menæ. Verùm ex situ templi Veneris, quod Neptuni fano vicinum fuisse scribit Hesychius Milesius, colligimus ædem Neptuni, ac consequenter S. Menæ Martyrium rectè collocari in quarta Regione in veteri Urbis Descriptione. Templum enim Veneris ad littus Propontidis haud procul ab antiquis Byzantii muris extitit, ut ex Zozimo suo loco docuimus. Meminit verò templi Neptuni Dionysius Byzantius apud Gyllium lib. i. de Bosporo Thrac. cap. ii. In Acropoli statuitur in Originibus Constantinop. ineditis: Οπὲν τῷ ναῷ τῷ ἁγίου Μῦθῶς, ἐν τῇ Ἀκροπόλει ὄρυγμα εὐρέθη ὅτι ἐκαθελίχθη, &c. Tradit denique Codinus pag. 37. ædi sancti Menæ ultimam manum imposuisse Marcianum & Pulcheriam AA. Illius meminit Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patr. Constantinop. pag. mihi 718. & ad maris littus statuit: meminit etiam Vita sancti Marcelli xxix. Sept. ubi juxta hanc ædem Alexandrum Acœmetorum Abbatem & institutorem vitam exegisse commemorat: Πρὸς τῷ ἱερῷ οἴκῳ

οἶκῳ τῆς μεγάλης ἐν μέρτεσι Μλωᾶ πῶ ἀσκησὼν ἐπεδείκνυτο. Vita sancti Alexandri habet πλησίον τῆ οἴκου τῆ ἀγίου μέρτερος Μλωᾶ. Quam quidem ædem intra urbem sitam fuisse sequentia satis declarant. Reliquias denique sancti Menæ Byzantium translatas observant Menæa ad x. Decembr. Vide eadem ad xvii. Febr.

LXIII. S. MENÆ & MENÆI, τῆ Μλωᾶ καὶ Μλωαίου, Martyrum ædem excitavit in Hebdomo Justinianus, ut habet Procopius lib. i. de Ædif. cap. ix. Vide infra ædem sacram Βιγλενπίου nuncupatam.

LXIV. S. METROPHANIS, primi Byzantii Episcopi imperante Constantino Magno, ædis mentio est in Synaxariis ad iv. Junii, quo die illius festum celebrant Græci, additurque τὸ λείψανον αὐτοῦ, seu reliquias, ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, in æde ei sacra repositas. Menæa ad hunc diem ædis situm ita observant: Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σὺν ἑξῆς ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ· ἐν τῷ σεβασμίῳ αὐτοῦ οἴκῳ τῷ ὄντι πλησίον τῆ ἀγίου μεγαλομάρτερος Αἰκαίου ἐν τῷ Ἐπίσκοπῳ· Celebratur ejus festum in sanctissima Magna Ecclesia, in veneranda illius æde juxta S. Martyrem Aca-cium in Heptascalo sita. Hanc ipsi Constantino Magno adscribit Codinus pag. 62. ubi subdit de novo postmodum instauratam à Justiniano Magno.

LXV. S. MOCII Martyris templum, à Constantino Magno ædificatum testantur pas-sim scriptores, Theophanes pag. 18. Cedrenus pag. 284. Codinus pag. 37. & alii. Addunt Synaxaria ad xi. Maii sancto Mocio sacrum, translatas in hanc ædem à Constantino ejus-dem sancti reliquias: Καμείδην ὅτι τὸ Βυζάντιον ἐλλεται, ἔνθα πῶ Διὰ ξίφοις λαμβανὴ δόξασι, καὶ πῶ κεφαλῶν ἀφαιρεῖται, καὶ τότε πρὸς μιλίου ἐνὸς τὴ πόλεως πῆδαι. ὕστερον δὲ ἀνοικοδομηθέντος αὐτοῦ ναοῦ ὡς τῆς μεγάλης Κωνσταντίνου, τῷ μεγάλῳ τῆ κατὰ σπουδῆς, καὶ τῷ βυβλῆ τῆ ἀνοικοδομῆς, πολυτελοῦς ὄντος καὶ σεβαστοῦ, ἐν αὐτῷ μετατέθη. Deinde Byzantium mittitur, ubi capitale excipit sententiam, & capite truncatur, tum verò uno ab urbe milliari exponitur. Postmodum verò ædificata ipsa æde sacra à Magno Constantino, apparatus magnitudine & structura gravitate eleganti admodum & insigni, in ipsa depositus est. Codinus pagg. 33. & 37. ait non de novo ædificatam fuisse sancti Mocii ædem à Constantino, sed cum fanum esset deorum, illud expurgasse, dejectis simu-lacris ac idolis, Herculis scilicet, ut auctor est in Basilio Symeon Logotheta n. xi. vel Jo-vis, ut habent Origines Constantinop. ineditæ, cujus verba hic afferemus: Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἄγιον Μώκιον παρὰ τὸν μὲν ἕτως δὲ τῆς μεγάλης Κωνσταντίνου ἀνοικοδομηθῆ, Ἑλλήνων πλῆθος ἐκείσε κατοι-κουῦσαν πολλά, καὶ ναὸς τοῦ Διὸς, καὶ τῶν κατὰ τὴν αὐτῆς λίθων ἐκτίθη ὁ ναὸς ἑλθόντες ἢ ἐν τῷ ναοῦ τῆ ἀγίου Μωκίου, ἠρέθησαν καὶ παρεκάλωσαν τὴ Βασιλίαν κατὰ σπουδῆς αὐτῶν ἐκείσε ὃ καὶ γέγονε. παρευ-θὸν οὐκ ἐλάττωσι ναὸν οἱ Ἀρειανοί, καὶ ἐδόξαζον παρ' αὐτῶν ἔτι ζ'. καὶ πῆλξ λειτουργοῦσαν αὐτῶν τῷ ζ'. ἔτι δ, ἐν ᾧ καὶ πολλοὶ Ἀρειανοὶ ἀπεκτανῶσι. ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Ἰουλιανῆς τῆς μεγάλης ἀνεγείρεται ὁ αὐτοῦ ναὸς, ὃς ἵστανται ἕως ἄρτι. Ædes sancti Mocii primum sic extructa fuit à Magno Constantino, pa-ganorum multitudine hinc habitante, eratque templum Iovis, & ex ejus lapidibus ædes sacra est ædifi-cata. Venientes verò in ædem sancti Mocii, (Ariani fortè) deprecati sunt Imperatorem sibi illam ad ha-bitandum concedi, qua adepti, statim templum excitarunt Ariani, & ab illis possessum est per annos septem. Cecidit verò cum in eo sacras liturgias celebrassent anno septimo, quo & multi Ariani interfecti sunt. At sub Justiniano Magno rursus ædificatur eadem ædes, uti hæcenus perstat. Subdit idem Co-dinus, nescio an verè, cum duplo major esset, quàm sua ætate erat, media parte contraxisse Constantinum. Sed quod ait excitatum hoc loco templum à Constantino, quòd ibi marty-rium pertulisset sanctus Mocius, vix fidem meretur, siquidem Heracleus passum testantur Menæa. Denique tradit idem scriptor pag. 38. Theodosio Magno imperante è Magna Eccle-sia exactos Arianos, postmodum in urbem reverbos obtinuisse ædem sancti Mocii, quam illi reædificaverunt: sed octavo post anno, dum sacra facerent, corruisse, ac demum sub Ju-stiniano Magno denuò instauratam. Procopius lib. i. de Ædif. cap. iv. ædem sancti Mocii omnium maximam extruxisse auctor est: Ἐπὶ μὲν τοῖς Μωκίῳ μάρτυρι ἀνεμῆσαν ναὸν, ἔπερ τὰ ἰερά πάντα μεγάλῳ ἐλάσσω. Templum item Mocii Martyris, omnium maximum. Magnitudine etiam sua insigne fuisse templum sancti Mocii testatur praterea Porphyrogenitus in Basillii Vita cap. li v. scribens τὸ Μωκίου τῆς μάρτερος μέγα τέμενος, non paucis hiatibus subactum, ipsumque Bema ad terram prostratum, ac sacram mensam de novo instaurasse: à quo hau-sit quæ habet in hanc rem Scylitzes pag. 587. Ejus etiam amplitudinem & elegantiam com-mendat Nicetas in Isaacio Angelo lib. ii. n. ii. quo loco agit de templo sancti Michaelis Chonenfi, quod ædi sancti Mocii confert: Ἀλλὰ καὶ τῶν νεῶν τῆς Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ὁ αἴματος ἕ-τος Διὰ φῆκεν ἐμωρῆσαι, ἔργον μέγιστον καὶ σεβαστόν ὄντα, καὶ ὑπερβαίνοντα εἰς κάλλος καὶ πῶ εἰς μή-κος ἕκτασι τὸ ἐν τῇ βασιλίᾳ πόλει τῆς καλλιμάρτερος Μωκίου τέμενος· Michaelis quoque Archistrategi templum, opus maximum & celeberrimum, quod elegantia & longitudine sancti Mocii preclari Mar-tyris ædem in urbe imperatrice superabat, incendi passus est. Repositæ etiam fuere in hac æde fan-cti Samfonis reliquias, sub cujus nomine extructum fuit Xenodochium à Justiniano. Syna-xaria ad xxvii. Junii: Κατετέθη ἡ τὸ ἥμιον αὐτοῦ λείψανον ἐν τῷ ναοῦ τῆ ἀγίου Μωκίου κατ' ἐνά-σην θρόνον ἱερατοφῶρα νόματα εἰς δόξαν καὶ αἶνον Χριστοῦ τῆ Θεῆ ἡμῶν. Similia habet Menologium Sirlleti. In hac etiam æde celebratam S. Eulogii Xenodochi memoriam xxvii. April. observant

Synaxaria Collegii Claromontani Parisiensis: καὶ μνήμη τῆς Εὐλογίου τῆς Ξενοδόχου ἐν τῇ ἁγίῳ Μωκίῳ. Ad hanc Ecclesiam quotannis die festo Pentecostes procedere solitum Imperatorem, & abrogatæ ejusmodi processions à Leone Philosopho causam, narrant in illius Vita Leo Grammaticus, Zonaras, Scylitzes, Anonymus Combesianus n. xix. Symeon Logotheta n. xi. Manasses, & Glycas, qui monasterium fuisse indicant. Meminit etiam istius ædis Sozomenus lib. viii. cap. xviii. cujus reliquias demolitus Joannes Palæologus Imperator, Andronici filius, ex ruderibus binas turres ad Portam Auream excitavit. Ducas cap. xlii. καὶ τὰ ὄψα λειπόμιστα τῆς τῆς ἁγίου Μωκίου, ὃν ἀνήγειρεν ὁ μέγας βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Vicina enim & proxima fuit Aureæ Portæ. Nicetas de Statu Constantinop. post expugnatam à Francis Urbem n. iiii. Εδὲ ἡ Ἀφῆ τῆς Χρυσῆς Πύλης ἡμᾶς ἐξελθεῖν ὡς ἡ πρὸ τῆς ναὸν ἡκομῆς Μωκίου τῆς καλλιμάρτυρος, &c. Cùm autem nobis per Auream Portam exeundum esset, ut ad insulyti πατιγρῆς Μοκίου ἑδὲν ἐνίκα, &c. Ubi perperam Μωκίου editiones præferunt. Certè extitisse in septimo urbis Colle, quem Xerolophum vocant, pat est credere, cùm ibi extiterit Cisterna, quæ de æde sancti Mocii Mocifiana dicta est, ut auctor est Gyllius lib. i. cap. xviii.

LXVI. S. NAZARII templum vetustate collapsum refecit Basilus Macedo, ut auctor est Porphyrogenitus in avi vita cap. lii. Τὸν τῆς ἀβλαβερῆς Ναζαρίου ἱερῶν εἶκον ἐν πολλῶν τῶν χρόνων ἐ μόνον πρῶθεντα, ἀλλὰ καὶ τέλειον ἡρανισμῶν, τὸν ἐδείματῶ, σεμνότητι καὶ κάλλει πολλῶν τῶν ὄψιν Ἀφῆ φέροντα. Πραγματι νεοφανῆς Ναζαρίου ἱερῶν ἑδὲν ἀ πολλῶν ἀννῶν non modo lapsam, sed penitus etiam destruetam, novam fecit, veneratione & pulchritudine priore magis excellentem.

LXVII. S. NICOLAI Episcopi εὐκλείων, seu oratorium intra Magni Palatii septa ædificavit Basilus Macedo, ut auctor est Scylitzes; ubi etiam statuitur ab Anna Comnena lib. ii. Alexiad. pag. 52. uti à nobis observatum: versus adem S. Barbaræ à Pachymere lib. i v. cap. vii. seu versus Acropolim.

LXVIII. S. NICOLAI ædes versus Blachernas memoratur apud auctorem Chronici Alexandrini in Heraclio pag. 904. 906. qui incendio absumptam ab Avaribus narrat. Ibidem etiam statuitur ab Anna Comnena pag. 294. Neque alia videtur ab ea quam SS. Prisco & Nicolao excitasse Justinianum scribit Procopius lib. i. de Ædif. cap. vi. quippe cùm ad Blachernas, & haud procul à Sinu apud eundem statuatur. Vide Menza vi. Novemb. Lambecium lib. i v. de Bibl. Cæsarea pag. 123. & Notas nostras ad Alexiadem pag. 359. Ut porro effingetur S. Nicolaus à Græcis, ex Tabella Græcanica, quam supra, ubi de æde S. Basilii, exarari curavimus, colligi potest, vultu scilicet senili, quomodo describitur à Joanne Euchaïta pag. 24. carmine εἰς τὸ ἄγιον Νικόλαον:

Αὐτὸν κρατῶ σὲ προσκυνοῦν τε, καὶ βλέπω.
Αὐτὸν κρατῶ σὲ· σὸν ἡ σῶμα καὶ τὸ δέ,
Ἀνὴρ ἀναργῶς φρεσῦτης· ἐν χρωμάτων
Σαφές τὸ σῶμα, &c.

LXIX. S. NICOLAI ædes, τῶ βασιλίδε dicta, à Basilide Patricio & Quæstore, qui Justiniano M. imperante vixit, in domo propria ædificata fuit, ut habet Codinus p. 62. Basilidis istius meminit Procopius lib. i. de Bello Persico cap. xxv.

LXX. S. NICOLAO & S. AUGUSTINO Cantuariensi Episcopo ædem sacram exstruxit nobilis quidam Anglus, qui Constantinopolim exul secesserat post expugnatam à Willelmo Notho Angliam, ut habet Gotselinus lib. i. de Miraculis ejusdem S. Augustini cap. xxvi.

LXXI. SS. NOTARIORUM templum ædificavit Theodosius, & multis ditavit possessionibus, inquit Codinus pag. 61. ex Originibus CP. ineditis. Sed quod Theodosio adscribit, alii S. Joanni Chrysof. & Sifinnio Patriarchis CP. tribuunt. Nam idem fuit quod Marciani & Martyrii vocant, qui ab Arianis sub Constantio Imp. cæsi sunt. Sozomenus lib. i v. cap. ii. de iisdem sanctis: Ο ἡ τάφῳ ἐστὶν ἀποτὶς ὀπίσθῳ πρὸ τῆς τείχεος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἷά γε μαρτύρων μνήμα, εὐκλείων εἶκον ἀεικίμῳ, ὃν εἰκοδομεῖν εἰρξάτο Ἰωάννης, ἐτελειήργησι ἡ Σισίννῳ. Horum quidem insigne sepulchrum est, pro martiribus Constantinopolis exstruetum, tanquam Martyrum monumentum, quod tenplo amittitur, quod ædificare cepit Ioannes, absolvit Sifinnius. Eadem habet Nicephorus Callisti lib. ix. cap. xx. Locum designant Synaxaria ad diem xxv. Octob. quo celebratur eorum festivitas: Καὶ θάπτονται ἐν τῇ Μελανδύσια πόρτῃ, ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, τοποθεσία τῆς Δευτέρης, ὡν τῆς ναὸν μὲν ταῦτα ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν βλάβῳ ἤγειρε. Et sepeliuntur in Melandefsa Porta. in ipsa Constantinopoli, in tractu qui secundum appellatur, quorum templum post hæc sanctus Pater noster Ioannes Chrysofostomus à fundamentis excitavit. His consona habet Menologium Sirleti. Dicti autem Marcianus & Martyrius Notarii, quod Pauli Patr. CP. γραμματεῖς extitissent.

LXXII. OMNIUM SANCTORUM, τῆς Ἀγίων πάντων, ædem exstruxit Leo Philosophus Imperator, ut auctor est Pachymeres lib. ix. cap. xlii. MS. Regii (nam hæc desunt in edito) quam ait fuisse satis capacem ac pulchram: εὖ μὲν μεγέθει καὶ κάλλει ἔχει. Nec dissentit Codinus pag. 62. tradens Leonem templum S. Stephani prope Sigma ad minorem formam re-

degisse, & ὕλην πᾶσαν, τὰτε μάρμαρα, ἢ κίονας, ἢ τὰς χρυσαῖς Ἰηφίδας transtulisse in eadem Sanctorum omnium, atque in ea asservatas S. Isaacii reliquias. At longè ante Leonem stetit eadem Omnium Sanctorum vel ex eo percipitur, quod Anonymus, qui narrationem de miraculo imaginis Christi crucifixi Berytenfis, ex qua manasse sanguinem & aquam aiunt cum à Judæis configeretur, conscripsit, sacrum illum sanguinem unà cum aqua à Nicephoro Phoca in Syria inventum, Constantinopolim anno Mundi **VIMCCCCXX.** (Christi **DCCCCLXII.**) allatum, in eadem Sanctorum Omnium depositum fuisse tradat: ejus verba sunt ex **MS. Codice Bibliothecæ Cæsareæ** apud Lambecium lib. **II.** Comment. de Bibl. Cæsarea: **Τὸ τοῦ θεοῦ αἷμα ἢ ὕδωρ Νικηφόρος ὁ εὐσεβέστατος Βασιλεὺς εὐθὺς ἐν μιᾷ πόλει τῆς Συρίας, ἔλαβεν αὐτὸ, ἢ αὐτὸς δὲ αὐτὴ ἀνεκόμισεν εἰς Κωνσταντινὴν πόλιν ἐν τῷ ἑξακχιλίουσὶ τετρακόσιουσὶ ἑβδμήκονσὶ ἔτει, ἢ κατέθηκεν ἐν τῷ πανσέπῳ ναῷ τῶν ἁγίων πάντων.** Istius miraculi, quod sub Copronymo ad annum Chr. **DCCCLXV.** refert Sigebertus, historiam descripsit perinde quidam Athanasius, quæ laudatur in Synodo œcumenica Nicæna **II.** Habetur illa Latine edita à Surio & Lambecio, qui complura exemplaria MSS. haberi in eadem Bibliotheca Cæsarea testatur: ex qua præterea docemur ejus memoriam apud Græcos actam primâ Jejuniorum Dominicâ. Subdit idem Lambecius in eodem Codice, in quo describitur Anonymi narratio de imagine Berytenfi, aliam subungi ejusdem ferè generis, de imagine quadam Christi Constantinopolitana juxta Ecclesiam Magnam, sive Sophianam, collocata, quæ temporibus Justiniani Magni Imperatoris à Judæo vulnerata, verum emisit sanguinem, cujus est lemma, **Θαύμα γινόμενον ἐν Κωνσταντινὴ πόλει ἐν εἰκόνι τῆς κυρίας ἡμῶν Ἰσοῦ Χειρῶν.** Ad hunc porrò Christi sanguinem referri debere existimaverim versus Joannis Euchaitarum Metropolitanæ pag. 48. **εἰς τὸ Λαωοπηκὸν αἷμα.**

Ἐν ἑσπεροῖς μὲν προσηκουήταις ἀγγέλοις
 Ἐδὲ τὸ λύτερον τῆς ἐμῆς ψυχῆς ἔχειν.
 Ἀλλ' ἡμεῖς ἀμεινον τὸν δὲ ὄν παρεχέσθαι,
 Τῶτον τὸ δῶρον προσηκουεῖν ἐν γῆ κάτω.
 Οὐμὸς ἢ τῆτο προσηκουῖσι ἢ Νόες, (*Angeli*)
 Ἐνταῦθα σέπῳ ἢ νῦν τεθισαυεῖσιν ἰδόν.
 Πρέπει γὰρ αὐτοῖς αἷμα πᾶν Δεσπότης,
 Εἰς ἐν δὲ αὐτῶν τῶν βροτῶν συνημῶν.

Ex quibus mihi ferè pro certo habetur, Christi sanguinem, ad aliquot Christianorum Ecclesias, ab urbe CP. post illius à Francis expugnationem, delatum, eum esse qui in ædibus istis sacris asservabatur, cujusmodi est quem colit Mantuana civitas. Ædis istius sphaera, seu trullus, cecidit eo terræ motu qui accidit **VIII. Januarii**, Basilio Bulgaroëtone imperante, an. Chr. **MXI.** Ind. **IX.** uti narrant Scylitzes pag. 706. & Glycas. Rursum pessimè accepta est ædes ipsa ex alio terræ motu sub Andronico Seniore, quo & confracta S. Michaëlis statua ænea columnæ imposita. Rem sic describit Pachymeres lib. **IX.** cap. **XV.** **Ὁ γὰρ τῶν ἁγίων ἀπάντων ναὸς ἐν τότε συνεσηκῶς, ἢ μηδένος τ' ἀναγκάσιον λειπόμηνον, ἐκκενῶ θεαυθὸν πάχει, ἢ πᾶσιν τ' ὀρεφῆς ἔσπιτε ἀεὶ τὸ βῆμα, ἢ ὅτι ἀεὶ μέσον ἀνοκοδόμητο. ἢ ὁ ὀκειῖσι χαλκῆς ἀνδριάς τῆς Ἀρχιερατῆς, ὁ ὀπὶ κιοῦ νόδου μὲν ἐρεισμένον τῆ ἀνασήματον, ἢ πόδας δ' ἔχων τῆ Ἀνακτῆς Μιχαὴλ τῶν πόλιν φέροντα, κακείνῳ προσαναθῆντα, καὶ τῶν ταύτης φυλακῶν ὀπιτρέποντα ὁ ποιῶτος ἐν ἀνδριάς ἢ ἢ ἀνὰ χεῖρας τῶν Βασιλεῖ πόλις, ὁ μὲν τῶν κεφαλῶν ἀφαιρεῖται, ἢ ἢ τῶν χεῖρων τῶν κατῆντον ἐξολισαίνει, ἢ πρὸς γῆν ἄμφω πίπτεισι. Quippe templum Omnium Sanctorum, quod hætenus inconcussum steterat, cuique nulla res deerat necessaria, miserabilem labem passum est, & tectisatum, tum quod sacratio, tum quod mediæ adi imminebat, & quæ ibi visebatur ænea statua sancti Militia celestis Ducis insistsens basi rotunda, ad pedes habens Michaëlem Augustum Urbis simulachrum sustinentem manibus, eique offerentem, ejusque custodia commendantem civitatem: talis, inquam, statua capite dejecto minuta est, & urbis simulachrum de manibus Imperatoris decidit.** Sed ea postmodum restaurata ab Andronico filio, ut auctor est Nicephorus Gregoras lib. **VI.** pag. 141. ubi agens de hoc terræ motu, corruisse ait S. Michaëlis statuam, quam Michaël Palæologus recepta ac recuperata urbe ante templum SS. Apostolorum statuerat: **Ἐπεπίκει ἢ ἢ ὄν πρὸ τῆς νεῶς τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐπὶ κίονον ἔσπιτε τῆς Ἀρχιερατῆς Μιχαὴλ ἀνδριάντα, Μιχαὴλ Βασιλεὺς ὁ Παλαμολόγος, ὀπότε τῆ Κωνσταντινῆ πόλεως ἐγκρατεῖς ἐγάρνοι ἐν ἀθῆς Ἀνδρόνικος Βασιλεὺς ὁ ὀκειῖσι παῖς, ὡς εἶχε χήματος, ἐπεσεύασε καὶ ἀνεσήλωσε. Corruit & Michaëlis celestis militia principis statua, quam Michael Palæologus ante eadem sanctorum Apostolorum crexerat cum Constantinopolim recepisset: eandem filius ejus Andronicus eodem habitu refecit ac restituit.** Ubi pro τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, nescio an non legendum τῶν ἁγίων πάντων, nisi fortè ædes Apostolorum vicina omnino fuerit ædi omnium SS. At extrema Græcia fermè semper clausa fuit, adeò ut pauci recordarentur, inquit Pachymeres lib. **VI.** cap. **XII.** ullam in eo functionem sacram fieri vidisse, quod causæ fuit ut hanc demolitus sit Joannes Palæologus Imperator, & ex ejus ruderibus binas turres ad Portam auream in Arce Heptapyrgiana ædificaverit. Ducas cap. **XIII.** **Κατὰξας τῆ ναὸν ἐπ' ὀνόματι Πάντων τῶν ἁγίων κηθῆντα ὄψα κυρίας Λίοντον τῆ σοῦ ἢ μεγάλης Βασιλείας, &c.**

CP. *Christ.* lib. IV.

LXXIII. S. PANTELEEMONIS ædis non semel occurrit mentio apud scriptores Byzantinos, sed unica ne, an verò plures extiterint, non planè constat: quippe in Origibus Constantinop. ineditis, & apud Codinum pag. 52. legimus Theodoram Justiniani Magni uxorem Ecclesiam ædificasse Constantinopoli, in ea porticu, ubi ex Paphlagonia in urbem veniens habitaverat, paupercula tunc, & lanificio sibi victum quærigans. Aliam præterea commemorat pag. 57. ut & eadem Origines CP. quam à Theodora Theophili Imperatoris uxore excitatam refert, ubi antea erat *Armamentarium* à Mauricio Augusto ædificatum, unde & τὰ ἀρμαμύτια appellatum: quem quidem tractum ὁ ἀρμαμύτιος τόπος vocat Porphyrogenitus in Basilio cap. x i i i. Aliam præterea ædem ipse Codinus pag. 48. à Nicolao Patricio ædificatam recenset. Denique Narseti, qui sub Phoca rebellavit, aliam adscribit Zonaras pag. 65. Sed & auctor est Procopius lib. i. de Ædif. Justin. cap. i x. martyrium sancti Panteleemonis in promontorio, quod in Pontum Euxinum navigantibus ad Freti litrus excurrit, ædificatum, atque eo quidem diruto, quod præ vetustate ruinam minaretur, longè præclarius & magnificentius eundem Augustum excitasse, ita ut honorem martyri asseruerit, & Freto decus addiderit. appositis utrinque ædificiis. Ab hac æde Pons vicinus, qui Barbysæ fluvio imminabat, sancti Panteleemonis appellationem tribuit Scylitzes in Michaële Duca pag. 859. Παρεγγρόμοι γὰρ ἠεροβόλισαντο κατὰ τὸ τεῖχος τῆς Βλαχερνῶν, καὶ ἀποκερουθίντες ἐπεραιώθησαν πρὸ τῆς ἀγίου Παντελεήμονος γέφυρας, καὶ τὰ ἐκεῖσε πάντα πρὸς κατελυμῆναντο. *Accedentes enim ad murum Blachernarum, levia quadam prælia ficere, & repulsi transiere S. Panteleemonis pontem, & quæ ibi erant omnia igni combussere.* In altera porrò sacrarum istarum ædium sancti Panteleemonis festum celebrari observant Menæa: Τελεῖται ἡ αὐτῆς σὺνάξις ἐν τῇ αὐτῆς ἐπωνύμῳ ἐκκλησίᾳ. Sed an illius reliquias asservaverit Constantinopolis, incertum videtur. Tradit Sigebertus caput sancti Pantaleonis Martyris in Franciam allatum an. dcccii. At Hugo Flaviniacensis in Chronico pag. 166. Coloniam demum delatum ait ejusdem Martyris corpus Nicomediâ, ubi martyrium pertulerat, à Colonienfi Archiepiscopo, quod ille à Constantinopolitano Imperatore obtinuerat, quando pro ejus filia Ottoni I I. in matrimonio jungenda, ejusdem Ottonis ad eundem Imperatorem Legatus missus est, cum Episcopis duobus, Ducibus & Comitibus. Nam cùm obtentis, pro quibus ierat, licentiam redeundi accepisset, & Imperator ei sociisque ejus munera plura obtulisset, & accipere renuissent, corpus sancti Pantaleonis ab eo Archiepiscopo petiit, & obtinuit, & reversus Coloniam detulit. Idem porrò sancti Pantaleonis caput Constantinopoli Coloniam allatum anno demum mcccviii. scribit Ægidius Gelenius in Colonia Agripina pag. 370. qui adscripta præterea Ufuardi Martyrologio hæc verba annotat: xii. Kal. Mart. commemoratio obitum sanctissimi Pantaleonis Martyris, quando caput ejusdem Martyris per Henricum de Vlmena Militem de Constantinopoli translatum est. Quod si ita est, dicendum erit corpus ejusdem Martyris absque capite Coloniam delatum, quod Constantinopoli asservatum fuerit. Vide quæ annotamus de templo Homonæa appellato. Observandum porrò promiscuè Πανταλέοντα & Παντελεήμονα à Græcis scriptoribus appellari: cùm primum quidem nomen sancti proprium, alterum verò eidem inditum divinitus fuerit, voce de cælo inter martyrii tormenta ita sanctum compellente, ut est in Synaxariis. Nescio verò an alia sit à prædictis ædibus Ecclesia sancti Pantaleonis, quam à fundamentis excitasse Romanum Lacapenum auctor est in illius Vita Anonymus Combesianus n. l. Ωσαύτως καὶ πρὸ ἐκκλησίᾳ καὶ τὸ μοναστήριον ἐκ βάθρων κτίσας τῷ Παντελεήμονος, ὡς ἐπωνύμιον Οφροσύνημι.

LXXIV. S. PAULI Patriarchæ Constantinopolitani Ecclesia à Macedonio Patriarcha Constantinopolitano hæretico primum ædificata, ejusdem sancti Pauli nomen accepit, ex quo in eam illatum sancti illius corpus. Sozomenus lib. vi i i. cap. x. Ο ἡ βασιλεὺς μαθὼν τὰ συμβαῖντα Παύλῳ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ ἡρεσίου, μετεκόμισεν αὐτῷ τὸ σῶμα, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἔθαψεν, καὶ ἀποδόμῳσι Μακεδόνι ὁ ἐπιβουλεύσας αὐτῷ εἰσέτι τε νυκτὶ ἐπωνύμῳς ὄντι αὐτῷ, μέγιστος ὢν καὶ ἐπισκοπῆτος ὁ ναὸς ἔδειξεν ὁ καὶ πολλὰς ἀγροουῦτας ἀλύθειαν ὑπονεῖν ποιεῖ Παῦλον τὸν Ἀπόστολον ἐν ταύτῃ κτίσει, μέγιστα ἡ καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὸ δῆμον τῶν πλείους. Porrò Imperator ubi cognovit ea quæ Paulo quondam Constantinopolis Episcopo acciderant, transfudit ejus corpus, & in Ecclesia sepelivit, quam Macedonius ejus persecutor exstruxerat, quæque adhuc illius nomen servat, augustissima existens ædes & nobilissima, quæ res multos veritatis ignaros sufficari facit Paulum Apostolum hinc esse conditum, maxime verò mulierculas, & plerisque à plebe. Quod in annum vi i i. Theodosii Magni conjicit Theophanes. Ædis situm in Deutero designat Nicephorus Callist. lib. x i i. cap. x i v. Ος (ναὸς) καὶ εἰσέτι πρὸ κλήσιν Παύλου φέρει, μέγιστος τε καὶ λίαν ἐπίσημος ὢν αὐτῷ πρὸ τῆς δευτέρας Ἀκακίμῳ, ὃν οἱ ἀγροουῦτες Παῦλον τὸν δεῖον Ἀπόστολον εἶναι νομίζουσιν. Neque alia videtur ab Ecclesia S. Pauli, quam in septima Urbis regione statuit vetus Urbis Descriptio, de qua etiam Gyllius lib. i i i. cap. v i i. Ut denique in eam Ecclesiam translatum fuerit sancti Pauli Patr. Constantinopolitani corpus, pluribus illius Vitæ auctor apud Photium pag. 1427. commemorat. Hanc verò ædificarat Macedonius, priusquam Patriarchæ Constantin. dignitatem consecutus esset, siquidem ἐν τῇ ἐπὶ Παύλον ἐκκλησίᾳ ab Arianis Patriarcham creatum Constantio imperante narrat Socrates lib. i i. cap. x i i. in Ecclesia scilicet, quæ ejus tem-

pestate, post illatum sancti Pauli corpus, ejusdem sancti nomine donata est. Exinde post Macedonii mortem Macedoniani hanc aliquandiu possederunt, donec iis ablata est, & in eam illatum corpus sancti Pauli. Socrates lib. v. cap. 1 x. *Σὺν πρῆμει καὶ σεβάσματι πολλῶν δεξάμενοι, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐξ αὐτῆς χρηματίζουσαν ἀπέδωκε, ἡ δὲ πρότερον οἱ τῶν Μακεδονίου φερούμενοι κατέσχον.* Habuere Macedoniani alias aliquot præterea Ecclesias: nam Marcellinus Comes refert Theodosio Magno imperante orthodoxos *Macedonianorum Ecclesiarum extra muros Urbis positam* abstulisse, quod Antoninum Germis Episcopum interfecissent. Vide Nicephorum Call. lib. 1 x. cap. xlvii.

LXXV. S. PETRI Telonarii, qui Justiniano imperante vixit, & cujus festum agunt Græci xx. Jan. ædes fuit in Foro Bovis. Menæa & Synaxaria: *ἡ κατεδήθη ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τῆς Β. οὐς, ἐν τῷ δίδωοικῶ.*

LXXVI. S. PETRI, seu Valentis & Daudati, Πέτρου, ἡτοι Οὐάλεντος καὶ Δαυδάτες πλησίον ἧστ' ἀγίου Ἀποστόλων μονῆς ἡγουμένου Martyrius subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. 1. cum cæteris Urbis Hegumenis.

LXXVII. S. PHILEMONIS templum exstruxit Eudoxius Patricius & Præfectus sub Constantino, ut auctor est Codinus pag. 39. Eudoxii alterius sub Theodosio Juniore mentio est in Codice Theodosiano. In hac æde sanctorum Martyrum Eliæ, Probi & Martii diem festum peragi solitum observant Menæa ad 1 x. Decembr. eadem ad 11. Maii in sancto Epiphanio Archiepiscopo Constantiæ Cypri: *Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σὺνάξις ἐν τῷ ἀνωτάτῳ αὐτῆς οἴκῳ, τῷ ὄντι ἐν δὸν τῆς ἀγίου Φιλήμονος.* Similia habentur ad 11. Januarii in sancto Anastasio Perla, ædisque situs indicatur in Strategio: *Τελεῖται ἡ ἡ αὐτῆς σὺνάξις ἐν τῷ ἀνωτάτῳ αὐτῆς μέρτυειῶ, τῷ ὄντι ἐν δὸν τῆς ἀγίου μέρτυρος Φιλήμονος, ἐν τῷ στρατηγίῳ.*

LXXVIII. S. PHOCÆ Martyris, cujus festum colunt Græci 11. Sept. ædem in Milio, loco nuncupato Dihippio, ædificavit Phocas Tyrannus; quam priusquam tegetet, interfectus est ab Heraclio, qui hanc postmodum sancto Joanni Theologo dicavit, uti supra indicavimus. Vide Menæa ad 1 x. Octob. in sancto Petro. Julianus *Ἀρχιμανδριτικῆς ἐπιστολῆς Φωκᾶς* subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda: ut in Concilio Constantinopolitano sub Mena Demetrius *ἡγουμένος ἧστ' Φωκᾶς*, cum aliis Urbis Abbatibus.

LXXIX. S. PIONII Presbyteri Smyrnensis synaxis celebrari dicitur ἐν τῇ Λιδοσφάτῳ, 11. Martii, in Menæis.

LXXX. S. PLATONIS ædes ab Anastasio Dicoro primùm ædificata est, qui in eam decem columnas sculptas ex Theffalonica intulit, quarum duæ in Chalcen à Lacapeno postea translatae sunt, uti tradit Codinus pag. 44. ex Originibus Constantinopol. ineditis. De novo instauratam à Justiniano addit Procopius lib. 1. de Ædif. qui quidem Justinianus in ea nocturnas vigilias encæniorum Ecclesiæ Sophianæ à se pariter condita celebravit. Theophanes pag. 202. *Ἡ δὲ παννυχὶς ἧστ' αὐτῶν ἐβραβίων γέροντων εἰς τὸ ἀγιὸν Πλάτωνος.* At cum postmodum illius tectum laboraret, novum confecit, murosque quibus incumberebat, firmiores reddidit Basilii Macedo. Porphyrogenitus in avi Vita cap. 11 v. & ex eo Scylitzes pag. 588. *Ὁ σαύτιος ἡ καὶ Πλάτωνος τῆς μεγάλης ἐν μέρτυσι ποιήσαντων τὴν τῆς ναὸς κερπιδῶν ἐργασίαν, τὴν εἰσράσαντο.* &c. Ex quibus docemur dicatum fuisse templum sancto Platoni Martyri, fratri sancti Antiochi, cujus festum agunt Græci xviii. Novemb.

LXXXI. S. POLYEUCTI ædem Juliana Valentiniani Augusti filia intra quatuor annos cum dimidio, evocatis Româ architectis, ædificavit, si Codinum audimus pag. 46. At cum nullam hoc nomine filiam Valentiniano Primo adscribant scriptores, potior videtur Gregorii Turonensis sententia, scribentis Julianam matronam Constantinopolitanam, Justiniano Magno imperante. Cameram *S. Polyευκτί*, qui Constantinopoli magno cultu colebatur, quo perjuris præsens ultor existimaretur, auro puro vestivisse, ut avaritiam Principis deluderet. Historiam narrat lib. 1 de Mirac. cap. ciii. ubi sancti Polyeucti templum ædi Julianæ proximum fuisse indicat. Illius etiam meminit Synaxarium ad 1 x. Januar. qui est Polyeucto sacer: *Τελεῖται ἡ ἡ τέτυ σὺνάξις ἐν τῷ ἀνωτάτῳ αὐτῆς μέρτυειῶ.* S. Christophori Martyris ædi vicinum fuisse indicant Menæa ad xv. Decembr. Laudat Salmasius ad Solinum pag. 1212. hos versus ex epigrammate veteri de templo Polyeucti Martyris à Juliana conditi:

Κόλποι δ' ἀμφοτέρωθεν ἐπ' ἀψίδεσσι χυδέντες
Φέγγος ἀειδύτων ἐμμήσαντο σελήνης.

Quibus ædis sacrae Concham describi observat.

LXXXII. SS. PROBI, TARACHI, & ANDRONICI, τὸν ἧστ' ἀγίου Μαρτύρων Πρωβίου, Ταράχου, καὶ Ἀνδρονίκου, καὶ τῆς ἐκεῖ ξενώσεως exstruxit Narses Patricius, Phoca tyranno imperante, ut auctor est Zonaras pag. 63. & Codinus pag. 52. At Origines Constantinopol. inedita hunc Narsetem sub Justino & Sophia vixisse tradunt. Horum martyrum festum agunt Græci 11. Octob.

LXXXIII. S. PROCOPII Martyris, cujus festum agunt Græci viii. Julii, ædem

πὺν χελώνων dictam exstruxit Constantinus Magnus, ut auctor est Codinus pag. 39. illam opinor, quam renovavit Zeno Isaurus Imperator. Chronicon Alexandrinum pag. 757. Αναεώσας καὶ τὸν οἶκον τῆς ἀγίας Πρωκοπίου. Meminit adis istius sancti Procopii ἐν τῇ χελώνῃ, in *testudine*, Suidas, & ex eo Codinus, narratque stetisse in ea Platonis Eunuchi & Cubicularii, qui Basilisco imperante crematus est, statuam, quæ ἐν τῷ ἀνακακίζεσθαι τῆς ἀγίας Μαρτύρας ναὸν, μετετέθη εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, *cum renovata est S. Martyris Ecclesia, in Hippodromum translata est.* Χελώνη autem videtur appellata à regione, seu tractu: nam & ædes, seu οἶκος τῆς εὐνέχου ἐν τῇ χελώνῃ stetisse sua adhuc ætate testatur idem Suidas. Sed an templum istud idem sit cum æde sancti Procopii, quæ *Vigilantiæ* dicta est, & quam à Justiniano Magno conditam scribit Codinus pag. 54. ita ut ille hanc tantum renovaverit, non omnino constat. Quippe refert templum sancti Procopii cognominatum τὰ Βιγλωνίαις, in Tauro ædificatum fuisse à Justiniano, qui etiam multa alia palatia ibi excitavit nomine Vigilantiæ fororis. Illud verò postmodum incendio absumptum, reædificatum fuisse ab Antonina Belisarii Magistri uxore, quæ Ζωσῆ, seu *ornatrix* fuit Theodoræ uxoris Justiniani, suasu ipsius Vigilantiæ, cum qua post mariti sui mortem habitavit. Vide Notas ad Cinnamum pag. 478.

LXXXIV. S. PROCOPII ædem, τὸ Κονδύλιον dictam memorat idem Codinus p. 46. sic appellatam ἀπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τῆς πατὸς Ἰουστινιανῆς τῆς Ρηγομένης κονδύλισαι ἐκεῖ τῆς ἵππων αὐτῆς, καὶ εἶσαι αὐτὸν, *quod Iustinianus Iustiniani pater, quocum in eo loco equum suum pugnis insignans ab eo dejectus fuerit.*

LXXXV. SS. XL MARTYRUM, qui Sebastia sub Licinio martyrium passi sunt, & quorum nomina recitant Menæa & Synaxaria ad 1 x. Martii, quo eorum memoria recolitur, templi fundamenta primus jecit Tiberius Mauricii focer. Constantinus Manaffes:

Καὶ πρῶτον καταβάλλετο τὰς ρίζας τῆς τεμερίας

τῶν πεσσαράκοντα Χριστῆ μαρτύρων καλλινίκων.

Illud postmodum absoluit ipse Mauricius anno VII, ut auctor est Theophanes, qui & situm indicat: ait enim *Prætorium* prius extitisse, ædificatumque in media urbis platea: τῷ αὐτῷ ἔτει ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίων πεσσαράκοντα, ἐν ἀπήρξατο κτίρειν τὸ βίβλιον, ἀνεπλήρωσεν, ἐν τῇ μῆσῃ ἔσαν, ὑπὲρ τόπον πρῶτον ἔλεγον τῆς Πραιτωρίου. Eodem anno Mauricius Imperator Ecclesiam *Quadragesima SS. Martyrum*, à Tiberio exædificari cœptam, in Media existentem, quem quidem locum aiebant antea fuisse *Prætorium*. Ubi vir doctus verba ἐν μῆσῃ ἔσαν, perperam interpretatus est, quasi ædes ad medium opus perducta fuerit, cum Mauricius illam absolvit: nam μῆσῃ hoc loco Media urbis platea intelligitur. Origines CP. MSS. Ἀγία πεσσαράκοντα πρῶτον ὑπῆρχεν Πραιτωρίον ὁ δὲ Τιβέριος ὁ ὄψις σὺν τῇ γυναίκῃ αὐτῆς Ἀναστασία τῆς διαμίας ἔξεώσας, καὶ τὸν τόπον ἀνακαθάρσας, καὶ διαμετρήσας, καὶ τὸ ἕλκω ἐναποθέμενος, καὶ ἐμβαλὼν τὸ χῶμα, ἔθε μελίωσεν μερὶ πηχῶν ὀκτώ τελευτήσαντος ἧ αὐτῆς ὁ γαμβρὸς αὐτῆς Μαυρίκιος νεότησας ἀνεπλήρωσε τὴν ναὸν, καὶ ἐκθρονίασε αὐτὸν. *Ædes SS. XL Martyrum antea Prætorium extiterat. Tiberius verò Thrax cum uxore Anastasia, eductis hinc qui carcere detinebantur, loco prius purgato, ac dimenso, ex coque materiis ibi aggestis ejectis, fundamenta ad octo cubitos eduxit. Eo verò mortuo, illius gener Mauricius ædem sacram absoluit ac dedicari curavit. Ad areum Tetracylum statuitur in Chronico Alexandrino pag. 874.* ut & in Synaxariis: Τελεῖται ἡ ἡ αὐτῶν συναγωγὴ ἐν τῷ ἀγιάτω ἀπὸ τῶν μαρτυρῶν πλησίον τῆς Χαλκῆς Τετραπύλου. Nec scio an illud intelligat Cedrenus pag. 348. ubi ait anno Leonis M. v. templum maximum Tetracylo vicinum incendio absumptum. Sphæram adis terræ motu collapsam de novo instauravit Basilus Macedo. Scylitzes pag. 706. Καὶ πεπρώκασιν αἱ σφαῖραι τῆς ναὸς τῆς ἀγίων πεσσαράκοντα, καὶ τῆς ἀγίων πάντων, ἃς ὁ βασιλεὺς εὐθὺς ἀνεκτίσατο. *Ædem ipsam postmodum coluit impensius Andronicus Tyrannus, qui eam non modò restauravit & exornavit, sed & in ipsa sepulchri sui locum delegit, & in eam prioris conjugis suæ cadaver transfudit, suam statuam ad septentrionales adis partes quæ Foro obversabantur, collocavit, atque adeo condidit ædes magnificas juxta ipsam ædem, in quibus versaretur, cum templum vellet ingredi, quæ postmodum ab Isaacio Angelo in Nofocomium versa sunt. In hac denique Ecclesia extitit Christi imago, per quam olim cum Imperatore Mauricio collocutum ferunt, de qua Theophanes, pag. 239. quam magnis impensis exornavit. Hæc omnia pluribus persequitur Nicetas in Andronico lib. II. cap. VI. & XII. Ex quibus tantum exscribo quæ illius elegantiam, amplitudinem & situm spectant, quo loco tradit τὸν ναὸν τῆς ἀγίων πεσσαράκοντα μαρτύρων, ὡς καλλιῶν, καὶ μαγέθει μέρειν καὶ πρὸς τὸ καίριον καὶ μέσον ἀνεξηγημένον τῆς πόλεως, ædem SS. LX. Martyrum, *ut pulcherrimam & amplissimam & in media urbe sitam* delegisse ad sui sepulturam. Ad hujus adis partem orientalem columnam ex multis lapidibus compactam erexit Phocas anno VII. Chronicon Alexandrin. Τῆσδε τῆς ἔτει ἐπληρώθη ὁ συνῶπις κίων ὁ ἀνοικοδομηθεὶς ὑπὸ Φωκᾶ τῆς βασιλείας, καὶ καὶ κτισθῆς, καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀγίων μ. πλησίον τῆς Χαλκῆς Τετραπύλου. Huic postea Crux imposita, Heraclio imperante. Idem Chronicon p. 878. Τῆσδε τῆς ἔτει ἐπάνω τῆς συνῶπις κίων τῆς κατ' ἀνατολῆς τῆς ἀγίας ἐκκλησίας τῆς ἀγίων μ. ὁ πῆμος σταυρὸς — ἐτέθη. *Hoc anno posita est veneranda Crux in columna ex multis lapidibus confecta ad Orientem adis LX. sanctorum Martyrum.* Quæ quidem columna ex terræ motu, qui sub Andronico Senio-*

accidit, corruit, cum basis jam ante ruinam minaretur. Nicephorus Gregoras lib. I X. pag. 324. *Ἡ ἑπτακῆ δ' ἀπὸ τῆς νεῶς τῆς πρὸς τὴν βασιλῆα Μαρτύρων ἱεράμυρος πάλαι κίων, ἧς ὑπὸ πύργου μὲν κενώθη, τὸ ὑπερῷον εἶχε τὸ πρὸς τῆ βασιλῆα μέρους.* Narrat Scylitzes pag. 549. in ea aede olim Philosophiam docuisse Leonem insignem Philosophum, qui Theophilo & ejus filio Michaële imperantibus vixit. Hanc denique demolitus est Joannes Palologus, & ex ruderibus propugnacula ad Portam auream ædificavit, uti narrat Ducas cap. X I I I. De SS. X L. Martyrum reliquiis à Pulcheria inventis agit Sozomenus lib. I X. cap. II. Meminit præterea istius ædis Anna Comnena pag. 52. & 145. idem Scylitzes & Glycas in Monomacho, Innocentius III. PP. lib. X I V. epist. XC I V. Continuator Theophanis lib. I V. cap. XX X V I I. Pachymeres lib. I V. c. X V I I I. & C.

LXXXVI. SS. X L. MARTYRUM templum *εἰς Κωνσταντινάς, ad Constantinianas,* ædificatum ab Anastasio Imp. & Ariadne Augusta tradit Codinus pag. 46. ex Originibus CP.

LXXXVII. S. ROMANI ædem à B. Helena ædificatam auctor est Codinus pag. 49. ex Originibus CP, ineditis: collapsam reædificavit Basilus Macedo, ut scribit Porphyrogenitus in illius vita cap. I I V. & ex eo Scylitzes pag. 588. haud procul à Porta, quæ ab hac aede S. Romani appellata est, de qua pluribus egimus ad Alexiadem pag. 360. & supra ubi de Portis Urbis. Quis autem iste S. Romanus, incertum: nam binos hoc nomine sanctos colit Ecclesia Græcica, quorum festum agit, Emesini Contaciorum scriptoris, qui sub Anastasio Imp. vixit, I. Octob. alterius Martyris in Palæstina sub Dioclet. X V I I I. Nov. Addunt eadem Origines & Codinus, prope hanc ædem, *πρὸς τὴν ἀγίαν σελῆν, καὶ τὸ λεγόμενον τὸ ἀγία Περγάτου Δανιὴλ,* & S. Romani Martyris, & reliquorum Prophetarum qui hic requiescunt, reliquias quas eadem sancta Helena Hierosolymis adduxerat, hic depositas: denique in eo monasterio sanctos Josephum Poëtam, & Theodorum Studitam ejus fratrem hic commoratos, compesuisseque Canones Leone Armenio imperante.

LXXXVIII. SS. SERGII & BACCHI Martyrum summa fuit apud Dardanos & Illyrienses veneratio, quorum ope Justinus perduellionis insimulatus ab Anastasio Imperatore, unà cum Justiniano nepote in carcerem conjectus, visis iisdem per quietem Anastasio, liberatus est. In cujus beneficii memoriam postmodum ædes divis istis sacræ variis in locis excitatæ ab iis leguntur, quas inter una fuit ad Scadram Barbenamque fluvium, de qua Theophilus Justiniani præceptor laudatus ab Alemanno: altera in Ptolemaïde ab ipso Justiniano condita, de qua Procopius lib. V. de Ædif. cap. IX. ut & tertia, cujus meminit Zonaras pag. 52. juxta Hormisdæ Palatium, ubi priusquam imperium adeptus esset habitabat Justinianus. In Synaxariis ad XII. Martii in vita S. Theophanis, Hormisdæ monasterium nuncupatur: *Ὁ ὡδοληφθεὶς ἐν τῇ Ὁρμισδῆ μονῇ Σεργίου καὶ Βάκχου τῆς ὡδοληφθεῖς τῆς Παλατίου,* & C. *Assumptus ille in Hormisdæ SS. Sergii & Bacchi monastrio, quod Palatio adjacet,* & C. Neque aliud est monasterium, quod *Ὁρμισδῆ* nudè appellatur in Synodo Nicæna II. actione IV. & apud Eustachium in Vita S. Eutychii Patriarchæ CP. num. XX X V I I. quippe ad Hormisdæ palatium, quod Imperator factus magno Palatio adjunxit, bina excitavit templa, quæ à latere cohærebant, & vestibulorum porticus, atria, & propylea communia habebant. Cumque pari invicem decore ac magnitudine essent, in hoc tamen differebant, quòd hujus directæ esset longitudo, illius verò columnæ in semicirculum dispositæ essent ferè omnes: priorem ædem SS. Petro & Paulo Apostolis, alteram SS. Sergio & Baccho dicavit. Ita Procopius lib. I. de Ædif. cap. IV. ubi earum elegantiam & pulchritudinem mirè prædicat. Addit Cedrenus pag. 366. non modò in his excitandis præclaris templis pristinas suas opes, & quas privatus possidebat addixisse, sed & in iis monasterium virorum instituisse: *καὶ πᾶσαν ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ἀγίαν σελῆν ὑπαρχῆς τοῖς ἀπὸ τῶν ἀφιερωθῆναι ναοῖς, μοναστήριον περιφανῶν ἀνδρῶν ἀπεκλήροσε.* Sergiani monasterii mentio est apud scriptores, in quo Joannem quemdam Theophili Imperatoris præceptorem, & præstigiatorem insignem, deinde Patriarcham Constantinopolitanum sub eodem Theophilo, Hegumenum seu Abbatem egisse tradunt Continuator Theophanis lib. I V. cap. V I I. Symeon Logotheta n. I I. & Scylitzes pag. 536. Illius etiam meminit Joannes Diaconus in vita S. Josephi Hymnographi num. V. Excitare porro sacræ istæ ædes *πρὸς θάλασσαν,* ut indicat loco laudato Cedrenus, & pag. 348. ubi describit incendium quod sub Leone M. accidit. *Templum Petri & Pauli,* de quo quædam adnotavimus ad Alexiadem pag. 416. *non extat,* ait Gyllius lib. II. cap. XIV. *Sergii & Bacchi adhuc superest, cujus nomen duntaxat Græci etiam nunc retinent, usum verò & fructum Turci habent. Ejus figura rotunda, hemisphærio lateritio tecta, octo pilis nitens. Inter pilas columnæ Ionice dispositæ sunt duplici ordine: inferior ordo decem & sex columnas habet pavimenti solo sustentatas, quarum sex virides, decem albæ maculis distinctæ: superior duodeviginti complectitur, quarum octo virides, decem albæ maculis rubris variæ. Capitula inferiorum echinos habent circumdantes imam partem, reliqua pars est tota vestita foliis, superiorum voluta ex quatuor angulis capitulorum eminent, echini verò prominent, reliqua pars folia egregiè expressu continet. Supra inferiorum capitula existunt epistylia affabre sculpta, & zoophorus grandibus literis versuum Græcorum sculptus ambientium totius ædis circulum: pilarum summæ partes adumbrantur foliis vitium interpositis racemis indicantibus ædem Baccho sacram esse. Hos quidem Græcos versus ex Vaticano Codice descriptos exhibuit Nicolaus Alemannus in*

in Notis ad Historiam Arcanam Procopii, quos hic pariter describere haud absolum erit

Ἄλλοι μὲν Βασιλεῖς ἐπιμήσαντο θανόντας
 Ἀνέρας, ὧν ἀνόητος ἦεν πόνος· ἡμέτερος δὲ
 Εὐσεβίῳ σκηπτοῦχος Ἰουστινιανὸς ἀέξων
 Σέργιον αἰγλήεντι δόμῳ θεωπόντα γεραιῶν
 Χραιοῦ παμμεδέοντος τὸν ἐπεὶ ἀτμός ἀπάτων,
 Οὐ ξίφος, ἔχ' ἐτέρη βασάνων ἐπέαξεν ἀνάγκη,
 Ἄλλὰ θεὸς τέτληκεν ἵαφ' ἡραιοῦ δαμνῶν
 Αἶματι κερδαίνων δόμον ἕραν· ἀλλ' ἐνὶ πᾶσι
 Κοιρανίῳ Βασιλῆος ἀκοιμήτοιο φυλάξοι,
 Καὶ κράτος ἀυξήσει θεοσεβέου Θεοδώρου,
 Ἡς νόσος εὐσεβίῃ φαιδρῶνεται, ἥς πόρος ἀνεί
 Κᾶκ κτεάνων θρεπτήρες ἀφειδέες εἰσὶν ἀγῶνες.

Extant versus alii in hanc ædem conscripti à Joanne Eucharitarum Episcopo, qui & structuræ elegantiam commendat, & Palatio ad eam proximam fuisse innuit, ut illius quodammodo custodis vicem præstiterit:

Οἱ γειττονῆντες μάρτυρες τοῖς Δεσπόταις, &c.

Infra:

Τὸν πανσέβασον τῆτον οἶκον ἐνθάδε,
 Ὃς εὐαρεπῆς μὲν ἔστι δόξα τῷ κράτει,
 Πόλει δ' ἰκόσμη, τοῖς δ' ἀνακτόροις φύλαξ.
 Τῆτον Βασιλεῖς δεξιῶνται πλοσίως, &c.

Vide Menæa ad x i i. Martii in S. Theophane Confessore. Sed & illud silentio haud videtur involvendum, monasterium sanctorum Sergii & Bacchi Constantinopolitanum Romanæ Sedi, peculiari quadam prærogativa fuisse subjectum, quod exertè docet Joannis VIII. PP. Epistola c c l i. ad Basilium Macedonem Imp. *Immensas post Deum Serenitati vestra gratias agimus, primò quidem quòd dromones vestros, qui pro defensione sancti Petri in nostro manerent servitio nobis misistis: secundò autem quòd monasterium sancti Sergii intra vestram Regiam urbem constitutum, quod sancta Romana Ecclesia jure proprio quondam retinuit, divina inspiratione repleti pro honore Principis Apostolorum nostro præsulatui reddidistis.* Tametsi incertum maneat à quo ex Augustis Byzantinis monasterium sancti Sergii Apostolicæ Sedi concessum sit, id tamen colligitur unum fuisse ex iis sacris ædibus, quæ Latino ritui, ac proinde Christianis Romanis addictæ potissimum subinde fuere, præsertim senescente paululum Græcia, cujusmodi fuit S. Acridani, seu potius Acyndini ædes Venetorum propria, de qua quædam supra attigimus, & in Notis ad Alexiadem pag. 313. Quinetiam Sergianum monasterium Summis Pontificibus donatum fuisse ab Imperatoribus par est credere, ut si quando in urbem venirent, in istud secederent, & Romano ritu sacra in eo facerent. Unde tandem percipimus cur Vigilius Papa, cum Constantinopoli moraretur, veritus iram Imperatoris Justiniani, quòd Menam Patriarcham excommunicasset, ad sancti Sergii monasterium confugerit, columnasque altaris prehenderit, uti narrant Theophanes anno x x. Justin. & alii quos laudavimus in Descript. sanctæ Sophiæ n. l v. quippe in monasterio Sergiano, ut par est credere, tunc temporis, ut Romanæ Ecclesiæ proprio, habitabat. Neque unica fuit ædes Sergiana Romanæ Sedis: quippe Anastasius Bibliothecarius in Martino PP. docet Apocrisariis Apostolicis addictam fuisse *Domum Placidia*, in qua oratorium exstructum erat, quod *aliare sanctæ Sedis Romanæ* appellat, ubi sacra Romano ritu peragebantur. Apud Innocentium III. PP. lib. x v. ep. x x x i i i. *Ecclesiæ Buccæ Leonis & de Blakerna ad Romanam Ecclesiam pertinere nullo mediante dicuntur.* Sed an sub Græcis Augustis idem jus habuerint Summi Pontifices in has Ecclesias, quod sub Francicis, vix ausim asserere: tametsi constet Latinis Constantinopolim intolentibus, ac præsertim fœderatis, uti fuerunt Veneti, addictas fuisse Ecclesias, etiam ante captam à nostris urbem, quæ summo jure, ut par est credere, ad Ecclesiam Romanam spectabant. Latinis autem, atque ad eam ipsorum Ecclesiis, præerat Vicarius à Summo Pontifice eò missus, de quo idem Pontifex lib. i i. pag. 523. *Ædem SS. Sergii & Bacchi in Moscheam conversam testatur Thevetus lib. x i x. Cosmogr. cap. i i i.*

LXXXIX. S. STEPHANI Protomartyris Oratorium in Palatio ædificavit Pulcheria, & inventas in Pago ad Pergamala ejusdem sancti Reliquias, & Constantinopolim allatas, in eo deposuit, ut narrant Theophanes, Cedrenus ann. x i x. & x x. Theodosii Junioris. Illatum etiam postmodum in idem oratorium à Zenone Imp. Evangelium sancti Matthæi è Cypro insula, habent Theodorus Lector Ecl. i i. initio, Cedrenus & Joëles ad an. i v. Zenonis. In hoc oratorio coronâ donatos Imperatores, Augustas, Imperatorum liberos, passim legimus apud Theophanem pagg. 250. 251. 374. auctorem Chronici Alexandrini pag. 878. Leonem Grammatic. pagg. 449. 458. Cedrenum pag. 407. & alios. In Daphne statuitur apud Theophanem pag. 374. diciturque *εὐκρίειον τῆ ἀγίου Στεφάνου ἐν τῇ Δάφνῃ*, ut Symeoni Logothetæ in

in Michaële n. ix. & Leoni Grammatico pag. 458. Est autem *Daphne*, pars magni Palatii Sed & Triclinium huic oratorio vicinum τὰ Στεφανῶν appellatum videtur: nam & ira Palatium, seu Triclinium τῆς Ἀρχαγγέλου nuncupabant, quod ædi sancti Michaëlis in magno Palatio adjacebat. Luithprandus in Legatione: *In domo qua Στεφανῶν, id est Coronaria, ante Nicephorum sum deductus*, &c. Edita est ab Combesio Basilii Itauriensis oratio in laudem sancti Stephani, in qua inventas Hierosolymis ejusdem sancti Reliquias narrat, Joanne Urbis Episcopatum obtinente, cui, ut & Lucilliano Presbytero, revelatas fuisse ait, depositasque, prout sanctus decreverat, pro mœnibus urbis, eo loco ubi lapidibus obrutus martyrium expleverat; & postmodum ibi exstructam Ecclesiam à Juvenale Episcopo Hierosolymitano. Iisdem consona habent Synaxaria ad 11. Augusti, quo sancti Stephani τῆς λειψάνῃς ἀνακομιδῆς celebratur: adduntque elapsis ab inventione annis octo, easdem reliquias in urbem illatas à Juliana quadam femina, quæ conjugis sui corpus exportare se arbitrabatur, eodem imperante Constantino, & Metrophane Urbis Episcopatum obtinente. Nec scio an de hac translatione sermonem instituerit Michaël Psellus in ea oratione quæ inscribitur, λόγος εἰς τὴν ἀνακομιδὴν τῆς ἀγίας λειψάνῃς τῆς ἀγίας περὶ ἑρπυροῦ Στεφανῆς. Sigebertus ad ann. ccccxvii. & ccccxviii. Hierosolymis pariter inventas, & Constantinopolim sancti Stephani reliquias illatas refert. Sed hæc minimè quadrant cum iis quæ de hac inventione refert Theophanes, quam multò ferius factam testatur. Tradit denique Nicetas Rhetor de translatione corporis S. Stephani, & ex eo Codinus pag. 47. sacras istas Reliquias à Juliana Constantinopolim allatas, & curru impositas eo loco qui postmodum Ζεῦμα dictus est, ad locum Constantianas appellatum adlatas, mulasque ultra pergere non potuisse, quasi divino constrietas vinculo: ex quibus confici videtur depositas fuisse in oratorio, Constantianis thermis, quæ in decima regione extitere, proximo. Vide Florentium Wigorniensem pag. 537. Utcunque sese res habeat, ex hoc oratorio sublatas sancti Stephani reliquias, Venetiasque translatas ita narrat Andreas Dan-

dulus in Chron. MS. Bibl. Reg. sub an. M C X. Anno Ducis (Ordelaſi Faledri) VII I. corpus beatiſſimi Stephani Protomartyris à Jeruſalem ſub Constantino Auguſto delatum, Venetias transfertur. Quia dum elapsis octo annis Petrus Prior S. Georgii de Venetiis, ex juſſione Tribuni Abbatis, in Conſtantinopoli cujuſdam Eccleſia ipſi ſubjecta preſideret, divina revelatione ſcrutari cepit, qualiter corpus in baſilica quam ſepius viſitabat repositum poſſet auferre, & oratione profuſa, Calogero cuſtodiendi cum timore ſecretum cordis aperuit. Quo denique conſentiente, ad altare ſancti procedunt, & arcam lapideam effuſa odoris fragrantia eximia cum labore frangunt, & caſam in qua corpus jacebat, inveniunt. Quam abſque onere auferens, ad ſuam Eccleſiam deportavit. Nec terrore Græcorum ſtebiliternantium, tantum theſaurum Venetias demandare auſus fuit tunc: ſed pacificato tumultu in quadam navi multis nobilibus ſociata Venetias redeunte theſaurum oneravit: quod dum in periculo foret, ex voce divinitus emiſſa, navigantibus propalatur apud Malcam. Illi autem corpori reverentiam cum ſupplicationibus exhibentes, à periculo evaſerunt. Dum igitur Venetias applicaſſent, de collocando corpore, ſedatis diſcordiis, in monaſterio ſancti Georgii ex generali collaudatione corpus devotiſſimè collocarunt: ſub cujuſ vocabulo innumeri civis ſcholam celeberrimam perfecerunt: appellatumque de cetero fuit Monasterium S. Georgii & Stephani Martyrum. Et pro celebriori devotione perpetuis temporibus augenda decretum extitit, ut Dux invitatus cum inſignis Ducalibus Veſperis & Miſſe ſiſtivitatis ejuſdem debeat intereſſe. Et cum ibi affuerit, Abbas & Monachi honorificentias realiter & perſonaliter ei debeant exhibere, qua tanto domino & patrono convenire videantur: & celebratis veſperis poſt reditum regiam Duciffa mittere non omittant, qua omnia ex miraculis demonſtratis, & Græcorum Codicum aſſertione veta eſſe demonſtrantur. Cujus ſancti veneranda tranſlatio die Kal. Junii devotiſſimè celebratur. At non deſunt qui ſancti Stephani reliquias Conſtantinopoli Romam illatas volunt. Laudantur quippe Petri Diaconi Caſinenſis Sermones de tranſlatione corporis ſancti Protomartyris Stephani ex Conſtantinopoli ad urbem Romam, in Chronico Caſin. lib. IV. cap. LXVII. Sed hæc enucleatiùs diſcutienda relinquimus viris erudiſſimis, qui Vitas Sanctorum ſolitâ, vel potius inauditâ diligentia edunt ac expendunt. Vide præterea Bibliothecam Cluniacenſem pag. 565. Ut porro Græci ſanctum Stephanum effingerent, ut & ſanctam Theclam & ſanctam Æcaterinam, licebit colligere ex hac tabella Græcanica in monaſterio ſanctæ Genovefæ Pariſienſis aſſervata, quam R. P. Du Molinet humanitati, ut multa alia, debemus.

X C. S. STEPHANI ædem prope Sigma, *πλησίον τῆ Σίγματος*, excitavit Conſtantine M. Hanc poſtmodum Leo Philoſophus ad minorem formam redegit, & materiam, columnas, marmora, & muſiva in Eccleſiam omnium Sanctorum à ſe ædificatam tranſtulit: ita Codinus pag. 62. qui alio loco ſcribit eundem Conſtantinum eò habitandi cauſâ hiberno tempore ſecedere ſolitum: *Καὶ τὸ ναὸν τῆ ἁγίας Στεφάνου, ὅνπερ εἶχε χειμεριὸν κοιτῶνα, ἀνήγειρε.* Origines CP. MSS. *Τὸν δὲ ἅγιον Στέφανον τὸ ὄντα πλησίον τὸ Σήγμα ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀνήγειρεν ὁ ἡ Λέων ὁ βασιλεὺς ἐποίησε μικρὰν, καὶ τὸ ἄλλω πάσαν τὴν χριστῶν ψυχίδων καὶ ποιικίλων λίθων, καὶ τὰς κίονας ἀπέθετο εἰς τὰς ἁγίας Αποστόλων Διάκονοις αὐτῆς θαυματουργίαν καὶ ἀγιότητα, ἢ ἀφ᾿ ἧς λέγω Θεοφανῆς τὸ ἁγίας καὶ θαυματουργῆ βασιλίδος ἐκείσε ἡ κείται ὁ ἅγιος Ἰσαακίος.*

X C I. S. STEPHANI ædis à Novatianis exſtruetæ meminit Sozomenus lib. VIII. cap. XXI V. & ex eo Nicephorus Call. lib. XIII. cap. XXI I I.

X C II. S. STEPHANI in Fornice, ſeu Porticu Fori Bovis, oratorium, ſeu τὸ εὐκτῆριον τῆ ἁγίας ἀποστόλου Στεφάνου τὸ ὄντι τῆ καμάρα τῆ βοῦς, memorat Gregorius Diaconus in vita S. Baſilii Junioris n. XXV I I I.

X C III. S. STEPHANI ædes juxta Placidias memoratur in Menæis ad XX I I I. Decembris, quo celebratur à Græcis hac in æde SS. decem Martyrum Cretenſium feſtus dies: *τελεῖται ἡ ἡ αὐτῶν σὺνῆξις ἐν τῷ μάρτυρι τῆ ἁγίας Στεφάνου πλησίον τῶν Πλακιδίων.*

X C IV. S. STEPHANI templum in Aurelianis ſic appellatum, quod ab Aureliano quondam ædificatum fuiſſet. Theodoritus ſeu Theodorus Lecttor lib. IV. Hiſt. Eccl. apud Joannem Damascenum lib. III. de Imag. pag. 191. edit. Rom. *Ἡ περ λαμβάνει τὰ ὕδατα ἐκ πηγῆς πικτομένης μέσον τῆ σπητῆς δυοπλασιῆς τῆ εὐαγῆς οἴκῃ τῆ ἀποστόλου Στεφάνου, ὅν ἐν παλαιῶς ἐκποσεν ἀξιωμασιν ἀρχοντικοῖς Διάκονοις Ἀρηλιανός, qua quidam (Cisterna) aquas excipit ex fonte qui oritur in medio venerandi altaris ſacre ædis protomartyris Stephani, quam olim exſtruxit vir dignitatibus palatinis conſpicuus Aurelianus.* Ille ſcilicet qui ſub Arcadio Imperatore Conſul fuit cum Stilichone anno cccc. & Præfectus Prætorio Orientis, cujuſ mentio eſt apud Philoſtorgium, Syneſium, auctorem Chronici Alexandrini, & alios. Meminit idem Theodorus ἐμβόλας τῆ τετρακώσῃς ejuſdem ædis. Hanc porro ædem à fundamentis inſtauravit Baſilius Macedo. Porphyrogenitus in avi vita cap. LI V. & ex eo Scylitzes pag. 587. *Καὶ τὸ ἐν Ἀρηλιανῶς ἡ Στεφάνου τῆ ἀποστόλου τῆ μάρτυρον ναὸν ἐκ θεμελίων ἀεδείματο.*

X C V. S. STEPHANI ædis prope Conſtantianas mentio eſt in Menæis ad XX VII. Decemb. quo S. Stephani feſtivities recolitur: *Τελεῖται ἡ ἡ αὐτῆς σὺνῆξις ἐν τῷ μάρτυρι αὐτῆς τῶν ὄντι πλησίον Κωνσταντιανῶν.* Nam cum Hieroſolymis advectæ eſſent Conſtantinopolim Protomartyris reliquiæ, Conſtantine M. imperante, & uſque ad Conſtantianas veniſſent muli cur-

rui Reliquias ferenti juncti, nec ultra procedere vellent, unus ex iis humana voce locutus, dixit, πῶς χάριν τύπητε ἡμῶς; moxque depositum sancti hoc loco corpus, & ab Imperatore eo loci ædificatum est S. Stephano sacrum templum. Ita eadem Menæa ad 11. Augusti, quo reliquiarum S. Stephani translationis & memoria recolitur. Origines CP. ineditæ: Τὸν ναὸν ᾧ ὄντα εἰς Κωνσταντινιανὰς τῷ ἁγίῳ μ. Αναστάσιος ἢ Αλεξάνδρῳ ἀνήγειραν μὲν δὲ τῷ μ. τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου παρὰ τὸ μάρτυρον Στεφάνου, ἀνήγειρον ἕτερον μικρὸν ναὸν, ἢ ὠνόμασεν αὐτὸν Ἀγιοπιστέφανον. Sed an in ea æde inventæ S. Stephani reliquiae, quas CP. sibi delatas, Ecclesiæ Parisiensi concessisse Philippum Augustum Franciæ Regem docet Necrologium ejusdem Ecclesiæ, non planum est definire. Ejus verba sunt: *Dedit quoque Crucem unam de gloriosa Cruce Dominica, qua sibi delata fuit de partibus Constantinopolitanis. Dedit etiam partem capillorum B. Mariae, tres dentes B. Iohannis Baptistæ, brachium S. Andreae Apostoli, lapides quibus lapidatus fuit B. Stephanus, & caput pretiosi Martyris Dionysii, quæ omnia in Ecclesia B. Stephani Protomartyris inventa fuerunt.* Istius ædis meminit etiam Nicetas Rhetor de Relatione reliquiarum S. Stephani: vide Thermas Constantianas, & Romanorum monasterium.

XCVI. S. STEPHANI ædis juxta Zeugma mentio est in Menæis ad 1x. Decemb. in in Synaxar. S. Stephani Melamp.

XCVII. S. STEPHANI nomen præterea me admonet, non omittendum hoc loco ædificatam Constantinopoli sacram ædem à S. Stephano Hungarorum Rege tradere Charuitum in vita ejusdem Regis, tametsi incertum maneat cui Sancto sacra fuerit. Sic autem ille cap. XII. *Tum quoque urbem Regiam Constantinopolim noluit sua liberalitatis esse expertem, mirifici operis in ea condens Ecclesiam, rebus omnibus necessariis ei adjunctis.*

XCVIII. S. SYMEONIS, cognomento Κυριακῶν, Abbas Basilius Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis Urbis Episcopis interfuit.

XCIX. S. THALASSII μονῆς τῆ ἀνυποδήτων, seu *Excalceatorum* monachorum Diogenes Archimandrita subscripsit libello monachorum ad Synodum CP. sub Hormisda; ut Agapius Archimandrita μονῆς τῆ ὁσίας μῆνης Θαλασσίας, in Concilio CP. sub Mena.

C. S. THEODORI templum, τὰ Καρβινάεια dictum, Hilarius Patricius, Leone Mæcela imperante ædificavit, ut habent Origines CP. MSS. & Codinus pag. 45.

CI. S. THEODORI templum, quod τὰ Κλαυδία appellabant, à S. Helena Constantini M. matre ædificatum fuisse tradit Codinus pag. 38. ex Originibus CP. ineditis: an illud quod in septima regione sua ætate stetit Gylius lib. III. cap. VI. extremo commemorat, incertum; ut & an idem, cujus Archimandrita Christinus subscripsisse legitur libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda, cum hocce titulo, Ἀρχιμανδρίτης μονῆς τῆ ἐν ὁσίοις Θεοδώρει.

CII. S. THEODORI TIRONIS templum, τὰ Σφωρακίου dictum, extruxit Sphoracius Patricius, qui Consulatum gessit anno cccclii. & Concilio Calchedonensi interfuit, ut est in eadem Synodo act. I. Justinianus Imp. Novellâ 111. cap. 1. Οτε σιῶσμι οἶκος τῷ ἁγίῳ Θεοδώρῳ παρὰ Σφωρακίου τῆ ἐν δόξῳ μῆνης ἀνεσθῆ. Id ipsum tradit Codinus pag. 42. ubi addit qua parte pilis (πινσιεῖ vocant) sustentantur Catechumena, abdidiisse Sphoracium tria auri centenaria, quæ Romano quodam indicante, Leo Philosophus abstulit: præterea hujusce templi partem quandam conflagrassè sub Mauricio, & ab eo fuisse reedificatam. Conflagraverat verò antea in seditione Victoriatorum cum aliis quamplurimis ædibus sacris & prophanis. Chronicon Alexandrinum pag. 778. Καὶ ἠρῆσαν πῶ Ὀκτάγωνον, καὶ αὐτὸ τῷ πύθῳ ἐκαύθη τὰ πείξ τῷ ἁγίῳ Θεοδώρῳ τῷ Σφωρακίῳ δίχῃ τῷ σκευοφυλακίου τῷ φρονεῖ τῷ ἁγίῳ οἴκου. *Et incenderunt Octagonum, eodemque igne absumpta sunt loca quæ templo sancti Theodori Sphoraciano circumjacent, præter scenophylacium sacra ædis* Meminit istius ædis Theophanes pag. 136. ubi ait Anastasium Imperatorem præcepisse quibusdam magnatibus εἰς τὸ ναὸν τῷ ἁγίου Θεοδώρῳ τῷ Σφωρακίου (perperam editum, ut & apud Anastasium in Hist. Eccl. Σφωρακίῳ) ἐπ' ἀμβωνῶν πῶ παροδῆκῳ τῷ Τεισαγίου ὑποβάλλειν. Marcellinus Comes idem enarrans: *Altera nihilominus die in atrio sancti Theodori majori cede Catholici profide unica percussi sunt.* Denique Victor Tunnenfis: *Plato civitatis Præfectus & Maximus pulpitum S. Theodori ascendentes, &c.* Porro S. Theodoro Tironi sacram fuisse hanc ædem satis declarant Synaxaria ad xvii. Febr. quo ejus festum celebratur: *Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῆς σὺνάξις ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ αὐτῆς μάρτυριῳ τῷ ὄντι ἐν τῷ Σφωρακίου (leg. Σφωρακίῳ) ἐν τῷ Σαββάτῳ τῷ παρὰ τῆς ἡμετέρας τῷ νησιῶν ἐβδομάδῃ: Agitur verò illius commemoratio in sacro illius Martyrio quod extat in tractu urbis Sphoracii appellato, die Sabbati primæ jejuniarum hebdomadis.* Unde patet Nicetam in Alexio Manuelis filio n. iv. de sancto Theodoro Tirone, non verò de *Stratelata*, locutum: *Ἐπὶ τῷ πελεθλιῶν τὰ ὄσια Θεοδώρῳ τῷ Χεισομάρτυρι καὶ πῶ ἐβδομάδῃ τῷ παρὰ τῆς ἡμετέρας τῷ νησιῶν Ad celebrandam Theodori Martyris memoriam septimo die primæ jejuniarum hebdomadis.* Laudatur Nectarii Patriarchæ Constantinopolitani oratio, *δι' ἧς αἰτίαν τῷ παρὰ τῷ Σαββάτῳ τῷ ἁγίῳ Νησιῶν ἑορτάζομεν πῶ μνήμῃ τῷ ἁγίῳ μεγαλομάρτυρος Θεοδώρῳ τῷ Τήρονῳ.* Quam quidem causam commemorationis sancti Theodori Tironis hac die pluribus exequitur Leo Allatius lib. de Dominicis & Hebdomadibus Græc. cap. xii. quem non exscribo. De tractu urbis in quo stetit ædes sancti Theodori, id constat, haud procul ab

fuisse à Magna Ecclesia, siquidem Octagonum, cui vicina fuit, in eo tractu extitit. Quod præterea testatur ipse Justinianus in laudata Novella, scribens, *ἑῖς ἑκατὴς οἰκοί*, scilicet Deiparæ, sancti Theodori, & sanctæ Irenes *ἑνωμένοις*, seu unitos fuisse ad Sophianæ, & Clericos Magnæ Ecclesiæ iisdem tribus ædibus deservisse. Sed & Gyllius lib. 1. cap. xi. in tertii Collis tumulo occidentali sua adhuc ætate stetit adem sancti Theodori testatur. Quo verò cultu haberetur apud Byzantinos sanctus Theodorus, argumento est unum è duodecim flammulis Imperatorum illius insignitum imagine, de quo Codinus de Offic. cap. vi. In Daliando Asia urbe, in trullo ædis Divo sacræ, asservatum sancti Theodori scutum auctore est Porphyrogenitus lib. 1. de Themat. sed an Tironis, vel *σφραγίδα*, incertum. Tironis martyrium à præsentate & vidente exaratum laudatur ab Allatio in Diatriba de Symeonibus pag. 99. ut & Gregorii Nysseni oratio in eundem pag. 95. Ut porro caput sancti Theodori Martyris an. MCCX. Caietam translatum fuerit, narrat scriptor cœvus apud Ughellum to. 11. pag. 1025.

CIII. S. THEOPHYLACTI ædis mentio est in actis Synodi actæ *προκαθημένης τῆ Πατριαρχῆς ΚΠ. καὶ Ἰωάννης ἐν τῷ ἐκτῷ τῷ ἁγίῳ Θεοφύλακτον κελλίῳ ἀπὸ*, presidente Patriarcha CP. *Domino Ioanne in cellis suis prope sanctum Theophylactum*, apud Allatum lib. 111. de Consensu utriusque Eccl. cap. 1.

CIV. S. THYRSI ædis situm indicant Menæa ad xi v. Decemb. quo celebrant Græci & Latini festum sanctorum Martyrum, Thyrsi, Lucii, & Callinici: *Τελείται ἡ ἡμερὰ τῶν ἁγίων Μάρτυρων Θύρσι, Λυκίου καὶ Καλλίνικου ἐν τῷ μάρτυριῳ αὐτῶν τῷ ὄντι πλησίον τῷ Ἐλεηνίῳ*, celebratur horum festus dies in Martyrio *his sacro juxta Helenianas*. De Helenianis diximus ubi de Palatiis urbanis.

CV. S. TIMOTHEI Prusæ Episcopi, qui martyrio vitam finivit sub Juliano Apostata, synaxin ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ αὐτοῦ μάρτυριῳ, τῷ ὄντι ἐν δὸν τῷ εὐαγγελίῳ *ἑνώθη ἐν τῷ Δευτέρῳ*, x. Junii annotant Menæa.

CVI. SS. TIMOTHEI & MAURÆ, quorum festum agunt Græci 111. Maii, synaxin celebrari solitam ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ αὐτῶν μάρτυριῳ τῷ ἔπι πέρην ἐν Ἰερουσαλῆμ, in sanctissima illorum æde, quæ stetit ultra Sinum, in Sycis, seu Justinianis, annotant Menæa & Synaxaria.

CVII. S. TRYPHONIS ædem, quæ εἰς τὰ Εὐβόλου stetit, Justinus condidit, ut habet Codinus pag. 50. Procopius verò lib. 1. de Ædif. cap. 1x. Justiniano illam adscribit, ejusque situm in urbis platea, quæ Pelargi dicta est, adsignat: *καὶ Τρύφωνι δὲ αἰεθικῶν ἱερῶν μάρτυρι ἐν τῇ τῆς πόλεως ἀγορᾷ, ἢ τῷ Πελαργῷ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ Ἰσίδωρῳ*. At Isidoro Eubuli fratri ejus conditum adscribunt Origines Constantinop. inedita parte 11. *Ὁ Ἰσίδωρος δὲ τῷ Εὐβόλου ἀδελφῶς τὸν ἑαυτοῦ οἶκον ποιῆσαι ναὸν, ἔντισσε καὶ τῷ ἁγίῳ Τρύφωνα, ὁπικύρωσας κτήματα πολλὰ*.

CVIII. S. TRYPHONIS ædem εἰς τὰ Βασιλίσκου, Justinus & Sophia AA. condiderunt, ut auctor est idem Codinus pag. 50. Menæa sancti Tryphonis festum celebrari 1. Februarii tradunt ἐν τῷ μάρτυριῳ αὐτοῦ, τῷ ὄντι ἐν δὸν τῷ σεπτῷ ἀποστολῆς Ἰωάννης τῷ Θεολόγου, πλησίον τῷ ἀγιωτάτῳ μεγάλῃς ἐκκλησίας. Leontius *Ἀρχιεπίσκοπος* τῷ ἐν ὅσοις Τρύφωνα subscribit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda: ut & *Tryphonis* monasterii, seu *μονῆς Τρύφωνα* Abbas Theodorus in Concilio Constantinopolitano act. 1. cum cæteris Urbis Abbatibus.

CIX. S. VICTORIS ædem sacram ad Portam Auream ædificasse Joannem Comnenum Imperatorem docent binæ sequentes Epistola, quas ex Martyrologio monasterii Canonorum sancti Victoris Parisiensis descripsimus. Prior ita concipitur: *Venerabili Fratri Domino Petro Canonico S. Martini Trecentis, Frater Ioannes Pic. Canonicus S. Victoris Parisiensis, salutem. Intimo cordis affectu vestre supplico Fraternitati, ut certitudinem illam, quam vos de capite beati Victoris Massiliensis meministis habere, insinuare dignemini*. Altera sic exarata legitur: *Frater Petrus, Fratri Ioanni. Hoc nobis de certitudine capitis beati Victoris insinuo, quod Imperator Constantinopolitanus Calojohannes, nomine tertius, ante Emanuel, volens fundare quandam Ecclesiam in honore beati Victoris Massiliensis, misit nobilem quendam virum ad civitatem Massiliensem cum pretiosis muneribus ac reliquiis plurimorum Sanctorum, insinuans Domino Massiliensi, ut remuneratione predictorum munerum aliquid de corpore beati Victoris sibi mittere dignaretur. Qui satisfaciens ejus petitioni, misit Imperatori magnam partem capitis prefati Martyris. Et sic illa per nuntios parte recepta, fundavit Ecclesiam in honore beati Victoris in Constantinopolitana Vrbe, infra muros, non longe à Portis Aureis. Vrbe autem subjugata, Dominus Garnerus Episcopus Trecentis, cujus ego Petrus eram Capellanus, accessit ad Ecclesiam beati Victoris, in qua erat Conventus Monachorum. Assumpsit autem idem Episcopus ab eadem Ecclesia caput beati Victoris pretioso vase repositum cum aliis reliquiis Sanctorum. Ego verò Petrus ab eodem Episcopo Domino meo pro servitio quod ei impenderam postulavi, ut partem illam capitis sancti Victoris conferre mihi dignaretur: qui petitioni meæ satisfaciens, literas sigilli sui munimine impressas, & aliorum Episcoporum qui erant in civitate predicta, in testimonium illius partis capitis, & aliarum reliquiarum, mecum in Galliam reportavi. Demum verò partem illam sanctissimi capitis Victoris beatissimi dedi Magistro Petro de Corbolio, tunc Senonensi Archiepiscopo. Idem verò Archiepiscopus magnam contulit portionem illius partis capitis Ecclesie B. Victoris*

prece Domini Iohannis Teutonii, tunc ejusdem Ecclesie Abbatis. Suscepimus autem eandem portionem sanctissimi capitis cum processione & gaudio pridie Idus Aprilis.

CX. S. VINCENTII, ἁγίου Βικεντίου, Ecclesia corruit eo terræ motu qui accidit anno x x x i. Justiniani Magni, ut est apud Theophanem.

CXI. S. ZENOBII monasterii Paulus Abbas Concilio Constantinopolitano sub Menacum ceteris Urbis Abbatibus interfuit.

VII.

ÆDES SACRÆ SANCTIS VIRGINIBUS
& Martyribus dicata.

I. SANCTÆ AGATHÆ ædes sacra in Triconcho statuitur in Synaxariis ad v. Februarii, quo die festum sanctæ Agathæ celebrant Græci & Latini: Τελεῖται ἡ ἁγίας πωλιξίς ἐν τῷ μάρτυρίῳ αὐτῆς τῷ ὄντι ἐν τῷ Τεικόσχω. Nec scio an de hac æde intelligendus auctor Chronici Alexandrini pag. 735. scribentis maximi terræ motus, qui sub Theodosio junioriore accidit, memoriam quotannis cum litaniiis ἐν Τεικόσχω peragi v i i i. Id. Novemb. ut ad sanctæ Agathæ Ecclesiam litaniam istam peractam fuerint, quod proximum vero est. In hanc ædem ejusdem sanctæ corpus ex Sicilia delatum à Georgio Maniace post fusos in Sicilia Saracenos Basilio & Constantino Imperantibus: demumque capta à Francis urbe, Siculis quibusdam piis viris Henrici Danduli Venetorum Ducis munere donatum narrant Andreas Dandulus in Chronico, & ex eo Paulus Rhamnusius lib. i i i. de Bello Constantinopolitano pag. 134. & Ughellus in Patriarchis Venetis, quod alii longè antea factum volunt: de qua controversia plura congeffit Bolandus ad v. Febr. quæ non exscribo. Hujus etiam translationis meminit Ordericus Vitalis lib. v. pag. 577. At Leo Ostiensis lib. i i. cap. l x v i i i. non sanctæ Agathæ, sed sanctæ Lucie corpus Constantinopolim à Maniace inde translatum scribit.

II. S. ANASTASIÆ, Novatianorum hæreticorum primitus fuit Ecclesia. Habere quippe ii septem Ecclesias Constantinopoli, quarum præcipua in ea urbis parte extitit, quæ Pelargi dicebatur, quam Episcopi Constantinopolitani jussu Ariani funditus diruerunt. Novatiani verò ejus rudera Sycas transferentes, aliam ibi exstruxerunt, & mortuo postmodum Constantio, à Juliano facultatem impetrarunt reedificandi Ecclesiam in eodem loco ubi steterat, eique Anastasia nomen imposuerunt. Ita Socrates lib. i i. cap. x x x. Sozomenus lib. v i i. cap. x i x. & Nicephorus lib. x i i. cap. v i i. unde idem Socrates lib. v i i. cap. x x x i x. & Paulus Diaconus lib. x i v. Historiæ Miscellæ Ecclesiam istam ad Pelargum, *Novatianorum* vocant.

III. SANCTÆ ANASTASIÆ, vel nudè ANASTASIÆ, ædis conditorem Gregorium Nazianzenum agnoscunt passim scriptores Ecclesiastici. Aiunt quippè occupatis Constantinopoli ab Arianis, quibustum favebat Demophilus Patriarcha CP. Arianæ perinde factionis, Catholicorum Ecclesiis, Gregorium Nazianzenum, qui in ejusdem urbis Patriarcham electus fuerat, Catholicorum conventum in domo quadam privata egisse, quam ea tempestate in oratorium ii mutarunt, Anastasiæ, seu sanctæ Anastasiæ nomine inditò. Marcellinus Comes: *Gregorius Nazianzenus, facundissimus Christi Sacerdos, & Hieronymi nostri preceptor, Ecclesiam nostram apud Byzantium captam ab Arianis, plebem Catholicam in Beata Anastasiæ oratorio Catholicam allocutione quotidie continuavit.* Socrates lib. v. cap. v i i. Τότε δὲ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζεὺς μετατεθεὶς ἐνδοῦ τῆ πόλεως, ἐν μικρῷ ὠκνητῷ τὰς συναγωγὰς ἐποιεῖτο. Eodem tempore *Gregorius ab urbe Nazianzo translatus, intra urbem Regiam in exiguo oratorio conventus agebat.* Similia habent Sozomenus lib. v i i. cap. v. Nicephorus lib. x i i. cap. v i i. Theophanes pag. 57. & Cedrenus pag. 315. Nominis causa variè ab iisdem scriptoribus traditur: Sozomenus quippe & Nicephorus locis laudatis Anastasiam dictam volunt, quòd in ea Gregorii concionibus Catholica fides Arianorum perfidiâ intermorta & collapsa, quòdammodo revixerit, ἐνθα ἡ ἀνέστη καὶ ἀνέβη ἀπὸ Γρηγορίου λόγων. Quæ quidem sententia firmatur ex ipsius Gregorii Carimine de vita sua:

Αναστασία, ναῶν ὁ πριμώτατος,
Ἡ πῆσιν ἐξέγαίρας ἐν γῆ καίμηνω, &c.
O dulcis ædes, ædiumque Anastasis,
Princeps, fides qua se jacens humo extulit.

Et infra:

Ἦν γὰρ ποτ', εἴτ' ἔληξεν εἴτ' ἴλθεν πάλιν,
Ἴω ἐν τὰσων ἀνάσσειν πρὸς μὲν.

*Namque ante florens lapsa post rursus redit,
Fidem secunda scilicet vita astringens.*

Sed & idem in Carmine, cujus lemma est, *Εὐπνιον φεῖ τ' Αναστασίας ἐκκλησίας, ἣν ἐπήξατο ἐν Κωνσταντινῶν πόλει*, id ipsum omnino declarat :

Εὐδὸν δὴ γλυκὺ ὕπνον, Αναστασίαν ᾗ τ' ὄνειρος

Σπῆσεν ἐμοῖσι φέρον ἡμαρτοῖσι πόθοις.

Ἡ φερόση λόγον αἰπὺν ἐνὶ φερόδοισι μένοντα,

Ἡγάγην ἐς κορυφὴν ἔρεθ' ἀκροτάτῳ.

Τὸν ἐκ' Αναστασίας μιν ἐπέκλησιν καλέεσι

Νηὸν, ἐμῆς παλάμης ἔργον ἀεισοπόνου.

Somno ego me dulci dederam, cum luce currita

Ante meos oculos venit Anastasia.

Haerentem quæ prima fidem radicibus imis

Montis ad excelsi culmina summa tulit.

Unde etiam templum (manus hac quod sedula finxit)

Hinc traxit sanctæ nomen Anastasia.

Ibidem νεόπηκτον νηὸν, *per adificatum templum* vocat. Ex quibus abunde percipitur à vero aberrare viros doctos, qui ædem Anastasianam non à Gregorio excitatam volunt, sed ab Arianis (scribendum fuerat, Novatianis,) spretam invenisse, & in ea conventus suos peregritasse : quibus quidem verbis intelligunt eam Novatianorum Ecclesiam antea ab iis adificatam, ad Pelargum, quæ alia prorsus fuit à Gregoriana, quæ in Domnini porticibus extitit : cum etiam testetur ipse Gregorius suis ipsum manibus hanc adificasse. Aliam præterea istius nomenclaturæ rationem afferunt scriptores, congregata nimirum ad concionem plebe, gravidam mulierem è sublimi porticu dilapsam, eo in loco expirasse, moxque fufis ab astantibus ad Deum precibus revixisse, & unâ cum foetu servatam : *Ὡς ὅτι φησὶ δόξω τε θρόνον συμβάνη, ταύτῳ ἔλαχε τὴν φεροδοίαν· ἔξ ἐκείνου ὁ τόπος, καὶ φεῖ μὲν τέτατοις εἰσέτι νῦν φέρεται λόγος. Et huius quidem rei talis causa existisse, multorum sermonibus etiamnum commemoratur.* Verba sunt Sozomeni, qui ex incerto populi sermone hæc proferri fati inuit. Similia etiam refert Cedrenus, & ex iis Origines CP. ineditæ. Certè in ea æde complura acta miracula in confesso est, quæ divinæ virtuti adscribit idem Sozomenus, quæ tam vigilantibus, quàm in somnis, manifestam ibi se exhibens, multis sæpenumero, qui vel morbo, vel diversis casibus premebantur, suppetias tulit. Mox addit credi hanc esse sacram Virginem Dei matrem : *Πεπίστυται ἡ ταύτῳ τῷ Θεῷ μητέρα Μαριαν τὴν ἁγίαν παρθένον ἐστὶν· ταύτη γὰρ ὀφθαλμῶν, sic enim apparere solet.* Id etiam testatur Theophanes ubi de hac æde : *Εὐδα καὶ φησὶ δόξα γίνεσθαι θαύματα ἐξ ἐμφανείας τῆς παναγίας Θεοτόκου καὶ δεσποίνης ἡμῶν λέγουσιν, ubi magna & supra hominum fidem miracula per sanctæ Dei Genitricis præsentiam fieri perhibentur.* Neque diu ædes Anastasiana exigua perstitit : nam ut est apud Socratem, huic ὕστερον οἱ βασιλεῖς μέγιστον οἶκον ἐκτίθειν προσανάβαντες, Αναστασίαν ἀνόμασαν, postea Imperatores cum maximam basilicam adiunxissent, Anastasia nomen ei indiderunt. Quod & Sozomenus declarat, scribens, sua ætate præ cæteris Regiæ urbis Ecclesiis illustrem fuisse, non solum ob structuræ elegantiam atque amplitudinem, verum etiam ob assiduas, quæ ex divini Numinis præsentia illic percipiebantur, utilitates : *μὴ ἡ ταύτη φεοφανὴς τῆ ἐν τῇ πόλει νεώε γέγονεν ἔτος, καὶ ὅτιν ἐ μόνον οἰκοδομημάτων κάλλει τε καὶ μεγέθει, ἀλλὰ καὶ ἐνεργῶν θεοφανειῶν ὀφειλείας.* Structuræ istius elegantis argumentum præterea illud est, quod scribit Photius in Biblioth. Cod. LIX. in Pseudosynodo in suburbio Calchedonis contra S. Joannem Chrysostomum coacta objectum fuisse eidem Joanni, *ὅτι τὰ μνημεῖα τῆς ἁγίας Αναστασίας, ἀ ὁ Νεκταρίου εἰς μνημεῖον ἐναπέδωτο, ἕως δὲ φασί, quod marmora S. Anastasiae, quæ Νεκταρίου ad ædis ornatum in ea reposuerat, is distraxisset.* Unde colligitur longè ante Leonem Magnum in majorem amplitudinem & elegantiam instauratam ædem Anastasianam, contra quam tradit Cedrenus, id oratorium, cum esset exiguum, postea temporis sanctum Marcianum ad eam molem extruxisse qua visebatur : *μικρὸν ἦ ὄντος τῆς ἐκτίθειν, ὕστερον ἐπὶ τῆς ὀπίσθεν Μαρκιανῆς ἀνοικοδομηθῆναι, καθ' ὡς ὁρατῶν.* Ubi Xylander Marcianum Imperatorem hic innui perperam existimavit. Menæa & Synaxaria ad VIII. Januarii in sancto Marciano : *Εδείματο ἡ καὶ τῆς ἁγίας Αναστασίας τῆ ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβόλοις ναὸν, ὅν καὶ ὑπὸ τῆς μεγάλης δειψώσεν ἐμωρησῆ &c. Construxit etiam sanctæ Anastasiae templum, quod in Domnini porticibus extat, & illud à magno incendio servavit.* Ita Codinus in Orig. pag. 45. ædis instauratorem eidem sancto Marciano adscribit, & quam alii in Domnini porticibus, in Mauriani tractu statuit : *Τὸν ἡ θαυμαστὸν ναὸν τῆς ἁγίας Αναστασίας, τῆ εἰς τὰ Μαυριανῆς, Μαρκιανὸς ὁ ὅσος ἤγειρεν ἐκ τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς πλείτης αὐτῆς. Admirandum templum sanctæ Resurrectionis, in Mauriani tractu adificavit propriis sumptibus sanctus Marcianus.* Addunt Origines CP. ineditæ, *ἐκ τῆς πλείτης Ασαερος τῆ ἀνααιρεθέντος φησὶ Λέοντος τῆ Μακέλλου. Ex divitiis Asparis, qui à Leone Macela interfectus fuerat.* Vixit autem S. Marcianus Oeconomus sub Leone M. anno cujus v. Indiæ. xv. Decembris 11. cum magnum in Urbe excitatum esset incendium, idem Marcianus ἀνελάθων εἰς τῆς κερῶν τῆς ἁγίας Αναστα-

σίας, κατέχων εὐαγγέλιον, εὐχαῖς καὶ δάκρυσι ἀβλάστῃ τὸ οἶκον διεφύλαξεν. *Confessio S. Anastasiae regalis, manibus tenens Evangelium, precibus & lacrymis sanctam ædem illam servavit*, ut est apud Theodorum Lectorem Ecl. i. pag. 555. edit. Valesii, & Theophanem pag. 56. Eandem porro esse Ecclesiam quam à S. Gregorio Theologo primò excitatam diximus, testantur plus satis laudati scriptores qui eam statuunt in Domnini Porticibus, in Mauriani regione Origines CP. ined. & Codinus, è regione Dagistei Balnei publici Theophanes pag. 211. in septima denique regione auctor Descriptionis CP. à quo *Anastasiانا Ecclesia* appellatur, ut *Αναστασία ἐκκλησία* à Palladio in vita S. Joannis Chrysostomi pag. 59. edit. V. C. Emerici Bigoti. Quinetiam eodem Leone imperante Sirmio Constantinopolim sanctæ Anastasiæ reliquias in eadem sacram ædem in Domnini porticibus illatas tradunt idem Theodorus Lector Ecl. 11. extrema, & ex eo Theophanes pag. 95. Cedrenus pag. 347. & Nicephorus Callist. lib. xiv. cap. x. *Ἐπὶ Γενναδίου Πατριάρχου, κτήθη δὸν τῆ Σιρμίου τὸ λείψανον τῆς ἁγίας Αναστασίας, καὶ κατεδίθη ἐν τῷ μάρτυριῳ αὐτῆς, τῷ ἐν τῷ ἐν τοῖς Δομνίνοις ἐμβόλοις.* Neque tamen ex iis existimandum opinor Anastasianam ædem huic S. Anastasiæ antea dicatam fuisse, cum ratio nominis ex supra allatis satis perspicua sit: sed quod, cum eodem quo illa donaretur, illius reliquiæ in hanc ædem sint illatæ, ut deinceps sanctæ Anastasiæ ædes esset revera, & appellaretur. Nam *sanctæ* appellatio indita videtur, quod in sacrum oratorium immutata fuerit, aut quod *ὁρθοδοξίαν* à S. Gregorio Theologo inductam & resuscitatam ita indigitare voluerint Byzantii. Sed & eadem de causa *Αναστασία* aliis appellata, cum eo in loco Catholicus cultus rursus suscitatus fuerit à Gregorio: ex quo factum postea ut in Resurrectionis Christi honorem dicatam sibi deinceps persuasum habuerint, quâ appellatione templum Hierosolymitanum sacræ Dei Resurrectioni dicatum donatum noverant. Quippe ita appellatur non modò à Codino, quem supra laudavimus, sed & à Constantino Porphyry. in Basilio c. 11 v. scribente hunc Imperatorem, *ἐν τοῖς Δομνίνοις λεγομένοις ἐμβόλοις τῆ εἰς ὄνομα τῆ Θεοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν Αναστασίας καὶ Αναστασίας τῆς Μάρτυρος ἀεικλυθῆσαν, ἰν Domnini porticibus in nomen divinæ Christi Dei nostri Resurrectionis, & Anastasiae Martyris pulcherrimum templum exornasse*, illiusque testudinem ex lignea lapideam fecisse. Eadem verba habent Scylitzes, & Origines CP. ut & idem Codinus de æde Anastasiana: *Προβλὴν γὰρ εὐκνήειον μικρὸν ἦν ἡ ἁγία Ἀναστασία, καὶ ξυλλοβήθη, ὃ ἡ Βασιλεὺς ὁ Μακεδὼν ἐπέπεσεν αὐτῇ δι' ὀρθοῦ χρυσῆ. Ecclesia autem sanctæ Resurrectionis prius parvum oratorium erat, & ligneo hemisphaerio exornata: postea verò Basilius Macedo aureo laqueari eam operuit.* Nec scio an alia ab ea fuerit, τῆς ἁγίας τῆς Χριστοῦ ἀναστασίας ædes, quam ab Acropolita Magno Logotheta, cujus historia typis Luparais edita est, excitatam, vel potius instauratam, docet Additio ad eandem Historiam nondum publicata, cui hæc præfiguntur: *Ἡ παλαιὰ χρονοῦ συγγραφή τῆς μεγάλης Λογοθέτου τῆς Ἀκροπόλιτος ἐστὶν, ὅς ἐκτίσθη τὸ μοναστήριον τῆς ἁγίας τῆς Χριστοῦ Ἀναστασίας. Hæc chronica compositio Magni Logothete Acropolitæ est, qui edificavit Monasterium sanctæ Christi Resurrectionis.* Quòd si eadem cum æde Gregoriana censeretur debet, dicendum in monasterium postea evasisse. *Anastasin* etiam inter ædes sacras, quæ sura ætate Constantinopoli stabant, recenset Bondelmontius in Descriptione CP. quam ex Ccd. MS. de insulis Archipelagi Bibliothecæ Regiæ edidimus. Jam verò sancta illa Anastasia Martyr, cujus reliquiæ in hanc ædem illatæ dicuntur, illa est quam *φαρμακολοξία* vocant Græci, quæque martyrium passa est Valeriano, seu ut aliis placet, Diocletiano imperante: de hac agunt Menæa x. Januarii & xxii. Decemb. Vide præterea Menologium Basilii x. Januarii, Menologium Sirleti xii. Octob. & Baron. ad xxx. Decemb. De hac etiam, ut & de *φαρμακολοξίας* epitheto multa commentatur Combesius ad Nicetæ Paphlagonis orationes panegyricas pag. 510. 511. 512. Illius corpus etiamnum Constantinopoli asservari in Ecclesia patriarchali Græcorum auctor est P. Pacificus in Itinerario CP. pag. 38. Jacobus verò Lopez Sunico in Itinerario scribit corpus S. Anastasiæ Virginis & Martyris Constantinopoli advectum, sub majore ara Ecclesiæ S. Matthæi Genuæ requiescere.

IV. S. ANNÆ templum in loco nuncupato Deutero, seu Secundo, extruxit Justinianus Magnus. Procopius lib. i. de Ædific. cap. 111. *Ἐν χερσὶν δὲ τῆ πόλεως, ὃ Δεύτερον ἐπιχρεῖται, ἰερωρεπὲς καὶ ἀγαστὸν ὄλωσ ἀπέθικεν ἕδος Ἀννῆς ἁγίας, καὶ τῆς μὲν τῆ Θεοτόκου γοργόνην μιντέρα πνὲς εἶοντα, τῆ δὲ Χριστοῦ πηλῶ. In eo urbis loco, quem Deuterum, seu Secundum vocant, templum nobilissimum ac planè mirabile dedicavit S. Annæ, quam aliqui Deipara matrem Christi que aviam fuisse credunt.* Ibidem etiam statuitur à Porphyrogenito in Basilio cap. 11 v. qui à Basilio renovatum scribit, ut & Scylitzes pag. 588. Synaxaria pariter sanctæ Annæ *σωτήριον* celebrari ἐν τῷ Δευτέρῳ observant ad xxv. Julii. Idem Scylitzes in Michaële Theophili filio, ubi de terræ motu qui eo imperante accidit: *καὶ τὰς ἐν τῷ Δευτέρῳ καὶ τῷ ἁγίῳ Ἀννῶν παγίας ἰσαμύρας κατέσεισεν.* Ubi *παγίας* obeliscos & pyramides viri docti interpretantur. Hinc emendandus Joëles in Apfimarō: *Εἰσῆλθεν οὐδὲ Ἰουστιανὸς σὺν ὀλίγοις ὀμοφύλοις ἀπὸ τῆς ἀγαροῦ, προσδοσὶα πνῶν ἐπὶ τῆ πόλεως, καὶ ἐξῆλθεν εἰς τῷ ἁγίῳ Ἀννῶν τῷ λεγομένῳ δι' αὐτὸν Δεύτερον, καὶ κατεσπύλωσεν ἐν τοῖς Παλατίοις τῆς Βλαχερνῶν, ibi enim perperam Δεύτερον edidit Allatius: *Ingressus est igitur Urbem Justinianus per aqueductum, cum aliquot contribulibus, prodicione quorundam civium, & venit ad**

sanctam Annam, ab eo appellatam Deuterum, & mansionem sibi delegit in Blachernarum Palatii. Ubi Joëles respexisse videtur ad id quod recitat de Deuteri appellatione Codinus pag. 49. qui ut Rhinotmetus in urbem per Deuterum ingressus sit enarrans, subdit illum ædificasse ædem sanctæ Annæ, quòd ab hac sancta Virginis matre ipsius uxor per visum monita esset se esse gravidam, & ut in hoc loco templum sibi construeret: in quod quidem postea sacrum illius corpus & humerale illata sunt. Simile quid narrat pag. 45. de æde sanctæ Annæ, quam *Διηγυστὴν ἀγίαν Ἀννῶν* vocat, ubi tradit Theodora Augusta Theophili uxore uterum gerente, & per porticum in Blachernas pergente, equum quo vehebatur cespitasse ante Narthecem Ecclesiæ, ac rursus redeunte, in eodem quo prius, cespitasse loco, demumque per revelationem in somnis monitam ibi excitasse templum sanctæ Annæ. Eadem habent Origines Constantinop. ineditæ, nisi quod *Διηγυστὴν* præferunt pro *Διηγυστὴν*. Ita passim sibi ipsis non constant Græculi inferioris ævi: sed & pag. 53. ædem sanctæ Annæ ab Anna Leonis Isauri Imperatoris uxore ædificatam scribit, diversam ne à priori, prorsus incertum. Scribit Symeon Logotheta in Michaële Theophili filio n. xli. factò terræ motu, τὸ ἀγάλμα ὃ κτ' τῶ ἀγίαν Ἀννῶν τὸ Δεύτερον ἐπὶ κίονος ἴστατο, corruisse; ubi Combesius vocem τὸ Δεύτερον non intellexit. Vide *Deuterum*.

V. S. ANNÆ oratorium in Magno Palatio, juxta *Ἀυτοκρατορικοῦ κοιτῶνα*, exstructum à Leone Philosopho Imperatore scribit Continuator Theophanis lib. i. n. xliii. Ex alterutra harum ædium sanctæ Annæ sacrarum admodum vero videtur simile acceptum sanctæ Annæ caput, quod Constantinopoli in Carnotensem Deiparæ ædem illatum à Ludovico Comite Blefensi annotat ejusdem Ecclesiæ Necrologium, hisce verbis: *XV. Kal. Maii, eodem die obiit Ludovicus illustris Comes Blefensis, qui ad partes transmarinas in servitium Dei iter aggrediens, septem libras & dimidiam nobis dedit & assignavit in Molendinis suis de Carnoto annuatim percipiendas, ad suam & matris suæ Adelicia, & uxoris suæ Katerina anniversaria in hac Ecclesia celebranda, scilicet l. sol. pro uno quoque: qui etiam caput sanctæ Annæ matris beata Virginis Genitricis Dei apud Constantinopolim acquisivit, & huic sanctæ Ecclesiæ cum pallio pretioso transmisit. Unde ex tanti præsentatione thesauri, & susceptione materni capitis in domo filia, factu lætitia magna in populo. Clerus hujus Ecclesiæ & Comitissa Katerina, qua ex parte prædicti Comititis viri sui caput præsentavit, in id concorditer convenerunt, pio intuitu statuendo, ut singulis annis de oblationibus factis prædicto sancto capiti, centum solidi in augmentum, & ampliorem venerationem anniversarii ejusdem Comititis adderentur: ex quibus distribuerentur sex denarii singulis non canonicis, & residuum canonicis qui anniversario interessent, & præterea conferrentur ex eisdem oblationibus centum solidi pro remedio præfati Comititis ejusdem die obiit ad refectioem pauperum de elemosyna Carnotensi. Et multa alia huic Ecclesiæ bona fecit.*

VI. S. ANNÆ ædes, seu monasterium in castro Galatino etiamnum stat, si Crustum audimus.

VII. S. AQUILINÆ templum in seditione Victoriorum anno v. Justiniani conflagraffe scribit auctor Chronici Alexandrini: *καὶ ἡ ἀγία Ἀκυλίνα ἕως τῆ καμῆρας τῆ ἀλλοῦ ἐμβόλου τῆ Φόρου Κωνσταντινου.* Ex quibus liquet proximum fuisse in Foro Constantini. Addunt Synaxaria in loco Philoxeno dicto extitisse ad xxviii. Januarii, ubi de S. Ephrem: *Τελεῖται ἡ ἑορτὴ σὺν ἁγίῳ ἐν τῷ Φιλοξένῳ, πλησίον τῆ Φόρου.* Et ad xlii. Junii, quo sanctæ Aquilinæ festum agunt Græci: *Τελεῖται ἡ ἑορτὴ σὺν ἁγίῳ ἐν τῷ ἀγίῳ Φιλοξένῳ.* De Philoxeno diximus ubi de Cisternis.

VIII. ARISTINÆ, *Ἀριστωνῆς* monasterium, in quod secessit, abdicata dignitate, Gregorius Patriarcha Constantinop. Andronico seniore imperante, vicinum fuit monasterio S. Andræ in Crisi, ut habet Pachymeres lib. vii. cap. x.

IX. S. BARBARÆ ædem exstruxit Leo Philosophus Imp. ut Porphyrogenitus in Basilio cap. lxx. commemorat, qui sancti Pauli Apostoli oratorio annexam fuisse scribit. Haud procul ab æde sancti Agathonici statuitur apud Codinum, & Suidam verbo *Βαχὴν*, versus Acropolim, quo loco *τῶν Βαρβάρων*, seu ædem sanctæ Barbaræ collocat Pachymeres lib. i. v. cap. vii. à qua Porta vicina *Barbare* appellationem habuit. Ad hanc ædem stetit statua Verinæ Imperatricis, quam eo loci positam post Leonis Macelæ Imp. conjugis mortem, cum Basiliscum fratrem coronavit, fugam capeffente Zenone genero, scribunt Origines Constantinopolitanæ ineditæ, & iidem Codinus & Suidas, quod etiam hisce vernaculis testatur Thevetus lib. xix. Cosmogr. cap. lxx. *Mesmes me disoient tous ceux-cy avoir ven les statues en bronze d'Aradne femme de l'Empercur Zenon & de Verine espouse du Grand Leon près les bains de l'Empercur Arcadie, & que là auprès estoit une Eglise de sainte Barbe.* Quæ vera esse arguit Thermanum Arcadianarum situs, quas in prima regione collocat vetus Urbis Descriptio. In æde sanctæ Barbaræ illius corpus olim asservatum fuit, quod Venetias translatum an. dcccxcxi. prodit Sansovinus in Venetia lib. lxx. ubi in Ecclesia Crucigerorum colitur: de qua translatione ita Andreas Dandulus in Chron. MS. Bibl. Regiæ, in Joanne Duce sub an. mlii. *Post Ducis reditum Ioannem Ducem cum Ottone fratre mittit Constantinopolim ad Basilium & Constanti-*

num Imperatores, qui cum honore suscipientes illum, Mariam ex sorore neptem, filiam nobilis viri Argypolis, satis splendide dotatam, sibi in conjugem tradiderunt. Statuto igitur die nuptiarum conjuges in Capella Imperiali à Patriarcha Constantinopolitano nimirum benedictionem, & ab Imperatoribus aureas diademas capitibus suis susceperunt. Celebratis itaque nuptiis, Ioannes ad repatriandum dispositus, rogatu Basilii cunctis contra Bulgaros usque ad ejus reditionem in urbe cum uxore remansit. Reversus ergo Basilus Ioannem Ducem fecit Patricium, & supplicanti nepti corpus S. Barbara filia Discori gratiosè concessit. Quibus obtentis Ioannes cum uxore & fratre Venetias rediit, à patre & Veneris cum gaudio receptus, in Capella Ducali corpus S. Barbara cum devotione deposuit. Cujus conjux filium in Constantinopoli conceptum parvum vocatum nomine avunculi Basilii sui Basilium. Infrà ante ann. MCIX. Hoc tempore ad supplicationem Feliciae Abbatissae corpus S. Barbara Virginis de Ecclesia sancti Marci sumptum, ex collaudatione populi in monasterium S. Ioannis Evangelistae de Concelio cum reverentia translatum est. Vide Ægidium Gelenium in Sacratio Coloniae Agrippinae pag. 474.

X. S. CLARÆ ædes, seu monasterium, adhuc in Castro Galatino stat, uti testatur Cru-
fius pag. 205.

XI. S. CYRIACÆ ædes inter Portam sancti Romani & Portam Charisæ, (intrane
an extra urbem, incertum) statuitur à Joanne Canano pag. 190.

XII. S. EUPHEMIÆ ædem, seu ἀγίαν Εὐφημίαν τὴν ἐν Ἰπποδρόμῳ, in Hippodromo, vel
juxta Hippodromum, condidit Constantinus Magnus, & pretiosis exornavit marmoribus, ex
qua CCCCXLVIII. post annos Constantinus Copronymus Ἀρμαμύρτα & κοσμοδέσιον, Arma-
mentarium & sterquilinum confecit, projectis in mare sanctæ Euphemiae reliquiis, ut habet
Codinus pag. 39. De sanctæ Euphemiae reliquiis idem prodit Theophanes pag. 370. Τοιοῦτον
ροῦ π κῆ εἰς πικρὸν ἄλμα τὸ παλαιῶν ἡρώτων Εὐφημίας ὁ αὐτοῦ Βασιλεὺς διεπέ-
ξατο βυθίας ἀπὸ τοῦ τῆ λαβῆσαι, μὴ εἶεν ὅτι μὲν ἐροῦσαν ἀπὸ ἐπὶ παντὸς τῆ λαβῆσαι. Quirriam
hujusmodi in pretiosissimum celeberrimam Martyris Euphemiae corpus irreligiosus Imperator exercuit, il-
lius reliquiis in maris profundum cum ipso loculo projectis, Martyrem sub totius populi conspectum san-
cta dantem unguenta videre non ferens. Quando verò sanctæ Martyris Euphemiae reliquiae Con-
stantinopolim illatae fuerint, haud omnino constat. Tradit idem Theophanes anno xxxii.
Theodosii Magni, sexto Kal. Octob. sanctam Martyrem Euphemiam Alexandriam transla-
tam: Τότε τῶ ἐτὶ μετετέθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡ ἀγία μάρτυς Εὐφημία πρὸς τὴν Καλανδῶν Οκτωβριῶν.
Certè non multo post inde translatae Calchedonem, & in Ecclesia eidem sacra depositas, sa-
tis patet ex iis quæ de Concilio in hac æde habito, atque aded de præclaro duarum charta-
rum in ejusdem sanctæ Euphemiae loculum demissarum miraculo narrant Evagrius lib. II. cap.
II. Nicephorus Call. lib. xv. cap. III. Theophanes, Marcellinus Comes, Glycas, & alii,
ad an. II. Marciani, præterea Synaxaria ad XI. Julii, quo Græci tam insignis miraculi me-
moriam agunt. Præterea Theophylactus Simocatta lib. VI. cap. XIV. sua ætate corpus
sanctæ Euphemiae in æde eidem sacra Calchedone extitisse testatur. Verùm cum sanctæ Eu-
phemiae reliquiae à Copronymo in mare projectæ sunt, an in æde Constantinopoli eidem di-
cata, atque aded in ea quæ ad Hippodromum stetit, quod velle videtur Codinus, an verò
in Calchedonensi ea extiterint, non planum est definire. Narrat quippe Theophanes pag.
370. & ex eo Cedrenus pag. 466. S. Euphemiae corpus, seu feretrum in mare à Coprony-
mo projectum ad Lemnum insulam appulisse, Ἀπὸ νυκτερινῆς δρασσεως, à piis viris recollectum
& asservatum aliquandiu, donec sub Constantino & Irene Imp. Indiēt. IV. μετὰ τὸ κοσμοδέ-
σιον πικρὸν ἐπαγγέθεν ἐν τῶ τερμῶν ἀπὸ τῆς, cum debito honore in ipsius ædem denuo relatum est. Quæ
quidem extrema verba nescio quid ambiguitatis præferunt, aded ut incertum sit an in ædem
relatum fuerit, in qua antea extiterat, an verò in ædem tantum eidem sacram. Cedrenus ad
annum I. Irenes pag. 469. translationem hanc à Lemno insula enarrans: Τότε κῆ τὸ παλαιῶν
μάρτυρος Εὐφημίας τὸ λαβῆσαι, ὅπερ ἀίναον μὲν βλύζον διετέλεθ, ἀπὸ τῆς Λήμνου ἢ Θεοφιλῆς Εἰ-
ρήνης ἐκόμισα, κῆ τὸ πικρὸν τῆ Ἰπποδρόμου τὰν ἀπὸ τῆς ἀεικαθάρασαι, καὶ ἀπὸ κατέθετο. Tunc &
celeberrimæ Martyris Euphemiae reliquias, perenne unguentum sine intermissione fluentes, à Lemno
Irene attulit, & æde quæ Hippodromo adjacet, repurgata, in ea deposuit. Zonaras pag. 92. de san-
ctæ Euphemiae corpore duplices sua ætate elatos sermones ac rumores ait: quosdam enim re-
ferre Copronymum illud cum asinis ac canibus comburi jussisse, locoque illius substitutum
aliud cadaver à piis viris, quod ignibus absumptum fuerit: alios autem tradere in mare pro-
jectum, & in Lemnum insulam delatum, ὅτι ὁ Εἰρήνης κῆ τῆ ἡς ἀπὸ τῆς Κωνσταντινου αἰδῆς ἀνα-
κομιθῆσαι εἰς τὴν ἰερὰ καὶ ἰερὴν τῆ πόλεως ἐν τῆς κῆ μεγαλοπρεπῶς, & sub Irene & ejus filio Con-
stantino rursus in urbem Imperatoriam honorificè & magnificè relatum. Ubi per vocem αἰδῆς vide-
tur innuere prius extitisse Constantinopoli. Codinus denique id ipsum de templo ad Hippo-
dromum repurgato, & de reliquiis sanctæ Martyris in illud illatis habet, quas adhuc asser-
vari Constantinopoli in Ecclesia Patriarchali Græcorum auctor est P. Pacificus in Itineratio
Constantinopolitano & Persico pag. 38. Incertum denique an ista intelligatur Ecclesia sanctæ
Euphemiae, cum Vigilus PP. Epist. xv. encyclica ait se, cum à Theodora Justiniani Ma-
gni conjuge malè haberetur, in Ecclesiam sanctæ Euphemiae confugisse, tenuisseque columnas

altaris; quod & Anastasius in illius Vita refert, etsi id videtur probabile, cum Theophanes rem ipsam enarrans, non in ædem sanctæ Euphemix, sed in ædem sanctorum Sergii & Bacchi confugisse Vigilium dicat; quæ quidem, ut & Euphemiana, Palatio proxima fuit: nam quod ait Alemannus in Notis ad Procopii Historiam Arcanam pag. 8. 1. edit. hic intelligi ædem sanctæ Euphemix Calchedonensem, procul est à vero. Meminit etiam, ut opinor, hujus ædis Victor Tunnenfis anno post Cos. Basilii xii. *Vercundus vero Nicensis Episcopus in diversorio gloriosæ matris Euphemix de hac vita migravit ad Dominum.* Sed & id hanc ædem spectant quæ habentur in Historia de Exilio sancti Martini PP. Martyris: *Cumque tandem pervenisset Byzantium beatus ille septimo decimo die Septembris mensis, in portum juxta Euphemiam prope Arcadianon reliquerunt eum, &c.* In Concilio Constantinopolitano sub Mena subscribit inter Abbates, *Διόσκουρος πρεσβύτερος καὶ ἡγούμενος μονῆς τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας.* Sanctæ verò Euphemix Martyris Calchedonensis martyrii acta Latina descripsit & edidit ex veteri Codice Prosper Martinengius, & Græca ex Metaphraste an. MDXC.

XIII. S. EUPHEMIÆ ædem, τὰ Ολυβεῖς, seu *Olybrii* dictam, exstruere cœperat Deo exosa Eudoxia, Valentiniani Junioris Imp. conjux, & fundamenta ad cubitorum duorum altitudinem eduxerat: sed cum illa acerba morte sublata fuisset, Olybrius Romanus, dignitate Magister, qui juxta habitabat, hanc absolvit, pretiosis exornavit marmoribus, & amplis possessionibus ac donariis locupletavit: ita Codinus pag. 47. Fuit autem Olybrius, is qui Romæ Imperator appellatus est, Leone M. Constantinopoli regnante, & unâ cum uxore Placidia ædem hanc ædificavit. Chronicon Alexandrinum pag. 745. *ἔποι κτίριστι πλὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τὰ Ολυβεῖς.* Ex quibus patet eandem S. Euphemix, quam ab Euphemia Augusta Justinii Thracis uxore conditam, atque in ea ejusdem Augustæ statuum stetit, Suidas & Codinus pag. 19. commemorant: siquidem Anonymus in Collectaneis Antiquitatum CP. pag. 191. hanc ἐν τοῖς Ολυβεῖς statuit: unde ab Euphemia Augusta veterem ædem instauratam tantum par est credere, non de novo excitatam. In hac porto æde Concilium celebratum anno xxviii. Justiniani tradit Theophanes pag. 194. Sed & Basilicus Presbyter & Archimandrita τῆς ἁγίας Εὐφημίας τῆς ἐν Ολυβεῖς, subscripsisse legitur libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda. Neque aliud est monasterium τῆς Ολυβεῖς, cujus Hegumenus fuit Dioscorus, qui interfuit Concilio Constantinopolitano sub Mena.

XIV. S. EUPHEMIÆ ædem in Petrio, seu πλὴν ἁγίαν Εὐφημίαν τῆς Πέτρας, ædificatam ab Anastasio Dicoro & Ariadne AA. auctor est Codinus pag. 47. at S. Nicephorus in Chronogr. longè ante Anastasium extitisse in Petrio S. Euphemix oratorium refert, illudque à Castino Byzantino Episcopo ante conditam Constantinopolim exædificatum: *Ὅστις ἐν Βυζαντίῳ, ἐν τῷ πρῶτῳ ὀπισθοδρομῶ Πέτρῳ εὐκτήριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἤγειρεν τότε μάρτυρησάσης, hic Byzantii in loco, qui Petrium appellatur, Oratorium S. Euphemix, tunc martyrium passæ, ædificavit.* His consona habet Nicephorus Callist. lib. viii. cap. vi. ubi de Castino Episcopo, quem Constantinum vocat: *ἔτι τῶν πρῶτων τῆς ἱερατείας ἐπιείδον τῆς Βυζαντίου, καὶ τὸ βόρειον μέρος, καὶ ἁγίαν Εὐφημίαν τῆς μάστου τοῦ τέμενος ἀειθεῖς, πηκίσθη τὸ μάρτυριον ἀγωνισαμένη, hic primo Episcopatus sui anno intra Byzantium in parte septentrionali templum ædificavit. atque id Euphemix Martyri, qua tum martyrio vitam finierat, consecravit.* In hanc ædem illatas postmodum Theodosio M. imperante SS. Martyrum Terentii & Africani, quorum festum agunt Græci x. Aprilis, reliquias narrat Theodorus Lector Ecl. ii. pag. mihi 190. Ex quibus patet ante Anastasii tempora stetit ædem S. Euphemix in Petrio: *ἐπὶ τῆς αὐτῆς τῆς μεγάλης Θεοδοσίου βασιλείας ἀπετίθη κελύσει αὐτῆς εἰς τὸ μάρτυριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἐν τῇ Πέτρᾳ τὰ λείψανα τῆς ἁγίας μάρτυρος Τερεντίας καὶ Αφρικανῆς, τῆς προδικαστῆς τῆς Καλαιδῶν Ουποθέτων. Εὐαὶετ Θεοδοσίῳ Μ. imperante deposita sunt ipsius jussu & mandato in Martyrio S. Euphemix in Petra, reliquia sanctorum Martyrum Terentii & Africani x. Kal. Octobris.* Instaurata postmodum hæc ædes à Basilio Macedone. Codinus pag. 60. *Πλὴν μονῆν τῆς ἁγίας Εὐφημίας, καὶ τὰς τὰς τῆς οὐκ ἐν τῷ Πέτρῳ, καὶ τὸ λειψῶν, Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀήγειρε, καὶ τὰς διχατέρας αὐτῆς ἐπέσει ἀπέκτισε, Monasterium Euphemix, & sepulchra que sunt in Petrio, Basilius Macedo condidit, & filias suas ibidem attondit.* Ut filias suas Basilius in Petrio monasterio attonderit, narrat etiam Porphyrogenitus in avi vita cap. xxvi. xxx. & ex eo Scylitzes & Zonaras: ex quibus patet monasterium sanctimonialium fuisse ex iis monasteriis, quæ τὰ βαπλικὰ vocabant, ut conjicere est ex Zonara pag. 135. ubi βασιλικὴ μονῆ dicitur. In illud etiam relegatam Zoem Leonis Philosophi conjugem, & attonsam tradunt Leo Grammaticus pag. 496. & Anonymus Combesianus num. xv. *καὶ ταύτην τὴν παλατίαν καταβιάσθη, καὶ εἰς τὸ Πέτριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἀπάγειν, hanc è palatio dejectam, in Petrium ad S. Euphemix ædem atlegant.* Scylitzes pag. 618. de eadem Augusta: *καὶ τὴν παλατίαν κατέγειται, καὶ τῆς ἁγίας Εὐφημίας μονῆ ἀποκείσθη, è palatio ejicitur, & in S. Euphemix monasterio tondetur.*

XV. S. EUPHEMIÆ juxta Neorium ædes alia videtur ab æde Petriana, etsi perinde Neorium Sinui Ceratino, ut Petrium adjacuerit. In Menæis festus dies agitur xv. Maii τῆς ἁγίας Εὐφημίας πλησίον τῆς Νεωρῆς λιμνῆς, εἰς πλὴν ἁγίαν Δύναμιν. At cum ædes τῆς ἁγίας Δευα-

μῶς una sit ex iis, quas Deo sacras excitavit Constantinus Magnus, probabile est intra intimæ Urbis septa extitisse. Sed & non omnino perspicuum est ædem ibi sanctæ Euphemix stetit, cum videantur innuere Menæa in æde ἀγίας Διωδωμῶς celebratam illius synaxin.

XVI. S. EUPHROSINÆ monasterium, τὰ Λιβάλλια dictum, excitatum primò ab Irene Atheniensi Augusta, Leonis Chazari uxore: at cum exiguum valde & paupertinum esset, Michaël Theophili filius, Theodorâ matre & sororibus in illud ablegatis, ædificiis & possessionibus adornavit. Ita quidem Codinus pag. 49. In eo porro humatus Joannis Tzetzæ pater, ut ipse testatur Chil. v. cap. xvii.

Ὁς μέχρι νῦν ἀπέχει νεκρὸν πλῶν ἐν τάφῳ,
Ἐν Εὐφροσίνῃ τῇ μονῇ πλὴν κλησὶν καλεσμένη.

XVII. S. HELENÆ monasterium, de quo ita Chronicon MS. Andreæ Danduli an. MCCCXII. Ὀκταυο Ducis anno S. Helenæ de Venetiis Aicardus Regularis Canonicus de Constantinopoli corpus ex monasterio suo nomini dedicato subtiliter abstulit, quod Venetias translatum in suo recondidit monasterio.

XVIII. S. HERMIONES Martyris, ἡ ἀγίας Ἑρμιόνης ἐν τοῖς Ἐλεσίγῃς, monasterii Abbas Paulus Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis Urbis Abbatibus interfuit.

XIX. S. IÆ Martyris, cujus festum agunt Græci i v. Aug. aut alterius Iæ Martyris x. Sept. Martyrium ad lævam introitus Portæ Aureæ extitit, quod cum Justinianus collapsum vidisset, cum omni munificentia illud renovavit, ut habet Procopius lib. i. de Ædif. cap. i x. Vide Menologium Sirleti i v. Aug. & x. Sept.

XX. S. IRENE S templum à Constantino M. exstructum habent passim scriptores. Socrates lib. i. cap. xvi. Καὶ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει δύο μὲν ἀποδομήσεις ἐκκλησίας, μίαν ἑπωνύμου Εἰρήνης, ἑτέραν δὲ Ἀποστόλων ἑπωνύμου, ἐν ἰψῇ κτιθεὶς δύο ἑκκλησίας ἀδικοῦσιν, ἑκατέρωθεν ἑκκλησίαν ἑπωνύμου ἑκατέρωθεν Ἀποστόλων ἀποδομήσει. Willelmus Malmesburienfis lib. iv. Hist. Angl. de Constantino: Fecit in ea duas Ecclesias, quarum una Irenes, altera dicitur Apostolorum. Ita Theophanes pag. 18. Cedrenus pag. 284. & alii. Pachymeres lib. vi. cap. xv. & Codinus pag. 38. πλὴν ἀγίαν Εἰρήνην ἢ παλαιὰν vocant: addunt Origines CP. inedita, τὸ Πατριαρχεῖον. Sic autem appellata, ut ἀνονα, ea scilicet æde S. Irenes, quam postmodum Marcianus excitavit, distingueretur. Auctor vitæ S. Pauli Patr. CP. apud Photium: Χειροτονεῖται ὁ Παῦλος ἐπίσκοπος ἐν τῇ ἀγίᾳ Εἰρήνης ἑπωνύμου ἐκκλησίᾳ, ἣν ὁ ἁγῶν ἀντιδραστήριος ὁ Νέας δέδωκε καλεῖσθαι Παλαιὰν. Menæa ad xxi. Jan. in SS. Clemente & Agathangelo: Τελεῖται ἡ αὐτῶν συνήξις ἐν τῇ ἀγιοτάτῃ ἐκκλησίᾳ τῆς ἀγίας Εἰρήνης παλαιᾶς ἢ νέας. Ex quibus rectè conjicit Gyllius Ecclesiam illam esse, quam antiquam vocat Urbis Descriptio, & quam unâ cum Sophiana in secunda regione statuit. Proxima fuit ædi Sophianæ. Socrates de eodem Paulo Patr. CP. lib. ii. cap. vi. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἀγίᾳ Εἰρήνης ἑπωνύμου ἐκκλησίᾳ, ἣν ἐχομένην τῆς νῦν μεγάλης ἢ σοφίας ὄνομαζομένης χειροτονεῖται Παῦλος. Eadem pene habet Nicephorus lib. ix. cap. i v. Justinianus Nov. iii. cap. iii. Ἦν δὲ ὁ θεοσιωπηδὸς οἶκος τῆς ἀγίας Εἰρήνης ὁ τῇ ἀγιοτάτῃ μεγάλη ἐκκλησία σωτημιμένη, erat verò venerabilis ædes S. Irenes sanctissimæ Magnæ Ecclesie adjuncta. Ubi addit idem Augustus, tres sacras ædes, Deiparæ scilicet, S. Theodori, & S. Irenes, eidem Magnæ Ecclesie unitas fuisse, neque proprium Clerum habuisse, qui in iis sacra ministeria perageret, sed illa peregrinæ ejusdem Magnæ Ecclesie Clericos, ὡς ἐκείνη κατὰ πᾶσα σφαιρῶν, ἢ κύκλων. Unde cum Sophianæ ædis appendix fuerit, intra ejusdem septa ædificata dicitur à Socrate lib. ii. cap. xii. ubi de Magna Ecclesia: Σωτήριον δὲ τῆς ἑπωνύμου Εἰρήνης, ἣν ὁ πατὴρ τῆς Βασιλείας μετὰ ἑσάν τὸ θεώτερον εἰς κλάσιν ἢ μέγαν ἢ ἡσυχαστὴν ἢ νῦν εἰσὶν εἰς ἓνα σφαιρῶν ἀμφὸς ὁσφαιρῶν, μίαν δὲ θεοσιωπηδὸν ἔχουσαν, adjuncta est autem Ecclesia, que Irenes nomen habet, quam Imperatoris pater (Constantinus M.) cum antea esset angusta, tum magnitudine, tum pulchritudine auxit. Jam verò ambæ uno septo cernuntur incluse, & uno nomine appellantur. Quod verò de ampliore facta æde Irenes à Constantio tradit hoc loco Socrates, habet etiam auctor vitæ S. Pauli Patr. CP. quo loco ait ejusdem sancti reliquias in hanc ædem illatas: Καὶ ἀπὸ μέρους τῆς πόλεως σὺν τῷ κομίζοντι, εἰς πλὴν ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας Εἰρήνης ἢ ἀρχαίας καλεσμένης, ἣν Κωνσταντῖνος (leg. Κωνσταντῖνος) ὁ βασιλεὺς εἰς πλάτος ἢ μέγαν ἐν βαρυτέρας ἀνήγειρεν, ἣς ἢ ἀπὸ σφαιρῶν εἰς ὀλίγον, ἀπέδεντο: Et per mediam urbem corpus ferentes, ἐν Ecclesia sanctæ Irenes, quam antiquam vocant, & Constantinus Imperator, ex parva ad ampliorem latitudinem & magnitudinem excitavit, cui & Paulus alia quamdiu presuerat, collocavit. Conflagravit ædes illa Irenes in seditione Victoriatorum unâ cum Sophiana, & aliis, Justiniano M. imperante, anno v. Theophanes pag. 154. Καὶ ἐκείνη πλὴν μέρος τῆς πόλεως, ἢ ἡ μεγάλη ἐκκλησία, ἢ ἡ ἀγία Εἰρήνη, &c. Incendio absumpta est magna pars urbis, & Magna Ecclesia, & sancta Irene. Et Chronicon Alexandrinum pag. 779. ubi de eadem seditione: Καὶ ἐκείνη τὸ βαλάνειον τῆς Ἀλεξάνδρου, ἢ ὁ ξενὸν τῆς Εὐβέλῃς ἐν μέρει, ἢ ἡ ἀγία Εἰρήνη, ἣς ἦν κτηνοστάσιον ὑπὸ Ἰλλῶ τῷ Ἰσαύρῳ τῷ ἀντίρτῃ τῷ βασιλεὺς Ζήνωνος. Sed in iis verbis mendum manifestum patet: neque enim ædes S. Irenes ab Illo tyranno condita: restituumendum igitur, ἢ ἡ βασιλικὴ ἦτις ἦν, &c. ut intellexerit Basilicam Illi nuncupatam, quæ hoc

perinde incendio absumpta est, ut suo loco observatum. Sed hanc Irenes ædem postmodum de novo instauravit Justinianus, & amplissimam construxit, vix ut Byzantii, exceptâ Sophianâ, ulla fuerit alia, cui de magnitudine concederet, ut habet Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 111. Conflagravit rursus ædis Justinianæ *μεσιανὸν & μέγας τῆς ἱερωτικῆς* anno xxxviii. ejusdem Justiniani, ut refert Theophanes pag. 203. Denique concussa ipsa ædes eo terræ motu, qui accidit Leone Isauro regnante. S. Nicephorus in Breviario: *Καὶ τὸν θεῖον ναὸν, ἐν τῆς ἀγίας Εἰρῆνης ἐπιπέμπου καλεῖται, κατέσβηεν, ὡς πλησιάζοντα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἱδρυται, & divinum templum, quod sanctæ Irenes nomine appellant, & proxime Magnam Ecclesiam situm est, concussit.* Hodie intra septum regium includi, Parvamque Sophiam vocari, auctor est Gyllius lib. 11. cap. 11.

XXI. S. IRENES templum à Marciano Imperatore exstructum, magnitudine sua & elegantia perinsigne memorat Nicetas in Manuele lib. vii. n. 111. qui incendio consumptum, denuò instauratum ab eodem Manuele, narrat: *Ἐπιπέμπου ἢ τῆς πρὸς θάλασσαν τῆς ἀγίας Εἰρῆνης οἰκοδομήσιν νεῶν, ὃν μαγέθη μέγιστον, καὶ καλλὴ καλλίστην πάσαις Μαρκιανὸς ὁ πᾶν ἀνήγειρε, πῦρ ἢ ἰθάλλωσε, μέγιστον πρὸς τὸν θεῖον ναὸν ἐκ βάθρον δειμύδρου, τὸ λοιπὸν τῆς οἰκοδομίας ἐπαύσατο. Templum sanctæ Irenes maximum & pulcherrimum, à Marciano Imperatore conditum, & incendio absumptum, instaurare aggressus, cum partes quasdam ex fundamentis exstruxisset, destitit, &c. Sancto Xenophonti, vel sancto Marciano Oeconomo Magnæ Ecclesiæ, qui eodem Marciano imperante vivere, hujus templi ædificationem adscribunt Synaxaria ad x. Januarii: *Ἐδείματο ἢ ναὸν τῆς ἀγίας Εἰρῆνης πρὸς θάλασσαν, ἐπιπέμπου (al. ἐπιπέμπου) ἀπὸ τῆς οἰκοδομίας οἰκὸν τῆς ἀγίας Ἰσιδώρου.* Et ad xxi. ejusdem mensis celebrari dicitur *συνάξις τῆς ἀγίας Εἰρῆνης ἐν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας τῆς ἑσθῆς πρὸς θάλασσαν.* Proinde ea ipsa est Εἰρῆνη, quæ *Περασια* dicitur in Supplicatione Basilii Diaconi & Monachorum in Concilio Ephesino parte 1. cap. xxx. §. 11. Atque hac quidem ædes illa est, quam in septima regione statuit vetus Urbis Descriptio: *Habet autem in se Ecclesias tres, hæc est Irenem, Anastasianam, & S. Pauli.* Versus mare, *πρὸς θάλασσαν*, collocatur à Niceta loco laudato, in Vita sancti Auxentii Archimandritæ n. 11. & in Synaxariis: ad Fretum scilicet, unde & *ἀγία Εἰρῆνη τὸ πέλαμα* dicitur Codino pag. 45. qui à Marciano conditam perinde scribit. Ædis S. Irenes meminit rursus Nicetas in Isaacio Angelo & Alexio F. n. 11. quo loco narrat, capta à Francis & Venetis Urbe, exortum incendium à Synagoga Saracenorum, quæ ad septentrionalem Urbis partem ad mare vergebat, & templo S. Irenes proxima erat; versus Orientem in latitudine in templo maximo defuisse, denique ad Occasum usque ad Perama se extendisse: *Ἡξαστο μὲν οὖν ἡ πρὸς τὴν πύλιν ἀπὸ τῆς συναγωγῆς τῆς Σαρακενῶν, τὸ δὲ ὅσον καὶ τὸ πρὸς θάλασσαν ἐπιπέμπου βόρειον μέρος τῆς πόλεως, καὶ τὰς περιεχόμενας ἐγγύς, ὅ ἐπὶ ὀνόματι τῆς ἀγίας Εἰρῆνης ἱδρυται, καὶ πρὸς τὸν ναὸν εὐεργετήσαντες ἐς τὸν ναὸν τῆς παμμεγίστης, καὶ δὲ ἑσθῆς πρὸς τὸ λιγύδρον Πέλαμα, &c.* Ædem verò S. Irenes intra septum regiarum mulierum intellexisse se à senibus nescio quibus, deinde advertisse turrim excelsam extra claustrum mulierum sitam in latere tertii Collis vergente ad ortum æstivum, quadratam Irenem sua etiam ætate appellatam, auctor est Petrus Gyllius lib. 111. cap. vi.*

XXII. SANCTÆ IRENES Martyris templum, ultra ædem S. ANTHIMI, ad ipsum Sinus ostium ædificavit Justinianus. Procopius lib. 1. de Ædif. cap. vii. *Ἐπίπεμπου ἢ κατ' αὐτὸ μέγιστον τὸ κόλπου σώμα Εἰρῆνης μάρτυρος ναὸς ἱδρυται ὡς δὴ ἕτως μεγαλοφρεπῶς τῶ βασιλεὶ ὄλωσθε ὀφείλουσιν, ὡς ἐκ ἀπὸ ἑωρα φέρουσι ἱκανῶς ἔχουσι.* Post, ad ipsas Sinus fauces situm est Irenes Martyris templum, quod totum ad id magnificentè Imperator exstruxit, ut me illi describendo imparem fatear. Mox narrat ut, dum artifices in eo loco foderent, inventæ fuerint SS. Quadringenta Martyrum reliquiæ, & earum tactu, vel certè unguento, ipse Justinianus à gravi genuum dolore convaluerit. Proinde eas esse reliquias, quas in hanc ædem à se exstructam intulit, cum ejus encania celebravit, par est credere. Rem sic narrat Theophanes ad xxv. an. Justiniani: *Γέτω πρὸς τὴν ἡλικίαν Σεπτεμβρίου ἰνδιქτιῶν ἢ. γράσαντες τὰ ὕλαινα τῆς ἀγίας Εἰρῆνης πέσαι ἐν Συκίῃ, καὶ ἐξήλθον τὰ ἅγια λείψανα ἐκ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας μὲν τῆς δύο Πατριάρχων Μλωῆ τῆς ΚΠ. καὶ Ἀπολιναρίου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐκείσιν ἀμφοτέρω ἐν τῇ βασιλικῇ ὀρχήματι, κατέχοντες ἐν τῆς γνάσιν αὐτῶν τὰ ἅγια λείψανα, καὶ ἤλθον ἕως τῆς περασίας, καὶ ἐπέσσαν, καὶ ὑπώσθησαν αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, καὶ ἠνέρεσαν πρὸς αὐτὸν ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας μάρτυρος Εἰρῆνης. Ἡσ ἀνο μήσε Σεπτεμβρίου ἰνδιქτιῶν xv. facta sunt encania adis S. Irenes in Sycis trans portum, & sanctæ Reliquiæ ex Magna Ecclesia processere cum duobus Patriarchis, Mena Constantinopolitano & Apollinario Alexandrino. Confedere verò ii in imperatorio currum, sanctas Reliquias genibus deferentes, & revera usque ad trajectionis locum, quibus trajicientibus portum occurrit iis Imperator, & ipsam S. Irenes Ecclesiam aperire.* Verum S. Irenes ædis Sycinæ, seu Sycis proximæ, non fuit conditor Justinianus, sed instaurator: narrat quippe sanctus Nicephorus Patr. Constantinopol. in Chronographia, & ex eo Nicephorus Call. lib. vii. cap. vi. à Pertinace Byzantino Episcopo ἐκκλησίαν πρὸς θάλασσαν excitasse ἐν τόπω, ὃν Συκαὶ κληθῆσι μὲν, Εἰρῆνῃ τῆς οἰκὸν πρὸς ἀνατολῆν. Meminit etiam Codinus pag. 59. τῆς ἀγίας Εἰρῆνης τῆς Γαλάτῃς πέσαι. Cum verò Ecclesia

S. Irenes steterit ante instauratam à Constantino urbem, probabile est illam intelligi in veteri Urbis Descriptione, ubi decima tertia regio unicam continuisse Ecclesiam dicitur. Illa nè porrò fuerit ædes S. Irenes, in qua cum Græcis collationem se habuisse de Processione Spiritus sancti, Joanne Comneno imperante, testatur Anselmus Havelbergensis Episcopus, & Lotharii Imperatoris ad eundem Imperatorem Legatus, quamque in vico Pisanorum stavit, non facilè est definire: tamen id suadere videatur Pisanorum in Urbe statio, quos, cum mercimoniis operam darent, Sycis ad Fretum ædes suas habuisse probabile est: à quibus ea regio Pisanorum Embolus appellata fuit, in ea ab eodem Joanne constitutorum, qui & iis *Scalas*, id est in Fretum portus concesserat, ut est in Annalibus Pisanorum ab Ughello editis to. III. Italiae sacrae, quod attigimus in Notis ad Alexiadem pag. 313. Anselmi verò verba sunt: *Convenientibus itaque quamplurimis sapientibus in vico qui dicitur Pisanorum, juxta Ecclesiam Ai Eerinea, quæ linguâ Latinâ sanctæ Pacis nuncupatur, &c.*

XXIII. S. JULIANÆ Martyris festum in illius æde juxta sanctæ Euphemiae ædem in Petrio celebratum à Græcis observant Menæa ad xx i. Decembris: *Τελείται ἡ ἁγίας σὺν ἁγίας ἐν τῷ μάρτυριῳ ἁγίας, πλησίον τῆς ἁγίας μάρτυρος Εὐφημίας ἐν τῷ Πετρῷ.*

XXIV. S. JULIANÆ Martyris *πλησίον τῆς Σφοδύλης*, memoriam agunt Græci xv i i. Augusti. Menæa.

XXV. S. PARASCEVES Martyris, cujus festum agunt Græci v i. Kal. Augusti, oratorium extitit in tractu urbis *Areobinda* appellato. Gregorius Diaconus in Vita sancti Basilii Junioris cap. xxxix. *Ἦν ἡ ἁγία ἱερεὺς τῆς εὐκταίου τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς, τῆ πλησίον Ἀρεοβίνδου ἀνδρουπόρου. Erat autem hic Oratorii S. Parasceves magnæ Martyris, quod excitatum est in tractu urbis Areobindi nuncupato, Sacerdos.* Meminit Gyllius lib. II. de Bosporo Thrac. cap. I. vici frequentis, quem Hagiam Parasceven Græci vocant in littore Portæ Palatinæ ad Sinum obverso. Sanctarum *Parasceves, Barbara, & Marina*, in veteri tabella Græcanica expref-

XI

t iij

fas imagines, ex Museo Canonorum Regularium sanctæ Genovefæ Parisiensis hic exhibemus. S. Marinæ etiam corpus haud procul ab urbe asservatum, indeque Venetias translatum an. MCCXX. scribit Andreas Dandulus in Chron. MS. *Extra urbem Constantinopolitanam Ioannes de Bora de quodam monasterio pretio & precibus inductis custodibus, corpus B. Marinæ Virginis, quæ in canobio Monachorum accusata de adulterio penitentiam egit, abstulit, & Venetiis in Ecclesia S. Liberalis, nunc vocata ejus nomine, collocavit.*

XXVI. S. PELAGIÆ Martyris ædis mentionem agunt Theophanes in Copronymo, & ex eo Cedrenus pag. 466. ac Theophanes quidem apud Petavium in Notis ad Nicephorum Constantinopolitanum, ubi de Constantini Patriarchæ cæde: *Τὸ ὃ σῶμα ἔρριψαν εἰς τὰ Πελαγίου σέουτες ἀπὸ ἐνθα πρῶτω μὲν ὑπῆρχεν ὁ τῆς ἀγίας μάρτυρος Πελαγίας ταῶς, ὃν ὁ Θεομότης κατὰλύσας, καὶ τάφον κατὰδικῶν ποίνσας, τὰ Πελαγίου ἐκάλεισεν.* Ex quibus emendandus Cedrenus, apud quem perperam irrepit pro *εἰς τὰ Πελαγία*, *εἰς τὸ Πέλαγος*. Verum apud editum Theophanem, ubi de Constantino Patriarcha, hæc verba non habentur pag. 372. sed ista tantum, *τὸ ὃ σῶμα ἀπὸ δῆσαντες, καλωδίω τὸν πόδα μὲν τῶν βιοθανάτων ἔρριψαν.* At infra de quodam Petro Cionita: *Ἐν ταῖς Πελαγίαις καὶ τῶν Αἰγῶν μέσης συστάμωτος ἐκέλευσε ῥιψῶναι.* Alibi verò pag. 359. ait eundem Copronymum Bastagii cujusdam ossa præcepisse *εἰς τὰ λεγόμενα Πελαγίου κνήματα μὲν τῶν βιοθανάτων ῥίψαι.* Denique pag. 367. de eodem Petro, cujus hoc loco meminit Zonaras: *Καλωδίω δῆσαντες ἀπὸ τὸ πόδα, εἰλκον αὐτὸν ὑπὸ τῆ Πραιτωρίου ἕως τῶν Πελαγίου, ἐνθα καὶ Αἰγῶν ἀσάντες ἔρριψαν τὰ πημῖα ἀπὸ λείψανα ἐν τῶν τῶν βιοθανάτων λάκκῳ.* Ita variè hic locus, in quem deferebantur βιοθανάτων, id est qui capitali supplicio damnati vitam finierant, cadavera, apud scriptores appellatur. Nicephorus Constantinopolitanus pag. 225. 1. edit. de Stephano: *Καὶ ἀπὸ τὸ σῶμα ἐν ταῖς καλουμέναις τάφοις τῶν Πελαγίαις, ὡς κακούργον οἱ δουλοβεῖς ἐπέρριψαν ἀπὸ τῆς τῆς ἔθνηκων ἀμυήτων σώματα, καὶ τῶν ἐπιθανάτων ἀπυρομεθίων τελευτήτων ἐξεπέμπετο.* Ex quibus emendandus locus alter pag. 232. ubi de Constantino Patriarcha: *Τὸ ὃ ἀπὸ σῶμα — εἰς τῆς τῆς Πελαγίων καλουμένης ἑσθῆς ἐξέρριπτον.* Legendum enim τῶν Πελαγίαις, ut supra. Adde Menæa ad xxviii. Novemb. in sancto Stephano Juniore. Videtur autem Pelagii locus iste appellatione donatus extitisse haud procul ab æde sancto Theodoro Martyri sacra, ex iis quæ habet Nicephorus in Vita & Encomio Antonii Caulex Patr. Constantinop. n. xx. quo loco ait *templum S. Theodori Martyris situm fuisse super quoddam cæmeterium, in quod projiciebantur corpora condemnatorum.* Porro meminit Chronicon Alexandrinum pag. 784. loci ubi τῶν βιοθανάτων cadavera defodi consueverant ante Copronymi tempora.

XXVII. S. PHOTINÆ Martyris, ἕξω τῆς πόλεως τῶν Βλαχερνῶν, memoriam agunt Græci xx. Augusti. Menæa.

XXVIII. S. THECLÆ Martyris templum, τὰ Κοντάκια dictum, exstruxit Constantinus M. & Deiparæ sacravit: deinde à Justino Curopalata in nomen S. Theclæ transfusum est, ut habet Codinus pag. 28. & auctor Collectaneorum CP. pag. 98. illud fortè quod ab eodem Justino renovatum scribit Zonaras: *καὶ τὸ τῆς ἀγίας πρῶτον μάρτυρος Θέκλης (ναὸν) ἀνεκαίνισεν.*

XXIX. S. THECLÆ templum in Blacherniano Palatio excitavit Isaacius Comnenus Imperator, quod die divæ festo, qui incidit in xxiv. Septemb. dum in expeditione contra Patzinacitas versaretur, orto in castris copioso ac vehementi imbri, excussaque ventorum ac tempestatis vi ad quam confederat, quercu, ab ea paulò ante sese subduxisset, vitato mortis periculo. Historiam pluribus commemorant Anna Comnena lib. III. Alexiad. pag. 89. Scylitzes, Zonaras, & Glycas in Isaacii vita. Illud postea Joannes Comnenus Imperator Alexii filius de novo instauravit, & in nomen Servatoris nostri Jesu Christi transfudit, ut auctor est idem Zonaras. At ante Isaacium Comnenum in Blacherniano Palatio exstructam hanc ædem innuit Continuator Theophanis lib. III. p. XLIV. *Καὶ Θέκλα ὃ ἡ τὰτα πρῶτη θυγάτηρ, τὸ καὶ τὰς Βλαχερνῶν γαμβέλιον, ἐνθα καὶ τὸ τῆς πρῶτον μάρτυρος Θέκλης εὐκταίον ἱδρυται, ἐκ τῆς μὴ ὄντος ἡγάσαν εὐμορφώσασαν. ἐπεισὲν καὶ τὸ βίον ἴσα κλινοπέτης ἐξέλιπεν. Sed & Thecla ejus filiarum natæ maxima, cubiculum, ubi & Theclæ Protomartyris oratorium est, à fundamentis excitavit: quo etiam in loco lecto decumbens vivere desit.* Ædis S. Theclæ Seleuciz conditæ meminit Gregorius Nazianzenus Carm. de Vita sua pag. 9. & Orat. xxi.

XXX. S. THECLÆ templum ad Portum Juliani, ὃ ὠρεθῆ τῆς πόλεως λιμένα ἐξίν, ἐν τῶ ἐπὶ νυκτὶν Ἰουλιανῆς συμβαίνει εἶναι, ædificavit Justinianus, ut auctor est Procopius lib. I. de Ædif. cap. I v. Ut porro S. Thecla à Græcis effingeretur, licebit colligere ex tabella quam supra delineari curavimus, ubi de S. Stephani æde sacra.

XXXI. THEODOTÆ Martyris templum erexit Justinianus, Justino avunculo imperante, ἐν πρῶτῳ καλῶ μέρει Ἐβδόμου, in suburbano cognominato Hebdomo, ut Procop. lib. I. de Ædif. cap. I v. commemorat. Tres hoc nomine Martyres colunt Græci: prioris ex Nicæa oriundæ, quæ iisdem temporibus vixit quibus S. Anastasia, festum agunt xxix. Julii; alterius, Constantinopolitanæ, quæ martyrium passa est sub Leone Iconomacho, xviii. Julii; tertiz

denique ex Pontica xvii. Sept. Sed prioris ædes fuit, ut ex Menæis ad xxix. Julii colligitur, quo illius & liberorum festum celebrari annotatur ἐν τῷ μνηστεύειν αὐτῶν τῷ ὄντι ἐν τῷ Κάμπεπφ: nam Campus Hebdomi pars fuit, ut alibi est observatum.

XXXII. S. ZENAIDIS Martyris ἡ θαιματουργῶ, & sanctarum mulierum Æsias, & Sufannæ discipularum S. Pancratii Episcopi Tauromenorum, synaxin & memoriam celebrari ἐν τῷ ἀγιοτάτῳ αὐτῶν μνηστεύειν ἐν τοῖς βασιλικαῖς, observant Menæa ad vii. Maii.

XXXIII. S. ZOË Martyri, cujus festum agunt ii. Maii, ἀμφὶ τὴ πόλεως ἀγυῖαν ἐχάτιον, haud procul ab æde S. Annæ, magnificentum templum extruxit Justinianus M. ut auctor est Procopius lib. i. de Ædif. cap. iii. Vide supra SS. Hesperii & Zoes templum.

VIII.

ÆDES SACRÆ CONDITORUM,
aut Urbis tractus, vel alio nomine donata.

I. ABIBI, seu Ἀβίβη μονῆς, Abbas Joannes interfuit Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis Urbis Abbatibus.

II. ACOEMETORUM, vel Acœmetarum, ἡ Ἀκοιμήτων. monasterii in urbe, vel ad urbem, crebra est mentio apud veteres scriptores rerum Ecclesiasticarum, quod hi Acœmeti Anastasio imperante ab Ecclesiæ unione se subduxissent, quo nomine carpuntur ut Nestoriani in L. viii. Cod. de Summa Trinit. & fide Cath. apud Evagrium lib. iii. capp. xviii. xix. xxi. Theophanem pagg. 104. 122. Gelasium PP. lib. adversus Nestorium & Eutychem, cui dicuntur Aquimiti, Liberatum Diac. in Breviario cap. xviii. Victorem Tunensem in Chronico, & alios, quibus Achimitenses & Acœmetenses nuncupantur, & Acumici, eidem Liberato cap. xx. Meminit Cyrilli Abbatis Acymitensis Nicolaus I. PP. Epist. x. ut Marcelli Archimandritæ ἡ Ἀκοιμήτων Theodoretus Epist. cxi. Joannis Monachi ἡ Ἀκοιμήτων sub Tiberio Evagrius lib. v. cap. xvi. & Evethii Archimandritæ ἡ Ἀκοιμήτων Concilium Constantinopolitanum sub Hormisda. Ita autem dicti Græcis ejusmodi Monachi, quod in eorum monasteriis divinum Officium noctu diuque, nullo interposito cessationis intervallo, celebraretur & cantaretur, divisa in hunc finem in tres cœtus Monachorum sodalitate, ita ut peracto à priore turma in Ecclesia Officio, secunda & mox tertia succederet, sicque nullâ horâ Ecclesia à laudibus & canticis vacaret. Unde Ἀκοιμήτου, istius instituti Monachos appellarunt, non quod infomnes & nunquam conniventes oculis, perpetuis se vigiliis exercerent, ut censuit vir doctus lib. i. de Monachis primitivæ Ecclesiæ cap. ix. sed quod divina in eorum Ecclesiis hymnologia non intercideret, nullaque hora vacaret à laudibus divinis, quas ex eo laudis perennis appellatione agnoscunt scriptores nostri, quæque ἀληθῶς ὑμνολογία dicitur Ignatio in Vita S. Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani h. xii. Indeficiens psalmodia in Vita S. Angilberti Abbatis Centulensis cap. ii. n. xvi. Hujuscemodi instituti auctorem sanctum Marcellum Apamiensem, cujus festum agunt Græci xxix. Decemb. facit Nicephorus Callisti lib. xv. cap. xxi. alii, ut Synaxariorum scriptores, & auctor Vitæ Marcelli, Alexandrum Abbatem, cui ille in Archimandritæ dignitate successit: florebat autem Alexander an. ccccxx. & in cœnobio, quod juxta S. Menæ monasterium erat, cum suis conversatus est. Vita S. Marcelli: καὶ τότε μὲν ὁ θεῖος Ἀλέξανδρος πρὸς τὴν ἱερὰν οἰκίαν τοῦ μεγάλου ἐν μνηστεύειν Μενᾶ τῶν ἀσκητῶν ἐπαδείκνυτο. ὕστερον ἢ καὶ πρὸς αὐτὸν ἦ πάντες σύμμενοι ἰδρύσται φερονπήλιον, ἔδῃ καὶ νόμον εἰσαγά, κωνὸν μὲν, ἀλλὰ τὰ ἀπαντὰ ἰσχυρῶς κηρύττειν, μηδέποτε ἦ εἰς θεὸν ὕμνων τὸ συνεχὲς ἀεκόπησαν, ἀλλὰ τῆ καὶ ἀεδοχλῶ ἡ λειτουργιῶν ὑπαλλαγή τῶν ἀσκητῶν τῶν καὶ ἀπαύσαν τῶν δευτέρῃ ἀειποιεῖσθαι δοξολογίας. Et tunc quidem divinas Alexander ad templum magni Martyris Menæ exercebatur, postea autem in ipso quoque ostio Ponti venerandum statuit monasterium, in quo novam quidem, sed longè omnium pulcherrimam legem induxit, ut hymnorum ad Deum nunquam intermitteretur perpetuitas, sed per vices mutatis rem divinam celebrantibus, hac nunquam silens & indefinens Domino fieret glorificatio. Et alio loco satis innuitur à perpetua hac doxologia Acœmetorum appellationem fluxisse: ἐν τῇ δὲ δὲλεκοῖς πρὸς θεὸν ὡδῆς ἡ Ἀκοιμήτων ἀρχὴ τὸ δευτέρῃ φερονπήλιον ὀνομάζεται, ex perpetuo ad Deum cantico Acœmetorum monasterium hætenus appellatur. Sed & auctor Vitæ S. Alexandri cap. vii. non in ipso S. Menæ monasterio eum conversatum, sed παρὶστον ἦ ἀγίῳ μνηστεύειν Μενᾶ, ait: subditque, cum eò se contulisset, intra paucos dies convenisse ad eum generosos Christi Athletas ex omnibus istarum partium monasteriis, ex tribus potissimum nationibus, Romanis, Græcis, & Syris, numero trecentos, & hos in sex choros distribuisse, ut assiduam obirent hymnodiam: iisque demum præfecisse Quinquagenarios & Decanos secundum regulam, πεντηκοιτάρχους καὶ δεκάρχους, fuisseque omni hora perseverantes in divina doxologia. Ex hoc postmodum Acœme-

torum monasterio in alia cum intra, tum extra urbem monasteria idem institutum inductum est, quod de Dii Theophanes, de Studii Cedrenus & Nicephorus Callisti, de Irenæo denique in Bithynia monasteriis Vita S. Marcelli testantur. Memoratur præterea in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. v. monasterium τῆς Ἀκοιμήτων in Diœcesi Calchedonenfi. Nec dubium est quin alia extiterint in aliis Græcanici imperii provinciis; adè ut non planè constet utrum ad Constantinopolitanum Acæmetensium monasterium pertineat quod in veteri MS. adnotatum se reperisse Jacobus Sirmondus testatur in Notis ad Facundum Hermianensem: *Has omnes B. Isidori Presbyteri & Abbatis Pelusiota recensui & transtuli ex Epistolis ejus duobus millibus, quæ sunt per quingentas distributa in Acæmetensis monasterii codicibus vetustissimis quatuor.* Sed & inde in Gallias promanavit, uti pluribus observatum in Glossario nuper edito.

III. ÆGYPTIORUM Monasterii, μονῆς τῆς Αἰγυπτίων, Cyrius Hegumenus subscribit cum cæteris Urbis Hegumenis in Concilio Constantinopolitano sub Mena.

IV. AETII, templum, seu Αετίς, Petrio monasterio proximum fuit. *Petrio monasterio, inquit Gerlachius apud Martinum Crusium in Turcogræcia pag. 190. vicinum est templum τῆς Αετίς, exornatum vario marmore & picturis, quibus singulis facies erasæ sunt, sicut & in reliquis monasteriis ac templis, quæ Turcica manus polluit, hodieque Mahumetano cultui addictum.* Sic autem appellata μονῆ τῆς Αετίς, quia ab Aëtio quondam ædificata, uti censet idem Crusius. Apud Lambecium lib. I v. de Biblioth. Cæsar. pag. 81. in Cod. cxxix. hæc inscriptio legitur: Η βίβλος αὐτῆς τῆς μονῆς τῆς Πετρῶν. τῆς κειμένης ἐγγιστα τῆς Αουτίς ἀρχαῖκῆς ἢ τῆς μονῆς κλήσις Πέτρα.

V. AGALMATΑ, Origines CP. ineditæ: Εὐ τῆς ἁγίας Μωκίς ἢ τῆς ἁγίας Μηνᾶ ἐδέξατο τὰ Ἀγάλματα, (Constantinus M.) ἢ ἀνόμασε τὸ ναὸν ὅπως τῶν ἡ τελείαν αὐτῆ ἀνοικοδομῶν ἰποίησεν Περλαρία ἢ Μαρκετιανὸς μὲν ἐξέ. χροῖας, σεραθεῖς ἰερεὶς οὐκ ἢ σεβάστια.

VI. ALEXII monasterium ab Alexio Patriarcha, qui Monomacho imperante vixit, conditore nomen accepit. Theodorus Balsam. ad Can. vi. Synodi CP. καὶ ὁ ἀγῶνας ἐκεῖν⊕ Πατριάρχης κύριος Ἀλέξι⊕ μὲν ταῦτα τῶν μονῶν τῆς λερομῶν τῆς κερᾶ Ἀλεξίς ἀνέγειρεν. *Et sanctissimus ille Patriarcha Dominus Alexius, monasterium, quod Domini Alexii dictum est, postea excitavit.* Alexii porro thesaurum in eo monasterio olim depositum à Constantino Monomacho ex-pilatum narrant Scylitzes & Zonaras. Alexiani monasterii situm versus Augustæonem adsignat Nicetas in Alexio Manuelis F. num. vi. καὶ τῆς γειῶν δὲ, ὅς τῆς Ἀλεξίς καθύνομάζεται, τῆς ἢ τῆς Αὐγουσταίων⊕ ἀυλαία σεσηῶται, σεραπῶται εἰσιόντες ἐρύλαττον. *Templum quoque quod Alexii appellatur, & Augustæonis atrio adjungitur, milites ingressi illud custodierunt.* Ubi perperam Wolphius S. Alexio dicatum templum putavit, tametsi extiterit Constantinopoli hac appellatione ædes alia, in cujus Catechumeniis coactas aliquot Synodos legimus, ἐν τοῖς δεξιόις κατηχηθῆσις τῆς ἁγίας Ἀλεξίς, à Joanne Stypiota scilicet Patriarcha CP. sub Joanne Comneno contra Constantinum Chrysolalum, & à Michaële P. C. contra Niphonem Bogomilum apud Balsamonem ad Can. LVIII. Synod. Carthag. & Allatum lib. II. de Consensu utriusque Eccles. cap. xi. & xii.

VII. ALYPII monasterii mentio est in Menais & in Menologio Sirlleti ad xii. Junii, ubi observatur in eo fuisse oratorium, εὐαγγέλιον, sancti Onuphrii, cujus festum hac die celebrant Græci.

VIII. ANTHEMII monasterium, quod ab Alexio Mosele Cæsare, nobili Armenio, conditum narrant Continuator Theophanis lib. III. n. xviii. Zonaras, & Scylitzes, & in quod mortua uxore Theophili Imperatoris filia concessit, Monachi sumpto habitu, appellationem sumpsit à loco ubi ædificatum est. Narrant quippe ii Alexium, cum ex Chryso-politano monasterio, ubi vitam monasticam agebat, καὶ τὸν Ἀνθεμίου λερομῶν τὸπον deambulandi gratiâ venisset, impetrata à Theophilo facultate, locum hunc emisse, & magnificentum in eo excitasse monasterium, in quo post mortem sepultus est. Tradit verò Codinus in Origin. pag. 53. locum qui τῆς Ἀνθεμίας dicebatur, domum fuisse Anthemii, qui postmodum Romæ imperavit, eamque in templum, Gerocomium, & Balneum mutasse. Extitit porro locus Anthemii ad maritimos urbis muros; siquidem scribit Theophanes pag. 331. anno 1. Leonis Isauri Saracenos ad urbem adnavigasse, & εἰς τὰ εὐτροπία καὶ Ἀνθεμία transisse. Meminit præterea τῆς Ἀνθεμίας Leo Grammaticus pag. 468. Prodiit alter Mosele, qui copiis præfectus sub Romano Lacapeno in prælio contra Bulgaros in mari suffocatus perit, ut auctor est Scylitzes pag. 620. Posteriori huic Mosele monasterium, quod sua ætate τῆς Μοσιλῆ dicebatur, adscribit, nescio an verè, Joannes Tzetzes Chil. IX. vers. cclix. ædificatum ubi domus illius fuerat:

Η ἰωῶ μονῆ τῆς Μοσιλῆ, τῆς Μοσιλῆ ἰωῶ οἴκος
Ὁς Μοσιλῆ ὡρὶν σεραρχῶν Βουλγαροῖς ἠπῆκε
Τὸ πῆσαν μέρε τῆς Πηγῶν, μέλλων φυγεῖν εἰς πλοῖον,
Ἀποτυχῶν, εἰς θάλασσαν ἀπὸ πλ⊕ ἀπεπύγη.

Versus ædem sancti Acacii domum Mosele, seu Mosele statuit Codinus pag. 54. Μονῆς
verò

verò π̄ Μοσελὲ meminit Pachymeres lib. XIII. cap. XIII. quod quidem monasterium idem fortè fuit quod à priore Alexio Mosele excitatum narrat Zonaras.

IX. MONASTERII juxta Aquæductum, seu πλεσίον τ̄ Αζωροῦ, Abbas Joannes Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis Urbis Abbatibus interfuit.

X. ARMENIANORUM monasterium, in quo reclusus Photius Patriarcha Constantinopolitanus à Leone, Αρμενιανῶν Zonaræ, Αρμενιανῶν Scylitzæ pag. 593. & Anonymo Combesiano in Leone Philosopho n. II. μονὴ τῆς Ἀρμενιανῶν ἢ ἑπονομαζομένη τῆ Βόρδου: denique Leoni Grammatico pag. 475. μονὴ τῆς Ἀρμενιανῶν λεγομένη τῆ Βόρδου nuncupatur. De nominis ratione nihil habent scriptores Byzantini: quod fortè obtinuerit, quia Armeniis Monachis primitus addictum fuerit.

XI. ASTERII monasterii, μονὴ τῆς Ἀστειῶν, Abbas Anatolius subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda: Timotheus verò cum cæteris Urbis Abbatibus Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit.

XII. AUGUSTÆ monasterium, μονὴ τῆς Αὐγούστης, vicinum fuit ædi, seu monasterio Περακοπίου appellato, & Palatiolis ædificatis à Procopia uxore Michaëlis Rhangabe. Origines Constantinop. ineditæ: τὴν ἢ γυναικίαν μονὴν τὴν ἐκ πλαγίων αὐτῶν τὴν καλοῦσιν Αὐγούστης, Ἰουστῆ δὲ Θεοῦ ἐκπέσει τῶ τὴν γυναικίαν αὐτῆς Εὐδοκίαν τεθνήκει καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς φερόμενον ἐκεῖσε. *Monasterium feminarum, quod horum (Palatiolorum) latera sunt, Augusta nomine donatum ædificavit Iustinus Thrax, pro uxore sua Eudocia, ubi & illius corpus primitum conditum fuit.* Vicinum etiam fuisse ædi S. Thomæ docet Anonymus in Miraculis S. Anastasii Persæ Martyris cap. xv. apud Bolandum xxii. Januarii. Vide infra n. lxxvii.

XIII. BASSI Ecclesia dicebatur ea, quam Bassus Patricius in domo propria condiderat sub Justiniano Magno, cui oculos avulsit Theodora Augusta, nervo bovino à fronte ad aures circumducto, qui fortè idem qui Prætorianam gessit præfecturam, ut auctor est Procopius in Hist. Arcana cap. xxi. Vide Codinum pag. 46.

XIV. BETHLEEM, monasterium sic appellatum, condidit sancta Helena. Origines Constantinop. ineditæ: ἐκεῖσε ἢ καὶ τὴν μονὴν τὴν Βηθλεὲμ ἢ ἀρχαῖα Ελένη ἀνήγαγε, hic & monasterium Bethleem dictum exstruxit sancta Helena: eo nempe loco ubi extitere monasteria Antiochi, & Augustæ appellata. Vide Codinum pag. 38.

XV. CÆNOPOLIS, Καίνεπολις, Ecclesia ita nuncupata, in nona regione statuitur in Urbis Descriptione: *Continet in se Ecclesias duas, Cenopolim & Omoniam.* Meminit etiam Chronicon Alexandrinum in Arcadio pag. 716. nullo præterquam situs indicio, innuens haud procul extitisse à Foro Theodosiano. De nominis etymo nihil succurrit, nisi fortè quòd exstrueta primitus fuerit in nova, uti aiebant, urbe, cum veteris Byzantii fines longius prolatae sunt à Constantino Magno.

XVI. CAIUMÆ monasterii, seu μονὴ τῆς Καίμα, Hegumenus Symeones subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda: ut & Dudas cum aliis Urbis Abbatibus Concilio Constantinopolitano sub Mena.

XVII. CALAMI, seu π̄ Καλάμου μονὴς ἢ γούμου Alexander subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. I. cum aliis Urbis Abbatibus: at act. v. scribitur Καλαμίη. In Concilio verò Constantinopolitano an. dxviii. subscribit pariter Sophronius Presbyter & Archimandrita μονὴς τῆς Ἐπικλήω ἐν τῷ Καλάμῳ.

XVIII. CALLIÆ monasterium, quòd μονὴ τῆς Καλλίας Leoni Grammatico pag. 479. aliis μονὴ τῆς Καλλίας dicitur, exstruxit Antonius Cauleas Patr. Constantinopol. ut docet Nicephorus Gregoras in illius Vita, uti monuimus in Notis ad Alexiadem pag. 268. ut & vetus scheda apud Ughellum to. v. Ital. Sacr. pag. 1332. ex qua præterea discimus, S. Pauli, qui sub Copronymo martyrii palmam consecutus est, ex divina revelatione corpus invenisse in Monasterio Chaima: *Deinde cum centum ac viginti duobus annis prædictum Martyris corpus humanum sub terra mansisset, imperante Christianissimo Imperatore Basilio Macedone, facta Angelica revelatione venerabili olim Abbati Caleos, tunc verò Patriarcha Constantinopolitano, inventum fuit in monasterio Chaima, tanta suavitate redolens, adeoque recens, pulchrum & integrum, ut tunc reconditum adhuc spirans videretur.* Sed evidens error est in hac scheda, cum anno demum tertio Leonis Philosophi, non verò sub Basilio, hanc dignitatem inierit Antonius, ut est apud Scylitzem, & Leonem Grammaticum. Sed an Cauleæ nomen obtinuerit quod monasterii Caleæ Hegumenus fuerit, an verò monasterium ipsum de ejus cognomine appellatum fuerit, prorsus incertum est. Antonii Patriarchæ mentio est in inscript. Gr. apud Gruterum M L X I. 2. & in Synaxariis ad x i i. Febr. Vide Bolandum ad eundem diem, ubi illius elogium & vitam perstrinxit.

XIX. CALLISTRATI monasterium, à Callistrato ædificatum, illo nempe, qui, ut auctor esse Glycas, cum x i i. Senatorius, unà cum Constantino M. Byzantium profectus, fortunæ suæ sedem ibi fixit: Codinus pag. 59. ait Florentium & Callistratum, fratres germanos, Constantinopoli floruisse sub eodem Constantino, & post eorum decessum exil-

lorum adibus monasteria duo confecta : in quorum alterum Paulus Patriarcha CP. deposita Patriarchali dignitate secessit , & post quatuor menses obiit , Irene Atheniensi imperante. Infamatur potissimum hoc monasterium ob quosdam pravos monachos qui ex eo prodire , quos inter memorantur Paulus Monachus ἱ Καλλιστράτης , Astrologus insignis , apud Nicephorum CP. Theophanem , Cedrenum , & alios , qui Leontio Imperium prædixit , & alter inclusus ejusdem Monasterii , divinator perinde & hæreticus , qui Philippicum etiam imperaturum prænuntiavit. Sed & inde prodierunt Sergium Monachum Arianum , qui Urbe ob hæresim exactus , ad Mahometem se contulit , eique ad stabiliendas imposturas magno adjumento fuit. Saracenicæ Sylburgii pag. 57. *Ἐπιστάθη ἡ σωτηριώδης τῆς ἀπὸ μοναχῶν πνῶν Ἀρειανῆς ψευδονύμια , ὅσα πῶ κακοπισίαν ἀπὸ ἑξοριθίντων ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως , ἐν τῇ μονῆς ἱ Καλλιστράτη μετ' αἰχλῶνος ἐπὶ τῆ βασιλείας Ηρακλείου. Persuafus est , ipsi opitulante falso quodam Monacho Ariano , ob suam hæresim Constantinopoli cum infamia pulso ac exacto ex monasterio Callistrati , imperante Heraclio.* Ex quibus refellitur Thevetus lib. XIX. Cosmogr. cap. III. qui ex Græcorum relationibus Patriarchalem Ecclesiam , qua tempestate scribebat , hoc est anno MDLXXIV. monasterium illud fuisse ait , ex quo prodierit Sergius , cum illa fuerit Deiparæ Pammacharistæ , uti ipse & Crusius tradunt. Inde igitur non sine divina providentia factum , ut monasterium , quod pravos adeo Monachos protulerat , funditus dirutum fuerit à Copronyme , ut est apud Theophanem pag. 379. Porro in VII. Synodo subscribit *Gregorius Abbas Callistrati.* Præterea ἐν τῇ μονῇ ἱ Καλλιστράτη S. Auxentii , qui sub Heraclio vixit , memoria agitur XI V. Febr. in Menais.

XX. CALYPA , monasterium in M. Palatio. Symeon Logotheta in Alexandro num. II. *ᾠειώθεισεν αὐτὸν Ἀλέξανδρος ἐν τῇ μονῇ ἱ παλατίᾳ τῇ λεγομένη Καλυπᾶ.* Quo loco Leo Grammaticus pag. 488. & Anonymus Combesianus in eodem Alexandro Imp. num. V. habent ἐν τῇ μονῇ τῆ παλατίᾳ , ἢ ἱπώνυμον Καμπᾶ.

XXI. CARIANI , καρειανῶν , monasterium feminarum , meminit Leo Grammaticus p. 461. Illud conditum σὺ τῷ Εὐβόλω , cum Porticu , à Mauricio Imperatore , huicque adjunctum præterea fuisse Gerocomium , & hanc appellationem natum , quia ibi antea erat domus Cariani Patricii , auctor est Codinus pag. 48.

XXII. CATHARORUM , τῶν Καθαρόν , monasterium , excitatum fuit à Narsete Justino imperante anno VI. ut habent Theophanes pag. 206. & Cedrenus , qui ejusdem ædis rursus mentionem agunt in Constantino Irenes filio an. VI. In Menologio Sirleti ad XXVII. April. festum celebrari dicitur à Græcis S. *Ioannis Confessoris Abbatis Monasterii Catharorum , qui multa pro sanctarum imaginum defensione passus est sub Leone Iconomacho.* Vide virum doctissimum Godefridum Henschenium ad XXVII. April. in eodem S. Joanne.

XXIII. CHARSIÆ , seu ἱ Χαρσίᾳ , id est ad Portam Charsiæ , monasterii Abbas Hypatius subscripsit libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

XXIV. CHIRAMAS , inter ædes sacras recensetur à Bondelmontio in Descriptione CP. sed quæ illa sit , fateor me ignorare.

XXV. CHRYSONICE monasterium sic nuncupatum ad Portam Auream , in quo annos plures egit S. Nicetas sub Michaële Theodoræ filio , memorant Menæa ad XII. Octob. seu Synaxaria : *Υπερὸν ἡ κεκοσμημένη τῆ βασιλείας Μιχαὴλ , μόλις ἔως ἀφ᾽ Ἑλληνίδας , κατῆκεσε μοναχὸν μὲν γαίωτος τῆ πόλεως ἢ μὴ ἔξελθεῖν , ἀλλ' εἰς πῶ λεγομένη Χρυσὴν Πόρταν δὲς αὐτῷ μονῶν πῶ λεγομένη Χρυσόνικω , παρεσμένειν ἐκέλευσε. Postea vero Imperante imperatore Michaële , vix ipse evocatus , monachum fieri consensit : ubi vero haud egredi , sed ad Auream Portam dans illi monasterium Chrysonicem appellatum , manere præcepit.*

XXVI. CHRYSOPEGE , seu Χρυσοπέγη , ædes sacra ita dicta in Castro Galatino , Græcis addita , ut habet Crusius pag. 205.

XXVII. CRETICORUM , τῶν Κρητικῶν , monasterii Abbas Polychronius Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis Urbis Abbatibus interfuit.

XXVIII. CRISIS. Menæa ad VI. Octobr. ubi de S. Andrea : *Καὶ τῶ λαβόντες , ἐν ἱερῷ τόπῳ , ᾧ Κρίσις τῶνομα κατὰ δάπνησιν. Illudque accipientes , in sacro loco , Crisi appellato , humo mandant.*

XXIX. CUCOROBII monasterium , τὰ Κουκοροβίᾳ πῶ μονῶν ἔκτισεν ὁ ἀγιῶς Εὐδάρης ἐν τοῖς χρόνοις τῆ Τραυλῆς ἱ Ἀμοραίου. *Candidis S. Evarestus imperante Michaële Balbo , ut tradunt Origines CP. ineditæ.*

XXX. CYCLOPUM , τῶ Κυκλώπων monasterii Abbas Alexander subscripsit libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

XXXI. CYRIOTISSÆ , τῆ Κυριωτίσσης , monasterium , in quod concessit Joannes Glycys Patriarcha CP. ejurato præfulatu sub Andronico Juniore , memorat Gregoras lib. VII. pag. 201. *Καὶ τῆ τῆ Κυριωτίσσης μονῶν εἰς οἴκησιν δαπνόμεναι. Et Cyriotissæ monasterium ei habitandum concessit.*

XXXII. DALMATI , vel Delmati monasterium , omniumque Constantinopoli ex-

titerant, Cœnobiiorum & antiquissimum, & celeberrimum fuisse constat. Theophanes de Copronymo pag. 373. Γνω γὰρ Δαλμάτων φερύπων ἔσαν ἐν τοῖς κοινοβίοις τῆ Βυζαντίας τοῖς φραπώ-
 ταις εἰς καὶ ὁμοίαν ἔδωκεν, αὐτὸν *Monasterium quidem Dalmatorum, cœnobiolum omnium Byzantii cele-*
berimum, militibus diversorium assignavit. Sic etiam appellatur à Symeone Logotheta in Por-
 phyrogenito n. 17. De antiquitate testatur Zonaras in eodem Copronymo pag. 92. Καὶ πάλιν ὁ
 Δαλμάτης λεγομένην μονήν, ἀρχαίαν ἔσαν καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινπόλει φερύπων πασῶν, ἀφ' ἧς
 ἀπελάσας τὰς μοναχὰς φραπῶν αὐτῶν πεποίηκε καὶ ἀρχαίον. *Dalmati monasterium vetustum, &*
omnium quæ Constantinopoli sunt, antiquissimum, pulsis inde monachis, militum diversorium fecit.
 Ex quibus patet error Græculi ἐν Παροιμίαις, seu in Originibus Constantinopolitanis inedi-
 tis, scribentis, à Dalmatio Constantini M. ex fratre nepote exstructum, & ex ejus no-
 mine nuncupatum Dalmati monasterium: Μονὴ τὰ Δαλμάτια ἐκτίθη ὡς καὶ Δαλμάτης Πα-
 ροιμία ἀνεφίκε τῆ μεγάλῃ Κωνσταντίνῃ, ἀφ' ἧς καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Τιβέριος βασιλεὺς, ὅτε ἀνήλθε μὲν
 ἑλληνιστῶν, καὶ ἐμετάσσει τὴ βασιλείαν, τὴ βασιλείαν Ἰβηρικῶν ἰννοκοπήσας, καὶ φελοεισας, καὶ ἐφρέ-
 ρει ἐκεῖσε. Quæ quidem interpolavit Codinus pag. 62. floruit enim Dalmatus ille, à quo
 monasterium nomen sumpsit, sub Theodosio Juniore, qui unà cum Floro filio, sancti Isaa-
 cii consuetudine usus, ac colloquiis persuasus, in monasterio, quod de ejus nomine postmodum
 dictum est, se inclusit, ubi uterque vitam sanctam exegit. Horum festum, ut & S. Isaacii,
 agunt Græci III. Augusti. Synaxaria de Dalmato, (nam Δαλμάτης, non Δαλμάτης ibi appella-
 tur): Καταλιπὼν καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα, μόνον ὃ ἴδ' ἔχον αὐτῷ Φαῦστον ἀναλαβὼν, ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν
 (Ἰσαάκιον) καὶ ἤγειρε μοναχὸς, ἀποκρίσας καὶ τὸ ἴδ' ἔχον αὐτῷ, καὶ ἔπος ἠγωνίσαντο, ὡς φελοεισῶν γενέσθαι
 βασιλεῦσι, καὶ συγκλητῶν, καὶ θαύματα ἀπέφρασε εἰς δόξαν Θεοῦ ὑπερτάτης, καὶ ἔτι μὲν τελευτῆς Ἰσαα-
 κίου ἐτελειώθη. *Relictis uxore & liberis, soloque filio Fausto assumpto, ad Isaacium se contulit; atque*
ita uterque sic in sacris exercitiis versatus sit, ut Imperatoribus & Senatui ex crebris miraculis inno-
tesceret: sed hæc facta sunt post mortem Isaacii. Fuit autem Isaacius is, qui Valentem contra Go-
 thos expeditionem parantem non rediturum, & mortis illius genus prædixit, ut est apud Zo-
 narum pag. 27. At qui Dalmatus in Synaxariis, Dalmatius appellatur in Synodo Ephesina
 an. ccccxxxii. part. II. aet. I. sub ipso Theodosio celebrata, ubi Δαλμάτης φερύπων
 καὶ Ἀρχιμανδρίτης πατὴρ μοναστηρίων dicitur: cujus quidem Concilii Patrum ad Dalmatium, vi-
 cissimque Dalmatii ad Patres Concilii epistolæ nuper edidit vir doctissimus Joannes Garne-
 rius in præfatione ad secundam partem Marii Mercatoris pag. 27. Neque enim alius & diver-
 sus est à Dalmato, cujus nomine insigne fuit hoc monasterium, licet illius, si bene conjicio,
 conditor non fuit, cum tradant Synaxaria S. Isaacium Constantinopolim profectum, in unum
 è monasteriis Urbis secessisse, ὃ ὁ Δαλμάτης νῦν λέγεται, quod etiam admodum simile est
 vero, cum ante Theodosii Junioris tempora extiterint in urbe monasteria, illudque quod
 Dalmati nomen habuit, omnium antiquissimum fuerit. Quod verò Dalmatius πατὴρ μοναστη-
 ρίων appelletur in Concilio Ephesino, ex eo ortum, quod Hegumenus hujus monasterii cate-
 ris in urbe præfesset, tanquam antiquioris, jusque in alios omnes monachos ratione discipli-
 næ haberet: vel certè quod S. Dalmato & successoribus ea prærogativa à Patribus Concilii
 Ephesini indulta esset. Μενᾶ III. Aug. καὶ τοῖς κατ' Ἐφεσον σιωπηθῶσι πατρῶσι ἀιδέσιμος φα-
 νείσθαι, οἱ καὶ Ἀρχιμανδρίτῶν αὐτῶν, καὶ τὰς μετ' αὐτῶν τὸ κατ' αὐτῶν μονῆς ἀρχόντας ἐψηφίσαντο μέ-
 γεις αἰῶν ὅτι ὑπάρχειν. *Et Patribus Ephesum ad Concilium convenientibus venerandus apparuit;*
qui & ipsum, & in Monasterii regimine subservituros, in æternum fore decreverunt Archimandritas.
 Unde Marianus, primus inter Abbates subscribit in Concilio CP. sub Mena aet. I. cum hocce
 titulo: Ἡγούμενος μονῆς τῆ ἐπικαλεμένης Δαλματίας τῆ Θεοφιλέως μνήμης, καὶ ἐξάρχης τῆ ἐπὶ βα-
 σιλευσῆς ταύτης πόλεως Ἀρχιμανδρίων εὐαγγέλιον μοναστηρίων, καὶ τῶν λοιπῶν ἡγουμενῶν τῆ καὶ πάλιν φιλόχριστον
 ταύτῃ πόλιν καθεστώτων εὐαγγέλιον μοναστηρίων. Observat præterea idem vir eruditus Joannes Gar-
 nerius Epistolæ Synodi Ephesinæ ad Dalmatium adjunctum fuisse in Codice Vaticano brevè
 parergon de summa monasteriorum Urbis Regiæ præfectura Dalmatio collata, quod sper-
 nendum putaverit propter ἀνισορροσίαν: quod fortean idem fuerit quod habent Μενᾶ. Indè
 porrò Timotheus, qui sub Justiniano M. anno xxx. obiit, dicitur ἐξάρχης τῆ μοναστηρίων
 καὶ ἡγούμενος τῆ Δαλματίας μονῆς apud Theophanem: quomodo fortè indigitatur S. Euthymius;
 antequam Patriarchatum CP. consequeretur, *Catholicus seu Abbas & Hegumenus universalis,*
 apud Eustathium cap. xv. quod illi omnium in urbe regia monasteriorum cura demandata
 esset: nec scio an id spectarit dignitas in Ecclesia CP. Ἀρχόντος τῆ μοναστηρίων, cujus meminere
 Cantacuzenus lib. I. cap. I. Monasterium verò Dalmati, S. Nicephoro CP. in Breviario τῆ
 Δαλματίας μοναστηρίου nuncupatur. Illius præterea mentio occurrit apud Theophanem pag. 132:
 310. Leonem Grammaticum pag. 489. Scylitzem pag. 610. & in Μενᾶ v. Junii in S. Hi-
 latione.

XXXIII. DAMIANI, Δαμιανῆ, monasterium appellationem sumpsit ab ejus condi-
 tore Damiano Slavico, Præfeto cubiculi, seu ὡς ἀποκαλεῖται, Theophilo & Michaele imperan-
 tibus, ut habent Origines CP. & Codinus pag. 58. Leo Grammaticus, Anonymus Combesi-
 fianus n. I. & Symeon Logotheta num. I. v. in Leone Philosopho meminerunt τῆ φερύπων
 CP. Christ. lib. IV. u ij

εις τὰ Δαμιανῶν, *processus facti ad Damiani*, seu Monasterium, seu Palatium.

XXXIV. DANIELIS, seu τῆ δ' ἀγίας μνήμης Δανιὴλ ἐν τῷ σύλω, Babylas Abbas subscripsit libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda. Interfuit etiam Concilio Constantinopolitano sub Mena cum aliis Urbis Abbatibus.

XXXV. DESPOTARUM, seu τῆ Δεσποτῶν, monasterium, in quo reclusa à Michaële Balbo Theodosta Leonis Armenii uxor, ut habent Continuator Theophanis lib. 11. n. v11. Zonaras pag. 109. Symeon Logotheta in eodem Leone n. x1v. & Scylitzes pag. 497.

XXXVI. DEXIOCRATIS ædes sacra, τὰ Δεξιοκράτους, unà cum Geroconio ædificata fuit à Dexiocrate Patricio, qui Theodosio Juniore imperante vixit, ut scribit Codinus pag. 48.

XXXVII. EPHORI, Εφῶρου, monasterium καὶ τὸ Ζεύξιππων statuit Nicetas in Andronico lib. 11. n. x111.

XXXVIII. EUCRATADARUM monasterii, μονῆς Εὐκρατάδων, Abbas Atticus Constantinopolitano Concilio sub Mena interfuit cum cæteris Urbis Abbatibus.

XXXIX. EUTYCHII, seu Εὐτυχίου ἡδ' Λυκαόνων monasterii, πλησίον τῆ Μαζώνης, Zozimus Abbas subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. 1. ubi & subscribit pariter Flavianus Presbyter διυπερείου Modesti ἡγουμένου τῆς μονῆς ἐπίκλιω τῶν Λυκαόνων.

XL. EUTHYMII Patriarchæ monasterium virorum fuit, & conditum ab eodem Patriarcha qui Leone M. imperante vixit, à quo dignitate detrusus, in eo postmodum humatus est, uti narrat Scylitzes pagg. 606. 607. Illius meminit Leo Grammaticus pag. 486. & Symeon Logotheta in Leone n. x1v.

XLI. FLORI monasterium. Hujus frequens mentio est apud scriptores Byzantinos, à quibus interdum Φλώρου μονή nudè dicitur, ut apud S. Nicephorum in Breviario pag. 115. Γρηγόριου μοναχὸς καὶ ἡγούμενος ἐν τῇ Φλώρου μονῇ, qui quidem Gregorius apud Theophanem pag. 307. & Cedrenum pag. 443. ἡγούμενος τῆ Φλώρου. Ita idem Cedrenus pag. 370. ἐν τῇ μονῇ τῆ Φλώρου ἀπεκάρη, ἢ monasterio Flori tonsus est. In septima Synodo subscribit Hilarion ἡγούμενος τῆ Φλώρου, ubi perperam Φλώρον editio præfert. Theophanes pag. 385. ait Paulum Patriarcham Constantinopolitanum abdicata dignitate in monasterium τῆ Φλώρου secessisse. Meminit etiam ejusdem monasterii Ignatius Diaconus in Vita S. Tarasii Patriarchæ Constantinopolitani cap. 11. ut & Gregorius Monachus in Vita S. Basilii Junioris cap. 1 v1. qui ædem SS. Flori & Lauri vicinam fuisse S. Philippi ædi innuit: Μετεκόμισαν αὐτὸ (σῶμα) εἰς τὸ εἰαυτῆς μοναστήριον, ὃ πλησίον μὲν τῆ ἀγίων Φλώρου καὶ Λαύρου, καὶ τῆ δεξιῆς τοῦ ἀγίου Αποστόλου Φιλίππου ἀπέκειται· *Transfulerunt ejus corpus in illius monasterium, quod ædi SS. Flori & Lauri, & ædi S. Apostoli Philippi adjacet.* Erant autem Florus & Laurus fratres germani, qui martyrio vitam finierunt sub Licinio, quorum reliquæ sub Constantino Magno resectæ, in urbem inventæ sunt, καὶ ἀπετελέσθησαν ἐν πόλει, ὃ νῦν κατὰκείται, ut est in Synaxariis ad xv111. Augusti, quo eorum memoria recolitur à Græcis. Ejusdem monasterii Abbas fuit Hilarion, qui in Synodo Nicæna II. act. quarta, ἡγούμενος τῆ Φλώρου appellatur.

XLII. GALESI, Γαλεσίου, monasterium virorum fuit: hujus meminit Pachymeres lib. 1v. cap. 11.

XLIII. GASTRIA, ædem ita appellatam, condidit S. Helena Augusta, à qua fides Originibus Constantinopol. ineditis & Codino pag. 38. At Zonaras pag. 116. Theodistæ cognomento Florinæ, Theodoræ, quæ Theophilo Imperatori nupsit, matri adscribit: Τῆς ὅ Θεοδώρας τῆ βασιλεῖς συζυγίης, καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς Θεοδίστη, ἢ καὶ Θεοδώρα ἐπωνομάζετο, ζωὴν καὶ Πατρικία τιτίματο, ὡσαύτῃ δὲ καὶ τῷ μονῆ τῆ Γαστρίαν, ὡς δὲ πινεὶ λέγουσι, καὶ τῷ μονῆ αὐτῶ ἐκείνη ἐδείματο· *Cum igitur Theodora Imperatorem maritum accepisset, & illius mater Theodista, quæ & Florina cognominabatur, Zofes & Patricia dignitatibus ornata erat, habitabat autem juxta monasterium Gastriorum, ut verò quidam dicunt, ipsum monasterium ipsa edificaverat, &c.* Scylitzes pariter pag. 115. & Continuator Theophanis lib. 111. n. v. Theodistam τὸν οἶκον ἔστιν ἀπέκειμανον τῆ Γαστρίαν habuisse scribunt. Leo verò Grammaticus pag. 449. & Joëlus pag. 178. videntur innuere Euphrosynen ejusdem Theophili matrem istud monasterium ædificasse, in quod mortuo Michaële Balbo marito concesserit: Ἡ ὅ τέτις μήτηρ Εὐφροσύνη ἐκουσίως κατελάθησα τῆ Παλατίου, ἐν τῇ μονῇ αὐτῆς, ἢ ἐπάνυμον τὰ Γάστρια, ἡγουμένη· *Illius verò mater Euphrosyne Palatio expressa, in suo monasterio, cui nomen est Gastria, quæviit.* In illud postmodum relegatas Michaëlis Imperatoris sorores à Basilio Macedone scribunt Continuator Theophanis lib. 1 v. n. x11. Symeon Logotheta n. v1. & Scylitzes pag. 545. Καὶ τὰς αὐτῆς θυγατέρας πρὸς τὸ δ' ἡμέρας ἔξαπέστειλε μονασθεῖν, ὃ Γάστρια κατὰκείται· *Et illius filias ad avia monasterium amandavit, quod Gastria cognominatur:* ubi Scylitzes Euphrosynæ monasterium proprium fuisse indicat. Adde Leonem Grammat. pag. 461. Ita porro nuncupatum fuit monasterium, quòd juxta Gastria situm esset, cujus quidem appellationis hanc rationem affert Codinus pag. 38. quòd S. Helena sacram Crucem afferens Hierosolymis, hanc introduxit per Portam Arenariam, &

λαμίδου, & quæ reperta fuerant supra Crucem lilia, balsama, atque ejusmodi virentia gramina, εἰς γάστρα, in vasis plantaverit, εἰς τὸ Ἀγασθίδωα, quò conservarentur, indeque nomen loco dedisse, & monasterium extruxisse. Est autem γάστρα, ventrosum vas Polluci, *Gastrum, vas anum cum fundo angusto*, in Gloss. Arabico-Lat. qua voce utitur Marcellus Empiricus cap. v III. Vide *Pfomatheci monasterium*.

XLIV. GAURÆ, Γαυρᾶ, μονῆς, *monasterii* meminit Cantacuzenus lib. III. cap. XXI I. qui virorum fuisse indicat: à nobili Gaurarum familia, de qua in stemmate Comnenico egimus, fortassis excitati.

XLV. GORGEPECUM, Γοργηπέκον μονῆ, memorat Cantacuzenus lib. III. cap. XXVI. extremo.

XLVI. HIERUSALEM monasterii, ita nuncupati, Abbas Marcus subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda. Petrus verò ejusdem monasterii Abbas Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit cum cæteris Urbis Abbatibus.

XLVII. HOMONOËAM, oratorium ita appellatum, in regione noxia statuit vetus Urbis Descriptio: *Continet in se Ecclesias duas, Cenopolim & Omonœam*. Tradit Evagrius lib. II. cap. XII I. ortum incendium Leone M. imperante urbis magnam partem absumpsisse, maximè verò in australi parte ædificia quæ interjacebant inter portum Juliani & Homonœam, Ecclesiam ita nuncupatam, μέχρι οικιῶν ἐ πολὺ κειμένων τῆ εὐκταίῳ ἢ ἐπίκλω Ομονοίας ἐκκλησίῳ. Huic porrò ædi appellationem inditam quidam putant à Constantino, qui in nova à se urbe condita, eadem fermè quæ Romæ habebantur, ædificia publica exadificaverit, ædemque pariter Concordiæ excitavit. Nam & Romæ extitit, quam Constantino ipso imperante *vetustate collapsam in meliorem faciem opere & cultu splendidiorē restituit S. P. Q. R.* ut est in veteri inscriptione apud Gruterum pag. 100. 6. Verùm longè aliam nominis rationem prodit Theodoretus, seu Theodorus Lector lib. IV. Hist. Eccl. apud Joannem Damascenum lib. III. de Imag. pag. 193. edit. Romanæ: Περασελάσαι παρεσκευάσθη τῶ εὐαγγεῖ ἐκταίῳ, ἔνθα πεπιστευται ἀναπαύει μέρῳ ἱερῶν λειψάνων τῶ Θεοδοσιῶν Παντολέοντος καὶ Μαρῖνῳ, ἐπικαλουμένου τῆ τύπου, Ομόνοια, ἐν τῆ ἐκεῖ σκευάζοντος τῶ ἐκτὸν πενήτην ἐπισκόπῳ, ἐπὶ Θεοδοσίῳ τῶ μεγάλου βασιλέως, κοινῶ πῖνα συμπεφωνημένων διδασκαλίῳ, τῆτε ὁμοσίου τῆς θείας Τριάδος ποιήσασθαι, καὶ τῆς ἐνανθροπήσεως τῆ Κυβῆς ἑνώσει πῶ ἐν Παρθένῳ παρθένῳ, πῶ τῶ ἐπὶ πῶν τεκτῆναδαι *Venerandum oratorium adiit, in quo sacrum reliquiarum SS. Pantaleonis & Marini partem deorsum aiunt, ex eo Homonœam, seu Concordiam appellatum, quòd Theodosio Magno imperante centum quinquaginta Episcopi in eandem sententiam convenere de doctrina consubstantialis divine Trinitatis, & de Incarnatione Domini*. Ex quibus actum Concilium Constantinopolitanum generale in hac Ecclesia anno Christi CCCLXX XI. docemur. Præterea tradunt Menæa ad XII. April. monasterium fuisse, atque in eo vitam exegisse S. Anthusam, quam Imperatoris Copronymi filiam fuisse volunt. Ex hac porrò Homonœæ æde translatas S. Pantaleonis reliquias in Ecclesiam S. Petri de Miragaya in Lusitania, & ex ea in Portensem, quæ sanctum hunc patronum agnoscit, sub annum MCCCCXCI. scribit Rodericus la Cunha Episcopus Portensis in Hist. Episcoporum Portensium part. II. cap. XXXII.

XLVIII. ICASIÆ monasterium, ædificatum fuit ab Icasia, virgine formâ præstanti, literis apprimè instructa, & nobili orta genere: quæ cùm à Theophilo Michaelis filio in uxorem præ cæteris aliis formosis virginibus primùm delecta, mox sprete fuisset, monasterium condidit, & in illud secessit, ubi & libris ac literis humanioribus perinde ac orationi vacavit, ut habent Leo Grammaticus pag. 449. Zonaras pag. 115. & alii. Codinus in Orig. Constantinop. pag. 61. de hoc monasterio agens, ita Icasia elogium perstringit: Η μονῆ τῆς Εἰκασίας ἐκ πόθῃ ὡς τῆ Εἰκασίας μοναχῆς εὐσεβεστάτης καὶ παρθένου ὡραίας καὶ εἰδῆ, ἥτις σφωτάτη ἔστα, καὶ κανόνας πολλοὺς, καὶ εἰρηὰ, καὶ ἄλλα πῖνα ἀξιοθαύμαστα ἐποίησε καὶ ἐμελώδησεν, ἐν τῆς χρόνοις Θεοφίλου τῆ βασιλείῳ. Paulo aliter Origines Constantinop. ineditæ: Η δὲ μονῆ τῆς Ικασίας ἐκ πόθῃ παρ' αὐτῆς μοναχῆς γεροντίας, ὅτι τῆ βασιλείῳ ἀπέτυχε ὡς τῆ Θεοφίλου βασιλείῳ. σεβασμίας καὶ ὡραίας τυγχάνουσα, ἥτις καὶ κανόνας καὶ εἰρηὰ ποιήσασα ἐν τῆς χρόνοις Θεοφίλου καὶ Μιχαὴλ τῆ ἡμῶν αὐτῶν, ὅποια εἰς μὲν Πόρον, καὶ εἰς τὸ Μύρον αὐτῆς γάρ εἰσιν ἅπαντα ταῦτα. Monasterium istud Icasiae Studiano proximum fuisse idem indicat pag. 12. Accensetur autem Icasia Melodis Græcorum, ut quæ elegantissimos hymnos, quos canones & odas vocant, composuit, ut ex Codino diximus, qui in Ecclesia Græca aliquandiu lecti sunt. Sed cùm indignum censerent Græci hymnos à muliere compositos in Ecclesia decantari, Cosma, qui Melodus vulgò vocitatur, Marci Episcopi Hydruntini, aliorumque hymnis usi sunt. Theodorus Prodrotus in Canones: Ἀλλὰ πολλὸ φέρτερον ὡς εἰς ἀγαθῶν ἔργων ὡς τῆς ὡραίας, γυνή τις τῆ εὐπαξιδῶν ὡφῆ, καὶ παρθένῳ, Κασία τ' οὐδ' ὄμα, τῆτε μέλῳ ἀρχηγῶς ἐχρημάτισε, καὶ τὸν κανόνα ἐπέεασατο. οἱ ὅ ὕστερον τὸ μέλῳ ἀγαθῶν, ἀνάξιον δ' ὅμως κείναντας γυναικείοις συμμιξαί λόγῳις πῶ τῆ ἡσῶ ἐκείνου Κοσμῶ μεσουργήματα, τὸ μέλῳ ὡς τῆς ὡραίας τῶ Μυρῶ, καὶ τῆς ἱερῆς ὕμνοις ἐλχέσαντες, πῶ πολλῶ τῶ ἑσπαίων τῆ τῶ μόνῳ ἐπέεσαν.

XLIX. JOANNIS monasterii, seu ἐπίκλω Ἰωάννου, Aristo Abbas subscripsit

Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisdā.

L. JOANNITZÆ monasterium excitavit primū Xenē Augusta post excessum Manuelis Comneni Imp. conjugis, absolvit verò Isaacius Angelus Imp. magnis impensis, feminis addixit, & in eo majorem natu filiarum Monacham fecit. Nicetas in Isaac. lib. 111. n. 1. *Ἦν ὑπερβυτέρων καὶ τὸν χρόνον εἰς μοναχὴν ἀπέταξε, καὶ τὸν Ἰωαννίτζην λεγόμενον οἶκον εἰς μοναστήριον ἡνωσάμενος πολλοῖς ἀγαλώμασι, (τὸ τοῦ καὶ ἡ βασιλῆς Ξένη ποιεῖν ἐπέβαλετο καὶ μέρον δὲ τῆς ξυμένου καὶ βασιλῆος τῷ Κομνῶ τῷ κυρίου Μανῆλ) αὐτῷ ἐκείσε ὡς ἀμνάδα τῶ Θεῷ ἱερῶσας ἐμόνηρυσε. Filiarum natu majorem Monacham fecit, Ioannisque adibus magnis impensis in muliebri monasterium mutatis, (quod & Xenē Imperatrix post Manuelis mariti obitum instituerat) & Deo veluti agnam consecravit.*

LI. ISAACII monasterii Abbas Joannes, Concilio Constantinopolitano sub Mena cum cæteris Abbatibus Urbis interfuit.

LII. MAGNI LOGARIASTÆ monasterii, τῷ Μεγάλῳ Λογαριαστοῦ μονῆς, meminit Pachymeres lib. vii. cap. ult. & lib. xiii. cap. viii. in MS. x. in edito.

LIII. LYCAONUM, Λυκαόνων, juxta S. Laurentium Monasterii Abbas Eutychius subscripsit libello monachorum ad Synodum sub Hormisdā, ut & Paulus Abbas monasterii τῷ Λυκαόνων, nudè dicti; unde diversa fuisse monasteria licet opinari.

LIV. MANUELIS monasterium, cujus Hegumenus seu Abbas fuit Sergius Patriarcha, ut habent Scylitzes & Zonaras, ἡγέμενος τῷ Μανῆλ in Catalogo Patr. CP. à Manuele, viro bellica laude clarissimo, quique præclarè gestis contra Saracenos inclaruit, Theophilo & ejus filio Michaële imperantibus, conditum tradit idem Scylitzes, in domo propria quæ erat ad Asparis Cisternam: *Κάτισι γὰρ εἰς τὸ οἶκον αὐτῶ, ἰδρυμένον καὶ τῷ Κησέρων τῷ Αἰσαερος, ὃν καὶ εἰς σπινθεῖς τύπον ὕστερον μεταπέπυασε, καὶ τὸ χρόνον ἐκείσε κατέθετο. Domum itaque suam se confert, quæ erat versus Asparis cisternam, quam postea in monasterii formam redegit, ubi & postea habitans est. Eadem habent Continuator Theophanis lib. i v. n. xviii. Leo Grammaticus pag. 454. & Symeon Logotheta in Theophilo num. xv. de eodem Manuele: Τὸ δὲ σῶμα αὐτῷ ἀποκομιδὴν ἐπέδωκεν ἐν τῇ ὑπὸ αὐτῷ κηδείᾳ μονῇ τῇ τῷ Μανῆλ, σωμαγωγὸς τῇ κηδείᾳ τῷ Αἰσαερος. Corpus ejus asportatum in monasterio ab eo constructo, quod Manuelis dicitur, Asparis Cisternæ vicino, depositum est. Illud postmodum à fundamentis instauravit Photius Patriarcha, ut auctor est Theodorus Balsamon ad Can. vii. Synodi Constantinop. Καὶ αὐτὸς γὰρ ὁ δὲ παράσης σωδὸς περὶ τῶ, ὁ μακαριώτατος Φώτιος, τῷ Μανῆλ μονῶ ἐκ κρηπίδων αὐτῶν κεδὸν, εἰς ὃ νῦν δεῖται κάλλος καὶ μέγεθος κατέστησε. Nam & ipse presentis Synodi primus beatissimus Photius, Manuelis monasterium ab ipsis ferè fundamentis, ad eam qua nunc videtur pulchritudinem & magnitudinem deduxit. Scribit Anonymus Combesianus in Lacapeno n. i. eundem Imperatorem renovasse idem monasterium: ἀνεκαίνισε καὶ τῷ μονῶ τῷ Μανῆλ. In hoc monasterium Prusianus è Bulgarorum Regum stirpe progenitus, affectatæ tyrannidis reus amandatus est à Romano Argyro, ut est apud eundem Scylitzem pag. 723. in quo etiam Michaëlem Ducam, cum imperio excidisset, reliquum vitæ exegisse narrat Zonaras. Joannes Presbyter & Archimandrita τῷ δὲ δόσις μνήμης Μανηλίου subscripsisse legitur libello Monachorum ad Synodum sub Hormisdā, ut in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. i. cum aliis Urbis Abbatibus Tryphon ὑπερβυτέρων τῷ μονῆς τῷ Μανηλίου.*

LV. MARÆ, seu Μαρεῶ μονῆς, juxta Aëtii Cisternam, Abbas Joannes subscripsit in Concilio Constantinopolitano sub Mena act. i. & v. cum cæteris Urbis Abbatibus.

LVI. MARATHONII monasterium, seu quod à Marathonio Nicomediæ Episcopo hæretico Macedoniano, Constantio imperante ædificatum est; memorat Nicephorus Callist. lib. ix. cap. xlvii. *ἐκ ἀρχαίων δὲ μοναστήριον, ἐν τῇ Κωνσταντίνῃ σπινθησιν, ὃ καὶ μέχρι πόρρω διάρκειον, ἰσχυρῶς ἐκ τῶν Κωνσταντίνων ἀνακατασκευάσθη, ἢ καὶ μέχρι πόρρω διάρκειον, ἰσχυρῶς ἐκ τῶν Κωνσταντίνων ἀνακατασκευάσθη, ἢ καὶ μέχρι πόρρω διάρκειον.*

LVII. MARCI monasterii, μονῆς Μάρκου, Hegumenus Dionysius subscribit cum cæteris Urbis Hegumenis in Concilio Constantinopolitano sub Mena.

LVIII. MARONII monasterii, μονῆς τῷ Μαρωνίῳ, ἐν Συκαῖς Abbas Zenobius libello monachorum ad Synodum sub Hormisdā subscripsit. Neque aliud videtur à monasterio quod τῷ Μαρονίῳ nudè appellatur, cujus Hegumenus Theodorus cum aliis Urbis Abbatibus Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit.

LIX. MARTINACÆ monasterium, τῷ Μαρπνάκῳ, vel Μαρπνακίῳ exstruxit Martinaces Patricius, avunculus Theophanonis Augustæ, sub Michaele & Basilio Macedone, ut scribit Codinus pag. 52. Illius meminere Leo Grammaticus pag. 486. Scylitzes in Leone Philosopho pag. 606. & Anonymus Combesianus in eodem Leone num. xxx. Ex quibus discimus fuisse ea tempestate perillustrem Martinaciorum familiam. At Continuator Theophanis lib. iiii. n. xxvii. scribit Theophilum Imp. cum ex nescio qua saga Martinaciorum post ejus filium imperaturam familiam didicisset, Martinacem licet affinitate sibi conjunctum, in monachum torondisse, ejusque ædes in monasterium redegit: καὶ τὸ αὐτῶ οἶκον Θεῷ καὶ μοναχῶν ἐναπέδωκεν ἐν διαθήκῃ. Meminit etiam istius monasterii Symeon Logotheta in Leone num. xxiv.

in Originibus CP. Ineditis, ubi *περατικὰ μοναστήρια* recensentur, hæc leguntur: Τὸν ὃ ἀγιὸν Γεώργιον τὸ ἐν Χαλκηδόνι Σέργιον ὁ Παξιάρχος ἐκπέσει ὁμοίως καὶ τὸ Θεότοκον εἰς τὰ Μαρτυρικά, ἐν ᾧ καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς κεῖται.

LX. MATRONÆ, monasterium feminarum fuit, ita nuncupatum, quòd S. Matrona Pergensis in eo aliquandiu vixerit, obieritque. Menæa ad 1x. Novemb. Θεοθεῖσα ἡ αὐτῆς πατρὶς ἀγία Κασσιανῆς, παρ' αὐτῆς ἐπιτάφια μένειν ἐν τῇ μονῇ ἵπτα κατ' ἐπωνυμίαν λέγεται αὐτῆς τὰ Μαξωνῆς μέχρι τῆς νῦν. Μαξωνῆς monasterii meminit Theophanes pag. 122. In Concilio CP. sub Mena subscribit Zozimus Presbyter & Ἡγέμερον μονῆς Εὐτυχῆς τῆς Λυκαίωνων πληθόν τῆς Μαξωνῆς.

LXI. MAXIMINÆ monasterium, de quo sic vita S. Basilii Junioris num. xxvi. Ἐστὶ μοναστήριον ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ τῆδε πόλει, τὸ Μαξιμίνης ὄνομα ζόμρον, &c. Nescio an idem quod τὰ Μαξιμίνης nuncupatur à Theophane pag. 373. ut & in Menæis ad x. Maii, ubi SS. Alexandri & Antoninæ Martyrum memoria celebratur. Ἐν τῇ Μαξιμίνης ἀνακειμένη ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἐνθα κατὰκεινται τὰ πῖμα αὐτῶν λείψανα, ὅξ' ἂν, καὶ πολλῶν θαυμάσιων ἰάσεων ἀναπηγάξουσιν. In Concilio Constantinopolitano sub Mena subscribit Zozimus Ἡγέμερον μονῆς τῆς Μαξιμίνης. Symeon Logotheta in Michaële Theophili filio num. xxx. meminit Jacobi τῆς Μαξιμίνης Ἡγέμερος.

LXII. MAXIMI monasterii Abbas Zozimus subscribit libello Monachorum ad Synodum Romanam sub Hormisda: ut Eustathius Abbas ejusdem monasterii Synodo Nicænae II. ad. 1v.

LXIII. MECIDIUM, Μηκίδιον, monasterium, cujus Hegumenus fuit S. Nicetas presbyter, qui sub Iconomachis vixit, & cujus festum colunt Græci 1v. Maii: sed an Constantinopoli, incertum.

LXIV. METANOE A NOVA, seu Pœnitentiæ monasterium novum, in quo Phocas, priusquam Constantinopolim cum exercitu appelleret Heraclius, illius matrem & sponsam in urbe comprehensas inclusit. Intra nè an extra urbem extiterit, non tradunt scriptores, etsi intra urbem extitisse par est credere: siquidem Phocas, quòd sibi ab Heraclio caveret, illius matrem & sponsam diligenti custodia in eo asservari curaverit. Theophanes pag. 250. *Ἐκράτησεν αὐτὰς, καὶ ἐφύλαξεν εἰς τὸ διασποκὸν μοναστήριον τὸ λεγόμενον τῆς Νέας Μετανοίας. Comprehenstas in imperiali Monasterio, quod novæ Pœnitentiæ nuncupatur, asservandas inclusit.* Istud porro Metanoæ monasterium Novum appellatum, ad discrimen fortè illius quod ad dextrum Freti litus excitant Justinianus & Theodora, de quo infra.

LXV. METANOE Æ alterum extitisse monasterium discimus ex Symeone Logotheta in Theophilo n. xxvi. Anno, inquit, imperii Theophili duodecimo absolutum est Xenodochium, quod Theophili nunc vocant. Illud porro fuerat antea ædes Isidori Patricii, qui cum Olybrio Constantinopolim venerat Constantino M. imperante, multisque deinceps annis Imperatorio fisco addicta, nobilium feminarum scortis vacantium habitatio. Leone autem Isauro imperante, in Xenodochium cessit: deinde Constantini Irenes filii, posteaquam à matre excæcatus fuerat, domus extitit: quo fatis functo, ejus uxor monachicam vitam amplexa, ex ea monasterium confecit, quod τὰ Μετανοία appellavit.

LXVI. MONOCASTANUM monasterium, in quo quidam Mysticus affectati imperii reus monachus attonsus est, memorat Scylitzes pag. 625. sed an in urbe extiterit, non tradit.

LXVII. MYRELÆI, τῆς Μυρελαίου, monasterium ædificavit, vel certè de novo instauravit, Romanus Lacapenus Imperator, ut auctor est Scylitzes pag. 631. ἐν τῇ σφαιρῇ αὐτῆς νεοργηθείσῃ μονῇ τῆς Μυρελαίου, & in eo sepultus est. Idem Scylitzes: καὶ Ῥωμανὸς ὁ τρίτου πατρὸς ἀπέπεσε τὸ χρεῖον, καὶ ἐν τῇ Μυρελαίῳ θάπτεται. Leo Grammaticus pag. 510. in monasterio quod illius erat, seu quod condiderat, depositum Lacapeni corpus tradit: καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἐν τῇ πόλει διακομιθὲν, ἐν τῇ αὐτῆς ἀπετέθη μονῇ. *Corpusque ejus in urbem elatum, in illius monasterio depositum est.* In eo etiam sepulta Theodora ejusdem Lacapeni uxor. Scylitzes: Θνήσκῃ ἡ Θεοδώρα ἡ σύμβιθῳ Ῥωμανῶ, καὶ θάπτεται ἐν τῇ Μυρελαίῳ. De eodem monasterio Anonymus Combesianus in eodem Lacapeno n. xi. ἀπετέθη ἐν τῇ τῆς βασιλέως Ῥωμανῆς μονῇ, ἵτοι εἰς τὸ Μυρελαίον. Idem Anonymus Combes. in eodem Lacapeno n. 1x. ait ipsum demum suam in monasterium mutasse, ubi de Theodora: καὶ κατετέθη τὸ σῶμα αὐτῆς ἐν τῇ εἰκῇ αὐτῆς τῆς βασιλέως Ῥωμανῆς τῆς ὑπὸ αὐτῆς μοναστήριον ἀμειψθέντι. Sed & in eo sepulta Helena Romani Junioris Imp. uxor, ut idem scribit in eodem Romano num. vi. Monasterium sanctimonialium fuit, siquidem tradit idem Anonymus in Romano Porphyrogeniti filio Annam sororem in Monacham tonsam in illud amandasse. Sed & cum Isaacius Comnenus purpuram deposuisset, illius uxor Ecatherina cum Maria filia in illud se contulit, & monasticis exercitiis se dedit, ut habet Glycas. Suidas, verbo ὀρεῖον, ait Myrelæum olim fuisse domum Crateri: καὶ τῆς οἴκου τῆς Κρατηροῦ, ὅς νῦν ὄζειν τῆς Μυρελαίου. Quod verò Glycas monasterium, Scylitzes pag. 817. Palatium Myrelæi appellat. Sed an Myrelæum domus extiterit quo loco fuit βῆμα τῆς

Θοισὸς Κραπερῶ, in quod lufit Julianus Ægyptius lib. 1 v. Anthol. cap. xxiii. non omnino constat. Ut ut fit, Myrelæi templum extitisse ait Gyllius lib. 111. cap. viii. *in Clivo supra hortorum Blanche nuncupatorum olim portam Theodosiacam continentem extremam partem ad orientem Solis pertinentem.* Illius etiam meminit hisce vernaculis Thevetus lib. xi. Cosmogr. cap. 111. *Au lieu appelé Chryfocameron, qui signifie Voute dorée, située derrière la place appelée Myreleon, y avoit une petite beste d'or pur élevée, du nom de laquelle le lieu fut appelé ainsi, & l'image de Iesus-Christ y fust portraite, qui fust destrôlée du temps de Cesar Bardas.* Binus hac appellatione locos, vel potius ædes Constantinopoli extitisse observat Codinus pag. 54. nominisque originem sic recitat: *Eis τὰ δύο Μυρέλαια μύρα ἔρρει, καὶ ἰάματα πολλὰ ἐγένετο ὑπὸ τῆς Θεοτόκου, καὶ ἀπὸ τῶ ἐκλήθησαν.* *In duobus illis locis qua vocantur Myrelæa, unguenta scaturibant, & sanationes multa fiebant à Deipara, unde etiam nomen obtinuerunt.* Alter fortasse ille fuerit, qui Xenodochium Myrelæi appellatus fuit, nisi id nominis acceperit, quod Myrelæi monasterio proximus fuerit. Laudatur enim à Lambecio lib. vi. Commentar. de Cæsarea Bibliotheca, *Ῥωμαῖν Κουκουλησίου τὸ τῆ Θεῆ ἀγίας καὶ μεγάλης ἐκκλησίας Πρωτοϋλυντῆ τῆ Βασιλικῆ Ἰερῶν τῆ Μυρελαίᾳ, καὶ Φειδέξου.* Pone Myrelæum, ὅπου τῆ Μυρελαίου, Chryfocameram stetisse ait idem Codinus, de qua suo loco.

LXVIII. MYROCERATUM, *Μυροκέρατον*, monasterium fuit ædificatum sub Mauricio, sic appellatum, quòd in eo suspensum esset cornu olei quo Propheta Samuel Reges Judæorum inunxit. Ita Origines Constantinop. ineditæ, ex quibus emendandus Codinus pag. 6. qui *μυροκέρατον* habet, & ἐν τῶις χρόνοις Μαρκιανῶ, pro *Μαυρικίᾳ*.

LXIX. NEONIS monasterii, *μονῆς Νεῶν*, Hegumenus Eleutherius, cum aliis Urbis Hegumenis, Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit.

LXX. NOVUM MONASTERIUM, *Νέα μονή* dictum, in quo uxorem & filias tres Mauricii, post illius cædem, à Phoca tyranno inclusas narrant scriptores: ita Codinus pag. 60. At Theophanes inclusas in domo privata ait, quam *Λιονῶς*, seu *Leonis* nomine appellatam auctor est.

LXXI. OLYMPII monasterium, cujus Abbas Hypatius subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda. Eiusdem verò monasterii Abbas Stephanus interfuit Concilio Constantinopolitano sub Mena act. i. cum cæteris Urbis Abbatibus.

LXXII. OPÆNÆ monasterii, meminit Pachymeres lib. xiii. cap. v. MS. Regii, ubi describit incendium, quod in urbe accidit mense Sept. anno Christi mccciv. *Οἱ δὲ τῆς πόλης ἦν Κωννητῶν λεγομένης, μέχρι καὶ τῆς Ὀπάνης ἱερῶ φροντιστείου, καὶ μέσον τῆς ἐκατέρωθεν λόφων, πῶ ὑπὸ ρεῖαν ἐκείνῳ κατὰ κλημῶροι, &c.* *Qui à porta Cynegorum dicta usque ad sacrum Opæne monasterium, & medium utrinque adjacentium Collium, & clivum illum incolentes, &c.* Aliter prorsus hæc habentur apud Possinum lib. xiii. cap. x.

LXXIII. PALÆOLOGORUM monasterii meminit idem Pachymeres lib. x. cap. xii.

LXXIV. PATRIARCHII Constantinopolitani oratoria. In Concilio Constantinopolitano VIII. act. viii. memoratur Anastasius *ὑπερέμπετος καὶ μοναχὸς ἦν εὐκτερίων τῆ ἐν Κωνσταντινῶ πόλῃ εὐαγῶ Πατριάρχῃου.*

LXXV. PICRIDII monasterium, quod *τὰ Πικριδίου* vocat, habet Leo Grammaticus in Leone Philospha pag. 481. conditum à Picridio Cubiculario, qui sub Irene Atheniensi Augusta, Leonis Chazari uxore, vixit, ut scribit Codinus pag. 57.

LXXVI. PROCOPIÆ monasterium, *μονὴ τῆς καλοῦ μέρου Προκοπίας*, exstruxit Procopia, Michaëlis Rhangabe Imp. uxor. Codinus pag. 57.

LXXVII. PROCOPIÆ monasterium sanctimonialium condidere Justinus Thrax Imp. & Euphemia illius uxor, in quo & ipse Justinus humatus fuit. Ita Codin. p. 60. Cedrenus pag. 366. Monasterium Augustæ illud vocat, quo loco ait Justinum in eo humatum: *Ἐπιλευτήσαν ἱερῶν, καὶ ἐτεθῆ τὸ σῶμα αὐτῆ ἐν μονῇ τῆς Αὐγούστης, ἐν λαύνακι φρασίνη, μὲν τῆς γυναικὸς Εὐφημίας. Obiit Justinus, positumque fuit illius corpus in Monasterio Augusta, in sepulchro vitidī, cum uxore Euphemia.* Vide supra n. xii.

LXXVIII. PROCOPII monasterium, à Procopia Augusta Michaëlis Rhangabe uxore ædificatum tradunt Origines Constantinop. ineditæ. *Ἡ καλεῖται μὲν τὰ Προκοπίου εἰς τὰ Παλατίτζια, ἐκτίθη δὲ τῆς Προκοπίας Δεσποίνης θυγατρὸς τῆς Νικηφόρου τῆς Σελευκίου, καὶ γυναικὸς Μιχαήλ τῆς Ραβλαῆ, τῆς αὐτῆς Κωνσταντίνου. ἔκτισε δὲ ἐκεῖσε παλάτια μικρὰ καὶ μεγάλα. ἀπὸ τῶντα αὐτῆ ἐκλήθησαν Παλατίτζια. Monasterium Procopii nomine appellatum versus Palatiola exstruxit Procopia Augusta filia Nicephori Seleuceni, & uxor Michaëlis Rhangabe. Exstruxit verò ibidem parva Palatia perpulcra, & ideo appellata sunt Palatiola.*

LXXIX. Monasterii *εἰς τὰ ΨΑΜΑΘΙΟΥ*, in Urbe, meminit Symeon Logotheta in Alexandro n. i. in quo humatum Euthymium Patriarcham tradit. Fortè sic nuncupatum, quòd ad portam ejusdem nomenclaturæ excitatum fuerit, de qua egimus lib. i.

LXXX. PSARELÆI monasterium, antea Myrodonis appellabatur. Illud autem

Ψαρελαίᾳ

Φαρελαίω nuncupavit Copronymus, illudens Monachis, quòd *psareleum* comederent, id est *pisces cum oleo*: est enim *ἄρρη ψίλλος*, uti pluribus docet Meursius. Ita Codinus pag. 54. at Origines Constantinop. inedita paulò aliter: Τὸ Φαρέλαιον πρῶτον ἐκαλεῖτο Μυρέλαιον, μονὴ δὲ καὶ γνωρίσιος αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἀντίπερ ὁ βασιλεὺς, ἵνα ἀκούῃ Φαρέλαιον ὅπερ ἐνύβριζε τοῖς μοναχοῖς ὁ Κοπρόνυμος, καὶ ἔφαγον ἐκείσε.

LXXXI. PSOMATHEI, τῆς Φωμαθείως, monasterii meminit Porphyrogenitus de Adm. Imp. cap. XLIII. Ita autem appellatum videtur, quòd steterit ad Portam Psamati, vel Psamateam, ubi non modò Palatium & Gerocomium ab Helena Constantini Magni matre exstructum scribit Codinus pag. 38. sed & monasterium τῆς Γάστρια nuncupatum, quod innui à Porphyrogenito censuerim. Μονὴ τῆς Φωμαθείου dicitur Leoni Grammatico in Alexandro pag. 487. diciturque in urbe fuisse. Vide Codinum pag. 55. ex Originibus Constantinop. pag. 55.

LXXXII. RABULÆ monasterium exstruxit S. Rabula Episcopus Edeffenus, cujus festum agunt Græci XIX. Febr. Anastasio imperante, & pecuniam suppeditante, ut est in Menais, & apud Cytheræum ἐν βίοις ἀγίων.

LXXXIII. ROMANORUM, seu Ρωμαίων, tria in urbe fuisse monasteria, docent subscriptiones Concilii Constantinopolitani sub Mena, in quo subscribunt cum aliis Constantinopolitanis Abbatibus Paulus ἡγούμενος τῆς μονῆς τῆς Ρωμαίων, Anastasius ἡγούμενος μονῆς τῆς Ρωμαίων, & Stephanus ἡγούμενος μονῆς τῆς Ρωμαίων πλησίον τῆς ἁγίας Συναῶν, quorum postremum proinde fuit in Sycana Regione. Horum alterum extitit in Petrio; subscribit enim Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda Jacobus Archimandrita μονῆς τῆς Ρωμαίων τῆς ἐν τῷ Πετρίῳ. Monasterii Romanorum in Rufinianis meminit præterea idem Concilium Constantinopolitanum sub Mena; ut S. Stephani, quod *Romanorum* dictum scribit Georgius in Vita S. Theodori Syceotæ n. cxv. quod illi assignatum fuit ad habitandum, cum Constantinopolim venit.

LXXXIV. ROMANI, Ρωμαίου monasterium, exstructum ab Aimone Patricio Romano, quo loco habitabat, Leone Macela imperante, scribit Codinus pag. 57.

LXXXV. SAMUELIS καὶ τὸν Σαμὺὲλ monasterii Abbas Paulus Concilio Constantinopolitano sub Mena interfuit cum cæteris Urbis Abbatibus.

LXXXVI. SAMUELIS in Sycis, seu in Regione Sycana, τῆς Σαμικήλ ἐν Συναῖς, monasterii Abbas Helias subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

LXXXVII. SEVERI ædem sacram, τῆς Σεβήρου dictam, ut & Gerocomium in domo propria excitavit Severus Patricius frater adoptivus Constantis Imperatoris, qui in Sicilia obiit. Codinus pag. 53.

LXXXVIII. SICELLORUM, τῆς Σικέλλων, monasterium, in quo humatus Stephanus Patr. Constantinop. Basilii Macedonis filius, ut est apud Leonem Gramm. pag. 475. De situ non constat.

LXXXIX. SMARAGDI monasterium, à Smaragdo Patricio & Duce, qui Tiberio Thrace imperante, illud ubi habitabat ædificavit, appellationem sumpsit, ut est apud Codinum pag. 61.

XC. SPONDÆI monasterium, in quo Menæa I. Junii aiunt diem festum celebrari SS. Martyrum Hermyli & Stratonici, juxta Orphanotrophium stetit: Τελεῖται ἡ ἡμερὰ τῶν ἁγίων ἡμερῶν ἐν τῷ εὐκτιεῶν οἴκῳ τῆς Ἀρχιεπίσκοπῳ Μιχαήλ ἐν τῇ Οὐξείᾳ, καὶ ἐν Φιρμουπόλει, καὶ ἐν τοῖς Σπουδαίου πλησίον τῆς Ὀρφανοτροφείου. Nescio an diversum à monasterio Σπουδαίης, de quo mox.

XCI. ΣΠΟΥΔΗΣ, seu *Festinationis*, monasterium ab Anna Leonis Isauri Imp. conjuge ædificatum est. Nominis rationem hanc prodit Codinus pag. 53. cum uterum ferret, & ex Blachernis rediens pariendi necessitate urgeretur, in domum cujusdam Protospatharii divertit, ibique peperit. Hanc postmodum in monasterium mutavit, & ob acceleratum partum, Σπουδαῖον appellari statuit.

XCII. SYRORUM monasterii, τῆς Σύρων μονῆς, Abbas Cyriacus, cum cæteris Urbis Abbatibus, subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena. Subscripsit etiam Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

XCIII. THEODORI Ægyptii monasterii Abbas Sophronius subscripsit Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

XCIV. THEODORI in Petrio monasterii, μονῆς τῆς Θεοδώρου ἐν τῇ Πέτρᾳ, Joannes Abbas, cum cæteris Urbis Abbatibus, subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena.

XCV. THEODORI, seu τῆς Θεοδώρου, monasterii alterius Dorotheus Abbas Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda subscripsit. Interfuit etiam ejusdem monasterii Abbas Marcus Concilio sub Mena.

XCVI. THEODORI monasterii, μονῆς Θεοδώρου, Abbas Joannes eidem Synodo interfuit.

XCVII. THEODOTI monasterii, μονῆς τῆς Θεοδοτῆς, Hegumenus Zoilus subscripsit

Libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda. Interfuit etiam cum cæteris Hegumenis Urbis, Concilio Constantinopolitano sub Mena.

XCVIII. THEOPHANONIS, Martinacii filia, primæ Leonis Philosophi Imperatoris conjugis, ædes ab ipso Leone exstructa, in qua & illius corpus deposuit, uti narrant Leo Grammaticus, Symeon Logotheta n. v. Scylitzes, & Zonaras. Locum designat idem Zonaras prope ædem SS. Apostolorum: *Τὴν δὲ πύλιν πρὸς αὐτὴν γὰρ ματὴν τὴν μακαρίαν Θεοφανῶν, τὴν δὲ ἀνήγειρεν εἰς ὄνομα ἐκείνης Ἰσχυρῆς ἢ τῆς ἁγίας Ἀποστόλων ναῦς, ἐν ᾗ καὶ τὸ νεκρὸν αὐτῆς κατέθετο.* Similia habet Anonymus Combesianus in eodem Leone n. xviii. At Codinus non tam ædem sacram, quàm *μνημοθεσίον, monumentum* fuisse innuit: sed suo more peccat, cum, ut pleraque urbis ædificia, hanc ædem Constantino Magno adscribit. Ubi enim de æde SS. Apostolorum, ad quam Theophanonis monumentum erectum à Leone: *Τὸ δὲ μνημοθεσίον τῆς ἁγίας Θεοφανῶν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐποίησε.* Paulò rectius pag. 63. ubi & situm indicat: *Τὴν ἁγίαν Θεοφανῶν, πύλιν ἔξωθεν τῆς παλαιᾶς κώχης τῆς μνημοθεσιῶν βασιλικῶν εἰς τὴν ἁγίαν Ἀποστόλων, ἀνήγειρεν Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος Πορφυρογέννητος, ὁ υἱὸς Λέοντος τῆς ἑβδ.* Ita quam Anonymus & Zonaras ædem Leoni, Codinus Constantino filio tribuit, ut & Origines Constantinop. ineditæ. Vide Lambecium ad eundem Codinum pag. 205.

XCIX. THEOPHOBIAE monasterium, à Theophobo Michaelis Balbi genero nomen sumpsit: cum enim focer genero caput amputari iussisset, illius corpus *Ἀπὸ Βυκολέωντος ἔξωροντες λαθελαίως διέσωσαν πηλοῖν τὰ Ναρσῆς, ἐν τῇ λεγομένῃ νεῦ μονῇ τῆς Θεοφοβίας, καὶ τὰ ἐκεῖσε κατέθηκαν, per Bucoleonem clam subducentes in monasterium Theophobiae nunc dictum Narsetis adi vicinum deportaverunt, & illud ibidem deposuerunt.* Verba sunt Leonis Grammatici pag. 456.

C. THEOREROS. Chronicon Andreae Danduli MS. circa an. mcccxv. *Rodoaldus Prior S. Danielis de Venetiis pro visitatione Ecclesie sibi commissæ Constantinopolim pergens, de Græcorum Ecclesia nominata Theoreros, corpus Ioannis Martyris, qui apud Casaream sub Diocletiano passus est, abstulit, & rediens in suo monasterio collocavit.* Ita scriptum in Cod. Bibl. Reg. ubi nescio an legendum *Theotocos.*

CI. TZAUTZÆ, τῆς Τζαυτῆς, monasterium exstruxit Stylianus Tzautza Magister, Leonis Philosophi Imperatoris focer. Codinus pag. 63.

CII. VENANTII, seu μονῆς λεγομένης Βεναντίου, Pantoleon Abbas subscripsit libello Monachorum ad Synodum sub Hormisda.

CIII. XYLINITÆ monasterium condidit Nicetas Magister, Leone Isauro imperante, à quo capite multatus etiam fuit in Sphendone Hippodromi, ut scribit Codinus pag. 61. ex Orig. CP. ineditis, qui feminarum fuisse ait quæ soleis ligneis loco calceorum utebantur, unde nomen, inquit. Sed in omnibus fallitur, neque enim Nicetas monasterii conditor decollatus est, nec ipsum monasterium à soleis ligneis nomen accepit, sed ab ipso Niceta, cui Xylinitæ cognomen erat. Rem ita narrat Leo Grammaticus in Basilio pag. 472. *Νικήτης (ita legendum pro Νικήτας) ἢ τὸ ἐπὶ τῆς Τραπεζίας τῆς Ἐυλινίτης καθηρομένης ὡς φιλομυθία ὡς τῆς Ἀυγύσης, τῆτον ὁ βασιλεὺς Σαυκίνας, μοναχὸν ἐποίησεν ὃς ἐπὶ Λέοντος βασιλείας γέγονεν Οἰκονόμος ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν ἐπίσταν πίδεται ἐν τῇ μονῇ ἣν αὐτὸς κατεσκεύασεν. Niceta autem Meise Preposito, cognomento Xylinitæ filio) quod ab Augusta adamatetur delato, illum Imperator deorsum monachum fecit: qui sub Leone Imperatore Oeconomi in Magna Ecclesia dignitatem gessit, & vitâ functus in monasterio ab eo constructo depositus est.* Xylinitæ meminit Theophanes pag. 335.

CIV. Superfunt denique etiamnum hoc quo scribimus anno Ecclesie Græcis permissæ CP. I. Ecclesia S. Georgii eis τὸ διπλοσάναον, Patriarchæ CP. sedes, in quo visitur pars media columnæ marmoreæ, ad quam flagellatum Christum ferunt. In ea etiam servantur reliquie seu corpora S. Theophanis Martyris, S. Euphemie Martyris Calchedonensis, & S. Salomonæ Machabæorum septem fratrum matris. II. Ecclesia S. Georgii ad Turrim. III. S. Georgii Hierosolymitani. IV. Deipare in Saraiio Walachia. V. Deipare in Platea Monachio. VI. Deipare ad supradictæ latus. VII. S. Georgii in platea d'Oignon. VIII. Deipare du Baigle. IX. S. Nicolai ad Portam Lignariam. X. S. Demetrii Agiorassari. XI. Deipare Eghri porta. XII. Deipare ad portam Hadrianopolitanam. XIII. S. Georgii versus Castellum septem Turrium. XIV. S. Constantini de Caramanio. XV. S. Carpes Pfomathia. XVI. Deipare ad sex marmora. XVII. Deipare Coubule. XVIII. Deipare Saraii Bogdania. In supradicta Deipare Ecclesia, quam Bailii vocant n. VIII. extat imago eiusdem Deipare, quæ cum à nescio quo Æthiope pulsata fuisset, sanguinem emittit, cuius miraculi memoriam celebrant Græci I. Dominica Quadragesimæ.

In Castro Galatensi prostant etiamnum Ecclesie Græcis addictæ septem. I. Christos Cremasmenos, Jesu Christi crucifixi. II. Deipare Cafatiani, sic nuncupata, quod in ea extet imago D. Virginis huc per miraculum Casa allata, & ad putei marginem qui ibi visitur, constitit. III. S. Nicolai ad portam Χυρῆς καποί. IV. S. Demetrii. V. Christos τὰ μποςάνια, id est ad hortos. VI. S. Ioannis combusti καμβός. VII. S. Demetrii ad Cassumbascia.

Armeniis concessæ Ecclesiæ Constantinopoli. I. *Deipara* ad Vlanca. II. *S. Michaelis* de Galata. III. *S. Georgii* Sulumonastir, id est monasterium aquaticum.

Galatæ, I. *S. Gregorii* Illuminatoris, seu Armenii.

Ecclesiæ Latinorum Galatæ, I. *S. Francisci* Franciscanorum ædificata post Cretam à Turcis expugnatam. II. *S. Petri* Dominicanorum, de quo Stewartius tom. VII. Canifii p. 535. III. *S. Benedicti* Patrum Societatis Jesu.

IX.

XENODOCHIA.

XENODOCHIA, Ptochodochia, Nosocomia, Brephotrophia, Lobotrophia, Gerontocomia, & cæteræ hujusmodi ædes, quas Gregorius Nazianzenus in Oratione habita in Concilio Constantinopolitano extrema, οἰκοὶ φιλοξενίας & φιλοχρησίου vocat, magno numero fuere in urbe Constantinopolitana, quod, ut cæteros præteream, testatur auctor Vitæ Joannis Acacii: *Εν ἡ παιδῶν τροφῆ καὶ παιδείᾳ καὶ νόμον Χριστιανοῖς πάτερων, καὶ ξένων ὑποδοχῆ, καὶ δεσποτικῆ ἀδελφῶν εὐαγῶν καὶ τὰς θαυμασίας μέγιστα Διετάξεις ἡμῶν ἱερῶν μεθρητῶν, ἐν ἡ παντοδυναμίᾳ δι' ἑτοίς ἡμῶν ἀρετῶν ποσῶσθαι, ἑορταί τε καὶ πανηγύρεις, καὶ θυμῶν φέρουσά τινα τοῖς πένυσσι τῶν ψυχῶν γίαν. In qua præterea educationes & institutiones secundum Christianorum patrium ritum, & peregrinorum susceptiones, & curationes hominum sanctorum, juxta admiranda præsertim statuta sanctorum Discipulorum, in quibus omnimodo per omnes anni tempestates, reditus, festaque & conventus, & animi delectationes pauperibus consolationem afferentes.*

I. **XENODOCHIUM** in Urbis tractu Deutero nuncupato habent Menæa ad x. Junii, in quo quidem Xenodochio extitit ædes sacra S. Timotheo Martyri.

II. **XENODOCHIUM EUBULI**, ita appellatum ab Eubulo illius conditore, quem duodecim Senatoribus, quos Romæ Byzantium adduxit Constantinus Magnus, accenset Glycas, quique nonnulla alia ædificia ædificasse dicitur. At Codinus pag. 50. ait τὰ εὐβύλου, ab Eubulo Patricio condita, Justino Thrace imperante, ubi erat illius domus: ubi de Xenodochio isto locutum Codinum evincunt quæ paulò antè de Xenodochio Samsonis scribit. Extitit autem Xenodochium istud haud procul à Magna Ecclesia: quod colligitur ex incendio, quod accidit sub Justiniano in seditione Victoriorum, quo unà cum æde Sophiana, Zeuxippo, æde S. Irene, & Xenodochio S. Samsonis conflagravit ὁ ξενὸν τῶ εὐβύλου, ut est apud auctorem Chronici Alexandrini, Zonaram, & Cedrenum, cujus verba sunt: καὶ οἱ ξενῶνες, ὅτε Σαμψῶν, καὶ ὁ εὐβύλου καὶ ἡμῶν ἀβρῶτων. Meminit idem Cedrenus, ut & Zonaras in Justino Thrace, cujusdam Pauli ξενοδόχου ἡμῶν εὐβύλου Patriarchæ Antiocheni.

III. **XENODOCHIUM S. JOANNIS**, ελεῖμονη, ut patet credere, memorat Willelmus Tyrius lib. XXI. cap. XII. *Accedentes præterea ad Xenodochium, quod dicebatur sancti Joannis, quotquot in eo repererunt languidos, gladio peremerunt.* Habentur in Gestis Dei per Francos, & to. IV. Hist. Francor. pagg. 626 687. 691. 697. 698. aliquot Epistolæ Petri Alemani sancti Joannis Constantinop. Hospitalis Prioris, qui in alia, P. Frater Hierosolymit. Hospitalis & Prior B. Joannis Constantinop. inscribitur; unde patet hac tempestate, hoc est Manuele Comneno imperante, Fratibus, seu Militibus Hospitalis Hierosolymitani concessum fuisse Xenodochium istud ab eodem Augusto, qui Latinorum gentem semper coluit. In eo postmodum humatum Matthæum Monmorenciacum, nobilem Gallum, tradit Villharduinus n. c. I. V. *Et fu enterreç en une Yglise de Monseignor saint Jehan de l'Hospital de Hierusalem.*

IV. **XENODOCHIUM τῶ ΚΡΑΛΗ** memorat inscriptio Codici MS. Dioscoridis in Cæsarea Bibliotheca adscripta, apud Petrum Lambecium lib. II. Commentar. de Bibl. Cæsar. cap. VII. *Τὸ παρὸν βιβλίον, τὸν Διοσκορίδῳ παντάπασι παλακοθέντα καὶ κινδυνεύοντα τειλεῖως Δεσφαιλῶν, ἐπισήλωσεν ὁ Χορῆσ μὲν Ἰακώβης ἀρετῆ καὶ ἐξόδῳ ἡμῶν πριμωτάτε ἐν μοναχοῖς κείνῳ Ναθαναὴλ νοσοκόμῳ πτωικῶν τῶ γένοντος ἐν τῶ ξενῶνι τῶ Κραλή, ἔτος 5788.* id est anno Mundi VIM DCCCXIV. Christi MCCCXVI. ex quibus à Rege quodam Servix, ac illius sumptibus ædificatum colligitur: *Crales* enim appellatos, id est Reges, seu Principes notissimum est.

V. **XENODOCHIUM LYBIS**, de quo ubi de æde Deiparæ Lybis dicta.

VI. **XENODOCHIUM** εἰς τὰ Μαβελανῆ excitasse Romanum Lacapenum Imp. auctor est Anonymus Combesifianus n. XLIV. ubi fortè scribendum Μαβελανῆ.

VII. **XENODOCHIUM MYRELÆI** de quo quædam attigimus, ubi de æde sacra Myrelæi.

VIII. **XENODOCHIUM NARSETIS** appellatum, à Narfete qui à Phoca tyranno vivus crematus est, ædificatum narrat Zonaras pag. 65. *Οὗτος ὁ Ναρσῆς τὸν ἡμῶν Παντελεῖμονη γὰρ ἐδομήσατο, καὶ ἡμῶν ἀγίων Περσεύου καὶ Ανδρονίκου, καὶ τὸν ἐνοῦ ξενῶνα. Narfes sancti CP. Christ. lib. IV.*

Panteleemonis templum adificavit, & SS. Probi & Andronici, & adjacens ibi Xenodochium. Quis iste Narfes, & quot istius nomenclaturæ occurrant viri illustres apud scriptores, docet Petavius lib. v i i i. Rationarii Temp. cap. x i.

IX. XENODOCHIUM, SAMPSONIS nomine appellatum, exstruxerat olim Sampson, vir pietate perinde ac generis nobilitate conspicuus, utpotè Patricius Romanus, inter ædem Sophianam & ædem Irenes, quod postmodum in seditione Victoriatorum incendio absumptum, longè magnificentiori structura restituit, auxitque, & amplis redditibus locupletavit Justinianus: ita Procopius lib. i. de Ædif. cap. i i i. Metaphrastes, ut & Codinus pag. 50. Menologia & Synaxaria ad x x v i i. Junii, quo S. Sampsonis memoria recolitur, tradunt Justinianum, cum insanabili penè morbo laboraret, à S. Sampsonē adhuc vivo curatum, illiusque rogatu Xenodochium erexisse. Synaxaria: *Καὶ τὴ βασιλεῖα Ἰουστινιανὸν ἀνιάτῳ πάθει ἀπειπόντα ἡλυθέωσεν, ἐκ τούτου ὁ βασιλεὺς ἰσχυραγαθεὶς, πρὸ ἀρετῆς ἦ ἀνδρός, καὶ σέβας ἀπὸ δυνάμεων, ἢ μέγιστον οἶκον καὶ ἀειβοντὸν δι' αὐτῆ ἀνεγείρας ξενῶνα κατασκεύασεν. Et Imperatorem Iustinianum insanabili laborantem morbo sanavit, quâ re Imperator viri virtutem admiratus, honoremque illi tribuens, maxima & celebri domo per ipsum excitata, Xenodochium in ea constituit.* Similia habent Origines CP. ineditæ parte i i. Hanc narrationem improbat Baronius in Notis ad Martyrologium, putatque longè antiquiorem Justiniano fuisse S. Sampsonem, quod de eo verba faciens, ita scribat Procopius: *ἀνὴρ πρὸ δευσεσθῆς ἐν τοῖς ἀνω χρόνοις Σαμψῶν ὄνομα, vir quidam pius, qui superioribus annis floruit, nomine Sampson.* Deinde Justinianus ipse in Novella l i x. & c x x i. ubi de Sampsonē, tanquam longè antè obiisset, loquitur: *ὁ τὸ ὀσίας μνήμης Σαμψῶν, sanctæ memoria Sampson.* Aliter tamen videtur doctissimo Alemanno in Notis ad Procopii Historiam Arcanam, ubi contendit non omnino absurdum existimare vixisse S. Sampsonem sub initia Principatus Justiniani, aut sanè sub Justino. Et verò Xenodochium Sampsonis in seditione Victoriatorum igne fuisse absumptum testatur præter Procopium, Theophanem pag. 154. 157. Cedrenum & alios auctor Chronici Alexandrini, qui ea tempestate amplissimum fuisse ait, licèt contrà existimarit Alemannus: *Καὶ ξενῶν τῶ Σαμψῶν ὁ μέγας ἐκαύθη, καὶ ἀπόλωντο οἱ ἐν αὐτῷ ἀνακαίμενοι ἄρρωστοι, & Xenodochium αὐτῶν Σαμψῶν ἐκαύθη, ἡνὰque periēre οἱ ἐν αὐτῷ ἐπιπέσαντες. Reparatum autem & reedificatum à Justiniano haud diu postea stetit: siquidem anno x x x v i i. ejusdem Augusti rursus ædificatum, et si postmodum reedificatum constat. Theophanes pag. 203. & ex eo Cedrenus: *Τῷ λζ'. ἔτει γέροντες ἡμῶν, καὶ ἐκαύθη τελείως ὁ ξενῶν τῶ Σαμψῶν, ἀποκαύθη, factum est incendium, & conflagravit omnino Xenodochium Sampsonis.* Huic præfuit Menas antequam dignitatem Patriarchalem consequeretur, eodem Justiniano imperante, qui *ἐνεδόχου τῶ Σαμψῶν* dicitur Nicephoro CP. in Patriarchis CP. & Cedreno pag. 371. Liberatus Diaconus cap. x x i. *Fuit iste Menas Præpositus Xenodochii majoris, quod vocatur Sampson, genere Alexandrinus.* Extat apud Innocentium III. PP. lib. x i i i. Ep. x v i i. qua confirmat Præceptori & Fratribus Hospitalis S. Sampsonis Constantinopolitani donationem castelli, quod Garelis nuncupatur, factam ab Henrico Imperatore CP. Meminit etiam istius Xenodochii Jacobus à Vitriaco in Hist. Occident. cap. x x i x. *Quemadmodum sunt hospitalia sancti Spiritus in Romana Urbe, & sancti Sampsonis in Constantinopolitana civitate, & Beati Antonii in ipso capise, & beate Maria Roscionallis in introitu Hispania, & alia quadam Deo grata, & pauperibus peregrinis seu infirmis valde necessaria.**

X. XENODOCHIA bina, Xenodochio Sampsonis opposita, ædificavit Justinianus *ἐν ταῖς ἰσιδώρ τε καὶ Ἀρκαδίας καλεσθεῖσιν οἰκίαις, in adibus Isidori atque Arcadii, Theodora Augusta sociam navante operam, ut habet Procopius lib. i. de Ædif. cap. i i.* Utrum verò Isidorus iste fuerit Isidorus frater Eubuli, cujus nomine extitit Xenodochium, de quo Codinus pag. 50. non omnino constat; et si ab eo conditum Xenodochium Isidori nomine appellatum videatur innuere.

XI. XENODOCHIA *ad stadium*, locum prope mare ita nuncupatum, quòd ludis olim ac certaminibus destinatus fuisset, amplissima ædificavit Justinianus, *τοῖς τὰ τοιαῦτα ταλαιπωρημένοις ὅτι χαιροῦ ἡρησόμενα καὶ ἀλυπτεία, ubi commodè hospitarentur, qui eo inopia redacti essent, ut tradit Procopius lib. i. de Ædif. cap. x i.*

XII. XENODOCHIUM THEOPHILI condidit Theophilus Imperator eo loco ubi antea erat Lupanar. Zonaras pag. 118. *Καὶ ξενῶνα μέγιστον εἰς ὄνομα οἰκίον ἀνεγείρας ἐν τόπῳ ἢ ἀεστῶν ἢ ἰταμπεσῶν καὶ ἀγῶνον, & Xenodochium amplissimum ἐν τῷ αὐτῷ ὀνόματι ἐκτίθει ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, ubi prius erat meretricium diversorium.* Scylitzes pag. 517. *Καὶ πρῶτος ἀπελάσας ἐξ οἰκημάτων πνῶν, καὶ καθάρας ὅλον τὸ οἶκον ἐκείνων, ξενῶνα πεποιήκε πρὸ ἐκείνων ἀποσηροεῖαν φέροντα, κάλλει τε κάλλιστον καὶ μέγιστον κατασκεύασεν, ὅπερ ἐστὶν ἄρτι γυναικῶν μοναστήριον. Meretricibus ex quibusdam adibus ejectis, totaque hac purgata domo, Xenodochium fecit, cui nomen suum imposuit, insigni amplitudine atque pulchritudine, quod nuper ἐν τῷ αὐτῷ ὀνόματι μοναστήριον ἦν.* Adde Leonem Grammaticum pag. 456. Continuatores Theophanis lib. i i i. n. v i i i. & Symeonem Logothetam n. x x v i. Extitit in eo lupanari publico, antequam in Xenodochium mutaretur

à Theophilo, insignis Veneris statua, quam prætergressa non signati floris mulier pudendum cogebatur ostendere. Rem narrat Codinus, qui Xenodochium istud τὸ Θεοφίλων appellat.

XIII. XENODOCHIMUM in veteri Petrio, εἰς τὸ παλαιὸν Πέτριον, ab Irene Constantini Porphyrogeniti Imperatoris uxore ædificatum auctor est Anonymus Combesifianus in ejusdem Constantini vita num. XL.

XIV. NOSOCOMIUM, cum augustum esset, novis ædificiis adauxit Constantinus Porphyrogenitus, ut scribit idem Anonymus Combesifianus in illius vita num. XLVII. Vide supra lib. II. ubi de Zeugmate.

XV. NOSOCOMIUM ad templum SS. XL. Martyrum, ex ædibus regiis quas excitavit Andronicus tyrannus, confecit Isaacus Angelus Imp. uti narrat Nicetas in Isaac. lib. III. num. VII. Μετέβαλε ἢ εἰς νοσοκομείον ἢ τὰς βασιλικὰς δόμους, ἃς καὶ τὸ νεὸν τὸ πτωχόκομοντα Μαρτύρων ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος ἐδομήσατο.

XVI. NOSOCOMIUM ex domo quæ τῆς Μεγάλης Δεσφύρας dicebatur, ab ipso possessore empta, confecit Isaacus Angelus Imperator, uti habet Nicetas in Isaac. lib. III. n. VII.

XVII. LOBOTROPHIUM ZOTICI à Justino & Sophia AA. exædificatum fuisse annotat Codinus pag. 45. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τῶν Ζωτικῶν, καὶ ἐπὶ ποσῶν ἀναπαύσασθαι τοῖς λαβοῦσι ἐκέλευε, καὶ σπιρέσιον λαμβάνειν. Similiter & sanctum Zoticum, & statuerunt ibi mutilatos quibus & alimenta præbuerunt. Addunt Origines Constantinop. ineditæ: παύσατο δὲ Ζωτικὸς ὁ Περσέβησιος αὐτῶν τοῖς κτήμασιν. Et infra pag. 58. καὶ ὁ ὅσιος Ζωτικὸς ὁ εἰς τοῖς λαβοῦσι. Zoticus autem ille, cujus festum agunt Græci ult. Decemb. primus Orphanotrophi officium invenisse dicitur in L. xxxv. quæ est Leonis & Anthemii Cod. de Episcopis & Clericis. Hunc sub Constantino Magno Româ Byzantium venisse aiunt, primumque ædificasse Lobotrophium πύργον τῆς Βυζαντίας ἐν τῇ ὄρῃ καὶ τὸν τότε καθεὶν Ελαιῶν λερομῶρον, (cujus quidem suburbani Byzantini meminit Socrates) eoque extincto, Constantium Imperatorem suis sumptibus præclarum Lobotrophium excitasse. Lobotrophium verò ex terrâ motu labefactatum restauravit Romanus Argyrus Imp. Scylitzes pag. 732. καὶ τὸ λαβοτροφείον, καὶ τὸ ὀρφανότροφείον, καὶ πάντας τοὺς κακῶς παθόντας ξενῶνας ἀπὸ τῆς σαυμῆς ἀνεποίησατο, ubi Goarus domum Leprosorum interpretatur: quomodo etiam λαβοὶ dicuntur in Synaxariis ad ult. Decembris. His consentit Zonaras in Argyro pag. 185. Σεισμῶν ἢ γυρομῶρων, ξενῶνας τε κακῶς διετέθησαν, καὶ οἱ ἀπίποροι δὲ Βυζαντίδος ἀδελφῶνες, οἱ διατηρήσειον ἐν πάλαι τοῖς τῶν σώματα λελοβημῶροις ἐν τῷ νόσου τῆς ἰεραῆς, καὶ τοῖς λελοβημῶροις τὰ γὰρ ἀλλὰ καὶ τέτοις ὁ βασιλεὺς ἀνεκάλυψε. Factis verò terre motibus, Xenodochia labefactata sunt, & Andrones utri obversæ, in quos ab olim qui aut morbo sacro laborabant, aut lepra erant infecti, sese respiciebant. Hæc ædificia rursus instauravit Imperator. Vide Cujacium ad Novellam VII. Justiniani.

XVIII. BREPHOTROPHIUM, quod definitur à Juliano Antecessore Constit. VII. locus venerabilis, in quo infantes aluntur, extitisse Constantinopoli innuunt Lex XI. X. XI. Cod. de Sacros. Eccl. & tit. de Episcopis eod. Cod. & Novella Justiniani septima: in quo fortè fuit Monasterium sancti Philippi, de quo supra egimus.

XIX. ORPHANOTROPHIUM, locum venerabilem, in quo parentibus orbatæ pueri pascuntur, uti à Juliano Antecessore definitur, à Justino Juniore & Sophia AA. ædificatum scribit ex Originibus Constantinop. ineditis Codinus pagg. 45. 58. Sed ante Justinum Orphanotrophium Constantinopoli extitisse evincit L. xxxv. Cod. de Episcopis & Clericis. Ex quâ docemur præterea Zoticum quendam, cujus memoriam agunt Menæa ult. Decembr. fuisse primum illius Curatorem, sub Orphanotrophi nomine, qui primus hujusmodi officium invenisse dicitur, cui postea successerit Nikon. A Romano Argyro instauratum scribit Scylitzes pag. 732. ac demùm ab Alexio Comneno Anna filia lib. xv. pag. 482. qui locum Monachorum & Monacharum cellulis auxit, Scholas Grammaticæ, in quibus pupilli & pauperum liberi erudirentur statuit: denique Gerontocomiorum, vel Xenodochiorum quæ hæcenus deferta erant, redditus omnes novæque insuper attribuit, uti Zonaras & Glycas commemorant. Ex æde porrò S. Pauli, quæ in ea stabat Urbis regione, quæ vergit ad Acropolim, ad quam inædificatum Orphanotrophium scribit Anna, perspicuè patet illud esse Orphanotrophium. intra quod stetit ædes S. Pauli, de quâ supra egimus.

XX. GERONTOCOMIUM, inquit Julianus Antecessor, est locus venerabilis, in quo pauperes & propter senectutem solam infirmi homines curabantur. Vide L. xxii. xxiii. Cod. de Sacros. Eccl. Varia autem extitere Constantinopoli γερονκομῆα, seu γεροντοκομῆα, vel γεροντοφεία, nam totidem ferè nominibus donantur passim à scriptoribus. Constantinus Manasses de Tiberio Thrace Imp. pag. 134. i. edit.

καὶ τῶν καμνόντων τῶν λυγρῶν καὶ πολυπύνα γύρα
οἴκοις ἀνήγαγε πολλοὺς, καὶ πενήτωφροεῖα.

XXI. GEROCOMIUM τὸ εἰς τὰ Ἀρματίου, in Armatii tractu, excitavit Stephanus Cubicularius Mauricii Imp. anno post illius excessum duodecimo, ut habet Codinus pag. 47. Stephani istius memoriam agunt Græci xxxvi. Febr. Maximus Cytheræus in Vitis SS.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ὁ ἅγιος Στέφανος ὁ συνησάμενος τὸ γεροκομῖον τῆς Ἀρματίου ἐν εἰρήνῃ τελειώται.
Eodem die S. Stephanus, qui Gerocomium in locis Harmatii constituit, in pace obdormiuit.

XXII. GEROCOMIUM, ut & Palatia ἐν τῷ Ἰαμαίθου, sanctam Helenam exstruxisse tradunt Origines Constantinop. ineditæ, & Codinus pag. 38.

XXIII. GEROCOMIUM aliud à Marciano & Pulcheria conditum habet eodem loco Codinus, qui ab Artabafda, qui Constantino Copronymo imperante tyrannidem arripuit, multis possessionibus ditatum fuisse ait, quòd domus ejus ibi sita esset.

XXIV. GEROCOMIUM & XENODOCHIUM, τὰ Ναρσοῦ dictum, exstruxit Narfes Patricius & Præpositus, qui Justiniano imperante floruit in domo propria, ut habet Codinus pag. 52. Loci τὰ Ναρσοῦ dicti meminit Leo Grammaticus in Theophilo pag. 456. cui vicinum fuisse Theophobix monasterium ait. Neque, opinor, diversus à Domo Narsetis, quam anno v i. Justini Junioris à Narsete Cubiculario & Protospathario, ejusdem Justini fido & amico, ædificatum scribit Theophanes pag. 206. & ex eo Cedrenus pag. 390. Ἐκτίσθη τὴν οἰκίαν Ναρσοῦ, καὶ τὴν μονὴν τῆς Καθαρῶν. Domum Narsetis appellatam construxit, & monasterium Catharorum. Narsetis istius elogium & apologiam perstrinxit Baron. an. DLXVIII. n. 1 x. & seqq.

XXV. GEROCOMIUM Geragatha, τὰ Γηραγάθης, conditum fuit ab Agatha Petri Patricii filia, quæ Geragatha dicta est, quòd virginitatem usque ad senectutem illam servasset. Vide Codinum pag. 47. & Thevetum lib. x i x. Cosmograph. cap. 111. pag. 829.

XXVI. GEROTROPHIA intra monasterii Manganici septa ædificasse Constantinum Monomachum auctor est Scylitzes pag. 790.

XXVII. GEROCOMIUM ex Theophylacti Patriarchæ stabulis, quæ vicina erant Magnæ Ecclesiæ, confecisse Constantinum Porphyrogenitum scribit in illius Vita Anonymus Combesifianus n. x i x.

XXVIII. GEROCOMIUM, & templum, τὰ Καλειῶν appellata ædificavit Mauricius Imp. in loco ubi erat Domus Cariani Patricii. Codin. pag. 48. Vide Tractum Dexiocratis.

XXIX. GEROCOMIUM, τὰ Φλωρεντίου dictum, à Florentio Patricio & Duce Antiochiæ, qui vixit sub Arcadio, in domo propria exstructum scribit Codinus pag. 53. ex Originibus Constantinop. ineditis.

XXX. GEROCOMIUM, ut & templum τὰ Δεξιοκράτους dicta, ædificata à Dexiocrate Patricio qui Theodosio Juniore imperante vixit, in domo propria auctor est idem Codinus pag. 48.

XXXI. GEROCOMIUM, τὰ Σεβήρου dictum, condidit Severus Patricius frater adoptivus Constantis Imp. qui in Sicilia occisus est. Vide Codinum.

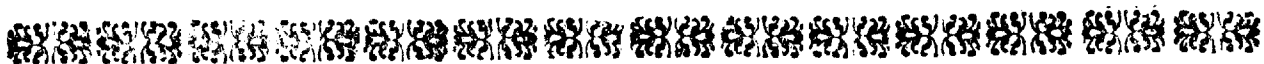
XXXII. GEROCOMIUM, τὰ Ανθημίου dictum. Vide T. S. Thomæ Anthemii dictum.

XXXIII. GEROCOMIUM, seu ἡ Κύβη Γεροκομῖον, τὴν ἐκεῖθεν ἑταιρίων ἐπιδοχῆτων, factum à Leone Philosopho Imperatore, ut est apud Anonymum Combesifianum n. x x i i i.

XXXIV. PTOCHOTROPHIUM, apud Julianum Antecessorem, est locus venerabilis, in quo pauperes & infirmi homines pascuntur. Hujusmodi ædes complures, quas πτωχοφροφεία appellat, ædificatas à Tiberio Thrace Imp. auctor est Constantinus Manasses. Πτωχοφροφου cujusdam meminit Chronicon Alexandrinum in Heraclio pag. 874. τὰ πτωχοφροφεία intra monasterii Manganici septa exstruxisse Constantinum Monomachum Imp. tradit Scylitzes pag. 790.

XXXV. PANDOCHEUM in ardua Portus Sophiarum parte excitavit Isaacius Angelus Imperator, ubi antea erat Domus Isaacii Sebastocratoris. Nicetas in Isaac. lib. 111. n. v i i. Καὶ τὸν ἐπὶ τὸ κατὰντὸς ἐν τῷ λιμένι τῆς Σοφίαν ἔστιν Ἰσαακίου τῷ Σεβαστοκράτορος εἰς πανδοχεῖον μετασκευάσας, ἀδρανὲς μὲν ἑκατὸν παρέθηκε ξάπεζαν, καὶ κλῖνας ἰσομέτρους, ὑσαυταειθμων ὃ ὑποζυγίων ἰππῶνας ἀνέστησε, καὶ εἰσιῶντο καὶ ἐκαστὸν οἱ ἐξυβάλλοντες, ἀπὸν κατὰδύσως ἀργεῖα ἐν ἡμέραις πλείοσι. Domum Isaacii Sebastocratoris in ardua parte Sophiarum Portus sitam, in Pandochium transformavit, ubi centum viri cibum capere, totidem lectis cubare, & totidem equi stabulari possent: & qui eo veniebant, sine pecunia diebus compluribus pascabantur.

X.

SUBURBANA CONSTANTINOPOLIS.

I. **STENUM**, *Στενόν*, appellarunt primùm Græci totum istud maris fretum quod Byzantium inter & Pontum interjacet, quod trecentis plùs minùs stadiis in longitudinem patet. Zozimus lib. II. pag. 686. *Μῆκος ἃ ἔχει τὸ στενὸν τῆτο μέχρι τῆ Πόντου σταδίων αὐτὸ περ τετρακοσίων*. Ita non semel usurpant scriptores. Palladius in vita Chrysostomi pag. 32. *Ἀφελύσαντες τὸ κῆ τ' Αἰγῶνα πέλαγος, καὶ τὰ στενά, trajicientes Ægeum mare & Freta*. Theophanes an. I. Philippici: *Τῶν ἃ Βυλγάρων Ἀφελύσαντες τὰ Φιλίαια λάθρα ἔπι τὸ στενὸν κατὰειλύσαντων, — καὶ μέχρι τῆ πόλεως ἐκδραμάντων, &c.* Quæ sic vertit Paulus Diaconus lib. XX. Hist. Misc. *Bulgares per Aphileam in Angustum incidentes, & magna cæde usque ad urbem discurrentes*. Et anno XXIII. Copronymi, ait glaciem ventorum vi ad Daphnusiã & Hierum Ἀφελύσαντες τὰ στενά εἰς τὴν πόλιν, *per Stenum in urbem delatam & in Propontidem*. Symeon Logotheta in Leone Armenio n. IX. & auctor incertus post eundem Theophanem pag. 433. *Καὶ διελθόντες πᾶσαν τὴν ὠκεανὸν ἀφελύσαντες τὸ Στενὸν, καὶ τὴν πόλιν, πάντα τὰ ἐμπόρια κατέκαυσαν, & omnem maritimam Steni regionem percurrentes, eamque qua supra est, omnia emporia succenderunt*. Ita Nicephorus CP. pag. 76. & 112. I. edit. *πορβὸν Στενὸν, & τὸ Στενὸν πῶρον*, Pachymeres lib. II. cap. XXI. τὰ Στενά τῆ Βοσπόρου, vocant. Bospori verò latitudo inter Promontorium Byzantinum & Damalicum, quatuor stadiorum esse dicitur Philostrato lib. I. *Εἰκόνων* pag. 749. Atque inde *Στενόν* pro ipso *Steni* littore interdum usurpatum legimus, apud Leonem Grammaticum in Constantino Porphyrogenito pag. 497. 498. 507. *Τὸ τε τῶν Στενόν λεγόμενον ἐνέωρον, Stenum enim ita dictum succenderunt*. Hinc etiam monasteria & ædificia aliquot legimus ædificata ἐν Στενά, monasterium scilicet in quo humatus fuit Patriarcha Tarasius, & monasterium & Hippodromum S. Mamantis apud Zonaram, Scylitzem & Glycam, & καὶ τὸ θυπιὸν μέγας τῆ Στενὸν, id est ad littus Europæanum, in Novella quadam apud Balsamonem in can. XI. Syn. VII. Proinde Europæanum illud littus, à capite Portus Ceratini, ubi existit monasterium S. Mamantis, ad ostia Ponti Euxini, *Stenum* dictum fuit: qua quidem nomenclatura donatur is potissimum maritimus tractus, qui supra Galatam, ad Freti caput urbi objacet, cui *Judearia* nomen tribuit Villharduinus num. LXXIII. quòd ibi Judæi domicilia sua haberent: *Ensi se herbergierent la nuit devant la tor & en la Juérie, que l'on appelle le Stanor, où il avoit mult bonne ville, & mult riche*. Nam ex quo sub Theodosio urbe exacti fuere Judæi, domicilia sua in ea habere deinceps vetiti sunt, & in Steno illa fixere. Benjaminus Judæus in Itinerario pag. 31. I. edit. *Nulli Judæi, inquit, intra urbem habitant*. Et infra pag. 32. *Locus in quo habitant, Pera dicitur*. Quod verò *le Stanor*, pro *le Stenon* dicitur Villharduino, *le Stenayre* nuncupatur à Raimundo Montanerio in Hist. Regum Aragon. cap. CCCXXV. Testatur præterea Nicetas in Andron. lib. I. num. VI. Judæorum sepulturas (ut & hodie) ἐν τῶν περῶν extitisse. Ita ab Henrico II. Rege Angliæ facultatem datam Judæis habendi cœmeteria in singulis Angliæ civitatibus extra muros, tradunt Rogerus Hovedenus & Bromptonus an. MCLXXVII. Balsamon denique in Nomocanone scribit Judæos, nullos alios agnovisse judices, quàm στρατιῶν τῆ Στενὸν, donec Manuel Comnenus ordinariis illos subdidit. Denique à Steno Stenitas dictos nautas, qui supra Stenum *Chelandia* seu alia navigia ducebant, auctor est Porphyrogenitus de Adm. Imp. cap. V.

II. **PERÆAM** verò, seu *Περῶν*, appellabant iidem Græci littus Sinus Ceratini, quod urbi obversabatur: hinc Castellum Galatinum situm fuisse dicitur καὶ τὴν Περῶν. Gregoras lib. I. V. pag. 56. *Ἐπολιόρκει πρὸς τὸ καὶ τὴν Περῶν τῆ Γαλατῆς ὑπεκληθῆναι φερόμενον Castellum Galatæ nuncupatum ad ulteriorem ripam situm oppugnavit*. Et Pachymeres lib. II. cap. XXXV. *Υστερον δὲ κατὰ τὴν Περῶν ὄρεον τὸ τῆ Γαλατῆς φερόμενον, ἀσφαλὲς ἐδοκίμαζε κατὰ τὴν Περῶν ὄρεον*. Postmodum securius existimavit illos ἐκ τῆς Περῶν castrum Galatæ habitare. Et mox: *κατὰ τὴν Περῶν ὄρεον Περῶν πρὸς τὴν Γαλατῆν, &c.* Et lib. V. cap. X. *ἠσφαλίζετο δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τῆ Περῶν Γενούτας, ὡς μὴ σιωπεθῶνται: A Genuesibus, qui ad ulteriorem ripam erant (in castello scilicet Galatino) ne simul aggredierentur, cautiones exegit*. Locus verò, ubi Judæorum erant sepulcra, supra Galatam, ad caput Sinus Ceratini, *Περῶν* dicitur Nicetæ in Andronico lib. I. n. VI. *Ἐς τὴν Περῶν, ἢ τῆς Ἰουδαίου εἰς ταφῶν ὑποτίμηται: In ulteriorem ripam, quæ Judæorum sepulcris addita est, &c.* Nempe hæc *Περῶν* nomenclaturas varias fortiebatur juxta varios adjacentes pagos. Hinc *Περῶν Πικελῆς* occurrit apud eundem Nicetam in Manuel lib. I. n. V. *τῆ Περῶν*

ἐναυλιζόμενον, ἢ πρὸς τὴν Πικριδίαν κατανομάζεται. *Dum in Peræa, quæ Picridii appellatur, castra haberet.* Περαιὰ καὶ τὸν διπλοῦν λόγον, seu διπλοκλιβίον, in Isaac. lib. 111. n. 111. extremo, & in Alexio lib. 111. n. 11. Universim verò Περαιὰ urbis dicitur Pachymeri lib. xi. cap. XXI. Ὡς καὶ τὸ Περαιάν τὸ Βυζαντίδος. Σκυθῶν, ὃ δὴ λέγεται, ἑρημίαν. *Ita ut ripa Byzantio objecta, Scytharum, ut dicitur, esset solitudo.* Denique ἀντίπερμος τῆ ἐξ Περαιὰ nuncupatur Nicetæ loco laudato in Alexio.

III. ANTIPERA etiam non semel appellatur ripa Sinus Ceratini urbi objecta. Autor Chronici Alexandrini pag. 774. ait Justinianum ædificasse τὴν γέφυραν, δι' ἧς διώματα πρὸς τὴν ποταμὸν ποιεῖται ὑπὸ τῆς Ἀντιπέρας εἰς τὴν πανευδαίμονα, pontem, per quem cuncti ab opposito littore Constantinopolim transire liceret. Pons autem ille est, quem Barbyzæ fluvio supra caput Sinus Ceratini, in quem evolvitur, imposuit. Et apud Theophanem Constantinus Pogonatus an. 1. quosdam rebelles ἐρύρκεισεν Ἀντιπέραν ἐν Συκαῖς, *patibulo affixit in opposito littore in Sycis*, id est in castello Galatino. Ita apud Nicetam in Andronico lib. 1. n. 11. duos Sebastianos fratres εἰς τὴν Ἀντιπέραν ἀναρτᾶ τὴν προθυμῶν, ὃς κυκλίσειται Πέραμα, *in opposito Sinus Ceratini, qui Perama dicitur, littore suspendit.* Sed & Zonaras in Michaelē Balbo pag. 111. castrum Galatinum in Antipera statuit, ut Socrates lib. 11. cap. xxx. Sycas ἀντιπέραθεν τὴν πόλιν, *ex adverso urbis*: ita porro Zonaras: *Ες τὸ τοῦ Ἰσχυρίου ὄρους ἐκτετατὴν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸ κατ' ἀντιπέραν πολίχρονον. Ad hanc verò redactus est augustiam Michael, ut catenam ferream ab Acropoli, in oppidulum ἐ regione situm extendere necesse habuerit.* Et Gregoras lib. iv. pag. 69. *Διὰ τὸ τοῦ σφίον ἀντιπέραν ὡς τὴν τῆς Γαλάτου πόλιν ἀποτέμει χεῖρον εἰς οἰκισιν. Ea que de causa ἐν ἀδverso urbi littore circa Galate locum in habitationem eis concessit.* Vide Symeonem Logothetam in Leone Armenio n. 11. Ita ἀντιπεραίων pro eo, quod Asiatico opponitur, littore usurpat Pachymeres lib. xi. cap. xv. ut Theophanes in Leone Isauro an. 1. vocem ἀντιπεραίων, pro *in Thraciam transire*. Interdum tamen contraria prorsus ratione ἀντιπέρα sumitur apud scriptores, scilicet pro Asiatico littore, quod *Peræ*, seu *Peræa* obversatur. Nam apud Nicephorum Constantinopolitanum pag. 231. 1. edit. & Scylitzem in Romano Diogene, Herium Palatium, quod ad littus Asiaticum urbi oppositum extitit, *εἰς τὸν ἀντιπέραν* statuitur. Procopius lib. 1. de Ædif. cap. v. Anaplo, seu Europæano Anapli littori, καὶ τὴν ἀντιπέρας ἡπείρου ὀπποῖται. Et cap. x. Portum Eutropii, qui Herii Portui vicinus fuit, ἐν τῇ ἀντιπέρας ἡπείρου pariter collocat. Chronicon Alexandrinum an. v. Heraclii pariter Ἀντιπέραν Asiaticum littus vocat. Denique Anonymus Chronographus laudatus à Lambecio ad Codinum pag. 139. statuam Damalis, quæ ad Promontorium Damalicum erecta fuit, *ὡς τὸ ἀντιπέραν πρὸς ἀκροπόλεως Βυζαντίου* stetit ait. Sed & ipsa Propontidis Asiaticæ littora dicuntur Polybio lib. iv. pag. 121. 1. edit. & Nicetæ in Isaacio lib. 111. n. x. τὰ περὶ μέρη τῆς Στυγῆς. Hinc Asiaticæ provinciæ περατικὰ δέματα dicta Theophani an. 1. Nicephori Generalis. Unde fortè περατικοὶ dicti quidam Orientales haretici, quorum meminit V. I. Synodus act. x. ut apud Josephum & Hegesippum quidam Niger, *Peræates* appellatur, quod ex provincia trans Jordanem fluvium oriundus esset, ut observat Cornelius Gualtherus ad eundem Hegesippum lib. 111. cap. 111. Glossæ Lat. Gr. *transfluminales, περατικοί.*

XI.

PALATIA SUBURBANA.

I. CONSTANTINOPOLIM non commendabant modò situs, & utriusque maris Ægei & Euxini vicinia & opportunitas, sed & amœnissima Propontidis, Anapli & Asia littora, distincta variis subinde Palatiis, suburbanis, viridariis, ædificiis, & templis. Manuel Chrysoloras de veteris ac novæ Romæ Comparatione pag. 120. *Τί ἔστι τῶν περατικῶν, τὰ μὲν μεγάλα ἢ μετὰ τὸν ὄρον ἐκ ὀλίγων ἀγαθινόντων, τὰ δὲ κάλλει καὶ τῇ γείᾳ, καὶ τῇ κατασκευῇ ἐπὶ τὴν πόλιν καὶ πᾶν εἶδος ἀεικλωμένων; ὑπὸ τῶν Ἀβύδου καὶ Σησιῆ, καὶ Ἐλλησπόντου μέγιστα Θεακίᾳ Βασίλειον, καὶ Ἰεσόν, καὶ Κυανέων, εἴτε ἀπὸ τῆς Ἀσίας, εἴτε ἀπὸ τῆς Εὐρώπης κύκλω τὴν Πελοπόννησον, καὶ τὰς ἐν αὐτῇ Κυκλάδας τῇ πόλει νήσους, καὶ τὸ κέρας τῆς λιμνῆς, καὶ ὅσον ἀνωθεν μέγιστα Φάρου ὡρεῖν, συνεχθῆ περὶ αἴτια ἢ τῇ πόλει ἂν εἴπῃ τις ναῦς, καὶ τὰς οἰκοδομὰς βάλῃτο καταπέγειν, ἰσοῦσαν ἂν καὶ πύργῳ ἢ σμικρῶν ἀναγκάζοιτο συγχέειν, &c.* *Quid de Suburbanis, quæ, si magnitudinem spectes, aliquot dierum itinere extra urbem protenduntur: si pulcritudinem, commoditatem, & apparatus, cum ædificiis urbanis quovis genere certant.* Nam inde ab Abydo & Sesto, & Hellesponto, usque ad Bosphorum Thracium, & fana, insulasque Cyaneas, sive ab Europa, sive ab Asia latere Propontidis ambitum, ejusque insulas circa urbem sitas, tum etiam Cornu Portus, & quidquid inde ad Pharym usque protenditur, quis circueverit, continua huic urbi suburbana erant: quorum templa & ædificia si quis enumerare vellet, illi historia & ea quidem non parva texenda esset. Quæ quidem ita complexus est Albertus Aquensis lib. 11. cap. 11. *Cæsis tandem Dux & ceteri com-*
primores

primores Imperatoris voluntati, & amotis tentoriis per palatia & turritas domos, quæ spatium triginta miliarium in littore maris comprehendunt, hospitati sunt cum omni exercitu Christianorum. Palatiorum istorum suburbanorum meminit etiam Willelmus Tyrius lib. II. cap. VI. In Palatiis quæ super littora Bosphori erant plurima hospitaturi. Sed hæc duntaxat Anapli & Propontidis Palatia spectant: erant autem perinde magnificæ ædes aliæ, & sacræ ac profanæ in Asiatico littore, quod ἀντιπέρας appellatione vulgò donant scriptores Byzantini, ut Ἀντίπερον littus aliud vocabant, quod ἐν ἀεὶς ἐρᾶ εἰσαλέοντι τὸ εὐξείνιον Πόντον occurrit, ait Procopius lib. I. de Ædific. cap. VIII. Utrique porro littori inædificata Palatia & Suburbana auctor est idem Procopius lib. IV. de Ædific. cap. IX. & in Historia Arcana, quo loco ait Justinianum ad tantam processisse prodigalitatem, ut quasi se & uxorem Palatium non caperet, in quo decessores Cæsares diutius versati fuerant, in ædificiis maritimis & suburbanis magnificè extruendis, immanes sumptus & pecunias profunderet: Καὶ τοὶ ἐς οἰκοδομίας θαλάσσιες τε, καὶ ἀντήτοις ἄλλας μέγας χρημάτων ἐδὲν λόγῳ ποιεῖτο, πανταχόθεν τὸ ποροασείων ἐπιτεχνώμενος, ὡς περ τῶν βασιλείων αὐτῆς ἐχρόντων, ἐν οἷς δὴ ἅπαντες οἱ πορτερον βεβασιλευκότες Ἀλεξίῳ ἔσκει ἤθελεν. Quibus quidem verbis non modò Palatiorum structuram carpit, sed ædium etiam sacrarum quæ ἐν τοῖς τῆδε ποροασείοις Ἰουστινιανῶν δεδημύρηται βασιλεῖ, in ipsa Suburbanis à Justiniano ædificatae sunt; ut ait idem scriptor lib. I. de Ædific. cap. X. ubi etiam ædes sacræ à Justiniano in ejusmodi Suburbanis Anapli & Asiatici littoris excitatas passim recenseat, neutiquam tamen Palatiorum inibi extruendorum meminit. Neque porro unicus in ædificandis & exornandis Suburbanis curam impendit Justinianus; sed & alii ferè Augusti omnes: quod præ cæteris testatur Themistius orat. VI. Theodosio M. dicta pag. 162. Απολαύσει ἢ καὶ τὰ ποροασεία τὸ πρὸ τοῦ αἴου φιλοπομίας, χρῆσι τε θαλάσσης ἐπιπέρας, καὶ θαλάσσης ἀμύλλης, νέων πορθμῶν χειροειδησίων. Quæ etiam in ipsa Suburbana urbis ambitio ac magnificentia redundat, in hæc ibidem in terram mari, & navale spectaculum manufactis novis fretis præbentibus. Ædium quæ Palatii nomine nuncupabantur variis in provinciis meminit. Lex I. Cod. Th. Ne quis in Palatiis maneat. Sed hæc in primis substructionibus suburbanis plus solito indulgit Basilii Macedo, ut auctor est in illius vita Porphyrogenitus: quemadmodum & Manuel Comnenus, qui, ut ait Choniates lib. VII. n. III. in Fretò Propontidis ædificia, in quibus Imperatores propter aëris temperiem, æstatem exigere solebant, ut olim Persarum Reges Susis atque Ecbatanis, ædificavit & exornavit: Ἀλλὰ καὶ τὰς πλείους τῆς καὶ τὸ πορθμῶν τὸ Περποντίδου λαμωροῦν οἰκοδομῶν, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς Ρωμαίων θερίζουσι, τὰς εὐαρείας μετὰ δωροδοκίας, ὡς εἰ πάλαι κερταίντες Περσῶν τὰ Σόσά τε καὶ Εὐβάτανα, ἐστὶ ἀνήγειρε καὶ πορτε κόμον ὑπεξῆρε πλείονα. Eadem penè magnificentia ac profusione Isaacius Angelus Imperator καὶ πρὸς Περποντίδα πολυτελεῖς δομοὺς ἀνήγειρε; in Propontide sumptuosas ædes ædificavit: cum & delectaretur rusticatione, & loca situ & aëris temperie amœna confectaretur, & ex intervallis in Urbem rediret: Μεταδιώκων τὰ τὸ χεῖρον εὐέροντα, καὶ ὄρεας καὶ θέσεως, ἐκ Ἀλεξίμειμων εἰς τὴν Μεγαλόπελιν ἐπανήρχετο, καὶ καὶ ποροδοκίας ὡς φοῖνιξ ἰποπτεύετο, ut est apud eundem Nicetam in Isaacio lib. III. num. V. Atque hæc quidem Propontidis amœnitates, seu αἱ τὸ ποροασείων χάριτες, uti appellantur à Zonara in Michaële Balbo, πορτε τὸ πόλεως ἀγλαίῳ, in Romano Lacapeno, crebrique ad Palatia suburbana secessus, crebræque venationes & equitationes, Imperatorum animos fregere, mollesque & effeminatos, ac desides reddidere. Leo Grammaticus de Alexandro Imperatore Leonis Philosophi fratre: Αἰεὶ τοῖς κωνηγείοις, καὶ τοῖς ἕξ παλατίοις ἐχόλαζεν, μηδὲν βασιλικῶς ἔργου Ἀλεξάνδρου ἐπέμενε, ἀλλὰ Ἀλέξανδρον ἐν τρυφαίῃ, ἀσωτίῃ καὶ μέθαις, &c. Venatibus continuis, & per suburbana palatia processibus vacabat, nihil Imperatore dignum faciens, sed semper delictis, luxuriæ & ebrietatibus indulgens, &c. Idem Nicetas in Isaacio lib. II. n. I. Αἱ γὰρ τὸ Περποντίδου χάριτες, καὶ τὰ ἐπιτερητὰ κατὰ αὐτὴν σκηνώματα, τὰ τε κωνηγεία καὶ ἰππασία, ἀλυσιδένετα εἶον τῆς ἐς ἡμᾶς ἀποκράτεως, ἐκ εἰῶν ἐπὶ μακεδὸν θηραυλεῖν, ἀλλὰ ὡς ῥιψάσπιδας γυνομάχης ἔπειδὸν ἀντομολεῖν εἰς αὐτὰ. Hinc apud eundem scriptorem in Alex. lib. III. n. I. spadones aulici, bellici laboris ac sudoris pertæσι, Imperatori reditum ab expeditione persuadentes, in hæc verba exclamant: Εἰ τε ὑπὸ πλάξῃ Ρηγίῃ γυνοίμεθα, καὶ Ἀφάμειαν θαλασσίμεθα, ὅπως ποροασείοιμεν τὴν ἱερὰν Κωνσταντῆ πόλιν, καὶ κείθεν εἰς τὰ τὸ πορτε Πόντου ἔξωθεν χεῖρα ποροασεναπλεύσοιμεν, ἕδνα ποροασείας ἀεὶ βόρειου καὶ ἑσπέρου ποροασεβάλλει Ἀλεξάνδρου πάντος, καὶ ἰχθύες νεαλεῖς ποροασεκαίμεν, καὶ δελφίνες ἡδίστον ἀναθροσκουσι, λῆθρον τε χάριτες Ἀλεξάνδρου ἀπανταχῆ, καὶ ἀγγύρα πλανώμεθα ἕδνα τὸ θαλάσσῃ Ἀλεξάνδρου, καὶ τὰς ἀκοὰς τὸ δέυρο κακίσε ποροασεποιώντων ἔστωσι, κατακλιθεῖσαι χελιδόνες, καὶ μακεδόνισσαι ἀνδόνες, καὶ πᾶν ἕτερον ἄλλη καὶ ἄλλη ἔξυζον ἐν τῷ λόχῳ καὶ πτυεῖζον μωσικὸν ποροασε. Vtinam in Rhegiæ planitie essetis, & Aphameam cerneamus, ut sacra Constantinopoli salutata, in Propontidis amœnitates navigaremus: quam lenes & fecunde Aquilonis aure jugiter perflant; ubi pisces recentes palpitant, ubi delphines jucundissime saltant, ubi lavacra passim arriident, ubi limpidorum rivulorum flexus spectatorem exhiberant, ubi auribus obambulantium garritus hirundinum, & cantus lusciniatarum, cæterarumque avium blandiuntur. Similis propemodum est exclamatio Agathix πέραν τὸ πόλεως Ἀλέξανδρου, lib. VIII. Antholog. pag. 464. edit. H. Stephani, ubi descriptis quæ urbem circumambiunt locis amœnis, in quibus diversabatur, cujusmodi describuntur

à Niceta , Paulum Silentiarium sic affatur :

Καί μοι διαδός ἔσθαι ἀεικίδναται· εἰσοράαν γδ
Καί σέ μάκαρ ποθέω , κῆ γλυκερῶν Δαμόλιν ,
Ἡς με ἀεισμύχισσι μαλιδόνες· ἀλλά με θεομειδ,
Εἴργωσιν βασινῆς τηλόθεν Δορκαλίδος.

Et mihi duplex amor circumspargitur : intueri enim & te beate cupio , & suavem Damalin , cujus me vocant cura : sed me leges cohibent tenera procul à Dorcalide. Constat præterea ex tit. Cod. Th. *Ne quis in palatiis maneat* , per omnes Imperii provincias in variis civitatibus & mansionibus palatia Principum fuisse.

II. Ad ejusmodi Palatia suburbana **PROCESSUM FACERE** dicebantur Imperatores , cum ad ea secedebant mutandi aeris gratiâ , quod subsequente universo comitatu cum pompa & apparatu magnifico ex Urbe migrarent , procederentque instar Consulium , majorumque magistratuum cum munus suum inibant , qui *περὲρ χεῖρας* , & *θεόδον ποιεῖν* dicuntur apud Procopium in Hist. Arcana , in Novella Justiniani c v. apud Theophilum Antecessor. lib. II. de Rer. divis. & Theophanem pag. 103. Idacius in Fastis : *Ipsò anno primùm processit Constantinopolim Præfectus urbis nomine Honoratus.* Quo loco *Constantinopoli* legendum persuadet Chronicon Alexandrinum pag. 682. *Αὐτὰρ τῷ ἔτῃ ἐν θεόδοιοι θεόδον ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐπαρχος Ρώμης ὀνόματι Ονωράτος.* Ubi Interpres perperam reddidit , *Constantinopolim venit.* Nam *procedere* , ut innui , propriè dicebantur Magistratus , præsertim Consules. Lactantius lib. de Mortibus persecutor. n. xvii. de Diocletiano Consule : *Tredecim dies tolerare non potuit , ut Romæ potius quàm Ravenna procederet.* Claudianus in tertium Honorii Consulatum :

*Tuque ô qui patrium curis equalibus orbem
Eo cum fratre regis , procede secundis
Alitibus , Phæbique novos ordire meatus.*

Et in Consulatum Manlii Theodori :

*Consul per populos , idemque gravissimus auctor
Eloquii , duplici vita subnixus in ævum
Procedit , pariter libris fastisque legendus.*

Corippus lib. I v. de Laudib. Justinii :

— *Processumque Augusti Consulibus optant.*

Quò pariter spectat in Maxentii Imp. nummo à Spanheimio Diff. VIII. exhibito inscriptio : **FELIX PROCESS. CONSULAT. AVG. N.** id est , *Felix processus* , vel *processio Consulatus Augusti nostri* : nam & *Processiones Consulium* dixit Julianus Antecessor cap. cccclix. Gloss. Gr. Lat. *θεόδοιοι* , *processus* , *processio* , *περὲρ χεῖρας* , *processio*. Certè *processum* disertè habet nummus alter aureus Constantini Magni ab eodem Spanheimio descriptus , **FELIX PROCESSVS COS. VI. AVG.** Villharduinus noster n. cxxxix. de Balduino Flandro Imperatore creato : *Après la grant joie del coronement , en fu menez à grant feste & à grant procession el riche Palais de Bekelzen.* Inibant autem Consules *processus* suos *ἐπιείθεον* , ut est in Chronico Alexandrino anno I. Heraclii : quod & observare est ex Juvenale Sat. x. *Processus* igitur & *Processio* sumuntur pro pompa , vel apparatu qui potissimum adhibetur in ejusmodi processionibus Magistratum : unde in L. xli. de Donat. inter virum & uxor. vox *processus* videtur usurpari pro ejusmodi pompa & apparatu : *Imperator Antoninus constituit , ut ad processum viri uxor ei donare possit.* Cum itaque Imperatores Constantinopolitani ex Palatio ad Magnam Ecclesiam , vel alias Urbis ædes sacras , cum toto comitatu procedebant stans festis diebus , quos recenset Codinus de Offic. cap. xv. *θεόδον ποιεῖν* , vel *δημοσίᾳ θεόδω* ad Ecclesias ire , ut apud Scylitzem pag. 761. dicebantur. Nicephorus Patr. Constantinopol. de Processione Paschali : *Τῆς ἱερῆς βασιλικῆς θεόδου κῆ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τῷ καθεδρικῶν ἐκκλησιῶν χρομῶν , ὑπατίων ἐποίησαν.* Cumque , ut *Imperatorum mos est* , in Catholicam Ecclesiam procederent , largitiones fecerunt. Concilium Constantinopolitanum sub Mena act. 4. pag. 694. edit. MDCXVIII. *In prædicto Suburbano in Collegio domina nostra Dei genitricis Mariae , qua jacet & locata est in Blachernis processu existente Regis.* Ubi Græca quæ defunctis habuerunt *θεομένσον*. Atque inde Processionibus Ecclesiasticis inditum nomen , quas *Processus* videtur etiam appellare Anastasius Bibliothecarius in S. Agathone PP. ubi de Macario Patriarcha Antiocheno hæreseos damnato : *Tunc interdixit pietas Augustalis Georgio Patriarcha (Constantinopol.) ut minimè in Ecclesia sua susciperet Macarium , vel ejus homines , interdicens ei processum* : id est ne publicè procederet , aut processionem faceret. Processiones Ecclesiasticas *ἀειπάτοις* appellat Codinus de Offic. cap. x. n. I. Quoties igitur Imperatores ex Palatio & ex Urbe , cum universo comitatu ad Palatia suburbana divertebant , *processum in eis facere* dicebantur , seu *θεομένσον ποιεῖν* , id est moram agere : qua loquendi formula utuntur passim scriptores Byzantini. Chronicon Alexandrinum pag. 662. de Constantino Magno : *Καὶ ἀφῆκον ἐν Νικομηδείᾳ μητροπόλῃ τῆς Βιθυνίας , ποιήσας θεόμια ἐπὶ πολλῶν χρόνων* , id est *diu Nicomædiæ commorans*. Pag. 750. de Zenone : *Ποιήσας θεόμια ἐν Χαλκηδόνι , ἐκείθεν ἐφυγὼ βερέδης.* Apud Theophanem Heraclius *περὲρ χεῖρας* *θεός* τῷ *Ἡρακλείῳ*

ποιησάμενος, legatos Persarum excepit. Cedrenus in Justiniano pag. 375. Περσένσου ἡγεμονίου ἐν τῷ Ἑβδόμῳ, ἀπόλεσαν οἱ Βεσιάρται τὸ σέμμα τῆ βασιλείας, id est, *cum in Palatio Hebdomi totateunt*. Scylitzes in Romano Lacapeno: Περσένσου δὲ ἡγεμονίᾳ ἐν Τριβουβαλίῳ, αἰφνίδιον οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ παλάτιον ὑποσρέψασιν. Leo Grammaticus in Leone Philosopho pag. 478. Ο ἵ ἡγεμόνων ἐποίησεν εἰς τὴν Δαμανῆ. Meminit idem Leo p. 486. Περσένσου ἐν τῷ Δαμαζῷ, ut Περσένσου ἐν τῷ Τριβουβαλίῳ Anonymus Combesianus in Romano Lacapeno n. 111. Hinc *in processibus commorari, degere*, apud Marcellinum Comitem: *Anastasio in processibus commorante*. Infra: *Anastasio in processibus degente*. Apud Leonem Grammaticum pag. 454. Γεροντός τῆ βασιλείας οἱ ἡγεμόνων ἐν τῷ Βρύχῳ. Chronicon Alexandrinum pag. 874. de Phoca: Εἰσέρχεται Φοκῆς κατ' αὐτῶν τῶν ἡμέρων ἀπὸ τῆ Περσέας τῆ Ἑβδόμου, &c. Et pag. 878. de Heraclio Juniore: Ἐτέθη εἰς τὸ Περσέας Σοφιαῶν. Infra de Eudocia Augusta: Ἐτελεύτησεν εἰς τὸ Περσέας Βλαχρυαῶν ἢ Εὐδοκίᾳ ἢ Ἀυγούστῃ. Meminit etiam Eustathius in Vita S. Euthymii Patr. Constantinop. n. xxvii. Περσένσου ἐν Ἀδύρῳ ἡγεμονίου: & n. lxxvi. Περσένσου ἐν Ἰουκωυ διαταῖς. Περσένσου ἡγεμόνα ἔχοντα Imperatorem dixit Anonymus in Martyrio S. Pharbutæ n. vi. Denique Jornandes in Zenone: *Dum processibus Calchedone degeret*. Ex quibus perspicue patet *Processum* pro mora quam agebant Imperatores in Palatiis suburbanis sæpe usurpari, atque adeo pro ipsis Palatiis suburbanis, quomodo *processiones* videntur nuncupari in Gloss. Gr. Lat. Περσέας, *suburbanum, processio*. Imperatorum autem *processus*, seu migrationes ad Palatia suburbana, μεταστάματα vocat Porphyrogenitus de Adm. Imp. cap. li. ut & Anonymus Combesianus in Porphyrogenito n. xliii. Μεταστάσεων in Romano Juniore n. v. μεταστάματα n. xlii. μεταστάσεις Luithprandus in Legatione ad Nicephorum Imp. Εὐκκλίου ἐπιδημίας εἰς ἕκαστον τόπον βασιλικὸν Theodoritus, seu Thodorus Lector, apud Joannem Damascenum lib. i. de Imag. pag. 193. edit. Rom. Fiebant porro isti Imperatorum in Suburbana processus sub Autumni tempora. Gregorius Turon. lib. v. Hist. cap. xxxi. de Tiberio Justini successore: *Procedente autem eo ad villam, ut juxta ritum Imperialem xxx. diebus ad vindemiam jocundaretur*, &c. Interdum tamen *processum* intra urbem faciebat Imperator, cum scilicet, vel in Ecclesiam, vel aliò cum toto comitatu è Palatio prodibat. Ita Marcellinus Comes de Theodosio Magno: *Dum ad Horrea publica Theodosius processum celebrat*. Nicephori ad Ecclesiam Sophianam Περσένσου describit etiam Luithprandus. Si quando igitur ad Palatia suburbana, præsertim in maritimis tractibus constructa, divertere animus erat, habebant ad id parata navigia Imperatores, quæ in Sinu, seu Portu Ceratino, commorabantur. Ἡσ ἀγρέα appellabant, fortè quòd iis uterentur, cum in agros vicinos, vel certè peregrè secedebant, uti in Notis ad Alexiadem monuimus pag. 327. Erat autem ἀγρέα Imperatoris non modò testum, uti describitur ab Anna, sed & purpureum, vel rubeum, ac velis & aulæis ejusdem coloris pariter instructum, in quo nemini esse licebat, præterquam Drungariis excubiaturum, & rei navalis, & aliquot aliis ex præcipuis Palatii officialibus, quos Imperator deligebat. At cum istiusmodi navigium haud satis capax esset, si Imperator cum universo comitatu in remotiora Palatia, εἰς μακρότερον ὄριον, diverteret, primus Basilii Macedo, dromone, longiori & capaciōri navigio, usus est, subsequente altero, in quo esset reliquus comitatus: agratio verò cum in proxima Palatia sese conferebat. Postmodum Leo Philosophus dromone usus est quocunque pergeret, ut comitatu suo gratificaretur, cui etiam secundum addidit, uti pluribus commemorat Porphyrogenitus de Admin. Imp. cap. li. Βασιλικῷ δρόμῳ meminit Nicephorus Bryennius lib. i. cap. xxi. Βασιλικῆς verò ξιφίως Nicetas in Andronico lib. i. n. xi. extremo.

XII.

PALATIA SUBURBANA IN THRACIA.

I. PALATIUM SOPHIANARUM excitavit ad Juliani portum, extra urbem, Justinus Curopalates Imperator, & de nomine Sophiæ uxoris τῆ Σοφιαῶν, vel τῆ Σοφιαῶν appellavit. Zonaras pag. 57. Ἦν ἡ τέταρτη μετὰ Σοφίᾳ, ἢ καὶ Αὐγούστῃ ἔσθ' ἔν, ἢς ὄνομα καὶ καὶ λιμνὴ τῆ Σοφιαῶν ὑποδύναμις, καὶ βασιλεία παρὰ τὴν πόλιν, Σοφιαῶν δὲ ἐκείνη καὶ τόπος καὶ ταῦτα κατὰ νομῆσιν. Huic uxor fuit Sophia, quam & Augustam coronavit, cujusque nomine & portum Sophiarum, & Palatia ante urbem edificavit, Sophiana illius gratiâ & locum, & has ades appellans. Joëles: Ἐκτισε παλάτιον ἔξω τῆ πόλεως, καὶ λιμνὴ ἐν τῇ πόλει, καὶ τὸ μὲν ἐκάλεσε Σοφιαῶν, τὸ δὲ Σοφίαν, εἰς ὄνομα τῆ ἑαυτῆς γυναικός. Extra urbem, Palatium, & in urbe portum exstruxit: illudque Sophianas, hunc Sophiam de nomine uxoris appellavit. Ubi legendum videtur Σοφιαῶν. Infra, idem Palatium ἐν τῷ Ἰουλιανῷ λιμένι statuit. Ædificari autem cœptum anno iv. Justinus auctor est Theophanes pag. 205. qui & occasionem ædis condendæ sic enarrat: Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἤρξατο κτίσασθαι τὸ παλάτιον τῆ Σοφιαῶν ἐπὶ ὄνομα τῆ γυναικός αὐτῆς Σοφίας, Περσέας τῆ ἐκεί τερῶν Ἰβῶν τὴν ἑὸν αὐτῆς, παρὰ τῆ βασιλεύσασα αὐτὸν, ἐπὶ Κρησπαλίτῃ ὄντ' αὐτῆς, ἐν τῷ οἴκῳ τῆ Ἀρχαγο- CP. Christ. lib. IV. y ij

γέλῳ ἔκειρε, κοσμήσας αὐτὸ ὑπὸ Διοφύτου πολυτίμων μαρμάρων. Eodem anno Sophianarum Palatium cepit exadificare de nomine uxoris Sophia, ea occasione captata, quod ibi Iustus illius filius, priusquam Imperator factus esset, & adhuc Cyropalatum ageret, in ade S. Michaëli sacra, quæ hîc stat, fuisset sepultus, pretiosis verò marmoribus Palatium istud adornavit. Illius elegantiam attingit etiam Corippus lib. I v. de Laudibus ejusdem Justinî:

*Inclita præclarum duo sunt imitantia cælum
Consilio fundata Dei, venerabile Templum,
Et Sophianarum splendens tecta novarum.*

Verùm confectum demum à Tiberio Justinî successore videtur innuere Theophanes an. 11. Τάτω πρὸ ἔπει ἐκποσὶν Τιβέριου ὁ βασιλεὺς τὸ παλάτιον ἐν τῷ Ἰουλιανῷ λιμένι, καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὸ ἐπὶ ὀνόματι Σοφίας ἡ γυναικὸς Ἰουστίνου, καὶ ἀπεκρίθησεν αὐτῷ ἐν αὐτῷ, διδωκὼς αὐτῇ καὶ κυβικὴν καλῶς εἰς ὑπερλίαν αὐτῆς, &c. Hoc ipso anno condidit Tiberius Imperator Palatium in portu Juliani, illudque de nomine Sophiae uxoris Justinî appellavit, eique ad habitandum concessit, datis ad ejus ministerium Cubiculariis, &c. Quod ibi additur Sophiam extincto marito in illud secessisse, Zonaras pag. 59. Cedrenus pag. 393. Joeles, & Glycas pariter commemorant. Sed nescio an hoc palatium spectent, quæ habet Codinus pag. 50. scribens τὰ παλαιὰ παλάτια τῆς Σοφίῳν Μαιουρικίου excitasse εἰς ὄνομα Αναστασίας ἡ πενθερᾶς αὐτοῦ ἡ γυναικὸς Τιβέριου, in nomen Anastasiae uxoris Tiberii sacra sua, & Heraclium illius habitatione potissimum delectatum, quod ibi olim prædictum fuisset eum aliquando imperaturum. Situm Palatii Sophianarum, quod extra urbem, ad portum Juliani extitisse tradunt supra laudati scriptores, præ cæteris graphicè descripsit Agathias eo Epigrammate, quod recitat Zonaras, & quod habetur in Anthologia Græcâ cum hoc lemmate, εἰς παλάτια Σοφιανῶν.

*Ὅπῳδὲ τὸ μὲρο μέρους χροὸς ἀνδρῶν πόντον ἀνοίγει
Πλαγκτὸς ἀλικύτων πορθμὸς ἐπὶ ἠείνων,
Χρῆστα συλλέξῃ τὰ δ' ἀνάστρα θῆκεν Ἀνάστη
Τῇ πολυκυδίῃ θειῶν Ἀναξ Σοφίῃ
Ἀξιὸν, ὦ Ρώμη, μεγαλόκαρτος ἀντὶ σέο
Κάλλῳ ἀπ' Εὐρώπης * δέρεται εἰς Ἀσίην.*

* al. δέρεται.

Id est interprete Wolphio:

*Quæ resonante freto fluctus cava littora tundunt,
Et duplici pontus nomine findit humum,
Inclitus uxori celebranda palatia struxit
Rex, Sophiæ multus quam decoravit honos.
Quam bene Roma potens tua gloria constitit, unde
Europa atque Asia fertilis arva patent.*

Extat aliud Epigramma in eadem Anthologia lib. I v. cap. I v. cum hac inscriptione, εἰς οἶκον Σοφίας, quod quidem videtur exaratum in Sophiæ statuam, quam ad hoc palatium excitavit Julianus Præfectus Urbi:

*Αὐσονίων δέσποιναν Ἰουλιανὸς πολιεῖχος
Ὡς Σοφίης μαστὴν ἀνδρῶν πῶ Σοφίῳ.*

Quæ sic vertit Feder. Morellus, qui perperam ædem S. Sophiæ hîc intelligi putavit:

*Ausoniam Dominam Præfectus Julius Urbi
Ut Sophia plenam consecrat hic Sophiam.*

Quæ quidem Sophiæ statua illa fortè fuerit, quam ad Portum Sophiarum, seu Juliani, posuisse Justinum observat Cedrenus sub annum 11. ejusdem Justinî. Porro palatium istud τὰς Σοφίας vocat Nicetas Paphlago in Vita Ignatii Patr. CP. & Symeon Logotheta in Michaële num. 36. & in Leone Philosopho num. 1. Dicitur etiam οἶκος Σοφίας in Chronico Alexandrino in Phoca pag. 876. Σοφιανῶν nudè apud Theophanem anno XXI. Copronymi, & anno 111. Leonis Chazari: præterea in eodem Chronico Alexandrino pag. 878. quo loco tradit natum Heraclium Juniorem εἰς τὸ πρὸ κερασσὸν Σοφιανῶν, dum Heraclius Imperator in Sophianis moraretur: quæ quidem ea quodam modo videntur spectare quæ supra ex Codino retulimus.

II. PALATIUM PEGANUM, seu ad Deiparæ ædem, quæ Πηγῆς, seu Fontis appellationem obtinuit, de qua infra agemus, primus condidit Basilus Macedo, μετέβολῆς ἐνεκα, mutandi aëris gratiâ, in quo præterea oratoria aliquot excitavit, Deiparæ bina, alia sanctis Eliæ, Elizæo, Constantino Magno, & XLII. Martyribus sacra, ut auctor est Porphyrogenitus in avi Vita cap. I x. & ex eo Scylitzes pag. 588. In illud præterea crebrius secedere, seu μετέσταν ποιεῖν, solitum Basilium, quod ab eo exstructum esset, narrat idem Porphyrogenitus lib. de Administr. Imp. cap. I i. Neque multo post, Romano Lacapeno scilicet imperante, Palatium Peganum incendio absumpsisse Bulgaros narrant Anonymus Combesianus n. VIII. Leo Grammaticus pagg. 498. 500. Zonaras, & Scylitzes pag. 621. Verùm denuò instauratum est, cum natum Constantinum Romani filium ἐν τῷ τῷ Πηγῶν παλάτιῳ,

referat idem Scylitzes pag. 642. cujus quidem Palatii meminit præterea Leo Grammaticus pag. 475. Phranzes lib. 1. cap. xv 111. Historia Legationis Humberti Cardinalis ad Constantinum Monomachum, in qua *Palatium Pigi* nuncupatur, & extra urbem fuisse dicitur; denique rursum Zonaras in Nicephoro Phoca. Quippe cum ait Imperatorem ex veteri consuetudine quodam die festo Dominico processionem fecisse ad templum Peganum, non ad *supplicationes*, quod vult Wolphius, sed ut ad Palatium huic templo inædificatum *processum* institueret, seu diverteret, quod facere solebant Byzantini Augusti, vel aëris mutandi gratiâ, vel ut venationi cæterisque ludicris in adjunctis lucis, quos *φιλοπατίου* appellatione donabant, indulgerent: *κατὰ τὴν παλαιὰν ἔθος ἐν μιᾷ τῶν δεσποτικῶν ἐσπερῶν εἰς τὸ ἐν τῇ Πηγῇ θεῖον ναὸν πορεύσθαι ἐποιεῖτο ὁ βασιλεὺς, &c.* Id vel ipse innuit Luitprandus in Legatione, ubi de eodem Nicephoro: *His ergo tribus Hebdomadis habuit Nicephorus extra Constantinopolim ματάσαιον, id est stationem in loco qui dicitur εἰς Πηγὰς, id est ad Fontes, eodemque me venire præcepit.* Neque opinor aliter intelligendus Nicephorus Gregoras lib. v 111. cum ait matrem Junioris Andronici *κατὰ τὴν νεῶν τῶν ἱερῶν θεομήτορας, τὸ μὲν δι' ἀδελφείαν ἦν, τὸ δὲ διὰ τὴν φιλοπατίου ἡμετέρας διαίτησιν, partim ob infirmitatem quandam, partim propter charissimi filii consuetudinem, ad eadem Deiparæ ad Fontem commorata.* Præsertim verò in hoc Palatium secedebant Imperatores sub vernum tempus, quod indicat Odo de Diogilo lib. 111. de Professione Ludovici VII. Regis Franciæ in Orientem, ubi Philopatium Constantinopolitanum Peganò Palatio adjunctum describit: *In amœnitate illa quedam Palatia nimia ambitione fulgebant, quæ Imperatores ad jocunditatem vernorum temporum sibi fundaverant.* A quo quidem Philopatium, Palatium Peganum Philopatii perinde appellatione donatur à Cinnamo lib. 11. n. xv. ubi ait eò secedere solitos Imperatores, vitandi urbis tumultus, & remissionis curarum causâ: *Εν ᾧ τῶν κατὰ τὴν περὶ τῶν βασιλικῶν γαρονῶν ἐνδετήματα, ὁ φιλοπατίου ὀνομαζέμενον, ἐκ τῆς εἰς τὴν φίλιαν ἀντιπόρῳ ἀφαιρέσει ἀνέσιν γὰρ ἦν παρὰ τὴν ἀπὸ τῶν ἀπαλλαγῶν, τῶν ἐν τῶν ἀστυκῶν ἐσθλῶν ἐνδεῶν ἀπαλλασσομένων, εἴτε καὶ τῶν φύλλοις κομώτων πάντεσσι δαμνῆ ἀείσαν ἀμφιλαφῆς καὶ ὁ χῶρος, καὶ ὁπίχλον ἀπανταχῆ φέρει τὸ ἀπόσπαστον.* Ad Imperatorium Palatium, quod mœnibus obversum est, pervenit: *Philopatium illud vocant, seu hacce appellatione gratam illius habitationem significent, ut quæ iis qui vitandi urbis tumultus causâ eò secedunt, remissionem quandam animi præbeat & curarum; seu quòd arboribus & virgultis confitus sit locus, herbarumque virentium ubertate passim amœnissimus.* Et n. xv 11. ait Ludovicum VII. Regem Franciæ, salutato Manuele Imperatore in Magno Palatio, *εἰς ποσειδῶν, ὁ φιλοπατίου ὀνομαζέμενον τῶν πολλῶν, in Suburbanum, quod vulgò Philopatium appellatur concessisse.* Neque alio nomine donatur à Villharduino n. xciii. *Et se trairent ariere à un Palais qui ere appellez au Philopas:* ut & à Niceta in Joanne n. 111. dum scribit in Philopatium commorantem Augustum à conspiratoribus ferè oppressum fuisse, *ἀντιπόρῳ καὶ τὸ μικρὸν ἀποδὲν τῶν χειρῶν πύλων ἰσχυρῶν φιλοπατίου.* Quo loco perperam Wolphius in *equestri circo Philopatium*, rectius in Isaacio lib. 11. n. 1 v. *τὸ ἰσχυρῶν πύλων ἐν τοῖς φιλοπατίου, patentes campos in Philopatiis* vertit. *Erat enim, ut verbis utar Arnoldi Lubecensis lib. 11. cap. 1 v. in eodem loco curia venationis latissima & planissima murata: ut verò Odonis de Diogilo, ambitus spatiosus & speciosus multimodam venationem includens, conductus etiam aquarum & stagna continens: in quo inerant etiam quedam fossa & concava, quæ loco nemorum animalibus præbebant latibula: iis scilicet locis ubi iidem scriptores Philopatium, suppresso tamen nomine, describunt, quod τὸ ποσειδῶν λιβάδιον τῆς χερσῶν πόρῳ videtur appellare Theophanes in Leone Armenio: nam ad Auream Portam extra urbem, ut & templum Peganum, extitit, uti supra docuimus, unde τὸ ἐξω φιλοπατίου dicitur Nicetæ in Alexio lib. 1. n. 11. ad discrimen τῶν ἐν τοῖς φιλοπατίου, quod ad Manganorum Palatium erat. Procopius lib. 1. de Ædif. Justin. cap. 111. de loci amœnitate ita loquitur: *Εἰς ταῦτα ἔστι δάσος κυπαρίστων ἀμφιλαφῆς, λειμῶν ἐν ἀπαλαῖς τῶν ἀφαιρέσει τερπνῶν ἀφῆσι, ὡς δὲ εἶδος εὐφορῶν τὰ ἀραιὰ. In quo opacissimum est supressetum, floribus molli solo surgentibus pratium vernat, romis exuberat viridarium, &c.* Procopii verbis, quæ exscripsit, hæc subdit Nicephorus Callisti lib. xv. cap. xxv. *Καὶ ὁ τόπος τῶν αἰετῶν ἐν καλῶν κήμων. δένδρεσι μὲν παντοίοις κατὰ φύσιν, πλατάνων δὲ τὸ πλεῖστον εὐφύα καὶ ἀδαδρομῆ κυπαρίστων ἀραιζόμενον. πῶς αὖτὸν εὐδαλῆς καὶ μαλακὴ ἀειρέχων. ἀφῆσι μὲν παντοῖα ποσειδῶν καὶ ἀποχρῶσα μὲν ἐν σιβάδι, αἰετῶν δὲ βοσκόμεσαν ἐπειμῶν. Optimum ibi est calum, locus ipse variis confitus arboribus, platanorum proveniunt plurimo, & supressorum proceritate perquam amœnus fuit. Herbarum protulit mollem & copiosam, diversi generis flosculos prætendentem toris commodam, nec minùs pascuis utilem.* Venationibus Augustorum potissimum additum Philopatium exterius testatur Porphyrogenitus in Vita Basilii cap. x 11. *Κυνηγεσίῳ κατὰ τὴν ἀλδέντος εἰς τὸ λευκὸν φιλοπατίου Venatione indicata in loco cui Philopatium nomen est.* His consona habet Leo Grammat. in eodem Basilio pag. 470. *Ὁ μὲν Ἰακωβῆ τῆς κυνηγῶν καὶ τῶν βασιλέως ἐν τῶν φιλοπατίου. Iacobites dum venaretur cum Imperatore in Philopatium.* In isto porrò Philopatium aliquandiu commoratum, seu Palatio Philopatiano, Alexium, priusquam adepto imperio urbem ingrederetur, narrat ibidem Nicetas, qui lib. 11. n. 11. eò pariter secessisse scribit. Philopatii præterea meminit Nicephorus Bryennius lib. 1 v. n. xv 11. Denique Leo Grammaticus pag 503.*

narrat Romanum Lacapenum factis Mariæ ex filio Christophoro neptis cum Petro Bulgarorum Rege nuptiis, magnificum convivium apparasse ἐν τῇ τῆς Πηγῶν ἀποβάθρῳ, id est, uti ego interpretor, in ipso portus, qui Palatio Pegano adiacebat, descensu, quod satis innuit Cedrenus pag. 626. quem quidem Portum *Aurea Portæ* appellari apud Ducam cap. xxxviii. docuimus ad Alexiadem pag. 315. Nam & ἀποβάθρῳ τῆ βασιλείας vocant Anonymus Combesfianus in Lacapeno n. xxxii. & Nicetas, partem illam Magni Palatii, per quam ad Novum Portum, seu Juliani descendebat Imperator, uti pariter ibidem observatum pag. 265.

III. PALATIUM AD S. MAMANTEM, extra urbem, ad Portam, quæ Xylocirci dicebatur, insigne admodum fuit, quod Imperatores propter situs amœnitatem crebro secedebant. Tradit Chronicon Alexandrinum pag. 748. Leonem M. Imp. prodigiis quibusdam, vel etiam urbis incendio territum, πέραν εἰς τὸ ἀγῶν Μάμαντῳ se se contulisse, ibique fecisse λιμναίειον καὶ ἔμβολον, portum & porticum: unde, inquit, locus vocatur νῆϛ ἔμβολῳ, ποτα Porticus. hisdem consentanea habet Zonaras pag. 42. Addit Codinus pag. 57. Leonem, dum ibi confedit, & Ecclesiam S. Mamantis, & Palatium atque Hippodromum ædificasse. In eo Palatio, ἐν τῷ παλατίῳ τῆς ἀγῶν Μάμαντῳ, Constantinus Imp. Irenes filius nuptias celebravit, ut habent Theophanes pag. 396. & Cedrenus pag. 473. A Crumo Bulgarorum Rege postmodum, Leone Armenio imperante, incensum narrat idem Theophanes pag. 427. & auctor incertus eidem subjunctus pag. 432. Symeon Logotheta num. ix. & Leo Grammaticus pag. 466. Denique Michaëlem Theophili filium in eodem Palatio interfectum à Basilio Macedone scribunt Porphyrogenitus in avi vita cap. 17. 18. 22. Zonaras pag. 134. Scylitzes pag. 567. Leo Grammaticus, & alii. Palatium Xylinæ portæ appellat Leunclavius in Pand. Turc. num. cc. illudque idem esse cum eo censet, quod *Ἑλλά οἶκημα* appellat Laonicus lib. v i. pag. 189. edit. Genevensis. Sed de situ pluribus egimus in Templo S. Mamantis.

IV. PALATIUM HERACLEÆ memoratur ab Alypio, seu auctore veteris Orbis Descriptionis cap. v. Ἡρακλεῖν ἢ ἑσπέρων ἔργον ἔχει, καὶ θεᾶρον, καὶ βασιλικὸν παλάτιον, *Heraclea habet opus insigne, & theatrum, & Regium Palatium.* Illud postmodum vetustate penè defectum reædificavit Justinianus M. & aquarum copiâ donavit. Rem narrat Procopius lib. i v. de Ædif. cap. ix. ubi quædam habet de urbis situ.

V. PALATIA AD ARGYRAM PALUDEM, seu τὰ καὶ τῷ Ἀργυρῶν καλεσθέντων λίμνῳ ἀνακλιμενα παλάτια, apud Annam Comnenam lib. x. Alexiad. pag. 294. eadem videntur cum Palatio S. Mamantis, quod stetit haud procul à porta, quæ vocabulo truncato *Gyrolimne* dicta est. Vide Notas nostras ad Alexiad. pag. 359.

VI. PALATIUM ARETARUM à Romano Diogene Imperatore, haud procul ab urbe, excitatum narrat Anna Comnena lib. ii. Alexiad. pag. 60. 61. ἀπὸ τῶν τόπων ὑπερπύρας καὶ εὐκλειῶν, propter loci amœnitatem & aeris temperiem. Situm verò τῷ Ἀρετῶν pluribus ibi describit.

VII. PALATIUM AD APHAMEAM memorat Nicetas in Alexio Angelo lib. ii. num. iiii. καὶ ὁ μὲν καὶ τῷ Ἀφάμειαν βασιλείοις ἐναυλιστάμενον, τὸ Φιλοπάτιον ἕπειτα κατελήφει, & in Palatio ad Aphameam diversatus, postea in Philopatium rediit. Extitit autem Philopatium ad Auream portam. Sed & lib. iii. n. i. haud procul à Rhegio Aphameam statuit: εἶθε ὑπὸ πλάκα Ρηγίε γηνοίμεθα, καὶ Ἀφάμειαν θεασάμεθα, ὅπως περσεύοιμεν τῷ ἱερῶν Κωνσταντινῶν πόλιν, utinam in Rhegii planitie effemus, & Aphameam cerneamus, ut sacram Constantinopolim salutemus.

VIII. PALATII MELUDIANI situm sic representat Nicetas in Andronico lib. ii. n. ii. Ἐπὺξ μὲν ἐν τῷ τότε, καὶ θεῖον, ὡς εἶποιε, μὴ παρῆναι τοῖς ἀρχαίοις Ἀνδρόνικον, ἀλλ' ἐς εἰς μέγας τῆ ἀναπλομέδου τῆ Πεποντιδῶν πορθμῶν πρὸς τῷ Μηλυδίου κεκλημένα ἀνακλιμενα βασίλεια. Accidit verò, idque, ut reor, divino consilio, ut Ἀνδρόνικος à Palatio abesset, & ad orientalem partem Propontidis in Palatiis, quæ Meludii appellantur, versaretur. Mox refert ut idem Andronicus ἐκ τῆς Μηλυδίου καὶ μέγας παλάτιον τελέρει βασιλικῆς, ex Meludiano Palatio ad magnum & latium regia trireme rediit.

IX. PALATIUM THEODORÆ Imperatricis, in Suburbanis, incendisse Bulgaros, Romano Lacapeno imperante, narrat Scylitzes pag. 621. Τῶν δὲ Βουλγάρων πάλιν εἰσβολῆν ποίησα μὲν καὶ τῆς Ῥωμαίων χώρας, καὶ τοῖς παλατίοις τῆ βασιλείδος ἐγχεσάντων Θεοδώρας, ὡς εἶδεν ἐν τῷ περσεύοιμεν, πρὸς ταῦτα παρέδωσαν. Rursum deinde Bulgari irruptione facta, usque ad Palatium Theodoræ Augustæ pervenerunt, idque nemine defendente incenderunt. Quo loco Anonymus Combesfianus in Lacapeno n. x. & Leo Grammaticus pag. 498. habent Παλάτια τῆς ἀγῶν Θεοδώρας, unde conicere licet Theodoram Augustam, Theophili Imperatoris conjugem intelligi, quam Græci Ecclesiastico Canoni adscribere, ob restitutum sacrarum imaginum venerationem.

XIII.

PALATIA SUBURBANA ASIATICA.

I. PALATIUM CALCHEDONENSE inter suburbana Palatia à scriptoribus recensetur. Illius præ cæteris meminit Nicephorus Constantinopolitanus in Breviar. pag. 87. 1. edit. ubi ait conditum fuisse ab Heraclio Juniore: *Ἐπεὶ ἡ νόσος ἡσυχία Κωνσταντῖνος σωμαίχτο, καὶ ἀπερσάας ἀέρον ἐνεκεν, ἐν Καλχηδόνι δῖντελεβεν ἐν τῷ ὑπὸ αὐτῆς κτισθέντῃ Παλατίῳ. Sed Constantinus cum morbo diuturno conflēretur, ac propter aëris temperiem Calchedone in Palatio, quod ipse construxerat, habitaret.* Illius elegantiam & amœnitatem mirè prædicat Villharduinus noster n. LXVIII. *Et pristrent port devant un Palais l'Empereor Alexis, dont li leus estoit appellez Calchidoines: & fu endroit Constantinople d'autre part del bras devers la Turchie. Cil Palais fu un des plus biaux & des plus delitables que onques oël peussent esgarder de toz les deliz que il convient, à cors d'home qui en maison de Prince doit avoir.* Sed an Palatium Calchedonense idem fuerit cum *περασείῳ*, seu Suburbano Calchedonis, quod *Δρυῶ*, *Quercum*, deinde *Ρουφινιανῶν* appellatum scribit Sozomenus lib. VIII. cap. XVII. non ausim affirmare. Rufinianas porrò appellatas à Rufino Consulari, qui & ibi Palatia & magna Ecclesiam SS. Petro & Paulo Apostolis sacram excitavit, tradit Sozomenus: *Καλχηδόνῳ δὲ τὸ περασείον, Ρουφίνου ἢ Υπατικοῦ νῦν ἐπινομον, ἐν ᾧ βασιλεία ἔστι, καὶ μεγάλη ἐκκλησία, ἣν αὐτὸς Ρουφίνῳ ἐπὶ τῆς Πέτρος καὶ Παύλου ἁγίων Ἀποστόλων ἐδείματο, καὶ Ἀποστολεῖον ἔξ αὐτῶν ὠνόμασε.* Palladius in Vita Chrysofostomi pag. 70. *Ἡ σῦνοδος ἡ ἀγία ἡ ἐπὶ Δρυῶ συναρθεῖσα: τόπος δὲ ἔστιν ἔτι καλούμεν ὀρεαν Σαλαῶνας, Ρουφίνου περασείον. Sancta Synodus ad Quercum congregata: locus est sic dictus trans mare, Rufini Suburbanum, &c.* Atque hujus quidem ædis ut & monasterii S. Hypatii in Rufinianis meminit præerea auctor Vita S. Auxentii n. XXXVI. & XXXIX. Rufinianarum verò Palatii Nicephorus Bryennius lib. III. n. XXI. Theophanes pag. 67. & ex eo Cedrenus in Arcadio p. 331. *Ὁς ὁδωδύμενος ἐν τῇ Δρυῶ, τῇ νῦν Ρουφινιανῶν, &c. Cùm versaretur in Quercu, qui locus nunc Rufiniana dicitur, &c.* Ad Belisarium pertinuisse scribit Procopius lib. I. de Bello Pers. cap. XXV. *Ἐπειδὴ οὐδὲ ἐν Βυζαντίῳ ἀπαλλαγῆσαι ἐν τῷ περασείῳ γήρηται, ὁ Ρουφινιανῶν ὄνομαζέται, Βελισσαρίου δὲ ἴδιον ἐπέτρεχεν ὄν. Vbi igitur profecta Byzantio in Suburbanum venit, quod Rufinianas vocant, & Belisarii proprium fuit, &c.* De hoc Suburbano intelligendum videtur Chronicon Alexandrinum pag. 896. ubi ait Heraclio imperante Salbaram Persici exercitus Ducem Calchedonem accessisse, & πάντα τὰ περσεία, καὶ τοὺς ἐκκλησίαις οἴκοις, *Suburbana omnia, & ades sacras* incendisse. Vide præerea Socratem lib. VI. cap. XIV. Nicephorum Callist. lib. XIII. cap. XV. Vitam S. Joannis Chrysof. Jornandem in Zenone, &c.

II. HEREUM PALATIUM memorat Sozomenus lib. VII. cap. V. dum Demophilum Episcopum Arianum à Theodosio Urbe pulsum ad *ἱερείαν* cum suis secessisse commemorat. Ejus conditorem Justinianum Augustum agnoscit Procopius lib. I. de Ædif. cap. XI. ubi illius magnitudinem & elegantiam commendat, additque cap. XII. ædem Deiparæ sacram, præterea porticus & balneas in eodem ædificasse: in Historia verò Arcana cap. XV. crebrò in illud cum numero comitatu secessisse, moramque egisse diuturnam eundem Justinianum scribit. Codinus in Orig. pag. 58. non modò à Justiniano ædificatum, sed etiam à Justino juniore exornatum fuisse narrat. Extat in Anthologia Gr. lib. IV. cap. IV. epigramma, quod Heræi Palatii vestibulis inscriptum fuit, cum hoc lemmate, *εἰς εἶσδον τῆς ἱερείας*:

Τέτον Ἰουστιανὸς ἀγακλῆα δέματ' ἔχων,
Τδαπ καὶ γαίη κάλλ' ἔπιμερέσας.

Quæ sic vertit Fredericus Morellus, qui hîc per *ἱερείαν*, nescio quam Antistitam somniavit:

Has Rex præclaras Iustinus condidit ades,
Ornatumque undis addidit, atque solo.

In eo postmodum Mauricius Imperator Gerocomium exstruxit anno XI V. Cedrenus p. 399. *Ἐκτιστὶ ἡ καὶ τὸ λωβῶν γηροκομείον, εἰς τὰς ἑλεῖς, τὸ λεγόμενον τῶν Ζωτικῶν, ἐγχερήρον, ἀλλὰ τὸ ὑπὸ τῆς Σθλαβίνων κεινῆ, ἐυλόσερον ὄν, ἢ πολλὰ ἐν αὐτῷ ἐχορήγησε πρὸς θεραπεύειαν τῶν λωβῶν ἀδελφῶν. Quæ sic perperam vertit Xylander: Condidit etiam in loco, qui Erii dicitur, domum, in qua senes morboſi aletentur, quod Vivarium sumptuosum dicitur: eo quod à Slavinis crematum id fuerat, quod ligno erat tectum. Multos ei suppeditavit sumptus ad sustinendos morbis confectos fratres. Neque feliciter Goarus sumptuum ad vitam necessariorum penum hæc verba, τὸ λεγόμενον τῶν Ζωτικῶν ἐγχερήρον, vertit: quorum sensus is est, Mauricium in Heriano Palatio, domum alendis infirmis ac senibus destinatum, exædificasse, ex materia ibi sumpta, uti vocem ἐγχερήρος, vel ἐγχερηρος, interpretati sumus in Notis ad Alexiadem pag. 266. hancque domum *Zotici* appellari, qui primus Orphanotrophi officium, seu potius Xenodochiorum, Orphanotro-*

phiorum, & Gerocomiorum usum invenit, uti perinde observatum ad eandem Alexiadem p. 415. Denique Basilii Macedo, ut auctor est Constantinus in Avi vita cap. LXI. & ex eo Scylitzes pag. 588. Herianum Palatium rursus adornavit, repurgavitque cisternam, quam Heraclius Imperator terrâ ingestâ complanatam in hortum arboribus ac oleribus plantandis mutaverat: καὶ τὰ (παλάτια) ἐν τοῖς Ἡείοις ἐμαλλωπίσατο, ἀνακαθάρσας καὶ πλὴν ἀπογαυθεύσαν κινσέρων, ἣν Ἡεζκλειὸς ὁ βασιλεὺς προχάσας, πρὸς αἰεὶ φυτόν καὶ λαχάνων εἰργάσατο. Crebrò verò Byzantinos Augustos in illud palatium secessisse ac processisse passim habent scriptores. In eo quippe natam Epiphaniam Heraclii filiam ex Eudocia Augusta narrat auctor Chronici Alexandrii: Ἐπίβη Ἐπιφάνεια ἡ θυγάτηρ Ἡρακλείου καὶ Εὐδοκίας ἐν πρεσβύταις τῆς Ἱερείας. Heraclius ipse cùm ex Saracenicâ expeditione in Thraciam rediret, monitus à Stephano Mathematico ex aqua interiturum, ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Ἱερείας substitit, nec adduci potuit ut Constantinopolim transfret, donec urbis Præfectus ex multis navibus confecto ponte, equo per mare tanquam per continentem investus, ad Sinus, quem Phædaliam vocant, litus pervenit, uti narrant Nicephorus CP. & Suidas in Heraclio. Sed & ἐν τῷ τῆς Ἱερείας παλατίῳ coactam pseudosynodum xxxviii. Episcoporum contra sacratum imaginum cultum à Copronymo anno xlii. auctor est Theophanes: ex quo emendandus Cedrenus, quo loco ait eundem Augustum coëgisse καὶ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκότων ὡς ἄνομον σωδύριον τῶν τλή. ὁπισκόπων ἐν τῷ τῆς Συεῖας παλατίῳ. Perperam enim irrepsit τλή. pro λή. & Συεῖας, pro Ἱερείας. Denique Constantinus Porphyrogenitus lib. de Administr. Imp. cap. LI. inter Palatia, ad quæ crebrò secedebat Basilii Macedo, πλὴν Ἡεῖαν nominat, ut & in eiusdem Basilii vita cap. xlii. additque præterea cap. LX. in eo sancti Helie Prophetæ oratorium ædificasse. Exstitit præterea in Ieriis templum aliud S. Procopio sacrum, in quo depositum fuit S. Theophanis Confessoris corpus, uti narrat Theodorus Studita in illius Vita n. xxv. & xxxviii. De Palatii situ, id constat è regione Urbis extitisse in littore Asiatico ei opposito ad subsolanum. Ita Nicephorus Constantinopolitanus pag. 231. i. edit. καὶ ὡς εἶπε ἐκείνῳ μὲν ὄψεσθαι ἐν τῇ Ἱερείᾳ, ἔτι καὶ τοῦ βασιλικοῦ Παλατίου ἀντίπερα πρὸς εὐθρον ἀέρον τῆς Βυζαντίου κλιμῆς, παρὲς μ.ψ. Statim illum in Hieriam relegat: est autem hoc Imperatorium Palatium in Asiatico littore ad Byzantii subsolanum positum. Ea enim vis est vocis ἀντίπερα, qua Asiaticum littus denotant interdum scriptores Byzantini, cùm πέρα illud quod ultra Fretum est appellarent. Ita Scylitzes in Romano Diogene: Εἰς τὸν ἀντίπεραν τῆς πόλεως εἶκον τῶν Ἡεῖων ἀπὸ πλευσῶν. Procopius lib. I. de Ædific. cap. XI. Portum Eutropii, qui Heræi portui proximus fuit, ἐν τῇ ἀντίπερας ἰπείρω pariter statuit. Nam ut hoc loco narrat idem scriptor, Justinianus ad Heræum Palatium novum portum fecit ac munit, & innumeris ac grandioribus arcis, quas κισότοις appellant, saxorum plenis, aliis supra alias continenter aggestis, geminas moles maritimas inter se oppositas excitavit, uno in portum relicto navibus aditu. A quibus arcis, seu cibotis, portus ipse, & adjunctum castrum, & κισότος appellatione demum innotuit, & oppido, seu valido castro ab Alexio Comneno munitus, ut auctor est Ordericus Vitalis lib. IX. pag. 725. ut pluribus indicavimus in Notis ad Villharduinum n. cccxli. Palatium porrò istud novis ædificiis adornasse Constantinum Porphyrogenitum auctor est in illius Vita Anonymus Combesianus n. xxxvi. xxxviii. Priscam loci appellationem Ἡραῖον fuisse observat idem Procopius cap. lli. eiusdem lib. I. de Ædific. quam Byzantii sui ævi in Ἱερεῖον mutarant: καὶ ἐν τῷ Ἡραῖῳ, ὅπερ Ἱερεῖον καλεῖσθαι ἄνω. In Heræo, quod hodie Hierium vocant. At vetus appellatio non Ἡραῖον, sed Ἡραία fuit, ut ex Demosthene lib. xlv. de Rebus Bithynicis constat apud Stephanum, qui ita appellari ait Promontorium contra Calchedonem, quod hodie vocant Ἀκρὰν Ἰωάννης Καλαμοῦ, uti asserit Gyllius lib. lli. de Bosphoro Thrac. cap. ix. quo quidem loco Stephanus addit sua tempestate perperam quosdam appellasse Ἡερεῖαν illud Promontorium, cùm, inquit Codinus in Orig. CP. Ἡραῖον dictum fuerit, quod in eo Ἡεας, seu Ἰωνοῖς Phanum olim extiterit. Certè constat à sequioribus Græcis variè appellatum istud Palatium: nam Ἡεῖον vocant idem Procopius in Anecd. Cedrenus pag. 399. Scylitzes pag. 588. Suidas in Heraclio, Ἡεῖαν appellat Constantinus de Adm. Imp. cap. LI. Zonaras in Leone Philosopho pag. 144. Ἱερεῖαν Sozomenus, Anthologia Gr. Chronicon Alexandr. Constantinus in Basilio, & Theophanes pag. 332. & 359 Symeon Logotheta in Leone n. xlix. Anonymus Combesianus in eodem Leone num. xxiv. & in Porphyrogenito num. xxxvi. xxxviii. Denique Ἱεῖαν idem Theophanes pag. 272. & Nicephorus CP. nuncupant. Consulendi præterea de hoc Palatio Gyllius loco laudato, & Alemannus ad Anecdota Procopii pag. 148. edit. reg. ubi existimat priora epigrammata tria, quæ habentur in Anthologia Gr. cap. xv. cum hac inscriptione, εἰς κτιστὸν ὡς ἔστιν, ad Palatium Heræum pertinere, quod & situs suadet, ut & Paulus Silentarius & Agathias, qui Justiniano imperante florere, & horum scriptores dicuntur. Monasterii τῆς Ἱεῖας in Diœcesi Calchedonenfi mentio est in Concilio Constantinopolitano sub Mena. Vide Codinum pag. 50.

III. PALATIUM JUCUNDIANARUM, seu ἐν Ἰουκυνδιανῶν, & in Heræo, ædificasse Justinianum auctor est Procopius lib. I. de Ædific. cap. ult. cujus splendorem cum arte

arte singulari conjunctum, & magnitudinem commendat. Quod quidem Jucundianarum Palatium illud ipsum est, de quo Theophanes, tamen si depravata aliquantulum scriptura. Narrat quippe anno xxxi. Justiniani, ingenti terræ motu, qui eo anno accidit, collapsam columnam purpuream cum ipsa quam ferebat statua, quæ è regione *Palatii Iucundianorum* erat, defossamque in terram pedes octo: Καὶ ὁ κίων ὃς πορφύρεός ἐστὶν ἔμπεδόν τ' παλατίου Ἰουκουνδιανῶν, μὲν δ' ὀπκαίμεθρς αὐτῶς σήλης ἔπεσε, καὶ ἐπάγη εἰς τὴν γῆν πόδας ὀκτώ. Ubi Codd. Barberinus & Peiescianus Ἰουκουνδιανῶν præferunt. Sed legendum Ἰουκουνδιανῶν proclivi emendatione patet non modò ex Procopio, sed & ex Eustachio in vita Eutychii Patriarchæ CP. num. lxxvi. Ἐν μὲν ἡμέρᾳ πορφυρέου ὄντος ἐν τ' Ἰουκουνδιανῶν, ἔλαβεν τ' Ἰουκουνδιανῶν τὸν πόρον ὃ τὸ Θεῶν Ἰουκουνδιανῶν Εὐτύχιος, &c. *Quadam die cum processus ageretur in Iucundianis, Justinum in secretiori loco servocavit Dei servus Eutychius.*

IV. NICOMEDIENSE PALATIUM ipsius Constantini M. atate stetit n. dicat Nicephorus Callisti lib. vii. cap. l. extremo, ubi de eodem Augusto: Καὶ τὴν ἐσπερίαν λιπὼν, εἰς τὴν ἑὸν μετεχώρει καὶ τὰ ἐν Νικομηδείᾳ ἀνάκτορα. *Et Occidente relicto, in Orientem & ad Nicomedienſe Palatium transiit.* Et lib. viii. cap. vii. excitatum videtur intnuere ab Imperatoribus, qui ante Diocletianum vixerant, & in eo loco domicilium suum constituerant: Περὶ γὰρ τὴν Νικομηδείαν οἱ πρὸ Διοκλητιανῆς τὴν Ἀλεξάνδριαν εἶχόν, *siquidem Nicomedia, qui ante Diocletianum fuerunt principes, domicilium sibi constituerant.* Palatium Nicomedienſe memorat patiter Laetantius in libro de Mortibus persecutorum nuper edito à V. C. Stephano Baluzio ex Codice monasterii Moissiacensis, nunc viri illustrissimi Jo. Bapt. Colberti, n. xxi. quod quidem, cum idem scriptor tradat n. vii. Diocletianum *Nicomediam studuisse Roma coequare,* si non ab eo à fundamentis excitatum, saltem instauratum & adornatum par est existimare. Meminit porro Porphyrogenitus de Adm. Imp. cap. li. *Processus* Imperatorum ad Nicomedienſe Palatium.

V. PALATIUM AD DAMATRYN à Tiberio Thrace & Mauricio AA. edificatum ait Codinus pag. 59. ibique conspectum τὸ πύθημα, *saltem* Constantini, qui ab Irene matre excæcatus fuit. Sed quid sit τὸ πύθημα, non planè assequor. Palatii ad Damatryn meminit Scylitzes in Constantino Monomacho pag. 779. Φυγὼν γὰρ διασώθῃ ἐν πνι τελεσθέν τ' ἰσχυρῶν ἐν τῷ Δαματρύϊ παλατίῳ. *Effugit enim in quoddam apud Damatryn Palatiorum solarium tribus fastigiis tectum.* Et in Isaacio Comneno: Ὡς ὃ ἐκεῖν' ἠγγισεν εἰς τὴν χωρίον Ἀλμείας λεγόμενον, ἔμαλλε τῇ ἐπαύριον ἐν τοῖς παλατίοις ἰσχυρῶν τῷ Δαματρύϊ. *Vbi vero ille accessit ad locum qui Almea dicitur: postidie in Palatia Damatryos secessurus erat.* Damatryn autem haud procul à Nicomedia, & ad maris littus extitisse satis indicat idem Scylitzes, scribens Isaacium Nicæa movisse, indeque Nicomedia & Almea emensis, Damatryn pervenisse. Cedrenus in Philippico pag. 447. è regione Constantinopolis Damatryn statuit: Τὰ ὃ Φιλιππικῆ — τὴν πόλιν κερτήσαντος, αὐτὸς εἰς τὸ Δαματρύϊα ἀνήλθεν, *cum Philippicus urbem obtinisset, ipse (Rhintonmetus) ad Damatryensē contulit.* In Damatryos montes cum copiis suis se recepisse Justinianum scribit Glycas, ut & Constantinus Manasses pag. 157. edit. Meursii:

Ἀνηστράβηδύεται πρὸς ὄρεσι γηλόφοις,
Ἀπὸ τῶν σωήθειαν φαιδρὸν τῷ Δαματρύϊ.

Ad montes acclives castra metatur, quos vulgò Damatryanos appellare consuevimus. Ad Damatryni venationi indulgisse Imperatores, testantur quæ de Manuele Comneno habet Cinnamus lib. vi. num. vi. Βασιλεὺς ὃ Σπρευσόμυρος ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν Δαματρύϊος ἢ κλησίς. *Exiit autem venatum Princeps in regionem quandam orientalem, cui Damatryos nomen est.*

VI. PALATIUM BRYANTIS non semel occurrit apud scriptores Byzantinos. Exiit autem Bryas, locus ita appellatus, non in Africa, uti vult Ortelius, sed in Asia, atque aded in Bithynia, haud procul ab Urbe. Narrat quippe Theophanes pag. 332. & ex eo Cedrenus, auctor Miscellæ lib. xxi. & Anastasius in Hist. Eccl. Izibum, instructâ in Africa classe, anno i. Leonis Isauri, ad Satyrum, Bryantem, & Cattalimenem usque appulisse, & Suphiami se se adjunxisse classi, qui præternavigatâ Bithyniâ, cum in adversam oram trajecisset, ad Boni agri portum appulerat: tantamque navium ibi fuisse multitudinem, ut ab Hieræa, vel Hieria, ad urbem usque totum mare ligno constratum conspiceretur. Ex quibus haud procul ab Urbe Bryantem fuisse constat, cum præterea ex iis palatiis unum potissimum extiterit, ad quæ *Processus*, seu μετασάσεις facere solerent Imperatores, quod indicat præsertim Constantinus Porphyrogenitus lib. de Administrando Imperio cap. li. Ἐπεὶ ὃ ὁ μακρότερος βασιλεὺς ὄλα τὰ πλείονα αὐτῶν μετασάματα εἰς τὰς Πηγὰς ἐποίησεν, Ἀπὸ καὶ ὕψ' αὐτῶν κτηθῆναι τὰ τοιαῦτα παλάτια, ὁποῖως καὶ εἰς τὸ Ἐξδομον, καὶ εἰς τὴν Ἡερίαν, καὶ εἰς τὴν Βερίαν, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἀρχαῖον, καὶ τὸ παλαιὸν τύπον. *Cum verò beate memoria Imperator (Basilus) ad Fontes migraret, quod ea palatia ab eo adificata essent, similiter in Hebdomum, in Heriam, & in Bryantem agrarium ingrediebatur, uti consuetum erat.* Ubi legendum Βρύαν nemo non videt. Locum verò quem Ἡερίαν vocat Constantinus, Ἰερίαν & Ἱερείαν appellat Theophanes pag. 272. & 332. cujus situm alibi observamus. De Palatio in Bryante à Theophilo exstructo in modum & instar Saracenicarum ædium, idem

etiam testatur Cedrenus : *Ἐκπεσε ἡ ὁ βασιλεὺς καὶ τὰ τῆ Βρυάντος ἀνάκτορα , πρὸς τὴν τῆ Σαλακηνῶν οἰκημάτων κατασκευάσας αὐτά. Condidit autem Imperator Palatia Bryantis ad similitudinem Saracenicarum ædium.* Id ipsum pluribus commemorat Continuator Theophanis lib. 111. n. 1x. qui id Joannis Syncelli præceptoris sui , quem ad Ismaëlem Saracenorum Principem legatum miserat , suasionibus fecisse tradit. Qui quidem ex ea legatione redux , ubi imperii opes vana quadam ostentatione profuderat , καὶ τὰ τῆ Συρίας πρὸς αὐτὸν διεξέρχόμενος , ἔπεισε τὰ τῆ Βρύων ἀνάκτορα πρὸς τὴν τῆ Σαλακηνῶν κατασκευασθῆναι ὁμοίωσιν , ἐν τῇ γῆρασι καὶ ποικιλίᾳ , μηδὲν ἐκείνων τὸ σῦλον ἀλλοτρίοντα , *resque illi Syria enarrans , suasis ut Bryense palatium ad Saracenicarum ædium similitudinem exstrueret , eadem figura ac varietate , ut nihil prorsus in utrisque diversum occurreret.* Addit deinde operi præfectum Joannem Patricium. Sed & ex monasterii Satyri dicti , à S. Ignatio Patriarcha ædificati , ruderibus excitatum idem scribit lib. 1. n. x. *Ἐξ ἑπερ καὶ ὁ τῆ Βρύων παλάτια κτίσας Θεόφιλος βασιλεὺς , τὴν ἕλῳ ἀπελόμην , ταῦτα ἐδείματῶ ; ex hujus porro ruinis , ablata materia ; regias Bryæ ædes exstraxit.* Id ipsum tradit Symeon Logotheta in Basilio n. 1x. Satyri verò monasterium palatio isti vicinum fuisse ex Theophane & aliis supra innuimus. Neque palatia ibi duntaxat exstruxit , sed & hortos insignes fieri , & in eos aquas deduci præcepit. Leo Grammaticus pag. 453. & Symeon Logotheta num. x11. *καὶ ἑλθὼν μέγιστος τῆ Βρύων , προσέταξεν ἀκοδομηθῆναι παλάτιον , ὡς ἡ δέσους φυτεῦσαι , καὶ ὕδατα ἀγαγεῖν.* Nec multo post meminit idem Leo *processus* ejusdem Imperatoris ad hoc palatium , pag. 454. *γεγονότῳ ἡ τῆ βασιλέως εἰς ἀρόκηνσιν ἐν τῇ Βρύων , &c.* Verùm , si Codino in Orig. CP. pag. 58. ex Originibus CP. ineditis , fides adhibenda , palatia in Bryante , seu in Colle ita nuncupato , longè antea ædificarat Tiberius Imperator , illiusque gener Mauricius : *Τὰ εἰς τῆ Βρυάντα παλάτια Τιβέριου ὁ βασιλεὺς ἔκτισε , καὶ γαμβρὸς ἀπὸ Μαυρίου.* Jam verò quod de vocis etymo subdit , *meras Græculorum infimi ævi nugas olet.* Tradit enim ita appellatum locum illum ex quadam prophetica relatione , *ἀλλὰ τῆ μέλλεντα ἀπὸ τῆ ἀκαθάρτη βρυγμὸν τῆ πόλεως , ob fremitum urbis , qui ibi exaudiendus erat ,* cum sub postremo Imperatore , qui Hierosolymam erat profecturus , & imperio unà cum diademate Deo ibi resignato , inde redux , ad collem istum unà cum viæ comitibus , reliquæ plebis in urbe remanentis *fremitum* , (βρυγμὸν) auditurus erat , cum urbs eadem ab ipso absorberetur mari. Monasterii Βρύων in Diœcesi Calchedonenfī meminit Concilium Constantinopolitanum sub Mena.

VII. NYMPHÆUM in Asia locus fuit , quò Imperatores Græcorum secedere , & ubi se recreare solebant , postquam à Latinis Constantinopoli expulsi Niceæ imperii sedem fixere , ut est apud Leunclavium in Pand. Turc. n. CLIII. ex Pratore Græcia. Περὶ τὸ Νύμφαιον ποιούμενον τὰς ἀφ᾽ αἰετῶν Joannem Ducam Vatatzem mortuum scribit Nicephorus Gregoras lib. 11. extremo. Idem lib. v1. pag. 133. τὸ Νύμφαιον τῆ Λυδίας vocat. Ad Pontum Euxinum statuitur in Actis Concilii in eo loco celebrati an. MCCXXIII. apud Waddingum hoc anno n. x111. haud procul à Magnesia & Hermo fluvio , atque aded in ipsa Lydia , apud Ducam in Hist. pagg. 39. 57. 90. 107. Meminit præterea Nymphæi Acropolis. Vide Gyllium lib. 111. de Bosp. Thr. cap. v1.

VIII. PALATIUM PYTHIORUM in Bithynia à Justiniano exstructum fuisse refert Præcopius lib. v. de Ædif. cap. 111. Cum enim celeberrimus esset is locus propter thermas , seu aquas naturâ suâ calidas , quarum vim & laudes profecutus est Paulus Silentarius in Poëmate , quod describitur in Anthologia lib. v11. extremo , ibi magnificentiam Imperatore dignam exhibuit : *Βασιλεῖα γὰρ ἀκοδομήσατο ἡ σφῆπερον ὄντα , καὶ λουτρῶνα ἐν δημοσίῳ τῆ ἐκεῖ φουρμῶν θερμῆς ὑδάτων πεποίηται.* *Palatia enim condidit , cum nulla antea essent , & ubi calidæ prorumpunt aquæ balneas publicas ædificavit.* Ad hæc aquæductus , quibus fontium aquas in eum locum deduxit , adem S. Michaëli sacram , & Nosocomium. Ad Pythias thermas profectam Theodoram Justiniani conjugem *εἰς τὸ θερμίσαι* scribit Theophanes pag. 158. ut & scriptor Vitæ S. Nicolai Studitæ pag. 935. Ad easdem thermas secessisse Imperatores , habent etiam Constantinus de Adm. Imp. cap. 11. & Cedrenus pag. 473. ut & ad Prusenses , idem Constantinus & Theophanes pag. 397. quæ quidem Pythia , ea videntur , quæ Soteropolis nomine appellata scribit Zonaras in Constantino Magno n. xxv1.

IX. PALATIUM SCUTARICUM , seu Scutarii , memorat Nicetas , eoque cum propter aëris temperiem , tum propter vitandas turbas secessisse Manuelem Comnenum Imperatorem scribit lib. v11. n. v1. *Τοῖς καὶ Δάμαλιν ἀρχαίοις ἐναυλιζόμενος , ἢ σκεπάειον ὀνομάζοντα , τὴν τῆ ἀέρος εὐκρασίαν ματαδιώκων , καὶ τῆς πολυοχλίας ἀπανισάμενος.* *Cum autem in Palatio ad Damalim , quod Scutarium dicitur , tum ob aëris temperiem , tum ad vitandam turbam versaretur.* Et Villharduinus noster n. LXIX. *Enfi s'en vont contre val le bras bien une lieuë desor Constantinople , à un Palais qui ere l'Empereor Alexis , qui ere appellez le Sculaire.* Scutarium verò Chrysolim antea appellatum , & Damalim Promontorium esse Scutaricum multis docet Gyllius lib. 111. de Bosporo Thracico cap. 1x.

XIV.

PONS AD URBEM.

PONS AD BARBYZAM fluvium conditus à fuit Justiniano, ut est in Chronico Alexandrino pag. 774. Εκπαι δὲ τὴν γέφυραν, δι' ἧν δυνάταις πρὸς τὴν πόλιν ποιεῖται ὑπὸ τῆς κελευμένης Αντιπέρας εἰς τὴν πανευδαίμονα. *Excitavit autem Pontem, per quem ex Antipetra, seu littore urbi opposito, in Felicem urbem quivis trajicere potest.* Pontem verò hîc memoratum eundem esse cum Ponte S. Callinici docent Synaxaria ad XXIIX. Junii, quo festum S. Callinici celebratur: Τελεῖται δὲ ἡ ἀπὸ σωῆζης πλησίον τῆς Ἰουστινιανῆς γέφυρας, καὶ πλησίον τῆς Πετρίας. *Celebratur illius solemnitas juxta Pontem Justiniani, & juxta Petrium, in diversis scilicet adibus sacris: nam etsi Petrium ad Fretum esset, longiùs tamen à Ponte Justiniani distitum fuit.* Barbyza fluvio instratum disertè docet Porphyrogenitus in Basilio Macedone cap. LXIII. à quo reedificatam ædem S. Callinici ait, quam ἐν τῇ τῆς Βαρβύζου ποταμοῦ ὑπερκειμέναις Ἰουστινιανῆς γεφυραῖς, *in Barbyza fluvio instratis à Justiniano pontibus statuit.* Meminit non semel Nicephorus Constantinopolitanus Pontis supra Barnyssum fluvium extructi; in Heraclio pag. 39. i. edit. Καὶ μόλις πρὸς τὸ πῆδον τὸ πρὸ τῆς πόλεως, ὃ ἐβδόμων καλοῦσι, κατὰ λαβόντες ἰδρῦσαντο· ἐν δὲ τῇ τε σκεδάνω τῇ ἀρχῇ καὶ εἰς τὴν τῆς Βαρνύσσε γέφυραν. *Et vix ad campum, qui ex adverso Urbis est, quem Hebdomum vocant, pervenere, ubi castra posuerunt, atque inde ad Barnyssi (Barbyssi) fluminis pontem disperguntur.* Et pag. 79. Διὰ τῆς γέφυρας τῆς Βαρνύσσε ποταμοῦ πρὸς τὸ Βυζάντιον εἰσέρχεται. *Per Barnyssi fluvii pontem Byzantium ingreditur.* Hinc hausit quæ habet Suidas in Heraclio. Idem videtur qui τῆς ἀγίου Παντελεήμονος γέφυρα, *Pons S. Panteleemonis*, dicitur Scylitzæ in Michaële Duca pag. 859. quem juxta Blachernas statuit: unde & Pons Blachernarum nuncupatur à Tzetze Chil. I. ubi ait ab Abydi angustiiis, usque ad Pontem Blachernarum, Hellepontum appellari:

Μέχρις γέφυρας Βλαχερνῶν Ἑλλησπόντος καλεῖται.

Sed & Antistes Tyrius lib. II. cap. VI. pontem hunc ad Blachernarum Palatium ponit: *Momens verbis pacificis, & tamen in dolo, ut ponte transito, qui est juxta Palatium, quod appellatur Blachernas, legiones suas transferant.* ETC. VII. *Portum autem fluvius ingreditur, æstate quidem modicus, sed hyeme aquis pluvialibus solet fieri torrentior, pontem habens supra se positum.* Neque alibi statuitur à Villharduino n. LXXXV. *Et chevauchèrent les batailles — trossque endroit le Palais de Blaquerne. Et li naviles vint pardevant le port, desci que endroit els, & ce fu près del chief del port, & là si a un flum qui fiert en la mer, que on n'i peut passer se par un pont de pierre non.* Mentio præterea occurrit istius Pontis apud Albertum Aquensem lib. II. cap. XII. & Sanutum lib. III. part. IV. cap. X. Apud Nicephorum Bryennium lib. III. n. XII. Annam Comnenam lib. X. Alexiad. pag. 293. & Cinnamum lib. II. n. XIV. versus Cosmidium statuitur: apud Codinum pag. 17. versus S. Mamantem, templum scilicet & palatium hoc nomine donatum, ubi ait extitisse pontem magnitudine æqualem Calchedonenfi, duodecim fornicibus constantem, infra quem decurrebat fluvius, Februario præsertim mense, quod observare est etiam ex Tyrio & Sanuto, maximus. Eadem habent Suidas v. Μάμας, & Glycas, ut & quæ de dracone & templo Jovis ibi excitato, quæ non moror, subdit. Hiscenè duodecim fornicibus constiterit Pons à Justiniano excitatus, ex cæteris scriptoribus Byzantinis non agnosco: quin potiùs unico sua ætate constituisse videtur indicare Nicetas in Isaacio & Alexio F. n. IV. Πρὸς τὸν λεγόμενον Ἑυπητὸν λίθον, καὶ τὴν ἐκεῖθεν πελαγομυρῶν ἀψίδα τοῖς δυσμέρεσι συμπλέκεται. *Ad perforatum lapidem, & qui illic circumagitur fornicem, cum hostibus congregitur.* Nam supra in Alexio Angelo lib. III. n. X. eundem Pontem ad Cosmidium pariter ponit, & *Camelorum Pontem* appellatum innuit: Οἱ μὲν μὲν νηῶν, ἢ δὲ ἵππων μετὰ τῆς ποροβελημένης πεζῆς στρατῆ τῶν Κοσμιδίων ἐρίσανται, μικρὰν ἵφουρηκότες ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἀπίσαν, ἀπὸ τῆς ἐκεῖθεν γέφυρας, καὶ τῆς λεγόμενον Ἑυπητὸν λίθου, καὶ τὰ μὲν πλοῖα, καὶ αἱ νῆες; καὶ οἱ ἐρόμανες ἐκεῖθεν ποροσίχθησι. *Alii cum navibus, equites verò cum adjuncto peditatu, ad Cosmidium accedunt, modice Romanis tergredientibus, ad pontem & locum qui Perforatus lapis dicitur, ac naves omnis generis ibi appellant.* Ubi codex Barbaro-Græcus habet Καμύλων Γέφυρα, quam appellationem Ponti isti non uno loco tribuit Cantacuzenus lib. I. capp. LVI. LX. lib. III. capp. LXXXI. & XC. Eidem scriptori lib. III. cap. VII. Πεζογάφυρα, Malaxo verò in Hist. Patr. Constantinop. pag. 16. Καμυλογέφυρον dicitur; ubi Crusius: Καμυλογέφυρον, est γέφυρα ἐν τῇ τῆς Κερατοῦ κόλπου, *Pons in extremo Cerasini Sinus, Sino Galathæi.* Qui verò apud Nicetam Ἑυπητὸς λίθος nuncupatur, παλαιὰ πύργος est Cedreno ad an. XVI. Heraclii, *Lapidem periusum* habet pariter in regione septima veteris Romæ P. Victor. Ex his igitur liquet, ut hanc de Ponte Barbyza fluvii observationem verbis Gyllii lib. IV. cap. VI. concludam, pontem illum fuisse, ubi pilæ cernuntur lapideæ antiqui pontis, sed non extra aquam eminentes, nisi aliquando æstate, sitæ inter angu-

lum urbis Blacherneum, & suburbium, quod Turci appellant Aibafarium; sed & inde colligitur, (quæ est ejusdem Gyllii sententia) hunc illum esse, quem antiqua Urbis Descriptio ligneum fuisse indicat, priusquam scilicet à Justiniano lapideus fieret, & ponit in decima quarta regione, in qua Hebdomum extitit: *Continet in se — pontem sublicium sive ligneum.*

XV.

MONASTERIA SUBURBANA.

I. **ΑΓΑΘΟΥ** monasterium extra Urbem à S. Nicephoro Patriarcha Constantinopolitano excitatum, in quod relegatum à Leone Armenio Imperatore narrat Ignatius in illius Vita n. LXXII. Καὶ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ δομηθεῖσαν μονὴν τῆς Ἀγαθοῦ (scilicet χειροῦ) παρέμπετο. In illud etiam relegatum Euthymium Patr. Constantinop. Leone M. imperante tradunt Leo Grammaticus pag. 487. & Symeon Logotheta in Alexandro n. 1.

II. **S. ANTHIMI** Martyris Martyrium à fundamentis extruxit Justinianus in ipso Sinus littore, ἐπὶ θάλασσαν τῆς κόλπου, ut auctor est Procopius lib. 1. de Ædif. cap. vi. ubi describitur. Sancti verò Anthimi festum celebrant Græci & Latini xxvii. April.

III. **S. CALLINICI** ædes extitit juxta Pontem, qui à Justiniano Imperatore ad Barbysam fluvium instratus est: à qua etiam Pons iste, ut & urbis portula quæ ad eum ducebat, appellationem sumpsere, uti suis locis docuimus, ex Synaxariis potissimum ad xxix. Junii, quo festum S. Callinici recolitur. Hanc reædificavit Basilius Macedo, ut auctor est Porphyrogenitus in Avi Vita cap. Lxiii. Ἐν ᾧ τῆς Βαρβύσης (ita leg.) πλάμου ὑπερκαιμύχαις Ἰερωνίου τοῦ γαφύριαις Καλλινίκου τῆς μύρτυρος ἡδραφισμύρον γαδὸν τῆς πορτέου κρείττονα ἤγειρεν. *In Barbysæ fluminis ponte à Justiniano exædificato, Callinici martyris templum funditus dirutum, priore splendidius extruxit.*

IV. **CHENOLACCUS**, χλωλάκκος, i. *Lacus anserum*, monasterium ædificatum à S. Stephano, qui vixit sub Leone Isauro, cujus festum agunt Græci xiv. Januarii: sed an ipsa urbe, an verò in suburbanis steterit, non planè indicant Menæa & Synaxaria.

V. **CHORA**, feu χώρα, monasterium ita appellatum, condiderat Justinianus, & cum præ vetustate concidisset, aliud à fundamentis extruxit Alexii Imperatoris socrus, Andronici Ducæ conjux. Denique cum ruinam rursus minaretur, illud reædificavit Theodorus Metochita Magnus Logotheta, imperante Andronico Palæologo Seniore. Hæc omnia sic narrat Nicephorus Gregoras lib. ix. ubi de Metochita: Κατέλυσεν δὲ ἀπέναντι καὶ πλησίον τοῦ τῆς ἱερᾶς δηλαδὴ μονῆς τῆς Χώρας, ἧ πολλοῖς αὐτὸς ἀναλώμασιν ἀνεκαίνισεν πορτέον, τῆς οὐδοῦ τῆς χροῦνου δινωῶς κοπτομύχαις ἰδῶν ἰδομένην καὶ αὐτὴ τὸ ἀρχαῖον πορτέον βασιλέως Ἰερωνίου ἐπιμήκης τὸ ἄνωμα. εἶτα τῆς χροῦνου πᾶν τὴν μέγαν κρηπίδαν συνῆσαντος, ἄλλον ἐκ βάθρον ἀνήγειρεν ἰσὺν, εἰς ᾧ καὶ νῦν δεῖται ἄνωματος ἢ τῆς βασιλέως Ἀλεξίου τῆς Κομνηνῆς πενταετίας. τῆς δὲ χροῦνου πάλιν φθορὰν ἀπειλουῦτος, εὐεὶ ἀβροτέρᾳ δεξιάμυθου δεξιά, πᾶν τῆς μασματῆτος νεὴ πάντα χαλαρῶς ἐπισκεύασεν. *Divertit è regione & in vicinia (domus suæ) in sacro scilicet Chora monasterio, quod ipse magnis autè sumptibus vetustate ruinofum instaurarat. Extructum enim ulim fuerat à Justiniano Imperatore formâ oblongâ: deinde cum vetustate usque ad ima concidisset, aliud à fundamentis templum, ea qua nunc forma cernitur, Alexii Comneni Imperatoris socrus condidit. Sed cum rursus ruinam minaretur, hic medio templo excepto, omnia liberali manu penè instauravit.* Metochitam hujus monasterii instauratorem rursus prædicat lib. v 111. pagg. 210. & 214. in quo ipsemet Gregoras aliquandiu vitam exegit, ibi illum collocante Metochita, à quo diligebatur impensius, quod testatur etiam Cantacuzenus lib. iv. cap. xxi v. Τοῖς ἐν τῇ μονῇ τῆς ἀχωρήτης Χώρας τῆς Σωτῆρος χειροῦ πορταγορενομύχαις πορτέου τῶν μοναχῶν, ἐπεὶ καὶ Γρηγορῶς αὐτοῖς χροῦνον συχρὸν σωλῶ *Monachis Monasterii incomprehensibilis Christi Salvatoris, Chora appellati, mandarunt, quoniam & Gregoras cum eis longo jam tempore vivebat.* Sic enim vertenda hæc verba, non verò ut interpres, *Monachis in monasterio quod Christi appellatur, & est in regione solitaria, mandarunt.* Quod advertere poterat ex lib. 111. cap. xxv. ubi ἐν μονῇ τῆς Χώρας πορταγορενομύχαις, rectè vertit, *in monasterio Chora appellato.* Ex Cantacuzeno igitur colligimus non modò virorum fuisse monasterium, cujus Hegumenus Symeon subscripsisse legitur VII. Synodo, sed & Christo Salvatore sacrum ac dicatum, quo nomine ac titulo templum aliud erexit Basilius Macedo, quod describitur à Porphyrogenito in illius Vita cap. lvi. In eo perinde monasterio vitam exegit Michael Syncellus, cujus festum agunt Græci xv 111. Decemb. Synaxaria: Καὶ τὴν μαγίστην μονὴν τῆς Χώρας εἰς ἰδίαν ἐξουσίαν καὶ ἀνάπαυσιν δέχεται. *Et amplum Chora monasterium in suam potestatem & pro habitatione recipit.* In eo denique humatum S. Germanum Patriarcham Constantinopolitanum tradunt eadem Synaxaria sub xi 1. Maii. At Chora crebra occurrit mentio apud scriptores. Tradit quippe Nicephorus Constantinopolitanus, & ex eo Cedrenus in Heraclio, Crispum Phocæ generum in monasterium Chora relegatum: Μετὰ δὲ ταῦτα Κεῖσων εἰς τὸ λεγόμενον τῆς Χώρας ἀπελήθη σι-

μνηϊον Postmodum Crispus in monasterio, quod Chora dicitur, inclusus est, cum antea Clericum ordinari iussisset Heraclius. Cedrenus: Εἶτα κληρικὸν αὐτὸν καθίστησις, ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας πε-
 ειαίεισιν, atque inde Heraclius ad Crispi Milites verba faciens, παπᾶν Κρίστων vocat, non
 quod patrem, militarem Praefectum ita compellaret, quod putavit vir magnus; sed quia Cle-
 ricus paulò antè factus fuerat: παπαῖς enim Graecis Clericos ac Sacerdotes appellari etiamnum
 apud Graecos notum est. Sed & addit Codinus pag. 60. ex Origin. Constantinop. ineditis, ab
 eodem Crispo, seu uti appellat, Prisco, qui eò relegatus fuerat, monasterium amplitudine
 & pulchritudine perinsigne ibi exadificatum, cum antea εὐκτήριον, oratorium tantum esset:
 sicque locum appellatum διὸν ἐπὶ τῆς Βυζαντιῶν χωρίων ἡ ἐκεῖ, seu ut habent Origines Con-
 stantinop. ineditæ, διὸν τῆς Βυζαντιῶν χωρίων ἡ ἐκεῖσσι ἔξω τῆς Βυζαντιῶν, καὶ κατὰ τὸ Στεφάνου χω-
 ρίον αὐτὸ ἡ. In illud pariter Cyrum Patriarcham Constantinopolitanum relegavit Philippicus
 Imp. ut est apud Theophanem pag. 320. Symeon ἡγούμενος τῆς Χώρας interfuit Synodo Nicæna
 sub Tarasio Patr. Constantinop. Meminit præterea istius monasterii idem Theophanes an-
 111. Copronymi, Zonaras, apud quem perperam χώραν regionem vertit Wolphius, ut & Me-
 næa ad 1. Januarii in S. Cosma Patr. Constantinop. cujus memoria agi annotatur ἐν τῇ σε-
 βασμῆα μονῇ τῆς Χώρας, ut & Cyri Patr. Constantinopolit. VIII. ejusdem mensis. Meminit
 etiam Pachymeres lib. v. capp. x xiv. & x xv. pagg. 275. & 277. ubi vir doctus minus rectè
 monasterium vicinum, aut vicinia interpretatus est. Neque feliciter apud Ducam cap. x x x viii.
 ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας, in vici illius monasterio, & cap. x x x ix. in monasterio regionis urbis, ver-
 tit interpret alter perinde eruditissimus. His porò locis refert Ducas, imaginem Deiparæ
 Virginis Diacænesimi septimana, ex recepta consuetudine, in Palatio proponi solitam, ex
 quo referebatur in Chora monasterium, ubi usque ad diem captæ urbis stetit: Ἦν δὲ τότε, καὶ
 τὸ ἔθος, εὐρεθῆσα ἢ εἰκὼν τῆς πανυπεράγνης Θεοτόκου τῆς ἐξομασίης τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐν τῷ Παλατίῳ
 καὶ ἔκτοτε συνεχῶς ἐλιπένεον ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας, καὶ ἢ εἰκὼν ἴσατο μέχρις ἀλώσεως. Tum verò
 juxta receptam consuetudinem extabat imago intemerata Deiparæ, hebdomada Diacænesimi, in Pala-
 tio: atque ex eo tempore crebro in monasterio Chora precibus vacabant, & imago ibi stetit usque ad
 urbis expugnationem, in monasterio Chora scilicet, non verò in Palatio, uti vult interpret,
 quod Ducas cap. seq. satis declarat, dum ait capta à Turcis urbe Janizaros in monasterium
 Chora concurrisse, illudque diripiisse, ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας, ἐν ἣ καὶ ἢ εἰκὼν τῆς παναγίας Θεομή-
 τορος ἡ εὐεισομένη τότε ἐκεῖ, in monasterium Chora, in quo & imago castissima Deiparæ tunc
 erat. Fuit autem illa Deiparæ imago à S. Luca depicta, quam in Hodegio asservatam fuisse
 supra docuimus. Magnum Chronicon Belgicum de ultima Urbis expugnatione, ex relatione
 Henrici Zomereri pag. 378. Omnia templa urbis Turca spoliaverunt, & imaginem quandam beata
 Virginis manu beati Luca pictam, quæ in maxima veneratione habebatur, detractis gemmis, auris &
 argento, quæ erant in circuitu, per civitatem ignominiosè traxerunt, eamque scridis pedibus concul-
 cantes, tandem in frustra confregerunt. Enimverò ex prædictis scriptoribus quo in loco hæc ades
 steterit, vix perciperemus, nisi Ducas extitisse quodammodo indicaret juxta Palatium, illud
 nempe quod Constantini tunc appellabant, & ad urbis muros terrestres erat in Hebdomo,
 in duodecima regione, ad quam Muchemetes tormenta sua bellica contorserat. Extra urbis
 muros statuitur in Menæis ad 1 v. Sept. ubi de S. Babylæ & puerulorum qui cum eo marty-
 rium pertulerunt reliquiis, quas in hoc monasterium allatas ait Synaxarior: Καὶ τὰ λείψανα ἐν
 ἀγαθῶ ἐμβαλόντες, εἰς τὸ Βυζαντινὸν Αἰγυπτιακὸν, καὶ ἐν τῷ βορείῳ μέρει ἔξω τῆς πόλεως ἐν τρισὶ λυφ-
 ναξί καταθέντες, ἔνθα ἐστὶ μονὴ Χώρα ἱερονομαζομένη, δόξαν καὶ εὐχαρίστησιν τῷ Θεῷ ἀπέπεμψαν. Et
 reliquiis in naviculam immisis, has Byzantium deserunt, & in Aquilonali parte extra muros in tri-
 bus scriniis deponentes, ubi est monasterium Chora appellatum, gloriam & gratias Deo reddentes. Pro-
 inde illa est Ecclesia, quam Gyllius lib. 1 v. cap. 1 v. ait extare in septimo colle inter Palatium Con-
 stantini & portam Urbis Adrianopolitanam, quæ, inquit, etsi jam per tot secula sit intra urbem, ta-
 men etiamnum Χεῖσος Χώρας appellatur, ex eo, quod olim esset extra urbem. Ex tribus partibus, ut
 mos est Gracarum adium factarum, porticu cingitur, parietes ejus intrinsecus vestiti crustis marmoris
 varii quadratis, ita inter se conjunctis, ut distinguantur ab imo sursum versus modulis asiragatorum,
 aliorum baccatorum, aliorum seretium sine baccis, &c. Id etiam indicare videtur Codinus. Me-
 minit præterea Eustachius in Vita S. Eutychii Patriarchæ Constantinopolitani n. xxxviii.
 monasterii Χωρακοῦδιν dicti: sed ubi loci extiterit, incertum.

VI. S. CLEMENTIS martyris Ancyranæ Episcopi & S. Agathangeli synaxis cele-
 brari dicitur in Menæis & Synaxariis x xiii. Januarii, ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ αὐτῶν μάρτυρι τῷ ὄντι
 πέραν ἐν τοῖς Εὐδοξίαις, ἐπέκεινα Ἀνάπλου, in sanctissimo eorum martyrio, quod extat Peræa in Eudoxii
 τραῦτι ultra Anaplum.

VII. CLIDII, seu τῆς Κλειδίας, monasterium in Stheno. Leo Grammaticus in Michaële
 Theodoræ filio pag. 457. ait ab Augusta pulsus urbe Joannem Patriarcham, & ἐν τῷ συνῶ
 εἰς τὸ Κλειδίᾳ ἔτι καλεῖσθαι relegatum. Sed an monasterium fuerit, quod vult Combesi-
 fuis, an verò locus ita dictus, non omnino constat. Siquidem locus fuit aut Suburbanum, ita
 fortè appellationem sumpsit, quod ibi Catena extiterit, quæ portum claudit, ut suo loco indi-
 camus.

VIII. S. CONONIS templum extra urbem fuit, ad freti littus. Chronicon Alexandrinum p. 869. de Comentiolo Patricio: Καὶ αὐτὸς ἐσφάγη πέραν πλησίον τῆ ἀγίας Κώνωνος ὡς εὐλασάν. *Cæsus est in Steni litore ad S. Cononis ædem propter mare.* Idem alio loco: Εμείναν ἢ σαφοκάραις εἰς ὄψιν τῆ μονοξύλων ἀπὸ τῆ ἀγίας Κώνωνος πέραν εἰς Πηγὰς, μὴ συγχωρεῖντες παρελθεῖν τὰ μονόξυλα. *Et manserunt scaphocarabi seu navicula in conspectu navigiorum à templo S. Cononis, quod est in Steni litore, usque ad Pegas seu Fontem, non sinentes navigia exire.* Ad littus maris etiam statuitur apud Theophanem, ubi de seditione Victoriatorum, pag. 156. Ακηκότες ἦν οἱ μοναχοὶ τῆ ἀγίας Κώνωνος ἤρπασαν αὐτοὺς ἐν ἀκατίῳ, καὶ ἐπέρασαν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀγιὸν Λαυρέντιον, διότι ὡρονόμου εἶχεν τὰ μηδένα ἐκβλήσκειν τῆ ναὸς, ἕως ἢ πάσῃ τὸ ἱκανόν. *Audio clamore Monachi S. Cononis, illos in lembo arripuerunt, & ad sanctum Laurentium deportarunt, quia hoc privilegio gaudebat S. Cononis Ecclesia, ut nemo ex ea pelleretur, donec securitas ei data esset.*

IX. CONSTANTINI M. Imperatoris ædem sacram in Palatio Pegano ædificavit Basilius Macedo, ut auctor est Porphyrogenitus in Avi vita cap. 1 x.

X. SS. COSMÆ ET DAMIANI monasterium, quod extra urbem ad Freti littus extitit, primus excitavit Paulinus Magister sub Theodosio Juniore, notissimus ob pomum ab Eudocia Imperatoris uxore datum, quod illi tandem ultimum exitium concilia vit, uti passim historici tradunt: unde rectè ἐν τοῖς Παυλίνοις, hoc est *in prædiis Paulini* situm adsignant Zonaras & Scylitzes pag. 502. licet Nicephorus Patriarcha CP. ubi de illius filio Tiberio, quem in hac æde humatum tradit, τὸ ἱερόν τῆ θείων ἀναργύρων τῆ καλυμμένων τῆ Παυλίνας, & Theophanes τὴ ναὸν τῆ ἀγίων ἀναργύρων τῆ λεγομένην Παυλίνας habeant. Continuator Theophanis lib. 11. num. xiv. Καὶ τὸ χάρμα καὶ τῆ Παυλίνας οἶκον, ἔνθα δὴ καὶ τὸ τῆ σεβασμίων ἀναργύρων τέμενος οἶόν τι ἀνάκτορον ὠκοδόμησε, ἠγαπήτηξε. *Et ad Paulini ædem, ubi venerabilium Anargyrorum templum instar palatii excitatum est, castra posuit.* Codinus in Orig. pag. 56. refert Paulinum, cum de æde sanctis Cosmæ & Damiano sacra condenda consilium cepisset, manumque admovisset operi, à Theodosii satellitibus illius jussu per insidias in Palatio appetitum, eorum evasisse gladios divorum istorum ope, ut inchoatum opus perficeret: Imperatorem primum facti pœnituisse, sed postmodum confecto SS. Anargyrorum templo caput ei præcidi jussisse. De eo videtur locutus Marcellinus Comes in Anastasio, quo loco tradit Laurentium Lychnidensem Episcopum, *septimo infirmitatis suæ anno, in atrio Cosmæ & Damiani sanatum*: etsi, ut verum fatear, aliam in urbe ædem Divis istis sacram hac fermè tempestate excitatam fuisse, sub eodem nempè Theodosio, constat, uti supra innuimus. Verum cum Procopius lib. 1. de Ædif. cap. vi. in hoc præsertim de quo agimus templo mirandas istas sanationes SS. Cosmæ & Damiano adscribat, potior videtur conjectura Marcellinum illud intellexisse. Narrat porro Procopius divos istos apparuisse Justiniano gravi aliquando ægritudine laboranti, eumque sanasse, & in gratitudinis argumentum à Justiniano postmodum templum iis sacrum, quod ad extremum sinum ἐν παλατίῳ, iam olim excitatum fuerat, in aliam redactum formam, majorique nitore, pulchritudine, magnitudine, ac denique luminis copiâ longè illustrius reddidisse. Mox subdit, quod priorem de Marcellino sententiam firmat, ægros à medicis depositos per sinum scaphis ad hoc templum devehî, ibique morborum curationem consequi, ad extremum sinum, in acclivi arduoque admodum & loco, καὶ τῆ κόλπου τὸ πέραν, ἐν τῆ πρὸ ἀνάκτορι καὶ ἰατρῶς ὁρίθω extitisse ait idem Procopius. E regione Blacherniani Palatii statuunt Scylitzes in Monomacho pag. 765. & Pachymeres lib. 1 x. cap. v. ad littus Freti idem Scylitzes in Lacapeno pag. 623. in Blachernis pariter, hoc est in Blachernarum περασείῳ, seu suburbano, ponitur in Chronico Alexandrino pag. 892. & 906. quo ultimo loco ait incensum ab Avaribus, Heraclio imperante: ἐγκαύσαντες ἢ πῶ ἐκκλησίαν τῆ ἀγίων Κοσμῆ καὶ Δαμιανῆ ἐν Βλαχέρναις. De situ consentiunt scriptores omnes, qui ad littus maris, seu Freti, versus Blachernas statuunt, Anna lib. 11. & x. Alexiad. pag. 44. & 302. Zonaras in Lacapeno, Leo Grammaticus pag. 500. Symeon Logotheta in Leone Armenio num. viii. auctor incertus post Theophanem pag. 432. Anonymus Combesianus in Romano Lacapeno num. xv. Nicephorus Gregoras lib. viii. pag. 247. qui à Palatio, Blacherniano scilicet, xxx. ferè stadiis distitum scribit, Pachymeres lib. v 11. cap. xxxi v. lib. 1 x. cap. v. & alii passim, apud quos fermè semper Κοσμιδῆς appellatione donatur, ut apud Glycam in Constantino Porphyrogenito, Nicetam Choniatem, Cantacuzenum lib. 1. cap. xxv 11. lib. 1 v. cap. xi. & c. Sed & φρεσιον, seu munitionem ibi extitisse docet Nicephorus Bryennius lib. 111. cap. xii. quam quidem munitionem *Castellum Boëmundi* à nostris diu appellatam docuimus, & ad Villharduinum num. lxx xv 11. quod Alexius in eo domicilium Boëmundo adsignasset, cum in expeditionem sacram sese accingeret. Quippe Cosmidium ab Alexio adsignatum Boëmundo disertè scribit Anna. Vulgarem autem hanc Castellum Boëmundi appellationem eidem monasterio tribuunt Willhelmus Tyrius lib. 11. cap. vi 11. Epistola Comitum S. Pauli de expugnatione CP. & Villharduinus, qui disertè vicinum Blacherniano Palatio fuisse ait: *Lors fu le conf. il des Barons que il se herbergeroient entre le Palais de Blaquerne & le Castel Buymont, qui ere une Abaie close de murs.* Quomodo etiam statuitur locus, quem ad

S. Argonium vocat idem Tyrius lib. II. cap. XIII. & lib. V I I I. cap. IV. ubi restituendum ad *SS. Anargyros* pridem docuimus. Ita porro Berengario Entenzæ Magno Duci creato in Cosmidio domicilium perinde adsignavit Andronicus Imperator, apud Pachymerem lib. XI. cap. XIV. lib. XII. cap. XI. Sed non multò post ab eodem Imperatore, ne à Catalanis, qui tum contra Græcos arma sumpserant, invaderetur, ex parte diruta est munitio. Idem Pachymeres lib. XI I I. cap. XIII. Τίως ἢ καὶ τὸ τῆ Κοσμιδία φρέιον δειδόντων μὴ ὀπισσάντες κατὰχοιντο, ἐκ μέρας κατήρηθη. Denique non planè mihi constat an monasterium S. Cosmæ, quod à Michaële Paphlagone Imp. τοῦ τῆ τειχῶν ἢ πόλεως exstructum, & in quo monachicam vitam professum reliquum vitæ exegisse scribit Zonaras, idem sit cum Cosmidio quod reedificaverit, an verò ab isto diversum. Extitit porro ædes aliæ τῆ ἀναργύρων, ἐν τοῖς Δασείσιν excitata à Justino Juniore, ut est apud Theophanem pag. 206.

XI. S. CYPRIANI & JUSTINÆ ædis, πέραν ἐν τοῖς Σολομῶντος, mentio est in Menæis II. Octob.

XII. S. CYRIACI extra Portam auream, ἔξω τῆς χρυσοῦς πόρτης, condidit Gratissimus Præpositus, Leone M. imperante, ut habet Theophanes pag. 97. Addit Theodorus Lector Ecl. I. pag. 182. in eo Monachi sumpsisse habitum, simulque Præpositi munus adimplevisse: ἐν ᾧ καὶ τὸ μοναχικὸν γῆμα ἔλαβεν, ἀμὰ ἐπλήρωσε τὰ Πραιποσίτα; id est licet Monachus fuerit, Præpositi sacri cubiculi munus ut prius obivit.

XIII. DEIPARÆ AD FONTEM ædes sacra ad Portam auream, ubi extrema urbis mœnia terrestria desinunt, uno fermè ab Urbe stadio ædificata fuit. Ibi porro locus fuit amœnissimus, cupressis ingentibus ac densis confitus, & prato floribus referto distinctus, quem quidem, quod eò cives Constantinopolitani subinde deambulationem captarent, περὶεπατον appellarunt, uti supra docuimus; ubi de Palatio Pegano ad hanc ædem exstructo. Locì amœnitatem mirè augebat πηγὴ ἀφρορητὴ βλύζουσα γαλλῶν τὸ ὕδωρ καὶ ποπμὸν, fons tacita scaturigine levem ac dulcem aquam effundens, ut ait Procopius lib. I. de Ædif. cap. I I I. Nicephorus Call. Πηγὴ ἢ ἀφρόνου καὶ δειδοῦς νάματος ὀξεπίπτου ἀναφέρουσα, παρὲρ μὲν τῶ τόπω μὲν ῥασώνης ὄσης τὸ χεῖρον εὐωρεῖσάτων δὲ καὶ τὸν χεῖρον ἀμὰ καδίσα. Fons ubertim & pellucide profluens, cum loco ipsi gratiam ingentem & amœnitatem præbait, tum pulchrum eum & conspicuum reddidit. Neque ex aquarum duntaxat ubertate commendationem apud Byzantinos obtinuit fons iste, sed præsertim propter mirabiles ex earum potu morborum sanationes; adèd ut divinam virtutem iis inditam arbitrarentur. Idem Nicephorus: Οὐ μὲν δὲ ἀλλὰ καὶ θεῖα χεῖρ τῆ ὕδατι ὀπιρρῶσασα, ἐνεργῆς αὐτῆς ἐδείκνυ καὶ ποδὸς γοναῖς θαυματῶν ἐρρωμῆμῆσεν. Divina præterea gratia iis indita, ad miraculorum edendorum proventum efficacem eam præstitit. Quæ quidem miracula occasionem præbuere Justiniano ædis Deiparæ sacræ condendæ ad hunc Fontem ex superflua materia Magnæ Ecclesiæ, ut auctor est Codinus in Orig. pag. 55. ex quo divinas istas virtutes in sanandis morbis non tam Fonti ipsi quàm Deiparæ, quam & Πηγῶν appellarunt, adscribere Byzantii, atque in iis Joannes Euchaitarum Episcopus Carmine εἰς ῥέυσαν ὕδωρ.

Ἐβλυξέ καὶ ἄρην νάμα τῆ λαῶ πέτρα,
Χεῖρον ἢ τῶ πῶ μουσικὸ φατὶ λόγῳ,
Ὁ καὶ ποτὶ ζῆ νέκταρ εἰς ἀφθαρσίαν.
Μήτηρ ἢ Χεῖρου, δευτέρα πάλιν πέτρα,
Ζηλοῖ τὸν ἕδον, καὶ ῥέει ζῆς ὕδωρ.
Πᾶτες δὲ χεῖρα σωφρέχοντες πῶ χεῖρον.

His adjungam Epigramma aliud Manuelis Philæ εἰς εἰκόνα τῆ Πηγῆς:

Ζῶης ἐγὼ βλέπων σε πηγῶν, καρθένη,
Πᾶσαν φλόγα σθευνύεις παντὸς κινδύνου.
Σὺ γὰρ ἀναψύχεις μὲ τῶς περσίοις,
Αφθαρσίας σθευσαὶ τοῖς κόλπῳις φλέβα.

Cantacuzenus lib. II. capp. XV I I. & XX. narrat Andronicum Juniorem, cum gravi ægritudine Didymotichi detineretur; adèd ut de recuperanda sanitate desperarent medici, lymphæ fontis istius corpore perlito convaluisse; reversumque in urbem, egisse gratias τῆ πανάγνω μὴ τῆ Θεῶ τῆ ζωοδόχου πηγῆ τῆ μᾶλλον ἰάματα ἢ νάματα βρύση, castissima Deiparæ vitali Fonti sanitates magis quàm aquas emananti, quam lib. I V. capp. I. & X I I. πηγῶν ἀφρόνων καὶ παντοίων ἰαμάτων, ὀπίστημῳ curationum Fontem vocat. Scripsit Nicephorus Callisti, ut ipsemet testatur lib. XV. cap. XX V I. Commentarium de Miraculis ad Fontem editis, quem in Bibliothecis Vaticana & Cæsarea asservari observarunt Lambecius & Gretzerus: hujus titulum exhibuit Leo Allatius in Diatriba de Symeonibus pag. 88. Atque hæc quidem de Fonte, ad quem ædificatum Deiparæ templum à Justiniano tradit Zonaras. Sed an ab illo excitatum primum fuerit, scrupulum injicit idem Nicephorus, qui à Leone M. conditum refert in miraculi memoriam, quod in cæco Deus operatus est, cui visus redditus, cum oculos adhuc eo privatus istius Fontis aquâ perfudisset: rem multis narrat Nicephorus cap. XX V. Neque omnino dissentit Codinus in Origin. pag. 55. tradens Justinianum è venatione in urbem redeuntem,

& magnam populi multitudinem conspicuum, ex oratorio quod ibi erat prodeuntem, sciscitatum quidnam sibi vellet tantus civium concursus; & Strategio Magistro, ob Fontem qui morbos curaret, respondente, tum Justinianum adis magnificæ eo in loco condendæ consilium cepisse, quam ex superflua Magnæ Ecclesiæ materia demum ædificavit. At Procopius lib. 1. de Ædif. cap. 111. ait Justinianum templum Deiparæ ἐν χώρῳ καλουμένῳ πηγῆ consecrasse, quod nitore & magnitudine plerisque sacris ædibus antecelleret, quod in annum χχξϛϛ ejusdem Augusti, Christi DLIX. rejicit Cedrenus pag. 387. cujus encania IX. Julii celebrari solita docet Menologium Sirleti. At cum terræ motu collapsum, vel certè labefactatum esset, illud reædificavit Irene Atheniensis, Leonis Chazari Imperatoris conjux, cum filio Constantino, ducentis & septuaginta septem annis post primam ejus ædificationem, ut est apud Codinum Lambecii p. 55. seu CCLX. ut est apud Meursium in Notis ad Constantinum de Admin. Imp. pag. 41. In quo quidem annorum calculo evidens error deprehenditur, cum ab anno DLIX. ad annum DCCCII. quo in ordinem acta est Irene à Nicephoro Generali, intercedant tantum CCXLIII. Illud postea pristino nitore ac splendore restituit Basilius Macedo, multoque quàm antea splendidius effecit, ut Porphyrogenitus in avi Vita cap. 11 v. & Scylitzes pag. 587. tradunt. Sed non multò post cladem perpeffum scribit idem Scylitzes pag. 623. ut & Anonymus Combesianus n. xv. Romano Lacapeno imperante, ignem immitteute Symeone Bulgarorum Rege: Ο δὲ Συμεὼν Βουλγαρίας ἐπέθηκε τὴν κατὰ τὴν Θεοτόκου ἑσθὴν ἐν τῇ πηγῇ, ὃν ὁ βασιλεὺς Ἰουστιανὸς ἐδοκίμαστο. Nec tamen penitus absumptum incendio isto, vel certè postmodum de novo instauratum, siquidem refert idem Scylitzes pag. 626. & Anonymus n. xxv. non multò post Petri Symeonis filii cum Maria Lacapeni Imperatoris filia nuptias in eo templo celebratas. Ædis totius structuram & elegantiam multis describit Nicephorus lib. xv. cap. xxv. aitque formam illius fuisse quadratam, ita tamen ut aliquatenus longitudo latitudinem excederet, ὡς συμβαίνειν ξιτημέριον που εἶναι τῶν μήκῃ τὸ εὖρος, proindeque tribus longitudinis partibus constaret latitudo, cujusmodi Græcanicorum templorum formam fuisse diximus in Descriptione ædis Sophianæ n. xvi. Deinde addit in media ferè Deiparæ æde fontem inclusum, formâ quadratâ, ad quem gradibus marmoreis xxv. descensus patebat, cujus quidem latitudo bis senum pedum erat. Alia denique subjungit ad Fontis descriptionem, & aquarum illius qualitatem, quæ consultò præterimus. Cæterum, ait Gyllius lib. IV. cap. viii. extat etiamnum hic Fons, quem à Porta aurea χρυσοπηγῆ appellant Græci hodierni, qua appellatione templum extare in Galathensi suburbio innuit Manuel Malaxus in Histor. Patriarcharum pag. 155. Fons adhuc perennis scaturit, & religiosè bibitur à Græcis, qui omnes fontes juxta templa sitos, sacros habent & nominant. Templum verò jam non extat, cujus ædificia, ut tradit Leunclavius in Pand. Turc. n. cc. nunc diruta sunt, fundamentis tantum extantibus. Subdit præterea Fontem hodieque Græcorum vulgus invisere magno concursu certo anni tempore, veluti si Deiparæ templum adhuc incoluere staret, consuevisse, eâ fortè ex diebus Dominicis qua Imperator ad illud templum procedere solebat, ut auctor est Zonaras in Nicephoro Phoca; nisi processum, seu secessum intelligat ad Palatium Peganum, de quo supra egimus. Monasterium virorum fuisse indicat Anna Comnena lib. v. pag. 95. dum ait Italum quendam ab hæretica pravitate recedentem eò secessisse: Εἶτα μετὰ μεληθεῖς πρὸς τὴν βασιλίαν ὠδρακλήσει χρυσόμυρον, καὶ πῶν κέλευσιν ἐκεῖνε πῶν Κωνσταντῖνος κατέλαβε, τὸ μόνον τὸ ἔπι καλουμένῳ Πηγῆ ἐν δόξαίτημα λαβών. Meminit rursus istius templi lib. i. pag. 38. ut & Chronicon Alexandr. pag. 869. Nicephorus Gregoras lib. viii. pag. 252. & Ducas cap. xxviii. Zeno ἡγεμόνῳ μόνῃς τῆς ἀγίας Θεοτόκου ἐν τῇ Πηγῇ subscribit in Concilio Constantinopolitano sub Mena ast. i. Memoratur in eodem Concilio monasterium aliud Πηγῆ pariter dictum in Diœcesi Calchedonenfi. De Palatio ad Fontem ædificato egimus supra. Prædictis addo Græcos celebrasse xv. Augusti πῶν ἐν τῷ ναφὶ τῆς Πηγῆς τῆς ἀγίας ἀνάστασιν, καὶ αὐτῆς ἀνάστασιν, sub Leone Isauro.

XIV. DEIPARÆ, τῆς Θεοτόκου ἐν τοῖς Ὠνωεῶσι, in Honorati, Ecclesiam ædificavit Juliana illustrissima & piissima femina, (Olybrii Augusti ex Placidia uxore filia) quæ Calchedonensem Synodum acriter tutata est, Anastasio imperante, ut auctor est Theophanes pag. 135. Qui verò Honorati locus hic appellatur, Suburbanum fuit ultra Propontidis Fretum, ubi Isaacium Comnenum Imperatorem diversari ac venationi indulgere solitum scribit Nicephorus Bryennius lib. i. cap. iv. Τὸν τῆς Πεσποντιδῶν Διεπεράσας πορθμὸν, ἐν τοῖς περὶ τὸ Ὠνωεῶν πολίχιον περασεῖσις ὑλίζετο ἐπὶ θήραν ἢ συνεχῶς ἔξω τῶν καὶ τὸ σῶμα γυμνάζων. Trajeto Propontidis fretu, in Honorati oppiduli suburbanis diversabatur, venatum continuo exiens, corpufque exercens. Sunt qui existimant prædium fuisse Honorati illius, qui primus Præfectum urbi egit Constantinopoli sub Constantio.

XV. DEIPARÆ, πῶν ἐν τοῖς Μαθανάσις habent Μεννα xv. Junii.

XVI. DEIPARÆ templum in Steno conditum ab Eudocia Augusta Constantini Ducæ Imperatoris uxore, memorat Nicephorus Bryennius lib. i. cap. xx. Καὶ εἰς τὴν δόξαν τῆς βασιλικῆς εἰσέλθουσα, ἀπὸ τῆς ἑνθα οἰκίαν κατέκλειτο, εἰς ὅπου αὐτὴ δηλαδὴ τῆς Σπινῆς πρὸς τῆς Παλάσῃς τῆς μύρου.

τέμενον τῆς Θεοτόκου ἱδρύσατο. *Et Imperatorium Dromonem ingressa eò se contulit, ubi definita ipse habitatio erat, nempe in templum quod ipsa Deipara condiderat, sicuti dictum, quod ad Freti fauces prope mare situm erat.*

XVII. S. DOMNINÆ monasterium, μονὴ τῆς ἁγίας Δομνίνας, ἢ ἱππονομάζεται τὸ Ἀλεξανδρείου, Theodosio Magno imperante extruxit S. Domnina, cum Romā Constantinopolim venisset, impetratā ab Imperatore loci tunc inhabitati (extra urbem) copiā, ut est apud Codinum pag. 61.

XVIII. ELIMORUM, ἡγία Ελειμῶν, seu, ut Cedrenus pag. 531. ἡγία Ελέμων, monasterium, in quo attonsus Anastasius Sacellarius Constantino Porphyrogenito imperante, ut est etiam apud Leonem Grammaticum pag. 497.

XIX. S. GABRIELIS Archangeli adis, πέραν ἐν Χαλδαίαις, encania celebrari xxvi. Julii observant Menæa.

XX. GALACRINORUM, ἡγία Γαλακρίων, monasterium conditum à Nicolao Patriarcha, in quo & humatus est, Constantino Porphyrogenito imperante, ut tradit Leo Grammaticus pag. 502.

XXI. S. HYPATII monasterii in Rufinianis meminit auctor Vitæ S. Auxentii num. xxxix. & lxxvi.

XXII. S. IRENES, τῆς ἁγίας Ειρήνης, ædem τὸ πέρασμα, sanctus Marcianus ædificavit; ut est in Originibus Constantinop. ineditis, & infrā: Περὶ δὲ ἐκκλησίας ἡ ἁγία Ειρήνη εἰδωλείον ὑπῆρχεν, ἀνήγειρε δὲ αὐτὸς ὁσίων, καὶ τὸ Νοσοκομεῖον τὸ ἐν τῇ ἁγίᾳ Ειρήνῃ ὄν.

XXIII. S. LAURENTII ἐν ἀεὶσερᾷ τῷ κόλλου, ad Sinus lævām, ædem refecit Justinianus, ut habet Procopius lib. i. de Ædif. cap. vi.

XXIV. MALILIÆ, τῆς Μαυλίας, monasterium à Malio (f. Malilio) Primo à Secretis ædificatum statuitur inter πρεσβυτερὰ μοναστήρια in Originibus Constantinop. ineditis. Codinus pag. 58. habet τὸ Μαυλίας.

XXV. S. MAMANTIS ædis Conditorem agnoscit Zonaras Pharasmanem eunuchum, Justiniani Imperatoris Cubicularium, natione Colchum, cujus virtutem bellicam prædicat Procopius lib. i. de Bello Persico cap. viii. & cujus rursus meminit lib. ii. de Bello Vandalico cap. xix. Πλησίον τῆς τείχους statuitur ab eodem Zonara, ad mœnia scilicet urbis, quæ στενὸν, seu Fretum, spectabant: nam & ἐν στενῷ, & κατὰ τὸ στενὸν perinde extructa dicitur ab eodem Zonara, Continuatore Theophanis lib. iv. n. xxxiv. Scylitze, & Glyca in Michæle Theophili filio. A Cedreno verò in Mauricio, πλησίον τῆς Εὐλοκέρμου πόρτης, ἀὰ Χυλοῦσι τὸν ποταμὸν, quæ extitit ad caput Freti Syceñi. Tradit Hoëschelius haberi in Bibliothecâ Augustanâ; ut & Lambecius in Casarea lib. v. pag. 89. τὰ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμεῶν Συμεὼν τῆς Νέας Θεολόγου παρεσβυτέρου καὶ ἡγουμένου τῆς μονῆς τῆς ἁγίας Μάμαντος τῆς Ἐπεσκέριου λόγου λγ'. ubi Ἐπεσκέριου, pro Εὐλοκέρμου scriptum habetur. Eodem etiam loco statuitur à Theophane: nam an. 111. Constantinii Coprothymi Artabasdum ait κακῶς περιφρόου, naves igne Græco instruktas, misisse eis τὸν ἅγιον Μάμαντα. Præinde mari proxima fuit, quod præterea satis ostendit portus qui ibi extitit, quem λιμὴν τῆς ἁγίας Μάμαντος vocat idem Theophanes an. 11. Artemii, λιμὴν ἀείρον, auctor Chronici Alexandrini, qui à Leone M. anno xii. ædificatum unā cum Porticibus scribit. Sed de ædis S. Mamantis Conditore non una est sententia: narrant quippe Theophanes an. 111. Constantii pag. 29. & Elias Cretensis ad Orat. 111. Gregorii Nazianzenii in Julianum, Gallum & Julianum ex fratre nepotes, Lectores ordinatos, sancto Martyri Mamanti Ecclesiam construere molitos, & quo structuram ædis suæ aggressus erat Julianus loco, solum fabricam non admisisse. Sed an Constantinopoli, an verò in Cappadocia, ubi uterque literis operam dabat, non declarant, ut nec ipse Gregorius pag. 59. Utcunque sit, videtur sancto Mamanti dicata extitisse in Urbe ante Justiniani tempora; cum dicatur Leo M. condidisse portum & porticus πέραν εἰς τὸν ἅγιον Μάμαν, in Chronico Alexandrino: tamen auctor locum sic potuit designasse, ut qui postmodum ab extructa ibi æde sancto Mamanti sacra appellationem hanc sumpserit. Certè Codinus pag. 57. ex Originibus Constantinop. ineditis, τὸν ἅγιον Μάμαντα Leonem condidisse narrat: sed an hæc referenda sint ad quod subdit, Palatium & Hippodromum ibi ædificasse, perinde incertum est. Neque mendo opinor, caret, quod alio loco scribit pag. 60. ex Originibus Constantinop. ineditis, sanctum Mamantem, seu ædem sancti Mamantis, condidisse sororem Mauricii Imperatoris, quæ μετὰ τὸ ἀναρῆθαι αὐτῶν τῶν Φωκῶν τῶν Μαυρικίων ἀμα τοῖς τέκνοις αὐτῶν, λαβῆσα τὰ σώματα αὐτῶν, κατέθυστο ἐκεῖσιν. Mauricio & filiis ejus interfecit, corpora eorum collegit, atque ibi deposuit. Quippe ante Mauricii tempora stabat ædes sancti Mamantis, quam de novo instauratam ab Isaacio Angelo Imperatore tradit Anonymus in Tractatu de translatione reliquiarum S. Mamantis: *Misit quemdam Clericum suum cum dicto Galone ad monasterium, quod de novo fabricatum erat sumptibus Hysachii Imperatoris Constantinopolitani in honore beati Mamantis.* Sed an hæc spectent ædem ἐν στενῷ, an verò novam aliam, dubitandi occasionem præbent, quæ ipse auctor subdit, caput scilicet S. Mamantis à Monacho quodam Casarea Cappadocix metropoli Constantinopolim

allatum, & in nova quam S. Mamanti condebat æde Isaacius repositum: *Ecce caput patroni nostri, quod quidam Calogerus, id est bonus senex Monachus, cum multis aliis Sanctorum reliquiis de terra in qua B. Martyr passus est, Constantinopolim detulit. Et dum cogitaret secum ubi posset eas honorificè collocare, responsum est ei in somnis, In Ecclesia quam de novo fabricat Hysachius Imperator B. Martyris reponere, ne te oporteat ulterius laborare.* Urbe tandem à Francis capta anno M C C I V. Walo de Dampetra Nobilis Gallus ex Campania, postmodum Dimicensis Episcopus, idem S. Mamantis caput Constantinopoli Lingonas attulit circa an. M C C I X. à cujus reliquiis, aliisque ejusdem sancti longè antea huc translatis, ædes primaria, quæ sancto Joanni Evangelistæ sacra est, S. Mamantis appellationem deinceps sumpsit: Raynardus enim Lingonenfis Episcopus, qui vixit an. M L X X I I I. brachium ejusdem sancti ab Imperatore Constantinop. impetraverat, & in Ecclesia sua recondiderat, ut auctor est idem Anonymus capp. I I I. & I V. cujus quidem Raynardi liber circumfertur *de Vita, agone, ac triumpho S. Mamantis Martyris.* Porro monasterium S. Mamantis virorum fuit, cujus situm ut vitæ monasticæ perquam commodum & opportunum sic describit Joannes Cantacuzenus lib. I V. cap. X V I. *Τὸ τῆς ἁγίας Μάμαντος φροντιστήριον θεσεως ἔχον εὐρυαί, καὶ ἑρημίας ἀπολαύων, ὡς ἐν πόλει μάλιστα, τῆς ψυχῆς ἐκεῖ φροντίζειν χρυσοκόμης, καὶ ἀεὶ τῆς τῆδε πεπορευμένων ἐξιλιάσιμας Θεόν. Monasterium S. Mamantis situ opportunum & loco, ut ad curandam animam, atque ad Deum propter contractas in vita maculas propitiandum appositum.* Meminit rursus eodem lib. cap. X X V I. Similia ait Anonymus Combesilianus in Romano Lacapeno n. I I. *Ἐκ τῆς ἁγίας Μάμαντος ἀσκήσεως μονῆς, τῆς πλησίον ἔσσης τῆς Ἐπεροκέρκου λεγομένης πόρτης. Ex S. Mamantis virorum monasterio, quod situm est ad portam, quam Xerlocerci vocant.*

XXVI. S. MAMANTIS πέραν ἐν τῷ Σίγματι ædis mentionem agunt Menæa ad XII. Julii, & in ea SS. Martyrum Andrea Militis, Fausti, Menæ, & aliorum synaxin celebrari annotant.

XXVII. S. MAURÆ Martyris, cujus festum agunt Græci XXX. Novemb. ædem ædificavit S. Maurâ, Roma profecta, & impetratâ à Theodosio Magno loci tunc inhabitati copiâ, ut est apud Codinum pag. 61. Hujus Ecclesiæ meminit Chronicon Alexandrinum pag. 784. atque Hypatium, qui sub Justiniano tyrannidis affectatâ reus cæsus est, in ea humanum: *καὶ λαβόντες ἀπὸ οἱ αὐτῆς ἔδωκαν εἰς τὸ μνηστεῖον τῆς ἁγίας Μαύρας.* Erat illa extra urbem, ad Sinum. Suidas in Copronymo: *Ἦν γὰρ Ἀφροδίτην ἱεῖμα, καὶ ἀφροποδυσίας ἀθήφερε πέραν τῆς πόλεως, ἔνθα δὲ τῆς ἁγίας Μαύρας ὁ ναὸς, ὃν περὶ ἔδαφίσεως, καὶ φροντιστήριον ποιήσας, Μαύραν ἀνόμασε τὸ τόπον, ἐν ᾧ καὶ νύκτωρ ἐπέτελλε θυσίας, καὶ παύδας κατέσφαττε. Venerem colebat, & humanas hostias ultra urbem ferebat, ubi erat templum S. Mauræ, quod quidam ille solo aquavit, & ex eo carnificinam fecit, & Mauram vocavit illum locum, in quo etiam noctu illa sacra peragebat, & pueros mactabat.*

XXVIII. METANOË Æ, seu Pœnitentiæ, monasterium ad Freti littus dextrum, seu amplum domicilium exstruxere Justinianus & Theodora, recludendis iis mulieribus, quas antea lascivioris vitæ pœnituisse. Procopius lib. I. de Ædif. cap. I X. *Παρά τῷ τῷ ὃ τῆς πορθμοῦ τῷ ἀκτῷ, ἢ ἔστιν ἐν δεξιά εὐπλέοντι τῆς Ἐξείνου καλέμενον Πόντον, βασιλεία πρὸς τὸν ὄντα, μοναστήριον μεγαλοκαπέως καταστήσαντο, κατὰ γὰρ τὸ μεταμελεθῆναι γυναικῶν ἐπὶ τῷ πορτοῦ βίῳ ἐσόμενον, ἐφ' ᾧ δὴ ἐνταῦθα ἀεὶ τι τὸν Θεὸν καὶ τὴν εὐσέβειαν ἀχολία χρυσοκόμης ἀδικήματα τὰς ἀμάρτυδας διώκται εἶεν τῆς ἐν μαρτυρίῳ διαίτης. διὸ καὶ Μετανοίαν τῆτο δὴ τῆς γυναικῶν τὸ διατήριον ὁμοιούτως τῶ ἔργῳ ὁπνομάζουσιν. Ad ipsum Freti littus, quod in Euxinum Pontium navigantibus à dextra occurrit, magnificentem excisaverunt monasterium, ubi prius Palatia erant, in quibus femine, quas antea vitæ pœniteret, confisterent, ut ibi intentis animis divino cultui, contractas metreticio instituto noxias piarent. Quapropter & Pœnitentiam hæc mulierum diversoria consentaneo nomine appellant.* In eo verò monasterio ad quingenta fermè scorta ab iis reclusa refert idem Procopius in Hist. Arcana pag. 75. prioris edit.

XXIX. S. MICHAELIS, seu τῆς Ἀρχαγγέλου, ædis ἐν Δαμοκράτειᾳ, haud procul Athyra, mentionem agunt in Zoë Scylitzes pag. 753. & Zonaras pag. 196.

XXX. S. MICHAELIS ædis, seu τῆς Ἀρχαγγέλου πέραν εἰς τὰ Περούμια, Archangeli ultra Sinum in Promoti suburbano, meminit Chronicon Alexandrinum Heraclii an. X I I I. *Μοναστήριον τῆς Περούμιας περπεραμ vocatur in Collectaneis antiq. Constantinop. pag. 102. pro Περούμια, in quod secessisse ait Anastasiam Juliani Parabata conjugem, repudiatam ab eo, quod Christianam religionem ejurare abnuisset. Sed quæ de Juliani uxore hic obtunduntur, profusæ fictitiæ sunt, cum Helenâ extinctâ, aliam superduxisse istius ævi scriptores non tradant. Fit præterea mentio paulo supra nescio cujus Περούμιας, quem velut scriptorem laudari putant viri docti, etiam id incertum, cum quæ ibi narrantur, ad Hesychium Milesium, cujus nomen malè exaratur per Μιλίχου, pro Ηούχου, ni fallor, spectent. Subscribit præterea in Concilio Constantinopolitano sub Mena cum cæteris urbis Abbatibus Julianus τῆς Περούμιας μονῆς ἡγουμένου. Ex voce porro πέραν in Chronico Alexandrino, colligi videtur Promoti suburbano fuisse in adverso urbis littore Asiatico: quod astruit omnino Ausonius epist. XI I I.*

ad Paulum, quo loco Ostrea Calchedonenfia commendat, quæ Promoti sua ætate nuncupabantur:

*Accedunt que fama recens, Byzantia subter
Littora, & insana generata Propontidis æta,
Promoti celebrata ducis de nomine, laudat.*

Ubi *insana æta Propontidis*, est littus Calchedonenfe Urbi oppositum: quod prodit vox *insana*, quæ ad Calchedonenfes refertur, qui *cæci* ac proinde *insani* ab oraculo appellati sunt, uti suo loco docuimus. Promotus verò, cujus hoc fuit suburbium, quod littori Calchedonenfi adiacuit, is videtur, qui Consulatam gessit cum Timasio sub Theodosio Imperatore.

XXXI. S. MICHAELIS τῆ Αρχειραρχείων τεωνησιον πῶς ποὺ τὸ Ὅριον ἐσμε εἰς τὸ πρὸς Κατασκύπλιον λεγόμενον, *Archistrategi monasterium in loco Catastere nuncupato ad ostium Ponti à Manuele Comneno Imperatore exædificatum memorat Nicetas in eodem Manuele Com. lib. VII. n. III.*

XXXII. S. MICHAELIS, seu Ὁ Ἄρχαγγέλου, templum in Anaplo ædificavit Constantinus M. Theophanes pag. 18. καὶ Ὁ Ἄρχαγγέλος ἐν τῷ Ἀνάπλω (ναὸς) ὁ αἰγιόχοις βασιλεὺς ἀποδόμισε. Cùm verò Anaplus proprie dicatur littus Bospori Europæanum, ut alibi indicatum, locum distinctius designat Cedrenus pag. 284. καὶ τὸ Ἄρχιστρατήγιον ἐν τῷ Ἀνάπλω ἢ Σωθενίῳ, ἐνθα καὶ θείας ἐμφατὸς θαυμαστῆς ἤκουσέ τε καὶ ἐθεάσατο ὁ φιλοχριστὸς βασιλεὺς, ἀποδόμισε. *Et Archistrategi templum in Anaplo & Sosthenio ædificavit Christi amatissimæ Imperator, ubi & divinas voces audierat, & conspexerat.* Quod de miraculosis istis apparitionibus subdit Cedrenus, attigit etiam Sozomenus lib. II. cap. II. Εἰσερχόμενος δὲ τὸ χωρίον τὸ πρὸς τῷ ναῷ κατὰ τὴν προσηγορίαν, καὶ ὅτι πίστευται ἐνθάδε ἐπιφανῆσαι τὸ θεῖον Μιχαὴλ Ἀρχαγγέλου. *Obtinuit vitò is locus hanc appellationem, quod pro certo habeatur sanctum Michaelem Archangelum ibi apparuisse.* At cuiusmodi fuerint eæ apparitiones, pluribus persequitur Nicephorus Callist. lib. VII. cap. L. & ut ades ista sancto Michaeli sacra miraculis deinceps coruscaverit, quod etiam perstinxit Sozomenus, qui ædificatam ait ἐν ταῖς ἐρίαις ποτὲ καλεσμένην, locumque inde appellatum Μιχαήλιον. Nicephorus & alii ἐν Σωθενίῳ eadem statuunt, ita ut dubium non sit Sosthenium diversum proprus fuisse à Leosthene, licet secus senserit Gylius lib. II. de Bosp. Thrac. cap. X. & XIV. Sosthenii nomen prisca Græcis etiam notum vult Nicephorus, qui etymon ab ipsis Argonautis accersit: etsi nulla istiusmodi nominis apud veteres scriptores occurrat mentio. Sosthenii situm præter Sozomenum & Nicephorum exhibet Leontii epigramma lib. IV. Antholog. cap. XXV. Σωθενίαι κόλπου meminit Theophanes ad ann. I. Leonis Isauri pag. 332. *Sosthenem* vocat Victor Tunensis in Anastasio, ubi de Vitaliano, ex quo emendandus Marcellinus Comes, qui *Sosthenense prædium* habet. Ædem S. Michaelis Sosthenianam de novo & à fundamentis instauravit Justinianus Magnus, ut & alteram, quam in opposito littore Asiatico ab eodem Constantino Magno ædificatam narrat etiam Nicephorus. Procopius lib. I. de Ædific. cap. VIII. Ἐξ ἄλλου τῶν Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἀπειλόμενα κατεπικροῦ ἀλλήλοισιν ἐστὶν τὰ πορθήματα ἐκατέρωθεν σωθήσαν ἐσθ, δὲ τὸν μὲν ἐν χερσὶ καλεσμένον Ἀνάπλω ἐν ἀετρεῶ ἐπιπέθει τὸ Ἐὐξείνιον Πόντον τὸ δὲ ἕτερον ἐν τῇ ἀντιπέρασ ἀκτῇ. *Templa duo Michaeli Archangelo sacra, sibi que adversa, hinc inde Freti imminebant: quorum alterum erat in Anaplo ad levam navigantium in Pontum Euxinum, alterum in opposito littore, &c.* Deinde templi Sostheniani à Justiniano exstructi formam describit, quam eandem fuisse ait, quæ templi in Hebdomo sancto Joanni Baptista sacri ab eodem Justiniano exædificati, & alterius quod in opposito littore extitit: verba Procopii consultò prætereo, ne nimius sim. Sosthenianum etiam reædificavit postmodum Basilii Macedo, ut auctor est in illius vita Porphyrogenitus cap. LXI. & ex eo Scylitzes pag. 589. Nicetas verò in Isacio lib. III. n. V. ait eundem Isaacium τὸν ἐν τῷ Ἀνάπλω ναὸν Ὁ Ἄρχιστρατήγιον τῷ ἁγίῳ Πάτρι Μιχαήλ, eadem S. Michaelis in Anaplo, instauraturum, variis tabellis ac donariis ex aliis templis ablati mirifice exornasse. Meminerunt præterea Σασηνίου Anna Comnena pag. 241. & Georgius Acropolita cap. LXXV. τὸ ναὸς Ὁ Ἄρχιστρατήγιον τῷ ἁγίῳ Διουάμεων Μιχαήλ ἐν Ἀνάπλω Αἰκαμερίου, ut & Pachymeres lib. XII. cap. VI. & Nicephorus Gregoras lib. V. pag. 90. τῆς πῶς τὸν Βόσπον τῶν Ἀρχιστρατήγιον μονῆς, & Joannes Euchaitarum Episcopus in hisce versibus:

*Οὗ γὰρ μοναστήριον τῆς μονῆς τῆς πμίαις
τῆς Σασηνίου τῆς ἡ τῆς Αἰκαμερίου.*

Locum hodie *Asomaton*, seu Αἰσωμάτων (ita enim Angelos Græci indigitant) vocant, ut habent Crusius pag. 292. & Leunclavius in Pand. n. CXXVII.

XXXIII. S. MICHAELIS, seu Ὁ Ἄρχαγγέλου, templum in loco Mochadio dicto, qui Hierò adjacet in Asiatico Freti littore, exstructit Justinianus Magnus, ut auctor est Procopius lib. I. de Ædific. cap. IX. ἀκτὴ ἡ τῆς ἑσθ, Μωχάδιον ὄνομα, τὸ χεῖρον ἐστὶ, ὅντιν ἱερὸν ὀνομάζονται. εἰ ταῦτα ναὸν τῶν Ἀρχαγγέλων εἰμίματο ἱεροφαντεῖται Αἰκαμερίου, &c. *Littus est, quod Mochadium vocant, vicinum loco qui Hierii nomen etiamnum retinet. Hic templum Archangelo condidit augustissimum, &c.* De Hiero dixi ad Alexiadem pag. 361. Meminit præterea Leo Grammaticus in
C P. Christ. lib. IV.

Basilio pag. 471. praclari monasterii virorum ab Ignatio Patriarcha exadificati εἰς τὸ ἐμπύριον Σάτωρος ἐπὶ ὀνόματι Ἀρχιερατοῦ καὶ ἀνατέλλοντος. Sed legendum Σαπίρου, cum monasterium istud adificatum fuerit ab Ignatio haud procul à templo Paganorum Satyro dicato, unde ei nomen accessit, ut scribunt Continuator Theophanis lib. I. n. X. & Symeon Logotheta in Basilio n. IX. qui & cur S. Michaëlis καὶ ἀνατέλλοντος dictum fuerit, commemorant: quod scilicet eo loci reperta fuerit mensa lapidea, cum hac inscriptione: Τετὸ ἔστι τὸ θυσιασθῆαιον καὶ Ἀρχιερατοῦ Μιχαὴλ καὶ ἀνατέλλοντος, ὑπερ ἐκείθεν ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας. Hoc est altare Michaëlis caelestis militiae Principis orientis, quod Andreas Apostolus posuit. In eo porro monasterio humatus idem S. Ignatius, ex ejusque rudibus adificatum postea Bryantis Palatium.

XXXIV. MOLIBOTUM monasterium, sancto Nicolae sacrum, extra urbem fuit; in quo humatum Constantinum Ducam Imperatorem scribit Scylitzes pag. 817. Ἡ δὲ ὁσία τῆς τῆς ἐκείνου προσεδόκησε γέροντι, ἀλλὰ Ἀλεξάνδρος ἀρχιεπίσκοπος, ἐν τῇ μονῇ καὶ ἀγία Νικολάου ἐναπέτιθη, ἢ καλεῖται Μολιβωτόν. Ejus verò exequia non ubi exspectabat, celebratae sunt, sed per mare ductam in monasterio S. Nicolai, quod Molibotum vocatur, depositus est.

XXXV. NOVEM ORDINUM τῆς ἐν ἑνὶ Ταγματῶν, seu novem Angelorum Ordinum templum vicinum fuit Constantini Palatio. Cantacuzenus lib. III. cap. LXXXVIII. Ὡς ἤθρονον διερασεύμενα τὰ πύργη, καὶ ἀλίσκεσθαι μέλλειν ἦδη, τὸ φερούμενον ἐπιλιπόντες, ὅτι τὸ ἐγγύς κατέφυγον τὰν τῆς ἐν ἑνὶ ταγματῶν προσεσπαρυσθέντων. Vi muros perfodi, & se capiendos senserunt, relicto castello (seu Palatio Constantini) ad vicinum Novem Ordinum cognominatum templum perfugivunt. Ennei appellari à Bondelmontio indicavimus ad hunc scriptorem, illudque esse cujus mentio est apud Zonaram pag. 214. & Scylitzem pag. 808. in Isaacio Comneno; qui in eo Angelorum, ἑρανίων Διωάμεων, seu Ἀρχιεργέλων, festivitatem celebrari solitam scribunt. Scylitzes καὶ τὴν πόλιν statuit. Sic autem Bondelmontius: Et ultra fuit supra mœnia amplissimum Iustiniani Palatium, cum Ecclesia Enea dicta, nobilissima Mosaiorumque aedificiorum, atque cum pavimento miri ingenii contextio. Sed & τῆς Ἀσωμάτων vulgò appellatum videtur indicare Cantacuzenus lib. III. cap. LXXXVIII. ubi meminit Portæ Urbis τῆς Ἀσωμάτων πόλης dictæ, quam vicinam Palatio Constantini fuisse ait, sub qua appellatione adificatum à Theodora Porphyrogenita Augusta, Zoes Augustæ sorore, docet Joannes Euchaitarum Episcopus hisce versibus, quos hoc loco describimus.

Ἀμοιβᾶσι εἰς τὸν Ἀσωμάτων.
 Τίς πῶ ἀμορφοῦν ἐξεμόρφωσε χάριν;
 Ἡ δὲξάσασα τὸ σέρος Θεοδώρα.
 Καὶ πῶς ἀνιέρεισεν ἀγνωστὴν θέαν;
 Πίστις καθορθοῖ πάντα ταῦτα βράδιν.
 Πόσον ἢ μισθὸν ἢ πανευσεβῆς θέλη;
 Ποθὶδ, καὶ πάντων Ἀρχιεργέλων σωτηρίαν.
 Ἀρχιερατῆγέ, σπειρέδι, πλήθου τὸν πόθον;
 Ἡ πίστις αὐτῆς προσεξέκοσέ καὶ τόδε.
 Ἄλλοι εἰς τὸν αὐτόν.

Ἐχουσα θυρμὸν προσάπλω ἐπαῦδά σε
 Ἡ πανευσεβῆσος Ἀγούσα Θεοδώρα.
 Ἐκεῖ πλέον σε προσεπτῖν αὐτῆς θέλη,
 Ἀρχιερατῆγέ τῆς ἀνώ στρατημάτων,
 Ὅταν βασιλεῖς ἑρανῶν κείνων κέτω,
 Τοῦ γῆς βασιλεῖς εἰς κείων φεικτῶ ἀγῆ,
 Ὅθεν παρ' αὐτῆς λαβὼν δάσεν τόδε,
 Θερμαῖς τότε προσεπῆθι τὸ δαεουμένης.

Novem Ordinum Angelorum festum, quod σὺν τῇ τῆς Ἀρχιεργέλων vocant, celebrant Græci v III. Novemb. Vide Menæa.

XXXVI. OSIARUM, seu ἐν Ὁσίαις, monasterii suburbani meminit Leo Grammaticus pag. 486. ut & Eustathius in vita S. Eutychii Patr. CP. n. XL. dicati fortè S. Ὁσίæ, vel Ὁσίæ, cujus festum agunt Græci v III. Novemb. ut est in Menologio Basilii. In Originibus CP. ineditis hæc leguntur: Τὸν ἢ Ὁσιον ἀνήγαγεν Ἰωάννης καὶ Σοφία ἢ κλαβή.

XXXVII. PELAMYDUM monasterium à Leone Philosopho Constantino M. imperante adificatum inter περαπιά μοναστήρια recensetur in Originibus CP. ineditis: in Pelamydio suburbano fortè, de quo egimus in Originibus veteris Byzantii p. 6. Vide Codinum pag. 58.

XXXVIII. S. PHOCÆ monasterium virorum ἐν τῇ καλαμῶν Σπινῶ, quod ἰαυχῆνα τῆς Εὐζείνης vocat Porphyrogenitus, exstructum & dotatum à Basilio Macedone, ut idem scribit in avi vita cap. LXXXIII. & Codinus p. 58. ex Originibus CP. ineditis. Vide Notas ad Alexiadem pag. 343. & Continuatores Theophanis lib. IV. n. VIII.

XXXIX. QUADRAGINTA DUORUM MARTYRUM ædes excitata

in Palatio Pegano à Basilio Macedone, ut auctor est Porphyrogenitus in *avi vita* cap. LX. καὶ ὁ ἑοφαναῶν μὲνύεον ἑ δὴ καὶ πρὸς ἀράκοντα — ναϞ. De his SS. vide Continuatorem Theophanis lib. III. n. xxx. xxxiv. xxxv. xxxvi. & alios à Bolando ad VI. & X. Martii laudatos scriptores.

XL. SACCUDIORUM monasterium Imperialibus, seu quæ ab Imperatore nudè pendebant, accensetur ab Anastasio Bibliothecario in præfatione ad Theodori Studita Sermonem de B. Bartholomæo, ubi de ipso Theodoro: *Duorum Imperialium insignium que cenobiorum, Studii scilicet & Saccudiorum, constitutus est Abbas.* Hujus monasterii Hegumenus fuit S. Plato, cujus vitam conscripsit Theodorus Studita, uti appellatur in Vita S. Theodori, quem ait interfuisse Synodo habitæ an. DCCLXXV. cui hoc titulo subscripsit, Πλάτων ἡγέμενος Σακκιδίων. Suburbanum fuisse observat auctor Vita S. Theodori, ut & idem Theodorus in Vita Platonis n. xxxii.

XLI. ΤΩΝ ΣΠΕΙΡΩΝ monasterii ad Damattyn; à Samona Patricio exstructi, Leone Philosopho imperante, meminit Leo Grammaticus pag. 486. & Scylitzes pag. 605.

XLII. STAURACII, τῆς Σταυρακίης, monasterium memoratur præsertim à scriptoribus Byzantinis, quod in eo, ubi & Monachum induerat, sepultum Stauracium Imperatorem tradant scriptores. Theophanes pag. 418. τὴν ἡ γαμετὴν τῆς Σταυρακίης Θεοφανῶ κατεπλήτισεν μονάσασιν; — ἐν οἷς καὶ ἐπίσημον οἶκον εἰς μοναστήριον, τὰ Ἑβραϊκά λεγόμενον, παρέχεν, ἕθθα Σταυρακίῃ ἐπέθη. Zonaras pag. 102. ait Michaëlem Rhangabe Imperatorem Theophanoni Augustæ Stauracii conjugii domum assignasse, quam illa in monasterium mutavit, & à Stauracio in eo sepulto Monasterium Stauracii postea appellatum, mox hæc subdit: Ἡ περὶ μονῆς ἐκείνης ἐκλήθη ἡ Σταυρακίης ὀνομασμένη, βαρβαρικοῦ ἢ ἡ ὀνόματος αὐτῆς ἡ σαρρακίης ὄχλη, λέγεται τὰ Βρακῆ αὐτῆς πινῶν ἡ αὐτῆς δὴθεν πρὸς τὸ ἑλληνικώτερον, ὀνομαζέται τὰ Ἑβραϊκά. *Id monasterium appellatione corrupta vulgò Braca dicitur, & à nonnullis qui vocem ad Græcam formam detorqueere conantur, originis ejus ignati, Hebræica.* At Cedrenus pag. 482. in monasterio, quod τὰ Βρακῆ etiam appellat, mortuum quidem, sed sepultum ἐν τῇ μονῇ ἡ Σατύρι refert; in quo postmodum monasterio Hegumeni seu Abbatis dignitatem obtinuit S. Ignatius, à qua ad Patriarchalem sedem promotus est, ut auctor est Scylitzes pag. 551. Sed & in eo humatum tradit Michaël Syncellus in illius Encomio; & ab illo conditum, seu potius instauratum; siquidem monasterium Satyri Stauratio jam imperante constitit. Menæa ad xxxiii. Octobr. de S. Ignatio: Εὐνάχος ἡ γαμέμος εἶτα καὶ μοναχὸς ἀποκαρῆς, καὶ ἡγέμενος ὁ Αρχαγγέλου μονῆς τῆς τοῦ μὲν ἐπιμακίους ἀντέλλοντος, καὶ ἡ Σατύρι. Eadem habet Menologium Basilii Imp. Nicetas Paphlago Ignatium ait ædem S. Michaëli sacram in continente, è regione suburbanarum insularum, instaurasse, paulo antequam vitâ excederet, in eoque demum sepultum. καὶ ἡ ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ἡπειρὸν πρὸς τῇ αὐτῇ κειμένη, αὐτῆς δὴ λέγω πρὸς ἀθηναίων καὶ μεγάλῃ Ταξιάρχῃ μονῆς, ἐπὶ τῷ τέλει ὁ αὐτῆς ζωῆς, ὁ μακίσιος τελευταίαν ἀνεσῆσατο, καὶ κατήγαγε τῷ Θεῷ. *E regione quippe illotum in continenti ipsi adjacente, illud dico magni Angelicorum Ordinum ducis monasterium, sub vitæ suæ finem beatus ille postremo edificavit, & Deo consecravit.* Unde patet monasterium Satyri, & monasterium S. Michaëlis ἐν σενῶ, seu in littore quod Propontidem respicit, idem unumque esse: nec fortè diversum quod ab eodem Ignatio instauratore, μονῆ ἡ Πατεριάρχῃ usurpatur ab Anna Comnena lib. x. Alexiad. pag. 298. & in Menæis xxxi. Maii in SS. Constantino & Helena: etsi id omnino ut verum non præstiterim. Locum ubi exstructum fuit indicat hæc verba Leo Grammaticus in Basilio p. 471. Ἰγνάτιος ἡ ὁ Πατεριάρχῃς οἰκοδομήσας ἐκκλησίαν εἰς τὸ ἐμπόριον Σάτωρος ἀδικαλίῃ ἐπὶ ὀνόματι Αρχιεπιστῆρος τῆς ἀνατέλλοντος, καὶ μονῆς πεποιήκεν ἀνδρείον, ἕθθα καὶ τὸ σῶμα αὐτῆς ἀπὸκειται: *Ignatius autem Patriarchæ Ecclesiam insignem ad Satoris Emporium sub Orientis Archistrategi nomine constructam virorum fecit monasterium, ubi corpus ejus depositum est.* Ubi sanè observandum, ut & in laudatis Menæis, S. Michaëlis ἀνατέλλοντος epitheton, cujus vim haud bene percipio. Panegyricus Incerti Maximiano & Constantino dictus, eundem Constantinum *Orientem Imperatorem* vocat, statim initio.

XLIII. TARASII, τῆς Ταρσίου, monasterium, ut habet Codinus pag. 58. hanc appellationem fortitum est, quia à Tarasio Patriarcha CP. edificatum πέραν τῆς σενῆς, qui & in eo sepultus est, ut est in Menæis ad xv. Febr. πρὸς τῆς εἰσολῆς ἡ Εὐξείνης πέντε, ut est in iidem Menæis ad vii. Martii in S. Theophylacto Episcopo Nicomediensi. Dicitur verò illud fuit omnibus Martyribus. Narrat quippe Ignatius Diaconus in S. Tarasii vita n. lxi. sepultum *in monasterio ab eo edificato in Bosphoro Byzantino, in venerando templo omnium Martyrum, qui pro Christo sanguinem effuderunt.* Græca non sunt ad manum. Theophanes pag. 407. Tarasii pariter λέξανον translatum ἐν τῷ σενῶ ἡ Πέντε ait, & sepultum ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὑπὸ αὐτῆς κτηθέντι. Idem etiam pag. 424. narrat Michaëlem Imperatorem cum Procopia Augusta ad Tarasii monasterium profectum, defuncti memoria justis parentatis, sacrum ejus sepulcrum laminis argenteis pondo xc v. librarum circumdedit. Meminit præterea istius monasterii Scylitzes pag.

605. 779. ut & Symeon Logotheta in Leone n. x x i v. & Leo Grammaticus pag. 486. Ut porro S. Tarasii corpus Venetias translatum fuerit, ita narrat Andreas Dandulus in Chron. MS. Bibl. Reg. sub an. m x v i i i. in Ottone Urfeolo Venetorum Duce: *Hoc tempore corpus S. Tarasii Patriarche Venetias translatum est vii. Kal. Octob. Quidam namque mercatores Veneti ad promontorium quoddam perveniunt, cui nomen Chiledro, & dum moram ibi contraherent, quidam Sacerdos Methamancensis Ecclesie cum duobus sociis Petro & Ioanne ad Ecclesiam, quam prope sitam audierat, orationis causa profectus est, & cum illuc appropinquassent, monasterium cernunt, & in eo neminem repperunt. Cumque Sacerdos Ecclesiam intrare vellet, inspiranter intelligit sibi dici, Tolle hoc corpus sanctum, & defer tecum. Cum autem corpus ubi esset ignoraret, utpote qui nunquam affuerat, supra Ecclesie pavimentum se stravit, lacrimabiliter divinam precabatur Clementiam, ut si divina fueris commonitio, sibi plenius referretur. Surgit autem post orationem, & ei suggereretur ut tolleret corpus sanctum. Cæpit ergo per Ecclesiam omniquacunque respicere, & tandem ad altare accedens, videt superius sancti imaginem, cuius subscriptio erat, Sanctus Tarasius: videtque in pariete parvum Crucifixum, quo elevato, per fenestram intra speluncam quandam aspexit: ibi enim sanctum jacebat corpus serico panno involutum, quatuor lampadibus ardentibus ante eum. Casu autem quodam Sacerdos manum laesus erat, eamque ad collum pendentem tenebat. Vt vero fenestra eam apposuit, continuo sanitatem recepit. Latus igitur & animosior factus, securus manum imposuit, ut probaret si corpus moveri posset. Cum igitur sinistra ejus manu apprehendisset, tanta corpus agilitate sullevatum est, ut vivens ipse videretur consurgere, ac dicere, Tolle me, quia tecum venire praesto sum. Sublevatum igitur corpus ad navem, quæ tribus miliaribus aberat, celeriter portavit, cujus dominus & patronus erat vir nobilis & devotus Dominicus Dandulo, qui levo animo corpus sanctum cum reverentia suscepit. A quo degradando duo duces, videlicet Henricus Dandulo, & nos Andreas qui loquimur, originem duximus. Non multo autem post corpus secuntur Monachi, cum lacrymis ululantes, atque proclamantes, Reddite nobis Patrem nostrum, crudeliter homines; hinc exire non poteritis, nisi reddatis. En una alia vice quidam ex terra nationis, unum ipsius dentem furati sunt, & donec redderent, nequaquam exire potuerunt. Veneti autem ad reditum parati, eorum verba contemnunt. Et cum alia navis procellarum violentiâ jaçtarentur, illa in qua erat pretiosus thesaurus, quasi anser natans super undas maris videbatur. Cum reverentia igitur multa deducitur, & devotione incomparabili ab Episcopo & populo Venetiarum suscipitur, potissime à sanctis Monialibus S. Zacharia, ubi tunc c. c. ancillarum Christi collegium manebat: ibique sacrum corpus depositum est. Patuit autem inconcitanter iam ex loco quàm ex habitu, quod eremiticam duxerat vitam; nam post tergum cujusdam feta pellem quasi pro pallio habere videbatur.*

XLIV. S. THECLÆ templum ædificatum fuit in suburbanis, ultra Sycas, seu Galatam, ubi extitit porta ἀπαρούσιον εἰς τὸ μέρτυρον ἢ ἀγίας Θεκλας, ut ex Novella c l i x. Justiniani docemur. Huic Ecclesie præfuit Phraitas, seu Flavitas, Patriarcha Constantinop. qui ἀριστότερος ἢ ἀγίας Θεκλας Συκῶν dicitur S. Nicephoro Constantinop. Patr. in Chronographia compendiaria. Liberatus Diaconus in Breviario cap. x v i i i. *Moritur Acacius, & ordinatur post eum Flavitas Presbyter, qui fuit à sancta Thecla.*

XLV. S. THEODORI ædem sacram, à Justiniano priusquam imperaret, πρὸς τὴν πόλιν, ἐν χώρῳ καλεσθῆναι Πρωσία, ante urbem, in loco nuncupato Rhebio, ædificatam auctor est Procopius lib. i. de Ædif. cap. i v. *Rheβιον, seu Rheβιον idem ne fuerit quod Rhegium, uti opinantur viri docti, non omnino constat, tametsi quæ Porta Rheβii dicitur scriptoribus, aliis Rheβii videtur appellari. Vide Annam Comnen. lib. v i i i. pag. 226.*

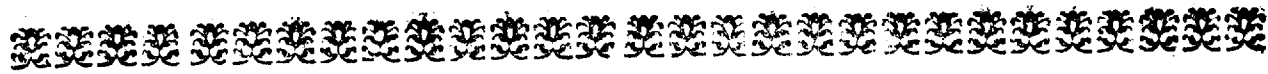
XLVI. S. THEODOSIÆ Martyris, ædis ultra Sinum, meminit Pachymeres lib. i i. cap. ult. & Ducas cap. x x i x. ubi tradit captam à Turcis urbem die x x i x. Maii divæ sacra, & cum solennitati in illius æde frequens populus interesset: *Ἐτυχε γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τὸ σωτηρίας τὴν πόλιν ἐσπάρξασθαι, καὶ πανηγυρίζειν πρὸς τὸ μνημεῖον τὸ ὀσιομάρτυρος Θεοδοσίας ἐπιλείτο αὐτὴ εὐορπὴ πᾶνδημος, &c.* Hodie in Messitam versa est, ut auctor est Leunclavius in Pant. Turc. cap. c x x v i i i. ubi & situm indicat: *Extat, inquit, unum liberti cujusdam Pompeiani marmor, quod non procul à Casanis Bassa Messita, (quondam illustri sanctæ Theodosiæ templo) supra navale Sultaninum sita conspicitur, id pulcherrimis exaratum literis Romanis hæc verba continet: V. C. N. P. O. M. P. E. I. V. S. P. H. I. L. I. N. V. S. P. O. M. P. E. I. A. E. P. H. I. L. V. M. E. N. A. E. F. I. L. I. A. E. E. T. S. I. B. I.* De hac æde etiam Gylius de Bosporo Thrac. lib. i i. cap. i i. qui ut & idem Leunclavius, Portam Urbis ad Sinum sitam *Hagia Capisi* appellari ait. In hac corpus sanctæ Theodosiæ asservatum docemur ex Magno Chronico Belgico, ubi de ultima urbis expugnatione pag. 378. *Corpusque beatæ Theodosiæ virginis, quod illic maximis miraculis crebro claruit, omnesque alias sanctorum reliquias, canibus tradiderunt, & in tutum projecerunt.* Ad ædis, quæ Sinus Ceratini capiti adjacuit, alludere videntur hi ex Menais versus ad x x i x. Maii, quo festum S. Theodosiæ Constantinopolitanæ agi dicitur:

Κέρως κείῃ πείναι σε Θεοδοσία,
 Οφθην νύκιν ὅτι τὴν Αμαλθείας κέρας.
 Cornu arietis complectens se, Theodosia.

Visum est tibi novum Amalthea cornu.

Vide Godefridum Henschenium ad 11. April.

XLVII. S. THYRSI Martyris adem extra urbem extruxit Cæsarius, qui Consul fuit cum Attico anno Christi cccxcvii. & Præfectus Prætorio sub Theodosio Magno, cujus passim mentio apud Theodoretum, Chrysoftomum, Libanium, Philostorgium, & alios: quo loco erat oratorium, in quo recondita erant SS. Quadraginta Martyrum reliquiæ, quæ demum divina revelatione detectæ sunt Pulcheriæ Marciani Imperatoris conjugii, quas illa juxta beati Thyrsi feretrum reposuit. Sozomenus lib. ix. cap. 11. rem pluribus & occasionem ædis condendæ narrat: quam etiam attigit Chronicon Alexandrinum pagina 739. ad annum 1. Marciani: Περὶ τῆς ἡγίας Μαρτιανῆς τῆς βασιλέως τῆς ἁγίων τεσσαράκοντα τῆς ἐν Σεβασίᾳ μάρτυρησάντων κατ' ὄψασίαν εὐείσθη τὰ λείψανα κατακρυπτόμενα εἰς τὸ εἶκον τῆς ἁγίας Θύρσου, ὅπιστα τῆς ἀμβωνος καὶ ἀνεδομίστατο αὐτῶν εἶκον ἔξω τειχῶν τῆς Τροαδισίων Κωνσταντίας ὑπάρχοντος. *Pulcheria Marciani conjugii Sanctorum Quadraginta Martyrum Sebastæ passorum per revelationem reliquias invenit conditas in æde S. Thyrsi pone ambonem: & eorum adem edificavit extra muros Troadenses Cæsarius Consul & Præfectus.* Sed ædis structura longè præcesserat hanc reliquiarum inventionem, quæ facta demum anno ccccl. quo Marcianus imperare cœpit: quod & indicat Sozomenus. Muri verò qui Troadenses vocantur, siquidem adjuncti fuerint aut vicini porticibus quæ eandem habuere appellationem, extitere in duodecima regione. Ædem hanc postea reedificavit Justinianus, adhuc privatus, ut auctor est Procopius lib. 1. de Ædif. pag. 8. edit. MDCVII.

A D D E N D A,

& suis locis inferenda.

PAGINA 28. *linea 16. post*, observamus, *adde*, ita & benedicbantur domus recens extruxit, ut est in libro Sacramentorum Gregorii Magni pag. 250. & apud Gilbertum Lunicensem lib. de Usu Ecclesiastico.

Pag. 32. *lin. 54. post*, faceret, *adde*, quamquam Diocletianus Nicomediam urbi Romæ coequare paulò antè studuerat, ut auctor est Lactantius lib. de Mortibus persecutor. n. v 11.

Pag. 33. *l. 8. post*, Diocletiani, *adde*, vel potiùs Maximiani Galerii, cujus insatiabilem avaritiam carpit Lactantius libro de Mortibus persecutorum. n. xxxi.

Pag. 42. *l. 16. post*, altitudinem, *subde*, terræ motu collapsos scribunt Παρῖα κπ. MSS. ὅτι εἰς τὸ πύργον τῆς Κεντιωρίας, ἔξωθεν ἐγγρόντο σεισμοὶ καὶ πάλυ καὶ χαλάσθησαν τὰ τεῖχη, καὶ ἀνήγειρεν ὡς ὁρῶνται ὁ Θεοφίλιος.

Pag. 44. *l. 19. post*, statuit, *subde*, hic porrò addendæ inscriptiones, quæ turribus nonnullis adscriptæ etiamnum leguntur in muris maritimis, ex Itinerariò Jacobi Sponii. Harum altera sic habetur: ΠΥΡΓΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΙΣΤΩΝ ΕΝ ΧΩ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ. altera.

Pag. 46. *l. 11.* Videtur porrò, & *quæ sequuntur usque ad* munivit, *poni debere pag. 45. post lin. ult.* Error est *typotheta.*

Pag. 52. *l. penult. post*, auctor est, *adde*, Continuator Theophanis lib. 1 v. n. xxxiv. & ex eo.

Pag. 53. *l. 1. post*, Roma, *adde*, vel potiùs Athenis, ut habent Origines Constantinopol. MSS. *Et l. 3. post*, effingebat, *subde*, tradunt denique eadem Origines reliquas statuas Portæ Aureæ positas fuisse à Vigilio Primo à Secretis & Astronomo.

Pag. 59. *l. 36. post*, sapit, *subde*. Id porrò hausit ex Originibus Constantinop. ineditis, quæ aliàs vero haud minus consona produnt, hisce verbis: Η λεγομένη λίμνη (sic ibi & in titulo) τῆς νεωλείου, βουῶ εἶχε ἰσάμετρον χαλκοῦ παμμεγέθη πάνυ· κατέκειν δὲ ἔλεγον αὐτὸν ὡς βουῶ μίαν τῆς ἐνιαιωτῆ, καὶ γίνεσθαι ὡς τῶν πῶματα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. ἐσοχρίωσθαι ἢ αὐτὸ ὁ Κωνσταντῖνος, ἐν ᾧ καὶ ἀγορὰ τῆς θαλασσίων ἐμπόρου τὸ πρῶτον ἦν. ὅτι ἢ Ἰουλιανὸς (μετετέθη) εἰς τὴν Ἰουλιανὴν λιμνῆα. Tametsi pleraque ex iis absurda prorsus sint, saltè inde eruiamus Portum Palatii, seu Bucoleontis, eundem fuisse cum Portu Juliani: quod præterea firmatur ex iis quæ habent eadem Origines, & idem Codinus pag. 44. scribentibus locum nominatum τὸ Ὀρμισίδου parvum fuisse portum, antequam conderetur Portus Sophiæ, qui à Conditore ejus Juliano dictus fuerat Portus Juliani.

Pag. 60. *l. 41. post*, ait, *adde*, idem Bondelmontius. *Et lin. 43. post*, restat, *adde*, quemad-

modum Theodorus Petri Magistri officiorum sub Justiniano filius *κοντοχέρης* appellatus, quod illi manus altera esset brevior. Et revera idem fuit Contoscalii Portus cum Portu Juliani, Sophiarum, & Neorio: quod præ cæteris testantur Παξία ΚΠ. Τα δὲ πάλιν παλάτια τῶν Σοφίων, ἀπανα ἦσαν συν τῶν λιμένων αὐτῶν ἐν τῶν Κοντοσκελίω, ἀνήγαγε Μαυραϊκὸς ὁ βασιλεὺς.

Pag. 60. l. 56. post, legas, subde, quod verò Michaëli adscribit Pachymeres, Andronico ejus filio attribuunt Origines ineditæ, seu Παξία ΚΠ. quo loco agit de Portu Juliani, quem eîs τὸ Ἐπὶ ἀρχαλίον fuisse ait. Quippe post ea verba, quæ etiam apud Codinum habentur, διὸ καὶ τῶν προσηγορέων εἴληφεν ὁ Σοφίων καλέμενον λιμὴν, hæc addit: Οὐ δὴ καὶ ἀναχωθέντα τῶν ἡρώτων ἀνάρυξε, καὶ ἀπλώσε τῶτον, γινώ, ὁ ἐν τῶν βασιλευσὶ ἀναφανέσας, ὁ τὸ ὄρθοδοξίας ὄντος λιμὴν, ὁ αὐτοκράτωρ ἡμεῖς κύριος Ανδρόνικος Κομνηνὸς ὁ Παλαιολόγος ἀνακαθήρας τὸ τῶτον τῶτον λιμὴν καὶ εὐρυίας, καὶ βαθύτατον ποιήσας, καὶ θεοφιλῆτον τῶτον ἀξιοπατάτατον ἤγαγε, καὶ τὸ λιμὴν ἀξιοπατάτων σιδηρέων κατασφάλισατο: τὰς βασιλικὰς εἰρήρας ἀπεπέλας ἐν τῶτον μίνας σαλεύεσθαι: ὅπως ὄραται τῆ πόλι μέρσον ἔργον καὶ ἀξιοπατάτατον.

Pag. 61. l. 1. post, parvus est, subde, de Contoscalio paulò aliter scribunt Origines Constantinop. ineditæ: Οὐ τὸ Κοντοσκάλιον ἢ πόρτα ἀπὸ Ἀγαλλιανῶν Τυρμύρχου παρισταμένου ὅτι ἐκπίετο λιμὴν, ἐκαλεῖτο ἢ ἐκείνος Κοντοσκελίος: Contoscalium Porta, ita appellata ex Agalliano Τυρματῆα, qui eo operi aderat cùm Portus edificabatur: vocabatur verò ille Contoscales.

Pag. 63. l. 49. post, daturi, subde, at priusquam eò veniamus, præstat, hîc observare urbem totam in tres partes dividi ab auctore τῶν Παξίων ΚΠ. quod, inquit, quæcunque enarraturus est de ædibus sacris, privatis, ac publicis, facilius lector deprehendat: Ἰστέον οὐκ ὅτι δυσύροτα ὄντα τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὸ συσκευασίαν εἶναι, διερέθη εἰς τρία μέρη. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀρχεται ἀπὸ τῶν παλατίου Χαλκῆς καὶ τῶν Μιλίου μέχρι Χριστίας. τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ Τζυκανιστηῶν, τὸ Ὀδηγητῆς, τῶν Μαγνάνων, καὶ μέχρι Βλαχερνῶν. τὸ δὲ γὰρ τρίτον μέρος ἀπὸ τῶν ἑτέρων μέρος, τὰ τε ἀγία Σεργίου καὶ τῶν Σοφίων. καὶ ὁ βυβλίον εὐρεῖν π, ἢ δυσχεραῖς, ἀλλ' εὐθέως εὐρίσθαι τὸ ζητούμενον. *Observandum igitur, cùm hæc omnia haud promptum sit invenire, quod promiscuè & nullo servato ordine recensentur, in tres partes hocce opus dispersitum esse. Ac prima quidem incipit à Chalces palatio & à Milio usque ad Auream portam. Altera à Tzycanisterio, Hodegetria, & à Manganis, ad Blachernas. Tertia denique pars ab altera parte & à templo S. Sergii & à Sophiis. Ita ut qui aliquid invenire voluerit, non laboret, sed statim reperiat quod querit.*

Pag. 70. l. 32. post, illatam, adde, De Plateis hodiernis, sic Thomas Smithus Anglus in Notitia Constantinopoleos pag. 80. *Nihil non illustre & tanta qua spergebatur fama dignum in hac urbe extare, oculis quoque spondentibus fisis, credebam; quamque ingens sui desiderium illa à longè conspecta pepererit, exprimendo non sum: quam tamen ingressus, me miserè delusum esse præsens sentii. Mihi primùm displicuere salebrosi viarum flexus & inæqualitates, non sine labore superandæ: undequaque enim, vel ascendendo, vel descendendo itur, si unicam, quæ urbem transversim dividens, ab Imperatoris Palatio ad Portam Adrianopolitana aequali superficie, ac sine aliqua curvatura ducis, platcam excipias: dein earundem angustia, quæ nitore & amœnitati detrahunt, ut ades alicubi utrimque se ferè contingere videantur.*

Pag. 74. l. 39. post, videtur, adde, tradunt Origines Constantinop. MSS. in Foro Circulari, seu Constantini, extitisse Horologium aureum, quod Cyzico advectum fuerat: Καὶ ἐκεῖσε ὠρολογεῖον ἦν, ἔπερ ἔφερετο ἀπὸ Κυζίκου Χαλκουῦ.

Pag. 74. l. 41. post, videtur, adde, & ex inedito epigrammate, cùm hoc lemmate:

Ἀνηπίου, εἰς ὠρολογεῖον ἀρμόζης τὸ ὀπίγραμμα, ὡς ἔγωγε οἶμαι
τῶν τῶν γραμμάτων ἐννοίαν, ἐπὶ δυσληπῶ.
Σῆμα δωδεκάμοιον ἀφεγγῶ ἡλίωιο
Τετρακτίς ἀγλώσφω φθιστόμορον σόμφη.
Ἐὐτ' ἀπ' ἑλιβομόσιο ποτὶ Στενὸν ὕδατος ἀκρον,
Αὐλὸς ἀποσπίλη πνεῦμα διωλύμον.
Θῆκεν Ἀθηνῶν δῆμον χάριν, ὡς ἀπ' ἐναλῆς
Εἶη κατὰ φθισεραῖς ἡέλιος νεφέλαις.

Hic porrò innuitur artifex Atheneus Mechanicus, cujus libri Mechanici laudantur.

Pag. 75. l. 13 post, Ρώμης, adde, Origines Constantinopol. MSS. Ο ἢ φέρος εἰς μίμησον τὸ ὠκεανὸς ἐπιπᾶν κυκλοειδῆς. *Forum verò ad exemplum Oceani constructum est, formâ circulari.*

Pag. 78. l. 55. post, bibliotheca, subde, atque eò fortè spectant qui habent Origines ineditæ Constantinop. & idem Codinus, scribentes ad hanc columnam exterarum gentium legatos excipere solitum fuisse Theodosium, ἔνθα τῶν ἀπὸ τῶν ἔθνων ἵκοντας ἐδέχτο ἐκεῖσε, quod in basi ita depingatur. Hanc alii Cochlidem columnam Arcadii Imperatoris esse volunt. Ita enim Thomas Smithus in Notitia Constantinopoleos pag. 120. *In Foro mulierum (Auratbazay) alia columna extat, quæ loco editiori posita, navigantibus in Propontide eminens conspicitur. In tot tantisque sæculorum retro ætorum decursorumque vicissitudinibus mutilationem quoque passa est hac ingens olimque magnifica moles, quæ ad centum quadraginta præterpropter pedum altitudinem assurgens, quadraginta duos in perimetro complectitur. Per cochleam intus ad summum ascenditur. Illic celaturâ non admodum*

admodum artificii figura prominent, qua belli apparatus resque ab Arcadio Imperatore gestas, quarum memoriam fama ad posteros usque propaganda cupidissimus ille qui fecit, hic extare voluit, oculis exhibere videntur, quod hactenus consentiente omnium fama creditum est. Inde apud Francos columna historica nomen. Sed & Arcadio & Honorio adscribitur à Jacobo Sponio in Itinerario tom. 1. pag. 226. ubi & ita hisce vernaculis describitur: La colonne qui est au milieu de la ville, toute historiée en bas relief, a été élevée à l'honneur des Empereurs Arcadius & Honorius, dont l'on voit la représentation du côté de la base. Deux victoires leur mettent la couronne sur la teste, & ils sont accompagnés d'une troupe de Sénateurs. Au rang de dessous deux autres victoires amènent des figures de femmes couronnées de creneaux, qui représentent autant de villes que les armées de ces deux Princes avoient soumises à leur Empire. Le Labarum, qui estoit le chiffre enroulé des deux premières lettres du nom de Christus, y paroît en divers endroits. La colonne est toute de marbre, & de la manière de celle de Trajan qui est à Rome. La sculpture n'en est pas si bonne, elle est pourtant aussi belle, &c. Les figures du bas & de la base sont fort mal traitées, &c.

Pag. 81. lin. 40. post, pag. 37. adde, ubi post hæc verba Codini, ἔχατον δὲ ἐκλήθη Θεοδοσιακὸς φόρος. Subdunt Origines Constantinop. inedita, à quibus hausit, καὶ ἕως μέγιστον Κωνσταντίνου Κοσμοπόλεως, quæ quidem verba referenda videntur ad Θέαμα de quo supra, non verò quod Forum Theodosiacum sub Copronymo esse desiderit.

Pag. 85. l. 14. post, Theodorus, adde, Origines inedita Constantinop. Οἱ ἀνωτέρω τῆς μαγαζίων ἀψίδων, ἢτοι αἱ ἀνάγαια καὶ ἄλλα, ὑπὸ Οὐάλεντος ἐκτίθησαν, ὡς ὁραταί. Aqueductus ingentium arcuum, seu in calum usque educti fornices, à Valente, uti nunc conspiciuntur, constructi sunt.

Pag. 97. lin. penult. post, reddere. Meminit præterea Cisternæ Palatii Continuator Theophanis lib. 1 v. n. 1 v. ubi de Theophilo Imperatore: Τὰ πρὸς θάλασσαν τῆς Παλατίου τείχη τῆς ἀρχαίων θεμελίων εἶδεν παραβλαβῶν, καὶ πρὸς τὰ ἡλιακά, ἔνθα πρῶτον κινστέρης ἕως σωθῆν βασιλικὸν ὑποπνευγλιῶν ἔδον, ὡς δέοις ἐργαζόμενος ἐκείθεν τὸ λοιπὸν ἀνεπέλεσεν, καὶ ἑαυτὸν ἔτερε τούτοις &c. Ipse ad muros Palatii ad mare vergentes ab antiquis fundamentis diruens, & ad solaria, ubi prius cum Cisterna esset, Imperatoris filium aquis suffocari contigerat, hortos faciens, inde levamen aliquod querebat, seque his oblectabat. Nimirum ab Heraclio Imperatore, uti pleræque alia, op-pleta fuerat, & in hortos commutata.

Pag. 98. l. 39. post, pag. 267. adde, At Origines Constantinop. MSS. habent hoc loco κα-εἰβους, pro γάβους.

Pag. 103. l. 34. post, cæpit, subde. Addunt Origines Constantinop. inedita eandem Portam Σαφραῖν, seu Putrim, præterea appellatam: ἔστι δὲ ἡ λεγομένη Σαφραῖ.

Pag. 105. l. 50. post, fuit, adde, sic porrò uti hodie visitur describitur à Thoma Smitho in Notitia Constantinopoleos pag. 117. Circus, seu Hippodromus, Turcicè Amidan, ob spatium largius exprorectum non sine mirifica oculorum delectatione adhuc visitur, longius utpote ultra quingentos quinquaginta passus, plusquam verò centum viginti latus. In ipsius extremo columna hodie extat, quasi stadii meta, sed illa incendii vim passa, rimas agit. Integer autem extat obeliscus è marmore Thebæo, ob animalium figuras ab Ægyptiis, qui hujusmodi involucris philosophiæ & religionis arcana & mysteria occuluerant, lateribus insculptas, nostris columna hieroglyphica dicitur. Quadrus est, basi ejusdem figura impositus, latera efficiunt totidem triangula, quæ quò magis elevantur, eò fiunt contractiora, usque dum in conum desinant. Mole ingens est, & quod mirere, quoad se totam absque aliqua partium ferruminatione integra, ut in ea cum olim humi dejecta jaceret, super stylobatem incum reponenda non parum sibi gloriæ inde derivandum duxerit Theodosius Imperator, ut testatur duplex epigraphe, in occidentali latere, Græca, in orientali, Latina, quasi ipse solus hoc tum moliri tum perficere potuisset. Sub mole deprimitur obeliscus subius terram, ut inscriptiones in infima parte incisas perlegere non sit integrum, &c.

Pag. 106. l. 30 post, sic, adde, Thomas Smithus supra laudatus: In eodem circo propè extat columna serpentina, ex ære concavo & tortili facta: ad extremum autem illius scapi tria colla capitaque paribus intervallis inter se dissociata, quasi exsiliunt, inque modum trianguli emicant. Hanc olim ab Apollonio Tyanensi, quem Byzantii aliquantillum mansisse constat, sub peculiari siderum aspectu, quo melius à serpentum noxis infestationibusque hac cognata imagine urbs muniretur, prout sentiebat credula nimis antiquitas elaboratam fuisse à verisimili parum ablutit. Ita etiam

Pag. 111. l. 30. post, sit. subde: Extat porrò in alterius, ni fallor, Eubuli filii Athenagoræ ineditum epigramma, quòd hic damus:

Καιρήμονος εἰς Εὐβῆλον ἕδον Ἀθλωμαγέσων
Εὐβῆλον ἐπέκνωσεν Ἀθλωμαγέσων πᾶσι πάντων
Ἡστένα μὲν μόρφα, κρείσσονα δ' εὐλογία:

Pag. 117. l. antepen. post, χρυσοῦ κλίνον, adde. At Origines Constantinop. inedita hoc loco pro Justiniano Marcianum præferunt: Τὰ παλάτια τῆς Βουκολλέιτος ἀπὸθεν τῆς τείχους παρεξέβαλε Θεοδοσιος ὁ μικρός, ὃς ἡ Μαρκιανὸς ἐποίησε Τεῖκλινον, ὃς καλεῖται Χρυσοῦ κλίνον.

Pag. 123. l. 56. post, Codinus pag. 42. adde, Origines Constantinop. inedita parte 2: Τὸ ἡ Τζυρκανισήλιον ἐκπῶν ὁ Μικρὸς Θεοδοσιος μικρὸν, τὸ δὲ τελευτῶν σαῦλον ἐκπῶν Μιχαὴλ ὁ υἱὸς Θεοφίλου, h h

C.P. Christ. lib. IV.

κοσμήσας αὐτὸν καὶ ἄρμαρθεύσας πολιτείας. ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ Μακεδῶν ἀρξέβαλε τὸ Τζικανισθεῖον, καὶ Μιχαὴλ ἐπλάτιων ὁ υἱὸς Θεοφίλου φέρεται. ἐν δὲ πῆς ἡμετέρας χρόνους, πλείον τέτων ἐπλάτιων τὸ Κωνσταντῖνον ὁ Δάκας, κτίσας καὶ τὸν μέσον τεύκλιον τὸ ἰπώδρον, καὶ τὸ ἕνα κούβικλον. Ex quibus atas istius scriptoris deprehenditur. Mox addit Persei & Andromedæ statuas Iconio advectas à Constantino stetisse πλοσίον τῆς Τζικανισθείου. Alibi proximum fuisse adī Hodegetriæ indicant, unde Τζικανισθεῖον Οδηγηξίας eidem appellatur.

Pag. 124 l. 20. post, vocatur, adde, Tricymbali Tzycanisterii mentionem agit præterea Anonymus Combesianus in Porphyrogenito n. 1 v. Sed & Origines Constantinopol. MSS. parte 11. Αἱ χαλκῆ πύλαι αἱ ἰσάριον εἰς τὴν Τεικύμβειον τῆς Τζικανισθείου πύλας βασιλείου τῆς βασιλείας ἐπύρθη ἀπὸ τῆς ἐμβόλων τῆς φόρου τῆς Χαλιναρίων. ἰσάριον δὲ πύλας μεγάλης Κωνσταντίνου ἀπὸ τῆς Σεβάστε. κτίσας δὲ τὴν Νέαν, ἀπὸ τῆς ταύτας, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκείνου. *Porte vero que stant ad Tricymbalum Tzycanisterii ablate sunt à Porticibus Fori Frenariorum. Statuæ porro fuerant à Magno Constantino è regione Senatus. At dum Novam Ecclesiam conderet, inde eas abstulit, in eamque intulit.*

Pag. 138. l. 49. post, recream. adde, Respexit porro hic scriptor quod in Chronico Alexandrino legimus Romulum Brumalia instituisse dicens: Ἀναβαλὼν ἐπὶ ξέρον τὸ καὶ καὶ βασιλέα τὴν εἰαυτὴ οὐκ ἐκλον πασαν, καὶ τὸς ἐν ἀξίαις, καὶ πᾶσας τὸς εἰδὸν τῆς παλατιῆς ἕσας ἑρατίας αἰς ἐντίμους, ἐν τῷ καιρῷ τῆς χιμῶν, ὅτε τὰ πολυμικὰ ἐνδοσιν ἐχθρὰ, καὶ ἔξαστο πρὸς τὸν καλὸν τῶν ἀπὸ τῆς Α. ἔχοντας ὄνομα, καὶ λοιπὸν ἀκοιθῶς τῆς Ω. Mox hac verba subdit: Καὶ κἀπὸ τῆς βρομαλίων πύλας τῆς Ρωμαίας πολιτείας εἰς τὴν Νέαν. Atque eò spectare prorsus existimo locum Agathie supra laudatum: neque enim credam intellexisse Kalendas Januarias, quibus festum Circumcisionis Christi, quod κλήσεως θεῶν vocat Joannes Euchaïtarum Metropolitanus pagina 72.

Pag. 140. ante lin. 1. adde, denique Aldhelmi Episcopi Schireburnensis in ejus Vita n. 1 v. apud Mabillonium.

Pag. 147. l. 53. pro, vestis, scribe, Calyptra. Lin. 54. post, pag. 485. adde, & Continuator Theophanis lib. 1. n. x.

Pag. 150. post lin. 31. adde, sed & hic referendâ quæ paginâ proxima diximus de Basilica in qua Julianus literas primùm edoctus est.

Pag. 169. l. 13. post, incomperta: adde, nisi legendum sit, πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, id est, appellere ad Casarii Portum qui proximus est Portui Juliani, quem Ἰβλιανήσιον interdum vocant scriptores.

Pag. 219. l. 31. post, Vita, subde, Origines Constantinop. ineditæ: Τὰ ὄντα δὲ κτίσματα τὰ ἐν μεγάλῃ εἰς τὸ ἄγιον Σέργιον, εἰκὸς εἶναι τῆς Μεγάλου Ἰβλιανῆος ὅτις αὐτῶν Πατρικίου. Magna illa edificia quæ versus S. Sergii ædicæ cernuntur, ea sunt in quibus habitavit Magnus Justinianus cum Patricius.

Addenda libb. III. & IV.

Pag. 6. l. 53. post, ναῦτι, adde, Continuator Theophanis lib. 1 v. n. x1. πρὸς τὸ τῆς Θεῆς τέμενος, ὅ ἐπὶ τὸν Σοφία.

Pag. 7. l. 12. post, cap. v. adde, & certè Ἀγαθονίκου præfert Codex MS. Originum, seu Πατρικίου ΚΠ.

Pag. 34. l. 1. post, instar, adde, at Origines Constantinop. ineditæ habent hoc loco κεφαλικάς ἀψίδας, tametsi mendum esse ferè constet.

Pag. 50. l. 46. post, conspiciuntur, adde, & sanè Theorianus in Legatione pag. 192. Patriarchæ τὸν θεῖον καὶ ἱερὸν θεῖον ὄπισθεν τῆς ἀγίας Τροπέζης statuit.

Pag. 78. l. 18. post, curavimus, adde. Ita Anonymus in Romano juniore n. v. tradit Helenam Augustam Constantini Porphyrogeniti uxorem, elatam ἐν τῇ χριστοκολλήτῳ καὶ ἀπὸ μνησείων καὶ λίδων κλίης, Senatu deducente.

Pag. 116. l. 55. post, τῆς Ἀμάντων, adde, Vita MS. S. Alexandri Archimandritæ Accemetorum Institutoris apud Metaphrastem, de eodem incendio: Φεῦ τῆς πλῆθους τῆς ἀμνησίων δοκῆς ὅτι δι' αὐτὰς τῶν Θεῶν ἀπὸ θαλάττης μέχρι θαλάττης διεκδεσμεῖν τὸ πῦρ καὶ ἐκταμεῖν τὸ μέσον τὴν πόλιν. τῶν καὶ γέρονται ἀρχὴν μὲν ὅτι ἔλαβεν τὸ πῦρ ἐκ τῆς νεαρίου ἐνθα ὁ οἶκος ἔστιν ὁ λεγόμενος Ἀμάντιος, καὶ ἐκ ἔχον ὅπου χωρήσει περιπέσοι.

Finis Constantinopoleos Christianæ.

I N D E X

A D

CONSTANTINOPOLIM CHRISTIANAM.

B. Librum III. & IV. indicat.

- A**
A T U S, Triclinium Palatii. 120. c
 Abibi Ecclesia. B. 151. b
 Abrahamii monasterium. B. 117. c
 Abramitæ Monachi. *ibid.*
 Abſida. B. 45. c. 46. a. 58. a
 Abſis. B. 20
 S. Acacii Ecclesia. B. 118. b
 Accubita, Accubitus, Accubitō-
 riæ vestes. 135. b. 136. b. c
 Achilleæ Thermæ. 86. c
 Ἀχιλλεῖον Ecclesia. B. 83. b. Vide
Imago.
 Achur Capſi Porta CP. 55. c
 Accemeti Monachi, eorum mona-
 ſterium, institutum. B. 151. 152
 Acropolis CP. 14. a. 44. b
 Acropolitæ tractus. 166
 Ἀκρόπολις. B. 41. c
 Aedes sacræ CP. B. 111. 112
 Aedificia publica Byzantii. 14. b
 Aegyptiorum monasterium. B. 152. b
 S. Emiliani Ecclesia, B. 119. a.
 Porta. 55. a
 Aetherius Architectus. 114
 Aethicus auctor Cosmographiæ.
 62. b
 Aëtii Cisterna. 96. a
 Aëtii Ecclesia. B. 152. b
 Aëtus, Triclinium Palatii. 120. c
 Ἀἴτιον. 120. c
 Affectiva Imaginum adoratio. B.
 53. c
 Agalmata, ædes sacræ. B. 152
 Agapæ Christianorum. 136. c.
 137. b
 S. Agathæ Ecclesia. B. 141. b
 S. Agathonici Ecclesia. B. 119. d
 Agathi monasterium. B. 180. a
 Ἀγία σορός. B. 84
 Agiofyriza, Ecclesia sic dicta. B.
 86. a
 Ἀγιοφύριζα. 46. a. B. 171. b
 Ajacis & Achillis templum. 14. c
 Ἀϊάκων. B. 19. b
 Alcibiades Byzantium capit. 19. a
 S. Alexandri Ecclesia. B. 119. b
 Alexandrina horrea. 157. b
 Alexiacum Triclinium. 132. b
 Alexii monasterium. B. 152
 Ἀλεξίου. B. 113. c
 Ἀλεξίου. B. 76. a
 CP. *Christ. lib. IV.*
 Alonitzium. 166. c
 Ἀλωνίτιον. 77. c
 Altitudo ædis Sophianæ. B. 15
 Altitudo centri hemisphærii So-
 phiani. B. 31. a
 Alypii monasterium. B. 152. b
 Amalphitanorum Ecclesia CP. B.
 82. c
 Amantii tractus. B. 116. c
 Amastrianum Forum. 83. a
 Amastris urbs. 83. c
 Ambo ædis Sophianæ. B. 67. b
 Ambonis gradus. B. 68. b
 Ambulationes Marciani. 122. c
 Amphitheatrum CP. 108. a
 Ἀμφιθέατρον. 69. c
 Ἀνάρχουροι qui dicti Sancti. B. 121. c.
 122. a
 Anastasiæ Ecclesia à S. Gregorio
 Nazianzeno exstructa. 94. a. B.
 141. 142
 S. Anastasiæ Novatianorum Eccle-
 ſia. B. 141. b
 Anastasianæ Balneæ. 91. c
 Anastasianum Triclinium. 130. c
 Anastasius Imp. Chalces Condi-
 tor. 114
 S. Anastasii Ecclesia. B. 119. b
 S. Anastasii Persæ Ecclesia. B.
 119. d
 S. Andreæ Ecclesia. B. 111. c
 S. Andreæ reliquiæ. B. 105. 106
 Andronici Triclinium. 122
 Ἀνδρονίκου. 122. c. 144. b
 Anemodulium. 166. c. 167. a
 Angiportus Palatii. 122. c
 Angulus S. Demetrii. B. 122. c
 S. Annæ Ecclesia. B. 143. c. 144. b
 Ἀνοξία ædium sacrarum. B. 10. b
 Anthemii Ecclesia. B. 152. c
 Anthemii tractus. 168. a. B. 117. b.
 152. c
 Anthemii Geroconium. B. 166. c
 Anthimi monasterium. B. 180. b
 Antiochi Palatium. 168. a
 S. Antipæ Ecclesia. B. 119. c
 Antipera. B. 167. a. 168. b
 Antiphonetes imago. 116. a
 Antonini Itinerarium. 62. c
 Aphameæ Palatium. B. 174. b
 Apollinis templum, 15. a. Tripus,
 87
 Apollonii Tyanei πλέουμα. 115. b
 SS. Apostolorum Ecclesia. B. 105.
 106. 107. 108
 SS. Apostolorum Ecclesia in Tri-
 concho. B. 111. b
 Arbor aurea in Palatio Magnaura.
 129. a
 Arborea Luciferæ. B. 41. b
 Arca. 154. c
 Arcadiæ Nobilissimæ domus. 143. a
 Arcadiæ Ecclesia S. Andreæ, B.
 111. c. S. Andreæ. B. 113. c
 Arcadiana Cisterna. 96. c
 Arcadianæ Thermæ. 91. c
 Arcadianæ. B. 121. b
 Arcadii Statua. *Vide Statua.*
 Arcarii. 155. a
 Ἀρχαῖον μαρτυρικόν. B. 123. b
 Areobindi Balneæ, 94. b. Tractus.
 B. 149. b
 Areobindi Ecclesia Deiparæ. B.
 83. a
 Ἀρειῶν οἶκος. 146
 Argentariorum Porticus. 111. c
 Argivi Byzantii conditores. 17. b
 Argyra Palus. 50. b. 174
 Argyropratia. 168. b
 Aristarchus Harmosta Byzantii.
 19. b
 S. Aristinæ Ecclesia. B. 144. c
 Ἀριστινῶν. 121. b
 Ἀρσενάλιον. 124. b
 Arma, Triclinium Palatii.
 Armamenta. B. 132. a. 145. b
 Armamentarium. 127. c. 155. c. B.
 132. a
 Armati, seu Armatii tractus. 168.
 c. B. 165
 Armatorium. 156. b
 Armenianorum monasterium. B.
 153. a
 Ars, Grammatica. 150. b
 Arsenalis. 156.
 S. Artemii Ecclesia. B. 119. c
 Asecretum. 160. a
 Asparis Tractus. 168. c
 Ἀσπασίου οἶκος. B. 76
 Asterii monasterium. B. 153. c
 Attacæ ædes Deiparæ. B. 83. b
 S. Augustini Cantuariensis Archie-
 piscopi Ecclesia CP. B. 130. c
 Aura, tempestas. 128. b
 bb ij

- Augustæ monasterii. B. 153. a
 Augustæ Domus. 141. c
 Aureliani tractus. B. 138. c
- B**
- B**Alneæ publicæ CP. 88. c.
 Achilleæ, *ibid.* c. Zeuxippi,
ibid. c. Anastasiæ, 91. c. Con-
 stantini, 92. c. Speculum, 92. c.
 Anastasi, *ibid.* Dagiltæ, *ibid.*
 Sophianæ, 94. a. Magnæ, 94.
 b. Palatii, 94. b. Arcobindi, 94.
 b. Blachernarum, 94. c. Cami-
 nia, 94. c. Duplices, 94. c. He-
 lenianarum, 94. b. Mariz, 93. c.
 Alexandri, 89. a. Severi, 89. a.
 Oeconomii, 95. a. Mixtæ, 95. a
 Baptisterium Sophianum. B. 72. c
 S. Barbaræ Ecclesia, B. 144. c.
 Porta. 55. c
 Barbari domus. 168. c
 Barbifex fluvius. B. 174
 Barnylus fluvius. B. 179. b
 S. Bartholomæi Ecclesia. B. 111. b
 Basilica. 145. b. 146. 149. b. 150. b
 Basilica legum, 149. b. Gunario-
 rum, 151. c. 155. a. Theodosiana,
 155. a. Illi. 155. a
 Basilicæ Thermæ. 94. c
 Βασιλικῆ Ecclesiarum portæ. B. 24. c
 Basilidæ Ecclesia. B. 130. c
 Basilii Bulgaroetoni sepulcrum. B.
 113. a
 S. Basilii Ecclesia. B. 119. c
 Basilisci Palatium, 133. a. Tra-
 ctus, B. 151. b
 Bassiani Ecclesia. B. 120. c
 Bassi Ecclesia. B. 153. b
 Battopolium. 84
 Beletus scriptor. 117. b
 Belonæ domus. 274. c
 Bema Sophianum, B. 41. a. ædis
 Chalces, B. 82. Manichæorum,
 B. 42. Lectorum. B. 66. c
 Βημῶν. B. 63
 S. Benedicti Ecclesia. B. 120. c
 SS. Benjamini & Verii Ecclesia. B.
 120. c
 Bethleem monasterium. B. 153. c
 Bibliotheca Patriarchii, 143. c.
 Constantinopolitana, 150. b. 151. b
 Blachernarum Ecclesia, B. 83. c.
 Porta, 49. c. Palatium, 130. 131.
 Thermæ. 94. c
 Blanca. 60. b. c. 61. a. 166. c
 S. Blasii Ecclesia, & reliquiæ. B.
 120. c
 Borrædii tractus. 168. c
 Boni Cisterna. 97. b
 Bos, Bovis forum. 82. a. b
 Blattopolium. 84. a
 Borbyzes fluvius. 5. c. 16. c
 Bosporus. 7. c
 Bosphorus. 7. c
 Bosporus. 7. b
 Brachium S. Georgii. B. 124. c
 Brephotrophium. B. 165. b
 Brumalia. 138. b. 139. a
 Bryæ, vel Bryantis Palatium. B.
 177. c
 Buccinz. 13. b
- Bucoleonis Palatium. 119. c
 Bulgarorum Porta. 150. c
 Byzantii situs, 112. c. Parallelus, 4.
 b. Ala Græciæ, 4. b. Deorum se-
 des, 16. a. ejus Conditores, 16.
 b. status & fortuna, 18. 19. 20.
 21. quo anno conditum. 18. b
 Byzantii Dorica lingua usi, 18. b.
 vino dediti, 19. c. aleatores. *ib.* a
 Byzas, ejus ortus, 16. b. ejus sta-
 tua. 17. a
 Byzas Thrax Dynastes, 20. a
 Byzia Nympha. 16. b
- C**
- C**ælum repræsentat Bema. B.
 53. b
 Cænurgium, Triclinium Palatii.
 121. b
 Cæsarii Portus, 61. c. Tractus,
 169. a
 Cajumæ monasterium. B. 153. b
 Calami monasterium. B. 153. b
 Καλαμῶν. 132. c
 Calchedonenſe Palatium. B. 175. c
 Calchedonenſes cæci & infani di-
 cti. 18. a. B. 187. a
 Calliades Byzantiorum Dux. 17. a
 Calliæ monasterium. B. 153. b
 S. Callinici Ecclesia, B. 121. a. Por-
 ta, 50. b. Pons, B. 179. b. Mo-
 nasterium. B. 180. b
 Καλλιπιδίς dicta CP. 35
 Calypa monasterium. B. 154. b
 Καλυπτιῶν, Ciborium. B. 51. d
 Camilaucium. 168. c
 Καμιλαυκίον. B. 179. c
 Caminia. 94. c
 Campa monasterium. B. 154. b
 Campus CP. Martis, *sc.* 140.
 141
 Canatistæ ædes. 168. c
 Cancellus Bematis. B. 62. b
 Καταδρομῆς. B. 63. c
 Caniclei tractus. 169. d
 Cantharus. B. 21. b
 Capitolium. 133. a. 149. c
 Carabitzæ ædes Deiparæ sacra. B.
 85. c. 86. c
 Carbonaria. B. 139. b. 169. b
 Carcer Chalces. 115. a
 Carceres. 153. 156. c. 157. a
 Carea Porta. 51. e
 Carca. B. 118. c
 Cariani Gerocomium, B. 166. b.
 Monasterium, B. 154. b. Pala-
 tium, 133. b. Tractus, 94. c.
 Porticus. 111. c
 Corosianæ Thermæ. 191. c
 SS. Carpi & Papyli Ecclesia. B.
 121. c
 Carpiana. 169. b
 S. Cassiani Ecclesia. B. 121. a
 Castellum Rotundum, 45. b. B.
 113. b. Theodosianarum, 46. a.
 ad Blachernas, 46. b. 131. c.
 Francorum, 46. b. Caroli, 46.
 c. Boëmundi, 46. c. B. 182. c
 Castoris & Pollucis Fanum. 15. c
 Castrum Petrii, 46. b. ad Forum,
 46. d
- Καταδρομῶν. 123. c
 Catabatæ. 69. c
 Catechumena, Catechumenia. B.
 33. b. c
 Catena Portus Ceratini, 9. c. 10.
 a. b
 Catenæ S. Petri. B. 116. a
 Catergolimenis Porta. 55. a. 60. b
 Catharorum monasterium. B. 154. b
 Catoptrum, Balneum. 91. c
 Χηλά. 10. c. 11. b
 Centenarium, turris Palatii. 123. c.
 B. 191. c
 Centrum. B. 53. c
 Ceras, Ceratinus Sinus, Portus. 4.
 5. 6
 Cercoporta. 49. c
 Cerei fictitii argentei in Ciborio.
 B. 52. b
 Cereris Fanum. 16. b
 Cercissa. 16. b
 Ceropolium. 84. b
 Chalce. 113. c. 114. 115. 116. 117
 Chalce Hippodromi. 114. c. 160. c
 Chalcidæ tractus. B. 125. a
 Chalcopratia. 169. c
 Chalcopratiana Deiparæ ædes. B.
 85. c
 Chares Dux Byzantiorum. 19. b
 SS. Charilampi & Pantaleonis Ec-
 clesia. B. 121. b
 Charisæ Porta, 50. b. monasterium,
 B. 158
 Chartopratia. 169. c
 Chelone. B. 134. a
 Chenolacci monasterium. B. 180. b
 Chiramas. B. 154. c
 Chora monasterium. B. 180. b.
 181. c
 Christi imago Berytenſis, B. 81. c.
 in Chalce. 116. a. 117
 Christodorus Poëta. 89. c. 90. b.
 107. a
 S. Christophori reliquiæ, B. 112. c.
 Ecclesia. B. 121. a
 Christus in iride sedens. B. 30. c
 Chrysocamera. 170. a
 Chrysoceras. 4. b
 Χρυσόχρῆτον Januarius mensis. 138. c.
 B. 22. b
 Chrysotriclinium. 117. c
 Ciborium, B. 50. 51. Ciborii sphæ-
 ra, 57. b. vela. 56. b. Ciborium
 portatile, 55. b. Itinerarium, *ibid.*
 κίβωτος. B. 179. a
 Ciconiæ. 175. b
 Cilya. 170. a
 Κιλιώδης. B. 59. c
 Circus CP. 102. b
 Circus ligneus. 49. c. 107. b
 Cisternæ variæ Constantinopoli. 95.
 96. 97. 98
 S. Claræ Ecclesia. B. 145. a
 Claudii tractus. 170. b
 Cleander Harmosta Byzantii. 19. a
 Clearchus Harmosta Byzantii. 19.
 a. c
 S. Clementis Martyris Ecclesia. B.
 121. c
 Clerus Sophianus. B. 71. b
 Clidii monasterium. B. 181. c
 Κλίμα. 61. c

Κληματα, κληματαριον. 135. c. 136. c	Κληματα Portæ. B. 24. b	S. Dii monasterium. B. 123. a
Cloacæ. 98. b. B. 73. b	Κόκκας, quid? B. 41. b	S. Diomedis Ecclesia, Carcer. B. 123. b
Cochlea Hippodromi. 104. a. Cochleæ ædis Sophianæ. B. 36. a	Cucorobium monasterium. B. 134. c	Diolcuri. 102. b
Cænopolis, Ecclesia. B. 153. b	Κυμαλικός. B. 30. b. 34. a	S. Dometii monasterium. B. 123. b
Colles septem Constantinopoli. 57. b	Curatores qui dicti. 119. c. 130. b. 134. a. 142. b. 143. b. 168. b. 169. b	S. Dominæ Ecclesia. B. 185
Colossus Hippodromi. 105. c	Curatoris ædes Deiparæ. B. 86. c	Domini Porticus. 111. b
Columba in ædibus sacris. B. 55. c. 56. a	Curia Coronatæ. B. 38. a	Domus Augustæ. 141. 142
Κολομβία. B. 73. b	Curriculum in ædibus sacris. B. 65. c	Domus Nobilissimæ. 143. a
Κολομβίαν. B. 21. c	Currus volitans in Milio. 72. b	Domus Placidia Augustæ, 141. c. B. 136. Pulcheriæ Augustæ, 142. c. Eudoxiæ. 142. c
Columnæ majores, Thessalicæ ædis Sophianæ. B. 27. c. 28. a. 59. b.	Cyclobium. 46. b	Dormire. B. 75. c
Porphyræticæ Ægyptiæ, 61. c.	Cyclopus monasterium. B. 154. c	Drungarii Secretum. 159. c
Faticidæ, 78. c. Columna Porphyretica, 76. a. Tauri, 77. a. b. 78. a. b. Historiata, 78. c. Strategii, 80. c. Hippodromi, 106. b. sacra Mensæ, B. 49. a. Junctæ. 170. b	Cydarus fluvius. 5. c	Δρις, Palatium. B. 175. b
Conchæ Sophianæ. B. 43. 59. 60. B. 136. c. Occidentales, B. 61. c.	Cynegium. 107. c. 108. b	Δρυφάκος. B. 62. c
Concha Porphyretica Constantiniani. B. 45. a	Cyparissium. B. 121. b	S. Dynameos Ecclesia. B. 81. b
Conditorium. B. 55. b	Cypressinæ tabulæ. B. 29. a	
Codobaudi domus, Condomitæ hæretici. 170. b	S. Cypriani & Justinæ Ecclesia. B. 183. a	E
Condylion. B. 134. b	Cyri Deiparæ ædes. B. 87	Ecclesia Magna Justiniana. B. 9. a
S. Cononis Ecclesia. B. 182. a	SS. Cyri & Joannis Ecclesia. B. 122. c	Ecclesiarum CP. magnificentia, B. 1. c. 2. numerus, B. 2. b. Ecclesiæ Conditorum nomine appellatæ, 3. b. Ecclesiæ Catholicæ, 3. c. Prophetis dicatæ, 4. b. Latinis Constantinopoli additæ. <i>ibid.</i>
Consistorium novum Justiniani. 125. a. 173. a	S. Cyri, Elebychi Ecclesia. B. 122. b	Ecclesiarum partes tres. B. 70. b. c
S. Constæ monasterium. B. 121. c	S. Cyriacæ Ecclesia. B. 145. a	Εκστεις. 97. b
Constantiaca horrea. 157. c	S. Cyriaci Ecclesia. B. 122. c. 183. a	Elæa. 66. b
Constantianæ Thermæ. 91. c. B. 138. c	S. Cyrici Ecclesia. B. 121. a	Ελαιών suburbanum CP. B. 165. b
Constantini M. Ecclesiæ, monasteria, 121. c. 182. b. Sepulcrum. B. 108. Balneum. 91. c	Cyriotissæ monasterium. B. 154. c	Electrum. B. 48. c
Constantinopolis divino oraculo condita, 23. 24. Nova Roma dicta, 35. magnitudo, 43. a. & c. <i>Vide suis locis ejus adificia.</i>	D	Elebichi tractus. B. 122. c. B. 147. b
Contaria. 170. b	D Agistæi Balneæ, 93. c. 94. a. tractus. 170. c. B. 127. b	Ελεβίχης ædes. B. 87. c
Contoscalium Portus, 60. b. B. 192. b. Contoscalii Porta, 156. b	Dalmati monasterium. B. 154. c. 155	Eleusis tractus. 171. a
Convivia publica in Christi Natalitiis, 135. c. Convivia struere, 135. c. Convivia in templis prohibita. 139. b	Damatris. B. 177. b	S. Eleutherii Ecclesia. B. 123. b
Κοσμοθέσιον. B. 145. b	Damiani monasterium. B. 155. c	Eleutherii Palatium. 130. b
Cordomiti tractus. 170. b	Danielis monasterium. B. 156. a	Eleutherii Portus. 61. a
Coronæ in templis. B. 37. c	S. Danielis reliquiæ. B. 135. b	Eleutherii Tractus. 61. c
Coronæ, seu Phari. B. 40. a	Daphne. 122. c. 171. a. B. 137. a	Ηλιακόν. 74. b
Coronis Hemisphærii Sophiani. B. 29. b	Darii tractus. B. 128. b	Elimorum ædes B. 185. a
SS. Cosmæ & Damiani Ecclesiæ. B. 121. c. 122. b. 182. a	Deiparæ ædes sacra variæ. B. a pag. 87. ad pag. 92.	Εμβάτης. B. 21. c
Cosmidium. 46. b. B. 182. c	Deiparæ imago à S. Luca picta. B. 81. a. 91. 92. b. 88. c	Encænia ædis Sophianæ. B. 9. 10
Κοσμίτης. 73. a	Decanicum. B. 73. c. 74. a	Εσχάτης. 98. c
Crælis Xenodochium. B. 163. c	Delphicum, Triclinium Palatii. 121. b	Ενδύτης. B. 57. a
Crateres Ciborii. B. 52. b. c	Δημόδοχοι. 106. b	Εννυτον Augustæi. 72. a
Crenetissæ tractus. 170. c	S. Demetrii Martyris Ecclesia. B. 122. c	Εοπατικῆ βηθσαλαί. 139. c
Κρημνῶν, Nymphæum. 87. b. 88. a	Δήμοι. 103. c	Επί τάρηκος. 15. c. 16. 17. b
Creticorum monasterium. B. 15. a	Δημοσιον. 153. c	Epistolæ festivæ. 139. c
Crisis monasterium. B. 154. c	Descensus fontis. 81. b	Ηραϊον. B. 176
Κρίσις. B. 112. b	Desiderata. B. 53. c	Ηρώων. B. 108. b. 109. b. c
Cruces ter in cælo vidit Constantinus. 176. a	Despotarum monasterium. B. 166. a	Eubuli Porticus, 111. b. B. 140. b.
Crux Chalces. 115. c. 116. b	Deuterum. 52. a. 170. c. B. 87. b. 121. b. 125. a. 126. b. 130. c. 132. c. 143. a. 144. b	Xenodochium. B. 163
Crux Hemisphærii Sophiani, B. 30. c. Cibori. B. 53. c	Δεξιαρχία. B. 75. c	Eudoxianæ Thermæ. 93. c
Crytallus ædes Deiparæ. B. 87. a	Dexiocratis monasterium, B. 156. c. Geroconium, B. 166. c. tractus. 171. a	Eudoxiæ Augustæ domus. 142. c
	Diaconicum. B. 60. b. 74. b	S. Eudoxii Ecclesia. B. 123. c
	Diana ἑλ. φιάλα. 15. c	Evergetæ ædes sacra. B. 79. c
	Dianæ Fanum. B. 17. c	Ευεργετιδῶν ædes. B. 87. c
	Dies Januarii. 139. a	Eugenii ædes Deiparæ. B. 88. a
	Dihippium. 74. c. B. 113. c	Eugenii Porta. 46. c
		Eugenii Turris. 44. a
		Eugenii Tractus. 171. a
		Eulogii Perfæ domus. 171. a
		Eunuchi unde dicti. 176. b
		S. Euphemie Ecclesia, reliquiæ, B. 145. alia dicta Olybrii, B. 146. b. alia in Petrio, B. 146. b. c. alia juxta Neorium. <i>ibid.</i>
		S. Euphemii monasterium. B. 123. c

- S. Euphrosynæ Ecclesia. B. 147. a
 Euripus Circi CP. 104. c
 Eusebii domus. 171. a
 S. Eusebii monast. B. 123. c
 S. Eustathii Ecclesia. B. 123. c
 Eutychii monasterium. B. 156. b
 Euthymii monasterium. B. 156. b
 Εὐθύμιος. 156. b. B. 88. b
 Excalceati Monachi. B. 139. b
 Excubita. 124. a
 Exocionium. 171. b. B. 106. b
 Exocionitæ dicti Ariani. 171. b. c.
 172. a
 Εξοκωνίται. 161. c
- F
- FAnionis Porticus. 111. b
 Fatidicæ statua. 106. c
 Fenestræ Hemisphærii Sophiani, B.
 29. b. ædis Sophianæ, 39. b.
 Conchæ, 46. c. Fenestræ vi-
 treæ. 47. a
 Ferrea Porta. 55. b
 Flaccilianum Palatium. 130. c
 Flavianæ. 172. b
 Florentii Gerocomium. B. 166. c
 Flori monasterium. B. 156. b
 Fluvii ærii aqueductus. 86. b
 Fora publica CP. 70. c. Constan-
 tini, 75. a. Tauri, 76. c. Theo-
 dosii, 76. c. Παλατιό, 75. b.
 Theodosiacum in duodecima re-
 gione, 80. a. Theodosiacum in
 Strategio, 80. d. Arcadiacum,
 80. a. Arcadii in Xerolopho,
 81. a. Bovis, 82. b. Artopolium,
 82. c
 Fontis baptisterii 73. b
 Fontis Palatium, ædes. B. 183. b
 Fornices Fori Constantini, 75. b.
 Milii, 73. b. Basilicæ. 74. b
 Fornix Sophianus à Romano Imp.
 instauratus. B. 27. b
 Fortunæ simulachrum in Senatu,
 ejus figura. 147. 148
 S. Francisci Galatensis Ecclesia. B.
 123. c
- G
- ΓΑβριελ. 98. c
 Gabrielis monasterium. B. 185. a
 Gaïnæ domus. 172. c
 Galacrinorum monasterium. B. 185
 Galata. 67. b
 Galea in nummis Byzantium.
 17. b
 Galeii monasterium. B. 156. b
 Γαλιδοῦναις. 83. b
 Gallæ domus. 172. c
 Garfonostasium. B. 20. c
 Gæstria monasterium. B. 156. c
 Gauræ monasterium. B. 157. a
 Genicum. 153. c
 Geni urbium. 36. a. 147. b
 Geragathæ Gerocomium. B. 166. b
 Germani Balneum. 94. a
 Germani domus. 172. c
 S. Georgii in Manganis monaste-
 rium, B. 124. a. b. S. Georgii
 Ecclesiæ in Deutero, in Xylo-
 circo, Chalcidæ, Sycena. *ibid.*
 B. 162. c
 Gerontocomia varia CP. Armatii,
 Pfamathi, Martiani, Narsis,
 Geragathæ, in Manganis, Ca-
 riani, Florentii, Dexiocratis,
 Severi, &c. B. 165. 166
 ΓΕΡΟΚΟΜΙΑΙΣ quid. 149. a
 Gorgepecum monasterium. B. 157. a
 Gorgonum capita. 115. c
 Gradus, Gradiles panes. 158. c
 Gradus sacræ Menisæ. B. 49. a
 S. Gregorii Theologi Ecclesia. B.
 125. b. ejus Imago. *ibid.*
 Gunariorum Basilica. 155. b
 Gustus, pro Cupediis. 71. a
 Gyrolymnes Porta. 50. a
- H
- HAglobazari Porta. 49. b
 Harmodii Tractus. 172. c
 Harmostæ Byzantii. 19. a
 Hebdomum. 140. b. c. 141. 172.
 c. 173. a. b. c
 Hecate lampadifera. 7. c
 Hecates Fanum. 14. c
 S. Helenæ Ecclesia. B. 147. a
 S. Helenæ sepulcrum. B. 108. b
 Helenianarum Balneæ. 94. b
 Helenianarum Palatium, Balneum.
 130. a
 Helianæ. 81. a. 130. b. 174. a
 Helenianæ. B. 121. b. B. 140. b
 Helladius Alexandrinus. 92. b
 Hemisphærium Sophianum, B. 29.
 a. ejus casus. 31. b
 Hepta, Heptaconchum. 121. c.
 B. 45. b
 Heptapyrgium. 45. b
 Heptascalum. 56. c. 60. c. B.
 118. b
 Heræum Palatium. B. 175. 176
 S. Hermiones Ecclesia. B. 126. b.
 147. a
 S. Hesperii Ecclesia. B. 126. b
 Hexahippium. 174. a
 Hieromnemes Byzantii. 19. a
 Hierusalem monasterium. B. 157. b
 Hilaræ. 174. a
 Hippodromus CP. 102. a
 Hippodromus in Tractu Eleuthe-
 rii. 130. c
 Hodegetriæ ædes Deiparæ sacra,
 88. c. 89. 90. 91. ædes aliar
 hoc nomine alibi exstructæ. B.
 91. c. 92. a
 Hodegetriæ Porta. 55. c
 Homeri statua. 89. c
 Homonæ, Ecclesia. B. 157. b
 Honoratæ. B. 184. c
 Honorianæ Thermæ. 93. c
 Hormisdæ Tractus, Palatium. 60.
 b. B. 135. c
 Horologium. 74. a. B. 113. c.
 192. c
 Horologium solare. 74. b. B. 192. c
 Horonomium. 128. c
 Horrea publica, Constantiaca, Ale-
 xandrina, Theodosiana, Valen-
 tiniana, Troadensia, Olearia.
 157. c. 158. a
- Horti Palatii. 123. a
 Hugonis Cœmitis S. Pauli sepul-
 crum. B. 124. b
 Hydralis fluvius. 86. a
 S. Hypathi monasterium. B. 185. a
- I
- S. JAcobi Ecclesia, reliquiæ. B.
 112. b. c
 Jacobi Psychristi statua. 90. a
 S. Iæ Martyris Ecclesia. B. 147. b
 Januarius mensis *Χριστοχίτων*. B. 22. b
 Iberitzæ domus. 174. b
 Icasia monasterium. B. 157. c
 Idicum. 154. b. c
 Ιεραπίον. B. 41. c. 42. a
 S. Ignatii Ecclesia. B. 226. b
 Illus quis. 155. a
 Imago Deiparæ. 181. b
 Imperatorum in æde Sophiana se-
 des, B. 36. b. Sepulcra. B. 108
 Imperatricis in eadem æde sedes. B.
 35. c
 Joannes Astronomus. 81. c
 S. Joannis Calybitæ Ecclesia, reli-
 quiæ. B. 126. b
 S. Joannis Chrysofomi Ecclesia,
 Imago. B. 126. c
 S. Joannis Chrysofomi reliquiæ,
 B. 111. a. Icon, B. 119. c. 120. a
 S. Joannis Eleemonis Xenodoch.
 B. 163. b
 S. Joannis Evangelistæ Ecclesiæ
 Constantinopoli, in Hebdomo,
 in Castro rotundo, in Milio, ad
 Horologium, in Dihippio, in
 Monothyro, Arcadiana, ad Ci-
 sternam Moesiam, ad Tauri Fo-
 rum, in Palatio. B. 113. 114. a
 Joannes monasterium. B. 157. c
 Joannitzæ monasterium. B. 158. a
 Jovis equestris Templum. 14. c. B.
 128. c
 S. Irenes ædes vetus, B. 147. b.
 alia à Marciano condita. B. 148.
 b. alia in Sycæna regione. *ibid.*
 S. Irenes monasterium suburba-
 num. B. 185. b
 Irenes Palatium. 134. b. c
 Isaacii monasterium. B. 158. a
 Ισακίου δίκτος Constantinus M.
 B. 108. b
 S. Isidori Ecclesia. B. 126. c
 Isidorus Architectus. B. 28. b
 Jucundianarum Palatium. B. 176.
 c. 177
 Judæorum sepulcra. B. 167. b
 Indices Hippodromi. 160. b
 S. Julianæ Ecclesia. B. 149. a
 S. Juliani Ecclesia, B. 127. a. juxta
 Forum. *ibid.*
 Julius Honorius. 61. c
 Julius Orator. 61. c
 Junonis Templum. 16. a
 Jupiter Zeuxippus. 89. a. b
 Justinianæ dictæ Sycæ. 66. c. 67.
 a. B. 140. b
 Justiniani M. sepulcrum. B. 109. b
 Justini statua. 59. a

- L**
Λ *ἄβειλοι* ædis Sophianæ. B. 36. b
Λαμμομακεῖμιον. 84. a
Lampri. 174. b
Lapis in quo Christus sepultus. B. 81. a
Lapis perforatus. B. 179. c
Largitiones sacræ. 153. c
Latinorum Ecclesiæ CP. B. 46. B. 83. a. c. B. 136. c
Latitudo ædis Sophianæ. B. 15
Latrinæ publicæ. 99. a
Latrum. B. 114. c
S. Laurentii Ecclesia in Pulcherianis, B. 127. b. **M**onasterium. *ibid.* c
S. Laurentii monasterium suburbicum. B. 185. b
Lausiacum, Lausii Palatium. 123. b
S. Lazari monasterium, B. 127. c. reliquiæ, B. 128. a
Lecti aurei. B. 77. c. 78. a
Leo Byzantium Dux. 19. b
Leonacellium. 84. a
Leonides Byzantium Dux. 19. c
Λεοπαῖον. B. 21. b
Leonii Porticus. 111. c
Libadia. B. 147. a
Libs. B. 92. c. **L**ibis monasterium. *ibid.*
Libys Xenodochium. B. 163. c
Lilia Ciborii. B. 52. c
Liminare Ecclesiæ. B. 65. b
Limina Sanctorum. B. 65. a. b
Λιθόστρωτον. B. 135. b
Λαβοὶ qui. B. 165. b
Lobotrophium. B. 165. b
Logariaste monasterium. B. 158. a
Logothetæ varii. 151. b. **L**ogothetæ ædes sacræ. B. 82. b
Ludi votivi. 139. b
Lumina in plateis. 90. c
Luminarium domus in Zeuxippo. 90. b
Lunatum ædificium in æde Sophiana. B. 44. c
Lupanaria publica CP. 167. b. c
Lusorium. 108. c. 109. a. b
Lygus, promontorium. 4. b
Lycæonis monasterium. B. 158. b
- M**
M *Ἀκρον.* 144. b
Μαγείδιον. 164. b
Magistraciones. 150. a
Magnaura. 44. a. 97. c. 127. b. 128. 129
Malactarea. 174. b
Maliliæ monasterium. B. 185. b
Malifolia Manichæorum. B. 42. c
SS. Mamantis & Basilifci Ecclesia. B. 128. b
S. Mamantis Palatium, B. 174.
Monasterium suburbicum. B. 185. b. 186. b
Mammiani Porticus. 112. a
Μαμμαῖα. 158. b
Mangana, 155. c. **M**anganorum Palatium. 133. c
Mansionarius. B. 75. c
SS. Manuel, Sabel & Ismaël ædes sacræ. B. 128. b
Manuelis monasterium. B. 158. b
Manuelis Comneni Imp. bella depicta in Palatio Blacherniano. 131. a
Manus aræ in Amastriano. 83. c
Mara monasterium. 96
Maræ in æde Sophiana, quid. B. 49. a
Maræ monasterium. B. 158. c
Maranacium. B. 184. c
Marathonii monasterium. B. 158. c
Marci monasterium. B. 158. c
Marciani *Μαρτυροσπιλαι.* 120. c
Margarites, Triclinium Palatii. 121. c
Mariæ Balncæ. 93. c
Marinacii ædes. 174. b
Maronii monasterium. B. 158. c
Marinæ Nobilissimæ domus. 143. b
Martinacæ monasterium. B. 158. c
Martyrarius. B. 75. c
Matronæ monasterium. B. 159. a
S. Mauræ monasterium. B. 186. b
Mauri ædes. 174. c
Mauriani Porticus. 174. b. B. 142. c
Maxima Cisterna. 96. c
Maximi monasterium. B. 159. b
Maximinæ monasterium. B. 159. a
Maximini ædes. 174. c
Μεγαλόπολις. dicta CP. 35
Megarenses Byzantii Conditores. 17. b. 18. b
Melandesia porta. 52. a. B. 130. c
Melantias. 52. a
Melas, Sinus. 6. c
Meltiadis tractus. B. 120. c. 174. c
Meludianum Palatium. B. 174. c
S. Menæ Ecclesia. B. 128. c
SS. Menæ & Menæi Ecclesia. B. 129. a
Menia, pro Tumba. B. 47. b
Menia sancta S. Sophia; ejus inscriptio, B. 47. 48. sanctæ Meniæ gradus, B. 49. c. columnæ. *ibid.*
Meridium. B. 159
Mεσον, platea media. 70. a
Μεσσαλον. B. 19. b. c
Μεσολοφος. 35. c
Mesomphalus. 174. c
Metanæa nova. B. 159. b
Metanææ monasterium. B. 180. c
Μεταστασις, Μεταστασισμα. B. 170. b
Metare, Metatum, Metatorium, B. 74. c. 75. b
Metatum. 154. a
Μετοχιον. B. 121. c
S. Metrophanis Ecclesia. B. 129. a
Metropolitæ ædes. B. 93. a
Μητρόμηλον. B. 55. c
Mica. B. 137. c
S. Michaël oriens. B. 189
S. Michaëlis ædes sacræ varix CP. B. 186. c. 187. suburbana. B. 187. 188
Michaëlitæ Triclinium. 144. a
Milium CP. 72. b. 73. B. 113. b
Milliare aureum. 72. b. 73
Minervæ Ecclasiæ Fanum. 15
Miraculum consuetum. B. 84. c
Miracula facta in æde Chalcoprædiana. B. 86. b
Missa Deiparæ Sabbato unde instituta. 117. a. B. 84. c. 85. a
Μισροβολαν. 167. b. c
Mitatorium. B. 75. a
S. Mocii Ecclesia. B. 129. b
Mocisia cisterna. 93. a. B. 130. b
Modestiaca cisterna. 96. c
Modesti tractus. B. 117. c
Molobotum monasterium. B. 188
Monasteria duplicia, Patriarchalia, Imperatoria, Eunuchorum, &c. B. 3
Monasteriorum Conditores. B. 3. a. b
Moneta. 152. b
Monogrammas. B. 63. a
Μονόλιθος. 105. c
Μονόπαιον. 105. a
Μονόπυρρον. 105. a
Monstrantia. B. 55. a
Monothyrum, Triclinium Palatii. 121. c. B. 113. c
Mοιχα Saracenorum CP. 164. b
Muri Byzantii, 11. c. Constantiniani, Theodosiani, 38. Anastasiani, 41. Blacherniani, Muri maritimi. 41
Muselius, quis. 176. b
Mychlegarthiam dicta CP. 35
Mýrelæi monasterium. B. 159. b
Myroceratum. B. 160. a
- N**
N *Ἄβει.* B. 70. b
Narfetis Xenodochium, B. 163. c. **M**onasterium, B. 162. b
Narfis tractus. 174. c
Narthex Sophianus. B. 16. c. 17. a. 18
S. Nazarii Ecclesia. B. 130. b
Nea. 127. b
Necessaria, Latrinæ. 99. b
Neolea. 174. c
Neonis monasterium. B. 160. b
Neoesium. 60. a
Neorium. 56. b. c. 59. c
Neptunitemplum. 14. c. B. 128. c
Νίκαι. 72. b
Nicæ. 174. c
S. Nicolai Ecclesia in Palatio. B. 130. b
S. Nicolai Ecclesia, ad Blachernas. B. 130. b
S. Nicolai Ecclesia Basilidis dicta, B. 130. c
S. Nicolai & S. Augustini Ecclesia. B. 130. c
Nicomediense Palatium. B. 177. a
Nomenclator. 136. c. 137. a
Nofocomia varia CP. B. 165. a
Nostriæ. B. 82. b
SS. Notariorum. B. 130. c
Novatianorum Ecclesia. B. 140. b
Novem Ordinum monasterium. B. 188. b

- Novum monasterium. B. 160. b
Numeri. 90. c. 124. b
Nummi Byzantium variis expli-
cati, 5. b. 6. a. 7. c. 8. a. b.
14. c. 15. a. b. c. 16. c. 17. b.
20. c. 21. c. Constantini M.
113. b
Nymphæa. 86. c. 87. 88. B. 21. c
Nymphæum in Asia. B. 178. b
Nympheum templum. 87. b
- O
- O**beliscus CP. ejus inscriptio.
105. b
Obeliscus Thebæus. 80. c
Oecumenicus. 151. b
Oeconomii Balneum. 95. a
Octachorum. 152. a. B. 44. c
Octagonum. 151. b. c. 152. a
Οἰκονομία. 154. c. 160. c
Οἰκονομῶν, οἰκονομῶν.
Olearia horrea. 158. b
Oleum in lumina. B. 41. c
Olybrii tractus. B. 146. b
Olympii monasterium. B. 160. b
Omnium Sanctorum ædes. B. 130. c
Omphacera. 175. b
Onyx. B. 67. a
Opæna monasterium. B. 160. b
Oraculi Byzantii Conditoribus dati
variæ explanationes. 17. b. c
Oratoria. B. 3. a
Oriens dictus S. Michaël. B. 188.
a
Orphanotrophium. B. 114. c. B.
165. c
Osiarum monasterium suburba-
num. B. 188. c
Ostenforium. B. 55. a
Ostrea Calchedonenfis. B. 187. a
Ovalis forma ædis Sophianæ. B.
28. c
Ὀυάτις. 122. b. B. 30. b
Oxybaphium. 175. b
- P
- P**alæologorum monasterium. B.
160. b
Palatia suburbana. B. 168. c. 177.
c. & seqq.
Palatium Magnum, 112. c. 113.
Novum, 119. c. Chalces, 114.
Hormisdæ, 119. Bucoleonis,
119. c. Constantini, 124. c. 125.
126. Hebdomi, Magnauræ,
Blachernarum, &c. in seqq.
Palladium, ejus descriptio. 76. c
Pammacharistæ Ecclesia. B. 93. c
Pandocheum. B. 166. c
Panes gradiles. 158. c
S. Pantaleonis reliquiæ. B. 157. c
Pantanasæ monasterium. B. 94. a
Pantepopti Ecclesia. 98. b. B. 80. c
Pantocratoris Ecclesia. 98. b. B.
80. c
Πανός. B. 181. a
Paradisus, atrium Ecclesiæ. B.
20. c
Παραπήματα. B. 60. c
Παραπρωσία. B. 3. a
Paraterium. B. 60. a
Παραπρωσία. 49. c
S. Parasceves Ecclesia, Imago. B.
149. b
Pardi tractus. 175. b
Patchalum. B. 118. b
Patriarchæ CP. dignitas, 37. a
Patriarchæ sedes sub Turcis, B.
93. c. Patriarcharum CP. tumu-
li. B. 110. c
Patriarchii monasterium. B. 160. c
Patriarchium. 153
Patriciæ Ecclesia Deiparæ sacra. B.
94. b
S. Pauli Ecclesiæ, B. 114. b. c. in
Orphanotrophio, in Latro, ib.
Effigies. ibid.
Paulini tractus. B. 182. b
Paulinum monasterium. B. 115. a
Paulopetrium monasterium. B. 115.
a
Peganum Palatium. B. 172. c. 173
S. Pelagiæ ædes sacra. B. 150. b
Pelagii tractus. B. 150. b
Pelamydes pisces. 6. a
Pelamydium monasterium. 6. a. B.
188. c
Pelargi. B. 141. b
Pelargorum tractus. 175. b
Πέλαγος. 105. a
Πελοπόννησος. 51. b
Pentapyrgium. 44. a
Pera, 9. a. 67. c. Peræa, B. 167.
b. c. Peræensium fortuna. 88. b.
69
Perama. 9. a
Peramæ naviculæ. 9. b
Περσική. 9. b
Περσική, hæretici. B. 168. c
Peribleptæ Ecclesia. B. 94. b
Περὶ Πάσης. B. 130. c
Περσέων. B. 56. a
Περσῶν. B. 25. c. 33. b
S. Petri Apostoli effigies, B. 116. a.
Ecclesia in Palatio, B. 115. in
Blachernis, B. 116. b. Galatæ,
B. 116. b. vetus, B. 116. a. juxta
S. Sophiam, B. 115. c.
SS. Petri & Pauli Hormisdæ. B.
115
Petri tractus. 175. c
Petrium. B. 94. b. 97. c. 98. a.
146. b. 165. a
Pharacanthara. B. 40. b
Phiala Hippodromi, 161. a. Ma-
gnæ Ecclesiæ. B. 21
Phidalia. 16. c. 17. a
Philadelphium. 175. c
Philantropi monasterium. B. 181. b
Philippici domus. 176. c
Philippi Comitis Augi tumulus. B.
123. c
S. Philippi Monasterium, B. 116. b.
in Bephotrophio. ibid.
Philopatium interius, 134. a. exte-
rius. B. 173. b. c
Philoxenos Cisterna. 96. b
Philoxenus. B. 144. c
Φίλιππος. B. 17. c
S. Phocæ monasterium. B. 188. c
Phocolitum. 176. c
S. Photinæ Ecclesia. B. 150. b
Φωτισμένη. B. 73. a
Φωτοδρόμοι. B. 10. b
Φωτιά. B. 65. c
Picridii ædes, 177. c. monasterium.
B. 160. c
Pilæ majores ædis Sophianæ. B.
25. b
Pillorium. 73. c
Πισπί. B. 25. c
Pisanorum Ecclesiæ CP. B. 82. b.
116. b. Tractus. B. 149. a
Πισπί. B. 25. c
Pistor Imperatorius. 158. b
Pistrina publica. 158. b
Pithæcium. 177. a
Pittacia. 177. a
Placidia Augustæ domus. 141. c
Placidianæ. 141. c. 142. a
Placidianum Palatium. 129. c
Πλακκατόν. 75. b
Plateæ CP. B. 192. b
Platea in ædibus sacris. B. 66. c.
Plutei inter columnas. B. 34. a
Plutonis & Junonis Fanum. 16. a
Polyandrii Porta. 51. a
Πολυανδρίων. B. 41. b. c
Polytimus, Triclinium Palatii Bla-
cherniani. B. 130. c
Pons ad Barbyzam, B. 179. ad
Rhegium. 54. b
Pons S. Callinici, B. 179. Blacher-
narum, ibid. S. Pantaleonis, ibid.
Sublicius. B. 180. a
Porphyra, Triclinium Palatii.
120. b
Porphyrogeniti ædes. 177. b
Porphyrogeniti unde dicti. 120. b
Portæ Byzantii veteris, 13. c. ad
Thracium, 13. c. Careæ, 4. a.
Portæ variæ urbis CP. 51. & seqq.
Aureæ, Romæ, CP. & alibi,
53. Ædis Sophianæ. B. 23. 24.
25
Porticus Fori Constantini, 75. b.
110. c. exteriores ædis Sophianæ,
B. 15. inferiores, B. 32. c. occi-
dentales ejusdem ædis, B. 15. Fa-
ctionum, 103. b. Mauriani, B.
142. c. Domini, ibid. Constan-
tinopolitana, 109. c. Regia,
Troadenfes, Eubuli, Fanionis,
&c. ibid. & seqq.
Portus Byzantii, 10. c. Constanti-
nopolis, 56. b. Palatii, 59. b. So-
phiarum, 58. 59. Neorii, &c.
ibid. B. 117. a. 191. c
Posis. 177. b
Possessores qui dicti. 159. a
Præfectus Sacello. 162. b
Prætorium, 152. b. Prætorii Carce-
res. 153. b
Prandia. 138. b
Prandiara. 124. b. 138. b
Prasina. 177. c
Presbyterium. B. 42. b
Privilegia CP. 36. c
Probi ædes. 177. c
Πρόβιος. B. 170. b. c
Processus. B. 169. 170. 171
Procopia monasterium. B. 160. c
Procopii monasterium. B. 160. c
Πρόδρομος

Πρόδρομος.	B. 20. c	Rufi tractus.	178. b	occidentales, 15. narthex, 16
Promoti ostreae	B. 187. a	Ruga.	B. 65. c. 66. a	atrium, 19
Πρόνοσος.	B. 18. c	Ρύμη.	B. 66. b	Sophiæ statua, 59. a
Προσδος.	B. 170. b. c			Sophianæ balneæ. 94. a
Προπόλαιον.	B. 17. b. 19. c			Sophianarum palatium. B. 171. 172
Proserpinæ fanum.	15. c			Sophiarum portus. 58. 59. B. 117. a
Προσωπιδάριος.	B. 75. c	S Accudiorum monasterium. B.		Selea. B. 64. 65
Protasii tractus.	177. c	184. a		Σπιριδῶν Monasterium. B. 189. a
Protecdicum.	162. c	Sacellarius.	161. c. 162. a	Sphendone Circi. 104. c
Προπερίεσμα.	B. 19. c	Σάλαγες in æde Sophiana. B. 70. b		Sphoracii tractus. B. 139. b
Prothefis.	B. 59. a	Salvatoris in Chalceædes sacra. B.		Sphoracii ædes. 178. c. B. 113. c
Προφητεῖον.	B. 4. b	81. c. in Noffis, B. 82. Logo-		S. Spiritus ædes sacra. B. 82. b
Prytaneum.	158. c	thetæ, <i>ibid.</i> Rhadenorum. <i>ibid.</i>		Spoudæi Monasterium. B. 161. c
Plamathei monasterium. B. 160. c		Saluatorium. B. 76. b		Σπουδῆς Monasterium. <i>ibid.</i>
Plamathus.	B. 166. a	Samplonis Xenodochium. B. 164. b		Stabula Stauracii, 57. a
Plarelæi monasterium. B. 160. c		Samuelis Monasterium. B. 161. c		Stadium. 109. b
Plischa.	177. c	Sandalia Christi. B. 81. c		Stationes. 146. b
Plispha.	178. a	Sanguis Christi. B. 131. a. b. c		Statuar variæ Constantinopoli.
Pteron.	<i>ibid.</i>	Σαλμοδῆξιμος. 161. b. B. 21. c. 192. a		Adami & Evæ. 174. c
Ptochotrophium.	B. 166. c	Scevo-phylacis secretum. 162. a		Adriani Imp. 73. a 77. c
Pulcheriæ Aug. cisterna, 96. c.		Scevo-phylacium. B. 60. c		Aetii. 96. c
domus. 142. c		Σχεπτός. B. 53. c		Amastrianorum. 83. a
Pulcherianæ. <i>ibid.</i>		Scholæ Palatinæ. 124. b. c		Amphitrites. 75. c
Pulpita Hippodromi. 103. c		Scholastici Regiæ. 110. b		Anastasi Dicori. 77. b
Puteus sacer in æde Sophiana. B.		Scutarium Palatium. B. 178		Andromedæ. 92. b
69. c		Σκυφικός. B. 34. a		Apri Caledonii. 106. c
Pulvis Vesuvianus. B. 111. b. c		Scyla. 178. b		Arabiz. 59. a. 73. b
Pythiorum palatium, thermæ. B.		Scyphus. B. 52. b		Arcadiæ. 93. b
178. c		Secreta varia Civilia, Ecclesiasti-		Arcadii Im. 77. & seqq.
Pyxis in qua reponitur sacrum Via-		ca. 159. & seqq.		Ariadnes. 115. c. 151. a
ticum. B. 55. b		Secretarium. B. 74. c		Armatii. 178. b
Πυξόμητος. B. 55. c		Secretum, Triclinium Palatii. 121.		Augusti. 106. c
		Secundianarum Palatium. 132. c.		Aureæ. 147. a. 150. c. 151. a
		141. a		Aureliani. 147. a
		Secundum. 171. a		Bellerophontis. 77. c. 78. a
		Sella Constantini M. B. 70. a		Bovis & leonis colluctantium.
		Senatorium. B. 42. b		59. b. 60. a
		Senatorum Romanorum, qui cum		Castoris & Pollucis. 106. c
		Constantino M. Constantinopo-		Charybdis. <i>ibid.</i>
		lim venerunt, nomina. 165. b. c		Ciconiarum. 75. a
		Senatus CP. 144. c. 145. 146.		Constantini M. 73. a. 76. a. 80.
		149. a		b. c. 138. a. 178. b.
		Σέντρος. 104. b		Constantini filii Irenes. 171. c
		Septimum Milliare. 173		Crispi filii Constantini M. 178
		Sepulcra Imperatorum in æde Apo-		Danielis. 75. c
		stolorum, & eorum descriptio.		Dianæ. 106. c
		B. 108. 109		Diocletiani. <i>ibid.</i>
		SS. Sergii & Bacchi Ecclesia. B.		Eleutherii. 61. a 178. b
		135. b. 136		Elpidii. 156. a
		Severi Balneum. 89. c		Eudociæ. 138. a
		Severi Monasterium. B. 161. c		Eudoxiæ. 145. b. 177. a. b
		Severi Patricii Gero-comium. B.		Famis. 174. c
		166. c		Fatidicæ. 106. c
		Severus Imp. 21. c		Fauftæ. 178. b
		Sextum. 171. a		Firmiliani. 106. c. 134. b
		Sicellorum Monasterium. B. 161. c		Fortunæ Urbis. 73. a. 80. a. 147
		Sidera. 49. b		Galli. 132. c
		Sigma, littera C. 112. b		Gigantum. 147. c
		Sigma, porticus. 112. b		Gratiani. 106. c. 134. b. 138. a
		Signochrista. B. 40. a		Helena matris Constantini M.
		Signum Christi. <i>ibid.</i>		71. a. 83. a. 122. c
		Sinus Ceratinus. 7. a		Helena neptis Justinii Imp. 73. b
		Smaragdi Monasterium. B. 161. c		Herculis. 106. c
		Smyrnum. 178. b		Herculis recubantis. 83. a
		Solis & Lunæ fanum. 15. b		Hilarionis Præpositi. 178. b
		Sophiæ ædes, illius descriptio. B.		Homeri. 89. c
		5. b. laus, 6. Constantiana, 6.		Honorii. 77. c
		c. Constantiana, 7. b. Theodo-		Hungriffæ. 75. c
		siana, 7. c. Justiniana, 9. quan-		Jacobi Cyclicis. 106. c
		do condita, 9. a. illius prima &		Jacobi Psychristi. 90. b
		secunda encænia, 9. 10. latitu-		Jesu Nave. 77. c
		do, altitudo, porticus exteriores,		Jovis. 106. c
				ce

- Irenes Leonis Chazari uxoris. 106. b
 Juliani. 132. c
 Junonis Samiæ. 132. c
 Iuliani. 59. a. 147. c
 Leonis Ifauri Imp. 52. c
 Leonis M. 80. a
 Lupæ & hyenæ. 106. c
 Marciani Imp. 81. c. 111. 138. a
 Mauricii Imp. 127. c
 Maximiani. 115. c
 S. Michaëlis. B. 107. c
 Minervæ Lindiæ. 75. c. 132. c. 147. b. c
 Minervæ. 106. c
 Molis. 147. c
 Mufarum Heliconidum. 113. a. 147. c
 Narietis. 59. a
 Neptuni. 147. c
 Palladis. 76. b. c
 Perdicæ. 110. c
 Persei & Andromedæ. 92. b
 Philippici. 90. a
 Phocæ. 156. a
 Pollucis. 106. c
 Prosperitatis. 174. a
 Rheæ. 147. b
 Romanæ. 75. c
 Salomonis. 95. c. 149. a
 Scyllæ & Carybdis. 106. c
 Severi. 178. b
 Sirenum. 75. c
 Solis curru vecti. 83. c
 Sophiæ. 59. a. 73. b
 Symmachi. 147. a
 Tauri. 81. b
 Testudinum. 75. c
 Theodoræ Aug. 134. b
 Theodoli M. 52. 71. a. 76. 77. a. 106. c. 115. c. 132. c. B. 23
 Theodoli Junioris. 52. c. 73. b. 81. c. 112. c
 Thefauri Dei. 106. c
 Trajani. 73. a
 Valentiniani. 186. c
 Valentiniani Jun. 112. a. 134. b. 174. b
 Veneris. 171. c
 Verinæ. B. 119. b. 144. c
 Victoriarum. 72. b
 Vigilanti. 178. b
 Zenonis & Ariadnes. 115. c. 150. c. 151. a
 Zeuxippi. 178. Statuz variz in Zeuxippo. 89. c
 Stauracii Monasterium. B. 189. a
 Stenum. B. 167. a
 Stephanii. B. 137. a
 S. Stephaniædes sacra. B. 136
 Stephanus Hungariæ Rex Ecclesiam Constantinopoli ædificat. B. 139. b
 Στράτηγος. 146. c
 Strategium. 806
 Strobili tractus. B. 149. b
 Studii ædes. 178. c
 Suburbana Constantinopoleos, eorum amœnitas. B. 169
 Sucæ. 66. c
 Sybaiticum. 178. c
 Sycæ. 66. 67
 Synodi, locus sic dictus. 144. c
 S. Symeonis Syracona Ecclesia. B. 139. c
 S. Symeonis reliquiæ. B. 86. c
 Synthronus. B. 57. b. 58
 Syrorum Monasterium. B. 161. c
- T
- T**Abula itineraria. B. 55. b
 Talifinani. 75. c
 Tarasii Monasterium suburbanum. B. 189. c
 Tauri forum & tractus. 76. 77. 78. 132. c
 Tectum ædis Sophianæ. B. 39. a
 Tegimen, Ciborium. B. 51. b. c
 Tegulæ arcæ. 115. b
 Τελευματα. 75. c
 Telluris templum. 15. c
 Tertium. 178. c
 Τετραβίον. 179. b
 Tetraconchum. B. 114. c
 Τετρακον. 106. b
 Τετραδισιον. 151. b
 Τετραπύλον. 106. a
 Tetrapylum æreum. 178. c. 179
 Tetrastylum. 116. b
 Τετραστάλιον, τετραστάλιον. B. 10. b
 Tetravelum. B. 57. a
 S. Thalassii Ecclesia. B. 139. b
 Theatra CP. 107. c
 S. Theclæ Ecclesia. B. 150. c
 S. Theclæ Monasterium. B. 190. c
 Thema CP. 36
 Thema. 80. a
 Theodoræ Palatium. B. 174. c
 S. Theodori Monasterium. B. 190
 S. Theodori Ecclesia, Claudia dicta. B. 139. c
 S. Theodori Ecclesia, Carbonaria dicta. *ibid.*
 S. Theodori Tyronis ædes sacra. *ibid.*
 Theodori in Petrio Monast. 161. c
 Theodosiaca Cisterna. 96. c
 Theodosiacum Forum. 61. b
 Theodosiacus Portus. 157. c
 Theodosiana Horrea. 46. a
 Theodosianæ. 46. a
 S. Theodotæ Ecclesia. B. 150. c
 Theodoti Monasterium. B. 161. c
 Theophanonis Monumentum. B. 162. a
 Theophobiz Monast. B. 162. b
 Theophili Xenodochium. B. 164. c
 S. Theophylacti Ecclesia. B. 140
 Theoreras Monasterium. B. 162. b
 Thermæ Constantinopolitanæ, 88: Achilles, *ibid.* Basilicæ, 94. c. Constantinianæ & Constantianæ, 91. c. Carosianæ, *ibid.* Arcadianæ, *ibid.* & 92. a. Eudoxianæ, 92. b. Honorianæ, *ibid.* Rufinianæ. *ibid.*
 Thessali Triclinium Patriarchii. 144. c
 S. Thomæ Ecclesia, B. 116. c. Anthemii dicta; B. 117. a. in Modesti regione, *ibid.* juxta Cisternam. *ibid.*
 Thomaites, Triclinium Patriarchii. 143. c
 Tholus Sophianus. B. 29. c
 Tripus Apollinis, 66. c. Hecates, 80. c
 Thronus. B. 58. b
 Thynni pisces. 5. c. 6. b
 Θυσιαρχικὸν ædium sacrarum. B. 10. b
 Thyrsi Monasterium. B. 191. a
 S. Thyrsi Ecclesia. B. 140. b
 S. Timothei Ecclesia. *ibid.*
 Topi. 180. a
 Toxaræ ædes. *ibid.*
 Tribunal Circi. 104. b
 Tribunal in Foro Constantini. 140
 Tribunal Hebdomi. 140. b
 Tribunal novem accubituum. 135
 Tribunalia juridica Civilia & Ecclesiastica. 159. b
 Trichorus. B. 44. c
 Triclinium Chalces, 115. aureum, 117. c. 118. Justiniani, 118. c. 119. Nicephori Phocæ. *ibid.*
 Triconchus Palatii. 121. B. 141. b
 Tricymbalum. 123. c
 Τρικύμβυλλον. B. 17. c
 Triexodon. 180. a
 Trigoni ædis Sophianæ. B. 26. c
 S. Trinitatis Ecclesia. B. 82. c
 Triporticus. B. 19. b
 Τριπύργιον Edessæ. 45. c
 Tripus Apollinis. 82. a
 Troadense marmot. 110. c
 Troadenses porticus. *ibid.*
 Troadensis Horrea. 157
 Trullana Synodus. 122. b
 Trullus Palatii. 122. b. B. 30. a
 Trullus Sophianus. B. 29. c
 S. Tryphonis Ecclesia. B. 180. c
 Tubacæ ædes. 180. b
 Tubæ in æde Sophiana. B. 70. a
 Τυχεὸς quid. 148. b
 Turres Byzantii. 12. c
 Turres CP. 43. c
 Turres vocales Byzantii. 13. a
 Turris Herculis Byzantii. *ibid.*
 Turris, Ciborium, B. 54. b. Ambobo. 68. b. c
 Turris Anemæ. 43. c
 Turris Eugenii. 44. a
 Tzautæ Monasterium. B. 162
 Tzauzæ ædes. 180. b
 Tzycanisterium. 123. a. b
 Tzyruslocus. 80. c
- V
- V**alentiniana Horrea. 157. c
 Vallis fletus. 84. b
 Vallis Gratiz Parisiis. B. 52. a
 Vela Catechumenorum, B. 54. b. Ad ostia. B. 63. c
 Vela Ciborii. B. 56. b
 Velothyra. B. 63. c
 Velum Circi CP. 104. c
 Venantii Monasterium. B. 162. c
 Veneris Templum. 14. c. 15. a
 Venetorum Ecclesia. B. 119. a
 Vestiarium. 133. b. 155. b. B. 76. b
 Vestis. B. 57. b
 Vici CP. 69. c
 Victoriarum statuz. 72. b
 S. Victoris Ecclesia & reliquiæ. B. 140. c
 Vigla seu Vigilia. 180. b

Vigilantia.	180. b	X	Enodochia varia.	163. 164	Z	Acharia Ecclesia.	B. 105. a
S. Vincentii Ecclesia.	B. 141. a	X	Xenolophus.	81. c	Z	Zecme.	54. b
Viocuri.	69. c	X	Xenotaphium.	B. 114. a	S.	Zenaidis Ecclesia.	B. 151. a
Umbilicus templi, B. 72. b.	Chal-	Ξ	Ξροκήπιον.	B. 125. b	S.	Zeugma.	180. c. B. 137. b
ces.	117. b	X	Xylinita Monasterium.	B. 162. c	S.	Zeuxippus.	88. 89. 90
Umbraculum, dictum Ciborium.	B. 51. c	X	Xylocercetæ.	107. b. B. 3. b	S.	Zoes Ecclesia.	B. 126. b. 151. a
Vota.	139. b	X	Xylocirci Porta.	49. b	S.	Zotici Lobotrophium.	B. 165. b
Urbicii tractus, 180. c.	Urbicii	X	Xylocircus.	ibid. & 107. b	S.	Zoticus, primus Orphanotrophus.	B. 114. c
plures.	ibid.	Y	Υπαρχιαedium sacrarum.	B. 33. c			
Urbs Regia.	35. a	Υ	Υρπειον.	87. a			
Urfarum Porta.	55. b						

FAMILIARUM AUGUSTARUM BYZANTINARUM,
ET CONSTANTINOPOLIS CHRISTIANÆ
FINIS.

Errata sic emendanda in Constantinopoli Christ.

Lib. I. pag. 1. lin. 18 hunc. Pag. 10. lin. 14. καταπικρό. Lin. 16. Phranzes. Lin. 17. expugn. Pag. 14. lin. 37. Byzante. Pag. 15. lin. 20. ΑΡΕΛΣ. Lin. 48. Polyæno. Pag. 18. lin. 14. post x i i. adde, intelligenda. Pag. 20. l. 5. dele qui. Pag. 31. l. 48. confecere. Lin. 51. ex quo. Pag. 33. l. 31. dele citationem Sidonii. Pag. 35. l. 44. Latino. Pag. 37. l. 25. Byzantius. Pag. 40. l. 6. lenonibus. Lin. 18. ccccxlii. Pag. 41. l. 42. Armenius. Pag. 66. l. 36. Sycæ. Pag. 67. l. 36. dele dictum. Pag. 76. l. 31. Byzantium traditione. Pag. 85. l. 25. αζωρον. Pag. 86. l. 55. τον. Pag. 89. l. 7. Cedrenus. Lin. 22. hæcque. Pag. 97. l. 34. Cylindricis. Pag. 98. l. 28. inficiat. Pag. 104. l. 34. ad instar illius.

Lib. II. pag. 105. lin. 51. eodem. Pag. 109. l. 1. profuit. l. 42. διανοηθεις. Pag. 110. l. 41. quas. Pag. 112. l. 25. referentem. l. 31. peribleptæ. lin. ult. dele magnum. Pag. 114. l. 8. επλεγματοι. l. 24. αρηνοπιουσι. Pag. 121. l. 55. pro Basilii; lege Constantinus. lin. 56. cubiculis. Pag. 123. l. 15. Monothyrum. hæc poni debuerit supra num. 16. Pag. 128. l. 13. & quod palatium. Pag. 133. l. 13. potitus. lin. 30. vocat. Pag. 139. lin. 2. lib. 111. Pag. 140. l. 26. Aquiliam. Pag. 141. l. 42. λιπν. Pag. 144. l. 11. dele qui. Pag. 149. l. 24. dele veteris. lin. 42. Corippus. Pag. 160. l. 26. Constantinum. Pag. 162. l. 1. castigare. Pag. 165. l. 49. διολιθαινη. Pag. 166. l. 2. αναπαιθων. l. 6. dele hodie. l. 50. ηκωτισ. Pag. 176. l. 9. εκασμων. l. 38. Μυσελιο. lin. 43. respexerit. eudem lin. adempta. lin. 45. εδρα πτωχα. Pag. 178. l. 18. ηγατο. Pag. 179. l. 11. τη. Pag. 180. l. 15. ΤΡΙΕΘΟΝ. lin. 22. vigilia.

Lib. III. pag. 10. l. 26. xxiiii. lin. penult. dilatasti. Pag. 11. l. 34. præditus. Pag. 13. l. 18. dele, intra Bematis cancellos. lin. 50. Et quo. Pag. 16. l. 7. τωδν. Pag. 18. l. 16. αναπαιθων. lin. 44. Catalaunensi. Pag. 20. l. 21. Cantarum. lin. 42. ωδελου. Pag. 25. l. 39. iis. lin. 51. par. lin. 53. scitè. Pag. 37. l. 2. Medionali. lin. 28. Ambrosii. lin. 41. θεοσκητις. Pag. 49. l. 23. Græca sic reddenda sunt: ad altare Monasterii S. Sergii Martyris, quod in Hormisde palatio erectum est, &c. Pag. 51. l. 29. ορθοθν. Pag. 53. l. 6. decoratum. Pag. 56. l. 30. θεμς. lin. 35. ορθοθν. Pag. 58. l. 6. nostratum. Pag. 62. l. 18. επαιπαιδου. Pag. 68. l. 53. τον. Pag. 77. l. 30. διαγίς.

Lib. IV. pag. 83. l. 25. επεγυρησιν. Pag. 84. l. 10. post Francis adde, idem Innocentius III. PP. lin. 25. υπελαμπων. lin. 33. post pii, dele Deiparæ. Pag. 86. l. 39. θεοροκου. lin. pen. deseruisse. Pag. 89. l. 52. post bello, dele contra. Pag. 91. l. 49. assumptam. Pag. 93. l. 4. απρωσιμενοι. Pag. 94. l. 41. Botaniatam. lin. 44. Botaniata. Pag. 95. l. 38. indicaret. Pag. 96. l. 55. post γίω &c. adde, meminit etiam istius ædis Nov. 1111. Heraclii. Pag. 102. l. 37. eahoc loco. Pag. 103. l. 35. faustis. Pag. 104. l. 51. ipsius. Pag. 108. l. 44. post λαω, σιωαχαζόωνον. Pag. 111. l. 48. Menæa. Pag. 112. l. 40. Castello novo. Pag. 126. l. 11. αναφωσιμενον. lin. 13. μδορτοελω. lin. 52. τον. Pag. 133. l. 47. quod. Pag. 134. l. 18. quod Constantinus Justiniani Rhinometri pater in eo loco &c. Pag. 139. l. 4. dele &. Pag. 141. l. 52. εζεχιεας. Pag. 144. l. 39. dele in. Pag. 146. l. 7. ad hanc. Pag. 131. l. 57. post omnium SS. adde, quod certè testatur Synaxarium istius festi in Pentecostario. Pag. 184. l. pen. post cap. xxv. alde, & in Synaxario Parasceves ης εβραημισμου in Pentecostario, quo die celebrant Græci encenia templi Pegani. Pag. 194. lin. 15. dicente.

SVMMA PRIVILEGII.

AUCTORITATE Regia sancitum est, ne quis *Historiam Byzantinam duplici commentario illustratam*, auctore CAROLO DU FRESNE DOM. DU CANGE, intra sex annos à prima Operis editione numerandos imprimat, aut alibi impressam in hoc regno dividat, præter LUD. BELLAINÉ voluntatem; hocque omnibus perinde clarum, notum, indictum habeatur, ac si Regii Diplomatis sententia operis initio præfigatur, sinive postponatur. Qui secus faxit, librorum confiscatione & pœnis Regio Diplomate declaratis mulctabitur. Datum S. Germ. in Laya die xxix Decemb. M. DC. LXXIX.

De Mandato Regis, signat. JUNQUIERES.

Relat. in Acta Typographorum Paris. die 5. anni 1680. à CAROLO ANGOT Syndico.

REGESTUM.

Principium & Epistola dedicatoria, ternio.
Familia Byzantina A duernio, B duern. cum dimid. fol. C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb
Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy duerniones, Zz ternio.
Constantinopolis Christiana prima pars, sive liber primus & secundus, Principium, Syllabus, &c. † †† ††† duerniones,
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y duerniones, Z folium.
Constantinopolis Christiana secunda pars, sive liber tertius & quartus, inferantur tres Tabella ante librum tertium, continen-
tes 1°. Prospectum exteriorem Aedis S. Sophia, 2°. Ichnographiam ejusdem, 3°. Prospectum interiorem ejusdem. a b c d e f g h i
k l m n o p q r s t u x y z aa bb duerniones, cc folium.

DE
IMPERATORUM
CONSTANTINOPOLITANORUM
seu
DE INFERIORIS ÆVI, VEL IMPERII,
uti vocant,
NUMISMATIBVS,
DISSERTATIO.

DISSERTATIONIS

D E

IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM

N V M M I S

S Y L L A B U S.

I.	N UMMORUM CP. cognitio necessaria.	XXVII.	Nummi Zimisciani.
II.	Nummi Consulares.	XXVIII.	Quomodo Christus in Nummis effingitur.
III.	Paria Consulium.	XXIX.	Imperatores à Deo coronati.
IV.	Habitus Consularis.	XXX.	Deipara efficta in Nummis.
V.	Trabea.	XXXI.	Sanctorum imagines in Nummis.
VI.	Lorum.	XXXII.	Sancti Georgii imago in Nummis.
VII.	Pallium.	XXXIII.	Imperatoris titulus omiffus in Nummis Byzantinis.
VIII.	Lora feminarum Consularium.	XXXIV.	Titulus DN. tributus Imperatoribus & Cæsaribus in Nummis.
IX.	Forma Pallii Pontificii.	XXXV.	Despotæ titulus in Nummis.
X.	Stolæ Sacerdotum.	XXXVI.	Flavii prænomen.
XI.	Sceptrum Consulare.	XXXVII.	Titulus Perpetui Augusti.
XII.	Volumen vel Mappa.	XXXVIII.	Titulus Imperatoriæ & Tribuniciaë potestatis.
XIII.	Acacia.	XXXIX.	Titulus Novi Constantini.
XIV.	Nummi in quibus equi Imperatoribus appinguntur.	XL.	Nummi votivi.
XV.	Nimbus.	XLI.	Nummus Constantini in quo exaratum, PLUR. NATAL.
XVI.	Cæsarea Insignia.	XLII.	Vota multa.
XVII.	Camelaucium.	XLIII.	Acclamatio πολυχρονία.
XVIII.	Globus cruciger.	XLIV.	Anni Imperii Nummis adscripti.
XIX.	Globus cruciger inter Insignia Imperatorum Occident.	XLV.	Inscriptiones in medio Nummo.
XX.	Labarum.		
XXI.	Narthex.		
XXII.	De Codice Evangeliorum ab Imperatoribus gestato.		
XXIII.	Crux in Nummis.		
XXIV.	Monogramma Christi.		
XXV.	De Inscriptione IC XC. NIKA.		
XXVI.	Christi effigies in Nummis.		

XLVI.	Nomina Urbium in quibus cusi sunt, Nummis adscripta.	LXIX.	stantini Palæolog. Nummi Helenæ nomen præferentes.
XLVII.	De literis CONOB.	LXX.	Nummi utriusque Theodosii.
XLVIII.	Eædem literæ in aliis Nummis, quàm iis qui CPoli cusi sunt.	LXXI.	Nummi utriusque Iustini.
XLIX.	Eædem literæ in Nummis Francicis.	LXXII.	Nummi Constantini & Constant. ex familiâ Heraclianâ.
L.	Officinæ monetariæ Orientis.	LXXIII.	Nummi Regum Gothicorum Italiæ.
LI.	Officinæ monetariæ Occidentis.	LXXIV.	Nummi Exarchorum Ravennæ.
LII.	Aliæ officinæ monetariæ.	LXXV.	De barbaricis characteribus.
LIII.	Nummus Constantini M. explicatus.	LXXVI.	Solidus aureus.
LIV.	Vetus Inscriptio nuper detecta.	LXXXVII.	Exagium.
LV.	Nummi alii Constantini, in quibus exaratum <i>Francia, Alemannia.</i>	LXXXVIII.	Nomisma.
LVI.	Nummi in quibus valium describitur.	LXXXIX.	Chrysinus.
LVII.	Sapphyrus Constantii Imperatoris.	LXXX.	Hyperpyrum.
LVIII.	Nummus Constantis in Britanniam transmittentis.	LXXXI.	Talentum.
LIX.	Nummus Julii Silvani.	LXXXII.	Byzantius.
LX.	Nummus Bonifacii triumphum exhibens.	LXXXIII.	CPolitani Nummi.
LXI.	Nummus Plac. Valentianiani, in quo expressus Petron. Maximus.	LXXXIV.	Nummi Imperatorum nomine donati.
LXII.	Nummus Justiniani, in quo expressus Belisarius.	LXXXV.	Semissis.
LXIII.	Nummus Stilichonis.	LXXXVI.	Tremissis.
LXIV.	Nummi restituti & contorniati.	LXXXVII.	Tetarteron.
LXV.	Nummus adulterinus Heraclii.	LXXXVIII.	Miliarensis.
LXVI.	Ædes Anastaseos expressa in eo Nummo.	LXXXIX.	Ceratium.
LXVII.	Imperatores Constantinopolitani imberbes, barbati.	XC.	Follis.
	Nummi Imperatorum ex gente Palæologâ.	XCI.	Follis majoris pretii.
LXVIII.	Medalliæ Joannis & Con-	XCII.	Obolus.
		XCIII.	Leptum, quadrans, nummus.
		XCIV.	Assarium.
		XCV.	Στάμνα.
		XCVI.	Aspri.
		XCVII.	Centenionales, Majorinæ pecuniæ.
		XCVIII.	Monetæ, Caucii, Quadratæ, &c. dictæ.
		XCIX.	Scyphati.
		C.	Χάραγμα, σάτηρ, quævis pecunia.
		CI.	Medallia.
		CII.	Malliæ nostrates.
		CIII.	Masculi.

D E
IMPERATORUM
CONSTANTINOPOLITANORUM,
seu
DE INFERIORIS ÆVI, VEL IMPERII,
uti vocant,
NUMISMATIBUS,
DISSERTATIO.

ET si tot viri eruditissimi & in re nummariâ antiquâ peritissimi de hac liberalium disciplinarum parte copiosè hætenus disse-
 ruerint, ac luculentos de Numismatum figuris, & inscriptionibus ediderint Commentarios, eos tamen quos inferioris vocant Imperii Nummos, ferè omnes neglexerè, maximè qui post Heraclium regnavere Imperatorum Constantinopolitanorum, tum quòd malè formatas figuras exhibeant, insulasque, ne dicam ineptas, inscriptiones, tum etiam quòd nihil in se ferè contineant quod ad arguta illa & ingeniosa veterum numismatum ænigmata accedat. Verùm quisquiliarum ejusmodi, quandoquidem postremam istam nummariam suppellectilem ita indigitant, doctiorum hominum studio minimè videtur indigna cognitio. Licèt enim exquisita illa in iis vix occurrant reconditioris eruditionis argumenta, quæ vetustiora numismata passim suppeditant, ac viris literatis divinationum & conjecturarum præbent occasiones; insunt aliquando tamen in istis quæ OEdipo indigeant, qui obscura pravèque quantumvis edita pandat oracula atque explicet. Fatendum deinde viliora ista numismata ad ævi, quo formati sunt, historiam conducere, ab iisque lumen interdum accendi Scriptoribus Byzantinis. Horum denique notitia ex sese nullam licèt contineret utilitatem, aut certè haberet nihil quod distingere debeat liberalem & excultum literis animum, si non magni, aliquanti tamen interest agnoscere quorum sint Principum, & à quibus cusa & formata, quæ manibus versamus, numismata, & characterum in averfa eorum facie vim vel percipere, vel saltè investigare; quandoquidem nihil frustra in iis positum vel effectum licet arbitrari. Enimverò ut in antiquioribus numismatibus, præteritorum sæculorum felicem artium peritiam, ingeniorum acre judicium, & præclaras ac sagaces ænigmatum adinventiones demiramur; ita in iis quæ ævi sunt sequioris & labentis Imperii, artificum inscitiam, literarum, atque mechanicarum perinde ac liberalium artium lapsum & interitum; & quod stupendum, apud gentem cui literas & artes orbis debet, licebit deplorare. Licebit, inquam, malè formatos ac cufos nummos intueri, pessimè insuper effigiatos, barbaros inductos characteres, barbaras etiam ac utrâque linguâ mixtas persæpe inscriptiones, nullo denique ferè genio vel ingenio expressas adversarum partium, si quæ habentur, figuras. Sed hæc sunt infimæ otanino ætatis numismatum:

Glossar. Pars III.

I.
 F. M. M. O.
 RUM CP.
 NECES.
 RI CO-
 CATION

nam ævo Constantini & qui proximè successerunt Augustorum, longè alia occurrit nummorum facies, ut qui & in figuris & ænigmatum descriptionibus vix prioribus cedant. In utroque porrò ejusmodi numismatum genere, quæ ad Stemmata Byzantinorum illustrationem delineari curavimus, explanando, haud inutilem fortè operam nos collocaturos existimavimus, etsi cum qualemcumque divinandi præbent materiam in rebus per se obscuris ac incertis, nobismet conjecturis indulgendi facultatem arrogaremus. Quod quidem hac ratione ita visum est aggredi, ut quæ vel omnibus, vel pluribus ævi sequioris numismatibus conveniunt, in hac Dissertatione explicarentur, ut ad eorum accedentibus inspectionem expeditior sit & figuras & characteres dignoscendi via: quæ verò cuique propria sunt, post singula Imperatorum stemmata brevioribus notis illustrarentur, in eo quod de Familiis Augustis Byzantinis confecimus opere, si tamen illud in lucem prodire contigerit. Quæ igitur omnibus vel pluribus conveniunt, aut Imperatorum effigies, vestes nempe & adjuncta dignitatum insignia ac symbola spectant; aut inscriptiones ab iis quæ in superioris ævi occurrunt nummis diverfas; vel denique nummorum ipsorum novas & antiquis incognitas appellationes: quibus quidem observationibus quædam adjungenda duximus, quæ in nummis iisdem prolixiori indigent Commentario, tum etiam de spuris ac adulterinis, atque adeo de iis quos *Contorniatos* vocant. Ita quadripertitum opus adornandum nobis incumbit.

II.
NUMMI
CONSULARES.

Liban. in
Consulat.
Juliani.
Ti. 3. p. 189.

ATQUE ut ab Augustorum figuris initium ducat instituta disputatio, ex nummis Imperatoris quidam Consulares appellantur; in quibus scilicet Imperatores aut Cæsares Consulari habitu effinguntur, iis quibus Consulatum gessere annis cusi: nam unicam Consulatus dignitatem tanquam Imperatoriæ Majestatis *μεγαθύμνη*, ut loquitur Libanius, semper ambierunt Augusti. Variè autem effectos cernimus: interdum enim *expressâ thorace vultus imagine*, ut verbis utar Pollionis, cum stolâ Consulari, sceptro aquiligero in dextrâ, & coronâ radiatâ quâ caput cingitur, ut sunt nummi Aurelii Probi apud Tristanum, Constantii Chlorigi, cui prolemmate, *VIRTUS AVGG.* & Constantini M. qui in cippo præfert, *ΥΟΤ. XX.* cuiusque est anno decimo, vel decimo-quinto Imperii: nam hisce annis Consul fuit Constantinus. Ejusmodi etiam est nummus Crispi Nobilissimi Cæsaris laureâ præcincti, cum stolâ perinde Consulari, & sceptro aquiligero, nullâ anni Consulatus notâ. Ter autem Consul fuit Crispus, ac primò cum Licinio V. rursus cum Constantino II. denique cum Constantino III. iis etiam fortean accensendi aliquot ex Licinianis, tametsi sceptrum non præferant. Simili denique figurâ exhibentur in nummis, non luscâ quidem, sed plenâ facie, protomæ Tiberii Constantini, & Mauricii Tiberii, dextrâ volumen, lævâ sceptrum aquiligerum, Phocæ verò loco sceptri crucem, Philippici denique loco voluminis globum crucigerum tenentium. Nam etsi post Justinianum in Fastis Consules non describantur, certum est tamen longè postea hanc dignitatem obtinuisse, uti mox dicturi sumus, & ad Consulare dignitatem referendos videri nummos inferioris ætatis Augustorum, in quibus Consulari habitu exhibentur.

III.
PARIA
CONSULUM
EX-PRESSA
IN
NUMMIS.
Orat. 11. p.
254.

INTERDUM par Consulum *ἐν τῷ βήματι*, ut est apud Themistium, seu pro tribunali sedentium, effectum conspicitur. Ita in nummo Constantis Imperatoris æreo, majoris formæ, sedet ipse Constans celsior, caput nimbo vel lumine circumdatus, cum binis Consulibus, in tribunali, in cujus basi legitur hæc inscriptio, *ΥΟΤ. V.* quæ arguit Felicianum & Titianum in eo exprimi, qui Consulatum gerebant, cum Constantinus M. excessit 25. Julii, quo pro Constante Augusto vota quinquennialiorum soluta sunt: aut fortè Ursum & Polemium, qui sequenti. Consules etiam Constantinum & Constantem repræsentat nummus alter aureus, majoris perinde formæ, pro tribunali sedentes, caputque nimbo exornatos, quibus adstant figuræ duæ stolatæ, laureos ramos porrigentes, cum Christi monogrammate inter utriusque Augusti capita, & hac inscriptione, *GLORIA REIPUBLICAE*; nam ter simul Consulatum gessere, annis scilicet 339. 342. & 346. Maximè verò inter Consulares insignis est nummus aureus Theodosii junioris, in quo Theodosius ipse in sellâ sedet cum Placidio Valentiniano. Uterque autem habitu Consulari dextrâ volumen, sinistrâ globum crucigerum tenet, ubi Valentinianus ut puer effingitur, adeo ut ad primum, quo Cæsaris, vel potiùs ad secundum ejus Consulatum, quo Augusti nomen gessit, ut qui cum globo crucigerum effingatur, Imperii symbolo, referri debeat, cum ætatis annum sextum vel septimum vix tum attigisset. Eorundem etiam Theodosii & Valentiniani Consulum imagines, in altero ipsius Theodosii, qui hunc excipit, ni fallor, habentur. Imperatorum denique paria exhibent perinde nummi Valentiniani senioris, Valentis, Gratiani, Valentiniani junioris, Theodosii, Maximi Tyranni, & Victoris, non ut Consulatum, sed ut Imperatoriæ dignitatis consortium & collegarum; quod & indicat globus quem iis in nummis uterque expressus Augustus dextrâ tenet. Nam nec Maximus, nec Victor filius Consulatum unâ gessere, quorum alter ut puer in nummo effingitur.

Ex habitu igitur Consulari nummos Imperatorum Consulares esse deprehendimus. Non de veterum Reipublicæ Romanæ, sed de ceterioris ævi Consulibus ornatu ac veste hic sermo est, quorum insignia à priorum Consulibus insignibus si non diversa, saltem non prorsus eadem fuisse, in confesso esse debet. Notum ex Scriptoribus prætorum Consulibus vestes fuisse togas pictas & palmatas, ac trabeas, quod pluribus docuere pridem Criticorum filii, tametsi utrumne à se invicem diversa fuerint, non planè definiunt. Certum pariter istius nomenclaturæ indumenta etiam Consulibus sub Constantinopolitanis Imperatoribus adscribi. Sed cum veterum Consulibus imagines, sive in statuis, sive in numismatibus dignitatis istius insignium formam materiamque non ita prodant, ut res extra omnem controversiam habeatur, incertum manet an eadem fuerint quæ numismata ac Diptycha Consularia repræsentant. In iis quippe, maximè in Diptychis, ubi habitus Consularis univèrsus plene conspicitur, Consules tunicis palmatis & togis pictis induti apparent, cui superfunditur fascia latior collum ambiens, cujus pars dextra strictior, à dextro humero rectà circa pectus ultra genua descendit, ipsumque humerum ac brachium dextrum circumvolvens, sinistrum humerum amplectitur, explicans sese, latiorque sensim effecta, ac circa dorsum delapsa, rursus à dextro latere per umbilicum transversum agitur, & infimam sinistri brachii partem, quâ manui illud conjungitur, involvit, reliquâ fasciæ parte retro pendulâ. Ita quidem in Diptychis Leodiensi & Bituricensi ab Alexandro Wilthemio descriptis, quæ in Compendiensi apud Sirmondum ad Sidonium, & in numismatibus decussata tantum ad pectus cernitur, fortè quòd reliqua & inferior corporis pars in iis desit. Sed præstat hoc loco Diptychon aliud Consulare eburneum, (tametsi cujus Consulis sit minimè constet, cum nulla in eo habeatur inscriptio) ex Gazophylacio Regio describere, eâ quâ est formâ ac magnitudine; tum ut habitus Consularis omnino percipiatur, tum quòd quædam contineat, quæ in aliis Diptychis non occurrunt. Nam Consuli utrimque adstant figuræ muliebres habitu satis insolenti, præsertim quoad ornatum capitis, quarum quæ ad dextram est, hastam vel bacillum tenet, altera clypeo lævâ innititur, seu illa Minerva vel Pallas sit, seu alia quavis Dea, cum hisce figuris virtutes designari pro certo sit, ut in Julianæ imagine, de quâ mox agemus, & ut ejusce ævi pictores ac sculptores solebant, quod præterea satis docent figuræ aliquot ejusmodi in Notitiâ Imperii Orientalis descriptæ. Consul verò ipse dextram, quâ mappam seu volumen tenet, non erigit, sed in gremio demissam habet.

FASCIAM istam, veterum esse latum clavum quidam censent, qui apud Sospitrum *ἰμπεριραία vestis*, id est, ἑμπερφεος ἑδῆς, κὶ ὁ ἦλος appellatur, & Senatorum proprius fuit: qui trabeis aliisque vestibus attegebatur, quas *ἑμπερφεός* & *φοινικοπερφεός* vocat alicubi Dio, ut *πλατυπερφεα ἱμάτια* Archippus apud Pollucem: purpuræ quippe nomine limbos vestium donabant. Veteres Glossæ *κίρκλις*, ἢ *ἑμπερφεός* κίρκλις *κίρκλις*, *limbus*. alibi: *περφεός ὑφασμῶν*, *clavus*. Gloss. S. Benedicti cap. de Vestimentis: *Clavi, σημεῖα. Clavare, περφεόσαι*. Senator in formulâ Rectoris provinciarum: *Chlamydis tue procul dubio clavos intende, quos scias non inaniter positos. Hinc sit ut cum publicum agentes, purpuram cernerent, de vigore Principis semper admonerent*. Septima Synodus can. 15. *Ἐδὲ ἐκ σπεικῶν ὑφασμῶν πεποικιλμένην ἑδῆτα ἐπέδουτό τις, ἔδὲ περφεόσαι ἐπεεῖχεγα ὀπιθλήματα ἐν τοῖς ἀκροῖς ἢ ἱματίων*. Sed *clavi* isti *purpurei* limbos vestium propriè spectant, à quibus dictæ ejusmodi vestes *auroclavate*, vel *auroclava*, ut habet vetus Interpres Juvenalis: unde recentiores Græci vocem *χρυσουλαβαεικός* formarunt. Verùm alii fuere postmodum Senatorum & Consulibus *lati clavi*, quorum formam ita describit Acron ad illud Horatii: *Prætextam & Latum clavum: Latum clavum purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum. Græci τὸν κοροβιῶνα vocant. Usus ejus hodie retinent Principes, injicientes vestī à cervice ad pectus indumentum ex purpurâ, vel pellibus pretiosis muris Ponticis, vel aliis, dum regio habitu prodeunt in publicum*. Ubi nemo non videt graphicè describi ac designari fasciam istam Consulem, quæ ad collum convoluta, à cervice ad pectus descendens colobii speciem referebat: quod tunicam absque manicis fuisse testantur passim Scriptores. Unde apud Ammianum, *pectoralis illa tunica sine manicis texta*, cujusmodi colobion Acronis fuit, *Regale indumentum* appellatur: non quòd revera Acronianus colobion esset tunica contexta absque manicis, ut Diaconorum fuit: sed quòd *clavus*, olim vestī adtextus, deinde ab eâ avulsus, ita ad collum & humeros circumvolveretur, & ad pectus deflueret, ut colobii revera speciem præberet. Clavos enim non modò purpuras vestium limbis adtextas vocabant, sed & quasvis longiores fascias, ut *lintheorum clavos latissimos* dixit Ammianus, *mappas latyclavas* Petronius Arbitr, *mantilia cocco clavata* Lampridius in Alexandro Severo. Clavos igitur intelligit Pacatus per *purpuras Consulares*, cum, ut diximus, eæ vestī Consulari olim attegerentur, uti ea effingitur in nummo Augusti, quem designavit Biaus: quæ neque multum discrepat ab eâ quâ indutus conspicitur Maximianus cum radiato stemmate in nummo argenteo, in cujus aversâ facie scriptum, PAX

Glossar. Pars III.

IV.
HABITUS
CONSULARIS.

V. Tabell.
1.

Notit. Orient. cap. 159.

V.
TRABEA.
Sosp. l. 2.
Pollux l. 7.
c. 14.

Senator l. 6. ep. 21.

Ad Satyr. 6.

l. 14.

l. 16.

Biaus ad Aug. dial. tab. 13.

AUCC. nisi quòd revera fascia latior collum ambiens, & ante pectus defluens potiùs videtur. Atque hic quidem colobium, Consulium proprius non omnino fuit, sed Senatorum omnium pacificus habitus, ut docet lex 1. Cod. Th. de Habitu quo uti oportet intra urbem: *Nullus Senatorum habitum sibi vindicet militarem, sed chlamydis terrore deposito, quieta coloborum ac penularum induat vestimenta.* Tamen Consulium colobiones purpureos fuisse, aut ex pretiosiori alio panno, par sit credere.

At cum inter vestes Consulares alia occurrat apud Scriptores ævi posterioris, quam *Subarmalis* nomenclaturâ donant, videant eruditi an non ipsa eadem sit fascia, sic appellata, quòd sub *armis*, id est, sub humeris, circumvolvatur pectus, uti effingitur: adeo ut fuerit quòd ὠμοφόριον vocavit ætas posterior. Valerianus quippe Augustus sic Valerianum compellat apud Vopiscum: *Cape igitur tibi pro rebus gestis — tuis togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, subarmalem profundum, sellam eboratam: nam te Consulem hodie designo, &c.* Ubi cum *subarmalis* postrema ex vestibus Consularibus recensatur, admodum probabile est eam esse quæ cæteris superfundebatur. Neque sanè omnino à subarmali diversa fuit vestis illa, quàm *Succinctorium* nuncupabant, uti describitur ab Isidoro: *Redimiculum est quòd Succinctorium, sive Bracile nuncupamus, quòd dividens per cervicem, & à lateribus colli divisum, utrarumque alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit, ut constringens latitudinem vestiatur corpus, atque conjungendo componat: hoc vulgo Bracile, quasi Brachiale vocant, quamvis nunc non brachiorum, sed renum sit cingulum. Succinctorium autem vocatum, quòd, ut dictum est, sub brachiis ductum alarum sinum ambit, atque hinc inde succingit.* Quæ quidem Succinctorii vel Bracilis descriptio, si non subarmalis profus, saltem convenit *stole* Ecclesiasticæ, de quâ mox agemus, descriptioni. *Subarmalem* autem, non Consulium duntaxat, sed & aliorum magistratuum pacificum fuisse habitum, & quibus ii in solennibus Imperatorum processibus ac festis diebus utebantur, pridem alii observarunt ex Spartiano, Trebellio Pollione, & Herodiano. Sed quòd Casaubonus dixit fuisse sagum, seu militarem togam sic dictam, quòd sub armis fibulâ annexeretur, vel sub armis rejiceretur, ex Auctorum locis ab eo allatis id confici nemo, opinor, dixerit. Neque etiam fortè fidem apud plerosque obtinebit, dum *profundum* appellari subarmalem scribit, quasi ποθήρι, id est, *talarem*, cum hoc loco vox *profundus* videatur potiùs colorem denotare saturum, intensiorem, & subfuscum, ita ut idem sit *subarmalis*, qui Pollioni cum *purpurâ maurâ* nuncupatur, id est, ex purpurâ fuscâ: nam ita Græci βαθὺ interdum usurpant, ut Hesychius, qui καὶ τὸ μέγα, καὶ ὑψηλόν, καὶ μέλαν significare ait. Hac notione χλωρόν βαθυρόμανον, Paulus Silentarius *viridem colorem saturum* appellat. Sic etiam βυασόν Græci pro *profundo*, perinde ac pro *byssu* seu purpurâ usurpant, atque adeo ἀπὸ τῆς ὕλης, ut habet idem Hesychius, sic ut *subarmalis profundus* fuerit ὑσινόβασις, *byssino infectus*, ut loquitur Plinius. Quòd verò *profundum* vocat Valerianus Imperator, *fundatum* appellarunt Scriptores ævi inferioris: nam vocem hanc cum *Tyriâ* purpurâ, aut *blattâ* ferè semper conjungit Anastasius Bibliothecarius, uti alibi docemus. Igitur *subarmalis profundus*, fuerit nostrâ quidem sententiâ, ex purpurâ intensiore ac saturâ, atque adeo διασής.

VI. SED quam hæc ætas *clavum*, vel *subarmalem*, vel aliâ nomenclaturâ dixit, fasciam illam Consulare posterior *Lorum* appellavit, quòd lori seu cinguli formam referret. Id enim genus esse ornamenti, quòd Silvestro summo Pontifici inter alia concessum aiunt à Constantino Magno, jam persuasum habetur. Ita enim Anastasius Bibliothecarius, ubi de ejusdem Augusti donatione, ex Codice Mazarino: *Deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque Phrygium, necnon & superhumerali, videlicet lorum quòd Imperiale circumdare solet collum.* Ubi Græca habent, ἄμα καὶ τὸ λῶρον, & τὸ ὠμοφόριον, ὅπερ κυκλοῖ τὸ βασιλικὸν τεράχηλον. Hic exclamat Laurentius Valla: *Superhumerali ais esse lorum, nec quid sit lorum tenes. Non enim cingulum ex corio factum, quòd dicitur Lorum, sentis circumdari pro ornamento Cesaris collo: hinc est quòd habenas & verbera vocamus lora. Quòd si quando dicantur lora aurea, non nisi de habenis, quæ aurata collo equi aut alterius pecudis circumdari assolent, intelligi potest, quæ te res, ut mea fert opinio, si fellit: & quum lorum circumdare collo Cesaris atque Silvestri vis, de homine, de Imperatore, de summo Pontifice equum aut asinum aut canem facis.* Ita nugantur plerumque puræ Latinitatis ac veteris scientissimi, dum in inferioris ætatis Scriptorum falebras & quisquillas incidunt. Sed indulgendum viro alioquin doctissimo, qui nec quid esset *bannum*, vel *lorum* in hac donatione ignorasse debuit, cum totam vitam terendis melioribus libris insumpisset. Perperam verò *lorum* in Gr. distinguitur à *superhumerali*, quòd unum idemque esse constat, fatisque firmat Anastasius. Scio pallii usum summis aliisque Pontificibus adscribi longè ante Silvestri, atque adeo Constantini M. ætatem: cum Anastasius scribat Marcum PP. constituisse ut *Episcopus Ostiensis cui consecrat Episcopum Urbis, pallio uteretur, & ab eodem Episcopo Urbis Romæ consecraretur.* Sed & auctor Ceremonialis Romani, quem Christophorus Marcellum quidam nominant, ab ipso Lino ejus usum ac originem auspicatur. Extat porro hujusce ornamenti Imperatorii nomenclaturæ vestigium insigne apud

In Aurel.

l. 19. Orig. c. 33.

In Descrip. S. Sophia part. 2. v. 227.

In Gloss.

LORUM.

p. 12.

De Donat. Constant.

Anastaf. in Marco.

Ceremon. Rom. l. 1. sect. 10.

Leonem Grammaticum in Basilio; ἐθρονίζετο καὶ ἐγαμνίζετο ἡ Ἐκκλησία, ἣν ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς, & ἐπαλλώπισε κόσμῳ πολλῷ, ὡς καὶ Φωτῆ Πατριάρχῃ, τῷ βασιλεὺς ἐν τῷ αὐτῷ κεινισμῷ λῶρον φορέσαντος, & ἁρμήματα πολλὰ δόντος, *Dedicavit Ecclesia quam excitavit Imperator, ornatuque plurimo decoravit, à Photio Patriarcha, Imperatore in ejus dedicatione lorum ferente, & multas pecunias erogante.* Est igitur *lorum*, quod postea *Pallium* dictum est, quod Consulium & Imperatorum gestamen ac habitus primum fuit. Græci ὠμοφοεῖον appellavere, Latini *superhumeralis*, quia ad humeros circumvolveretur, collumque ambiret: unde τὸ κυκλῶν τὸν ἑσθρῶν ὠμοφοεῖον Mathæo Blastari, ἡ κυκλῶν ὡς τὰς ὠμὰς ἐμπροσθέν τε & ὀπίθεν ἀεὶβάλλεται, ut habet Symeon Thessalonicensis, & ἀεὶβαρῆλιον dicitur Germano Patriarchæ Constantinopolitano. Proinde ea appellatio indita Consulibus ac Pontificiis istis ornamentis, quod hæc atas vestium segmenta *lora* appellaret, ipsasque vestes uno, duobus, tribus aut quinque segmentis distinctas, *monolorcs, dilores, trilores, & pentilores*, ut Vopiscus, quæ universim ἰμαῖνα λέγουσι vocat Achmes.

SIMILE porro Consulari loro esse pallium Pontificium ultrò fatebitur, qui pallii Sancti Gregorii M. Papæ descriptionem apud Joannem Diaconum in ejus Vitâ attentius expendit. Ita enim effingitur, ut haud ferè diversum fuisse à Consulari loro prorsus evincatur: *Pallio, inquit, mediocri, à dextro videlicet humero sub pectore super stomachum circumlatim deducto: deinde sursum per sinistrum humerum post tergum deposito, cujus pars altera super eundem humerum veniens, propriâ rectitudine, non per medium corporis, sed ex litere pendet.* Ex quâ descriptione colligit Angelus Rocca hanc minimè convenire posse Gregorii imagini, quæ in adiculâ S. Andrea Romæ conspicitur; cujusmodi etiam similes omnino Pontificum Romanorum complures effigies in sacris ejusdem civitatis ædibus haberi auctor est, in quâ quidem imagine pallium Gregorii more Latino factum reperitur. Unde colligit, pallium Gregorianum ejus fuisse formæ, quâ Græcorum Pontificum fuit: hi enim, inquit, pro pallio fasciam quamdam seu zonam, latiore sanè ac longiorem quàm stolam, sed instar stolæ collo imponunt: dextra tamen ejus pars multò est longior, & ad terram usque defluit, cujus pars major per sinistrum humerum post tergum rejicitur, ita verò ut crux una à tergo maneat, altera ad dextram, tertia ad sinistram appareat, quarta verò ad eam pallii partem, quæ ab humero sinistro pendet. Sed & alio loco pallii materiam describit idem Joannes Diaconus: *Pallium ejus bysso candente contextum nullis fuisse cernitur accubiis (acubus) perforatum, sicut vetustissimis Musis, vel picturis ostenditur.* Græcorum Homophorium ex lanâ, non ex lino contextum fuisse scribit Isidorus Pelusiota. Enimvero ad terram defluxisse Patriarchale ὠμοφοεῖον fati innuit Zonaras in Copronymo, dum illud Germani Patriarchæ Constantinopolitani ab Anastasio quodam inter eundem calcatum scribit. In hoc tamen differt Consulare loro in Diptychis expressum à Pallio Pontificio, quod non modò collum loro amplectatur, & ad pedes antè defluat, sed etiam à dextro latere circa umbilicum transversum agatur, lavæque manu extrema ejus ora sustentetur: pallium verò Pontificium etsi interdum antè & retro ad pedes defluit, interdum etiam pars anterior lavâ sustentatur Pontificis, ut videre est in veteribus tabellis Græcanicis, quas ad illustrationem Historiæ Byzantinæ pridem delineari curavimus. Pallium id genus Consularem ornamentum appellatum nemo fortean mirabitur, qui Consulium, in Diptychis, loro inspexerit, quod sat latitudinis videtur habere, præsertim ubi genua ambit, ut pallii appellatione donari potuerit: cùm vestem interiorem totum ferè involvat & ambiat. Et sanè labente sæculo apud Græcos Byzantinos id nominis habuit: *μανδύων* enim dixerunt Imperatorium istum ornatum qui humeros & scapulas ambit, in *Rochi* seu *Rocheti* Episcopalis formam, ut observat Gretzerus ad Codinum: ex quo stolæ nostratis species quædam antè defluit, ipsi *Rochi* adjuncta. Ρόχον enim ad genua usque descendisse auctor est idem Codinus: quo spectant ista ex Glossario MS. Regio: *μανδύας, εἶδος ἰμαῖνα, ὅπου καλεῖται λαικίον.* Nisi vox postrema non λῶρον, sed ἐπιλωρεῖον, sagum scilicet militare hoc loco significet, ut apud Leonem in Tacticis, & alios: tamen ἐπιλωρεῖον civilibus etiam magistratibus non semel adscribat idem Codinus.

Id quoque observatione non indignum prorsus existimo, quod non Consules duntaxat, sed & *Consulares feminas*, uti ab Ulpiano Consulium uxores vocantur, eodem ac simili penè perinde habitu usas, quo conjuges, colligere sit ex iconismo, qui in vetustissimo Dioscoridis codice scripto habetur in Bibliothecâ Casareâ, uti à Petro Lambecio ejusdem curatore doctissimo describitur: ubi Μεγαλοψυχῶ & Φερόντιον habitu muliebri illustrissimæ Julianæ, cujus nomen ibi exaratum legitur, assident: ipsa verò, fasciâ illâ ampliori collum & humeros amplectente, & pectus attingente, exornata conspicitur, in hoc à Consulari fasciâ diversâ, quod ista muliebris sinistro brachio non aptetur. Fasciæ colorem non distinxit idem Lambecius, contentus observasse *in medio οὐροgonο sedere in throno duabus aquilis suffulto, feminam d' adematæ regio, vestituque partim aureo, partim ceruleo, & calcibus rubris, instar Imperatricis Constantinopolitanæ exornatam.*

Leo Gram. in Basilio p. 472.
Germ. Hist. Eccl. Symeon Thessalon. de Templo.
Vopisc. in Aureliano.
Achmes c. 220.
VII. PALLIUM.
Io. Diacon. l. 4. cap. 84.
Id. c. 80.
Isid. lib. 2. epist. 136.
Zonar.
Leo Imp. Orac. 16. p. 273.
Codin. l. 14. n. 3.
Cod. 1673.
Leon. Tact. cap. 6. n. 26.
VIII. LORÆ CONSULARIUM FEMINARUM.
L. I. D. Senator.
Lambec. l. 2. Comm. d. Casareâ B. l. c. 2.

Just. Nov. tam. Certè ex novellâ Justiniani, Consulium uxores, quæ *συνελάμπεται τῆς τ̄ συνο-*
105. ap. 2 *κῆ-τεν ἀκρίσι, radiis maritorum coruscant*, eodem quo ii *schemate*, id est, ornatu donatas
Julian. A. licet colligere. Ubi Julianus Antecessor, quod Justinianus σχῆμα, honorem vocat Con-
sec. Const. sularie dignitatis, & mariales inful.w. Fuit autem Juliana, filia, ut rectè conjicit idem
 98. Lambecius, Olybrii Augusti ex Valentiniani III. filiâ Placidiâ, & Arcobindæ Consulis
 V. Tabell uxor.

Lora impe- zatorum Occidentis. Eidem muliebri Julianæ loro propemodum simile videtur illud quo usi sunt Occi-
 dentales Imperatores. Extat siquidem in Codice Augustano libri Friderici II. Impe-
 ratoris *de Arte venandi per aves rapaces*, icon ejusdem Imperatoris sedentis cum paluda-
 mento togæ superinfecto, dextrâ sceptrum liliatum tenentis. Supra togam verò pen-
 det à collo fascia latior, gemmis & lapillis distincta, ad pedes, quæ balteo quodam
 ejusdem ferme latitudinis circa pectus constringitur, quem *fasciam pectoralem*, seu *ση-*
σοδοσιμον possumus appellare, ut est in vet. Glossis. Figuram exhibuit Editor, qui pu-
 tat esse Manfredi Regis Siciliae, qui additamenta quædam parentis libro adjecit, hoc
 argumento, quòd imberbis sit, cum aliæ ejusdem Imperatoris barbatae, inquit, con-
 spiciantur. Nos verò non tam Regium quàm Imperatorium esse ornamentum omnino
 censuerimus, quamquam Regum etiam fuisse satis evincunt quæ Petrus IV. Rex Ara-
 gonum de sui ipsius vestibus Regis scribit: ait enim iis superfusam stolam quæ etiam
 pectus ambiat, hisce verbis Catalanicis: *è apres una Dalmatica de drap vermell histo-*
L. 3. c. 16. riat ab obres d'aur & ab fullatges: mas noi avia perles, ne altres obres, perço que se appa-
 53. *rella cuytadament: & daquest drap mateich una estola, que comença en lo musle esquerra,*
& travessa al costar dret, & puix er acinçta entorn, e eren equalats los caps de la estola, e
un maniples, & calces deldit drap sens sabates, &c.

IX. **FORMA PALLII PONTIFICII.** UT porrò procedente tempore Pontificium pallium, apud Latinos præsertim, non
 fascia fuit libera ac spontè defluens, collumque circundans, sed ad majorem sacra fa-
 cientium Pontificum commoditatem ita aptata, connexa, ac confuta, ut formam suam
 antiquam servaret, tribus acubus vel aciculis, quas & *spinas* aut *spiculas* vocabant, ca-
 sulæ defixa, in anteriori & posteriori parte, & ad humerum sinistrum: in dextra
 enim acus non figitur: ita à Græcis Augustis *lorum*, quod primitus liberum fuit, sim-
 plexque fascia collo ac corpori circumfusa, postmodum ad majorem etiam commodita-
 tem superiori vesti, quam, ut diximus, *μανδύον* seu *ὄρθρον* nuncupabant, assutum est:
 ita tamen ut lori veteris formam quadantenus servaret. Id sanè omnino deprehendere
 est in Michaelis & Manuelis Palæologi Imperatorum figuris, quas delineari curavi-
 mus: in quibus non modò nescio quis ornatus collum ambiens describitur, ex quo stolæ
 seu largioris fasciæ species antè defluit: umbilicum verò circuncingit fascia alia latior
 margaritis & lapillis adornata, cum limbo ex opere Phrygio, unionibus perinde ac
 lapillis pretiosis distincto, ubique fasciam ambiente, cujus pars extrema sinistro Impe-
 ratoris brachio sustentatur, ab eo, ut Consulare lorum, pendula. Id genus Imperato-
 riî ornamentî *Μανδύον* appellavit atas posterior, quemadmodum tradit Codinus, ut quod
 vestes ceteras constringat.

X. **STOLÆ SACERDOTUM.** NEQUE fortean aliunde stolas suas accepere Christiani Sacerdotes, Regiis nempe or-
 namentis & indumentis donati subinde à Principibus: cum & Theodosii junioris num-
 mi aliquot à nobis descripti Imperatorem eundem Consulem simili stolâ ad pectus de-
 cussatâ representent; ut & vetus tabella Græcanica Michaelem & Gabrielem Archan-
 gelos, loro quidem augustali decoratos, sed ad pectus decussato, illud etiam ambien-
 te, & ad sinistram reflexo: quomodo denique Imperator Constantinopolitanus effin-
 gitur in Leonis Imperatoris Oraculis: adeo ut inde colligere liceat stolam istam aliud
 non esse, quàm succinatorium, cujus suprâ meminimus. Quinetiam Stola interdum
 nuncupatur ipsum Archiepiscopale pallium: quod vulgò dicitur esse *ornamentum ad*
Codin. de Off. c. 6. n. 34. *modum stolæ sacerdotalis, crucibus intextum, super alia ornamenta delatum, humeros ad instar*
Silvester in Summâ. *coronæ pectusque circundans, antè dependens.* Sanè *stolæ* nomine pallium exertè donant
 Eadmerus, ubi de S. Anselmo Archiepiscopo Cantuariensi, Alexander II. PP. in Epistolâ
 ad Hugonem Archiepiscopum Rotomagensem, & Landulfus de S. Paulo, locis in
 Glossario nostro descriptis. Collum verò, perinde ac pallium, circumdat stola *ad in-*
Themist. o- rai. II. exir *teriora descendens*, inquit Stephanus Eduensis, decussatimque stringitur, ut Consula-
 ris fascia, quam fortassis *ἰσάριον* vocat Themistius. Nec scio an stola sacerdotalis,
 ut Consularis, pectus olim amplexa sit, sinistro brachio circumfusa, uti in veteribus
 tabellis Græcanicis homophorium Episcoporum interdum delatum observavimus, cum
 id testari videatur Manipulus, qui sinistrum Sacerdotis brachium cingit, ita ut pars
 stolæ olim fuerit, & ab ea postea resecta, ad majorem sacra facientium Sacerdotum
 commoditatem. Jacobus Cardinalis de Coronatione Bonifacii VIII. PP.

— *Cubitum lorum cingitque manipulus.*
 Hisce omnibus addendum insuper, Diaconos, apud Græcos, stolam, (quam in hu-
 mero sinistro pro more recepto gestant, ut docent Chrysostomus, Euchologium
Jacob. l. 2. c. 1. *Chryf. hom. de Filio pro- dugo.* *Euchol. p. 254.*

Græcorum, & vetus tabella Græcanica, quam hîc describi curavimus, in qua effigies est Sanctus Stephanus, præterea Georgii Pachymeris effigies, quam ex codice MS. Augustano ejusdem historiæ descripsit Wolphius) cum communicaturi erant, *συνουσιδῶς* præcingere antè & retro, ita tamen ut pectus ambiat, formâ haud omnino diversâ ab eâ quâ *lorum* gestari diximus, ut videre est in tabellâ, quam delineavit vir eruditissimus Jacobus Goarus.

DE sceptro eburneo, vel aureo, dignitatis Consularis perinde in nummis symbolo, nihil est quod hîc dicamus, cum obvia sint quæ in hanc rem conferri possunt; præstat tantum monere in Consulibus Anastasii sceptro, quod habetur in Diptycho Leodiensi, aquilam corollâ laureâ ambiâ & includi, cui trina virorum capita imminent. In Bituricensi aquila alis expansis circulum vel orbem amplectitur, in quo viri, Imperatoris fortè, effigies delineatur. Adde denique Imperatorum numismata Consularia videri, quotquot ejusmodi sceptro in iis conspicui sunt: in quibus est Medallio æreus Licinii, in Gazophylacio Canonorum Regularium S. Genovefæ Parisiensis, cum inscriptione in averâ parte, JOVI CONSERVATORI, in quo palmatâ indutus conspicitur idem Augustus. Verum desit sensim gestamen istud Consulare, primusque Phocas Imperator pro sceptro aquilifero crucem assumpsit, ut ex nummis ejus docemur, in quibus Consulari habitu effingitur, & cum volumine: quod ceteri ferè deinceps Augusti usurpavere: tametsi postmodum idem sceptrum gestasse Philippicum Imperatorem ejus ostendant nummi.

Hic porro disquirendum videtur, an ab ejusmodi Consularibus Imperatorum sceptris, an verò à Romanorum veterum militaribus aquiligeris signis, in utriusque Imperii symbolum, seu, uti vocant, armorum insignia, aquila transferretur: quando etiam effigies biceps, & an revera apud Constantinopolitanos armorum seu insignium usus, saltem sub extrema tempora, obtinuerit: cum ad numismatum Byzantinorum historiam id prorsus pertineat, in quibus aquila interdum conspicitur, uti mox indicabimus. Aquilam pro regiâ ac supremâ dignitatis symbolum ferè semper habitam palam est. Scribit Fulgentius in præliis aquilam auream in signis bellicis sibi fecisse Jovem, hincque finxisse Poëtas ejusce avis ministerio rapuisse Ganymedem, atque ideo fortassis Scholiastes Cæsaris Germanici ad Arati Phænomena aquilam *signum Jovis* appellavit: ut de eâ longè antea dixerat Theocritus, *Διὸς αἰσιθ' ἔρονε Ζηνὸς πρὸς τὸ δὲ σῆμα*. Aiunt porrò Jovem sibi hanc potissimum avem delegisse, quòd dum adhuc in cubis esset in Cretâ insulâ, nectar eidem quotidie deferret aquila ex scopulis, ut ex oceano ambrosiam columbæ: vel, ut alii volunt, quòd felici aquilæ advolantis augurio victoriam contra Titanas esset consecutus: vel sanè quòd aquila *ζῶον βασιλικόν*, animal regium sit, uti appellatur ab Æschyli Scholiaste, & supremi Imperii, quod in Jove finxerunt Gentiles, ut est apud Dionysium Areopagitam, symbolum fuerit. Hinc Clearchus Heraclensis Tyrannus, cum se ab ipso Jove produisse populis vellet persuadere, aquilam, tanquam divinorum istorum natalium præcipuum argumentum, sibi præferri voluit. Scribunt alii Persarum Reges aquilam hastæ longiori impositam, vexilli loco in præliis extulisse: atque inde Æschylum non alio Xerxem Persarum Regem, quàm *ἀετῶ* nomine indigitasse. Sed & Oseas Propheta, de Nabuzardano Persarum Regis, (quem nudo Regis nomine semper intelligit Scriptura sacra) Legato ac Duce verba faciens, hunc aquilæ comparat.

Aquilam porrò à Persis accepisse Romanos, nolim pro certo statuere: cum ab ipsis Reipublicæ primordiis inter præcipua supremæ dignitatis insignia semper habitata sit: tradatque Dionysius Halicarnassæus hanc à Tuscis habuisse Romanos: quibus post inita pacis fœdera Regum suorum ornatus præcipuos misere, quos inter fuit sceptrum eburneum aquilâ insignitum, quod Romani Consules servavere deinceps tanquam præcipuum dignitatis suæ argumentum. Atque exinde aquila in signis militaribus præcipuum etiam fuit, unicumque ferè, ex quo Marius, bello contra Cimbro, ceteris, quibus hætenus usi erant in præliis Romani, abrogatis, solam aquilam retinuit: quæ quidem aurea erat, quomodo postea depicta est in Imperatorum Byzantinorum insignibus, & in sacratio perinde aureo solebat asservari.

Quando verò biceps aquila inventa fuerit, non planum est assequi, cum nec in Imperatorum vel Consulium nummis, nec in ceteris rei antiquariæ monumentis uspiam occurrat, præterquam in columnâ Trajani, Romæ, in quâ militis clypeo inscripta visitur. Sed priores Byzantinos Imperatores bicipitem aquilam, aut in sceptris Consularibus, aut vestibus adtextam detulisse nondum advertimus. Scribit Guillelmus Apulienensis, Romanum Diogenem, eo prælio quo à Turcis casus est, agnitum ab iis ex aquilâ aureâ lorice intextâ, sed an bicipiti, non indicat:

*Indiciis aquila, quòd plus dabat omnibus armis
Aurea conspicuum lorice innixa nitorem,
Græcorum dominus cognoscitur.*

Tabella 10.

P. 147.

P. 254.

XI.

CONSULARE SCEPTRUM.
Vide P. Fabrum ad l. 2. de Orig. Juris, Deimster. & alii &c.

Aquila Imperii symbolum.

Fulgent. lib. 1. Myth. p. 133.

Cæsar Germ. ad Arati Phænomen. p. 127. Theocrit. id. 17. v. 72.

Mæro Byzant. apud Athen. l. 11. Lactant. l. 1.

Fulgent. Id. l. 8.

Orig. c. 3. Schol. Æschyli p. 61.

Memnon. Plut. lib. 21. de for. Alex.

Justin. l. 16. Xenoph. l. 7. Cyrop. Philostr. in Her.

re. Æsch. in Persis p. 135. Oseas c. 8.

Aquila Romanorum.

Dion. Halic. l. 3. Sieweck. ad V. get. l. 2.

c. 23. l. 2. c. 6.

Lipsius Tacit.

Aquila biceps quando inventa.

Lipsius in natal. adm. lit. Rom. p. 18.

Lib. 11. de Gest. Norm. p. 23.

Quidam Germanos bicipitem aquilam sibi adrogasse existimant, ex quo in clade Varriana, signa Romanorum, & aquilæ duæ in eorum venere potestatem: tertiâ à signifero, priusquam in manus hostium veniret, in cruentâ palude demersâ, ut ait Florus: quas quidem binas aquilas diis patriis in lucis ii suspenderint. Ulricus Huttenus:

In Carmine
de German.
non degeneri.

*Vindice ut Arminio, celeris prope rura Visurgis,
Romanas acies miro Germania metu,
Quintiliumque ducem conciderit, unde birostre
Contigerint aquile, traducti insignia regni,
Excussumque jugum, non tantum hæc tempora nossent.*

In Casarib.

Bellarmin. de
translat. Im-
per. Rom.
lib. 1. c. 7.
§. 2.

Non enim biceps est aquila, subdit Cuspinianus, ut imperitum vulgus credit: sed due simul, quarum altera alteram expansis alis obteggit, &c. Sed hanc sententiam, cui adstipulatur Flavius Illyricus, jure exagitat Cardinalis Bellarminus, qui non duas aquilas in insignibus Imperatores gerere, sed unam divisam in duo capita, ejusque rei causam esse, quod Imperium esset inter duos Principes divisum, quorum alter in Occidente, alter in Oriente sedem habebat. Cui quidem Bellarmini sententiæ consentanea sunt, quæ habet Joannes Georgius Trissinus Poëta Italicus lib. 2. de Italiâ à Gothis liberatâ:

Lib. 2. della
Italia liberata da
Gothi.

*Il grande Imperio, ch'era un corpo solo,
Havea due capi, un ne l'antica Roma,
Che reggeva i paesi Occidentali,
E l'altro ne la nuova, che dal volgo
S'appella la citta di Constantino.
Questa era capo a tutto l'Oriente;
Onde l'aquila d'oro in campo rosso,
Insegna Imperial poi si dipinse,
Et si dipinge con due teste anchora.*

Tabella 6.

Sed hæ recentiorum conjecturæ ingenii potiùs acumine quàm ipsâ nituntur rei veritate, cum biceps aquila longè recentior videatur, præsertim apud Byzantinos: utpote quæ uniceps in insignibus gentilitiis Palæologorum Monferratensium descripta sit, quâ Imperium Constantinopolitanum designatur; deinde in effigie Constantini Palæologi, Michaelis Imperatoris filii, quam initio hujus Dissertationis describimus, pallium aquilis cum unico capite inspersum conspiciatur. Præterea in prioris Theodori Lascaris, ejusdemque Michaelis Palæologi, Imperatorum, nummis, quos exhibuit Octavius Strada, si tamen genuini sunt, pulvilli quibus pedes insunt, ejusmodi aquilis insperguntur. Ita pariter in Michaelis Palæologi Imperatoris pedibus substrato pulvillo ad utrumque latus uniceps effingitur aquila: in Andronici verò ad sinistram duntaxat, in iis scilicet eorumdem Augustorum imaginibus, quas ex codice Augustano historiæ Georgii Pachymeris, Nicéphoro Gregoræ præmisit Hieronymus Wolphius.

Aquila biceps descripta in nummis Byzantinis.

Phranz. l. 2. c. 14. p. 133.
Buliald. in Not. ad Ducam c. 37.

Idem tamen Octavius Strada Theodori Lascaris junioris nummum alium describit, in quo pulvillus aquilis bicipitibus exornatur: quomodo etiam effingitur à Wolphio ex eodem codice Augustano. Sed & Georgius Phranzes solennem apparatus, quo Venetiis exceptus est Joannes Palæologus Imperator, describens, ait nautarum, qui navem, quâ ille vehebatur, ducebant, pileos bicipitibus aquilis fuisse exornatos: & in ipsius navigii puppi, binos exaratos leones, hosque inter aquilam bicipitem effictam. Testatur denique vir eruditissimus Ismael Bulialdus etiamnum in eo Palatio, quod Constantini nomen servat, complura spectari scuta cum aquilâ bicipiti. Sed quod in eo quod binas hæc literas ΠΑ præfert, festum Paschatis designari putat, vix viro doctissimo assentiar, cum longè potiùs Palæologi nominis prima elementa videantur continere. Verùm, (quod omnem adimit controversiam) habemus præ manibus Epistolam Demetrii Palæologi Despotæ ad Carolum VI. Francorum Regem, quam suo loco damus, cui adtextum est sigillum cereum papyro superfusum, in quo biceps aquila cum binis corollis effingitur: quæ quidem Despotæ insignia hisce verbis describuntur in MS. Provinciali, uti vocant, sub Carolo VII. exarato: *Le Roi Depos de Roumenie, de gueules à l'aigle d'or à deux testes abecquie & ampieré de senais*. Habentur etiam in eodem codice armorum insignia Imperatoris Constantinopolitani: *Le Roy de Roumenie, de gueules à trois (leg. quatre) lettres qu'on appelle B. d'or*. alio loco: *L'Empereur de Constantinoble porte de gueules à quatre sarcils (leg. fusils) d'or*. Describuntur etiam insignia Imperatoris Trapezuntini: *L'Empereur de Trapezonde, d'argent à quatre faices de sable, au quartier de Constantinoble*. Ex quibus primò colligitur familiarum Augustarum insignia hîc describi, Palæologæ scilicet, & Comnenæ: non verò Imperii Orientalis, quæ aquilâ aurâ bicipiti in campo rubeo constabant: deinde eos qui nigras tres campanulas Comnenis adscribunt pro insignibus, vix fidem mereri, cum potior haberi debeat Scriptori horum Augustorum cævo. Denique observationem meretur, quod Demetrius Palæologus non familiaris, sed Imperii insignibus usus sit: quasi aquila propriæ

Vgbell. in Episc. Croton. n. 45.

fuerint Despotarum, quibus etiam horum vestes, pilei, ac cothurni interfingebantur, ut auctor est Codinus. Ex his igitur videtur omnino confici Byzantinos a posterioris Augustos bicipitem detulisse aquilam: usosque perinde ac cæteras nationes, armorum insignibus. Quod ultimum firmat præterea Joannes Cantacuzenus, quo loco navalem Andronici Palæologi Imperatoris ad Chiensem expeditionem proficiscentis apparatus commemorat: ἦν τε ἀμύλλα πολλὴ τοῖς περιεάρχαις, ἐκείνου φιλονεικῶντος πολυτελείᾳ καὶ λαμπρότητι παρασκευῆς τῶν ἄλλων ὑπερβάλλουσα, καὶ τὰ τε ἄλλα ἐξηρτύοντο πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον, καὶ τὰ πλεονόματα ἐκόσμων ἰδίους ὠρασίαις, ἔντε ὅπλοις καὶ ἀσπίσιν ἦσαν γὰρ ἔτι γρόνταν, ἀλλὰ ἔτι τὰ εὐγενῶν ἔμμεγαλα δυναμῶν. Tum non levis hierarchis contentio incidit, dum quilibet ceteros sumptuosō splendidoque apparatu superare nititur, & cum alia magnificè instruit, tum classiariorum arma, & clypeos suis insignibus exornat; nec enim de infimâ plebe, sed viri nobiles & admodum copiosi erant. Quibus quidem verbis bellè describit eam majorum clypeorum seriem, quæ in navium marginibus exponi solebat, nostrisque *Parvesade* appellatur, ut ad Villharduinum olim monuimus. Quando vero insignium usus apud Byzantinos cœperit, vix definiri potest; tamen id planè constat, à Latinis hunc mutuatos, æquè etiam ac Sultanos seu Saracenicis & Turcicos Principes, quorum arma ac insignia in antiquis Provincialibus exarantur.

Neque proclivius est divinare quando Occidentales Augusti nigram aquilam pro Imperii insigni usurparunt. Quis enim supini adeo ingenii est, ut præstet fidem nuperis Scriptoribus hac de re nugas vendentibus, atque adeo ipsum Joannem Villaneum audiat, scribentem Julium Cæsarem auream detulisse, Augustum & successores nigram, tandemque Constantinum Magnum bicipitem auream in scuto rubeo detulisse? Quis eidem Villaneo, Chassaneo, & aliquot aliis assensum præbeat, nullo vade tradentibus Carolum Magnum detulisse pro insignibus scutum bipartitum, parte alterâ dimidiatâ aquilâ nigrâ in campo aureo, alterâ liliis aureis in campo cæruleo effictis? Quis denique Miramontii frontem patiat, affirmantis hæcce insignia præferre veteres tabulas Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi: quasi non longè alia sint horum Augustorum cerea & aurea sigilla, in quibus ipsorum thoracica effinguntur? Quis Andreae Fauyno & Varennao credat, scribentibus Carolum Magnum detulisse pro insignibus auream aquilam in campo cæruleo: nigram verò in campo aureo tum primùm usurpatam ab Ottone, qui Saxoniarum Ducum, à quibus ortum ducebat, insignium colores servare voluerit? Aquilam sanè signum & vexillum fuisse Imperii Occidentalis, Friderico I. imperante, testatur Guntherus lib. 7. Ligurini:

*At qua Cæsareæ, signum Latiale, cohortis
Regia fulget avis, magnorum densa virorum
Agmina, ceu magni glomeravit viscera regni.*

At de aquilæ colore nigro post Saxonicos Augustos, verumne id sit, dubium facit Rigordus, quo loco describit Ottonis Imperatoris in Prælio Bovinensi vexillum: *Ab oppositâ, inquit, parte stabat Otto in medio agminis confertissimi, qui sibi pro vexillo crexerat aquilam deauratam super draconem pendentem in perticâ oblongâ erectâ in quadrigâ. Ubi draco idem valet quod pannus oblongior, in quo depicta erat aquila aurea: nam dracones vexilla ferè omnia Scriptores appellasse in Glossario docuimus; tamen si Willelmus Brito veram draconis effigiem fuisse scribat:*

*Erigit in carro palum, paloque draconem
Implicat, & procul hinc atque inde videri,
Hauriat ut ventos caudâ tumefactus & alis,
Dentibus horrescens, rictusque patentis hiatus,
Quem superauratâ volucer Jovis imminet alâ,
Tota super fines, cujus nitet aurea, solis.
Æmula, quo jactat plus se splendoris habere.*

At Chronicon Flandrense, draconis figuræ non meminit: *Il y avoit au milieu du char une attache de vingt pieds de haut, & y avoit dessus un aigle doré, de moult riche ouvrage: & avoit les aïstes estenduës bien longues, & reluisoit si fort, qu'à peine on le pouvoit regarder.* Ex quibus sanè colligi videtur posse, aquilam non intextam panno alicui, sed sculptorio opere effictam fuisse. Fatendum tamen non inde planè evinci, aquilam Occidentalium Augustorum fuisse auream in armorum insignibus, licet ejusmodi fuerit in eorum vexillis, quod maximè docet Philippus Mouskes in Hist. Francorum MS. de Ottonis Imp. in Prælio Bovinensi clypeo:

*Quar il porte, ce n'est pas fable,
L'escut d'or à l'aigle de sable.*

Præterea idem Chronicon Flandrense, ubi de Henrico VII. Luxemburgensi: *Et fut Cap. 51. monté sur un grand destrier, & avoit vestu un rornicle d'or (tunicam auream) à l'aigle noir, — & un Chevalier chevauchoit devant lui portant une lance en un bichot de sa selle:*

Glossar. Pars III.

b

& par deſſus avoit un aigle d'or, qui les ailes avoit ouvertes, & ſuivoit les bannieres, &c.

Sed ex hiſce ſuprà allatis patet omnino nondum eâ tempeſtate uſurpatam ab Occidentalibus bicipitem aquilam: proindeque in controverſiam vocari poſſe, an Jurisconſultum Marianum Socinum jure refellat Carolus Molineus, ſcribentem Occidentales Imperatores bipartita inſignia detuliſſe, in quorum parte alterâ dimidia aquila, in alterâ familiæ inſignia deſcripta erant, uſque ad Sigismundum Imperatorem: qui cum Orientalium Auguſtorum videret inclinare poteſtatem, Saracenis ac Turcis undique eorum provincias invadentibus, primus aquilam integram ac bicipitem in inſignibus adſcripſerit, quod nec facere auſus fuerat Carolus Magnus quantumvis potens ac bellicoſus, ne Græcos irritaret. Huicce Socini de Sigismundi Imperatoris aquilæ bicipitis uſurpatione ſententiæ favere videtur lemma adſcriptum ejuſdem Auguſti ſigillo cereo, uti deſcribitur à Marquardo Frehero: ait enim in averſâ parte circa aquilam hoſce verſiculos, neſcio quid *μυσνεϊωδεις* ſonantes legi: AQUILA EZECHIELIS, SPONTE MIſſA EST DE CELIS, VOLAT IPSA SINE META, QUO NEC VATES NEC PROPHEſTA EVOLAVIT ALTIUS. Ex quibus ſanè verſibus ſatis apparet Imperatoriam Occidentalium dignitatem, ſe demum imperante, ad ſummum decus & gloriæ culmen evectam innuere voluiſſe Sigismundum. Sed erudito Scriptori gratiam aliam haberemus, ſi an biceps iſta fuerit aquila, nobis indicafſet. Deſcribit idem Freherus iſtud ſigillum aureum Caroli IV. Imp. Sigismundi parentis, adſixum diplomati, quod ille de electione Imperii exaravit, & vulgò *Auream bullam* vocant; in quo Imperator coronatus ſedet in throno, ad cujus latera habentur bina ſcuta, in quorum altero aquila, in altero leo effinguntur. Ejuſdem Imperatoris ſimile ſigillum effictum habetur apud Nicolaum Zylleſium, ubi aquila cum unico capite exhibitur, cum hac inſcriptione, CAROLUS DEI GRACIA ROMANORUM REX SEMPER AUGUSTUS ET BOHEMIAE REX. Verum cur nigra aquila ab Occidentalibus Auguſtis uſurpata ſit, hætenus incompertum, niſi eo colore effictam dicamus, quòd is revera ſit aquilæ melioris color, quam *αετὸν μελανόσιν* & *μέλανα* vocant Græci, *Valeriam* Latini, qui ideo *Aquilam* nominarunt, à colore ſubfulco, quem *Aquilum* vocant: de qua quidem aquilæ ſpecie ita cecinit Jacobus Auguſtus Thuanus:

*Optima & ipſa æquans animis ingentibus illam
Corporis inferior quamvis ſit mole, nec ungue,
Aut roſtro tantum valeat, digitifve: ſed ortus
Non mentita ſuos, animive oblita virilis,
Accipitres collata notbos facit. Hanc quoque noſtrè
Valeriam dicunt, Graii Melancæton, atrum
Quod referat roſtro, pennifque, atque ungue colorem.*

Atque hic quidem longiori fortean, quàm par erat, de utriuſque Imperii aquilâ obſervatione, ſumus digreſſi, quam tamen haud ingratam fore, vel omnino à propoſito alienam, viſuram iri ſperamus: cum & res Byzantinas quoquomodo illuſtret, & de Græcorum Auguſtorum agat inſignibus, quæ ſubinde in Familiis noſtris Byzantinis effinguntur.

XII. UT igitur unde divertit, redeat oratio, quaeri ſolet quid illud ſit, quod Conſules & Imperatores geſtant, dextrâ interdum, quandoque ſiniſtrâ, chartaceo volumini ſimile. Id quidem non inferioris omnino ævi Auguſtis proprium fuit, cum in Achata S. Cappellæ Pariſienſis, quem ære incidi curavit Triſtanus, neſcio quis cum volumine effingatur: & Fauſtina & Antonini Philoſophi proſtent nummi, quibus pro lemmate adſcribitur, VOTA PUBLICA, ubi binæ ſtant figuræ muliebres, cum viri alterâ, ſtolatâ & palliatâ, quæ Conſulis videtur, tenentis dextrâ ſimile volumen: alius præterea Aurelii Veri Imperatoris, in quo duæ figuræ dexterâ jungunt, quæ videntur eſſe Conſulum, ſiniſtrâ volumen perinde tenentium, cum hac inſcriptione, CONCORDIÆ AUGUSTOR. TRIB. P. COS. II. alius etiam Commodi Imp. cum iſdem figuris, & inſcriptione, PIETATI SENATUS COS. V. PP. denique alius ejuſdem Aurelii Veri in quo Imperator & Conſul dextram Romæ galatæ ſedenti porrigit, ſiniſtrâ volumen tenens, cum epigraphe, TRP. VII. IMP. IV. COS. II. Ejuſmodi etiam volumen in vetuſtiſſimis palliatorum, vel etiam togatorum, (atque adeo mulierum) imaginibus ſiniſtrâ teneri, apud Vellerum & Boiſlardum paſſim obſervare eſt, quos ex conjecturâ Duumviros eſſe idem Vellerus, tametſi falſò, opinatur. Exhibet præterea idem Scriptor informe aliud *σθηδαίον*, ſeu mavis thoracidam, viri pariter palliati, cum hocce volumine in ſiniſtrâ manu. Sed & in Codice Vaticano ſcripto an. DC. LXXXIX. S. Petrus ſimile volumen ſiniſtrâ tenens effingitur, ut & S. Paulus in Ottonis II. ſepulcro, apud Nicolaum Alemaannum in Diſſertat. de Lateranenſibus Parietinis. Exinde crebriùs occurrat in Byzantinorum Auguſtorum nummis, maximè in Conſulari Juliani Cæſaris, qui pro inſcriptione præfert, VIR TUS CAESARIS: nam bis Cæſar Conſulatum geſſit, an. 356. & 357. & in nummo aureo Theodoſii junioris, in quo idem Theodoſius & Va-

Socinus in cap. Cum cõtingat de foro comp.
Molin. in Conf. Par. tit. 1. de Feod. n. 21.
In Not. ad bullam Sigism. post Petr. de Andlo p. 585.
In Not. ad lib. 2. Petri de Andlo c. 5.
V. Hoëppin- gii in tract. de Inſign. cap. 6. part. 2.
Nic. Zylleſius in S. Maximino Trevir. p. 63.
Feſt. Thuan. l. 1. de Re accipi- tur.

Apud Bi. ù post Auguſtini Dial. p. 43. 45. 50.
Veller. in Aug. Vin- delic. p. 116. 228.
Boiſſard. in Antiq. Rom. part. 3. fig. 51. 147. part. 4. fig. 51. 57. 119. 123. part. 5. fig. 71. part. 6. fig. 29.
Nic. Ale- mannus cap. 10. p. 88.

lentinianus III. habitu Consulari effinguntur : præsertim verò in Diptychis Consularibus, & ferè semper in Tiberii, Mauricii, Phocæ, & Leonis Isauri nummis. Id verò gestaminis mappam esse ludorum edendorum symbolum, quidam volunt : Consules enim statim atque renuntiati fuerant, populo Circenses dare consueverant. Quæ quidem mappa in Bituricensi Diptycho explicata, in Compendiensi & Leodiensi, & in omnibus nummis convoluta ac complicata effingitur, sic ut membraneo volumini similis ferè sit : in Regio verò ita efficta conspicitur, ut extrema in rotunditatem quandam complicata majora cernantur, quam quâ manu dextra stringuntur : ut liquidò appareat fuisse quiddam tractabile. Nescio an ipsa explicata censeatur esse in eodem Diptycho mappa in binis figuris, quæ sellæ lateribus adpinguntur, quarum singula binis manibus mappas explicatas tenent, in ludorum editionis symbolum : nisi fortè eæ mappæ contineant nummorum certam quantitatem, qui efficti quodammodo conspiciuntur, ita ut ad Consulium ὑπατίας, seu missilia referri debeant. Mappam autem signum fuisse edendorum ludorum, & mappas dictos ipsos Circenses apud Marcellinum Comitem, Julianum Antecessorem, & Polemæum Silvium in Laterculo notum est : unde μαπαῖον, in Glossis Basilicæ, dicebatur is qui projectam ab Imperatore, vel Consule, aut alio Magistratu mappam excipiebat, signumque gladiatoribus dabat, quem *Mapparium* vocant S. Chrysostronus, auctor Chronici Alexandrini, Scylitzes, Nicetas Choniates, & alii. Quòd si ita se res habet, dicendum perinde videretur à Diuumviris istis Augustanis, quorum ex Velfero suprâ meminimus, datas, ut olim à Consulibus Romanis, civibus suis mappas, seu editos Circenses : quod à vero absonum minimè videri debet, cum amphitheatra ac circos suos habuisse nobiliores civitates constet. Sed cum sanctos Petrum & Paulum in vetustissimis picturis cum ejusmodi pariter voluminibus depictos deprehendamus, nescio an ea pro mappis Circensium generatim usurpari debeant.

S. Chrysostr. Orat. de Circo. Chr. Alex. p. 876. Nicet. in Alex. lib. 3. n. 2. Scylitzes, &c.

Certe etsi primis Imperii sæculis Mappam revera fuisse id Consulium gestaminis concedatur, vel etiam codicillos Consulares, quod quidam opinantur ; seu Magistratum omnium qui res publicas tractabant, insigne, quod potissimum colligere est ex figuris adjunctis Notitiæ Imperii, in insignibus Quæstoris, Primicerii Notariorum, Magistri Scriniorum, &c. id de veterum Romanorum aliorumque statuis, in quibus eadem in sinistris symbola conspiciuntur, dici non potest, quæ non chartaceorum voluminum, sed mappularum seu sudariorum complicatorum potius speciem referunt. Ut ut sit longè aliud fuit extremâ Græciâ ; siquidem illud idemque sit, quod certè licet arbitrari, quanquam fortasse in aliquo immutatum. *Acaciam* enim vocabant recentiores, fuitque saccus ex panno purpureo confectus, codici similis, terrâ vel arenâ plenus, cujus arcanum sic prodit Codinus, ubi de Imperatore : τὸν δὲ γε σωρὸν ἐν δεξιᾷ φέροι αἰεὶ ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ βλάβρον κώδικι ἑοικὸς, δεδεμμένον μὲν μανδύλιον ὃ βλάβρον ἔχει χῶμα ἐντὸς, & καλεῖται ἀκακία, ὡς εἶπη μὲν τὸν βασιλεῦσιν ταπεινὸν εἶναι ὡς θνητὸν, καὶ μὴ ἀξιοῦν τὸ τῆς βασιλείας ἕως ἐπαίρεσθαι καὶ μεγαλαυχεῖν. *Crucem in dextrâ semper portat, in sinistra verò pannum sericum codici similem, ligatum mantili, habetque intus terram vel arenam, & vocatur Acacia: quasi dicat illud, Imperatorem humilem esse ut mortalem, neque propter Imperii fastigium efferrî, neque se tumidum jactare debere.* Eandem Acaciæ significationem adscribit Simeon Thessalonicensis, qui quod χῶμα Codinus, γόνυ, *pulverem* vocat : μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν σωρὸν εἰς δεξιᾶ τῆς δευτελείας, & τὴν ἀκακίαν, ὅπως γόνυ ἔσται, σημαίνων τὸ φθαρτὸν τῆς ἀρχῆς, & τὴν ἐν τούτῳ ταπεινώσει, &c. *Cruce in pietatis argumentum, & Acaciâ susceptâ, quæ pulvis est, Imperii fragilitatem denotans, & quæ ex ea oritur, abjectionem, &c.* Hocce sanè schemate *Acacia* depingitur in Michaëlis Palæologi Imperatoris effigie, quam hic damus: licet in aliis Theodori Lascaris junioris, ejusdem Michaëlis, & Andronici senioris imaginibus, quas ex Codice Augustano Historiæ Georgii Pachymeris delineari curavit Hieronymus Wolphius, in voluminis speciem exhibeatur.

XIII. ACACIA.

Codin. de Off. c. 6, n. 27.

Simeon Thess.

Tabella 6.

SED cum de Mappis edendorum Circensium symbolo suprâ quædam præmissa sint, ad eosdem etiam Circenses, ac proinde ad Consulares nummos referri videntur, qui equum ipsis Augustis adpictum præferunt, quem habent in dextrâ prehendant. Trifanus in Claudio existimat fortunam Imperii eo designari, seu potius ipsum Imperium, pro cuius symbolo equus semper habitus fuerit. Verum Circenses datos de notari longè probabilius: nam & in Diptychis Leodiensi & Bituricensi equos dextrâ ad ductos, quos inde *Dextrarios* nostri appellarunt, ad Circenses ludos licet intueri, ab ipsis, à quibus edebantur, aurigis distributi. Quod præter Symmachum satis innuit Capitolinus in Gordiano; ubi de ejus adhuc privati Consulatu: *Equos Siculos & Cappadoces permittentibus Imperatoribus, factionibus dividit, & per hæc populo satis carus, qui semper talibus commovetur.* Et Marcellinus Comes de Consulatu Justiniani: *Numerosus præterea phaleratosque in Circo caballos jam donatis quoque imperavit aurigis, unâ duntaxat, ultimâque mappâ insanienti populo denegatâ.* Ejusmodi porrò cum equo nummos Claudii & Numeriani Imperatorum exhibet idem vir eruditissimus. Alium Constantini Nobilissimi

XIV. NUMMI IN QUIBUS EQUUS IMPERATORIBUS ADPINCTUS. Tristan. tom. 3. p. 191-316. Symmach. l. 4. Ep. 8. Capitolin. Marcell. Com. p. 60.

Cæsaris damus, cuius anno votorum Vicennaliorum 20. qui pro Iemmate BEATA TRANQUILLITAS præfert, ex qua quidem inscriptione perperam Constantino Magno affictus videtur, cum Cæsaream is dignitatem paulò ultra biennium tenuerit, Cæsar, quo pater Augustus dicitur est, anno renuntiatus, ipsoque post annos duos & tres menses extincto, Imperator pariter appellatus: ac proinde vota pro Vicennialibus Constantini M. Cæsaris solvi non potuerunt, qui ad eisdem dignitatis decennium non pervenerat: ex quo, Constantini junioris esse par est credere, in cuius nummis eadem vota in cippo etiam exarata leguntur, sed cum additione JUN. quæ in hoc abest. Neque tamen Constantinus junior Consulatum gessit hoc Cæsareæ dignitatis votorum Vicennaliorum anno, qui in Christi 326. cadit, adeo ut ex hisce adpictis equis Circenses in Consulatus non semper, sed in votorum nuncupatione interdum datos liceat colligere. Idem dicendum videtur de Crispi Nobilissimi Cæsaris nummo, anno pariter votorum Vicennaliorum cuso, quo Consulatus dignitatem etiam non obtinuit. Ita denique effingitur Jovianus in Medallione, quem suo loco delineamus.

XV. CIRCULIS, sanctitatis apud nos indicibus, ambiri inuimus capita Imperatorum NIMBUS. Constantii ac Constantis, & Theodosii junioris, ac Placidii Valentiniani in eorum nummis Consularibus. Qui quidem circuli videntur Consularis dignitatis insignibus accenseri à Mamertino in Panegyrico Maximiano dicto: *Trabeæ vestre triumphales, & selle curules, & hac obsequiorum stipatio, & fulgor, & illa lux divinum verticem claro orbe complectens, vestrorum sunt ornamenta meritorum.* Nam quod Latini *nimbus* dicunt, alii *lumen* appellant: ut Servius ad illud 2. Æneid. ubi de Pallade:

— nimbo effulgens, & Gorgone seva.

Id est, inquit, nube divinâ: est enim fulvidum lumen, quod capita Deorum tinguit. Ita etiam Honorius Augustodunensis: *Lumina, quæ circa capita Sanctorum in modum circuli depinguntur, designant quod lumine aeterni splendoris coronati fruuntur. Idcirco verò secundum formam rotundi scuti pinguntur, quia divina protectione, ut scuto, nunc muniuntur.* De nimbo ita rursus Servius ad illud ex 3. Æneid.

Et Lunam in nimbo nox in tempesta tenebat.

Propriè, inquit, Nimbus est qui Deorum vel Imperatorum capita, quasi clara nebula nubere fingitur. Et Isidorus: *Lumen quod circa Angelorum capita pingitur, Nimbus vocatur: licet & nimbus sit densitas nubis.* Sed & quod in Anastasii Consulatus utroque Diptycho, Leodicensi scilicet & Bituricensi, affingitur, in conchæ figuram radiatum, Nimbus videtur. Eiusmodi igitur luminosis circulis capita sua ambiri Augusti voluerunt, iis etiam postea Consulibus communicatis, ut divinitatis speciem quandam sibi assererent, cum nimbis, seu claris nubibus, deos suos ita in picturis ac tabellis ambirent. Hinc tam frequens Divinitatis, Numinis, ac Æternitatis ab iis usurpata vocabula & epitheta, quibus plenæ sunt Imperatorum Leges, locis pridem ab aliis indicatis. Verùm hæc veniam aliquam merentur in Augustis, quorum adeo ampla fuit potestas, si recentiorum Imperatorum expendatur ambitio, qui hominum omnium vanissimi, ac omni facinorum genere contaminatissimi, provinciis etiam suis penè exuti, & intra Urbis mœnia, paucorumque circumjacentium oppidorum limites coerciti, Sanctos sese à subditis, atque adeo ab ipsis Constantinopolitanis Patriarchis ceterisque Pontificibus compelli voluerunt, ut

Isid. lib. 19. c. 31.

Filefac. l. 1. de Idololatr. Polit. c. 1.

Pachym. l. 6. c. 31. lib. 10. c. 11. 29. 32. Id. l. 9. c. 5.

docemur ex Pachymere; cum eundem titulum Summo Romæ Pontifici denegarent, quod tradit idem Scriptor: contra quam Magnus ipse Constantinus, qui *Sanctum*, se vel certè *Divinum* appellari prorsus renuit, ut tradit Juvencus lib. 4. Historiæ Evangelicæ extremo:

*Hæc mihi pax Christi tribuit, pax hæc mihi sæcli,
Quam fovet indulgens terre regnator aperte
Constantinus, adest cui gratia digna merenti.
Qui solus Regum Sacri sibi nominis horret
Imponi pondus, quo justis dignior actis
Æternam capiat divina in secula vitam.*

Hinc formula compellationis vulgata, *Δεσπότης μὲν ἄγε*, quam observare licet non semel in Rationali Peræquatorum sub Alexio Comneno exarato, Codino, & aliis Scriptoribus Byzantinis. Jure igitur Isaacium Angelum suggillabat Fridericus I. Imperator, ejus Legatos alloquens: *Dominus vester Sanctum se appellat: mirabilis est sanctitas quæ sanctos viros, honestos, religiosos, benignè, utpote fideles nuncios in oscula pacis exceptos, in quarum ore non est inventum mendacium, nec iniquitas, subito consuevit incarcerare, & fame ac nuditate usque ad mortem macerare. Longè faciat à nobis Deus talem sanctitatem.*

Atque hæc quidem de Consularis dignitatis insignibus: sed quando illa demum defuerit apud Byzantinos, non omnino planum est. Illud constat, Consulatum ordinariarum extinctam dignitatem sub Justiniano, quam sibi solis asseruere postmodum Imperatores ipsi, qui perinde ac jam olim Vitellius, hac videntur ratione *Consulis Perpetui* titulum sibi adrogasse. Quod & ipse Justinianus exerte ait, τὸ μὴ βασιλεῖ ἀποκλεισθῆναι τὸν ἀρχαῖον ἀποκαταστήσει, πᾶσι πόλεσι τε καὶ δήμοις καὶ ἔθνεσι, καὶ ἐφ' ἑκάστης τὰ δοκῶντα διατίθειν.

Consularis dignitas quando defuit. Græc. 239. 1. Nov. 5.

πεσοῖρραται δὲ, ἢ ἴσως αὐτὸς νεύσειεν, ἢ σολή. Quibus quidem verbis hoc voluit Justinianus, ut vir doctissimus censet, cum perpetuum Consulatum Imperator gerat, vi scilicet ipsâ, quatenus omnibus civitatibus, populis, gentibusque seu provinciis, vel pro arbitrio jus reddit, vel imitatione Consulatum largitur munera, & subditis suis quæ collibitum est distribuit, stolam tamen Consularem aliâque insignia Principi accedere, cum ipse annuerit. Primus autem Gordianus Imp. vestes Consulares, *palmatam tuni-*
cam, & togam pictam privatus suas fecit, ut auctor est Capitolinus. Post Consulatum
 igitur Basilii junioris, qui solus Magistratum iniit anno 14. Justiniani, Christi 541. nullus Consul ordinarius creatus est: quod Justiniani avaritiæ adscribit Procopius: sed
 anni numerati sunt ab ejus Consulatu, hac formulâ, *Post Consulatum Basilii Junicris*
anno 1. 2. & sic deinceps, usque ad 25. qui incidit in annum quo Justinianus extinctus
est. Tum enim Justinus Junior Consulatum iniit, cujus solennem apparatus & *Pro-*
cessum pluribus descripsit Corippus, & quoad vixit, hanc dignitatem sibi soli adseruit,
 annis ita recensitis, ut est apud Marium Aventicensem, *anno 2. 3. 4. &c. Consulatus Ju-*
stini junioris Augusti. In Chronico Alexandrino sic ejusdem recensentur anni, *anno*
1. Justinii, post Consulatum Justinii junioris solius, & ita deinceps usque ad annum quo obiit.
 Verum adscriptæ Novellis Justinii constitutionibus, tum à Scrimgero, tum à Fran-
 cisco Pithæo post Julianum Antecessorem editis, subscriptiones in recensendis Con-
 sulatus Justinii annis nullatenus sibi coherent, adeo ut mendis haud carere in pleris-
 que liceat suspicari. Dehinc idem Tiberius Imperium & Consulatum excepit, ejusque
 anni hoc modo numerantur in eodem Chronico Alexandrino: *Ind. 12. Tiber. 2. post*
Consulatum Tiberii Novi Constantini iterum solius. Deinde anno secundo: *Anno Tiber. 2.*
post Consulatum Tiberii Novi Constantini iterum solius. Deinde, *tertiū solius.* Verum
 longè aliter anni Imperii Tiberii Augusti exarati interdum leguntur. Quippe Prag-
 maticum ejusdem Tiberii *de Filiis colonorum,* editum ab eodem Pithæo, datum dicitur
anno octavo, & post Consulatum ejus anno tertio. Præterea vetus Scheda adscripta
 Collectaneo ex libris S. Augustini ab Eugippio scripto, à viro doctissimo Joanne Ma-
 billonio edita: *Ego Petrus Notarius Ecclesie Catholice Neapolitane, ut potui, emendavi*
sub die Iduum Decembrium, Imperatore Domino nostro Tiberio Constantinopolis Augusti anno
septimo, post Consulatum ejusdem Augusti anno tertio, Indictione quinta decima, obsidentibus
Langobardis Neapolitanam civitatem. Unde planè colligitur annos Imperii auspiciatum
 Tiberium à 7. Sept. Ind. 8. an. 574. quo Cæsar & Imperii successor dictus est à Justino.
 Eo mortuo Mauricius Imperium iniit anno Christi 582. quo Consul defuit, ut est in
 Chronico Alexandrino: *ἰνδ. ἀ πρώτος ἐπίσωτος ἀνύπατος, κ' ἐν κοινῷ δόγματος ἐγχεῖται.*
Μετὰ ὑπατείας Τιβερίου Κωνσταντίνου τῆς ἑ δεύτης ἀρχαίας ἔτους τετάρτου. *Indictio prima, primus*
annus caruit Consulibus: atque ex communi decreto scriptum est, Post Consulatum divæ me-
moriae Tiberii Constantini anno quarto. At sequenti Consulatum iniit Mauricius so-
 lus. Exhinc qui excepere Mauricii anni sic numerati, *Anno 2. 3. &c. post Consula-*
tum Mauricii Augusti solius: atque ita deinceps usque ad 20. quo à Phoca Tyrano
 est interemptus, qui statim Consulatum cum Imperio adiit. Ejus autem pri-
 mus Imperii annus sic in Actis publicis consignatus est: *Consule Phoca solo.* Secun-
 dus verò, *Post Consulatum Phocæ Augusti.* At tertius sic inscribitur: *Post Consula-*
tum Phocæ Augusti primum. Deinde quartus, *Post Consulatum Phocæ Augusti secundum,*
 & sic deinceps usque ad octavum, qui inscriptus est, *Post Consulatum Phocæ Augusti*
sextum, quo & neci datus est ab Heraclio. Sed cur primus Phocæ Consulatus in ter-
 tium Imperii annum videatur rejici, cum Consulatus ejusdem Imperatoris primo
 & secundo mentio facta fuerit, fateor me non assequi. Exin idem Heraclius Impe-
 rium auspiciatus est Indictione 14. Octob. 7. à quo quidem die, ad 13. Januarii in pu-
 blicis tabulis adscriptum tantum, *Anno primò Heraclii Imperatoris.* Sed postea ab eo-
 dem die ad ultimum Decembris decimæ quintæ Indictionis, additum, *Et Consulatu*
ejusdem religiosissimi Domini nostri. Nam licet, ait auctor Chronici Alexandrini, in
 publicum curru vestus non processerit, illud tamen tempus ejus Consulatu adscri-
 ptum est. Annus deinde secundus Heraclii sic notatus: *Secundo post Consulatum Hera-*
clii Augusti. Mox à 22. Januarii, quo filius Constantinus à patre dictus est Impera-
 tor Indictione 2. statutum est, ut post verba ista solennia, *In nomine,* scriberetur,
Imperii Divorum Dominorum nostrorum & beneficentissimorum Flavii Heraclii piissimi anno
1. post Consulatum ejus anno 2. & Flavii Novi Constantini à Deo protecti filii ejus anno 1.
semper Augustorum & Imperatorum; & sic deinceps usque ad obitum Heraclii: quo etiam
 imperante, Heraclius Junior, qui & Novus Constantinus est appellatus, Januarii 1.
 anno Christi 617. & Heraclionas, qui & Heraclius, circa annum sexcentesimo qua-
 gesimum à patre Consules renuntiati sunt, ut narrat Nicephorus Constantino-
 politanus: tamen nomine tenus, ut videtur, cum omnes Heraclii parentis anni,
post ejus Consulatum, formulam præferant, nullâ filiorum Consulatus factâ mentione.
 Quod igitur Heraclio, Heraclius alter, qui & Constantinus nuncupatus est, vulgò
 b ij

P. Faber
Sanjorian.

Capitolin.

Procop. in
Anecdot.
c. 26.

Coripp. l. 4.

Marius
Aventic.

Novelle Ju-
stini.

Chr. Alex.

Tom. 2. A-
nalcst. p. 11.

Beda lib. 1.
Hist. Eccl.
cap. 24.

Chr. Alex.

Synodus
VIII. Act.

Jus Grec.
Rom. p. 83.

in margine
Niceph.

C P

que Constans vocatur à Scriptoribus, ejusdem Heraclii ex filio Heraclio juniore Novo Constantino nepos, Imperatorium titulum adeptus mense Junio Indiët. 14. post patris obitum, sequenti Indiëtione Consularem dignitatem iniit. Extat enim Epistola Theodori PP. ad Babelenum Bobiensem Abbatem, data quarto Nonas Maii, Imperii Domini piissimi Augusti Constantini anno secundo, Consulatus primo, Indiëtione primâ. Unde colligitur Consulatum iniisse 1. Januarii anno Imperii 2. quod mense Junio 15. Indiëtionis inierat, cum tertius mense Junio inciperet Indiëtione eadem primâ. Exinde Acta liberata à dæmonio virginis an. 713. apud Baronium, Consulatus Anastasii, seu Artemii Imperatoris, mentionem agunt: quorum initium ita concipitur: *Imperante domino nostro piissimo perpetuo Augusto Anastasio magno Imperatore anno primo, & post Consulatum ejusdem Serenitatis anno primo, &c.* Concilium Romanum sub Gregorio II. PP. an. 721. celebratum dicitur, in ejus præfatione, *imperante domino piissimo Augusto Leone à Deo coronato magno & pacifico Imperatore anno VI. post Consulatum verò ejus anno XVI. sed & Constantino Novo Imperatore ejus filio anno I. mense Aprili Indiëtione IV.* Ubi indubiè delenda litera numeralis X. tametsi in subscriptione rursus reperiatur. Copronymus mortuo Leone parente anno 741. Junii 18. Consularem titulum pariter sibi adscripsit, quod præ cæteris testatur inscriptio Romanæ Synodi actæ sub Zacharia PP. anno 744. mensis Octobris 25. Indiët. 14. *imperante Domino piissimo Augusto Constantino Imperatore anno 26. post Consulatum ejus anno quinto.* Ubi annus Imperii numeratur ab anno quo Imperator à patre dictus est; Consulatus verò ab eo quo in solidum Augustus est factus eo extincto. Sed Consulatus Copronymi notam abesse ab aliis Codd. MSS. observat Baronius. Certè in Epistolis ejusdem Zachariæ Pontificis Consulatus annus non adscribitur, sed tantum Imperii initi ab primâ inauguratione, & à patris obitu, hac formulâ, *Imperante Domino piissimo Augusto à Deo coronato, magno Imperatore, anno 32. Imperii ejus anno II. Indiëtione 5.* Ita Artabasdus arreptâ post soceri Leonis mortem supremâ dignitate Consul etiam dictus est, quod docet inscriptio à nobis relata in filii Nicephori elogio. Leonem verò ipsum Consularem dignitatem iniisse evincunt ejus nummi, in quibus cum loro & mappa, ejusdem dignitatis insignibus effectus conspicitur: cum aliquot alii qui eum exceperere Augusti, non cum mappa, sed cum loro tantum effingantur: ita tamen ut incertum maneat an revera Consulatus titulum sibi reservarint. Hæc necessariò de Consulari dignitate hoc loco inferenda duximus, ut cur Consularia insignia sibi adrogarint in nummis suis sequioris ævi Augusti, planum fieret.

XVI.
CÆSAREÆ
INSIGNIA.

Victor Schotti.
Lib. 15. p. 49.

Spanheim. dissert. 8. p. 682.
Dissert. 24.

Euseb. l. 1. de Vita Constant. c. 18.

QUÆ quidem hæcenus dicta sunt, Augustorum aut Cæsarum qui Consulari dignitate florebant, vestes ac indumenta spectant. At cum alia Cæsaræ atque Imperatoris etiam Majestatis in ævi sequioris nummis occurrant insignia, quæ vix aut rarò habentur in eorum numismatibus qui Constantinum præcesserunt, de iis quædam perinde videntur præmittenda. Ut autem à Cæsarum diadematis initium ducatur, ex quo à Trajano, adscito ad Imperium Hadriano, *divisa nomina Cæsarum atque Augusti, indumentumque in Rempublicam, uti duo seu plures summa potentia, dissimiles, cognomento ac potestate dispari essent*, ut ait Aurelius Victor, ii non modò Imperatorii muricis fulgore flagrant, ut verbis utar Ammiani, sed & laureâ & diademate donati sunt, quod ex eorum nummis colligitur, ubi interdum nudâ fasciâ aut tenniâ caput cinguntur, ut Constantinus junior in eo qui inscriptionem præfert, PRINCIPII JUVENTUTIS: interdum coronâ radiatâ, ut Constantius Clorus in compluribus, præterea Licinius junior in altero, cui inscriptum, VIRTUS EXERCIT. & Constantius Constantini M. filius in aureo, cujus aversa pars typo caret. Denique Juliani Cæsaris caput, eodem quo is postmodum Imperator usus est diademate, duplici scilicet margaritarum lineâ, cum lapillo ad frontem grandiori, exornatum exhibet ejusdem votorum Quinquennialiorum nummus. Ex quibus prorsus evanescit viri doctissimi conjectura, qui Cæsares diademate usos negat, quod contra evincit etiam Constantini Magni nummus ab ipsomet, Tristano, & Gretzero descriptus, in quo Crispus & Constantinus junior filii cum gemmato diademate effinguntur. Et sanè diadema Cæsaribus tribuere Zonaram, Theophanem, Manassem, Glycam, & alios, à nobis haud ita pridem est observatum ad Joinvillam, ubi plura de Imperatorum ac Regum coronis congestimus: quod firmat præterea Eusebius. Nam quod ex Scriptoribus aliis diadema soli Augusto fastigio vindicatur, id verum omnino: cum in Augustis Imperatoris, in Cæsaribus Cæsaræ dignitatis symbolum haberetur.

XVII.
CAMELAUCIUM.

VARIAS deinde diadematum species in Imperatorum Constantinopolitanorum monetis, prisca haud cognitæ, intueri licet, in quibus præ cæteris illud conspicuum est, quo Constantini & successorum capita teguntur. Calyptræ enim speciem præfert, quâ totum caput ambitur, vel cassidis, apicem quem *ῥέσσω* vocabant, decoratæ: quam quidem ab ipso Constantino adinventam auctor est Polemaus Silvius in Laterculo: *Constantinus*, inquit, *senior, qui Christiane religionis ministros privilegiis communiavit, diadema*

capiti suo propter reflexas de fronte propria capillos, (pro qua re saponis ejusdem cognominis ordinata confectio est) quo confringerentur, invenit, cujus more hodie custoditur. A Constantino igitur inductus istius diadematis usus ad posteros promanavit, non tamen ut gestatum est à Constantino, sed aliquantò diversi: quod ex illius numismatibus licet advertere, ac duobus potissimum, priore, cujus averfæ parti inscriptum, SOLI INVICTO COMITI: & altero in quo pro lemmate est, VICTORIAE LAETAE PRINCIPUM. Præterquam enim quod more cassidum, sub mento Constantinianum istud diadema alligatur, qui imminet apex diversus est ab eo qui postmodum eidem calyptræ superponitur in successorum Imperatorum nummis, & quâ ex iis primus Constans Constantini M. filius conspicuus effictus est in eo numismate votivo, quod in clypeo scriptum exhibet, VOT. XXX. MULT. XL. cujusmodi, qui subsecuti sunt, Augustos usos passim testantur eorum nummi. Sed cum de hocce diademate, cæterisque ferè ævi sequioris Augustorum coronis loco jam indicato copiosè differuerimus, his omissis juvat tantum monere posteriores Augustos diademata sua ferè semper cruce decorasse, cujus moris primus, ex nummis, auctor colligitur Justinus, quem secuti sunt Tiberius, Mauricius, Phocas, & cæteri quorum crucigeros omnes pridem collegerunt Lipsius & Gretzerus.

In libr. de Cruce.

SED & globos cruce perinde insignitos gestant in iisdem Imperatores Christiani, XVIII. quos prioris ævi Augusti nudos deferebant, quibus se dominos orbis indicarent. *Pi- GLOBUS lam*, inquit Isidorus, *in signo constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto CRUCIGER. orbe subjectas, ut magis figuram orbis ostenderet.* Idipsum præterea in nummis præstitit, *isd. l. 18. c.* in quibus orbem sive globum describi curavit: ex quo usus deinceps invaluit, ut aliquot ex iis qui subsecuti sunt, Imperatores in suis pariter monetis effingi se pariter voverint cum globo in dextrâ, quò, ut diximus, universi orbis Imperium adeptos se denotent: hoc enim symbolo teretem terræ figuram semper adumbrarunt. Hinc Martianus Capella *duos globos orbes, quorum unus auro, electro alius prænitebat, dextrâ Martian. porrectiore corripuisse Jovem fingit, eoque habitu in Deorum consistorio confedis- Cap. l. 1. quibus cæli & terræ imperium designaretur.* Ita auctor est Codinus stetisse Constantinopoli Jovis ejusdem statuam, quæ globos tres dextrâ tenebat, qui tria, inquit, mundi climata illius subdita dominatui indicarent. Narrat Ammianus *Maximiani statuam Cesaris Ammian. l. Antiochie, locatam in vestibulo Regia, amisisse repente spheram æream formatam in speciem 25. poli, quam gestabat* Imperatores verò, Mundi se dominos appellasse, satis declarant *Bianus ad Caracallæ & Didii Juliani nummi, in quibus uterque globum manu gestat, cum hac August. p. epigraphæ, RECTOR ORBIS.* Et Constantius in Obelisci Romani inscriptione, DOMINUS MUNDI dicitur, quam quidem appellationem affectasse præ cæteris tradit Ammianus, scribens *confestim à justitiâ ita declinasse intemperanter, ut Aternitatem meam Ammian. l. aliquoties subsereret ipse dictando, scribendoque propriâ manu Orbis totius se dominum appel- 15. larer.* Sic Juliano in vet. inscriptione idem titulus datus legitur: & apud eundem Ammianum, Valentinianus *orbis terrarum dominus* appellatur à quodam Theodosio Magistro militum. Scribit Basilius Seleuciæ Episcopus, qui Imperatorum imagines aspiciunt, cum stupore demirari chlamydem marino flore collucentem, ac diadema lapillorum lumine coruscans: tum, *ἄρα τῶν σφαιροειδῶν σχήματι τὸ κόσμῳ ἢ κούρον τοῖς δακτύλοις φέρειν νομιζομένῳν, manum denique, quæ orbem terrarum in modum spheræ formatum digitis gestare creditur.* Ejusmodi globis in nummis effictis insunt interdum victoriolæ, laureas coronas porrigentes Imperatori, interdum cruciculæ. Sed posterioris istius usus notam ante Valentiniani tempora in iisdem vix reperire est, tametsi crucis figura variis in locis impressa post Constantinum observetur: nisi ad Constantinum aut Constantium filium referenda sit gemma, cujus ectypon extat in Dactyliotheçâ MS. Ludovici Chalucii, in quâ insculptus globus cruciger, cum A. & Ω. characteribus, qui Deo adscribi solent, qui, quod de Jove dixit Orpheus, est *ἀρχὴ πάντων, πάντων τελευτή*, & hifce aliis in circuitu, SAL. GEN. HUM. CONST. id est, ut interpretatur idem Chalucius, *Constantius salus generis humani*, quomodo in nummis indigitantur M. Lepidus, C. Cesar, Galba, & aliquot alii, nisi hæc ad crucem referri debeant, quod idem censet, atque suadere videntur characteres, CONST. globo crucigero subjeçti, quibus fortè Constantinopolis intelligitur, ut in primo nummo Justinii junioris aureo, in quo penè similis effingitur figura. In hoc porrò nummo aureo Valentiniani, quem descripsimus, sedet figura stolata & galeata, quâ Roma fortean aut Constantinopolis adumbratur, sinistra hastam, dextrâ globum tenens, cui crux insitit. Exhinc crucigeros globos in utriusque Theodosii, & aliorum qui subjeçti sunt, numismatibus conspicimus. Quin & equestris Justiniani in Augustæo posita statua similem globum sinistra continuit, ut exerte habet Procopius: *ἔχει δὲ, inquit, ἕτερον ξίφος, ἕτερον δοράκιον, ἕτερον ἄλλο ἢ ὄπλων ἕδεν. ἀλλὰ σκευὴς αὐτῷ ἐπὶ τῷ πόλεω ὀπίκειται, δὲ δὲ πῖντε βασιλείαν καὶ τὸ τῷ πολέμῳ πεπόμεναι κρῖτος, non gladium, non hastam, aliudve gestat armorum genus, sed crucem globo impositam, cujus operâ imperium ac belli victoriam adeptus est.* Similia ferme ha-

Procop. l. 1. de Ed. c. 2.

bent Cedrenus, Suidas, Glycas, Codinus, & Georgius Pachymeres in ejusdem statuae descriptione M S. Ac Suidas quidem de globi crucigeri istius significatu hæc commentatur: *ἡ τῆς αὐτῆς ἀεισπῆρας χειρὶ φέρει σταυρεάν, ἐμπειρητότος τῆς σωφροσύνης ἐν αὐτῇ, ὑποσημαίνοντος ὡς δὲ τὸ εἰς σωφροσύνης πίστεως, ἢ γῆς ἐγκρατῆς ἐργασίας· σφαιρα μὲν γὰρ ἡ γῆ, δὲ τὸ σφαιροειδὲς τῆς αὐτῆς σχήματος, πίστις δὲ ὁ σωφροσύνης, δὲ τὸ ἐν αὐτῇ σαρκὶ προσωποποιεῖται θεόν.* *Levâ quidem manu globum tenet, cui crux infixâ est, quæ significat ipsum propter fidem in crucem, terra dominium factum. Globus enim is terra est propter rotundam ipsius figuram: fides verò est ipsa crux, ob incarnatum Deum illi clavus affixum.*

XIX. A Byzantinis & Orientalibus Augustis transit ad Occidentales globus iste cruciger: nam Carolus Calvus hunc sinistrâ gestat in ejus imagine quam delineari curavit vir clarissimus Steph. Baluzius, tamen si fortè necdum Imperator. Henrico II. Imperatori, ut auctor est Glaber Rodolphus, sub annum 1013. Benedictus VIII. P.P. similem globum, à se vel inventum, vel compactum obtulit: *Præcepit fabricari, inquit ille, quasi aureum pomum, atque circumdari per quadrum pretiosissimis quibusque gemmis, ac desuper auream crucem inferi. Erat autem instar speciei hujus mundanae molis, quæ videlicet in quadam rotunditate consistere perhibetur, ut dum siquidem illud respiceret Princeps terreni Imperii, foret ei documentum non aliter debere imperare vel militare in mundo, quam ut dignus haberetur vivificæ Crucis tueri vexillo.* Neque ab his absona habet de crucigeri istius Imperatorii symboli significatu Chronicon Flandriæ vernaculum, ubi de Coronatione Imperatoris Henrici Luxemburgii sub annum 1308. *Et li mirent en la main fenestre une pomme de fin or, & une croix dessus, en signifiante que la pomme, qui estoit toute ronde, signifie le monde de quoi il estoit souverain Gouverneur: & la Croix signifioit que toudis il eut la Passion de Notre-Seigneur en memoire.* Similia etiam tradit Gotefridus Viterbiensis, qui globum istum *Pallam* appellatum scribit; à Theutonico fortè *Paleyen*, quod orbem sonat: vel à Gallico *Balle*.

Chron.
Flandr. c.
51.
V. Knyghb-
num p. 257.
Gotefrid.
Viterb. in
Panth.

*Aureus iste globus Pomum vel Palla vocatur,
Unde figuratum mundum gestare putatur,
Quando coronatur palla ferenda datur.*

Infrâ:

*Crux superest pomo cali super insita dono, &c.
Crux & palla simul pariter connexa tenentur:
Hæc magis, illa minùs parte reverenda videntur,
Hæc ferit, hæc sanat, hæc perit, illa manet.
Si mundana cupis pugno concludere regna,
Significata Crucis tibi sunt reverenter habenda:
Servulus esto Dei, qui tua sceptrâ regit.*

Coquil.
in Histor.
Conr. Usp.
Assertor
Gall. Hist.
S. Martin.
de Camp.
Hoved.
Walsingh. p.
196. Mon-
strell. 1. vol.
c. 266. Chr.
Petri Reg.
Arag. l. 2.
c. 10. Mon-
taner. c. 297.
Niver. p.
322. Crom.
in Polon. l.
2.
Jessen. in re-
lat. de Co-
ronat. Reg.
Math.
Gesta Innoc.
III. p. 134.
135.
Epist. Mar-
tini IV. P.P.
tom. 5. Hist.
Franc. p.
878.
10. Mercur.
Gall. p. 94.

Atque hæc fuit utriusque, maximè Occidentalis, Imperii Augustorum pietas, ut inter dignitatis suæ symbola crucem sibi præferri, & globum, cui crux, in quam oculos defigerent, insisteret, gestare voluerint. Narrat Conradus Uspbergenis Henrico V. in Imperatorem electo tradidisse parentem *Regalia vel Imperialia insignia, crucem scilicet & lanceam, sceptrum, globum atque coronam.* Quem quidem Globum crucigerum tenendi, ac Imperatori, cum inauguratur, porrigendi, Comiti Palatino Rheni, ex bullâ aureâ Caroli IV. Imperatoris, munus incumbit, qui ita novum Augustum compellat: *Accipito globum sphericum, & omnes terre nationes Romano Imperio subijcito.* Neque tamen Imperatoribus proprius ac peculiaris fuit globus inter supremæ dignitatis symbola: nam & gestasse Reges nostros, nudos tamen, testatur Roberti Regis sigillum, apud Dominicum & alios, ut Reges Angliæ Rogerus Hovedenus, Thomas Walsinghamus, & Monstrelletus. Etiam crucigeros detulisse Hierosolymitanos Reges scribit Coquillius; Polonia, Cromerus; Hungariæ, Jessenius; & Dantiæ, Hogembergius. Sed & *pomum* inter Regum Aragonensium insignia recensent Gesta Innocentii III. P.P. ut & Petrus ipse Rex Aragonum in Chronico, quod de rebus à se gestis conscripsit. Sic autem describitur à Raimundo Montanerio in Historia Regum Aragonum, ubi de coronatione Alphonfi Regis: *E lo pom era d'aur, e havia al cap una flaur ab peres precioses, è sob e la flor una eren molt ricament ordonada de peres precioses.* Octavianus Saronatus in Viridario Honoris, ait Carolum VIII. post fugatum Alphonsum, Neapolim ingressum, *comme Roy de France, de Cecille, & de Iherusalem, & qu'il fist grant triomphe & excellence en habillement Imperial nommé & appellé Auguste, & tenoit la pomme d'or ronde en sa main droite, & à l'autre main son sceptre, &c.* At cum globus cruciger pro Imperatorio præsertim symbolo hætenus habitus sit, Franci nostri in Regiarum puellarum commutatione actâ anno 1614. cum coronam globo crucigero in apice decoratam, Hispanici Regis armorum insignibus adpositam in Hispanorum tabernaculis conspexissent, in augusto isto commercio ulterius progredi recusarunt, donec amoveretur; ne hocce symbolo prærogativam aliquam in Francos sibi arrogare viderentur Hispani.

IN inferioris ævi præterea numismatibus vexillum militare, quod *Labarum* appellant, XX. ab ipsis Principibus sæpe gestari ac teneri advertimus. Illud autem ita effectum est, ut LABARUM. pensilis pannus, fimbriis aliisque ornamentis instructus, & transversario, antennæ specie, ligno affixus, à supremâ conti parte funiculis dependeat. Id porro etsi non omnino nuperum, & ante Constantini ævum cognitum, Labari tamen nomenclatura non nisi apud Scriptores, qui aut ipsius ætate, aut postea floruerunt, vix cognita vel usurpata; adeo ut in dubio sit an Romanorum proprium vexillum fuerit, an verò illud ii à nationibus barbaris acceperint, quod postremum existimare prorsus licet. Nam quòd aliquando in priorum Imperatorum nummis effectum occurrat, non propterea existimandum est Romanorum fuisse: sed ita in iis exhibetur, ut quibus id vexilli proprium fuit, gentes domitas ferè semper denotet. Prostant tria Augusti numismata, in quorum duobus figura nuda galeata dextrâ Labarum, seu contum cum quadrato siparo fimbriato tenet, cum hocce lemmate, VOT SVSC PRO SAL ET RED I O M SACR. Id est, *vota suscepta pro salute & reditu fori optimo maximo sacrum*. Cui nempe bini hi nummi dum Augustus bella cum Germanis gereret, de quibus actum ab eo triumphum, vel certè partam victoriam, indicat alter, in quo Scuta Germanica bina (cujusmodi visuntur in Vitellii, Domitiani, Antonini, & aliorum monetis) decussatim cum spiculis posita, medio inter utrunque stante Labaro. Cui similis penè prostat alter Domitiani cum inscriptione, DE GER. Neque aliâ exprimitur figurâ in Arcu triumphali Marii Avenionensi, in quo spolia de Cimbris, Germaniæ populis, effinguntur, cum eorundem vexillis & scutis. Unde nuper detectum Arcum illum triumphalem, tribus portis insignem, Remis urbe Galliarum celeberrimâ, à quodam ex iis Augustis qui de Germanis victorias adepti sunt, erectum par est credere: in cujus quatuor *μεσοῦλοις* conspiciuntur rotundi clypei, in quibus effectum Imperatoris caput, sed temporum injuriâ ita deformatum, ut cujus fuerit divinare non liceat. Supra clypeos, qui in mediis duobus intercolumniis describuntur, effecta conspiciuntur bina Labara decussatim posita, quorum hastilibus, sub siparo, affixi sunt clypeoli alii cum Imperatoris imagine. In extremis verò intercolumniis, loco Labarorum describuntur bini caducei decussatim pariter positi: ex quibus satis constat erectum Arcum istum triumphalem, pace post devictos Germanos consecutâ. Sed an Julii Casaris, uti vult Bergerius, vel Juliani Parabata opus sit, quod innuere videtur vir clarissimus, cujus studio illius ectypon ære incisum hoc anno prodiit, non omnino quis definiat, tametsi ex Labari figurâ ante Constantinianæ familiæ tempora extructum fuisse conjicere possimus, cum deinde Julianus, cum Germanos debellavit, nondum Christianam Religionem ejurasset, quod perfecit demum post Constantii mortem, in Illyrico. Leda enim imago satis prodit erectum Arcum triumphalem ab Imperatore gentile. At cum is recentioris, ac minùs probæ sit architecturæ, proindeque Augusti & priorum Romanorum Principum Germanicis victoriis adscribi vix possit, sub quibus illa tum maximè florebat, longè potiùs tribuendus videtur Probo Imperatori; qui, ut auctor est Vopiscus, *cum ingenti exercitu Gallias petiit, que omnes, occiso Posthumio, turbate fuerant, interfecto Aureliano, à Germanis possessa, ubi tanta prælia feliciter gessit, ut à Barbaris sexaginta per Gallias, nobilissimas reciperet civitates, (quas inter extiterit Durocotorum Remorum.) Et quum jam in nostrâ ripâ, imò per omnes Gallias securi vagarentur, castis propè quadringentis millibus qui Romanum occupaverant solum, reliquias ultra Nicrum fluvium removit, &c.* Mox subdit, *nec cessatum esse unquam pugnari, quum quotidie ad eum barbarorum capita deferrentur, jam ad singulos aureos singula, quamdiu Reguli novem ex diversis gentibus venirent, atque ad Probi pedes jacerent, quibus ille primùm obsides imperavit, qui statim dati sunt, deinde frumentum, postremò etiam vaccas atque oves.* Quâ quidem victoriâ pacè redditâ, coronas aureas Probo omnes Galliæ civitates obtulere, ut ipsemet in literis ad Senatuum scribit. Unde admodum vero consentaneum, eâ tum tempestate à Remensibus Arcum triumphalem erectum, in quo & victoriæ de Germanis per Labarum, & pax reddita per Caduceos effingerentur. Pannonibus etiam in Hadriani nummo, & Armenis tribuitur ejusmodi vexillum in binis aliis Antonini nummis, in quibus est figura stolata ac pileata humi procumbens, & dextram lachrymabundæ instar admoventis oculis, cum clypeo ad genua, & Labaro juxtâ defixo, in quorum altero subjectum lemma, ARMEN. Præterea Sarmatis, in nummo ejusdem Antonini, cui subjecta inscriptio, DE SARMATIS. Denique in nummo altero Vitellii Gradivus effingitur, dextrâ hastam, sinistrâ Labarum tenens, cum hisce characteribus, CONSENSVS EXERCITIVVM; cuius nempe videtur propter partas de Germanis victorias, de quibus etiam erecta in alio ejusdem Imperatoris tropha cernuntur, cum lemmate, GERM. CAPT. Ex quibus licet omnino conficere Labarum non Romanorum proprium fuisse ab initio vexillum; sed à gentibus domitis, Germanis, vel Armeniis quorum fuit, in victoriarum ex iis adeptarum monumentum vexillis suis hos illud adscripsisse; cum ex nummorum inspectione devictas provincias, armis maximè quorum apud illos usus

Apud
Biem p. 10.

17.

Idem p. 31.

46.

Joseph de la
Pise.

Berger. in
Histor. Remensi.

P. 40. 46.

50.

P. 47.

erat, denotari palam fit. Nolim porrò pro vero præstare, quod scribit auctor Anonymus de Miraculis S. Bertini, sequiore etiam sæculo, circa scilicet tempora Caroli Calvi, Labari appellationem vexillis suis tribuisse Danos: *Paganis in antefati collis cacumine principale vexillum, quod Labarum vocari fertur, alto stipiti pro terrore infixere.* Tametsi uti Labarum effingitur, Danorum fuisse vexillum indicare videatur auctor Encomii Emmae Reginae: *Erat, inquit ille de Danis verba faciens, eis vexillum miri portenti, quod licet credam posse esse incredibile, lectori tamen, quia verum est, vere inseram lectioni. Enimvero dum esset simplicissimo candidissimoque intextum serico, nullius figuræ in eo inserta esset imago: tempore belli semper in eo videbatur corvus, ac si intextus, in victoria suorum quasi hians, excutensque alas, instabilisque pedibus, & suis devictis quietissimus, totoque demissus.* Eadem ferme de corvis istis habet Asserus, qui *Reasau*, seu *Reasan*, ut emendat Spelmanus, voce Anglosaxonica id vexillum appellatum scribit: adeo ut incertum maneat an revera *Labarum* voce Danicâ, eâ tempestate, dictum fuerit. Sed præsertim ita appellatum sub Constantino M. vexillum, in quo Christianæ religioni initiatus, Christi monogramma describi curavit, quod *ἄλλων πικρότερον, ceteris pretiosius & sanctius* haberi, Imperatorem semper præcedere, à militibus adorari, & in præliis à fortioribus exercitus militibus ambiri & stipari præcepit, uti narrant Scriptores Ecclesiastici: quos quidem milites esse eos plerique autumant, quos *Prepositos laborum* vocat Codex Theodosianus, cum quod *Labarum* Ambrosius, Prudentius, & alii, *Laborum* appellent Sozomenus, Glossæ veteres apud Turnebum, Acta secundæ Synodi Nicænæ, & Aldhelmus. Cum igitur *Labarum* vexillum barbaricum fuerit, quod indicare videntur nummi, frustra de ejus nomenclaturâ hariolantur viri pereruditi, qui de signo hoc militari tam multa commentati sunt, ut iisce disquisitionibus tædeat immorari. Illud autem passim in sequioris ætatis Imperatorum nummis cum Christi Monogrammate licet intueri: sed & in ipsius Constantini numismate, in cujus averâ parte effingitur, cum Christi Monogrammate supra siparum, in quo quidem tres globuli describuntur: Labari verò hastile draconem premit, cum hac inscriptione, *SPES PUBLICA. infra, CONS.*

At quod veteres è Latinis perinde ac Byzantinis Scriptoribus *Labarum* vocabant, posteriores *Νάρθηκα*, seu *Ferulam* appellaverunt: siquidem Imperatorum idem fuit gestamen, quod revera videtur, etsi postmodum non eadem omnino formâ ac figurâ. *Labarum* quippe, uti observatum supra, quadratum fuit, ex panno aut serico confectum, Christi insignitum Monogrammate: *Narthex* verò ferulæ solidæ speciem prætulit, quæ paulò longior quàm latior fuit. Unde Medicos quosdam *Νάρθηκας* libros suos nuncupasse, monitum à nobis ad Alexiadem, quod libri speciem ferulæ omnino referant. Ejusmodi autem *Narthex* præclarè effingitur in bullâ plumbeâ Balduini II. Imperatoris Constantinopolitani diplomati anni 1241. appensa: in quâ Balduinus Imperatorio habitu sedens, dextrâ virgam tenet, in cuius parte superiori nescio quid quadratum oblongius eminet, fimbriâ circumdatum, & ad extremos angulos globulis vel margaritis exornatum. Ab inferioribus verò angulis pendent vittæ, margaritis pariter distinctæ. Hastæ extremum claudit globulus seu margarita grandior, cui minor insit. *Narthecem* ipsum exteriorem exornat circulus ovali figurâ unionibus contextus. At in *Narthecibus* qui effinguntur in nummis, apparent ferè semper in quinquuncem dispositæ margaritæ: ita ut liquidò evincatur diu servatas Labari figuræ, seu Christi Monogrammatis reliquias. Scribit Codinus moris esse ut quando Imperator gestat stemma, dextrâ Crucem, sinistrâ *Νάρθηκα* teneat. Symeon verò Thessalonicensis *Ferulam* gestari ab Imperatoribus tradit, in potestatis iis indultæ populos subditos castigandi symbolum: *ἢ ἐπὶ ῥάβδον λαμβάνει, ἢ βαρεῖαν ἢ πικρὴν ἢ σκληρὰν. ἀλλ' ἐλαφρὰν ἢ μαλακὴν, ἢ τὸ παιδευτικὸν ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸν, ἢ μὴ ὀρθίλον ἢ φθαρτικὸν, μὴδὲ συνθίβειν ἢ ἀφανίζειν.* Insuper etiam virgam assumit, non gravem quampiam & duram, sed levem & mollem, ut nimirum cum mansuetudine castiget, non verò cum iracundiâ, aut quavis pernicio, neque aut confringat aut perdat. Ita magistrorum aut pædagogorum ferulas arbitrati sunt sequiores Græci, quæ revera Labara extitere.

XXII. PROSTAT nummus aureus Basilii Imperatoris, apud Octavium Stradam, (neque enim hunc alibi videre contigit) in quo Evangeliorum codicem dextrâ, & globum crucigerum sinistrâ gestat. Alium etiam aureum Constantini nomen præferentem descripsit, quem Porphyrogenito adscribit, cum sit Pogonati, ut ex averâ parte colligitur: ubi Imperator codicem perinde sinistrâ ad pectus gerit: tametsi nolimus omnino præstare fidem exsculptoris, cum existimari possit librum putasse, qui volumen fuit, ut in nummo Theophili aureo apud eundem describitur. Constat tamen interdum effictos Imperatores cum Evangeliorum codicibus, tanquam constantis in fidem Christianam animi argumento. Scribit quippe Porphyrogenitus in avi vitâ, in quodam Magni Palatii triclinio à Basilio exadificato, quod *Καινέργιον* appellabant, expressum opere musivo in throno sedentem Imperatorem operis conditorem, & conjugem Eudociam, Imperatoriis indumentis amictos, & coronis redimitos, cum communibus liberis, quo-

l. 2. c. 11. apud Mabillonium. Encomium Emmae Reg. p. 169. 170. Asserus de Reb. gest. Aelfredi p. 10. Euseb. l. 2. Vite Const. c. 8. Sozom. l. 1. c. 4. Turneb. l. 15. c. 16. Acta Nicæna Syn. II. Aldhel. de Laudib. virgin. Turneb. loco cit. Baron. an. 312. n. 23. Dorleans ad Tac. Fuller. l. 2. Misc. sacr. c. 1. l. 4. c. 12. Steuchius ad Veget. l. 3. c. 17. Greizer. l. 1. de sancta Cruce c. 4. Tristan. 10. 3. Comm. p. 484. Jacob. Gotofr. ad tit. Cod. de Præp. labor. &c. Apud Baron.

XXI. NARTHEX.

Codin. de off. c. 17. n. 37.

Symeon Thess.

XXII. DE CODICE EVANGELIORUM AB IMPERATORIBUS GESTATO.

Strada p. 301. 305. 298. In Vita Basil. cap. 58.

rum masculi τὸ μὲν ἐπιφρεσμένοι conspiciantur, τὰς θείας ἐπιτολὰς, αἷς σοιχαῖν ἐπιμαρτυροῦντο, ἀειχόντας, libros divina praecepta, quibus ipsi insistere edocebantur, continentēs: feminae verò & ipsae βίβλος πύας tenebant, νόμων θείων ἐργασίας ἀειχόντων, libros in quibus divinarum legum argumenta descripta erant: quasi, inquit Porphyrogenitus, in animo habuerit artifex non tantum progeniem masculam, sed & femineam sacris literis initiatam, & divinae sapientiae participem esse demonstrare. Atque hi quidem libri non alii, opinor, erant ab Evangeliorum codicibus, cum in iis Christi praecepta contineantur. Narrat auctor Chronici Alexandrini Justinianum excitatam Victoriatorum seditione, in Circum p. 780. progressum sedisse in tribunali gestantem manu sanctum Evangelium: ἀνῆλθεν ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ ἱπποδρόμον ἐν τῷ ἰδίῳ κωδισματικῷ βασιλικῶν τὸ ἔργον διαγγέλιον. In manus scilicet Justinianus sumpserat Evangelii codicem, quo fortasse seditionis multitudini fidem faceret indultae à se pro perperam ab eâ perpetratis veniae, tactis scilicet sacrosanctis Evangelii, quae fuit semper apud Christianos sacramentorum formula hisce verbis concepta, καὶ τὰς ἀγίας γραφὰς ταύτας, & τὸν θεὸν τὸν λαλήσαντα δι' αὐτῶν, ut est in sexta Synodo, & alibi passim. Evangelium tamen gestare solius Presbyteri fuisse, neque id juris habuisse Imperatorem contendit olim Maximus Monachus in Collatione habitâ in secretario cum Principibus; ubi de Imperatore, quem Sacerdotis titulo donari non posse affirmabat: neque baptizans, neque chrisimatis consecutionem patrat, neque facit Episcopus, vel Presbyteros aut Diaconos. Neque limit Ecclesias, neque indicia Sacerdotii fert, superhumerali scilicet & Evangelium, quemadmodum Imperii coronam & purpuram.

VI. Syn. eccl.
13. 14.

Apud Anast. in Collectione p. 123.
& Baron. an. 656.

JAM verò Imperatorum Byzantinorum pietatis, si qua fuit in Principibus, qui sceleribus & caedibus supremam hanc dignitatem ferè semper consequebantur, argumentum praecipuum fuit, quòd Crucem, vel Christi monogramma nummis suis crebrò adscriberent, Christi etiam ipsius, interdum & Deiparae, atque adeo Sanctorum imaginès effingi curarent. Ac de Cruce quidem ut aliquid dicamus, insignis est nummus ille aureus Constantini junioris tum Caesaris, in quo Crux grandior inter duas figuras militares, tenentes signa militaria, conspicitur, cum hac inscriptione, GLORIA EXERCITVS. Eiusdem praeterea Caesaris alter, in quo inscriptum, VICTORIA AVGVSTORVM. Et aurei alii Valentiniani senioris & Valentis, qui pro lemmate praeferrunt, RESTITVTOR REIPUBLICAE. Habetur etiam Theodosii senioris alius aureus, in quo Imperator captivum sinistrâ premit, Cruce ad latus eiusdem Augusti designatâ; alius etiam in quo Crux sola aversam partem occupat. Ad priorem referri potest quod scribit Theodoritus, Theodosium post inita aliquot cum Eugenio Tyranno praelia, cum sui ea intermittere suaderent, donec collectis novis copiis auctiorem haberet exercitum, eis intulisse, Non esse committendum ut salutaris Crux tantae argueretur imbecillitatis, Herculisque statuae tantum tribueretur virtutis, cum ut Crux in suo, ita illa in hostium exercitu antecederet. Occurrunt similes alii, maximè sequioris aevi, ubi passim in aversâ parte Crux habetur, quos inter praecipuus est aureus ille Olybrii Augusti, in quo exhibetur idem Augustus recto vultu, cum stemmate gemmato & crucigero, & hisce characteribus, DN. ANICIVS OLYBRIVS AVG. In aversâ verò partis medio Crux nuda conspicitur, cum hac inscriptione, SALVS MVNDI, infra CONOB. Quinetiam in Iconomachorum Augustorum nummis Crux ipsa passim conspicitur, quod mirum videri non debet, cum, licet in Servatoris & Sanctorum imagines dirè grassarentur, Crucem tamen privatim & publicè effingerent, colerentque, quod monuimus in nostrâ Constantinopoli Christianâ, ubi de imagine Chalces. Id praeterea disertè firmat quod habetur in Epistolâ Michaelis & Theophili Imperatorum Iconomachorum ad Ludovicum Imperatorem, de Christianis imagines colentibus: *Primum quidem vivificas & honorificas Cruces de sacris templis expellebant, & in eadem loca imagines statuebant, ponebantque lucernas coram eis, &c.* Nam etsi falsum sit ejusce aevi Christianos Cruces ab aedibus sacris abstraxisse, inde saltem colligitur Iconomachos, abdicato caterarum imaginum cultu, Crucem coluisse. Observare est denique Cruces cum duplici transversario stipite tum primùm conspici in aureo nummo Constantini & Irenes matris, si genuinus est, quâ sanè formâ effictas deinceps à Græcis satis declarant cum figurâ Græcanicâ veteres, tum quæ vivificæ ipsius Crucis reliquias servant Phylacteria, uti monuit jam olim Gretzerus, atque adeo à nobis observatum in Tractatu de Capite S. Joannis Baptistæ. Sed cur ita Crux cum duplici transversario stipite, majore altero, altero minore, effingeretur, non omnino constat: vix enim eidem Gretzero assentiar, qui inde eum fluxisse ritum putat, quòd Patriarchis hacce figurâ praeferratur, quasi id recentioris moris non esset. Longè magis arridet eorum conjectura, qui Cruces istas duplices profuxisse volunt, ab iis, quæ in nummis Augustorum Byzantinorum descriptæ visuntur, quas Imperator & Augusta, sinistrâ alter, altera lavâ tenent, ita ut ita effictæ sint, quasi uterque Crucem tenuerit, Imperator quidem majorem ac cum majore transversario stipite, Augusta verò cum minore. Sed & triplici effictam figurâ Crucem Dominicam apud Græcos observare est ex picturâ Græcanicâ,

XXIII.
CRUX IN
NUMMIS.

L. 5. c. 24.

Baron. an.
824.

Gretzer. de
de Cruce p.
1618.

- quam ex Gazophylacio R. R. P. P. Canonorum S. Genovesæ Parisiensis delineari curavimus: constat autem illa quatuor tabellis, in quarum vnâ effinguntur sancta Parasceve, S. Barbara, & S. Marina, singulæ dextrâ Crucem tenentes, sed diversâ, ut dixi, formâ. Nam S. Parasceve Crucem, sicut vulgò dicimus, *retruciata*, seu in cruciculas in singulis brachiis desinentem; S. Barbara Crucem cum duplici stipite transversario: sancta denique Marina Crucem nudam, nisi quòd sub extrema, globulis exornatur. In alterâ verò tabellâ, S. Thecla & S. Æcatherina Cruces *retruciatas* perinde gestant: has inter medius stat S. Stephanus Diaconi habitu, stolâ in sinistrum humerum refusâ, in quâ ter vox ΑΓΙΟC scribitur.
- XXIV.** IN quibusdam verò nummis sæpe Christi Monogramma describitur, quod ab ipso Constantino fluxisse ostendunt ejus nummi, in quorum medio exaratur cum figuris ibidem effictis, in aureo præsertim, cui inscriptum, VICTORIA CONSTANTINI AVG. In alio verò, cassidi adscriptum visitur, quo firmatur quod tradit Eusebius, hosce characteres $\chi\rho\iota\varsigma$ & $\tau\epsilon$ $\chi\rho\iota\varsigma$ detulisse Constantinum. Constat autem Christi Monogramma literis majusculis Græcis P. & X. invicem junctis ac implexis; quibus *compendio totum Christi nomen includitur*, ut est apud Primasium Africanum. Exhinc mos idem in successores derivavit, qui aut in Labaro, aut in medio nummo ipso id Monogramma descripsere. Præclarus autem ille est Constantii junioris Cæsaris æreus, in quo ipse vel Constantinus pater militari habitu stat, Labarum dextrâ tenens, in cujus siparo descriptum Christi monogramma, victoriâ à tergo subsequente, & coronam ejus capiti imponente, cum hocce lemmate, HOC SIGNO VICTOR ERIS. In medio verò nummo idem Monogramma exhibet Constantii Imperatoris aureus cum A. & Ω. Decentii perinde cum iisdem characteribus, & inscriptione, SALVS DD NN AVG ET CAES. ut & Joviani, sed absque inscriptione: de quorum quidem characterum A. & Ω. Christi Monogrammati adscriptorum vi ac significato multa alii commentati sunt: præterea Justæ Gratae Honoræ Augustæ, Severi Tyranni, &c. Habetur præterea ectypon gemmæ insignis in Ludovici Chalucii Dactyliotheçâ MS. quæ est S. Genovesæ Parisiensis, in quâ insculptum Christi Monogramma, cum hisce characteribus, SALV DOMI NOST AUG LUC. Id est, ut interpretatur idem Chalucius, *Salus Domini nostri Augusti lucet*. Cui quidem ectypo, adjungenda alia nummorum Constantii & Decentii inscriptio, apud Cholium, in quorum aversâ facie simile visitur Monogramma, SAL. DD. NN. AVGG. LVCE T. Interdum præterea ita effictum erat Christi Monogramma, ut Crucem referret, cum P transversario stipite trajiceretur. At, quod mirari subit, non atate duntaxat Constantini M. ejuscemodi Christi Monogramma nosci ac describi cœpit, sed & longè antea; cum extet gemmæ insignis ectypon in laudatâ Ludovici Chalucii Dactyliotheçâ, cui insculptum Christi Monogramma, cum A. & Ω. ad laterâ, & hisce in circuitu characteribus, SAL DO N ALEX FIL LVCE, id est, *Salus Domini nostri Alexandri filii Mammææ lucet*. Sanè etfi gemmam hanc sub Alexandro Mammææ filio sculptam nolimus præstare, fieri tamen potest ut à viro Christiano exarata fuerit, qui & eâ ætate vixerit, & ad Christum pro Alexandri Imperii ac vitæ incolumitate preces fuderit, quomodo ferè solebant Christiani, ut satis indicant verba S. Cypriani ad Paternum Proconsulem: *Nallos alios deos novi, inquit ille, nisi unum & verum Deum, qui fecit calum & terram, mare, & quæ in eû sunt omnia. Huic Deo nos Christiani deservimus, hunc deprecamur diebus atque noctibus, pro nobis, & omnibus hominibus, & pro incolumitate ipsorum Imperatorum*. Sed, ut verum fatear, fucum facit vox *Domini nostri*, quæ non est omnino istius sæculi. Simile porrò Monogramma in nummo Maxentii Cæsaris observare est apud Cholium, ubi scriptum, VOT V MVLT XX VIC CAE MAXE, i. victoria Cæsaris Maxentii. In alio ejusdem Maxentii, qui pro lemmate præfert, VOT V MVLT X, idem Monogramma ex P. & X. implexis conficitur, quod sanè stupendum, ut tum à Principe Christiani nominis hoste infensissimo usurpatum fuerit. Tamen à paganis interdum notam hanc Deorum suorum imaginibus adscriptam observare sit, ut in gemma, in qua Jovis, Apollinis, & Dianæ capita, ut in Deliorum nummis apud Goltzium, effinguntur, cum Christi Monogrammate Jovis capiti imminente, & hisce characteribus, VIVAS IN DEO F. Id est, *vivas in Deo feliciter*. Profert idem Cholius nummum alium, in quo Christi Monogramma quadruplex, vel quadrilaterâ formâ conspicitur, cum hac inscriptione, PAX DOM N ABTER, id est, *Pax Domini nostri aterna*.
- XXV.** IN quibusdam etiam inferioris maximè ævi nummis Crux medium nummum occupat: cum hisce ad quatuor angulos characteribus, IC XC NI KA. Descripsit Gretzerus Diploma Fulcheri Patriarchæ Hierosolymitani & Amalrici Prioris Ecclesiæ S. Sepulcri, cui appensum fuisse testatur sigillum plumbeum, quod Canonorum ejusdem Ecclesiæ fuisse ait, in cujus uno latere Crux duplex, quam Patriarchalem dicimus, effingitur, cum iisdem characteribus, IC-XC in alio verò fabrica Dominici sepulcri.

cum hac inscriptione, † SANCTISSIMI SEPULCHRI. Neque propria omnino Græcis Augustis fuit ejusmodi inscriptio, cum & Reges nostri in Scutis, uti vocant, aureis hancce exarari voluerint, CHRISTUS VINCIT, CHRISTUS REGNAT, CHRISTUS IMPERAT: quibus quidem verbis conceptas fuisse Laudes Carolo M. didas Romæ, cum Imperator coronatus est à Leone P.P. auctor est Radulphus de Diceto: *Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat, Karolo Augusto à Deo coronato, magno & pacifico Imperatori Romano vita & victoria.* Sed & is fuit Crucesignatorum & aliorum clamor militaris. Prostat denique æreus nescio cujus Imperatoris, cum stemmate & globo crucigero, & longiori cruce in dextrâ, cum hocce lemmate, EN T&TONIKA. Quod illud ipsum est quod circa Crucem inscriptum tradunt Scriptores, quam in prælio contra Maxentium vidit Constantinus: à quo etiam clamorem militarem suum formavere Græci Byzantini, qui in Tacticis Leonis ita conceptus legitur, Νίκη τῆ σαυρῆ, seu, ut est apud Scylitzen, σωεὸς νικήκη, quod scilicet Crux à Constantino in cælo conspecta, victoriæ signum fuerit: unde νικητικὸν σημεῖον appellatur in inscriptione Græcâ, quæ Nicææ legitur.

Radulph. de Diceto an. 801. Tageno Patav. p. 13. Galfridus Monemuth. lib. 2. c. 5. Leon. Tact. c. 12. §. 69. & 106. Scylitzes p. 572. Grut. 1060. 17.

XXVI.

JAM verò quod ad Christi, vel Deiparæ & Sanctorum effigies in nummis descriptas spectat, scribit Joannes Damascenus cusa à Constantino M. numismata, in quibus Christus cum Crucis, quam in cælo viderat, figurâ, unâ facie, ipse verò in alterâ efficti conspiciebantur: *ὁρόψον ἑ ἑξάρστον καλλιέρημα τὸ εἰς Χρῆστον τὸ ἀληθινὸν ἡμῶν θρον εὐσεβείας ἐγγράφηται τῷ βασιλικῷ τὸ πολιτείαν νομίσματι, τότε ἀεανοφάνες σημεῖον τῆ σωτῆρος σαυρῆ, καὶ θαυδεκὸν Χρῆστὸν χαρῆ κηθεῖα ἐν αὐτῷ μετὰ τῆ ἰσθῆς ἀνετυπώσατο. ἐν δεικνύντος τὴν τῆ ἐπεραγίης βασιλέως ἰωθεντίαν πρὸς τὸ ἐπίγειον γερουσίαν, &c.* Pietatis in Christum verum Deum nostrum præcipuum argumentum fuit, quod Imperatorio ac publico numismati salutaris Crucis quod in cælo viderat signum, Christi que Dei hominis venerandam imaginem, cum suâ ipsius impresserit, quo scilicet celestis Regis præ terreno majorem potentiam declararet. Neque fortè alia videtur moneta illa, quam Constantino adscribit Joannes Damascenus, ab eâ quam Σωτηρικὸν vocat Anonymus in Antiquitatibus Constantinopoleos, quod in eâ Servator effictus esset: *ἐν οἷς καὶ χαρῆ καὶ βασιλικῆ Κωνσταντῆνα ἡ λεγομένη Σωτηρικὸν χάλια καὶ τὴν ἰσθῆ, &c.* At cum inter tot qui ex Constantini supersunt nummis, nullus hætenus repertus sit, in quo Christi imago effingatur, verendum maximè ne vox Σωτηρικὸν referenda sit ad solum Crucis typum in Labaro aut alibi depictum, quem signum Christi vulgò appellasse veteres docuimus ad Paulum Silentiarium: nam & σωτήριον σωεὸν appellabant, ut hoc etiam loco Damascenus: ut verò Synodus Trullana, *ζωποῖε σαυρῆ σωτήριον.* Primus autem qui Christi imaginem in nummis suis descripsit, videtur Justinianus Rhinotmetus, cujus aureus habetur expressus apud Stradam & Chiffletium, quem illi, ut & Occo, perperam Justiniano Magno attribuant: is enim in priore facie Christum habet expressum, thorace tenus, dextrâ benedictionem impartientem, sinistrâ Evangeliorum codicem tenentem, cum inscriptione, IHS CRISTVS REX REGNANTIVM. In alterâ Justinianus ipse barbatus (quod Justiniani M. non esse evincit) cum stemmate crucigero, ac Loro, quod supra descripsimus, Cruci majori manum admovens effingitur, hisce characteribus in orâ exaratis, DN IUSTINIANVS SERVVS CHRISTI. Exhinc efficta Christi simili modo ac inscriptione cernitur effigies in nummis Basilii, & Constantini Porphyrogeniti.

CHRISTY EFFIGIES IN NUMMIS. Joann. Damascen. in Synodica ad Theophil. p. 112.

P. 99. Ed. Combef.

Syn. Trull. c. 73. Stradap. 265. Chifflet. de Lint. sepulcr. p. 212.

XXVII. NUMMI ZIMISCIANI. Scylitz. p. 683.

INPRIMIS verò Joannis Zimisca pietatem commendat quod refert Scylitzes, eum nempe præcepisse ut in nummis & obois Christi effingeretur imago, cum id antea neutiquam factum esset: *προσέταξε δὲ καὶ ἐν τῷ νομίσματι, καὶ ἐν τῷ ὀβόλω εἰκόνα ἰσθῆ φεῖσθαι τῆ σωτῆρος, καὶ ὁρόψον τῆ τῆ γενουδῆς.* Quæ quidem extrema Scylitzæ verba ita capienda esse supra allata conficiunt, ut Joannes Zimisces solum Christum in nummis primus describi curaverit, cum in alterâ & mediâ eorum facie Græca hæc characteribus Romanis exararentur, IESVS CHRISTVS BASILEVS BASILEON. *ἐγγράφοντο δὲ, subdit ille, καὶ γράμματῶ Ρωμαῖσι ἐν θατέρω μέρει ὡς δὲ πρὸς διέξινόντα, ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ.* Proinde pro Zimisceanâ monetâ haberi debet, in cujus facie alterâ Christi protome, in alterâ iidem characteres visuntur. Atque ejusmodi quidem nummi jure etiam Σωτηρικῆι appellari potuere, quos Græci recentiores Constantino Magno ex falso rumore, vel fortean ex imperitiâ adscriperunt. Sed incertum omnino an ad hos Zimisca nummos referri debeant complusculi alii, qui nullâ quidem Imperatoris imagine conspicui, Christum, aut eadem quâ in Zimisceanis, aut etiam formâ aliâ, atque adeo aliâ etiam inscriptione effictum præferunt: quos iis adungere visum est in Stemmatis nostris Augustis Byzantinis, non quod revera Zimisceanos esse velimus asserere, sed quod commodiori vel certiori loco collocari vix potuerint. Ejusmodi autem sunt qui Christi protomen cum inscriptione EMMANOTHA exhibent, cum iisdem quos Zimisceanis habent characteribus, nisi quod in horum altero Crux in medio cum gradibus depingitur. In alio describitur perinde crux, cum hisce ad angulos literis, ΙϞ ΧϞ ΝΙ ΚΑ. In alterius denique qui

Trifan. in Antid. p. 42.

EMMANOYTHA Christi figuræ adscriptum in anticâ, in posticâ regum Adorationem cum binis columbulis præfert.

XXVIII. IN istis porro nummis ita Christus effingitur, ut dextram protendat, binis extensis digitis, tanquam benedictionem impartiens, sinistrâ verò librum Evangelii teneat: *Divina namque majestas, ut ait Durandus Mimatensis Episcopus, depingitur quandoque cum libro clauso in manibus, quia nemo inventus est aperire illum, nisi Leo de tribu Juda: & quandoque cum libro aperto, ut in illo quisque legat, quod ipse est lux mundi, & via, veritas, ac vita, & liber vite.* Ita autem à Græcis depingi auctor est Allatius; quod testatur etiam Paulus Silentarius:

Durand. l. 1. — εοικε δὲ δακτυλῶν τείνειν
1. Ration. c. Δεξιτερῆς, ἄτε μύθον ἀειζῶντα πρῶτον.
3. n. 12. Λαγὴ βιβλὸν ἔχων ζαθέων ἐπίσημα μύθων,
Allat. l. 1. de Βιβλῶν ἀπαγγέλλεσθαι ὅσα χραισμητοει βελῆ
Comf. ut. Αὐτὸς ἀναξ ἐτέλεσσαν, ἐπὶ ροῦνὶ παρὸν ἐρῶδων.
Eccl. c. 6. n. 31. Videtur autem dextra digitos protendere, velut si sermonem immortalem annuntiaret, sinistra librum tenens, sacros sermones narrantem, librum pendentem qua utili consilio Rex ipse (Christus) peregris, dum in terris ageret. Interdum in tabellis Græcanicis, in apertis libri Evangelici foliis, interdum ad ipsa imaginis latera, descripti visuntur characteres Græci Α. & Ω. designantes Christi divinitatem & humanitatem, ut testatur idem Allatius. Sed ut plurimum cernuntur isti, ΙC ΧC. id est, Ἰησοῦς Χριστός. Christi verò nominis literarum contractio perantiqua est: illius siquidem meminit Clemens Alexandrinus: τὸ δὲ ἰάτα κ, ἦτα πύρομα σημαίνει τὸ σωτήριον, ut & Epistola, quæ S. Barnabæ adscribitur, qui quidem characteres numerum ΧVΙΙΙ. conficiunt, de quo multa commentati sunt antiqui Patres, & quem Valentini hæretici sectatores ad sua de mundi duratione somnia traduxerunt, ut auctor est S. Epiphanius. Sed hæc Christi nomen per ΙΗ. contractum spectant: in nummis autem ac veteribus tabellis ferè semper per ΙC ΧC. scribitur. In iis porro nummis Christus interdum stans effingitur, ut in præclaro Iaspide, cujus eçtypon ex musæo C. V. Claudii Hardii habetur in egregiâ illâ Dactyliotheçâ MS. Ludovici Chalucii, in foro Ricomagensi Consiliiarii Regii, quæ fuit Magni Peirescii, deinde V. C. Petri Seguini, modò verò R. R. P. P. Canonorum Regularium S. Genovefæ Parisiensis. In eo Christus stans ad genua, dextram protendit binis extensis digitis, sinistrâ librum tenens, cum hisce characteribus ad latera, ΙC ΧC Ο Ε Λ Θ Η Μ Ω Ν. In alterâ facie insunt hi characteres, † Χ Ε Ο Θ C Ο Ε Ι C C Ε Ε Α Π Ι Ζ Ω Ν Ο Υ Κ Α Π Ο Τ Τ Υ Κ Α Ν Ε Ι. Id est, *Jesus Christus misericors, Christe Deus, qui in te sperat, non frustratur.* In aliis nummis Christus in cathedrâ vel sellâ sedens effingitur, dextrâ pariter benedictionem impartiens, alterâ Evangelium tenens, ut est in veteri tabellâ Græcanicâ Gazophylacii S. Genovefæ Parisiensis, cujus eçtypon hic damus. Ita sedentem Christum effictum non uno loco annotat Anastasius in Vitis summorum Pontificum. ac in Silvestro: *Fastigium argenteum battutile, quod habet in fronte Salvatorem sedentem in sellâ.* Et mox: *Item à tergo respiciens in absidâ Salvatorem sedentem in throno.* Neque tantum in Græcanicis, sed & in Venetorum Ducum nummis, ita expressum Christum licet intueri, cum adscriptis solitis Græcis characteribus ΙC ΧC. adeo ut Veneti Byzantini Augustis potissimum addicti, eorum non mores duntaxat & habitus, sed & monetarum typos amplexi sint. Prostat enim in Gazophylacio eorum R. R. P. P. Canonorum Regularium S. Genovefæ Parisiensis nummus argenteus P. Ziani Ducis, qui ante annum 1200. vixit, in quo ipse ad dextram togatus & barbatus conspicitur, ad sinistram verò stat S. Marcus cum Evangelio, dextrâ vexillum Duci porrigens. Inscriptio hos characteres præfert P. ZIANI VENETI. S. M. Habuere etiam Servix Regum nummi Christi similem figuram, prout expressam exhibemus in nummo Vroçci & Stephani Servix Regum, quem inter Gentis Palæologæ nummos retulimus, tum quòd habitu Græcanico Principes ii conspicui in illo sint, tum quòd ad ejsdem stemma omnino pertineat. Jam verò quâ formâ à Græcis depingeretur Christus, docet Joannes Damascenus: ait enim

Joan. Damascen. in Synodicâ ad Theophil. Imp. p. 114. χραισμητοει μύθον καθὼς οἱ ἀρχαῖοι ἰσραηλοὶ διαγράψαντες αὐτὸν τὴν ἐκτύπωσιν, εὐήλικα, σωόφρον, εὐφθαλμον, ἐπίρρινον, εὐλόθετον, ἐπικυφον, ἀρχεσιον, γυναιάδα μέλανα ἔχοντα, σιτόχρον τῶ εἶδει κὶ πλὴν μητρῶαν εὐφάνειαν, μακροδάκτυλον, ἀήφωρον, ἠδύλορον, φραστότον, ἡσυχρον, μακροθύμον, ἀνεξήκατον. Depictum eâ formâ quâ à veteribus Historicis describitur, præstanti staturâ, superciliis junctis ac confusis, venustis oculis, justo naso, crispâ casarie, subcurvum, elegantis colore, nigrâ barbâ, vultu coloris triticeï pro maternâ similitudine, longis digitis, voce sonorâ, dulci eloquio, lenissimum, quietum, longanimum, patientem. Ita etiam Christum effictum in Basilicâ S. Sophiæ Jerosolymis suâ ætate testatur Antoninus Monachus: *Ibique remansit imago (Christi) habens pedem pulchrum, modicum, subtilem, naturam communem, pulchrum facie, capillum subanellatum, manum formosam, digitos longos: & quantum imago designabat, cum in mundo esset, picta est, & posita in ipso Præ-*

Tabella 8.

Anastaf. in S. Silvestro.

Joan. Damascen. in Synodicâ ad Theophil. Imp. p. 114.

Itiner. T. S. Antonini Mon.

torio. Christi capillos raros ac crispas fuisse, apud Græcos constantem fuisse opinionem testatur præterea Theophanes: *φασὶ δὲ πνὲς τῶν ἰσορικῶν, ὅτι τὸ ἔλθον καὶ ὀλιγοτερον γῆμα ἐπὶ τῷ Σωτῆρι οἰκειότερον ἔστιν.* Sanè in nummis non tam rari quàm promissi effinguntur. Notandum porrò in ejusmodi numismatibus potiore haberi eam partem, atque pro anticâ accipi debere, quæ Christi protomen præfert: quod, præterquam quod id satis evincit divinæ Majestatis dignitas, docent characteres ΚΕΒΟΗΘΕΙ, nummis Alexii & Manuelis Comnenorum in eâ facie adscripti, qui, ut verum fatear, diu me torfere & ancipitem tenere, utpote in omnibus pessimè formati. Neque, opinor, ab hac difficultate expediissem me, nisi succurrisset opportunè nummus æreus à R. P. *Du Molinet* ex eodem PP. Canonico Regularium Musæo subministratus, in cujus anticâ, protome Imperatoris crucem gestantis effingitur, in posticâ verò medio descripti leguntur characteres isti, etiam malè formati, ΚΕΒΟΗΘΗΔΥΛΟ CΟΥ ΙΤΛΙΜΙΡΙ, sed ex quibus tandem conficitur legi debere, ΚΥΡΙΑ ΒΟΗΘΕΙ ΤΩ ΔΟΥΛΩ ΣΟΥ. Reliquorum verò characterum vim nondum percepi. Neque ipse doctissimus Salmasius similem inscriptionem est affecutus in veteri alvei luforii inscriptione, apud Gruterum: Ο ΔΕ ΠΕΖΩΝ ΤΟΙC ΤΑ ΒΟΛΙΑ ΙC|ΧC ΚΕ ΒΟΙΘΙ ΤΟΥ ΕΓΡΑΨΑΝΤΟC ΑΦ ΚΑΙ ΠΕΖΟΝΤΕC ΙC ΤΑ ΒΟΛΙΑ. ΝΙ|ΚΑ ΑΜΗΝ. Quæ verba ita constituenda putavit: *ἴδὲ παίζοντων εἰς τὰ βόλια, Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ καὶ βοηθεῖ τὰς γραψάντας αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια.* Ego verò ea sic legerim: *οἱδὲ παίζοντες εἰς τὰ βόλια, (λέγετε, dicite dum luditis) Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, καὶ βοηθεῖ τὰς γραψάντας αὐτὸν, καὶ παίζοντας εἰς τὰ βόλια.* Utcumque sit de conjecturâ nostrâ, saltem ex his docemur cur in alterâ Comnenicorum nummorum facie Imperatorum nomina tertio casu ponantur: totius enim inscriptionis sententia ita concipitur: ΚΥΡΙΑ ΒΟΗΘΕΙ ΑΛΕΞΙΩ ΔΕΣΠΟΤΗ, vel ΜΑΝΟΥΘΑ ΔΕΣΠΟΤΗ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΩ, *Deus adjuva Alexium Despotam, vel Manuelem Despotam Porphyrogenitum.* Cui quidem inscriptioni similis quodammodo est, quæ in nummo Heraclii habetur, DEVS ADIVTA ROMANIS. Ita in cereis sigillis Imperatorum Caroli M. Ludovici Pii, & Caroli Calvi, inscriptiones simili sensu leguntur exarata: ΧΡΕ ΠΡΟΤΕΓΕ CAROLVM, vel LVDOVICVM IMPERATOREM. Sed & adnotat Scylitzes, Græcorum clamorem militare hisce conflatum verbis, *Χριστὸ βοηθεῖ*, qui in Leonis Tactici unico Βοήθει concipitur. In nummis verò Alexii Z pro Ξ in voce ΑΛΕΞΙΩ poni liceat advertere, quod in antiquioribus monumentis factitatum observavit haud ita pridem eruditus Spanheimius. Nummum præterea alium argenteum damus, quem, quantum ex inscriptione conjicere est, Constantini Ducæ Imperatoris esse opinamur. Præfert enim in alterâ facie Christum sedentem in cathedrâ, cum characteribus valde attritis ΚΕ . . ΟC, qui, ni fallor idem sonant quod in Comnenianis, ΚΥΡΙΑ ΒΟΗΘΕΙ. In alterâ Christus ipse stans, sinistrâ Evangelii codicem tenens, crucem porrigit Imperatori, cum hac inscriptione... STANTIO DVX. Qui verò *Ducas*, interdum Δουξ dicitur Scylitzæ.

HAC igitur figurâ Constantinus Ducas ab ipso Christo Augustam dignitatem adeptum se testatur: à quo & coronatur unâ cum Eudociâ conjugè Romanus Diogenes in Diptycho eburneo, quod ære incidi curavimus. Sic porrò etiam in tabellis depingi solitos Augustos Byzantinos testatur Joannes Euchaitarum Metropolitæ, carmine

εἰς σεφανωθέντα ὑπὸ Χριστοῦ.

*Οὐ χεῖρ κραταῖα τὰς κραταιὰς Δεσπότας,
Ἐστὲ ψε Χριστὸς, καὶ παρέχε τὸ κράτος.
Non manus fortis forties Imperatores,
Sed Christus coronavit, ipseque Imperium dedit.*

Et mox, scribens hancce tabellam positam fuisse à Monachis Sosthenitis, in templo S. Michaëlis.

*Οἱ ἡδὲ μονασαὶ τῆ Μονῆς τῆ πρῆμας
Τῆ Σωσάνιτε τῆδε τῆ Περατῆ γέλα,
Πολλὰν τυχόντες δωρεῶν καὶ πλοσίων,
Ταύτῳ ἀμοιβὴν τοῖς καλοῖς ἐργάταις
Ἀντισφέρουσιν, ἰσορῶντες ὀτέχως
Σε, Χριστέ, σεφουῶ τέτρε ἐνθάδε.*

Quippe Monachi venerandi Monasterii S. Michaëlis Archangeli Sosthenite, multis donati muneribus & divitiis, vicem reddunt, pingentes artificiosè te, Christe, istos coronantem hoc in loco. Atque ita effingi Imperatores volebant, quo à Deo solo supremam se consecutos auctoritatem ostenderent. Facundus Hermianensis de Theodosio Magno: *A sacratissimo ejus avo ter beato, & à Deo Imperii sceptrâ sumentem Theodosio, &c.* Inde Θεοσεπτοι, à Deo coronati appellati, ut Copronymus in Zachariæ PP. Epistolis, Alexius Comnenus apud Annam filiam, Manuel Comnenus apud Theorianum in Legat. &

Theoph. an. 6. Leon. M. p. 97. & apud Suid.

Spanheim. p. 730. Nota ad Alexiad.

Ad Histor. Augustæ p. 467. Gruter. 1049. 1.

Scylitz. p. 781. Leon. Tact. c. 7. §. 74.

Spanh. diff. 2. de Præst. numm.

XXIX.
IMPERA-
TORES A
DEO CO-
RONATI.
Vide Ta-
bellam 5.
Joan. Euchait. p. 53.

Annalib. 13. p. 406. Theorian.

alii passim : quorum exemplo Imperatores etiam Occidentis à Deo coronati appellati Hinc Carolo M. Imperatori acclamatum à Romanis testatur Eginhardus , *Carolo Augusto à Deo coronato , magno & pacifico Imperatori vita & victoria ;* & in antiquissimis Litanis ex codice Ecclesie Arelatenfis , *N. Regi excellentissimo magno & pacifico à Deo coronato vita & victoria.* Ita etiam Ludovicum Pium compellat Amalarius Fortunatus : *Gloriosissime Imperator & magnificentissime , ac centies invictissime , à Deo coronate , necnon & conserve & conservande.* Sic alii deinceps Germanie Augusti compellari amaverunt. Atque eo referri debent Alexii & Manuelis Comnenorum , de quibus supra egimus , nummi aurei , in quibus manus de nube exiens eorum capitibus stemma imponit : ut scilicet Θεοσεβής revera se indicarent : quod etiam à Regibus nostris usurpatum colligere est ex tabellâ Caroli Calvi , quam delineari curavit V. Cl. Stephanus Baluzius.

Eginhard.
Chron. Far-
fens. p. 653.

Cranz. in
Metrop. l. 1.
c. 10. l. 7.
c. 5.

In Not. ad
Capitul.

XXX.
DEIPARA
EFFICTA
IN NUM-
MIS.

Strada p.
318.

Strada f.
327.

In tabella 3.

Chron. O-
rientalis p.
126.

Vide Glos-
sar. nostrum
VV. Scu-
tum, Surta-
ria.
Scylitz. p.
729.

Homil. 20.
Theodor.
Studita in
Iambis apud
Greizer. de
Cruce.

QUANTUS autem erga Deiparam Augustorum Byzantinorum cultus fuerit , attigimus in Constantinopoli , cujus patrona ac tutatrix semper habita est , ex quo maximè à Constantino M. eidem est dicata. Verùm præter ea quæ in hanc rem congestimus ex Scriptoribus , Imperatorum ipsorum nummi id omnino declarant , in quorum æreis litera M cum subjectâ literâ A. *Mariam* seu Deiparam indubiè denotat , quam in Anastasii ^A Dicori perinde æreis exaratam primùm licet observare , à quo ad successores mos idem profluxit. Tanta verò quorundam emicuit erga sanctissimam Virginem observantia , ut eam in nummis suis representari voluerint. Habetur enim Romani Diogenis aureus , in quo ab ipsâ sacratissimâ Deiparâ diademate donatur , quod ei acceptum tulisse docet adscriptum lemma , ΘΕΟΤΟC ΡΟΜΑΝΩ ΔΕΣΡ. Id est , Θεοτοκῆ Ρωμανῶ διαδότῃ. Alium ferme similem perinde æreum exhibet Octavius Strada , qui quidem , ut opinor , haud diversus est ab eo quem ex V. C. & amicissimi D. Du Mont Senatorum Ambianensium Decani meritissimi Gazophylacio descripsimus in Notis ad Alexiadem. Eo etiam spectat æneus alter ab eodem Strada descriptus , cujus facies una Deiparam Christum infantulum in sinu complectentem exhibet , cum solitis characteribus præpostero ordine collocatis , ΥΟ.ΙΗ , qui aliàs mihi imposuerat , cum scribi debuerint ΜΡ. ΘΥ. Id est , Μητρ Θεῷ. In alterâ verò nummi facie habentur exarati hi characteres ΘΗΚΟ ΡΩΜΑΝΩ ΔΕΣΠΟΤΗ ΠΑ ΔΙΟΓΕΝΕΙ , ubi indubiè scriptum ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ , ut in nummo alio aureo ejusdem Diogenis , quem damus , & in præclarâ illâ Nicephori Botaneiatæ Imperatoris Iaspide , quæ olim fuit Gasparis Monconisii Lierguui Lugdunensis , & à Joanne Chiffletio Canonico Tornacensi juri publico est anno 1661. donata , in quâ efficta Deipara , utraq; palmâ ante pectus extensâ , quemadmodum etiam stans exhibetur in Achate Orientali apud eundem Chiffletium , cum binâ inscriptione perpendiculari , ab alterâ parte ΜΗΤΗΡ , ab alterâ ΘΕΟΥ , perinde ac in nummo æreo , quem exhibemus inter Zimisianos , & in alio Isaacii Angeli Imp. In Iaspide verò habentur soliti characteres , ΜΡ. ΘΥ. In circulo autem , qui imaginem ambit , isti leguntur , ΘΚΕ ΒΟΗΘΕΙ ΝΙΚΗΦΟΡΩ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΩ ΔΕΣΠΟΤΙ ΒΟΤΑΝΕΙΑΤΗ. Ubi binas priores voces non percepit vir eruditus , ut nec vim vocis διαδότῃς , quæ Imperatorum sequioris sæculi propria fuit , quod supra docuimus , cum putavit sculptam Iaspidem post abdicatum à Botaneiatâ Imperium. Nec tamen mirum si contracta hæc vocabula ei imposuere , cum malè etiam exarati legantur , & , ut in Alexii & Manuelis Comnenorum nummis , quorum mox meminimus , R Latinum pro B Græco habeatur. Iaspidem porrò ut singulare Historiæ Byzantinæ monumentum rursus exhibere operæ pretium duximus. Jam verò Deiparam ita ferè semper à Græcis depingi solitam , docent Græcanicæ tabellæ , eaque in primis , quam ex Gazophylacio Canonicorum S. Genovefæ Parisiensis hîc damus. Interdum Christi effigies in scuto vel clypeo efficta , ab ipsâ Deiparâ utraque manu in sinu tenetur : ut in nummis ejusdem Romani Diogenis & Isaacii Angeli. Is enim apud Græcos maximè mos invaluit , ut Sanctorum imagines in clypeis , seu tabellis orbicularibus depingerentur , unde ἀπίδες διαλαθέσσαι vocat Paulus Silentarius , scuta Anastasius Bibliothecarius. Extat locus insignis apud Scylitzen in Romano Argyro de ejusmodi Deiparæ imaginem effingendi apud Græcos more ; ubi ait inventam fuisse in æde Blachernensi tabellam Deiparæ Christum ad pectus applicatum tenentis , quæ à Copronymo in istum usque diem per annos trecentos duraverat integra : εὐρέθη εἰκὼν ὑλγαριστὴ , σανίδιον , ἐπιστήδιον κρατῆσις τῷ Θεοτόκῃ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἑμῶν , &c. Aliter tamen interdum depictam , & ut Latini solent , in ulnis scilicet Christum gestantem Deiparam , colligi videtur ex Theophane Cerameo , scribente in celeberrimâ illâ D. Virginis imagine à S. Luca depictâ , & quam in Οδηγῶν Monasterio asservatam & cultam alibi docemus , depictam hanc ἐν τῷ ἱεραῖς ὠλένας ἀγαλιζομένην τὸν Κύριον. Quomodo etiam describitur à Theodoro Studita in Iambis :

Θείας τοκείης ως Εν ἀσώρω ζότ Ωι
 Εκσὲ παρήλθε τὴ Νέε πόλε φανο Σ
 Ο τῶν Χερυβίμ ἀΐνος, ἡ πρὶν αἰτί Α
 Τὴν νύκτα μειῶν τ' Ὀλης πλάνης παλα Ι
 Ον ἀγκαλίξῃ καὶ Μάλα γραπτὸν φερεί Σ
 Κρασμένον σὴ θεοειδῶς εἰκόν Ι
 Ως δασότην τὸ κ' Σόν ὄντων υἱέ Α

Apud Grez-
 zer. lib. de
 Cruce.

Id est ad verbum,

*Divine parís tanquam feminis ex parte modo
 Ex te prodiit novi cali lumen,
 Cherubimorum laus, prius causa,
 Noctem imminuens totius erroris prisca,
 Quem ulnis tenes, & valde pictum portas,
 Mixtam tua Dei similiter imagini,
 Tanquam dominum & tuum verè filium.*

Diogeniano priori similes habentur aurei Joannis Comneni nummi, in quibus scilicet diadema excipit à Deiparâ, cum hisce characteribus, ΙΩ ΔΕΣΠΟΤ, in facie verò alterâ effingitur Christus sedens. In altero ejusdem Augusti Deipara crucem duplicem porrigit ipsi Joanni, cum lemmate ΙΩ ΔΕΣΠΟΤ. supra caput, & ad latus Deiparæ, Θ V. ΜΡ. In alio præterea in quo stat ipse Joannes cum Narthece & globo crucigero, hisceque literis, ΙΩ ΔΕΣΠΟΤ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝ. Aversa facies sacrae Virginis protomen præfert cum utroque brachio expanso, ut in aliis perinde inter Zimisianos, & Manuelis, Andronici Tyranni, & Isaacii Angeli, & solitis characteribus, ΜΡ. Θ V. In alio denique ejusdem Manuelis Deipara Virgo stat facie luscâ, brachiis pariter erectis, in precantis speciem: quasi ad Deum preces funderet pro Imperii vel urbis incolunitate.

NEQUE Christum duntaxat aut sacram Deiparam in nummis suis expressere posteriores Augusti Constantinopolitani, sed etiam Sanctos quos potiori cultu venerabantur. Isaacii Imperatoris binos nummos ex Gazophylacio S. Genovesæ Parisiensis protulimus, utrumque ex iis quos Caucios, seu Cavos, vocant, alterum æreum, argenteum alterum, paris magnitudinis, nisi quod adrosi ferè sunt characteres, qui in æreo distinctè leguntur. Stant in æreo figuræ duæ, prior Isaacii, Imperatorio habitu, dextrâ crucem gestantis: altera Angeli cum nimbo circa caput, crucem perinde longiorem dextrâ prehendentis, quam is Imperatori porrigit. In nummi orâ ac circulo exarati habentur minutiores isti characteres, ΙΣΑΑΚΙΟΣ ΔΕΣΠΟΤ. Suprà Crucem mediam, ΑΓΙΟΣ ΑΡ. Infrâ ad lævam Χ. ΜΙ. quibus intelligitur Αρχαγγελος, vel Αρχιεπίσκοπος Μιχαήλ, quem ut patronum sibi adsciverat Isaacius, ob Angeli, quod ei erat, cognomen. In convexâ nummi parte Deipara sedet Christum puerulum in clypeo effictum, gremio complectens, cum characteribus solitis, ΜΡ. Θ V. Ejusdem ferè fabricæ monetariæ est nummus aureus, quem ad Alexiadem descripsimus, præterquam quòd manus de nube profecta diadema capiti Imperatoris imponit. Cætera si non instar sunt ejus quem exhibemus, cum in figuris, tum in inscriptionibus, culpa est, ni fallor, illius à quo estypon acceperamus: nam nummum ipsum inspicere non licuit. Ensem tamen ab Angelo in eo porrigi Imperatori observatum à nobis erat in magni Peirescii, qui nummum viderat, Adversariis. Unde ad id referendum videbatur, quod Scylitzes & Zonaras scribunt, Isaacium Comnenum, quòd Imperatoriam quam consecutus erat, dignitatem, non Deo, sed propriæ virtuti adscriberet, in nummis imaginem suam stricto ense insculpendam curavisse: tametsi verendum ne qui primus ex iis id tradidit, hallucinatus sit, ac imaginem S. Georgii, quem cum diademate & stricto ense effingere solebant Græci, ut mox dicturi sumus, quæ fortè expressa fuit in averso nummo, ipsius Imperatoris esse putaverit: nam & in Manuelis Comneni monetis ita effingitur. Ab hac porrò expressâ Isaacii Comneni, ensẽ tenentis, in nummis imagine, Spataphori Italici Roccellæ Marchiones, Schlafanni & Agulii Comites, olim ex Acarnaniâ vel Dalmatiâ profecti, eundem Isaacium gentis suæ, ac cognominis auctorem, levi sanè fundamento, profitentur. Isaacii Angeli nummus alter argenteus in concavâ sui facie binas pariter exhibet figuras. Prior, quæ est Imperatoris, dextrâ Narthecem tenet; altera quæ est Sancti alicujus, caput nimbo ornata, & sago militari induta, sinistram manum pectori admovet, & dextrâ Narthecem Imperatori porrigit. Characteres oræ dextræ adscripti, non modò minusculi, sed & penè omnino adrosi sunt, adeo ut aliud nihil expiscari fas fuerit, nisi quòd similes videntur iis qui in æreo nummo exarantur. Ad sinistram verò, si bene conjicimus, habetur, ΑΓΙΟΣ ΑΡ. . . Τ. . . C. Cætera assequi non potuimus. In alterâ & concavâ nummi facie, sedet, ut in priori, Deipara cum Jesu infantulo, in sinu, & solitis literis ΜΡ. Θ V.

XXXI.
 SANCTO-
 RUM IMA-
 GINES IN
 NUMMIS.

Jo. Bapt.
 Laurus de
 Annulo pro-
 nubo Deipa-
 re.

IN aliquot aliis Joannis & Manuelis Comnenorum nummis æreis effictum cerni- XXXII.

Glossar. Pars III.

d

S. GEOR- mus S. Georgium, quem *μεγαλομάρτυρα* vocant Græci, non tamen quâ ab iis exhiberi
GII IMAGO solet specie. Hic enim *ωροτομή* sancti Martyris, uti suprâ diximus, describitur, nudatum
IN NUM- ensem vel spiculum dextrâ, clypeum sinistrâ tenentis. Caput margaritarum lineâ seu
MIS. unionibus distincto diademate, instar Imperatoris, cingitur. In Manuelis nummo ad-

scribuntur hi characteres O, in quo A minutulum includitur, quo *αμθ* vulgò con-
trahunt Græci, ΓΕ^ο-ΓΙΟC, id est, *αμθ γεωργιος*. Nec multum dispar est S. Georgii
figura, quàm habet Constantini cujusdam *ωρομαθημένος* figillum apud Octavium Stra-
dam, in quo stans habitu militari describitur, dextrâ spiculum tenens, sinistrâ cly-
peo Cruce insignito ac humi defixo innixus, cum hisce characteribus, Ο ΑΓΙΟC ΓΕ.
Verùm Græci à quibus immensè cultus est, *επιπρωσι*, seu equitem, ferè semper sanctum
Georgium depingebant: quòd eo habitu non semel, ut aiunt, in præliis adstitisse Græ-
cis, ac pro iis dimicasse conspectus sit. Ita à Constantinopolitanis depictum auctores
sunt Nicetas, Nicephorus Gregoras, Codinus, & alii.

P. 361.
Nict. in
Man. l. 6.
n. 5. Grego-
ras l. 8. Co-
din. de Off.
c. 6. n. 23.
Dissert. II.
ad Joivvil-
lam p. 211.
212.
XXXIII.
IMPERA-
TORIS TI-
TULUS O-
MISSUS IN
NUMMIS
BYZANT.
Dissert. 8.
DISSERTATIONIS hujusce initio, inferioris aevi, seu Constantinopolitanorum
Imperatorum numismata habere diximus quidpiam peculiare, quodque in superioris
ætatis nummis vix reperitur, tum quoad Principum ipsorum vestes ac gestamina, tum
etiam quoad inscriptiones. Ac cum de priore hac parte copiosè satis, ni fallor, actum
sit, ut id quod inscriptiones spectat, eadem procedat methodo, instituti nostri ratio
postulat. Ac primò quidem occurrit Spanheimii viri doctissimi observatio, à Constan-
tinopolitanis Augustis non planè omnino, quod velle videtur, sed crebrò omissum in
eorum nummis Imperatoris titulum, exceptis fortè Juliani æreis, in quibus solitum
illud IMP. legitur. Constat sanè Imperatorium hunc titulum à Julio Cæsare in num-
mis haud receptum, nec ab Augusti successoribus Tiberio, Caio, Claudio etiam, nisi
rariùs in iis admissum, ut de Tiberio & Claudio asseruit Suetonius, illos à prænomi-
ne Imperatoris abstinuisse: adeo ut in magnâ nummorum copiâ, qui supersunt eorum-
dem Principum, vix semel tributum advertere sit. Unde etiam eorum exemplo negle-
ctum ab aliis Cæsaribus, ut Severo, Caracalla, Gallieno, & reliquis, quorum num-
mi frequentius eo carent prænomine.

XXXIV.
TITULUS
DN. IMPE-
RATORI-
BUS ET
CÆSARI-
BUSTRI-
BUTUS IN
NUMMIS.
Sueton.
Lamprid.
Lamprid. in
Diadum.
Grut. 273.
5. 7. 274.
2. 275. 3. 4.
279. 1. &c.
Occo p. 508.
Occo p. 515.
519. 522.
523.
Occo p. 535.
536. 543.
544. 545.
Baron. an.
324. n. 62.
Occo p. 540.
545. 551.
556.
Grut. 281. 1.
282. 4. 284.
6. 7. 8.
1086. 2.
Grut. 284.
1. 287. 4.
284. 2.
HUIUS autem loco succedere apud Constantinopolitanos binæ istæ literæ, DN.
id est, *Dominus noster*, quæ in venerationis titulum à populis, à quibus cudebantur, vi-
dentur adscriptæ. Priores certè Cæsares *Domini* appellari omninò recusarunt: quod de
Augusto, Tiberio, & Alexandro Severo exertè Scriptores tradunt. Neque tamen om-
nes intra modestiæ istius limites se se continere, cum Plinius junior Trajanum, ad
eum scribens, *Dominum* semper compellet: & apud Lampridium, Antoninus Diadume-
nus de Opilio Macrino Augusto patre verba faciens, *Dominum nostrum & Augustum*
vocet: ac in antiquis denique inscriptionibus, Decius Trajanus, Æmilianus, Valen-
tinus, Gallienus, & Diocletianus, & qui eos deinceps excepere, *Domini nostri* dicantur.
Sed vix ante Marcum Aurelium Carum, ejusmodi titulos nummis inscriptos ob-
servare est: cujus quidem aureus prostat cum hisce assentatoriis verbis, DEO ET DO-
MINO CARO AVG. Similes propemodum habentur Diocletiani, in quorum altero
ista leguntur, DN. DIOCLETIANO BEATISSIMO; in alio, FELICISSIMO SEN-
AVG. præterea Maximiani, cum hacce inscriptione, DN MAXIMIANO BEATISSI-
MO SEN AVG. Verùm in hisce nummis tertio casu conceptæ ejusmodi inscriptiones
satis declarant cusos à Constantio Chloro & Gal. Valerio Maximiano, quos ii ado-
ptaverant, post abdicatum ab utroque Imperium, quod vox SENIORI suadet, quo
modo *Dominum & parentem nostrum Diocletianum seniore Augustum* adhuc superstitem
appellant Constantinus & Licinius in lege 2. Cod. Th. de Censu, edita anno 313. vel
certè post eorum excessum, cum istorum aliquot nummorum aversa pars, QUIES,
REQUIES OPT. MERIT. vulgò præferat; quæ quidem inscriptio, ut in ipsius etiam
Constantii nummis, mortuum Augustum omnino significat. Lateres figlinos descripsit
Baronius ex basilicâ Vaticanâ veteri, in quibus exaratum legitur, DN CONSTAN-
TINVS AVG. In aliis Constantini & Licinii nummis binæ istæ literæ DN in secundo
casu exarata leguntur, DN CONSTANTINI AVG. ita ut subintelligatur vox, *moneta*.
In aliis Romuli, Licinii, Constantini junioris, Constantis, & subsequentiū Impe-
ratorum in primo. Delatos eosdem honoristitulos Cæsaribus ipsis probant nummi Cri-
spi, Licinii junioris, Constantii, Decentii, Juliani, & aliorum. Sed & ipsis Impera-
tricibus, maximè verò Helenæ Constantii uxori, Constantini M. matri, attributos ar-
guunt inscriptiones veteres, quarum altera, quæ Romæ legitur, hæc præfert, DOMI-
NÆ. NOSTRÆ. FL. IVL. HELENÆ, &c. In nummo Constantini filii *δωδεκάσι* con-
tinente exhibetur illa cum hisce characteribus DN. MR. Id est, *Domina nostra mater*, ut
quidam interpretantur. In æreo, quem delineari curavimus, pro DN. omnino habetur
VN. id est, fortè, *venerabilis*: quo quidem titulo donatur in veteri inscriptione Nea-
politana: PIISSIMÆ. AC. VENERABILI. DOMINÆ. NOSTRÆ. HELENÆ.
AVGVSTÆ. MATRI. DOMINI. NOSTRI. VICTORIS. SEMPER. AVGVSTI.

CONSTANTINI. ET. AVIAE. DOMINORVM. NOSTRORVM. BEATISSIMO-
RVM. CAESARVM. ORDO. ET. POPVLVS. NEAPOLITANVS. Tradit auētor
Chronici Alexandrini Gratianum Augustum Valeriam Severam matrem, quam Mari-
nam vocat, Δέσποιναν, seu *Dominam* appellasse. In aliā denique inscriptione Maria Ho-
norii Augusti conjux eodem donatur titulo, DOMINO. NOSTRO. HONORIO. DO-
MINA. NOSTRA. MARIA. Carolum praterea Magnum, ut & summos Romanos Pontifices
eundem sibi arrogasse, probant veteres aliquot Inscriptiones apud Nicolaum Aleman-
num in Dissertatione de Lateranensibus parietinis.

Chron. A-
lex. p. 702.
704.
P. 42. 43.
110.

UT porro *Domini*, voce Latinā, priores Byzantini Imperatores, ita & posteriores,
Δεσπότης, Græco idiomate, cum Latinum tunc exolevisset penitus, appellari voluerunt,
sicque in nummis inscribi. Habetur aureus Nicephori & Stauracii, in cujus facie al-
terā effingitur ipse Nicephorus, cum hac inscriptione, ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥ,
in averſā verō Stauracius, cum lemmate, ΣΤΑΥΡΑΚΙΣ ΔΕΣΠΟΤ. quasi ea ætate
Δεσπότης appellatio, Βασιλέως, seu Imperatoris appellationi cesserit: & Stauracius, li-
cēt εἰς Βασιλέα à Patriarcha Tarasio in Sophianæ Ecclesiæ ambone coronatus fuerit,
patre superstite, eo titulo ipso parente dignitate se inferiorem testari voluerit. At ali-
quot ex subsequētib; Augustis se in nummis Δεσπότης inscripserunt, ut Constanti-
nus, vel Michael Ducas, Nicephorus Botaniates, Romanus Diogenes, Alexius,
Joannes, & Manuel Comneni, Isaacius Angelus, Alexius Angelus, & qui postea
imperarunt Augusti, qui hacce nomenclaturā à subditis vulgō etiam ita compellaban-
tur, cum adjectione Sanctitatis, hac ratione, Δεσπότης με ἀγι. Quinetiam ex iis quidam
eundem titulum honoris causā proximioribus affinis communicarunt, primusque,
ni fallor, Michael Ducas avunculo, ut est apud Zonaram: quæ quidem honorifi-
ca appellatio in præcipuam Palatii dignitatem postea transit, quod aliās adnota-
vimus.

XXXV.
DE SPOTÆ
TITULUS
IMP.

In Not. ad
Cinnam. p.
468.

POST expressas hæc DN literas, hæc FL. ferè semper subsequuntur, quibus indi-
catur Flavii prænomen, quod sequioris ævi Imperatores affectasse, fibique adseruisse
eorum nummi satis declarant. Ac gens quidem Flavia, Romanorum stante republicā,
vix cognita fuit. Vespasianus verō ejusque liberi Titus & Domitianus ex eā orti, Im-
peratoriam adepti dignitatem, splendorem familiæ suæ perinde ac famam conciliave-
re: cui non modicum dedit incrementum Claudius Imperator, qui ab eā genus ar-
cessebat. Huic enim prænomen Flavii attribuit Pollio, qui vitam illius descripsit, ut
& vetus inscriptio à Panvinio relata, IMP. CAES. FL. CLAVDIO. PIO. FELICI. &c.
Illud porrò etsi in Claudii nummis nequaquam legatur, ab eo ad Constantii Chlo-
ri, Claudii ex fratre neptis filii, transiisse familiam constat. Unde idem Scriptor de
Claudio verba faciens, *Ille*, inquit, *velut futurorum memor, gentes Flavias, quæ Vespas-
iani & Titi, nolo autem dicere Domitiani, fuerant, propagavit.* Istius igitur affinitatis ju-
re Constantii nomen cum Flavii prænomine licet observare in antiquis inscriptioni-
bus, & aliquot illius nummis. Atque inde, non in ejusdem gentis duntaxat, sed &
in ceteros ferme Augustos Byzantinos, tanquam Imperatoriæ dignitatis decus, tradu-
ctum docent Stemmata nostra Byzantina. Nam, ut Constantino Magno Constantii
filio, proprium quodammodo fuerit, satis innuit Aurelius Victor, scribens *Urbis
fanum atque basilicam Flavii (Constantini) meritis Patres sacrasse, & per Africam sacer-
dotium decretum Flavie genti.* Primus porrò Jovianus post extinctam Constantii Chlo-
& Constantini M. familiam id prænominis sibi arrogasse ostendunt ejus nummi,
quod ab eorum successoribus deinceps factitatum. Quin & ipse Autharitus Longobar-
dorum Rex, quo familiæ suæ lumen accenderet, Flavii etiam affectavit prænomen,
quod fecere postmodum pariter qui eum in istâ dignitate exceperunt, ipsique adeo, utro-
rumque exemplo, Gothici Hispaniæ Reges, quod à Recaredo primo factitatum volunt
quidam in Concilio Toletano III. ubi Flavii prænomen ei attributum legitur. Nec
Romanorum Augustis duntaxat, aut Regibus Longobardorum, vel Gothorum id
prænominis proprium fuit, sed & à summis in Republicâ viris, Consulibus nempe,
Prætoribus, Præsidibus, & Viris Clarissimis & Patriciis, ævo ipsius Constantini, usur-
patum docent Fasti Consulares, veteres Inscriptiones, & Diptycha Leodiense, Bituri-
cense, & Compendiense, in quibus Philoxenus & Anastasius Consules ordinarii Fla-
vii prænomine donantur, adeo ut templo Flavie gentis, quod effictum cernitur in
Titi nummo, rectè conveniat ex eventu adscripta epigraphe, ÆTERNITATI FLA-
VIORVM, in quo etiam ludens Martialis, simili penè sententiâ hæc de gente Fla-
viâ vaticinatus est:

XXXVI.
FLAVII
PRÆNO-
MEN.

Suet. in
Vesp. c. 1.
Pollio in
Claudio.

Aurel. Vi-
ctor.

Paul. War-
nefr. l. 3. de
Gest. Long.
c. 16. Bullar.

Cassan. 10. 2.
p. 1. &c.

Regino an.
517. Baron.

ar. 744. n.
41.

Bivaricus in
Chr. Ma-
xim. p. 73.

Chifflet. in
Vindic.

Hisp. p. 350.
Grut. 1076.

2. 1023. 1.
431. 4. 412.

3. 282. 4.
1079. 14.

175. 5. 406.
1. 1053. 10.

1076. 2.
1054. 8.

192. 12.
392. 3.

Apud
Bianum p.
30.

Mart. l. 9.
ep. 2.

Sueton. in
Domit.

Manebit ætæ Flavie gentis decus

Cum sole & astris, cumque luce Romanâ.

Hocce tamen Flavie gentis templum à Domitiano excitatum tradit Suetonius. At-
que id fortè causæ fuit, cur scripserit Casaubonus Vespasianum & Titum, qui in Cen-
surâ suâ amplissimos ordines variis bellis exhaustos suppleverant, & honestissimos

Glossar. Pars III.

quosque ex Italicis & provincialibus allegerant, eosdem communi Flaviarum gentium nomine appellari voluisse, easdemque gentes Flavias propagasse Claudium, atque in earum numerum novos Patricios adscivisse, quasi jam tum prævidisset defendendum Imperium uni ex illis gentibus orto. Verum hanc viri doctissimi sententiam meritò suggillat Salmasius, cum ante Constantini tempora nemo ex supremis Imperii magistratibus vel Palatinis Proceribus Flavii nomen usurpasse legatur: quod circa ea tempora viris Patriciis ab Imperatoribus indultum par est credere. Quando verò honorifica ista tandem *Flavorum* nomenclatura ab Augustis desierit usurpari, haud omnino constat. Hac certè non modò donantur Heraclius & Constantinus filius, sed & Leo Philosophus in eorum Novellis: ita ut posthæc viguisse aliquamdiu liceat colligere. At quod Strada id prænominis ex Comnenis ac Angelis Imperatoribus attribuit, atque adeo in posteriorum Imperatorum nummis descriptum fingit, non indubitam fidem apud plerosque obtinet: tamen si constet apud Waddingum ex M.S. Cencii Camerarii Vaticanæ Bibliothecæ illud tribui Joanni Ducæ Imperatori sub ann. M CC

7us Gr.
Rom. p. 77.
83.
Novelle
Leonis Imp.
p. 430. edit.
Scrimger.
Wadling.
an. 1233. n.
10.

XXXVII.
TITULUS
PERPETVI
AUGUSTI.

Grut. 161. 3.
285. 8.
1085. 8.
Marius
Mercator.

XXXVIII.
TITULUS
IMPERA-
TORIÆ,
ET TRIBU-
NICIÆ

Grut. 283.
1. 3. 285. 1.
2. 3. 4. 160.
4. 1082. 13.
Spanheim.
diss. 8. p.
690.
Dio lib. 60.
Spanh. p.
711.

Zozimus
lib. 4. p. 761.
37.

Lib. 12. cap.
3.

Ammian.
lib. 25.

XX XIX.
TITULUS
NOVI
CONSTANTINI.

CÆTERTI Imperatorum Byzantinorum, maximè qui ante Leonem M. imperarunt, in nummis tituli, ab iis quos priores in suis sibi adscribunt Augusti, vix discrepant. Attum primùm advertimus pro hocce titulo, PIUS FELIX AVGVSTVS, qui per PP. solet efferri, hunc, PERPETVVS AVGVSTVS, poni, qui interdum & crebrius per duplex PP. scribitur, in ejusdem Leonis aureis, qui hanc inscriptionem præferunt, DN. LEO. PERP. AVG. ut & in Zenonis, Basilisci & Phocæ: quæ in Anastasii, Justini, Justiniani, Tiberii, Heraclii, & aliquot aliorum, per duplex PP. contrahitur. Enimverò Perpetuitatis titulus in inscriptionibus & numismatibus paulò recentioris est ævi. In inscriptione ad Urbinum, Constantius & Maximianus PERPETVI CAESARES, in aliâ, Romæ ad arcum Septimii Severi, Valentinianus PERPETVVS AC FELIX SEMPER AVGVSTVS, in aliâ, circa Brixiam, idem Valentinianus, Valens, & Gratianus, PERPETVI PII FELICES SEMPER AVGVSTI dicuntur. Apud Marium Mercatorem, ejus *Commonitorium* dicitur oblatum piissimo Principi Theodosio semper angusto.

NEQUE omnino videntur abrogatæ solennes eæ in priorum Imperatorum numismatibus & inscriptionibus Epigraphæ, quæ Imperatoriæ, vel Tribunicia, aut Consularis dignitatis exactos titulos denotant. Dedimus enim aureum Valentiniani senioris, in cuius aversâ facie figura stolata ac galeata sedet, cum hisce characteribus, IMP XXXII COS XVII PP. Prostant inscriptiones veteres in quibus Constantinus M. PONT. MAX. TRIB. POT. COS. III. PP. indigitatur: in aliâ verò, PONT. POTESTA. MAX. TRI. P. XXIII. IMP. XXII. PP. Julianus, P. M. IMP. VII. CONSS. III. TIS, &c. Valentinianus idem senior & Valens, PONTIF. MAXIMVS. TRIB. POT. VII. IMP. VI. CONS. II. Gratianus denique in eadem, ut & in aliâ inscriptione, perinde, PONTIF. MAXIMVS. TRIB. POT. III. IMP. II. CONS. PRIMVM. Atque hanc inscriptionum formulam à militum acclamationibus manasse pridem viri docti observarunt, ex rerum scilicet præclarè gestarum, vel expeditionum bellicarum ab ipsismet Imperatoribus, aut ab eorum legatis susceptarum numero: cum, ut ait Dio, semel tantum uno de bello id nomen liceret adsumere. Pontificis verò Maximi titulum in nummis etiam sibi adrogasse Constantinum M. arguit ille à Spanheimio descriptus, in quo hi characteres exarati conspiciuntur, PMTRPPP COS IIII PROCOS. Ubi, quare Proconsularem dignitatem vel titulum sibi adrogarint Imperatores, disputat idem vir doctissimus. Cur autem Pontifices Maximi, Imperatores Christiani interdum appellari voluerint, notum ex Zozimo, qui tradit non modò Latii Reges, sed & Romanorum Imperatores hosce titulos sibi adrogasse, quos neque etiam primò ex Christianis respuerint Augusti Constantinus M. Valentinianus & Valens, quibus ex ritu veteri Pontificium habitum à gentilibus Pontificibus delatum & acceptum ait: sed recusatum à Gratiano, ἀδελφὸν ἐὶν ἡγεστὰν τὸ σῆμα existimanti: vel quod de Leone M. Imperatore dixit Facundus Hermianensis Episcopus, quia noverat, quòd post adventum domini gentiles tantum Principes Imperium simul Sacerdotiumque tenuerunt, iudicavit non decere Principem Christianum quod fuit aliquando gentilium. Jam verò cur Valentinianus Consul decimum. septimum inscribatur, nemo, opinor, attingit, cum semel hanc dignitatem cum filio inierit, adeo ut dicendum sit hæc in longioris vitæ ac Imperii vota fuisse adscripta.

ATQUE hæc quidem appellationes Augustis omnibus fuere communes: at ex iis aliæ præ cæteris quosdam spectarunt, ut fuit illa *Novi Constantini*, quæ Tiberio, & Heraclio, Heraclii Imperatoris filio, potissimum in nummis adscribitur, voce tamen, *Novi*, expunctâ, propter numismatum exiguitatem. Quippe Justinus junior morbo correptus adoptatum Tiberium Cæsarem creavit, & Νέον Κωνσταντῖνον, *Novum Constantinum* appellavit, ut est in Chronico Alexandrino; ubi interdum, suppressâ priori

voce, nudè *Tiberius Constantinus*, quo modo etiam in nummis ejusdem Augusti, dicitur. Eadem perinde nomenclaturâ donatus est à patre Heraclio Imperatore, Heraclius filius primogenitus; dictus enim *Heraclius Novus Constantinus*, non *junior*, uti habet Interpres: quem errorem erravit etiam in Tiberio; quod præ cæteris arguit subscriptio Novellæ Heraclii, quæ *data* legitur *VIII. Kalend. Maias CP. Dominorum nostrorum piissimorum Perpet. Augg. Heraclii anno VIIII. & Heraclii novi Constantini filii ipsius anno VII.* ut & subscriptio diplomatis Honorii PP. apud Ughellum in Episcopis Bobiensibus. Neque tamen Tiberio & Heraclio peculiaris fuit hæc appellatio, nisi quod cognominis vice propriè videatur iis indita, Tiberio quidem à Justino profocero, Heraclio verò juniore à parente, cum hanc cæteri ferè ambierint Augusti. Marciano enim Augusto *Novo Constantino* non semel acclamatum legimus in Concilio Calchedonensi act. 4. & 6. Justino in Synodo sub Hormisda, Justiniano in Concilio sub Menna act. 5. Constantino Pogonato in VI. Synodo act. 8. & Constantino filio Irenes in VII. Synodo act. 7. Quinetiam postremi Imperatores honorificam istam appellationem affectarunt, quod de Michaelæ Palæologo testatur inscriptio in æde Deiparæ Peribleptæ Constantinopoli, quam profert Leunclavius, firmatque Georgius Pachymeres. Sed & Constantinopolitani ex Francicâ gente Imperatores videntur appellationem eandem usurpasse, quod præ cæteris docet Innocentius III. Pontifex, qui Balduinum Flandrensem *Constantinum Imperatorem* nudè vocat, in epistolâ ad Namurcensem Comitem: *Præterea, inquit, presentibus vobis litteris innotescat, quòd postquam illustris memoria Constantinus Imperator sub hostili custodia diem clausit extremum, charissimus in Christo filius noster Henricus, germanus ipsius Constantini frater, Imperator illustris, ab universo exercitu Latinorum unanimiter & concorditer fuit in apicem Imperii sublimatus.* Nisi fortè mendum sit, legendumque *Constantinopolitanus*.

Chr. Alex. p. 862. 864.

Gr. Rom. p. 83. Ughell. 10. 4. p. 1325.

Concil. Calched. &c.

Leuncl. in Pand. Turc. n. 51.

Pachym. l. 4. c. 21. l. 13. c. 23. Innocent. III. l. 9. epist. 47.

Ex Imperatoriis deinde nummis, Votivi vulgò appellantur, qui Vota publica nuncupata, suscepta & soluta pro salute Principis in inscriptionibus suis præferunt, vel quòd iis quibus suscepta sunt annis cusi ac formati sint. Atque hi quidem licèt ævi inferioris nummorum, seu Constantinopolitanorum Imperatorum non omnino proprii fuerint, habent tamen qui ab iis cusi sunt, quiddam peculiare, quod in superioris ætatis Principum nummis non occurrit. Quod quidem ut legenti planum fiat; lubet Votorum istorum originem ab ipsis primordiis summam repetere. Scribit Dio, Augusto, cum primum decennium exivisset, aliud quinquennium, atque eo circumacto, rursus aliud quinquennium, post decennium, ac eo finito aliud item decretum fuisse, ut continuatis decenniis per totam vitam, summam Imperii obtinuerit: eamque ob causam posteriores quoque Imperatores, licèt non ad certum tempus, sed ad vitam Imperium esset eis delatum, id deinceps observasse, ut singulis decenniis festum pro ejus renovatione agerent, quod etiam hodie fit, inquit ille. Ad quintum autem decennium Augusto oblatum ac decretum scribit idem Dio. Exhinc cæteri deinceps Augusti, exactis decenniis, principatum sibi confirmari senatusconsulto non petierunt, cum id non inviti retinerent, ut Augustus, sed ultrò sibi asserent, quod de Tiberio idem Scriptor commemorat, & ex eo Xiphilinus, qui subdit *πενήνεν δεκάετηδα*, quam *δεκάετης πενήνεν* vocat Eusebius, exacto decennio celebrasse. Ita postmodum, eodem Dione auctore, Severus Imperator Imperii exacto decennio congiaria & annonas militibus distribuit, & populo Circenses dedit. Ex hoc igitur recepto more decennialia singulis decenniis celebrata constat, quod præterea firmat Trebellius Pollio in Gallieno Salonino. Sed postmodum obtinuit, ut vota publica pro decennialibus feliciter auspiciis & ineundis ederentur cujusque decennii initio, quod ex nummis potissimum Antonini Pii colligimus, quorum alii, *PRIMI DECENNALES*, alii, *SECUNDI DECENNALES* præferunt, alii, *VOTA SOL. DECEN. II.* alii denique, *VOTA SVSCEP. DECENN. III.* Ita tria decennialia inita ab Antonino Pio, qui annos 24. tantum imperavit. In gemmâ quam habet Dactyliothea MS. Ludovici Chalucii, extat figura sacrificantis specie, cum hisce characteribus, *VOTA SVSC. VICE.* Id est, *Vota suscepta Vicennialiorum.* In aliis perinde nummis Antonini Philosophi leguntur, *PRIMI DECENNALES*, & *VOTA SVSC. DECENN. & VOTA SOL. DECENN.* In nummis Commodi, *VOTA DECENN. SVSC.* In nummis denique Helvii Pertinacis, qui vix menses quatuor imperavit, *VOT. DECENNAL.* & in Pupieni Maximi, cujus Imperium haud biennii fuit, *VOTIS DECENNALIBVS*, quæ totidem habentur in Severi Alexandri, & Julii Philippi monetis. Profert Choliolus nummum alium Diocletiani, qui vicefirmum Imperii annum vix excessit, in quo scriptum, *VOT. XXX. S.* Habetur in ejusdem Chalucii Dactyliothecâ cetypon gemmæ; cui insculptum, *VOT. XXX. S. DI.* Id est, *Vota Tricennialiorum suscepta, Diocletianus.* Præterea gemmæ aliud cetypon, quæ hisce characteres præfert, *MAXI. VOT. XXX. P.* Id est, *Maximianus, vota Tricennialiorum publica.* Ex quibus perspicuum fit vota decennialia vel decennialiorum suscepta cujusque de-

XL.

NUMMI

VOTIVI

Dio l. 53.

Xiphilinus. Euseb. in Orat. de Laudib. Const.

Treb. Pollio.

Occo p. 257. 264.

Du Choul p. 156.

Erizzo p. 452.

Id. p. 335. 336. 429.

430. 415.

Du Choul p. 253.

Chalucius p. 56.

Petrus Fa-
ber ad tit. 2.
de Orig. Jur.
p. 764.

Symm. l.
10. ep. 26.

Euseb. l. 8.
c. 12. 26.

Id. l. 1. de
Vita Const.
c. 41. 3. c.
21.

Euseb. Idac.
Chr. Alex.
Nazar. Pa-
neg.

Porphyr.
Paneg.

cennii initio. Alii præterea nummi nudè præferunt, VOTA PUBLICA, ut Lucillæ L. Veri uxoris, Hadriani, Septimii Severi, Caracallæ, Getæ, Macrini, Elagabali, & aliorum: in quibus omnibus sacrificium ferè semper effingitur, quòd vota ejusmodi pro salute Principis & Imperii felicitate, cum sacrificiis initio cujusque lustrum aut decennium exsolventur, ut monemus in nostrâ Constantinopoli, ubi de Tribunali novendecim accubituum agimus. Atque hæc quidem obtinere priusquam religionem Christianam essent amplexi Imperatores, à quibus, abrogatis in votis publicis sacrificiis, reliquæ solennitates servatæ sunt, vel novæ excogitatæ, in quibus illa fuit, ut offerrentur Imperatoribus ex more à magistratibus munera, certa nempe aureorum solidorum quantitas ab ipsis Principibus definita. Extat eam in rem insignis epistola Symmachi ad Valentinianum juniorem, in qua ait Valentiniano & Valenti *ob decennium minorem summam decretam: Gratianum, cum tertium lustrum ævi Imperialis exigeret, parcio- re munificentia honoratum: eidem denique Valentiniano mille sexcentas auri libras decennialibus Imperii fistis devotum ordinem promississe, urbanis ponderibus conferendas, id est, rutine largioris examine.* In hac etiam decennialiorum celebritate edebantur Circeses, eximebantur rei de carceribus, agebantur Deo gratiarum actiones, & distribuebantur pecuniæ per civitates, ut testatur Eusebius. Sed quæ singulis decenniis concipiebantur vota, postea singulis quinquenniis sunt exsoluta, quod indicat loco laudato Symmachus. Indeque Quinquennialium aut Quinquennialiorum votorum inscriptiones in nummis manarunt, ita ut Quinquennialium vel Quinquennialiorum vota primo initæ dignitatis anno celebrata centeri debeant, Decennialiorum post exactum quinquennium, vel ipso quinto exeunte anno, Quindecennialiorum exeunte decennio, Vicennialiorum exeunte decimo-quinto dignitatis anno, & ita deinceps. Alia enim sunt *Vicennialiorum vota concepta, alia edita Vicennialia.* Edebantur quippe Vicennialia anno vicesimo Imperii, Vicennialiorum vota anno decimo, aut decimo-quinto. Verbi gratiâ, Constantinus Magnus Vicennialia Romæ edidit ipso Constantino VII. & Constantino Cæsare Coss. qui fuit Imperii vicesimus annus, Christi 326. ut est apud Eusebium, Idacium, & auctorem Chronici Alexandrini: vota verò Vicennialiorum acta Imperii decimo-quinto, quod innuit Nazarius in Panegyrico ipsi Constantino dicto: *Quintum decimum annum maximus Princeps salutaris Imperii degit, sed auguramur jam Vicennialia, & venturi fidem supericram felicitate sancimus.* Cumque eo anno agerentur quinquennialia Licinii junioris, Crispi & Constantini junioris, qui Cæsarum dignitate cohonestati fuerant Kal. Mart. Sabino & Rufino Coss. anno Christi 316. hæc subdit: *Quinquennialia beatissimorum Cæsarum occupatos in gaudiis habent, sed in destinatis decenniis jam vota properantia & spes volucres constitunt, horum dehinc compotes propagabimus optabilis boni seriem.* Atque horum quidem una simulque Cæsarum vota nuncupata crebrò advertere est in eorum nummis, in quibus legitur, VOT. X. aut XX. CAESARVM NOSTRORVM; etsi interdum sua cuique vota inscripta, ut in nummo Constantini junioris, VOTA VICENNALIORVM: & in nummis Crispi, in quibus pro lemmate est, BEATA TRANQVILLITAS, & VIRTVS EXERCITVS, & VICTORIAE LAETAE PRINCIPVM, in cippo, clypeo, & labaro descriptum legitur, VOT. XX. quæ quidem Vicennialiorum Crispi vota, utpote exacta in ejusdem decennialibus, cadebant in Vicennialia Constantini patris: quod indicat Porphyrius in Panegyrico, eidem Augusto in ipsis Vicennialibus dicto, in quo dum metro ludit, in medio paginæ corpore, minio hocce characteres depinxit, AVG. XX. CAE. X. Id est, *Constantini Augusti Vicennialia, Cæsaris Decennialia.* Ac de Crispo quidem:

— Tu carmina prome

Vate Deo digna: aut si quod perferet audens
Majus opus nectens, mens totâ mole subibit,
Spe pinget carmen, pangat si cæpta camena,
Compleat & versu variata Decennia picto,
Ore secunda vovens sub certo limite metri.

Ubi secunda vota Crispi, sunt vota Vicennialiorum, de quibus alio loco:

Sancte pater, rector superum, Vicennia lata
Augusto, & decies crescant solennia natis.

Et de Constantini Vicennialibus:

— Te tanto in carmine musa
Et tua descriptis pingit Vicennia metris.

Mox de votis Tricennialiorum:

— Seclis da, Constantine, serena
Tempora, summe pio Tricennia suscipe voto.

Quæ quidem Constantini Tricennialiorum vota concepta leguntur in nummo aureo, clypeo, quem tenet Victoria, inscripta, VOT. XXX. ubi pro lemmate est, VICTORIA CONSTANTINI AVG. Ad quam Constantini eo anno victoriam respexit idem Poeta:

Augusto Victore jurvat rata reddere vota.

At cum nullam hoc anno victoriam ab hostibus adeptus Constantinus legatur, eam forte nummus iste spectaverit, quam paulò antè fuso Licinio retulerat anno Chr. 325. cum inde gloriosam *Victoris* appellationem postmodum ambierit, ut testatur Eusebius, quamque nomini suo ferè semper præposuit, ut est apud eundem Scriptorem, auctorem Chronici Alexandrini, & alios. Nisi referri debeat ad victoriam illam, quam se consecutum gloriabatur eo anno 326. quo Vicennalia acta sunt, contra Ecclesiæ hostem, postquam Episcopus in Concilio Nicæno invicem dissidentes in concordiam revocasset, ut auctor est idem Eusebius, adeo ut *Victoriam Constantini*, ut suam ac propriam in nummis inscribi voluerit. Ex prædictis etiam patet Crispum post edita Cæsareæ dignitatis Decennalia, quæ in Kl. Martias in Vicennalibus Constantini Patris cadebant, ab eo sublatum. Tricennalia porò Constantinopoli edidit idem Constantinus 8. Kal. Aug. anno Imperii tricesimo, ut est apud Idacium & auctorem Chronici Alexandrini: in quorum quidem celebratione panegyricum Constantino ex more dixit Eusebius Cæsariensis, qui ejus Historiæ subjicitur, ut ipsemet testatur. Constantius verò filius Remæ Vicennalia celebravit ipso Constantio IX. & Juliano Cæsare II. Coss. anno scilicet Imperii vicesimo, Christi 367. Ita denique Arcadius anno Imperii quinto, Valentiniano III. & Eutropio Coss. anno Christi 387. *Quinquennalia propria cum Theodosio Augusto patre suo editionibus ludisque celebrasse dicitur* 17. Kal. Febr. apud Idacium & Marcellinum Comitem. Sic etiam Theodosius Junior Quinquennalia, apud auctorem Chronici Alexandrini: Decennalia apud eundem Marcellinum, eodemque anno Honorius Decennalia: Tricennalia idem Honorius: Tricennalia perinde Theodosius anno tricesimo Imperii, Christi 430. ediderunt. Idem denique Theodosius, apud Marcellinum, anno Christi 439. *octava*, & anno 444. *nona Quinquennalia edidit*. Quæ quidem ut singulis lustris edita Quinquennalia, ita eorum nuncupata vota cujusque lustris initio, vel potiùs anno proximè ante exactum lustrum, prorsus evincunt nummi aliquot, ut ille Constantini Junioris Cæsaris, in quo x inscriptum in clypeo cum lemmate ROMÆ ÆTERNÆ, nisi Decennaliorum aut v Quindecennialiorum vota intelligantur: alii Valentis & Gratiani, VOT. XV. M VLT. XX. Præterea ex Nazarii Panegyrico videtur posse colligi eum in Quinquennialiorum celebritate dictum fuisse; ut Incerti Panegyricum Maximiniano & Constantino dictum, eo quo idem Constantinus Augustus appellatus est anno, proinde in Quinquennialiorum votorum nuncupatione. Nam Constantino, quem *Oriente* Imperatorem vocat, dictum insinuans ob *Laetitiam* publicam, quæ ei Cæsari additum nomen Imperii, & ob *caelestium nuptiarum festum* celebrata, subdit: *Huic voto propria nunc debetur oratio; quod semel factum, futurum est sempiternum*. Et infra: *Restat ut ipsa illa qua separatim de virtutibus vestris locutus sum, sicut huic voto congruit, in sermonis finem jungam*. Erant igitur isti Panegyrici publica populorum *vota*, quorum edendorum gratiâ deligebantur oratores diferti, qui in Principum laudes excurrerent, & felicia lustra vel Decennalia eis adprecarentur, ut in Nazarii laudato Panegyrico loco vidimus, votis ipsis in nummis relatis, cum ipsâ interdum Felicitatis adprecatione, ut in inscriptione veteri, VOTIS. VICENNALIB. FELICITER. Et in aliâ in clypeo exarata, apud Boissardum, CAESARVM DECENNALIA FELICITER. In aliâ apud Gruterum, VOTA FELICISSIMA OB REDITVM NUMMERI. In nummo æreo Licinii Junioris Cæsaris in corona laurea, VOT. X. FEL. XX. & in aureo Constantis Medallione, in quo exaratum, FELICIA DECENNALIA, & in clypeo, VOT. X. M VLT. XX. ubi felicia Decennalia edita anno decimo, quo Vicennialiorum vota nuncupata. Neque hîc edendorum Panegyricorum in Dignitatum natalibus mos proprius Imperatoribus fuit: cum & in Episcoporum Cathedrâ, seu initi Episcopatus Natalibus, editi complures legantur apud Gregorium Nazianzenum, Nyssenum, Chrysostomum, Augustinum, Ennodium, Chrysologum, & alios, ut pridem annotatum à viris doctis.

AD has Felicitatis adprecationes & vota pertinet etiam inscriptio illa, quæ exarata legitur in Constantini M. Cæsaris nummo, PLVR. NAT. FEL. Id est, *Plures natales felices*. Is autem, si bene auguror, tum primùm cusus videtur, cum Nobilissimi Cæsaris dignitatem consecutus est à Maximiano Augusto & focero. Ejusmodi enim dignitatum, quæ ad Imperatorum fastigium veluti gradus erant, dies natales celebrabantur ab omnibus, & factis inscribebantur. Quod potissimum deprehendere licet ex Kalendaris Philocali, & Herwartii, & Laterculo Silvii, in quibus Natales Imperatorum & Cæsarum describuntur, suis quique locis adnotati. In iis porò Constantini Magni Natales tres adscripti leguntur; primus III. Kl. Martii, alter prid. Non. April. tertius denique VII. Kl. Aug. Ac primus quidem & tertius *dies Augustorum* spectant, qui vel lucis auspicia, vel ortus Imperii protulerunt, ut loquitur lex 2. Cod. Th. de Feriis. Prior igitur ad *Genuinum*, uti vocatur à Silvio, & in lege 17. Cod. Theod. de Proxim. Comit. &c. *Natalem* Constantini pertinet, quo nempe est in lucem editus; alter quo Cæ-

Euseb. l. 2. de Vita Const. c. 19. l. 3. c. 58. Idem l. 2. c. 45. 47. Euseb. l. 3. c. 14.

Euseb. de Vita Const. l. 4. c. 46.

(Chron. Alexandr.)

Nazarius.

Gruter. 22. 3. 46. 7. Boissard. lib. 1.

Rosweid. ad Paulini ep. 16. Boland. ad 18. Janu. Sirmond. ad Ennod. &c.

XLI. NUMMUS CONSTANTINI, IN QVO EXARATUM, PLVR. NAT. FEL.

far : tertius ad eum quo Augustus creatus est. Cæsarem dictum Constantinum statim postquam Constantius pater Augustus est renuntiatus, tradit exertè Aurelius Victor. Constantius verò supremam adeptus est dignitatem Kal. April. Diocletiano I X. & Maximiano VIII. Coss. ut est apud Idacium. Quo quidem mense Cæsar etiam dictus Constantinus, qui, eodem auctore, *levatus est Augustus VIII. Kl. Aug.* Qui proinde dies *Natalis* est Constantini *purpure*, ut loquitur Silvius, ubi de Natali Imperii Valentini: de quo quidem hæc habet Eumenius in Panegyrico eidem Constantino dicto: *Quamvis igitur ille FELICISSIMVS dies proximâ religione celebratus, Imperii tui Natalis habeatur, &c.* Constantinus igitur Cæsar dictus est prid. Non. April. cujus dignitatis Natalis sic describitur ab eodem Silvio: *Prid. (Non. April.) Natalis Constantini. Circenses.* Unde colligitur, ut & ex aliis huiusmodi Kalendariorum locis, hisce Natalibus editos quotannis ludos Circenses. Plures igitur optantur Constantino *Natales Felices*, id est, ut quo modo Cæsar jam & Nobilissimus dictus est, ita & deinceps Augustus renuntietur, istiusque novæ ac supremæ dignitatis *Natalis* Fastis perinde adscribatur. Natalium verò appellatione donatos dies, quibus qui in Dignitate quadam inauguratur, alibi pluribus docemus. Ad hæc etiam vota, adprecaiones, vel potiùs publicas populorum acclamationes, referri potest inscriptio illa Græca, barbarisque characteribus in mediò nummo æreo Theophili Imperatoris exarata, cujus geminum aureum habet Octavius Strada, ΘΕΟΦΙΛΕ ΑΥΓΟΥΣΤΕ ΤΥ ΝΙΚΑΣ, id est *Theophile Auguste tu vincas*, ubi ΝΙΚΑΣ, pro ΝΙΚΑ.

Strada p.
297.

XLII. **VOTA MULTA.** OBTINUIT deinde ut non felicia duntaxat, sed & multa voverentur Decennalia, ut in Constantini M. nummo, in quo descriptum legitur, **VOTIS MULTIS X.** & in alio, **VOTIS V MULTIS X.** rursus in alio, **X. MULT. XX.** Hinc crebræ ejusmodi fluxere formulæ ac inscriptiones in subsequentium Imperatorum nummis, cum populi vota sua ad solam Quinquenniorum aut Decenniorum felicitatem nollent coercere, & si non pro æternitate, saltem pro vitæ & Imperii diuturnitate, vota sua nuncuparent. Quo spectant ista Nazarii: *Verùm quid agimus vicenis aut jam tricenis annis circumscribendo quæ jam æterna sentimus? Ampliora sunt merita Principum, quam optata Votorum, quinimo in immensum felicitis cursus Imperii, nec humanorum terminos curent, qui semper divina meditentur.* Et ista Corippi de Laudibus Justinii:

Coripp. l. 4.

*Hinc vester primus feliciter excipit annus,
VOTAQUE PLVRA tuis celebret Nova Roma triumphis.*

Interdum denique ita populorum concipiebantur Vota, ut sicut Quinquennalia, sic Decennalia feliciter exigenterentur, hisce characteribus in nummis designata, **SIC. X. SIC. XX. & SIC. XX. SIC. XXX.** quam quidem votorum concipiendorum formulam in Constantii & Constantis fratris nummis tantum advertimus. Maximè verò, ac ut plurimum vota ista edebantur de decennio in decennium, uti supra observatum, quod etiam Byzantinorum Augustorum nummi docent, in quibus passim exaratum legitur, **VOT. X. MULT. XX. VOT. XX. MULT. XXX. &c.** Extant præterea bini Licinij Imperatoris nummi, in quibus scriptum, **VOT. XX**, qui quidem annum dominationis ferè post decimum quartum cæsus est, ut ait Victor, nisi dicamus cusos ineunte quinquedecennio. Desiere tandem adscribi nummis ejusmodi Vota post extinctam Theodosii familiam: tamen in Majoriani numismate legimus, nulla Quinquennaliorum aut Decennaliorum mentione, **VOTIS MULTIS**: quo spectant ista Sidonii ad eundem Majorianum:

Sidon. Carmel. 13.

*Sic te Sidonio recocta fuco,
Multos purpura vestiat per annos.
Sic lustro Imperii perennis acto,
Quinquennalia fastibus dicentur.*

Et in alio argenteo Justiniani, **VOT MULTHTI**, quibus vocibus felicitatem, vel diuturnitatem Imperii adprecabantur: ut hacce, **FLOREAS**, vel **FLVREAS** Baduelæ Italiæ Regi, in ejus nummis. Cui quidem similis est illa quæ adscripta legitur Philocali Kalendario: **VALENTINE FLOREAS IN DEO. VALENTINE VIVAS FLOREAS. VALENTINE VIVAS GAUDEAS.** Istiusmodi adprecaionis formulam usurpat Sospater Carisius in epist. ad filium, Grammaticæ præfixâ, quam sic claudit, *Valeas, floreas, vigeasque avo longissimo, Fili, patri tuo carissime.* Utitur etiam non semel Alcuinus. Et HRabanus Maurus ad Gregorium IV. PP.

Epist. 68.
74. 91. 112.
Poem. 182.

*Ut valeas, vigeas sanus, & prospera captes,
Hic & in æternum regna superna meas.*

XLIII. **ACCLAMATIO.** ATQUE inde fortean in diuturnioris etiam vitæ & Imperii votum, acclamatum Principibus Byzantinis, *πολυχρόνιον*, seu *Multos annos*, quod tamen non nuperum: quo spectat inscriptio illa in nummo aureo Constantini Cæpronimi, **C LEON PA MVLΘ**, id est, ut interpretor, *Constantinus Leoni Perpetuo Augusto multos annos.* In alio litera θ. deest. Qui quidem nummus, ut & hoc obiter adnotemus, cusus videtur quo

quo Leonem filium coronâ ac diademate donavit Constantinus Copronymus, die festo Pentecostes anno 750. In anticâ enim facie Constantinus ipse Imperatorio habitu effingitur, cum iis quos descripsimus characteribus. In nummi verò facie alterâ effinguntur iidem Constantinus & Leo, quorum nomina exhibent characteres Græci, CONSTANTINOS S. LEON O NEOS. Ubi cum Leo Copronymi filius ô Νέος dicatur, ut *Minor*, Adoni Viennensi, qui revera infans erat, non video cur *Major* dicatur in subscriptione Bullæ Stephani III. PP. quem alii II. nominant, pro Monasterio Sandionysiano, quam post Doubletum & Sirmondum descripsit vir eruditissimus Joannes Mabillonius, unâque cum eo in Archivo ejusdem Monasterii in ipsis phyllis exaratam inspeximus non semel, quidquid dicat vir doctissimus, quæ sic habet, Datum IIII. Kal. Martias, imperante domino piissimo Augusto Constantino à Deo coronato magno Imperatore, anno decimo octavo Imperii ejus, sed & Leone majore ejus filio anno quarto Indictione decimâ. Quæ quidem adscripta temporis nota, nescio an non mendo careat. Cum enim Constantinus Copronymus Imperium inierit post parentis obitum 18. Junii Ind. 9. an. Chr. 741. non potuit decimus octavus Imperii annus incidere in Indictionem decimam 1 v. Kal. Mart. qui hoc anno 757. & hoc mense erat tantum decimus sextus. Neque id referri potest ad annum quo à patre Copronymus renuntiatus est Imperator, qui fuit 720. ipso Paschatis die 25. Martii. Deinde cum Leo filius natus 25. Januarii anno 750. Ind. 3. & sequenti anno 751. die Pentecostes festo, qui incidit in 5. Junii, ab Anastasio Patriarcha diademate donatus fuerit, ut habet disertè Theophanes, hoc anno 757. 1 v. Kal. Mart. Leonis Junioris Imperii annus erat sextus, necdum finitus. Fatendum tamen huic subscriptioni, alterius Epistolæ Pauli II. PP. quæ extat apud Rubeum in Historiâ Ravennensi, subscriptionem convenire: sic enim clauditur: Dat. Non. Febr. Imp. Domino piissimo Augusto Constantino à Deo coronato magno Imp. anno * XL. & pacis ejus anno XX. sed & Leone Majore ejus filio anno VII. Indictione XII. ubi pro XL. & pacis, legendum videtur, XX. & post Coss. (id est, Consulatum) ejus anno XX. &c. quæ quidem Indictio in annum 759. cadit. Notandum solvent alii. De hac porro πολυχρονία formulâ ita S. Augustinus: Exhibes aliquam solemnitatem amicis, audis ibi & bene optantibus tibi, Multos annos vivas. Et Leo III. PP. Reversus est ad murum civitatis Constantinopolitanae, & cepit cum eis foris muros vocibus magnis laudare (εὐφημῆν) ac dicere, Constantinum magnum Imperatorem Multos annos. Synodus VIII. εὐθὺς γὰρ ὁ καθεστώμενος Νότηριος ἔπει, Πολλὰ ἔπει τῶν Βασιλέων. Denique Theophylactus Bulgariensis: θεωροῦνται μὲν ἴσως ὁ πολίτης, καὶ μεγαλύνει, καὶ εὐφημεῖ, καὶ θεωροῦνται ἡμεῶν αἰτεῖται ὡς τὰ τῆς κρείττου. Sed hæc vulgata & obvia; subdant tantum quæ de ejusmodi adprecationibus Imperatoribus & Patriarchis in Ecclesiâ fieri solitis habet Codex scriptus Bibliothecæ Regiæ: ὅπως πολυχρονίῳ τὰς Βασιλεῖς καὶ Πατριάρχην ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Χριστῆς Γενήσεως, καὶ τῶν Φωτῶν, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Πασχατικῇ. Πολυχρόνιον ποιήσας ὁ Θεὸς τῆς κραταιᾶς καὶ ἀγίας βασιλείας αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Πολυχρόνιον ποιήσας ὁ Θεὸς τῶν δεσποτῶν, δεσποβλητῶν, δεσποζασσων κραταιᾶς καὶ ἀγίας βασιλείας αὐτῶν εἰς πολλὰ ἔτη. Τὴν δεσποτικὴν καὶ ἀρχιερατικὴν ἡμεῶν Κυρίου φυλάττεις εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα. Τεῖς εἰς τὴν τετραπέζαν λέλεχται ἕτας, εἰς τὸ πολυχρόνιον ζωῆ, εἰρήνη, υἱεῖα. εὐδωσον, καὶ κατ' ἐχθρὰς νικῆν τῶν κραταιῶν καὶ ἀγίων ἡμεῶν αὐθέντων καὶ Βασιλέων εἰς τὸ πολυχρόνιον ζωῆ, υἱεῖα, καὶ σωτηρία τῆ παραγωγῆ τῆ ἡμεῶν δεσποτικῆς οἰκουμενικῆς Πατριάρχης, &c.

AD nummorum præterea Byzantinorum inscriptiones pertinent adscripti in iis Augustorum, quorum sunt, Imperii anni, quod usurpatum in arcis Justinii Thracis, Justiniani, Justinii Junioris, Tiberii, Mauricii, Phocæ, Heraclii, & aliquot aliorum, observare est: neque enim in aureis & argenteis ulli reperiuntur exarati. Scribuntur autem characteribus Romanis. Errare enim constat Alemannum, qui in nummis Justinii & aliorum, & Græcum ἐπίσημον, sex denotans scribi putavit, cum sit V barbarum, seu ut à Græco-barbaris tum effingi solebat, quod ex similibus nummorum inscriptionibus cuivis licet colligere. Quidam etiam Indictionem præferunt, ut ille æreus Mauricii, in quo sub I. literâ, vel columnâ crucigerâ, exaratum, IND. II. Cum autem imperaverit Mauricius à decimo tertio Augusti Indictione 15. anno Chr. 582. interfectusque fuerit à Phoca 27. Novemb. anno 602. Indict. 6. cusam hanc monetam sequitur anno 583. vel 599. quibus incæptæ Kl. Septembribus Indictiones secundæ, eo regnante. Alius habetur perinde æreus Heraclii & Constantini, cui adscriptum, INDICT. XIII. quæ quidem Indictio cadit in annum Chr. 625. & 640. Imperavit enim Heraclius ab anno 610. usque ad annum 641.

ENIMVERO vel inde colligitur Latinas literas diu Constantinopoli cultas, quod Imperatorum qui in mediâ vivebant Graciâ, & inter Græcè loquentes conversabantur, Latinas inscriptiones præferant, usque ad Basilii Macedonis tempora, quibus tum primum Græcæ conspiciuntur, characteribus Latinis interdum etiam pro Græcis adhibitis. Sed & animadversionem aliquam exigit, quod in solis ferè Basilii Macedonis,

Glossar. Pars III.

Ado in Chron.

Daniel Papebroch. in Propylo ad tom. 2. April. n. 129.

Hieron. Rubens lib. 5. initio. & in Concil.

S. Aug. de Verb. Dom. serm. 39. c.

Leo III. Ep. 4.

Syn. VIII. act. 1.

Theoph. In-stit. Reg. part. 2. c. 14. Cad. 2023.

XLIV. ANNI IMPERII IN NUMMIS DESCRIPTI.

Spanheim. p. 861. Aleman. in Not. ad Procop. p. 42. 1. Edit.

XLV. INSCRIPTIONES GRÆCÆ, ET IN MEDITO NUMMO.

& ex ejus familiâ Augustorum numismatibus, pars averfa, Imperatorum, quorum perinde sunt, nomina & titulos nullâ adjunctâ figurâ, in medio nummo contineat, quod in aliis factitatum nondum advertimus: quorum quidem titulorum vice, Joannes Zimisces hocce describi voluit, IESVS XRIſTVS BASILEVS BASILEON, ut alibi observamus.

XLVI. JAM verò ut quod ad ejusmodi sequioris ævi numismatum inscriptiones spectat, ab **NOMINA** solvamus, adscriptos inferiori eorum posticæ parti characteres, urbium in quibus **URBIUM** fuere signantes nomina tum primùm in iis advertere licet: cum ante Maximianum **IN QUIBUS** & Diocletianum, vel Probum, vix id usurpatum observetur. Quos quidem characteres **CUSISUNT**, videtur intellexisse Auctor Queroli, ubi de solido: *Etiam hîc distantia queritur in auro, NUMMIS vultus, ætas, & color, nobilitas, literatura, PATRIA, gravitas, &c.* Erat autem in uni- **ADSCRIP-** verso Imperio officinarum monetariorum definitus numerus, cum alibi excudi mo- **PTA.** netæ vetarentur: quod à Constantino M. exerte statuitur: *ut in monetis tantum nostris Cedr. in cudenda pecunia studium frequentetur.* Officina ista, *Moneta publica & fiscales* appellan- **Theod.** tur, habebantque suos officiales, de quibus attigimus quædam ad Joinvillam. Cum **L. 3. Cod.** autem sub Constantino & successoribus bipertitum esset Imperium, Orientemque & **Th. de Falsâ** Occidentem contineret, statæ erant & definitæ in Oriente monetariæ officinæ in qui- **monet.** busdam civitatibus: quarum præcipua fuit Constantinopolitana, ex quo scilicet à Con- **L. 1. eod.** stantino Byzantium instauratum fuit. Monetam in duodecimâ regione statuit vetus **tit.** ejusdem Urbis Descriptio: sed in dubium vocat Gyllius, officinæ fuerit monetaria, **Vet. Urb.** an verò templum Junoni Monetæ sacrum. Sanè vix est probabile sub Theodosio Ju- **Descript.** niore, seu, ut alii volunt, Honorio, sub quo exarata dicitur, stetisse in urbe Christianâ fana Deorum gentilium, quæ tanto studio evertenda in aliis curarat Constan- tinus.

XLVII. VARIE autem Monetam Constantinopolitanam designant nummi: interdum **DE LIT-** enim per nudum c. interdum per tres hos characteres, **CON.** interdum per hos qua- **TERIS** tuor **CONS.** interdum denique, & ut plurimum, per hocce **CONOB.** & **KONOB.** quæ quidem notæ in nummis ipsius Constantini Magni, à quo urbs ipsa Constantinopolis condita est, & statuta in eâ publica moneta, conspici incipiunt. Licet porrò in eo ferme consentiant eruditi omnes per istud **CONOB.** Constantinopolitanam monetam designari; de characterum tamen vi ac significato haud omnino ii conveniunt. Ac primùm, jure Cedreni explodunt sententiam, scribentis in Theodosio has literas quinque descriptas ἐν τοῖς Νικαελοῖς, id est, in nummorum parte posticâ, in quâ effingi solent Victoriarum imagines, aut vox **VICTORIA** exarari, hæcce verba significare, *civitates omnes nostra obedienti veneratiōni*: quasi verò, ut cætera absurda omit- tantur, vox *Veneratiōni*, per **B** scriberetur apud Latinos, quia apud Græcos recentio- res **Β** & **V** Latinum idem sonant. Legerat etiam fortassean apud auctores qui de Notis scripserunt, **OB**, *obediens* denotare. Etsi autem in confesso sit apud omnes tribus prioribus literis urbis nomen efferri, de duabus aliis haud similiter constat. Pri- mus autem Antonius Augustinus dixit auri qualitatem hisce designari, quod istius ævi Scriptores *obryzum* appellant, id est, costum, examinatissimum ac purissimum, ita ut **CONOB.** Constantinopoli *obryzum*, vel *obryzatum*, vel denique *Constantinopolitanum* *obryzum* denotet: quæ quidem sententia utcumque potest firmari ex iis qui de Notis scripsere. Quippe apud Magnonem & Paulum Diaconum, **OB.** *obryziacum* sonat; ut **COMOB.** *Comitiâ obryziaca*, seu, ut habet Papias, *obrydiaca*, quod idem est: nam & *obrydium*, pro *obryzo* legitur in Glossario Arabico-Latino. At cum ipsis Constantini **M.** nummis duntaxat argenteis ac æreis hæc literæ inscriptæ conspiciantur, omnino confi- citur in iis *obryzum*, haud posse intelligi, cum de auro tantum usurpetur, de cujus vo- cis etymo ac notione multa commentatus est Salmasius. Plerique igitur, fermeque omnes Scriptores eò concessere, Ortelius scilicet, Occo, Gretzerus, Trifstanus, Chiffletius, & alii, ut hisce characteribus **CONOB.** *Constantinopoli obryzatum*, ut **COMOB.** *Constantinopoli moneta obryzata*, designari existimarent: quo modo etiam in Treviren- sibus Monetis, vox, *obryzata*, scripta reperitur, **TROB.** **TROBC.** **TROBS.** **TROBT.** **TROS.** & in Aquileiensi Theodosii M. **AQOB.** in Leonis M. Theffalonicensi, **THCOB.**

Note juris edita cum vet. Gram. p. 1679. Ant. Aug. Dial. 7. p. 223. In l. de Usur. & alibi. Ortel. Occop. 566. Gretz. 10. 11. de Cruce l. 2. c. 56. Trifstan. tom. 3. p. 503.

Chifflet. in Anast. Plantus. Salmaf. de Modo usur. cap. 11. Cic. orat. pro Cluentio.

XLVIII. quæ in aliis nusquam occurrit. Vix tamen, ut dicatur quod res est, vocem *obryzatum* aliâ notione usurpatam reperire est, quam pro *σφραγίζεν*, vel *ἐπισφραγίζεν*, & *νατά- LITERÆ* *σφραγίζεν*, ut est in Glossis Græco-Latinis. Nam etsi *pecuniam obryzatum* dixerit Ci- **INALIIS** cero, pecuniam sigillo obryzatum intellexit.

NUMMIS At scrupulum injicit viro in re nummariâ sat perito, apud Rudolphum Capel- **QUAM** lum, quod in nummis aliquot Imperatorum vel Tyrannorum Occidentis eadem lite- **CONSTAN-** ræ **CON.** aut **CONOB.** exarentur: verbi gratiâ in nummis Honorii, Attali, Joan- **TINOPOLI-** nis, Aviti, Jovini, Petronii Maximi, Eugenii, Majoriani, Romuli, Nepotis, An- **CUSIS.** themii, Severi, & aliorum, quos nemo sanus Constantinopoli cufos dixerit: **Rudolph.** siquidem, aut qui partito ac diviso ultro Imperio Romæ potestatis suæ & Occiden- **Capell.**

talis Imperii sedem statuerant : aut qui in Galliis vel in Italiâ, alibive tyrannidem invaserant, proindeque nummos suos in civitate, cui non modò imperabant, sed quæ etiam adversas interdum partes tueretur, suo nomine excudisse dici non possunt. Id etsi in confesso sit, sententiam tamen suprâ allatam, quæ pro indubitata haberi debet, nullo modo labefactat. De Augustis quippe Romanis, qui cum Constantinopolitanis, partitis ultro Imperii provinciis, Romæ sedem fixerant, illud licet augurari, amborum in utraque urbe cusa promiscuè numismata, ad mutuæ consensionis, concordia, ac etiam benevolentia argumentum. De Tyrannis verò ita existimari potest, quòd cum totius Imperii provinciarum, atque adeo urbis metropoleos se esse compotes populis vellent persuadere : vel quòd is tum invaluisset usus, ut characteres isti pro Imperatoriarum monetarum præcipuâ notâ haberentur, ne quid sibi videretur ad supremæ dignitatis symbola defuisse, his etiam insigniisse suas monetas.

NE QUÆ enim Imperatores Romani duntaxat, aut Augustæ dignitatis invasores, sed & quidam è Francicis primæ stirpis Regibus idem CONOB. suis perinde nummis aureis adscripsere, quo, ut olim censuimus, venerationem quandam *Mundi Dominis*, impertirent, eoque factò dignitate longè se iis inferiores ultrò agnoscerent : quæ etiam fuit Petri Seguini, viri hac in rei literaria parte scientissimi, sententia. Is enim dum de commentationibus quas super Francicis nostris nummis, qui hosce characteres præferunt, à nobis prolata sunt in 23. Dissertatione ad Joinvillam, invicem verba faceremus, conjecturam de iis allatam probare se omnino affirmabat. Primas autem in iis tenet præclarus ille aureus Theodeberti Austrasiæ, seu Francorum Regis, Justiniano M. imperante cusus, quem in eâ Dissertatione quam multis pro virili explicare conati sumus. Eiusmodi etiam est aureus alter, quem nescio quo fundamento Childeberto I. Regi adscribit Buterous, nisi quòd Lugduni cusum arguat Doccionis Monetarii nomen, quod in altero quem profert, rursus reperitur, cum hisce characteribus, LVCDVNO FIT, eique civitati tum imperarit Childebertus. Habet autem nummus iste Regis Francici pessimè effigiatam imaginem, cum Monetarii Doccionis nomine : in alterâ verò parte crucem, cum hisce characteribus, VICTORIA AVGVSTOR & sub cruce, CONOB. Eiusdem, id est, Francicæ ac pessimæ, fabricæ, est nummus alius perinde aureus à Paulo Petavio Senatore Parisiensi descriptus in veterum numismatum Gnorismate, in cujus utraque facie, VICTVRIA AVG. exaratur, nullo certo indicio cui debeat adscribi Principi. Verùm quod allatam suprâ sententiam videtur aliquantum labefactare, est nummus aureus qui Childerici II. & Chlotarii III. fratrum nomina præfert, cum characteribus CONOB. cruce subjectis. Cùm enim sub annum 670. uterque vixerit, hac sanè tempestate Reges nostros cum Imperatoribus Constantinopolitanis strictis adeo fœderibus devinctos, ut in eorum honorem nummos suos formarint, vix probari posse haud agrè concedi debet : præsertim cùm jam dilabi inciperet Augustorum potestas, Saracenis Imperii provincias invadentibus ac usurpantibus. Unde quod suprâ de Romani, vel Constantinopolitani Imperii Tyrannis observatum, dici etiam potest de Francicis nostris Regibus, monetas suas, ut majorem iis conciliarent auctoritatem & usum, præcipuis Imperatorum Constantinopolitanorum symbolis ac characteribus insigniisse : cùm aliàs *aurum Gallicum minore æstimatione taxaretur*, ut est in Majoriani Novellâ. Quomodo verò eâ ætate Principes nostri erga Byzantinos Augustos, ita Proceres Francici, quibus cudendæ monetæ jus fuit, se se gessere erga Reges ipsos, monetis suis cum regiæ monetæ symbolis, ponde & ac formâ, sed deteriori materiâ cufis, quo qui intra dominationis limites earum usus coercebatur, in totius Regni partes se se diffunderet, quæ regiæ monetæ erat prerogativa. Hinc crebræ super Procerum usurpatione Regum nostrorum querelæ, ad ipsos etiam summos Pontifices delatæ, quo anathemate ipso inhiberetur : cùm *ex similitudinibus imaginum, destruerentur, turbarentur ac vilificarentur* monetæ, ut habet Fridericus II. Imperator in Diplomate anni 1220. apud Willelmum Hedam.

QUOD verò ad ceteras Orientis urbes pertinet, in quibus erant Officinæ monetariæ, has inter *Alexandriam* recenset Ammianus; *Antiochiam* Lampridius; *Cyzicum* Sozomenus, & ex eo Nicephorus, qui complures in hac urbe tradunt extitisse Monetarios, qui *ὡς ἐν τῷ τέρμιν ἠχόληντο τῆ νομίσματι*. Alexandrinam monetam præcæteris spectat nummus ille aureus Justiniani, in cujus aversâ facie I. & B. inter Christi Monogramma describuntur, cum subjectis hisce characteribus, AAEE. qui Alexandriæ cusum denotant, ubi major Ecclesiastica erat Joanni Baptistæ, qui per I. & B. indicatur. Ex quo enim Serapidis fanum à Christianis eversum est, Theodosio imperante, in Ecclesiam Arcadio cognominem reformatum fuit, ut ait Sozomenus, (id est, *Arcadiana* dicta est,) Sancto Præcurfori sacram, cujus reliquiæ in hanc ædem, vel certè Alexandriam illatæ postea anno quarto ejusdem Arcadii. Sed incertum an diversa fuerit ab *τετραγώνω τῆ ἀγίας Ἰωάννη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ*, quod anno Leonis M. octa-

Glossar. Pars III.

e ij

XLIX.
EÆDEM
LITERÆ
IN NUM-
MIS FRAN-
CICIS.

Petav. in
Gnorism.
p. 13.

W. Heda p.
333 1. Edit.
To. II Spi-
cil. Acher.
p. 392.

L.
ALIÆ OF-
FICINÆ
MONETA-
RIÆ O-
RIENTIS.
Ammian.
l. 22. Lam-
pr. in Sever.
Sozom. l. 5.
c. 14. Nic.
l. 10. c. 20.
Sozom. l. 7.
c. 15. Evagr.
l. 3. c. 12. Ru-
fin. l. 2. Hist.
Eccl. c. 27.

Theoph. 17. vo extructum narrat Theophanes. Hujus porrò Alexandrinæ ædis S. Præcurfori dicatæ mentio est apud alios Scriptores laudatos in Dissertatione nostrâ de Capite ejusdem S. Joannis Baptistæ.

lib. 3. c. 12. AT in eâ Imperii parte, quæ Occidentis appellatione innotuit, sex extitere potissimum fabricæ monetariæ, ut docet Notitia Imperii, *Siscie* scilicet in Pannoniâ, de

L I. OFFICINÆ MONETARIÆ OCCIDENTIS. *Notit. Imp. Trifan. 10. 3. p. 284. L. 10. C. Th. de Murileg.* quâ urbe copiosè egit Trifanus; *Aquileia*, & *Rome* in Italia; *Lugduni*, *Arclate*, & *Treveris* in Gallis: quæ quidem ita distributæ erant, ut tres intra Præfecti Prætorio Italiæ, & totidem intra Præfecti Prætorio Galliarum jurisdictionis limites essent. Romanæ Monetam semper extitisse notius est quàm ut firmari debeat. Ad Aquilicensem referendam quidam putant Gratiani, Valentiniani & Theodosii Constitutionem, quâ pœna statuitur in monetarum officines, qui se extraneis matrimonio jungebant. Occurrunt plures nummi, in quibus SIS. & SISC. describitur, quod ad Sisciam referri debere omnes putant. In Gallicis monetis prima recensetur Lugdunensis in Notitiâ Imperii.

Hujus mentio est in nummo æreo Juliani Imperatoris à nobis descripto, in quo exaratum sub bove in co efficto, LUGD OFF S. Id est, in *Lugdunensi officina signata*, vel *Lugdunensis officina signavit*. Complures habentur in quibus Arelatenis moneta variis characteribus denotatur. Treverensem verò memorat Trebellius Pollio: *Cusi sunt*, inquit, *ejus (Victoriæ) nummi ærei, aurei, & argentei, quorum hodieque forma extat apud Treveres*. Eiusdem etiam mentio habetur in veteri inscriptione, ubi *moneta Treverica*

nuncupatur. Infiniti propemodum prostant nummi qui hujusce fabricæ characteres exhibent, quod pridem observatum ab Ortelio.

L II. ALIÆ OFFICINÆ MONETARIÆ. VERUM præter recensitas monetas publicas, seu monetarias officinas, alias extitisse non minùs celebres, stante etiam ac imperante Constantinianâ familiâ, ex nummis colligitur: quas inter extitere Thessalonicensis, Carthaginensis, Sirmiensis & Cyzicena. Ad Carthaginensem pertinere, vel certè ad Monetas Africæ referri potest lex 3. Cod. Th. de Falsâ monetâ, quæ ad Tertullum P. C. Africæ scribitur. Labente deinceps Imperio, Nicææ, & Nicomedia in Bithyniâ monetæ publicæ extitere, de quibus intelligenda perinde Constantini Constitutio ad Bithynos, l. 1. eod. Cod. de Murilegulis. Conjicit denique Velferus fabricam monetariam extitisse Augustæ Vindellicorum, ex hisce characteribus, qui Victoris Imperatoris nummo inscribuntur, AVPS.

Velfer. l. 7. Rev. Vindel. p. 159. quos quidem ita interpretatur, *Augusta Vindellicorum pecunia signata*. Pari etiam argumento *Ambiani* cûsum præclarum illum Magnentii nummum æreum dicere licet, qui in averfâ facie Christi Monogramma præfert, cum hac inscriptione, SALVS DD NN AVGVSTI CAES. & infra, AMB. nam & in Galliis regnasse in confesso est ex Scripturibus omnibus. Ita in nummis Magni Maximi Tyranni, & filii Victoris, MDPS. *Mediolani pecuniam signatam*, interpretari haud absonum à vero fuerit: nam Maximus Italiam obtinebat, cûm à Theodosio fufus est, ac proinde Mediolanum. Eadem etiam

Entrop. Oros. &c. literæ occurrunt in nummis Arcadii & Honorii. Desicere porrò ejusmodi officinarum monetariorum nomina monetis Imperatoriis adscribi, post Michaelem Theophili filium. Atque ut adscriptæ singulis numismatibus earundem officinarum notæ faciliùs à quibusvis percipiantur, visum est characteres ipsos cum eorum vi ac notione, quantum conjicere licuit, hocce loco subjicere secundùm ordinem literarum.

ALEX. *Alexandria*. in nummo Justiniani.

AMB. fortè *Ambiani*, Magnentii.

AMID. . . . Constantini M.

ANTI. *Antiochia*. Constantini M. Juliani.

ANTA. *Antiochia*. OA. annus 1. Imp. vel nota Monetarii. Juliani, Eudoxiæ.

ANTB. *Antiochia*. ubi B. annus est Imperii secundus, vel potius nota Monetarii. Honorii, Heraclii.

ANTF. *Antiochia*. F. annus 3. Imperii, vel nota Monetarii. Valentiniani, Theodosii, Arcadii.

ANTE *Antiochia*. E. annus 5. Imperii, vel nota Monetarii. Valentiniani.

ANTH. *Antiochia*. Valentiniani. H. nota Monetarii, vel annus 8. Imp.

ANTP. *Antiochia*. P. nota Monetarii, vel *Antiochia percussa*. Valentiniani, Valentis, Honorii.

ANTS. *Antiochia signata*. Arcadii.

APLC. *percussa Lugduni*. Magnentii.

AQ. *Aquileia*. Constantini M. Constantii, &c.

AQOB. *Aquileia obfignata*. Theodosii M.

AQOS. *Aquileia pecunia signata*, vel *percussa signata*. Gratiani, & Valentiniani junioris.

AQS. *Aquileia signata*. Constantini jun. & Constantis.

AQT. *Aquileia percussa*, ubi T. pro P. perperam sæpe scribitur. Constantini M. Constantini jun.

ASIS. *Siscia*. Constantini M. Licinii, Crispi, &c.

ATR. *Treveris*. Crispi. ubi A. ut & in precedenti videtur esse nota Monetarii.

BI. . . . Constantii Chlorig.

BITR. *Treveris*. Crispi. B. nota Monetarii.

BSIS. *Siscia*. Vetrantonis. In aliis PSIS. Id est, *percussa Siscie*, habetur. B. nota est Monet.

C. . . . Constantii Chlorig.

CAR. *Carthagine*. Justiniani.

CF. . . . Procopii.

CLC. *Cusa Lugduni*. Constantii.

COM. *Constantinopolitana moneta*. Theodosii.

COMOB. *Constantinopoli moneta obfignata*. Arcadii, Jovini, Placid. Valentiniani, Majoriani, Severi.

CON. *Constantinopoli*. Constantini M. Joviniani, Valentis, Theodosii, Anastasii.

CONOB. *Constantinopoli obfignata*. Hannibaliani,

- Valentiniani, Theodosii, &c.
 CONA. *Constantinopoli* Mauricii.
 CONT. *Constantinopoli*. Phocæ.
 CONE. *Constantinopoli*. Phocæ. ubi A. Γ. & E. notæ sunt Monetariorum.
 CONS. *Constantinopoli*. Constantini M. Constantii.
 CONSA. *Constantinopoli*, vel *Constantinopoli signata*. A. nota Monetarii, Juliani.
 CONSG. *Constantinopoli*. T. nota Monetarii, Arcadii.
 CONSH. *Constantinopoli*. h nota Monet. Honorii.
 CONST. *Constantinopoli*. Constantii, Constantis, Valentis. Vide Novellas Scrimgeri p. 427. 428.
 CONSPF. *Constantinopoli*. Γ. nota Monet. Juliani. Vide Nov. Justinii apud Pithæum p. 241.
 CONSP. *Constantinopoli*. Valentiniani.
 D. . . . Constantii Chlorig.
 EI. . . . Constantii Chlorig.
 HERACL. *Heracleæ*. Juliani.
 KAR. *Karthagine*. Justiniani.
 KART. *Karthagine*. Justiniani.
 KE. *Karthagine*. Constantii.
 KA. *Karthagine*. Constantini junioris.
 KNOB. *Constantinopoli ob signata*. Constantini M.
 KONSA. *Constantinopoli*. A. nota Monet. Constantii.
 KONSAV. *Constantinopoli*. Constantii, Juliani.
 KRTC. *Karthagine*. ubi C. pro S. Mauricii.
 KRIS. *Karthagine signata*. Constantini Pogonati.
 KYZ. *Cyzici*. Constantii Chlorig, Justinii, Mauricii, Phocæ.
 KYZB. *Cyzioi*. B. nota Monet. Phocæ.
 LUG. *Lugduni*. Constantii, Juliani, Julii Nepotiss.
 LUGD. *Lugduni*. Gratiani, Valentiniani jun.
 LUGPS. *Lugduni pecunia signata*, vel *percussa signata*. Valentiniani, Eugenii.
 MDPS. *Mediolani pecunia signata*. Maximi, Victoris, Arcadii, Honorii.
 MKV. *Moneta Carthagenensis*. V. nota Monet. Constantini M. Licinii.
 MHR. . . . Constantis.
 MNLB. *Moneta nova Lugduni cusa*. B. nota Monetarii. Constantini M.
 MOSTQ. *Moneta signata Treveris*. Q. nota Monet. nisi T. pro A. exaratum sit, ita ut *Aquileia signata* intelligatur. Constantini M. Licinii.
 MOSTR. *Moneta signata Treveris*. Constantii Chlorig.
 N. . . . Constantini M.
 NHTA. . . . Licinii.
 NIC. *Nicomedia*. Anastasii.
 NIKO. *Nicomedia*. non Nicopoli, ut vult Ale-mannus. Justinii, Mauricii.
 NOS. . . . Constantii Chlorig.
 PAQ. *percussa Aquileia*. Constantini M.
 PAR. *percussa Arelate*. Constantii.
 PARL. *percussa Arelate*. Constantini M. Licinii, Constantii.
 PCON. *percussa Constantinopoli*. Constantii.
 PCONST. *percussa Constantinopoli*. Juliani.
 PERP. *pecunia Roma percussa*. Constantini M.
 PL. *percussa Lugduni*. Crispi.
 PLG. & PLC. *percussa Lugduni*. Constantii Chlorig.
 PK. *percussa Karthagine*. Justiniani.
 PLM. *percussa Lugduni*. M. nota Monetarii. Constantini M.
 PLN. *percussa Lugduni*. N. nota Monet. Constantii Chlorig.
 PR. *percussa Roma*. Constantii Chlorig, Constantini M. Licinii, Constantii.
 PROM. *percussa Roma*. Constantii.
 PS. *percussa Siscia*. Licinii.
 PSIS. *percussa Siscia*. Crispi, Vetricanionis.
 PTR. *percussa Treveris*. Constantii Chlorig, &c.
 QA. pro A Q. *Aquileia*. Constantini jun.
 R. *Rome*. Constantini M. Constantii, Juliani.
 RA. *Ravenna*. Heraclii.
 RAV. *Ravenna*. Heraclii, Constantini.
 RB. *Roma*. Constantii. nisi B. pro P. *percussa*.
 RE. . . . Theodosii.
 RM. *Roma*. Honorii, Severi.
 RO. *Roma*. Graciani.
 ROM. *Roma*. Justinii, Mauricii, Heraclii.
 ROMB. *Roma percussa*. B. pro P. Aviti.
 ROMA. Joviani, Justiniani.
 ROPS. *Roma pecunia signata*. Honorii.
 RP. *Roma percussa*. Constantii Chlorig, Const. M.
 RPS. *Roma pecunia signata*. Magnentii.
 RS. *Roma signata*. Licinii, Nepotiani.
 RSLC. *pecunia signata Lugduni*. ubi R. pro P. Juliani.
 RT. *Roma percussa*, ubi T. pro P. Constantii.
 RVPS. *Ravenna pecunia signata*. Honorii, Joannis.
 S. *Siscia*. Constantini M.
 SA. *Signata Antiochia*. Licinii.
 SANB. *signata Antiochia*. B. nota Monet. vel annus 2. Imperii Martiniani.
 SARL. *signata Arelate*. Constantini M.
 SAR. *signata Arelate*. Magnentii, Helenæ.
 SC. *signata Constantinopoli*. Arcadii.
 SCON. *signata Constantinopoli*. Constantii.
 SCONS. *signata Constantinopoli*. Juliani.
 SE. *Siscia*. Constantii.
 SIR. *Sirmii*. Constantini M. Licinii.
 SIRM. *Sirmii*. Constantini jun. Joviani.
 SIS. *Siscia*. Constantini M. Licinii, Constantii, Constantis.
 SISPZ. *Siscia percussa*. Z. nota Monet.
 SISCP. *Siscia percussa*. Gratiani.
 SMK. *signata moneta Karthagine*. Licinii jun.
 SMKA. *signata moneta Karthagine*. Licinii jun.
 SMKE. *signata moneta Karthagine*. Constantini junioris. E. nota Monet. Licinii.
 SMK. *signata moneta Karthagine*. Helenæ.
 SMKE. *signata moneta Karthagine*. E. nota Monet. Arcadii.
 SMA. *signata moneta Antiochia*. Juliani.
 SMAQ. *signata moneta Aquileia*. Constantii, Gratiani, Arcadii.
 SMAN. *signata moneta Antiochia*, vel *sacra moneta Antiochena*. Constantini M. Constantii.
 SMANG. *signata moneta Antiochia*. Γ. nota Monet. vel an. 3. Imperii Theodosii.
 SMANT. *signata moneta Antiochia*. Constantii.
 SMANTS. *signata moneta Antiochia*, vel *sacra moneta Antiochia signata*. Const. M.
 SMANS. *Sacra moneta Antiochia signata*, vel *signata moneta Antiochia*. S. nota Monetarii.
 SMANR. *signata moneta Antiochia*. R. nota Monet. Constantini M.
 SMANTE. *signata moneta Antiochia*. E. nota Monet. Constantii.
 SMAT. *signata moneta Antiochia*. T. nota Monet.

- Constantini M.
 SMAB. *signata moneta Antiochia. B. nota Monet. Constantini M.*
 SMN. *sacra moneta nova. Licinii, Constantii.*
 SMNA. *signata moneta nova Antiochia. Martiniani, Theodosii.*
 SMNG. *Sacra moneta nova. G. nota Monet. Licinii jun.*
 SMNC. *signata moneta nova Constantinopoli. Constantini M.*
 SMNKA. *B. signata moneta Karthagine. B. nota Monet. Theodosii.*
 SMNS. *Sacra moneta nova signata. Constantii.*
 SMNM. *Sacra, vel signata moneta nova. M. nota fortè Monetarii. Crispi.*
 SMRB. *signata moneta Roma. B. nota Monet. Gratiani.*
 SMRP. *sacra moneta Roma percussa. Valentis.*
 SMSISC. *signata moneta Siscia. Valentis.*
 SMRQ. *ubi R. pro A. signata moneta Aquileia. Constantii, Valentiniani.*
 SMTA. *signata moneta. . . . Theodosii.*
 SMTES. *signata moneta Thessalonica. Valentiniani.*
 SMTR. *signata moneta Treveris. Maximi.*
 SMTRS. *Sacra moneta Treveris signata, vel signata moneta Treveris. Constantii.*
 SMTS. *signata moneta Treveris. Constantini M. Valentiniani.*
 SMTSE. *Sacra moneta Treveris signata, vel signata moneta Thessalonica. Dalmatii.*
 ST. *signata Treveris. Constantii Chlori, Constantini M. &c.*
 STR. *signata Treveris. Constantini M. &c.*
 TAR. *pro PAR. percussa Arelate. Crispi.*
 TCON. *pro PCON. percussa Constantinopoli. Juliani, Gratiani, Valentiniani junioris.*
 TBC. *Thessalonica. Justini.*
 TES. *Thessalonica. Constantii, Constantis, Helenæ, Phocæ.*
 TESA. *Thessalonica. Arcadii.*
 TH. *Thessalonica. Constantii.*
 THEU. *Thessalonica urbe. Justiniani, Tiberii, Mauricii.*
 THEUP. *Thessalonica urbe percussa. Justini, Justiniani, Tiberii, Mauricii.*
 TI. *fortè Treveris. Constantini M.*
 TR. *Treveris. Constantii.*
 TRMS. *Treveris moneta signata. Jovini.*
 TRO. *Treveris obfignata. Theodoræ, Constantini M. Constantii.*
 TROB. *Treveris obfignata. Valentiniani junioris.*
 TROBC. *Treveris obfignata. Valentiniani junioris.*
 TROBS. *Treveris obfignata. Constantini M. Constantini junioris.*
 TROBT. *Treveris obfignata. T. Valentiniani, Gratiani.*
 TROS. *Treveris obfignata. Constantini M.*
 TRP. *Treveris percussa. Helenæ.*
 TRPS. *Treveris pecunia signata. Valentiniani, Gratiani, Valentiniani jun.*
 TRS. *Treveris signata. Constantini M. Constantini jun.*
 TS. *Treveris signata. Licinii.*
 TSE. *Treveris signata. E nota Monet. Constantis.*
 TSR. *Treveris signata. R. nota Monet. Constantini jun.*
 TT. *pro PT. percussa Treveris. Constantini M.*
 XMTA. . . . Theodosii.

LIII.
 NUMMUS
 CONSTAN-
 TINI M.
 EXPLICA-
 TUS.

L. 2. C. Th.
 de Annon. l.
 1. de Exalt.
 Zozim. l. 2.
 p. 677.
 Incerii Pa-
 neg. c. 21.

LIV.
 VETUSIN-
 SCRIPTIO
 NUPER DE-
 TECTA.

Lib. 19. p.
 150.

DI X I M U S hujusce Dissertationis initio in nummis quos delineamus, familiæ præfertim Constantinianæ, præclara haberi interdum ænigmata, quæ ad horum temporum historiam illustrandam non minimè conducant, nosque ex iis aliqua quæ paulò fusioris sunt commentarii, in specimen delibatuos, reliquis, si quas exposcunt, brevibus notulis alio loco explicandis: deinde acturos de adulterinis, vel etiam incertis inferioris ævi numismatibus, ut nihil relinquatur intactum, quod ad hujusce rei nummarie partis notitiam videatur pertinere. Ac primus quidem occurrit, Constantini M. Augusti nummus, qui in averfâ parte Constantinum Equestrem exhibet, cum hoc lemmate, GLORIA EXERCITVS GALLICANI. Cusus autem Treveris videtur, cum Constantinus post Maxentium devictum in Galliam reversus in eâ urbe aliquandiu constitit anno 313. ut ex aliquot Codicis Theodosiani Constitutionibus colligitur, & inde in inferiorem Germaniam transiit ob repentinos Francorum in Galliâ motus, quos exercitus Gallicani, cujus gloria ibi prædicatur, ope compefcuit.

ATQUE hujus quidem nummi Constantinianæ lemmatis occasione veterem inscriptionem hic lubet proponere, quæ nuper detecta in Ecclesiâ Monasterii SS. Achii & Acheoli, Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini, ad Ambianum, exercitus Gallicani, ni fallor, meminit, novumque & hætenus inauditum numen à Gallis, seu potiùs Belgis nostris, ex iis quæ πατριώσι θεοὶ dicuntur, localiter, ut verbo utar Ambiani, cultum indicat, quo locupletari potest viri docti Jacobi Sponii libellus de Ignotis atque obscuris quibusdam Diis. Sic autem illa concipitur:

PRO SALVTE ET
 VICTORIA EXXG
 APOLLINI ET VER
 IVCODVMNO
 TRIBVNALIA DVA
 SETVBOGIVS ESUGGI
 F. D. S. D.

Crebra est in nummis inscriptio, VIRTVS EXERCITVS, GLORIA EXERCITVS: at SALVS EXERCITVS, rariùs habetur, tametsi in nummo Posthumi occurrat. Sic porrò hoc loco legendum arbitror: *pro salute & victoria exercitus Gallicani*, vel *exercituum Gallie*: siquidem geminata litera XX pluralem arguat, ut in nummis in quibus exaratum, DEBELLATORI GENTT BARBARR. *Verjugodumni* numinis à Gallis culti,

quod hîc Apollini adjungitur, nulla, quod sciam, apud veteres memoria. Utrique autem *tribunalia dua* (sic pro *duo* usurpatum ab antiquis, ex Quintiliano & aliis docuimus) *Setubogius Esuggi filius de suo dedit*. Ubi *tribunalia* videntur esse stylobatæ, in quibus Apollinis & Verjugodumni statuæ consistebant. Ita vetus Inscriptio tribunalia diis erecta declarat: NVMINI. AVGVSTOR. DEO. VOLIANO. M. GEMEL. SECVNDVS. ET. C. SEDATVS. FLORVS. ACTOR. VICANOR. PORTENS. TRIBVNAL. CVM. IOCIS. EX. STIPE. CONLATA. POSVERVNT. Huc etiam fortè spectat alia: P. AELIVS. VALERIANVS. HOC. VAS. DISOMVM. SIBI. ET. FELICITATI. POSVIT. ET. TRIBVNAL. EX. PERMISSV. PONTIF. PERFECIT. In quâ quidem postremâ inscriptione, *tribunal perfectum ex permissu Pontificis*, vel *Pontificum*, dicitur, quod è re sacrâ esset diis *tribunalia* erigere, quæ in hac, quam edimus, bina videntur, suo proinde unicuique numini adscripto, ita ut non dii *συβατοι*, seu *συθρονοι*, ut est in veteri Inscriptio, apud Boissardum, dici potuerint, licet *συβατοι*, ut pote erectis in uno eodemque templo binis tribunalibus: tametsi aliquando *συβατοι* & *συθρονοι* unâ simulque erant; ut Dii illi quorum mentio est in veteri Inscriptio in insulâ Delo nuper repertâ.

In Gloss.

Boissard. part. 6. fig. 78. Salmas. ad Inscript. Herod. p. 12. Sponius de Disignot. p. 87.

BINOS exinde damus Alemanniæ & Franciæ debellatarum à Constantino indices nummos aureos. Superatos autem ac profligatos à Constantino Francos, passim personant Historiæ: sed vix antiquius ac illustrius monumentum reperire est, in quo regionis ubi sedes fixere, appellatio describatur: tum enim eam Germaniæ partem incolebant, quæ est Rheno contermina, atque adeo Cattorum provinciam. Unde vetus Juvenalis interpres, *Cattos gentem Germanorum, seu Francorum* fuisse ait. Et Hieronymus, quæ apud Historicos *Germania*, suo ævo *Franciam* vocatam auctor est, quam *Francorum regionem* alibi vocat: unde *Germanicum & Francum*, gentem eandem esse volunt veteres Glossæ ex Bibliothecâ regiâ: *Γερμανικὸς, ὁ Φρανκός*. *Franciam* etiam dixit Julianus, ut & Claudianus. Sed & sæculis posterioribus id nominis mansit Franconia, quam tum incolebant, quam *Franciam* nudè vocat Monachus Sangallensis. Quæ quidem appellatio tum Galliæ nostræ indita, cum Franci transmissis Rheno provincias Gallicas infederunt. Tum enim Francia appellata est, quo quidem nomine primus usus videtur Gregorius Magnus, vetere nihilominus primæ eorum sedi remanente nomenclaturâ, quæ ad Novæ Franciæ discrimen, *Antiqua, Magna, Ulterior, & Orientalis* dicta: cum Gallia nostra *Occidentalis, Citerior, Gallicana, Latina ac Romana* vocaretur. Alter perinde aureus nummus ex Gazâ Illustrissimi Colberti, eodem habitu, quo Franciam prior, devictam Alemanniam præfert: ex quo tandem conficit Cl. Spanheimius *Alemanos*, non *Alamannos* appellatas eas gentes, de quorum sedibus pluribus differuit Philippus Cluverius.

L V. NUMMI ALII CONSTANTIANI, IN QUIBUS EXARATUM, FRANCIA ET ALLEMANNIA. Vel. Interpr. Juven. sat 4. Hieron. in Vita S. Hilariion. Chron. an. 327. Cod. 2062. Julian. or. 1. Claudian. in 1. Conf. Stilich. l. 1.

BINIS Constantinianis aureis tres alii ærei succedunt nummi, Licinii, Constantini, & Constantini junioris Augustorum præferentes nomina, novâ, & quæ in antiquioribus haud reperitur, figurâ conspicui: habentur enim in iis quatuor cantherii, quatuor aliis oppositi, in quorum superiori divaricatione insisit Imperator, cum hac inscriptione, VIRT. EXERC. Iis porro *vallum* Romanorum describi putant ex quarto Varronis de Linguâ Latinâ: *Vallum*, inquit, *vel quod ea varicare nemo possit, vel quod singula ibi extrema bacilla furcillata habent figuram literæ V.* quam sanè quaquaversum in nummo expressam cernere est. *Vallos* autem Romani appellabant stipites ac cippos, quibus castra munitur, non acutos modò, sed bifurcos. Nam ut est apud Suidam, Græci vallo ac aggeri conficiendo eos vallos feligere solebant, in quibus circumcirca multi magnique rami enati essent, Romani autem qui *δὲο νεγαίαι ἢ τρεῖς ἴχθον*, qui *bicornes essent aut tricornes*, quomodo *bifurcos aut trium*, aut cum plurimum quatuor ramorum *vallos* fuisse ait Livius. Virgilius:

Mon. Sangall. l. 1. c. 25. l. 2. c. 16. Greg. M. l. 6. ep. 33. Vide Gloss. In Germ. antiq. l. 3. c. 4.

L VI.

NUMMI IN QUIBUS VALLUM DESCRIBITUR.

Livius l. 33. Virg. 4. Georg. Servius ad 9. Æneid.

Et alibi: *Exacuunt alii vallos furcasque bicornes.*

Quadrifidasque fudes & acuto robore vallos.

Vallum, ait Servius, *dicitur ipsa munitio: valli verò fustes sunt quibus vallum munitur.* Willelmus Brito in Vocabul. MS. *Vallus, li, est palus sic dictus, quod sit validus. Unde vallum dicitur Concatenatio palorum circa turrim. Unde scribitur in Conciſo,*

Est vallus palus circa turrim peracutus, Mutua vallorum connexio sit tibi vallum.

Rursum:

Vinetus, vallus, sed vallum convenit urbi.

S. Hieronymus: *Nonne melius est brevi tempore dimicare, ferre vallum, arma sumere, lassescere sub lorica, & postea gaudere victorem, quàm impatientiâ unius horæ servire perpetuò.*

Epist. 22.

Ut verò ipsi disponerentur *valli*, bellè explicat Cæsar; *truncis arborum, aut admodum firmis ramis abscissis, atque horum dolabratis, atque præcutis cacuminibus, perpetuè fossæ quinque pedes altæ ducebantur. Huc illi stipites demissi, & ab infimo revincti, ne revelli possent,*

Cæsar l. 7. de Bello Gall. c. 73.

ab ramis eminebant. Quini erant ordines conjuncti inter se, atque implicati, quo qui intraverant, se ipsis acutissimis vallibus inducebant. Hos Cippos appellabant. Ante hos obliquis ordinibus in quincuncem dispositis, scrobes in trium altitudinem pedum fodiebantur, paulatim angustiore ad summum fastigio. Huc teretes stipites feminis crassitudine ab summo præcusi præcusi demittebantur, ita ut non amplius quatuor digitis ex terrâ eminerent. Labet etiam

Beda lib. 1. c. 5. hoc loco valli descriptionem ex Ecclesiasticâ Bedæ historia subnectere: *Murus de lapidibus, vallum verò, quo ad repellendam vim hostium castra munimur, fit de cespitibus, quibus circumcisus è terrâ, velut murus extruitur altus super terram, ita ut inante sit fossa, de qua levati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur.* Quod verò exhiberi aiunt in summo vallo militem, qui corollam vallarem tenet, sanè in tribus istis quos damus, & manibus versavimus, vallares istæ minimè habentur coronæ, sed Imperator ipse paludatus globum sinistra tenens, dextram verò prætendens effingitur, tanquam castrorum ac valli præses, vel etiam pater. Certè *Matres Castrorum* Augustas passim nominatas docent veteres Inscriptiones & Scriptorum.

Capitol. Pollio Gru- ter.

LVII. CONSTANTII Imperatoris, Constantini filii, nummis, eximiam gemmam, quæ ejusdem Augusti Xiphianam venationem exhibet, subdidimus, quòd ad ejus spectet historiam: cujus quidem interpretationem Marquardi Freheri, cui debetur, huicce Dissertationi, quòd in pauca folia contracta rarior sit, subjecimus.

QUI deinde primus inter Constantis nummos prodit, inscriptione perinde ac typo

LVIII. raritatem præfert: est enim ex iis quos Medalliones vocant. In hujus facie anticâ Constantis Imperator, in posticâ idem Augustus militari habitu exhibetur, parmam levâ tenens, dextrâ hastam, quam in militem in aquas detrusum intorquet: nisi figura illa nuda aquis immersa Oceanum ipsum representet, qui expansis ulnis Constantem in Britanniam transmittentem ultro excipiat: Victoriâ cum palmâ & lanceâ præ manibus prora insistente, signisque militaribus ad puppim defixis, quibus subsequens intelligitur exercitus, cum huic characteribus, supra, BONONIA, infra, OCEANEN- vel OCEANVS, nam extemæ literæ aliquatenus detrita: quibus quidem Bononia ad Oceanum in Morinis innuitur, ad Italicæ discrimen, aut illius quam ad Dravum fluvium statuunt Geographi; quomodo non semel expressa urbium nomina in nummis haud ita pridem observavit vir singularis eruditionis Spanheimius, qui & istum inspexerat in Cimeliarchio Regio: in quo quidem numismate trajectum Constantis in Britanniam designari in confesso est. Constans quippe devictis Francis Constantio IV. & Constante Coss. uti testantur Socrates, Sozomenus, Hieronymus, Idatius, & alii, sequente anno, Christi 343. Placido & Romulo Coss. sævâ hieme in Britanniam trajecit adversus Scotos & Pictos, ut innuere videtur Ammianus: vel ut Libanius, quò rebellionem ibi enatam comprimeret; quam Constantis in Britanniam trajectionem attigit etiam Julius Firmicus libro de errore prophanarum religionum, ad Constantem ipsum scribens: *Post excidia templorum in majus Dei estis virtute proveci, vicistis hostes, propagastis Imperium: & ut virtutibus vestris gloria major accederet, mutato ac contempto temporum ordine, hieme, quod necdum factum est aliquando, nec fiet, tumentes ac sævientes undas calcastis Oceani: sub remis vestris incogniti jam nobis penè maris unda contremuit, & insperatam Imperatoris faciem Britannus expavit.* Annum verò, & initæstius in Britannos expeditionis tempus indicat omnino subscriptio legis 5. Cod. Th. de Extraord. quæ data dicitur VIII. Kal. Febr. Bononia, Placido & Romulo Coss. Ex quâ rectè collegit Jacobus Gotofredus perperam Constantium præferre ejus auctorem, licèt post Sigonium centrâ sentiat Tristanus, qui hunc nummum non viderat: adeo ut vel inde firmetur quod Firmicus & Ammianus tradunt, sævâ hieme initam expeditionem. Sed & observationem exposcit quod ait idem Firmicus, *sub remis* Constantis undam contremuisse, sic ut navigiis ramis instructis Oceanus enavigatus, quod secus ferè ac hodie, dicatur; quod navis, cui Constans insistit, in nummo descripta præterea declarat. Id etiam firmat Cæsar transitum suum in Britanniam commemorans: *Tum rursus estus commutationem secutus remis contendit, ut eam partem insule caperet, qua optimum esse egressum superiore ætate cognoverat.*

Spanheim. diss. 9.

Socrat. l. 2. c. 10. Sozom.

Hieron. l. 1. dac. & c.

Ammian. l. 20. init.

Libanius in Basil.

7. Firmic.

Tristan. 10.

3. p. 620.

Casarl. 5. de

Bello Gall. c. 8.

LIX

NUMMUS

JULII SIL-

VANI.

Ferron. in

Consuet.

Burdegal. l. 2. p. 248.

Goltz, Thef.

. **ATQUE** hic præclarus Constantis nummus admonet ut alterum, cujus meminit Arnoldus Ferronus, describamus, Julii Silvani, qui Gallo Cæsare à Constantio occiso Imperator in Galliâ dictus, 28. Imperii die à Legionibus, à quibus præsidium speraverat, peremptus est. Licèt enim nulla Silvani nomine insignita numismata proferant antiquarii, quodque à Goltzio refertur cum hac inscriptione, DN. FL. SILVANVS. P. F. AVG. incertæ fidei videatur Tristano, ob prænomen Flavii, quod sibi arrogasse Silvanum vix probabile esse censet, Constantinianæ familiæ proprium, ipsâ adhuc superstite, testatur tamen Ferronus effossa Burdigalæ ejusdem aliquot: sed quæ non ita describit, ut planum sit qui fuerint eorum typi: *Nuper, inquit, apud nos inventa vetera numismata, &c. — Sed & alia inventa numismata Silvani cum Constantis Cæsaris majore imagine: nam & hunc verisimile est Aquitaniam præfuisse. Nam cum apud Gallias postea Imperium affectaret,*

affēctaret, intra triginta dies extinctum legimus. Ex quibus quidem videtur Ferronus existimasse cufos ejusmodi nummos Constante ipso superstitē, in honorem forte Silvani, qui in Galliis exercitibus præerat, cum & ipse Gallus esset, Boniti perinde Galli Ducis filius; uti non semel ab Imperatoribus factitatum constat. Nam si Augusti titulo in iis donaretur, non dixisset postea Imperium in Galliis arripuisse, nisi hæc Aquitaniæ præfecturam spectent. Quod si in iis Silvanus Augustus nuncuparetur, existimari posset, cum sibi à Constantio metuens, purpuram induisset, patrocínio se se tutari voluisse Constantis extincti, cui superstiti copiarum Dux militaverat, ita ut formatâ ejus in nummis imagine, & Augusti ejusdem & peractâ sub eo militiæ memoriâ revocatâ, militum animos magis sibi conciliaret.

PRÆ ceteris autem numismatibus, maximè post ævum Constantini, quæ magnorum virorum, vel fortissimorum Ducum honori quodammodo dicata, ab ipsis Augustis cufa sunt, non contemnendæ perinde raritatis est Placidii Valentiniani æreus Medallio, quem ex Regio Thesauro depromptum in eo opere exhibemus, in cujus anticâ facie idem conspicitur Augustus cum diademate lapillis ac margaritis contexto, incisusque ad vultus latus ramus palmeus. Aversa autem Bonifacium triumphantis specie exhibet: quadrigæ enim insidet ille, militari habitu, *σέφαιόν τε δάφνης ἀναδυσσάμενον, καὶ κλάδον κρατῶν*, non *ἐν τῇ δεξιᾷ*, ut triumphantem describit Zonaras, sed in sinistra; quâ præterea, ut est apud Valerium Maximum, *triumphalis currus habet, ut resinet*: dextrâ verò vnâ cum coronâ laureâ flagellum tenet. Currus ipse quo vehitur, & quem quatuor trahunt equi, juxta illud Nasonis,

Quatuor in niveis aureus ibis equis,

ἰς πύργῳ ἀειφερέσς ἕξον, *instar turris rotunda* confectus cernitur, uti triumphantium currum representat idem Zonaras. In inferiori nummi parte quatuor describuntur Monogrammata. Jam verò Bonifacius, quem ut *virum bellicis artibus præclarum* prædicat Prosper Aquitanus, *γενναῖότατον* vocat Olympiodorus, tum primum inclaruit, cum Ataulphus Gothus Massiliam, celeberrimam in Galliis urbem, intercipere tentavit. Ejus enim consilio acriter obstitit Bonifacius, à quo vulneratus Ataulphus, vix salvus in sua se tentoria recepit, Massiliensibus Bonifacium liberatorem suum extolentibus ac prædicantibus; quod quidem gestum antequam Ataulpho nupta esset Placidia. At extinctis ipso Ataulpho & Constantio Augusto Placidie conjugibus, eidem Augustæ, cum à fratre Honorio Constantinopolim relegata est, solus penè fidem servans, ex Africâ, cui Prætor præerat, pecuniam submisit, obsequia sua impendit, nihilque non egit, ut non intermissam, si non amissam, recuperaret illa Augustam dignitatem. Erat Bonifacius, inquit Olympiodorus, vir heroicus, qui cum multis sæpe gentibus barbaris strenuè pugnavit, paucis interdum copiis adhibitis, interdum pluribus, nonnunquam verò & singulari certamine: atque, ut verbo absolvam, qui Africam à barbaris variisque nationibus provinciam hanc incurfantibus liberavit. A Placidia deinde, quæ tum Augustam receperat appellationem, ex Africâ in Hispanias evocatus anno 422. ut Castino Magistro militum contra Vandalos bellum gerenti adesset, Castino socium habere dedignante, in Africam est reversus: quod *Reipublicæ multorum laborum & malorum sequentium initium fuit*, ait Prosper. Aëtius quippe Bonifacium, quocum occultas fovebat similtates, cuique invidebat, ut potestatis suæ potentiori æmulo, ad Placidiam detulit, quasi Africam omnem sibi asserere cogitaret: addiditque verum deprehendi posse, si Romam acciretur. Præmiserat interim Aëtius arcanas ad Bonifacium literas, per quas significabat insidiari sibi Imperatoris matrem, & eripere vitam velle. Cum igitur accitus Bonifacius venire renuisset, missi sunt Mavortius, Galbio, & Saonecis Duces, qui bello cum Bonifacio contenderent: quibus cæsis, suffectus est Sigiswiltus Comes. Gesta hæc anno 427. quâ tum tempestate evocati ex Hispaniis à Bonifacio in auxilium Vandali in Africam trajecerunt, è quâ non nisi sub Justiniano exacti sunt. Aëtii interea dolo patefacto, Bonifacius à Placidia in Italiam revocatur. Venit ille, benignèque exceptus, & Magistri militum dignitate, quâ tum potiebatur Aëtius, donatus est anno 432. Scribit Procopius, & ex eo Theophanes, Bonifacium, priusquam in Italiam reverteretur, precibus ac promissis amplissimis Vandalos, ut ex Africâ decederent, frustra persuadere conatum; cum recusantibus bello contendisse, & ab iis semel ac iterum bello superatum, ac demum auxilia conquisitum in Italiam trajecisse. Ingens exinde bellum inter Bonifacium reducem & Aëtium gestum est, initoque prælio, Aëtius Bonifacium secum congregientem vulneravit illæsus, qui tertio post mense ex vulnere, quo fauciatu fuerat, interiit. Insigne illud est quod refert Marcellinus Comes, Bonifacium morientem, Pelagiam uxorem suam, valde locupletem, nulli alteri, nisi Aëtio, ut nuberet exhortatum. Hæc necessariò præmittenda fuere, ut non modò quis esset Bonifacius in Medallione effectus, agnosceremus, sed etiam quando nummus idem cufus est à Valentiniano: quod dubio procul post Bonifacii ex Africâ reditum, & cum Magister militum dictus est,

Glossar. Pars III.

LX.

NUMMUS

BONIFACII

TRIVM-

PHUM EX-

HIBENS.

Zonar. 10. 2.

p. 31.

Val. Max.

l. 4. c. 4. n.

5.

Ovid. 1. de

Arte am.

Prosper. Chr.

Olymp. apud

Phot. p.

186.

Olymp. p.

195.

Idac. p. 16.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

Prosper.

factum existimare licet, non quòd ante hæc tempora nullam aliam bellicam expeditionem susceperit, aut victoriam adeptus sit, ex quibus decerni eidem potuerit triumphus; quod prædicta refellunt: sed quòd à Valentiniano ætate paululum proveciori cusus videatur Medallio, qui antea excudi non potuit, cum antequam idem Valentinianus Augustus dictus esset à Theodosio juniore anno 425. inter Placidiam Augustam & Bonifacium bella intercederent, quæ circa annum 422. cœpta, non nisi decennio post sunt sopita: quâ tempestate, reverso Bonifacio, Valentinianus, qui tum ætatis, quem in nummo præfert, annum decimum tertium attigerat; seu potius mater Placidia, virum de Republicâ bene meritum, victoriis celeberrimum, innocentem, & per calumniam falsò delatum, sibi demereri volens, hocce honoris & benevolentix symbolo exornavit. Sed quid denotent subjecta Monogrammata, quorum tum primum, ni fallor, usus in nummis, fateor mihi prorsus ignotum, neque ipse fortè Apollo divinet. Similem nummum, sed aureum, descripsit Octavius Strada, in hoc ab æreo nostro diversum, quòd in aureo Bonifacii caput radiis cinctum appareat, currusque non ab equis, sed à cervis trahatur, quo modo Helagabalum *processisse in publicum quatuor cervis junctis ingentibus*, scribit Lampridius: & in Aureliani Augusti triumpho *currum extitisse quatuor cervis junctum, qui fuisse dicebatur Regis Gothorum*, Vopiscus: nisi quod cornua esse existimavit Strada, palmæ fuerint equorum capitibus affixæ, ut in aliis conspiciuntur, maximè Neronis, qui Euthymium præfert in aversâ facie, & in eo quem in Honorio descripsimus, qui, PANNONI NIKA, pro inscriptione præfert. Severus in Epistolâ ad Salvium: *Scimus enim palmigeros bijuges, ubi è Circo recesserint, quietissimè stabulari. Illos non jugis formido, non ambigua palma sollicitant, sed demum pacatis adfixi præsepibus, timere jam nesciunt hortatorem, &c.* Cervæ autem ejusmodi *παυκέρπται*, palmatos vocat Julius Capitolinus in Gordiano: quorum scilicet cornua natura finxit in palmas. Monogrammata non omnino eadem sunt quæ in æreo, quæ ob nummi fortean exiguitatem haud bene expressit Monetarius, aut minùs percepit Strada.

Vopisc. in Aureliano. Brev. ad Am. Aug. p. 20. Tom. 5. Spicileg. Acheviani p. 535. Capitol. Plin. l. 11. c. 37.

LXI. NON minoris raritatis est ejusdem Placidii Valentiniani prægrandis nummus alter æreus, quem ad Sidonium laudat Sirmondus, cujus antica facies Valentiniani vultum exhibet, cum solitâ inscriptione, DN. PLA. VALENTINIANVS. P. F. AVG. altera Petronium Maximum, Senatorio, seu potius Consulari habitu in sellâ sedentem, volumen dextrâ, lavâ scipionem cum aquilâ tenentem, nomine hinc inde adscripto, EXPRESSUS PETRONIVS MAXIMVS V. C. CONS. quo quidem numismate Petronium Maximum Consulem simili penè honore quo Bonifacium profecutus est Valentinianus, quam ille accepti beneficii gratiam malè tandem rependit. Eo autem imperante bis dignitatem hanc obierat Maximus, ac primum anno 433. cum Theodosio: iterum decennio post, cum Paterno: unde Tironi Prospero in Chronico Pithœano, *vir dicitur gemini Consulatus & Patriciæ dignitatis*. Ad alterutrum igitur referendus præclarus hic Medallio, & fortean ad postremum.

LXII. BONIFACIANO suppar propemodum est, quod Petri Gyllii olim fuit, numisma, in cujus uno latere sculptus erat, inquit ille, *Justinianus Belisarium excipiens triumphantem; in altero, Belisarii imago, cum hoc elogio, GLORIA ROMANORVM BELISARIVS*. Effictus scilicet fuit in eo numismate Justinianus, quo modo ferè tessellato seu musivo opere, in Chalces, quæ Palatii Constantinopolitani vestibulum fuit, camerâ ac fornice, ut auctor est Procopius. Ibi enim, ut is Scriptor refert, Belisarius ad Imperatorem redux cum exercitu integro exuvias ipsi offerebat, Reges ac Regna, & quidquid inter homines excellebat. In medio stabant Imperator & Theodora Augusta, eâ uterque specie, ut summam lætitiâ præ se ferrent, & festo victoriam celebrarent, captis suppliciterque accedentibus Vandalorum Gothorumque Regibus insignem, circumstantibus Senatoribus, festumque agentibus. Ita autem Belisarium in Circo excepit Justinianus, ut idem Procopius commemorat. In istis porrò Justinianeis numismatibus aureis perinde ac argenteis effictum volunt Belisarium Cedrenus, Glycas, & Constantinus Manasses, *ὀπλίτω ῥωμαίων ἐπασσμένον*, *armatum cum gladio stricto*.

LXIII. ADJUNGI-ne iis quæ modò descripsimus in virorum de Republicâ bene meritum honorem cufis numismatibus, Stilichonis nummi debeant, dubium facit Philostorgius, scribens inter alia affectatæ ab eo tyrannidis argumenta illud fuisse, quòd ausus etiam sit nummos cudere, solâ formâ ab Imperatoriis discrepantes: *ἔτι δὲ κατὰ φῶρον ἢ ἀδῖα τὴν τυραννίδα ἀεθρονεύειν τὸν Στυλίωνα, ὡς καὶ νόμισμα, μορφῆς λεπτήσιν*, *Ita aperte & confidenter tyrannidem affectasse Stilichonem, ut etiam numisma, solâ formâ exceptâ, cuderet*. Quæ de aureo nummo capienda suadet vox *νόμισμα*, solidis aureis ab ejusce ævi Scriptoribus tribui solita. Voce verò *μορφῆ* habitus Imperatorius intelligitur, quem *venerabilem formam* vocat lex 6. Cod. Th. de Indulgentiis criminum. Verùm ab Honorio ejusmodi Stilichonis soceri nummos in rerum

Gyll. l. 2. de Topograp. C. P. c. 12. Procop. l. 1. de Æd. c. 10. Id. l. 2. Vand. c. 9. Cedr. Glyc. Manass.

Philostorg. l. 12. c. 1. n. 2.

præclare gestarum monumentum cufos longè probabilius, cum Stilichoni suo nomine aliunde formandi occasio deesset ac prætextus, ejusceque rei in viris quantumlibet auctoritate apud Imperatores pollentibus factitæ nullum ferè hætenus habeatur exemplum.

LONGE alterius generis sunt nummi aliquot, ad virorum illustrium qui prioribus sæculis vixerant, revocandam memoriam cufi ab Imperatoribus, quorum alii inde *Revocati*, alii *Contorniatii*, ab Antiquariis appellantur. Prioris generis multò plures habentur ab ipsomet Augusto & successoribus cufi, de quibus hîc non est sermo: posterioris verò tum primùm occurrunt post Constantini M. ævum, atque adeo circa Honorii tempora, in quibus primas tenet æreus ille Medallio, in cujus anticâ parte idem Augustus *majori habitu faciei* effingitur, ut loquitur Constantinus M. in quadam Constitutione, cum hac inscriptione, HONORIO AVGVSTO: in posticâ expressus conspicitur vir triumphantis specie, laureâ caput cinctus, dextrâ flagellum, sinistra palmam tenens, curru quadrijugo vectus, cum inscriptione, EVTYMI NICA, ita ut penè geminus sit alterius Medallionis qui à Nerone primùm cufus est, in quo alterâ facie ipse effingitur, cum inscriptione, IMP. NERO. CÆSAR AVG. P. M. in alterâ, vir eodem habitu, quo supra, curru perinde quadrijugo vectus, cujus equi palmis ad capita insigniuntur, cum hisce characteribus, EVTYMV S. Qui quidem eximius est Olympiæ victor *Euthymius* seu *Euthymus Pyctæ* Locrensis, de quo Plinius hæc ait: *Consecratus est vivus sentiensque ejusdem oraculi jussu, & Jovis deorum summi astipulatu, Euthymus pyctæ, semper Olympia victor, & semel victus.* Euthymii istius insignis pugilis meminit præterea Ælianus: hujus autem memoriam revocavit Nero, quòd ille quadantenus inter certaminum Deos Præsides haberetur, utpote consecratus, quo modo ferè Olympionicæ omnes apud Ethnicos pro Diis habebantur, ut auctor est Joannes Chrysofomus, ipseque Nero Circi certamina plus æquo amaret: non verò, uti conjicit Constantius Landus, quòd aurigationi impensius studuerit, ut de eo testatur Suetonius. Non enim Euthymius auriga, sed pugil, seu, ut à Plinio vocatur, *Pyctæ*, quâ etiam voce, eadem notione, utuntur Seneca & Tertullianus: curru verò vehitur, quemadmodum Hieronica consueverant deduci coronati per medium stadium, triumphantium ac ovantium specie, palmam deferentes, quæ eorum propria erat. Neronianum Euthymii Medallionem revocavit, seu recudit Trajanus Imperator, in cujus facie alterâ ipse effingitur, cum hac inscriptione, TRAIANVS P. F. AVG. in alterâ simili habitu Euthymius, nisi quòd flagellum dextrâ tenet, cum in Neroniano spiculum, sed perperam, eidem tribuatur; præterea in Neroniano binæ laureæ invicem colligatæ subsint curru, diductæ in latitudinem. In Trajaniano perinde inscribitur, EVTYMI V S. Trajanianum servat Gazophylacium Regium. Neronianum denique & Trajanianum revocavit etiam, uti diximus, Honorius Imperator: sed Honorianus in inscriptione differt ab aliis, cum hæc verba partim exesa præferat, EVTIMI NICA. Quæ quidem eadem fermè sunt, quæ Præcones efferre solebant, cum quis victor existeret in certaminibus, ut apud Laërtium, Νικᾶ Διέξιντος, & apud Xiphilinum in Nerone, Νέρον Καίσαρ νικᾶ τὸν δὲ τὸ ἀγῶνα. Inde fluxit familiaris apud Græcos Christianos formula, IC. XC. NIKA, & apud Latinos, CHRISTVS VINCIT, CHRISTVS REGNAT, CHRISTVS IMPERAT, cum ii victorias soli Deo adscriberent: ut & rursus illa Græcorum, post devictum à Constantino, virtute Crucis, quam in cælo, vel in somnis, uti vult Lactantius, viderat, Μαχεντων, στυπὸς νεκρῶν, de quâ egimus. Hinc etiam fortean acclamationes populares ad Imperatorem in Circis, ΝΙΚΑ, *vince*, à quâ famosa illa seditio sub Justiniano nomen accepit, quòd esset τὸ σωθῆναι τῷ δήμῳ, *tessera factionum*, ut auctor est Evagrius.

EXACTIS quæ dicenda erant de *Contorniatii* nummis, operæ pretium videtur de Byzantinorum Augustorum adulterinis quibusdam ac spuris sermonem facere, quos rei nummarie periti in suam supellectilem etiam admittunt, non quòd revera ipsorum Principum quorum effigies representant, esse existiment, sed quòd saltem antiquioris sint ævi, & aliquid contineant in se dignum observatione. In iis eminet præ cæteris major Medallio Heraclii, cujus ectypon variè descripsere Lipsius, Octavius Strada, Patinus, Jacobus Oiselius, & alii. Habetur is aureus ac pulcherrimus in Gazophylacio Regio, ejus quâ exhibuimus magnitudinis, adeptæ ab eo Crucis à Persis, ac in urbem Regiam relatæ historiam referens: de quâ breviter hoc loco videntur refricanda, quæ in hanc rem habent Auctores, ut facilius non tam quod verum aut adulterinum subolet numisma, deprehendatur, quàm inventoris consilium ac animus. Aiunt igitur Beatam Helenam inventis in Hierosolymitanâ urbe vivificis lignis, horum partem cum clavis, quibus Christi corpus confixum est, misisse ad Constantinum filium: alteram Macario Hierosolymitano Patriarchæ auro inclusam servandam commendasse. Ita Theophanes anno 21. Constantini. Hierosolymis verò à Sarbaro &

Glossar. Pars III.

LXIV.
NUMMI
RESTITUTI
ET CON-
TORNIA-
TI.
Spanheim.
diff. 1. p. 44.
L. 1. Cod.
Th. Si quis
solidi circ.
&c.
Occo p. 134.
Bianus p. 20.
Constant.
Landus de
Veter. Num-
mism. p. 70.
Plin. l. 7.
c. 47.
Ælian. l. 7.
Var. c. 47.
S. Joan.
Chryf. hom.
66. ad pop.
Antioch.
Petr. Faber
l. 2. Agon.
c. 10. 11. 12.
25.
Francisc.
Angelon. in
Hist. Aug.
p. 113.

Petr. Faber.
Agonij. l. 2.
c. 13.
Diog. Laert.
l. 6. in Diog.
Synop.
Dio & Xi-
phil. in Ne-
rone.
Evagr. l. 4.
c. 13.

LXV.
NUMMUS
ADULTE-
RINUS HE-
RACLII.

Theoph.

Persis captis anno 5. Heraclii, sublata etiam vivifica ligna, & abducta sunt in Persidem, cum ipso Zacharia Patriarcha. Verum haud multò post, Syroes Persarum Rege, post Chosrois patris necem, cum Heraclio fœdus ineunte, institit potissimum Heraclius, ut vivifica ligna, quæ Hierosolymis in Persidem transtulerat Sarbarus, sibi redderentur: quod ultro pollicitus est Syroes, si uspiam possent inveniri. Extinctis interea ipso Syroes, Chaboe, Hormisdæ, & Hormisdæ filio, Persarum Regibus, Sarbarus regnum Persicum, Heraclio adjuvante, adeptus, pace cum Romanis constitutâ, Ægyptum atque Orientem omnem Imperatori restituit: qui dum adhuc in Perside moraretur, ea uti erant cum primùm capta sunt obsignata secum deferens, Hierosolymam perrexit, & Modesto Patriarchæ ejusque Clero monstravit. Ab iis verò integra adhuc sigilla deprehensa sunt, intellectumque sanctissima hæc ligna neque prophanis ac pollutis manibus atrectata, neque ab illis omnino conspecta, eoque nomine acta Deo gratiæ, & laudes persolutæ. Tum Patriarcha clavem, quæ apud se remanserat, domo deferens, adorantibus universis, loculum aperuit. Post hæc erectâ illic Cruce, Imperator eam illico Byzantium remisit: cui cum Litaniis ex Blacheriano Deiparæ templo obviam processit Sergius Patriarcha, & ad Sophianam Ecclesiam deducens, ibidem illam sustulit Indictione 2. anno Christi 629. qui est decimus nonus Heraclii. Paulò post verò Heraclius ipse domum rediens, urbem ingressus est, curru vectus, quem elephantum quatuor trahebant, cum faustâ omnium acclamatione, festis diebus ob victoriam celebratis. Hæc ferme Nicephorus Patriarcha Constantinopolitanus in Heraclii Vita. Theophanes autem in totâ hac narratione Nicephoro haud usquequaque consentit. Quippe, eo auctore, Heraclius anno Imperii decimo octavo, confecto Persico bello, quod per annos sex duraverat, inito cum Persis fœdere, septimo demum in Urbem reversus, ab omnibus cum gaudio & tripudiis exceptus est. Anno verò subsequenti, vere ineunte, Urbe profectus, venit Hierosolymam, & venerandis ac vivificis secum delatis lignis, grates Deo persolvit. Cùmque in Syria usque ad vigesimum quartum Imperii annum, qui est Christi 635. difficillimis bellis incubuisset, rebus quasi desperatis, venerandis iisdem secum inde asportatis lignis, Constantinopolim recessit. Ex Nicephoro igitur illata in Urbem vivifica Crux anno decimo nono Heraclii, quo Sarbarus Regnum Persicum invasit. At cùm paulò post tradat Heraclium in Urbem reversum, videtur prorsus indicare missam vivificam Crucem paulò antequam ex Oriente reverteretur, ubi totos ferè sex annos secundò exegerat. Ita quòd ait acta Indictione secundâ, referenda videntur ad annum quo Crux recepta est à Persis, non quo relata est in Urbem. Proinde ex Theophane, Heraclius sacra secum in Urbem ligna asportavit. Quod si ita est, intelligi posset expressus in hoc numismate Heraclii triumphus, cùm Constantinopolim rediit. At cùm tradat Nicephorus remissam Crucem ab Heraclio in Oriente adhuc degente, exceptamque à Sergio Patriarcha, Heraclium verò aliquanto post curru vectum, quem quatuor trahebant elephantum, Urbem ingressum, videtur potius expressus in nummo triumphus apparatus, referri debere ad solennem Heraclii in Urbem Hierosolymitanam ingressam; cùm scilicet acceptam à Persis vivificam Crucem in eam intulit, uti Nicephorus commemorat: cùm præterea non elephantis, sed quadrigis instructo curru effectus hîc exhibeatur.

Niceph.
C P. in
Brev.

LXVI. NEC scio an adpensæ ad trabem tres lampades templum ipsum quod à B. Helena Hierosolymis Anastaseos nomenclaturâ excitatum, & in eo reconditam vivificam Crucem tradit Theophanes, non indicent. Nam in ædibus sacris appendebantur trabibus auro, argento, vel ære obductis, vel iis imponebantur luminaria, sive ædium parietibus essent infixæ, sive ex se liberæ, & à fornice catenulis aut funiculis pensiles. Ita porrò de iis ædium sacrarum trabibus Leo Ostiensis: *Trabem quoque nihilominus fusilem ex ære cum candelabris numero quinquaginta, in quibus utique totidem cerei Leo Ost. l. 3. per festivitates precipuas ponerentur, lampadibus subter in æreis uncis ex eadem trabe trinta sex dependentibus. Que videlicet ærea trabes æreis aequè brachiis ac manibus sustentata, Petr. Diac. trahi lignee, quam pulcherrimè sculpsit, & auro colorumque fucis interim fecerat Desiderius l. 4. c. 73. exornari, commissæ est.* Agunt præterea de ejusmodi trabibus Petrus Diaconus Casinensis, Hariulphus, Chronicon Atinense, Bromptonus, & alii. Quod si ita se res habet, iique lychnuchi ædem *Αναστάσεως* referunt, ii fortean fuerint ad Christi sepulcrum appendi, quos Sabbato sancto divinus accendebat ignis sub horam vespertinam, siquidem an. 1061. *συνήθες* istud *θαύμα*, uti ejusmodi miracula vocat Anna Comnena, eâ tempestate obtinuerit, de quo tam constans est apud Scriptores, qui deinceps floruerunt, testimonium, ut mirum sit viros eruditos quæ de hac re ab iis proferuntur, in controversiam revocare. Primus sanè qui ejus meminerit, videtur fuisse Bernardus Monachus Notbi. Cap. 10. Tom. 4. SS. Ordo S. Benedicti. *miraculum commemorat, adeo ut incertum sit quando cœperit, & an ante tempora Sa-*

racenorum fuerit, inquit idem Malmesburiensis. Sed & perinde quando defierit, minimè constat, cum tantum ex Chronico Andrensi anno 1177. adhuc hac tempestate visum colligere sit. Septem autem lampadas ibi appensas fuisse testatur Glaber Rodulfus: at Anonymus de Locis sanctis ad triginta sex pependisse scribit. Asservatam porrò vivificam Crucem in æde Resurrectionis longè ante Heraclium palam est: cum non modò *ἐκκλησία ἀγία σωρῆ* inde dicatur auctori Chronici Alexandrini, sed & qui Crucem in eà servabat Presbyter, *Κυβερνήτης Crucis* dicatur Victori Tunneni in Chronico, *σαυροφύλαξ* Theophani, qui Joanni Moscho *συνεοφύλαξ τῆς ἀγίας Αναστάσεως*. Quod sanè muneri obibat, Francis nostris Hierosolymitanum regnum obtinentibus, *Custodis sanctæ scilicet Crucis* titulo insignis, ejusdem Ecclesiæ Canonicus, particulæ scilicet ejusdem salutaris ligni quæ in eà æde asservabatur. Heraclius igitur receptâ à Persis Cruce, hanc in Anastasi recondidit, donec Constantinopolim relata est. Ita si Heraclii adventus in Urbem Hierosolymitanam hîc describitur, per lampadas in eo numismate expressas videtur innui ipsa Anastasis in quam illata sunt vivifica ligna: contra, si ejusdem Augusti adventus in urbem Regiam effingitur, extracta ex eadem Anastasi innuuntur: quam quidem ædem sacram à Modesto Patriarcha reedificatam eodem imperante Heraclio tradit Antistes Tyrius.

JAM verò barba quæ lata & promissa Heraclio hîc tribuitur, haud multum discrepat ab eâ quam præferunt genuini ejus nummi, nisi quòd in isto paulò promissior, contra quàm tradit Cedrenus, scribens Heraclium, priusquam adeptus esset Imperatoriam dignitatem, barbam latam atque promissam nutritivisse, sed Imperatorem factum, comam totondisse & barbam, quomodo, inquit, Imperatores solent. Ejus verba sunt: *Κωνσταντῖνος ὁ Ηρακλειος ἦν πλὴν ἡλικίαν μεσηλιξ, εὐθενης, εὐστενος, εὐόφθαλμος, ὀλίγον ὑπόγλαυκος, ξανθός πλὴν τρίχα; λευκός πλὴν χροιάν, ἔχων τε πρόσωπον πλατύ, καὶ πρὸς μῆκος ἐκκρημνῆ ἐπηνίκα δὲ πρὸς τὸ βασιλείαι ἦλθεν ἀξίωμα, εὐθείως ἐνείχεται πλὴν κεφαλῆς τὸ γένειον τῶν βασιλικῶν χήμασι.* Fuit Heraclius *staturâ mediocri, robustus, firmo pectore, oculis elegantibus, ac non nihil castis, fulvo crine, albus, barbâ latâ atque proluxâ. Sed Imperator factus extemplo comam totondit, ac mentum rasit, qui est Imperatorum habitus.* Quibus quidem Cedrenus verbis innuere videtur Cedrenus solos Imperatores barbam decessorum more rasitasse, ceteros verò Græcos nutritivisse. Et sanè ante Heraclium barbam rasisse Imperatores attestantur passim nummi, ipseque auctor Chronici Alexandrini, quo loco Justinianum describit, quem mentum rasum, *ὡς οἱ Ῥωμαῖοι*, habuisse ait. Verum ab Heraclii temporibus, *moris fuit Orientalibus tam Græcis, quàm aliis nationibus*, ut habet Antistes Tyrius, *barbas tantâ curâ & omni sollicitudine nutrire, pro summoque probro & majori quæ irrogari potuerit unquam ignominia reputare, si vel unus pilus quocumque casu sibi de barbâ cum injuriâ detraheretur.* Subdit deinde, *barbam eâ diligentia conservasse* Græcos, tanquam *argumentum viri, vultus gloriam, hominis præcipuam auctoritatem.* à quo eadem hausit verba Jacobus de Vitriaco. Characteres cum Græci tum Latini non iidem omnino sunt in ejusmodi numismatis estypis, quæ ab aliis describuntur, tametsi haud multum diversi. Sed negotium faceffit plerisque vox malè exarata, *ΑΘΛΘΘΗC*. Quidam enim ut Lipsius legendum putaverè *ΛΟΓΟΘΕΤΗC*, alii *ΝΟΜΟΘΕΤΗC*. Ego verò *ΑΓΩΝΟΘΕΤΗC* malim, quo vocabulo recentiores Græci ac Latini, *ἀγωνιστήν, pugilem*, vel *præliatorem* indigitabant, ut alibi observamus. Neque in hac voce duntaxat mendum occurrit: nam & voces *CIΔΗΡΑC*. (ubi A. pro Δ.) & *ΠΥΑΑC*. (ubi T. pro Υ. proclivi utrobique mendo habentur) perperam exarantur. Jam verò numisma istud non ejus esse antiquitatis, quam Cuspinianus ei adscribit, satis, opinor, ex prælibatis colligitur: quod præterea Imperatoris habitus, & Augustis Byzantinis prorsus insolens diadema arguit. Inscriptiones deinde Græcæ ac Latinæ ex Sacris ferè haustæ Literis mixtim exarata; lux etiam illa quæ Heraclii vultui affunditur, omnino indicant recentioris esse scalptoris alicujus inventum, qui divinæ Crucis triumphum exprimere voluerit. Sic porrò legendi sunt Græci characteres, ac in anticâ quidem, *ΗΡΑΚΛΕΙΟC. ΕΝ. ΧΩ. ΤΩ. ΘΩ. ΠΙCΤΟC. ΒΑCΙΛΕΥC. ΚΑΙ. ΑΤΤΟΚΡΑΤΩΡ. ΡΩΜΑΙΩΝ. ΝΙΚΗΤΗC. ΚΑΙ. ΑΓΩΝΟΘΕΤΗC. ΑΕΙ. ΑΤΤΟΤCΤΟC.* In posticâ verò, *ΔΟΞΑ. ΕΝ. ΤΥCΤΟΙC. ΧΩ ΤΩ. ΘΕΩ. ΟΤΙ. ΔΙΕΡΡΑΞΕ. CΙΔΗΡΑC. ΠΥΑΑC. ΚΑΙ. ΗΛΕΥΘΕΡΩCΕ. †. (i. σωθῶν.) ΑΓΙΟΝ. ΒΑCΙΛΕΥC. ΗΡΑΚΛΕΙΟC.* In Lipsiano æreo exarati præterea leguntur hi characteres Græci ad occiput Heraclii, *ΑΓΙΟΛΙΝΙC*. qui nihil sonant.

INTER adulterinos nummos, binos etiam ex gente Palæologâ exarari curavimus, alterum Joannis, alterum Constantini ultimi Imperatoris Constantinopolitani, quos NUMMI rei monetariæ antiquæ studiosi in numismatum Augustorum serie vulgò reponunt, quod indubitata ferè fidei post Angelos vix reperiantur. Nescio enim an pro genuinis haberi debeant Theodori Lascaris & Andronici Palæologi aurei, qui ab Octavio Stralæoloca describuntur, quos vix crediderim fuisse tam elegantis formæ ac exhibentur. Ut cumque sit de rei veritate, donec suppetant alii, etiam eos hîc & in nostro de Familiis Au-

gustis Byzantinis opere repræsentamus. Mirum sanè videri debet, quòd extremi istius sæculi, quod nostris proximum fuit, Imperatorum Byzantinorum nummi, atque adeo ex Lascarià, Palæologâ, vel Cantacuzenâ gente vix occurrant: nam Theodori Lascaris, quos ibi damus, nummi, ex eodem Strada descripti sunt, penes quem fides erit. Atque id accidisse ex eo profus existimare licet, quòd ut pessimè formati neglecti fuerint ab Antiquariis, vel quòd à Turcis in proprias monetas conversi: nisi fortè quidam ex iis quos Joanni & Manuelli Comnenis adscripsimus, Palæologorum fuerint ejusdem nomenclaturæ Imperatorum: vel, quod longè potiùs existimaverim, quia postremi isti Constantinopolitani Augusti in moneta sua effigies suas, ac sua nomina non semper descripserint, proindeque eorum fuerint plerique quos inter Zimisianos exhibuimus. Michaelis Palæologi nummorum aureorum meminit Georgius Pachymeres, aitque receptâ à Latinis Constantinopoli, in posticâ facie, ejusdem urbis figuram effingi curasse, metalli probitate detrita. Sic ille, ubi de Andronico seniore:

Pachym. 1.
12. c. 8.

ἀλλὰ ἔ το νόμισμα ἀφ' τῶ χροῖαν ἐκβηλαίετο, πρὸς τὸν μὲν γὰρ ὅπ' Ἰωάννη τῷ Δ' ἔκειτο, τὸ δὲ μοῖον τῷ Ἐλθόντι τ' νομισματικῶν, χρυσὸς ἦν ἀπὸ τοῦ ὕστερον δὲ ὅπ' Μιχαὴλ, τὸ Πόλιως ἀλάτις, ἀφ' τὰς τότε κατ' ἀνάγκην ἐδόθη, ἢ μάλλον πρὸς Ἰταλὸς, μεταρράφατο μὲν τ' παλαιῶν σημείων, τὸ Πόλιως χρυσοποιήσας ἐπίστυ. Καθορίετο δὲ ἢ ὡς ἀκακιστὸν τὸ ἐν χρυσῷ νομιζόμενον, ὡς πεντακάδονα πρὸς θ. ἃ εἰκοσιπέντα γίνεσθαι. Μεταλλαξάντος δὲ ἑκείνου, πρὸς τὸν μὲν εἰς δέκα πέντα πρὸς δέκα, νῦν δὲ, ἀλλὰ ἔ ἐφ' ἡμοσίαις τὸ ἀπὸ τοῦ καταμήγυται. Sed & moneta ob ejus pecuniam, adulterata est. Prius enim sub Ioanne Duce, nummi dimidium ex puro auro cocto seu obryzo erat. Postea verò Michael, captâ Urbe, ut haberet unde largitiones necessarias, Italis præsertim, faceret, immutatâ nois veteribus, Urbis figuram in posticâ facie expressit, detrita interim metalli bonitate, eò usque ut è viginti quatuor partibus aurei solidi, auri duntaxat puri novem essent, quindecim mixtura sequioris. Post Michaelis mortem, primò quidem decem partes auri purgati ad vitiosas quatuordecim adjectæ sint: nunc verò ad dimidium purum aurum miscitur. Quæ porrò hic dicuntur de Urbis figurâ in nummis Michaelis efficiâ, penè nos impulere, ut ejus esse existimarem nummum areum, in quo Imperator cum Cruce & globo in alterâ facie, in alterâ verò Urbis porta triplex, suis turribus & pinnaculis instructa visitur, cum adscriptâ subtus hac epigraphe, VICTORIA, in receptâ Urbis, atque adeo Francorum ab eâ expulso symbolum. Sed erunt fortasse qui quo Augustus ille cingitur diadema vix esse putent istius quo Michael vixit ætatis. Prostat alius Andronici Imperatoris aureus prægrandis, in quo urbs Constantinopolis, muris suis circumducta exhibetur, Deipara pallium expandente, ac brachia super eam porrigente, tanquam Urbis tutatrice ac πολίτεια. In alterâ, coram eadem beatissimâ Virgine in genua procumbit Imperator, supra cujus caput inscriptum, ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΒΑΣΙΛ. quæ quidem urbis expressa figura suadere potest esse Andronici senioris Palæologi, ita ut parentis monetarum figuras in suis etiam servarit: quod suaderè imprimis potest Andronici in Deiparam cultus eximius, qui, ut tradit Pachymeres, post debellatum Alexium Philantropenum, in Monasterium Hodegorum venit, & coram sacrâ Deiparæ imagine, toto ferè corpore prostratus, adeptæ victoriæ gratias egit. Sed cùm nummus iste sit ex iis quos Caucios vocant, cujusmodi cusi habentur ex familiâ Comnenâ Augustorum, Andronico Comneno Tyranno, interim dum lux alia affulgeat, adscripsimus. Scribit denique Raimundus Montaneri in Historiâ Catalanicâ Regum Aragon. Rogerium Florum Magnum Ducem ab Andronico seniore, cui cum Catalanis militabat, dictum, rogasse Imperatorem ut militibus suis stipendia persolveret, eumque monetam cudi curasse probitate longè imminutam, quæ instar erat Ducatorum Venetorum, argenteorum scilicet, quorum pretium erat octo denariorum Barcinonensium: præterea minutiore aliam monetam quæ trium denariorum erat, quamque perperam Vincilions appellatam ait, manifesto errore, pro Miliarison. Ejus verba sunt: E com aquesta pau feyta, lo Megaduch dix à l'Emperador que donas paga à la Companya, e l'Emperador dix que furia & feu batre moneda en manera de Ducat Venesia, que val. 8. diners Barceloneses cascu. E axi ell feu ne fer que havien nom Vincilions, e non valia tres diners la bu: e volch que correguessen per lo preu daquells qui vahen 8. diners, e mana & cascu que prenguessen dells Grechs Cavall, o mul, o mula, o viandes, o altres coses que haguessen ops, e que pagassen de quella moneda, e aço feu par mal vici, ço es que cntras hoy, e mala vobentat entre los pobles e la host: que tantost que eli hach son enseniment de totes les guerres, volgra quels Franchs fussen tots morts, e fessen fora del Imperi. Verùm etsi hodie vix ulla obvia sint postremorum Imperatorum, ex gente præsertim Palæologâ, numismata, quibus monetaria supelletilis studiosorum ἀρχαία locupletentur, damnum istud quodammodo refarciunt quæ supersunt eorum figuræ, ex quibus habitum Imperatorium horum temporum, qui describitur à Codino & aliis, licet percipere. Quas inter præ cæteris insignes haberi debent Michaelis Palæologi, Theodoræ Augustæ uxoris, & Constantini Porphyrogeniti filii imagines, quæ Constantinopoli in Deiparæ ἁγίῃ ἀδὲ sacrâ

Pachym.
lib. 9. cap.
13.

Cap. 210.

Leunclavius
in Pand.
Ture. 6. 51.

conspiciuntur, quas delineari curavimus. In quâ quidem tabellâ Theodora effingitur cum *τυμπανίω*, in capite, margaritis & lapillis distincto, uti Euphrosyne Augusta Alexii Angeli Imperatoris uxor apud Nicetam Choniatem. Habetur alia haud abfimilis ejusdem Michaelis Imp. effigies descripta ab Hieronymo Wolphio ex codice MS. Augustanæ Bibliothecæ Historiæ Georgii Pachymeris, cui diadema capiti impositum non omnino ejusdem est formæ, quâ in eâ imagine à nobis descriptâ cernitur. Sed & quod *Acaciam* vocant, voluminis speciem planè refert. Aliam præterea tabellam damus Manuelis Palæologi & Helenæ Augustæ uxoris, ut & Joannis, Theodori, & Andronici filiorum effigies continentem, ex MS. codice Operum Dionysii Areopagitæ, quem idem Manuel ad Monasterium S. Dionysii in Franciâ, ubi affervatur, per Manuelem Chrysoloram Legatum suum misit anno 1408. uti præfert eidem imagini subdita, hîcque descripta epigraphe, quam, ut & ipsas effigies, beneficio viri humanissimi perinde ac doctissimi Joannis Mabillonii sumus consecuti. τὸ παρὸν βιβλίον ἀπετάλη ὡς δὲ ἡ ὑψηλότητος Βασιλέως καὶ Αυτοκράτορος Ῥωμαίων κῆρυξ Μανουὴλ ὁ Παλαιολόγος, εἰς τὸ μοναστήριον ἁγίου Διονυσίου ἐν Παρούσιᾳ τῆς Θεσσαλίας ἢ Γαλατίας ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. δι' ἐμοῦ Μανουὴλ ὁ Χρῦσολωρᾶς πεμφθέντος πρέσβεως ὡς δὲ ἡ εἰρημένου Βασιλέως. ἐπεὶ ἀπὸ κήρυκος κόσμου, ἐξ ἀχιχίλιος ἑνεακοσίοσῶ ἐξαμηνία. ἀπὸ σαρκώσεως δὲ κῆρυξ, χίλιος ἑξάρακοσίοσῶ ὀρθῶ. Ὅς τις εἰρημένος Βασιλεύς, ἦλθε πρῶτον εἰς τὸ Παρούσιον πρὸ ἐπὶ τῶν πεσάσῶ.

Tabella 6.
Nicet. in Alex. l. 1. n. 3.
Ad Niceph. Gregor Edit. Basl. an. 1562.

Tabella 7.

SPURTIIS igitur nummis, ut diximus, nummum accensemus, qui revera non est nummus, Joannis Palæologi Manuelis filii, exaratum in Medallionis formam à Victore Pisano: M E D A L L I O N I S J O A N N I S E T C O N S T A N T I N I P A L A O L O G I. Hanc autem Joannis, quam ex æreo Illustrissimi Comitis Joannis de Lazara Patavini, Marchionis Nicolai filii damus, sic commendat Paulus Jovius in Epistolâ Italicâ ad Cosmum Ducem Florentinum, apud Georgium Vassarium: *Oltra questo ho ancora una bellissima medaglia di Giovanni Paleologo Imperadore de' Constantinopoli, con quel bizarro capello alla Grecanica, che solevano portare gl' Imperadori, & fu fatta da esso Pisano in Fiorenza, al tempo del Concilio d' Eugenio, ove si trovo il prefato l' Imperadore, ch'a per reverso la Croce di Christo sostenuta da due mani, verbi grazia dalla Latina, & dalla Greca.* Nummum denique æreum expressimus Constantini Palæologi ultimi Imperatoris ex musæo ejusdem, cujus meminimus, Comitis, super quo, ut spurio, multa multi commentati sunt, atque in iis Josephus Scaliger & Jacobus Gretzerus. Scaligeri Dissertationem, quod in paucis foliis exarata rarior sit, nostræ subjecimus, omisâ Gretzerianâ, quod in spissioribus de Cruce commentariis omnibus obvia sit.

LXVIII.
MEDALLIONIS JOANNIS ET CONSTANTINI PALAEOLOGI.
Georgius Vassarius in Vitis Pistor. Tabella 4.

PORRO inter nummos quos exhibemus, vel qui in Antiquariorum Pinacothecis prostant, habentur aliquot, non incertæ quidem fidei, sed qui dubium præferant, quibus sint adscribendi, seu propter malè formatas, detritas, vel denique contractas inscriptiones, vel interdum, quod nullam præferant, cujusmodi sunt non pauci ex inferioris omnino ævi nummis. Interdum etiam alii occurrunt, in quibus cum bini aut plures ejusdem nominis se se offerant Augusti, vel Augustæ, incertum manet utri debeant adscribi, in quibus maximè sunt Heleniani. Cum enim Helenæ Augustæ nummi præferentes nomen ac titulos in cruditorum virorum Gazophylaciis ferventur complures, atque adeo in Regio octo ærei, non unius omnino figuræ vel ornatus, ac inscriptionis vix tamen constans est inter studiosos ejusce supellectilis nummariæ indagatores, cui debeant adscribi, matri-ne Constantini Magni, vel Juliani Parabatæ, vel etiam Crispi, si quæpiam fuit, conjugii. Matrem Helenam Augustam renuntiatam, ejusque effigie cusos à Constantino filio aureos nummos testantur Eusebius, Sozomenus, Nicephorus, & Theophanes, qui Monetam ὡς Βασιλίδι attribuisse aiunt. Ejusmodi autem Helenianos aureos Romæ anno 1398. repertos auctor est Thomas Walsinghamus: *Sub hoc anno, inquit, Roma repertus est thesaurus Helena matris Constantini Imperatoris, sub quodam pariete ruinoso. Ipsa verò moneta aurea signata fuit imaginibus dictæ dominæ, habens in circulo nomen ejus scriptum: & valuit una petra xx. sol. de nostrâ monetâ. Cum quo thesauro postea Papa fecit reedificari Capitolium, & Castellum S. Angeli.* Est autem petra ponderis Anglicani species, constans duodecim libris, ut libra quindecim uncis: quæ quidem petra vulgò in lanipendiis etiamnum usurpatur. Enimverò aurei cujuslibet Helenæ nummi rariores sunt æreis, quorum perinde, ut diximus, inscriptiones, atque etiam capitis ornatus diversitatem quandam arguunt. Ac binorum quidem, qui hosce characteres præferunt, FL. HELENA AVGVSTA, in aversâ verò facie, SECVRITAS REIPVBLICAE, prior nitidissimus Helenæ caput exhibet tectum nescio quâ calyptrâ desuper reticulatâ, & in cassidis modum protensâ, quæ aures ipsas ac capillos tegit, præterquam eos qui fronti superfunduntur. Ubi fortasse *Mirre*, vel *Mitella*, quas *crispantes* vocat S. Hieronymus, quibus vertex artabatur innoxius, exprimuntur, vel *turriti alienis capillis verrices*, de quibus idem Scriptor, & Tertullianus hisce verbis:

LXIX.
NUMMI HELENÆ NOMEN PRÆFERENTES.

Euseb. l. 3. de Vita Const. c. 46.
Sozom. l. 2. c. 1.
Niceph. l. 8. c. 31.
Theoph. an. 20. Const.
Walsingh. p. 3. 6.
Fleial. 2. c. 12. §. 1. cap. 79. §. 10.
Vide Relas. de monte Libano.

Epist. 10. 23. Id. Epist. 7.

Terull. lib. *Affigitis præterea nescio quas enormitates fusilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quasi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in cervicem retro suggestum.*

de C. l. in fe-
min.

Alter Helenam prodit duplici unionum lineâ caput cinctam, crinibus ad aurem contractis ac collectis, crispatis aliis fronti imminentibus, uti ferme omnes alii: ita tamen ut superior capitis pars tecta perinde videatur. In tertio qui pro lemmate habet, FL. HELENA AVGVSTA, & in posticâ, PROVIDENTIAE AVGG. Helenæ capitis pars superior tota reticulo videtur tecta, quod limbulo unionum lineâ exornato continetur: sic ut ad sinciput, & ad aures, crinibus subfit limbulus, iis tantum circa frontem crispatis & annulatis extantibus. Aliorum trium nummorum Helenæ nomen præferentium varius itidem in capite & capillis ornatus. His vulgò pro inscriptione est in anticâ facie, FL. IVL. HELENÆ AVG. in posticâ verò, PAX PVBLICA. Ac prior quidem nescio quam diadematis speciem præfert, quæ ad sinciput latior, ad aures verò, ubi capilli in orbem contrahuntur, arctior, caput stringit: ita tamen ut quâ latior est, extra caput promineat, uti solent laureæ corollæ in Augustorum nummis, crispatis crinibus frontem adornantibus. Diadema autem seu limbulus, nisi capillorum contextus vel *σνεγά*, uti vocat Naumachus, seu, uti dicimus, *τροχία* sit, unionum sermo in medio discernitur. Neque multum diversus est alter, nisi quod limbulus, qui, ut & prior, ad sinciput in duplex cornu evadit, rarioribus margaritis videtur distinctus. In tertio denique, cujusmodi binos alios servat Gazophylacium Regium, Helenæ caput latiori diademate unionibus & lapillis distincto stringitur, capillis ad aurem contractis,

Strada, Tri-
stanus to. 3.
Chifflet. in
Anast.

& ad frontem crispatis eminentibus. Præter istos Helenæ nummos, alium aureum titulo & capitis ornato prorsus diversum exhibent Octavius Strada, Tristanus, & Chiffletius: is enim Helenam repræsentat absque ullo capitis ornato, capillis tantum ad occiput collectis & nodatis, cum hac inscriptione, FL. HELENA MAX. seu, ut habet Strada, HELENA MAX. ut Chiffletius denique, HELENA FI. MAX. nisi legatur, FL. MAX. HELENA. In averfâ parte stella conspicitur. Ex hac igitur inscriptionum & habitus seu capitis ornatus diversitate tres Helenas confecit idem Chiffletius, quibus totidem istiusmodi nummorum species adscribit: ac eos quidem in quibus SECVRITAS describitur, Helenæ Constantini matri tribuit: alterum Helenæ Maximæ Crispi uxori: eos denique qui Flaviæ Juliæ Helenæ nomen præferunt, Helenæ Juliani Imperatoris conjugii: atque id quidem levioris quantumlibet momenti argumentis stabilire nititur. At Wilthemius, quem Chiffletius Juliani uxori tribuit, Constantini matri adscribit, quod, ut ait, in nummi parte averfâ Crux efficta conspicitur. Is est quem ex Helenianis quartum delineari curavimus, cujusmodi asservatur æreus in Gazophylacio Regio: in quo quidem areo ita Crux efficta conspicitur, ut rectus stipes paulò versus figuram curvetur. Et sanè si revera Crux est, Juliani uxori haud potest adscribi, quæ ut conjux, Deorum cultui addicta, Isis etiam effigie in nummis suis expressa conspicitur, ut censet Tristanus. Ita nummi quos idem Scriptor, quem etiam secuti sumus in descriptione nummorum Constantii Chlorig, Helenæ matri attribuit, neptis fuerint, seu Juliani uxoris. Nam & titulorum diversitas, diversarum Augustarum nummos esse arguit. Ac titulorum quidem in eo varietas deprehenditur, quod priores tres nummi, FL. HELENAM AVGVSTAM, tres alii, FL. IVL. HELENAM, aureus denique Tristani & aliorum, FL. HELENAM MAX. appellant: etsi ex veterum nummorum inspectione satis constet variatos interdum Augustorum titulos, ita ut validum omnino ex hoc minimè conficiatur argumentum. At in tribus posterioribus primò observare est Helenam Juliæ prænomine donari, quo modo in inscriptionibus Helena Constantini mater: deinde inscriptionem secundo aut tertio casu poni, ita ut si cum secundo, monetæ nomen subintelligatur: si cum tertio, in Helenæ matris honorem cusos à filio Constantino nummos liceat suspicari: cui præterea, PAX PVBLICA, adscripta censerit potest, quod eâ procurante, Ecclesiæ Christianæ, damnatâ in Nicæno Concilio Arianâ hæresi, pax revera reddita sit. Nam & anno 20. Constantini, quo illa à filio Augusta appellata dicitur à Theophane, Nicænam Synodum celebratam constat. Sed & non minimè sententiam hanc firmant expressa in nummis istis diademata, cum coronatam à filio Constantino matrem Helenam tradat idem Theophanes, Augustam renuntiatam Eusebius & alii. Nam in sexto nummo lapillis & margaritis distinctum diadema prorsus effingi videtur, nisi quod vittis caret. Sed quod dubium in hisce conjecturis ingerit, illud est potissimum, quod in omnibus ferme, iisque præfertim qui nitidiores sunt, Augusta effingatur junior ac formosa, quod in Helenam matrem vix quadrat, quæ anno vicesimo Constantini, cum Augusta dicta est, & cui ejus nomine sunt nummi, si Theophanem audimus, tum ætate provectior erat. De Flaviâ Helenâ Maximâ, & an illa Crispi uxor fuerit, non minor est difficultas, quam attigimus in Crispi elogio. Utrumque sit de nummis istis Helenianis, quos unâ omnes Constantini Magni familiæ subjecimus, ut cuique liceat inspicienti quod arriserit statuere, id constat ex iis inditam à vulgo *Sanctarum Helenarum* appellationem omnibus ferme

Wilthemius
in Icon. Christ.
M. & He-
lena.

Gruter.

ferme numismatibus Augustorum Constantinopolitanorum ævi inferioris, maximèque iis quos ejusmodi rerum studiosi propter malè formatos characteres, aut vultus ipsos, vel quòd nihil exquisitum contineant, solent aspernari. Quòd inde fortean originem habuit, quòd non Helenæ duntaxat ut divis adscriptæ imagines, sed & crucigeros omnes nummos sacri Phylacterii, aut Encolpii vice ad collum quilibet appenderet: unde nummorum ejusmodi plerosque videmus perforatos: quòd quidem etiam ante Constantinum obtinuisse observare est ex iis quæ in Anastasi Chiffletius annotavit: tametsi id potissimum tum primum profluxisse censendum sit ex nummis Helenæ Romæ in ejus Thesauro inventis, quæ fortassis summus Pontifex, ut feminæ de Ecclesiâ bene meritæ, distribuerit. Harum verò Sanctæ Helenæ monetarum vim mirè commendat Bosius, aitque præsens esse remedium adversus comitalem morbum.

QUI Theodosii nomen præferunt & titulos nummi, Seniori-ne, an Juniori, adscribi debeant, non perinde planum est definire: cum in iis vultuum delineatio non adeo sit exacta, præcorum nempe monetariorum intercidente tum peritiâ ac arte, ut utrius sit liceat advertere. In iis tamen bini sunt aurei, quorum alter, SALVS REIPUBLICAE, alter, VOT. XXX. MVLT. XXXX. qui indubitatè Junioris sunt: cum prior par Consulium referat, ipsius Theodosii & Valentiniani, uti suprâ observatum, alter non nisi Juniori attribui queat, cum Senior anno Imperii sexto-decimo obierit, ac proinde Vicennalia non attigerit, quæ hîc describuntur per vota tricennialiorum. Cum verò bini isti nummi Theodosii protomen cum casside, spiculo, ac clypeo præferant, haud inani fortasse, tametsi vix prorsus certâ conjecturâ, similis figuræ nummos Juniori; cæteros in quibus figurâ luscâ exprimitur Augustus, Seniori adscripsimus.

NEQUE minor est difficultas in discernendis utriusque Justinî, Senioris scilicet seu Thracis, & Junioris, qui & Curopalata vulgò appellatur, nummis. Eos qui Imperatorem plenâ facie exhibent cum camelaucio, clypeo, spiculo, vel globo, Seniori adscripsimus, quòd cum satis sint bene expressi aut formati, non eâ nobis viderentur ætate cusi, quâ barbaries in orbem Romanum invecata est, maximè ævo Justiniani & Justinî nepotis, quòd præ cæteris evincunt eorum nummi, pessimè effigiati, siquidem Justinî Junioris sint quos ei adfinximus, luscâ plerique facie, sed levi, fateor, conjecturâ: cum in iis qui plenâ facie sunt, extet æreus, qui cusus annotatur Constantinopoli anno decimo Imperii, quem vix attingit, cum anno nono, mense secundo extinctum prodat Marcellinus Comes, tametsi cusus dici potest decimo ineunte Imperii. Qui verò Justinî Imperatoris nomina, eumque unâ cum uxore Augustâ in eadem sellâ sedentem præferunt, indubitanter Juniori attribuimus, cum in iis sint qui annum Imperii quo cusi sunt duodecimum adscriptum habeant, adeo ut inde firmari possit annus Imperii Justinî Junioris, quo excessit, de quo controversia est apud veteres Scriptores. Ex eo etiam abunde docemur errare quosdam, tradentes in hisce nummis Justinum Seniore & Justinianum exhiberi, cum Justinianus Cæsar sub annum Justinî sextum, Augustus verò mensibus quatuor ante ejusdem obitum renuntiatum sit, ac proinde Collega Imperii exhiberi non potuerit anno secundo Imperii avunculi, uti præferunt ii nummi: qui præterea Seniori non possunt adscribi, cum Euphemiam Augustam superstite Justinio Seniore conjugè extinctam palam sit ex Scriptoribus. Deinde in his nummis uxor Imperatori adjungitur anno Imperii duodecimo, quem non attingit Senior, sed Junior, cui Sophia uxor superstes fuit. Feminam esse quæ Justinio adjungitur, (nam in plerisque adeo sunt attrita ac evanidæ effigies, ut certum aliquid super hæc re elici vix queat) ostendit diversitas gestaminis: nam Justinus globum crucigerum dextrâ gerit, Imperatrix verò Crucem oblongiorem sceptri vice, non vero ramum aureum margaritis & unionibus distinctum, quomodo deferre solitas Augustas senescente Graciâ tradit Codinus. Nam qui ex Octaviano Sada proferuntur ab Alemanno, malè à scalptore descripti sunt, cum & in iis Justinus barbatus, & quæ adjungitur effigies veluti adolescentis effingantur: priori Crux, alteri virga, in dextrâ, utrique verò in sinistrâ globus tribuantur: cum Justinianus, quem exhiberi putat idem Scriptor, non adolescens, sed plenâ jam ætate & Cæsar & Augustus dictus sit: ita ut quos Alemanno inspiciendos præbuit Sada, non diversi sint ab iis nummi, quos adscripsimus Justinio Juniori. Verum longè major est difficultas in enodandis aliquot aliis æreis, quos hisce subjunximus, hac tantummodo sulti ratione, quòd ejusce ætatis videantur, cum ex characteribus qui in iis describuntur, licet in quibusdam sat perspicuis, vix quicquam divinari possit. In iis verò bini effinguntur Imperatores; vel saltem Imperator, cui adsidet Augusta conjux, nam facies in omnibus, (octo vidimus) ac vestes ferè evanidæ sunt, uterque simili diademate conspicui globum crucigerum in medio sustentant; altero dextrâ, altero sinistrâ bacillum seu sceptrum gestantibus. Omnes penè Theffalonicæ cusi characteres anomalos repræsentant, quidam hosce malè formatos, V T L L V T — T S P P A V C. quidam, A S S — V N V V, alii — A C V C S C. alii — O S I A N. alii denique — A L O 9 N O. In posticâ autem horum facie anni Imperii adscri-

Glossar. Pars III.

Chiff. in Anast. p. 269. 275. 276. Bosius l. 15. de Sign. Eccl. fig. 68. c. 12.

LXX. NUMMI UTRIQVE THEODOSII.

LXXI. NUMMI UTRIQVE JUSTINI.

Vide Stemma Justinî.

Cod. de off. c. 17. n. 25. Aleman. ad Procop. p. 42. 44. 1. edit.

buntur II V. IIIII. VI. & VII. adeo ut Justino Seniori & Justiniano adscribi debent, cum Justinianus, ut diximus, anno Justini 6. aut 7. Cæsar dictus sit ab avunculo, uti testatur Victor Tunnensis: *Post Consulatum II. Iustini & Apionis, Iustinus Augustus Iustinianum nepotem suum ad Senatorum supplicationem invitatus Cæsarem facit.* Incidit autem Consulatus Justini secundus in annum 524. quo Julii 9. Imperii annum septimum inibat: unde conficitur anno ejus quinto Justinianum ut avunculi Collegam in nummis effingi non potuisse. Sed de hisce nævis lector ac inspector ipse per nos licet decernat. Iis præterea nummis duos aut tres alios æreos subjunximus, Justinoque adscripsimus, nullâ aliâ ferme conjecturâ, quàm quod Imperatorem & Imperatricem exhibeant cum hisce characteribus, DN IV—AAΓ. & hisce, infra eandem effigies, VITA. in averfâ verò facie κ. cum hisce, ANNO VIII. KAR. Unde colligitur Karthagine cûsum fuisse, ac proinde saltem ante an. 698. quo in Saracenorum potestatem venit Carthago, Leontio imperante: nisi per IV. Justinianus Rhinotmetus intelligatur, antequam à Leontio Imperio deturbatus fuisset. Tertium nullis characteribus insignem, alterâ facie Imperatorem, alterâ Augustam exhibentem, quod eorundem videantur ac priores, pariter subdidimus, ut liceat cuique perinde de iis iudicium statuere.

LXXII. SED præ cæteris jure negotium faceffunt Baronio, Gretzero, aliisque in re nummariâ peritis viris numismata aurea & argentea, quæ CONSTANTINI ET CONSTANTINI ET non unâ tamen omnia figurâ, sed diversâ. Ac primum quidem ex iis quæ delineari curavimus æreis, alterâ facie, Imperatoris cum promissâ satis barbâ protomen exhibet: alterâ columnam, vel literam I. cum hisce characteribus, ANNO I. qui cûsum anno Imperii primo declarant. Bina ejusdem typi servat Gazophylacium Sengenovefanum. Tria exinde alia aurea habentur in Regio, in quorum anticâ facie duorum pariter Imperatorum sunt *ενδίαεια*, quorum prior cum promissâ & latâ barbâ, alter barbæ primam lanuginem indutus visitur, cum hisce characteribus, qui in quibusdam ex iis adeo minuscûli & pessimè formati, ut puncta potiùs dixeris, quàm literarum apices, DN CONSTANTINI S (alii habent ET) CONSTANTIC. In averfâ parte Crux habetur gradibus insistens, cum inscriptione malè pariter exaratâ, VICTORIA AVGVST. & CONOB. Eiusdem ferme typi binosaureos Regios, & argenteum unum Gazophylacii S. Genovefæ damus: nisi quod Imperatoris *pogonati* diademati crucigero additur nescio quæ calyptræ species, *Camelaucium* fortè, cum hisce characteribus, DN. CONSTANT. In posticâ Crux altior globo insistit, ad cujus latera bini Imperatores cum globis crucigeris stant, prior altior barbâ, non tamen promissam indutus, alter ut puerulus effinguntur, cum hisce characteribus, VICTORIA AVGVST. CONOB. ita ut in hocce nummo quatuor à se invicem diversos Imperatores effectos par sit credere. Argenteum præterea delineamus, qui est ejusdem Gazophylacii Sengenovefani, in cujus anticâ, idem cum barbâ promissâ Imperatoris vultus, & cum simili, cujus mox meminimus, calyptrâ, ac globo crucigero, & hisce in circuitu characteribus pessimè descriptis, VICTORIA AVGVST. In posticâ tres stant Imperatores, cum stemmatibus & globis crucigeris; medius altior cum barbâ, non tamen promissâ, qui ad dextram est, ut puerulus, qui verò ad sinistram, medio altitudine cedens: infra, CONOB. Diversi alium aureum typi exhibemus, in quo tres consistunt Imperatores, medius, & altior, cum promissâ barbâ; qui ad dextram est, ut puer: qui ad sinistram, ut adolescens effecti. In averfâ facie Crux insistens gradibus effingitur, cum eadem semper inscriptione, VICTORIA AVGVST. CONOB. Eiusdem typi prostat alter æreus, præterquam quod in averfâ facie annus Imperii vicesimus describitur, & Ravennæ cûsus innuitur. Damus præterea æreos alios nullo conspicuos lemmate, quorum facies altera, Imperatoris cum barbâ promissâ *αεγομην*, altera literam majusculam M. cum tribus, ad latera & caput literæ, Imperatorum *ενδίαειοις*. Delineari denique curavimus nummum æreum, in cujus latere altero Imperator iste pogonatus, militari habitu, spiculum tenet, cum Imperatore alio tunicato ad sinistram stante: in altero annus XXI. designatur, quo cûsus Constantinopoli. In alio perinde æreo ejusdem Ravennæ cûso, barbatus idem Imperator captivum pede dextro proculcat. Atque hi omnes & similis penè typi pessimè omnino effigiati sunt nummi, quos tametsi alicujus ex Heraclianâ familiâ Imperatoris, ex numismatum istius ævi collatione esse pro certo haberi debeat, cui tamen adscribendi non planè constat. Cùm enim is Constantinus dicatur, pluresque in eadem Heraclii gente occurrant hac nomenclaturâ Augusti; vix tamen ex iis aliquis reperitur, cui & typi & Augustorum unâ ac simul imperantium qui in iis effinguntur numerus, ut & adscriptæ denique Imperii annorum notæ conveniant. Nam ut numismatis auctor retegatur, necesse est ut demus aliquem Constantinum qui anno Imperii primo ejus fuerit ætatis, ut barbâ induisse sat promissam dicendus sit, uti exhibetur in primo numismate; in quo cùm solus appareat & unicus,

tunc temporis Imperii Collegam non habuisse colligitur. Necessè est præterea ut is Constantinus binos habuerit postea Augustæ dignitatis Collegas sat adultos, utpote pogonatos sub extremos Imperii annos, quos ad vicesimum secundum produxisse quædam ex iis satis declarant, cum alia annos xv. xvii. xx. & xxi. præferant. Nec scio, uti mox observatum, an in aliquot ex iis nummis interdum quatuor diversi efficti sint Augusti, qui unà imperaverint, quod ex argenteo potissimum, in quo ejus qui medius stat inter binos alios, barba non tam promissa, ac est illius qui in anticâ, describitur. Denique ut cujus sint istiusmodi nummi plenè doceamur, necessè est ut aut filium, qui ut puerulus interdum effingitur, aut fratrem Collegam *Constantem*, aut certè *Constantinum* is habuerit: nam cum alterius istius Augusti nomen haud omnino exaratum sit, incertum manet *Constans*-ne, an verò *Constantinus* appellatus fuerit. Enimverò, ut expendamus cui ex Heraclianâ familiâ possint adscribi, primùm quidem Heraclio juniori, qui & *Constantinus* nuncupatur in parentis Heraclii nummis, & apud Scriptores, uti monemus infra, tribui non possunt; siquidem is diebus centum & tribus post patris excessum tantùm regnavit, licet ab eo Imperator dictus & coronatus anno Christi 613. annos 28. & dimidium imperasse dicatur. Quamvis enim filium habuerit *Constantem*, præterquam quòd superstitè patre, ejus solius nomine ac effigie nulli formati nummi, anno Imperii primo barbam induisse dici non potest, qui in cunis existens diademate donatus est. Heraclius porrò junioris filius, cui & *Constantini*, cum Imperator est appellatus, nomen à populo impositum dicitur, & quem à Scriptoribus aliquot *Constantem* appellari monemus, revera annos regnavit viginti-septem: adeo ut vicesimus secundus Imperii annus in nummis istis descriptus convenire eidem queat. Deinde *Constantinum* Pogonatum filium habuit, præterea Heraclium & Tiberium liberos alios, quos fortean coronâ superstitè donaverit, & in nummis secum effingi voluerit. At cum Imperator dictus est anno 641. vix ætatis decimum excefferat, utpote natus anno 630. Atque ita primo Imperii anno barbatus exhiberi non potuit. Neque verò quomodo Constantino prioris filio convenire possint eadem numismata, omnino percipere licet. Favet sanè promissa barba, à quâ is cognomen accepit: favet quòd ætate maturior Imperium capessivit. Nam imberbem in Siciliam patris necem ulturum profectum aiunt, inde barbatum reversum, Πωγωνάτης adeptum cognomen. Favet quòd Heraclium & Tiberium, fratres, vel quòd filios duos habuerit, Justinianum Rhinotmetum, & Heraclium. Sed obstat quòd imberbis dicatur fuisse primo Imperii anno, quo is Constantinus barbam etiam promissam induerat: deinde quòd anno Imperii decimo septimo obierit, ac denique quòd nullos *Constantini* aut *Constantis* nomine filios aut fratres habuerit. Quis igitur ita felix ut nodos istos intricatos solvat. Sanè Pogonati parenti magis convenirent ejusmodi nummi, nisi obstarèt annus Imperii primus in iis adscriptus, in quibus plenâ jam ætate barbatus apparet: cum & *Constantinum* filium habuerit, Imperii fortean Collegam, etsi hac de re fileant Scriptores: præterea *Heraclium* & *Tiberium*, quos saltem post patris excessum Imperatores appellari voluisse plebem tradunt Historici, quòd fortasse etiam hac dignitate donati fuissent patre adhuc superstitè: ut proinde in nummorum aureorum facie anticâ *Constantinum*, qui & *Constans* dictus, cum filio *Constantino* Pogonato: in aversâ verò *Heraclium* & *Tiberium* effictos par sit credere. Quid denique si nummus, qui primum Imperii annum designat, eidem Pogonato attribuitur, ceteris Constantino parenti adscriptis, ut uterque barbam promissam induerit? Sed cum in hisce difficultatibus fateamur ultro nos cum doctioribus cæcutire, aliis quibus otium erit, & felicior aura aspiraverit, has examinandas relinquimus; ut Constanti tamen potius, quàm Pogonato filio ejusmodi nummos pogonatos attribuerimus, id potissimum causæ fuit, quòd ex iis qui Constantini nudum nomen præferunt, tres ejusdem typi areos fervet Gazophylacium S. Genovesæ Parisiensis, in quorum aversâ parte subscriptæ hæ leguntur literæ, CR T S. quas sic interpretari licet, ut in Mauricii numismate, *Carthagine signata*: quòd quidem si ita se res habet, nummi isti Constantiniani Copronymo non possunt adscribi, cum antea, Leontio scilicet imperante, Carthago in Saracenorum venisset potestatem: longè minùs etiam Porphyrogenito Leonis Philosophi filio, cujus præterea nummorum facies diversa prorsus fuit.

Hoc porrò loco observare licet numismata Imperatorum, ex Heraclianâ maximè familiâ, quæ tria capita præferunt, *τρεκέφαλα* appellari in Artis notarix formularum Commentario, qui *τύπος τέχνης τῆς γραμματικῆς* inscribitur, servaturque in Bibliothecâ Regiâ, ex quo sequentia excerpfit Salmasius: *κατεβλήθησαν ἀπὸ τῆς σῶν χειρῶν οἰς τὰς χεῖρας μου πέντε νομίσματα τρεκέφαλα*. Ubi quæ hic *τρεκέφαλα*, deinceps *ἑσπύρα* dicuntur: unde monetas aureas fuisse licet conjicere. Neque fortè alia fuere *τρεκέφαλα*, quæ in die sancto Paschatis à Patriarcha Constantinopolitano dabantur, ut habet Balsamon: ait quippe diebus Catecheseon post Dominicam *τῆς τελώνης, θυμιάματα*, seu incensa, *ἀντὶ ῥοζῶν καὶ βατῶν*, in festo Palmarum, seu *τῆς βατῶν*, cereos & Cruces; tursum magnâ feriâ quartâ, cereos & incensa; demique in festo Paschatis *ἀσπασμὸς καὶ Catechesis*.

Alat. de Domin. & Hebd. Gr. c. 9. *τεκέραλα* dari. Quo loco Meursius *τεκέραλα*, nescio quid die Paschatis in signum Letitiae ob resurrectionem Dei trini populo dari solitum à Patriarcha interpretatur. Leo Allatius qui Balsamonis verba refert, de vocis significato prorsus silet. Sed cum *Rogam*, quæ in Hebdomade ἡ ἑβδομάτη pro more exhibebatur, in magna festiæ tertiæ anniversariam *rogam* rejectam fuisse scribat idem Balsamon, quod ex *Rogaliis* se didicisse ait, seu libris in quibus nomina scripta erant eorum quibus erogabantur *Roge*, videtur vero simile Balsamonis atate *Rogas* easdem distributas die Paschatis, atque adeo *τεκέραλα*, id est, nummos aureos. Ἀσπασμὸς autem hoc loco *ισcula* interpretatur Allatius: sed vereor ne ἀσπασμὸς idem sit cum *Rogá*, quo modo *salutaticum* & *salutes* dixit Latinorum inferior atas, ut suo loco docemus: id sanè suadere videntur Glossæ Gr. Lat. ἀσπασμὸς, *Salutatio, Amplexus, Rogatura*. Ubi pro *Rogatura*, legendum fortean, *Roga, Thura*, nempe donativum, & θυμίαμα, seu salutatio cum incenso. Neque enim apud Balsamonem, per *τεκέραλον*, *tricipitem*, seu trifulcum cereum, quem Græci *τεκέραλον* vocant, intelligi velimus asserere, quem εἰς δόξαν καὶ πίπτον ἢ ἀγίας τεκέραλον formatum scribit Symeon Thessalonicensis, cum hac notione vox ista neutiquam reperiatur usurpata. Ut igitur olim *Tricipitinam* Triumvirorum Collegium appellavit Varro, quod eorum capita in unâ eademque nummi facie exarata essent: ita Byzantini numismata tribus Imperatorum capitibus insignia *τεκέραλα* nuncuparunt.

Symeon Thess. p. 223. Greizer. in Horto S. Cruc. part. 4. c. 21. Goar. ad Euchol. LXXIII. NUMMI REGUM GOTHICORUM ITALIÆ. Dissert. 23. p. 280.

Marinus Aventic. §. 6.

§. 6.

§. 7.

Fredeg. Epit. c. 18. 34.

LXXIV. NUMMI EXARCHORUM RAVENNA-TUM.

LXXV. DE CHARACTERIBUS BARBARICIS.

AT cur Gothicorum Regum Italiæ, qui sub Anastasio, utroque Justino & Justiniano florere, nummos qui supersunt, aut quos videre contigit, eorundem Augustorum nummis, in laudato nostro opere subjecerimus, juvat Lectorem admonere. Ea verò potissimum causa fuit, quod horum plerique Augustorum effigies & nomina præferant, in aversâ verò parte Regum istorum exarata nomina & titulos, quod, ut non ita pridem monuimus ad Joinvillam, Byzantinis Principibus quodammodo obnoxii, hac Italiam conditione possiderent, ut ipsos tanquam supremos dominos agnoscerent, monetamque eorum imagine cuderent, nominibus suis iisdem tantummodò inscriptis. Eiusmodi igitur sunt, qui Anastasii, Justinii, & Justiniani effigies & nomina præferunt, cum horum Regum nominibus: atque adeo, ni fallor, ærei complures, Justinii solius imagine & nomine insignes (qui ideo fortè Seniori, non Juniori adscribi debuerant) qui in aversâ parte monogrammata minuscula *RD.* aut similia habent: quod ex eo potissimum colligere licet, quod in nummi, qui Justinii effigiem & nomen præfert, parte posticâ, circa idem monogramma, describatur hoc lemma, *INVICTA ROMA*, quod qui eorundem Regum nomina & imagines repræsentant, similem habeant inscriptionem, cum iisdem Augustis imperantibus, Roma Gothicis Regibus pareret jam ab ipso Honorio, sub quo in Alarici & Gothorum potestatem venit, à Belisario ad Romanum Imperium tandem revocata, Justino Cos. Ind. 3. Gothicorum Italiæ Regum monetarum meminit Additamentum secundum Burgundionum: *De monetis solidorum precipimus custodire, ut omne aurum quodcumque pensaverit accipiat, præter quatuor tantum monetas, Valentiniæ, Genavensis, & Gothiæ, qui à tempore Alarici Regis adarati sunt, & Ardaricanos. Quod si quisquam præter istas quatuor monetas aurum pensatum non acceperit, quod vendere volebat, non accepto pretio perdat.* Ubi moneta *Gothiæ*, pro *Gothorum*, dicuntur. At pro *Ardaricanos*, editio Tiliana *Ardarica annos* præfert. *Ardaricanos* verò non alios esse existimare licet ab *Alaricanis*, & fortè ita legendum. Alarici autem nummos aliquot exhibuimus. Genavensis autem moneta hoc loco appellatur, quæ Regum Burgundionum fuit, & in urbe Genevensi cudebatur: nam Geneva Regum Burgundiæ sedes fuit, ut colligitur ex Fredegario. Denique nummi Valentiniæ iisdem sunt quos Gundebadus in Præfatione ad Legem Burgundionum *Romanos* vocat.

DELINEAVIMUS denique nummos alios aliquot æreos Ravennenses, quos Ravennæ Exarchorum esse, vel certè ab iis cusos existimamus, ac proinde Mauricianis subjecimus, quo imperante Exarchi isti potissimum florere. In horum plerisque imago pectoralis effingitur femine, caput coronâ murali exornatâ, cum hac inscriptione, *FELIX RAVENNA*. In posticâ ejusdem urbis monogramma describitur, *R.* scilicet cui *A* implexum est & *E*. In aliis Aquila cum alis expansis conspicitur, Imperii Romani signum fortean effingens.

JAM verò priusquam partem hanc de Numismatibus Byzantinis absolvamus, præstat de immutatâ characterum formâ, & quando barbaries in iis inducta fuerit, aliquid obiter observare. Inclinate enim Imperio, ex quadratis & uncialibus literis, quæ olim obtinuerant, abolitæ aliquot, & vicissim novæ subrogatæ barbaricæ, quas incertum an à Gothis, barbarisque aliis nationibus acceperint cum Græci tum Latini: an verò sculptorum aut scriptorum vitio, collabente pristinâ liberalium caterarumque artium solertiâ, sensim id inductum existimari debeat. Atque eæ maximè in nummis Imperatoris Justiniani conspici incipiunt: sub quo, & Imperatoribus qui eum deinceps exceperunt, effusi undique barbari Romanum omne Imperium pervaserunt. Tum

quippe novi hi characteres in eorumdem Augustorum observantur nummis barbaricâ quadam efficti formâ , & hætenus minimè visâ : idque præsertim licet intueri in characteribus Latinis , B. D. E. M. N. T. V. qui semper novâ & insolenti , imò barbarâ figurâ efformantur , adeo ut non immeritò Michaël Μεδυσῆ; Imperator in epistolâ ad Nicolaum I. P. P. Linguam Latinam , *Barbaram & Scythicam* appellasse videri debeat , quam Græci ipsi , illius ferè penitus ignari , perinde ac insignis elegantix , omnino deturpant . Neque apud Byzantinos duntaxat obtinuit hæcce scribendi ratio , sed & apud Gothicos in Italiâ Reges , atque adeo apud Gallos seu Francos nostros , quod ex Regum Franciæ monetis , veteribusque monumentis colligitur : sic ut Claudius Buterius ex variis , quos in iis observat , characteribus , novum inde alphabetum sibi conficiendum putaverit . Sed nihil , si non artium omnium , certè Monetariæ præsertim , postremis hæc sæculis , interitum tantum arguit , quàm pessimè in nummis Augustorum , aliisque , formatæ effigies , rudi adeo stylo , ut virorumne sint , an feminarum , non proclive sit conjicere . Quinetiam in plerisque characteres ipsi , qui in circulis describuntur , punctorum potius , quàm literarum speciem præferunt , ita ut sæpe nobis divinandum fuerit , ut aliquid expiscaremur , quod sanè non sine labore , adhibitaque similis typi nummorum collatione exegimus : unde si alicubi à nobis erratum est in malè adscriptis auctoribus suis numismatibus , ab ejusmodi quisquiliarum amatoribus veniam nos facilè consecuturos confidimus .

Ex quatuor Dissertationis hujus partibus , tribus hætenus exactis , quarta & postrema superest de Monetarum Byzantarum propriis appellationibus ; de quibus cum quædam etiam attigerint qui de numismatibus scripserunt , in iis quæ obvia , vel ab aliis dicta sunt , ita versari nobis visum est , ut ea levi calamo perstringamus , reliqua majori cum disquisitione investigaturi . Monetarum igitur aliæ majores , aliæ minores ; aliæ denique aureæ , aliæ argenteæ , aliæ æræ : harum etiam interdum non una forma . Atque ut ab aureis ordiamur , *Solidum* appellarunt , aureum nummum , novâ nomenclaturâ , cum ante Diocletiani tempora vix receptam observaverit Josephus Scaliger : ita ut incertum sit an Lampridius , qui Constantini M. ævo vixit , cum in Alexandro Severo hac voce usus est pro aureo , ut sui sæculi vocem usurparit . Seriùs etiam receptam innuit Isidorus , scribens *solidum apud Latinos alio nomine Sextulam dici , quòd de eis sex uncie compleantur , huncque vulgus aureum solidum vocare* . Vetus Agrimensor : *Veteres solidum , qui nunc Aureus dicitur , nuncupabant* . Sanè Constantinum ipsum , & qui proximè successere , ita *solidum* accepisse docent eorum Constitutiones . Auctor Queroli , loco suprâ laudato , ut ceteros omittam : *Quid tam simile quàm solidus solido ? Etiam hic distantia quæ ritur in auro , vultus , ætas , & color , nobilitas , literatura , patria , gravitas , atque ad scriptulos queritur in auro plus quàm in homine* . Solidus autem Constantinianus fuit quaternorum scripulorum , ita ut septem uncias appenderit . Unde conficitur octoginta quatuor solidos in libram auri tum computatos , ut argenti libram veterem apud Plinium & Celsum . At postea Valentinianus Senior aucto jam auri pretio septuaginta duos solidos in libram auri accepto ferri voluit : quæ quidem libra *Occidua* appellatur in Actis S. Marcellini P. P. & in Synodo Sueffanâ , locis à Baronio , Scalligero , & aliis indicatis , quorum de vocis *Occidua* nomenclaturâ variæ sunt sententiæ , quas expendit , suâ etiam productâ , Jacobus Gotofredus .

SOLIDI porro *exagium* , seu pondus , inter Honorii nummorum typos in nostro de Stemmatibus Byzantinis opere ex Gazophylacio R. R. P. P. Canonico . Regulari S. Genovefæ Paris. delineari curavimus , ejusdem Augusti nomine , & Exagii appellatione inscriptum . Est autem *exagium* certæ ponderationis genus , inquit Cujacius . Hinc in Glossis Græco-Latinis pro quavis pensatione sumitur : *ἔξαγιον , pensatio* . Et *ἔξαγάγω , examino , perpendo* . SUB EXAGIO PECORA VENDERE , in veteri inscriptione . Cassianus : *Sive illa quorum pondus ac pretium arugo vanitatis arrodens exagio seniorum adequari non sinit* . Et Zeno Veronensis : *Habetis aginam , exagium facite , quemadmodum vultis ponderate* . Ab exagio formata vox *exagella* , pro legitimâ & ad trutinam examinatâ parte hæreditatis , apud Ennodium , & *Exagellario titulo* relinquere vel possidere , id est , pensato & æquato , in Regulâ Magistri . Ad exagium verò solidi pertinet Novella Theodosii Junioris & Valentiniani de pretio solidi : *De ponderibus quorūque ut fractus penitus ampuetur , à nobis aguntur exagia , quæ sub interminatione superius comprehensâ sine fraude debeant custodiri* . Atque ea sunt exagia solidorum , quibus inscripta erant Augustorum nomina , ut in Honorii exagio . Inde postmodum invaluit , ut id vocabuli pro ipso solidi pondere usurpatum fuerit , quia solidus sexta pars uncix fuerit : ut apud Zonaram , scribentem Nicephorum Phocam Imperatorem monetam imminuisse , cum hætenus quodvis numisma , id est , solidus aureus , exagium penderet , *μέγλι ἐπιόντι , παντός νομίσματος ἔξαγία τελευτῶν ἔλαττονος* . Exagium igitur usurpatum pro solido , seu solidi pondere : ex quo Saladinus libro de Ponderibus , solidum solo nomine differre ab exagio ait , ut & Poëta inferioris ævi in Glossario laudatus : atque

Nicolai I.
P. P. Epist.
8.

Pag. 379.

LXXVI.

SOLIDUS

AUREUS

Scaliger de

Re numma-

ria p. 52. 53.

Isid. lib. 14.

Orig. c. 24.

Pag. 332.

L. 1. C. Th.

Siquis solidi

circul. l. 1. de

Ponder. l. 1.

de Falsamo-

netâ. l. 2. de

Contat. ar.

&c.

D. l. 1. de

Ponderat.

Plin. l. 33. c.

9. Celsus E-

pist. ad Na-

tal. & l. 5.

c. 17.

L. 13. eod.

Cod. de Su-

sceptor.

Baron. an.

302.

LXXVII.

EXAGIUM.

Græc. 647.

6.

Cassian. coll.

1. c. 22.

Zeno serm.

ad Neoph.

6.

Ennod. in

Vita B. Epi-

phan. Episc.

Ticin.

Reg. Magi-

stric. 91.

Zonar.

Saladin. l. de

Ponderib.

Poëta MS.

Constant. hac notione passim occurrit apud Constantinum Africanum Medicum, qui sub Alexio Comneno vixit. Exagii etiam crebra est mentio apud Anonymum de Ponderibus Nicandro subjectum: ubi *εαζιον* scribitur, voce contractâ ex *ε*, quæ *ξ* significat, & *αζιον*, licet non ab *εξ* deducatur, quod pridem ab aliis animadversum. Hujus porro quod Honorii nomen præfert, & Magni Peirescii, postea V. C. Achillis Harlæi Regii in supremo Senatu Parisiensi Procuratoris fuit, nunc est RR. PP. Canonorum S. Genovefæ Parisiensis, & grana ex nostris... appendit. Ejus figuram jam antea delineari curaverat Buteroüs.

LXXVIII. **NOMISMA.** QUOD verò solidum Latini sequioris ævi, Græci perinde recentiores *νόμισμα* appellarunt, cujus quidem vocis varias notiones acutè, ut solet, expendit Scaliger in posthumo de Re nummaria libro. Quod enim Latinis pecuniæ signatæ nomine intelligitur, id Græcis *νόμισμα* dictum. Isidorus, de solido: *Ipse quoque Nomisma vocatur, pro eo quòd nominibus Principum effigibusque signatur.* Unde postmodum etiam pro formâ, caractere, ac typo nummi usurpatum, ut ex Philostrato, & aliis passim constat. Prudentius:

Greg. Tur. l. 4. Hist. c. 33. *En Cesar agnoscit suum Numisma nummis inditum.*

37. Anon. l. 4. de Mirac. S. Ben. c. 26. Concilium Francofordiense an. 794. cap. 5. de Denariis: *Si autem nominis nostri nomisma habeat, & mero sine argento, &c.* Sed crebrius pro aureo, ut in hac Constantini Constitutione: *Quicumque adulterina fecerit nomismata, pœnam pro discretionis sexus & conditionis suæ diversitate sustineat.* Gregorius Turonensis: *Dantes multa numismatis aurei millia pro redemptione sua.* Ita etiam passim Græci Byzantini, Philostorgius, auctor Chronici Alexandrini, Theophanes, Leo Imp. Nicetas, Pachymeres, & alii sine numero, &c.

LXXIX. **CHRYSONUS.** SOLIDOS deinde istos aureos *χρυσίνης* appellarunt iidem Græci recentiores. Glossæ Gr. Lat. *χρυσίνης, solidus.* Phavorinus: *τὸ δὲ χρυσίνης μόνον αἰεὶ λέγεται, καὶ δηλοῦν νόμισμα τὸ χρυσῶν.* Ita Constantinus Manasses *χρυσίνης* & *νόμισμα* confundit:

Syn. Chalced. l. 12. Syn. 129. *Χρυσίνης γὰρ ὁ μέδιμνος ἀπεμπολεῖτο.*

Et mox:

Pallad. Ed. V. C. Emer. Bigoti p. 51. *Δώδεκα γὰρ τὸ χρυσόν τὸ νόμισμα μεδίμων ἐκέλευεν ἀπείξιον εἶναι τοῖς σιτωνῆσι.*

Quâ etiam notione vocem hanc usurpant Synodus Calchedonenfis, Synesius, Palladius in Vitâ Chrysofomi, Dositheus, Leo Philos. Imp. Anna Comnena, Zonaras, Nicetas, Cinnamus, & alii. Leunclavius: *Chrysinî Græcis à Chryso dicuntur, ut ab auro nobis aurei: quod imitati Turci, suos sive Ducatos, quod nomen à Venetorum Ducibus profectum arbitror, sive Sultaninos, ab Altum vocaverunt Altum ler.* Inde formata vox *ἡμιχρυσίνης*, pro semisse aureo apud Michaëlem Apostolium.

UT porro à χρυσῶν, χρυσίνης, ita ab obryzo, quod *ὑπερπυρρον* vocabant, eâdem nomenclaturâ aureos sive solidos dixerunt: est enim Grammaticis *ὑπερπυρρον*, *supradum igni excalesfactus*, quod obryzo potissimum adscribitur. *Aurum coctum* vulgò in

LXXX. Cod. Theodosiano, & apud Scriptores appellatur, quod *ἀπερδος χρυσός* Themistio & Scholiasti Thucydidis dicitur, *ἑξαπερδος*, Simocatta, nisi legendum sit *ἑξάπερδος*, *hyperurum sexies coctum*, seu *recoctum*, Anastasio Bibliothecario *antipephion*: ita enim legendum in Leone III. uti in Glossario nostro monuimus: *Fecit aquamanus antipephio deauratas parvas duo*, ut apud Rainerum de Inventione reliquiarum SS. Eutychetis & Acutii apud Ughellum: *Crucem Domini ex auro purissimo fecit admirabili artificio compactam, quod Splandoclastum & Antipeuson vocabatur.* Ubi *splandoclastum* vox hybrida videtur, composita nempe ex *splendor*, Latinâ, & *κλαστός*, *fractus*, ut sit aurum ductile in laminas tenuatum: nam in Glossis veteribus MSS. Regiis, *Obryzum* definitur *splendor auri*: ex quâ quidem definitione *ὑπερπυρρον* appellari etiam potuit, quasi *ὑπερπυρρον*, *aurum eximie rutilum*: nam obryzi color *πυρρόν* dicitur apud veterem Scriptorem de Urinis: *εἶτα τίταχται ὑπερπυρρον Κεληκῶ χρυσῶ εἰκόσ, καὶ μετ' αὐτὸ τὸ πυρρόν ὀβρυζῶ εἰκασιμόριον χρυσῶ.* Ubi aurum Gallicum, quod *minore estimatione taxatum* ait Novella Majoriani, & colore pallidiore fuit, obryzo, quod *rutilum* est, opponitur. S. Hieronymus ait ista *Esaia, Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obryzo*, Aquilam interpretatum esse obryzum, *πυρρόν*, quod coloris optimi atque sanguinei est. S. Audoënus in Vitâ S. Eligii Episcopi Noviomenfis: *Cum omnis census in unum collectus Regi pararetur ferendus, ac vellet Domesticus simul & Monetarius adhuc aurum ipsam fornacis coctione purgare, ut, juxta ritum, purissimum & rutilum Aula Regis presentaretur metallum, &c.* Charta Karlomani Regis apud Bessium in Regibus Aquitaniæ: *Trecentorum solidorum auri ad purum excocti se noveris pœnâ multandum.* Neque aliud videtur *χρυσίον πεπυρομένορον ὀβρυζῶν*, in Joannis Apocalypsi. E contra aurum quod è metallis eruitur, *αὐτόματος*, & *ἀπυρρον χρυσός* dicitur Agatharchidæ. *ὑπερπυρρον* autem nomenclaturæ ante primam Francorum nostrorum in Syriam expeditionem mentionem fieri nondum advertimus.

Ab iis enim ad hæc sacra bella profecturis, Constantinopolim adeuntibus, vel in Syriâ ipsâ cum Græcis pacta agentibus, aut commercia, tum primùm Hyperperorum auditum nomen, quod Græci idiomatis ignari variè depravatam extulere. Tudebodo

quippe *Purpurati* dicuntur: *Et vendebant unius aselli onus octo Purpuratis, qui appretiati erant centum viginti denariorum solidis.* Eadem habet Baldricus. Sed & Guibertus Byzantios *Purpuratos* aureos fuisse omnino testatur: *Ut asini unius ex frumento sarcina octo eorum Byzanteorum pretio distraberetur, quos ibidem Purpuratos vocitant, qui centum viginti nummorum solidis aestimabantur.* At *ὑπερπερον* apud Græcos nomen paulò seriùs

occurrit, apud Theorianum scilicet, qui Manuele imperante vixit, Scholiastem Harmenopuli, Codinum, & aliquot alios. Willelmus Tyrius vocem Græcam retinuit: *Viginti duo millia Hyperpyrorum, & tria millia marcarum argenti examinatissimi dicebatur esse largitus.* Hanc etiam ita reddidit S. Antoninus. At postmodum invaluit ut *Hyperperum* diceretur. Idem Antistes Tyrius paulò suprâ: *Dotis autem quantitas erat in centum millibus Hyperperorum justis ponderis, &c.* *Hyperperum* absque aspiratione dixerunt Innocentius Tertius, Thomas Archidiaconus Salonensis, Vincentius Belvacensis, &

aliquot Chartæ, quæ descriptæ leguntur apud Guichenonum in Bibliothecâ Sebusianâ, & in Probationibus Historiæ nostræ Gallo-Byzantinæ: *Ysperos* denique, *Yperperos*, & *Perpera*, pactum initum inter Michaëlem Palæologum & Genuenses, quod nos ibidem perinde descripsimus, in quo interdum duplici P P. designatur hæc moneta. Nam extremis hisce sæculis usus invaluerat, ut non jam *Hyperpera*, sed *Perpera* ejusmodi monetæ appellarentur. Ita enim hæc vox scripta reperitur apud eundem Innocentium

III. Rogerum Hovedenum, Guntherum in Historiâ Constantinopolitanâ, Joannem Lucium in Historiâ Dalmaticâ, & alios. Atque inde Franci nostri *Perpre* dixerunt. Albericus, de Gotofredo Villharduino Achaïæ Principe: *Ex quo Rex Joannes venerat ad partes illas, mittebat quolibet anno ducenta viginti millia Perpres ad conducendos auxilios.* Occurrit passim in Tabulis idioma Gallico conscriptis, ut *Perperi*, apud Mathæum Villaneum. Ex quâ corruptâ nomenclatione nostri Franci Hierosolymitani *Purpuratos* formarunt, cum *Perpres* tum appellarentur ex monetæ, voce haud multum

abludente à *Porpre*, uti eâ ætate, *Purpuram* dicebant. Hyperperos autem aureos fuisse docet præterea Pactum inter Michaëlem Palæologum & Genuenses initum: *Yperperos aureos & Turchifaros.* Et Charta Balduini II. Imp. Constantinopolitani an. 1248. *Comme nos aions emprunté des Marcheans vint & quatre mille Perpres de or de droit pois de Constantinoble, &c.* Unde à Guiberto cum Byzantiis confunduntur. De Hyperpyrorum pretio egere etiam suprâ laudati Scriptores, Tudebodus, Baldricus, & Guibertus, qui singula Hyperpyra valuisse tradunt viginti solidis denariorum. Et Hugo Plagon in

Versione Gallicâ MS. Willelmi Tyrii ait Hyperpyrum valuisse septem solidis Parisiensium: *L'Empereres dit qu'il lui donnoit en mariage cent mille Perpres d'or. C'est une monnoie de Constantinople, une Perpre valoit bien sept sols de Paris.* Pardeffus dit que li envoiroit dix mille Perpres pour les despens & la feste des noces. Scribit Guntherus Hyperpyrum monetam fuisse auream, pretii unius Fertonis: *Per totum annum ad quatuordecim dies fisco regio persolvebat nummum aureum, qui Perpre vocari solet, Fertoni, id est, quarta parti Marca æquivalens.* Vincentius Belvacensis ait quadringenta Hyperperorum millia confecisse quinquaginta septem millia marcarum argenti: *Terra Soldani valebat ei quotidie 400. millia iperperi, id est, 57. millia marcas argenti.* Verùm ut hæc omnia de Hyperpyrorum pretio, de quo quædam attigit Scaliger, concilientur & comparantur, majoris esset otii, cum præsertim ejus diversitas ut plurimum ex vilitate vel augmento metalli secundum tempora oriatur. Hyperpyrum porrò nota ù designari apud Harmenopuli Scholiastem pridem observatum ab eodem Scaligero, quâ etiam

νόμισμα designari in Rationali Peræquatorum; quod MS. ex Bibliothecâ Regiâ legimus, censet Salmasius: quod certè vel ex eo liquet, quòd septuaginta duo ù dicantur libram conficere, auri scilicet, uti de librâ Occiduâ suprâ diximus: *τὰ οβ' η. ποιῶσι λίτραν μίασ, — τὰ ρ ή ποιῶσι λίτραν μίασ η ή κβ — τὸ ἡμισυ τῆ ή βεῖ τῆς λίτρας μέρος ρηδ".* Ibidem præterea nomisma seu solidus aureus dicitur conficere duodecim milliarenfes

argenteos: *τὰ δὲ μιλλιαρήσια ὀσείλεις λογασιάζειν δάδεια τῶ ή εν πείση δημοσία ἀπειτήσσι.* Ab ejusce verò monetæ speciei pensitatione dicti olim *Perpyrarii* quidam libera conditionis homines in Regno Cyprio Lusitanorum, quòd Regi quindecim Hyperpyra quotannis pensitare tenerentur. Verùm addit Porcacchius Hyperpyra ejusmodi, valoris fuisse Marcelli argentei Veneti, cui consentit Leunclavius ex relatione cujusdam Atheniensis. Quòd si ita se res habet, consecaneum videtur Hyperpyra ista Cypria argentea, non aurea fuisse. Tandem ex suprâ dictis doceri potest vir eruditus unde dicta sint *Perpera*, in cujus vocis origine non minimè hallucinatur.

TALENTUM pro librâ Annam Comnenam & Scriptores Latinos ætatis inferioris, Theophanem verò anno nono Nicephori generalis, pro centenariò, seu centum libris dixisse, docuimus ad Alexiadem, & in Glossario: sed & pro Numismate, *vid. Glossar*

LXXXI.

TALENTUM.

vid. Glossar

vid. Glossar

vid. Glossar

vid. Glossar

vid. Glossar

vid. Glossar

vid. Glossar

vid. Glossar

vid. Glossar

Hesych. in seu nummo aureo, usurpatum testatur Hesychius: τὸ δὲ λεπτὸν ἑξακχιλίοσδὸν Ταλάντι, Κοδραάντος. ὁ δὲ νόμισμα. Atque sic videtur accepisse idem Theophanes anno primo Michaelis Curopalatae, quo loco scribit Michaelē militum provincialium, qui bello Bulgarico perierant, uxoribus concessisse πέντε τεύχεα χρυσίς, cum vix probabile sit de centenariis auri hæc intelligenda.

I. XXXII. AUREOS istos Imperatorum Constantinopolitanorum, Latini Scriptores ferè semper *Byzantium* nomine donant, Græcis ipsis profus incognito: ex quo mirari contigit unde nostri vocem inusitatam, nec ævo suo receptam usurparint, cum Byzantium ab ipsius Constantini ætate urbs ipsa desierit appellari. Baldricus Dolensis, Wilhelmus Malmesburiensis, & Guntherus *Byzantios*, à Byzantio seu Constantinopoli non denominatos duntaxat, sed & nummos aureos fuisse consentiunt. Hinc *Byzantios aurei* apud Tudebodem, & *Visanti aurei* in Capitulari Radelchisi Principis Beneventani, *Byzantini aurei*, apud Lambertum Ardensē, ut ceteros omittam. Charta Joannis Anthypati Patritii Ducis Amalphitanorum, apud Ughellum: *Insiper componere debeat illa persona in cujus manibus hæc charta pervenerit auri solidos quingentos Byzantios*. Alia Sikelgaitæ Roberti Guiscardi uxoris an. 6. Ducatus Amalphitæ, Ind. 2. *Componat in superscriptum Episcopium auri solidos Byzantios sexcentos*. Rursum alia anni 1128. *Tum componere pars infidelis ad partem que firma steterit, auri solidos centum Byzanteos*. Itapassim *libre Byzanteæ*. Charta Athanasii Archiepiscopi Neapolitani circa annum 937. *Componat vobis pænæ nomine auri libras duodecim Byzanteas*. Charta denique Guillelmi Episcopi Nolani an. 1123. *Insiper componat vobis — auri libras decem Byzanteas*. Ad Saracenicis deinde & Turcicas monetas transit Byzantium nomen: quos ad Græcorum nummorum discrimen, *Saracenos Byzantios* appellant plerique Scriptorum mediæ ætatis, uti aliàs docuimus. Neque tantum aureis monetis id vocabuli attributum, sed & argenteis, præsertim in Cyprio Lusignanorum regno. Extat apud laudatum Ughellum Diploma Gregorii IX. P. P. in quo hæc habentur: *Byzantium alborum mille & nonaginta duorum percipiendorum in redditibus civitatis Paphensis & territorio ejus. Byzantios bonæ plateæ*, id est, probi argenti, habet Charta Bermundi de Sancto Martino Majoricensis an. 1232. quâ scilicet *Nunoni Sancii vendit aliquot alquerias pro mille & quingentis Byzantiis bonæ plateæ*. Unde colligitur præterea ejusmodi Byzantios monetam fuisse Majorum Principum Hispanicorum. Hinc etiam percipere possunt Heraldicæ scientiæ studiosi, cur in armorum insignibus globuli aurei & argentei *Byzantium* donentur appellatione, cum qui alterius sunt coloris, *Tortelli* dicantur, quia videlicet nummos aureos & argenteos exhibent, quos *Bezans* vulgò nos ipsi appel-

LXXXIII. lamus. QUOS denique Byzantios plerique, ut diximus, vocant, interdum *solidos Constantinopolitanos* nuncupari in veteribus Tabulis, quas passim profert Ughellus, observare est. Amatus Salernitanus Episcopus anno 1. Gaimarii Principis Ind. 3. circa annum 990. *Si taliter omnia supra dicta non adimpleverimus, — componere obligavimus & meos successores vobis vestrisque heredibus — quatuor millia solidos Constantinopolitanos, &c.* Ita certè hoc loco habetur: verum, ne quid dissimulem, in plerisque Chartis, quas laudat aut describit Ughellus, vox *Constantinopolitani solidi* contracta ferè semper legitur. Alia ejusdem Amati Ind. 5. *Obligavi me — 500. auri solidos Constantin.* Alia Gisulphi Principis Salernitani an. 17. Principatus Indict. 14. *Componat ipsi patruo & nepotibus eorum 50. aureos Constant.* In aliis *Constantini solidi* nuncupari videntur. Charta Petri Episcopi Salernitani circa an. 882. *Obligamus nos & successores nostros ad componendum vobis — mille aureos Constantin.* Unde dubium relinquitur, fuerint-ne ex monetæ Constantinianæ alicujus Imperatoris. Charta Joannis Barenensis Archiepiscopi exarata *Constantino simulque cum eo regnante Romano Porphyrogenito filio ejus*, anno quarto ejusdem Constantinianæ, mense Januario, Indictione ultimâ: *Vobis obligamus pænâ comprehendendi centum Constantinianos solidos*. Alia Pandulphi Comitis Montis-Oderisii an. 1027. *Obligat se & successores suos ad observantiam sub pænâ mille solidorum Constantinianorum*. Sed cum omnia penè quæ descripsit Ughellus vetera Diplomata, exscriptorum, vel typographorum fortassis incuriâ, de quâ is non semel queritur, cum omni accuratatione minimè edita constet, admodum probabile est, exscriptores eosdem aut typographos literam *i.* ad *Constantin.* quo Constantinopolitani solidi designabantur, adjecisse, cum existimarent aureos illos esse Constantinianæ alicujus Imperatoris.

LXXXIV. LICET tamen fateri aureos Byzantios, eorum quorum erant Imperatorum, vel imaginem præferre, nominibus præsepe donatos à Scriptoribus. Nam *Romanatos* appellatos Romani Diogenis nummos testatur Anna Comnena, *Romanatos* nostris, Chartæ veteres Latinæ, quas ad ejus Alexiadem laudamus. Falco Beneventanus an. 1130. *Hortum suum vendiderat sexaginta Romanatos*. Et anno 1131. *Monet ut illi sexaginta & octo Romanatos redderet*. Bulla Alexandri III. P. P. an. 1179. apud Ughellum: *Quadragesinta & octo Romanatos de paradiso, & de altari tantum, quod 24. unciarum auri compleat.*

Ita

Ita *Constantinatos*, Constantini Ducæ, *Michalatos*, Michaelis Ducæ, *Manuelatos* denique Manuelis Comneni Imperatoris nummos in veteri Instrumento, & *Manlat* voce contractâ vocari apud Arnoldum Lubecensem ibidem annotavimus, & in Glossario.

JAM verò ut ad solidi partes, aliasque minutiores, vel minoris pretii monetas descendamus, quemadmodum *semissem*, dimidium solidum Latini, ita Græci Byzantini *ἡμισὶν* eadem notione sæpenumero usurpant. Theophanes ait Chaganum dixisse Romanos captivos redditurum se, si *ἡμισὶν* *ψυχήν*, id est, in *singula capita*, unum νόμισμα daretur: Mauricio id abnuente, petiisse Chaganum saltem *ἀνὰ ἡμισὶν λαβεῖν ἡμισὶν ψυχήν*. Rationale Peræquatorum sub Alexio Comneno exaratum: τὸ μὲν νόμισμα, ἥτοι μονάς, δύο ἡμισία ὑποτελεῖ. τῶν τε τῶν καὶ τὸ ἡμισὶν ὑπὸ τῶν δύο ἑξέρχεται λέγομεν. Ita sanè: nam vox *semis* quibusvis monetis etiam convenit, argenteis nempe & æreis, perinde ac aureis, utpote pars dimidia cujusvis nummi. Hinc in aliquot æreis infimæ ætatis, in quibus nullum Imperatoris adscriptum est nomen, in averfâ parte, circa literam majusculam M. legitur *EMICHS*, qui quidem characteres *semissem* æreæ alterius monetæ esse indicant.

UT porrò *semis* est dimidius solidus, ita *Tremis* tertia pars solidi dicitur, ut est apud Isidorum, ubi de solido: *Hunc, ut diximus, vulgus Aureum vocat, cujus tertiam partem ideo dixerunt tremissem, eo quòd solidum faciat tremissem*: ubi insulsum etymon. Atque hujus quidem monetæ speciei mentionem tantùm fieri apud mediæ ætatis Scriptores, pridem observatum à Cujacio, Casaubono, Salmasio, & aliis. Lampridius auctor est ab Alexandro Severo primùm aureos tremisses cusos: *tuncque primùm tremisses aureorum formati sunt*. Exhinc occurrunt passim *tremisses* apud inferioris ævi Scriptores, ac præfertim in Concilio Carthaginensi IV. in Codice Theodosiano & Justiniano, in Legibus barbaricis antiquis, maximè in Ripuariâ, ubi *tremis* dicitur constare quatuor denariis, quia solidus est duodecim denariorum: præterea apud Gregorium M. Paulum Warnefridum, Leonem Ostiensem, & alios non semel. Hinc *τριμισιον* dixerunt Theophanes & Leo Grammaticus: ex quibus *trimisium* confecit Anastasius Bibliothecarius. *Trientem* verò aureum apud Pollionem in Claudio, idem esse quod *Tremis* dicitur, pridem alii adnotarunt, quod & firmat Gregorius Turon. *Ad domum suam reversus, vidit ante pedes suos aureum in similitudinem trientis: quo assumpto, pensatoque, unius solidi appensus est pondere.*

TRADUNT Scylitzes & Zonaras Nicephorum Phocam Imperatorem monetas suas pondere imminuisse: & cum ad ea usque tempora nummus omnis *exagium* penderet, id est, *solidum*, uti hanc vocem accipi suprâ docuimus, *τεταρτηθὸν* invenisse, statuisseque, ut tributa graviore darentur, largitiones verò ac impensæ mutilato ac leviori numismate fierent. Ex quibus, redactum solidi pondus, ad quartam partem quidam: quo modo *quartarios* vocat Lampridius: alii solidum quartâ legitimi ponderis parte imminutum volunt. Cui postremæ sententiæ favere videntur veteres Tabulæ Constantinopoli scriptæ anno 1064. proinde annis 450. post Phocæ interitum, apud Ughellum: *Hic in urbe Constantinopoli obiit D. Ioannes Cajetanus, — & dimisit in vestro Episcopio sol. 3. & sol. 5. ad Sancto Erasmo defore, — toti sunt solidi 35. Tetartaron*. Ubi moneta ista solidus dicitur cum adjectione *Tetarteron*, ad discrimen aureorum solidorum legitimi ponderis, qui nudè *solidi* ibi appellantur, quorum octo efficere dicuntur 35. *solidos Tetarteronum*: unde patet ejusmodi monetæ solidum quartam esse partem aliorum solidorum, aut paulò plus: nam si *Tetarteron* fuit solidus quartâ parte tantùm constans, triginta duo solidum legitimi ponderis confecissent. Quod autem *Τεταρτηθὸν* Græci, contractiùs Scriptores qui expeditionum Hierosolymitanarum historiam literis mandarunt, *Tartarones* vocant. Albertus Aquensis: *imperator — ducentos Byzantios aureos sibi dari jussit: de monetâ verò que dicitur Tartaron, modium unum exercitui illius erogavit*. Et alio loco: *Per singulas hebdomadas quatuor viri aureis Byzantiis onerati, cum decem modis moneta Tartaron, de domo Imperatoris Duci mittebantur, quibus milites sustentari possent*. Istiusmodi monetæ idem alibi meminit, satisque innuit prorsus diversam fuisse ab aureis & Byzantiis nummis, seu solidis: quod firmat etiam Fulcherius Carnotensis, exercitè scribens *Tartarones* æreos fuisse: *Iussit Imperator de auro suo & argento, atque palliis, proceribus nostris dari, & peditibus quoque fecit de nummis suis æneis, quos vocant Tartarones*. Neque nomenclaturâ aliâ donantur nummi isti ærei ab Orderico Vitali: *Tartarones quippe quadratos excupro nummos Thraces vocitant, de quibus in Thraciâ seu Bithyniâ provinciales mercimonia sua, sicut Philippis aut Byzantiis actitant*. Erant igitur *Tartarones* ex monetarum illarum genere, quas *τεταρτώδεις* vocat Novella Justiniani; cujusmodi, inquit Scaliger, sunt argentei nummuli, quos Græci *Ἄσπρος* vocant, id est, *Albos*. Certè apud Tartaros vigere etiamnum istius appellationis memoriam, quod fortassis monetæ istæ minutiores è Græciâ in commerciis eò transferint, testari videtur Josephus Barbarus in Itinerario ad Tanaim: siquidem *Tetarti* idem sit quod *Tetarteri*, quod

Nota ad Alex. p. 322.
401.
LXXXV.
SEMISSES.
Theoph. in Maur. an. 18.
LXXXVI.
TREMISSES.
Isidor. l. 14. c. 24.
Cujac. ad lib. 12. Cod. Casaub. ad Lampr.
Salmas. de Modo usur. Concil. Carth. IV. L. 2. C. de Erog. milit. ann. L. 16. Cod. de Castr. pec. lib. 12. L. 4. C. Th. de Milit. vest. L. 2. NeComit. &c.
Lex Rip. tit. 23.
Greg. M. l. 9. Ep. 29.
Paul. Warnefr. l. 5. c. 39. Leo Ost. l. 2. c. 8.
Theoph. p. 374.
Leo Gram. p. 504.
Anastas. in S. Silvestro, & in P. de Exil. S. Martini. Lib. 4. de Mirac. S. Martini c. 39.
LXXXVII.
TETARTERON.
Scylitz. p. 658.
Zonar. p. 162.
Lamprid. in Alexandro Severo.
Ughell. 10. p. 1505.
Albert. Ag. l. 1. c. 16. l. 2. c. 16. l. 8. c. 16.
Fulch. l. 1. c. 4.
Order. Vital. l. 10. p. 791. 792.
Nov. Justin. 105. c. 3.

Joseph. Barb. p. 453. prorsus licet existimare. Ita porrò ille sub an. 1436. Neque hoc praterendum videtur, (cum mentionem nummi, quomodo Tartarico idiomate proferatur, hæcenus fecerim) Tetarti propriè Albus dicitur, & per hunc colorem, nummum Tartari Argenteum, qui aliàs Albus est, intelligunt. Græci etiam Aspros suos Albos vocant, Turci Akejen habent, Album nobis quoque, & Zagahiteng Album item nominant. Nec multum refert quòd Tetarti Tartarici Argentei sint, perinde ac Aspri & Albi Græcorum aut Turcorum, cum Tetarteri, aut Tetartera Græcorum ex ære fuerint, quandoquidem id appellationis minutioribus monetis quibusvis tributum omnino pro certo fit.

LXXXVIII.
MILIA-
RENSIS.
Glossæ Basil.

Suid.
Schol. Basil.
l. 25.
Cod. 1024.

Cedren. an.
18. Mauric.

Theoph. p.
345. Cedr. p.
458.

Theodorit. l.
2. c. 16.

Simoc. l. 5.
c. 14.

Theoph. Ce-
dr. Porph.
de adm. Imp.
c. 43. Leo
Gram. p.
480. Achm.
Sc. Cedr. p.
168. Gloss.
Basil. A-
non. de Mi-
rac. S. Ana-
stasii Perse
cap. 1.

Epiph. lib.
de Ponder.
Scalig. p. 55.
Gloss. Basil.
p. 72. Petav.
ad Epiph.

ENIMVERO constabat solidus, seu aureus Byzantius duodecim miliarensibus argenteis: Miliarensis autem duobus ceratiis: ceratium denique duodecim follibus æreis, de quibus sigillatim dicendum. Inter Augustorum Byzantinorum (α' λεπία, seu minutiores nummorum species, fuit illa argentea, quam *Miliarensium* appellatione vulgò indigitant Scriptores: Græci verò *μιλιαρίσιον* & *μιλιαρήσιον* vocitant. Fuit autem Miliarensis, Nomismatis pars duodecima. Glossæ Basilicæ n: κ' νόμισμα λαμβάνει μιλιαρήσια β'. & Suidas, *μιλιαρίσιον*, τὸ τῶ νόμισματος δώδεκατον, uti restituumt viri docti, pro δέκατον. Constat etiam Miliarensis duobus ceratiis, ceratium verò duodecim follibus: Scholiastes Basilicæ n: ἐν κεράτιον φύλλοις εἰσι δώδεκα, ἢτοι μιλιαρήσια ἡμισίου. Et vetus Rationale Peræquatorum, quod *παλαιὰ λογαρεῖκη* inscribitur in codice Regio; ἕως ὧδε ὀφείλεις ἀπατεῖν δικάρατον κ' μόνον. ὅπο δὲ τῶ ἡμίσειος κ' ἕκτα, ἢτοι τῶ διμύριον τῶ ἐνὸς χαράγματος ἴ, ὀφείλεις ἀπατεῖν κ' ἑξάφολλον δὲ χαράγματος, λογαρεύειν δὲ δώδεκα μιλιαρήσια τῶ νόμισμα π, ἢτοι τὸ μιλιαρήσιον ἔχει φύλλοις κδ' κ' τῶ παλαιὰν ὠδάθρον τῶ Αυγύστου Καίσαρος. Duobus etiam ceratiis valuisse Miliarensium omnino indicat Cedrenus, scribens Chaganum postulasse ab Imperatore pro singulis captivis quatuor ceratia, quæ duos, inquit, Miliarenses conficiebant. Scholiastes Basilicæ n loco laudato: τὰ ἐν β. κεράτια εἰσι νόμισματος ἡμισίου. τὸ δὲ ἀκεραῖον νόμισμα ἔχει μιλιαρήσια δώδεκα, ἢτοι κεράτια κδ. Quod etiam firmatur à Theophane, scribente Leonem Isaurum lege sanxisse, ut in murorum urbis, qui terræ motu collapsi erant, reparationis sumptus singuli ex incolis *miliarensium* pensitarent: Ἐ ἀπατεῖσιν εἰς κανόνα κ' ὀλοκοπῆν τὸ μιλιαρίσιον. Mox addit ab eo deinceps tempore exfolvi solitam pro murorum refectione duorum ceratiorum pensitationem: ἐντεῦθεν ἐν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια διδῆν τὰ δύο κεράτια τοῖς διοικηταῖς. Quæ quidem pensitatio *δικέρατον* dicitur Cedreno, Zonara, Manassæ, Glycæ, & aliis. At quærunt viri docti quid sit *ὀλοκοπῆν* apud Theophanem loco laudato, & isto Theodoriti in Hist. Eccl. ὁ βασιλεὺς ἀπέστειλε πεντακοσίους ὀλοκοπίους ἀπὸ εἰς δαπάνας, ubi vetus lectio *χευσίνας* habet, quam sanè vocem firmat Cedrenus, qui præfert hoc loco: *προσεταιξάμεν τοῖς διοικηταῖς τ' δεμάτων ἀπατεῖν εἰς τ' κανόνα κ' νόμισμα μιλιαρίσιον ἕν. Ita ὀλοκοπῆν, vel ὀλοκόπνος idem erit ac νόμισμα, solidus, uti redditur ab Epiphano Scholastico, vel *nummus argenteus*, ut ab Anastasio in Historiâ Ecclesiasticâ, incerto licet etymo. Sed & idem fuit Miliarensis cum Argenteo. Rationale: ἴστέον ὅτι δώδεκα μιλιαρήσια, ἢ δώδεκα ἀργυρα, τῶ νόμισμα π λογαρεύονται εἰς Σέκρετον τῶ Γενικῶ. τὸ δὲ μιλιαρήσιον ἀντὶ ἀργυρῶ λογαρεύεται, τὸ ἢ ἀργυρῶ ἀντὶ μιλιαρισίῳ. μιλιαρισίων verò mentio primùm videtur facta sub Honorio, cum *scrinium à Miliarensibus* sub dispositione Comitum Largitionum statuatur in Notitiâ utriusque Imperii, ejusdem Augusti avo editâ: dein sub Justiniano, qui horum meminit in Novellâ 105. mox sub Mauricio apud Simocattam, sub Heraclio apud Theophanem & Cedrenum anno ejus duodecimo, sub aliis demum apud Porphyrogenitum libro de Administrando Imperio, Leonem Grammaticum in Leone Philosopho, Achmetem, & alios. Cedrenus ὅπο τ' μιλιαρίας, ἢτοι στρατίας, à *militiâ* deducit, quod scilicet eâ monetæ specie militum stipendia exsolventur, cui sententiæ consentanea habent Glossæ Basilicæ n: ἐστὶ δὲ ἕτερος φύλλοις συναρμόμιος ἑξ ἀργυρῶν λεπῶν τ' στρατώταις διδόμεων, Ἐ ἀπὸ τῶ μιλιαρισίων καλεμένων. Sed quod subdit Cedrenus, Scipionem pecuniæ inopiâ laborantem, dum bella Romanos inter & Annibalem exardescabant, ejus usum adinvenisse, vix fidem meretur, cum Miliarensium demum nomen auditum fuerit post instauratum à Constantino Byzantium. Neque ab hac Cedreni sententiâ abludit Epiphanius, scribens miliarensium apud Romanos esse *στρατιωτικὸν δῶμα*, *militare stipendium*: seu ut habent Glossæ Basilicæ n, *στρατιωτικὸν δῶρον*. At his adversatur Josephus Scaliger, hoc potissimum nixus fundamento, quòd si à militiâ vox hæc deduceretur, non *miliarensis*, sed *militarensis* hæc moneta nuncupari debuerit. Verùm objectioni Scaligerianâ id præsertim opponi potest, quòd Græci Byzantini *μιλίες* appellabant, quos Latini *militēs*: quod ex Porphyrogenito & Annâ Comnenâ præsertim colligitur, qui quos Latini Magistros militum, unico vocabulo *μαῖστρομιλίας* appellant, uti ad Alexiadem monuimus. Sed ut incertum esse etymon istud fatendum est, ita videant eruditi an majoris sit fidei illud quod proferunt Glossæ Basilicæ n, *μιλιαρίσια* scilicet sic nuncupata, quòd libræ auri millesimam partem conficiant, quovis Nomismate duodecim miliarensibus constante: *μιλιαρήσιον*, τὸ χηλίσσον τ' τῶ χευσίς λίτρας. μίλι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ χήλια καλεῖσι, κ' ἔτι κατεκρημάτωσε τὸ πῶσον τ' λίτρας, ἵνα δὲ αὐτῶ σαζήται*

τὰ χίλια μιλιάρησια, ὡς καὶ νομίσματα λαγχάνει μιλιάρησια ἰδ'. Sed pro ἰδ' legendum proterius ἰβ'. supra enim diximus nomisma constitisse duodecim Miliarensibus. Certè huic sententiæ vox *Miliarensis* non repugnat, cùm *Miliarenses periculum*, quæ Romæ in Hortis Salustianis extitit, appellet Vopiscus, quam *Millenariam* Suetonius. Istius etiam monetæ usus transit in Italiam: quippe apud Ughellum in Archiepiscopis Brun-

Concedimus præfato Monasterio in terrâ nostrâ Misani villanos 80. demanios nostros, qui reddant singulis annis in duabus datis centum quadraginta Michalatos, & centum Miliarenses. Ubi *Michalati* perinde sunt Michaelis Ducæ Imperatoris Nomismata, seu solidi aurei, uti supra innuimus. Neque aliunde Provinciales nostri suos *Millarenses* accipere: nam quod suspicatur Scaliger à quodam *Muley Rais* Arabum Principe, & in Hispaniâ regnante denominatos, & ex Hispaniâ in Galliam invecos, refutatione non eget; quandoquidem an in rerum naturâ Princeps ille unquam fuerit, se nescire ultro fatetur. *Millarensium* verò *Massiliensium* mentionem in veteribus Tabulis fieri comperio. Pactum initum inter Carolum Comitem Provinciæ & Massilienses art. 20. *De predictis monetis que fiunt in Massiliâ, habeat Dominus Comes duodecim denarios Massiliensium minorum tantum pro marchâ argenti fini, — & eodem modo intelligitur de monetâ Millarensium.* Horum etiam meminit Diploma aliud, quo Berengerus Fredolus Magalonen-

Ita tamen quòd de Miliarensi à nobis & D. Infante Iacobo nobis concessò habendo de quolibet maidino salis ad opus murorum construendorum & reficiendorum, &c. Sed an à *Miliarensibus* minutiores apud nos monetæ, quas *Liards* appellamus, nomen & originem ducant, uti vult Pithæus, major est difficultas: cùm existiment alii ita vocitatum monetam Regum Angliæ, in Aquitanix Ducatu ab iis cusam: atque adeo contendant haud diversam à monetâ aureâ, quam *Nobilem Rosatum* vulgò dicimus, & quam *Regestum*, quod *Briffonis* vocant, testatur pendere quatuor denarios & sex grana. Addunt præterea Edwardum III. Angliæ Regem primùm id genus monetæ fabricasse, quod etiam scribit Seldenus: idque nominis monetæ ejusmodi datum, *les Hardis*, seu ut tum efferebant, *Li hardis*, deinde *Liards*, quod in eâ Rex manu ense nudatum tenens effingatur. Pulinus tradit *Liardorum* istorum alios fuisse aureos, alios argenteos, alios denique ex materiâ argento & ære conflatâ, quam *billonem* dicimus: appellationemque istam, quam certis quibusdam æreis monetis vulgò tribuimus, ab eâ monetâ Angliæ specie deductam. Diploma quoddam anni 1400. pro monetis confundit *les Hardis*, & *les Liards de France*, pro tribus denariis: in quo etiam mentio fit *des Hardis Morlans*, pro duobus denariis & obolo. *Milreis* aureos Lusitanicos à Miliarensibus quidam etiam deducunt, vel certè eorum appellationem: quos Henischius ideo censet appellatos, quòd mille *Rasis* constiterint: *Rasum* autem esse quintam partem ait *Cruciferi*, sive unum obolum cum duabus quintis: cùm 40. *Rasi* Regalem conficiant. Vel ex his saltem conficitur viri doctissimi evanescere conjecturam, qui monetam dictam *les ardis*, Gothicam esse credidit, atque inde *panes sordidos*, *Ardinienses* dictos in Codice Theodosiano, quòd singuli vanirent singulis *Ardinis*, id est, quadrantibus, quo modo *Tolosates* etiam quartam partem assis vocant: adeo ut verba hæc, *qui nunc dicuntur Sardinenses*, vel, uti legit, *Ardinienses*, Aniano interpreti adscribat.

U T solidus duodecim Miliarensibus argenteis, ita Miliarensis constabat duobus ceratiis perinde argenteis: *Ceratium* verò duodecim Follibus æreis, ut est in Legibus Georgicis, & apud Cedrenum anno vicesimo quarto Leonis Isauri: & si eundem Cedrenum audimus, ab ipsius Numæ temporibus id genus monetæ obtinuit. Duo præterea ceratia Miliarenses confecisse, atque inde *δωδέκατον* dici Scriptoribus, mox innuimus: quod firmat idem Cedrenus anno decimo-octavo Mauricii, qui quatuor Ceratia duos Miliarenses confecisse scribit, & Theophanes anno octavo Nicephori Generalis, qui unicâ voce *πεπεκίρατον* dixit, quod Epiphanio *πεπεκίρατον* dicitur, sexta scilicet solidi pars; siquidem *Drachma* idem est quòd *Ceratium*, pars nempe vicesima quarta solidi. Proinde *πεπεκίρατος* semissis fuit moneta illa argentea, quâ Heraclius *Rogas* suas seu largitiones fecisse scribit autor Chronici Alexandrini, anno illius quinto: *τὸ πρῶτον ἔπει γέγονεν ὑπὸ νόμου νόμισμα ἑξαγράμμων ἀργύρον, καὶ βασιλικαὶ νόμοι δι' αὐτὰ γέγονασιν, καὶ κατὰ τὸ ἡμῶν ἀρχαιότητος.* Hoc anno *numisma ex lege cusum est argenteum sex scripularum, & largitiones eo genere nammi factæ, ad semissem veteris moris.* Ubi perperam interpretes *ἑξαγράμμων*, *senis literis insignitum* reddidit: est enim *γράμμα* idem quòd *scripulus*, vel *scriptulus*, unde fortè Græci nomen formarunt, quasi à voce *scribere*, vox *scriptulus* ducatur, quod punctis olim, seu *γραμμάτις* notarentur nummi, quæ eorum pondera designarent. Isidorus: *scripulus sex siliquarum pondere constat. Hic apud Græcos Gramma vocatur.* Glossæ Gr. Lat. *γράμμα, ὁ σαθρός, scripulum.* Glossæ Lat. Gr. *Semuncia, γράμμα*

Glossar. Pars III.

Vopiscus in Aureliano. Sueton. in Nerone c. 31. Ughell. 10. 9. p. 45.

Apud Sammarth. in Episcop. Monspel. n. 31.

Pithæus ad Leg. Salic. tit. 1.

Selden. l. 2. de Mari clauso c. 25.

D. Poulin au Traité des Monnoies de France.

Henisch. lib. de ass. p. 217. Samuel Petrus lib. 2. obser. c. 11. L. 5. Cod. Th. de Annon. civic. LXXXIX.

CERATIUM. I. L. Georgicæ tit. 2. 6. 1. Cedren. p. 458.

Cedren. p. 399. Theoph. p. 412.

Isid. l. 1. c. 24.

κατα δὲ δὴμα. Ita apud Hesychium σαπὴρ dicitur esse πετραγαμμος, ut apud Cleopatra in tractatu de Ponderibus, τὸ διαρίον ἔχειν γράμματα δ'. Quamquam apud Hesychium legendum πετραδεαμμος censet Scaliger; quod firmat idem Cleopatra liber, in quo ὁ σαπὴρ ἔχειν δεαμμὸς δ', & πετραδεαμμὸν vocari dicitur. Apud Medicos & ceteros Scriptores *Ceratium* est ponderis species, de quo præter Isidorum, & auctorem de Ponderibus, qui Nicandro subjicitur, copiose egit Pisanus.

XC. FOLLIVM autem ut monetæ minoris crebra mentio est apud Scriptores, etiam FOLLIS, aliquot qui Constantini avum præcesserunt, Lampridium, S. Augustinum, Evodium Uzatensem, & alios, adeo ut non omnino damnandus videatur auctor Rationalis Elagab. S. Peræquatorum, qui ejusmodi monetæ pretium inditum ab Augusto Cæsare scribit. Et certè Casaubonus & Salmasius ab ipsis Hebræis vel Chaldæis etymon perinde ac usum arcessunt. Ex quo explodit idem Salmasius Epiphanium, qui *follem* per βαλάντιον reddit: tametsi annotetur in veteribus Glossis MSS. *nummos folles dici à sacculo quo conduntur*. Certè sacculus *folles* exertè appellatur apud Fredegarium Scholasticum serm. 40. in cap. 18. cuius lemma est, *de Aureliano qui follem perdidit*, qui in ipso contextu *perad* dicitur. Follium verò alii erant argentei, alii ærei. Follem argenteum πετραδεαμμὸν vocat Epiphanius. Unde idem fuerit quod τριχάριον, quod perinde quatuor Dracmæ constitit. De æreis hîc agimus, quo modo intelliguntur à plerisque Scriptorum Byzantinorum. Glossæ Græco-Latinæ: *φόλλις, as. Folles æris* dixit Lampridius; *folles* Marcellinus Comes, seu *folles*, ut præfert Sirmondi Editio, quasi folles æreos; *Nummis quos Romani Teruncianos vocant, Græci Follares, Anastasius suo nomine figuratis placabilem plebi commutationem diffraxit*. Lætionem Sirmondi firmat Falco Beneventanus, ubi de Rogerio Rege Siciliæ: *Induxit etiam tres follares æreos Romesinam unam appreciatos*. Græcam porro voci originem esse hîc indicat Marcellinus, scilicet à *φολις*, *φολιδος*, *squmma*: nam & *φολίδα τῆ χαλκῆ* dixit Hippocrates. quod scilicet *folles* instar squamæ æris essent. Atque ita nonnulli ex Scriptoribus Græcis cum unico λ habent, ut Procopius: *ἑξακοσίους ὀβέλους, ἑς φόλλεις καλῶσιν*. Sic denique Theophanes, & Cedrenus anno vicesimo quarto Anastasii, iidem & Zonaras anno perinde vicesimo quarto Leonis Isauri, auctor Vitæ S. Auxentii, Glossæ Basilicæ, Moschopulus, & alii. *Φόλλας* dixit Harmenopolus, à *φόλη*, uti appellatur ab Epiphanio. *Φόλλην* dixit etiam Cedrenus anno septimo Justinii Thracis: ceteri *follem* habent. Vetus inscriptio: IS. TVM. INFERET. POENAE. NOMINE. REIP. FOLLES. MILLE. Sic non semel in Codice Theodosiano. Chronicon Alexandrinum anno decimo sexto Heraclii: ὁ δὲ λεγόμενος ὁ Σεισμὸς γὰρ φόλλων πωρασομένην τῶν λαμιν, αὐτὸς ἢ φόλλων αὐτὸ ἠβελήθη ποιῆσαι: quippe *Joannes iste Sismus cum offulâ tribus follibus diffraberetur, ipse rem eò deducere conabatur, uti octo follibus id fieret*. Alibi *φείλις* habet. Sed missis reliquis Scriptoribus, lubet tantum observare, quingentos folles æreos conficere libram argenti, ex L. 3. Cod. Th. de Pistoribus, quæ definit primam Præturam expendere viginti quinque millia follium, & quinquaginta libras argenti: secundam viginti millia follium & quadraginta libras argenti: tertiam denique quindecim millia follium, & triginta libras argenti. Quos verò *senos folles*, quibus libra porcinae carnis æstimatur, vocat lex tertia eodem Codice de Suariis, *ἑξάφολλοι* appellat auctor Rationalis Peræquatorum, quo loco ait ita nuncupatam additionem factam *Dicerato* à Leone Isauro: *ἔτι ἡ γινώσκουσα ὅτι τὸ ἑξάφολλον περιθῆναι ἐξαχθὸν Λέοντι τῶν ἰσῶρων*, à quâ quidem superindictione ejusmodi tributum unico vocabulo ibidem non semel *δικερατοῦ ἑξάφολλον* appellatum. Apud Hispanos habetur moneta minor, quam *Foluz* nomenclaturâ donant, & valere *coronato* seu *cornado*, esseque tertiam partem *Blanc* scribit Sebastianus Cobbarruvias. Sed quod addit vocem esse Arabicam, vix ei assentiar, nisi Arabes à Romanis acceperint, eamque ad Hispanos transmiserint.

XCII. ERANT præterea folles alii majoris pretii, quàm ii de quibus egimus. Tradit Zozimus Constantinum M. describi jussisse magnatum possessiones, iisque tributum imposuisse quod *Follem* nominavit, *τέλος ὑπηδικῆς, ὃ πνι φόλλιος αὐτὴν ἐπέθηκεν ὄνομα*. Hinc *Follem Senatorium* vocat Novella Majoriani de Indulgentiis debitorum. Neque tamen unus, sed duo pensabantur à Senatoribus folles, ex lege 2. Cod. Th. de Senatoribus, & l. 1. de Prætoribus. Cujusmodi esset *Senatorium* iste *census*, uti appellatur à Symmacho, docet Vir Illustris Hesychius Milesius Historiarum libro sexto in Glossis Basilicæ. Ait enim pro modo facultatum eam fuisse Senatoriam pensitationem, quam *follem* etiam appellatam innuit, qui variis constitit quantitatibus: à duabus enim auri libris ad octo processisse secundum dignitatis ac facultatum rationem: *ἔτι ἡ ἐπεὶ φόλλις διαφόρους ἔχει ποσότητας. ἀπὸ γὰρ δύο χρυσίου λίτρων ἀρχόμεθα, εἰς ὀκτώ αργήν τε, ἢ ἀξίαν τε, ἢ ἀπορίαν ἢ ἀπαυτεμύων*. Addit deinde primæ dignitatis viros octo auri libras, secundæ quatuor, tertiæ denique duas pensitasse. Ex quibus primò percipimus, quod ait Zozimus *Follem* propriâ nomenclaturâ appellatum Senatoriam istam pensitationem, quam qui implere non valebant, saltem solidos præstare.

jubebantur, ex lege 4. Cod. Th. de Senatoribus, &c. Sed & ex Hesychii verbis videtur follis iste idem fuisse cum librâ auri. Nam lex secunda dicto titulo de Senatoribus, præcipit *duorum follium manere cunctos* (Senatores) *indiscretam possessionem; etiamsi possessionem fortè non habeant*: Hesychius verò cum *Follem* dicit esse censum hominum locupletum, qui à duabus auri libris ad octo progrediebatur, habitâ facultatum ratione, consequi videtur, binos istos folles esse binas auri libras Hesychii. Proinde hac notione *Folles* intelligendi in L. 2. & 3. Quorum appellat. non recip. L. 1. de Prætoribus, & L. 1. de Mensis oleariis, in Codice eodem Theodosiano. Et sanè Glossæ Basilicæ exertè dicunt *Follem* esse *σαθμὸν*, seu libram vel pondus, quod appendit denarios 250. hoc est, libras 82. & 6. uncias, denario computato pro unâ librâ & tredecim unciiis.

OBOLUS eisdem esse cum follibus æreis auctor est Procopius in Anecdotis, quo loco scribit auri staterem, seu Nomisma cum decem & ducentis obolis commutatum à nummulariis. Unde de follibus intelligendus videtur Scylitzes, cum ait Joannem Tzimiscen Imperatorem statuisse, ut *ἐν τῇ νομισματικῇ ἐν τῷ ὀβολῷ* Servatoris insculperetur imago, id est, in aureis, ac æreis, minoribusque nummis. Memorat ibidem Procopius quendam Petrum Barfymen Syrum *ἐπὶ τῇ χαλκῇ τεραπέλει καθήμενον*, ob *τὴν αἰτίαν τῆς ὀβολῶν κλοπῆν* famosum, qui quidem ex iis erat quos Collybitas, Nummularios, & Collectarios vocabant, Zonaras *τῆς τῶν λεπτῶν νομισμάτων πολένηται*, qui vendebant nummos, seu solidos aureos minutulis monetis permutabant, de quibus nummorum venditoribus agit Codex Theodosianus L. un. Si quis circul. L. 1. & 2. Si quis pecun. confaverit, & L. 1. de Ponderat.

FOLLES igitur ærei & oboli monetis minoribus accensentur. At Hesychius *ἑλαυτον*, id est, solidum dividit in *λεπτά*, *νεμμοίς*, *κοδράνταις*, *ἀσσάριαι*. *λεπτόν* apud Lucam, *ὀβολὸν* interpretatur Chrysostomus: *δαψιλῆς καὶ φιλόπικρος ἢ ἐκ τῶν δύο λεπτῶν ἐλεμμοσίμῃ, τετέστι ἐκ τῶν δύο ὀβολῶν*. Hesychius ait *λεπτόν* esse *ἑξακχιλιεσὸν τετραντα*, ὅ ἐστι *νομισμα ἐν*, idemque esse quod *κοδράνταις*, ἢ τὸ τέταρτον τὸ φόλλεως. alibi *κοδράνταις* esse scribit *λεπτὰ δύο*, ex Evangelista: *Ἐὰ δὲ δύο λεπτὰ κοδράνταις εἰς, ἦγον νεμμία τετα*. Unde conficit Scaliger solidum dividi *εἰς κοδράνταις 6000. εἰς λεπτὰ 12000. εἰς νεμμία 18000*. Et sanè *ἑλεπτά* per *νεμμία* numerari docet Rationale Peræquatorum, in quo *χαλκῶν νεμμίων* crebra mentio occurrit. Ibi enim Alexius Imperator statuit *ἐπὶ χαλκῶν νεμμίων ἀπαιτεῖσθαι ἑλεπτά* *ἑξήκοντα* *ἢ τετρακτὼν* *δηνυσίων*, per *æreos nummulos exigi minutus calculos, qui in tributis penduntur: & καταλογίζεσθαι* *ἑξήκοντα* *ἢ τετρακτὼν* *μυριασίων* *πρὸ νομισματικῆς*, ὡς *ἡμεῖς* *νομισματοῦ* *διδόναι* *μυριασίων* *β' νεμμίων χαλκῶν*. Ita *νεμμίον* est minutissima moneta ærea, uti *nummus* usurpatur in Codice Theodosiano, & in Novellâ Theodosii & Valentiniiani: *Ne unquam intra septem millia nummorum solidus distrahatur, emptus è collectario septem millibus ducentis*. Et in Glossis MSS. Regiis, *νεμμοίς*, τὸ *νεμμίον* exponitur. Quod verò *νεμμίον* alii, Hesychius interdum *νομισμα* vocat, cum scilicet ait *Quadrantem νομισματικῆς* *ἑξήκοντα* *ἢ τετρακτὼν* *μυριασίων* *πρὸ νομισματικῆς*, ὡς *ἡμεῖς* *νομισματοῦ* *διδόναι* *μυριασίων* *β' νεμμίων χαλκῶν*. Ita *νεμμίον* est minutissima moneta ærea, uti *nummus* usurpatur in Codice Theodosiano, & in Novellâ Theodosii & Valentiniiani: *Ne unquam intra septem millia nummorum solidus distrahatur, emptus è collectario septem millibus ducentis*. Et in Glossis MSS. Regiis, *νεμμοίς*, τὸ *νεμμίον* exponitur. Quod verò *νεμμίον* alii, Hesychius interdum *νομισμα* vocat, cum scilicet ait *Quadrantem νομισματικῆς* *ἑξήκοντα* *ἢ τετρακτὼν* *μυριασίων* *πρὸ νομισματικῆς*, ὡς *ἡμεῖς* *νομισματοῦ* *διδόναι* *μυριασίων* *β' νεμμίων χαλκῶν*. Ita *νεμμίον* est minutissima moneta ærea, uti *nummus* usurpatur in Codice Theodosiano, & in Novellâ Theodosii & Valentiniiani: *Ne unquam intra septem millia nummorum solidus distrahatur, emptus è collectario septem millibus ducentis*. Et in Glossis MSS. Regiis, *νεμμοίς*, τὸ *νεμμίον* exponitur. Quod verò *νεμμίον* alii, Hesychius interdum *νομισμα* vocat, cum scilicet ait *Quadrantem νομισματικῆς* *ἑξήκοντα* *ἢ τετρακτὼν* *μυριασίων* *πρὸ νομισματικῆς*, ὡς *ἡμεῖς* *νομισματοῦ* *διδόναι* *μυριασίων* *β' νεμμίων χαλκῶν*.

ASSARIUM, præterea idem esse quod *λεπτόν*, auctor est Hesychius: *ἀσσάριον καὶ λεπτόν* *ἐν εἰσιν*, ἦγον *ἑξακχιλιεσὸν τετραντα*, quo loco *λεπτόν* cum Quadrante confundit, qui est sexmillesima pars solidi, quo modo alibi etiam usurpat. Glossæ veteres *ἀσσάριον*, *νεμμίον* vertunt. Ita Suidæ *ἀσσάριαι*, *ὀβολοί*, *νομισματικῆς*, & *σαθμῶν*, idem sonant, vel certè pro *λεπτοῖς*, seu minoribus monetis confunduntur. Et in Glossis Græco-Latinis *ἀσσάριον*, *as* esse dicitur, minimus nempe æris nummus, cum de numeratâ in ære pecuniâ agitur, ut observat Cujacius. Sed & de vocis notione ac monetæ valore non sibi constant Græculi isti: quippe in Glossis Regiis MSS. *ἀσσάριον* exponitur *πεντανέμιον*, ἢ *δεκανέμιον*, ita ut *assarium* confecerit quinque vel decem *νεμμία* ærea, vel certè appenderit: nam *ἀσσάριον* pro pondere usurpat Cleopatra de Ponderibus, ubi *πεντασσερον* *ἰταλικὸν* unciam vocari ait. Apud Marcellum Empiricum de Ponderibus & mensuris, *Tetrassarius semuncia est*: unde colligitur *assem* uncia quadrantem habuisse.

QUOD verò ad vocem *σαθμῶν* pertinet, à Græculis infimè *αὐτὶ* pro minore moneta usurpatam, videtur illa esse quam Odo de Diogilo *stammam* vocat, proclivimendo, pro *staminam*, uti in Glossario monuimus. Is enim Ludovici VII. Francorum Regis per urbem Constantinopolitanam transitum enarrans, ait à Francis nostris, cum ad Græcorum terras accessissent, *monetas cupreas*, seu *areas*, & *stannas* tum primum visas: *Hic primò* (in Græciâ) *cupream monetam & stannas offendimus, & pro unâ earum quinque denarios, & pro duodecim solidis Marcam tristes dabamus*. Rursum alio loco: *Ante Palatium, vel etiam in tentoriis habebamus congruum, si duraret, concambium, minus quàm duobus denariis Stammam unam, & earum triginta tres solidos propter Marcam*. De

XCII.
OBOLUS.
Suid. in
ὀβολός
p. III. 1. ed.
Scyl. p. 689.
Zon. ad Syn.
Trull.

XCIII.
LEPTUM,
QUADRANS
NUMMUS.
Lucas c. 22.
Chrysoft.
Marc. 12. p.
59.

L. 1. de Me-
dic.
L. 1. de Pre-
tio panis O-
stiens. No-
vella Theod.
25.
L. 2. Cod.
Th. de Alex.
pleb. primat.

XCIV.
ASSA-
RIUM.
Hesych.

Cujac. l. 7.
Obs. c. 33.
Cod. 930.

XCV.
ΣΤΑΜΕ-
ΝΑ.
Glossar.
Mensur.
Odo de Dio-
gil. l. 3. de
profec. Lud.
VII. in Or.
lib. 4.

vocis etymo non constat : nolim enim præstare ita nuncupatas , quòd ex stanno ære fortean mixto conflata fuerint : nam *σάμνον* Græci, ut Latini, recentiores *stannum* & *stagnum* appellant, quòd veteres *stannum*. Nummi *stagnei* habentur in Pandectis Florentinis, de quibus Cujacius. Scio aliam arcessi originem voci *σάμνα* ab Salmasio, quæ nescio an perinde ab omnibus probetur. Ait quippe ἡδὲ *ισαμνίων* voce, propriè significari quæ fœnore dantur : *ισαδοται* enim esse fœnore accipere : præterea Pollucem pro pecuniâ numeratâ etiam *ισαμνία* vocem usurpasse, hoc loco : πάντε χροσὲ σατῆρες μναῖν ἐδιδόντο · οἱ γὰρ ἐν πῆς ἰσαμνίους τῆ μναῖς τὸ πεμπῖον σατῆρα ὀνομάζουσι. Sed alii ἐν *ισαμνίους*, in *appensis* rectius opinor vertunt.

XCVI. INTER monetas minores argenteas occurrunt etiam eæ quas *Aspros*, vel *Aspra* vocant Græci recentiores, cum quâ Collybistæ, seu *Cambitores*, majorem tam argenteam quàm auream commutare solent. Unde denarium *Asprum* reddunt Glossæ Græco-Latinæ : *δωαρίον, λευκὸν, asprum* : ubi *λευκὸν* idem valet quòd *album*, & quòd *asprum*. Quòd spectant ista Hesychii : λεπταλέον · ἰσθὸν λεπτόν · λεπταὶ κὶ παχίαι, λεῦκος ἐν νόμοις, ὡς δεαχμαῖς, λεπταὶ μὲν ὡς ἐξωβίλους, παχίαι δὲ τὰς πλέον ἐχέουσαι. Eadem habet Favorinus : ubi *λευκὸν* in nummis dici observat, idemque esse quòd *λεπτόν*, deinde drachmam esse, cui opponitur *παχίη*, quæ Achæis *διδραχμον* sonat, ut alibi observat. Notum porro Græcos *άσπερον* pro *λευκῶ* etiam in colore usurpare. Sed & inde nostri fortè minutiores monetas suas argenteas *Blancs* vocavere, nisi ii à nostris hauserint, ab argentei metalli scilicet colore. Quòd verò ejusmodi minutioribus monetis majores permutarentur, *Aspraturam*, *κόλλυβον* reddunt Glossæ veteres; est enim collybus, quòd pro pecuniâ permutatione datur, ut Collybistæ, qui majores pecunias minoribus vendunt ac distrahunt. De his *Aspris*, præ cæteris Vincentius Belvacensis : *Etiam suum habet tributum (super tributarios terra Anaph) ad minus quindecim drachmas seu asperos, qui bene valent triginta sterlingos.* Ubi *aspri drachmæ* æquiparantur, ut in laudato Hesychii loco. Præterea Alexius Comnenus in Rationali Peræquatorum : τὸ γὰρ προσέταξεν ἡ βασιλεία μὲν τὸ μὲν χροσῶμα νόμισμα δὲ ξαχίων ἄπειρον νομισμάτων ἀπαρτίσθαι, ὅ δὲ λεπτὰ ἡφίδια δὲ τὸ μὲν χαλκῶν, κατὰ λογίσεισθαι δὲ τὰ νεμῖα ἐπὶ ἡδὲ προσέταξεν μυριαρισίων τῶ νόμισμα, &c. Ubi *άσπερα* ξαχία sunt *aspri asperi*, recensens cusi, non usu detriti : ut *asperi nummi* efferuntur à Suetonio, Persio, & aliis : unde etiam ejusmodi *Aspris* datam nomenclaturam plerique censent. Ita in eodem Rationali, *νόμισματὰ ξαχία* habentur : ἐπὶ δὲ ἀπαρτίσθαι ἡδὲ νομισμάτων τὸ προσχὲ παλαιὸν ἐν ἀπαρτίσθαι, βαρεῖαν ἐλογίζοντο πλὴν ἀπαρτίσθαι. De *Asprorum* duplici apud Turcos specie egit alicubi Leunclavius.

XCVII. ATQUE ista quidem quæ hætenus diximus, minutiores inferioris ævi potissimum monetas ferè spectant : verùm sub Constantino, vel etiam decessoribus, aliæ fuere, atque in iis quas *Centenionales* appellabant, quòd centum æreos seu stipes conficerent, quarum usum, ut & *Majorinatum*, à Constantio interdictum legere est in Codice Theodosiano, Centenionales quidem propter nimiam sui exiguitatem, *Majorinas* verò propter nimium pondus; tametsi Centenionalium postmodum usus permissus fuerit ab Arcadio & Honorio. Eorum enim prorsus repudianda videtur sententia qui Centenionales cum Centenariis aureis, quorum meminit Lampridius, qui centum aureos conficiebant, confundunt; cum revera Centenionales *minutula*, ut loquitur Valerianus in Epistolâ ad Aurelianum, moneta fuerit, sicque nuncupata, quasi *centenio*, qui centum, ut *binio*, qui binis nummis constabat. Majorinæ verò pecuniæ mentio præterea occurrit in lege sexta de Falsâ monetâ eod. Cod. quæ ex argento & ære conflata fuisse arguit. Pœna enim ibi indicitur in flaturarios qui Majorinam pecuniam *Separato argento ab ære purgant*. Alibi *major moneta* dicitur, cujus quidem species fuit *Decargyrus*, nisi eadem sit. Ita porrò appellatum volunt, aut quòd decima tantum ejus pars argentum esset, siquidem Majorina pecunia ex argento & ære conflata, vel potius quòd decem argenteis æstimaretur, quemadmodum Denarium dixerunt Latini, qui decem argenteis valerent : Græci verò *δεκάχαλκον*, quòd decem æreis æstimaretur, ita ut *Decargyrus* species fuerit Majoris pecuniæ, decem minutis argenteis æstimata.

XCVIII. MINUTIORIS ac pretii villioris monetæ species quatuor recenset præterea *Novella Justiniani*, quâ ne Consules in Processibus publicis aureos nummos aut argenteos in populum deinceps spargere vetantur, ita tamen, ut *υπάτια*, seu missilia sua facere iis liceat, ἐν μυριαρισίοις τὲ κὶ μύλοις, κὶ καυκίοις, κὶ πεπραγῶν τοῖς συμμέτροις, κὶ τῶν πωλῶν. Id autem statuit Justinianus, quòd suâ ætate Consules, perinde ac ipsi Augusti aureos & argenteos nummos missilium vice in populum spargere attentassent, contra quàm jus eis erat, cum æ tantum spargere fas esset, quòd exerte docet Marcellinus Comes : *Marcellianus Augustus suis statuit edictis, ut hi qui Consules fieri cupiebant, nihil æris in populum spargerent, sed statutam pecuniam ad reparandum urbem aqueductum dependere.* Igitur monetæ in *Novellâ Justiniani* memoratæ, æreæ fuere, quòd

XCIX. *Novella Justiniani* memoratæ, æreæ fuere, quòd

tamen de Miliarenfibus dici non potest, cum ea argentea fuerint, adeo ut Justinianus minutiores monetas five argenteas, five areas spargere Consulibus concesserit. Quid verò per *μῆλον* intelligatur, non constat; quidam, ut Haloander & Scaliger, ita nuncupatam monetam istam putant, quòd *ovem*, quam Græci *μῆλον* vocant, vel *malum* expressum haberet. At cum nulla hætenus ovis vel *mali* effigie signata Imperatorum visa fuerit, jure ea exploditur sententia. Nec scio an probabilior videatur Cujacii & aliorum conjectura, scribentium ita dictam, quòd rotunditate suâ *malum*, seu pomum referret, respectu alterius, quam *πῆζωνον*, seu *quadratum* vocat Justinianus, cujusmodi, inquit Scaliger, nummulos Turcicos videre est, quos *Aspros* appellant, aut *Tartarones*, quos quadratos fuisse scribit Ordericus Vitalis. *Caucios* verò ita dictos putat Cujacius, quòd *Cauci*, seu caliculi ac scyphi instar concava sint, jure explosâ Haloandri, quam temere secutus est Meursius, sententiâ, existimantis ita nuncupatas, quòd in iis cauci, seu calicis figura repræsentaretur. Nummos concavos aureos, argenteos, & æreos Imperatorum Constantinopolitanorum passim videre est, in quibus antica pars ea est quæ est convexa. De cauco verò & receptâ istâ apud Græcos Byzantinos & Latinos recentioris ævi nomenclaturâ, plura congestimus ad Alexiadem, & in Glossario.

INCERTUM autem an ad hanc monetæ Byzantinæ speciem referri debeant nummi, quos *Scyphatos* vocavit ætas inferior: quod à vero haud procul abesse binæ potissimum suadent conjecturæ. Primò quidem quòd *Scyphati* nummi videantur fuisse Imperatorum Constantinopolitanorum; deinde quòd ita appellatos par sit credere, quòd *scyphi*, seu *cauci* formam referrent: ita ut Itali, apud quos hæc potissimum obtinuit appellatio, quos Græci *Caucios*, à *Cauco*, ii *Scyphatos*, à *Scypho*, quod idem est cum *Cauco*, nuncuparint, cum *Cauci* vox apud illos insolens ac minus usitata tum esset. Jam verò ut *Scyphati* Imperatorum Byzantinorum nummi fuisse censeantur, facit Charta exarata imperantibus Constantino & Basilio fratribus anno mundi 6532. (Chr. 1024.) Ind. 7. apud Ughellum, ex quâ hæc excerpimus: *Ut quia consuetudo est ut fideles recognoscant dominum suum, & honorent de suis bonis, per unumquemque annum Scyphatos Imperiali Curie persolvant.* Ex quibus saltem colligitur ejusmodi nummos in Thesuros Imperatoris illatos. In Italiâ verò ita postea nuncupatos Siculorum ex gente Normannicâ Principum aureos, docet Chronicon Casinense, in quo *Scyphati*, seu, ut habet editio Angeli à Nuce, *Schyphati* vocantur, ut & Bulla Anacleti Antipapæ, & altera Innocentii II. pro erectione Regni Siciliae apud Baronium: à quo profertur præterea Charta alia Guillelmi Regis Siciliae an. 1156. quæ ejusmodi *Scyphatos* aureos in Apuliâ præsertim & Calabriâ usum habuisse innuit, cum ibi *Schifati de Apuliâ & Calabriâ* nominentur.

UT porro *pecuniam* Latini, sic Græci recentiores quasvis monetas signatas *χαρῶματα* appellarunt: ita usurpant Theophanes, Anna Comnena, Rationale Peraquatorem, Nicetas Choniates, Ducas, Codinus, Achmes, & alii. Sed & interdum *σατῆρας* vocant, quod nomen Atheniensium, Macedonum, aliorumque monetis aureis vulgò tribuitur. *σατῆρα χρυσῶ* dixit Joannes Cinnamus, *ἀργυρέας σατῆρας* Nicetas. Et Procopius ait staterem aureum confecisse decem atque ducentos obolos. Theophylactus Simocatta *σατῆρας μιλιαρισίων* habet. Denique scribit Zonaras Nicephorum Phocam, cum invaluisset *σατῆρα πάντα βασιλικὸν ἐκτύπωμα θέρον(α ἰσόπρον ἐῖ) τῶ ἀπὸ κοπιολύφου*, sua νομίσματα aliorum præferri jussisse: & Alexium Imperatorem, cum pecuniæ inopiâ laborare, πρὸ τῶ δημοσίων ἔργων τῶ χαλκωργημάτων destruxisse, & ex iis *σατῆρας* cudisse.

AT cur nostri non Augustorum duntaxat, sed veteres etiam quosvis nummos omnes, quorum in commerciis nullus amplius usus, *Medallas* appellent, inter eruditos controvertitur. Scaliger vocem esse Arabicam putavit, quod etiamnum Arabes Christianorum monetas, quæ caput alicujus Principis, aut imaginem aliam præferunt, *Methalias* nuncupent. Sic ille ad Eusebium: *οὐρομὸν nos vulgo Medalias vocamus, Arabes etiam Methalia: quod nescio quo commercio ab Arabibus ad Italos & Gallos delatum. Ita enim vocant numismata Christianorum, quæ expressum caput humanum præferunt.* Sed non advertit vir doctissimus, non ab Arabibus ad Christianos, sed à Christianis seu Europæis ad Arabes traductum fuisse id vocabuli: cum in Italiâ & Galliâ monetæ quavis *Medallie* indigitarentur, communi & ab omnibus receptâ quadam nomenclaturâ. Habetur enim Diploma Guillelmi D. Montispeffulani an. 1103. in quo hæc leguntur: *Sextailaricum dono vobis—& Tertium denarium in Arquintali, & Medallas, quas donant homines Montispeffulani & Longobardi pro Arquintali.* Joffredus in Historia Episcoporum Nicænsium aliud descripsit anni 1136. in hæc conceptum verba: *Reddunt enim supradicti homines annuatim decem & octo denarios Mergolienses, & Medallam, & quatuor sextarios avena.* Aliud præterea linguâ Vasconicâ exaratum apud Marcam in Historiâ Beneharnensi vocem hanc monetis aureis adscribi ostendit, quas *Medailles*

7of. Scaliger Epist. 204.

Ord. Vit. l. 10. p. 791.

XCIX. SCYPHATI.

Ughell. tom. 7. p. 1361.

Chr. Casin. l. 3. c. 56. al. 58.

Baron. an. 1130. 1139. 1156.

Ughell. tom. 8. p. 712. Vide Gloss.

C. XAPATAMA, ΣΤΑΤΗΡ.

Theoph. an. 2. Rhinotm. Anna p. 128. Nicet. in Man. l. 3. n. 6.

CI. MEDALLIA.

Scaliger ad Euseb. Jac. Giosfr. ad Cod. Th.

Joffred. de Nicæa.

Hist. Beneharn. l. 5. c. 13. n. 3.

Joan. de Fa-
nua. IV. Brit.
MS. d'aur vocat. Denique Willelmus Brito Ordinis Fratrum Minorum in Vocabulario MS. scribit *Obolum* dici *Medalliam*, id est, *medietatem nummi*. A *Medal* à efficta deinde vox

Medallata, ut à folido *Solidata*, à denario *Denariata*, ad designandum *Medallie* unius proventum, de qua voce diximus in Glossario. Neque porro omnino difficile est hujus appellationis rationem expiscari, cum ipsa semet offerat probabilis admodum conjectura; monetas nempe ita vocitatas à *Metallo*, quod *Metall* nostri dicunt, è quo conflatae sunt. Nemo enim ignorat antequam cuderentur monetae, as & argentum magnitudine & certo pondere perpensum pro nummo datum esse, neque impressam metallo figuram, nisi ut ponderis quantitatem indicaret, ut ait Salmasius. Sed & Paulus Venetus testatur suam etiamnum aetate in aliquot Indiae provinciis levioribus metalli laminis peracta commercia. Atque inde Manilius *factum metallum*, quod Graecis *θησιον* dicitur, monetas signatas vocat, ad *infecti*, seu *ἀσθυσ* discrimen:

Salmas. de
Usur. p. 330.
454. 469.
470. *Et facti mercator erit per utrinque metalli,
Alterum & alterius semper mutabit in usus.*

Manil. Maxime verò posterioribus saeculis *Metalium* appellarunt quavis monetas, quòd omnis pecunia signata tunc temporis, tam aurea quàm argentea appenderetur, non numeraretur tantum, praesertim si usu esset detrita, adeo ut pro solo *metallo*, seu pro solâ nummi materiâ acciperetur. Hinc quod *monetam usualem* alii, *Metalium usuale* vocat

Senator l. 7.
Ep. 6. Senator: *Ut figura vultus nostri metallis usualibus imprimatur, monetamque factis de nostris temporibus futura secula commoneat.* Quinetiam ipsis interdum nummis inscripta vox *Metalium* legitur. Servat enim Gazophylacium Regium bina numismata aerea, quae olim fuerunt Petri Seguini viri de re nummaria bene meriti, in quorum uno, METAL

DELM. id est, *Metalium Delmaticum*: in altero quod est Trajani, in coronâ laurcâ, MET. NOR. id est, *Metalium Noricum*, exaratum conspicitur. Utriusque estypon describit Buteroüs in libro de Nummis Francicis. Sed & habentur alia, in quibus praeterea vox eadem reperitur: complures enim prostant nummuli argentei Caroli M.

Buteroüs p.
103. in quorum parte alterâ *Cruce* effingitur, cum hac inscriptione, CARLVS REX. in alterâ, in ipso nummo medio, MET ALLO. Habetur alius cum *Cruce*, & hac inscriptione in circulo, METV LIO, & in averso medio MET ALLO. Alii etiam ejusmodi nummuli Ludovici Pii praesertim in medio, LVDO VVIC, in alterâ parte *Crucem* cum inscriptione in circulo, METALLVM. Alius ejusdem Ludovici nummulus argenteus vocem hanc exhibet in mediâ parte aversa: in alterâ autem *crucem* cum hisce characteribus in circulo, † HLVDVVICVS IMP. Prostant denique duo alii ejusdem Imperatoris, qui in aversa sui parte monetarios typos, seu, uti vocamus, *Cuneos* binos & totidem marculos habent, cum hac voce in circulo, METALLVM. Alter horum nummulorum in antica medio, LVDO VVIC, alter Imperatoris caput, cum hac inscriptione, HLVDVVICVS IMP AVG. habent. Cum igitur moneta ista *Metalii* praesertim vocabulum, inde fortè accidit, ut *Metalii* nomine quavis moneta à vulgo donarentur: ita ut quemadmodum in suis nummis, MONETA, vocem inscribentur Romani, ita ejusce ævi Franci vocem METALLVM describerent. Quae quidem quibusvis monetis eò magis videtur fuisse communis, quòd non aereis duntaxat, sed argenteis tribuitur in hisce nummis, atque adeo aureis, siquidem extitere etiam *Medallie* aureae, uti supra observatum.

CII. QUINETIAM admodum vero proximum est, à *Medalliis* effictum à nostris vocabulum *Maille*, quod pro monetis ex quovis conflatis metallo usurpatum constat. Neque enim, quod plerique perperam opinantur, *Mallie* fuere semper monetae minutiores, ac vilioris pretii, quomodo vocem hanc hodie usurpamus: cum ex antiquis tabulis & monumentis certum sit argenteis & aureis perinde attributam. In veteri quippe Regesto Communis Ambianensis à Joanne Bargulio ejusdem civitatis Clerico descripto anno 1453. complures recensentur monetae aureae, quae *Mallie* nomenclaturâ donantur, cum earum pretio: scilicet, *Mallie Ultrajectenses*, *Mallie Ernoldi*, *Mallie Moguntinae* (de Mens) & *Bethunicenses*, *Mallie Rheni*, *Mallie Postulas*, *Mallie cum Stelulis*, (Mailles à Estoilletes) *Mallie Treverenses*, (Mailles au bon Trievron) & *Mallie au bon & mauvais T.* id est, bono vel malo T. signatae. Alias *mallias* recenset Robertus Cenalis aeo suo notas, *Mallias au Chat*, *Mallias au Chien*, & *Mallias de Horne*, seu Hornenses. *Mallarum* verò Florentinarum nondum omnino exolevit appellatio. In Regesto Curiae Monetariarum, quod inter duos offeres vulgò indigitant, fit mentio *Mallarum Laudunensium*, quae *Mailles Lovisennes* ibidem appellantur. Denique in Regesto Parlamenti, Statuta Ludovici XI. continente, ejusdem Regis Diploma describitur anni 1463. pro nobilitatione loci *Cauda Vace* dicti, ad Rupellam, in Caroli Cenomanensis Comitis gratiam, tenendi à Rege in quavis Vassalli mutatione ad *Malliam auream* pretii duorum denariorum aureorum. Hanc porro de *Mallarum* nostratium appellatione sententiam attigit etiam supra laudatus Cenalis: *Illud*, inquit, *dici potest quòd hi aurei nummi, quos Gallicè appellamus Mailles, non ab obolari traxere originem: imò potius ab*

Paul. Petav. in Gnomism.

Rob. Cenalis de Mens. & Ponder.

Vide Gloss. v. Moneta.

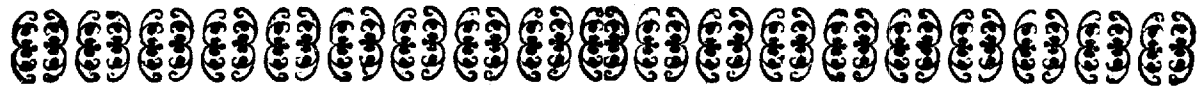
ab

ab aliâ idiomatis nostri nomenclaturâ, quam dicimus Medailles, eò quòd Principis nonnumquam alicujus nomen preferant. Quibus postremis verbis satis etiam innuit suâ ætate hanc obtinuisse sententiam de Medalliiis, quam ut suam protulit Scaliger. Scio quosdam existimasse Mallias dictas à loricarum ferrearum maculis, quas Mailles etiamnum dicimus, quòd Mallia monetariâ, perinde ac loricariâ, quadratâ fuerint: quod quidem quàm procul absit à vero, cuius sani ingenii licet advertere.

ALII præterea Mallias putavere esse id genus nummos, quos Masculos vocant Scriptores, ac Chartæ veteres aliquot, ita ut propriâ fuerint Comitum Pictavensium, ex hoc Goffridi Vindocinensis loco: *Quòd si trecenos solidos Pictavensium Masculorum vobis daret, &c.* Horum etiam mentio occurrit in Tabulario Angeriaceusi, & in Tabulario S. Stephani Lemovicensis in Charta anni 1081. *Solidi ejusdem moneta Masculina.* Et paulò antè, *solidi nummorum pictavinorum.* Unde percipere licet Masculinam & Pictavinam monetam eandem fuisse. Quæ quidem vox Masculina, in monetis, admonet me ut viri pereruditi lapsum detegam, qui generis diversi pecuniam in Concilio Dusiacensi primo, & apud Hincmarum, de monetis aureâ & argenteâ intelligendam existimavit, ita ut aurea mascula, argentea verò feminina moneta fuerit, quod ex S. Augustino stabilire nititur: quasi hæc verba de pecudibus utriusque sexus non essent capienda, & apud recentiores perinde ac veteres Pecunia non id sonet. Porro Masculi dicuntur nummi Pictavenfes, non quòd ii Pictavensium Comitum proprii fuerint: sed quod ejusmodi nummi ita denominati, ejus essent monetæ speciei, quam Malliam vocant, vel quòd universim quasvis monetas Mallias vocarent. Quocirca si quis ejusævi verba Goffridi Gallico reddidisset idiomate, indubiè dixisset, *trois cens sols de Mailles Poitevines*: cum horum temporum Scriptores ac Commentarienses, qui Latine chartas exarare solebant, efferre se debere voce aliâ quàm, Masculus, non arbitrarentur, quòd ea propiùs accederet ad nostratam *masse*, quæ masculum sonat. Verùm si quis Mallias Pictavensium fuisse proprias obstinatiùs contenderet, nescio an hoc casu nomenclaturæ istius non esset arcessenda origo ab oppido in Pictonibus, quod Meille vocant: cum ex iis fuerit, in quibus stante secundâ Regum nostrorum Stirpe Monetæ cuderentur, uti docent Capitula Caroli Calvi, ubi *Metulum & Metullum* appellatur: quod etiam firmant monetæ ipsæ Caroli M. in quibus vox METULLO exarata legitur, uti annotatum suprâ. In aliis præterea ejusdem Imperatoris nummis, quorum ectypon exhibuit Paulus Petavius Senator Parisiensis, in anticâ, CAROLVS, in posticâ verò medio, MEDOLVS, characteribus barbaris ac Gothicis voces descriptæ leguntur. Verùm de postremâ hac conjecturâ statuatur quisque quod lubet. Id certè in confesso esse debet, quòd Malliarum nomenclaturam minutioribus monetis attribuant vulgò nostri, id inde fluxisse, quòd Malliæ Pictavinæ ferè semper minutissimæ fuerint: sed & anno 1329. cudi cœpisse Mallias minores 18. *granorum legis argenti regis ad Marcam*, ut est in veteri Regesto Cameræ Computorùm Parisiensis: ex quo necesse est monetas istas, minutissimas ac vilis admodum pretii fuisse. Sed longè videtur probabilius, Mallias minores, seu Masculos Pictavenfes esse id genus monetæ quam Malliam Pitam dicimus, id est, Malliam Pictavinam. Nam Pita (les Pites) dicuntur minutiores monetæ Pictonum, quæ Pite, Pictavina, & Pictavenfes, Gallicè autem Poitevins, passim in Chartis appellantur: unde vox Pitancia & Pictancia deducta postmodum, quæ Pite, seu Pictavina unius valoris rem significat: nam toto cælo aberrant qui à Pittaciis etymon deducunt, quod in Glossario plenius probavimus. Hæc porro Pite, seu Pite, adeo minutæ erant, ut Willelmus Nangius verba faciens de quadam ad oculi caudam seu angulum maculâ, eam dixerit fuisse *ad modum punctura pulicis rubeam, & latam sicut una Pictavina.*

CIII.
 MAS CULLI.
 Goffr. Vind.
 l. 1. Ep. 20.
 Tabul. Ang.
 ger. f. 47.
 Capit. Car.
 C. tit. 31. n.
 12.
 Paul. Pet.
 tav. in Gno.
 rism.
 Reg. Nostr.
 f. 204. 205.
 Vide Gloss.
 W. Nang. in
 S. Lud. p.
 324.

C O N S T A N T I N I
 I M P. B Y Z A N T I N I
 NUMISMATIS ARGENTEI EXPOSITIO,
 JOSEPHI SCALIGERI JUL. CÆS. F.

Vide Tabellam 4.

Ex Literis ill. V. Jos. Scaligeri ad Marquardum Freherum.

TUI nummi stemma omne Ἐρωτησάμενος. Judicium de eo meum seorsim habes. Dixi quod sentio, non quod fortasse tibi probabo. Non potui tamen hanc operam denegare, magis quia ex-Glossar. Pars III.

egisti à me, quàm quòd aliquid sententiæ de eo tuæ adjiciendum à me existimarem. Vale.
Lugduni Batavor. XIV. Kal. Martii Juliani. CIO IO CII.

Ex aliis. Scis, mi Frehere, quid de tua diatriba judicem in Aprum Xiphian? Nihil potuisse verius dici, nihil exquisitius, planè persuasisti mihi. De illo autem grandi nummo tuo Constantini non possum satis mirari, qui factum sit, ut ex uno latere recentissimi sæculi vestigia in eo extant, ex altero vetustissimi moris Ecclesiæ. Sed quando prodibunt monumenta illa tua de Lupoduno & Mosella Ausonii? avidè expecto, eoque magis quod nihil nisi eximium à te sperare possumus. Vale. IX. Kal. Martii Juliani. CIO IO CIII.

JOSEPHI SCALIGERI COMMENTATIO.

NUMMUS ingens argenteus clarissimi viri Marquardi Freheri, quàm recens sit, argumento sunt characteres arithmetici 234. 235. qui ante trecentos, aut paulò plures annos ab Arabibus ad nos transferunt, ac primò quidem dissimiles his nostris hodiernis, postea memoria proavorum hac forma interpolati, quæ hodie nobis in usu est. Itaque nummus hic cusus, aut conflatus est non illo sæculo, quo ii à Christianis recepti sunt, sed illo, quo interpolati: hoc est, memoria proavorum. Præterea, an unquam à Græcis usurpati sint, meritò ut dubitem, faciunt libri multi Astronomici, Logistici, & computorum Ecclesiasticorum paulò ante aut post everisionem Imperii Constantinopolitani conscripti, quorum omnium numeri non his peregrinis characteribus concepti sunt, sed literis Græcis. Denique illos characteres primi omnium Christianorum Hispani à Mauris, ab Hispanis reliqui Latini Christiani, ab illis Græci acceperunt. Et quidem concedamus accepisse, ii tamen apud Græcos nunquam vulgò noti fuerunt: ut non opus fuerit eos in hoc nummo cudere, ut à paucis tantùm intelligerentur. Nobis igitur constat recentissimam quidem nummi conflaturam esse, formas autem inculas & veteres esse, & ex aliquo vetusto libro aut pictura alicujus Ecclesiæ desumptas: cujusmodi multas hodie videmus in gemmis novitiæ quidem calaturæ, sed vetustissimi argumenti. Nunc de formis ipsis agamus. Non audio clarissimum virum Abrahamum Ortelium, qui partem Imperatoris equitantis laudabat, tanquam non recentem, aversam *νοβόσσεως* suspectam habebat. Nos contrà sentimus: aversæ partis argumentum longè vetustius judicamus, quàm illud Imperatoris equitantis, cujus pedibus subjectæ stapedæ, & omnis ornatus equi quàm novitia res sit, satis produnt. Aversæ partis stemmata non uno verbo explicari possunt. Priusquam igitur ad explicationem aggrediamur, sciendum apud veteres Christianos symbola *μυστηριώδη* alia atque alia fuisse, pro ratione temporum ac diversitate nationum. Ratio temporum primùm nullam formam humani vultus, sed aliarum rerum admittebat: postea etiam humanæ formæ admittæ. Nationes Orientales alia habuerunt, alia Occidentis Ecclesiæ, in quibus nullum symbolum fuit sine cruce, ut neque Orientalibus. Sed in Occidentali Ecclesia crux statuebatur minio lita, ut Christi fuscum sanguinem designaret. Cacumen crucis corona cingebat cum purpureis lemniscis, adjuncta etiam palma, utrunque *νικηθέρων* erat debellati hujus sæculi, & mundi triumphati, aut martyrii acquisiti. Hoc simplex ab initio erat stemma Crucis. Adjectum postea Trinitatis mysterium, post debellatum impium Arrii dogma. Patrem Deum designabant verba ex rutila nube erumpentia: HIC EST FILIUS MEUS DILECTUS. Filius Deus agni, Spiritus Sanctus Deus columbæ specie significabatur. Alii etiam alia parerga apponebant; XII. columbas, quibus Apostolos volebant intelligi, quatuor flumina ex rupe manantia. Rupes, seu petra est Christus, fluentia quatuor Evangelistæ aut Evangelia ipsa. Hæc erant symbola simplicissima illorum temporum, quàm formas rerum, aut animalium, non autem humanas auderent pingere. Nam anchoram, navem, piscem, columbam sculpebant, aut pingebant: hominem non item. *οὐ γὰρ, inquit Clemens, εἰδάλων παροπτα ἐναποτυπωτόν, οἷς καὶ τὸ παροσέχει ἀπέριστα.* In aversa autem parte nummi propositi duæ mulieres sunt: ex quo apparet symbolum non esse vetustissimorum temporum. Argumentum tamen ostendit non esse infimæ vetustatis. Primum igitur ingens folium, aut instar folii conceptaculum nihil aliud est, quàm hortus ille conclusus & fons signatus in Cantico Canticorum, per quem sacrum regenerationis lavacrum designatur. Ambrosius: *Hic igitur sacramenti pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur substantia. Meritòque videns profectum ejus gratiæ concinentem dicit ad eam: Quàm decora, &c. Hortus conclusus, soror mea, hortus conclusus, fons signatus.* In medio hujus *κολυμβήθρας* extat minus labrum, quod veriùs dixeris hortum conclusum. Nam ex eo enascitur lilium convallium juxta illud: *Ego sum flos campi, & lilium convallium.* de quo loco Hieronymus ad Demetriadem. Decem germina aut fructus emittit. Origenes homilia XVI. in Genesim: *At verò Israëliticus honorat decadem perfectionis numerum. Decem enim*

verba legis accepit, & Decalogi virtute instructus ignota mundo huic sacramenta divina largitione suscepit. Sed & in novo Testamento similiter venerabilis est Decas, sicut & fructus Spiritus denis exponitur germinare virtutibus. Non potuimus dare magis idoneum interpretem. Inter liliū erecta est Crux instar ligni vitæ, è cuius cacumine quatuor columbæ totidem fluentia eructant. Ea sunt quatuor Evangelia: quemadmodum in Ecclesia Occidentali quatuor fluentia è petra manantia idem significabant. Columbæ sunt quatuor Evangelistæ. Et hoc quoque cum Occidentali Ecclesia facit, quæ per columbas coronam crucis circumstantes Apostolos intelligebat. Paulinus:

Cui corona sunt corona Apostoli,

Quorum figura est in columbarum choro.

Atqui duo ex Evangelistis sunt Apostoli, duo Apostolorum administri. Aqua illa, quæ instar filanorum ex columbis fluens folium complet, est aqua Baptismi: & denique omnia reliqua sunt sequela Baptismi. Primum duæ columbæ sunt in latere folii, interjecto serpente, superincumbente leone. Sed columbæ cum serpente per se considerandæ sunt, postea serpens simul cum leone. Columbæ cum serpente est id quod Dominus à regeneratis exigit: *Estote prudentes ut serpentes, simplices ut columbæ.* Hoc enim baptizatis occinebatur. Ambrosius libro de iis, qui initiantur mysteriis, capite i v. post alia: *Simul & eorum, qui baptizantur, non in specie esse debet, sed vera simplicitas, unde & Dominus ait: Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.* Unde manavit illud in veteri Ecclesia proverbium: *μηνύειν τῆ χειρᾷ τὸ ὄφιν.* Clemens Stromate septimo: *ὅσα ἄρα ἐπιθυπήσῃ πρὸς ἐτέρου ὃ ἔχων ἀναπαυόμενον τὸ Θεόν. ἀπὸ τῆ πάντα τὰ ἐμποδῶν καταλιμπὸν καὶ πᾶσαν χειρῶσαν ἀπὸν ὕλιν καθρηφανήσας τῆς Αἰσῆς τὸ ἔστιν ἡμῶν τὸ οὐρανόν, καὶ ἀλλοτῶν τὰς πνευματικὰς οὐσίας, καὶ πᾶσαν ἀχλίαν, & ἕκασταν, ἀπὸ τῆς τῆς Θεοῦ τῆς ἀκρῶν, ἐπὶ ἐκείνῳ μόνον ἵμεν, ἐφ' ὃ ἔγνω μόνον. μῆξας οὖν τῆ χειρᾷ τὸ ὄφιν, τελείως ἀμα & ἄσωιδήτως βιοῖ, πρὸς ἐλπίδι κερᾶσας τῆς τῶ τῶ μέλλοντος ἀπεκδοχῶ.* Ait hominem, qui habet ἀναπαυόμενον τὸ Θεόν, & omni impedimento mundanarum rerum renunciantem, (quis est ille, nisi ὃ τῶ τῶ & Baptismo regeneratus) miscere columbam serpenti. quod & loco Ambrosii adducto convenit, & rationem tacitè reddit columbarum cum serpente subter limbum colymbithræ positarum. Leonis verò cum serpente consideratio, pertinet ad victoriam de Orco & Diabolo. Chrysostomus in Psalmum xciii. *Quis est iste Leo, qui de tribu Juda vicit leonem & draconem, qui significatus est in Psalmo? Item: Diabolus, qui delectatus est in primo homine captivato, exinde captivatus est, Christo resurgente glorificato, qui conculcavit leonem & draconem.* Quare non possumus ignorare, cur draco serpenti subjectus est. Assident folio utrinque oppositæ invicem femine duæ in fellis, anus stolata, & puella nuda, nisi qua velat ea quæ pudor celare jubet. Anus est Fides, puella Spes. Anus fingitur, quia antiquior lege. Abraham prima credentium via, ut canit Prudentius, longè antiquior Mose. Unde & fides Tertulliano in Marcionem victrix vetustatis dicitur. Manu apprehendit, quia fide apprehendimus, quæ oculis subjici non possunt. Stolata est, quia Baptismus vocabatur fidei vestimentum: ut Tertullianus scribit cap. xciii. libri de Baptismo. Et capite xii. *induere Baptismum* dicit. Contrà Spes & puellari specie est, quia semper viget; & nuda, quia omnibus terrenis renunciens expedita tendit ad cælum, πᾶσαν τῶ χειρῶσαν ὕλιν, ut loquitur Clemens, καθρηφανήσασα. Ideo averfantis habitu est, & canem tanquam omnes blanditias sæculi calcantis, aut omnes adlatrationes hostium Christianæ pietatis. Ideo quemadmodum canem calcat, sic colludit cum columba, quam manu dextrâ prehendit, simplicitatem unicam sibi cordi esse significans. Meritò autem conjunguntur ambæ, quia altera sine altera non est. Chrysostomus in caput xiii. prioris ad Corinthios, commate ultimo, in editione Latina: *Quæ duo, id est, Fides, & Spes, ita certa sibi mutua vice conjuncta sunt, ut altera sine altera stare non possit. Quicquid enim Fides credendo acquirit, hoc Spes sustinendo præsumit. Quid quod veteres novum Testamentum Fidei symbolum esse dicebant, vetus autem Spei? Paulinus:*

Lex antiqua novam firmat, veterem nova complet.

In veteri Spes est, in novitate Fides.

Denique quid à Catechumeno exigebatur? Fides. Credo in Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, &c. Spes: Spero resurrectionem. Inde illa in vetustissimis monumentis Christianorum: Credo vivere. Spero resurgere. Depositus in spem resurrectionis. Quin etiam non solum has duas conjungebant Poëtæ Gentium, sed etiam & Fidem vestitam & anum inducebant. *Quam Spes & albo nuda Fides colit Velata panno— Cana Fides, & Vesta—* Cana igitur Fides & velata panno, ut hîc, & conjuncta Spei. Inde Clemens παρομοιαῶς, dixit πρὸς ἐλπίδι κερᾶσας, quemadmodum dixerat μηνύειν τῆ χειρᾷ τὸ ὄφιν, alludens nimirum ad hæc vetusta symbola. Pone fellas utriusque astant singulæ aquilæ, renovationem hominis per Baptismum significantes. quod percepto Baptismo dicerentur instar aquilæ renovati. Ambrosius de Initiandis capite viii. *His abluta plebs dives insignibus,*

Glossar. Pars III.

i ij

Et. depositis autem inveterati erroris exuviis, renovata in aquila juventutem, &c. ut nihil sit in hac nummi parte aversâ, quod non ad sacramentum Baptismi, & Catechumenos pertineat. Postremò totus apparatus istius præstantissimi symboli clausulam habet felicitatis regni Christi, sub quo securitas ab omni nocumento promittitur capite x i. Isaia, commate 8. ubi dicitur puerum cum aspide collusurum. Ideo in labri, quod extat supra aquam, latere visitur puer caudâ serpentes duos apprehendens, & securè tractans sine noxâ. Quàm eleganter Tertullianus in Hermogenem, capite x i. Quum restituta innocentia, & integritate conditionis pecora condixerint bestiis, & parvuli de serpentibus luserint, &c. i v. in Marcionem, cap. x x i v. Sed bene, quòd Creator hanc potestatem etiam parvulus per Esaiam reppromisit, conijcere manum in cavernam aspidum, &c. Et utique scimus salva simplicitate Scripturæ, nam nec ipse bestia nocere poterunt, ubi fides fuerit, &c. Infrâ: fam tunc eidem vie, id est, fidei, hanc evacuationem & subjectionem bestiarum pollicetur. Propter fidem igitur hoc symbolum pueri & serpentum appositum. Quare vides omnia inter se apta, ut aliud ex alio pendeat. Quàm vetusta hæc sint, & quàm falsus fuerit doctissimus vir; qui aversam partem hujus numismatis suspectam habebat, ex iis, quæ disputavimus, & ex aliis, quæ longè plura afferri poterant, colligi potest. Nobis satis hæc erunt, dum doctiora judicia aliquid melius in medium afferant. Itaque hæc tenus.

SAPPHIRUS
CONSTANTI
IMP. AUG.
EXPOSITA.

Vide Tabellam 2.

N. V. MARCO VELSERO, IIVIRO PRÆF. AUG. VIND.

Marquardus Freherus S.

VERUM dico. Nemo est, ad quem mittere mea tantum gestiam simul & trepidem. Ita mihi & candor humanitasque tua illicio est, & iudicium formidini. Neque satis pudorem solvit ista scriptiuncula, utut argumenti non vulgaris fiducia se attollens. Sed nimirum quem alium petebat nobilissimum antiquitatis pignus, quàm omnis elegantia & eruditionis arbitrum? Et ut palmam artis ferat, qui cestro gemmam scalpsit: ita qui vel plumbo inclusam, commodius tractandam visendamque exhibeat, nihil peccaverit. Tu quidquid opella, non æquus minus quàm catus estimator accipies: neque nescius, parvis tabellis grandium summarum obligationes contineri, & festuca levi agros ingentes tradi solere, magni in te affectus & cultus certum pignus habebis. Vale V. C.

JANUS GRUTERUS.

NOMINE quum magnus magnos Constantius inter Induperatores Induperator ovect:
Atque idem morti det Aprum nimis undique magnum;
Gemmaque item hoc graphice non nisi magna notet:
Iure tua illa modo fama, VELSERE, dicantur,
Teutona quo majus non habet ora decus.
Sed neque magna, FREHERE, tot inter agis minor. imò,
Imò ipso tete nunc quoque major ades.

Stylent. 1.

REGORIUS Nazianzenus in ea Oratione, quâ Juliani Imp. (quem Constantius hic noster Cæsarem fecit, successoremque habuit) impietatem & vanitatem pro merito exagitat, ubi ad imaginum illam & statuarum ambitionem venit, in quibus ipsi Principes adorari gauderent, ait, Imaginibus illis alios aliud quid Imperatorum appingere solere: hos quidem Civitates clariores dona ferentes; alios autem Victorias capiti ferta imponentes, nonnullos militiae præfectos eos adorantes; quosdam Barbarorum devictorum, & pedibus pro-volutorum, seu casorum figuras: oi δὲ (addit denique) Μεγρονας. & Διοχίας. Utamque

gloriolam exprimens, quam belluarum isti confectores affectabant: & audaciæ roborisque in adgrediendis depugnandisque feris; & solertiæ dexteritatibusque in excipiendis, figendis, collocandis: Herculis nimirum pariter Phæbique imitatores. Obvia in historiis exempla, non otiosorum tantum & vœcordium, quibus ista cura & ostentatio fuit, Neroni, Commodo, Domitiano; sed & laudatorum Principum, quibus remissio, ut Trajano, Hadriano, Antonino, Alexandro, & huic Constantio. Nec remissio tantum, sed verò utilis labor habitus, & Principe dignus, liberare noxiis feris regionem. Plinius ad Trajanum: *Quæ remissio tibi, nisi lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum: atque inter hæc pia mente adire lucos, & occurfare numinibus. Olim hæc experientia juventutis, hæc voluptas erat: his artibus futuri Duces imbuebantur; certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur, submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Usurpabant gloriam istam illi quoque Principes, qui obire non poterant: usurpabant autem, ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, mentitâ sagacitate colligerent.* Sed præsertim in apris, ferocissima & violentissima ferarum, virtutis venatoriæ palmam posuerunt: ut de fatali Diocletiani Apro legimus, & multa in numismatis rei memoriâ. Et Valentiniani junioris Imperat. de Leone confecto signum marmoreum, Aufonii Epigrammate celebratum videmus.

Neque satis ex ære nummos, marmore statuas, monumenta talium facinorum Principibus fecisse, sed ad gemmas etiam hoc argumento nobilitandas assentatio laborem protulit: quæ & precio suo monimenti gratiam apud illos augerent, & durabilitate immortalem apud posteros memoriâ promitterent. Hinc elegans Panegyristes æternandorum Theodosii gestorum curam Pictoribus pariter cum Poëtis demandat: *Huc rotas pii Vates doctarum noctium conferte curas: hoc omnibus linguis literisque celebrate: nec sitis de operum vestrorum perennitate solliciti: illa quam præstare historiis solebatis, ab historia veniet aternitas. Vos quoque, quibus secunda fors cessit dare famam rebus, Artifices, vulgata illa veterum fabularum argumenta despiciate: Herculeos labores, & modicos Liberi triumphos, & anguipedum bella monstrorum. Hæc potius, hæc gesta solertes manus ducant: his fora, his templa decorentur: hæc ebore reddantur, hæc marmore, hæc in coloribus vivant, hæc in ære moveantur, hæc gemmis augeant precium.*

Latin. Panegyr. cap. 5.

Hoc ex genere Sapphirus ista fuit: quæ ut in se vulgaris non erat, (ipsa enim vel pura, absque cælaturæ æstimo, tam rara magnitudine, quàm coloris verè carulea serenitate, non parem, non secundum admittit) ita nominatim honori Cæsaris delectam, ipsique à provincia aut procerum aliquo oblatam verisimile est. Cùm hanc gemmam præ aliis gratam Principibus etiam Epiphanius scribat: *ἔστι θαυμασὸς ὁ λίθος ἢ δειδύσματος ἢ χαρίεστος. διὸ καὶ ἐν ταῖς χλιδοῖσι ἢ ὀρυμάνοις καταπύθειται πῦρον, μέλιτι οἱ βασιλεῖς.* Et quis scit, an non vel ipsa, vel similè ejus quid aliud sub magni illi Nazianzes Antistis oculos venerit: qui quidem in eadem provinciâ & natus fuit, & Episcopatum obtinuit, in qua memorabili ista *θνεοφονία* cum laude defunctum Constantium Augustum videmus, etsi alibi non legimus. Nec ad rem tamen parum facit, quod Ammianus Marcellinus scribit: *Nec minore studio sequuti legati hæc secum ferentes, intenti ad viandum, morasque per Italiam & Illyricum perpeffi diuturnas & graves, tandem transfretati Bosphorum, itineribusque lentis progressi, apud Cæsaream Cappadociæ etiam tum degentem invenerunt Constantium, Mazacam antehac nominatam, oportunitatem urbem & celebrem, sub Argæi montis pedibus sitam. Et postea: Equitandi & jaculandi, maximèque peritè dirigendi sagittas, artiumque armaturæ pedestris perquam scientissimus. Et infra: Brevissimis cruribus & incurvis, unde saltu valebat & cursu. Et Sext. Aurelius Victor de eodem: Placidus clemensque pro negotio, literarum ad elegantiam prudens, atque orandi genere levi jucundoque: laboris patiens, ac destinandi sagittas mirè promptus. Idem in Epitoma: Mirus artifex in sagittis: à cibo vinoque & somno multum temperans: patiens laboris, facundiæ cupidus. Habemus enim quod volumus, venationis proprias artes dotesque habuisse: apud Cæsaream Cappadociæ diutulè moratum: ubi specimen se dignum illius *ἄσχετος*, in exitabili apro regionem infestante tollendo, applaudente illa edidisse, spectatissimus lapillus hic fidem facit.*

De xii. Gem.

Libr. 20.

Icone 29. lib. 1.

Sed quid vetat Romani neque per omnia illaudati Principis venationem heroicam considerare exactiùs? cùm ignoti juvenis *ονοθέου* tam accurato stylo depingat, penicillo describat nobis Philostratus. Belluam ante omnia mihi inspicite: quàm vasto corpore, quibus fetis, quo rostro, quo dente metuenda, planè digna, quæ non plebeia manu caderet. Nec Erimantho aut Calydonio minorem aut mitiorem cernis

— aprum, quanto majores herbida tauros
Non habet Epirus, sed habent Sicula arva minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida cervix,
Stantque velut vallum, velut alta hastilia setæ;

Feruida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit: dentes æquantur dentibus Indis:
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.

Hesiodicam illam descriptionem implet:

In Seno
Hercul.

Οἷος δὲ ἐν βήσσης ὄρεος χαλιπὸς πασιδένου
Κάπρος χαυλιόδων φρονέει θυμὸν μαχέσασθαι
Ἀνδράπ θηροβότης, θήρη δὲ τε λάσκον ὀδόντα
Δογμαθίς, ἀφρός δὲ πρὸ σώμα μασχρώντι
Λείβε), ὕσσι δὲ οἱ πρὸ λαμπτόωντι ἐπιτίω,
Ὀρθὰς δὲ ἐν λοφίῃ φείσσι τρίχας ἀμφοῖτε δειπύ.

Lib. 8. c. 52.

Nihil hic de aprorum ira & ferocia ex Aristotele aut Æliano referemus, nihil de ignito & fulmineo eorum dente ex Oppiano. Utut Plinio fides constet, qui aprorum Indicos dentium flexus cubitales habere scribit; hunc quidem Cappadocem iis telis quæ Græci χαυλιοδόντας vocant, insigniter armatum fuisse, quibus ceu falce aut machæra obvia quæque meteret, sterneret, consecraret, notabile nomen arguit: quod à popularibus sævitiem expertis ei inditum existimare licet, marini nec ignoti piscis, cui natura

ΣΙΦΙΑΣ.

— ἰσὸν γένω ἐσηεῖξεν

Oppian. 2.
Haliens.

Ὀρθὸν, αὐτόριζον, ἀπαχμύρον, οὐκ οὐδέου
Φάσσανον, ἀλλ' ἀδάμαντος ἰσοδενὲς ὀμβειμον ἄσπ.
Οὐκίνα κρυόσασαν ἑπιβροισάντος ἀκωκλώ,
Οὐδὲ μάλα σερὴν πάη λίδος οὐκ οὐδέου.
Τοῖσι οἱ ζαμυρὸς τε πέλῃ πρὸθεασα τ' ἐρωή.

Hunc talem quantum provinciæ in segetibus, vineis, olivetis, (unde prorumpentem videmus) imò & armentis, damni & pauperiei dedisse putamus? Καὶ ὄρα τὰ ἔργα τὰ θηρία. Ἐ τὰς ἐλαίας ἔξορφορυχ, τὰς ἀμπέλους ἐμπύμικα, Ἐ οὐδὲ σικκὴν καταλέλοιπον, οὐδὲ μήλον, οὐδὲ μηλαίνην. πάντα δὲ ἔξήρηκεν ἐκ τῆς γῆς· τὰ μὲν ἀσπύριον, τὸ δὲ ἐμπύμιον, τοῖς δὲ ὄρακωνώμωρος.

Et modò crescentes segetes proculcat in herba:
Nunc matura metis fleturi vota coloni:
Et Cererem in spicis intercipit. arca frustra,
Et frustra expectant promissas horrea messes.
Sternuntur gravidi longo cum palmitæ fætus,
Baccaque cum ramis semper frondentis oliuæ,
Sævit & in pecudes. non has pastorve canisve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.
Diffugiunt populi, nec sese in mœnibus urbis
Esse putant tutos, donec CONSTANTIUS ipse, &
Læta manus juvenum caluere cupidine laudis.

Ὀρά δὲ αὐτὸν Ἐ τὴν χάπτω φείποντα, Ἐ πῦρ ἐμβλέποντα, Ἐ οἱ ὀδόντες αὐτὴν παταροδον ἐφ' ὑμᾶς, ὡς ἡνυῶσι.

ſamque aper excitus medius violentus in hostes
Fertur, ut excussis elusus nubibus ignis.
Sternitur incurſu nemus, & propulſa fragorem
Silva dat, exclamant juvenes, protentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
Ille ruit ſpargitque canes, ut quiſque furenti
Obſtat, & obliquo latrantes diſſipat ictu.

Et progressum quidem certaminis suo jam quilibet sibi fingat arbitrio, aut à similibus exemplis. De Severo Imperatore scribit è Dione Xiphilinus, cum Nisibin venisset, aprum reperisse maximum, qui magno impetu equitem dejecerat atque interfecerat, dum is viribus confusus conaretur ipsum: tandem verò triginta militum opera captum cæsumque, ad Severum fuisse perlatum. Venationem suam Pisanam ita eleganter describit Cl. Rutilius:

Otia vicinis terimus navalia silvis,
Sectandisque juvat membra movere feris.
Instrumenta parat venandi villicus hospes,
Atque olidum doctas nosse cubile canes.
Funditur insidiis & rara fraude plagarum,
Terribilisque cadit fulmine dentis aper:
Quem Meleagrei vereantur adire lacerti,
Qui laxet nodos Amphitryoniadæ.
Tum reſponſuros perſultat buccina colles,
Fitque reportanti carmine præda levis.

Telorum quoque ad hanc rem non unum genus, jacula, hasta, hastilia, conti, enses, cultri, venabula: quorum alia jactu mittuntur & vibrantur, alia manu inferuntur & *Gratius Cy-* defiguntur. Nimirum tutior ratio, primò hastis missilibus præludere aut experiri, quæ *neget.* vulnere saltem debilitent feram, si non sternant. Neque aliter Meleager ipse, de quo ita Naso:

*At manus O Eneida variat, missisque duabus,
Hasta prior terra, medio stetit altera tergo.*

neque ille apud Philostratum, eques licet: *ἄπονεδσαν τῷ ἵππῳ τὸ μενράκιον, & εἰς τὰ δεξιὰ κλίνας, ἀφίκοι τῇ χειρὶ πάλῃ, & βάλλει, τὸ σιῶ κατ' αὐτὸ μέγιστα τὸ σινάπρον τὴν πλάτιν τῇ δεξιᾷ.* Idem insigni quadam in gemma apparet, cujus ectypon ad me Patavio misit eruditissimus vir Nicolaus Fabricius: nimirum eques hastam intentans apro irritato, jam alteram in tergo fixam habenti, non sine literis, A P R. Et in denario Getæ I I I viri una parte Diana pharetrata conspicitur, altera aper à cane exagitatus, hostile tergo impactum ferens. Noster quidem Constantius neque militibus & multa comitum manu cinctus, neque equo sublimis hîc conspicitur: & ut canes, retia, tela ei non defuisse credimus, ita manus potissimum lacertorumque fiducia ferum comminus adgressus, apparet,

*Apud
Choul. pag.
89.*

*— hostemque irritat ad iram,
Splendidaque adversos venabula condit in armos.*

Idem in Nerone, Tito, Commodo subinde repræsentant nummi. Idem de Anthemio prædicat Sidonius, cui puero ludus fuerit

*Apud An.
Vico, Eriχ-
29.*

*Inventas agitare feras, & fronde latentes
Quærere, deprensas modo claudere cassibus artis,
Nunc toto penetrare veru: tum sæpe fragore
Laudari comitum, frendens cum bellua ferrum
Ferret, & iratos exirent arma per armos.*

Atque en Constantium, ne quid artis venatoriæ in isto discrimine abesset, eo ipso statu nixuque corporis, quem peritissimus magister præscribit; læva telum dirigente, dextra urgente, & pede utroque brachium suum juvante. Sed quin verba adscribimus artis à magno Imperatore olim traditæ à magno hîc præstitæ: εἶτα ὅστις αὐτὴ τῆς παρῶν- *Xenoph. in* πων εὐπειρέστατος & ἰσχυράτατος, προσελθόντα ἐκ τῆς προῦθεν τῆς προβολῆς παύειν. εἰὰν ἢ μὴ *Cyneget.* βάλῃται ἀκονηζόμενος ἢ βαλλόμενος κατατείνειν τὸ ἀεὶδρομον, ἀλλ' ἐπανιείς ἔχη πρὸς τὸ προσόντα ἀεὶδρομῆν ποικίλῃ, ἀνάγκη, ὅταν ἕπας ἔχη, λαβόντα τὸ προβόλιον προσέπειναι, ἔχουσα δὲ αὐτῆς τῇ μὲν χειρὶ τῇ ἀριστερᾷ προσάδει, τῇ δὲ ἑτέρᾳ ὄπαιδεν. κατορθοῦ γὰρ ἢ μὲν ἀριστερὰ αὐτῆς, ἢ ἡ δεξιὰ ἐπιβαλλῆ. ἐμπροσθεν ἢ ὁ ποῦς ὁ μὲν ἀριστερὸς ἀπὸ τῆς χειρὶ τῇ ὀμωμόμῳ ὁ ἡ δεξιὸς τῇ ἑτέρᾳ. προσόντα ἢ προσβάλλουσα τὸ προβόλιον μὴ πολλὰ μίξω ἀφαιρῶντα ἢ ἐμπαλιν ἐπιστρέφοντα τὰς πλάτας τὰς δυνάμεις, ὅτι τὴν χεῖρα τὴν δυνάμειν, εἶτα εἰσβλέποντα εἰς τὸ ὄμμα τῆς θηρίας, ἐνδυμύμῳ τὴν κίνησιν τὴν δὲ τῆς κεφαλῆς τῆς ἐμπίπῃ. Denique quod supremam *δυσολίας* laudem implet, non temerarium fortuitumque infert ictum, sed vulnere cætè locum deligit, delectum validè penetrat, ex eadem disciplina: προσφέρειν ἢ πάλιν τὸ αὐτὸν τρόπον ἢ προστείνειν εἰως τῆς ἀσπλάγτης ἢ ἰσφάγη. καὶ ἀντρείσαντα ἔχειν ἐρίωμῶδες. ὁ δὲ ὑπὸ τῆς μύθου προέσει, & εἰ μὴ καλύσειεν οἱ κινώδοντες τῆς λόγης, ἀφίκοιτ' αὐτὴ τῆς βάλεου προάδειν αὐτὸν πρὸς τὸ προβόλιον ἔχοντα. Hoc est, quod Philostratus signanter dixerat, *μέγιστα τὸ σινάπρον τὴν πλάτιν τῇ δεξιᾷ.* Et Homerus de Ulyffe:

Τὸν δὲ Ὀδυσσεὺς οὕτωςε τυχὸν καὶ δεξιὸν ὤμων.

Odyss. τ.

Maçte igitur virtute Constanti! qui (ut Epigrammatici verbis utamur)
tam certo venabula dirigit ictu:

Martial.

Et tua Cappadocem collocat hasta suem.

Utique non sine præsentis ope Dianæ: quæ cælatoris ingenio ponè astat, telum & ipsa gerens, nescio quid fatagens. Illam enim venatricem & *αχροτέρα* noscere videor ex habitu: quam ita succinctam in nummis videmus, & statuis. * Minutius Felix Octavio: *Diana interim est altè succincta venatrix, & Ephesia mammis multis & verrucis extructa.* Si modò paganum numen religioso Principi apponere conveniebat: & non potiùs aliquem comitum sociorumque (quod doctissimo itidem viro, Laurentio Pignorio placuisse video) interpretamur, præ terrore refugientem, nec congressum horribilis monstri sustinentem. Quod ad extollendam Cæsaris virtutem artifex addiderit, qui comites ipse suos turbatos & timentes præsentis periculo liberaverit: fortior & felicior in venatione ista Cappadocica Rege illo Artaxerxe, de quo è Polybio refert Constantinus Porphyrogenneta Imperator, cùm in eadem regione inter venandum leo ei occurrisset, ejusque equum invasisset; oblatum casu Persam quendam stricto acinace Regem de vita periclitantem liberasse, leone interfecto: proque tali merito, altissimo monte conscenso, omnem regionem quam inde circumspicere potuerit, dono à Rege accepisse, Cappadociæ nomine Persico indito.

*Choul. pag.
89.*

** Lib. 2.
tab. 20. 2.*

*De Themat.
cap. 2.*

72 De inferioris ævi Numismatibus Dissertatio.

Quas ergo grates publico hoste sublato liberatori suo provincia reulit; magnas proculdubio, & plausum triumphalem, & hoc ipsum forsan donariolum, utut mole exiguum, elegantia & raritate conspicuum, artifice manu scalptum, honoris ergo ipsi consecravit. Et ipsa quidem spectatrix accubat, dextra feram demonstrans, sinistra cornu Amaltheæ tenens: quo symbolo fertilitatem regionis frugumque abundantiam Geographis notam denotari palam est. Quo habitu & alias provincias in Noticia Imperii, atque etiam nummis depictas videmus, & nominatim Cæsaream in nummo uno atque altero à Cæsariensibus in honorem Antonii IIII viri cuso, apud Goltzium: *Strabo lib. 12.* in quibus mulier caput turrata, palmæ ramum cum cornucopiæ læva gerens, dextram gubernaculo admovens. Quos tamen ad hanc Mazacam nihil pertinere, evidenti palmæ Idumææ argumento, acutè idem vir ille elegantissimi ingenii Fabricius observavit: *Tabula 55.* sed apud aliam Cæsaream Idumææ ab Herode Rege cufos. Antonius namque (Appiano teste) Herodem Samaritæ & Idumææ præfecit: Cæsareamque ejus gentis oppidum recenset Plinius, quam & ipse & Strabo priùs Stratonis turrim vocatam scribunt: *Lib. 5. c. 13.* Vespasianus postea colonia eo deducta Primam Flaviam appellavit, & in nummo quodam Aurelii Cæs. legitur: COL. PRIMA. FL. AVG. CÆSAREA. Sed & Mazacæ nomen Antonii tempore nondum in Cæsaream mutatum: quod sub Tiberio Cappadocia in provinciam contigisse Eutropius & Eusebius; sub Claudio Sozomenus & Nicephorus, & alii aliter prodidere. Eam porrò jacentem cælator fecit, sive quòd non aliter gemmæ spaciique ratio ferret, sive studiosè: ut in nummis subinde provincias afflictas, & bellis aliisque calamitatibus oppressas & prostratas, salutari demum Principum manu erectas surgere observamus. Et hæc hætenus.

ADDITIUNCULÆ.

Εὐστοχίας.) Aufonius de Gratiano Imperatore: *Nemo adductius jacula contorsit: nemo spicula crebrius jecit; aut certius destinata percussit.* Aurelius Victor de eodem: *Nihil aliud die noctuque agere, quam spiculis meditari: summæque voluptatis divinæque artis credere, ferire pericè sibi destinata.*

Μάλισα οἱ Βασιλείς.) Melius disertissimus ille Pontificum, de quo ita Platina: *Libros plus quàm Sapphiros & Smaragdos caros habuit, quibus Chrysolithorum magnam copiam inesse dicebat.*

ΚΕCΑΡΙΑ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ.) Barbarismo Græcanico, aut cælatoris inscitia perperam scriptum: res illi generi non nova. Sidonius epist. 12. lib. 3. *Carmen hoc sanè quod consequetur, peto ut tabule, quantumcunque est, celeriter indatur. Sed vide ut vitium non faciat in marmore lapidicida. Quod factum, sive ab industria, seu per incuriam, mihi magis quàm quadrataro lividus lector adscribat.*

FINIS GLOSSARII.

REGESTUM GLOSSARII tres in Tomos distributi.

Tomii primi, sive Partis primæ incipientis à litera A

PRINCIPIMUM, quod est duernio.

PRÆFATIO AD GLOSS. A B C D E F G H I: omnes sunt duerniones præter I, quæ est ternio.

INDEX seu NOMENCLATOR, &c. K L M N O P Q R: omnes sunt duerniones.

GLOSSARIUM, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X (hic inferendum medium folium pag. 329. loco aliterius lacerati) Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmm Nnnn Oooo Pppp Qqqq Rrrr Ssss Tttt Vuuu Xxxx Yyyy Zzzz Aaaaa Bbbbbb Ccccc Dddddd Eeeee: omnes sunt duerniones præter Eee, quæ est ternio.

Rrrr: omnes sunt duerniones.

Tomii secundi, sive Partis secundæ incipientis à litera D

PRINCIPIMUM, quod est folium simplex.

SECTIO PRIMA. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeeee: omnes sunt duerniones præter Eee, quæ est ternio.

SECTIO SECUNDA (incipiens à litera I) A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr (hic inferenda est Tabella Monetarum, quæ incipit, Henricus Rex Angliæ, fol. 643.) Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd: omnes sunt duerniones præter Ddd, quæ est ternio.

Tomii tertii, sive Partis tertie incipientis à litera O

PRINCIPIMUM, quod est folium simplex.

GLOSSARIUM, A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T U V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv Xx Yy Zz Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeeee: omnes sunt duerniones præter Eeeee, quæ est ternio.

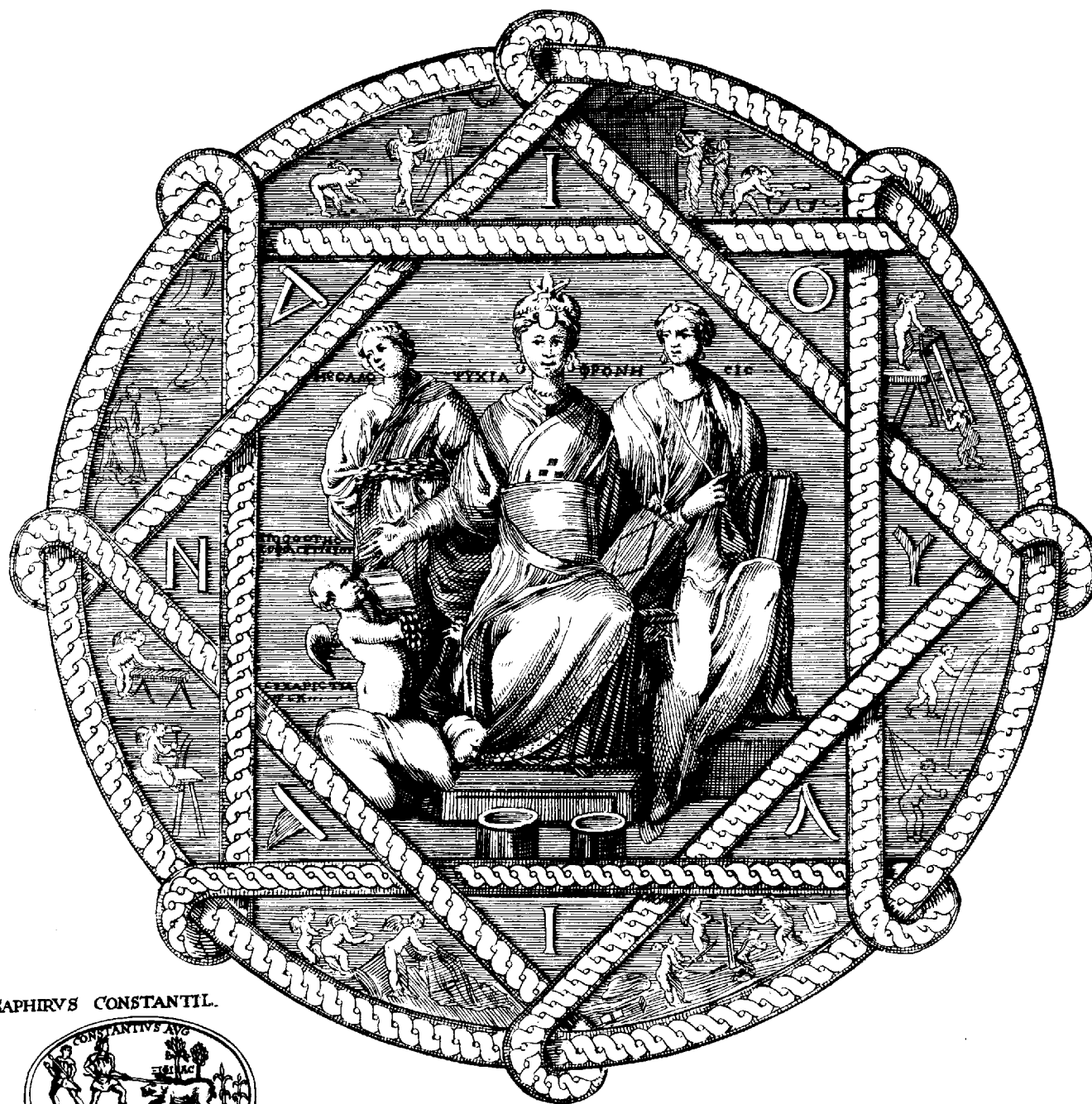
DE IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM, &c. PRINCIPIMUM, quod est folium simplex. Postea compingenda sunt separatim tria folia continentia TABELLAS GRÆCICAS, quæ incipiunt ab I ad XII. & sequuntur abcdefghi, quæ sunt omnes duerniones.

TABELLÆ ALIQVOT GRÆCANICÆ
ad *Dissertationis de*
IMPERATORUM CONSTANTINOPOLITANORUM NUMMIS,
at que ad eò
totius *HISTORIÆ BYZANTINÆ* illustrationem.

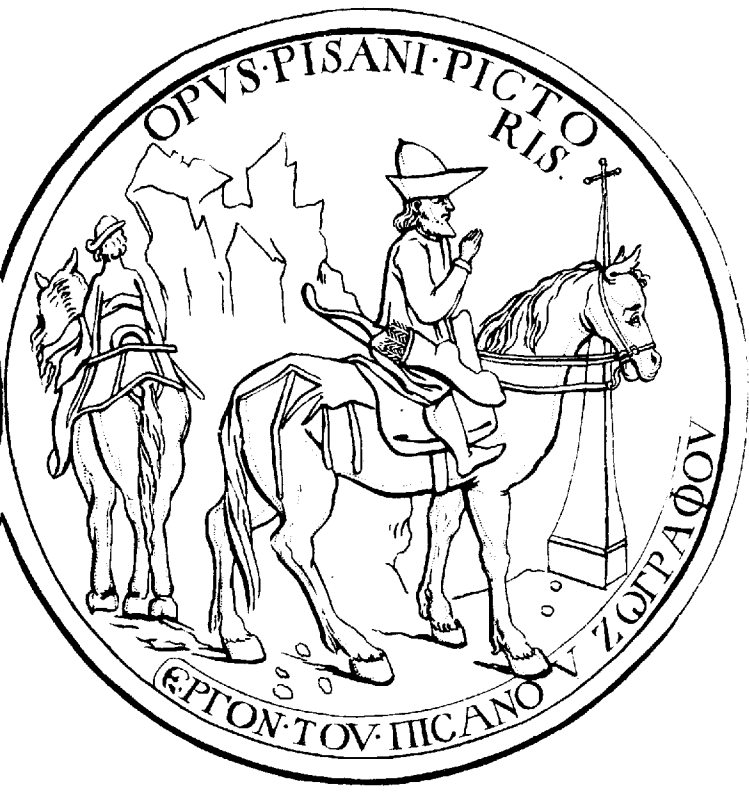
Gloss. Parr. III. in Dissert. de Nummis C.P. Pag. 1.

SAPHIRVS CONSTANTIL.

ΜΙΧΑΗΛ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΑ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ
 ΘΕΟΤΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΘΕΟΤΙΣΤΗ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ
 ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΣΣΑ
 ΡΩΜΑΙΩΝ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ ΡΩΜΑΙΩΝ Η ΚΟΜΝΗΝΗ

MP

ΘΥ

VII

ΜΑΝΘΗΑ ΣΝ ΧΩ ΤΩ ΘΩ
ΠΙΣΟΣ ΕΑΣΙΑΣΥΣ ΚΑΙ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙ
ΩΝ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ
ΚΑΙ ΑΣΙΑΥΓΙΣΟΣ

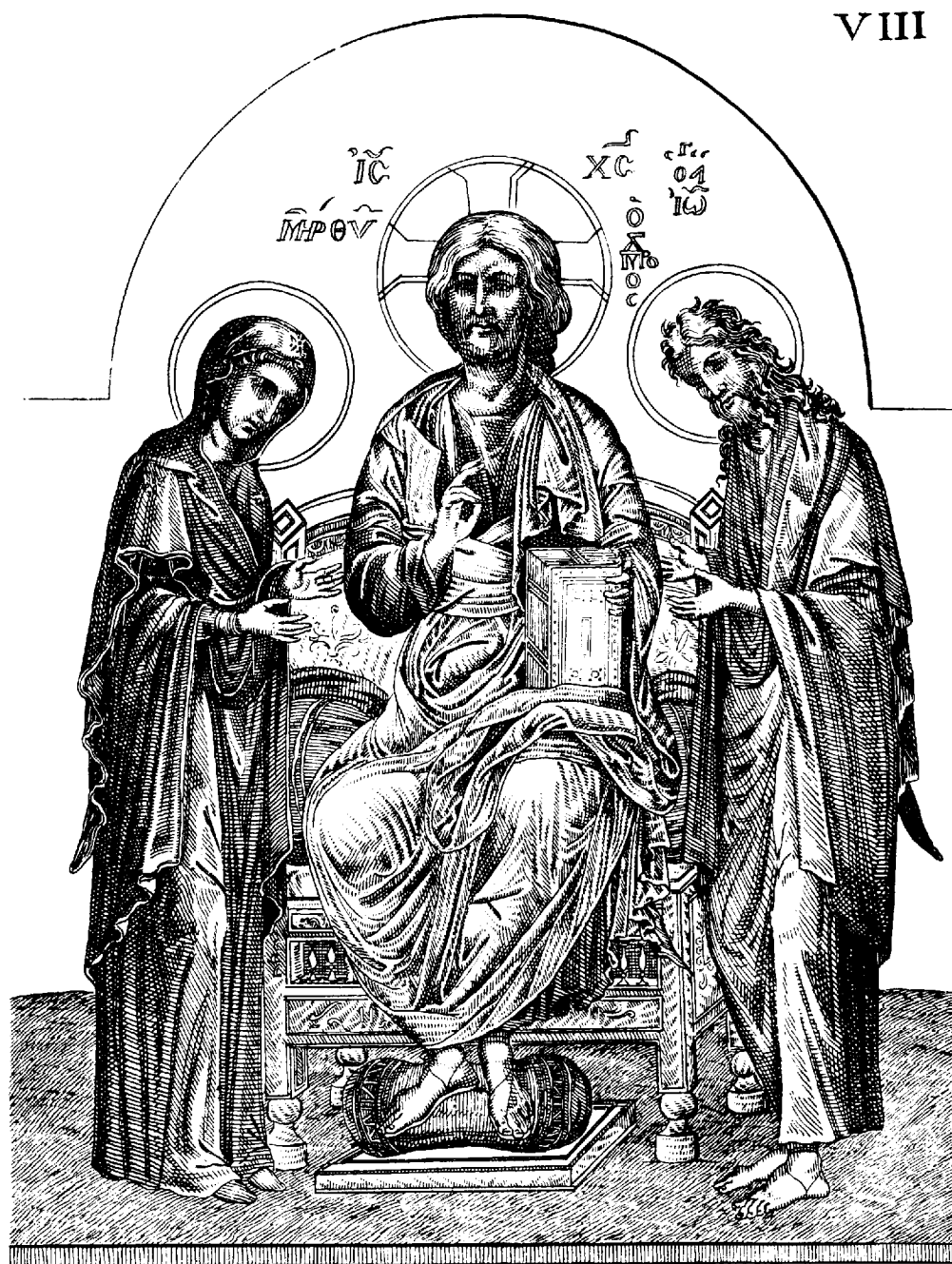
ΕΛΕΝΗ ΕΝ ΧΩ
ΤΩ ΘΩ ΠΙΣΗΑΥΓΗΣΑ
ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΣΑ
ΡΩΜΑΙΩΝ Η ΠΑΛΑΙ
ΟΛΟΓΙΝΑ

ΙΩ ΕΝ
ΧΩ ΤΩ
ΘΩ ΠΙΣΟΣ
ΕΑΣΙΑΣΥΣ
Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ
ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝ ΔΗΡΟΝΙΚΟΣ
ΝΗΤΟΣ ΕΥΤΥ ΛΥΟ ΣΝΤΟΠΗΣ
ΧΗΣ ΔΕ ΣΠΟΤ ΛΟΣ ΠΑΛΑΙΟ
Ο ΥΙΟΣ ΑΥΤΗΣ ΛΟΓΟΣ Ο ΥΙ
ΟΣ ΑΥΤΗΣ

Year	Value
1990	100
1991	105
1992	110
1993	115
1994	120
1995	125
1996	130
1997	135
1998	140
1999	145
2000	150
2001	155
2002	160
2003	165
2004	170
2005	175
2006	180
2007	185
2008	190
2009	195
2010	200
2011	205
2012	210
2013	215
2014	220
2015	225
2016	230
2017	235
2018	240
2019	245
2020	250

